BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE V. E. II ROMA
220
7 F
17

220-4-F-17

net; de qua re, tot Teſtes adduci poſſunt, quot Volumina Orientalium Linguarum ab eo excuſa ſunt Typis Vrbanis de Propaganda Fide, quorum compoſitioni ipſe ſolus diligenti cura præeſt. Nonnulla verò errata, quæ in Latino Indice reperies, cùm in quarundam literarum commutatione tantùm conſiſtant, ne graueris ea pro tua benignitate corrigere, & Vale.

LAVS DEO.

REGESTVM.

✠ ✠✠ ✠✠✠ A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Sſ Tt Vu Xx Yy Zz.

Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg Hhh Iii Kkk Lll Mmm Nnn Ooo Ppp Qqq Rrr Sſſ Ttt Vuu Xxx Yyy Zzz.

Aaaa Bbbb Cccc Dddd Eeee Ffff Gggg Hhhh Iiii Kkkk Llll Mmmm Nnnn Oooo Pppp Qqqq Rrrr Sſſſ Tttt Vuuu Xxxx Yyyy Zzzz.

Aaaaa Bbbbb Ccccc Ddddd Eeeee Fffff Ggggg Hhhhh Iiiii Kkkkk Lllll Mmmmm.

Omnes ſunt duerniones.

ſuo loco . Anno ל״פ 418. min. ſup. put. Chriſti 1658. Extat in principio eiuſdem libri.

ר׳ בנימן מנורציה

חבר קצת הגהות על פסקי ר׳ ישחק טיבורטינו אשר עשה על מסכתות פסחים: יומא: סוכה: יום טוב: ראש השנה ומגילה: ונמצאו כ״י בוואטיקאנו על קלף:

R. BENIAMIN DE NVRSIA. Scripſit quaſdam Annotationes ſuper Deciſiones R. Iſaaci Tiburtini, quas compilauit ex Codicibus Talmudicis *Peſachim*, *Iomà*, *Succà*, *Iom Tou*, *Roſc Haſcianà*, & *Meghillà*. Reperiuntur mmſſcc. in Bibliotheca Vrbinate apud Vatic. Pergam. in 4.

Cæterùm quod attinet ad errata typorum; miraberis forſan beneuole Lector, quomodo tam pauca menda, maximè in Hebraicis irrepſerint, quorum ſumma, ſi rectè ineatur 55. numerum non excedit, & ex his maior pars, in ſimilium literarum vnius pro alia acceptione conſiſtat; vt ב, ן, ה, pro ח, ז, כ. Hæ enim præſertim in minutioribus characteribus Rabbinicis viſum fugiunt. Sanè, ſi quæ in tanta Hebraicorum, & Rabbinicorum characterum copia, & varietate in huius libri editione perfectio aliqua dignoſcatur, id totum ſolertiſſimi Typographi Zachariæ Dominici Acſamitek à Kronenfeld Germano Bohemi Vetero Pragenſis diligentiæ & induſtriæ referri debet: qui præter Typographicæ Artis ſummam peritiam, etiam exoticorum characterum inſignem notitiam tenet;

מכתב אליהו *Michtau Eliàu Epiſtolam Eliæ*. Buxtorſ. in Appendice ad pag. 455. dicit quod ſit Aſtrologia mſc.

ר׳ אליה מונטאלדו הרופא

חבר כמה ספרים על הפילוסופיא והרפואה:

R. ELIAS MONTALTO Medicus, quem Hebræi Medicum Ludouici XIII. Francorum Regis iactant fuiſſe, ſcripſit Latino ſermone varia Opuſcula Philoſophica, & Medica, videlicet, *De Senſu*, *&* *Senſatu ſuper Ariſtotelem*. *Conſultationes Medicas*, & alia nonnulla. Ab eodem Raphaele Dies accepi.

ר׳ אליה מקרקאסונה

צרפתי חבר ספר האסופות על הדינים:

R. ELIAS DE CARCASSONA. Gallus ex Prouincia Narbonenſi, hodie Linguadocia. Scripſit librum, quem vocauit ספר האסופות *Sèpher Haaſſuphòth*, *Librum collectaneorum*. *De rebus Iudicialibus*. Huius meminit Buxtorf. in Appendice ad Bibliothecam Rabbinicam pag. 438.

ר׳ אליעזר זוסמן בן יצחק

עשה הסכמה על ספר נחלת צבי לר׳ מרדכי צבי [illegible]

[illegible] לפ״ק באמשטרדם:

R. ELIEZER ZVSMA' BEN ISAACI, Rabbinus Synagogæ Solden. breue Elogium ſcripſit in approbationem libri נחלת צבי *Nachalàth Tzeui* R. Mardochæi Tzeui, de quo

APPENDIX.

Ne qua pagina vacaret, viſum fuit hæc pauca, quæ exciderant, addere.

res. Ita à Raphaele Dies Hebræo Philoſophiæ & Medicinæ Doctore Romano, ac Muſarum Latinarum cultore ſtudioſiſſimo, nuper audiui.

רבי אברהם מורון מאישמירנה

חבר ספר מנורת המאור ועל כל וכו׳ עשה כמה פירושים על עשרים וארבעה ספרי קדש ושם פרפרים כמים על פלג׃ והשגל כי כמו ששמעתי מחכם הכולל ר׳ רפאל דיאס הרופא ופייט גדול׃

R. ABRAHAM MORO'N SMIRNARVM INCOLA, Concionator inter ſuos percelebris. Hic ſuperioribus annis vita functus, reliquit magnum Volumen manu ſcriptum, cui nomen indiderat - מנורת המאור *Menoràth Hammaòr*, *Candelabrum lucis*, Tit. ex Exod. c. 35. v. 14. quod in ſeptem lucernas, vti olim Candelabrum Aureũ Templi Ieroſolymitani diſpertitum fuerat, diuiſit. In his veluti ſeptem Tractatibus ſeù Libris, varia loca Sacræ Scripturæ explicat; ſed adhuc ineditum inter heredum manus latitat in tenebris, teſte eodem Raphaele.

ר׳ אליהו אלפגי

חבר מכתב אליהו על התכונה והוא כ״י׃

R. ELIAS ALPHEGI. Scripſit - מכתב

P*Ag. 17. col. 1. in fine ad* Abraham Biuàſc, *adde* - Scripſit & עץ חיים *Etz Chaiim*, *Lignum Vitæ*, eſt Codex mſc. Philoſophicus, cuius meminit Buxtorfius in Appendice ad Bibliothecam Rabbinicam pag. 462.

ר׳ אברהם מוסאפיאה

חבר ספר ערוך לו שלחן ערוך עם הגהות ומורה מקום של בית יוסף׃ ועשה גם כן צורת בית המקדש בכלי עץ מצופה זהב ונמצא בביתו בעיר אמשטרדם׃

R. ABRAHAM MVSA'PHIA. Scripſit librum - ערוך *Arùch Ordinatum*. Sunt Annotationes, & Indices locorum Talmudicorum, quæ in שלחן ערוך *Sciulchàn arùch Menſa parata*, libro בית יוסף *Beth Ioseph Kàro* paſsim adducuntur.

Fecit etiam ex ligno perpolito, & auro tecto figuram ſeù archetypum Templi Ieroſolymitani, in quo Porticus, Conclauia, Atria, Ambulacra, Adytus, Portæ, Gradus, & omnes aliæ partes Templi ſub oculis viſendæ exhibentur. Extat hoc laudabile & curioſum opus Amſtelodami in domo huius Auctoris, ad quod inſpiciendum, eo ſe conferunt rerum antiquarum Sacræ Scripturæ indagato-

Zalahà Aharòn, 90. 1.
Zalmàn Lipſchitz R. Ghedalià. 723. 2.
Ha-Zakèn Elias. 133. 1.
Ze Ienachamènu, *Tit. lib.* 17. 1.
Zekàn Aharòn, *Tit. lib.* 739. 1.
R. Zerachià Leuita. 737. 1.
Zeraà Berech. 695. 1.
Ziz Sadài quid ſit. 543. 2.
Et quomodo parabitur in Conuinio tempore Meſſiæ Iudæorum. 519.
In Zòhar libro Commentaria. 17. 2.
Ben Zummà. 671. 1.
Zuttà Eliàu. 133. 1.

Z

Zaarè Chammà, *Tit. lib.* 15. 2.
Zäazàh Elias. 133. 1.
Zacharias Dominicus Acſamitek. 830.
Zach. 1. *ver.* 12. 197. 2.
16. 542. 2.
2. — 2. 535. 1. — 536. 1.
8. 3. 543. 1.
23. 508. 2. — 549. 1.
14. 10. 533. 2.
20. 534. 2.
Zacutus Abraham. 52. 2.
Zacuti Aſtrologica vindicantur. 21. 2.

FINIS.

Vocabularium Talmudicum. pag. 1. 1.
Vocales ſemper extiterunt. 142. 1.
Vocales ab Adamo traditæ, diſſimiles noſtris A, E, I, O, V, quoad ſonum non fuerunt. 159. 2.
Vocalium ſigna in ſcripturis profanis extiterunt tempore Moſis. 142. 2.
— 143. 1.
Ex velatu arguunt Iudæi maiorem Angeli perfectionem. 323. 2.
Volumina Sacra, Chaldaica lingua coram plebe à Leuitis interpretabantur, iuſſu Ezræ Protoſcribæ. 149. 2.
In Volumina quinque parua, Commentaria. 37. 2.
Quinque parua Volumina, quæ ſint. 98. 2.
Vorſtius in Scirpo nodum quærens redarguitur. 683. 1.
Vox euangelizantis, Tit. lib. 57. 1.
Vox exultationis, Tit. 134. 1.
Vrbanitatis Capitulum. 81. 1.
Vrbs Dauid, Tit. lib. 187. 2.
Vriel Angelus, modò apparet in forma Leonis, modò in forma Canis. 352. 2.
Modò Angelum bonum, modò Angelum malum denotat. 233. 2.—352. 2.
Vriel Gerundenſis. 96. 2.
De Vrinis. 27. 2.
Vſque Abraham. 49. 1.
Vua acinus Carro, aut Naui tempore Meſſiæ Iudæorum aduehetur, ex Talmude. 525.
Cortice illius Cacabos ebullire facient. ib.
VVendelinus Ribelius Typographus. 369. 1.
Vulgares editiones & translationes S. Scripturæ abſolutè non prohibentur, non tamen illarum lectio paſſim omnibus eſt permittenda. 161. 1.
Vulgata Sacra Scripturæ translatio defenditur. 359. 1.
In Vulgi gratiam adinuenta ſunt puncta vocalia, non pro Viris doctis. 159. 1.
Vziel filius Ben Sirà. 688. 1.
Vidua Balthaſaris Arnoleti Typogr. 369. 2.
Villa Iair, Tit. lib. 29. 2.
S. Vincentius Ferrerius Ord. Prædicatorum prædicat contra Iudæos, eorumque plurimos conuertit ad fidem. 494. 1.—717. 1.
Hebræorum Auctores dicunt, conuertiſſe ad fidem Chriſtianam, ſupra ducenta Iudæorum millia. Ibid.
Vocatur Sanctus etiam ab ipſis Iudæis. 717. 2.—718. 1.
Vinum Aſparaginum laudatur à Rabbinis. 283. 2.
Vinum arcanum detegere facit, ipſis Iudæis Cabaliſticè probantibus. 527. 1.
De Vini abundantia tempore Meſſiæ Iudæorum. 525.
Tres Viri qui apparuerunt Abrahæ non fuerunt homines ſed Angeli. 328. 2.
— 329. 2.
In eis intelligitur myſterium Trinitatis. ibid.
Viri animati, Tit. libri. 22. 2.—23. 2.
Viri docti pacem augent, mundum ædificant. 158. 2.
Viri Synagogæ magnæ. 283.—423. 1.
De Viris 2800. apprehendentibus oras veſtimenti Viri Iudæi expoſitio Talmudiſtarum pugnat contra doctrinam Talmudicam. 550. 1.
Viri Sancinates qui. 433. 1.
De Virtutibus moralibus. 30. 1.
De vita ſpirituali. 25. 2.
Vitis Viniferæ fœcunditas tempore Meſſiæ. 525.
Vitus Amerpathius. 428. 1.
Abèn Viuàſc. 4. 2.
Viuat filius expergefactus, Tit. lib. 38. 2.
Viuentes, ratione dignitatis, vocari poſſunt ſancti. 200. 1.
Vlàm Veechàl, Tit. lib. 93. 1.
De Vnguentorum compoſitione. 220. 2.
Liber Vnius, Tit. libri. 40. 1.
Vniuſcuiuſque deſiderio adaptatus, Tit. lib. 189. 2.
Vocabula externarum Religionum deprauant Iudæi in ludricum. 308. 2.
Vocabula Homonyma. 28. 1.
Vocabula Synonyma. 28. 2.

Tzuràth haàretz. pag. 25. 1.
Turris Stratonis. 186. 1.
Tuſſanus du Baray Typographus, 39. 1.
Tzàch Sephàtaiìm, Tit. lib. non eſt Eliæ Leuitæ. 167. 168.
Tzachùth hallaſcòn, Tit. lib. 39. 2.
Tzadik & Bathòs Hæreticorum ſectæ initium. 376. 1.
Tzahalòn Abraham. 32. 1.
Tzahalòn Iacob. 33. 1.
Tzaphnàth paanèach. 191. 1.
Tzarphati Abraham. 51. 1.
Tzèlach Abraham. 52. 1.
Tzèmach Abraham. 33. 2.
Sèpher Tzephonì, Tit. lib. 736. 1.
Tzeròr hacchèſeph, Tit. lib. 49. 1.
Tzeròr hammor, Tit. libri. 48. 2.
Tzippurrì, ſeù Sephorà Vrbs in Monte. 416. 2.
Cur ita vocetur. ibid.
Magnitudo illius incredibilis. 535. 2.
De ציצית *Tzitzìth.* 576. 2.
Tzitzìth fimbriæ, ſeù Penicula mentũ quid. 577. 1.
In Tzitzìth multa ſuperſtitioſa hodie obſeruant Iudæi. 589. 2.
Tzuràth haàretz. 25. 1. — 179. 1.

V

VAdum Iabbòk, Tit. libri. 88. 2.
De valetudine tuenda. 11. 2.
Valgriſius Typographus. 369. 1.
Vanderlinden. 48. 1.
Vas pretioſum, Tit. libri. 429. 2.
Del Vecchio Abraham. 23. 2.
Contra Venena remedia. 220. 2.
Veneris Stella. 313. 2.
Veni audi Domine &c. 374. 2.
Venturinus Ruffinellus Typographus. 8. 2.
Verbi æterni æterna generatio. 315. 1.
Verona Typographia Hebraica. 435. 1.
Qua Verſione Græca vſi ſint Apoſtoli in teſtimonijs Prophetarum citandis. 448. 1.
Via fidei, Tit. lib. 17. 1. — 28. 1.
Liber Viarum Iucundarum, Tit. lib. 709. 2.
Epiſtola Viarum mundi. 42. 2.

Vi-

& moritur Imperator, ex Talm. 390. 1.
Titulus ſemel adeptus, nunquam relinquitur. 507. 1.
Tobiæ liber ex Hebræo vertitur ab Auctore huius libri, & Commentarijs illuſtratur, mſc. reperitur in Biblioth. Vatic. 47. 2.
Sèpher Tochechòth Muſsàr. 709. 2.
D. Todròs diſputat cum Hieronymo à S. Fide. 714. — 715.
Sèpher Toledòt. 153. 2.
Sèpher Toledòth Aharòn, Tit. lib. 92. 2.
Toledòth Benè Iàchija. 708. 1.
Toleti in Hiſpania maxima multitudo Iudæorum olim incolebat. 214. 1.
Liber Topicorum. 480. 2.
Toràth Habbàith, Tit. lib. 93. 1.
Explanatio in lib. Toràth Habbàith. ibid.
Torus Nuptialis Salomonis. 428. 2.
Toſphòt Harròſc. 498. 1.
טוטפות *Tottaphòth nomen, expenditur.* 572. 2.
Sèpher Tòu Scem, Tit. lib. 217. 2.
Sèpher Tòu Tàam. 140. 1.
Tractatus Theologici. 31. 1.
Traditio Traditionis, Tit. 140. 1.
De tranſmigratione Animarum. 18. 1.
Tranſmigrationes plurimas paſſa eſt Diuinitas vnà cum Iudæis, ex eorundem delirijs. 626. vſque ad 628.
De Triangulis ſphæricis. 25. 1.
A XII. Tribubus Iſraëlis cur 12. lapides in Iordanis alueo ſtatuantur. 465. 1.
X. Tribus per quas Regiones ſint diſperſæ, 45. 2.
Ex X. Tribubus, aliqui redierunt ex Babylonica captiuitate. 440. 2. 441. 1.
An X. Tribus ampliùs ſint reuerſuræ. 46. 1.
X. Tribus omninò obliuioni traditæ ſunt. 116. 1.
Tribus tantùm linguis, à Iudæis authentica Sacra Volumina ſcribuntur. 161. 1.
SS. Trinitatis myſterium in Aglà nomine oſtenditur. 73. 1.
Item innuitur. 196. 197.
Item ex Onkeloſi Paraphraſi. 412. — 413.
Reuelatur in Nouo Teſtamento. 378. 1.
Triſagion quomodo cantetur ab Angelis Rabbinicis 257. 1.
Tritici magnitudo tempore Meſsiæ. 524.

Thermales aquæ Tiberienſes. pag. 420.
Illarum Virtutes, & qualitates ſolutiuæ. ibid.
Theſaurus Pauperum, Tit. lib. 95. 1. — 740. 2.
Theuarià anſcè Tiberienſes Viri, an Inuentores punctorũ extiterint? 422. 2.
1. Ad Thimot. 6. 20. 479. 1.
Thomas Erpenius. 141. 2.
Threni Cantilenæ lugubres. 429. 1.
Thren. 3. ver. 23. 258. 1.
37. 621. 2.
38. ibid.
4 3. 546. 2.
Tiberias, Tit. lib. 140. 1.
Tiberias Vrbs Galileæ. 416. 1.
Tiberias eadem ac Chamàth, 421. 2.
Cur ita vocetur. ibid.
In loco profundo eſt ſita ſub monte. 416. 2.
Viri Tiberienſes. 415. 2.
Citius inchoabant Sabbathum, quàm reliqui hominum. 417. 1.
Semper fuerunt Viri docti. 94. 1. — 418. 1.
Emendant Sacros Codices. 94. 1.
Non fuerunt Auctores punctationis, neque variarum lectionum. ibid.
Inſudarunt circa Maſſoram, tam quo ad voces, quàm quoad puncta, & accentus. 151. 2.
Tiberienſium libri emendatiſſimi. 152. 1.
In Tiberiade multi Rabbini ſepulti. 422. 2.
In ea hodie nihil præclarum cernitur. 418. 2.
Duæ Academiæ in ea ſunt Iudæorum. ibid.
Eam Sultanus Solymannus muro cingit. 418. 2.
De Tiberiade error Eliæ Leuitæ detegitur. ibid.
Alius conſimilis Munſteri exploditur. ibid. & 419. 1.
Tikunnè Haſciabbàth. 30. 2.
Hatteſciuuà, Tit. 469. 2.
Liber Timentium. 190. 1.
Sepher Tisbì, Tit. lib. 140. 2.
In nares Titi Imperatoris muſca inuolat, in cerebri cellulas ingreditur, creſcit ad magnitudinem Pipionis. mo-
Thalamus Eliæ magnus. 181. 1.
Thalamus Salomonis. 428. 2.
Tham Abraham. pag. 57. 1.
Ben Thamalionis hiſtoria Talmudica. 588
Ben Thamalionis eſt Diabolus. 589. 1.
Legem Iudæis reſtaurat. ibid.
Tha ſcemaà Morrè dealma &c. 374. 2.
תכלת Thecheleth quid. 577. 2. — 579. & ſeqq.
Theoda Hæreticus. 730. 2.
De Theologia. 17. 1. — 27. 2.
Theologia Iudæorum inſtabilis circa naturam, gradus, operationes, & officia Angelorum, & Dæmonum. 332. 1.
Theologici Tractatus. 31. 1.
Theoriæ motuum Cæleſtium. 35. 1.
De תפלין Thephillin diſſertatio. 556.
Thephillin Capitis & Manus. 557.
Qua arte conficiantur. 559. 2.
Schedæ Thephillinorum, quomodo ſcribi debeant. 558. & ſeqq.
Nomen Dei שדי Sciaddài in eis ineſſe volunt. 561.
Qua religione alligantur. ibid. 2. — 562.
Quomodo aſſeruentur. 563.
Qui abſoluantur ab hoc præcepto Thephillinorum. 563. 1.
Quomodo deponantur. 564. 1.
Volunt hanc Conſtitutionem de Thephillin eſſe traditã Moſi in Monte Sinai. 567.
Reprobatur. ibid.
Omnia item minutiora quæ de ipſis loquuntur, omnia attribuunt Deo in Monte Sinai. 573. 2.
Nihil de Thephillin in lege. 567. & ſeqq. 570. 1.
Loca quæ de his loqui videntur afferuntur, & explicantur. 570.
Thephillin confutantur ex Scriptura. 567. vſque ad 572.
Eliſeus Bàal Chenaphàim iugiter Thephillin induebat. 570. 1.
Deus induit Thephillin, ex Talmude. 556. — 564. — 566.
Chriſto Domino nonnulli attribuunt Thephillinorum vſum, ſed perperam. 574. 1.
Qui de Thephillin ſcripſerint. 574. 2.
Plura vide verbo: Deus Rabbinicus.

tur à R. Aharone. 92. 2.
Talmudicæ fabulæ ſæpè in alijs Hebræorum libris reperiuntur, ſed præcipuè in libro Zòhar. pag. 353. 1.
Talmudiſtæ lectioni Vulgatæ aliquando fauent. 362. & ſeqq.
Talmudiſtæ cùm decem Tribuum loca, ad quæ abactæ ſunt adinuenire non poſſint, ad fabulas conuertuntur. 116. 1.
Tanà de Be Eliàu. 167. 2.
Tanà le R. Eliàu Halleui. 167. 1.
Tapìl, ſeù Thaphèl. 4. 1.
Sèpher Hattapùach, Tit. libri. 26. 2.
Taràſi filius. 4. 1.
Targùm quid. 411. 1.
Targùm Scenì. 414. 2.
Tarſciſc, Tit. lib. 39. 2.
Sèpher Hattasbòreth, Tit. libri. 40. 1.
Sèpher Tasbòreth, Tit. libri. 28. 2.
Tecunàth Zacuth. 56. 2.
De Tekuphis. 33. 1.
Templa quædam Cabaliſtica cum ſuis Præfectis. 349.
Templum Ieroſolymitanum Antiochus Rex vocat Iouis Olympij. 390. 2.
Templum Sadducæorum, & Cuthæorum in Garizìm vocat Iouis Hoſpitalis. ibid.
Tepuchè Zahàu, Tit. libri. 190. 2. 499. 2.
Forma Terræ, Tit. libri. 189. 1.
Terra an moueatur? ibid.
De Terræ motu, Talmudiſtarum ridicula ſententia. 596. 2.
Terræ promiſſionis, magnitudo Talmudica. 531. 2.
Illius fertilitas. 528. 1.
Fluit lacte & melle. ibid.
Poſt Iudæorum exilium reſtringitur, & corrugatur. 533. 2.
Cur vocetur Terra צבי *Tzeuì Hinnuli.* 533. 2.
Et Hinnulo comparetur. 529. 1.
Tempore Meſſiæ, tribus leucis à terra eleuabitur in aëre. 533. 2.
Ad eam volabunt Iudæi. ibid.
Terna R. Eliezèr. 188. 1.
Tertullianus. 318. 2.
Teſoro de los Pauruues. 740. 2.
Tha-

Præſens Synagoga eſt Synagoga Sathanæ. pag. 589, 1.
De Ritibus Vniuerſæ Synagogæ. 11. 1.
Synagogarum Conſuetudines. 188. 1.
Synagogæ præcentor melius in Terris diſtribuit Chorum, quàm faciant Angeli in Cælo. 257. 1.
Synedrium in Iabnè. 730. 1.
Synedrium, decima & vltima tranſlatione, in Tiberiam transfertur. 416. 2.
Quanto temporis ſpatio in eadem Vrbe permanſerit. 417. 2.

T

De Tabernaculorum feſto. 221. 1.
Tabernaculum Iacob, Tit. lib. 88. 2.
Tabulæ Alphonſinæ Aſtronomicæ. 355. 1.
Qua ratione Regi Portugalliæ attribuantur. ibid.
Aſtronomicæ, 367. 2.
Super Tabulas Alphonſinas Comment. 725. 1.
Tabulæ motuum Cæleſtium. 56. 1.
Tabula Cyclorum Calendarij. 704. 2.
Tabula horarum quibus Angeli inſeruire credunt hominibus, interdiu & noctu. 281. 1. & 2.
Tabula horarum Planetis attributarum. 280. 1. & 2.
Tabula I. Tzirùph. 247.
Tabula II. Tzirùph. 248.
Supplementum primæ Tabulæ Tzirùphicæ. 250.
Tachchemonì, Tit. libri. 99. 1.
Taghìn Apices. 49. 2.
Tagmulè Hannèpheſc, Tit. lib. 99. 2.
De טלית *Tallèth.* 576. 2.
טלית קטן *Tallèth Kattàn Pallium breue.* 581. 2.
Talmùd Babylonicum quo anno, & à quo abſolutum fuerit. 488. 2.
Quo ordine primò diſpoſitum. 489. 1.
Paulò poſt Talmudis obſignationem florere cæpit S. Benedictus Monachorũ Pater. ibid.
In Talmude Babylonico multa execranda continentur, vnde meritò illius lectio ab Eccleſia interdicta eſt. 4.
Talmudicarum fabularum vanitas, confuta-

ſis in locis poſtea exercuerunt. pagina 433. 1.
De Sophiſticis Elenchis. 5. 2.
Sophoniæ c. 3. v. 10. pag. 45. 2.
In Sophoniam Commentaria. 37. 2.
Liber ſortium. 132. 1.
De Sphæra. 25. 2.—179. 1.
Spiritus Gratiæ, Tit. lib. 375. 2.
Spiritus ſanctus reliquit Synagogam poſt Malachiam Prophetam. 732. 1.
De Spiritibus, errores Hebræorum, Vti,
Quòd Spiritus Spiritum generet. 351. 1.
Quòd Spiritus fœminei coierint cum Adamo. 293. 2.
Et ex eo Dæmones ſint geniti; ibid.
Quòd Spiritus impuri, & noxij in manibus reſideant hominum antequam lauentur, tempore matutino. 296. 2.
Spiritus in Auium ſpecie cantillant ſuper muris Paradiſi. 352. 1.
Spiritus malus in ore omnium Prophetarum in pœnam impij Achab. 346. 1.
Spizelins. 56. 2.—481. 2.
Fallitur. 39. 2.
Splendores Solis, Tit. lib. 15. 2.
Stampa familia nobilis. 431. 2.
De Stellis Auicennæ. 7. 1.
De Stellis fixis, quarum in libro Iob ſit mentio. 356. 2.
Stellæ numerari non poſſunt. 366. 1.
De Stella Chimà fabula. 364. 2.
Stephanus Byzantius. 393. 1.
Stoici qui ſint. 483. 1.
De ſubſtantia Orbis. 34. 2.
Suffitus Aromaticæ conditura. 89. 2.
Suffragiorum valor innuitur. 342. 1.
Succeſſio veræ doctrinæ, eſt veræ Eccleſiæ nota. 19. 1.
Sumkàrechatnà ſpecies Vini. 526. 2.
Supercommentariò Commentariorum Aben Ezra &c. 96. 1.
De Suriele Angelo Caballiſtico. 353. 2.
Huius Angeli Cabaliſtici præcepta. 283. 2.
Suſtentans infirmitatem, Tit. lib. 30. 2.
De ſyllogiſmo. 5. 2.
Sympoſium Iudaicum. Vide Conuiuium.
Synagoga eſt Mater Dei Iudæis. 610. 1.
Præ-

nuerit Cain, Talmudiſtarum ſunt deliria. pag. 291. 1.
Serpens, qui primos noſtros Parentes decepit, quinam fuerit. 290. 2.
De Serpentum morſibus. 220. 2.
Serui liberi ſunt à præcepto Thephillinorum. 563. 2.
Signum Animæ, Tit. libri. 97. 1.
Signum Veritatis, Tit. libri. 96. 2.
Simchà, ſeù Simeon Luzatto. 91. 2.
Simeon Ben Iochài. 148.
Simeon Iuſtus cognomento Iaddi vel Iaddua. 679. 2.
Simeones Iuſti duo fuere. ibid. 680. 1.
Simeon Luzatto. 91. 2.
Simon frater Ionathæ regnat. 397. 2.
Eius facinora deſcribuntur. ibid. & ſeqq.
Occiditur proditoriè. 398. 1.
Libri Siphrà Auctor quis fuerit. 90. 2.
Siphtè Dàath, Tit. libri. 429. 2.
Siphtè Tzèdek, Tit. libri. 89. 1.
Siphthè renanòth, Tit. 89. 1.
Ben Sirà putatus filius Ieremiæ. 684. 1.
Sitrè Thorà. Tit. lib. 14. 2.
Societas Veneta Typograph. 48. 1.
Socrates à quonam Philoſophiam didicerit. 468. 1.
Sod Eliàu Zuttà. 167. 2.
Sod Hachaſcmàl, Tit. lib. 430. 2.
Sod Haſſodòth, Tit. 482. 2.
In ſolemnitatibus Iudæorum, nihil eis relictum eſt, niſi Vinum. 527.
Solemnitas minor, Tit. lib. 710. 1.
Sol ne corpus lædat, remedia. 220. 2.
Soli Deo opus creationis tribuitur. 327. 2.
Solo lumine naturali, multa de Deo cognoſcere poſſumus. 552. 2.
Soluens nodos, Tit. libri. 30. 2.
De ſomno & vigilia. 13. 1.
Soncinum Oppidum Italiæ in Prouincia Lombardiæ. 431. 2.
Inde primò prodierunt in Italia Typographi librorum Hebraicorum. 432. 1.—433. 1.
Typographi Soncinates Hebræi, poſteri ſunt R. Moſis Spirenſis Germani. 432. 1.
Iidem Artem Chalcographicam diuer-

Quot Capitula Pentateuchi Moſis ſingulis diebus potuerint in Græcum ſermonem vertere. 451. 2.
Ob hanc translationem olim Iudæi ieiunabant. 439. 1.
Quòd tenebræ factæ ſint tribus diebus quando hæc tranſlatio adornata fuerit, fabella Rabbinica cenſetur. 439. 1. — 440. 1.
An 70. Interpretes ſolum Pentateuchum, an verò totam Sacram Scripturam in Græcum tranſtulerint. 444. 1.
Et illi, qui totam Sacram Scripturam tranſtulerunt qui fuerint. 445. 2.
Quomodo intelligendum ſit 72. Seniores vertiſſe in Græcum totam Sacram Scripturam. 447. 2.
Quo exemplari vſi ſint 72. Seniores in verſione Legis. 449. 1.
Loca mutata ab ijſdem. 452. 1.
An reuera iſta loca fuerint ab ipſis mutata. 458. 1.
Cauſæ aſſignantur quibus moti ſint 72. Interpretes aliquot loca Legis mutare. 452. 2. & ſeqq.
Hæc 72. Seniorum translatio, quam auctoritatem habeat in Eccleſia. 461. 1.
In ipſa verſione multa fuerunt addita. 451. 1.
Hodie innumeris erroribus ſcatet. 462. 2.
Quo anno hæc 72. Interpretum tranſlatio effecta ſit. 448. 1. & 2.
Anniuerſaria ſolemnitas olim celebrabatur huius tranſlationis apud Ægyptios. 462. 1.
72. Interpretũ verba huius tranſlationis profanantes, à Deo percutiuntur. ibid.
Seraphim nomen quid importet. 268. 2.
Seraphim cur alis ſuis pedes tegant. 340. 1.
Sermones. 655. 1.
Sermones varij. 33. 2.
Sermones ſuper Pentateuchum. 179. 2.
Serpens antiquus Iudæis erat tamquam Camelus, ſuper quem equitauit Samael Dæmon. 321. 1.
Quòd Euam cognouerit, & ex ea genue-
De ſeculo poſt diem Iudicij. pag. 89. 2.
Sèder Eliàu Rabbà. 167. 2. — 181. 1.
Sèder Thephillòth. 18. 1.
Semaaiàh Bar Moſis Mutinenſis. 155.
Semen benedictionum. 695. 1.
Semita Iuſtorum, Tit. libri. 96. 2.
Semita Vitæ, Tit. libri. ibid. 1.
Semita Vitæ longæ. 92. 2.
Liber ſemitarum Vitæ. 186. 1.
Sennòi, Sanſennòi nomina. 71. 2.
De ſenſu, & ſenſibili. 13. 1. — 481. 1.
Sententiæ Morales. 8. 1.
De Sententiæ ſigillatione dogma Rabbinicum. 631. — 632.
Sephàth Emèth, Tit. 89. 1.
Sephàth Ièther, Tit. lib. 40. 1.
Sèpher E'nen Sappìr. 221. 1.
Sèpher Hattapuach, Tit. lib. 26. 2.
Sèpher al Hattèbaa. 13. 1.
Sèpher Lèchem Ràu, Tit. lib. 16. 1.
Sèpher Sodòth Hattorà. 38. 1.
Sèpher Tasbòreth, Tit. lib. 28. 2. — 40. 1.
Sèpher Thorà Liber Legis prohibetur ſcribi alio colore præterquàm nigro. 449.
Septem oculi, Tit. lib. 706. 1.
Diſſertatio de 72. Interpretibus, & illorum translatione S. Scripturæ ex Hebræo in Græcum ſermonem. 437. & ſeqq.
De Septuagenario Seniorum Interpretum numero. 189. 2
Ex qualibet Tribu ſex Viri docti electi fuerunt pro tranſlatione S. Scripturæ in Græcam linguam. 440. 1.
Cur igitur dicantur ſeptuaginta Interpretes, & non 72? 442. 1.
Recenſentur nomina eorundem Interpretum. 440. 1.
Sub quo Ptolemæo hæc Scripturæ tranſlatio facta ſit? 438. 1.
Quis fuerit iſte Ptolemæus. 437. 2.
Fuerunt iſti doctiſſimi Viri, ſed non ex ordine Senatorio. ibid.
An ſinguli ſeorſim in 72. Cellulis fuerint recluſi. 437. 2.
An Vates fuerint. 451. 2.
Spiritu ſancto repleti fuerunt. ibid.
In Aula magna conferebant, & in qua tranſlationem adornarunt. 443. 2.

Saſòn. pag. 91. 2.
Scemchazì. 364. 2.
R. Scem Tòu. 99. 2.
Bar Iſaaci Hattariſcì. 220. 2.
Sciprùti. 12. 1. — 367. 1.
Spràt. 191. 1.
Abraham Ben Viuàg. 56. 2.
R. Scemuèl Elièzer Ben Iodà. 724. 2.
Iàska. ibid.
Schema Cæleſte per diuiſionem æquatoris erigendi modum, quiſnam fuerit Auctor. 36. 2.
Scholæ Eliæ traditio de tempore aduentus Meſſiæ. 167. 2. & ſeqq.
Scholia in Grammaticam R. Moſis Chimchij. 137. 1.
Sciaarè Ràu Alphès, Tit. libri. 367. 1.
Hammuſsàr, Tit. libri. 11. 1.
Sciaar Haſciamàim, Tit. libri. 733. 1.
Scialòm Abraham. 17. 1. — 30. 2. — 31. 1. — 738. 1.
Scialſcèleth hakkabalà, Tit. libri. 721.
Sciamìr quid ſit? 332. 1.
Sciamiro, lapides Templi Ieroſolymitani dolantur à Rege Salomone. ibid.
De huiuſmodi Sciamiro Vermiculo. 490. 2.
Sciaurirì nomen Dæmonis. 251. 2.
Scillìè haghibborrìm, Tit. lib. 736. 2.
Sciòchad quid? 254. 2.
Sciulchàn arbaà, Tit. libri. 507. 1.
Scitiìm nomen loci, cur ita vocetur? 667. 2.
Sciuuà enaìm, Tit. libri. 506. 1.
Sciurè luchòth, Tit. 140. 2.
Scribæ & Phariſæi, an Hæretici fuerint. 379. 2.
Scriptores Hebraici Bibliothecæ Vaticanæ. 218. 1. 2.
Corrumpunt Scripturas Iudæi. 625. 2.
Etiam illarum ſenſum. 534. 2.
שצם חככל Septem Planetarum nomina explicantur. 279. 1.
Scutum Abrahæ. 47. 2.
Scuta Potentium, Tit. lib. 736. 2.
Sebaſtianus de Couarunias. 13. 1.
Sebaſtianus Cramoyſi Typographus. 8. 2.
Sebaſtianus Munſterus. 37. 2.
Quoſdam libellos Hebraicos in Latinum vertit. 137. — 138. 1.

1. Samuel. c. 2. v. 30. pag. 601. 2.
3. 3. 413. 2.
15. 25. 652. 1.
19. 24. 394. 2.
29. 27. 626. 1.
2. Samuel. c. 7. 4. 608. 1.
8. 11. 114. 1.
18. ibid.
12. 7. 650. 2. — 652. 1.
9. ibid.
13. ibid.
22. 11. 272. 1.
Sancti colendi, honorandi, & inuocandi. 201. 2.
Sanctorum inuocatio probatur. 307. 1.
Sanctorum apparitiones Iudæi affectant. 32. 1.
Sandalaphòn Angelus Talmudicus miræ magnitudinis. 256. 2.
Sanguinem vltionis Deus conuertit in ſanguinem Circumciſionis. 605. 1. 2.
De ſanitate tuenda. 220. 2.
Saphà Berurà, Tit. libri. 40 1.
Initium Sapientiæ, Tit. libri. 29. 1.
Liber Sapientiæ. 697. 1.
Sapient. 8. pag. 288. 2.
9. 4. 478. 2.
Saram Matrem noſtram, veneficam faciunt Rabbini. 237. 1.
Sarugenſis. 64. 2.
Saſòn Abraham. 57. 1.
Saſòn R. Aharòn. 91. 1.
Satan perſuadet populo in deſerto vt Vitulum efficiat; quia dicebat, iam Moſes mortuus eſt in monte; eiuſque feretrum in aëre conſpiciendum exhibet. 589. 2.
Satan hodie, quia Lex ceremonialis mortua eſt, perſuadet populo Iudaico, eam eſſe viuam, & debere obſeruari. ibid.
סככ Sauaà explicatur. 49. 1.
R. Saùl Germanus. 13. 2.
Saul vocatur Propheta. 394. 2.
Scemaaià Bar Moſis Mutinenſis. 91. 2.
של Sceelòth viſcituòth. 429. 2.
Gheonìm. 700. 1.
Beniamin Zeèb. 673. 1.
Betzalèl, 693. 1.
R. Niſsìm. 676. 1.

De

ctus Inferorum, Latrans dicit, Affer, Affer, &c. pag. 351. 2.
Samaeli in die expiationum dant munera Iudæi. 252. — 253. — 254. 2.
Eidem ſingulis menſibus datur una pars Sacrificiorum, ut habeat quo ſe nutriat. 342. 2.
Samaelem conſtituunt Tutelarem Imperij Romani, & Cuſtodem Vrbis Romæ. 353. 2.
Illi committunt executionem ſententiarum Capitalium. 353. 2.
Eundem (dicunt) prorogare quietem Idumeis, id eſt Chriſtianis. 348. 2.
De Samaele qui agant. 320. 1.
סמג Samàgh, id eſt Sèpher Mitzuòth Gadòl, Tit. libri. 133. 1.
Samaritani qui fuerint. 379. 1.
Non geſtabant fimbrias legales. 590. 2.
Sambation fluuius. 47. 2. — 100. 1.
De eo multa fabuloſa ſcribunt Iudæi. 100. 1. — 126. — 127. — 128.
Sabbathi ex eo honorem petunt. ibid.
Mons ferreus circa eundem, Rabbinicum ſomnium. 129. 2.
Sicut & Ignis, qui per circuitum illius accendatur. ibid.
Itemque & lapides per totam hebdomadam per eum decurrentes. 100. 1.
De decem Tribubus ultra hunc fluuiu habitantibus fabulæ Rabbinorum. 101. uſque ad 112.
Refelluntur. 112. & ſeqq.
De Sambatione fluuio quinam Auctores tractarint? 118. 2.
R. Samuel Algazì. 190. 1. — 672. 1.
Archiuòlt. 218. 2.
Ben Banàſt Hiſpanus Interpres. 503. 1.
Ben Elchanà Archeuòlt. 722. 1.
Harramathì. 191. 1.
Bar Iudæ Aben Tybbòn. 5. 2. — 8. 1. — 13. 1.
Kattàn. 730. 1. — 731. 2.
Maßaòdh. 91. 2.
Sciullàm. 225. 1.
Samuelis Epiſtola. 59. 1.
Samuelis Zacuti Abraham. 53. 2.
Libri Samuelis Prophetæ citantur.
1. Samuel. c. 2. ver. 25. pag. 631. 2.
1. Sa-

Sadducæorum errores. pag. 376.
Sadducæi beatitudinem in carnis voluptatibus ponunt. 381. 1.
Sadducæi ſolum Pentateuchum recipiunt; quod etiam ex Euangelio colligitur. 377. 2.
Sadducæorum Hæreſis multos olim habuit ſectatores, etiam Principes. 381. 2.
Sadducæi Hæretici Politici, ad ſuas partes Principes Iudæorum trahere conabantur. 378. 2.
Sadducæi ferè nihil credunt. 380. 1.
Deteriores ſunt Baithuſæis. ibid.
Sadducæorum Hæreſis graßatur per Hiſpaniam inter Iudæos. 19. 2.
R. Salomon Aben Addèreth. 501. 1.
Subſcribit decreto, ne Iuuenes ante 25. ætatis annum addiſcant literas humaniores & Philoſophiam. ibid.
Interpres Phyſicorum Auicennæ. 7. 2.
Iarchì Cõmentaria in Pirkè Auòth. 8. 1.
Eiuſdem in Bereſcith Rabbà. 16. 1.
Ben Mèſir Alguàri. 13. 1.
Ben Samuèl Menoràs Typogr. 700. 2.
Aben Tybbòn. 481. 1.
Ben Tzèmach. 22. 1.
Salſamenta in Conuiuio Iudæorum tempore Meſſiæ qualia? 523. 1.
Salus Dei, Tit. libri. 33. 1.
Samaël eſt Dæmon. 280. 1.
Inter omnes Angelos ſupremum locum tenuerat. 317. — 318. 2. — 319. 2.
Eius ſuaſu Angeli peccant. ibid.
Magnus inter Angelos. 321. 1.
Habebat 12. alas, cùm Seraphim 6. tantùm habeant; ex Talmude. ib.
Idem eſt ac מלאך המות Mallàch Hammàneth Angelus mortis. 323. 1.
Samaël ſicut fuerat Princeps Angelorum ante lapſum, ſic eſt Princeps Dæmoniorum poſt lapſum. ibid.
Ad decipiendum Adam utitur Serpente. 321. 1.
Idem eſt ac Aſmodeus, ſecundùm aliquos. 331. 2.
Hæc ſententia impugnatur. ibid.
Vocatur Canis Infernalis, eſt Præfe-

Sabaà Abrahàm. 48. 2.
Sabbathum, Dæmonis auxilio, auſpicantur Iudæi. 279. 1.
Sabbathum ſegniùs, quàm par ſit, dimittunt Tzipporræi; Tiberienſes è contra inchoant. 416. 1.
In Sabbathi præcepto, cur dicatur Memento, & Obſerua. *ibid.*
De Sabbatico Phœniciæ fluuio Ioſephi Hebræi. 117.
Qui Auctores de eo egerint? 118. 2.
Sabbathion. Vide Sambatiòn.
Sabionetæ Typogr. Hebr. 435. 1.
Sacerdotum nomine, veniunt etiam Principes. 441. 2.
Etiam Doctores. 442. 1.
Sacra Scriptura Hebraica ſemper illibata conſeruata eſt. 154. 1. — 156. 1.
Sacræ Scripturæ interpretamenta quamuis bona, ſi non ſint ſecundùm mentem Synagogæ, prohibentur.
Sacræ Scripturæ variæ lectiones. 678. 1.
Hebræus textus à perito, ſapiente, & prouectæ ætatis in Synagoga Chaldaicè interpretabatur antiquitùs. 408. 1.
Aliquot loca Chaldaicè non reddebantur, ne à vulgo & imperitis intelligerentur. 408. & 409. — 410.
Sacra Scriptura tredecim modis à Iudæis explanatur, 16. 1.
Super iiſdem modis explanatio. *ibid.*
In totam Sacram Scripturam Commentaria. 37. 1.
Sadòch & Baithòs in monte Garizìm Sacra adminiſtrabant. 378. 2.
Sadducæorum Templum in eodem monte. 379. 1.
Promiſcuè in vtroque Templo, ſcilicet in monte Garizìm, & Ieroſolymis ſacrificabant. 380. 2.
Sadducæi, & Samaritani non ſunt idem. 381. 2.
Sadducæi à quo denominati ſint. 378. 2.
Sadducæorum origo. 376. 1.
Sadducæorum ſecta quo anno orta ſit. 380. 1.
Reſtauratur. 4. 1. — 19. 2. — 382. 1.
Sadducæi vocantur Epicuræi. 381. 1.

2. *Reg.* 17. 6. p. 46. 1. — 113. 1. — 119.
24. 590. 2.
35. *ibid.*
18. 441. 1.
21. 115. 1.
24. 16. 330. 2.
Reſcith Chochmà, Tit. libri. 29. 1. — 39. 1. — 40. 2. — 180. 2.
De reſpiratione. 481. 2.
Reſurrectio mortuorum probatur ex Sacra Scriptura. 444. 2.
Reſtaurans fracturam, Tit. lib. 217. 1.
Retributiones Animæ, Tit. lib. 99. 2.
Reuclinus. 38. 1.
Reuelans arcana. 726. 1.
Rinnàth Dodìm, Tit. lib. 134. 2.
Rittangelius. 643. 2.
Liber Ritualis. 188. 2.
Rituale infirmorum. 89. 1.
Riuæ Tridenti Typographia Hebr. 435. 1. — 482. 2, *& alibi.*
Roberti Conſtantini Annotationes in ſimplicia medicamenta Amati Luſitani. 369. 2.
Robertus Monachus. 43. 1.
Rodriguez Caſtelli albi. 368. 1.
Rodulphus Imperator. 495. 1.
Sèpher Ròkach, Tit. 187. 1.
Romani non ſunt Tyrij & Idumæi. 547. 2.
De Romana aqua, quę vulgò Sancta vocatur. 422. 1.
De Romanarum Acidularum virtutibus. 421. 1.
De Acidulis Romanis, quæ egerere faciunt. 422. 1.
Ad Romanos Epiſtolæ Pauli Apoſt. citantur.
1. 20. 552. 2.
3. 2. 136. 2.
5. 12. 288. 1.
9. 27. 45. 2.
Rùach chen, Tit. lib. 375. 2.
Libri Ruth explanatio. 59. 1.

S

SAadià Haggahòn. 15. 1.
Saadiæ Paraphraſis in Iob caſtigatur. 37. 2.

ſlictio, ex ipſorummet teſtimonio. pag. 538. 2.
Rabbini ſunt ſuperſtitioſi. 225. 1.
Propheticum Spiritum affectant. 22. 1.
Rabbinorum inſigniorum Catalogus, qui ſepulti ſunt in Terra Sancta. 59. 1.
Vide Iudæi, Hebræi.
Racemationes Ephràim, Tit. lib. 429. 2.
R. Rachumài. 64. 2.
Raimundus Capiſucchius. 331. 2.
Raimundus Nidus. 432. 2.
Rapæ magnitudo tanta eſt, vt in ea nidificent Vulpes. 524. 1.
S. Raphaël Medicus. 481. 1.
Ràu. 90. 2.
Reatinus. 431. 1.
Rechabitæ qui? 122. 1.
Illorum origo. ibid. 2.
Leges, atque viuendi modus. ibid.
Rechabitarum dogmata approbantur in Sac. Scriptura. 379. 2.
De Regno ad Alexandrum. 482. 1.
Regum Syriæ, qui tempore Machabæorum regnauerunt ſeries; & Arbor. 391.
Regis Perſarum filia traditur in vxore cuidam Iudæo. 504. 2.
Regum libri citantur.
1. Reg. 1. ver. 2. 659.
4. 683. 1.
6. 1. 170. 1.
32. 202. 1.
7. 36. ibid. & 428. 1.
51. 114. 1.
8. 13. 542. 2.
9. 11. 274. 1. — 428. 1.
11. 15. 144. 1. — 145. 1.
12. 24. 113. 1.
13, 33. 609. 2.
14. 15. 665. 1.
15. 26. 685. 2.
18. 37. 307. 2.
19. 11. 538. 1.
22. 19. 302. 1.
21. 345. 2.
2. Reg. 2. 11. 615. 2.
12. 186. 2.
6. 23. 509. 2. — 522. 1.
15. 28. 112. 2.

2. Reg.

Q

Quæſita & Reſponſa R. Aharòn Saſòn. 91. 2.
R. Abrahami Bar Maimòn. 41. 2.
Ràu Aſcer. 499. 2.
R. Elièzer del Bene. 187. 2.
R. Betzalel. 693. 1.
Di Bottòn. 16. 2.
Mizrachì Orientalis. 179. 1.
Quaſita & Reſponſa. 429. 2.
Quinquarboreus. 7. 1.
De quinque modis, quibus ſolent Iudæi Legem explanare. 39. 1

R

ראבן Rauàn, id eſt R. Elièzer Ben Nathan. 190. 1.
ראם Raàm, id eſt R. Elièzer Mimètz Metenſis. 190. — 743. 2.
רעה Raa Malum, Sidus faciunt, hoc nomine inſignitum. 605. 2.
Rabbòth Commentaria. 1. 1. — 17. 1.
Rabbinorum fabuloſa commenta in Protoparentem Adam. 64. 2.
Rabbinorum blaſphemiæ in Deum. 633. & ſeqq.
In Deum refundunt, id quod ob ipſorũ ſcelera patiuntur Iudæi. ibid.
Deum accuſant, quòd Lunæ lumen imminuerit. ibid.
Dicunt, Deum peccaſſe, & pro expiatione ſui peccati iuſſiſſe Hircum offerri in Neomenijs. ibid.
Alia iniquiſſima calumnia in Deum. ib.
Rabbini corrumpunt verum ſenſum Sacræ Scripturæ. 634. 2.
Abutuntur vocibus Scripturæ. 657. 1. — 659. — 660.
Omnes ferè ipſorum S. Scripturæ explanationes ſunt, vel portentoſæ, vel fabuloſæ, vel friuolæ. 521. & ſeqq.
Rabbinorum obſcœnitates. 226. 2.
Rabbinorũ oculi, oculi ſunt Baſiliſci. 537. 2. — 538. 2.
Ex ipſorum oculorum intuitu, ſemper inde ſequitur, aut mors, aut af-

Thermales aquæ Tiberſenſes. pag. 420.
Illarum Virtutes, & qualitates ſolutiua. ibid.
Theſaurus Pauperum, Tit. lib. 95. 1.— 740. 2.
Theuarià anſcè Tiberienſes Viri, an Inuentores punctorū extiterint? 422. 2.
1. Ad Thimot. 6. 20. 479. 1.
Thomas Erpenius. 141. 2.
Threni Cantilenæ lugubres. 429. 1.
Thren. 3. ver. 23. 258. 1.
37. 621. 2.
38. ibid.
4. 3. 546. 2.
Tiberias, Tit. lib. 140. 1.
Tiberias Vrbs Galileæ. 416. 1.
Tiberias eadem ac Chamàth, 421. 2.
Cur ita vocetur. ibid.
In loco profundo eſt ſita ſub monte. 416. 2.
Viri Tiberienſes. 415. 2.
Citius inchoabant Sabbathum, quàm reliqui hominum. 417. 1.
Semper fuerunt Viri docti. 94. 1.— 418. 1.
Emendant Sacros Codices. 94. 1.
Non fuerunt Auctores punctationis, neque variarum lectionum. ibid.
Inſudarunt circa Maſſoram, tam quo ad voces, quàm quoad puncta, & accentus. 151. 2.
Tiberienſium libri emendatiſſimi. 152. 1.
In Tiberiade multi Rabbini ſepulti. 422. 2.
In ea hodie nihil præclarum cernitur. 418. 2.
Duæ Academiæ in ea ſunt Iudæorum. ibid.
Eam Sultanus Solymannus muro cingit. 418. 2.
De Tiberiade error Eliæ Leuitæ detegitur. ibid.
Alius conſimilis Munſteri exploditur. ibid. & 419. 1.
Tikunnè Haſciabbàth. 30. 2.
Hatteſciuuà, Tit. 469. 2.
Liber Timentium. 190. 1.
Sepher Tisbì, Tit. lib. 140. 2.
In nares Titi Imperatoris muſca inuolat, in cerebri cellulas ingreditur, creſcit ad magnitudinem Pipionis. mo-

Thalamus Eliæ magnus. 181. 1.
Thalamus Salomonis. 428. 1.
Tham Abraham. pag. 57. 1.
Ben Thamalionis hiſtoria Talmudica. 588
Ben Thamalionis eſt Diabolus. 589. 1.
Legem Iudæis reſtaurat. ibid.
Tha ſcemaù Morrè dealma &c. 374. 2.
תכלת Thechèleth quid. 577. 2.— 579. & ſeqq.
Theoda Hæreticus. 730. 2.
De Theologia. 17. 1.— 27. 2.
Theologia Iudæorum inſtabilis circa naturam, gradus, operationes, & officia Angelorum, & Dæmonum. 332. 1.
Theologici Tractatus. 31. 1.
Theoriæ motuum Cæleſtium. 35. 1.
De תפלין Thephillin diſſertatio. 556.
Thephillin Capitis & Manus. 557.
Qua arte conficiantur. 559. 2.
Schedæ Thephillinorum, quomodo ſcribi debeant. 558. & ſeqq.
Nomen Dei שדי Sciaddài in eis ineſſe volunt. 561.
Qua religione alligantur. ibid. 2.— 562.
Quomodo aſſeruentur. 563.
Qui abſoluantur ab hoc præcepto Thephillinorum. 563. 1.
Quomodo deponantur. 564. 1.
Volunt hanc Conſtitutionem de Thephillin eſſe traditā Moſi in Monte Sinai. 567.
Reprobatur. ibid.
Omnia item minutiora quæ de ipſis loquuntur, omnia attribuunt Deo in Monte Sinai. 573. 2.
Nihil de Thephillin in lege. 567. & ſeqq. 570. 1.
Loca quæ de his loqui videntur afferuntur, & explicantur. 570.
Thephillin confutantur ex Scriptura. 567. vſque ad 572.
Eliſeus Bàal Chenaphàim iugiter Thephillin induebat. 570. 1.
Deus induit Thephillin, ex Talmude. 556.— 564.— 566.
Chriſto Domino nonnulli attribuunt Thephillinorum vſum, ſed perperam. 574. 1.
Qui de Thephillin ſcripſerint. 574. 2.
Plura vide verbo: Deus Rabbinicus.

tur à R. Aharone. 92. 2.

Talmudicæ fabulæ ſæpè in alijs Hebræorum libris reperiuntur, ſed præcipuè in libro Zòhar. pag. 353. 1.

Talmudiſtæ lectioni Vulgatæ aliquando fauent. 362. & ſeqq.

Talmudiſtæ cùm decem Tribuum loca, ad quæ abacta ſunt adinuenire non poſſint, ad fabulas conuertuntur. 116. 1.

Tanà de Be Eliàu. 167. 2.

Tanà le R. Eliàu Halleui. 167. 1.

Tapìl, ſeù Thaphèl. 4. 1.

Sèpher Hattapùach, Tit. libri. 26. 2.

Taràſi filius. 4. 1.

Targùm quid. 411. 1.

Targùm Scenì. 414. 2.

Tarſciſc, Tit. lib. 39. 2.

Sèpher Hattasbòreth, Tit. libri. 40. 1.

Sèpher Tasbòreth, Tit. libri. 28. 2.

Tecunàth Zacuth. 56. 2.

De Tekuphis. 33. 1.

Templa quædam Cabaliſtica cum ſuis Præfectis. 349.

Templum Ieroſolymitanum Antiochus Rex vocat Iouis Olympij. 390. 2.

Templum Sadducæorum, & Cuthæorum in Garizìm vocat Iouis Hoſpitalis. ibid.

Tepuchè Zahàu, Tit. libri. 190. 2. 499. 2.

Forma Terræ, Tit. libri. 189. 1.

Terra an moueatur? ibid.

De Terræ motu, Talmudiſtarum ridiculæ ſententiæ. 596. 2.

Terræ promiſſionis, magnitudo Talmudica. 531. 2.

Illius fertilitas. 528. 1.

Fluit lacte & melle. ibid.

Poſt Iudæorum exilium reſtringitur, & corrugatur. 533. 2.

Cur vocetur Terra צבי *Tzeuì Hinnuli.* 533. 2.

Et Hinnulo comparetur. 529. 1.

Tempore Meſſiæ, tribus leucis à terra eleuabitur in aëre. 533. 2.

Ad eam volabunt Iudæi. ibid.

Terna R. Eliezèr. 188. 1.

Tertullianus. 318. 2.

Teſoro de los Pauruues. 740. 2.

Tha-

Præſens Synagoga eſt Synagoga Sathanæ. pag. 589. 1.

De Ritibus Vniuerſæ Synagogæ. 11. 1.

Synagogarum Conſuetudines. 188. 1.

Synagogæ præcentor melius in Terris diſtribuit Chorum, quàm faciant Angeli in Cælo. 257. 1.

Synedrium in Iabnè. 730. 1.

Synedrium, decima & vltima tranſlatione, in Tiberiam transfertur. 416. 2.

Quanto temporis ſpatio in eadem Vrbe permanſerit. 417. 2.

T

De Tabernaculorum feſto. 221. 1.

Tabernaculum Iacob, Tit. lib. 88. 2.

Tabulæ Alphonſinæ Aſtronomicæ. 355. 1.

Qua ratione Regi Portugalliæ attribuantur. ibid.

Aſtronomicæ, 367. 2.

Super Tabulas Alphonſinas Comment. 725. 1.

Tabulæ motuum Cæleſtium. 56. 1.

Tabula Cyclorum Calendarij. 704. 2.

Tabula horarum quibus Angeli inſeruire credunt hominibus, interdiu & noctu. 281. 1. & 2.

Tabula horarum Planetis attributarum. 280. 1. & 2.

Tabula I. Tzirùph. 247.

Tabula II. Tzirùph. 248.

Supplementum primæ Tabulæ Tzirùphicæ. 250.

Tachchemonì, Tit. libri. 99. 1.

Taghìn Apices. 49. 2.

Tagmulè Hannèpheſc, Tit. lib. 99. 2.

De טלית *Tallèth.* 576. 2.

טלית קטן *Tallèth Kattàn Pallium breue.* 581. 2.

Talmùd Babylonicum quo anno, & à quo abſolutum fuerit. 488. 2.

Quo ordine primò diſpoſitum. 489. 1.

Paulò poſt Talmudis obſignationem florere cæpit S. Benedictus Monachorũ Pater. ibid.

In Talmude Babylonico multa execranda continentur, vnde meritò illius lectio ab Eccleſia interdicta eſt. 4.

Talmudicarum fabularum vanitas, confuta-

ſis in locis poſtea exercuerunt. pagina 433. 1.
De Sophiſticis Elenchis. 5. 2.
Sophoniæ c. 3. v. 10. pag. 45. 2.
In Sophoniam Commentaria. 37. 2.
Liber ſortium. 132. 1.
De Sphæra. 25. 2. — 179. 1.
Spiritus Gratiæ, Tit. lib. 375. 2.
Spiritus ſanctus reliquit Synagogam poſt Malachiam Prophetam. 732. 1.
De Spiritibus, errores Hebræorum, Vti,
Quòd Spiritus Spiritum generet. 351. 1.
Quòd Spiritus fœmineè coierint cum Adamo. 293. 2.
Et ex eo Dæmones ſint geniti. ibid.
Quòd Spiritus impuri, & noxij in manibus reſideant hominum antequam lauentur, tempore matutino. 296. 2.
Spiritus in Auium ſpecie cantillant ſuper muris Paradiſi. 352. 1.
Spiritus malus in ore omnium Prophetarum in pœnam impij Achab. 346. 1.
Spizelius. 56. 2. — 481. 2.
Fallitur. 39. 2.
Splendores Solis, Tit. lib. 15. 2.
Stampa familia nobilis. 431. 2.
De Stellis Auicennæ. 7. 1.
De Stellis fixis, quarum in libro Iob fit mentio. 356. 2.
Stellæ numerari non poſſunt. 366. 1.
De Stella Chimà fabula. 364. 2.
Stephanus Byzantius. 393. 1.
Stoici qui ſint. 483. 1.
De ſubſtantia Orbis. 34. 2.
Suffitus Aromaticæ conditura. 89. 2.
Suffragiorum valor innuitur. 342. 1.
Succeſſio veræ doctrinæ, eſt veræ Eccleſiæ nota. 19. 1.
Sumkàrechatnà ſpecies Vini. 526. 2.
Supercommentatiò Commentariorum Aben Ezræ &c. 96. 1.
De Surìele Angelo Cabaliſtico. 353. 2.
Huius Angeli Cabalici præcepta. 283. 2.
Suſtentans infirmitatem, Tit. lib. 30. 2.
De ſyllogiſmo. 5. 2.
Sympoſium Iudaicum. Vide Conuiuium.
Synagoga eſt Mater Dei Iudæis. 610. 1.
nuerit Cain, Talmudiſtarum ſunt deliria. pag. 291. 1.
Serpens, qui primos noſtros Parentes decepit, quinam fuerit. 290. 2.
De Serpentum morſibus. 220. 2.
Serui liberi ſunt à præcepto Thephillinorum. 563. 2.
Signum Animæ, Tit. libri. 97. 1.
Signum Veritatis, Tit. libri. 96. 2.
Simchà, ſeù Simeon Luzatto. 91. 2.
Simeon Ben Iochài. 148.
Simeon Iuſtus cognomento Iaddi vel Iaddùà. 679. 2.
Simeones Iuſti duo fuere. ibid. 680. 1.
Simeon Luzatto. 91. 2.
Simon frater Ionathæ regnat. 397. 2.
Eius facinora deſcribuntur. ibid. & ſeqq.
Occiditur proditoriè. 398. 1.
Libri Siphrà Auctor quis fuerit. 90. 2.
Siphrè Dàath, Tit. libri. 429. 2.
Siphrè Tzèdek, Tit. libri. 89. 1.
Siphthè renanòth, Tit. 89. 1.
Ben Sirà putatus filius Ieremiæ. 684. 1.
Sitrè Thorà. Tit. lib. 14. 2.
Societas Veneta Typograph. 48. 1.
Socrates à quonam Philoſophiam didicerit. 468. 1.
Sod Eliàu Zuttà. 167. 2.
Sod Hachaſcmàl, Tit. lib. 430. 2.
Sod Haſſodoth, Tit. 482. 2.
In ſolemnitatibus Iudæorum, nihil eis relictum eſt, niſi Vinum. 527.
Solemnitas minor, Tit. lib. 710. 1.
Sol ne corpus lædat, remedia. 220. 2.
Soli Deo opus creationis tribuitur. 327. 2.
Solo lumine naturali, multa de Deo cognoſcere poſſumus. 552. 2.
Soluens nodos, Tit. libri. 30. 2.
De ſomno & vigilia. 13. 1.
Soncinum Oppidum Italiæ in Prouincia Lombardiæ. 431. 2.
Inde primò prodierunt in Italia Typographi librorum Hebraicorum. 432. 2. — 433. 1.
Typographi Soncinates Hebræi, poſteri ſunt R. Moſis Spirenſis Germani. 432. 1.
Iidem Artem Chalcographicam diuer-

Præ-

Quot Capitula Pentateuchi Moſis ſingulis diebus potuerint in Græcum ſermonem vertere. 451. 2.
Ob hanc tranſlationem olim Iudæi ieiunabant. 439. 1.
Quòd tenebræ factæ ſint tribus diebus, quando hæc tranſlatio adornata fuerit, fabella Rabbinica cenſetur. 439. 1. — 440. 1.
An 70. Interpretes ſolum Pentateuchum, an verò totam Sacram Scripturam in Græcum tranſtulerint. 444. 1.
Et illi, qui totam Sacram Scripturam tranſtulerunt qui fuerint. 445. 2.
Quomodo intelligendum ſit 72. Seniores vertiſſe in Græcum totam Sacram Scripturam. 447. 2.
Quo exemplari vſi ſint 72. Seniores in verſione Legis. 449. 1.
Loca mutata ab iiſdem. 452. 1.
An reuera iſta loca fuerint ab ipſis mutata. 458. 1.
Cauſæ aſſignantur quibus moti ſint 72. Interpretes aliquot loca Legis mutare. 452. 2. *& ſeqq.*
Hæc 72. Seniorum tranſlatio, quam auctoritatem habeat in Eccleſia. 461. 1.
In ipſa verſione multa fuerunt addita. 451. 1.
Hodie innumeris erroribus ſcatet. 462. 2.
Quo anno hæc 72. Interpretum tranſlatio effecta ſit. 448. 1. *&* 2.
Anniuerſaria ſolemnitas olim celebrabatur huius tranſlationis apud Ægyptios. 462. 1.
72. Interpretū verba huius tranſlationis profanantes, à Deo percutiuntur. ibid.
Seraphim nomen quid importet. 268. 2.
Seraphim cur alis ſuis pedes tegant. 340. 1.
Sermones. 655. 1.
Sermones varij. 33. 2.
Sermones ſuper Pentateuchum. 179. 2.
Serpens antiquus Iudæis erat tamquam Camelus, ſuper quem equitauit Samael Dæmon. 321. 1.
Quòd Euam cognouerit, & ex ea genue-

De ſeculo poſt diem Indicij. pag. 89. 2.
Seder Eliàu Rabbà. 167. 2. — 181. 1.
Seder Thephillòth. 18. 1.
Semaiàh Bar Moſis Mutinenſis. 155.
Semen benedictionum. 695. 1.
Semita Iuſtorum, Tit. libri. 96. 2.
Semita Vitæ, Tit. libri. ibid. 1.
Semita Vitæ longæ. 92. 2.
Liber ſemitarum Vitæ. 186. 1.
Sennòi, Sanſennòi nomina. 71. 2.
De ſenſu, & ſenſibili. 13. 1. — 481. 1.
Sententiæ Morales. 8. 1.
De Sententiæ ſigillatione dogma Rabbinicum. 631. — 632.
Sephàth Emèth, Tit. 89. 1.
Sephàth Iether, Tit. lib. 40. 1.
Sèpher E'uen Sappìr. 221. 1.
Sèpher Hattapùach, Tit. lib. 26. 2.
Sèpher al Hattèbaa. 13. 1.
Sèpher Lèchem Ràu, Tit. lib. 16. 1.
Sèpher Sodòth Hattorà. 38. 1.
Sèpher Taſbòreth, Tit. lib. 28. 2. — 40. 1.
Sèpher Thorà Liber Legis prohibetur ſcribi alio colore præterquàm nigro. 449.
Septem oculi, Tit. lib. 706. 1.
Diſſertatio de 72. Interpretibus, & illorum tranſlatione S. Scripturæ ex Hebræo in Græcum ſermonem. 437. *& ſeqq.*
De Septuagenario Seniorum Interpretum numero. 189. 2
Ex qualibet Tribu ſex Viri docti electi fuerunt pro tranſlatione S. Scripturæ in Græcam linguam. 440. 1.
Cur igitur dicantur ſeptuaginta Interpretes, & non 72? 442. 1.
Recenſentur nomina eorundem Interpretum. 440. 1.
Sub quo Ptolemæo hæc Scripturæ tranſlatio facta ſit? 438. 1.
Quis fuerit iſte Ptolemæus. 437. 2.
Fuerunt iſti doctiſſimi Viri, ſed non ex ordine Senatorio. ibid.
An ſinguli ſeorſim in 72. Cellulis fuerint recluſi. 437. 2.
An Vates fuerint. 451. 2.
Spiritu ſancto repleti fuerunt. ibid.
In Aula magna conferebant, & in qua tranſlationem adornarunt. 443. 2.

Saſon. pag. 91. 2.
Scemchazi. 364. 2.
R. Scem Tòu. 99. 2.
Bar Iſaaci Hattariſcì. 220. 2.
Sciprùtt. 12. 1. — 367. 1.
Spràt. 191. 1.
Abraham Ben Viuàg. 56. 2.
R. Scemuèl Elièzer Ben Iodà. 724. 2.
Iàska. ibid.
Schema Cæleſte per diuiſionem æquatoris erigendi modum, quiſnam fuerit Auctor. 36. 2.
Scholæ Eliæ traditio de tempore aduentus Meſſiæ. 167. 2. & ſeqq.
Scholia in Grammaticam R. Moſis Chimchij. 137. 1.
Sciaarè Ràu Alphès, Tit. libri. 367. 1.
Hammuſsàr, Tit. libri. 11. 1.
Sciaar Haſciamàim, Tit. libri. 733. 1.
Scialòm Abraham. 17. 1. — 30. 2. — 31. 1. — 738. 1.
Scialſcèleth hakkabalà, Tit. libri. 721.
Sciamìr quid ſit? 332. 1.
Sciamiro, lapides Templi Ieroſolymitani dolantur à Rege Salomone. ibid.
De huiuſmodi Sciamiro Vermiculo. 490. 2.
Sciaurirì nomen Dæmonis. 251. 2.
Scilltè haghibborrìm, Tit. lib. 736. 2.
Sciòchad quid? 254. 2.
Sciulchàn arbaà, Tit. libri. 507. 1.
Scittìm nomen loci, cur ita vocetur? 667. 2.
Sciuuà enaìm, Tit. libri. 506. 1.
Sciurè luchòth, Tit. 140. 2.
Scribæ & Phariſæi, an Hæretici fuerint. 379. 2.
Scriptores Hebraici Bibliothecæ Vaticanæ. 218. 1. 2.
Corrumpunt Scripturas Iudæi. 625. 2.
Etiam illarum ſenſum. 534. 2.
שׁצם חנכל Septem Planetarum nomina explicantur. 279. 1.
Scutum Abrahæ. 47. 2.
Scuta Potentium, Tit. lib. 736. 2.
Sebaſtianus de Couaruuias. 13. 1.
Sebaſtianus Cramoyſi Typographus. 8. 2.
Sebaſtianus Munſterus. 37. 2.
Quoſdam libellos Hebraicos in Latinum vertit. 137. — 138. 1.
1. Samuel. c. 2. v. 30. pag. 601. 2.
3. 3. 413. 2.
15. 25. 652. 1.
19. 24. 394. 2.
29. 27. 626. 1.
2. Samuel. c. 7. 4. 608. 1.
8. 11. 114. 1.
18. ibid.
12. 7. 650. 2. — 652. 1.
9. ibid.
13. ibid.
22. 11. 272. 1.
Sancti colendi, honorandi, & inuocandi. 201. 2.
Sanctorum inuocatio probatur. 307. 1.
Sanctorum apparitiones Iudæi affectant. 32. 1.
Sandalaphòn Angelus Talmudicus miræ magnitudinis. 256. 2.
Sanguinem vltionis Deus conuertit in ſanguinem Circumciſionis. 605. 1. 2.
De ſanitate tuenda. 220. 2.
Saphà Berurà, Tit. libri. 40. 1.
Initium Sapientiæ, Tit. libri. 29. 1.
Liber Sapientiæ. 697. 1.
Sapient. 8. pag. 288. 2.
9. 4. 478. 2.
Saram Matrem noſtram, veneficam faciunt Rabbini. 237. 1.
Sarugenſis. 64. 2.
Saſòn Abraham. 57. 1.
Saſòn R. Aharòn. 91. 1.
Satan perſuadet populo in deſerto vt Vitulum efficiat, quia dicebat, iam Moſes mortuus eſt in monte; eiuſque feretrum in aëre conſpiciendum exhibet. 589. 2.
Satan hodie, quia Lex ceremonialis mortua eſt, perſuadet populo Iudaico, eam eſſe viuam, & debere obſeruari. ibid.
סבע Sauaà explicatur. 49. 1.
R. Saùl Germanus. 13. 2.
Saùl vocatur Propheta. 394. 2.
Scemaaià Bar Moſis Mutinenſis. 91. 2.
ש״ות Sceelòth vtſciuuòth. 429. 2.
Gheonìm. 700. 1.
Beniamìn Zeèb. 673. 1.
Betzalèl. 693. 1.
R. Niſsìm. 676. 1.

De

ctus Inferorum, Latrant dicit, Affer, Affer, &c. pag. 351. 2.
Samaeli in die expiationum dant munera Iudæi. 252. 2. — 253. — 254. 2.
Eidem ſingulis menſibus datur vna pars Sacrificiorum, vt habeat quo ſe nutriat. 342. 2.
Samaelem conſtituunt Tutelarem Imperij Romani, & Cuſtodem Vrbis Romæ. 353. 2.
Illi committunt executionem ſententiarum Capitalium. 353. 2.
Eundem (dicunt) prorogare quietem Idumeis, id eſt Chriſtianis. 348. 2.
De Samaele qui agant. 320. 1.
סמג Samàgh, id eſt Sepher Mitzuòth Gadòl, Tit. libri. 133. 1.
Samaritani qui fuerint. 379. 1.
Non geſtabant ſimbrias legales. 590. 2.
Sambation fluuius. 47. 2. — 100. 1.
De eo multa fabuloſa ſcribunt Iudæi. 100. 1. — 126. — 127. — 128.
Sabbathi ex eo honorem petunt. ibid.
Mons ferreus circa eundem, Rabbinicum ſomnium. 129. 2.
Sicut & Ignis, qui per circuitum illius accendatur. ibid.
Itemque & lapides per totam hebdomadam per eum decurrentes. 100. 1.
De decem Tribubus vltra hunc fluuium habitantibus fabulæ Rabbinorum. 101. vſque ad 112.
Refelluntur. 112. & ſeqq.
De Sambatione fluuio quinam Auctores tractarint? 118. 2.
R. Samuel Algazì. 190. 1. — 672. 1.
Archiuòlt. 218. 2.
Ben Banàſt Hiſpanus Interpres. 503. 1.
Ben Elchanà Archeuòlt. 722. 1.
Harramathì. 191. 1.
Bar Iudæ Aben Tybbòn. 5. 2. — 8. 1. — 13. 1.
Kattàn. 730. 1. — 731. 2.
Maßaòdh. 91. 2.
Sciullàm. 225. 1.
Samuelis Epiſtola. 59. 1.
Samuelis Zacuti Abraham. 53. 2.
Libri Samuelis Prophetæ citantur.
1. Samuel. c. 2. ver. 25. pag. 631. 2.

Sadducæorum errores. pag. 376.
Sadducæi beatitudinem in carnis voluptatibus ponunt. 381. 1.
Sadducæi ſolum Pentateuchum recipiunt; quod etiam ex Euangelio colligitur. 377. 2.
Sadducæorum Hæreſis multos olim habuit ſectatores, etiam Principes. 381. 2.
Sadducæi Hæretici Politici, ad ſuas partes Principes Iudæorum trahere conabantur. 378. 2.
Sadducæi ferè nihil credunt. 380. 1.
Deteriores ſunt Baithuſæis. ibid.
Sadducæorum Hæreſis graßatur per Hiſpaniam inter Iudæos. 19. 2.
R. Salomon Aben Addereth. 501. 1.
Subſcribit decreto, ne Iuuenes ante 25. ætatis annum addiſcant literas humaniores & Philoſophiam. ibid.
Interpres Phyſicorum Auicennæ. 7. 2.
Iarchi Cõmentaria in Pirkè Anòth. 8. 1.
Eiuſdem in Bereſcìth Rabbà. 16. 1.
Ben Moſis Alguàri. 13. 1.
Ben Samuel Menoràs Typogr. 700. 2.
Aben Tybbòn. 481. 1.
Ben Tzèmach. 22. 1.
Salſamenta in Conuiuio Iudæorum tempore Meſſiæ qualia? 523. 1.
Salus Dei, Tit. libri. 33. 1.
Samaël eſt Dæmon. 280. 1.
Inter omnes Angelos ſupremum locum tenuerat. 317. — 318. 2. — 319. 2.
Eius ſuaſu Angeli peccant. ibid.
Magnus inter Angelos. 321. 1.
Habebat 12. alas, cùm Seraphim 6. tantùm habeant; ex Talmude. ib.
Idem eſt ac מלאך המות Mallàch Hammàneth Angelus mortis. 323. 1.
Samaël ſicut fuerat Princeps Angelorum ante lapſum, ſic eſt Princeps Dæmoniorum poſt lapſum. ibid.
Ad decipiendum Adam vtitur Serpente. 321. 1.
Idem eſt ac Aſmodeus, ſecundùm aliquos. 331. 2.
Hæc ſententia impugnatur. ibid.
Vocatur Canis Infernalis, eſt Præfe-

flictio, ex ipſorummet teſtimonio. pag. 538. 2.
Rabbini ſunt ſuperſtitioſi. 225. 1.
Propheticum Spiritum affectant. 22. 1.
Rabbinorum inſigniorum Catalogus, qui ſepulti ſunt in Terra Sancta. 59. 1.
Vide Iudæi, Hebræi.
Racemationes Ephràim, Tit. lib. 429. 2.
R. Rachumài. 64. 2.
Raimundus Capiſucchius. 331. 2.
Raimundus Nidus. 432. 2.
Rapa magnitudo tanta eſt, vt in ea nidificent Vulpes. 524. 1.
S. Raphaël Medicus. 481. 1.
Ràu. 90. 2.
Reatinus. 431. 1.
Rechabitæ qui? 122. 1.
Illorum origo. ibid. 2.
Leges, atque viuendi modus. ibid.
Rechabitarum dogmata approbantur in Sac. Scriptura. 379. 2.
De Regno ad Alexandrum. 482. 1.
Regum Syriæ, qui tempore Machabæorum regnauerunt ſeries; & Arbor. 391.
Regis Perſarum filia traditur in vxore cuidam Iudæo. 504. 2.
Regum libri citantur.
1. *Reg.* 1. *ver.* 2. 659.
4. 683. 1.
6. 1. 170. 1.
32. 202. 1.
7. 36. ibid. & 428. 1.
51. 114. 1.
8. 13. 542. 2.
9. 11. 274. 1. — 428. 1.
11. 15. 144. 1. — 145. 1.
12. 24. 113. 1.
13. 33. 609. 2.
14. 15. 665. 1.
15. 26. 685. 2.
18. 37. 307. 2.
19. 11. 538. 1.
22. 19. 302. 1.
21. 345. 2.
2. *Reg.* 2. 11. 615. 2.
12. 186. 2.
6. 23. 509. 2. — 522. 1.
15. 28. 112. 2.

Q

Quæſita & Reſponſa R. Aharòn Saſòn. 91. 2.
R. Abrahami Bar Maÿmòn. 41. 2.
Ràu Aſcèr. 499. 2.
R. Elièzer del Bene. 187. 2.
R. Betzalel. 693. 1.
Di Bottòn. 16. 2.
Mizrachì Orientalis. 179. 1.
Quæſita & Reſponſa. 429. 2.
Quinquarboreus. 7. 1.
De quinque modis, quibus ſolent Iudæi Legem explanare. 39. 1

R

ראבן *RAuàn, id eſt R. Elièzer Ben Nathan.* 190. 1.
ראם *Raàm, id eſt R. Elièzer Mimètz Metenſis.* 190. — 743. 2.
רעת *Raa Malum, Sidus faciunt, hoc nomine inſignitum.* 605. 2.
Rabbòth Commentaria. 1. 1. — 17. 1.
Rabbinorum fabuloſa commenta in Protoparentem Adam. 64. 2.
Rabbinorum blaſphemia in Deum: 633. & ſeqq.
In Deum refundunt, id quod ob ipſorũ ſcelera patiuntur Iudæi. ibid.
Deum accuſant, quòd Lunæ lumen imminuerit. ibid.
Dicunt, Deum peccaſſe, & pro expiatione ſui peccati iuſſiſſe Hircum offerri in Neomenijs. ibid.
Alia iniquiſſima calumnia in Deum. ib.
Rabbini corrumpunt verum ſenſum Sacræ Scripturæ. 634. 2.
Abutuntur vocibus Scripturæ. 657. 1. — 659. — 660.
Omnes ferè ipſorum S. Scripturæ explanationes ſunt, vel portentoſæ, vel fabuloſæ, vel friuolæ. 521. & ſeqq.
Rabbinorum obſcœnitates. 226. 2.
Rabbinorũ oculi, oculi ſunt Baſiliſci. 537. 2. — 538. 2.
Ex ipſorum oculorum intuitu, ſemper inde ſequitur, aut mors, aut af-

ſunt: in libro Zòhar iiſdem nominibus nominãtur ac hodie. 148.1.
Tempore Chriſti Sacra Volumina quæ in Arca ſancta aſſeruabantur, punctis vocalibus ornata non erant. 161.2.
De illis vbi fiat mentio apud Hebræos. 165.2.
Illorum exiſtentia probatur etiam ex Talmude. 158.1.
Sacri Codices, qui in Arca Iudaica reſeruantur, nunquam punctis vocalibus fuerunt ornati, & cur? 160.1.
Eadem puncta vocalia memoriter cuſtodiebantur à Sacerdotibus, à Viris doctis. 160.2.
Item, in mente Regum. 161.1.
In mente Iudicum. ibid.
Senatorum, Piorum, & Hypocritarum. ibid.
De punctis, pauſis, & accentibus fit mentio in Talmude. 157.
Puncta iſta vocalia neque ad eſſentiam, neque ad integritatem conſonantiũ ſpectant. 163.1.
Ac proinde non ſunt partes eſſentiales Sacræ Scripturæ. 153.1.
Quam auctoritatem habeant in Eccleſia. 151.1.
Puncta vocalia in maximo honore ſunt habenda, neque manu temeraria corrigenda, nec aliquid circa ea innouandum, quamuis auctoritatẽ Diuinam non habeant. 154.1.
Tolli nihilominus omnino poſſunt à Sacris Codicibus ſine vllo piaculo. ibid.
De iiſdem quinam ex Latinis Auctoribus egerint. 166.2.
Liber punctationis, Tit. 430.2.
Purgatorius ignis datur etiam ex Iudęorum ſententia. 342.2.
Purrim feſtum Mardochai & Eſther. 693.2.
In eo indulgent Iudæi potationibus, & epulis. 694.
Puritas linguæ, Tit. lib. 39.2.
Puteus captiuitatis, Tit. lib. 503.1.
Puteum Mariæ Prophetiſſæ in medio laci Tiberienſis reperiri, ex Iudæis. 419.1.

Pſ. 104. 5. 300.2.
15. 527.2.
24. 78.1.
26. 518.1.—548.2.
106. 23. 307.1.
109. 6. 284.2.
110. 287.2.
3. 313.—314.
113. 3. 403.1.
115. 3. 203.2.
116. 13. 530.2.
117. 2. 283.1.
130. 4. 650.2.
132. 2. 608.2.
135. 6. 604.2.
137. 1. 346.1.
2. 601.2.
139. 3. 614.1.
5. 66.2.—67.2.
16. 65.1.
144. 3. 321.1.
12. 549.2.
145. 197.1.
147. 19. 136.2.
Explanatio in Pſalmum 145. pag. 187.1.
Cur in Pſalmo Alphabetico 145. deficiat litera ı. 197.1.
Ptolemæus Euergetes. 679.1.
Quot annos regnauerit. 680.2.
Ptolemæus Philadelphus. 437.2.
Sub quo Ptolemæo tranſlatio 72. Interpret. fuerit adornata. 465.2.
S. Pudentianæ Monaſterium. 370.2.
De pulchritudine corporis ſeruanda. 220.2.
Puncta argentea, Tit. lib. 32.1.
De Punctorum vocalium origine, & auctoritate, diſſertatio. 141.2.
Pro nouitate punctorum nonnulli pugnant. 165.1.
Puncta vocalia non fuerunt inuenta à Maſſorethis Tiberienſibus. 146.
Iam diù ante illos extiterunt. ibid.2.
Punctationis origo vnde? 149.1.
Tempore Ezræ Protoſcribæ, quibus figuris & nominibus, puncta vocalia erant expreſſa. 150.2.
Puncta vocalia cur potiùs Chaldaica lingua quàm Hebraica vocentur? 159.1.
Nomina punctorum vocalium antiquiſſima

Pſal. 29. 2. *pag.* 86. 1.
11. 564. 2.
30. 6. 594. 1.
32. 5. 650. 1.
33. 6. 258. 1. — 267. 1.
34. 531. 1.
19. 444. 2.
21. 86. 2.
36. 12. 322. 1.
13. 321. 2.
37. 25. 343. 2.
48. 535. 2. — 536. 1.
5. 444. 2.
11. 265. 2.
49. 21. 352. 2.
50. 10. 545. 1. — 518. 2.
11. 519. 1. & 2. —
543. 2.
51. 3. 268. — 269.
14. 314. 2.
55. 24. 668. 2.
68. 23. 352. 1.
72. 16. 524. 1. & 2.
73. 12. 617. 1.
74. 14. 45. 1.
78. 38. 303. 1.
49. 287. 1.
80. 9. 307. 2.
14. 543. 2.
81. 7. 312. 1.
82. 1. 600. 2. — 611. 2.
6. 337. 1.
84. 4. 352. 1.
85. 11. 264.
12. *ibid.* 1.
87. 2. 595. 2.
89. 7. 513. 2.
90. 4. 169. 1. — 635. 2. —
636. 1.
91. 204. 1.
11. 284.
92. 80. 2.
94. 17. 344. 1.
96. 10. 156. 1.
103. 4. 618. 1.
20. 343. 2.
21. 336. 2.
104. 4. 259. 1. — 271. 2. —
514. 1.

Ad prolem gignendam, de concurſu vtriuſque parentis. *pag.* 31. 1.
In Prophetas, & Hagiographa collectanea expoſitiones ex diuerſis Rabbinis compilata. 28. 1.
De Prophetia. 14. 2.
Proſelyti non recipientur tempore Meſſię, ex Talmude. 550. 1.
De Proſpectiua. 367. 1.
Prouenzalis Abraham. 51. 1.
Prouerbia Salomonis Tit. lib. 708. 2.
Prouerbia Salomonis citantur.
Cap. 1. *ver.* 9. 509. 2. — 546. 2.
— 569. 1.
3. 19. 478. 2. — 690. 1.
20. *ibid.*
7. 3. 569. 1.
8. 30. 635. 2.
9. 13. 622. 1.
10. 30. 621. 2.
11. 21. 622. 1.
12. 16. 635. 2.
25. 682. 1.
13. 288. 2.
14. 32. 321. 2.
15. 3. 616. 2.
24. *ibid.* 1.
17. 23. 254.
18. 24. 682. 1.
27. 6. 665. 1.
31. 22. 592. 2.
Prouidentiam Diuinam in Gentos Iudæi negant. 618. 1.
Pſal. 1. *ver.* 6. 617. 2.
2. 1. 550. 2.
7. 313. 1.
5. 6. 619. 1.
7. 7. 307. 1.
12. 593. 2.
8. 5. 352. 2.
12. 6. 171. 2.
16. 2. 199. 1.
17. 15. 585. 2.
18. 16. 302. 1.
36. 611. 1.
51. 543. 1.
19. 11. 272. 1.
22. 4. 612. 1.
17. 154. 2.

Pſ.

Pœnitentiam agenti in comminationibus malorum, Deus mutat aliquando ſententiam, parcendo ei delictū. 171.2.
Poëta Abraham Tzahalòn. 33.1.
Liber Pomì. 26.2.
Poma aurea. 190.2.
Ponce Conſaluus. 428.2.
Pontacus Aquitanicus Burdegalenſis. 37.2.
De Porta Leonis Abraham. 739.1.
Porta diſciplinæ, Tit. libri. 11.1.
Porto Abraham. 29.2.
Porto Abraham Menachèm. 42.1.
Portugalliæ Regem conſtituunt Iudæi ante annum Domini 996. p. 711.2.
Poſſeſſores animæ, ſeù Viri animati, Tit. 23.2.
Poſtellus errat, & corrigitur. 382.2.
Pragenſis Abraham. 50.2.
Praga Typographia. 503.1.
Præ-Adamitarum error damnatur. 78.2.
Precatio contra Hæreticos. 730.2.
Illius origo, & Auctor. 731.1.
Date robur ſanctitati, &c. 371.1.
Pro mittendis ſortibus. 187.2.
Precatiuncula quædam. 223.2.
Preces compoſitæ à R. Aben Ezra. 41.1.
Precum explicatio. 187.1.
Præcepta, quæ hodie Iudæi obſeruant, à Diabolo inſtaurata ſunt. 587.2.
De 613. Præceptis Iudaicis. 96.2.
Commentaria in eadem. 98.2.
Præcepta mulierum, Tit. lib. 671.2.
De Præceptis Moſaicis. 221.—222.
Præceptores diligentiam adhibere debent, dum pueri legunt. 144.—145.
Præceptorum Capitulum, Tit. 180.2.
Liber Præceptorum paruus, Tit. 133.1.
De Præceptorum obſeruatione. 14.2.
Præfatio in Pentateuchum R. Aben Ezra. 39.1.
Presbyteri Ioannis ad Papam Romanum Epiſtola fictitia. 126.
Principes ſuſpenduntur in patibulis, & populus occiditur, quia initiati ſunt Beelphegor. 667.2.
Priſciani Carmina de Conſtellationibus Cæleſtibus. 355.2.
De profano, Iudæi addunt ſuper ſanctum. 417.2.
Ad

Quamuis primò, à Iudæis omne ſtudium Philoſophicum dimanaſſe velint. pag. 474.
Philoſophia laudatur. 478.1.
Defenditur. 58.1.
Spuria Philoſophia damnatur. 479.1.
Sicut & abuſus bonæ Philoſophiæ. 478.2.
Philoſophia Chriſtiana cæterarum ſcientiarum præſtantiſſima. ibid.
De Philoſophorum opinionibus. 3.1.
Philoſophorum librorum lectio ab Hebræis antiquitùs prohibebatur. 501.1.
Philoſophorum tres præcipuè ſectæ. 483.1.
R. Phinèes Bar Salomonis. 11.2.
De Phylacterijs Iudæorum. 556.2.
De Phyſico auditu. 13.1.—480.2.—481.2.
Picòl Abraham. 49.2.
Pigmenti Aromatarij, Tit. 187.1.
Pinchàs Ben Iaiir. 226.1.
Pirkè Auòth. 8.1.—368.1.
R. Elièzer. 185.2.
Hechalòth, Tit. 353.1.—430.2.
Pirùſc Auòth Laben Iàcbija. 707.2.
Al Chamèſc Meghillòth. 218.1.
Al Sèpher Ietzira. 22.2.
Al Hattorà. 98.1.
Al Pirùſch Raſcì al Hattorà. 179.1.
Piſcaròl Abraham. 42.1.
Piſces in Mare mortuo viuere non poſſunt. 587.1.
Piſcis immanis magnitudinis elixabitur pro Conuiuio tempore Meſſiæ, ex Talmude. 508. & ſeqq.
Piskè Harròſc. 498.1.
Piſtrix, Vide Piſcis immanis.
De Planetarum motibus. 221.2.—430.1.
De Planetis. 25.1.
Planitiei liber. 183.1.
Plantauitius errat, & corrigitur. 16.2.—38.1.—40.1.—130.—137.2.—140.2.—167.—178.2.—217.2.—431.2.—435.2.—467.2.—693.2.
Pocockius. 727.1.
Podex qua manu tergendus à Iudæis. 147.1.
De Pœnitentia. 11.1.—57.1.—188.2.—222.1.

Super Pentateuchum Moſis Commentaria. pag. 4. 1. — 37. 1. — 42. 1. — 48. 2. — 92. 1. — 429. 2.
Num ex Pentateucho Samaritano facta fuerit tranſlatio à 72. Interpr. 451. 1.
Liber ſectionum Pentateuchi. 710. 1.
פעור *Peòr quid ſit?* 303. 2.
Perfectus pulchritudine, Tit. 92. 2.
Pèrek dèrech èretz, Tit. 80. 2.
Pèrek Ghadùl banìm, Tit. 180. 2.
Pericchà Regnum imaginarium. 121. 1.
Peribermenias liber. 480. 2.
Peripatetici quinam fuerint? 483. 1.
Peripatetica quædam axiomata reſpuuntur in ſupernaturalibus. 479.
Peripetus Durant ad Iudaiſmum recidit. 404. 1.
Peritzòl, ſeù Peritzùl Abraham. 42. 2.
Eius ignorantia in Geographicis detegitur. 126.
Illius Itinerarium fabulis refertiſſimũ. 122. & ſeqq.
Perquiſitiones naturales. 13. 2.
Perſica Rabbinica miræ magnitudinis. 529. 2.
Peruanum Indiæ Regnum. 114. 1.
Peſcaròl Abraham. 50. 2.
Pèſquera Oppidum Hiſpaniæ. 18. 2.
In Pètach deuaràì Gramm. Scholia. 141. 1.
Petitiones ſuper antiquas deciſiones de Ceremonialibus. 98. 1.
Petrus Cunæus. 56. 2.
Petrus Liechtenſtein Typographus. 56. 1.
Petrus Siruelus. 56. 2.
S. Petri Epiſtola citatur. Cap. 2. v. 15. 661. 1.
Phariſæi non reſpuunt conuerſari cum Sadducæis. 380. 2.
Apud antiquos, & ſanctiores Phariſæos aliquam S. Spiritus notitiam extitiße creditur. 378. 2.
Phariſæi abutebantur præcepto fimbriarum. 591. 1.
Philadelphus Ptolemæus quis. 437. 2.
Philippus Aquinas. 8. 2.
Philo ſcripſit Græcè, non autem Hebraicè. 450. 2.
Philoxenus. 64. 2.
De Philoſophia. 4. 2.
Philoſophiæ ſtudium prohibetur Iudæis. 2. 1.
Panis multus, Tit. libri. pag. 16. 2.
Paradiſi fructus apponentur in Conuiuio tempore Meſſiæ, ex Talmude. 529. 2.
Paradiſus Malorum Punicorum. 723. 2.
Paradiſus Sapientiæ, Tit. libri. 40. 1.
In Paradiſum qui ingreſſi ſint adhuc viuentes, ex Rabbinis. 273. 2.
1. Paralip. 2. 55. 666. 1.
5. 26. 113. 2.
7. 9. 400. 1.
16. 15. 607. 2.
17. 21. 565. 1.
23. 14. 115. 1.
2. Paralip. 3. 6. *ibid.*
6. 42. 543. 1.
8. 274. 1.
Parabolæ Vulpium. 699. 1.
Paraphraſis Chaldaica vera origo. 150. 1. — 406. 2.
Quo anno abſoluta fuerit Paraphraſis Onkeloſi. 408. 1.
An ſit vitiata & corrupta? 412.
An punctatio Paraphraſis Onkeloſi moderna ſit, vel antiqua. 411. 2.
Pardès Hachochmà, Tit. lib. 40. 1.
Pas-Aben. 35. 1.
De Paſchali feſto, & Æquinoctio. 466. 2.
Paſcha celebrandum poſt Æquinoctium Vernum. *ibid.*
Paſtor fidelis, Tit. libri. 353. 1.
Pater meus collegit, Tit. lib. 188. 2.
Quatuor Patres totidemque Matres, Dæmonibus aſſignantur ab Hebræis. 295. 2.
SS. Patrum & Prophetarum, itemque Rabbinorum inſigniorum, qui in Palæſtina ſepulti ſunt, Catalogus. 59. 1.
Paulus IV. Pont. Max. Catholicæ fidei zelantiſſimus. 368. 2.
Paulus Barbonus. 431. 2.
Paulus Fagius. 8. 2. — 118. 2.
Paulus Iouius. 43. 1.
Paulus Oroſius. 97. 2.
Peccatum Diaboli, Superbia. 288. 1.
Pectorale Iudicij, Tit. libri. 696. 2.
Peculium Abrahæ. Tit. libri. 34. 2.
Pellicanus Conradus. 37. 1.
Pentateuchi Arcana Cabaliſtica. 38. 1.

Quam-

Sepher Othioth, Tit. libri. pag. 97. 1.
Sepher Othioth aliyonoth. 480. 2.
Sepher Othoth Haſciamaim Meteororum. 481. 1.
Otzàr anim, Tit. lib. 95. 1.

P

PAllium Domini, Tit. 186. 2.
Pallium Eliæ, Tit. 132. 2.
De Pallio, Fimbrijs, & Peniculamentis Hebræorum, Diſſertatiuncula. 576.
De Pallio cui Peniculamenta annectuntur. 581.
Cuius magnitudinis, & forma eſſe debeat. ibid. 2.
Quæ ſint Pallia, quæ ſupponuntur præcepto fimbriarum, & quæ abſoluuntur. ibid.
ארבע כנפות Arbaà Chenaphoth Quatuor angulorum Pallium ſemper induunt cum Peniculamentis. 584. 2.
De Pallio quinque, vel plurium angulorum. 582. 1.
Alia plurima valdè ſcrupuloſè de Pallijs ibidem examinantur, & ſeqq.
Quanti ponderis exiſtiment hoc præceptum de Peniculamentis. 584. 2. — 590. 1.
De eo probationem eliciunt Cabaliſticam. 585. 1.
Reÿcitur. ibid.
In Pallijs coloratis, cuius coloris eſſe debeant Peniculamenta. 581. 1.
Quomodo induant. 583.
Præmittunt benedictionem. ibid.
An in latrinis licitum exiſtiment ingredi cũ Pallio peniculamentatò. ibid. 2.
Prohibent vendi Chriſtianos & cur? ib.
Qui liber ſit ab hoc præcepto fimbriarum. 584. 1.
Paneas Vrbs. 466. 2.
Πανάρετος cur ſic vocetur Liber Eccli. 679. 1.
Panicarola. 218. 1.
Panis Angelorum, Tit. libri. 27. 2.
Panis Conuiuÿ Iudaici tempore Meſſiæ qualis. 523. 2.
Panis duplex, Tit. libri. 16. 2.
Oraÿàn Ben Oraÿàn. pag. 496. 2.
Oratio Bernicis. 61. 2.
De Oratione. 31. 1.
Orant Iudæi in loco profundiori Synagogæ. 222. 2.
Aliquando flexis genubus. ibid.
Orare per viam an liceat Iudæis. 555. 2.
Orationes ab Eccleſia non ad Sanctos diriguntur, ſed ad Deum. 197. 2.
Or Chaim, Tit. libri. 96. 1.
Orchoth Chaim Ha-aruch. 92. 2. — 186. 1.
Orchoth Hatzadikim, Tit. lib. 96. 2. — 469. 2.
Or Anim. Tit. libri. 96. 2.
Or Hannephesc, Tit. libri. 96. 1.
Or Emeth, Tit. libri. 95. 2.
Or Enaim, Tit. libri. 96. 1. — 179. 2.
Or Haddath, Tit. libri. 95. 2.
Or Haſſechel, Tit. libri. 14. 2. — 16. 1.
Or Iekar, Tit. libri. 96. 1.
Or Olàm. 181. 1.
Or Zarùa, Tit. libri. 95. 2.
Ordinationes Sabbathi. 30. 2.
Ordo Eliæ magnus. 167. 2. — 181. 1.
Ordo Eliæ paruus. 167. 2.
Ordo Lectionum per quoſlibet dies anni. 133. 1.
Ordo Precum. 18. 1.
R. Orientalis Quæſita & Reſp. 179. 1.
Orientales qui? 678. 1.
Origenes. 318. 2.
Orion Sacra Scriptura eſt Bootes. 359. 2. — 363. 2.
Ormàth Hammezimmà, Tit. lib. 39. 2.
Oſea citatur.
Cap. 1. ver. 3. 661. 2.
3 4. 47. 1. — 628. 2.
5. ibid.
4. 11. 492. 1.
5. 15. 628. 2.
6. 7. 76. 2.
9. 10. 667. 2.
12. 8. 509. 2.
14. 3. 651. 2.
In Oſeam Commentaria. 37. 2.
Oſualdus Schreckenfuchſius. 25. 2. — 179. 1.
Oth Emeth, Tit. libri. 96. 2.
Oth Nephesc, Tit. libri. 97. 1.

Pa-

De Oceani Inſulis, & Mundo nouo. 42. 2.
Ochlà Veochlà Cibus, & Eſca. pag. 99. 2.
Occidentales, & Orientales in lectione Sacræ Scripturæ aliquando variant. 93. 2.
Occidentales, & Orientales qui ſint. 678. 1.
Occiditur Ionathàs. 397. 2.
Oculi Hæreticorum, Tit. libri. 709. 1.
Liber Occultus. 736. 1.
Oedipi locus Kircherij corrigitur. 723. 1.
Olelòth Ephràim. 429. 2.
Olympiodorus. 465. 2.
Onkelòs Haghèr Oncheloſus Proſelytus. 405. 1.
Quo anno Chriſti naſcatur. 415. 1.
Fit Proſelytus tempore Hillel & Sciamài. 406. 1.
Proijcit paternas facultates ſibi debitas in mare ſalſum. 405. 1.
An fuerit filius Kolonimos. ibid.
Vel filius ſororis Titi Imperatoris. ibid.
Non fuit Aquila Ponticus. 406. 1.
Floruit ante deſolationem Templi. 405. 1.
Fuit Vir pius. 406. 1.
Interfuit morti R. Gamalielis ſenioris. 405. 1.
In illius funere inſumpſit 70. libras Opobalſami. ibid. & 732. 2.
Laudatiſſimus Paraphraſtes habetur. 405. 1.
Moſis Pentateuchum in Chaldæam linguam transfert. 406. 1.
Hæc Onkeloſi Paraphraſis apud Hebræos ferè æquiparatur textui Sac. Scripturæ. 408. 1.
In Eccleſia auctoritatem Canonicam non habet. 413. 2.
Recipitur, vt recipiuntur cætera Doctorum Commenta. ibid.
An ſolum Pentateuchum, vel etiam cæteros ſac. libros tranſtulerit? 414. 1.
Galatini error detegitur. ibid.
Ex Paraphraſi Onkeloſi quid vtilitatis Eccleſia percipere poſſit. 41. 2.
Moritur. 415. 1.
Opiniones Abuchmàd Iſmaelitæ. 99. 2.
De Optica. 367. 1.
Opus Domini, Tit. libri. 184. 1.
Oram Viri Iudæi decem homines apprehendent &c. 508. 2.
Quomodo ſit intelligendum. 949. 1.

Num. c. 15. v. 39. pag. 576. 2. — 577. 2. — 585. 1.
40. 576. 2.
41. ibid. & 577. 1.
16. 3. 413. 1.
15. 455. 1. — 459. 2.
20. 12. 603. 2.
21. 9. 202. 1.
22. 6. 660. 2.
8. 657. 2.
9. 607. 2.
20. 657. 2.
28. 660. 1.
30. 659. 1.
23. 3. 656. 2.
5. 663. 1.
7. 656. 1.
8. 594. 1.
9. 657. 1.
10. 613. 1.
20. ibid. 2.
21. ibid.
22. 609. 2. — 610. 2.
24. 662. 2.
24. 3. 613. 1. — 656. 2.
4. 613. 1. — 657. 2.
5. 663. 2.
6. ibid.
7. ibid.
9. 155. 1.
13. 660. 2.
14. 667. 1.
15. 613. 1.
16. 657. 2. — 593. 2.
21. 666. 1.
25. 1. 667. 1.
28. 15. 634. 1. 2.
31. 8. 668. 1.
50. 199. 1.
De Nuptijs. 31. 2.

O

OBlatio afflictionis, Tit. libri. 89. 2.
Obligation de los Caraçones, Tit. lib. 644. 2.
Obligationes Cordium, Tit. libri. ibid.
Obſcœna Iudæorum Commenta. 316. 1.
Occaſionum liber. 39. 1.

Orai-

Nehemias Propheta citatur.
Cap. 8. ver. 3. *pag.* 406. 2.
7. *ibid.*
8. *ibid. &* 149. 2.
12. 11. 679. 2.
Nekudòth Ha-Chèſeph, Tit. libri. 31. 2.
In Neomenijs, Gentiles Lunæ ſacrificabant. 634. 2.
Neophytorum Collegium Romæ. 1. 2.
Neptunus Talmudicus à Deo interficitur. 599. 2.
Ne ſis ſicut Patres tui, Tit. Epiſtolæ. 404. 1.
נץ *Nètz quid ſit?* 544. 1.
Illius fabula ex R. Salomone. *ibid.*
Eius ſignificatum ex Interpretibus. 545. 1.
Neuè Scialòm, Tit. libri. 31. 1.
Nicanor Antiochi Prorex. 394. 1.
Occiditur. *ibid.*
Nicolaus Antonius. 48. 1. — 49. 1. — 56. 2. — 369. 2. — 740. 1.
Nicolaus Fullerus Britannus. 118. 2.
Nicolaus Hoffmannus Typographus. 40. 2.
Nicolaus Pereiſcius. 699. 1.
Fratres de Nicolinis Typographi. 41. 2.
Nicœta Achà. 97. 1.
Nidus Raimundus. 432. 1.
Niphus Auguſtinus. 132. 1.
Nòach Noë liber. 709. 1.
Nomen Dei ineffabile tribus Iod antiquitùs exprimebatur. 643. 1.
Ars numerandi. 179. 1.
Liber Numeri, Tit. libri. 40. 2.
De virtutibus Numerorum ab vno ad decem. 40. 2.
Numerorum liber citatur.
Cap. 7. ver. vlt. *p.* 623. 2.
11. 20. 413. 1.
31. 120. 1.
13. 28. 528. 2.
14. 8. *ibid.*
9. 413. 1.
20. 306. 1.
27. 600. 2.
42. 413. 1.
15. 17. 586. 1.
37. *ibid. &* 589. 2.
38. 576. 2. — 577. 2. — 591. 2.

De motu Intellectus & Voluntatis. 331. 2.
Mozarabum officium olim ſcatebat erroribus. 240. 2.
Moznè Hallaſciòn, Tit. libri. 40. 1.
Moznè Tzèdek, Tit. lib. 27. 1. — 131. 1.
Mulierem fortem, &c. *Tit. lib.* 26. 2.
Mulieres an portent Thephillin. 503. 1.
Munera Sacerdotalia, Tit. 98. 2.
De efficientia mundi. 182. 1.
De Mundo & Elementis. 25. 1.
De Mundo nouo. 42. 2.
De tribus partibus Mundi. *ibid.*
Muſculus Hæreticus impugnatur. 309. 2.
Munus confuſum, Tit. libri. 42. 1.
Muri Paradiſi tres ſunt. 351. 1.
De myſterijs Cabalæ. 428. 2.
Myſteria Cabaliſtica ſuper ציצית *Tzìtzìth.* 585. 2.
Reijciuntur. *ibid.*
Myſterium Chaſinàl. 430. 2.
De myſterijs fidei Chriſtianæ ex Scipturis probatis. 370. 2.
Myſterium formæ literarum. 38. 2.
Hic reperitur myſterium. 40. 2.
De myſterijs Legis Moſaicæ. 31. 2.

N

N*Abuchdonoſoris ſuperbia.* 316. 2.
Nahamà aliam matrem Dæmonum faciunt Iudæi. 293. 2.
Eandem vxorem Noë fuiſſe volunt Talmudiſtæ nonnulli. 294. 2.
Vnde, eadem cunctorum hominum & Dæmonum mater eſt. 295. 1.
Cur vocetur Nahamà. *ibid.*
Nares Vrbs Babyloniæ. 484. 2.
Naſiridinus Tuſinus traductor. 95. 2.
Nathàn Babylonius. 9. 1.
R. Nathàn Bagàd. 6. 2.
De Natiuitatibus. 28. 2. — 29. 1. — 41. 1.
Nazaræi inſtituuntur in Veteri Teſtamento. 379. 2.
Neapoli Ars Typographica Hebr. 435. 1. — 502. 2.
Nechunià Ben Hakanà. 148. 2.
Nehemias Ben Lèu Serauàl. 91. 2.
Nehemias Abraham. 47. 2.

R. Moſes Haddarſciàn fuit Magiſter R. Abrahami Chijà. pag. 24. 2.
Ben Ioſeph Betzalel Typogr. 191. 1.
Ben Ieſuè. 3. 1.—4. 1.
De Narbona. 12. 2.—13. 2.
Iſarles. 55. 1.
Kimchi. 674. 1.
De Kiriàth Iearìm. 355. 2.
Bar Maÿmonis. Vide R. Moſes Ægyptius.
Bar Nachmàn. 15. 1.—96. 1.—430. 2.
Contra Argumenta quæ ſcripſit Bar Nachmàn contra librum היד *Haÿàd R. Moſis Ægyptij, reſponſiones.* 50. 1.
Parnàs Typographus Conſtantinopolitanus. 645. 2.
Moſes Propheta non adinuenit puncta vocalia, neque Pentateucho addidit. 142.
Audit lectionem de ore Dei, & deinde illam ſimul repetunt, ex Talmude. 609. 2.
In Cælum aſcendens inuocat nomen ſanctum, & fugat Angelum Gabriëlem, ex eodem. 351. 2.
Quòd autem in Cælum aſcenderat fabula eſt Rabbinorum; ſed Deus in ſubiecta creatura deſcendit, & legem tradit. 348. 1.
Orat pro delicto populi ob opus Vituli. 306. 1.
Eius meritum commendatur. 303. 1.
In luctu ipſius tria millia Halachòth tradita ſunt obliuioni. 603. 1.
De Moſaica Lege. 31. 1.
De Moſaica Legis myſterijs. 14. 2.
Moſes & Abel idem cenſentur Cabaliſticè, quia משה *numerat ac* בשגם 345. pag. 291. 2.
R. Moſes Sacerdos de Toleto. 355. 2.
Bar Salomonis. 220. 1.
Soncinas Typographus. 432. 2.
Aben Tybbòn. 5. 1.—13. 2.—95.—367. 2.—734. 2.
Ben Zacharia de Corfù. 505. 2.
De Primo Motore. 182.
Ex motu foliorum iactant ſe prauidere futura. 51. 1.
Miracula antiquorum Patrum Iudæi ſibimetipſis attribuunt. 615. 2.
A Miſcna obſignatione ad mortem Ràu Aſce ſunt anni 238. 490. 2.
Miſclè Scelomò. 708. 1.
Miſclè Sciualìm, Tit. lib. 699. 1.
Sèpher Miſcpattè Haccochanìm, Tit. libri. 39. 1.
Miſericordias Domini &c. *à quo iſte Pſalmus ſit compoſitus.* 15. 2.
Mitzuòth Naſcìm, Tit. libri. 672. 2.
Mizrachì Eliàu. 178. 2.
In מנשה *dictione cur Nun ſuſpendatur?* 114. 2.
Moabitæ & Madianitæ inter ſe infenſiſſimi hoſtes. 656.
Modecia. 189. 2.
De Modena Aharòn. 88. 2.
Modi Aharonis. 91. 1.
Modeus Elièzer. 189. 2.
Moëd Kattàn, Tit. libri. 710. 1.
Mollerus impugnatur. 310. 1.
Momentum Iudaicum quantum? 593. 2
Sèpher Hammophèth, Tit. libri. 29. 2.
Monaſterium S. Pudentianæ de Vrbe. 481. 1.
Moncaſſio occiditur. 61. 2.
Monza. 189. 2.
De montibus Pardorum, Tit. libri. 737. 2.
Moralis liber. 699. 2.
Mordachì libri Auctores qui fuerint? 23. 1.—29. 2.—224. 1.
Morè Aharòn, Tit. libri. 92. 2.
Morè Chattaìm badèrech. 186. 2.
Super Morè Hanneuuchìm. 375. 1.—423. 1.
Ad mores pertinentia. 92. 2.
Liber morum. 481. 2.
De moribus. 3. 1.
De Arte benè moriendi. 89. 1.
Mors per manum Cæli quæ ſit. 653. 1.
De mortificatione. 14. 2.
R. Moſes Ægyptius ſcribit libros ſuos ſtylo Prophetarum, hoc eſt ſine vlla ratione dictorum. 500. 1.
Scribit in Pirkè Auòth. 8. 1.
Vbi ſit ſepultus. 422. 2.
Ad Moſen Ægyptium Epiſtola. 375. 1.
R. Moſes Botril. 15. 1.
Ben David de Tribu Nephtali. 93. 2.

De

ſia interpretetur. pag. 610. 1.
Tempus aduentus Meſſiæ cognoſci debebat ex ſuperabundantia ſcelerum Iudæorum. 174. 2.
Generatione, qua venturus erat Meſſias, mores corruptiſſimi in omnem hominum ſtatum. 728. 2.
Tempore Meſſiæ, Iudæi credunt illorum ſtaturam mirum in modum augendam. 549. 2.
In diebus Meſſiæ Diuinitas ſtabit, & Hebræi ſedebunt. 611. 2.
Voluit Deus Regem Ezechiam Meſſiam facere, ſed mutato conſilio, deſtitit. 604. 2.
Metaphyſicorum Ariſtotelis. 481. 2.
Commentaria in Metaphyſicam Ariſtotelis. 220. 1.
Metenſis R. Elièzer. 190. 1.
Meteorologicorum. 13. 1. — 733. 1.
Meturgamàn. 137. 2.
Metzulloth Iàm, Agmina volunt eſſe Samaelis. 351. 1.
מזוזה *Mezuzà ſcheda Oſtiaria, cur ad latus Domus oſtij recludatur.* 353. 1.
Michaël Cuſtos & Protector olim Synagogæ, nunc Eccleſiæ. 234. 2.
Cur vocetur Happallit euaſus? 317. 2.
Quomodo dignoſcatur quòd ſit maior Gabriële. 323. 2. — 325. 2.
R. Michaël Sacerdos. 481. 1.
Michaël Sonnius. 428. 2.
Mich. c. 6. v. 5. 594. 1.
De Microcoſmo. 182. 2.
Middòth. 188. 1.
Middòth Aharòn, Tit. 91. 1.
Sepher Hammiddòth. 481. 2.
Midràſc Conen. 430. 2.
In Midràſc Tanchumà Commentaria. 17. 1.
ΜΙΚΡΟΠΡΕΣΒΥΤΙΚΟΝ. 465. 2.
Mikne Abram, Tit. libri. 34. 2.
Milchamòth Haſ.em, Tit. libri. 367. 1.
Sex millia annorum ſpatio duraturus eſt Mundus Talmudiſtis. 168. 2.
Mimèli R. Elièzer. 189. 2.
Mimètz. 190. 1.
Minchà Belulà, Tit. libri. 42. 1.
Minchàth Aharòn, Tit. 89. 2.
Minchath Kenaòth, Tit. 500. 2.
Melecheth Ghemattrià. pag. 179. 1.
Melecheth Hammiſpàr, Tit. libri. ibid.
Melchior Hanel. 699. 1.
Mem cur aliquando in medio dictionis clauſum inueniatur? 604. 2. — 605. 1.
Memmonim Officium primarium. 135. 1.
R. Menachèm Ben Aharòn. 91. 1.
R. Menachèm Maanàſc Chaÿòth. 724. 2.
Menachèm Samsòn Bàzila. 84. 1.
Menaſſe Ben Iſraël. 119. 1.
Menſa Iudaica, & de benedictionibus, ac ritibus in ea ſeruandis. 507. 1.
Menſa quadrata, Tit. libri. ibid.
Menſibus Angelum Cuſtodem præficiunt Iudæi, & quomodo eum nominent. 277. 2.
Menſurarum Templi Codex Talmudicus. 188. 1.
Merita Patriarcharum mortuorum coniunguntur meritis viuentium. 200. 2.
Meſſarà. 99. 2.
Meſciarè Kittrin, Tit. lib. 30. 2.
De tempore aduentus Meſſiæ, Traditio Talmudica. 167. & ſeqq. vſque ad 178.
Meſſias venturus erat in fine quarti millenarij, vel in principio quinti, ex traditione Talmudica. 168.
Auctores qui de hac traditione egerunt. 177. 2.
Locus traditionis Talmudicæ de aduentu Meſſiæ cum additione cuiuſdam perfidi Gloſſatoris exhibetur, & refellitur. 174.
Meſſiæ aduentus retardari non poterat, ſed benè anticipari. 175. 2. — 176. 2.
Congruum fuerat, vt tempus aduentus Meſſiæ anticiparetur. 171. 2.
Anticipatur annis 240. ibid.
Meſſiæ Diuinitas probatur. 412. — 413.
Meſſias naſcitur ante exuſtum Templum etiam ex Iudæorum doctrinis. 173. 2.
Meſſias iam venerat tempore Rabbàn Gamalielis. 728. 1.
Meſſias Hebræorum iam olim natus, cincinno capilli ligatus ſuſpenſus manet: ideò ad Iudæos ſuos liberandos, venire non poteſt. 174. 1.
Locus Cant. Cantic. 8. 5, quomodo de Meſ-

S. Matth. c. 4. v. 24. pag. 287. 1.
8. 31. ibid.
9. 20. 590. 1.
10. 1. 282. 1.
25. 309. 1.
12. 24, 308. 1. — 309. 1.
13. 39. 287. 1.
22. 23. 376. 1. 2.
32. ibid. 2.
23. 5. 556. 2.
24. 36. 168. 2.
37. 378. 1.
Matthias Garbitius. 465. 2.
Matthias Palmerius. ibid. 2.
Sèpher Matòk lanèphesc, Tit. lib. 55. 1.
De Matrimonio. 187. 1.
De illius vſu & cæteris, quæ ad illud ſpectant. 23. 2.
Maximilianus Stampa Marchio Soncini. 432. 1.
Sèpher Meatztaganiuth, Tit. 39. 1.
Mechalchèl Machalà, Tit. lib. 30. 2.
Opera Medica. 2. 2, — 4. 2. — 132. 1. — 220. 2. — 369. — 704. 2.
Medicæa Bibliotheca. 95. 1.
De Medicina. 30. 2, — 674. 1.
Methodus medendi per ſanguinis emiſſionem. 48. 1.
De aqua frigida ægrotis propinanda. ib.
Lib. Medicinæ Animæ, Tit. libri. 33. 1.
Meditatio animæ dolentis &c. 25. 1.
Medràſc Samuèl. 57. 2.
Aben Megas Abraham. 41. 2.
Sèpher Mebachurìm. 39. 1.
Mehabàr Abraham. 41. 2.
Meharrerè Nemarìm, Tit. libri. 737. 2.
Meinardus à Dreunen Typographus. 8. 2.
R. Meir Cohèn. 496. 1.
Diſcipulus Eliſciàa Achèr vbi ſepultus. 422. 2.
Ben Ephràim Paduanus. 8. 1.
Ben R. Ghedaliæ. 724. 2.
Ben R. Iacobi Franzonis. 733. 2.
Leui Abenalàphia de Toleto. 496. 1.
Medicus Regis Caſtiliæ. 481. 2.
De Rothemburgo Præceptor Ràu Aſceris. 494. 2.
Quo anno in Carcere obierat. 495. 2. — 497. 1.
Marc. c. 3. vèr. 22. pag. 309. 1.
16. 15. 550. 2.
Marcus Antonius Caiotius. 423. 2.
Marinus. 8. 2.
Mardochæus & Eſther.
Mardochæi feſto inebriant ſe Iudæi, ita vt diſtinguere nequeant inter voces Maledictus, & Benedictus. 694. 1.
Eo feſti, quidam Rabbinus ebrius aliū occidit, & reſuſcitat; ex Talmude. 694. 1. & 2.
Mardochæus Medicus. 5. 2.
Maria Soror Aharonis moritur die 10. Martij ſecundùm Hebræos. 419. 1.
B. Mariæ Angelorum Templum Romæ in honorem 7. Angelorum ante Deū aſtantium dicatur à Pio IV. 232. 1.
Marimàr & Mar alſoluunt Ghemarà ſeù Talmud Babylonicum. 488. 2.
Mar Tzèmach. 129. 2.
Marini Oppidum in agro Romano Ducatus Tit. Illuſtre Columnenſium Romanorum Principum. 133. 2
Sèpher Marppè hannèphesc, Tit. lib. 33. 1.
Sèpher Marrè panìm. 481. 2.
Martinus Iuuenis Typographus. 37. 2.
Martyrum memoria commendatur. 196. 1.
Sèpher Maſceachèr Hattèbaa. 481. 1.
Sèpher Maſſaòth R. Beniamìn. 675. 1.
Maſsècheth Middòth. 188. 2.
Sèpher Hammaſchìl, Tit. libri. 709. 1.
Maſciàl Hakadmonì, Tit. 433. 2.
Maſsà vmathà. 180. 2.
Màſſera. 140. 1.
Maſsòreth Hammaſsòreth. ibid.
Maſſoreticus Commentarius. ibid.
Sèpher Mathanòth. 499. 2.
Mathanòth Cheunnà. Tit. 198. 2.
Mathathiæ filij numerantur. 394. 2.
Mattatròn quale nomen. 235. 1.
Màtzpàtz quid? 246. 2.
Mathematica eſt condimentum ſcientiarum. 222. 2.
Mater pueri, Tit. libri. 369. 2.
Matthæus Bonhomme Typographus. 369. 2.
S. Matthæus Euangeliſta citatur.
Cap. 2. ver. 7. 378. 1.
4. 1. 287. 1.

1. Machab. c. 11. v. 72. pag. 297. c. 1.
11. 31. ibid.
48. ibid.
13. 17. & ſeqq. ibid. 2.
41. ibid. 2.
14. 15. 398. 1.
24. ibid.
16. 16. ibid.
2. Machab. c. 5. 24. 390. 2.
21. ibid.
6. 2. ibid.
10. 394. 2.
9. 5. 392. 1.
28. ibid. 2.
Sèpher Machazìk habbèdek. 217. 1.
De Magia & Maleficijs. 51. 2.
Magi & Necromantes verſantur circa mortuos. 351. 1.
Magbèn Abraham. 47. 2.
Dauid. 183. 1.
Magnificentiæ eleuationis. 705. 2.
Magnificentia Mardochai. ibid.
Maÿmonis Abraham. 24. 1.
Maiolus. 117. 2.
Malachias Propheta citatur.
Cap. 1. ver. 6. 611. 2.
11. 621. 2.
2. 7. 652. 2.
Malignorum quorundam Spirituum nomina. 302. 2.
מלכות Malkùth flagellationis pœna. 653. 1.
Sèpher Hammophèth &c. 13. 1.
Manaſſè Ben Iſraël. 50. 2.
Eiuſdem de fluuio Sambatione putida Commenta. 119. 1.
Manìgh Olàm. 11. 1.
R. Manòath Bar Menachèm. 96. 1.
Mantuæ Typographia Hebræa. 435. 1.
Manus eſt abſcindenda Iudæo, qui aliquam corporis partem ante ablutionem tangere audeat. 296. 2.
Manus lauant Iudæi de mane vt immunditiam Dæmonum abluant. 295. 2.
Qua manu podicem tergant.
Manus ſedulorum, Tit. lib. 33. 1.
Marchianus Elias. 133. 2.
Marcus Euangeliſta citatur.
Cap. 1. ver. 26. 287. 1.
32. ibid.
Mar-

Lux pretioſa, Tit. libri. pag. 96. col. 1.
Sata, Tit. libri. 95. 2.
Veritatis. ibid.
Vitæ, Tit. libri. 96. 1.
לוז Luz os ſpinæ dorſi infrangibile & incorruptibile ſecundùm Rabbinos. 86. 1.
Eo mediante exiſtimant fieri reſurrectionem mortuorum. ibid.
Impugnatur. ibid. & ſeqq.
Lyceum Ariſtotelis vbi? 483. 2.
Lydda. 186. 1.

M

Maaÿàn Hachochmà, Tit. libri. 430. 2.
Maaÿàn Màim Chaiìm. 15. 1.
Maaſſè Adonài, Tit. libri. 15. 1. — 184. 1.
R. Amnòn. 429. 2.
Aſmedài. 490. 2.
Scel Ieruſcialimì. 41. 2.
Maauàr Iabbòk, Tit. lib. 88. 2.
Machabæorum Hiſtoria. 394. & ſeqq.
Vbi deſinat. 391.
Machabæorum libri citantur.
1. Machab. c. 1. v. 15. 292.
18. 389. 2.
22. 390. 1.
48. ibid.
57. ibid. 2.
2. 2. 394. 2. — 399. 1.
3. 8. 395. 2. — 522. 2.
11. 395. 1.
34. ibid.
38. 393. 1. — 394. 1.
4. 14. 395. 2.
41. 399. 2.
5. 3. 395. 2.
6. 42. 392. 2. — 396. 2.
43. & ſeqq. 398. 1.
7. 24. 396. 2.
27. 393. 1.
33. 394. 1.
43. ibid.
8. 23. 396. 2.
9. 5. ibid.
30. ibid.
66. 397. 1.
10. 76. ibid.
11. 48. 397. 1.

Sabbathi, vt hinc Angelus bonus benedicat, & Dæmon reſpondeat Amen. pag. 278. 2.
Luchòth al Hattecunnà. 367. 2.
Lucifer. 99. 2. — 313. — 314.
Eſt Princeps Dæmoniorum. 309. 2.
Probatur ex SS. Patribus. 310. & ſeqq.
Luciferum, quem Samaelem vocant, ante lapſum Angelorum, omnium fuiſſe ſupremum docent Hebræi. 318. 1.
Hæc ſententia eſt etiam aliquorum Patrum. ibid. 2.
Ante Luciferum ſolum Verbum genitum eſt. 313. 1.
Luciferi peccatum fuit ſuperbia. 319. 1.
Per Luciferi caſum intelligitur Sathan & Diabolus. 315. 2.
Lucifer Iudæis, & Hæreticis eſt Nabuchodonoſor. 315. 2.
Quæ literaliter de Rege Babylonis dicuntur ab Iſaia, & Rege Tyri ab Ezechiele, figuratè intelligenda ſunt de Diabolo, qui Lucifer dicitur. 312. 2.
Lucifer quomodo dicatur fuiſſe in Paradiſo. 274. 1.
Luciferi nomen non ſemper per idem vocabulũ Hebraicè exprimitur. 313. 1.
Lucifera quæ ſint. 360. 2.
In luctu Moſis traditæ ſunt obliuioni 3000. Hallachòth. 603. 1.
De luctu funebri. 31. 2.
Lud Vrbs, eſt Lydda. 186. 1.
Ludouicus Capellus. 93. 2. — 141. 2.
Grignanus Typographus. 423. 2.
Henriti Daquin. 8. 2.
Konig Typographus. 140. 1.
Lumen Intellectus, Tit. libri. 16. 1.
Oculorum, Tit. libri. 96. 1. — 179. 2.
Pauperum, Tit. libri. 96. 2.
De Luminaribus & diebus Criticis. 40. 2.
Luna ad quid creata fuerit? 635. 2.
De Lunæ aſpectibus cum Sole. 39. 2.
P. Lupus Capucinus egregius Concionator. 218. 2.
Lux Animæ, Tit. libri. 96. 1.
Intellectus, Tit. libri. 14. 2.
Lex, Tit. libri. 95. 2.
Mundi, Tit. 181. 1.
Etiam Poëmata, amatoria, laſciua & in vniuerſum, omnes libri extranearum Nationum prohibentur Hebræis. pag. 501. 1. & 2.
Conſuetudo prohibendi libros pernicioſos antiquiſſima eſt. 501. 2.
Libros Hebraicos corrigendi neceſſitas antequam imprimantur, oſtenditur. 43. 1.
Liburni in Etruria Typographia Hebr. 435. 1.
Lignum vitæ, Tit. libri. 92. 2. — 710. 1.
Lilith quid? 70. & 71.
Volunt fuiſſe alteram vxorem Adami ante Euam. 69. 2.
De ea multa futilia. ibid. & 350.
Eam concubuiße cum Spiritibus, Dæmonibus, Angelis, & Hominibus volunt Rabbini. 293. 2.
לשכת הגזית Liſcbath haggazith. 666. 1.
Litania Iudæorum. 192. 1.
De Literarum Alphabeti Primatu concertatio. 97. 1.
Etiam coram Deo contendunt. 691. 2.
Literæ corpori, puncta Animæ comparantur, quomodo ſit intelligendum. 152. 2.
Locus in Bereſcith Rabbà caſtigatur, & illius genuina lectio reſtituitur. 463. 1.
Loca Sacræ Scripturæ adducuntur, in quibus ſit mentio de Angelis contra R. Leui Ben Gersòn. 330. & 331.
De Logica. 5. 2. — 40. 1.
Logica laudatur. 478. 1.
In Logicam Ariſtotelis Introductio Auerrois. 13. 1.
Lo tebì cheauotècha. 99. 1.
Lùba R. Moſis de Spilimbergo. 672. 2.
S. Lucas Euangeliſta citatur.
Cap. 2. ver. 13. 275. 1.
4. 2. 287. 1.
10. 310. 1.
11, 15. 308. 1. — 309. 1.
18. ibid.
19. ibid.
Lucas Holſtenius. 118. 2.
Eiuſdem de fluuio Sabbathio ſententia. 180. 2.
Lucernas accenſas, & menſam paratam inuenire volunt Iudæi Veſperi

Lux

Leuit. c. 20. v. 23. pag. 413. 1.
24. 528. 1.
22. 8. 358. 2.
26. 12. 609. 1.
13. 549. 2.
46. 413. 1.
Leuſden Ioannes. 8. 2. — 37. 2.
Lex domeſtica. 93. 1.
Lex XIII. modis explicatur. 91. 1.
Lex tota ſuper merita Sanctorum ſuſpenſa eſt. 201. 1.
Lexicon Anatomicum, Aromaticum, Bothanicum, Animalium, & Piſcium. 220. 2.
Chaldaicum Eliæ Leuitæ. 137. 2.
Hebræo-Germanicum. 423. 1.
Liber Analyticorum. 480. 2.
Beatitudinum, Tit. libri. 709. 2.
Beneficorum ſeu Piorum, Tit. lib. 30. 1.
Boni guſtus, Tit. libri. 140. 1.
Boni nominis, Tit. libri. 217. 2.
Botri. 32. 1.
In compedibus, Tit. libri. 429. 1.
Domus fidelis, Tit. libri. 708. 2.
Electus. 137. 2.
Eleuationis. 695. 1.
Fœderis, Tit. libri. 738. 1.
De formatione. 187. 1.
Laudate Deum, Tit. libri. 709. 1.
Legis Moſis fuit ſine Punctis, & Accentibus. 160. 2.
Libertatum, Tit. 39. 1.
Literarum, Tit. libri. 79. 1.
Logices, Tit. 40. 1.
Meteorologicorum. 481. 1.
Montis Sinai, Tit. libri. 708. 2.
Occultus, Tit. libri. 736. 1.
Pomi, Tit. libri. 482. 2.
Probationum, in Priorum Analyticorum explanatio. 14. 1.
Sermonum dierum generationum filiorum Iachija, Tit. libri. 708. 1.
Trepidantium, Tit. libri. 221. 2.
Libertas voluntatis aſtruitur. 284. 1.
Libri profani cum Punctis & Accentibus ſcribebantur. 147. 2.
Librorum Hæreticorum lectio interdicitur. 501. 1.
Gentilium quoque. ibid.

ſe autumant aliqui Rabbinorum, pag. 468. — 469.
An Legem docere liceat pro mercede. 146. 2.
Legalia Quæſita & Reſponſa Gheonim, 700. 2.
Leguleius filius Leguleij. 496. 2.
Lèkach Tou, Tit. libri. 26. 1.
לםרבה *Lemarbè Mem clauſum.* 604. 2.
Leo Allatius. 118. 2. — 120. 2.
Leo del Bene. 187. 2.
R. Leo Magnus. 735. 2.
Leonardus Florauantes. 422. 1.
Lèu Aharòn, Tit. libri. 91. 1.
De Leuiathàn Diſſertatiuncula. 546.
Leuiathàn quid ſit. 510. 2. — 511. & ſeqq.
De Balenarum maxima, & Elephante, literaliter intelligitur cap. 20. Iob. 547.
Allegoricè de Diabolo. 548. 1.
De Leuiathano apponendo in Conuiuio Iudæorum tempore Meſſiæ. 508. vſque ad 517.
Leuiathàn vectis & tortuoſus quid? 510. — 547.
R. Leui Ben Gersòn. 481. 1.
Gallus natione. 734. 1.
Scriptura Sacræ deprauator. 331. 1.
Hæreticus Iudæus. 328. 1.
Negat ſubſtantiam & creationem Angelorum. ibid.
De tribus Angelis Abrahamo apparentibus ſtolida coniectura, ex qua eos tres homines fuiſſe credit. ibid.
Leuitici liber citatur.
Cap. 1. ver. 1. 623. 2.
1. — 5. 5. 651. 1.
6. ibid.
10. ibid. 2. — 652. 2.
13. ibid.
16. ibid.
18. ibid.
6. 7. ibid.
8. 33. 400. 1.
9. 7. 199. 1.
11. 6. 455. 2. — 459. 1.
44. 619. 1.
16. 8. 253. — 260. 1.
17. 7. 287. 2.
19. 19. 614. 1.
20. 15. ibid.
16. ibid.

Etiam

Karraitæ Iudæorum Hæretici. pag. 92. 1.
Sadducæorum propago. 381. 2.
De Karræorum ritibus. 132. 2.
R. Kaſmà. 64. 2.
Keymolen Aloſten Typographus. 43. 2.
Kiriàth Chanà, Tit. libri. 368. 1.
Kolonimòs. 58. 1.
Kolonimòs Philoſophus. 13. 2.
Kol Meuaſcièr, Tit. libri. 57. 1.
Kol Teruà. 134. 1.
Korbàn Aharòn, Tit. libri. 90. 2.
Korbàn Taanìth, Tit. libri. 89. 2.
Krèskas de Kiſclàd. 699. 2.
R. Krìſpi. 699. 1.
Kuppàth Harrochelìm. 696. 1.

L

LAbia Iuſtitiæ, Tit. libri. 89. 1.
Labia Pietatis eleemoſynæ. ibid.
Labia præconiorum, Tit. libri. ibid.
Labia ſcientiæ, Tit. libri. 429. 2.
Labium excellentiæ, Tit. libri. 40. 1.
Labium purum, Tit. libri. ibid.
Labium veritatis, Tit. libri. 89. 1.
Làila Cuſtos conceptus in vtero. 284. 1.
Ben Làma Elias. 134. 1.
Lances Iuſtitiæ, Tit. libri. 131. 1.
Lapis fundamenti, Tit. libri. 14. 2.
Ante lapides, & ligna quomodo procumbendum. 204. 1.
Liber Lapidis pretioſi. 221. 1.
De Lapidibus pretioſis. 482. 1.
Latria, Dulia, & Hyperduliæ adoratio quid? 202. 2.
Laurentius Brancatus de Laurea. 551. 1.
Laurentius Schraderus. 79. 1.
Lèchem Auirìm, Tit. libri. 17. 2.
Lèchem Miſcnè, Tit. libri. 16. 2.
Le col-chèphetz, Tit. libri. 189. 2.
De Legis ſcientia. 14. 2.
Legis nomine aliquando præter Pentateuchũ, veniunt etiam reliqui libri Sacræ Scripturæ. 444. 2.
In Legem Moſis Commentaria. 466. 2.— 467. 2.
Legem Hebræorum ante Alexandrum Magnum, & ante Reges Perſarum, in Græcam linguam verſam fuiſſe aſcribere non poſſunt. pag. 395. 2.
Iudæi ſine Rege & Principe ſunt. 47. 1.
Quando Triſagium recitant, ſubſtollunt totum corpus ſuper calcaneis. 614. 2.
Iudæorum Reſpublica tempore Ædis ſecundæ quomodo gubernabatur. 730. 1.
Iudæi punctis vocalibus non attribuunt Diuinam auctoritatem. 152. 2.
Contra Iudæos opuſculum. 725. 2.
De Iudicialibus & ceremonialibus. 95. 2.— 190. 1.
De Iudicijs Aſtrorum. 11. 2.—39. 1.— 737. 2.
Iudicium à Domo Dei incipit. 630. 2.
Iudicum liber citatur.
Cap. 1. verſ. 16. 666. 1.
2. 330. 1.
3. 8. 659. 2.
10. 619. 2.
5. 27. 657. 1.
20. 16. 513. 2.
Iudocus Clichtoueus. 156. 2.
Iubàch nomen Angeli Cabaliſtici explicatur. 284. 1.
Iuge Sacrificium quando ceſſauit. 61. 2.
Magiſter Iulianus Medicus. 740. 1.
Iunior fui &c. nomen Angeli Cabaliſtici. 343. 2.
Iuramentum vt teneat ex Iudæorum ſententia, decem Viri ſimul iurare debent. 600. 1.
Iuramentum paruipendens morte mulctatur. 42. 1.
Iuſtinianorum Typographia Hebraica. 435. 1.
Iuſtus habitans cum Impio, Diuinitas non poteſt habitare cum Iuſto, Talmudiſtarum doctrina. 601. 1.
Exploditur. ibid.

K

KAbeſcì Abraham. 51. 1.
De Kalendario Græcorum, Romanorum, & Iſmaëlitarum. 25. 1.
De Kalendario Iudaico. ibid.
Ben Kannà. 689. 2.
Kàrræus Elias. 181. 2.
Karraita Aharòn. 92. 1.
Karraitæ qui? 379. 1.

Ex Regno Neapolitano. 720. 2.
Ex Vrbe Vienna. 83. 1.
Illorum Regnum totaliter deletur, 61. 1.
Quo anno Chriſti? ibid.
Reges habere imaginantur in remotiſſimas Orbis Regiones. 121. 1.
De Iudęis clauſis Epiſtola Eldadis Dauitæ confutatur. 128.
Oratorem Regis Æthiopiæ ad Summum Pontificem impudenter ſuum faciunt, & Iudæum à Rege Iudæorum miſſum prædicant. 42. 2. & ſeqq.
Hunc Mulæ inſidere & magna pompa per Vrbem incedere faciunt, & equitantem vſque ad maiorem aram Templi D. Petri in Vaticanum conducunt. 43. 1.
Hoc ſolemne mendacium detegitur, & refellitur. ibid.
Diſputant coram Benedicto XIII. Antipapa, quem ridiculè vocant Martinum II. 715.
Inconſtantes ſunt in doctrinis. 629. 1.
Facilè decipiuntur propter rerum, & diſciplinarum ignorantiam. 43. 2.
Iniurijs afficiunt Chriſtianos, maximè Sacerdotes. 125.
A Principibus Chriſtianis aliquando eis committuntur nobiliora officia, quos Summus Pontifex reprehendit. 712. 1.
Contra Diuinam Maieſtatem multa effutiunt, vti quando dicunt Deum rugire, & plorare intus, Angelos verò foris, quando Iudæi à Gentilibus affliguntur. 346. 2.
Multos Angelos Cuſtodes eos habere. 186. 1.
In futurum ab eis Legem addiſcendam ex ipſomet Ore Dei. 610. 2.
Iudęorum Confeſſio craſſa & inanis. 649.
Vide Confeſſio.
Prohibent docere extraneos linguam Hebræam. 137. 2.
Illorum redemptio ex Ægypto anticipatur. 171. – 172.
Iudæorum iniquitates retardare non poſſunt aduentum Meſſiæ. 174. 1.
Hoc diuturnum exilium Idololatriæ aſcri-

R. Iudas Aſaël del Bene. pag. 187. c. 2.
Bar Aſcer. 494. 1.
Bar Elài. 90. 2.
Charizì. 99. 1. — 482. 1.
De Domo Falconis. 16. 1.
Galilæus Hæreticus. 730. 2.
Hakadòſc. 1. — 54. — 90. 2.
Ben Harròſc interficit vxorem ſuam, fratriam, & ſeipſum. 494. 1.
Lando. 431. 1.
Leu Ben Ioſeph Haſchenazì. 724. 1.
Leuì. 15. 1.
Machabæus cur ita vocetur. 395. 1.
Illius facinora. ibid. & ſeqq.
Leo de Mutina. 91. 2.
Magnus. 735. 2.
Ben Moſis Toletanus. 7. 1.
Ben Salomonis Charìzi Poëta. 27. 1. — 132. 2. — 482. 2.
Quam matrem habuerit. 37. 1.
Samuelis de Peruſio Typogr. 90. 1.
Iudæorum Academiæ tempore aduentus Meſſiæ fuerunt ſcortationum receptacula. 174. 2.
Iudæi amentes, & cæci. 473. 2.
Præſumptuoſi, & arrogantes. 343. 2.
Superbi, titulos Principis, *&* Don *ſibi arrogant.* 713. 1.
Supra alias Nationes ſe extollunt. 351. 1.
Pſeudo-prophetijs ſeſe ad inuicem palpant ne verum Chriſtum agnoſcant. 24. 1.
Impudentes, & mendaces. 42. 2. & 43. 1.
Duræ ceruicis. 24. 1.
Ignorantes. 715. 1.
Scribarum ſapientia corrupta. 174. 2.
Principibus infideles. 714. 2.
Hippocrytæ. 714. 1. & 2.
Superſtitioſi. 71. 2.
Illorum Synagoga, Synagoga Sathanæ. 589. 1.
Peccare nunquam ceſſabunt. 175. – 176.
Affectant miracula & martyria. 373. 2.
Criminoſi, vbique varia paſſi ſunt exilia. ibid.
Exilium Anglicanum. 39. 1.
Hiſpanicum vniuerſale. 54. 1.
Portugallicum. 48. 2.

Iſaias c. 50. 11. *pag.* 338. 1. – 354. 1.
51. 3. 543. 1.
4. 610. 1.
6. 338. 2.
16. 539. 1.
52. 8. 444. 2.
54. 5. 337. 1.
12. 536. 2.
13. 558. 2.
55. 6. 631. 1.
56. 7. 575. 1.
57. 2. 285.
59. 15. 175. 1.
60. 3. 508. 2. – 510. –
522. 2.
8. 534. 1.
22. 175. 2.
62. 8. 563. 1.
63. 1. 334. 2. – 615. 1. –
626. 1.
16. 412. 1. – 196. 1.
64. 8. 621. 1.
65. 10. 518. 2.
13. 522. 2.
66. 1. 597. 1.
R. Iſarlin. 99. 1.
Iſidorus. 319. 1.
R. Iſraël Ben Moſis. 39. 1.
R. Iſraël Ben Nathàn Soncinus Typograph. 432. 2.
Iſraël quot annis ſeruus fuerit in Ægypto. 171. 2.
Iſraël alicui Planetæ ſubiectus non eſt, effatum Rabbinicum. 499. 1.
Quòd Iſraëlitæ ſint vltra fluuium Sambationem, Iudæorum ſomnium eſt. 44. 2. *& ſeqq.*
Iſte conſolabitur nos, Tit. libri. 17. 1.
Iſtròk. 5. 2.
R. Ithiel Kariri. 99. 1.
Itinerarium R. Beniamin. 675.
In eo multa fabuloſa. ibid.
Quo anno illud incæperit. ibid. 2.
Quo anno terminauerit. ibid.
Itinerarium ad loca deuota Palaſtinæ. 59. 1.
Iubilatio amicorum. 134. 2.
Sèpher Iuchaſsìn, Tit. libri. 54. 1. *& ſæpiſſimè.*
S. Iudas Apoſt. cit. cap. 1. 9. 354. 1.

Iſaias citatur.
Cap. 2. *ver.* 22. *pag.* 296. – 338. 1.
5. 11. 694. 2.
6. 1. 205. 1. – 326. 1.
2. 340. 1.
3. 272. 2. – 338. 2.
6. 275. 1. – 323. 2.
10. 632. 1.
9. 7. 604. 1. *&* 2.
10. 22. 45. 2.
11. 9. 599. 1.
13. 21. 316. 2.
14. 12. 274. 1. – 309. 2. – 310. 1. – 311. 1. – 312. 1. – 313. 1. – 315. 2.
14. 288. 1.
18. 316. 1.
22. 14. 514. 2. – 546. 2.
15. 659. 2.
23. 8. 509. 2. – 514. 2.
24. 4. 416. 2.
11. 338. 1.
21. 337. 1. – 339. 1. – 346. 2.
25. 9. 543. 2.
26. 4. 690. 2. – 691. 1.
9. 296. 2.
14. 290. 2.
19. 377. 2.
20. 594. 1.
27. 1. 510. 1. – 546. 2.
4. 619. 2.
12. 624. 2.
28. 11. 445. 1.
30. 20. 611. 1.
33. 7. 343. 2. – 346. 1.
16. 530. 2.
17. 506. 1.
34. 4. 337. 2.
40. 14. 263. 1.
26. 344. 1.
43. 14. 625. 1. – 626. 1.
44. 24. 327. 2.
48. 441. 1.
48. 13. 572. 1.
22. 354. 1.
49. 3. 566. 1.
8. 306. 1.

R. Iu-

R. Ioſeph Ben Leuì eſt ſuperſtitioſus. ibid.
Ben Salomonis. 217. 2.
Samìga. 91. 2.
Aben Scem Tòu. 367. 2. — 481. 2.
Sciallitt.
Ioſeph de Voyſin. 39. 1.
R. Ioſuè Halòrki. 5. 1.
Ben Iuda Medicus. 40. 2.
Ben Leuì. 594. 2.
Voluit maledicere cuidam Heretico, ſed à ſomno preuentus obdormit. ibid.
Ben Sarrùk. 678. 2.
Soncinas Typographus. 432. 2.
Ioſuè citatur.
Cap. 1. ver. 1. 602. 2.
5. 9. 605. 2.
13. 330. 1.
14. 203. 2. — 334. 1.
13. 6. 308. 1.
22. 668. 1.
15. 14. 206.
20. 8. 334. 2.
Ir Dauìd, Tit. libri. 187. 2.
Ir Ghibborrìm, Tit. libri. 430. 1.
R. Iſaac Abrauanèl. 8. 2.
Eiuſdem Commentaria in Pirkè Auòth. ibid.
Ben Aharonis. 191. 1.
Albalàgh. 3. 1.
Aràma. 253. 1.
Gabòn. 129. 1.
Gersòn. 31. 2. — 222. 1.
Ben R. Ionathàn. 724. 2.
Ben Iſraël. 500. 1.
Scribit ſuum Syntagma in gratiam Ràu Aſcer. ibid.
Leuita. 672. 2.
Lurìa. 33. 1.
Ben R. Nathàn Spira. 724. 2.
Aben Nun. 367. 2.
Ben Salomonis. 18. 1.
Ben R. Scemuèl Scelittà. 724. 2.
Abèn Sid corrigit anni Tropici magnitudinem. 63. 1.
Inſignis Aſtronomus Hiſp. 355. 1.
Tzarphatì Gallus. 722. 1.
De Vienna. 373. 2.
R. Iſaias Ben R. Abraham Pragenſis. 725. 1.
Iob cap. 4. ver. 19. pag. 313. col. 1.
20. ibid.
21. ibid. & 541. 2.
22. 515. 1.
23. 514. 1. — 515. 2.
Commentaria in Iob. 37. 2. — 47. 2.
Iob cum flagellis adiudicetur? 666. 1.
R. Iochanàn Iuda Alatrinus. 653. 1.
Ben Zaccài vbi ſepultus. 422. 2.
R. Iodà Lèua Ben Iſraël Chaÿoth. 724. 2.
R. Ioël Ben Elièzer. 190. 1.
Ioël citatur.
Cap. 2. ver. 20. 599. 2.
3. 337. 2.
In Ioëlem Commentaria. 37. 2.
In Ionam & Sophoniam. ibid.
Iona citatur.
Cap. 3. ver. 4. 175. 1.
4. 8. 544. 2.
Ionæ Ioannis Baptiſta verſio Euangeliorum. 161. 2.
Ionathas Aſſamonæus poſt mortem Iudæ fratris ſui conſtituitur Dux Iudæorum. 397. 1.
Illius facinora. ibid. & ſeqq.
Sepultura perpulchra. ibid. 2.
Ionathàn Ben Gerſa. 114. 2.
Filius filij Moſis, Idololatra. 114. 2.
Ben Vzielis. 414. 2.
Iordanis origo vnde? 467. 1.
Iordanus Ziletus Typographus. 369. 1.
Iorè Dàath Haarùch. 92. 2.
R. Ioſeph Ben Aharòn. 91. 2.
Albo. 724. 1.
Diſputat contra inuocationem SS. Angelorum. 197. 1.
Ben Al-Parùg. 382. 2.
Antolì. 367. 2.
Cæcus. 414. 2.
Ben Ghedalia Iàchÿa. 722. 1.
Gigatèlla. 430. 2.
Ben Guriòn. 60. 1. — 61. 1.
Halleuì. 191. 1.
Ben R. Iacob Typographus. 58. 1.
Ben R. Iuda de Nubis. 16. 2.
Kimchì. 367. 1.
Kolòn. 494. 1.
Lèkach. 183. 2. — 184. 1.
Ben Leuì. 595. 1.

Ioan. cap. 6. 1. 416. 1.
8. 44. 288. 1.
10. 22. 400. 1.
12. 35. 631. 1.
15. 25. 444. 2.
Iob citatur.
Cap. 1. *ver.* 6. 339. 2.
7. 304. 1.
5. 9. 685. 1.
9. 7. 513. 1.
9. 356. 2. — 359. —
360. — 361. 1. —
363. 1.
12. 604. 2.
11. 17. 313. 2.
15. 3. 659. 2.
15. 199. 2.
20. 25. 514. 2.
23. 3. 512. 2.
5. *ibid.*
26. 9. 615. 2.
12. 599. 1.
33. 23. 198. 1.
35. 3. 659. 2.
37. 9. 357. 1.
17. 544. 2.
38. 7. 257. 1.
31. 357. 1.
32. *ibid.* — 359. 2. —
360. 1. — 361. 1.
39. 18. 321. 2.
26. 339. 2. — 519. 2. —
545. 1.
40. 10. 313. 1. — 545. —
546.
14. 515. 1.
15. 518. 2.
20. 515. 1.
25. 509. 2. — 522. 1.
26. 509. 2. — 512. 2. —
513. 1. — 514. 1. —
522. 2.
42. 510. 1.
41. 6. 513. 1.
7. 514. 1.
8. *ibid.*
16. 513. 1.
17. *ibid.*
18. *ibid.*
Iob

De Intelligentijs mouentibus Cælum. 11. 2.
Liber Intelligentis, Tit. lib. 709. 1.
Interpretationes Sacrarum Scripturarum variæ, & quandoque pugnantes, vnde exorta ſint? 164. 1.
Liber Interpretationum diſciplinæ. 709. 2.
De 72. Interpretibus 437. *diffusè vſque ad* 465.
De Interrogationibus. 39. 2.
Ioab voluit occidere Præceptorem, quia malè fuerat edoctus in modo legendi. 144. & 145.
Ioannes Baptiſta Barpi. 422. 1.
Baptiſta Ciottus Typographus. 48. 1.
Baptiſta Nicoloſius. 432. 1.
Bebelius Typographus. 465. 2.
Clein Typographus. 40. 2.
Coleonus Typographus. 30. 1. — 674. 1.
Druſius. 8. 2.
Dryander, 28. 2. — 504. 1.
Frobenius Typographus. 38. 1.
De Gara Typographus. 31. 2.
Gauinetus. 40. 2.
Gunſaluus. 7. 1.
Hyrcanus, qui & Iannai Summus Sacerdos fit Sadducæus. 378. 2.
Iacobus Faciottus Typographus. 138. 1.
Iambertus, 672. 2. &
Iodocus Ianſſonij. 15. 2. — 23. 1.
Leo. 382. 2.
Leiſden. 8. 2. — 37. 2.
Vertit duo Cap. Danielis, ibid.
Maire. 186. 1.
Maria Vincentius. 673. 1.
Matthæus Naironus. 85. 1.
De Monte Regio. 35. 1.
Morinus. 165. 2.
Nicolai Pariſienſis. 725. 1.
Oporinus. 465. 2.
Filius Patriarchæ. 482. 1.
Rodericus. 368. 1.
Sfortia Piſauri Dominus. 141. 1.
Stephanus Rittangelius. 23. 1.
Tréchel Typographus. 40. 2.
Ioannes Euangeliſta citatur.
Cap. 4. *ver.* 9. 380. 2.
12. 379. 1.
20. ibid.

oculis intuitus eſt, & ſtatim in cumulum oſſium conuertitur. ibid.
Pro Portis Ieruſalem Angeli ſecant lapides pretioſos mira magnitudinis. 537.2.
Ieſciaà Elohìm. Tit. libri. 33.1.
Ieſc lò Sod. 40.2.
Ieſòd holàm, Tit. 500.2.
Morrà, Tit. libri. 38.1.
Thorrà, Tit. libri. 38.2.
Iethronis Cinæi poſteri ſedent inter Iudices Synedrij. 666.1.
Sèpher Ietzirà. 15.1.—187.1.
Expoſitio in eundem. 22.2.—221.2.
Ieſus filius Sirach. 683.1.
Ighèreth Baalè Chaiim. 58.1.
El Bonetto. 98.2.
Hachalitzà. 12.2.—35.1.
Hachamudòth. 133.2.
Hammuſsàr. 482.2.
El Harambàm. 375.1.
Haſciabbàth, Tit. libri. 38.2.
Orchòth Olàm. 42.2.
In lib. *Ikarrìm* Commentaria. 724.1.
Immanuèl Ben Banàſt. 98.1.
Ben Iekutièl. 38.1.
Sephardì Hiſpanus. 737.1.
Imagines Sanctorum qua adoratione adorentur. 202.1.
Abſolutè non prohibentur in Scripturis. 201.2.—202.
Imaginem hominis in Eccleſia pendere, ex S. Scripturis prohibitum non eſſe. 428.1.
Imperatores Romanorum in Italia Corona ferrea coronantur. 190.1.
In Impij morte tres Dæmonum turmæ occurrunt. 354.1.
Imrè Naìm, Tit. libri. 374.2.
Imrè Nòam, Tit. 89.2.
Index dictorum Talmudicorum ex libro *En Iſraèl* collectorum. 23.2.
De Inferno duplici. 55.2.
De Infirmitatibus. 220.2.
De Infirmitatibus Matricis. 133.1.
Initiatum, Tit. libri. 90.1.
Initium Sapientiæ, Tit. libri. 39.1.—40.2.
Inſtabilitas Iudæorum in doctrinis. 344.2.
Inſenſibiles res an Cuſtodem Angelum habeant. 275.2.
De Inſtitutione puerorum 180.2.
De

Iaunè ſeu Iabnè Ciuitas Terræ Sanctæ. 730.1.
Idola Iudæi poſt purgatum Templum à Machabæis nunquam deinceps coluerunt. 395.1.
Nihilominus Idololatræ ſunt moderni Iudæi. 598.2.
R. Iechièl Lurìa. 222.1.
R. Iechièl Mèli. 499.2.
R. Iedidià Ben R. Iſaaci Gabbài. 435.1.
Sèpher Ieràim. 190.1.—743.2.
ירמיהו וסירא Ieremias, & Ben Sirà Ghematricè ſunt idem. 686.1.
Citatur Ieremias.
Cap. 1. ver. 5. 686.2.
3. 19. 529.1.
13. 17. 346.2.—554.2.
23. 176.
16. 14. 402.2.
17. 10. 335.2.
18. 6. 602.2.
7. ibid.
8. ibid.
9. ibid.
10. ibid.
20. 14. 685.2.
22. 24. 606.1.
30. 2.
25. 1. 631.1.
30. 554.1.2.—597.1.
31. 21. 567.2.—568.2.
31. 586.2.
35. 18. laudat Rechabitas. 379.2.
49. 6. 624.2.
38. 625.2.
Ieruſalem quo anno à Tito eruta fuerit. 61.2.
Tempore Meſſiæ expectant Iudæi augendam eſſe mirum in modum. 534.1.& 2.
Præ multitudine hominum tempore Meſſiæ erit abſque muro. 353.2.
Addunt ſuper eam Hortos, Turres, & Palatia. ibid.
Contrarium docent alibi. In ea multiplicant Portas. 536.1.
Portæ eius erunt Auguſtiſſimæ, lapidibus prægrandis & pretioſiſſimis ornatæ. ibid.
Nolens fidem adhibere quidam diſcipulus Magiſtro hæc referenti, toruis

Horæ Planetariæ quæ ſint? pag. 279. 2.
Hoſpites tribus diebus remanent in hoſpitio apud Hebræos. 497. 1.
De hoſpitibus, lepidum dictum. ibid.
Hottingerus corrigitur. 33. 2.
Hottingerus & Spizelius falluntur. 39. 2.

I.

IAchija Ben el Battràch. 482. 1.
Iàchijæ familiæ origo. 710. 2.
- *Qua occaſione in Italiam venerit.* 719.
- *Eiuſdem Liber.* 708. 1.

S. Iacobi Epiſt. citatur c. 2. 19. 287. 1.
Iacob Antolì. 5. 2.
- *Ben Aſcèr.* 493. 2.
  - *Scripſit ſuum librum Turrìm in Hiſpania.* 500. 2.
- *Bonauentura Hepburnus Scotus.* 79. 1.
- *Cohèn Typographus.* 15. 2.
- *Ben R. Elchanàn Alpròn Interpres.* 672. 2.
- *Fiſcherus Typographus.* 40. 2.
- *Frater Domini à quo occiſus?* 62. 1.
- *Keymolen Typògraphus,* 43. 1.
- *Ben Iudæ Lando.* 436. 1.
- *De Domo Leuì.* 91. 2.
- *Mantinus.* 369. 1.
- *Ben Mechìr.* 7. 1. — 95. 2. — 481. 1.
- *Naſſinius Hebræus.* 369. 2.
- *Ben Nephtalì de Gàzulo.* 8. 1. — 94. 2.
- *Patauinus.* 27. 2.
- *Patriarcha quo anno naſcatur.* 83. 2.
  - *Petit ab Angelo Cuſtode Eſau benedictionem Patris.* 344. 2.
- *Tzabalòn.* 33. 1.

Iad Charutzim, Tit. libri. ibid.
Iaghèl Abraham. 26. 1.
Commentaria in librum Ialkùtt. 52. 2.
Iannài Rex ſexaginta myriades Ciuitatum habet in vnica tantùm Prouincia Montis Regis Terræ promiſſionis. 532. 2.
Ianus Cornarius. 426. 2.
Iarchì Abraham. 52. 1.
Iardinìth quid? 643. 2.
Iaunè Arabiæ ad Mare rubrum Emporium. 40. 2.

Ad Hebræos cap. 1. v. 14. pag. 275. c. 1.
12. 17. 631.
Heliàzer. Vide Eliézer.
Henricus Mauroy. 97. 1.
Henricus Petri Typographus. 140. 1. & *ſæpiùs.*
Heres Happiloſophìm, Tit. libri. 131. 1.
Hierarchia Angelorum ſecundùm Hebræos. 267. 1.
Hieronymus de Bononia. 725. 2.
S. Hieronymus. 249. 2. — 318. 2.
- *In quo Codice didicerit legere Hebraicè, in punctato, vel punctis deſtituto?* 164. 2.
- *Viuebat anno Domini 400.* 418. 1.

Hieronymi locus de Apicibus illuſtratur. 162. 2.
- *De iiſdem mentionem facit.* 163.

Hieronymus à S. Fide. 5. 1. — 725. 2.
- *De Marnef Typographus.* 426. 2.
- *Romanus de la Higuèra.* 56. 2.
- *De Varga.* 49. 1.

Higaijòn Hannèpheſc. 25. 2.
Hilarius Altobel. ſenior. 36. 2.
Hippocrates Coi. 7. 2. — 99. 1. — 423. 2.
Hippocratis de victus ratione. 7. 2.
Hippokràtt. 99. 1.
Hiram, quomodo intelligendum, in delicijs Paradiſi fuiſſe? 274. 1.
Hircus emiſſarius. 364. 2.
- *Quid ſignificet?* 254. 1.

Hiſtoria Aſmodei. 490. 2.
- *Ieroſolymitani.* 41. 2.
- *Vniuerſalis.* 167. 2.

Hiacynthi Libelli Archiepiſcopi Auenionenſis Bibliotheca. 241. 1.
Homo antiquus. 63. 2.
- *In aliquibus conuenit cum Brutis.* 299. 1. & 2.

Homines dormientes procreant Dæmones, ex Talmude. 294. 2.
- *Ex omnibus Nationibus, quomodo apprehendent oram veſtimenti Viri Iudæi.* 549. 1.

De Hominis formatione. 58. 2.
Honor Dei, Tit. libri. 354. 2.
Hora in quot momenta diuidatur ab Hebrais. 594. 2.

Iau-

Sèpher Hammiſpàr, Tit. libri. pag. 40. 2.
Pèrek Hamitzuòth, 180. 2.
Sèpher Hammuſsàr, Tit. libri. 30. 1.
Hanaghòth. 499. 2.
Sèpher Hannehagàth hammalcùth, 481. 2.
Sèpher Hannèpheſc. 26. 2. — 481. 1.
Sèpher Hannikùd, Tit. libri. 430. 2. — 739. 2.
Al Hannitzùach. 35. 2.
Sèpher Haoſciarrìm, Tit. libri. 709. 2.
Sèpher Haèchàd, Tit. libri. 40. 1.
Happalìth quis? 317. 2.
Sèpher Happaraſciòth, Tit. libri. 710. 1.
Sèpher Happardès, Tit. libri. 739. 2.
Happeſciali Elias. 181. 2.
Sèpher Har Sinài, Tit. libri. 708. 2.
Harròſc, id èſt R. Aſcèr Germanus. 217. 1.
Haſſagòth al Harau Alphesì. 23. 1.
Haſſagòth al Rabbènu Zarachia Halleuì. 23. 1.
Haſſamonæi qui fuerint? 399. 1.
Sèpher Haſciamàim. 480. 2.
Hattaanòth Mezuijaphòth. 35. 1.
Sèpher Hattapùach. 482. 2.
Sèpher Hattèbaa. 480. 2.
Sèpher Hatterumà. 695. 1.
Hattisbòreth. 17. 2. — 222. 2.
Hauendàna Iſraëlita. 7. 2.
De Hebdomadarum Danielis ſupputatione. 30. 2.
Hebraici libri quo anno cœpti ſint cudi Venetijs. 34. 2.
Hebraicæ linguæ inſcitia damnoſa eſt Eccleſiæ. 43. 1.
Hebraicæ linguæ pronunciatio non magni facienda. 10. 2.
Hebræi credunt ſe ſaluandos, non quia benè vel malè operentur, ſed quia confidunt ſe eſſe populum Dei. 619. 2.
Ipſis Angelis præſtantiores ſunt, ex Talmude. 343. 1.
Errant quando dicunt Gabrielem effectum eſſe, & cauſatum à Michaële. 326. 2.
Dum Voces & Apices Scripturæ rimari volunt, in ineptias, & non rarò in obſcœnas Commentationes labuntur. 315. 2.
Hebræorum ſtragem nanijs plorant. 11. 1.

H

Haadèrth Haſcèm, Tit. Ha-Auèr. 186. 2. 481. 2.
Habacuc cap. 2. v. 16. 316. 2.
Habbachùr Elias. 135. 1.
Sèpher Habbachùr. 137. 2.
Sèpher Habberìth, Tit. libri. 138. 1.
Habitaculum Pacis, Tit. libri. 31. 1.
Sèpher Hachaſſidìm. 30. 1. — 50. 1.
Hachinnùc, Tit. libri. 90. 1.
Sèpher Hachocmà, Tit. libri. 697. 1.
Sèpher Hachùſc vehamochèſc. 481. 1.
Haddaijàn. 506. 2.
Sèpher Haddaraſciòth. 708. 1.
Hadarſciàn Moſes. 24. 2.
Haddràth Zekenìm, Tit. libri. 437. 1.
Haddaruſcìm. 13. 2.
Hæmorroiſſa ex tactu fimbriæ veſtimenti Domini à ſanguinis fluxu ſanatur. 590. 2.
Sèpher Haèmuna vehabbitthchòn. 430. 2.
Sèpher Haèphòd, Tit. libri. 404. 2.
Hæreſes inter Iudæos quot extiterint? 379. 1.
Sèpher Haèſcòl, Tit. libri, 32. 1.
Heſſæorum ritus & ceremoniæ non omnes approbantur. 379. 2.
In Hagiographa expoſitio. 28. 1.
Sèpher Haggoralòth. 132. 1.
Sèpher Hagudà. 33. 2.
Sèpher Haharcheuà, Tit. libri. 137. 2.
Sèpher Hahauaiàh. 480. 2.
Sèpher Habekèſc. ibid.
Hahenòch liber. 95. 1.
Sèpher Haiaſciàr. 57. 1.
Haibbùr. 25. 1.
Sèpher Haigaijòn. 40. 1.
Sèpher Hainijanìm, Tit. libri. 39. 1.
Sèpher Hakkabalà, Tit. libri. 19. 1.
Rabbènu Hakadòſc duo fuerunt. 726. 1.
Sèpher Hàlleluià, Tit. libri. 709. 1.
Sèpher Hallimudìm, Tit. libri. 709. 2.
Sèpher Hammaamarròth, Tit. 480. 2.
Sèpher Hammaoròth, Tit. libri. 40. 2.
Ben Hammèlech vehanazìr. 27. 2.
Sèpher Hammelitzà. 480. 2.
Hameuò al Higgaiòn. 13. 1.
Hamminhaghìm. 188. 1.
Al Haminhaig. 217. 1.

Ben Moſis Kordouèro. 723. 2.
Ghedaliâ Polonus. ibid.
Liber Ghedaliâ. 708. 2.
Ghedullàth Merdochài. 705. 2.
Ghedulle Therumà, Tit. ibid.
Ghemarà Babylonica ſcatet blaſphemijs. 484. 2
Expoſitio in Ghemarà. 41. 2.
Gheòn Abraham. 18. 1.
R. Gherſciòn Gallus. 734. 2.
Hazakèn. ibid.
Leuittòn. ibid.
Ben Moſis de Soncino Typograph. 733. 1.
Ben Salomonis de Catalonia. ibid.
Tzarphatì, 734. 2.
Ghinàth Hammorre, Tit. 704. 1.
Gheniâ Ben Peſſiſà. 701. 1.
Gilbertus Genebrardus. 37. 2.
Traducit librum Cabalæ R. Abrahà- mi. 20. 1.
Vide Genebrardus.
Gilbertus Vernoy Typographus. 369. 1.
Liber Gloriæ Dei, Tit. libri. 41. 2.
Gloſſarium magnum in Threnos. 98. 2.
Expoſitio in magnum Gloſſariũ Leuitici. 57. 2.
Gog & Magog. 530. 2.
Gonzagæ Domus initium in Italia. 502. 1.
Qui de hac familia ſcripſerunt aliquot Auctores. ibid.
Gozan fluuius idem quod Sambattion. 119. 2. & ſeqq.
Gozan eſt fluuius non Regio. 120. 2.
De re Grammatica. 40. 1. — 137. 2. — 138. 2.
In Grammaticam Commentaria. 674. 1.
Granatinus Abraham. 738. 1.
Gratia Naſi. 49. 1.
Gratia promiſſa ſi anticipetur non tollitur, ſed potiùs augetur. 171. 1.
Græcam linguam docere filios prohibetur Iudæis. 502. 1.
Qui eam docet, ac ſi Porcum nutriret. ib.
Pro Græca lingua intelligitur Philoſophia, & aliæ humaniores Artes. ibid.
S. Gregorius Magnus. 318. 2.
Guedelias Iàbia. 369. 1.
Guido Vrbini Dux. 368. 2.
Guido Zappa. 431. 2.
Gulielmus Rouillius Typogr. 40. 2. & alibi.

Gen. c. 32. ver. 2. 344. 1.
25. pag. 344. col. 2.
26. 335. 2. — 344. 2.
37. 12. 600. 1.
28. 705. 1.
33. 599. 2.
39. 25. 612. 2.
41. 45. 191. 1.
42. 2. 171. 1.
44. 14. 203. 2.
46. 2. 662. 1.
48. 16. 197. 2. — 331. 1.
49. 6. 453. 2. — 459. 2.
10. 413. 1.
11. 525. 2. — 526. 1.
In Gen. Commentaria. 1. 1.
Genebrardus vertit Epiſtolam Eldadis Danitæ de Iudæis clauſis. 128. 1.
Eiuſdem error circa inſanabilem plagam Antiochi. 392. 1.
Vide Gilbertus Genebrardus.
Gentiles Proſelyti tempore Meſſiæ abijcient Thephillin, Tzitzìth, & Mezuzà. 550. 2.
Gentilium incredibilis numerus à paucis Iudæis interficitur. 394. 2.
De Geometria. 25. 1. — 179. 1. — 221. 1.
Elementa Geometrica. 95. 2.
De Geometria & Algebra. 28. 2.
Georgius de Caballis Typographus. 8. 2.
Georgius Cremonenſis. 35. 1.
Germazienſis. Vide de Garmiza.
Germèrsheim. Vide Garmiza.
Gerſon Iſraël Katzighinus. 90. 1.
Gersòn Ben Leui. 734. 2.
R. Gersòn Ben Moſis de Soncino Typographus. 433. 2. & ſæpiùs.
Geraìt de Sciòla. 725. 1.
Geſnerus redarguitur. 732. 2.
Ghale Razaià. 726. 1.
Sèpher Ghedaliâ. 708. 2.
Ghedaliâ Abraham. 52. 2.
Aben Iàchija. 56. 2.
— *Corrigitur,* 468. 2. — 483. 2.
Omnes ſuos libros filijs dicat. 721. 1.
Ben Dauid Iàchija. 705.
Ben Ioſèph Iàchija. 707. 2.
Ben Meir Lubmelò. 724. 2.

Haa.

Gen. cap. 5. ver. 5. pag. 452. col. 2.
6. 2. 300. 2.
3. 291. 2.
6. 607. 1.
17. 604. 1.
7. 1. 342. 2.
23. 343. 1.
9. 11. 342. 1.
27. 413. 1.
10. 7. 45. 1.
18. 392. 2.
24. 460. 2.
11. 7. 453. 1. — 459. 1.
12. 460. 2.
12. 5. 169. 2.
14. 634. 1.
15. 1. 343. 1. — 662. 1.
5. 344. 1.
7. 640. 2.
9. 454. 2.
12. 657. 2.
13. 171. 1. — 454. 2.
16. 7. 330. 2. —
234. 1. — 237. 1.
17. 13. 292. 2.
14. 76. 2.
18. 1. 304. 2. —
605. 2. — 612. 1.
2. 205. 2. —
203. 1. — 234. 2. —
235. 2.
4. 252. 2.
12. 453. 1. — 459. 1.
21. 628. 2.
32. 200. 1.
19. 2 205. 2. — 329.
10. 236. 2.
21. 8. 530. 1.
17. 330. 1. & 2.
23. 7. 203. 1.
24. 26. 203. 1.
26. 32. 238. 2. — 461. 1.
27. 11. 342. 2.
28. 11. 204. 1.
12. 205. 1. — 345. 1.
13. 205. 1.
20. 412. 2.
31. 3. 600. 2.
32. 1. 266. 2. — 330. 1. — 331. 1.

ctrina eſt Talmudica. 593. 594.
Gallus & Gallina fuerunt in cauſa, vt ſexaginta myriades Ciuitatū ſubuerterentur à militibus Romanis in terra Iſraëlis. 532.
Gangem fluuium eundem cum Gozan facit Peritzolus. 120. 1.
De Gara Ioannes Typographus. 435. 1.
In Garizim Monte, Cutheorum Templum, ab Antiocho vocatur Iouis hoſpitalis. 390. 2.
De Garmiza R. Eliezer. 186. 2.
Garnocenſis. Vide de Garmiza.
Epiſtola Genealogica Iuſtorum Terræ Sanctæ. 58. 2.
De Generatione & Corruptione. 31. — 92. 2. — 480. 2.
Liber Generationum. 133. 2.
Gen. cap. 1. ver. 1. 271. 12. — 97. 2. — 452. 1.
3. 600. 2.
6. 271. 1. — 452. 1.
9. 598. 2.
16. 633. 2.
17. 66. 2.
21. 508. 1.
26. 262. 2. — 459. 1.
27. 78. 2.
2. 1. 266. 2.
2. 417. 2. — 452. 2. — 459. 1.
4. 572. 1.
7. 65. 1. — 69. 1. — 155. 2.
11. 114. 1.
13. 76. 1.
18. 78. 2.
20. 321. 1.
21. 78. 1.
22. 67. 2.
3. 1. 204. 2. — 291. 2. — 321. 1.
5. 322. 1.
6. 322. 2.
4. 80. 1. — 291. 1. —
8. 460. 1.
23. 293. 2.
5. 2. 459. 1.
3. 292. 2. — 460. 1.

Fons Vitæ. Tit. libri. 15. 1.
Liber formationis, Tit. libri. pag. 15. 1.
Franciſcus Aluarez Orator Regis Portugalliæ ad Summum Pontificem. 43. 1.
Georgius. 78. 2.
Franciſci Griſendi Epiſtola de anticipatione liberationis populi ex Ægypto. 172.
Eiuſdem de Angelis. 206. 2.
Franciſcus Mayronus. 232. 2.
Rubeus Typographus. 59. 1. & alibi.
Frobeniorum Typographia. 8. 2.
Fuchſius. 369. 2.
Fundamentum Legis, Tit. libri. 38. 2.
Mundi, Tit. libri. 500. 2.
Timoris, Tit. libri. 38. 1.

G

Gabriël Angelus deſcendit in fornacem & liberat tres pueros. 283. 1.
Gabriël Fallopius. 422. 1.
R. Gabriël Harrophè. 704. 2.
R. Gabriël de Sorano. ibid.
Gad filius Iacobi Patriarchæ. 705. 1.
In Ràu Gabòn Commentaria. 50. 1.
Rabbàn Gamalièl Hazakèn. 727. 1.
Rabbàn Gamalièl Senior. ibid.
Chriſtianus eſt, ſed occultè. 731. 1.
Vir ſanctus. 729. 1.
Illius Iuriſdictio ampla. ibid.
Eius ætate Meſſias venerat. 728. 1.
Pro Chriſtianis orat in Concilio. 731. 1.
A tempore mortis ipſius ceſſauit honor Legis, quomodo intelligendum? 728.
Galàf Iſraëlita Catalanus. 700. 2.
Galànte Abraham. 15. 2. — 17. 2.
Ad Galat. c. 3. v. 19. 623. 1.
5. 6. 353. 2.
6. 16. 479. 1.
Galatinus corrigitur. 414. 1. — 490. 1.
Defenditur. 726. 727.
Parum fidelis in citatione loci Talmudis. 605. 1.
Galenus. 701. 1.
Galeni verba ad Mauriam diſcipulum. 27. 1.
Gallus Gallinaceus quando vno pede ſubſiſtit, & eius Criſta flaueſcit, tunc deprehenditur Deum iraſci, doctri-

De facultatibus ſimplicium Medicamentorum. pag. 39. col. 1.
De Fano Abraham. 47. 2.
Fani Fortunæ Ars Typographica. 502. 2.
Faſciculus, Tit. libri. 33. 2. — 57. 2.
Faſciculus Myrrhæ, Tit. libri. 48. 2.
De Febribus. 220. 2.
Felix Pratenſis. 434. 2.
De triplici ferculo in Conuiuio Iudæorum apponendo tempore Meſſiæ. 508.
Exploditur. ibid.
Ferràr Abraham. 50. 1.
De Feſtiuitatibus. 187. 1.
Fides, Tit. libri. 369. 2.
Fides excelſa, Tit. libri. 18. 1. — 20. 2.
Filius 40. annorum ad prudentiam, Tit. lib. 56. 1.
Filius Regis, & Nazaræus, Tit. lib. 27. 2.
Filius ſcientiæ, Tit. libri. 671. 1.
De Fimbrijs. 577.
לבן *Lauàn in Fimbrijs quid ſit.* 577. 1.
תכלת *Thechèleth in Fimbrijs quid.* 577. 2.
Peniculamenta quomodo componantur. 578.
A quibus. 579. 1.
חוליא *Cholià quid ſit in Tzitzith.* 578. 1.
De Hyacinthino filo Techèleth dicto. 579.
Quomodo componatur. 579. 2.
Tinctura pro eo inficiendo quomodo fiat. ibid.
Quomodo examinetur, an ritè fuerit elaboratum. 580. 1.
A quibus accipiendum. ibid. & 2.
Quid ſi in platea inueniatur? ibid.
Vel recipiatur à Mercatore Chriſtiano? ibid.
Fimbrias magnificare ſicut Pharisæi faciebant, permittunt Rabbini, etiam ad vnius vel alterius cubiti longitudinem. 591. 1.
Præceptum de fimbrijs iam diù ceſſauit. 586.
Chriſtus Dominus legitimè his vſus eſt, per quas agnitus eſt à Samaritana. 590. 2.
Fiſſura Domus, Tit. libri. 93. 1.
Florauantes Martinellus. 422. 1.
De Fluuio Sambatione. 47. 2.
Fons Sapientiæ, Tit. 430. 2.

Exod. c. 34. *ver.* 6. *pag.* 566. 2.
36. 25. 67. 1.
37. 7. 428. 1.
Explanatio ſuper Capitula Patrum. 430. 1.
Explanatio in V. parua Volumina. 218. 1.
Explanationes Nouellæ in Talmud. 23. 1.
Expoſitio in librum Morè Hannebuchim. 704. 1.
Expoſitio in librum Samuelis 57. 2.
Expoſitio ſtabiliens. 430. 2.
Ezechias confregit valuas Templi, & miſit illas ad Regem Aſſyriæ. 604. 2.
Vult Ezechiam Deus Meſſiam facere, ſed pœnitet poſtea, & non facit. 604. 1.
Ezechiel. c. 1. 6. 272. 1.
22. 271. 1.
27. 271. 2.
3. 12. 272. 2.
4. 1. 23. 1.
5. 13. 596. 2. — 597. 1.
8. 3. 577. 1.
9. 4. 629. 2. — 692. 1.
6. 630. 1.
10. 5. 624. 1.
18. 21. 632. 2.
22. *ibid.*
32. 632. 1.
21. 17. 596. 2.
23. 22. 318. 1.
28. 11. 287. 2.
13. 273. 1. & *ſeqq.* — 298. 1.
32. 21. 354. 1.
33. 1. 621. 1.
Aben Ezra Abraham 136. 7.
Illius mors. 41. 1.
Ab Ezra cum ſuis aſſeclis Synagogæ Magnæ puncta vocalia fuerunt adinuenta, ſed tractu temporis deprauata, reſtituuntur à Tiberienſibus. 164. 2.

F

Fabius Ranutius Romanus. 218. 1.
Fabulæ Æſopi. 98. 1.
Per facies, & per pedes in Scriptura Sacra quid intelligatur? 340. 1.

Exod. c. 16. *ver.* 8. *pag.* 412. *col.* 2.
10. 304. 2.
17. 7. 413. 1.
18. 4. 184. 2.
19. 3. 347. 2.
4. 585. 2.
11. 348. 1.
17. 412. 2.
20. 1. 692. 1.
4. 201. 2.
8. 417. 1.
22. 18. 73. 2.
23. 3. 5.
20. 234.
21. 651. 1. — 652. 2.
22. *ibid.*
23. *ibid.*
26. 622. 1.
24. 1. 348.
7. 343. 1.
11. 454. 2. — 459. 2.
12. & c. 344. 2.
25. 18. 202. 1. — 203. 2. — 205. 1. — 268. 2. — 428. 1.
22. 268. 2. — 428. 1.
404. 2.
28. 15. 514. 1.
30. 25. 690. 1.
31. 2. *ibid.*
3. 303. 1.
32. 12. *ibid.*
13. 200. 1.
32. 13. 308. 1.
14. 610. 2.
16. 609. 2.
18. 611. 2.
21. 649. 2.
31. 593. 2.
33. 14. 305. 2.
18. 611. 2.
21. 306. 1.
22. 205. 1. —
23. 566. 2.
34. 5. 305. 2.

Eucharius Ceruicornus Typographus. 504. 1.
Euchologium Arabico-Græcum. 84. 2.
Euclides Megarenſis. 95. 1.
In Euclidis Arithmeticam. 52. 2.
E'uen Haëzer. 190. 2.
E'uen Sciathià. 14. 2.
Eutropij hiſtoria vertitur in Hiſpanam linguam. 369. 2.
De Exciſionibus. 181. 2.
Exod. cap. 2. *ver.* 16. *pag.* 441. *col.* 2.
25. 412. 2.
3. 2. 304. 2. — 331. 1.
6. 377. 2.
8. 528. 1.
14. 622. 2.
4. 20. 453. 2. — 615. 2.
7. 8. 199. 1.
10. 10. 605. 1.
12. 8. 573. 1.
4. 459. 2.
12. 343. 2. — 346. 2.
40. 454. 1.
13. 2. 3. 4. *vſque ad* 10. 557. 1.
13. 5. 528. 1.
9. 568. 1. — 569. 1. — 571. 2. — 572. 2.
10. 563. 1.
11. 557. 1.
12. *ibid.*
13. *Ibid.*
14. *ibid.* & 569. 1.
16. 567. 1. — 570. 2. — 671. 1. — 572. 2.
21. 615. 2.
14. 7. 347. 1.
10. 336. 2.
27. 347. 1.
15 6. 302. 1.
11. 395. 1.
17. 413. 1. — 542. 2.
Exod.

Epiſtola Genealogica Iuſtorum Terræ Iſraëlis. *pag.* 58. *col.* 2.
— *Ad Synagogam Gerunden.* 5. 1.
Ad Neophytum exhortatoria ad Apoſtaſiam. 99. 1.
Expeditionis. 12. 2. — 35. 1.
Oblectationis. 58. 2.
Philoſophica. 12. 2.
Pœnitentię. 59. 1.
Reſipiſcentię. 57. 1.
Secretorum. 59. 1.
Epitome Deciſionum Ràu Aſcèr. 497. 2.
Logices Ariſtotelis. 34. 2.
613. *Præceptorum.* 90. 1.
Epocha Hegiræ. 85. 1.
Epotharum Tabula. 81. *vſque ad* 85.
Erhardus Raidolt Typographus. 29. 1.
E'ſcheth Chàil, Tit. libri. 26. 2.
1. *Eſdræ cap.* 1. *ver.* 1. *pag.* 440. 2.
5. 13. 441. 2.
14. 480. 1.
15. *ibid.*
Liber quartus Eſdræ tempore D. Ambroſij non erat reiectus. 239. 1.
In eo ſunt nonnulla fabuloſa. 239. 2.
Citatur cap. 4. *v.* 1. 234. 1.
In Eſther Commentaria. 33. 1. — 95. 2. 183. 2. — 184. 1. — 218. 2.
Citatur cap. 7. *v.* 8. 656. 2. — 657. 1.
R. Eſtròk de Tolon. 642. 2.
De Eſſe, Eſſentia, & Vno. 182. 1.
De Eſſentia Animæ. 5. 2.
Ethàn Haëzrachì quis fuit ſecundùm Hebræos? 15. 2.
Ethica præcepta. 96. 2.
Lib. Ethicorum. 481. 2.
Etz Chaìm, Tit. libri. 92. 2. — 710. 1.
Etiam ſapui Medicinam, Tit. 424. 1.
Euę ſeductio deſcribitur. 322. 1.
Eua concubat cum Dæmonibus, & Dæmones generat ſecundùm Hebræos. 293. 1.
Euangelium S. Matthæo attributum fœdè corruptum à Iudæis. 12. 1.
Euangelium S. Matthæi, & aliorum Euangeliſtarum quomodo appelletur à Iudæis in contemptum Chriſtianorum. 308. 2.

Ad Epheſ. cap. 1. ver. 1. pag. 273. c. 1.
5. 18. 694. 2.
6. 12. 287. 1.—
288. 2.
Ephòd, Tit. lib. 423. 2.
Ephòd & Teraphìm Idola. 114. 2.
Ephodèus. 40. 1.
Epicuræi qui ſint? 381. 1.
Epiphania Vrbs. 392.—393.
S. Epiphanius Epiſcopus Salaminæ, & Vrbis Conſtantiæ in Cypro. 424. 2.
Eius vita deſcribitur. ibid.
Ex Iudaiſmo conuertitur ad Chriſtũ. ib.
Poſt illius mortem quidam dum veſtes Epiſcopi demortui ſuſtollere tentat Circũciſionis videndi cauſa, calce percutitur, & ſtatim moritur. 425. 1.
Poſtea ad vitam reſtituitur. ibid.
Scribit multa. 425. 2.
Quo anno ad ſuperos aſcenderit. ibid.
Vixit annos 115. & menſes 3. ibid.
Circa cultum SS. Imaginum defenditur contra Nouatores. 426. 2.
Eius Imago locatur in Templo à ſuis diſcipulis, 428. 1.
R. Ephràim. 428. 2.
Defendit R. Alphès ſuum Magiſtrum contra R. Zerachiam. ibid.
R. Ephràim de Bona Germanus. 429. 1.
Ben Iacob Viennenſis. 429. 2.
Ben Ioſeph. 429. 1.
Liglìn Pragenſis. 429. 2.
Limburgenſis. ibid.
Mizrachì Orientalìs. 430. 1.
Ben Nephtalì Zalamàa. 724. 2.
Poëta. 430. 1.
Viennenſis. 429. 2.
Epiſtola Animæ. 38. 2.
Animalium. 48. 1.
Aſtronomica. 181. 2.
Auerrois. 34. 2.
Ad Bonettum Neophytum. 98. 2.
Deſiderij. 58. 2.
Deſiderabilium. ibid. & 133. 2.
Eldàd Haddani. 100. 1.
Ethica Ariſtotelis. 132. 2.—482. 2.
Fundamentnm fidei. 59. 1.
Epiſtolæ familiares, 2. 1.

Epi-

R. Elièzer Trèuis. pag. 191. col. 1.
Zuſmàn. 189. 1.
Elìm, Tit. libri. 183. 1.
Elimèlech, Tit. libri. ibid.
Elkanà Ben Betzalèl Vri Liphmàn. 368. 1.
Elnathàn Bar Moſis. 221. 1.
R. Eliſciaà Eliſæus de Adomìm. 217. 2.
R. Eliſæus Galìko. 218. 1.
R. Eliſæus de Rubeis. 217. 2.
Eloquia iucunda, Tit. 89. 2.
Eloquia munda. 374. 2.
Elucidatio omnium Allegoriarum Hyperbolicarum, quæ in vtroque Talmude inueniuntur. 503. 1.
Elucidatio in Commentaria R. Aben Ezræ. 97. 1.
Elucidatio in Legem. 505. 1.
Elucidationes Bechaì. 505. 2.
Elzeuirij Typographia. 675. 2.
Em baijèled, Tit. libri. 369. 2.
De Emboliſmorum ſupputatione. 25. 1.
Sephàth Emèth, Tit. 89. 1.
Emunà, Tit. libri. 369. 2.
Sèph. Emunà Ramà. 18. 1.—20. 2.
De Encœniorum feſto. 400.
Cur per octo dies illud celebrent Iudæi? 400. 1.
Accendunt in eo lucernas. ibid.
Et quot? & quomodo? 401.
Prohibent in eo ieiunare, aut luctum facere. ibid.
Multa alia ſcrupuloſè obſeruant in hoc feſto. 402.
Miraculum Olei in eo repertum. 400. 1.
Poſt aduentum Meſſiæ vana & mortifera eſt huiuſmodi feſti obſeruatio, ſicut & cæterorum Veteris Teſtamenti. 402.
Encœnia quid ſignificet? 400. 1.
Vide Channuccà.
Encœniatum, Tit. libri. 90. 1.
Sèpher En Hamminìm, Tit. 709. 1.
Ænigma ſuper literis quieſcentibus אהוי. 39. 2.
Liber Enòch Tit. libri. 708. 2.
Enpròphia Duran Hiſpanus. 98. 2.— 403. 2.
Eiuſdem Epiſtola ad Bonettum. 404. 1.
Ad Epheſios Epiſtola Pauli citatur.
Cap. 1. ver. 1. pag. 479. 1.

Aſcer ſcripſerunt varia Opuſcula ſuper Deciſiones, & Ritus Talmudicos, ſed perierunt. 500. 1.
R. Elièzer Bar Abraham. 183. 1.
Aben Archà. 184. 1.
Aſchenazì Germanus. ibid.
Cogitur excedere Cremona. 183. 2.
Fugit Conſtantinopolim. 183. 2.
Naxiæ Dux conſtituitur. ibid.
Scribit Commentaria in Hiſtoriam Eſtheræ. ibid.
Fr. R. Auigadoris. 183. 2.
Chiſmà. 188. 2.
Dauid del Bene. 187. 2.
Dauid Meattòu. ibid.
Ben Elia Germani. 183. 2.
De Garmiza. 15. 1. — 186. 2.
Germanus. 183. 2. — 184. 2.
Ben Gersòm Soncinas Typographus. 187. 2. & ſæpius.
Hachozè. 187. 2.
Haggadòl. 184. 2.
Affinitate coniungitur cum Rabban Simeone, & Rabbà Gamaliele Viris ſanctitate illuſtribus. 185. 1.
Eius Perakìm Capitula. ibid.
Laudatur in Pirkè Auòth. 185. 1.
Vir doctus in Aſtronomicis. ibid.
Eius uxor quomodo vocabatur. 184. 2.
Hakalir. 192. 1.
Ben Iacobi Kàn Venakì. 188. 1.
Ben Ioël Halleuì. 223. 2.
Ben R. Iſaàc Zuſmàn. 188. 1.
Kaluizanàr. 188. 1.
Kàu Venakì, ibid.
Leuita. 189. 1.
Magnus. 184. 2.
Ben Menachèm. 91. 2.
Metenſis. 190. — 743. 2.
Mimàntz. 189. 2.
Mimèlè. ibid.
Mimetz. 190. 1.
Modeus. 189. 2.
De Modicia. ibid.
Moguntinus. 190. 2.
Ben Nathàn. ibid.
Ben Nephtali. ibid.
Terna. 188. 1.
R. Elias Kapſali. pag. 167. 2. — 182. 1.
Karrauz. 181. 2.
Ben Làma. 134. 1.
Leuantinus. 179. 2.
Leuita Germanus. 134. 2. — 135. & ſeqq. 673.
Varia Opuſcula Romæ componit. 135. 2.
Inopia laborat. ibid.
Tisbì & Meturgamàn Venetijs ſcribit. 136. 1.
Iſnæ apud Paulum Fagium moratur. ibid.
Eius ſuaſu Typographiam Hebraicam aperit. ibid.
Moritur Venetijs. ibid.
Eum odio habent Iudæi, quia linguam Hebraicam doceat Chriſtianos. 137. 2.
Magnus. 182. 2.
Mantuanus. 179. 2.
Miſrachì. 178. 2.
Ben Moſis Karræus. 181. 2.
Ben Moſis de Vidis, ſeù Viràs. 180. 1.
Orientalis. 178. 2.
Paruus. 133. 1. — 182. 2.
Rabbà. 182. 2.
Ben Samuelis Aben Tybbòn. 182. 2.
Senior. 133. 1.
Tiburtinus. 133. 2.
De Vidis. 180. 1.
Zaazàh. 133. 1.
Zuttà. ibid. & 182. 2.
De apparitionibus factis ab Elia. 133. 1.
Pirkè Eliàu. 138. 2.
Seder Eliàu. 167. 2.
Scholæ Eliæ traditio de tempore aduentus Meſſiæ. 162. 2.
Auctores qui crediderunt hunc Eliam fuiſſe Eliam Prophetam. 177. 2.
Auctores qui crediderunt fuiſſe Eliam Rabbinum. 178. 1.
Auctores qui crediderunt fuiſſe filium Viduæ Sareptanæ. ibid.
R. Eliakìm Ben R. Aſser. 217. 1.
Ben Harròſc. ibid.
Bar Nephtali. 217. 2.
Ben Salomonis. 217. 2.
R. Eliakìm, Moſes, & Eleazar filij Ràu

R. Eliè-

Eccleſiaſtici cap. 30. v. 22. pag. 682. 1.
De Eclipſi Lunæ & Solis, deque aſpectu Stellarum. 367. 2.
Eduardus Pinelo. 49. 2.
Eldàd Haddanì Danita. 100. 1. — 192.
Eiuſdem Genealogia. 129. 2.
Eleazar, Tit. libri. 221. 1.
R. Eleazar. ibid.
R. Eleazar Ben Arràch. 224. 2.
Cabaliſta. 221. 2.
Chiſmà. 222. 1.
De Garmìza. 223.
Germanus. 224. 1.
Hakalir. 226. 2.
Hazacharì Zacharæus. 221. 2.
Ben Iuda de Garmìza. 223. 1.
Ben Nathàn Germanus. 224. 1.
Senex fil. Saurà occidit Elephantem, ſub quo corruit. 398.
An is fuerit filius Mathatiæ. ibid. & 399. 1.
De Eleazaro immerſo in fimo Elephantum fabula Rabbinica. 399. 2.
Senex occiſus à Philippo fuit vnus ex 72. Interpret. 446. 1.
Filius R. Simeonis Ben Iochài. 226.
Illius mira corpulentia. ibid.
Latitat in ſpelunca. 227. 1.
Præfertur Rabbeno Hakkadòſc. ib.
De Vormatia. 354. 2.
Zacharæus. 221. 2.
Eleazar & Eliezer ſæpè confunduntur. 223. 2.
Elèl Ben Sciàchar. 99. 2.
De Elementis Aſtronomicis, & Cælorum motu. 363. 2. — 733. 1.
Elenchorum. 35. 1.
Elias Ben Aſer. 132. 2.
R. Elias Baſchiàko. 132. 2.
De Candia Cretenſis. 182. 1.
Aben Chaìm Markiàno. 133. 2.
Chalpàn. 98. 1.
Germanus. 134. 1.
Happeſciali. 181. 2.
Hazaken. 133. 1.
Hebræus. 14. 1.
Ben Ioſeph. 134. 1.
Bar Iuda. 133. 2.
Iudæus. ibid. & 134. 1.

Doctor Aharòn, Tit. libri. pag. 92. col. 2.
Liber Doctorum, Tit. libri. 709. 2.
Doctrina bona, Tit. libri. 26. 1.
Doctrina Rabbinorum vincitur Deus: tunc ipſe ridet, & dicit: Filij mei me vicerunt. 638. 1.
Domus Conuentus. 654. 2.
Domus Dauid Muſcam in Sigillis inſculptam habebat. 504. 1.
Domus firma. 654. 2.
Liber Donorum, Tit. 499. 2.
Dominicus Grimanus Cardinalis. 35. 1.
Dominici Magri ſententia de fluuio Sabbatico, exploditur. 117. 2.
Dominicus Maria Puteo-Bonellus. 431. 2.
Dryander Ioannes. 28. 2.
Ducens peccatores in viam, Tit. 186. 2.
Liber Dulcis Animæ, Tit. libri. 55. 2.
Dumà Angelus ſilentij Rabbinicus, ſuſcitabitur tempore reſurrectionis. 344. 1.
Ab eo Deus requiret ſummam mortuorum. ib.
Hunc timebat Dauid. ibid.
Omnium Spirituum Præfectum faciunt. 289. 1.

E

Echà Rabbathì. 98. 2.
Eccleſia innititur precibus & meritis Sanctorum. 307.
Eccleſiaſtes cap. 1. ver. 9. pag. 686. 1.
11. 402. 2.
5. 5. 652. 1.
7. 16. 346. 1.
10. 9. 659. 2.
16. 343. 2.
20. 317. 2.
In Eccleſ. Commentaria. 318. 1.
Eccleſiaſtici liber laudatur. 682. & ſeqq.
Inter Hagiographa antiquitus connumerabatur ab Hebræis. 680. 2.
Qua ratione aliquando Regi Salomoni attribuatur. 683. 1.
Citatur.
Cap. 3. ver. 22. pag. 681. 1.
11. 31. 682. 1.
13. 19. 680. 2.
18. 1. 365. 2.

Ka-

Deuter. cap. 31. ver. 8. ibid.
17. 538. 2.
14. 524.
32. 22. 474. 2.
32. 526. 2.
33. 2. 147. 1. —
564. 2.
3. 531. 1.
4. 691. 2.
24. 565. 2.
29. ibid.
Diabolus cur Lucifer vocetur? 312. 2.
Signa ex parte Diaboli perpetrata, Rabbini Talmudici libenter ea recipiunt. 589. 1.
Diabolus reſtaurat Legem Iudæis. 587. 2.
Dialogus inter Corpus, Animam, & Intellectum. 27. 1.
Dictionarium vocum difficiliorum, Machazoris Hiſpani. 708. 2.
Dictionarium vocum Pentateuchi, Hebraicè, & Germanicè. 503. 1.
Dictionarium extraneorum vocum quæ reperiuntur in libris Prophetarum, & Hagiographorum. 181. 2.
Didacus Lopez. 41. 1.
De diei artificialis mutatione, & variatione. 367. 2.
Dionyſius Petauius. 428. 2.
Ben Diorì Abraham. 18. 2.
In Librum Directoris Perplexorum Commentaria. 375. 1.
Directorium uniuerſale. 11. 1.
Liber diſciplinæ, ſeù eruditionis. 30. 1.
Diſſertatio de Deo ſecundùm quod ſentiunt Rabbini Talmudiſtę. 552.
Diſtinctio Perſonarum in Deo pluribus Phariſæorum antiquitùs ignota. 378. 1.
Diuinitas ſtat, & Abraham ſedet. 661. 2.
Vbi ſunt decem orantes Diuinitas eſt cum eis. 600. 2.
Diuinitas in terram volens deſcendere Angeli & Dæmones obſtant. 348.
Diuinitas non eſt cum Iudæis quouſque manent in Terris Gentilium. 629. 1.
Diuinitas receſſit ab Iſraële ſex Menſibus in deſerto. 32. 2.
Sepher Diurè Haijamìm letholedòth Benè Iachija. 708. 1.
Do-

Deuter. cap. 6. ver. 4. pag. 272. col. 2. —
557. 1. —
565. 1.
5. 557. 1.
6. ibid.
& 561. 2. —
574.
7. 557. 1.
8. ibid. &
568. 1. —
572. 2. —
574.
8. 7. 530. 2.
8. 527. 2.
9. 3. 413. 1.
18. 203. 1.
19. 306. 2. —
349. 2.
25. 203. 1.
10. 12. 284. 1.
16. 569. 2.
11. 9. 528. 1.
13. 557. 1.
13. ibid.
14. *vſque ad ver.* 21. 557. 1.
11. 18. 568. 2. —
572. 2.
12. 3. 309. 1.
17. 8. 651. 2.
9. ibid.
20. 1. 413. 1.
22. 12. 577. 1.
23. 5. 663. 2.
26. 17. 565. 1.
18. ibid.
27. 7. 527. 2.
28. 10. 564. 2.
29. 473. 2.
29. 1. 581. 1.
13. 601. 1. & 2.
602. 1.
14. ibid.
15. ibid.
18. ibid.
20. ibid.
25. 77. 1.
28. 46. 1.
31. 36. 413. 1.

— *Eſt ſimpliciſſimum Ens.* ibid.
— *Æternum, incorporeum, &c.* ibid.
Infinitè à creaturis diſtans. 553. 1.
Rerum omnium ſummam prouidentiam habet. 276. 2.— 621. 2.
Dei pollicitationes in bonum ſemper ſunt conditionatæ. 601. 2.
Sicut & comminationes malorum. 171. 2.
Deus aliquando homines tentat. 608. 1.
Quomodo Deus pingi poſſit. 204. 2.
Metaphoricè accipienda ſunt membra picta Dei & Angelorum. 205. 2.
Deum & hominem Præceptorem vidit Synagoga, & audiuit. 611. 1.
Deus in altera vita videbitur, ſed non inuenietur. 631. 1.
Deus exaudit preces viuentium, quæ pro defunctis fiunt. 342. 1.
Dat Miniſtro ſuo facultatem remittendi peccata. 651.
Ex Dei miſericordia omne bonum in terram prouenit. 201. 1.
Deus cur præceperit Noë vt in Arcam ingrederetur? 342. 1.
Et cur in palliorum oris hyacinthinum filum interſerere voluerit? 590. 1.
Vide etiam Diuinitas.
De Dei nomine Tetragrammato. 14. 2.

Deuter. cap. 1.	*ver.* 30.	*pag.* 413. 1.
ibid.	32.	*ibid.*
2.	7.	*ibid.*
	31.	336. 2.
3.	12.	413. 1.
4.	7.	565. 1.
	8.	*ibid.*
	15.	204. 2.
	19.	266. 2.
		455. 1.— 459. 1.— 565.
	24.	300. 2.
		413. 1.
	32.	66. 2.
	34.	565. 2.
	37.	413. 1.
5.	5.	*ibid.*
	12.	417. 1.
6.	3.	528. 1.

Ggggg 2 *Deu-*

Aptatis priùs illius cincinnis. 69. 1.
Occidiſſe Leuiathan fœminam, & carnem reſeruaſſe pro conuiuio tempore Meſſiæ parando. 548. 1.
Locutum fuiſſe cum Abrahamo Chaldaicè; quia Angeli non intelligunt hanc linguam. 343. 1.
Fuiſſe participem venditionis Ioſeph cum reliquis fratribus. 600. 1.
Non potuiſſe reuelare Iacob viuum eſſe Ioſeph propter iuramentum initum cum fratribus ſuis, ne illius venditio manifeſtaretur. ibid.
De Gentibus prouidentiã aut nullam, aut modicam habere. 620. & ſeqq.
De Impijs verò nullam. 622. 2.
Impotentem faciunt. 289. 2.
Obliuioſum. 603.
Neque poſſit reuocare ad memoriam quæ deperdita ſunt. ibid.
Improuidum. 601. 2.
Mutabilem. 603. 2.— 607. 2.
Cauſam mali & perditionis populi Iudaici eſſe. 633. 1.
Retractare conſilium 603. 2.
In ſolio gloriæ Dei inſculptam eſſe imaginem Iacob Patriarchæ eamque deoſculari, aſſerunt. 614. 2.
Qui profanat Dei nomen, hoc peccatum neque per pœnitentiam deleri, 632.
Impugnatur. ibid.
Deum ſigillare ſententiam impiorum; poſtquam ſigillata eſt, non eſt ampliùs locus pœnitentiæ. 631.
Impugnatur. ibid.
Tempore Meſſiæ ambulabit Deus quaſi vnus hominum. 609.
Item, Manducabit & bibet. 551. 552.
Apprehendet manum vniuſcuiuſque viri. 624. 2.
Erit tanquam Paterfamilias, Magiſter, & Præceptor. 263. 1.
Dei pollicitationes in bonum nunquam reuocari, ſed abſolutè ſemper impleri. 601. 2.
Impugnatur. ibid. & 602.
De DEO quid ſentiant Chriſtiani. 552. 2.

Eſt filius Synagogæ. 610. 1.
Ei poſt deſtructum Templum nihil ſupereſt, niſi ſpatium quatuor cubitorum ſtudij Talmudici. 595. 1.
Non recedit ab Hebræis etiamſi enormiſſima peccata cõmittant. 600. 2.
Non ſubtiliter inueſtigat & inquirit peccata Iudæorum. 619. 1.
Ludit cum Leuiathano. 548. 1.
Cogitur inſeruire Idololatris propter iniquitates Iſraëlis, de qua re dolet. 638. 2.
Recitat lectionem omnium Rabbinorum præter lectionem R. Meir; quia hic fuit diſcipulus cuiuſdam Rabbini Apoſtatæ. ibid.
Habitat in Occidente; & à Sole ſalutatur. ibid.
Initio Anni ſtatuit id, quod toto Anno agendum ſit. ibid.
Eodem die, ſcrutinat bona & mala opera ſingillatim. ibid.
Subiacet noſtræ voluntati, & eidem quaſi quibuſdam vinculis ligatur. 600. 1.
Deus Rabbinicus varia Iudicia exercet pro varietate temporum. 638. 2.
In principio Anni ſtatuit dare pluuias Iuſtis labentis Anni; ſed ſi reddantur iniuſti, ne promiſſis deſit, mittit illas in deſerta loca. 639. 1.
Miratur quomodo Iuſtus potuerit vincere prauam concupiſcentiam, ſiue genium malum. 638. 2.
Iubet vt offeratur Diabolo Sacrificium. 253.—254.—348. 2.
Reijcitur. 254.

DE DEO VERO.

De Deo vero malè ſentiunt Rabbini. 598. 2.
Deum pœnitere quatuor creaſſe. 638. 2.
Voluiſſe Ezechiam Meſſiam facere poſtea pœnituiſſe. 604. 1.
Creaſſe mundum cum literis י Iod & ה He. 690. 2.
Adduxiſſe Euam ad Adam, & Paranymphum egiſſe. 638. 2.
Apta-
Tentat homines ad malum. p. 608. 1.
Studet lectioni Sacrificiorum. 551. 2.
Eumque conſtituunt tamquam Ludimagiſtrum. 611. 1.
Tentat Abraham Infernali calore, idcircò die tertia à Circumciſione ſedet ad auram. 612. 1.
Excandeſcit ira. 593.
Quæ de ira Dei dicunt Rabbini refelluntur. 594. 2.
Voluit tradere Legem poſt mille generationes; ſed poſtea, mutato conſilio, anticipat promulgationem. 607. 2.
Tota Dei Rabbinici oblectatio eſt in Lege. 610. 2.
Geſtit animo & membris quando Iſraëlitæ reſpondent Amen. 614. 2.
Pedibus ſtat, & Iſraël ſedet. 611. 2.
Commigrat in exilium cum Iudæis. 622. 2.—624.—625.
Cogunt eum de loco in locum abire. 626. 2.
Seruum & famulum faciunt. 615. 1.
Plorat, & duas lacrymas fundit in Oceanum quando recordatur afflictionum populi Iudaici. 596. 1.
Attribuunt illi moleſtiam. 608. 2.
Rugit & plorat. 553. 2.—554.
Vlulat & gemit. 555.
Ligat ſibi Phylacteria. 556.—564.—566.
Quid ſit ſcriptum in Thephillin, ſeu Phylacterijs Dei Rabbinici. 565. 1.
Ligat ſibi Phylacteria Capitis, terga vertit, & ligularum nodum Moſi oſtendit. 566. 1.
Pittacijs Rabbinicis ornatus, orat. 574.
Illius Oratio quæ? 575. 2.
Vtitur pallio fimbriato dum orat. 591. 2.
Eo pallio amictus, apparet tamquam Hebdomadarius. 592. 1.
Proprium indumentum Dei Rabbinici eſt purpura & byſſus. 592. 2.
Aliquando ridet. 550. 2.
Vocem ei attribuunt. 623. 2.
Aduocatum & Interceſſorem faciunt. 615. 1.
Deus Rabbinicus quis? 553. 2.

liis? & cur? pag. 613. col. 1.
Et contra Maieſtatem & Auctoritatē. 609. 1.
Quòd Choreas ducet tempore Meſſiæ. 551. 2.
Quòd ſit Immanis Leo, cuius rugitu aliquando prægnantes Romanæ abortum fecerint: murus Romæ obrutuerit: dentes Principum conciderint, & Imperator de Solio deciderit. 597.
Quòd defuerit illi tempus creandi corpora Dæmonibus: ideoque Spiritus ſine corporibus remanſerunt. 289. 1.
Quòd tēpore diluuij deleuerit omnem ſubſtantiam etiam Angelos Cuſtodes mundi. 343. 1.

DEVS RABBINICVS.

Deum quendam Rabbinicum ſibi conſtituunt Rabbini. 553. 2.
Deus Rabbinicus diſputat de lepra cum Angelis: aſſumitur in Iudicem quidam Rabbinus, vt inter eos ſententiam ferat. 636. 2. — 638. 1.
Dolet de corde ſuo. 607. 1.
Illius fortitudinem comparant fortitudini Dæmonum. 609. 2.
Per 12. horas diei quid operetur? 548. 2.
Contemnit iuſtitiam, ſed timore iuſtitiæ abſtinet ab iniuſtitia. 620. 1.
Aſſumitur à fratribus Ioſeph vt denarium numerū impleat: alioquin excommunicationem ferre non potuiſſent contra eum, qui venditionem Ioſephi reuelaſſet. 599. 2. — 600. 1.
Quia iuramentum Rabbinicum non valet, niſi ſint decem. ibid.
Aſtringit ſe iuramento, vt non poſſit deinde, inuitus, facere quod prius volebat. 620. 2.
Contra iuramentum ſuum neſcio quid, facit, & abſolutionem petit. 606.
Non recordatur animo & mente, niſi corporaliter videat. 340. 1.

Dauid Cohèn de Lara. Pag. 39. col. 2.
Ganz. 56. 2.
Cur aliquando cum Iod ſcribatur. 629. 1.
Pardo. 644. 1.
Regis familia in Hiſpania periјt iam à longo tempore. 711. 2.
Bar Salomonis Aben Akiuſc. 40. 1.
De Dauidis Regno, & eius origine. 190. 2.
Dauidis Rubenitæ fabella. 121, 2.
In Decalogum Commentaria. 37. 2.
Decor Senum, Tit. 437. 1.
Demonſtrans ſcientiam prolixè, Tit. 92. 2.
De demonſtratione & ſyllogiſmo. 5. 2. — 13. 1. — 34. 2.
Deprecamini quæſo facies Dei, &c. 374. 2.
Dèrech emunà, Tit. libri. 17. 1. — 28. 1.
Deraſcioth al Happaraſcioth. 179. 2.
Deſtructio Philoſophorum, Tit. 131. 1.
Deſtructiones deſtructionum Auerrois. ibid.
De Deo, & eius attributis. 31. 1.
De Dei eſſentia & prouidentia. 14. 2.
Quomodo Deus antiquis Patribus apparebat, & loquebatur. 304. 2. — 623. 1.
Dei ambulatio quomodo intelligenda. 609. 2.
Deus iubet vt offerantur duo Hirci, cur alter Azazelo? 348. 2.
Non omnia quæ in Deo ſunt per ſenſibilia hæc creata cognoſcere valemus. 553. 1.
Secundo die quid Deus creauerit? 271. 1.

Blaſphemiæ Rabbinorum in Deum.

Auctorem peccati faciunt. 650. 1.
Dicunt, quòd Deus fuerit in cauſa, vt Iudæi Vitulum conflatilem facerent. ib.
Impugnatur. ibid.
Quòd ſuſpiret propter malum Iudæis illatum. 597. 1.
Itemque calcitret ſuper firmamentū. ib.
Impellat ſubtus ſolium gloriæ. ibid.
Collidat & cōplodat manus ſuas. 596. 2.
Multa, quæ Deo conueniunt negant Rabbini. 598. 2.
Et quæ non conueniunt, affirmant: vt, quòd conſulter cum Angelis mundi creationem. 263. 1.
Quòd non curet vniuerſa vnica tantùm actione. 609. 1.
Quòd obſeruet actus coniugum Iſraē-

Improbatur. p. 298.–345.2.
Participant de Sacrificijs, quæ Deo offeruntur. 342.2.
Impugnatur. ibid.
Pro bonis Angelis habentur à Iudæis. 252.1.
Honorantur ab illis. ibid.
Munera offeruntur. ibid.
Quædam communia cum Angelis bonis illis attribuunt, quædam cum hominibus. 291.1.
Daguar Abraham. 18.1.
Dalecampius. 369.2.
Damnatos antequam damnentur prius beatos extitiſſe, volunt Iudæi. 341.1.
Damnatis requies datur tribus vicibus in die à Rabbinis. 342.1.
Daniel cap. 4. ver. 33. pag. 314.2.
7. 9. 205.1.
10. 272.2.
8. 12. 264.1.
9. 21. 205.1.–223.2.
9. 22. 271.1.
10. 6. 333.2.
13. 324.1.–336.1.
ver. vlt. 234.2.
11. 16. 533.2.
20. 314.2.
41. 533.2.
12. 2. 377.2.
3. 271.1.
De Danielis hebdomadarum ſupputatione. 30.2.
In Danielem Commentaria. 38.1.
Daniel Bombergus Typographus. 23.1. & ſepius.
Daniel Zanetus Typographus. 52.1. & ſepius.
Daraſcioth. 134.1.
Sepher Darchè Noàm, Tit. libri. 709.2.
Sub Dario Rege reductio populi, & Templi ædificatio abſoluta fuit. 441.2.
Dauid Abraham. 22.1.
Dauid Rex timet Angelum Dumà. 344.1.
Bar Dauid Abraham. 23.2.
Dauid Abraham Germanus. 23.1.
Æthiopiæ Rex literas ad Summum Pontificem Christianorum mittit. 43.1.
Da-

2. Cor. cap. 12. ver. 7. Pag. 287. col. 1.
Cornelius Adil-Kenàd Typogr. 42.1.–139.
Corona bonæ famæ, Tit. libri. 51.2.
Creationis opus ſoli Deo attribuitur. 337.2.
Creaturæ an opus creationis attribui poſſit? 326.2.
Cremonæ Typographia Hebraica. 435.1.
De diebus Criticis. 59.2.
Cuthæi qui ſint? 379.1.
Eorum Domus, ſiue Templum in monte Garizim. ibid.
Quis ædificauerat. ibid.
Cyrus Perſarum Rex liberat Iſraëlem à ſeruitute. 440.2.

D

DÆmon antea primus Angelus fuit, & primus inter cæteras creaturas conditus. 287.2.
Dæmones eiuſdem naturæ ſunt cum Angelis. ib.
Per aliquod temporis ſpatium in gratia fuere. 298.1.
Quibus nominibus nuncupentur. 287.1.
Maligni, iniqui, mendaces, crudeles, & maximè ſuperbi ſunt. ibid.
Miniſtri ſunt Diuinæ Iuſtitiæ. 303.2.
Non mittuntur, quia non illuminantur. ibid.
Si eis permiſſum eſſet, humanum genus libenter perderent. 306.2.
An vera miracula efficere poſſint? 288.2.
Quomodo ſcire poſſint futura. 288.1.
Dæmonibus præſunt. ibid.
Dæmoniorum omnium Princeps quis ille ſit? 308.1.
An à Principe Dæmoniorum rebus creatis aſſignetur Dæmon in illarum damnum, & exitium. 301.1.
Dæmonum vitia, non ipſorum natura damnatur. 354.2.
De Dæmonibus ſecundùm Hebræos diſſertatio. 287.
Illorum natura non eſt eadem in omnibus. 289.1.
Hebræorum Dæmones manducant, & bibunt. 289.2.
Cum mulieribus commercium habent. 291.1.

tum. ibid.
Confeſſio debet eſſe accuſatio proprij peccati, non aliorum. 650. 1.
Coram Sacerdote facienda probatur ex Rabbinis 652. 2.
Auricularis probatur ex Script. Veter. 651. 2.
Debet eſſe fidelis. ibid.
Super ritus confitendi peccata Comment. 95. 1.
Confractiones Tabularum, Tit. 140. 2.
De coniunctione & oppoſitione Luminarium, & Ecclipſibus 11. 2. 33. 2.
De magnis Coniunctionibus. Tit. 3. 2.
Conſuetudines ad mores reformandos. 499. 2.
Conradus Pellicanus. 37. 1.
Conſaluus Ponce. 428. 2.
De Conſilijs & Conſiliarijs. 482. 2.
Conſtantinus Lempereur. 675. 1.
Conſtantinus Typographus. 369. 1.
Conſtantinopoli Ars Typogr. Hebr. 434. 1.
De Contractibus. 187. 1.
Contumelijs Chriſtianos afficiunt Iudæi, maximè Sacerdotes. 125.
De Conuiuio Iudæis parando à ſuo Meſſia. 507. 2.
De triplici ferculo in eo apponendo.
Item Pane candidiſſimo.
Item Vino generoſo.
Itē de Salſamentis, & Fructibus. 527. 2.
Id intelligunt verè & literaliter. 522. — 531. 2.
Parabitur in Horto Eden. 530. 2.
Deus aſſidet in eo in nobiliori loco menſa. ibid.
Fiet benedictio ſuper Calicem de more. 530. 1.
A quo fiet? Inſtituetur honoraria concertatio inter Abrahamum, & alios. ibid. & 531.
Poſt Conuiuium ducetur Chorea circularis. 543.
Deus conſiſtet in medio Choreæ, & digito oſtendetur ab omnibus. ibid.
Cor Aharonis, Tit. libri. 91. 1.
Corduba quo anno à Chriſtianis capta. 13. 1.
1. Cor. cap. 7. ver. 18. pag. 76. 2.
19. 353. 2.
14. 21. 444. 2.
15. 19. 376. 2.
2. Cor.

Codices Sacri non connumerantur inter vaſa aurea & argentea Templi. 480. 1.
Cœmeterium Iudæorum Romæ exturbatur, nec in eo vnum Luz inuentum à Iudæis. 88. 1.
Cur vocetur Domus viuentium? 200. 1.
Cohèn Hiſpanus R. Abraham. 30. 1.
Collectanea expoſitiones ex diuerſis Rabbinis compilatæ in Prophetas, & Hagiographa. 28. 1.
Collectionum liber. 497. 2.
Collis Morè, Tit. libri. 704. 1.
Ad Coloſſen. cap. 2. ver. 8. pag. 478. 2.
De Colonia Abraham. 51. 2.
Colloquium Animalium. 58. 1.
Commentarii ſuper duas Areas magnam & paruam. 88. 1.
In Capitula Patrum. 368. 1.
In Centiloquium Ptolemai. 4. 2.
Super ritus confitendi peccata. 95. 1.
In Grammaticā Moſis Kimchij. 674. 1.
In Legem. 466. 2. — 467. 2.
In Pirkè Auòth. 368. 1.
In Poſtulata R. Achà. 30. 1.
In Poſtulata Ràu Gahòn. 50. 1.
In totam Sacram Scripturam. 37. 1.
Supercommentaria in Commentaria R. Salomonis Iarchi. 50. 2.
Compoſitionis liber, Tit. libri. 137. 2.
Compoſitiones collectæ, Tit. libri. 28. 1.
Computi varietas in ſcripturis Hebr. cum hiſtoria Machabæorum. 398. 1.
Concertatio honoraria inter Patres in conuiuio tempore Meſſiæ Iudæorum. 530. 1. — 531.
Conciones. 654. 2.
Conciones variæ. 710. 1.
Liber Concionum. 708. 1.
Concluſiones R. Aſcer. 497. 2.
Gloſſarij magni in Pentateuchum. 49. 2. — 430. 2.
Conditura Aromaticæ ſuffitus pro Sacrificijs compoſitionis ordo. 89. 2.
De Confeſſione peccatorum. 31. 2.
Iudæi quomodo confiteantur peccata, & quando. 647.
Confeſſio Iudæorum craſſa, & inanis. 649.
Oris Confeſſio quomodo facienda. ibid. 2.
In Confeſſione neceſſe eſt ſpecificare pecca-

De his varia exempla aſſeruntur. ibid.
Chriſtiani conuerſionem Iudæorum quærunt prædicationibus, diſputationibus, ſuaſionibus, omni vi & metu excluſo. 374.1.
De rebus fidei Chriſtianæ, quæ rationibus confirmantur. 396.2.
2800. Chriſtiani tempore Meſſiæ vni Iudæo ſeruient, ſententia eſt Rabbinorum. 508.2.
Et quomodo probetur. 509.1.
Exploditur & declaratur locus Prophetæ. 549.1.—550.2.
Chriſtianus Gerſon. 98.2.
Chriſtophorus Plantinus Typographus. 675.2.
Chronica vitæ Moſis. 42.1.
Chronicorum liber ab Adamo vſque ad tempora Alphonſi Regis. 366.2.
Chronologia Iudaica. 81.—82.—83.
Chryſoſtomus. 318.2.
Seph. Chukòth Haſciamàim. 494.1.
Chukòth Hathorà. ibid.
Chuppàth Eliàu Rabbà. 181.1.
Chuſan Raſathàim cur ita vocetur? 655.2.
Rabbinis eſt Balaam. ibid.
De ciborum virtutibus. 220.2.
De Circumciſione. 31.2.
Circumciſio & præputium nihil ſunt. 353.2.
Ciuitàs Chanà, Tit. libri. 368.1.
Ciuitas fortium, Tit. libri. 430.1.
Claudius Morellus. 428.2.
Clemens VII. Pont. Max. 43.1.
Clypeus Abrahæ, Tit. libri. 31.2.
Clypeus Dauid. 183.1.
Codex ingens Sacrorum Bibliorum mſc. Hebraicè & Targumicè extat in Bibliotheca Vaticana. 407.2.
Alius conſimilis reperitur in Bibliotheca Cardinalis Camilli Maximi. ib.
Codices Sacri ex communi vſu legendi expeditè & ſine errore antiquitùs legebantur ſine punctis. 143.2.
Literam addere vel demere à Sacris Codicibus licitum faciunt Rabbini, vt inde aliquod peregrinũ commentum elicere poſſint. 158.2.
Codices Sacri non permittuntur ex communi Eccleſiæ vſu vt legantur vel cantentur vulgari lingua. 161.2.
Co-

Chaſsàn Abraham. Pag. 28. col. 1.
Chaſſariel Leuita Abraham. 27.1.
Bar Chaſdài Abraham. 26.2.
R. Chaſdài Kreſcas. 28.1.—500.1.
Chauòth Iaìr, Tit. libri. 29.2.
Chelalè Midràſc Rabbà. 49.2.—430.2.
Chelì Iekàr. Tit. libri. 429.2.
Chelilì Iophì, Tit. libri. 92.2.
Chemàth Rabbà quid? 392.2.
Cheritòth. 181.1.
Cherubim quid? 268.2.
Cherubim in figura puerorum. 203.2.
Cheſceu haèphòd, Tit. lib. 423.2.
כסיל Cheſil quid ſit? 356. & ſeqq.
Chether Scem Tou, Tit. libri. 51.2.
Cheuòd Elohìm, Tit. libri. 41.2.
Cheuòd haſcem, Tit. libri. 354.2.
Chiburrè lekett, Tit. libri. 28.1.
כימה Chimà quid ſit? 356. & ſeqq.
Item, 361.1.
Tribus diuerſis Conſtellationibus applicatur. 361.1.
Cur vulgata Chimà Stellam, modò vertat Hyadas, modò Pleiadas, modò Arcturum? 362.
Chimà Conſtellatio centum fermè Stellarum. 363.1.—365.1.
De Chirurgia. 697.1.
Choni Hammaaghèl. 501.2.
Chòſcen Hammiſpàtt. 696.2.
Chouàth Hallenauòth, Tit. libri. 644.2.
CHRISTVS Dominus quo anno in terris ſit natus. 25.1.
Tempore Chriſti ritè fimbriæ fiebant. 590.2.
Eaſque legitimè geſtauit Dominus. ibid.
Eſt per omnia ſecula Præceptor, & Doctor Eccleſiæ. 611.1.
Loca S. Scripturæ de Chriſto explicata. 141.1.
Chriſti humanitas, & B. Virgo, qua adoratione adorentur. 202.2.
Chriſtiani à Iudæis habentur pro Hæreticis. 730.2.
Chriſtianos cum iumentis commiſceri putant Iudæi, ideò vetant ne Iudæorum Iumenta in ſtabulis Chriſtianorum relinquantur. 300.1.
Chriſtianorum dogmata ex Paraphraſi Onkeloſi clariùs oſtenduntur, quàm ex ipſo Sacro Textu. 412.1.

Capitula Patrum. Pag. 8. col. 1.
In Cap. Patrum Comment. 368. 1.
Cardinalis Bona. 230. 2.
— *Grimanus.* 35. 1.
Maximus. 407. 2.
— *Vitebienſis.* 135. 2.
כרת *Carrèth abſciſſionis pœna.* 653. 1.
Carmina. 99. 1. — 429. 1.
Caslari Abraham. 30. 2.
Catalogus Auctorum, qui natiuitatem Chriſti propinquiorem faciunt ad finem quinti millenarij. 177. 1.
Catalogus mmſſcc. Bibliothecæ Sereniſſimi Magni Ducis Etruriæ. 179. 2.
Catalogus Librorum Rabbin. Genebr. 183. 1.
Catalogus SS. Patrum & Prophetarum, itemque antiquorum Rabbinorū, qui in Palæſtina ſepulti ſunt. 59. 1.
Liber Categoriarum Ariſtotelis. 480. 2.
De cauſis. 12. 2.
Cedri Libani, Tit. libri. 430. 1.
De Cellulis 72. Interpretum. 443. 1.
Cenſura in Aben Ezra. 41. 1.
In Centiloquium Ptolemæi Comment. 4. 2.
Centum Viri apud Romanos, cur ita? 442. 2.
De Ceremonialibus. 190. — 191.
Cerua emiſſa, Tit. libri. 98. 2.
Chài Ben Mekìtz, Tit. libri. 38. 2.
Chaiim Abraham. 52. 1.
Chaiim Aharòn. 90. 1.
Chaiim alius Præceptor Ràu Aſcèr. 500. 2.
R. Chaiim Ben Iuda. 4. 2.
Chalaſè Harroſc. 497. 2.
חלזון *Chalazòn, vel Chilazòn Piſcis, non amplius inuenitur.* 587. 1.
Chaldæa lingua aliquando ſumitur pro Hebræa. 450. 2.
Chaldaicè legendi Scripta ſacra in Synagoga vſus, etiam tempore Chriſti vigebat. 410. — 411.
Chalù nà penè el &c. 374. 2.
Chamàth etiam eſt nomen Regionis. 374. 2.
Ben Chananià Iaghèl R. Abraham. 26. 1.
Sèpher Channòch, Tit. libri. 708. 2.
Channuccà, ſeù Encæniorum feſtum. 400. 1.
Quo ritu celebrabatur. ibid.
De characteribus cæleſtibus. 11. 1.
Sèpher Charadìm. 221. 2.
Charizì R. Iudas Ben Salomonis. 27. 1.

Cad Hakkèmach, Tit. libri. Pag. 506. c. 1.
Cadus farinæ, Tit. libri. ibid.
Cœcus Iudæus an teneatur ad præceptum Tephillin? 583. 1.
De Cælo. 480. 2.
De Cælo & Mundo. 13. 1.
De Cælorum Regno. 38. 2.
In Cælis intelliguntur preces noſtræ à Beatis Spiritibus, qui pro nobis orant. 198. 2.
Cæſar mala Cotonea neſcit numerare, neque ſuos molares dentes, ita nec Stellas. 366. 1.
Cæſarea Palæſtinæ. 186. 1.
Cæſarea Philippi. 186. 2.
Cæſerrius laudatur. 6. 1.
Corrigitur. 490. 1.
Item Calaſiùs. 166. 2.
Calendarium diuerſarum Gentium. 33. 1.
Caletz R. Abraham. 30. 1.
Calliditas cogitationis, Tit. libri. 392.
Calo Hebræus Interpres. 132. 1.
Camillus Cardinalis Maximus. 407. 2.
Camillus Iaghèl. 26. 1.
Camelus cornua petit, & aures perdit. Talmudis effatum. 668. 1.
Canones pœnitentiales Hebr. 33. 1.
Canticum de Anima. 38. 2.
Cantic. Cantic. cap. 1. v. 5. p. 506. 1.
3. 11. 610. 1.
4. 7. 625. 1.
5. 1. 552. 1.
5. 2. 657. 2.
7. 5. 173. 2.
8. 5. 610. 1.
8. 13. 509. 2. — 522. 1.
In Cantic. Canticorum Commentaria. 33. 2. — 37. 2. — 47. 2. — 49. 1. — 134. 1. — 217. 2. — 218. 1. — 736. 1.
Cantica & Pſalmi iucundi. 429. 1.
Capitulum de accepto & dato; ſeù credito, & debito. 180. 2.
Capitula Ædium ſeù Templorum, Tit. 430. 2.
Capitulum Cantici. 138. 2.
Capitula Eliæ. ibid.
— *R. Eliezaris.* 185. 2.
Templorum, Tit. 353. 1.

Chaſ-

Bithèr deſtruitur. Pag. 55. col. 1.
Bithòs. Vide Baithôs.
Binàgh. 29. 2.
Binàſo Abraham. ibid.
Blaſius Vigenerius. 248. 2.
Blaſphemia Rabbinorum Talmudiſtarum in Deum verum. 598. 2.
In Dei Æternitatem. 635. 2.
Beatitudinem. 622. 2.
Bonitatem. 629. 2. — 630.
Immutabilitatem. 603. 2.
Iuſtitiam. 616. 1.
Miſericordiam. 629. 2. — 630.
Omnipotentiam. 598. 2.
Prouidentiam. 616. 1.
Scientiam. ibid.
Boëtius de conſolatione Philoſophiæ. 503. 1.
Bona Cardinalis. 230. 2.
De Bona R. Ephràim. 429. 1.
Bona, quæ à Deo promittuntur, aliquando anticipantur. 175. 2.
Bonaſtròk de Samaſtre. 503. 2.
Bonatus de Latis Prouenzalis. ibid.
Bononiæ Ars Typographica Hebr. 434. 1.
Boſem Kadmòn, Tit. libri. 700. 1.
Boſtannài & eius hiſtoria. 504. 1.
Bottòn Abraham. 16. 1. — 737. 1.
Braſſica Caulis mira magnitudo. 524. 2.
Brixiæ Ars Typographica Hebr. 434. 2. — 733. 1.
Brunus Longoburgenſis. 697. 1.
Baſilius. 318. 2.
Buxtorfius confundit duos Abraham Ben Dauid & Ben Daùd. 23. 1.
Buxtorfius corrigitur. 33. 2. — 190. 1. — 672. 1.
Buxtorfi Maſſora. 140. 1.
Buxtorfiorum iudicium de libro אגור *Agùr.* 435. 2.

C

DE Cabala. 96. 1. & 2. — 354. 2.
Liber Cabala. 19. 1.
Cabaliſtica nomina Angelorum. 349.
Cabaliſtica explanatio. 186. 1.
Cabaliſticæ expoſitiones via Notaricòn &c. 29. 2.
Cabus purus, Tit. libri. 188. 1.

Betzalèl Germanus. Pag. 693. col. 1.
Ben Vriè. 689. 2.
Sciuiſſe (aiunt) combinare literas, quibus vſus eſt Deus in creatione mundi. 690. 1.
Biblia Sacra Hebraicè & Chaldaicè verſiculis alternatim permixtis ſcribebant antiqui. 407. 1.
Bibliotheca Alteria Romana. In Epiſtola Dedicatoria.
Barberina Rom. In Præfatione.
Cæſarea Vindobonenſis. 132. 2. & ſæpiùs.
Camilli Maximi Cardinalis Romæ in Alta ſemita. 407. 2.
Collegij Neophytorum Rom. 499. & ſæpè.
Collegij Romani Societ. Ieſu. 6. 2.
R. Eliæ Chalpàn. 98. 1.
Farneſiorum Romana. 739. 1.
Florentina. 468. 2.
Heidelbergenſis in Vaticano. In Præfatione.
Hyacinthi Libelli Archiepiſcopi Auinionenſis. 241. 1.
Hiſpano-Regia Scorialenſis. 11. 2.
Medicea Romana. 5. 1.
Nicolai Antonij Romana. 740. 1.
Palatina in Vaticano. In Præfatione, & frequenter ſub Vaticana.
Regis Salomonis. 474. 1.
Reginæ Suecorum Romana. 284. 2.
Vaticana ſæpiſſimè.
Vrbinatis apud Vaticanum frequenter.
Sepher Birchàth Abraham, Tit. libri. 51. 1.
Biùr al Hathorà. 505. 1.
al Maalàch ſceuilè haddàth. 137. 1.
al Pirkè Auòth. 430. 1.
al Pirùſc Raſci. 50. 2.
Harrùath. 653. 2.
le col Haggadòth. 503. 1.
Scèm Haëtzem. 654. 1.
Scèm Hammephoràſc. ibid.
Scir Haſcirìm. 738. 2.
Bilaam Ben Beòr. 655. 1.
Vide Balaam.
Bilances linguæ, Tit. libri. 40. 1.
Bilances iuſtæ, Tit. libri. 27. 1.
Binà leittìm, Tit. libri. 654. 1.

Cur ita vocetur? ibid.
Ben Iona Tudelenſis Hiſpanus. 674. 2.
Quo anno obierit? 675. 1.
Ben Ioſeph de Ariano Typogr. 676. 1.
De Italia. 671. 1.
Ben Iudà. ibid. 2.
Ben R. Iuda Romanus. 673. 1.
Accuſatur de plagij crimine. 137. 1.
Ben Moſis Karræus 677. 2.
Zeèb. 673. 1.
Ben Sirà Auctor libri Eccleſiaſtici. 678. 2.
Ben Sirà ſecundus, primi Nepos. 683. 1.
Ben Sirà tertius putatus fil. Ieremiæ. 684. 1.
Eius natiuitas ficititia & obſcœna. 685. & ſeqq.
In eius libro ſunt verba vana & otioſa. 681. 2. *Eius lectio prohibetur.* 681. 1.
De fabuloſa natiuitate illius nulla mentio in Ghemarà. 688. 2.
R. Berachià Ben Nittronài. 699. 1.
R. Berachièl. 698. 2.
In Bereſcìth Rabbà Commentaria. 16. 1.
S. Bernardus Abbas. 319. 1.
Bernardus Baſa Typographus. 48. 1.
Bernardus Couus. 431. 2.
Locus ברומי *Be Ròmi Romæ in Bereſcìth Rabbà deprauatus corrigitur, & reſtituitur.* 463. 2.
Saphà Berurà, Tit. libri. 40. 1.
Beruria filia R. Chananià Ben Tardiòn. 697. 2.
Sapiens fœmina. ibid.
Explanat 300. lectiones. ibid.
Aſſentitur voluntati diſcipuli mariti ſui. 698. 1.
Decipitur à marito. ibid.
Seipſam ſtrangulat. ibid.
Maritus ipſius ob verecundiam aufugit in Babylonem. Ibid.
De Beſtijs Marinis mira in Talmude. 516. & 517.
Beth Eloìm. 654. 1.
Sèpher Beth Emunà, Tit. lib. 708. 2.
Le Beth Leu Abraham. 30. 2.
Beth Middòth. 654. 1.
Beth Moèd, Tit. lib. 654. 2.
Beth Nehemàn. ibid.
Beth Vzieli. ibid.
Betzalel Eliàu. 692. 2.
bini. Pag. 305. col. 1.
R. Bechaij Haddaiàn Pekudà. 644. 2.
Bar Moſis Hiſpanus. 653. 2.
Ben Aſcer Hiſpanus. 505. 2. — 644. 1.
De Behemòth diſſertatiuncula. 545. 1.
Eſt Elephas. Eius proprietates. ibid. & ſeqq.
Seruatur pro conuiuio tempore Meſſiæ parando Iudais. 517. 518.
Quomodo capietur? 539.
Illius pugnà cum Leuiathano. ibid.
Beelphegòr. Vide Baal Peòr.
Beelzebùb cur ita vocetur? 309. 2.
Quare dicatur Princeps Dæmoniorum? 308. 1.
Cur ab Euangeliſtis aliquando vocetur Beelzebùl? 309. 1.
Beèr Hagolà, Tit. libri. 503. 1.
Beèr Moſcè, Tit. lib. ibid.
Bella Domini, Tit. libri contra Religionem Chriſtianam. 367. 1.
Alius. 734. 2.
Bellum Grammaticale. 97. 1.
Bellarminus S. R. E. Cardinalis. 141. 2. — 314. 2. — 315. 1.
Benachmàn Abraham. 52. 1.
Ben Arbaìm Lebinà, Tit. lib. 56. 1.
Ben Aſcèr & Ben Nephthali de quibus diſputent. 151. 2. — 671. 1.
Benàſt. 7. 2.
Ben Boniòs ditiſſimus inter Hebræos. 63. 2.
Ben Chenanià Iaghèl. 65.
Ben Dàath, Tit. libri. 671. 1.
Benedictio Abrahę, Tit. libri. 51. 1.
Centum benedictiones quotidie recitant Hebræi. 158. 1.
Et quomodo probetur? ibid.
Benedictus Arias Montanus. 675. 2.
S. Benedictus Monachorum Pater. 489. 1.
Ben Làma. 689. 1.
Del Bene R. Elièzer Mèattòu. 187. 2.
Benè Maaruaè Vmaddinchaè. 677. 2.
Ben Sciabathài Abraham Tzèlach. 116.
Ben Taglà. 689. 1.
R. Beniamin de Adorno Germanus. 672. 1.
Aſchenazì Germanus. ibid. 2.
Ben Chaìm de Arpattſcik. 724. 2.
Græcus. 674. 1.
Filius Iacobi Patriarchæ. 676. 2.

diſſaa. Pag. 665. col. 1.
Pluris æſtimant maledictiones Achia Silòniſ, quàm benedictiones Balaami, ibid.
Balaam de proſtituendis fœminis Madianitarum, & Ammonitarum conſilium dat Balako. 666. 2.
Hiſtoria Talmudica de huiuſmodi re. 667.
Cur in Madiam reuertatur. 668. 1.
Qua morte moriatur. 665. 2. — 668. 1.
Ætate. ibid.
Quot annos vixerit. 669.
In Inferno qua pœna crucietur. 670. 2.
Balaami hiſtoria, Rabbinorum nonnulli, ſomnium faciunt. 661.
De Balmis Abraham. 34. 1.
Balſaſaris ſuperbia. 316. 2.
Don Banàſt. 433. 2.
Baraithà vnde dicatur? 382. 2.
Barba Aharòn, Tit. libri. 739. 1.
Barbam habens raram callidus eſt, denſam ſtupidus. 681. 1.
Barbatia quid? 114. 1.
Bar Chaſariel. 27. 1.
Bar Cepha. 64. 2.
Bar Chaſdài. 26. 2.
Bar Chijà. 24. 2.
Barcellonius Abraham. 27. 2.
Bar Iuchnè Auis miræ magnitudinis. 520. 1.
Confracto ouo ipſius 60. Vrbes ſubmerguntur. ibid.
Bar Maijmòn Abraham. 41. 1.
Bar Natt Spìgel. 699. 2.
R. Barrech Iàzia. 695. 1.
Barnaba de la Noua. 699. 2.
R. Baruch Cordubenſis. 696. 1.
De Garmìza. 695. 1.
Kabaliſta. 696. 2.
De Moguntia. ibid.
De Piskiera. ibid. 1.
Et Socij. 697. 1.
Bar Salomonis. 3. 1. — 696. 2.
SS. Baſilica Vaticana piè retinet vetuſtum Pſalterium Romanum. 156. 2.
R. Baſsàr Ben Pinchàs. 700. 1.
Ben Sciòeb. ibid.
Beati audiunt preces noſtras. 198. 2.
Beatos Deum non videre, affirmant Rabbi-
Bàal Zeuùl quid ſignificet? 308. 2.
Babylonica redux fuit vniuerſalis. 440. 2.
R. Bachiè, Vide R. Bechaij.
Sepher Bacòſciaròth, Tit. libri. 429. 1.
Bagris an Bacchides? 393. 1.
Prorex Antiochi. 394. 1.
Baithòs, & Sadòch. 376. 1.
Bakbùk. 693. 1.
Bakeſcià. R. Ephràim. 429. 1.
Balaam Rabbinis eſt Labàn. 655. 2.
Alijs Talmudiſtis eſt Cuſciàn Reſciathàijm. ibid.
Africanum faciunt. 669.
Et Conſiliariũ Regis Pharaonis. 665. 2.
Item Magum, Ariolum, & Diuinum. 670. 2.
Fuit Propheta ſed inſipiens. 661. 1.
Augur. 660. 2.
Multa proſpera de populo Iſraelitico, de Chriſto, de Amalechitis, Cinæis, & Romanis vaticinatur. 662. 2.
Fuit claudus. 656. 2.
Cœcus vno oculo Strabo. ibid.
Et quomodo Strabo effectus ſit? 613.
De eo obſcœna proferunt Rabbini, vt quòd diuinaret per mentulam. ib.
Quòd abuteretur Aſina ſua. 655. 2. — 657. 1. — 658. 2. — 659. 1. — 660. 1.
Comparatur Gallo Gallinaceo, eò quia libidini deditiſſimus. 660. 1.
Collimat momentum iræ Dei. 593. 2.
A Deo decipitur cõpoſitis verbis. 607. 2.
Exploditur. Ibid.
Voluit maledicere populo, ſed Deus, etiam eo inuito, vertit in benedictiones. 662. 2. — 663.
Maledictiones, quas in mente habebat, enumerantur. 663. 2.
Benedictiones, quibus Iſraëli benedixit, omnes in maledictiones redierunt, præter duas. 664. 1.
Academiarum, & Synagogarum beneficium ab impio Balaam Iudæi recognoſcunt. 664. 2.
Redarguuntur Iudæi, & loca Scripturæ explanantur. ibid.
Balaami benedictiones floccifaciunt Talmu-

Eiuſdem errores damnari. ibid.
Eiuſdem in omnia Ariſtotelis Opera Commentaria. ibid.
Eiuſdem Paraphraſis in 3. lib. Rhetoricorum Ariſtotelis. 34.2.
Eiuſdem Commentarij in Algazelem, Errores notantur ab Eymerico. 132.1.
Eiuſdem Commentarij tranſlati ab Elia Iudeo. 134.1.
Ha-Auir. 481.2.
Augens doctrinam, Tit. 183.2.—184.1.
Auguſtinus Niphus. 132.1.
Aui Aſaph, Tit. lib. 188.2.
Auicenna. 6.1.
Auicennæ error de ſubſtantijs ſeparatis, & ſubſtantia Orbis &c. 326.2.
In 48. imagines Stellas firmamenti diſperſitus eſt Auicenna. 355.2.
Auigadòr Cohèn Tzedek. 11.1.
Auigadòr Karàh. ibid.
Auigadòr Bar Nathàn. ibid.
R. Aui Iosèph Alexandrinus. 321.2.
Auis immanis magnitudinis aſſabitur pro conuiuio tēpore Meſſiæ Iudeorum ex Talmude. 519.
Auòth. 8.1.
De Astro Dialogi. 739.1.
Autalion ex poſteris Sennacherib. 9.2.
Linguam Hebraicam non benè pronuntiat. 10.2.
Iudæorum totalem deſolationem, & infectam doctrinam prædicit. 10.1.
Azazèl quid ſit? 353.2.—364.2.
R. Azarias de Adumìm. 148.2.—437.1.
R. Azarias de Rubeis. Vide R. Azarias de Adumìm.
R. Azarias Ben R. Iosèph. 7.1.—502.2.
Azulài Abraham. 25.2.—17.2.

B

BA'al Peòr. 667.2.
Bàal Turrìm. 493.2.
Baale Aſſupòth. 689.2.
Baalè Chaiim. 481.2.
Baale Ha-Nepheſc. 22.2.—23.2.
Bàal Zebùb, Deus Muſcarum. 308.2.

sòd Olàm, egregium Opus Mathematicum. pag. 500.2.
Subſcribit decreto; Ne Iuuenes ante 25. ætatis annū ſtudeant Philoſophiæ. 500.2.
Obijt Toleti. 502.1.
Ben Aſcèr, & Ben Nephtali. 93.2.-502.2.
R. Aſcèr Ben R. Peretz Typogr. 7.1.-502.2.
R. Aſcèr ex familia Soncinatum Typog. 502.2.
Libri Aſcetici. 217.2.
De Aſinis Talmudicis fabula. 662.2.
Aſmodeus Dæmoniorum Rex. 332.1.
Eiuſdem liber. 350.2.
Illius Hiſtoria. 490.2.
Aſtaulphus Imperator. 495.1.
Aſtrolabium. 58.1.
De Aſtrologia Iudiciaria. 29.1.—40.2.
Damnatur. 366.2.
Aſtrologi non vident terreſtria, & cæleſtia intueri volunt. ibid.1.
Aſtrologorum vanitas in aſſignando cuilibet horæ Planetam. 479.2.
De Aſtrologia Abèn Ragèl. 132.2.
Liber Aſtrologicus. 39.1.
De Aſtronomia. 6.1.—221.1.
Aſtronomiæ Profeſſores neceſſarij ſunt in Repub. Chriſtiana. 366.1.
Laudatur Aſtronomia & Arithmetica. 222.2.
Tabulæ Aſtronomicæ. 12.1.
Athanaſius Kircher. 11.1.—248.2.—732.2.
Athàr anan-Hakettòreth, Tit. 89.2.
Athenarum Vrbs vbi. 483.2.
Atrium & Templum. Tit. libri. 95.1.
Attractus Præputio iterum neceſſe eſt vt circumcidatur. 292.1.
De attributis Diuinis. 31.1.
R. Auàd. 2.2.
Auèm Pace. 35.1.
Auerroës. 12.2.
Eiuſdem Comment. in Metaphyſicam Ariſtotelis. 13.2.
Eiuſdem in Organum & Iſagogen Porphyrij. 14.1.
Eiuſdem in Politicam Platonis. ibid.
Eiuſdem Epiſtola Almageſti. ibid.
Eiuſdem in libros Meteororum. ibid.
Eiuſdem de ſubſtantia Orbis. ibid.
Eiuſdem Deſtructiones deſtructionū. ib.

mittitur. Pag. 469. col. 1.
Ariſtoteles. 471. 1.
Eius vita. ibid.
Quòd fuerit Iudęus docent Hebræi. ibidem 2. — 472. & 473.
Primam cauſam agnoſcit. 474. 2.
Quotidie eam precatur. ibid.
Epiſtolam ſcribit ad Alexandrũ. 476. 1.
In ea retractat Opera ſua. ibid.
Exemplar iſtius epiſtolę. ibid.
Examinatur, & reijcitur. 478.
Scribit ad matrem ſuam. 488. 1.
Quo tempore claruerit. 483. 2.
Ex libris Salomonis Philoſophiam hauſiſſe credunt Iudæi. 473. 2.
Commentaria in eius Opera. 5. 1. — 12. 2.
De Arithmetica. 3. 1. — 25. 1. — 40. 2. — 179. 1. — 696. 2. — 700. 1.
Armaà. 469. 2.
Aroma Orientale, Tit. libri. 700. 1.
Ad Aromatariorum artem ſpectantes Tractatus. 11. 2.
Arſatiò. 471. 1.
De articulis fidei Hebræorum. 59. 1. — 99. 2.
Artùs Regis Hiſtoria. 431. 1.
Arugàth Habbòſem. 202. 2.
Arundo laudatur. 665. 2.
Arzè Leuanòn, Tit. libri. 430. 2.
Ràu Aſcè Babylonius. 484. 2.
Compilat Ghemarà ſeu Talmud Babylonicum, ſed abſoluere non poteſt. 484. 2. — 488. 2.
De eodem elogium. 490. 1.
Quo anno obierit? ibid.
Ben Aſcèr R. Abraham. 16. 1.
R. Aſcèr Ben Iechiel Germanus. 493. 2.
E Germania fugit in Hiſpan. 494. 1.
Tranſit per Cataloniam. 497. 1.
Viſitat R. Salomonẽ Ben Addèreth. ib
A Synagoga Toletana Princeps Academiæ eligitur. 497. 2.
Ius Ciuile & Criminale dicit. ibid.
Ex illius ſcriptis, diſcipuli compilant Challalè Harròſc Concluſiones Rabbenũ Aſcèr. 498. 1.
Doctrinam ſuam rationibus obfirmat. 500. 1.
In ſui gratiam ſcribitur יסוד עולם *Ie-*
Antonius Muſa Braſauolus. Pag. 368. 2.
Antonius Pinellus Typographus. 414. 2.
Aph Chachàmthi Rephuà. 424. 1.
Aphoriſmorum liber Hippocratis. 413. 2.
Eiuſdem cum Commentarijs. 7. 2.
Apices in Sacris Codicibus Hebraicis quid ſint? 162. 2.
Non ſunt puncta vocalia. ibid.
Apiriòn Salomonis, Tit. libri. 428. 2.
Apocalypſis cap. 1. Pag. 232.
2. 9. 589. 1.
14. 658. 2.
12. 7. 319. 2.
16. 5. 276. 1.
Apophtegmata Rabbin. 8. 1. — 19. 2.
Apophtegma de R. Eleazaro Ben Aràch. 225. 2.
R. Eliezaris Ben Iacobi. 188. 2.
Apoſtoli vbique locorum prædicant. 551. 1.
Apprehendent decem homines ex omnibus linguis &c. Catholica interpretatio. 550. 2.
Appropinquatio Aharonis. Tit. 90. 2.
Aprophilus. 3. 1.
Aquas Putei Mariæ Prophetiſſæ mirificam ſanandi virtutem habere credunt Iudæi. 419. 1. & 2.
Quidam vlceratus aquis his reſtituitur ſanitati, Hiſtoria Talmudica. 422. 1.
Refellitur. 420.
Aquila Proſelytus. 430. 1.
Arcadiæ Mons vbi ſit. 483. 2.
Arca Aromatariorum, Tit. lib. 696. 1.
Arcana Cabaliſtica ſuper Pentateuchũ. 38. 1.
Archimedes. 484. 1.
Area magna, & parua. 88. 1.
Arìe Abraham. 736. 2.
Arìe Lando. 431. 1.
Arieti. ibid.
Arimini Typographia Hebræa. 733. 1.
Ariſteas, ſeu Ariſtæus. 436. 2.
De Ariſtæi Hiſtoria, qui Auctores teſtimonium reddant. 464. 1.
Non eſt conficta ab Hebrais. ibid. 2.
Ariſtobulus ſenior. 466. 1.
Vnus ex 72. Interpretibus. ibid. 2.
Ariſtobulus iunior. 467. 2.
Ariſtobulo epiſtola à S. P. Q. Ieroſolymitano

De Animantibus, Elementis, Meteorologicis &c. Pag. 733. col. 1.
De Natura Animalium. 481. 2.
Annotationes in 1. Ordinem Ioſephi Karo in ארח חיים *O'rach Chaÿm.*
Annotationes in plurima dicta Commentatoris. 182. 1.
De Annulo Aſtronomico. 503. 2.
Circa Annum Domini 700, & 1100. Sadducæorum ſecta reſtauratur. 4. 1. — 19. 2. — 382. 1.
Annorum Computus in Hiſtorijs Hebraicis varius eſt, & inconſtans. 393. 2.
De anno Lunari & Solari. 24. 1.
De Anni Tropici magnitudine ſecundùm Hebræos. 62. 2.
Annus Emboliſmus Principis auctoritate fiebat. 719. 2.
Quòd mille anni hominis ſint ſicut dies vnus Dei, craſſè Hebræi intelligunt. 635. 2.
Annorum Computus ab initio rerum vſque ad Aduentum Meſsiæ. 170.
Anonymus. 269. — 270. — 271. — 273. 274.
Anonymus Hiſpanus. 480. 2. — 481. 1.
Anotomia Auicennæ. 6. 2.
Eiuſdem Opera varia. ibid. & 7. 1.
Anſce Cheneſeth Haghedolà. 423. 1.
Anſce Theuarià. 415. 2.
R. Anſcèl. 423. 1.
Antidotarium. 700. 2.
Antigonus Vir Socco Socchæus. 376. 1.
Apophtegmata illius. ibid.
Antiochi Epiphanis hiſtoria ſecundùm Hebræos. 383. vſque ad 389.
Antiochus Epiphanes. 389. 2.
Fuit Veteris Teſtamenti Anti-Chriſtus. 390. 2.
Antiochi hiſtoria à quonam ſcripta. 403. 2.
In hiſtoriam Antiochi notæ. 389. 2.
Antiochi mors horrenda. 392. 1.
Antiochia magna à quo condita. 393. 1.
Antiochiæ Syriæ varia nomina. 392. 2.
R. Antolì. 375. 1.
Antonius Balada. 676. 1.
Antonius Malgarita, ſeù Margarita Neophytus. 375. 2.
An- ſpiritualis & incorporea, vti etiam iuniores Rabbini confitentur. Pag. 300. c. 1.
De inuocatione SS. Angelorum agitur à pagina 196. vſque ad pag. 216.
Exercitus Cælorum ſunt Angeli. 267. 1.
Locus Iob 1. v. 6. Ingreſſi ſunt Angeli Dei vt ſtarent in conſpectu Domini, & Diabolus in medio eorum, *elucidatur.* 304.
Aſſiſtentes Angeli regulariter non mittuntur. 274. 2.
Excipiuntur miſſiones ſpecialiſsimæ. 275. 1.
De Angelis, quid in libro זהר *Zòhar legatur à pag. 340. vſque ad 354.*
Conuitijs non inſectantur Angeli veri, ſiue boni, ſiuè mali; ſed tantùm Cabaliſticis maledicitur, quorum eſſe nihil eſt, niſi Chimericum, & tantùm in Rabbinorum cerebro. 354. 2.
Angelus Rocca. 81. 1.
De Anima. 13. 1. — 55. 2. — 187. 1.
Illius præmio. 31. 1. — 38. 2.
Animam Adami tranſmigrare faciunt in Abraham &c. 79. 1.
Animas omnes in principio rerum creatas eſſe credunt Iudæi. 350. 1.
Animas hominum quietis tempore relinquere corpora, & deinde ad ea redire, doctrina eſt Rabbinorum. 38. 2. — 295. & 296.
Animæ Beatorum offerunt Deo preces noſtras. 199. 1.
Animæ impiorum fiunt Dæmones, error eſt Rabbinorum. 351. 1.
Liber Animæ. 26. 2.
Animaduerſiones ſuper Ràu Alphès. 23. 1.
Super R. Zerachiæ Leuitam. 23. 1.
Contra librum Haÿàd R. Moſis Ægyptij. 496. 2.
Animalium hiſtoria. 13. 2. — 689. 2.
De Animalibus. 58. 1.
Animalia bruta an habeant proprios Angelos Cuſtodes? 275. 2.

Corpora aſſumere poſſunt. p. 344. c. 2.
Angelorum pugna in Cælo qualis, & qua occaſione. 319. 2.
Sancti Angeli cuſtodiunt nos, & à malignis Spiritibus defendunt. 197. 2.
Audiunt preces noſtras, & orant pro nobis. 198. 2.
Singulis ſpeciebus rerum deputati ſunt Angeli Cuſtodes. 276. 2.
Etiam Elementis. 277. 1.
Huiuſmodi Angelos Præſides omnibus rebus corporalibus dari, eſt etiam ſententia Hebræorum. 285.
Imò etiam rebus ſpiritualibus. Etiam ipſis Dæmonibus. ibid.
Angeli Cuſtodis officia. 234. 2.
Angeli boni iuſtum comitantur in itinere, Iudæorum ſententia. 284. 2.
Septem Angeli miniſtrant ante Deum. 271. 2.
Angelorum tres Hierarchiæ quomodo probentur. 267. 2.
Nouem ſunt Chori Angelorum. 268. 1.
Decem aſſignant Hebræi. 267.
Omnia Angelorum nomina reſpuuntur præter Michaëlis, Gabriëlis, & Raphaëlis. 227. 1.
In Angelorum nominibus Cabalicis ineſt plerumque æquiuocatio. 233. 2.
Sunt ſuperſtitioſa. 70. vſque 73.
Angelos malos cum bonis aliquando confundunt Iudæi. 323. 1.
Angeli Dæmonibus imperant, vt exequantur Diuinam voluntatem. 304. 1.
Quædam Angelorum nomina videntur legitima; quæ tamen ſuperſtitioſa ſunt. 251. 1.
Pſeudo-Angelorũ nomina damnantur. 231. 1.
Vrielis, Iehudielis, Barachielis, & Sealtielis nomina reſpuuntur. 231.
Eoſque inuocare non licet. 234. 1.
Angeli Iudæorum & Dæmones generant, ex Talmude. 290. 2.
Ex caſu Angelorum Dæmones prouenerunt, docet Eccleſia Catholica. 297. 1.
Hæc doctrina innititur à R. Eliezer in Peraskim. 297. 2.
Angelorum & Dæmonum vna eſt natura ſpi-
Angelos verè volare exiſtimant. p. 326. c. 1.
Et ex volatu, maiorem vel minorem illorum virtutem rimantur.
Gradus Angelicæ perfectionis per huiuſmodi volatus nonnulli intelligunt; ſed illorum commentum reijcitur. 325.
Angeli aſcendentes & deſcendentes per ſcalam viſam à Iacob quid ſignificent? 345. 1.
Scala ad inſtar rotæ exiſtimatur. ibid.
Quatuor Claſſes Angelorum miniſtrant coram Deo ex ſententia Rabbinorum. 271. 2.
Decem Choros Angelorum conſtituunt Talmudiſtæ. 269. 2.
Angeli Hebræorum dum Sacra operantur, pallio fimbriato vtuntur. 591. 2.
Deus non potuit findere mare rubrum ſine aſſenſu Angeli Cuſtodis illius docent Rabbini. 347. 1.
Angeli iſti Cuſtodes Iudaici habent faciem ſimilem rei cuſtoditæ. 348. 2.
Angelorum aliquot nomina recenſentur, eorumque Præfecturæ aſſignantur. 282. 2.
Alia Angelorum nomina Cabaliſtica, qui rebus præficiuntur à Iudæis à 227. vſque ad 230. 349. 1.
De veris & ſanctis Angelis Catholicorum ſententia. 255. 1.
Sunt incorruptibiles, tamen Diuina virtute annihilari poſſunt. 259. 1.
Sunt incorporeæ ſubſtantiæ; inuiſibiles. 255. 1.
In principio ex nihilo creati. ibid.
Dei aſſiſtentes & adminiſtri. ibid.
Semper ſunt Spiritus, ſed non ſemper Angeli. ibid. col. 2.
Voluntate præditi, ſed in eis non eſt voluntatum contrarietas. 336. 1.
Quomodo loquantur. 299. 1.
Non poteſt eſſe Angelus in pluribus locis eodem inſtanti temporis. 282. 2.
Neque in inſtanti moueri. ibid.

Quidam ex his contumax ligatur. & calcandus traditur Moſi. 336. 2.
Angeli Hebræorum accuſant homines apud Deum, & partes Dæmonum ſupplent. 334. 2.
Notiſſima queq; ignorant & errant. ib.
Flent captiuitatem Iudæorum. 346. 1.
Ex inuidia volũt occidere Iacob. 139. 1.
Neſciunt diſtinguere inter guttam primogenitam & non primogenitam. 343. 2.
Non potuerunt vocare nomina creaturarum. 321. 1.
Flent dum vident Abrahamum ligantem Iſaac. 344. 1.
Cantant canticum coram Deo. 257. 2.
Semel tantùm cantant,& ſtatim moriuntur. ibid. & 350. 2.
Locum Geneſ. 32. 26. Dimitte me aurora eſt *quomodo intelligant.* 257. 2.
Cantare non poſſunt Canticum in Cælis, niſi priùs Hebræi cantent illud in Synagogis. 256. 2.
Duo munia non exercent. 236. 1.
& ideò vnam tantùm legationem obeunt. 281. 2.
Angelos Cuſtodes Iudæi admittunt. 198. 1.
Eoſque tam bonos, quàm malos à Deo præfici creaturis. 301. 302.
Angelum, qui luctabatur cum Iacob, cuſtodem Eſau faciunt. 342. 2.
Puniri credunt Angelos Cuſtodes priuſquam puniantur Principes, aut perſonæ cuſtoditæ. 346. 1.
Omnia rerum genera & ſpecies creaturarum habent proprios Angelos Cuſtodes. 277. 1.
Quomodo hi vocentur ab Hebræis. 277. 2.
Angelus Præfectus Vrbis Romæ. 335. 1.
Angelorum præfecturam etiam ſupra horas diei ac noctis naſciſci credunt. 280. & 349. 1.
Oſtenditur hoc eſſe merum figmentum Iudæorum, & quorundam Aſtrologorum. ibid.
An-

Quolibet Dei verbo creatur vnus Angelus. Pag. 258. col. 1.
Angeli vocati à Deo ad conſilium in hominis creatione, quia Diuinæ voluntati aſſentiri noluerunt, comburuntur. 352. 2.
Angeli improperant Deo creaſſe hominem, quia peccauerat. 352. 2.
E Cęlis extruduntur, in Terris degunt, & peccant cum mulieribus. ibid. & 259. 2.
Confutatur. 298. & ſeqq. *Item* 300. 2.
Angeli Hebręorum ſunt corporei & materiales. 255. 2.
Peccatis carnalibus inuoluuntur. ibid.
Quotidie naſcuntur & moriuntur. ib.
Quotidie etiam creantur, & quomodo. 258. 1. — 262. 1.
Creati ſunt de igne, & in ignem reſoluuntur. 333. 1.
Item de aquis. ibid.
Sunt corporai, & vaſtę magnitudinis. ibid.
Ceduntur flagris igneis. 334. 1.
Voce exprimunt quæ loquuntur, & remittunt,& intendunt vocem. ibid.
Attribuuntur eis humanæ paſſiones. ib.
Angelorum Hebręorum imperitia, ignorantia, Idololatria. 338. 1.
Triſtantur. ibid.
Non intelligunt linguam Syriacam. 286. 2.
Ideò non deferunt orationes illorum, qui in hac lingua orant. ibid. & 335. 1.
Sunt indocti. 286. 287.
Occiduntur, & perduntur, 336. 2.
Deijciuntur. 337. 1.
Puniuntur. ibid.
Pauent ne trahantur ad iudicium. ib.
Inuident homini creando. 321. 1.
Zelant pro iniquis populis. 335. 2.
Hallucinantur. ibid.
Tabeſcunt, ſine robore & viribus ſunt. 338. 2.
Vapulant. ibid.
Viſitantur grauiter à Deo. 339. 1.

Amor Sionis, Tit. libri. Pag. 88. col. 2.
Amos cap. 1. 205. 1.
1. *ver.* 3. 620. 2.
3. 8. 598. 1.
5. 8. 361. 1. — 362. 2. — 363. 2.
Amuleta comedunt Rabbini, vt ſapientes euadant. 225. 1.
ſcribunt in parietibus domus vbi puerpera decũbit. 71. 1. & 2.
De Anachoretica vita. 4. 1.
Anachroniſtæ Iudæorum. 399. 2. — 711. 2. 712. 1. — 714. — 715. — 718.
Ananus & Saul Sadducaeorum ſectam reſtaurant. 382. 1.
Qua occaſione moti. ibid.
Andreas Baccius. 422. 1.
Catandrus Typographus. 428. 1.
A Monte. 375. 1.
L'Angelica Tromba, Tit. libri. 653. 1.
Angelinus Angelini. 704. 2.
Angelus Alatrinus. 653. 1.
De Angelis ſecundùm Hebręos diſſertatio. 255. 1.
Angeli qui Abrahamo apparuerunt, quinam fuerint? 236. 2.
Angelus Actariel Hebræus coronat Deum. 348. 2.
Angeli qui Agari in deſerto apparuerunt, quot fuerint? 238. 2.
Angelorum alij Aſſiſtentes, alij Miniſtrantes Catholicorum eſt ſententia. 274. 2.
Angelus Azaël, & Scemchazài, qui ſint? 259. & ſeqq.
Alas extendunt Angeli Hebręorum ne ventus deſtruat mundũ. 339. 2.
Dum Angeli inter ſe altercantur, latenter Deus hominem creat. 263. 2.
Angeli animabus decedentiũ occurrunt. 285. 1.
— *Hebraeorum adiuuabant Aegyptios quando perſequebantur Iſraelitas.* 336. 2.
Angelorum creatio natura & materia ex Hebraeorum delirijs. 333. & ſeq.
Quo tempore creati ſint? 262. & ſeqq.
Et an creati ſint ante mundi conſtitutionem. 264. — 265.
Quo-

Algozali Aba Achmàd. Pag. 2. col. 2.
Alhamrà Almansòr.
Ali Abbà. 132. 1.
Ali Iſmaelita. 132. 2. — 482. 2.
Ali Abèn Ragèl. 132. 2.
Almanach perpetuum. 29. 1. — 56. 1.
Almanſor Arabs. 220. 1. & 2.
Abu Almaſar. 3. 2.
In Librum Almaſoris Commentaria. 725. 2.
Almoſeninus Abraham. 37. 2.
Almoſeninus. 220. 1.
Alphabetum Adamæum examinatur. 79. 1. & 2. — 80. 1.
אית בש *Eth baſc.* 246. & ſeqq.
Ben Sirà. 687. & 688.
Hebraicum cum benedictionibus, &c. 355. 1.
Alphabeti myſtica interpretatio. 97. 1.
Alpharabius Arabs. 367. 1.
Alpharabì. 5. 2.
Ràu Alphes Nepos. 367. 1.
Alphonſus Caſtellæ Rex. 355. 1.
Hiſpalenſis de Corduba. 54. 1.
Rex Hiſpaniarum Imperator. 18. 2.
Neophytus. 366. 2.
Reſpondet argumentis Ioſephi Kimchij. 367. 1.
Alphraganus Arabs. 367. 2.
Alphraganus Karræus. 3. 2.
Alſtedij Chronologia carpitur. 449. 1.
Eiuſdem verſio Græca à quibuſdam Iudęis tempore Ptolemæi Lagi filij adornata fictitia eſt. 448. 1.
Aluamàth Algazèl Arabs. 27. 1. — 131. 1.
Amadęi reuelationes ſuſpectę. 241. 1.
Cenſura Bellarmini in eas. 241. & ſeqq.
Sèpher Amanà, Tit. libri. 370. 1.
Amarròth Theoròth, Tit. libri. 374. 2.
Amatus Luſitanus. 368. 1.
Ad Iudaiſmum deficit. ibid. 2.
De eodem. 723. 1.
Ambroſius Frobenius Typographus. 20. 1.
R. Amè, & R. Aſiè vbi ſepulti. 422. 2.
R. Amnon Moguntinus Pſeudo-martyr Iudaeorum. 371. 1.
Quæ de eo dicuntur, omnia falſa eſſe oſtenditur. 374. 1.
— *Illius hiſtoria à quo ſcripta.* 429. 2.

R. Aharòn Ben Ioſeph Karraita. Pag. 92. 1.
Magnus. 15. 1. — 90. 1.
De Modena. 88. 2.
Berabbi Moſis de Tribu Aſſer. 93. 2.
Karraita. 92. 1.
Sasòn. 91. 2.
Zalahà. 90. 1.
Zaaligh. 724. 2.
Ai Gabòn. 98. 1.
Aiſc quid ſit? 336. & ſeqq.
R. Akibà. 15. 2. 90. 2.
Iuſta fecit R. Eliezaro magno. 186. 2.
Vbi ſit ſepultus. 422. 2.
Circa ipſum viginti millia diſcipulorum eius etiam condita. ibid.
Akrà Abraham. 49. 2.
Alacenis de Mundo. 31. 1.
Alàskar. 368. 1.
Albalàg. 99. 2.
Albanus Torinus. 428. 1.
Albumaſàr. 3. 2.
Alcatiu. 475. 2.
Alchasàd. 3. 1.
Alchaſidacius. 132. 1.
Alchaſidì. ibid.
Aleppus Vrbs Syriæ. 60. 2.
Quomodo ſcribatur Hebraicè. ibid.
Nomina illius antiqua. ibid.
A Sultano expugnatur. ibid.
Portus illius in Mediterraneo. 61. 1.
Alexander Arabs. 220. 1.
Aſſamonæus Rex & Summus Sacerdos fit Sadducæus. 381. 2.
Cauſa aſſignatur cur ab avita religione defecerit. ibid.
De Franciſcis egregius Concionator. 218. 2.
Macedo cur vocetur Cornutus? 482. 1.
Illius dicta memoranda. ib.
Epiſtolam tempore mortis ſuæ ad matrem ſcribit. ibid.
De morte illius. ibid.
Alexandretta Aleppi Portus, vulgò Eſcandarunèh. 60. 2.
Algazèl Alnuamàth. 131. 1.
Algazèl Kolenimòn. ibid.
Algazelis errores notantur. 132. 1.
De Algebra. 17. 2. — 40. 1.
rit. Pag. 64. col. 1.
Alia fabuloſa de eodem à pag. 73. vſque ad 81. & à pag. 345. vſque ad 351.
Adam Sichli. 86. 1.
Addereth Eliàu. Tit. 132. 2.
Additiones Ràu Aſcer. 498. 1.
אדני *Adonài nomen, quomodo cognoſcatur, an ſanctum, vel profanũ ſit?* 329.
Adorationis nominè, omnes ſpecies adorationis ſub eo veniunt. 203. 1.
Aduocatus poteſt fieri Accuſator. 225. 1.
Æchimalatarchæ poteſtas qualis fuerat in Babylone. 97. 2.
Ægidius Viterbienſis Cardinalis Hebraicam linguam didicit ab Hebræo. 135. 2.
Charitatis opera cum Iudæis exercet. ibid.
De Ægritudinibus Capitis & Neruorum. 7. 1.
Ægyptiorum exercitus ex turba Dæmonum componitur. 347. 1.
Æphodæus. 423. 1.
Æquinoctiorum & Solſtitiorum ſupputatio ex Ràu Adà. 62. 2.
Æſopus Phrygius. 198. 1.
Æthiopiæ populi qui ſint? 43. 1.
Æternitatis naturã ignorant Hebræi. 635. 2.
De Agrippa Iudæorum Rege. 60. 1.
Agrippam S. Paulus ſuadet fieri Chriſtianum. 62. 1.
Agrippa ſenior occidit Iacobum fratrem Domini. 62. 1.
Agadàth Samuelis. 57. 2.
Agadtà de Vaijkrà Rabbà. ibid.
Aggei cap. 2. ver. 24. pag. 606. col. 2.
Agrath Bath Machalàth Talmudiſtis Dæmonum eſt mater. 295. 1.
Succuba fit in ſomnis. ibid.
Agudà. Tit. libri. 57. 2.
Agudàth. 497. 2.
R. Aharon Ben Aſcèr. 88. 2. — 93. 2. — 94. 2.
Berachià &c. de Modena. 88. 2.
Aben Chaijm. 90. 2.
Cohèn. 92. 2.
Cabaliſta.
Haggadòl. 90. 1.
Halleuì. 93. 1.
Ben Ioſeph Iasòn. 91. 2.

dendi. Pag. 486. col. 2.
Academici qui ſint. 483. 1.
R. Achà. 97. 2.
Achà Nicœta. 97. 1.
In Achà poſtulata Comment. 30. 1.
Achài Gabòn. 97. 2.
Obſtat Aechmalotarcha ne dignitatem Principatus Academiæ adipiſcatur in Babylone. 97. 2.
Inde diſcedit, & pergit in Terram Iſraël, vbi moritur. 98. 1.
De Accentibus Hebraicis. 97. 1.
Achmitt Bin Audì Alla &c. 696. 2.
Acidularum agri Romani virtutes. 421.
& 422.
Actorum cap. 2. ver. 41. pag. 46. col. 2.
5. 34. 371. 1.
7. 30. 623. 1.
19. 2. 378. 1.
19. 9. ibid.
22. 3. 729. 1.
23. 6. 380. 2.
8. 376. 1.
377. 2.
41. 376. 1.
Ràu Adà Bar Ahauà. 62. 1.
Adam Kadmòn. Tit. libri. 63. 2.
Adam Protoparens humani generis. 64. 2.
Formatur à Deo. ibid.
Peccat. Eijcitur è Paradiſo. ibid.
Multa fabuloſa & portentoſa dicunt Talmudiſtæ de Adamo. 65. 1.
Quòd fuerit vaſtæ molis. ibid.
Hermaphroditus. 66. 2.
Bicorporeus, & caudatus. 67. & 68.
Creatus Circumciſus. 69. 1.
Dæmonum Pater. 291. 2. — 293.
1. — 345.
Ante Euam aliam vxorem habuerit. 70. 71.
Comedendo de pomo vetito dentes eius obſtupuerint. 322. 2.
In hæreſim prolapſus ſubinde totam fidem abnegauerit, & Apoſtata effectus fuerit. 291. 2.
Præputium ſibi attraxerit. ibid.
Et tandem quòd pœnitentiam egerit. 292. 1.
— Et ſepulturę à Deo traditus fuerit.
Abraham Ben Samuelis Leuita Ben Chaſdài. Pag. 3. col. 1.
Vide Rabbi Abraham Bar Chaſdài.
Ben Samuelis Ghedalià. 52. 2.
Ben Samuelis Zacuti. 53. 2.
Saſòn. 57. 1.
Bar Scem Tòu Ben Viuàg. 56. 2.
Ben Sciabathài Tzèlach. 52. 1.
Scialòm. 31. 1.
Vide R. Abrah. Bar Iſaac.
Bar Salomonis Chaijm. 52. 1.
Bar Salomonis Iarchita. ibid. 2.
Tham. 57. 1.
Tzahalòn. 32. 2.
Tzarphati. 51. 1.
Tzèlach. 52. 1.
Tzèmach. 33. 2.
Del Vechio. 23. 2.
Veſinus. 367. 2.
Viuax. 17. 1.
Vſque. 49. 1.
Zacutus. 29. 1. — 53. 2.
Zàrzàr. 475. 2.
Abſconditorum reuelator. Tit. libri. 191. 1.
Abu-Achmàd Ibn Abraim. 2. 2.
Abu-Acmàd Algozali. ibid.
Abu-Achmit Ben Audi Alla. 3. 1.
Abu-Ali Alchaſin Ben Sina. 6. 1.
Abu-Ali Ibn Alchaſin Ben Allaithàm. 6. 1.
Abu-Alpharàg. 3. 2.
ſcribit contra Rabbiniſtas. 20. 2.
Hęreſim Sadducæorum inter Hebræos reſtaurat in Hiſpania. 382. 1.
Abubachàr Muhamàd Ben Zachariæ Al-Raſi. 4. 2.
Abubàcher Arabi. 4. 1.
Abubàchar Ben Taphìl, ſeù Taphèl. ibid.
Abubàcar Ben Tſigh. ibid. 2.
Abuchemèd. 5. 2.
Abudràham. Vide R. Dauid Abudràham.
Abu Gòpher Achmit Ben Ioſiph. 4. 2.
Abukràt. 7. 2.
Abulàphia. 14. 2.
Abunàſſar Alpharabì. 5. 2.
Abuneſtròch. 5. 1.
Academia Sorana qualis? 484. 2.
In Academijs Iudæorum Babyloniæ ritus ſtu-

INDEX RERVM, NOMINVM, ET LOCORVM SACRAE SCRIPTVRAE.

PRIOR NVMERVS PAGINAM, SECVNDVS COLVMNAM INDICAT.

A

ABBA Ali. Pag. 132. col. 1.
Abbà. 1. 1.
R. Abbà. 1. 1. & 2.
Abbà Marì Bar Moſis. 1. 2.
Abacuc cap. 2. ver. 17. 541. 1.
In Abdiam Comment. 37. 2.
Aben Alchatùu. 475. 2.
Chaſdài Krèskas. 28. 1. & 500. 1.
Daguàr. 18. 1.
Daùd Abraham. 22. 1.
Ezræ mors. 41. 1.
Iàchija Ghedalià. 707. 2.
Pas. 12. 2. & 35. 1.
Rasàd. 12. 2.
Raſciàd. Ibid. & 29. 2.
Roë. 12. 2.
Sophìph. ibid. 1.
Vèrga. ibid. 1.
Abigadòr Bar Nathàn Germanus. 11. 1.
Abilakèn Tunemenſis. 11. 2.
Abilmine Ibn Abì Nàger. Pag. 11. col. 2.
Abiudas. ibid. 1.
Abracadabra nomen fictitium, & ſuperſtitioſum. 252. 1.
R. Abraham. 17. 2.
Abraham Abbà. 14. 2.
Abulàphia. ibid.
Akrà. 49. 2. & 430. 2.
Almoſeninus. 37. 2.
Arìè de Mutina. 736. 2.
Ben Aſsèr. 1. 2. & 16. 1.
Azulai. 15. 2. & 17. 2.
De Bàlmes. 23. 2. & 34. 1.
Vide Abraham Ben Meir de Bàlmes.
Barcellonius. 17. 2.
Biuàſc. 17. 1.
Aben Bonèt. 17. 1.
De Bottòn. 16. 1.
Ben Calèb. 3. 1.
Calètz. 30. 1.
Chaÿm. 52. 1.
Chananià Iaghèl. 26. 1.

Abra-

תם

תם אברהם: נז: א':

תן

תנא דבי אליהו: קחז: ב':

תנא לר' אליהו הלוי: קסה: א':

תף

ס'חתפות: כו: ב': - תפב: ב':

ס' תפוחי זהב: קצ: ב' - תצט: ב'

סדר תפלות: יז: ב':

תק

תקוני השבת: ל': ב':

תקוני התשובה: תסט: ב':

תר

ס' התרומה: תרצה: א':

תריג: צו: ב': - צח: ב':

תרשיש: לט: ב':

תש

ס' התשבורת: יז: ב' - כה: ב':

מ': א' - רכב: ב':

תשבי: קמ: ב':

על התשובה: קפח: ב':

שע
שער השמים: תשל״ג: א׳:
שערי אורה: רי״ח: א׳:
שערי רב אלפס: ש״סו: א׳:
שערי המוסר: יא״: א׳:
שערי עץ חיים: תרע״ר: ב׳:
שערי ציון: ל״ב: א׳:

שף
שפה ברורה: מ׳: א׳:
שפת אמת: פ״ט: א׳:
שפת יתר: מ׳: א׳:
שפתי דעת: ת״כט: ב׳:
שפתי צדק: פ״ט: א׳:
שפתי רננות: פ״ט: א׳:

שר
ס׳ השרשים: ת״כג: א׳:

שש
ששון ר׳ אברהם: נ״ו: א׳:
צ״א: א׳:

שת
ש״ת ר׳ אברהם בר מיימון:
מ״א: ב׳:
ש״ת מהגאונים: ת״ש: א׳:

ש״ת לחם רב: ו״: ב׳:
ש״ת המזרחי: קע״ט: א׳:
ש״ת ששון: צ״א: ב׳:
ס׳ על השתן: כ״ז: ב׳:

תא
תא שמע מריה דעלמא וכו׳:
ש״ער: ב׳:

תג
תגמולי הנפש: צ״ט: ב׳:
על התגין: מ״ט: ב׳:

תו
ס׳ תוכחות מוסר: ת״שט: ב׳:
ס׳ תולדות: ק״לג: ב׳:
ס׳ תולדות אהרן: צ״ב: ב׳:
תוספי הרא״ש: ת״צח: א׳:
תועלת ההגיון: ג׳: א׳:
תורת אמת: צ״א: ב׳:
תורת הבית: צ״ג: א׳:

תח
תחכמוני: צ״ט: א׳:

תך
תכונת זכות: כ״א: ב׳ - נ״ו: ב׳:

הר"ם ז"ל ר' מאיר מרוטימבורגו
תצ"ו: ב':
הרמב"ם ז"ל הרב רבינו משה
בר מיימון:
הרמ"ה ז"ל רבי מאיר הלוי:
תצ"ו: ב':

רן

רנת דודים: קל"ד: ב':

רע

רעיא מהימנא: שנ"ג: א':

רף

ס' על הרפואה: מ"ז: ב': קל"ב: א':

רק

רקח: שם הספר: רכ"ג: ב':

רש

הרשב"א ז"ל הרב רבי שלמה
בן אדרת: תצ"ז: א':

רת

ר"ת ז"ל ראשי תיבות:

שא

שאילתות דרב אחאי: צ"ח: א':

שב

שבעה עינים: תש"ו: א':
שברי לוחות: קמ"ו: ב':

שג

ההשגחה האלהית: ג': א':
השגות על רב אלפסי: כ"ב: א':
השגות ר' זרחיה: תשל"ז: א':
השגות על ר' זרחיה הלוי: כ"ב: א':
השגות על ס' היד: כ"א: א': -
כ"ב: א':

שי

שירות וזמירות: תכ"ט: א':

של

שלום אברהם: ל': ב': -
- תשל"ח: א':
שלחן ארבע: תק"ו: א':
שלטי הגבורים: תשל"ו: ב':
ס' שלשלת הקבלה: תשכ"א: ב':

שם

ס' השמים: תפ"ו: ב':

קב

קב ונקי: קפ"ח: א':
ס' הקבלה: ימ"ו: א':
קבשי אברהם: נ"א: א':

קד

הקדמה על ס' אור נערב:
תשכ"ג: ב':

קו

קול מבשר: נ"ו: א':
קול תרועה: קל"ד: א':
קופת הרוכלים: תר"צו: א':

קי

קינות: תכ"ט: א':

קל

קלירי: רכ"ה: א':

קפ

קפסאלי אליהו: קפ"ב: א':

קר

קראי ר' אליהו: קפ"א: ב':
קראי ר' אהרן: צ"ב: א':
קרבן אהרן: צ':

קרבן תענית: פ"ט: ב':
קרית חנה: שס"ח: א':
קרית עוז: תר"ע: ב':

רא

הראב"ד ר"ל הרב רבי אברהם
בן דוד:
ראב"ן ר"ל רבי אליעזר בן
נתן:
רא"ם ר"ל רבי אליעזר ממץ:
הרא"ש ר"ל הרב רבינו אשר:
ראשית חכמה: כ"ט: א' -
ל"ט: א' - מ': ב' - קפ"ו: ב':
ראשית חכמה בקיצור:
קפ"א: א':

רו

רוח חן: שע"ה: א':
ס' רוקח: קפ"ו: א':

רי

ריב"א ר"ל רבי יוסף בן אליעזר:
קי"ז: א':

פק

פקוד׳ ר׳ בחיי הריין: תרמ״ד: א׳

פר

מפראגאה אברהם: נ׳: ב׳:

ס׳ הפרדס: תשל״ט: ב׳:

פרדס החכמה: מ׳: א׳:

פרדס הרמונים: תשכ״ג: ב׳:

די פרווינציאה אברהם: נ״א: א׳

ס׳ הפרי: ה׳: ב׳:

פריצול או פריסול אברהם:
מ״ב: ב׳:

פרק גדול בנים: קפ״: ב׳:

פרק דרך ארץ: קפ: ב׳:

פרק המצות: קפ: ב׳:

פרק משא ומתן: קפ: ב׳:

פרק שירה: קל״ח: ב׳:

פרקי אליהו: קל״ח: ב׳:

פרקי אליעזר: קפ״ה: ב׳:

פרקי היכלות: ת״ל: ב׳: -
שנג: א׳:

פרקים מהקבלה: תר״צט: א׳:

ס׳ הפרשיות: תש״ו: א׳:

פש

הפשלי: קפ״א: ב׳:

צה

צהלון אברהם: ל״ב: ב׳:

צהלון יעקב: ל״ג: א׳:

צו

צורת הארץ: כר״ה: ב׳: -
קע״ט: א׳: - קפ״ט: א׳:

צח

צח שפתים: ק״סו: קס״ח:

צחות הלשון: ל״ט: ב׳:

צל

צלח אברהם: נ״ב: א׳:

צמ

צמח אברהם: ל״ג: ב׳:

צפ

ס׳ צפוני: תשל״ו: א׳:

צפנת פענח: קצ״א: א׳:

צפת עיר בגליל: ל״ב: ב׳:

צר

צרור הכסף: מ״ט: א׳:

צרור המור: מ״ח: ב׳:

צרפתי אברהם: נ״א: א׳:

עק

עקרא אברהם: מט: ב׳
עקרה אברהם: דף תשלז
עמוד ב׳:

ער

ערונת הכושם: רה: ב׳:

עש

ס׳ העשירה: תקמג: ב׳:

פא

מפאנו אברהם: מז: ב׳:

פו

מפורטה ליאון אברהם:
תשלט: א׳:
פורטה ליאון אברהם:
שם:
פורטו אברהם: כט: ב׳:
פורטו אברהם מנחם: מב: א׳:

פי

פיגול אברהם: מט: ב׳:
מפיסא אברהם: מט: ב׳:
מפיסארו אהרן: תשלט: ב׳:
פיסקי הראש: תצח: א׳:

קיצור פיסקי הראש: תצח: ב׳:
פירוש אבות: תשז: ב׳:
פירוש על איוב: מז: ב׳:
פירוש לגמרא: מא: ב׳:
פי׳ על חמש מגילות: רלח: א׳:
פירוש על ס׳ ילקוט: נב: ב׳:
פירוש על ס׳ יצירה: כב: ב׳:
פירוש על יג מדות ובו׳: ירח: א׳:
פי׳ על ס׳ מורה הנבוכים: תכט: א׳:
פירוש על מזמור קמרת: דף
קפז: א׳:
פי׳ המלות זרות: קפא: ב׳:
תשמא: א׳:
פי׳ על פירוש רש״י על התורה:
קעט: א׳:
פי׳ על ס׳ פתח דברי: קמא: א׳:
פי׳ על ס׳ עקרים: תשכד: א׳:
פי׳ על כד ספרי קדש: לו: א׳:
פי׳ על עשרת הדברים: לז: ב׳:
פי׳ על שאלתות דר׳ אחא: ל׳:
א׳: - נ׳: א׳:
פי׳ על התורה: צב: א׳:
פי׳ על ס׳ תורת הבית: צב: א׳:
פי׳ מהתשבורת על אוקליד:
נב: ב׳:
פירת אברהם: נא: א׳:
פישקרול אברהם: מב: א׳: נ׳
ב׳:

ונתנה תוקף קרושת היום וכו׳: שעא: א׳

סב

סבע אברהם: מח: א׳

סר

סדר עולם: לז: א׳

סדר פטום הקטורת: פט׳: ב׳:

סו

סוד חחשמל: תל: ב׳:

סוד יהוה: תרמג: ב:

סוד הסודות: תפב: ב׳:

סוד התמונה האותיות: לח: ב׳

ס׳ סודות התורה: לח: א׳:

על הסוכות: רכא: א׳:

סומקא ויחתנא: תקכו: ב׳:

סודרה היא מתא מחסיא: תפר: ב׳:

סך

הסכמות די רבנים: שתכר: ב׳

סם

סמג: רל׳ ספר מצורת גרול: קלג: א׳:

סף

ספרא: צ׳: ב׳:

סת

סתרי תורה: יר: ב׳: - שמנ: א׳

עו

עוזיאל בנו של בן סירא: תרפח: א׳:

עוללות אפרים: תכט: ב׳:

עורמת המזימה: לט: ב׳:

עושקי אברהם: מט: א׳:

עי

ס׳ העיון: תרמנ: ב׳:

ס׳ עין המינין: תשט: א׳:

עיר גבורים: תכט: א׳:

עיר דור: פקז: ב׳:

ען

ס׳ ענן: קפט: א׳:

ס׳ העניינים: לט: א׳:

עץ

עץ חיים: צב: ב׳: - תשי: א׳:

על עצם העולם: לד: ב׳:

מש

ס׳ המשכיל: תשט: א׳:
משל הקדמוני: תלג׳ ב׳:
משלי שועלים: תרצט: א׳:
משלי שלמה: תשח׳: א׳:
ס׳ משפטי הככבים: לט: א׳:
על משפטי הככבים:
תשלז: ב׳:
משרא קטרין: ל׳ ב׳:

מת

ס׳ מתוק לנפש: נה: ב׳:
מתורגמן: קלז: ב׳:
ס׳ מתנות: תצט: ב׳:
מתנות כהונה: צח: ב׳:

נה

הנהגה הבריאות: תרצט: ב׳:
הנהגות הראש: תצט: ב׳:
הנהגת המלכות: תפא: ב׳:
נהוראי: רכר: ב׳:

נו

נוה שלום: לא: א:

נח

ס׳ נח: תשט: א׳:

נחלת צבי: קפט: א׳:
נחמיאש אברהם: מז: ב׳
בנחמן אברהם: נב: א׳:

נט

נטרונאי: צז: ב׳:

נו

ס׳ הניצוח: לד: א׳:

נף

ס׳ הנפש: בו: ב׳: - תפא: א׳:
על הנפש: קפו: א׳:

נק

ס׳ הנקוד: תשלט: ב׳:
נקודות הכסף: לא: ב׳:

נר

נרש עיר בבבל: תפר: ב׳:

נש

על הנשמה שיר: לח: ב׳:

נת

לב נתיבות הקבלה: טו: ב׳:
נתן ידידיה: תרמו: ב׳:

מך

מכלכל מחלה׃ ל׳׃ ב׳׃

מל

ס׳ המלות הנפרדות׃ כח׳׃ ב׳׃
ס׳ המלות המשותפות׃ שם׃ א׳
מלחמות השם׃ שס״ז׃ א׳׃ - תשל״ד׃ ב׳׃
ס׳ המליצה׃ ת״פ׃ ב׳׃
בן המלך והנזיר׃ כ״ז׃ ב׳׃
על מלכות השמים׃ ל״ח׃ ב׳׃
מלאכת המספר׃ קע״ט׃ א׳׃

מם

ממילי ר׳ אליעזר׃ קפ״ט׃ ב׳׃

מן

על המנהיג׃ רי״ז׃ א׳׃
המנהגים׃ קפ״ח׃ א׳׃
מנחת בלולה׃ מ״כ׃ א׳׃ - נ׳׃ ב׳׃
מנחה אהרן׃ פ״ט׃ ב׳׃
מנחת קנאות׃ ב׳׃ א׳׃ - ת״ק׃ ב׳
מ׳שה תחת משה׃ קי״ר׃ ב׳׃

מס

מסכת מדות׃ קפ״ח׃ א׳׃
מסעות ר׳ בנימן׃ תרע״ה׃

מסרה׃ צ״ט׃ ב׳׃
מסורת המסורת׃ ק״מ׃ א׳׃
ס׳ המספר׃ מ׳׃ ב׳׃

מע

מעבר יבק׃ פ״ח׃ ב׳׃
מעיין החכמה׃ ת״ל׃ ב׳׃
מעין מים חיים׃ ט״ו׃ א׳׃
מעלות המדות׃ תרצ״ב׃ ב׳׃
סדר מערכות׃ קל״ג׃ א׳׃
מעשה ר׳ אמנון׃ תכ״ט׃ ב׳׃
מעשה יהוה׃ נ״א׃ א׳׃ קפ״ר׃ א׳
מעשה של ירושלמי׃ מ״א׃ ב׳׃

מץ

מצות נשים׃ תרע״ב׃ ב׳׃

מק

מקנה אברם׃ ל״ד׃ ב׳׃

מר

ס׳ מראה פנים׃ תפ״א׃ ב׳׃
ס׳ מרגליות טובות׃ תר״מו׃ א׳
מרדכי׃ כ״ט׃ ב׳׃ - רכ״ד׃ א׳׃
ס׳ מרפא לנפש׃ ל״ג׃ א׳׃
מרקיאנו אליהו׃ קל״ג׃ א׳׃

מא

ס׳ המאורות׃ מ׳ כ׳׃
מאזני הלשון׃ מ׳׃ א׳׃
מאזני צדק׃ כ״ז׃ א׳׃ -קל״א׃ א׳
מאמר על הקבלה׃ שנ״ד׃ ב׳׃
ס׳ המאמרות׃ ת״פ׃ ב׳׃

מג

מגן אברהם׃ מ״ז׃ ב׳׃ -ל״א׃ א׳׃
מגן דוד׃ קפ״ג׃ א׳׃

מד

מדות׃ קפ״ח׃ א׳׃
ס המדות׃ תק״א׃ ב׳׃
מדות אהרן׃ צ״א׃ א׳׃
מדרש כונן׃ ת״ל׃ ב׳׃
מדרש שמואל׃ נ״ז׃ ב׳׃
מדרש תנחומא׃ י״ז׃ א׳׃

מה

מהדר אברהם׃ מ״א׃ א׳׃
ס׳ מהות הנפש׃ ה׳׃ ב׳׃
מהלך שבילי הדעת׃ תרע״ג׃ א׳
על מהלך ז׳ ככבי לכת׃
ת״ל׃ א׳׃
מהמיחר׃ כ׳׃ ב׳׃
מהניג עולם׃ י״א׃ א׳׃

מהררי נמראים׃ תשל״ז׃ ב׳׃
מהרר״יק ר״ל רבי יוסף קולון׃
תשל״ה׃ ב׳׃

מו

מודי אליעזר׃ קפ״ט׃ ב׳׃
המוסר׃ ל׳׃ א׳׃
מועד קטן׃ תש״י׃ א׳׃
ס׳ המופת׃ כ״ט׃ ב׳׃
ס׳ המופת ועל ההקש׃ י״ג׃ א׳
על המופת׃ ל״ד׃ ב׳׃
ס׳ המופת׃ ת״פ׃ ב׳׃
מורה אהרן׃ צ״ב׃ ב׳׃
על מורה הנבוכים׃ ש״ע׃ א׳׃
מורה חטאים בדרך׃ קפ״ו׃ ב׳׃

מז

מזרחי אליהו׃ קע״ח׃ ב׳׃

מח

מחזור׃ תרע״ב׃ ב׳׃
ס׳ מחזיק הברק׃ רי״ז׃ א׳׃

מי

בר מיימון אברהם׃ כ״ד׃ א׳׃ -
מ״א׃ ב׳׃

כל

כלי יקר: תכ״ט: ב׳:
כללי יופי: צ״ב: ב׳:
כללי מדרש רבה: מ״ט: ב׳: -
תל״: ב׳:
כללי הרש״א: תצ״ו: ב׳:

כס

כסלארי אברהם: ל׳י א׳:

כר

כריתות: קפ״א: ב׳:

כת

כתר שם טוב: נ״א: ב׳:

לא

בן לאמא אליהו: קל״ר: א׳:
לא תהי כאבותיך: צ״ט: א׳:

לב

לב אהרן: צ״א: א׳:
לבית לב אברהם: ל׳: ב׳:

לו

לוז מה הוא: פ״ו: א׳:
לוחות אלבתאני: תשמ״ב: א׳
לוחות עמנואל בעל כנפים:
שם:
לוחות על התכונה: תש״ו: ב׳:
לוית חן: לח״: א׳:
לויתן מדף תקח עד דף תקי״ו:

לח

לחם אבירים: י״ז: ב׳:
לחם משנה: י״ו: ב׳:
ס׳ לחם רב: י״ו: א׳:

לך

לכל חפץ: קפ״ט: ב׳:

לם

ס׳ הלמורים: תש״ט: ב׳:

לן

לניארו אברהם: לא״: ב׳:

לק

לקוטים על מלך המשיח:
קמ״א: א׳:
ס׳ לקח טוב: כ״ו: א׳:

יר

יר חרוצים׃ לג״׃ א׳׃
ס ידידות׃ תרע״א׃ ב׳׃

ר׳ יהודה החסיד׃ תרמ״ו׃ א׳׃
יהושע בן סרוק׃ תרע״ח׃ ב׳׃

רבי יוחנן יהודה אלטרינו׃
תרנ״ג׃ א׳׃
ס׳ יוחסין׃ נ״ד׃ א׳׃
ר׳ יוסף אלבו׃ תשכ״ג׃ א׳׃
ר׳ יוסף בן ר׳ גדליה׃ תשכ״ב׃ א׳
יוסף לקח׃ קפ״ג׃ ב׳׃ - קפ״ר׃ א׳
יוסף בן עוזיאל נכדו של בן
סירא׃ תרפ״ח׃ א׳׃
יוסף שליט׃ נ״ט׃ א׳׃
יורה דעת הארוך׃ צ״ב׃ ב׳׃

ס׳ יחייא׃ תש״ח׃ א׳׃
יחייא בן אלבטרק׃ תפ״כ׃ א׳׃

יס

יסוד מורא׃ ל״ה׃ א׳׃
יסרות גמטריות׃ צ״ה׃ ב׳׃
יסוד עולם׃ כ׳׃ א׳׃ - תק״ו׃ ב׳׃
יסוד תורה׃ ל״ח׃ ב׳׃

יע

ר׳ יעקב בן יצחק צהלון׃ לג״׃
א׳׃ - תרמ״ו׃ א׳׃

יץ

ס׳ יצירה׃ ט״ו׃ א׳׃ קפ״ו׃ א׳׃

יר

ס׳ יראים׃ ק״ץ׃ א׳׃ - תרע״א׃ ב׳
- תשמ״ג׃ ב׳׃
ירחי אברהם׃ נ״ב׃ ב׳׃

יש

יש לו סור׃ מ׳׃ ב׳׃
ישע אלהים׃ לג״׃ א׳׃
ס׳ הישר׃ נ״ז׃ א׳׃

כב

ס׳ כבוד אלהים׃ מא״׃ ב׳׃
כבוד השם׃ שנ״ר׃ ב׳׃

כר

כר הקמח׃ תק״ו׃ א׳׃

בר חייא אברהם: כד״: ב׳:
חיים אברהם: נב: א׳:
חיים אהרן: צ׳: א׳:
החינוך: צ׳: א׳:

חך

ס׳ החכמה: תרצז: א׳:

חל

חלו נא פני אל וכו׳: שער: ב׳:

חן

ס׳ חנוך: תשח: ב׳:

חס

חסאן אברהם: כח׳: א׳:
בר חסדאי אברהם: כו: ב׳:
ס׳ החסידים: ל׳: א׳. נ׳: א׳:
בר חסדאי הלוי אברהם: כז: א׳

חק

חקת השמים: תצה: א׳:
חקת התורה: תצד: א׳:

חר

חרווא ן׳ סינא: זח: א׳:
חריזי יהודה בן שלמה: כז: א׳:

חרדים: רכא: ב׳:

חש

חשב האפוד: תכג: ב׳:
חשבון העיבור: כה: א׳:

טב

ס׳ על הטבע: יג: א׳:
ס׳ הטבע: תפ: ב׳:
ס׳ מה שאחר הטבע: תפא: ב׳:

טו

טוב טעם: קמ: א׳:
טוב שם: ריז: ב׳:
טורים: תצג: ב׳:

טי

טיסורו די לוש פרוביש: תשמ: א׳:

טע

הטענות מזויפות: לה: א׳:

טפ

טפיל: ד׳: א׳:

יג

יגל אברהם: כו: א׳:

אליהו: קעט: א׳:
דיל ויקיו אברהם: כג: ב׳:

זה

זה השער ליהוה: תשמא: א׳:
זה ינחמנו: יז: א׳:
זהרי חמה: טו: ב׳:

זו

זוטא אליהו: קלג: א׳:

זי

זיז שדי: תקיט: ב׳:

זך

זכות אברהם: נב: ב׳:

זל

זלהה אהרן: צ׳: א׳:

זע

זעוה אליהו: קלג: א׳:

זק

זקן אהרן: תשלט: א׳:
הזקן אליהו: קלג: א׳:

זר

זרע ברך: תרצה: א׳:

חא

ז חאליו ר׳ כחיי: תרמב: ב׳:
ר׳ חאסדאי קרישקאס: כז: א׳:

חב

חבורי לקטי: כח: א׳:

חר

חרושים לגמרות: כג: א׳:

חו

חובת הלבבות: תרמד: ב׳:
חוברת הלבבות בקיצור
תרמו: א׳:
חוות יאיר: כט: ב׳:
חוני המנעל: תקא: ב׳:
חופת אליהו רבה: קפא: א׳:
ס׳ מהחורים: לט: א׳:
ס׳ החוש והמוחש: תפא: א׳:
חושן המשפט: תרצו: ב׳:

חי

חי בן מקיץ: לח: ב׳:
הידה על אותיות אהו: לט: ב׳:

דרשות ׃ קל"ד ׃ א'
דרשות על הפרשיות ׃ קע"ט ׃ ב'
דרך אמונה ׃ יז ׃ א ׃ כח ׃ א'

הב

הביאור שיר השירים ׃ תשל"ח ׃ ב'
הברית ׃ תשל"ח ׃ א'

הג

הגהה שש ׃ מ' ׃ ב'
הגהות מיימוניות ׃ תצ' ׃ ב'
ס' הגיון ארסטו בקצור ׃
הגיון הנפש וכו' ׃ כה ׃ ב'

הד

הדרת זקנים ׃ תל"ו ׃ א'
הדרת קודש ׃ ב' ׃ ב'

הה

ההגיון ׃ מ' ׃ א'
ההויה ׃ תפ' ׃ ב'
ההקש ׃ תפ' ׃ ב'
ההרכבה ׃ קל"ז ׃ ב'

הי

הילל ׃ שי"ד ׃

הל

הללויה ׃ תש"ט ׃ א'

המ

המבא על הגיון ׃ יג ׃ א'

הנ

ס' הנקור ׃ תשל"ט ׃ ב'

הס

הספוסטא ׃ ה ׃ ב'

הר

הרמ"ה ר"ל רבי משה לוי ׃ רכ"ג ׃ ב'
הרס הפילוסופים ׃ קל"א ׃ א'
מהררי נמרים ׃ תשל"ז ׃ ב'

הת

התקנות ׃ תשל"ה ׃ א'

וד

ודוי הגדול ׃ תרמ"ו ׃ א'

וי

די וידיש ׃ או די וידאש רבי

כש

בשקיאקו אליה׳: קלב׳: ב׳:

גא

גאלאנטי: יזקב׳:

גאליקי ר׳ אליעזר: תשמג: א׳:

גב

נביא בן קוסף: תשא: א׳:

גד

גדליה: תשח: ב׳:

גדליה אברהם: נב׳: ב׳:

גה

הגהות מיימוניות: תצו: ב׳:

גו

הגורלות: קלב: א׳: קפו: ב׳:

גז

בן גזיז: יזן: ב׳:

גי

גיון אברהם: יזי ב׳:

גימטריה: קעט: א׳ ליח חטא

גר

מגרמיזה ר׳ אליעזר: קפו: ב׳:

דא

ק׳דראגור: יח: א׳:

ראוד אברהם: יח: ב׳: - כא׳: ב׳

ראורי אברהם: יח: א׳:

דב

דברי הימים וכו׳: שסו: ב׳:

דברי הימי׳ לתולדות בני יחייא

תשח: א׳:

דברי הימים של משה: מכ: א׳:

די

ריאלוני על הזהב: תשלט: א׳

רינים: קץ: א׳:

דר

הדרושים: לו רשד: יג: ב׳:

ס׳ הדרשות: תשח: א׳:

ס׳ דרכי נועם: תשט: ב׳:

הדרת זקנים: תלז: א׳:

הדרת קודש: כ׳: ב׳:

דרשות

אשת חיל: כו״ג: ב׳:

בד

בדק הבית: צ״ג: א׳:

בה

בהמות מדף תק״ח עד דף
תק״כ:

בו

בוטן: י״ו: א׳:
ן׳ בונט: י״ז: א׳:

בח

ס׳ הבחור: קל״ז: ב׳:

בי

ביארי כחיי: תק״ה: ב׳:
ביאור לכל הגרות קשות
שנמצאו בתלמוד בבלי
וירושלמי: תק״נ: א׳:
ביאור על מהלך שבילי הדעת
קל״ז: א׳:
ביאור על ס׳ משנת תורה: י״ו: ב׳:
ביאור ס׳ קהלת: תשמ״ג: ב׳:
ביאור על פירוש רש״י:
ביאור על פרקי אבות ת״ל: א׳:
ביאור שיר השירי: תשל״ח: ב׳:
ביאור על התורה: תק״ה: א׳:
ביכאג אברהם: נ״ט: ב׳:
ביבץ: ת״ל: א׳:
ביכאש אברהם: י״ז: א׳-כט: ב׳:
בית אמונה: תש״ח: ב׳:

בך

בכושרות: תכ״ט: א׳:

בל

רי בלמש אברהם: ל״ד: א׳:

בן

בן לענה: תרפ״ב: ב׳:
בנחמן אברהם: נ״ב: א׳:
בן תגלה: תרפ״ב: ב׳:

בע

בעל טורים: תצ״ג: ב׳:
בעלי חיים: תפ״א: ב׳:
בעלי הנפש: כ״ב: ב׳-כ״ג: ב׳:

בר

ברכי נפשי: תרמ״ו: ב׳:
ס׳ הברית: תשל״ח: א׳:
ברכת אברהם: נ״א: א׳:

סדר אליהו זוטא : קסו : ב :
סדר אליהו רבא : קסו : ב :
סדר אליהו רבה : קפא : א :
אלמושני אברהם : לז : ב :
אלמנצורי : ערבי : רב : א :
אלעמרה אלמנוור : תשלה : ב :
אלף מרחת : מרפרת המזון
וזמרות וכו' : שנה : ב :
אלפראג קראי : ג' : ב :
אלשקר : שסח : א' :
אל תהי כאבותיך : תר : א' :

אם

ס' האמונה והבטחון : תל : ב :
ס' האמונה : שחט : ב' :
ס אמונה : שע : א' : תרמג : ב' :
אמונה רמה : יח : א' - ב' : ב' :
אמונה רמה להראבד : ב' : ב' :
ס' האמונות : לב : א - צט : ב :
אמרי נועם : פט : ב :

אן

אנטירוטאריו : תש : ב' :

אס

אסמעל אברהם :

אפ

ס' האפוד : תר : ב :
האפוד : ה"ל הוא אמר פריפיטו
דורן : תר : ב' :

אץ

ס' מאצטנגנות : לט : א

אר

ארבע טורים : כז : ב
בן ארבעים לבינה : נו : א' :
ארזי לבנון : תל : א' :
ארח תשם : צו : א' :
ארחות חיים הארוך : צב : ב' :
ארחות חיים : קפו : א' :
ארחות הצדיקים : צו :
תסט : ב' :
אריה אברהם : תשלו : ב' :
ארמע ר"ל אש רוח מים עפר :
תסט : ב' :

אש

אשטרוק דיתולון : תרמב : ב' :
ס' האשכול : לב : א
בן אשר : יו : א' :
בן אשר ובן נפתלי : צג : ב

אגרת הרשׁ״ד: לד״: ב׳:
אגרת השבת: לח״: ב׳:
אגרת על התכונה: קפ״א: ב׳:
אגרת התשובה: נ״ח א׳:

אר

אדם שהוא עולם קטן:
קפ״ב: ב׳:
אדם וחוה ומשרים: לד״: א׳:
אדרת אליהו: קל״ב: ב׳:
אדרת השם: קפ״ו: ב׳:

אה

אהל מועד: תרמ״ג: ב׳:

או

אוצר העניים: חש״ם: א׳:
ס׳ האויר: תפ״א: ב׳:
אור אמת: צ״ה: ב׳:
אור הדת: צ״ה: ב׳:
אור זרוע: צ״ה: ב׳: -שע״ג: ב׳:
אור חיים: צ״ו: א׳:
אוריין בר אוריין: תצ״ו: ב׳:
אור יקר: צ״ו: א׳:
אור הנפש: צ״ו: א׳:
אור עולם: קפ״א: א׳:
אור עינים: צ״ו: א׳: -קע״ט: ב׳:
אור עניים: צ״ו: ב׳:
אור השכל: יד״: ב׳: -יו״: א׳:
האושרים: תש״ט: ב׳:
אות אמת: צ״ו: א׳:
אות נפש: צ״ו: א׳:
אותות עליונות: תפ״ו: ב׳:
אותות השמים: תפ״א: א׳:
ס׳ אותיות: צ״ו: א׳:

אז

אזולאי: ט״ו: ב׳:

אח

האחד: ט״: א׳:
אחמיט בן עכדי אללה:
תרצ״ו: ב׳:

אי

אילה שלוחה: צ״ח: ב׳:
אין מזל לישראל: תצ״ט: א׳:

אל

אלאכון על העולם: לה״: א׳:
אלנזל אלוואמאת: קל״א: א׳:
אלנזל קלונימון עברי: קל״א: א׳
אלנזלי: ב׳: ב׳:
אלוומאת אלנזל ערבי: כ״ו: א׳:
סרר

לוח שמות הספרים ובנויים המחברים והעניינים המבוארים בחלק ראשון מספר הזה הנקרא קרית ספר:

אב

אבא דף א׳: עמוד ב׳:
אבא ר״ל אברהם בן אשר:
אבול עפיא: דף י״ד: ע״ב:
אבי אסף: דף קפ״ח: ב׳:
אביהקמקס: ר״ל אני אלעזר ברבי יעקב הקליר מקרית ספר: רבה: א׳:
אבוקרט: צ״ט: א׳:
אבן מינש אברהם: מ״א: ב׳:
אבן ספיר: רכ״א: א׳:
אבן עזרא אברהם: לה״: ב׳:
אבן העזר: ק״ץ: ב׳:
אבן פאס: לה: א׳:
אברהם אורטונה: נ״ט: א׳:
אברהם אלמושנין: לו: ב׳:
אברהם בר משה: צ׳: א׳:

אג

ס׳ האגודה: דף לג: ב׳: ודף תצו: ב׳:
אגור: תל״א: א׳:
אגרת אל בוניטו: צ״ח: ב׳:
אגרת אל הרמב״ם: שע״ה: א׳:
אגרת ארחות עולם: מ״ב: ב׳:
אגרת החליצה: י״ב: ב: לה״: א׳:
אגרת החמורות: קל״ג: ב׳:
אגרת המוסר: קפ״ג: ב׳: תפ״ב: ב׳:
אגרת על ס׳ משפטי שמואל: נ״ב: א׳:
אגרת אל קהלות אראגון על דבר המורה הנבוכים: תרנ״ג: ב׳:
אגרת הפטירה: י״ג:

Pag. 700. 1. *num.* 379. *in Hebr. linea* 1. *ante* בשר *adde* ר׳.

Ibidem 2. *num.* 381. *in Hebraicis lin.* 3. אכטידוטאריו *lege* אנטידוטאריו.

Pag. 701. 2. *lin.* 20. אנצח *lege* אנצח.

Pag. 704. 2. 386. *in Hebr. lin.* 3. והם *lege* נהם.

Pag. 709. 2. *num.* 17. Sèphcr *lege* Sèpher.

Pag. 713. 2. *lin.* 11. גרליה *lege* גדליה.

Pag. 721. 1. *lin.* 20. Iachiija. *lege* Iachija.

Pag. 723. 2. *lin.* 13. compoſirum *lege* compoſitum.

Ibidem num. 493. *in Hebraicis linea* 2. ליפשיף *lege* ליפשיץ.

Pag. 727. 2. *lin.* 7. תעל *lege* ועל.

Pag. 736. 2. *lin.* 5. *ante finem* שלחי *lege* שלטי.

Pag. 739. 2. *lin.* 10. אהרון *lege* אהרן.

Pag. 741. 1. *lin.* 16. דסוף *lege* דפוס.

Pag. 742. 1. *lin.* 8. *ante fin.* אלכתאני *lege* אלבתאני.

Ibidem 2. *lin.* 4. *ante finem* יבאמות *lege* יבמות.

Tandem ſupra ad pag. 49. *poſt numerum* 106. *& poſt illa verba*:

Alibi ita non legi. *adde*, niſi tantùm apud Auguſtinum Iuſtinianum in ſuo Pſalter. Pſal. 104. & 106. vbi illum citat, & vocat Abrahamum Picum.

Si quæ alia adhuc occurrant, ea beneuolus Lector corrigere non dedignetur.

F I N I S.

Pag. 650. 2. *lin.* 11. Eccleſ. *lege* Eccli.

Pag. 651. 1. *lin.* 11. *ante finem pro* habentur *lege* habeatur.

Pag. 661. 1. *lin.* 5. *pro* mirum *lege* verum.

Pag. 671. 2. *lin.* 5. בניכן *lege* בנימן.

Ibid. num. 337. *lin.* 7. השש *lege* חשש.

Pag. 672. 2. *poſt lineam ultimam adde* De eo fit mentio in *Scialſceleth hakkabalà* pag. 65. b.

Pag. 674. 2. *num.* 344. *in Hebr. lin.* 4. כארך *lege* בארץ.

Pag. 675. 1. *lin.* 16. aſſignan *lege* aſſignando.

Pag. 676. 1. *lin.* 5. *ante finem poſt* ואמר *adde* בעל.

Ibidem lin. 7. *ante finem* היה *lege* היתה.

Pag. 679. 2. *lin.* 12. connumemeratur *lege* connumeratur.

Pag. 680. 1. *lin.* 12. *pro* הנכוי *lege* חנוכיר.

Pag. 683. 2. *lin.* 9. *ante fin.* למיקרו *lege* למיקרי.

Ibidem lin. 16. *ante finem* ולעס *lege* ולעם.

Pag. 684. 2. *lin.* 5. כח *lege* מת.

Pag. 690. 1. *lin.* 19. והודא *lege* יהודה.

Pag. 696. 2. *num.* 366. *in Hebraicis lin.* 2. עברי *lege* ערבי.

Ibidem num. 367. *in Hebr. lin.* 1. שמאל *lege* שמואל.

Pag. 697. 2. *num.* 370. *in Hebraicis lin.* 1. חכמה *lege* חכמת.

Pag. 698. 1. *lin.* 13. Berurà *lege* Beruria.

Ibid. 2. *lin. ultima* opus *lege* quis.

Pag. 699. 1. *lin.* 11. לביתא *lege* לביאת.

במה מדלקין pag. 34. longè poſt principium. Vbi alius Rabbinus ſola oculorum iniectione duos Rabbinos inferiores vnum poſt alium necauerit ob leuiſſimam cauſam; quia ſuam ſententiam exemplo Meretricum, quæ ſibi inuicem ornant tutauerat; quantò magis id facere ſapientibus licitum foret?

יהב ביה עיניה ונח נפשיה:

Iniecit in illum oculos, & mortuus eſt.

נפק לשוקא חזייה ליהודה בן גרים אמר עדיין יש לזה בעולם נתן בו עיניו ועשהו גל של עצמות:

Exijt in plateam, vidit Iudam Ben Garis, dixit: Adhuc iſte eſt in mundo? Poſuit in eum oculos ſuos, & fecit illum cumulum oſſium.

Pag. 539. 2 *lin.* 11. *pro* Piſces *lege* Piſcis.

Pag. 544. 1. *lin.* 5. *ante finem pro* חרוהות *lege* הרווחות.

Pag. 572. 2. *lin.* 2. *ante ultimam* id *lege* id eſt.

Pag. 578. 1. *lin.* 2. *pro* diſtans *lege* diſtante.

Pag. 591. 1. *lin.* 1. *poſt* Chriſtum *adde* agnoſci.

Pag. 600 1. *linea* 1. Iſaac *lege* Iacob.

Pag. 601. 2. *linea* 9. *ante finem* in altum & in apertum parietem *lege* in alto & in aperto pariete.

Pag. 613. 2. *lin.* 14. Docebæt *lege* Docebat.

Pag. 630. 1. *lin* 6. mei *lege* meo.

Pag. 644. 1. *num.* 322. *in Hebraicis lin.* 7. *pro* מלשון *lege* בלשון.

Pag. 649. 2. *lin.* 13. ברגרסינן *lege* כרגרסינן.

Tribu Iuda habitabant in ſuis Ciuitatibus, etiam aliquot ex alijs omnibus Tribubus, quæ ſub nomine Iſraëlis veniunt, in Vrbibus Iudę habitabant, & cum illis in exilium Babylonicum abierunt. Ergo potuit fieri, vt cum iiſdem ex exilio in eaſdem priſtinas Ciuitates redirent. Tempore itaque ſecundæ Domus, poterant aliqui ex omnibus Tribubus eſſe permixti inter Tribum Iudæ, & Tribum Beniamin.

Pag. 459. *lin.* 16. 52. *repone* 5. 2.

Pag. 469. 2. *lin. vltima* החשובה *lege* החשובה.

Pag. 497. 1. *lin.* 9. *ante finem adde* Vnde ille dicebat -.

Poſt tres ſæpè dies Piſcis vileſcit, & Hoſpes,
Ni ſale conditus ſit, & hic ſpecialis amicus.

Nam, non eſt vrbani diù grauari Hoſpitem.

Pag. 511. 2. *lin.* 5. *ante finem* בל *lege* כל. *Ibid. l.* 6. שבורים *lege* שברים.

Pag. 512. 1. *lin.* 8. וחרגים *lege* והרגים.

Ibid. 2. *lin.* 11. התי *lege* חתי.

Pag. 515. 1. *lin.* 18. *ante finem* וחשוב *lege* וחשיב.

Pag. 517. 2. *linea* 16. *ante finem* בחו *lege* בקו.

Pag. 520. 1. *lin.* 21. *adde* & de veru prouidebit Meſſias.

Pag. 521. 2. *lin.* 6. *ante finem* מעודו *lege* מעורו.

Pag. 524. 2. *lin.* 6. ברוב *lege* כרוב.

Pag. 537. 2. *lin.* 1. *in Hebraicis pro* נחור *lege* נהור.

Pag. 538. 2. *lin.* 12. *poſt* cumulus oſſium. *adde* -

Vide Cod. שבת *Sciabbàth* cap. 2.

Pag. 392. 1. *lin.* 6. conſecutus *lege* conſecutuius.

Ibid. lin. 16. De Repudis, *lege* De Repudijs.

Pag. 417. 1. *lin.* 7. *adde* In Codice שבת *Sciabbàth* cap. 6. pag. 118. b. paulò poſt medium.

Pag. 424. 1. *lin.* 4. *adde* Scripſit - איל משלש *Aijl Meſcillaſc*, *Arietem triennem*. Tit. ex Gen. 15. 9. Liber manu ſcriptus eſt eiuſdem Auctoris.

Pag. 428, 2. *lin.* 5. *adde*

XI. *De laudibus Sanctæ Mariæ Deiparæ ſermo*. Habetur in Bibliotheca Patrum Tomo II. col. 17. tertiæ editionis Pariſienſis de la Bigne.

Eiuſdem *Ad S. Hieronymum Epiſtola*. Reperitur in III. Tomo Bibliothecæ Patrum col. 157. eiuſdem editionis.

Pag. 431. 2. *lin.* 8. *ante finem* Barbus *lege* Barbouius.

Pag. 432. 1, *linea* 4. Nidi *lege* Nidus.

Pag. 437. 1. *lin.* 7. Senioribus *lege* Seniorum.

Pag. 441. 2. *lin.* 12. *poſt* transferre *adde* -

Adde etiam quòd ante captiuitatem duarum Tribuum Iudæ, & Beniamin permixti erant multi inter eos ex cæteris Tribubus; vt clarè colligitur ex cap. 12. 17. Primi Regum illis verbis -

ובני ישראל הישבים בערי יהודה וימלך עליהם רחבעם

Et ſuper filios Iſraël, qui habitabant in Vrbibus Iuda; regnauit ſuper eos Roboam. Ergo præter eos, qui ex

Pag. 238. 1. *lin.* 4. *ante finem* accepiſſe *lege* acceperit.

Pag. 240. 2. *lin.* 14. *ante finem* inuexum *lege* inuectum.

Pag. 255. 2. *lin.* 19. materiæi *lege* materiæ.

Pag. 256. 1. *lin.* 16. *ante finem* animam pro ſale datam *lege* anima pro ſale data.

Pag. 265. 2. *lin.* 11. *ante finem* particula illa *lege* particulam illam.

Pag. 266. 2. *lin.* 21. *adde* Idem ſentit R. חזקוני *Chizkuni* in illud Geneſ. 1. *Spiritus Dei ferebatur ſuper aquas*, his verbis –

ויש כמה עניינים שלא נתפרסמה כאן יצירתם כגון מלאכים וכו׳ :

Sunt aliquot aliæ res, quarum formatio hic non eſt reuelata, Vti Angelorum &c.

Pag. 267. 2. Ἰεζεχίου *lege* Ἰεζεχίας.

Pag. 268 1. *lin.* 12. ſalus *lege* ſalutem.

Pag. 272. 1. *lin.* 5. cum *lege* eum.

Pag. 278. 1. *lin.* 18. *poſt Verba*, aut numericis Alphabeti elementis numerata, *adde* præter editionem Venetam apud Marcum Antonium Iuſtinianum anno ש״ז 307. minoris ſupput. Chriſti 1547.

Pag. 302; 2. *linea* 5. *in Hebraicis* לטבחת *lege* לטבחה

Pag. 322. 2. *lin.* 7. *ante finem poſt* cuius *adde* excellentia.

Pag. 344. 2. *lin.* 3. hactenus *lege* luctatus.

Pag 385. 2. *in num.* 85. *repone* 385. *Ibidem lin.* 15. *ante finem poſt* Ieroſolymis, *adde* iſti.

Pag.

יל׳ : עמוד מקדש וכליו ועובדיו :

יל׳ : עמוד הקרבנות :

1 *Columna Timoris.*
2 *Columna Idololatriæ.*
3 *Columna Temporum, Feſtorum.*
4 *Columna Ciborum.*
5 *Columna Seminum.*
6 *Columna Prouentus.*
7 *Columna Cauſarum.*
8 *Columna Regum.*
9 *Columna Mundiciei.*
10 *Columna Votorum.*
11 *Columna Templi, Vaſorum, & functionum eius,*
12 *Columna Sacrificiorum.*

Pag. 208. *lin.* 7. *ante Vltimam, & pag,* 214. *lin.* 3. S. Clemens Alexandr. *dele*, S.

Pag. 219. 1. *lin.* 3. fingulorum *lege* ſingulorum.

Pag. 227. 1. *lin.* 10. *ante finem* reperitur *lege* reperiatur.

Ibid. col. 2. *lin.* 10. & 11. Anlo *lege* Angelo.

Ibid. lin. 5. & 6. *ante finem* habitunem *lege* habitudinem.

Pag. 237. *poſt* Summa 701 *adde* – Idipſum docent Talmudiſtæ in Ghemarà Codice בבא מציעה *Bauà Metzià* cap. 7. pag. 86. in fine, vbi ſic legitur –

שלשה אנשים מיכאל וגבריאל ורפאל : מיכאל שבא לבשר את שרה רפאל שבא לרפא את אברהם גבריאל אזל למיהפכיה לסדום :

Tres Viri Michaël, Gabriël, & Raphaël: Michaël ad annunciandum Sara, Raphaël ad medendum Abrahæ, & Gabriël ad euertendam Sodomam.

ris Galileæ. Scripſit

ביאור ספר קהלת *Bijùr Sèpher Kohèleth*, *Elucidationem in librum Eccleſiaſtæ*. Excuſa eſt Venetijs in domo Ioannis de Gara anno שלח 5338. Chriſti 1578. in 4. In fine libri extat Epiſtola, quam ſcripſit R. Samuel ארקוולטי *Archiuolti* in impreſſionem libri.

Pag. 189. 1. *ante num.* 133. *&* *poſt hakkabalà* pag. 27. *adde* & *Iuchaſin* pag. 30. b. Et ſi ſub nomine R. אלעזר *Eleazar*; & pag. 52. ſub R. אליעזר *Eliezer*.

Pag. 190. 1. *linea* 24, *poſt* Tham: *adde*, Vidi ס' יראים *Librum Ieraim* excuſum Venetijs anno ש'כ'ו 326. minor. ſupput. Chriſti 1566. in domo Miſſer Georgij די קבאלי *de Caballis*, in 4. In cuius frontiſpitio legebatur

ספר יְרָאִים אשר חִבְּרוֹ רַבִּי אליעזר ממץ:

Liber timentium compoſitus a Rabbi Eliezer Metenſi. Vnde dubitare non licet, quin intelligendum ſit de Vrbe Metenſi Lotharingiæ. Diuidit hunc ſuum librum in duodecim עמודים *Columnas*, quibus totum opus innititur. Prima Columna vocatur

א': עמוד היראה:
ב': עמוד עבודה זרה:
ג': עמוד זמנים:
ד': עמוד מאכלות:
ה': זרעים:
ו': הביאה:
ז': עמוד הדינין:
ח': עמוד המלכים:
ט': עמוד טהרה:
י': עמוד נדרים:

עמוד

Rabban Gamaliel iunior viderat. Sed Principatum in populum obtinuit poſt Rabban Iochanan in Iaunè poſt deſolatum Templum. Vnde cùm R. Samuel Hakattàn floruerit tempore Gamalielis ſenioris, ante Templi deuaſtationem, cuius caſum, ſicut & cædem R. Simeonis ipſius Gamalielis ſenioris filij, & R. Iſmaelis, in fine dierum ſuorum prædixerat, vt volunt Talmudiſtæ in Codice סנהדרין capite 1. pag. 11. cùm inquam (vt ibidem dicitur) R. Samuel Hakattàn obierit ante incenſum Templum, non eſt ponendus ætate Rabban Gamalielis iunioris, ſed ſenioris. Quapropter manifeſtè patet error in hac enumeratione Rabbinorum, qui dicuntur extitiſſe ætate R. Eliezaris Magni, cùm hic tempore Rabban Gamalielis iunioris vixerit, cuius ſororem in matrimonium duxerat, & eo viuente obierat.

Pag. 187. 1. *poſt vltimam lineam Latinam adde* Scripſit

ספר יחוד *Sèpher Iachùd*, *Librum Vnitatis*.

Ibid. Adde

ר' אליעזר בן רבי גבריאל לבית גאליקו נקרא ר' אליעזר גאליקו יד
ראש מתיבתא בצפת חבר ביאור ספר קהלת ונדפס בוויניציאה בבית ווען די גארא. שנת השלח:
ובסוף הספר יש אגרת אשר כתב ר' שמואל ארקוולטי על הדפוס הספר:

14 R. ELIEZER BEN R. GABRIEL DE DOMO GALIKÆI vocatus R. ELIEZER GALIKO, Caput Academiæ in Sapheth ſuperio-

בכ״ר משה מגנדייא *filium honorati Rabbini Moſcè Candienſis*, id eſt *Cretenſis*, & ſubiungit -

Scripſit ille Tractatum ex receptiſſimis ſectę ſuę ſententijs deſumptum, ac in סדרים *Sedarim* ſeù *Ordines* diſtributum, quorum -

Primus eſt בזמנים *De Temporibus*, adeoque de Die, Nocte, Septimana, Menſe, Anno. Et inquit -

להיות שהמצות תלויות בזמנים ידועים כגון בקר וערב ויום ולילה וחדש ושבוע ושנה על כן ראוי לנו לבארם תחלה קודם תחלוני לבאר במצות התורה :

Cùm præcepta ex temporibus notiſſimis, veluti matutino, veſpertino, die, nocte, menſe, ſeptimana, & anno pendeant, viſum eſt nobis ea explicare antequam explicationem præceptorum legis aggrediamur.

Ordo eius ſecundus eſt על השבת *De Sabbatho*.

III. על הפסח *De Paſchate*.

IV. על חג הפסח *De feſtiuitate Paſchali*.

V. על השבועות *De Pentecoſte*.

VI. על עניין עריות *De inceſtu ſeù concubitu illicito*.

Conſtruxit etiam -

לוחות השמשיות באופק קוסטנדונא לדעת אלבתאני ולדעת החכם עמנואל בעל כנפים :

Tabulas Aſtronomicas ad latitudinem Conſtantinopolitanam, iuxta doctrinam Albategnij, & Emanuelis Geographi. Ex eodem pag. 65. Floruit ſub annum 240. Chiliadis Iudaicæ ſextæ, id eſt Chriſti 1480.

Pag. 186. 1. lin. 13. poſt illa verba, Chriſti 1584. in 4. *adde*, cum inſcriptione ſequenti -

פרקי רבי אליעזר הוא רבי אליעזר בן הורקנוס הנקרא רבי אליעזר הגדול והיה מכת חכמי המשנה המקבלים והיה בדור היא בזמן רבן גמליאל וזה רבי אליעזר הגדול היה בעל אחותו של רבן גמליאל הנשיא ומחכמי דורו רבי יהושע בן חנניה ר׳ יוסי הכהן רבי שמעון בן נתנאל רבי אלעזר בן ערך ואנקלוס הגר ורבי יוחנן בן נורי ורבי יוסי בן ברוכא ושמואל הקטן : כן נכתב בתחלת ספר פרקי ר׳ אליעזר דפוס ויניציאה שנת שמ״ה לפ״ק ע״י ידי וואני ולכיטו :

Pirkè Capitula R. Eliezer. Ipſe eſt R. Eliezer Ben Hircani, qui vocatur R. Eliezer Haggadòl Magnus ex ſecta ſapientum Miſnæ, qui Cabalam traditionem (acceperunt). *Fuit is ætate ipſa, tempore Rabban Gamalielis. Iſte autem R. Eliezer Magnus fuit maritus Sororis Rabban Gamalielis Hannaſsi Principis, & ex Sapientibus ætatis Rabbi Ioſue Ben Chananià, R. Ioſì Sacerdotis, R. Simeonis Ben Nathanaël, R. Eleazaris Ben Aràch, & Onkeloſi Proſelyti, & R. Iochanàn Ben Norì, & R. Ioſì Ben Beruchà, & Samuelis Hakattàn minoris.*

Rabban Gamaliel hic nominatus eſt Rabban Gamaliel iunior, dictus Rabban Gamaliel דיבנה *De Iaunè*, qui fuit נשיא *Naſsì* Princeps poſt exuſtum Templum, & poſt Rabban Iochanàn Ben Zaccài. Fuit etiam nepos, nempè filius filij Rabban Gamalielis ſenioris, vidit tamen hunc Auum ſuum, & deſolationem Templi, vt apparet ex Cod. יבאמות *Ieuamòth*, vbi recordatur in quodam facto, ſeù Hiſtoria, quæ contigerat tempore Rabban Gamalielis ſenioris, quam etiam Rab-

Iudæos.

Pag. 153. 2. *lin.* 16. Scripturas, *lege* Scriptura.

Pag. 164. 2. *Vbi dicitur*, Puncta ab Ezra, & à Viris Synagogæ magnæ fuiſſe adinuenta,& Sac. Codicibus appoſita &c. *adde*, Pro Sac. Codicibus in hoc loco non intelliguntur Codices illi Sacroſancti apud Hebræos, qui in Arca Sacra aſſeruabantur, quibus fas non erat puncta vocalia adiungi. Sed pro Sacris Codicibus hìc intelliguntur illi Codices,vbi ſcriptus erat Pentateuchus Moſis, Prophetæ, & Hagiographa, communiter dicti *Biblia Sacra*; ideò autem Sacri dicuntur,quia in eis ſcriptũ eſt Verbũ Dei. Aliquando verò vocantur Profani, quia communiter & à vulgaribus hominibus attrectabantur, & in locis priuatis legebantur.

Pag. 167. 2. *poſt illa Verba*, Scio etiam &c. reperiri celebrem ſententiam pronunciatam in Schola Eliæ. *adde*, de tempore aduentus Meſſiæ in fine quarti millenarij à creatione mundi:

Pag. 169. 1. *poſt Vltima verba Latina*, Relicta Hebraica lectione, *adde*, quòd & in futurum ſemper ſeruabimus.

Pag. 181. 2. *poſt & in fine numeri* 212. *adde* -

Idem Seldenus de anno Ciuili & Calendario Veteris Eccleſiæ ſeù Reipublicæ Iudaicæ cap. 2. pag 7. de eodem Elia Ben Moſis Karræo loquens, ait ad manus ſuas perueniſſe mſc. librum ipſius Eliæ, qui in *Sèder* 2. in calce dicit ſeipſum vocari Eliam

יב׳ ר׳ אליה בן אלקנה הפשלי

חבר פירוש המלות זרות על נביאים וכתובים והוא ספ׳ טוב ונמצא כ״י בואטיקאנו :

12 R. ELIAS BEN ELKANA' HAPPASCHLI'. Scripſit -

פי׳ המלות זרות *Pirùſc hammillòth zaròth*, Explanationem dictionum difficiliorum, quæ reperiuntur in Prophetis, & Hagiographis. Eſt bonum Dictionarium. Reperitur manuſcr. in Bibliotheca Vaticana in folio Papyr.

Ibid. col. 2. *poſt Vlt. lineam*, *adde* -

יג׳ ר׳ אליה המקובל הגדול

חבר.ספר הקבלה זה השער ליהוה ונזכר בסוף ס׳ יצירה דפוס מנטובה שנת שכ״ב לפ״ק :

13 R. ELIAS Cabaliſta inſignis. Scripſit librum de Cabala, quem vocauit -

זה השער ליהוה *Zè haſciàar Ladonài*, *Hæc eſt Porta Domini*. Ita habetur in Catalogo librorum Cabaliſtarum in fine libri יצירה *Ietzirà* editionis Mantuanæ an. 322. min. ſupput. Chriſti 1562. in 4.

Pag. 133. 2. *poſt num.* 203. *adde* - De eo fit mentio in *Scialſcèleth hakkabalà* pag. 43.

Pag. 135. 2. *lin.* 12. doctrina,& opibus illuſtres, *lege* doctrina illuſtres, & opibus claros.

Pag. 136. *malè notatur* 138. *repone* 136.

Pag. 137. *lin.* 13. *pro* 1617. *lege* 1517.

Pag. 148. 2. איברה *lege* אמרו.

Pag. 149. 1. *lin*, 5. Indæos *lege*

בכל דרכיך דעהו והוא יישר ארחתיך : רפאות
תהי לשרך ושקוי לעצמותיך :

Fide in Domino in toto corde tuo, & prudentiæ tuæ ne innitaris. In omnibus vijs tuis ſcito eum, & ipſe diriget ſemitas tuas. Sanitas erit vmbilico tuo, & medulla in oſſibus tuis. Prou. 3. 5. 6. & 8. Iſta pro præludio. Sequitur

אינֿיל נומרי דיל דיו קי קריאו טודאש לאש
קושאש אינֿיל מונדו או אקאדה אונה דיליאש
דיו שו וירטוד פארה אוברר אין טודאש אקיליאש
קושאש קי שון אל שירוויסיו או אפרו דיל אומו
אל קואל דיו אל אומי שאבי דוהאה אי שינטיה
פארה אוברר די קאדה אונה דיליאש שיגון שו
וירטוד פואנדי יו מאאישטרו גולייאן די לה מירסיד
די דיוש איקון לה שו איודה קיהינדו פאזר אי
אקאבאר אישטא אוברא לה קואל שיה לייאמאדה

טישורו די לוש פרוביש :

E nèl nòmbre del Dio, che creao tudas las coſas e nel mondo, ò acada vna deglias dio ſo virtùd para ourar en todas aqelijas coſas, che ſon el ſeruiſio ò a prò del homo, el qual dio al homi ſaui duhaà, & ſientia para ourar de cada vna delijas ſegun ſu virtud puànde Io Maeſtro Giulian de la merſed de Dios, e con la ſu aiuda quiendo fazer e acauaar eſta oura la qual ſia lijamada Teſoro de los Paùruues. *&c.*

Pag. 116. 1. Illorum Talmud iam abſolutum, promulgatum, receptum, & ſumma religione habitum. *lege,* Illorum Talmude iam abſoluto, promulgato, recepto, & ſumma religione habito.

Pag. 132. 2. *poſt verba* Ex Spizelio. *adde* -

riri debeant. Excuſus fuit vnà cum Concordantijs Hebraicis anno mundi 5341. Chriſti 1581. Friburgi apud Ambroſium Frobenium. In Collegio Neophytorum Romæ reperitur mſc. ſine nomine Auctoris, in 4.

Venetijs quoque impreſſus fuit anno mundi [illegible] 351. minoris ſupput. Chriſti 1591. apud Bragadinos, ſed in hoc indicantur tantùm loca Pentateuchi, & V. paruorum Voluminum, additis etiam locis trium librorum, ſcilicet זהר *Zòhar*, עקדת *Akedàth*, & עקרים *Ikarrìm*, vbi eadem loca pariter explicantur.

Pag. 95. *poſt num.* 162. *adde* -

Dominus D. Nicolaus Antonius Hiſpalenſis, Ordinis S. Iacobi Eques, & Regiorum negotiorum in Curia Romana pro Hiſpaniarum Rege Catholico Procurator Generalis, aliorumque multorum titulorum Vir Illuſtriſſimus, præter alios multiplices libros, quos ex copioſiſſima & ſelectiſſima ſua Bibliotheca mihi in dies benignè ſuppeditat, etiam librum Hebraicum mſc. ſuperioribus menſibus ad me tranſmiſit, cuius titulus eſt אוצר העניים *Otzàr Haanijm*, *Theſaurus pauperum*, ſcriptus lingua Luſitanica, ſed characteribus Rabbinicis. Complectitur 63. Capitula, quibus multiplicia medicamenta traduntur, eaque facillima ad quaſcumque corporis infirmitates curandas. Eius Auctor eſt quidam Magiſter Iulianus, vt in principio, & in fine libri apparet, cuius initium eſt -

בטח אל יהוה בכל לבך ואל בינתך אל תשען :

ט׳ אברהם מפורטה ליאון הרופא ממנטובה חבר דיאלוגי על זהב: נדפס בויניציאה שנת שמ״ד לפ״ק:

9 ABRAHAM DE PORTA LEONIS Patria MANTVANVS, profeſſione Medicus. Scripſit De Auro Dialogos tres. Excuſi Venetijs anno Domini 1584. in 4.

Pag. 51. *ad* כתר שם טוב *adde*

Vidi hunc librum mſc. in Pergam. in 4. vnà cum מערכת אלהות *Maarecheth Elaùth* in Bibliotheca Farneſiana Romæ apud Ædes Sereniſſ. Ducis Parmæ.

Pag. 64. 1. ויאר *lege* וירא. *Ibid. col.* 2. לחתמעט *lege* לחתמעט. *Ibidem* משה *lege* עשה. & עתיר *lege* עתיר. *Ibid.* aute *lege* ante.

Pag. 74. 2. inſaneſcunt *lege* inſaniunt.

Pag. 78. 1. שרה *lege* שדה. *Ibidem col.* 2. nigrotheta, *lege* nigro theta.

Pag. 80. 1. Non tanti magni facienda, *dele* magni.

Pag. 81. *ad* Æram contractuum 410. *corrige* 310.

Pag. 86. 1. *ante* Adam Sichli *pone* 145. *Ibid. col.* 2. נמתה *lege* נמחה.

Pag. 88. 2. *num.* 151. *in Hebræo lin.* 8. מלק *lege* חלק.

Pag. 91. 2. *poſt* locupletiſſimus. *adde* Scripſit librum cum titulo זקן אהרן *Zekàn Aharòn*, *Barba Aaron*, ex Pſal. 133. 2. Complectitur varias Conciones in Pentateuchũ, & in alios nonnullos Sacræ Scripturæ libros. Excuſus Venetijs anno mundi 5412. Chriſti 1652. in fol. apud Commiſſariam Vendraminam.

Pag. 92. 1. *poſt num.* 156. *lin.* 8. *dele* quod. *Ibid. lin.* 10. habent *lege* habet. *Ibid. col.* 2. *lin. vlt.* 4094. *repone* 5094.

Pag. 93. 1. *lin.* 2. *poſt* 133. b. *adde* quo anno huiuſmodi libros ſcripſit ſecundùm Algazæum in Chron.

Pag. 93. 1. *poſt* R. Ioſeph Ben Ephraim *adde*

י׳ ר׳ אהרן המקבל הגדול ראש ישיבה בבבל חבר ספר הנקרא ספר הנקוד וספר הנקרא ספר הפרדס בקבלה ונזכר שמו בסוף ספר יצירה דפוס מנטובה שנת שכ״ב לפ״ק:

10 R. AHARO'N MAGNVS CABALISTA ArchiAcademicus Babylonicus. Scripſit duos libros Cabaliſticos, quorum primum nuncupauit ספר הנקוד *Sèpher Hannekùd*, *Librum punctationis*, & alterum ספר הפרדס *Sèpher Happardès*, *Librum Paradiſi*. De his fit mentio in fine libri יצירה *Ietzirà*, editionis Mantuanæ an. 322. min. ſupput. Chriſti 1562. in 4.

Pag. 95. 1. *poſt lineam* 4. *adde*

י״א ר׳ אהרן מפיסארו חבר ספר תולדות אהרן והוא מורה מקום על כל פסוקי עשרים וארבע המובאים בתלמוד בבלי ונדפס שנת ה׳ שמ״ג:

11 R. AHARON PISAVRENSIS. Scripſit libellum cum hoc titulo תולדות אהרן *Toledòth Aharòn*, *Generationes Aaronis*, ex Numer. 3. 1. Eſt Index locorum totius Sacræ Scripturæ, quæ in Talmude Babylonico adducuntur. Indicantur Capita Codicum, folia, & columnæ, vbi repe-

ה׳ אברהם שלום שלח שאלה אל הר׳ נסים
בר׳ ראובן גירונדי על ענין החרם ומקרים שיקרו בו. כתוב בקלף ובנייר
בביבליו׳ בוואטיקאנו :

5 ABRAHAM SCIALO'M miſit quandam interrogationem R. Niſsim Bar Reuben Gerundenſi circa ritum excommunicationis & caſus, qui in ea occurrere poſſunt. Reperitur mſc. inter Codd. Hebraicos Bibliothecæ Vrbin. apud Vaticanum partim Papyr. & partim Pergam. Et refert, quòd quidam Vir de Perpiniano שליח ציבור publicus Synagogæ Hebdomadarius, ſeipſum in Inſulis Balearibus excommunicauerat, vbi præfato officio fungebatur.

Pag. 33. 2. *poſt, & in fine numeri* 90. *adde* -

ו׳ ר׳ אברהם בר יצחק מרמון ספרד חבר ספר חברית על הקבלה ונזכר בסוף ספר יצירה נדפס במנטובה שנת שכ״ב לפ״ק

6 R. ABRAHAM BEN R. ISAAC DE RIMO'N SEPHARA'D, id eſt DE GRANATA Hiſpaniæ Vrbe. Scripſit librum -

חברית *Habberith Fœderis.* De Cabala. Cuius mentio fit in fine libri יצירה *Ietzirà* editionis Mantuanæ anno 322. min. ſupput. Chriſti 1562. in 4.

Ibidem immediatè adde -

ז׳ ר׳ אברהם הלוי בר׳ יצחק תמך חבר ביאור שיר השירים ונכנס בתוך ספרי׳ של דוכוס די אורבינו בוואטיקאנו בסימן י״ז כתוב על הקלף עיין דף ק״ס :

אב

7 R. ABRAHAM HALLEVI BEN R. ISAAC TA'MACH. Scripſit -

ביאור שיר השירים *Bijùr Scir Haſcirìm, Elucidationem Cantic. Canticorum.* Reperitur inter Codd. mmſcc. Biblioth. Vrbinat. in Vaticano ſub n. 17. Pergam. in 4. Vide pag. 160.

Pag. 39. 1. *lin.* 11. ספר מהחורים *Liber Libertatum*, aduerte hanc vocem מחורים *Libertatum* deduci non à radice חור, vt *foraminoſa*, aut *alba Aulæa* quis intelligat, vt Râu, vel vt Samuel Talmudiſtæ illud חור Eſther 1. 6. intellexerunt; ſed à radice חרר, cuius pluralis ſit חורים *Chorìm Liberi*, vt illud Eccleſ. 10. 17. בן חורים *Filius ingenuorum, libertatum.* Et hoc annotatum volo, vt omnis æquiuocatio tollatur.

Pag. 39. 2. *in num. paginæ pro* 27. *pone* 39.

Ibid. vbi dicitur, Hottingerus in ſua Bibliotheca Orientali ad Bibliam Hebraicam. *dele* ad Bibliam Hebraicam, *& repone* De Anima.

Pag. 41. 1. *lin.* 11. quæ tempore matutino *lege* quam &c.

Ibid. col. 2. כבור אלהים *lege* כבוד

Pag. 42. 1. *lin. vlt. Lat.* 1574. *lege* 1594.

Pag. 48. 1. *ad* ABRAHAM HANNASSI *adde* -

Fortaſſis hic idem erit cum R. Abrahamo Chijà, de quo ſuprà egimus ad num. 64. pag. 24. 2. vel certè eodem tempore claruerunt, nempè anno Domini 1105. vt ibidem pag. 26. 1. & hic pag. 48. 1.

Pag. 49. 2. *poſt* ABRAHAM PORTO, *adde* -

ג׳ ר׳ אברהם בן דון שלמה עקרה הביא להדפוס ספר מהררי נמרים כמו נראה בהקדמה אשר עשה על אותו הספר נדפס בויניציאה בבית דניאל זאניטי שנ״ת ושנ״ט לפ״ק׃

וגם כן עשה הקדמה על ספר לשון לוחב והביאו אל הדפוס שנ״ת הנ״ל׃

3 R. ABRAHAM BEN DON SCELOMO' AKRA'. Præfixit Præfationem libro , cui eſt titulus - מהררי נמרים *Mehareré Nemarim*, *De montibus Pardorum*, & ſuo ſtudio eundem excudi fecit, vt ex eadem Præfatione videre eſt, excuſa cum eodem Venetijs apud Danielem Zanettum anno ושנ״ט 359. min. ſupput. Chriſti 1599. in 4.

Pag. 26. 2. poſt Sèpher Hatthapùach lin. 4. poſt Philoſophorum *adde* & deſcribitur mors Ariſtotelis.

Pag. 28. 1. poſt num. 70. in fine adde -

ד׳ ר׳ אברהם יהודי כתב אגרת על משפטי הכוכבים אל אלעמרא אלמנצור בן מלך הישמעאלים והעתיק אותה אפלטון הטיבולי אל לשון לטין ונמצא בוואטיקאנו כי״׃

4 R. ABRAHAM IVDÆVS. Scripſit quandam *Epiſtolam de Signorum diſpoſitione, & Aſtrorum Iudicijs*, quam obtulit filio Regis Saracenorũ אלעמרי Alhamrà Almanſoro Aſtrologo à Platone Tiburtino Latinè tranſlata. Habetur in Biblioth. Vaticana inter Codices mmſcc. Latinos ſub num. 5714. pag. 113. in fol. Pergam.

Pag. 31. 2. lin. 14. 1595. *lege* 1492. *Ibid. poſt* Hiſpaniæ. *Adde* -

na, ſuffimenta, munera, & alia, quæ ad oblationem pertinebant. Itemq; Officia Sacerdotum, Cantorum, Ianitorum, & cætera huiuſmodi. Liber eſt curioſus, ſed rarus.

Pag. 17. poſt 3. lineam adde -

Iſte Abraham de Bottòn quaſdam nouas explicationes ſuper nonnullos Codices Talmudicos compoſuit, quæ ſunt impreſſæ in libro מהררי נמרים *Mehareré Nemarim, De montibus Pardorum*, ex Cant. Cantic. 4. 8. R. Immanuelis Sephardi Hiſpani, excuſæ Venetijs anno ושנ״ט 359. min. ſupputat. Chriſti 1599. in domo Danielis Zanetti, in 4.

Pag. 18. 2. linea 7. poſt num. 57. vbi habetur fol. 62. b. *adde* -

Auctor מאור עינים *Meòr enàim* pag. 94. eum Toletanum facit.

Pag. 21. 1. num. 4. pro 4640. lege 4940.

Pag. 23. 2. poſt num. 60. in Abrahamo Bar Dauid de Kiriàth Iearim, adde -

In Bibliotheca Vrbin. apud Vaticanum inter Codices mmſcc. Hebr. num. 44. in 4. partim Papyr. & partim Pergam. extant manu exarata ſcripta R. Abrahami prædicti *De vſu matrimonij &c.* poſt quę pag. ע״ג 73. ſequuntur -

השגות *Haſſagòth Animaduerſiones* R. Zerachiæ Leuitæ contra præmemoratũ librum *De vſu matrimonij*, & arguit contra illius Auctorem oſtendendo rationibus & auctoritatibus Talmudis eius ſententias vt plurimùm eſſe falſas, & alienas à mente antiquorum Doctorum.

לוח חטעיות ותקונם: והוספתי גם כן דברים רבים על הראשונים:

ADDENDA ET CORRIGENDA.

Pag. 15. 2. *num.* 33 *lin.* 1. *poſt* R. ABRAHAM. *adde* Ben R. Mardochæi מפירוש de Peruſio.

Ibid. in fine linea 8. *adde* Hæc Epitome ſcripta fuit in Hebron anno שפ״ב 382. Chriſti 1622. & excuſa Venetijs anno ת״י 5410. Chriſti 1650. iuſſu Andreæ Vindramini. In 4.

Pag. 16. *poſt num.* 45. *adde*

ב׳ ר׳ אברהם אריה ממודינה הרפא חבר ספר שלטי הגבורים וגו׳ מפרש כל עניני כלי בית המקדש קרבנות וקטורת ודיניהם המסודרים ומוזרים מעני פר פנית.

2 R. ABRAHAM ARIE' DE MVTINA MEDICVS. Scripſit librum cui titulum fecit שלטי הגבורים *Sciltè haghibborim*, *Scuta potentium*, ex Cant. Cantic. 4. v. 4. in eo exponuntur omnia Vaſa, & Vtenſilia Templi Hieroſolymitani. Item, Omnia Sacrificia, libamina,

P*Ag.* 3. *col.* 2. *in Hebr. lin.* 2. ערבי *lege* עברי.

Ibidem num. 8. *lin.* 5. *poſt* libros octo. *Adde* Ab Anonymo in linguam Hebraicam tranſlatos.

Pag. 4. *lin.* 1. 1200. *lege* 1100.

Ibid. in Hebr. num. 11. *lin.* 2. מל *lege* על.

Ibid. col. 2. *num.* 13. *lin.* 2. *in Hebr.* עצי *lege* ענק. *ibid.* והנרלות *lege* והגדלות. *Ibid. lin.* 4. כתובת *lege* כתיבת.

Pag. 14. 2. *poſt num.* 39. *adde*

א׳ ר׳ אברהם חבר ספר צפוני וסוד על פי של שיר השירים ונמצא בב״ה בותיקאנו בתוך ספרי של דוכוס דוורבינו של קלף דף ק״ד ע״ב

1 R. ABRAHAM, neſcio quis. Scripſit ספר צפוני *Sèpher Tzephonì*, *Librum occultum*, & eſt breuis, & ſuccincta *Explanatio in Cantic. Cantic.* Reperitur mſc. in Biblioth. Vatic. inter Codices Biblioth. Vrbin. Pergam. in fol. pag. 104. b.

ג' ר' אברהם בן דון שלמה עקרה הסכים להדפיס ספר מהררי נמרים כמו שהוא בהקדמה אשר עשה על אותו הספר נדפס בויניציאה בבית דניאל זאניטי שנת ושנ"ט לפ"ק:

וגם כן עשה הקדמה על ספר לשון לזהב ומביאו אל הדפוס שנת הנ"ל:

3 R. ABRAHAM BEN DON SCELOMO' AKRA'. Præfixit Præfationem libro, cui eſt titulus - מהררי נמרים *Meharerè Nemarim*, *De montibus Pardorum*, & ſuo ſtudio eundem excudi fecit, vt ex eadem Præfatione videre eſt, excuſa cum eodem Venetijs apud Danielem Zanettum anno ושנ"ט לפ"ק 359. min. ſupput. Chriſti 1599. in 4.

Pag. 26. 2. poſt Sèpher Hatthapùach lin. 4. poſt Philoſophorum *adde* & deſcribitur mors Ariſtotelis.

Pag. 28. 1. poſt num. 70. in fine adde -

ד' ר' אברהם יהודי כתב אגרת על משפטי הכוכבים אל אלעמרא אלמנצור בן מלך ישמעאל והעתיק אותה אפלטון טיבורטינו אל לשון לטין ונמצא בוואטיקאנו כ"י:

4 R. ABRAHAM IVDÆVS. Scripſit quandam *Epiſtolam de Signorum diſpoſitione, & Aſtrorum Iudicijs*, quam obtulit filio Regis Saracenorū אלעמרי Alhamrà Almanſoro Aſtrologo à Platone Tiburtino Latinè tranſlata. Habetur in Biblioth. Vaticana inter Codices mmſcc. Latinos ſub num. 5714. pag. 113. in fol. Pergam.

Pag. 31. 2. lin. 14. 1595. lege 1492. *Ibid. poſt* Hiſpaniæ. *Adde* -

na, ſuffimenta, munera, & alia, quæ ad oblationem pertinebant. Itemq; Officia Sacerdotum, Cantorum, Ianitorum, & cætera huiuſmodi. Liber eſt curioſus, ſed rarus.

Pag. 17. poſt 3. lineam adde -

Iſte Abraham de Bottòn quaſdam nouas explicationes ſuper nonnullos Codices Talmudicos compoſuit, quæ ſunt impreſſæ in libro מהררי נמרים *Meharerè Nemarim, De montibus Pardorum*, ex Cant. Cantic. 4. 8. R. Immanuelis Sephardi Hiſpani, excuſæ Venetijs anno ושנ"ט לפ"ק 359. min. ſupputat. Chriſti 1599. in domo Danielis Zanetti, in 4.

Pag. 18. 2. linea 7. poſt num. 57. vbi habetur fol. 62. b. *adde* -

Auctor מאור עינים *Meòr enàim* pag. 94. eum Toletanum facit.

Pag. 21. 1. num. 4. pro 4640. *lege* 4940.

Pag. 23. 2. poſt num. 60. in Abrahamo Bar Dauid de Kiriàth Iearim, adde -

In Bibliotheca Vrbin. apud Vaticanum inter Codices mmſcc. Hebr. num. 44. in 4. partim Papyr. & partim Pergam. extant manu exarata ſcripta R. Abrahami prædicti *De vſu matrimonij &c.* poſt quę pag. ע"ג 73. ſequuntur -

השגות *Haſſagòth Animaduerſiones* R. Zerachiæ Leuitæ contra præmemoratū librum *De vſu matrimonij.* & arguit contra illius Auctorem oſtendendo rationibus & auctoritatibus Talmudis eius ſententias vt plurimùm eſſe falſas, & alienas à mente antiquorum Doctorum.

לוח חטעיות ותקונם: והוספתי גם כן דברים רבים על הראשונים:

ADDENDA ET CORRIGENDA.

Pag. 15. 2. *num.* 33 *lin.* 1. *poſt* R. ABRAHAM. *adde* Ben R. Mardochæi מפירוש de Peruſio.

Ibid. in fine lineæ 8. *adde* - Hæc Epitome ſcripta fuit in Hebron anno שפ״ב 382. Chriſti 1622. & excuſa Venetijs anno [illegible] 5410. Chriſti 1650. iuſſu Andreæ Vindramini. In 4.

Pag. 16. *poſt num.* 45. *adde* -

ב׳ ר׳ אברהם אריה ממורינה הרפא חבר ספר שלטי הגבורים ובו מפרש כל תכונת כלי בית המקדש קרבנות וקטורת ודיניהם המסודרים ושומרים שערי הר הבית:

2 R. ABRAHAM ARIE' DE MVTINA MEDICVS. Scripſit librum cui titulum fecit - שלטי הגבורים *Sciltè haghibborrìm*, *Scuta potentium*, ex Cant. Cantic. 4. v. 4. in eo exponuntur omnia Vaſa, & Vtenſilia Templi Hieroſolymitani. Item, Omnia Sacrificia, libamina,

P*Ag.* 3. *col.* 2. *in Hebr. lin.* 2. ערבי *lege* עברי.

Ibidem num. 8. *lin.* 5. *poſt* libros octo. *Adde* Ab Anonymo in linguam Hebraicam tranſlatos.

Pag. 4. *lin.* 1. 1200. *lege* 1100.

Ibid. in Hebr. num. 11. *lin.* 2. מל *lege* על.

Ibid. col. 2. *num.* 13. *lin.* 2. *in Hebr.* עצין *lege* ענק. *ibid.* והנרלות *lege* וחכרלות. *Ibid. lin.* 4. כתובת *lege* כתיבת.

Pag. 14. 2. *poſt num.* 39. *adde*

א׳ ר׳ אברהם חבר ספר צפוני והוא פי׳ על שיר השירים ונמצא בב״י בוואטיקאנו בתוך ספרי של דוכוס דאורבינו על הקלף בדף ק״ד: ע״ב

1 R. ABRAHAM, neſcio quis. Scripſit - ספר צפוני *Sèpher Tzephonì*, *Librum occultum*, & eſt breuis, & ſuccincta *Explanatio in Cantic. Cantic.* Reperitur mſc. in Biblioth. Vatic. inter Codices Biblioth. Vrbin. Pergam. in fol. pag. 104. b.

ti in fine libri *Iuchaſsin* pag. 164. b. qui hunc *R. Gerſonem Lumen Captiuitatis* collocat ſub anno mun. 4580. Chriſti 820.

Habuit multos diſcipulos doctos, inter quos connumerantur R. Simeon Ben R. Iſaaci, R. Iudas Magnus, & R. Iudas Sacerdos Auctor libri הדינין *Haddinin Iudicialium*. Ipſe verò fuit diſcipulus R. Leonis Magni. Vide *Scialſceleth hakkabala* pag. 42. Notat autem מהר״יק id eſt R. Ioſeph Kolòn num. 101. nomine הרשבא, quòd eius Deciſiones non fuerunt euulgatæ, & receptæ niſi circa finem quinti millenarij, hoc eſt circa annum Domini 1240.

שבח ותהלה לאל עולם׃

Laus, & Honor Deo Vniuerſorum.

התקנות *Hattekannòth Conſtitutionum*; Liber eſt Legalis, & impreſſus fuit Venetijs apud Danielem Bombergum anno mundi רפ״ט 289. min. ſupput. Chriſti 1529. in fol.

Obijt hic Auctor, vt teſtatur Auctor *Scialſceleth hakkab.* pag. 42. ſe vidiſſe in quodam quaternione vetuſto, anno mun. 4828. Chr. 1068. In quaternione dicit notatum fuiſſe obitum ipſius ſub anno 4788. Chriſti 1028. At Auctor יוחסין *Iuchaſsin* pag. 130. b. illum reijcit ad annum mundi 4830. Chriſti 1070; quem calculum vtpotè certiorem ſequitur R. Dauid Ganz in ſuo צמח דוד pagina 132. ex verſione Vorſtij. Hinc apparet error Auctoris *Spicilegij* appoſi-

נגמר חלק ראשון ונשלם׃

Finis Primæ Partis.

lò poſt referendus eſt hic noſter Auctor R. Gerſon Ben Salomonis.

R. Samuel אלגאזי *Algazæus* in ſuo libello תולדות אדם *Tholedòth Adàm* inter Auctores numerat quendam R. גרשון בן לוי *Gherſciòn Ben Leui*, & ait ſcripſiſſe librum ſuum, neſcio quem, annis 254. à tempore, quo ipſe hæc ſcribebat, hoc eſt ab an. mun. 5343. à quo retrocedendo 254. inuenitur annus 5089. Chriſti 1329. quo anno ex teſtimonio Codicis mſc. Hebr. Biblioth. Vrbin. apud Vaticanum in 4. Papyr. ſub num. 28. habemus ſcriptum fuiſſe librū מלחמות יהוה *Milchamòth Adonài Prælia Domini*, R. Leui Ben Gerſon. Vnde credibile eſt irrepſiſſe mendum in libello Alghazæi, & pro *Gherſciòn Ben Leui*, reſtituendum eſſe, & legendum *Leui Ben Gherſciòn*.

סל ר' גרשון הזקן נקרא מאור הגולה צרפתי וגם כן המכונה לויטון או לואטין והוא בעל התקנות היה ואמר בעל שלשלת הקבלה דף מ"ב כי הוא ראה בקונטרים ישן שמת שנת ד"תתכ"ח ובקונטרים אחר ראה שהיה ד"תשפ"ה וספר יוחסין דף קל"ב ע"ב אומר שנת ד"תק"ל ור' ליאון הגדול היה רבו : והגזרותיו לא התפשטו אלא עד סוף האלף החמשי כנראה במהרי"ק סי' קמ"א בשם הרשב"א : ר' שמעון בן ר' יצחק ור' יהודה הגדול ורבי יהודה הכהן בעל ספר הדינין היו תלמידי ר' גרשון :

402 R. GHERSCIO'N HA-ZAKE'N, quem vocant מאור הגולה צרפתי *Maòr Ha-golà Tzarphathì*, *Lumen Captiuitatis Gallicæ*, cognomento etiam לויטון vel לואטין *Leuittòn* vel *Leuattìn*. Auctor *Scialſcèleth hakkabalà* pagina 42. ex הגהות *Hagaà de Mordachì* Cod. שבת *Sciabbàth* cap. 10. colligit, eum eſſe Moguntinum, & Auctorem Gerſon non fuit Catalanus, ſed Gallus ex Prouincia, & ex Oppido Bagnoli vt videbimus ſuo loco.

Sed ſi quis diceret, R. Leui, quamuis non Hiſpanum, habitaſſe tamen in partibus Hiſpaniæ, & Perpiniani obijſſe teſte *Iuchaſsìn* pag. 133. b. anno mundi 130. ſexti millenarij, Chriſti 1370. ſicut ex eo etiam ſcribit Dauid Ganz.

Reſp. Potuit quidem fieri, vt in Gallia naſceretur R. Leui Ben Gerſon, & in Hiſpania moreretur; at non dicit *Iuchaſsìn*, eum fuiſſe Hiſpanum, ſed deceſſiſſe Perpiniani; quod eſt Vrbs Hiſpaniæ & Regni Nauarræ; de patre verò ſuo Gerſone loquens expreſsè dicit, quòd fuerit Catalanus. Quãuis rursùs potuerit fieri, R. Gerſon Catalanum, in Galliam peregrinatum fuiſſe, & in Prouincia, in Oppido Bagnoli non longè ab Auenione R. Leui filium ſuſcepiſſe, atq; iterum reuerſum in Patriam ibi habitaſſe cum filio ſuo, qui & Perpiniani diem tandem clauſerit extremum; quamuis inquam hæc omnia fieri potuerint, quod non negamus: tamen cùm ex Auctoribus nihil certi habeamus expreſſum, quicquid de his Auctoribus ſtatuemus, an hic illius, an huius ille pater ſit, potiùs harioli, quàm veracis Hiſtorici nomen adipiſcemur. De tempore verò, quo hic Auctor vixerit, ex Auctore *Scialſcèleth* hanc notitiam habere poterimus. Pag. 54. b. vnit illum cum R. Moſe Aben Tybbòn. Hic (vt ibidem dicitur) viuebat anno mundi 5030. Chriſti 1270. Ergo ad hunc annum Domini 1270. vel pau-

In Prima agitur *De natura Elementorum. De Inſenſibilibus, Vegetabilibus, & Rationabilibus.*

In II. *De rebus Aſtronomicis compilatis ex libris Ptolemai, Alphragani, & Auicenna.* Et *De Cælo & Mundo ex Auerroe.*

In III. *De rebus Diuinis atque Theologicis*, quæ omnia ad verbum exſcripſit ex libris R. Moſis Ægyptij. Alio etiam modo diuiditur hic liber, nempè in 13. מאמרים *Maamarìm Dicta*, ſeù *Tractatus*. Eſt liber curioſus, & non contemnendus. Mſc. reperitur in Bibliotheca Vaticana Papyr. in 4. Excuſus eſt etiam Venetijs opera Meir Ben R. Iacobi Franzoni anno mundi ש״ז 307. min. ſupput. Chriſti 1547. in 4. Nomen huius Auctoris, etſi in fronte libri notatum non ſit, habetur tamen in principio libri, pag. 2. col. 1. in fine §. ואין, vbi legitur.

ואני גרשום בר שלמה זלה״ה חברתי הספר הזה וקראתיו שער השמים וחלקתיו לשלשה חלקים :

Et ego Gherſciòm Bar Salomonis b. m. compoſui hunc librum, & vocaui illum שער השמים *Sciàar haſciàmaim, Portam Cæli, atque in tres partes diuiſi.* De patria, & tempore, quo hic vixerit, nihil ex eo habetur. Auctor *Scialſcèleth hakkabalà* loc. cit. pagina ſcilicet 54. b. facit illum Catalanum. Buxtorfius in Bibliotheca Rabbinica dicit, quòd fuerit pater R. Leui Ben Gerſon inſignis Auctoris. Sed hoc non adeò certum eſt, vt nihil de eo dubitari poſſit; quia R. Leui Ben Ger-

400 R. GHERSCIO'M, ſeù GHERSCIO'N BEN MOSIS DE SONCINO Chalcographicam Artem exercuit Arimini, Brixiæ, & in vltima ſenectute Conſtantinopoli. Vide ſi placet ſuprà pag. 432. col. 2. pag. 433. col. 2. & pag. 434. col. 1. & 2. vbi de hac familia Soncinatum fusè agitur.

גרשום או גרשון בר שלמה מקטלונייה

חבר ספר שער השמים ומדבר על העוף ועל הבהמה ועל כל הרמש הרומש על הארץ ועל כל אשר בו נשמה : ועל ההרים והעבים והשמים ועל הארץ ורוח ואש ומים : ועל שלג וברד ועננים : ועל העצם ועל האבנים ועל כל מיני אילנות וצמחים ונחלק לג׳ חלקים : ונדפס בוויניציאה שנת ש״ז לפ״ק על ידי ר׳ מאיר בר יעקב ממשפחת פרנצוני : ובעל ספר שלשלת הקבלה בדף נ״ד עמוד ב׳ אמר כי הוא היה בקטלוניה בר משה מי קנו שמחבר זה הספר היה שמו רבי יצחק לטף :

401 R. GHERSCIO'M vel GHERSIO'N BAR SALOMONIS DE CATALONIA, vt ſcribit Auctor *Scialſceleth hakkabalà*, pag. 54. b. Scripſit librum ſuum cum titulo שער השמים *Sciaàr Haſciamàim, Porta Cæli*, ex Geneſ. 28. ver. 17.

Tractat philoſophicè de omnibus rebus creatis: *De Volatilibus, Animalibus, Serpentibus, & cæteris animantibus. De Montibus, Denſitatibus. De Cælis. De Terra, Ventis, Igne, Aquis. De Niue, Grandine, Nubibus. De Oſſibus, & Lapidibus. De omnibus Plantarum ſpeciebus, Virgultis, & Germinibus*, vt in titulo libri prænotatur, qui in tres Partes diuiditur.

cap. 1. pag. 11. Sed quod ibi legitur, ſecundùm quod explicat R. Sal. שנתנבא בשעת מיתתו *Quod prophetauerat tempore mortis ſuæ*, videtur fabuloſum, & contrarium doctrinæ ipſius Talmudis traditæ in eadem pagina, non ampliùs octo lineis ſuprà, vbi de Prophetia agens, ait.

תנו רבנן משמתו נביאים האחרונים חגי זכריה ומלאכי נסתלקה רוח הקדש מישראל ׃

Tradunt Magiſtri noſtri: Poſtquam mortui ſunt Prophetæ poſteriores Aggæus, Zacharias, & Malachias, ceſſauit Spiritus ſanctus ab Iſraële. Hoc eſt, Defecerunt Prophetæ, qui Spiritu ſancto dictante prophetauerint. Quomodo ergo tam citò Talmudiſtarum doctrina è mente dilabitur, vt poſt octo linearum ſpatium contrarium doceant, & Prophetam Nouitium Samuelem Kattàn, de morte Rabban Simeonis & R. Iſmaelis prophetantem conſtituant? Inconſtantes & varij ſunt Talmudiſtæ, ideò fides eis adhibenda non eſt.

Tandem in פרקי אבות *Pirkè Auòth* cap. 1. §. 16. præclara ſententia legitur huius Rabban Gamalielis ſenioris, & eſt.

רבן גמליאל אומר עשה לך רב והסתלק מן הספק ואל תרבה לעשר אומדות ׃

Rabbàn Gamaliel dicit: Elige tibi Doctorem, & remoue dubitationem (ſcrupulum pelle) *& non multiplicabis decimare rem ſecundùm exiſtimationem.* Hoc eſt, Re non menſurata, niſi ad oculum, & vt vulgò dicitur, *Stimare ad occhio*.

Vltimò adde, fabuloſum eſſe, quod de hoc Gamaliele Pauli Apoſtoli Præceptore ſcribit Geſnerus in ſua Bibliotheca, nempè, ſcripſiſſe librum vnum de Grammatica Hebræa, ſicque corruptæ linguæ, ne in deterius abiret, ſepimentum feciſſe. Initium enim Grammaticæ Hebrææ valdè poſterius eſt, vt videbimus in *R. Iuda Bar Dauid Paſsì* חיוג *Chiùg*.

De Rabban Gamaliele ſeniore fit mentio in Ghemarà pluribus in locis, quorum aliquot citata ſunt. Item Cod. עז *Auodà Zarà* cap. 1. pagina 11. & in *Iuchaſin* pag. 21. 53. & 159. b. *Scialſceleth hakkabala* pag. 26. b.

Obijt anno mundi 3810. Chriſti 50. & ante excidium Templi an. 18. in cuius funere Onkeloſus Paraphraſtes inſumpſit 70. libras Opobalſami. Videſis ſuprà pag. 405. col. 2.

Athanaſius Kircher in Oedipo Claſſ. I. Symbol. cap. 11. *De Impreſſis Hebræorum* pag. 15. citat characteribus Latinis quendam *Gamaëlidem in manuſcripto Commentario in Pirkè Auoth*; idcircò neſcio an Hebraicè ſcribi debeat גמליאל *Gamliel*, vel גמאלי *Ghamaëlì*, vt inde redderemus *Gamaëlidem* in Accuſatiuo. Si ſic: Ego huiuſmodi nomen גמאלי *Gamaëlì* alibi nunquam vidi, aut audiui.

ר׳ גרשם. ר׳ גרשון בן משה

איש שונצינו

הוא המעתיק מגהת היסודים בעיר שונצינו ובעיר ברישה שנת ה׳ אלפים ורנב ובקושטנטינ׳ שנת ה׳ ביוו כרלם בקהלת ספר מכלול לר׳ דוד קמחי ׃

R. GER-

nes Hæretici momento pereant ; &c. Hodie verò contra Chriſtianos illam recitant, & pro *proditoribus* intelligunt Iudæos, qui ad fidem Chriſtianam conuertuntur, ea ſcilicet ratione, quòd Iudæorum perfidiam Chriſtianis prodant. Pro *Hæreticis* verò ipſoſmet Iudæos iam Chriſtianos intelligunt, quos viros ſceleratos exiſtimant, & appellant; vt explicant omnes Auctores Hebræi, qui de hac re loquuntur, vt exactiùs videbimus in *Samuele Kattàn*.

Quòd autem Samuel Kattàn coram Rabban Gamaliele ſeniore ſuam Precationem contra Hæreticos compoſuerit, & non coram Rabban Gamaliele iuniore Auctor יוחסין *Iuchaſsin* pag. 21. intendit probare ex eo, quòd hic Samuel Kattàn obierit ante deſtructionem Templi ſecundi, & antequam Rabban Iochannàn Ben Zaccài Principatum aſſumpſiſſet. Prophetauit enim (aiunt) tempore mortis ſuæ prædicendo Rabban Simeonem filium huius Rabban Gamalielis ſenioris, & R. Iſmaëlem tempore deſolationis Templi violenta morte perituros, ſicut euenit. Interfecto enim Rabban Simeone, Principatum ſuſcepit Rabban Iochannàn Ben Zaccài poſt Templi excidium, & poſt ipſum in Iabnè Rabban Gamaliel iunior, coram quò aliqui exiſtimant compoſitam fuiſſe prædictam Precationem. Sed eo tempore iam mortuus erat illius Auctor Samuel Kattàn, cùm ante Templi deſolationem iam obierat, & prophetauerat, vt habetur in Cod. *Sanhedrin* cap.

quas vt efficaciùs, & ſine aliqua ſuſpicione defenderet coram toto Concilio, *iuſſit foras ad breue homines fieri*, vt legitur cap. 5. v. 34. Actuum Apoſtolorũ. Quibus verbis innuitur, illum Præſidem Concilij & Principem fuiſſe, quia *iuſſit* Apoſtolos ad breue tempus extra Concilium educi; & τίμιος *in pretio habitus*, eò quòd Princeps erat, ideòque *Honorabilis*, vt legit Vulg. Exemplum enim horum Hæreticorum, Theodæ ſcilicet, & Iudæ Galilæi, Collegis ſuis propoſuit; quia ſicut hi non longo temporis ſpatio perdurarunt, ita euenturum fore credendum erat hominibus iſtis, ſi ex Deo non eſſent. Vnde ſubiungit ibidem ver. 38. *Quoniam ſi eſt ex hominibus conſilium hoc, aut opus, diſſoluetur: ſi verò ex Deo eſt, non poteritis diſſoluere illud, ne fortè & Deo repugnare inueniamini. Conſenſerunt autem illi &c.*

Porrò hæc Precatio contra Hæreticos in Concilio, in Iabnè coram R. Gamaliele compoſita, & approbata videtur anno mundi 3790. quinque annis poſt tranſlatum Synedrium ab Hieroſolymis in Iabnè, tribus annis ante mortem Chriſti, & quatuor annis ante Conſilium coactum contra Apoſtolos, & annis 38. ante deſtructionem Templi.

Sed ſi quæras, Quomodo incipiat hæc Precatio contra Hæreticos?

Reſpondeo, Incipit.

ולמלשינים כל תהי תקוה וכל המינים כולם
כרגע יאבדו וכו'

Et proditoribus non ſit ſpes, & om-

Paruo, compoſita fuit precatio illa contra Hæreticos, quæ approbata fuit à Rabban Gamaliele, & in calce 18. Precationum addita, & quam Iudæi quotidiè recitant contra Chriſtianos, eos pro Hæreticis habentes, de qua prolixius agemus in *Samuele Kattàn*.

Dices: Rabban Gamaliel nonne fidei Chriſtianæ ſectator erat? & quomodo verum eſſe poteſt, cum laudaſſe & confirmaſſe Precationem contra eiuſdem fidei ſectatores?

Reſp. Hanc Precationem contra Hæreticos à Samuele Kattàn compoſitam non fuiſſe contra Chriſtianos principaliter, ſed contra alios, quos Hæreticos fuiſſe, omnibus notum erat; nempè contra ſequaces Theodæ & Iudæ Galilæi Hæreſiarchæ: nam, vt dicit R. Moſes Ægyptius הלכות *Hallachòth* תפלה *Thephillà* c. 2.

בימי רבן גמליאל רבו מינים מישראל וכו׳.

In diebus Rabban Gamalielis multiplicati ſunt Hæretici in Iſraël, &c. Id eſt, Multæ ſectæ in dies pullulabant Hæreticorum, inter quas præualebat Hæreſis Theodæ, & Iudæ Galilæi, contra quas dicendum eſt fuiſſe compoſitam huiuſmodi Precationem Samuelis Parui contra Hæreticos, quam approbauit R. Gamaliel, & inter alias Preces collocauit. Quando autem inſtiterunt Iudæi in Concilio, quod Iabnæ probabile eſt coactum fuiſſe contra Chriſtianos, inſtantibus Sadducæis, vt omnes Chriſtiani interficerentur, partes Chriſtianorum ſuſcepit Gamaliel; quas

bro Cabalæ pag. 58. editionis Baſileenſis ſubinfert -

הרי ידענו שר״ג זה ראש ישיבה ונשיא ומעשיו מקובלים בכל ארץ ישראל ובכל גליות ולא מיחה המלך ולא אדם בעולם:

Ergo cognoſcimus quòd iſte R. Gamaliel erat Caput Academiæ, & Princeps, & decreta eius recipiebantur in tota terra Iſraëlis, & in omnibus tranſmigrationibus, neque Rex, nec alius quiſpiam præſumebat ea delere. Nam vt ipſe Auctor ibidem dicit -

שכן היה המנהג בבית שני שהמלך מבני חשמונאי או מעבדיהם בני הורדום היה המוציא והמביא במלחמה ובכל דברי המלכות אבל בל דברי תורה חוקים ומשפטים על פי הנשיא מבית דוד היו נעשים ועל פי כהן גדול והסנהדרין:

Quia tempore Domus ſecundæ (quádiù ſtetit ſecunda Ædes) *hæc fuit conſuetudo, quòd Rex ex ſtirpe Chaſmonæorum* (Machabæorum) *aut ſeruorum illorum, id eſt Herodum, ea quæ ad bella, & ad regimen totius Regni pertinebant, operabatur. Verùm, quæ ad Legem, Statuta, & Iudicia ſpectabant, ad nutum Principis de Domo Dauid, vnà cum Sacerdotis magni & totius Synedrij aſſenſu, exequebātur.*

Itaque ſedente Rabban Gamaliele in ſolio Principatus in יבנה *Iabnè*, quæ Ciuitas eſt à Ioppe tribus milliaribus diſtans, Ioſepho & Straboni Ἰάμνια, & quò tranſlatus fuit Synedrij Senatus poſt Templi exuſtionem, vel vt alijs placet, ante deſtructionem illius, annis quadraginta, de qua re alibi ex profeſſo. Coram eo à Samuele cognomento קטן *Kattàn*

תנו רבנן . מימות משה ועד רבן גמליאל לא היו למדין תורה אלא מעומד משמת רבן גמליאל ירד חולי לעולם והיו למדין תורה ליושב :

Tradiderunt Magiſtri noſtri: A diebus Moſis Vſque ad Rabban Gamalielem non docebant Legem niſi ſtando. Poſtquam mortuus eſt Rabban Gamaliel, deſcendit infirmitas (debilitas) *in mundum, & docuerunt Legem ſedendo.*

Hic Rabban Gamaliel ſenior, non ſolùm Principatum obtinuit in doctrina (nam Synedrij Caput & Princeps erat) ſed etiam fuit Vir ſanctus, & D. Pauli Apoſtoli Magiſter; Apoſtolus ſiquidem ſecus eius pedes eruditus fuit iuxta veritatem paternæ Legis Act. 22. 3. Eius auctoritas erat maxima; quia pręter moderamē quod circa doctrinam Hieroſolymis, & per Iudęorum terras adminiſtrabat, etiam per vniuerſum, quacumq; Iudęorum reliquiæ diſperſæ erant, illius iuriſdictio extendebatur. Hinc decreta decernebat obſeruanda vbiq; locorum. Patet hoc ex decreto decimādi oleas, frumentum, & intercalandi annum, quod cum Synedrij voto euulgauit, & ad omnes captiuitates tranſmiſit, præcipiendo vt annum communem embolismum facerent. Habetur hoc decretum in Cod. סנהדרין *Sanhedrin* cap. 1. pag. 11. b. in ipſo principio his verbis conceptum -

מעשה ברג״ שהיה יושב על גב מעלה בהר הבית והיה יוחנן סופר הלז עומד לפניו ושלש איגרות חתוכות לפניו מונחו׳ אמ׳ לו טול איגרא חדא וכתוב לאחנא בני גלילא׳ עילאה ולאחנא בני גלילא׳ תתאה שלומכון יסגא לעלם מהודעין אנחנא לכון דזמן ביעורא מטא לאפרושי מעשרא ממעטני

זיתא , וטול איגרת חדא וכתוב לאחנא בני דרומא שלומכון יסגא לעלם מהודעין אנחנא לכון דזמן ביעורא מטא לאפרושי מעשרא מעומרי שובליא . וטול איגרא חדא וכתוב לאחנא בני גלוותא בבבל ולאחנא דבמדי ולשאר כל גלוותא דישראל שלומכון יסגא לעלם מהודעין אנחנא לכון דגוזליא רכיכין ואימריא ערקין וזמנא דאביבא לא מטא ושפרא מילתא באנפיי ובאנפי חבריי ואוסיפין על שתא דא יומין תלתין דלכא בתר דעברוהו :

Opus (quod decreuerat) *Rabban Gamaliel, qui ſedebat in loco ſublimi Templi* (Hieroſolymitani) *& Iochanan Scriba ſtabat coram eo, & tres epiſtolæ expanſæ coram eo manebant. Dixit ei* (R. Gamaliel) *Accipe vnam ex his epiſtolis, & ſcribe fratribus noſtris hominibus Galileæ ſuperioris, & fratribus noſtris hominibus Galileæ inferioris: Pax veſtra augeatur ſuper vos. Notum facimus vobis, quòd tempus remouendi aduenit, vt ſeparentur decima ex cupa Oliuarum.*

Accipe aliam epiſtolam, & ſcribe fratribus noſtris (qui ſunt) *in Meridionali plaga: Pax veſtra augeatur ſuper vos. Notum facimus vobis, quòd tempus remouendi aduenit, vt ſeparetur decima ex manipulis ſpicarum.*

Et accipe epiſtolam tertiam, & ſcribe fratribus noſtris filijs tranſmigrationis in Babel, & fratribus noſtris in Media, & reliquis tranſmigrationibus Iſraël: Pax veſtra augeatur ſuper vos. Notum facimus vobis fratribus noſtris, quòd Pipiones teneri ſunt, & Agni ſunt paruuli, tempuſque Veris nondum aduenit. Placet itaque mihi, & Collegis meis addere ſuper hunc annum alios dies triginta. Forſan erunt poſt emboliſmum. Vnde תרא׳כד *Harrauàd* in libro

Çod. סנהדרין *Sanhedrin* cap. 11. חלק *Chèlek* pag. 97. longè poſt medium, vbi ſic legitur -

תניא ר' נהוראי אומר דור שבן דוד בא בו נערים ילבינו פני זקנים וזקנים יעמדו לפני נערים ובת קמה באמה וכלה בחמותה ופני הדור כפני כלב ואין הבן מתבייש מאביו :

Eſt Traditio. R. Nehorài dicit: Generatione illa, qua filius Dauid (Meſſias) *venit, pueri albeſcere facient* (pudore afficient) *vultus ſenum; & ſenes ſtabunt contra pueros; & filia inſurget in matrem, & ſponſa in ſocrum eius. Et facies illius æui* (erunt) *ſicut facies Canis. Neque filius erit, qui pudore ſuffundatur* (ob reuerentiam) *patris ſui*. Si igitur tempore aduentus Meſſiæ filij ſtabunt contra patres, ſponſæ contra ſocrus, filiæ contra matres, & pueri contra ſenes, diſcipuli etiam ſtabunt contra magiſtros, quia vt ibidem legitur, Academiæ & Gymnaſia etiam conuertentur in Lupanaria, quæ tempore Rabban Gamalielis ſenioris acciderunt. Ergo tempore illo aduenit Meſſias. De his plura vide ſuprà pag. 174. col. 2.

Alij autem alio modo explicant illud: *A tempore, quo mortuus eſt Rabban Gamaliel ſenex, ceſſauit honor Legis.*

שהיו בימיו לומדים התורה בעמידה ואחר שמת בא חולשה לעולם וקורין בישיבה :

Quòd in diebus eius docebant Legem ſtando; ſed poſt eius mortem venit debilitatio in mundum, & legerunt ſedendo; vt legitur in Cod. מגלה *Meggillà* cap. 3. הקורא pag. 21. circa finem. Principatus ſub annis Rabban Gamalielis Senioris, quem recepiſſe Cabalam ſeù Traditionem oralem à patre ſuo Rabban Simeone eodem anno 3768. vitamque protraxiſſe vſque ad annum 3810. quo anno Rabban Simeon filius eius Scholæ Principatum inijt annis 18. ante excidium Templi, vt ſcribit R. Dauid Ganz ad annum 768. Igitur ſecundùm hanc opinionem habemus 42. annis tantùm vixiſſe in Principatu Rabban Gamaliel Seniorem, quibus ſi addantur alij 20. anni, ad quam ætatem, veroſimile eſt, eum perueniſſe, quando ad Principatum euectus eſt, fiet ſumma annorum 62. quæ ætas non eſt adeò excedens, vt is, qui ad eam perueniat, Senex per Antonomaſiam debeat vocari. Igitur dicendum R. Gamalielem vocari ſenem, ſeù ſeniorem ad differentiam alterius iunioris, qui vocabatur de Iaunè, de quo infrà.

Idem Auctor *Iuchaſin* pag. 53. ex Cod. סוטה *Sottà* ait -

משמת רבן גמליאל הזקן בטל כבוד התורה :

A tempore, quo mortuus eſt Rabban Gamaliel ſenior, ceſſauit honor Legis. Et ſecundùm quod exponit Auctor ערוך *Arùch* ad vocem בטל, vt ipſe refert, intelligendum eſt, quòd ceſſauerint בני אדם שמכבדין בעלי תורה : *Homines honorare Doctores Legis.* Ergo, ego dico, Tempore Rabban Gamalielis venit Meſſias Iudæorum. Probatur conſeq. Quia tempore aduentus Meſſiæ Iudæorum mores corruptiſſimi eſſe debebant, vt habetur in

שמת בא השלום לעולם וקורין כיהודים ׃ ובנו היה רשב"ג
הראשון שנהרג ובנו של רשב"ג היה רבן גמליאל ביבנה ׃ ובעל
ספר שלשלת הקבלה דף ל"ו עמוד ב׳ אמר כי הוא הקים תקון
ברכת המינים לפני ר׳ גמליאל הזקן כמו אמר בעל ספר
יוחסין דף כ"ח ולא לפני רבן גמליאל שהיה אחר רבן יוחנן בן
זכאי כי אמרו שהוא בשעת פטירתו בקבלה על רבן שמעון בן
גמליאל ועל רבי ישמעאל לתקטלא ובספר ביבא בן סיס ונהרגו
כשהרגו רבן שמעון בן גמליאל ואז קבל הנשיאות רבן יוחנן בן
זכאי בראיתא בגמרא ושמעם זה במשנה בפרק קמא די סנהדרין
דף י"א׃ הוא היה יושב על גב מעלה בהר הבית ויוחנן סופר
הלו יושב ולפניו שלש אגרות מקובות ואמר לו טול אגרתא
חדא וכתוב לאחנא בני גלותא דבבל לאחנא בני גלותא דמדי׃
ולאחנא בני גלותא דיון ולשאר כל גלותהון דישראל כמו
שכתוב במסכת סנהדרין פרק א׳ דף י"א ע"ב ׃ ובפרקי אבות
פ׳ א׳ רבן גמליאל אומר עשה לך רב והסתלק מן הספק ואל
תרבה לעשר אומדות ׃

399 RABBAN GAMLIE'L HAZZAKE'N SENEX ita vocatus, vel ob differentiam alterius Iunioris, vel quia dies vitæ ſuæ in longum protraxerat, vt putat *Iuchaſsin* pag. 53. in fine, & Dauid Ganz ad an, 768. quod mihi non probatur: nam hic Rabban Gamaliel fuit filius Rabban Simeonis, qui puerulum IESVM in vlnis ſuſcipere meruit, quique cùm eſſet filius Hillelis Senioris Traditionem receperat à patre ſuo anno mundi 3768. ſecundùm eundem Ganz, ad quem annum idem Auctor refert mortem Hillelis; annos autem, quibus Iſraëlem gubernauit Rabban Simeon, Auctores ſub ſilentio inuoluunt, rati forſan, ſibi apud Iudæos inuidiam & odium parari, ſi de eo, qui Chriſtum agnouit, vlnis ſuſcepit, & omnium populorum Saluatorem prædicauit, verba honorifica facerent. Includunt itaque annos ſui Prin-

dòſc Auctor גלא רזיא *Ghalè razià*.

Dices, Hodie huiuſmodi librum non reperiri.

Reſpondeo. Ideòne quia hodie non reperitur, aliquando non reperiebatur? Multi ſunt libri Hebraici manuſcripti, qui nunquam excuſi fuerunt, & olim frequenter per manus diuerſorum terebantur, & tamen hodie vix, aut nullo modo ampliùs reperiuntur, vt liber משה הדרשן *Moſis hadarſciàn*, quem frequenter citat R. Salomon in ſuis Commentarijs, vti & ברשית קטנה *Bereſcith kattanà*, & alij. Vnde Pocockius cap. 8. *Miſcellan.* in Porta Moſis egregiè Galatinum defendit p. 319. *Suſpectæ* (inquit) *apud multos fidei habetur* (Galatinus) *quòd Authores laudet Hebraicos, qui iam in Chriſtianorum manus non perueniant, at qui ſi à Iudæis, ideò ne perueniant, clàm habitos?.. quod facilè factu fuit cùm libri alicuius nondum typorum beneficio propagati, pauca admodum, & ſingularia forſan exemplaria reperirentur.* Quidnì ſit eandem fortunam expertus ſit noſter גלא רזיא *Ghalè razià*? Id fateri veriſſimè poſſum, me ſumma diligentia illum inquiſiuiſſe, nec vnquam tantillum luminis de eo, neque inter Hebræos, nec inter Chriſtianos habere potuiſſe.

סנכ׳ **רבן גמליאל הזקן** נכדו של הלל הזקן
בנו של רבן שמעון בן הלל נקרא הזקן לפי שהיה
רבן גמליאל אחר בן בנו נקרא רבן גמליאל דיבנה ׃ ואולי
נקרא הזקן כנגדו שהאריך ימיו , אמר בעל ספר יוחסין דף
נ"ג משנכת סוטה כמוך במשנתנו משמת רבן גמליאל הזקן בטל
כבוד התורה פי׳ שהיו נוהגין ללמוד התורה בעמידה ומשר

in fine, vbi dum loquitur honorificè de noſtro libro Eccleſiaſtici ſub nomine בן סירא *Ben Sirà*, & duos eiuſdem nominis eſſe Auctores, Ben Sirà ſeniorem, quem & Rabbenu Hakkadòſc vocat, & Ben Sirà iuniorem; hinc duos eſſe Rabbenu Hakkadòſc hoc modo probat -

זהנה מציאות שנים מן השם המפואר הזה יש לו הבר טוב זהוא רבינו הקדוש כי ידעת אמרם בקדושין פ״ד ומדרש קהלת פסוק וזרח השמש יום שמת רבי עקיבא נולד רבי הנקרא גם כן רבינו הקדוש: והרי במכילתא דבשלח פרשת השירה תמצא א״ר עקיבא דבר הסיח לי רבינו הקדוש וכו׳: הרי קדוש קדוש:

Et ecce duo, qui inueniuntur inſigniti hoc honorifico nomine Rabbenu Hakkadòſc. Scias, quòd in Cod. Kidduſcin cap. 4. *& in Midràſc Eccleſiaſt. Ver.* 5. Et oritur Sol; *eo die, quo moritur R. Akibà, naſcitur Rabbi, vocatus etiam Rabbenu Hakkadòſc. At in* מכילתא *Mechiltà ſect.* בשלח *Beſciallàch*, §. השירה *Haſcirà inuenies. Dixit R. Akibà: Verbum narrauit mihi Rabbenu Hakkadòſc &c. En* (duo) *Kadòſc, Kadòſc*. Ita Auctor *Imrè binà*. Sed hæc ratio non videtur magis probare duos fuiſſe *Rabbenu Hakkadòſc*, quàm duos Rabbinos ſub nomine *Rabbi Akibæ*, & ſicut ipſe concludit הרי קרוש קדוש poſſet etiam concludi הרי עקיבא עקיבא *En Akibà Akibà. Ergo* (duo ſunt) *Rabbi Akibà*. Quicquid ſit; traditio eſt apud eos, duos fuiſſe Rabbenu Hakkadòſc. Quæ ſententia nobis admodum fauet, dum ex ea excluditur R. Hakkadòſc Auctor Miſcnæ, & includitur Rabbenu Hakkadòſc

חברתו רבינו הקדש ובתוך ספריו לא נמצא זה הספר ואולי חברו רבינו הקדש אחר כי שנים רבינו הקדש היו כמו כראה בספר אמרי בינה פרק כ״ב דף נ״ב עמוד א׳ בסוף העמוד: אחד בעל ששה סדרי משנה ושני בעל ספר הזה:

398 GHALE' RAZAIA' *Reuelans arcana*. Tit. libri deſumptus ex Daniele 2. v. 29. Hunc ſæpiſſimè citat Galatinus. Tribuitur Rabbenu Hakkadòſc. In eo fidei noſtræ myſteria tam euidenter oſtenduntur, vt vix in Nouo Teſtamento clariùs cerni queant, vnde & de eius fide nonnulli Viri eruditi non malè videntur dubitaſſe. Nam inter opera Rabbenu Hakkadòſc hic liber non extat, & Iudæis planè incognitus eſt. Diceret quis perijſſe malitia Iudæorum & arte, ne ob tam euidentes demonſtrationes Myſteriorum fidei Chriſtianæ, eandem fidem ſuſcipere cogerentur. Sed non eſt veroſimile, hunc Rabbenu Hakkadòſc, qui Legem Iudaicam inſtaurauit, compoſito libro משנות *Miſcnaiòth*, in quo omnia ceremonialia Iudaica explanantur, voluiſſe Iudæis Chriſtianorum Myſteria & dogmata in alio libro ita euidenter oſtendere, vt ex illius ſola inſpectione potuiſſent Legem Iudaicam deſerere. Poſſet potiùs dici, duos fuiſſe Rabbenu Hakkadòſc: vnum poſt Chriſtum, tempore Antonini Imperatoris, & eſt ille, de quo modò locuti ſumus: alium ante aduentum Domini: & de hoc intelligendum eſſe, quando dicitur, Rabbènu Hakkadòſc eſſe Auctorem huius libri *Ghalè Razià*. Quòd fuerint duo Rabbènu Hakkadòſc, clarè docet Auctor אמרי בינה *Imrè Binà* cap. 22. pag. 92.

14. R. Salomon Ephraim Ben R. Aharon לונטשיץ *Lontſcitz*.

15. R. Ieſaaia Iſaias Ben R. Abraham Pragenſis.

Pag. 3. extat prima Præfatio huius Auctoris in librum ſuum. Incipit quibuſdam Carminibus, quorum initialibus literis exprimunt nomen

גדליה בן ההבר רבי שלמה נר״ו :

Ghedalià Ben Hachauèr R. Salomonis.

Pag 4. b. Extat alia ſecunda Præfatio eiuſdem Auctoris, vbi annus, quo hæc Commentaria ſcribere inceperit, notatur. Plura ad hunc librum pertinentia vide *R. Ioſeph Albò.*

סנ״ל גואן די ניקולו מפריש חבר
פירוש על הלוחות של מלך דון אלפונסו בלשון
לטין והעתיקו אל לשון עברי ר׳ משה מקרית יערים ונמצא
כ״י בוואטיקאנו על הקלף :

394 IOANNES NICOLAI PARISIENSIS. Scripſit *Commentarios ſuper Tabulas Aſtronomicas Alphonſinas*, quos ex Latina lingua in Hebræam tranſtulit R. Moſes de Kiriath Iearim. Extat mſc. in Bibliotheca Vaticana partim Papyr. & partim Pergam. in 4.

סנ״ה מאשטרו גיראבט די שולא
חבר פירוש הספר התשיעי מספר האלמנצור
וחלק לאותם החלקים והפרקים אשר חלק ראז״י את ספרו :
ואני ראיתיו כי״ כתוב שלם והוא על הרפואה מחילו מכף
רגל ועד קדקד הראש :

395 Magiſter GERAVT (forſan Gil-

bertus) DE SCIOLA, Scripſit *Commentaria in librum IX. Almanſoris de varijs infirmitatibus corporis humani*. Diuiſit ea in Partes & Capitula, quemadmodum fecerat Razi in librum ſuum. Ea ego vidi mmſcc. in fol. Papyr. apud Eruditum Virum & in Hebraicis peritiſſimum D. Odoardum Altham Anglum. Non potui tamen percipere, quo anno, & vbi, & qua lingua, hæc primò ſcripta fuere; attamē animaduerti quàm diligenter explicat omnes morbos qui à planta pedis vſque ad verticem capitis hominibus obuenire ſolent: ideòque exiſtimo eſſe librum valdè bonum & vtilem; eoq; magis vtilem, ſi Latinè redderetur.

סנ״ו מאשטרו גירונימו מבולונייאה
היה לנכרים והודי ואחר כך נעשה משיחיי חבר ס׳ א׳ לנגד
היהודים בלשון איטלקי והוא נדפס בויניציאה שנת אלף
הקטן למניננו :

396 Magiſter HIERONYMVS DE BONONIA ITALVS, ex Iudæo Chriſtianus. Scripſit Italicè *Opuſculum contra Iudæos*. Excuſum fuit Venetijs anno Domini 1515. in 8.

סנ״ז מאשטרו גירונימו די סאנטה פא :
עיין ר׳ יהושע הלורקי :

397 Magiſter HIERONYMVS A SANCTA FIDE. Vide *R. Ioſuè Halòrki*.

סנ״ח גלא רזיא והוא שם הספר שנלקטוהו במקבו
הרבה פעמים מבלי דעת מחברו הספר : ויש אומרים כי
מברתו

marginem, & ſunt *Radices* huius Auctoris R. Ghedaliæ. ענפים *Anaphìm* occupant exteriorem libri marginem, & ſunt *Rami* eiuſdem. עלין *Alin* ipſius marginis externum album occupant, & ſunt *Folia* huius עץ שתול *Etz ſciashùl Arboris plantatæ*.

Pagina 2. huius libri reperiuntur הסכמות *Haſchamòth Conſenſus Rabbinorum*, qui librum hunc, vt typis committi poſſit, approbant, & elogijs extollunt. Horum primus eſt.

R. Meir Ben R. Ghedalià de לובלין *Lublino*.

2. R. Scemuel Eliezer Ben Rabbi Iodà.

3. R. Aharon זעליג *Zaaligh* Ben R. Nephthali.

4. R. Iſaach Ben R. Scemuel Vir de domo Leui שלי״טא *Scelittà* de לונטשיץ *Lontaſchitz*.

5. R. Scemuel Ben Rabbi Ioſeph יאסקא *Iàska* de לעסלא *Laaſalà*.

6. R. Menachem מאנש חיות *Maanàſc Chaijòth* Ben R. Iſaac Chaijòth de לובלין *Lublino*.

7. R. Iſaac Ben R. Nathan שפירא *Spira*.

8. R. Beniamin Ben R. Chaijm מארפטשיק de *Arpattſcik*.

9. R. Iudas ליב *Leb* Ben Ioſeph Aſchenazi Germanus.

10. R. Iodà vocatus ליבא *Leua* Ben R. Iſraël Iacob Chaijòth.

11. R. Iſaac Ben R. Ionathan.

12. R. Ephraim Ben R. Nephthali זלמן *Zalamàn*, שעברשין *Sciaauarſcin*.

13. R. Ghedalià Ben R. Meir לובמלא *Lubmelò*.

14.

min. ſupput. Chriſti 1617. Scripſit Commentaria in ספר עקרים *Sèpher Ikarrìm*, *Librum Articulorum* (fidei Moſaicæ) R. Ioſeph Albo, eaque in tres claſſes diſpertitus eſt: in שרשים *Sceraſcìm Radices*, ענפים *Anaphim Ramos*, & עלין *Alin Folia*: nam totum opus nuncupauit עץ שתול *Etz ſchatùl Lignum plantatum*. Tit. ex Pſal. 1. 3. *Et erit ſicut lignum plantatum ſuper riuos aquarum &c.* Nam ſicut Arbor habet Stirpem, Radicem, Ramos, & Folia; ſic in hoc libro *Stirps* eſt עקרים *Ikarrìm* textus primarij Auctoris R. Ioſephi Albo; שרשים *Sceraſcìm Radices*, ſunt Commentaria huius Auctoris; ענפים *Anaphìm*, *Rami* ſunt eiuſdem Auctoris aliæ expoſitiones, & loca ex Sac. Scriptura, Talmude, & ab alijs antiquis Rabbinis petita ad comprobationem ſententiarum, quæ in Commentarijs adducuntur. Et עלין *Alìn Folia*, ſunt citationes eorundem locorum, vt primò oculorum ictu agnoſcat Lector, quibus locis ea petita ſint. Et ſicut Arbor ex folijs, ramis, radicibus, & trunco coaleſcit; ita hic liber ex his partibus compoſitus eſt, quæ ſimul vnitæ arborem quandam componere videntur: & ob id titulum libri nuncupauit עץ שתול *Etz ſciatùl*, *Arbor plantata*, vt dictum eſt.

Cæterùm hic liber impreſſus eſt Venetijs apud Petrum & Laurentium Bragadinos in domo Ioannis Kaion in fol. vbi textus quadrato charactere occupat medium folij, & hæ ſunt עקרים *Ikarrìm* R. Ioſeph Albo. שרשים *Sceraſcìm* occupant interiorem libri

כו דרושים ותדושים ופרי מגדים נוספים על
כל אשר חוברו לפניו בענין זה :

In eo ſunt expoſitiones, & res nouæ, fructus attracti additi ſuper ijs omnibus, quæ antehac de huiuſmodi argumento compoſita ſunt.

Hunc ſcripſit, vt ipſemet Auctor ait pag. 66. anno ל״פ 309. min. ſupput. Chriſti 1549. & vltimum illorum, quem in Catalogo recenſet, dicit ſcripſiſſe anno 346. Chriſti 1586. Ex hoc colligitur, eodem anno hunc Auctorem inter viuos ſuperfuiſſe; & intra ſpatium 37. annorum viginti libros edidiſſe, excluſa expoſitione Patrum פירוש אבות *Pirùſc Avòth*, quia iam illam compoſuerat in iuuentute, vt ipſe ibidem dicit.

Vltimò eſt ſciendum, quòd Amatus Luſitanus, Centuriam VIII. ſuarum Curationũ Medicinalium Theſſalonicæ habitarum, huic Ghedaliæ Iachijæ dedicauerit anno min. 5319. Chriſti 1559.

Tandem corrigendus eſt locus in Oedipo Kircheriano Claſſ. II. Grammat. Cap. II. §. I. *De Siclo Hebræorum* pag. 88. vbi citatur שלשלת הקבלה *Catena Cabalæ*, & pro *R. Iachija* mendosè ponitur *R. Iochai*. Niſi alius liber cum eodem titulo שלשלת הקבלה *Catena Cabalæ* inueniatur, cuius Auctor ſit quidam R. Iochai mihi ignotus. Et augetur ſuſpicio, quia in hoc noſtro libro שלשלת הקבלה *Catenæ Cabalæ* non reperitur *Tract. De Monetis*, qui ibi citatur.

שצב' רבי גדליה בן רבי משה קורדווירו כתב הקדמה על ס' אור נערב לר' משה קורדווירו אביו והוא פרדס הרימוני' בקיצור ונדפס בויניציאה שנת שמ"ז לפ"ק :

392 R. GHEDALIA' BEN MOSIS KORDOVVERI. Scripſit הקדמה *Hakkadmà Præfationem* in librum אור נערב *Or Neeràu Luminis adueſperaſcentis*, compilatum ex opere maiori Cabaliſtico nuncupato פרדס הרמונים *Pardès Harrimonìm, Paradiſus Malorum Punicorum*. Vtrumque opus compoſitum fuit à R. Moſe Cordouero patre ſuo. Sed iſtud, de quo modo agitur, eſt Epitome maioris *Pardès Harrimonìm*; eſtque excuſus Venetijs apud Ioannem de Gara anno 347. minoris ſupputationis, Chriſti 1587.

שצג' ר' גדליה בן שלמה איש פולין המכונה זלמן איש ליפשיץ במלכות פולונייא בהיותו בן כ"ו שנה חבר ספר עץ שתול והוא ביאור בלשון צח ורחב על ספר עקרים שחבר ר' יוסף אלבו : וכמו שחלקי האילן הם עקרים שרשים וענפים ועלין : כן בספר הזה · יש בו עקרים שחבר ר' יוסף אלבו : ושרשים הם ביאור או פירוש של זה החכם ר' גדליה : וענפים הם דברים הנוספים ממקראי קדש וממדרשי חכמים הקדמונים : ועלין הם מראה מקום על הפסוקים והמדרשים הבאים בזה הספר שהוסיפו עליו וכן נקרא ספר עץ שתול על שם הכתוב והיה כעץ שתול על פלגי מים וגו' : נדפס בוויניציאה במצות פייטרו ולורינצו בראגאדין בבית זואני קאיין שנת אחר ושמו אחד ליצירה :

493 R. GHEDALIA' BEN R. SALOMONIS ISC POLIN POLONVS, cognomento *Zalman* ליפשיץ *Lipſcitz* Regni Poloniæ an. ל״פ 377. min.

Pag. 3. habetur Præfatio, qua filio ſuo Ioſepho primogenito, cui librum dicat, eiuſdem libri inſtitutum, conſilium, & vtilitatem pandit, & cur illum יחייא *Iachija* vocet, declarat; in cuius fine Carmen additur cum literis initialibus, quæ componunt גדליה *Ghedaliam*.

In fine autem libri additur Index locupletiſſimus omnium rerũ, & verborum, quæ in libro tractantur cum hoc titulo

מפתח ספר יחייא הנקרא גם כן שלשלת הקבלה׃

Clauis libri יחייא *Iàchijæ, qui Vocatur etiam* שלשלת הקבלה *Scialſcèleth hakkabalà, Catena Cabalæ.*

Quamuis hic Auctor multa fabuloſa & inueriſimilia ex alijs Auctoribus ſine vllo rerum & temporum examine exſcripſerit, potiſſimùm quando ad ſuæ familiæ gloriam promouendam conducere ſibi videbatur: nihilominus quoad Chronologiam, non inutilis eſt liber, imò ſanè dignus, vt ſermone Latino illius copia fieret Viris eruditis, & rerum Iudaicarum curioſis: eoque ipſemet ſæpiſſimè *Scriptores*, *&* *Scripta Rabbinorum* deſcribendo in hac noſtra *Bibliotheca Rabbinica* ſum vſus. Quia, quamuis ipſe Ghedalià Auctor ſuam hanc *Cabalæ Catenam* ex libro יוחסין *Iuchaſsin* compilauerat; attamen multa in ea ſunt, quæ neque in *Iuchaſsin*, neque in alijs libris de facili inueniri poſſunt: atque, vt dicitur in prima libri facie

In II. Parte recenſet quatuor Sermones. Primum, *De Mundo*, *&* *Aſtronomia*. II. *De formatione Infantis in Vtero materno*, *&* *vſu partium corporis humani*. III. *De infuſione animæ in corpus humanum*. IV. *De Strigibus, Maleficis, & Energumenis*. Poſtea agit *De Iudicio hominis poſt mortem*. pag. 85.

In III. Parte tractat *De creatione Mundi, Angelorum*, *&* *Dæmonum*. *De Paradiſo*, *&* *Inferno* pag. 90. b. *De inuentione rerum*. pag. 91. *De principijs Regnorum*. pag. 94. Quædam, quæ acciderunt tempore Ioſue, & alijs temporibus inferioribus vſque ad expulſionem Iudæorũ ex Vrbibus Dominij Summi Pontificis Romani, compendiosè, ſed curiosè recenſet.

Statim à tergo primæ pagellæ, inuenitur teſtimonium Rabbi Ioſephi סאמינה *Samigæ* in approbationem & laudem libri, cuius opera vt in lucem celeriùs exiret, factum eſt.

Samuel Ben Elchanàn de הארקיוולטי *Harcheuoltis* compoſuit Carmen in laudem Auctoris & libri, reperitur pagina 2.

Iſaac צרפתי *Tzarphati* Gallus Auctoris Contubernalis etiam ipſe aliud Carmen in laudem Auctoris compoſuit, cuius literis initialibus exprimitur nomen רבי גדליה נחייא לצו *R. Ghedolià, & Iachija, Cuſtodiat eum Deus.*

Immediatè poſt ſequitur aliud R. Ioſephi filij Auctoris, cuius nomen & Ghedaliæ patris ſui leguntur, ſi combinentur literæ quibus verſus incipiunt, quæ ſunt יוסף ב״ר גדל״י *Ioſeph BeRabbi Ghedaliæ*.

vt ſuprà recenſiti ſunt eiſdem verbis, & eodem ſeruato ordine, quem ipſe ſeruauerat. In tanto autem Librorum apparatu, nullum ex ijs in lucem prodijſſe puto, niſi Librum יחייא *Iachija* numero 11. notatum, quem ſub nomine ספר שלשלת הקבלה *Sèpher Scialſcèleth hakkabalà, Libri Catenæ Cabalæ* excuſum Venetijs vidimus in domo Ioannis de Gara an. שמ״ז 5347. Chriſti 1587. & Cracouiæ anno שנ״ו 356. Chriſti 1596. in 4. Diuiditur hic Liber in tres Partes.

In prima texit Auctor Chronologiam ab Adamo ad Noë, & deſcendendo per Abrahamum, & reliquos Patres peruenit ad Moſen *pagina* 11. Ioſue, Phinees, Eli, Samuelem, Achiam Silonitem, Eliam Tisbitem, *pagina* 17. b. Zachariam, Oſeam, Amos, Iſaiam, Micheam, Ioël, Nahum, Habacuc, Sophoniam, Ieremiam, Baruch, *pag.* 19. b. Ezram, Viros Synagogæ magnæ *pag.* 21. b. Simeonem Iuſtum, & alios Sapientes ante natiuitatem Domini per Antigonos, Ioſephum Ben Ioèzer, Ioſe Ben Iochanàn, Iudam Ben Tabbai, Nithai Haarbeli, Scemaaià, & Autaliòn, Hillel & Sciamài *p.* 25. b. & poſt Chriſtum Dominum tranſcurrit per Iochanàn Ben Zaccai, Rabban Gamliel, Rabbi Akibbà, & Rabbènu Hakkadòſc Auctorē Miſcnæ *pag.* 32. b. Poſtea per Rabbanàn Sauorrài pergit ad Gaonim, *pag.* 37. Ad Rabbinos per Hairiph, *pagina* 40. Rambàm & Raſcì, *pag.* 42. b. & alios inferiores vſque ad *p.* 70. vbi deſinit Prima Pars.

lij, Iudas fuit primus, qui mortuus eſt in dimidio dierum illius ſine prole.

Ràu Ioſeph Ben ſublimis Don Dauid Aben Iachija fuit filius ſecundus. Et hæc eſt vndecima generatio familiæ noſtræ. Hic fuerat in vtero matris, dum egrederetur Vlyſſipone, ſicut prolixè videre poteris in libro verborum dierum generationum filiorum Iachijæ. Cùm autem ipſe fuiſſet Imolæ, accubare fecit Legem ibi in congregatione ſanctâ omnibus diebus vitæ ſuæ. Fuit autem ſapiens vniuerſalis in omnibus ſcientijs, & compoſuit librum &c. Et poſt nonnulla —

Iſte Ràu Rabbi Ioſeph pater meus, cuius memoria ſit in vita futuri ſeculi, reliquit tres filios, & quatuor filias. Et nos filij eius cum venerabili corona Domina Abigail Aben Iachija genuit nos, tulitque nos quatuor in gloria Dei benedicti, &c.

Ego Ghedalià Ben Ha-Gaòn Don Ioſeph fui ſecundogenitus, vt morem gererem voluntati tuæ (alloquitur filium) *compoſui hoc Syntagma, præter alia, quæ nominibus fratrum tuorum nuncupaui, & aliorum, qui è lumbis meis exierunt. Omnes ſitis benedicti à Domino, & nomen meum ſit inuocatum ſuper vos iugiter. Omnium meorum librorum olim exhibui argumenta prolixè in libro Chronicorum Genealogiæ filiorum Iachijæ. Nunc verò nihil prohibet, ſi iterum ſuccinctè eadem argumenta, & libros producam, quæ volo vt non recedant ab ore tuo, & ab ore ſeminis tui in æternum.* Poſt quæ ſequitur Catalogus Librorum à ſe compoſitorum, qui ſunt viginti & vnus,

naſcitur excellens Dominus Pater meus. Deinde venerunt Ferrariam, vbi perbenignè ſuſceptus fuit à Ferrariæ Duce, qui iam audierat excellentiam ſuam in Portugallia. Mortuus eſt ſenex filius 70. annorum · Ferrariæ anno 258. Chriſti 1498. *& tranſportauerunt filij eius oſſa illius in Tzapheth* (Galileæ) *ſicut ipſe mandauerat, & ſepelierunt ea iuxta ſepulchrum Oſeæ filij Beerì. Reliqua autem ſermonum eius, nonne ſcripta ſunt in libro ſermonum dierum Iachijæ?*

De Auo ſuo R. Dauid Ben Ioſeph Iachija, de Patre ſuo R. Ioſeph, & de ſeipſo ita loquitur pag. 65. b. in fine -

הרב רבי דוד בן השר דון יוסף ן׳ יחייא ׃ והוא דור עשירי לשלשלת משפחתינו היה בראש גולים מליסבונה עם אביו ואחיו ׃ ואחר פטירת אביו בפירארה והליכת רבי שלמה אחיו לתוגרמה גלה בעיר רוינה ואחר כך בעיר אימולה ושם נטע אהלו עם בניו׃ ויהי חכם גדול בתורה ופלוסופיא דקדוק ושירים לא קם כמוהו בדורו וחבר חבורי׳ וקצורים על חכמות הדקדוק ופלוסופיא והנם בידי׃ וכחצי ימיו קהלות הקדש שבמלכות נפולי בחרו בו וקראוהו להיות עליהם ר״י שופט ודיין עליהם ׃ ושם עבר כ״ב שנים עד גלות ישראל מארצות ההם וישב באימולה אל ביתו שנת ה׳ אלפים שין ׃ ובשנת ש״ג עלה אל האלקים ׃ ויהי לו ב׳ בנים׃ יהודה הוא הראשון ומת בחצי ימיו בלי זרע של קיימה ׃

הרב דון יוסף בן הגאון דון דוד ן׳ יחויא בנו השני ׃ והוא דור י״א לשלשלת משפחתינו ׃ יהיה במעי אמו בשיצאו הוריו מליסבונה באשר תראה באורך בספר דברי הימים לתולדות בני יחייא׳ ׃ ובהיותו באימולה הרביץ תורה לק״ק שם כל ימי חייו ׃ והיה חכם כולל בכל החכמות וחבר ספר וכו׳ ׃ ונפטר כך לפ״ק ׃

וזה הרב רבי יוסף אבי זלה״ה הניח שלשה בנים וד׳ בנות ׃ ואנחנו בניו עם המעטירה מ׳ אביגיל ן׳ יחייא הורתינו השיאנו ארבעתן בכבוד יהוה׃ זכו׳ ׃

אני גדליה בן הגאון דון יוסף הייתי בן שני לו׃ אשר להפקת רצונך חברתי זה החבור זולת חבורים אחרים אשר חברתי על שם אחיך ויוצאי חלצי כלכם ברוכי יהוה ׃ למען יהיה שמי נקרא עליכם תמיד וכבר הארכתי בוונת כל א׳ מהם בספר דברי הימים לתולדות בני יחייא ׃ ועתה פה לא אמנע מלהודיעך בקיצור כוונתם ׃ למען לא ימושו מפיך ומפי זרעך עד עולם ׃

Ràu Rabbi Dauid filius Principis Don Ioſephi Aben Iachija (*hæc eſt decima generatio catenæ familiæ noſtræ*) *fuit Princeps captiuitatis in Vrbe Vlyſſipone cum patre ſuo & fratribus. Et poſt obitum patris ſui Ferrariæ, & diſceſſum fratris ſui R. Salomonis in Turcarum Regionem, aſcendit in Vrbem Rauennam, & ſubinde Imolam venit, & ibi fixit tabernaculum cum filijs ſuis. Fuit autem ſapiens magnus in Lege, & Philoſophia, in Grammatica, & Poëſi; neque in generatione ſua ſimilis illi inuentus eſt. Compoſuit multa philoſophica, & Epitomen Grāmatices: hæc apud me ſunt. Intermedio autem tempore cætus ſancti, qui ſunt in Regno Neapolitano elegerunt ipſum, & ad ſe accerſiuerunt, vt eſſet inter eos Princeps Academiæ, Archiſynagogus, Iudex, & arbiter. Ibi per 22. annorum ſpatium permanſit, vſque ad tranſmigrationem Iſraëlis ex illis Regionibus. Habitauit itaque Imolæ in domo ſua anno* 5300. Chriſti 1540. *& anno* 303. Chriſti 1543, *aſcendit ad* אלקים *Elokim. Fuerunt ipſi duo filij*

Digitized by Google

meo eſt, idem faciet. Video, quòd tu ſis Princeps, & maior inter eos. Et reſpondit Princeps: Non ita fiet &c. ſicut prolixè ſcriptum eſt in libro ſermonum dierum generationum filiorum Iachijæ. Summa omnium fuit. Cùm vidiſſet Princeps (Ioſeph Iachija) *quoniam completa fuerat in eum malitia Regis; & etiam cùm non ampliùs acciperent Vniuerſitates Portugalliæ conſilia ab eo circa* (negotium) *expulſionis* (Iudæorum de Regno) *Caſtiliæ, ſicut ſuo loco videbis. Elegit exire ipſe & filij domus ſuæ de Regionibus Hiſpaniæ, & in Italiam venire. Euocauit autem ad ſe tres ſupra memoratos filios, id eſt ſublimem Don Dauid Auum meũ, cuius infra ſuo loco recordabor in conſecutione ſeminis ſui: & ſapientem Don Salomonem* (filium alterum) *qui obijt in Rhodo* (Inſula) *anno* 297. Chriſti 1537. *die* 14. *Siuan Maij, & Theſſalonicę reliquit filium nomine ſapientem Don Ioſephum Iazijam; & tertium intelligentem Don Meir ſapientem Poëtam & doctum Grammaticum; hic abijt Valonam; ibique mortuus eſt abſque liberis an.* 290. Chriſti 1530.

Itaque Don Ioſeph ſenior, quicquid in manu occurrerat, tulit; ex pecunijs circiter centum millia Cruzados (genus eſt monetæ Luſitanæ ex Crucis ſigno in ea impreſſo ita vocatæ). *Ingreditur ipſe & filij eius latenter ad veſperam in Nauem. Et poſt multos dies, multaſque impenſas, & afflictiones appulit Piſanum Portum Tuſciæ in Italia, ſicut prolixè ſcriptum eſt in Chronicis Genealogiæ filiorum Iachijæ. Poſtea proficiſcuntur Florentiam, vbi na-*

כאשר תראה במקומו : כתר לצאת הוא ובני ביתו מגלילות ספרד ולבא באיטליאה : ויקרא לו ג׳ בניו הזכרים שהם הגאון דון דוד זקני שלמטה במקומו נזכרהו עם חמשכות זרעו : ושם השני החכם דון שלמה שנפטר ברודיש. שנת רצ״ז י״ד סיון והוא הניח בן בסלוניקו ושמו החכם דון יוסף יזייא : והשלישי נקרא הנבון דון מאיר חכם בשירי׳ ובדקדוק מאד והלך לאוילונה ומת שם בלי בנים שנת ר״צ : ויקח דון יוסף הזקן מן הבא בידו מעות מחושבים כמו ק׳ אלף קרוזדוש : ויכנס הוא ובניו בלט לעת ערב על אניה : ואחרי ימים רבים ותוצאות וטרדות גדולות הגיע בחוף פיסא שבטוסקנה באיטליאה ככתוב באורך בדברי הימים מתולדות בני יחייא : ואחר כך הלכו פיורינצה ושם נולד הגאון א״א : ואחר כך באו פיררה אשר דוכוס פיררה קבל אותו בסבר פנים יפות כי שמע את יופי מעלתו בפורטוגאל : וימת הזקן בן שבעים שנה בפיררה שנת רנ״ח ושלחו בניו עצמותיו לצפת כאשר צוה להם אביהם והנם קבורים אצל קבר הושע בן בארי ויתר הדברים הנם כתובים בדברי הימים הנז׳ :

Princeps Don Ioſeph (filius) *ſecundus* (Don Dauidis) *& hæc eſt nona generatio Aben Iachijæ. Hic eſt Pater Patrum noſtrorum, qui inueniebatur eo tempore Vlyſſipone. Hunc dilexit Rex, & Conſiliarium ſuum conſtituit. Moritur Don Alphonſus Rex, & loco ſuo ſurrexit Don Ioannes, qui etiam* (Ioſephum Iachijam) *dilexit, & eum inter Conſiliarios adlegit. Quadam autem die vocauit eum Rex, dixitque ei: Ecce, præ multitudine amoris, quo te proſequor, conſtitui bene facere tibi, & fratribus tuis Iudæis, & hoc vt liberem animas veſtras ex Gehenna. Idcircò volo, vt tu, & omnes filij domus tuæ relinquatis* (patrias Leges). *Scio enim, quod omnis Iſraël, qui in Regno*

norunt ſua iſti Chronologici Rabbini, quomodo agnoſcent aliena?

Idem facit cum R. Todros, qui eum introducit diſputantem cum Hieronymo à S. Fide coram Papa 128. annis antequam diſputatio illa exorta ſit: nam ipſe dicit, quòd diſputauerit circa annum mun. 5113. Chriſti 1284. at illa diſputatio habita eſt anno Domini 1412. vt ſuprà oſtenſum eſt. Ergo. Potuiſſet autem eſſe, quòd iſte Todros Aben Iachija, qui interfuit diſputationi prædictæ, fuerit aliquis alius ab eo, quem ponit in ſua ſerie Genealogiæ Aben Iachija. Nihilominus ſemper recurrit argumentum, quòd falſa & nugatoria ſit eadem Genealogia, & Hiſtoria familiæ huius Auctoris.

Sed videamus, qua occaſione hęc familia Aben Iachijæ Portugalliam reliquerit, & in Italiam venerit? Eadem pagina 63, circa medium, hoc modo deſcribitur.

השר דון יוסף היה (לדון דוד) והוא דור תשעי לן יחייא : והוא אב אבותינו והיה נמצא אז בליסבונה ויאהב אותו המלך וישימהו לו ליועץ : אחרי הימים מת דון אלפונסו המלך : ויקם במקומו דון זואן אשר אהבהו גם הוא ויניחהו במקומו מהיועצים : ויהי היום ויקראהו המלך ויאמר לו הנה מרוב אהבתי אותך בחרתי להטיב אליך ולכל ישראל אתך וזה בהציל את נפשכם מדינה של גהינם ולכן רוצה אני שתמיר אתה וכל בני ביתך וידעתי שכל ישראל שבמלכותי יעשו כמותך כי אותך ראותי שר וגדול עליהם : ויען השר לא כן יעשה וכו׳ ככתוב באורך בספר דברי הימים מתולדות בני יחייא : סוף דבר כראות השר כי כלתה אליו הרעה מאת המלך : גם לחיות כן לא לקחו עצתו קהלות פורטוגאל ע״ר גרוש קשטילייא

כאשב

Don Ghedaliæ Aben Iachija, qui in Caſtilia erat anno 5805 à creatione mundi, Chriſti 1325. *& ibi rexit Principatum eius poſt mortem patris ſui, & hæc eſt ſexta generatio familiæ noſtræ. In fine vitæ ſuæ ſeceſſit cum tota familia Vlyſſiponem, quia fugerunt à perſecutione S. Vincentij anno 150. à creatione mundi,* Chriſti 1390. *fugam ſuadente vxore ſua conſilio ſuo bono; quæ ſuaſit, vt Vlyſſiponem ſecederet, quia ibi erant Synagogæ ſuorum Seniorum.*

Iſte ſublimis (Vir) *ſcripſit diuerſos libros, & præſertim librum* דינים *Dinim, de Rebus iudicialibus, & Tractatum de Animalibus illicitis pro cibo. R. Karo illius meminit in principio libri* יורה דעה *Iorè Deà. Obijt, & additus eſt ad populum ſuum cùm eſſet filius 75. annorum, non caligauit oculus eius, neque fugit viror eius. Reliquit 4. liberos, Rau Don Iuda, &c.*

Non minor Anachroniſmus committitur in hoc loco. Dicitur enim, quòd R. Dauid filius R. Ghedaliæ erat in Caſtilia anno mundi 5085. Chriſti 1325. ſexta ætate familiæ Iachijæ, & ſequitur: quòd in fine dierũ tranſmigrauerit Vlyſſiponem; vt aufugeret à perſecutione S. Vincentij anno 150. min. ſupputationis à creatione mundi, id eſt Chr. 1390. Sed iam clarè demonſtratum eſt, S. Vincentium prædicationem ſuam contra Iudæos inſtituiſſe anno Domini 1412. Ergo hic R. Dauid Aben Iachija 22. annis priuſquam incepiſſet perſecutio (vt ipſe dicit) S. Vincentij, aufugerat Vlyſſiponem. Non

Quòd idem poſtea feciſſe ſcribitur Salamanticæ, & Zamoræ, Salmantinam Synagogam in Eccleſiam Sanctæ Crucis commutando, anno Domini 1412. num. 11. ex Ægydio Gonzalez lib. 3. & 5. hiſtor. & in Aragonia an. 1413. num. 51. & 1415. num. 35. Eodem igitur anno 1412. quo inſtituta fuit diſputatio, prædicabat S. Vincentius Ferrerius, qui ob ſanctitatis famam, etiam ab ipſis Iudæis Sanctus vocatur. Sic noſter Auctor hic in *Scialſcèleth hakkabalà* pag. 59. b. circa principium, & pagina 62. b. in fine, Sanctum eum appellat, dum decreta, quæ contra Hebræos fiebant in Hiſpania, ea גזרות ס׳ ויצינצו *Decreta S. Vincentij* nominat. Non eſt igitur ambigendum, Sanctum hunc Vincentium non fuiſſe S. Vincentium Ferrerium Ordinis Prædicatorum.

Sed pergamus ad alia. Pag. 62. b. de R. Dauid Aben Iachija hoc modo loquitur -

הרב רבי דוד בן השר דון גדליה ן׳ יחייא שהיה בקשטילייאה שנת ה׳ אלפים פ״ה לבריאה ושם נהג נשיאותו אחרי מות אביו והוא דור ו׳ למשפחתינו ובסוף ימיו גלה עם המעטירה תורתו אל עיר לישבונה כי גרתו גזרת ס׳ ויצינצו בשנת קנ״ו לבריאה ואשתו בטוב טעמה ושכלה השיגה באמצעות מלכת לישבונה כל ההכנסות שהיו לזקניהם ׃ והגאון הזה חבר חבורים ובפרט חבור דינים ומאמר על דיני טרפות ׃ והרב קארו מזכירו בראשית ספר יורה דעה ויגוע ויאסף אל עמיו בן ע״ה שנים לא כהתה עינו ולא נס ליחה והניח ד׳ בנים הרב דון יהודה וכו׳ ׃

Ràu Rabbi Dauid filius Principis Don *chaſsin* pag. 134. ante medium; qui de hac mira Iudæorum conuerſione ita loquitur -

ובשנת עק״ב היה שמד מגלה אחד שמו פרא ביצינטי שהמירו דת יותר ממאתים אלף יהודים על יד מלך דון פירנאנדו זקנו של פירנאנדו מלך אראגון אשר גרש את כל היהודים מקשטילייאה שנת רנ״ב ׃

Et in anno 172. Chriſti 1412. *perſecutio, ſeù deuaſtatio fuit à quodam Raſo, cuius nomen erat Frater Vincentius, quà ſupra ducenta Iudæorum millia mutauerunt Legem ſuam per manum Regis Don Ferdinandi Aui Ferdinandi Regis Aragoniæ, qui Caſtiliæ omnes Iudæos expulit anno* 252. Chriſti 1492. Non eſt dubitandum, quòd Frater Vincentius hic nominatus non ſit S. Vincentius Ferrerius ſanctitate illuſtris, quia hæc Iudæorum conuerſio, quam Auctor deuaſtationem, vel perſecutionem vocat, facta eſt anno Domini 1412. eodem anno, quo inſtituta fuit diſputatio cum Iudæis coram Petro de Luna, ſeù Benedicto XIII. quâ deuictis Rabbinis, accedente prædicatione, & Dei Spiritu S. Vincentij infinita fuit multitudo Iudæorum, quæ ad Chriſti fidem conuerſa eſt. De quo ex Diago lib. 2. cap. 60. Bzouius ad an. Chriſti 1411. num. 9. ait: *Toleti in Hiſpania S. Vincentius Ferrerius quàmplures Iudæorum ad fidem Chriſtianam adduxit, & Synagogam illorum antiquiſſimam, quam ante readificationem Templi per Zorobabel factam, extructam affirmabant, in Eccleſiam, ſub titulo S. Mariæ Blancæ conuertit.*

ſit iuuenis, & abſque liberis. Canticum lugubre eſt, vt ſequitur, conſtans duobus Spondæis, & Iambo, duobus Spondæis & Iambo, & tribus Spondæis.

Non appono hunc Rhythmum, ne longior ſim, noto tamen, tempore iſto, fuiſſe in vſu Carmina ſecundùm quantitatis dimenſionem.

Tempore perſecutionis S. Vincentij. Secundùm literam גזרות *Ghezaròth* propriè ſignificat *decreta, ſententias*, ſed accipiunt pro *edicto perſecutionis*.

S. Vincentij &c. Iſte eſt Sanctus Vincentius Ferrerius Ordinis Prædicatorum, qui à Benedicto XIII. Pſeudo-Papa Sacri Palatij Apoſtolici Magiſter creatus, eum ſecutus eſt quouſque in Concilio Conſtantienſi damnatus & depoſitus, in eius locum ſuffectus eſt Martinus V. cui adhæſit S. Vincentius relicto Benedicto, ſeù Petro de Luna, contra cuius pertinaciam quoad vixit, ſemper & in priuatis colloquijs, & in ſuggeſtu prædicauit. Quando autem partes Benedicti XIII. Antipapæ ſequebatur S. Vincentius, contra Iudæos per Hiſpaniam diſperſos, expeditionem ſuſcepit, Verbo Dei in eos irruens, quod omni gladio ancipiti penetrabilius eſt, ex eis multitudinem maximam ad Chriſtum conuertit, ita vt etiam ipſi Iudæi confiteri non dubitarint; in Hiſpaniarum Regnis, præſertim in Aragonia & Caſtilia, pluſquàm ducentorum millia Iudæorum, ſuaſu S. Vincentij, Legem Moſaicam deſeruiſſe, & fidem Chriſtianam ſuſcepiſſe, teſtis eſt יוחסין *Iuchaſ-*

בשׂת שלו סי׳ שמֹה ׃ והניח בן ושמו החכם דון שלמה ן׳ יחייא אך נפטר בחור ובלי בנים וזאת היא הקינה של ב׳ תנועות ויתד וב׳ תנועות ויתד וג׳ תנועות .

Ràu magnus Don Ioseph Abèn Iàchija ſecundogenitus Don Salomonis fuit in hac generatione caput captiuitatis, & Pater ſapientiæ per vniuerſum Regnum Caſtiliæ. Fuit ſocius Harrisba, ſeù R. Salomonis Aben Addèreth, & nænias ſuper eum cecinit, quas ſtatim referam, vti facit Auctor libri שקל הקדש *Scèkel hakkòdeſc.*

Hic ſapiens compoſuit פסקי הגמרא *Piskè Ha-Ghemarà, Deciſiones Ghemaræ ſecundùm diſpoſitionem ſex ordinum Talmudis, cum Indice locorum,* (vnde ſententiæ ex Talmude ſunt deſumptæ) *& alijs nouis explanationibus. Fuit pulcher forma. & יפה viſu admodum formoſus. Et cùm eſſet doctus Grammaticus & Poëta, rediji ſecundò, & omnes illos verſiculos iterùm compendiosè ſecundùm Poëtarum leges, quadratis Carminibus decantauit. Sed propter iniquitates noſtras igni abſumpta ſunt, cùm incendio traderetur ipſius Academia tempore perſecutionis S. Vincentij. Teſtor autem ego, me in iuuentute mea vidiſſe in manu ſublimis Domini Patris mei duo* (folia) *membranacea, quibus ſcriptis exarata erant quædam ex his Carminibus, ſed ex parte combuſtis. Iſte verò ſublimis* (Vir) *dies ſuos prolongauit vltra 90. annos. Huius meminit Bar* ששת *Sceſciàth in Quæſitis & Reſponſis eius num. 345. Reliquit poſt ſe filium nomine Sapiens Don Salomon Aben Iàchija, ſed deceſ-*

Secundus eſt, quando aſſeritur Don Todros diſputaſſe cum Hieronymo à Sancta Fide coram Papa Martino Secundo. Hæc diſputatio inter Magiſtrum Hieronymum à S. Fide & Rabbinos inita eſt coram Petro de Luna, in ſua obedientia vocato Benedicto XIII. anno Domini 1412. vt patet ex Cod. mſc. Vatic. ſub num. 4060. & ex Bibliotheca Patrum tom. 4. pag. 930. tertiæ editionis de la Bigne, Pariſ. & non coram Papa Martino II. qui Benedictum præceſſit annis pluſquam 500. Idem repetit pag. 113. b. ſed apertè delirat, quando ibidem ait -

וכן האפיפיור הביא מספרד אנשים חכמים ובתוכם הר״ר טודרוס ן׳ יחייא ופלפלו ימים רבים לפני אפיפיור ושרים רבים כנראה בשבט יהודה: וכן אחר כך נגזר על יהודים להשיב הרביתות שלקחו ובאו יהודים נגד פרה פייר לפני הפפרה על זה שהיה נקרא מרקו פיורינטינו ונפטרו היהודים :

Et ſic Papa aſciuit viros doctos ex Hiſpania, & inter eos R. Todròs Aben Iachija, & diſputauerunt diebus plurimis (cum Hieronymo à S. Fide) *coram Papa & Principibus multis, ſicut videre eſt in* (libro) *Scèuett Iehudà. Poſt quæ, decretum eſt contra Iudæos, vt reſtituerent per vſuram acquiſita. Venerunt autem Iudæi contra Fratrem Petrum coram Papa, qui vocabatur Marcus Florentinus, & dimiſſi ſunt Iudæi.* Scrutentur Iudæi totum Catalogum Summorum Pontificum, & oſtendant nobis Marcum Florentinum Papam, ſi poſſunt, nullum vnquam, qui huiuſmodi nomen habue-

rit, reperient. Pueri ſunt Iudæi in Hiſtorijs referendis, & ea quæ toti mundo notiſſima ſunt, ſolis ipſis ignota exiſtunt. Sufficit illis, vt aliquid ſcribant: vera ne, an falſa dicant, parum ſolliciti ſunt, præcipuè quando de Hiſtorijs externarũ Nationum agitur. Solemnis fuit hæc diſputatio inter Magiſtrũ Hieronymum & Rabbinos, neq; extra Hiſpaniam, vt inde euocarentur Rabbini, eſt habita, vt vult hic Auctor, ſed intra fines Hiſpaniæ, & coram Antipapa Benedicto XIII. diſceptatum fuit, vt fuſiùs videbimus in Ioſue Halòrki, vbi etiam Iudæorum errorem de Marco Florentino manifeſtabimus. Sufficiat hic, huius Auctoris, temporum & Hiſtoriarum ignorantiam annotaſſe, & nimiam fidem adhibuiſſe Auctori libri שבט יהודה *Scèuett Iehudà.*

Pag. 59. in fine, de Ioſeph Iachija filio Salomonis, de quo ſuprà dictum eſt in quinta generatione Iachijæ, hoc modo loquitur -

הרב הגדול דון יוסף ן׳ יחייא בנו השני של דון שלמה היה בדור הוה ראש הגולה ואב לחכמה בכל מלכות קשטילייא: והיה תלמיד חבר להרשב״א ויקונן עליו ולהיותה יפה אסרנית לפניך ומביאם בעל שקל הקדש: וזה החכם חבר פסקי הגמרא על סדר הנכתבים בשתא סדרי עם המורה מקום וחדושים אחרים והיה יפה תואר ויפה מראה מאד: ולהיותו חכם גדול בדקדוק ובשירים שב שנות וחבר כל הפסוקי החם בקצרם דרך שיר מרובע: ובעונותינו נשרף כל בית מדרשו בגזרות ס׳ ויצינצו: ומעיד אני אליך שביום הרפי ראיתי ביד הגאון א״א ב׳ קלפים מהשירים ההם שרופים יותר מחצים: והגאון הזה האריך ימים יותר מצ׳ שנים וזהו החכם שמזכיר בר ש״ש

בש״ת

dere eſt in libro שבט יהודה *Scèuett Iehudà. Nomen ſecundi, Sublimis Don Dauid Aben Iachija, de quo agemus in ſequenti generatione, &c.* Hucuſque hic Auctor.

Si hic Princeps Don Ghedalia erat Conſiliarius, & Medicus Regis Portugalliæ illum deſerendo, & ad Regem Caſtiliæ confugiendo, crimen læſæ Maieſtatis commiſit, quia rebellis fuit & perfidus Miniſter; non enim licuit deſerere Dominum ſuum, maximè pro tam leui cauſa ibidem aſſignata, ſed pro eo ſanguinem effundere, & vitam perdere debuerat. Diſcant Principes his tam fidelibus vti Miniſtris, qui ad primum aduentus belli ſiniſtrum, relicto proprio Principe, ad inimicorum Caſtra confugiunt. Sed quid mirum! non ſolet eſſe fidelis homini ille, qui infidelis & rebellis eſt Deo.

De Don Todros, qui aſſeritur diſputaſſe cum Hieronymo à S. Fide ex Iudaiſmo ad Chriſti fidem conuerſo, plures intolerabiles errores committuntur.

Primus eſt, quia ibi dicitur Don Todros.

נמצא בשנת ה׳ אלפים קי״ג שהיה כמו אלף רפ״ד למנינם׃

Extitiſſe anno 5113. qui eſt annus circiter 1284. numeri eorum (Chriſtianorum). At annus mundi 5113. ſecundùm Hebręos correſpondet anno Dom. 1353. non verò an. 1284. vt falsò notat Auctor huius lib. *Scialſcèleth hakkabalà*. Confer Tabulam Epocharum ſuprà pag. 81.

& Vlyſſipone. Cùm autem hyems appropinquaret, Princeps Don Ghedalià & ſocij eius conſilium dederunt Regi, vt hyemis tempore à bello ceſſaret, vt ſic inimici inter ſeſe conſumerentur. Et non inclinauit Rex aurem ſuam conſilio Seniorum, ſed abijt poſt cònſilium Iuuenum, qui, vt prœliari deberet, conſilium dederant. Hæc videntes Seniores fugerunt ad Regem Caſtiliæ, à quo benignè ſuſcepti, honorantur & prouehuntur. Ipſi etiam Don Ghedaliæ ſtipendiũ pro Medica arte apud Regem exercẽda olim aſſignatum reſtituit, quod vectigal quondam Regi proprium erat: nam cuiuſque animalis in Iudæorum macello ad eſcam iugulati caput, & pedes Regi cedebant, ex cuius prouentu quinque aureorum millia pendebantur, quæ Ghedaliæ pro annuo ſtipendio fuerunt aſſignata. Præcepit etiam Rex vt omnes Legis Doctores, & Iſraëlitarum Iudices, nil ſine voluntate huius Principis ſtatuerent, aut definirent. Qui dies ſuos in longum protraxit, obijtque ſenex, & ſatur dierum, & collectus eſt ad populum ſuum, ſepultuſque eſt Toleti. Bona autem quæ fecerat Iudæis in Portugallia, & deinde in Caſtilia, nonne ſcripta ſunt in libro ſermonum dierum generationum filiorum Iachijæ? Reliquit duos filios, nomen primi fuit Magnus ſapiens Don Todròs (Theodorus) *qui anno mundi 5113. nempè circa annum 1284. ſecundùm ipſorum* (Chriſtianorum) *numerum cum ſocijs ſuis diſputauit coram Martino Papa Secundo cum Ioſue Halòrki, qui apoſtatauit, & vocatus fuit Miſſer Hieronymus ſanctæ Fidei, ſicut prolixè vi-*

Se-

loſophus. Rex autem Porrugalliæ fecit illum Ducem totius exercitus equitum, fuitque in omnibus Vijs ſuis intelligens, & diligebant eum omnes Principes, quamuis non omnes eodem fine illum diligebant. In diebus eius Iſraëlitæ admodum concordes fuerunt, &c. Et poſt pauca: *Reliquit duos filios, nomen primi fuit Ghedalias; hic melancholicus erat, ſed ſapiens in omnibus ſcientijs, & Caſtiliæ Regis Medicus fuit. Sed vocatus a Rege Portugalliæ, illum adiuit, à quo ei magnum ſtipendium aſſignatur, &c. Nomen ſecundi R. Ioſeph Aben Iachija magnus ſapiens fuit, Vt infrà videbimus.*

Hebræi moderni Hiſpani arrogantia planè incredibili *Principis* & *Don* nobiliſſimos titulos ſibi impudenter attribuunt. Sic paſſim noſter hic Auctor maiores ſuos hiſce titulis condecorat, quos antiquiores Rabbini Hiſpani auſi non ſunt ſibi vſurpare, vti fuerunt R. Moſes Cordubenſis cognomento Ægyptius, Abraham Aben Ezræ, Dauid Chimchius, & alij. Regula igitur erit, quòd quotieſcunque auditur titulus *Don* Rabbino affixus, dicendum eſt eum eſſe Hiſpanum, & modernum, neque excedere antiquitatem 200. annorum, quamuis Nouitij iſti Rabbini, aliquando in faſtum ſuæ gentis etiam antiquioribus Rabbinis hunc titulum impertiantur.

Pagina vero 57. b. eiuſdem libri paulò poſt medium iactanter de ſua familia proſequitur.

השר דון גדליה בן השר דון שלמה ך יחייא שהוא דור ה' למשפחתנו היה בהור חוה ולרוב חכמתו ומדיגותו לקחחו המלך לו ליועץ ויהי לו לרופא כי הביאו מקסטילייא כנ"ל בדור ד' : ויהי היום ויבא מלך קסטילייא על מלך פורטוגאל בחיל כבר ויקח את כל ארצו מידו וולתי ב' עיירות והם קואימברח וליסבונה ובהיות כי ימי הסתו הגיעו השר דון גדליה וחביריו יעצו אל המלך שלא ילחם עם האויבים ויניחם כך בימי הקור והם כלים מאליהם ולא הטה המלך אזנו לעצת הזקנים וילך אל עצת הילדים שיעצוהו להלחם: ובראות חזקנים שלא נשמע עצתם ברחו אל מלך קסטילייא ויכבדם וינשאם ואל דון גדליה נתן ארוחתו שהיה לו טרם נסעו מאצלו שהיתה מס אל חמלך לתת תראש והרגלים מהבהמות שישחטו בני ישראל : ותיה מוכרו חמשת אלפים זהב : וכן צוה המלך שכל חסופרים ודייני ישראל יושמו על פי חשר הזה : אשר האריך ימים ויגוע זקן ושבע ימים ויאסף אל עמיו ונקבר בעיר טוליטולה : והטובה שעשה אל היהודי' בפורטוגאל ואחר כך בקשטילייא הנם כתוכים בספר דברי הימים לתולדות בני יחייא: והניח שני בנים שם הא' החכם הגדול דון טודרוס שנמצא בשנת ה' אלפים קי"ג שחטה כמו אלף רפ"ר למנינם עם חבריו לפלפל לפני מרטין אפיפיור שני עם יהושע הלורקי שהמיר דת ונקרא מסיר יירולימו סנטה פי כנראה באורך בספר שבט יהודה : ושם הבן השני הגאון דון דוד ך יחייא ונדבר ממנו בדור הבא :

Princeps Don Ghedalia Ben Principis Don Salomonis Aben Iachija. hæc eſt quinta generatio familiæ noſtræ. Hunc propter illius ſapientiam, & rerum politicarum intelligentiā Rex (Portugalliæ) *è Caſtilia euocauit, & Conſiliarium & Medicum ſibi aſciuit. Factumque eſt, vt Rex Caſtiliæ cum ingenti exercitu contra Regem Portugalliæ ad præliandum veniret, totumque Regnum ſibi ſubiugaret* (*exceptis duabus Ciuitatibus*) *ſcilicet Conimbra,*

ſtianis dominari, vel ſuper eos poteſtatem exercere, vt refert Baronius ad annum Chriſti 1080. Non tamen credendum eſt voluiſſe Regem illum (quicumque tandem fuerit, vel imaginatur fuiſſe R. Ghedalias) pręter Oppidorum nobilem Iuriſdictionem, etiam totius Regiæ Domus guberniũ homini Iudæo committere; quod & ſi fecerit, factum retractatum fuit à Succeſſore, qui non ſolùm omnia abſtulerat, quę à Patre conceſſa fuere, ſed etiam nec vultum R. Iudæ Iachijæ filij videre voluit, vt dicit hic noſter Auctor. Sequitur –

Pag: 55. eiuſdem libri *Scialſcèleth.* & quartam generationem ſuæ familiæ deſcribens quendam Principem nomine Don Salomonem, recenſet his verbis circa initium paginæ –

השר דון שלמה בן דון יוסף ן׳ יחייא היה בימי
האלה בשנת כמו ד׳ אלפי תתקנ׳ במלכות פורטוגאל
והוא דור ד׳ למשפחתינו : ויהי איש חכם גבור
מלחמה ופלוסוף גדול וישימהו מלך פורטוגאל
לראש על כל חילו מהפרשים ורוכבי הסוסים :
ויהי בכל דרכיו משכיל ויאהבוהו כל השרים וגם
כי בקצתם היה תנאה עליו ויתפשרו ישראל בימיו
מאד וכו׳ : והניח ב׳ בנים שם הא׳ גדליה ויהי איש
הולני שחורי׳ ויחכם בכל החכמות ויהי רופא
למלך קסטיליא : ויקראהו מלך פורטוגאל להיות
לו לרופא עם ארוחא גדולה וכו׳ : ושם בנו השני
הר׳ רבי יוסף ן׳ יחייא חכם גדול כאשר תראה :

Princeps Don Salomon Ben Don Ioſeph Iachija fuit in diebus iſtis, hoc eſt circa annum mun. 4950. Chr. 1190. *in Regno Portugalliæ, & hæc eſt quarta generatio familię noſtræ. Et fuit Vir ſapiens, fortis in bello. & magnus Philoſo-*

Nugas etiam vendere deprehenditur, quando ab Athanarico primo Gothorum Rege, qui obijt anno Domini 381. ad Athanaricum filium filij ſui, qui (vt ipſe ait) regnauit in Portugallia anno Domini 996. ſexcentorum quindecim annorum ſpatium intercedere inter duas generationes velit. Vt inde deducatur, Alaricum Athanarici filium, & Athaulphum poſt Alaricum Wiſighotorum in Hiſpania Regni fundatorem, ſingulos pluſquam ducentos annos ſeorſim vixiſſe, quamuis Scriptores Hiſpani, Reges ſuos numerare incipiant ab Athanarico, qui Gothorum Rex creatus eſt anno quarto Valentis Imperatoris ſub anno Domini 370. Non itaque hic Rex Athanaricus fuit in Hiſpania in diebus Conſtantini; & S. Silueſtri Papæ, qui illum præceſſerunt annis pluſquam 33. nam Sanctus Silueſter obijt an. 336. & Conſtantinus Magnus an. ſequenti 337. Sed Hebræorum Hiſtorici Anachroniſmorum feraciſſimi ſunt.

Hinc detegitur fabuloſa alia narratio de Oppidis in feudum traditis eidem Iachijæ; & quòd Rex eundem Dominum Domus ſuæ conſtituerit, & Principem omnis poſſeſſionis ſuæ. Quamuis quidem verum ſit, poſterioribus ſeculis conſueuiſſe nonnullos Hiſpanię Principes Iudæis aliquot nobilia officia impertiri, ex quorum exercitio, ſupra Chriſtianos alicuius Dominij ſpecies videbantur habere; vnde Gregorius VII. per ſuas literas monet Alphonſum Caſtiliæ Regem Catholicum, ne ſinat Iudæos Chri-

extitiſſe, attamen ex teſtimonio R. Abrahę Aben Daùd in lib. *Cabala* p. mihi 69. in fine, omnes, qui ſe iactabát eſſe de hac Regia familia Dauidis in Hiſpanijs, in vno homine Rabbino Chija Ben אל דאודי *El Daudi* collectos, cum eodem interijſſe an. mun. 4914. Chr. 1154. comperimus. Ita vt -

ואחריו לא נשאר בארץ ספרד אדם מפורסם שהוא מבית דוד׃

Poſt ipſum non remanſerit in Regionibus Hiſpaniæ aliquis, qui fuerit expreſsè de Domo Dauid. Ipſe verò Abraham Aben Daùd ſecundùm quod ſcribit Auctor *Iuchaſin* pag. 132. in principio, moritur anno mundi 4940. Chriſti 1180. Ergo tempore ſuo nullus de familia Dauid ſuperſtes erat in Hiſpanijs. Ergo multò minùs aliquis erat de eadem familia anno Chriſti 1549. quando hæc ſcribebat præſens Auctor in ſuo libro *Scialſceleth hakkabalà*. Ergo fictitium eſt, familiam Iachijæ eſſe de domo, & familia Dauid, vt iactat hic glorioſus miles R. Ghedaliâ.

Mendacium deinde eſt (niſi Hiſtoriarum ignorantiæ adſcribere velimus) id quod dicit, eundem Don Iachija fuiſſe valdè dilectum Regi Portugalliæ. Cuinam? Siquidem an. Dñi 996. nullus Rex Portugalliæ in rerum natura erat. Regnum enim Portugalliæ, vt aliqui Hiſtorici ſcribunt, initium ſumpſit circa annum Domini 1110. aut 1113. vt alij volunt, quo Don Alphonſus, poſtquam quinque Reges Mauros vno prælio fudiſſet, acclamatus fuit Rex Portugalliæ. Nu-

minum Domus ſuæ, & Principem omnis poſſeſſionis ſuæ. Tantum ſolium Regis Attanriki magnificabatur ſuper eum. Et ſicut in Chronicis vidi, Attanrikus primus fuit Rex Gothorum in Hiſpania in diebus Conſtantini, qui ſtabiliuit fidem illorum (Chriſtianorum) *& S. Silueſter erat Romæ Papa, & iſte Attanrikus fuit filius filij Attanrici Primi. Et ab hoc Principe incipit propago ſua, & generationes quæ poſt ipſum ſequuntur, & generationes Iachijæ appellantur. In diebus eius inueniebatur liber Genealogiæ familiæ huius nitidæ, quæ fuerat de ſurculo Iſai, ſed propter varios caſus exilia, & deportationes, deperditus eſt. Mortuus eſt autem ſenex & ſatur dierum an. mundi* 4800. Chriſti 1040. *& fleuerunt illum omnes Iſraëlitæ, &c.* Et infrà:

Ipſe autem Princeps Don Iàchija reliquit poſt ſe Don Iudam filium ſuum, qui ſedit ſuper ſolium ſuum. Verùm eiecit illum Rex ex dignitate, quam contulerat patri ſuo, nec vultus Regis erat cum ipſo, ſed auerſus erat, & non reliquit illi niſi modicam ſubſtantiam. Et Princeps Don Iudas Ben Iàchija reliquit duos liberos. Primogenitus fuit ſapiens magnus Don Ioſeph Aben Iàchija. Et hac eſt tertia generatio principij familiæ noſtræ &c.

In hac narratione familiæ Iachijæ ſunt multa inueriſimilia, mendacia multa, & Anachroniſmi multi.

Eſt inueriſimile illud, quod dicitur de Ràu Don Iachija, fuiſſe de ſemine Regum Domus Dauid: nam Domus Regię Dauid, quamuis admitteretur aliquem in Hiſpania ſurculú

tateuchi. Incepi illum Romæ an. 342. Chriſti 1582.

XIX. ספר הפרשיות *Sèpher Happaraſciòth, Liber ſectionum* (Pentateuchi Moſis). *In eo intentio mea eſt, aſſignare rationem omnium ſectionum Legis, quæ ſunt 669. Cur aliquæ illorum dicantur apertæ, aliæ clauſæ? Cur etiam hæc alteri coniungatur? &c. Incepi illum Alexandriæ* (Italiæ) *anno* 343. Chriſti 1583.

XX. מועד קטן *Moèd kattàn, Solemnitas minor. In omnibus feſtis mobilibus totius anni aliquot exhibeo Conciones paruas in vtilitatem Congregationis, & ſpecialiter pro die expiationum. Incepi illas Alexandriæ* (Italiæ) *anno* 348. Chriſti 1588. *& dicaui Dauidi filio ſapientis Rabbini Ioſephi filij mei. Cuſtodiat eum Deus eius, & redemptor eius; qui omnes illas compoſitiones, quas pertingere fecit ad manus meas, compoſui; non quieui, & non tranquillus fui die ac nocte, quouſque colligata eſſet anima mea in dilectione illorum nimia.*

XXI. עץ חיים *Etz Chaijm, Lignum vitæ. Intentio mea in eo eſt reſpondere omnibus dubijs, quæ fieri poſſunt ſuper negotium de Reſurrectione mortuorum. Incepi illum anno* 346. Chriſti 1586. *ex nomine Chananèl filij R. Iudæ filij mei, Deus illum ſeruet & cuſtodiat.* Hactenus R. Ghedalià Aben Iachija, qui de familiæ ſuæ nobilitate (ſi nobilitas in ſeruili & abiecto populo ineſſe poſſit) nimis iactanter de ſeipſo teſtimonium perhibet. In libro ſuo *Scialſcèlet hakkabalà* pag. 39. circa principium exor-

dium ſuæ familiæ his verbis narrat.

בימי רב שרירא גאון הנ״ל והוא בשנת ד׳ אלפי׳ תשנ״ו לבריאה היה איש א׳ חכם גבור ועשיר משועי יהודה ובאולי מזרע מלכי בית דוד נאהב מאד ממלך פורטוגאל והדרין לו המלך ג׳ מקומות ושמם אוניש ופריאליא ואלדיאשה דוש ניגרוש : ושם האיש היהודי היה הרב דון יחייא ן׳ יעיש : וישימהו המלך אדון לביתו ומושל בכל קנינו רק הכסא של מלך אטנריקו גדול ממנו ולפי מה שראיתי בקרוניקי אטנריקו ראשון היה מלך גוטי בספרד בימי קוסטנטינו מחזיק אמונתם וס׳ סלויסטרו אפיפיור רומה וזה אטנריקו היה בן בנו מאטנריקו ראשון: ומות השר התחיל זרעו ודורותיו שבאו אחריו להקרא ממשפחת יחייא: ובימיו היה נמצא ס׳ היחס ממשפחתו הטהורה שהיתה מגזע ישי ונאבד אחר כך לרוב הגזרות וטלטולים וגרושים שנולידו בגלילות ההם והפלוג להטיב לכל היהודים : וימת זקן ושבע ימים בשנת ד״תת ליצירה ויבכו אותו כל ישראל וכו׳ : ולאחר כך : וזה השר דון יחייא הניח אחריו דון יהודה בנו אשר ישב על כסאו : אמנם הורידו המלך ממעלת אביו ולא היו פני המלך אתו ויעמד מנגד ולא הניח לו אלא הכנכה קטנה: והשר דון יהודה בן יחייא הניח שני בנים שם הבכור היה החכם הגדול דון יוסף ן׳ יחייא והוא דור ג׳ לראשית משפחתינו הזאת וכו׳ :

In diebus Ràu Scerirà Gaòn ſupra memorati anno ſcilicet mundi 4756. Chriſti 996. *fuit vir quidam ſapiens, potens, & diues ex nobilibus Iudæ, & forſan de ſemine Regum domus David, valdè dilectus Regi Portugalliæ, & in feudum dedit ei Rex tria Oppida, quorum nomina ſunt* אוניש *Onis*, פריאליא *Prialia*, אלדיאשה דוש ניגרוש *Aldiaſa dos Nigros. Nomen autem Viri Iudæi erat Ha-Ràu Don Iàchija Aben* יעיש *Iaiiſc. Conſtituit autem eum Rex Domi-*

Iacobi, quas dedit filijs ſuis. De vita ipſius, & Ioſephi filij ſui. Itemque, de planctu, fletu, & quiete. Incepi illum Alexandriæ (Italiæ) *anno* 338. Chriſti 1578. *dicaui R. Noë filio R. Iudæ filij mei.*

XV. ספר האושרים *Sèpher Haoſciarìm, Liber Beatitudinum. Intentio mea in eo eſt explanare totum Pſalmum* 119. Beati immaculati in via, &c. *Incepi illum anno* 339. Chriſti 1579. *in Caſtelletto, ex nomine R. Dauid filij R. Iudæ filij mei.*

XVI. ספר תוכחות מוסר *Sèpher Tochechòth muſsàr, Liber interpretationum diſciplinæ. Intentio mea in eo eſt, adducere breuiter Indicem Auctorum qui ſcripſerunt de Reſipiſcentia; poſt quos compoſui Formulam confitendi peccata perpulchram nimis. Incepi illum ex nomine meo anno* 5341. Chriſti 1581. *in Villa Poma.*

XVII. ספר הלמודים *Sèpher Hallimudìm, Liber Doctorum. Intentio mea in eo eſt explanare multas Epiſtolas, Allegorias difficiles, & remotas à iudicio, quas adinueni in libro* עין ישראל *En Iſraël, & in alijs libris. Incepi illum in Poma anno* 341. Chr. 1581. *& dicaui illum ſublimibus* (viris) *D. D. Patri, & Auo meo b. m.*

XVIII. ספר דרכי נועם *Sèpher darchè nòam, Liber Viarum iucundarum. Intentio mea in eo fuit* (oſtendere) *viam bonam, quam neceſſe eſt vt homo apprehendat, & roboret ſe in ea omnibus diebus vitæ ſuæ, vt peruenire mereatur ad vltimam beatitudinem. In hac ingreditur* 24. *Concionibus ſuper Paraſciòth ſectiones Pentateu-*

illo eſt explanare varietatem lectionis & vocum quæ reperiuntur in ſection. יתרו *Ithro, &* קדושים *Kedoſcìm. & ſect.* ואתחנן *Vaethchannàn. Et in fine, exhibeo diſtinctionem præceptorum, quæ ſunt in vſu extra terram promiſſionis, & hoc, via decora & perpulchra. Incepi illum Alexandriæ* (Italiæ) *anno* 337. Chriſti 1577. *& dicaui R. Moſi filio Dominæ Camillæ filiæ meæ.*

XI. ספר עין המינין *Sèpher en Hamminìn, Liber oculi Hæreticorum. Intentio mea in eo eſt explicare, quæ ſit Hereſis Iſraëlitica? quid abnegans* (Iudaiſmum)*? & quid Idololatria, mala voluntate? Incepi illum nomine R. Moſis Ghedaliæ filij R. Iudæ filij mei in Caſtelletto anno* 337. Chriſti 1577.

XII. ספר המשכיל *Sèpher Hammaſchìl, Liber Intelligentis. Eſt diſputatio, & quæſtio inter Genium bonum & malum tempore pœnitentiæ: vbi de ritibus & caſibus, qui occurrere poſſunt in principio Anni, & in Ieiunio expiationum. Incepi illum Cherij an.* 338. Chriſti 1578. *ex nomine R. Moſis filij tui.*

XIII. ספר הללויה *Sèpher Halleluiàh, Liber Laudate Deum. Intentio mea in eo eſt explicare ſermone lato & prolixo Preces illas, quæ quotidie recitantur, & numero ſunt* 18. *incipiuntque à* ברוך שאמר *Barùch Sceamàr, Benedictus qui dixit &c. vſque in finem decimę octauæ* (precationis). *Incepi illum Cherij, dicauique ſapienti R. Menachem Sinai anno* 338. Chr. 1578.

XIV. ספר נח *Sèpher Nòach, Liber Noë. Tractat de Benedictionibus*

(vt eas explanarem). *Incepi illam in iuuentnte mea antequam vxorem ducerem Imolæ.*

II. Vocatur ספר יחייא *Sèpher Iachija, Liber Iachijæ, & eſt hic* (quem alio titulo illum vocat שלשלת הקבלה Scialſcèleth hakkabalà, Catenam Cabalæ). *Illius argumentum eſt, vt ſciamus Catenam Traditionis à data Lege Moſi Magiſtro noſtro, ſuper illum ſit pax, vſque ad hodiernum diem. Initium dedi ei Rauennæ, & nomini tuo* (loquitur cum filio ſuo Ioſeph) *dicaui an. mundi* 309. Chriſti 1549.

III. Vocatur ספר הדרשות *Sèpher Haddaraſciòth, Liber Concionum illarum, quas in diuerſis locis Italiæ habui. Cepi illas ſcribere an.* 312. Chriſti 1552. *Dicaui nomini R. Moſis filij mei, & vſque ad hanc diem ſunt numero* 180.

IV. ספר דברי הימים לתולדות בני יחייא *Sèpher Diurè haijamim letholedòth Benè Iàchija, Liber ſermonum dierum Generationum filiorum Iachijæ. Intentio mea in eo fuit, vt notificarem Catenam ſeminis noſtri. Incipit à Don Iàchija Primo, ad ann. mundi* 4656. Chriſti 896. *Vſque ad diem, quo illum ſcripſi, & diligentiùs quàm fecerint ſeniores mei, omnia annotaui. Et hoc ideò factum eſt, quia ego à propinquis meis habitantibus Theſſalonicæ & Conſtantinopoli multa noua* (de familia mea) *accepi, quæ illis nota fuere. Omnia in eo libro intertexui; cui addidi pulchram Præfationem, & nomini R. Iudæ filij mei dicaui, anno* 316. Chriſti 1556. *Rauennæ.*

V. משלי שלמה *Miſclè Scelomò,*

Prouerbia Salomonis. Intentio mea in eo eſt dare interpretationem omnibus inſomniorum ſpeciebus. Incepi illum Imolæ, & filio meo R. Salomoni dicaui anno 317. Chriſti 1557.

VI. *Eſt quidam Liber, in quo explanaui omnes voces extraneas, quæ in Machazore Hiſpano inueniuntur. Illum dicaui filio meo R. Dauid anno* 322. Chriſti 1562. *Codignolæ.*

VII. ספר חנוך *Sèpher Channoch, Liber Enochi. Intentio mea in eo eſt aſſignare rationem, & interpretationem omnium linearum manus, & frontis hominum. Incepi illum Piſauri, dicauique filio meo R. Channòch, anno* 330. Chriſti 1570. Tractat de Chiromantia, & Metopoſcopia.

VIII. ספר גדליה *Sèpher Ghedalià, Liber Ghodoliæ. Explicantur in eo multi Verſiculi Legis ſcriptæ, & varia* מאמרים *Maamarrim dicta, Legis oralis, cum diuerſis literalibus explanationibus perpulchris & nitidis. Dicaui illum nomini filij tui R. Ghedaliæ, & filiorum omnium egredientium e lumbis meis, qui de nomine meo nuncupabuntur. Incepi illum Piſauri anno* 335. Chriſti 1575.

IX. ספר בית אמונה *Sèpher Beth Emunà, Liber domus fidelis. In eo continentur excellentiæ gradus Legis Moſaicæ, & excellentia Moſis Magiſtri noſtri, ſuper illum ſit pax. Incepi anno* 336. Chriſti 1576. *in Vrbe Alexandriæ* (Italiæ) *dicaui nomini R. Ghedaliæ filio Dominæ Camillæ filiæ meæ.*

X. ספר הר סיני *Sèpher Hàr Sinài, Liber montis Sinai. Intentio mea in*

illo

והתחלתיהו על שם רבי משה גדליה בן רבי יהודה בני בקסטיליטו שנת של״ז ׃

יב׳ ׃ נקרא **ספר המשכיל** וכוונתי בו ויכוח ופלפול בין יצר הטוב ויצר הרע על עסקי התשובה ודיני׳ על מצות ר״ה וצ״כ והתחלתיהו בקיירי שנת של״ח על שם רבי משה בנך ׃

יג׳ ׃ נקרא **ספר הללויה** וכוונתי בו לפרש בדבור רחב מן ברוך שאמר עד סוף שמונה עשרה והתחלתיהו בקיירי על שם הח״ר מנחם סיני שנת של״ח ׃

יד׳ ׃ נקרא **ספר נח** וכוונתי בו לפרש ברכת יעקב שנתן לבניו וחיתתו וחיתת יוסף עם לטוד ענייני הספר ובכיה ונחמה ׃ והתחלתיהו באליסנדריאה שנת של״ה על שם רבי נח בן רבי יהודה בני ׃

טו׳ ׃ נקרא **ספר האושרים** וכוונתי בו לפרש כל מזמור אשרי תמימי דרך והתחלתיהו שנת הש״לט בקסטיליטו על שם רבי דוד בן רבי יהודה בני ׃

יו׳ ׃ נקרא **ספר תוכחות מוסר** וכוונתי בו להביא קצור רוב המחברים שדברו על דרכי התשובה ואחריו חברתי וידוי יפה מאד ׃ והתחלתיהו על שמי שנת הש״מא בכפר פומה ׃

יז׳ ׃ נקרא **ספר הלמודים** וכוונתי בו לפרש הרבה אגדות ומדרשים קשים ורחוקים משפטם אשר מצאתים בספר עין ישראל וספרים אחרים ׃ והתחלתיהו בפומה שנת ש״מא על שם הגאונים א״א וזקני ז״ל ׃

יח׳ ׃ נקרא **ספר דרכי נועם** וכוונתי בו הדרך הטוב שצריך לאדם להחזיק כל ימי חייו למען יזכה אל האושר האחרון ׃ ונכנס בזה כ״ד דרושים על פרשיות התורה והתחלתיהו בפומה שנת ש״מב ׃

יט׳ ׃ נקרא **ספר הפרשיות** וכוונתי בו לתת טעם אל כל הפרשיות שבתורה שהם

תרס״ט, למה זאת פתוחה וזאת סתומה ׃ וכן לתת טעם למה נסמכו זו לזו והתחלתיהו באליסנדריאה שמ״ג ׃

כ׳ ׃ נקרא **מועד קטן** וכוונתי בו לדרוש בכל מועד שבשנה איזה דרושים קטנים מתועלת הקהל מענייגא דיומא התחלתי באליסנדריאה שנת שמ״ח על שם דוד בן הח״ר יוסף בני יצ״ו ׃ אשר כל אלה החבורים ביגיע כפי חברתים לא שלותי ולא שקטתי יומם ולילה עד שקשרה נפשי באהבתם מאד ׃

כא׳ ׃ נקרא **עץ חיים** וכוונתי בו להשיב אל כל מיני ספקות אשר יוכל האיש לשאול על עסקי תחיית המתים והתחלתיהו שנת שמ״ו על שם חננאל בן ר׳ יהודה בני יצ״ו ׃

391 R. GHEDALIA' BEN R. IOSEPH IACHIIA naſcitur Imolæ in Italia circa annum Domini 1500. genere tamen Luſitanus fuit; Ioſeph enim Auus Aui ſui cum tota familia clàm Vlyſſiponę aufugiens an. mundi 5242. Chriſti 1482. in Italiam venit, Ferrariæ domicilium figens; ibidem moritur anno Domini 1498. vt infrà fuſiùs dicetur. Pater autem R. Ghedaliæ Imolam adijt, vbi ſubſtitit, & inter alios liberos ei naſcitur hic R. Ghedalià, qui in literis Hebraicis, & humanioribus educatus non parùm profecit. Scripſit multos libros, quos ipſe in ſuo libro *Scialſceleth hakkabalà* pag. 66. & 67. enumerat hoc ordine, & his verbis - I. Vocatur פירוש אבות לבן יחייא *Pirùſc Auòth Labèn Iàchija, Expoſitio Patrum Aben Iachijæ. In eo ſunt variæ expoſitiones literales, quas à Patribus meis recepi, & Deus ſanctus benedictus dedit mihi linguam eruditam*

 (vt

gens ; & Synagogam regens, plurima etiam opera ſcripſit ; ſi Auctori *Scialſcèleth hakkabalà* eius propinquo credendum ſit, quod æquum eſſe exiſtimo, quamuis pagina 63. dicat, vnum tantùm opuſculum ex his in manibus ſuis reperiri, cum hoc titulo -

שבעה עינים *Sciuuà enàim, Septem oculi*, ex Zachar. 7. 10.

Scribit etiam ibidem, Karraitas Hebræorum Hæreticos quæſiuiſſe ab ipſo vt eos inſtrueret, & reduceret ad religionem Rabbiniſtarum Talmudicorum, ſummamque diligentiam in hac re adhibuiſſe : verum nihil eſt actum ; quia Sapientes Iſraëlitæ nihil concluſerunt. Hactenus Auctor *Scialſcèleth hakkabalà*.

ספג' **ר' גדליא בן ר' יוסף יחייא**

נולד באימולה באיטאלית ומשפחתו בא מלישבונה בהיות שנת ה' אלפים רע"ב: וזה המחבר חבר כמה ספרים כמו שהוא כתב בספרו שלשלת הקבלה דף ס"ג ומ"ו וזה לשונו:

הראשון נקרא **פי' אבות לן' יחייא** ויש בו כמה וכמה פשטים שקבלתי מאבותי והשי"ת נתן לי לשון למודים והתחלתיהו בבחרותי קודם שנשאתי אשה באימולה:

ב' נקרא **ספר יחייא** והוא זה כוונתי בו להודיע שלשלת הקבלה מתורת משה ממרע"ה עד היום: והתחלתיהו ברוינה על שמך שנת ש"ט:

ג' נקרא **ס' הדרשות** אשר הדרשתי ברבי' בכמה מקומות באיטליאה והתחלתי לכתבם על ספר בשנת ש"ב על שם רבי משה בני וביום חוה הם סך ק"פ:

ד' נקרא **ספר דברי הימים לתולדות בני יחייא:** וכוונתי

להודיע שלשלת זרענו מתחיל מדון יחייא הראשון בשנת ד' אלפים תרנ"ו עד היום אשר חרשתיהו ומלאתיהו יותר ממה שהיה כתוב ביד זקנינו: וזה לפי שמצאתי חרושים ביד קרובינו העומדים בשלוניקי וקושטנטינו וכתבתים בו עם הקדמה יפה לחבור שלא היה מאו: והתהלתיהו על שם רבי יהודה בני שנת ש"ו ברבינה:

ה' נקרא **משלי שלמה** וכיוונתי בו לתת פתרון לכל מיני החלומות והתהלתיהו באימולה על שם רבי שלמה בני שנת ש"ז:

ו' הוא **ספר שבו פירשתי** כל המלות זרות הנמצאות במחזור ספרדי והתחלתיהו על שם רבי דוד בני שנת שב"ב בקודיניולה:

ז' נקרא **ספר חנוך** וכוונתי לתת טעם ופתרון לכל מיני שרטוטי הידים והפנים מבני אדם: והתחלתיהו בפיסארו על שם בני רבי חנוך שנת של':

ח' נקרא **ספר גדליה** וכוונתי בו לדרוש פסוקים הרבה שבתורה שבכתב ומאמרי שבתורה שעל פה עם פשטים יפים ואחים והתחלתיהו על שם רבי גדליה בנך: ועל שם כל יוצאי חלצי אשר בשמי יכונה: והתחלתיהו בפיסארו שנת של"ה:

ט' נקרא **ספר בית אמונה** וכוונתי בו להראות מעלת התורה ומעל' מרע"ה והתחלתיהו שנת של"ו באליסנדריאה על שם רבי גדליה בן מ' קמילה כתי:

י' נקרא **ספר הר סיני** וכוונתי בו לפרש חלוף הדברות שיש בפרשה יתרו וקדושים ואתחנן ולבסוף אני עושה חלוק המצוות הנחוגות לחווה חוצה לארץ עם דרך נאות ויפה והתחלתיהו באליסנדריאה אדר של"ז על שם רבי משה בן מ' קמילה כתי:

יא' נקרא **עין המנין** וכוונתי בו לפרש טעם מנוי ישראל והכופר וט"א על עין הרע והתחלתיהו

reperitur in Bibliotheca Patrum Tomo V. editionis tertiæ de la Bigne in fol. pag. 634.

ספר גדולי תרומה הם ספר על דינים :

388 GHEDVLLE' THERVMA', *Magnificentiæ eleuationis* ſeù *Oblationis*. Habetur hic Titulus in Indice Librorum Hebraicorum in 4. Sereniſſimæ Reginæ Suecorum. Et Hottingerus Claſſ. IX. Biblioth. Orient. aſſerit, quòd ſit Liber de Præceptis Moſaicis.

ספר גדולת מרדכי הם ספר על דינים :

389 GHEDVLLA'TH MERDOCHA'I, *Magnificentia Mardochai*. Conſimilis eſt liber, ex eodem Hottingero ibidem.

סל ר' גדליה בן דוד יחייא מלישבונה ובסוף ימי של אביו (אשר נפטר בליסבונה שנת רנ"ה) הלך קושטנטינה ושם הרבין תורה כי היה חכם גדול בתורה וברפואה ושם חבר חבורים ונשאר אחד קרוביו א' קטן הנקרא שבעת עינים : ויש אומרים כי הקליה בקשו ממנו שיסתלק לחכמים ולהביאם בדעת חכמי הגמרא ושאלו לעשות אמנה לא עלה לידו כי חכמים ישרא לא הסכימו. כן דברי בעל שלשלת הקבלה דף סב" עמוד א'.

390 R. GHEDALIA' BEN DAVID IACHIIA LVSITANVS VLYSSIPONENSIS, de cuius Genealogia, & origine Iachijadis familię plurima ſequenti numero dicemus. Fuit ſapiens Legiſta, & doctus Phyſicus. Ante mortem Patris Conſtantinopolim proficiſcitur, vbi Medicum a-

387 GAD ſeptimus filius Iacobi Patriarchæ, & primus ex Zelpha ancilla Liæ. Anno centeſimo vitæ ſuæ condidit teſtamentum, quod relinquens filijs ſuis, illos hortatur, vt odium fugiant, & iracundiam. Multa in eo continentur bona, & ad animæ ſalutem pertinentia; ſed cum bonis intermixta ſunt quædā falſa & fabuloſa: vt quando dicitur, quòd ipſe cum Iuda, Ioſephũ vendiderit Iſmaëlitis triginta aureis. De quibus decem furtim ſubtraxerint; viginti autem oſtenderint fratribus ſuis; quod eſt contra Sacram Scripturam: nam Geneſ. 37. 28. apertiſſimè dicitur Ioſeph viginti argenteis diuenditum. Fabuloſa etiam videntur eſſe ea, quæ de Gad fortitudine ibidem legitur: ipſe enim de ſeipſo ita loquitur: *Ego cuſtodiui in nocte gregem; quando venit Leo, vel Lupus, vel Pardus, vel Vrſus, vel omnis beſtia ſuper gregem, perſequebar eam, & apprehendens pedem eius manu mea, & girans obtenebrabam, & proijciebam eam vltra duo ſtadia, & ita interficiebam.* Hebræi etiam non admitterent id, quod paulò poſt habetur, nempè filios Balæ & Zelphæ comediſſe Agnum ex ore Vrſi ereptum, eò quòd amplius viuere non potuiſſet; nam Iudæi morticinum, & captum à beſtia non comedunt, ex Leuit. 22. 8. & Legem obſeruatam fuiſſe à Patribus etiā ante Legis promulgationẽ volunt, vt probant ex Circumciſione, & Sabbatho, & quibuſdam alijs præceptis. Huiuſmodi autem Teſtamentum Gad filij Iacobi (quamuis apocryphum)

Cæterùm de Gheuià Ben Paſſisà dicit Auctor יוחסין *Iuchaſsin* pag. 86. b. quòd fuerit magnus Sapiens in diebus Simeonis Iuſti, & ipſe melior cæteris probauit reſurrectionem mortuorum, quamuis pag. 13. b. videatur diſtinguere inter Gheuiàh Ben Peſſisà, & Gheuià Ben Koſsèm, cui attribuit probationem articuli de reſurrectione mortuorum. Sed pagina 86. b. aliũ גביה *Gheuià* מבי כתיל *Mibbè Cathil*, *de domo Cathil* aſſignat; & הראב״ד *Harrauàd* in libro Cabalæ pagina 64. editionis Baſileenſis in 8. dicit, quòd iſte Sapiens tempore mortis Ràu אשי *Aſcè* erat Rector Academiæ in Pumbeditâ, eamque duobus annis rexerat, mortuuſque eſt anno 4193. Chriſti 433. Ràu Aſcè moritur anno 4187. ſex annis ante mortem Ràu Gheuià, vt ipſe *Harrauàd* dicit pag. 62. Non igitur benè concordare videtur, duobus tantùm annis poſt mortem Ràu Aſcè Academiam gubernaſſe iſtum R. Gheuià.

ספר **גבעת המורה** הם הספר והוא פירוש על ספר מורה הנבוכים להרמב״ם ונעתק כ״י ;

384 GHIVA'TH HAMMORRE', *Collis More*, Titulus libri ex Iudic. 7. v. 1. Expoſitio eſt ſuper librum מורה הנבוכים *Morrè hanneuuchim* manuſcripta. Ex Appendice ad Bibliothecam Rabbinicam Buxtorfij.

ספר **ר' גבריאל מסוראנו** כתב בספרו י״ג מחזורים המקומיים מחזור רמ״ח לאלף הששי לבריאה ובאשר הגיע לסוף המחזור ערג״ו בחזור לראש ונעשה מרכז רכל ; והורכב רנ״ה זכן כלם ; והוא יש אצלי כ״י הכתב בעקביו במועדים ושנים אם היו מעוברות או פשוטות ;

385 R. GABRIEL DE SORANO, non ignarus Computi Eccleſiaſtici fuit. Is in fine cuiuſdam libri ſua manu ſcripti compoſuit, vel exſcripſit Tabulam tredecim Cyclorum, qui præfinito tempore ad idem reuertuntur, ex quibus perpetuò cognoſcitur, vtrum Annus ſit communis, vel Emboliſmus, ſeù Intercalaris; qua die celebrandum ſit Paſcha, & alia Iudæorum mobilia feſta. Hanc ego habui, & in libro meo mſc. Tobiæ interſerui, qui in Bibliotheca Vaticana aſſeruatur. In fol. Pergam.

ספל **ר' גבריאל הרופא** זקנו של רבי מרדכי כהן בן ר' דוד כהן חבר ספרים הרבה על הרפואה והם בכתבים כ״י כמו אמר ר' מרדכי הנ״ל בספרו על הרפואה בסימן תנ״ט לתקן האליבורו ;

386 R. GABRIEL HARROPHE', *Medicus Auus R. Mardochai* כהן *Cohèn Ben Dauid Cohèn*, de quo infrà in *R. Mardochài Ben Dauid*. Scripſit aliquot libros ad Medicinam ſpectantes, propria manu ſcriptis exaratos, penes ſe extitiſſe affirmat idem R. Mardochæus in ſuo Spicilegio mſc. ſecretorum num. 459. *De præparatione Ellebori*, ſicuti egomet olim vidi in manibus Angelini Angelini Ariminenſis I. V. D.

ספר **גד בן יעקב בן יצחק בן אברהם** אבינו ואמו היתה זלפה שפחת לאה וילדה ליעקב בן ותאמר לאה בגד ותקרא את שמו גד ; וגבורתו בן מלות שם והמדרש עליו כתב דיוקני לו ספר בולק והוא כתוב בלשון לעז ;

eis. Dixit eis: Vnde vos adducitis probationem? Dixerunt ei: Ex Lege. Dixit eis (Gibbus) *Etiam ego non afferam probationem niſi ex Lege. S. D.* (Gen. 25 5.) Et dedit Abraham omnia quæ ſibi (erant) ipſi Iſaac. Filijs autem Concubinarum, quæ (erant) ipſi Abraham, dedit Abraham munera. *Pater, qui dedit filijs ſuis ipſo viuente, ſcripturas ceſſionis bonorum* (vt ſcilicet vnus portionem alterius non prætenderet, ſicut fecit Abraham cum Iſmaële, ne quicquam reciperet de hereditate Iſaaci. Ita Gloſſa) *Eijcit vnum ab altero; nec alterius opes cum aliorum opibus permiſceri ampliùs debent. Quid eſt munera? Dixit R. Ieremias Bar Abbà: Docet, quòd tradiderit eis nomen impurum.* Nil aliud habetur in Ghemarà de *Gibbo Ben Paſſiſà*, qui cùm eſſet tam peritus Cauſidicus, & Leguleius Talmudicus, meritò inter Scriptores Rabbinicos connumerandus erat, etſi nulla alia ingenij ſui monumenta poſteris relicta ſint, præter ea, quæ hic retulimus. Animaduertimus tamen infamem impoſturam, quam Patriarchæ noſtro Abrahæ imponit infamis R. Ieremia Bar Abbà, videlicet tradidiſſe filijs Concubinarum nomen immundum, hoc eſt docuiſſe eos artem maleficam, præſtigiatricem, & vt explicat R. Salomon ibidem כשוף ומעשה שדים *Magicam artem, & opera Dæmonum.* Et ſanctum Patriarcham nedum Magum, ſed Magiæ, & Dæmoniacæ artis Doctorem, & Præceptorem faciunt. Idem refert R. Salomon Geneſ. cap. 25. 5.

Cæ-

nem; ſi vicerint me, dicite eis: Vnum Idiotam, qui eſt inter nos, viciſtis. Et ſi ego vincam, dicite: Lex Moſis Magiſtri noſtri vicit vos. Dederunt illi licentiam, & abijt, & diſceptauit cum eis. Dixit eis: Vnde vos adducitis probationem? Dixerunt ei: Ex Lege. Dixit eis (Gibbus): *Etiam ego non adducam vobis probationem niſi ex Lege. S. D.* (Exod. 12 12.40.) Et habitatio filiorum Iſraël, qua habitauerunt in Ægypto, triginta anni, & quadringenti anni: *Date nobis mercedem ſeruitutis ſexaginta myriadibus, quæ ſeruierunt Aegyptijs triginta annis, & quadringentis annis. Dixit eis Alexander Macedo: Reſpondete ei. Dixerunt ei: Date nobis tempus trium dierum. Dedit eis tempus. Inquiſierunt, & non inuenerunt reſponſionem. Statim reliquerunt agros ſatos, & vineas plantatas, & fugerunt. Ille autem annus erat ſeptimus.*

Aliquando etiam venerunt filij Iſmaëlis, & filij Cetura ad diſceptandum cum Iſraële coram Alexandro Macedone, dixerunt ei: Terra Chanaan noſtra, & veſtra eſt. Sicut ſcriptum eſt (Gen. 25. 12.) Iſtæ ſunt generationes Iſmaël filij Abrahæ. *Et ſcriptum eſt* (Ibid. ver. 19.) Iſtæ ſunt generationes Iſaac filij Abraham. *Dixit Gibbus Ben Paſſiſà ſapientibus: Date mihi facultatem, & ibo, & diſceptabo cum eis coram Alexandro Macedone. Si vicerint me, dicite: Idiotam, qui inter nos eſt, vicerunt. Et ſi ego vincam eos, dicite: Lex Moſis Magiſtri noſtri vicit vos. Dederunt ei licentiam. Abijt, & diſceptauit cum*

ſapientibus (Rectoribus Scholarum, ſiue etiam Senatoribus Magni Synhedrij:) *Date mihi facultatem, & ibo, & diſceptabo cum eis coram Alexandro Macedone. Si vicerint me; dicite: Idiotam, qui inter nos eſt, viciſtis, Et ſi eos ego vincam, dicetis eis: Lex Moſis Vicit vos. Dederunt ei facultatem. Abijt, & diſceptauit cum eis. Dixit eis: Vnde Vos adducitis probationem? Dixerunt ei: Ex Lege. Dixit eis* (Gibbus) *Etiam ego non adducam Vobis probationem niſi ex Lege. S. D.* (Gen. 9. 25.) Et dixit: Maledictus Chanaan: ſeruus ſeruorum erit fratribus ſuis. *Seruus, qui emit opes ſeruo,* (ſeruus) *cuius erit? & opes cuius erunt? Neque hoc ſolùm, ſed quot anni ſunt, quibus nobis non ſeruiuiſtis? Dixit eis Alexander Rex: Reſpondete eis. Dixerunt ei: Date nobis trium dierum ſpatium, vt reſpondere poſſimus. Dedit eis ſpatium. Inquiſierunt, & non inuenerunt reſponſionem. Statim fugerunt, & dimiſerunt agros ſuos ſatos, & Vineas ſuas plantatas. Erat enim ſeptimus annus* (requiei.)

Altera vice venerunt Aegyptij, Vt diſceptarent cum Iſraële coram Alexandro Macedone. Dixerunt ei: Ecce iſte (Moſes) *dicit* (Exod. 12. 36.) Et Dominus dedit gratiam huius populi in oculis Ægyptiorum, & commodauerunt eis: & expoliauerunt Ægyptios. *Date nobis argentum & aurum quod abſtuliſtis à nobis. Dixit Gibbus Ben Paſſiſà ſapientibus: Date mihi facultatem, & ibo, & diſceptabo cum eis ante Alexandrum Macedonem;*

אותם אמרו לחם תורת משח רבינו נצחתכם
נתנו לו רשות והלך ודן עמחן אמר לחן מחיכן
אתם מביאין ראיה אמרו לו מן התורה אמר להן
אף אני לא אביא לכם ראית אלא מן התורה שנ'
(שם יב׳ מ׳) ומושב בני ישראל אשר ישבו
במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה תנו לנו
שכר עבודה של ששים ריבוא ששיעבדתם במצרים
שלשים שנה וארבע מאות שנה אמר לחן
אלכסנדרוס מוקדון החזירו לו תשובה אמרו לו
תנו לנו זמן שלשה ימים נתן לחן זמן בדקו ולא
מצאו תשובה מיד הניחו שדותיהן בשחן זרועות
וכרמיהן בשחן נטועות וברחו ואותו שנה שביעית
היתה׃ ושוב פעם אחת באו בני ישמעאל ובני
קטורה לדון עם ישראל לפני אלכסנדרוס מוקדון
אמרו לו ארץ כנען שלנו ושלכם דכתיב (בראשית
כ״ה׃ י״ב) ואלה תולדות ישמעאל בן אברהם
וכתיב (שם פסוק י״ט) ואלה תולדות יצחק בן
אברהם אמר להן גביהא בן פסיסא לחכמים תנו
לי רשות ואלך ואדון עמהן לפני אלכסנדרוס
מוקדון אם ינצחוני אמרו הדיוט שבנו נצחתם ואם
אני אנצח אותם אמרו לו תורת משה רבינו
נצחתכם נתנו לו רשות הלך ודן עמהן אמר להם
מהיכן אתם מביאין ראיה אמרו לו מן התורה
אמר להן אף אני לא אביא ראיה אלא מן התורה
שנ' (שם כ״ה׃ ה׳) ויתן אברהם את כל אשר לו
ליצחק ולבני הפלגשים אשר לאברהם נתן אברהם
מתנות אב שנתן אנטין לבניו בחייו ושיגר זה מעל
זה כלום יש לזה כלום על זה מאי מתנות אמר ר׳
ירמיה בר אבא מלמד שמסר לחם שם טומאה׃

Legunt Magiſtri noſtri, 24. Menſis Niſan ceſſauerunt Tributa à Iuda & Ieruſalem. Quando autem venerunt Africani ad diſceptandum cum Iſraële coram Alexandro Macedone, dixerunt ei: Terra Chanaan noſtra eſt. Sicut ſcriptum eſt (Num. 34. 2.) Terra Chanaan per terminos ſuos. *Et Chanaan horum hominum fuit Parens. Dixit* גביהא *Gheuià Gibbus filius Paſſiſà*

ם אם אתה עושה כן רופא אומן תקרא ושכר הרבה תטול ׃

ם *Si tu ita feceris, Magiſter Medicus vocaberis, & mercedem plurimam recipies.* סנהדרין *Sanhedrìn* pag. 91. Coram Alexandro Macedone vltroneum cauſarũ Iſraëlitici populi cum extraneis Nationibus patrocinatorem, quæ terram, & opes repetebant, ſe obtulit. Res ita deſcribitur in Cod. *Sanhedrìn* pagina ſtatim citata circa medium -

ת״ר בעשרים וארבעה בניסן איתנטילו רימוסנאי מיהודה ומירושלם כשבאו בני אפריקא לדון עם ישראל לפני אלכסנדרוס מוקדון ואמרו לו ארץ כנען שלנו היא דכתיב (במדבר ל״ד ׃ ב׳) ארץ כנען לגבולותיה וכנען אביהון דהנהו אינשי הוה אמר להו גביהא בן פסיסא לחכמים תנו לי רשות ואלך ואדון עמהן לפני אלכסנדר מוקדון אם ינצחוני אמרו הדיוט שבנו נצחתם ואם אני אנצח אותם אמרו להם תורת משה נצחתכם נתנו לו רשות הלך ודן עמהן אמר להן מהיכן אתם מביאין ראיה אמרו לו מן התורה אמר להן אף אני לא אביא לכם ראיה אלא מן התורה שנ׳ (בראשית ט׳ ׃ כ״ה) ויאמר ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו עבד שקנה נכסים עבד למי ונכסים למי ולא עוד אלא שהרי כמה שנים שלא עבדתונו אמר להם אלכסנדרוס מלכא החזירו לו תשובה אמרו לו תנה לנו זמן שלשה ימים נתן להם זמן בדקו ולא מצאו תשובה מיד ברחו והניחו שדותיהן כשהן זרועות וכרמיהן כשהן נטועות ואותה שנה שביעית היתה ׃

שוב פעם אחת באו בני מצרים לדון עם ישראל לפני אלכסנדרוס מוקדון אמרו לו הרי הוא אומר (שמות י״ב ׃ ל״ו) ויהוה נתן את חן העם בעיני מצרים וישאילום תנו לנו כסף וזהב שנטלתם ממנו אמר גביהא בן פסיסא לחכמים תנו לי רשות ואלך ואדון עמהן לפני אלכסנדרוס אם ינצחוני אמרו להם הדיוט שבנו נצחתם ואם אני אנצח אותם

382 GALENI quædam opera Medica tranſlata fuerunt ex Arabica lingua in Hebræam à R. Chaijm Ben Iſaac. Extant mmſſcc. in fol. in Bibliotheca Cæſarea.

גביאה בן פסיסא ׃ בברשית רבה פפ׳

ס״א ולבני הפלגשים נקרא גביעה בן קוסם וכן בערוך ערך גביע ואמר לבי הולך ודן עמם וכו׳ ; ובריש חלק דף צ״א גביהא בן פסיסא עירום חכם היה והיה גבן והיינו דקאמר ליה מינא בעוטשא בך ובסיטרא לעקמותך ואמר ליה רופא אומן תקרא ושכר הרבה תטול ; ויש אומרים גביהא ארוך וזקוף והיה מומר המקדש ; וגביע בן קוסם גם חכם והוא כמו ביקר בתמיות סמנים עלן דלא הוה סוס ; עלן דהוה לא כל מכן ; והוא מנצח בסנת מעמה לאבני אפריקא ולבני ישמעאל ; קטורה ומצרים לפני אלכסנדרוס מוקדון ונצחם כמו שכתב בגמרא פרק ס״נל ;

383 GHEVIA' BEN PESSISSA'. In *Bereſcith Rabbà* ſect. 61. pag. 68. col. 2. circa principium edit. Amſtelodam. in fol. vocatur גביאת בן קוסם *Gheuiah Ben Koſèm*. Sicut & apud Auctorem ערוך *Arùch* ad vocem גביע *Gheuiàh*. Hic (vt legitur circa principium capitis חלק *Chelek* in Codice *Sanhedrìn*) fuit gibboſus, vnde ei inditum eſt pronomen גביה *Gheuià* id eſt *Gibboſus, il Gobbo*. Fuit etiam callidus & audax, & quamuis vnus ex plebe putaretur, attamen apud Sapientes in exiſtimatione erat, cum Legis Moſaicæ iura non ignoraret. In interrogationibus aſtutus, in reſponſionibus promptus, & expeditus, iram etiam alterius non rarò facetiarum ſale frangebat: nam aliquando cùm aliquis ei dixiſſet: *Calcibus tibi complanabo curuitatem*. Reſpondiſſe fertur -

ספר' **בשם קדמון** זה הספר על הדקדוק נדפס בויניציאה שנת ונשל׃

378 BO'SEM KADMO'N, *Aroma Orientale*. Tradunt Libellum eſſe Grammaticalem, & excuſum Venetijs anno ונ"ש"ל 357. Chriſti 1597. ſine nomine Auctoris.

ספר' **בשר בן פנחס בן שועב** חבר ספר על מנין או התשבורת בלשון ערבי כמו נראה בספרי הערביים שהם זוכר שם אותו הספר׃

379 R. BASSA'R BEN PINCHA'S BEN SCIOE'B, Arabicè ſcripſit *De Arithmetica*; de quo in Arabum ſcriptis ſæpè fit mentio.

ג

ספר' **שו"ת מ' על שם הגאונים** זהו נדפסו בקושטאנטינה ואחר כך במנטובה על יד שלמה בן שמואל מנורה שנת השנ"ז לפק׃

380 GHEHONI'M, antiquorum Rabbinorum Claſſis hoc titulo inſignita, quaſi *Sublimes*, ſeù *Superbos* diceres: initium habuit (abolita Claſſe רבנן סבוראי *Rabbanàn Seuourrài* poſt Ràu חנינא שישנא *Sciſcianà*) à Ràu חנינא *Chaninà Gahòn de Nahàr Pekòd* anno mundi 4457. Chriſti 697. qui in Pumbedità Academiæ Rectoratum tenuit, ſecundùm quod ſcribit הראב"ד *Harrauàd* in libro Cabalæ, quamuis Ràu Scerirà initium גאונים *Gehonim* ſumat à Ràu חנן מאישקיא *Chanàn Meiſckià*, quem Harrauàd tertia ætate *Rabbanàn Seuourrài* reponit. Perdurauitque huiuſmodi honoris titulus vſque ad tempora רב האיי גאון בר רב שרירא *Ràu Haài Gahòn Bar Ràu Scerirà* anno 4798. Chriſti 1038. quo anno obijt ipſe Ràu Haài Gahòn, Ghehonitarum vltimus poſt ſeptimam ætatem, quà גאון *Gahòn* Titulus in Babylone viguerat per 341. annos, poſt quos omninò abolitæ ſunt Scholæ Babylonicæ, & vtcumque reſtauratæ per alias mundi partes, ſed præcipuè in Hiſpania. Sub nomine iſtorum euulgata fuerunt:

ש"ת *Sceelòth Vtſciuuòth*, *Quæſita & Reſponſa Legalia* numero quadraginta, quæ olim excuſa Conſtantinopoli, poſteà Mantuæ apud R. Salomonem Ben Samuelis Menoras anno mundi ש"נ"ז 357. minoris ſupputationis Chriſti 1597. ſub Vincentio Gonzaga Duce. In 8.

ספר' **גאלאף הרופא בעיר לירידה בקטאלונייה** חבר ספר הרפואה והוא נקרא אנטידוטריו׃

381 GALA'F ISRAELITA CATALANVS ILERDENSIS Vir in Medicinis doctus & eruditus. Scripſit:

אנטידוטאריו *Antidotarium* excellentiſſimum. Huius meminit Symphorianus Campegius Lugdunenſis Medicus.

ספר' **גאלינוס שר הרופאים** חבר ספרים על הרפואה בלשון יונית והעתק מהם הקדמונים אל לשון ערבי ומלשון ערבי אל לשון עברי על ידי חנין בן יצחק ונמצאו כ"ו בבית ספרי של קיסר׃

GA-

nim ex Hebraico ſermone in Latinum conuertit ferè ad literam; haſq; typis Pragenſibus in Collegio Societ. Ieſu ad S. Clementem anno Domini 1652. in 8. euulgauit, infelicibus tamen characteribus, inelegantibuſque, tam ſi Hebraicos, quàm ſi Latinos inſpicias; de qua re etiam ipſe Interpres conqueritur in Præfatione ad Lectorem.

Cæterùm hic Auctor viuebat anno mundi 5160. Chriſti 1400.

שע"ו מאישטרו ברנאבה דילה

נובה הוא חבר ספר בלשון לטין על הרפואה והעתיקו ללשון הקודש מאישטרו קרשקאש די קישלאד בשנת פ"ז לאלף הששי [illegible] :

376 Magiſter BARNABA DE LA NOVA Latinè edidit librum Medicinæ, qui Hebraicè verſus à Magiſtro קרישקאש *Kreſkas* de קישלאד *Kiſclàd* illum -

הנהגת הבריאות *Hannaaghà habberriùth Regimen ſanitatis* appellauit anno mundi 5087. Chriſti 1327. Extat mſc. in Bibliotheca Vaticana. Papyr. in 4.

שע"ז ברנת שפיגל הוא ספר אשכנזי והוא על מדות טובות של אדם .

377 BARNA'TT SPI'GEL, Germanicè. Liber eſt Ethicus continens varia præcepta benè viuendi, hortans ad pietatem, & omnis generis virtutes colendas, & vitia fugienda; ex Catalogo Librorum Hebraicorum characteribus Germanicis ſcriptorū. Buxtorf. in Gramm. Hebr. pag. 326.

ex teſtimonio Hottingeri Claſſ. VIII. Biblioth. Orient. Scripſit -

פרקים מקובלה *Perakim mekabbalà*, *Capitula Cabaliſtica*, quæ manuſcripta extare teſtatur.

שע"ה ר' ברכיה בן נטרונאי הנקדן

המכונה רבי קרשביא הנקדן; הוא היה בשנת ה' אלפים קמ"ו ליצירה . וחבר ספר משלי שועלים לכת לפתאים ערום ולבער דעת מהויים ונעתק מלשון עברי ללשון לטין על ידי חלבילור הכם מחברת ישוע הכהנים . ונדפס בלשונות הכל בעיר מנטובה שנת אלף וקמ"ב לבריאת ישוע הנוצרי . ובלשון הקדש נדפס במנטובה על ידי רבי יוסף בן יעקב מפדואה שנת שי"ז :

375 R. BERACHIA' BEN NITTRONNA'I HANNIKDA'N, cognomento *R. Kriſpi*, quem alij vocant ſed ineptè *Barentonium*, & ex interpretatione הנקדן *Hannakdàn Punctatorem*. Scripſit -

משלי שועלים *Miſclè Sciualim*, *Parabolas Vulpium* ad prudentiā comparandam aptiſſimas. Excuſæ ſunt Mantuæ per Ioſephum Ben Iacobi de Padua anno שי"ז 317. minoris ſupputation. Chriſti 1557. in 8. Hunc libellum Nicolaus Pereiſcius ad Eruditiſſimū P. Athanaſium Kircherum Soc. IESV tranſmiſit, vt eum Latij iuris faceret, enixim deprecabatur. Promiſit Kircher, & iam in Catalogo Librorum, quos moliebatur, imprimendorum has quoque recenſuit, illarumque verſionem pollicitus eſt. Sed maioribus præpeditus curis, illius verſionem manus admouere non potuit. At id, quod Kirchero Magiſtro negatum, id Melchiori Hanel diſcipulo conceſſum fuit. Hic e-

פסחים cap. 5. & in Cod. ע״ז capite. 1. hanc fuiſſe mulierem ſapientem, docuiſſe Ius Iudaicum ex ſuggeſtu, & ſecundùm quod ipſa definiebat, ſtabat illius Concluſio, nec in dubium ampliùs reuocabatur. Hyemis tempore 300. הלכות *Hallachòth* Lectiones explanabat 300. ſapientium. Irridebatque Sapientes, quia dicebant דעתן של נשים קלה *Daathàn ſcel naſcìm kalà, Scientiam mulierum eſſe leuiſſimam*, ſed & ipſa ſcripſit in libello ſuo, *Præter Berurà*. Rabbi autem Meir vir ſuus præcepit cuidam diſcipulo vt illam tentaret & ſollicitaret ad turpia. Diſcipulus inſtitit in eam adeò vt ei complacuerit. Sed loco diſcipuli (latenter) ingreditur R. Meir vir eius. Sed poſtea quam cognouit ſe fuiſſe deluſam, ſeipſam ſtrangulauit. Qua de re R. Meir aufugit in Babel. Si hæc doctiſſima mulier Hebræa 300. lectiones in hyeme dictauerat, neceſſariò credere debent Hebræi multa etiam ſcriptitaſſe; quare mirari non debent, ſi eam inter Rabbinos Scriptores retulimus.

סעי' **ברית אברהם** על סמנין נדפס בקראקא: ויש ספר אחר ושמו ברית אברהם והוא ספר הדרשות נדפס בלובלין בפולין:

371 BERI'TH AVRAHA'M, *Fœdus Abrahami*. Libellus exiguus, docens quatuor ſpecies Arithmetices, editus nuper Cracouiæ in 8. inquit Buxtorf. in Bibliotheca Rabbinica ſecundæ editionis. Plantauitius ad num. 105. ſuæ Bibliothecæ exhibet librum דרשות *Concionum* cum hoc eodem titulo *Berìth Aurahàm* excuſum Liglini in Polonia; forſan voluit dicere Lublini. De hoc ſimili titulo, & diuerſo libri argumento, cùm ego illùm non viderim, nihil certi affirmare poſſum.

סעג' **ברית הלוי** והוא פירוש על ספר ויקרא: ויש ברית הלוי אחר על הפרשה ואתחנן:

372 BERI'TH HALLEVI', *Fœdus Leui*. Inter *Commenta ſuper Leuiticum* recenſet Hottingerus Claſſ. 1. ſuæ Biblioth. Orient. vbi circa finem etiam dicit eſſe *Commentarium in cap. 4. Deuteronomij* Anonymi Auctoris.

סעג' **ברכות המזון** בלשון הקדש ובלשון אשכנזי: ויש ספר אחר שהוא ברכת המזון וזמירות נדפס בויניציאה בבית יואן דיגארא:

373 BERACHO'TH HAMMAZO'N, *Precationes cibi*. Preces ſunt ante, & poſt menſam pro gratiarum actione recitandæ: Hebraicè, & Germanicè circumferuntur apud Iudæos Germanos. Harum meminit Buxtorf. in Grammatica Hebræa pagina 326. & in Bibliotheca Rabbinica ſecundæ editionis. Aliæ conſimiles Preces & Hymni Hebraicè excuſæ ſunt Venetijs apud Ioannem de Garà in 8. Auctore Anonymo.

סעל' **רבי ברכיאל** חבר פרקים מהקבלה וזה בקבלו בי״:

374 R. BERACHIEL. Neſcio opus, ex

ſtellæ in Hiſpania, an. mun. 1501. Aſſeruantur mmſſcc. in Bibliotheca Vaticana. Papyr. in 8. ſed Latinè tantùm. Miror, quomodo ibi legatur in Vrbe Sòria anno 5261. qui reſpondet anno Chriſti 1501. fuiſſe in linguam Hebræam hæc opera tranſlata, cùm eo anno nullus Hebræorum in Hiſpaniarum Regnis ampliùs commorarit: nam anno Domini 1498. pulſi ſunt omnes Iudæi à Regnis Hiſpaniæ, iuſſu Regis Ferdinandi, & Eliſabethæ Reginæ. Cæterùm hæc opera Medica Magiſtri Bruni Latinè extant cum Guidonis Theodorici &c. ſcriptis Chirurgicis: & excuſa ſunt Venetijs, apud Octauianum Scotum anno Domini 1490. In fol. Apud Bernardinum Venetum 1559. in fol. Apud Iuntas 1546. In fol.

ספ׳ ברוריא אשת רבי מאיר היתה אשה חכמה כמוזכר במסכת כלים פ״ה וכתוב בס׳ שלשלת הקבלה דף ל״ב ע״א ברוריה אשת רבי מאיר אמרה הלכה ונפסקה כדבריה והיתה בת רבי חנינא בן תרדיון ׃ ובתוספות פ״ק אומר שביומא אחד למדה ג׳ הלכות מג׳ חכמים ׃ ובפרק קמא דע״ז לגלגל על מה שאמרו חכמים דעתן של נשים קלה ונתנה בספרים הן מברוריה ׃ ורבי מאיר ציוה לאחד מתלמידיו לפתותה ולהתגרה לדבר עבירה ושהתלמיד הפציר בה כל כך עד שנתרצתה ונחנקה רבי מאיר מחמת התלמיד ׃ ובשנתגלה אליה חנקה עצמה ׃ ורבי מאיר ערק לבבל מחמת כיסופא ׃

370 BERVRIA' filia R. Chananià Ben Thardiòn, & vxor R. Meir, aiunt Talmudiſtæ multis in locis, ſed præcipuè, vt refert Auctor *Scialſcèleth hakkabalà* pag. 32. & *Iuchaſsin* p. 40. b. in Cod. כלים cap. 1. Cod.

Auctore *Scialſcèleth hakkabalà* refertur inter Auctores ſeculi R. Moſis Ægyptij, & R. Salomonis Iarchi, & diù vixiſſe dicitur circa annum mundi 4950. Chriſti 1190. Scripſit - ספר החכמה *Sèpher Hachochmà*, *Librum Sapientiæ*, de quo fit mentio in מרדכי *Mordachì* ad Cod. שבועות cap. 6. שבועת הדיינין, & in *Scialſcèleth hakkabalà* pag. 50. b. circa medium.

ספר ר׳ ברוך ור׳ תם ורב אלפסי ור׳ חננאל ורבי מאיר ורבי ישעיה בר אליה והרמב״ם כתבו פסקי דינים וגם נמצאו כ״י בבית ספרים של דוכוס דאורבינו בוואטיקאנו ׃

368 R. BARV'CH, *R. Tham*, *Ràu Alpheſì*, *R. Chananèl*, *R. Meir*, *R. Ieſciaaià Bar Elia*, & *R. Moſes Bar Maijmòn* ediderunt quaſdam *Deciſiones*, quæ mmſſcc. in Bibliotheca Ducis Vrbini apud Bibliothecam Vaticanam reperiuntur. Papyr. in 4.

ספר מאישטרו ברונו הנוצרי חבר ספר בלשון לטין על האנטומיה והצירוגיא והעתיקו ללשון הקדש רבי יעקב בר רבי יהודה ן׳ קסטיאל האלקלה הרופא והכותב בעיר סוריה בשנת הרס״א ונמצא כ״י בוואטיקאנו ׃

369 Magiſter BRVNVS LONGOBVRGENSIS Religione Chriſtianus Latinè ſcripſit -

De Chirurgia Magna, & *Parua*. Hæc in linguam Hebraicam verſa fuere à R. Iacobo Bar Iudæ Aben Kaſtiel Hiſpano de Alcala, Medicinæ & Chirurgiæ Doctore in Vrbe Sòria, ſuper antiquæ Numantiæ rudera extructa in Regno veteris Ca-

הקבלה כמו שכתבתי לעיל רק יש שינוי בו : עמוד פ׳ :
ועל צלעות דקתבו לברלם בס׳ שלשלת הקבלה דף ל׳ :

363 R. BARV'CH BEN R. IſAACI BAR BARV'CH CORDVBENSIS. Poſt mortem patris anno mundi 4854. Chriſti 1094. adijt R. Iſaacum Alpheſi illuſtrem Rabbinum, ſub cuius Magiſterio Iudaica Iura didicit. Rabbinicum honorem adeptus, Ius Talmudicum explanauit, & quam plurimos diſcipulos, in Talmudicis erudiuit, inter quos הראב״ד *Harrauàd* ſiuè *HaRàu R. Abraham Ben Daùd*, de quo ſuprà mentionem fecimus numero 57. pag. 18. col. 1. mirificè excelluit. Hic autem Rabbi Baruch abſoluit librum, cui titulus eſt - קופת הרוכלים *Kuppàth Harrochelim*, *Arca Aromatariorum*, quem pater ſuus Iſaac incæperat, & morte præuentus abſoluere non potuerat. Ipſe etiam fatis ceſſit anno mundi 4886. Chriſti 1126. vt ait Auctor *Scialſceleth hakkabalà* pag. 40. circa finem. Vide *R. Iſaac Bar Barùch*.

ר׳ ברוך מפיסקיירה

סמל — היה גדול
בדורו וכתב בידו סביב לספר המורה אשר למד בו וכתב בו
דברים יפים כמוכר בס׳ מאור עינים פרק כ״ד דף צ״ה :

364 R. BARV'CH DE PISKIERA cuius meminit Auctor מאור עינים *Meòr enàim* cap. 24. pag. 95. aitque ſe in margine & per circuitum libri מורה *Morè* R. Moſis Ægyptij, vbi iſte ſtudebat, vidiſſe multa ſua manu notatu digna, quæ ſi ſeorſim tranſcripta fuiſſent, iuſtum Volumen conficere potuiſſent. Quorum nonnulla idem Auctor exſcripſit in ſuo *Meòr enàim*.

רבי ברוך המקובל גדול

סמל — חבר חשן המשפט על הקבלה ונזכר שמו ונספח בסוף ס׳
יצירה דפוס מנטובה שנת שכ״ב לפ״ק :

365 R. BARV'CH HAMMEKVBA'L Kabaliſta magnus. Scripſit - חשן המשפט *Chòſcen Hammiſppàtt*, *Pectorale Iudicij*. Eſt liber Cabaliſticus, vt apparet ex Indice librorum Cabaliſticorum appoſito ad calcem libri יצירה *Ietzirà* editionis Mantuanæ anni שכ״ב 322. minoris ſupputationis, Chriſti 1562. In 4.

ר׳ ברוך בר שלמה

סמל — העתיק ספר
אחמיט בן אבדי אללה בן אלחסר מלשון ערבי אל
לשון הקדש והוא ספר על המספר שלא הגיע לכתיבת כולם :
ונמצא אותו כ״י בוואטיקאנו :

366 R. BARV'CH BAR SALOMONIS. Ex Arabico in Hebraicum vertit librum - אחמט בן עבדו אללה בן אלחסד *Achmitt Bin Auddi Allà Bin Alchaſàd*, *De Arithmetica*, anno mundi 5211. Chriſti 1451. Extat mſc. in Bibliotheca Vaticana. Papyr. in 4.

רבי ברוך בן רבי שמואל ממגנצא

סמל — היה בדור הרמב״ם ורבי והוא חבר ס׳
חכמה כנראה בערכו פ׳ שבועת הדיינין : וכן בערכי
הם ערלה הסכה בגנגר והסכם רבי מאיר תלמידו של רבי
לין מולאים לברות זה לזה וכן בקרעות הרשן של הם :

367 R. BARV'CH BEN R. SAMVELIS DE MOGVNTIA, ab Au-

Sciabbàth cap. 3. in הגהה *Annotatione*. Tractat de ritibus, & rebus Iudicialibus; nempè *De Ritu iugulandi animalia pro cibo. De Animalibus raptis. De illicitis & licitis. De Placenta. De Menſtruata. De Repudijs. De ſolutione calcei. Idololatria. Vino libaminum. Libro Legis. Thephillìn. Et de Sabbatho.* Excuſus fuit Venetijs in paruo folio in domo Danielis Bombergij anno mundi 5283. Chriſti 1523.

Hic Auctor erat ex Germania anno mundi 4962. Chriſti 1202. ſicut apparet ex hoc ſuo libro num. 135. Abijt autem in Hiſpaniam, vt redargueret quoſdam, qui nouam quandam doctrinam circa תפלין *Thephillìn* adinuenerant. Compoſuit autem hunc ſuum librum התרומה *Hatterumà* anno mundi 4996. Chriſti 1236. & poſtea עבר דרך קנדיאה והלך בארץ ישראל *in Cretam Inſulam appulit, & abijt in terram Iſraëlis*. Ita *Algazaus* in Chronicis.

Huius meminit יוחסין *Iuchaſsìn* pagina 132. *Scialſcèleth hakkabalà* pagina 53. b. Dauid Ganz ad annum 996. quinti millenarij.

Eſt alius liber cum titulo ס׳ תרומות הגדול *Sèpher Therumòth haggadòl*, de quo vide in *R. Samuel Haſſephardì Ben R. Iſaaci*.

תסג׳ ר׳ ברוך בר יצחק בר ברוך מקורדובה חמת שנת דתתכ״ד ׃ ול׳ ברוך בנו אסרו מות אביו הלך ללמד מהרי״ף והשלים ספר קופת הרוכלים אשר החל אביו ולא השלימו ׃ וזה הרב העמיד תלמידים הרבה ובתוכם הראב״ד בעל סדר עולם שהוא כ׳ הקבלה

in Bibliotheca Vaticana ſub nomine מסכת פורים *Maſsècheth Purrìm*.

תס״א ר׳ ברך יזויא חבר ספר זרע ברך ׃ והם דרשות על הפרשיות מפרשה בראשית עד פרשה אם בחקותי ׃

361 R. BARRE'CH IAZIA'. Scripſit -

זרע ברך *Zeraà Bèrech, Semen benedictum* librum, quo דרשות *Deraſciòth Conciones ſuper ſectiones Pentateuchi* comprehenduntur. Incipiunt à Geneſi vſq; ad ſectionem אם בחקותי *Im bechukothài, Si in præceptis meis &c.* ad cap. 26. Leuit. Excuſus Cracouiæ anno ב׳לך 222. minoris ſupputationis, Chriſti 1562. in fol.

תסב׳ רבי ברוך בן רבי יצחק מגרמיזא היה תלמיד רבי יצחק הזקן חבר ספר התרומה מפי רבו רי״ ככתוב בהרמב״ם בהלכות שבת פרק ג׳ כהנהם ׃ ונקרא כן יען כי מדותיו הם מתרומות בעלי אומנת קדושי בור הוכן רומה ׃ והוא על הדינים והלכותיהם הם הלכות שחיטה ׃ טרפות ׃ איסור והיתר ׃ חלה ׃ נדה ׃ גיטין ׃ חליצה ׃ עבודה זרה ׃ יין נסך ׃ ס׳ תורה ׃ תפילין ׃ ושבת ׃ ונדפס בויניציאה בבית דניאל בומברגי שנת הרפ״ג ׃ וזה המחבר היה באשכנז שנת דתתקס״ב כנראה בס׳ התרומ׳ סחבר סימן קל״ה ׃ ובא לספרד להוכיח על מנות תפלין וחבר ספרו שנת ל׳ תתקנ״ו כנראה בס׳ יוחסין דף קל״ב ׃

362 R. BARVCH BEN R. ISAAC DE GARMIZA', fuit diſcipulus R. Iſaaci Senioris, cognomento ר״י *Ri*, ex cuius Prælectionibus compoſuit librum, quem vocauit -

ספר התרומה *Sèpher Hatterumà, Librum eleuationis*, vt notauit Auctor Notularum in librum ה״יד *Haijàd* R. Moſis Ægyptij הלכות *Hallachòth*,

bùk, *Baucalium*. Quandoquidem omnia, quæ in eo continentur, non Prophetica ſunt, nullumque myſterium de Chriſto, eiuſque Regno in eo habetur; ſed omnia ſcurrilia, & ad ebrietatem prouocantia ſunt adinuenta, vt patet ex vocabulis, quæ vti nomina virorum ad bellum exercendum adducuntur, quorum etyma potationi alludunt, vt בקבוק *Bakbùk Baucalium*. כרמי *Charmì Vinea mea*. בארי *Beerì Puteus meus*. Hinc intelligitur bellum, quod *Bakbùk Lagena Vinaria* indicit בארי *Beerì Puteo aquarum*. Hortantur deinde Iudæi, vt firmiter adhæreant imperio כרמי *Charmì Vineæ*, id eſt partes tueantur Vini, & implacabile bellum gerant aduerſus בארי *Beerì Puteum aquarum*, hoc eſt Aquam effundant, & Vino indulgeant. Quod tam diligenter obſeruant, vt in Codice מגילה *Meghillà* cap. 1. pag. 7. b. circa medium legatur; teneri hominem in hoc feſto ita inebriari, vt diſcernere nequeat inter; *Sit maledictus Aman*, *& benedictus Mardochæus*. En verba textus Talmudici -

אמר רבא מיחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי :

Dixit Rabbà: Tenetur homo ſe exhilarare [Gloſ. להשתכר ביין *Inebriare ſe vino*] *in die Purrìm*, *donec neſciat diſtinguere inter* ארור המן *Arùr Hamàn Maledictus ſit Haman*, *&* ברוך מרדכי *Barùch Mordechài*, *Benedictus Mardochæus*. Statim ſequitur, quod duo præſtantiſſimi Rabbini tam religioſè hoc genus ſanctificandi feſtum ebrietate ſeruabant, vt aliquando alter alterum, ebrius ebrium occiderit, & poſtea ad vitam reſtituerit. Tranſacto anno, noluit ſe huic periculo ampliùs ſubmittere is, qui occiſus fuerat; adducendo pro excuſatione, quòd non paſſim miracula fiant. Fabula iſta hoc modo narratur ibidem -

רבה ורבי זירא עבדו סעודת פורים בהדי הדדי איבסום קם רבה שחטיה לר' זירא למחר בעא רחמי ואחייה לשנה אמר ליה ניתי מר ונעביד סעודת פורים בהדי הדדי אמ' ליה לא בכל שעתא ושעתא מתרחיש ניסא :

Rauà & Rabbi Zirà fecerunt conuiuium in (feſto) *Purrìm*, *ſimulque inebriati ſunt. Surrexit Rauà, & occidit R. Zirà. Manè* (cognouit quod pridie fecerat) *orauit*, *& reuixit. Anno ſubſequente dixit ei: Eamus, & faciamus conuiuium in* (feſto) *Purrìm*, *& ſimul inebriemur. Dixit ei* (R. Zirà) *Non quolibet tempore producitur* (*ſeù fit*) *miraculum*. Ex hac fabella manifeſtè apparet, doctrinam Talmudicam eſſe; teneri hominem in hoc feſto Purrìm inebriari Vino. Contrarium ſemper docet Apoſt. *Nolite inebriari vino, in quo eſt luxuria*. Epheſ. 5. 18. Et conſimiles Iudæos redarguit Iſaias 5. 11. *Væ qui conſurgitis mane ad ebrietatem ſectandam, & ad potandum vſque ad veſperam, Vt vino æſtuetis. Cithara, & Lyra, & Tympanum, & Tibia, & Vinum in conuiuijs veſtris: & opus Domini non reſpicitis, nec opera manuum eius conſideratis.*

Cæterùm hic liber reperitur mſc. in

בק

דף קס״ה זוכר רבי בצלאל ואין ידוע אם הוא זה בצלאל או אחר :

359 BETZALE'L ASCHENAZI' GERMANVS. Scripſit -

ש״ת *Sceelòth Vſciuuòth*, *Quæſita & Reſponſa*. Numero ſunt 24. excuſa Venetijs in fol. ànno mundi שנ״ש 5350. Chriſti 1590. apud Zanetum. Auctor libri Iuchaſsìn meminit cuiuſdam docti viri Betzalelis pag. 165. circa principium.

ש״ס בקבוק או ספר הבקבוק

ונקרא גם כן מסכת פורים והוא סיפור על מגלת אסתר בששון ושמחה וכו תמו בספר וקיו ואין ראוי לקראו כן :

360 BAKBV'K, ò SE'PHER HABAKBV'K, *Baucalium*, *ſeù Liber Baucalij*. Plantauitius in ſua Bibliotheca Rabbinica num. 102. ponit Titulum huius libri, ſed nec Titulum, nec libri argumentum videtur planè intellexiſſe: nam ſub *Baucalij*, ſeù *Vinariæ lagenæ* nomine, dicit quòd ſit *Liber celebris* (ſunt eius verba) *inter Orientales Hebræos cuiuſdam Prophetæ, ſub quo deſcribitur quedā ficta hiſtoria, incerto tamen Auctore, de bello Charmi Ben Zeràch, quem fingunt futurum eſſe Iſraëlitici populi Regem; & domus, ſeù familiæ Beeri, ſermone quidem Vulgari, ſed ſtylo, & modo dicendi Valdè obſcuro, & Cabaliſtico. Vnde ſuſpicari licet, huius libelli Auctorem, Meſſiæ diù & fruſtra à cæcis Hebræis expectati Regnum, tectis Verbis deſcripſiſſe. Introducitur enim ſæpiſſimè Deus ore Bakbùk Iudæos cohortans, Vt firmiter adhæreant Imperio Carmi, id eſt Meſſiæ, & implacabile bellum gerant aduerſus Beeri, id eſt Reges Gentiles. Editus quidem eſt hic liber in 8. ſed nec locus, nec tempus, nec Typographus editionis indicatur*. Hæc Plantauitius, qui grauiſſimè hallucinatur in explicatione Tituli, libri argumenti, & intellectu perſonarum, quæ in hac Scena introducuntur. Pro quarum rerum intelligentia, ſciendum eſt, Iudæos diem quartum, quintumque ſupra decimum in Nouilunio Februarij feriari magna lætitia atque gaudio, ob requiem, quam adepti fuerant tempore Eſther & Mardochæi: nam Aman ſortitionem fieri iuſſit, vt per vniuerſum Regnum Aſſueri, tertiodecimo die Menſis Adar, qui noſtro Februario ex parte reſpondet, tota natio Iudæorum deleretur. At contra accidit. Iudæi namque à Rege obtinuerunt, vt die ad necem deſtinato, Aman in Cruce ſuſpenderetur, eiuſdem decem filijs interfectis. Quartadecima die, in Suſan Regia viri quingenti, ibidemque die poſtero trecenti, & per vniuerſum Regnum ſeptuaginta quinque millia perimerentur ex hoſtibus Hebræorum. Hinc à *Sortibus* vocabulo Perſico פורים *Purrìm* hoc feſtum vocauerunt, illudque duobus diebus tam lætanter celebrant, vt in ijs alia in re occupari nolint, niſi vt vorent, potent, ludant, ſaltent, fiſtulas inflent, cantent, rhythmos, dicteria ſuauia pronuncient, libroſque hilares & iucundos legant. Hinc ad hilaritatem huius feſti exercendam compoſitus eſt hic liber, & lepidè vocatus eſt בקבוק *Bakbùk*

Sed hæc ſunt Rabbinorum deliria, ſicut ſunt ea, quæ de Bezalelo comminiſcuntur, tam in loco citato, quàm in זהר *Zòhar*, ſect. תרומה *Terumà* pag. 152. longè poſt medium -

בצלאל היה ידע לצרפא אתוון דאתבריאו בהו שמיא וארעא ועל חכמתא דיליה אתמני משכנא על ידיה ואתבריר מכל עמא ׃

Betzalel ſciebat coniungere literarum elementa, quibus Deus mundum creauerat, & ob id electus fuit præ alijs omnibus populis ad faciendum Tabernaculum. Igitur mundum creare poterat, & omnium ſcientiarum & artium libros componere.

שנח׳ **רבי בצלאל אליהו בן רבי צדקיה בן ר׳ אליהו** כתב ס׳ מעלות המדות והשלימו בפירנזי עיר היושבת על נהר לאשי בחמישי בשבת בכ״ח באדר שנת ר״י לפרט קטן ונמצא ברומא בבית ספרים של קוליגיון הגרים כתב בקרטים בלשון ביופיטי ׃

358 R. BETZALE'L ELIA'V BEN R. TZIDKIA' BEN R. ELIÆ. Scripſit librum -

מעלות המדות *Maalòth hammidòth, graduum virtutum.* Liber eſt Spiritualis & Aſceticus. Reperitur mſc. in Bibliotheca Collegij Neophytorum Romæ. Scriptis exaratus fuit in Phortia, Vrbe ſita ſuper Ripam fluuij Laſi, & abſolutus fer. V. die 28. אדר *Adàr Februarij* anno 210. min. ſupputationis, Chriſti 1450. In 4. Papyr.

שנט׳ **רבי בצלאל אשכנזי** חבר שט״ מ ונדפסו בויניציאה שנת חמשת אלפים ש״ה ׃ ובספר יוחסין

דף

in futurum faciam ex te Notam ſuper frontes hominum. S. D. (Ezech 9. 4.) Et ſigna תיו Thàu. *Illicò exiuit à facie ſua animo conſternata. Poſtea ingreditur* שין *Scin, & ſic omnes aliæ literæ; & poſt alias ingreditur* בית *Beth, & dixit coram eo: Domine Vniuerſi, placeat tibi aſſumere me ad mundi creationem, quoniam ex me quotidie dicunt* ברוך יהוה לעולם אמן ואמן *Barùch Adonài leolàm Amen ve-Amen, Benedictus Dominus in æternùm Amen, & Amen. Reſpondit Deus ſanctus benedictus: En* ברוך הבא בשם יהוה *Barùch habbà beſcèm Adonài, Benedicta, quæ venit in nomine Domini. Protinus illam recepit Deus ſanctus benedictus, & ea creauit mundum In, ſeù Cum* בית *Beth. S. D.* בראשית ברא *Bereſcìth barà*, In principio creauit. *Quando autem* אלף *Aleph vidit Deum ſanctum benedictum recepiſſe* (ב Beth) *& voluiſſe ex ea creare mundum, ſtetit in Vno latere, & ſiluit quouſque vocaretur à Deo ſancto benedicto. Et dixit ei:* אלף *Aleph, cur ſiles, & nihil mihi tu dicis? Reſpondit Aleph, & dixit ei: Domine Vniuerſi* (ſileo) *propterea, quòd mihi nulla facultas eſt loquendi coram te: quia omnes literæ ſupputantur numero multitudinis, & ego numero diminuto.* ב׳ *Beth duobus.* ג׳ *Ghimel tribus, & ſic reliquæ omnes, & ego, Vnitate. Reſpondit Deus ſanctus benedictus, & dixit ei: Aleph ne timeas, quoniam tu es Caput omnium* (& Princeps) *Vt Rex. Tu es Vna, & ego ſum Vnus, & Lex eſt vna, quam in te ego dabo in futurum populo meo Iſraëli. S. D.* (Exod. 20. 1.) אני Ego Dominus Deus tuus.

בהבראם כה"י בראם של' בית' יהוה צור עולמי' בשתי אותיות חללו של חשם יצר שני עולמים כאן שחעולם הוה נברא בה"י רמו שירדו למטה לראות שחת כהא ואת שסטומה מכל צררים ופתוחה למטה לרדת דרך שם :

In creari ea: Cum (litera) ה *He creauit eos. S.D.* (Iſai. 26. 4.) *Cum* (ſiuè In) יה *Iàh Dominus formauit duos mundos* (ſiuè duo ſecula). *Iſtis duabus literis huius nominis* יה *Iah formauit duo ſecula, vt hinc docearis; quòd ſeculum præſens litera* ה *He ſit creatum. Indicium eſt, quod* (creaturæ) *infernè deſcendant* (in) *foueam, ſicut litera* ה *He, quæ ex omnibus lateribus clauſa eſt, & infernè aperta, vt per hanc viam deſcendatur.*

Alij volunt omnes literas concurriſſe apud Deum, & ab eo petijſſe vt ſibi placeret eam in inſtrumentum creationis aſſumere, ſic inuerſo ordine primò venit ת *Thau*, poſtea ש *Scin*, deinde ר *Reſc*, & ſic de ſingulis, quouſque accederet ב *Beth*, quam volunt mundum creatum, quia eſt litera ברכה *Benedictionis*. Hic literarum concurſus habetur in libro ילקוט *Ialkùt* circa principium ſectionis בראשית *Bereſcith* pag. 4. editionis Liburnenſis in fol. & hoc modo deſcribitur.

אמר ר' עקיבא אלו עשרים ושנים אותיות שבהן ניתנה כל התורה כולה הן חקוקים בעט שלהב' על כתר נורא של הקב"ה ובשעה שבקש לבראות את העולם ירדו ועמדו לפני הקב"ה זה אומר לפניו בי תברא את העולם וזה אומר לפניו בי תברא את העולם כתחלה נכנס ת"יו לפניו ואמר לפניו רבש"ע רצונך שתברא בי את העולם שבי אתה עתיד ליתן תורה לישראל על יד משה שנאמר (דברים ל"ג, ד') תורה צוה לנו משה ישב הקב"ה ואמר לאו מפני שאני עתיד לעשות בך רושם על מצחות האנשים שנא' (יחזקאל ט', ד') והתוית ת"יו : מיד יצא מלפניו בפחי נפש ואח"כ נכנס ש"ין וכן כל אות ואות ואחרי כולן נכנס בי"ת ואמר לפניו רבש"ע רצונך שתברא בי את העולם שבי אומרים בכל יום ברוך יהוה לעולם אמן ואמן משיב הקב"ה הן ברוך הבא בשם יהוה מיד קבלו הקב"ה וברא בו את העולם בבית שנאמר בראשית ברא : ואל"ף כיון שראה את הקב"ה שקבל ממנו לברא את העולם עמד לו לצד אחר ושתק עד שקרא לו הקב"ה ואמר לו אל"ף מפני מה אתה שותק ואין אתה אומר לי כלום השיב אל"ף ואמר לו רבש"ע מפני שאין בי כח לומר לפניך כלום שכל האותיות מחושבים במנין מרובה ואני במנין מועט בי"ת בשתים ג' בשלשה וכן כולם ואני באחד השיב הקב"ה ואמר לו אל"ף אל תתירא שאתה ראש לכולן כמלך אתה אחד ואני אחד והתורה אחת שאני עתיד ליתן בך לעמי ישראל שנ' (שמות כ', א') אנכי יהוה אלהיך :

Dixit R. Akibbà: Iſtæ 22. literæ, quibus tradita eſt vniuerſa Lex, ſunt inſculptæ ſtylo flammeo ſuper coronam formidabili Dei ſancti benedicti. Ea hora, qua quæſiuit creare mundum, deſcenderunt, & ſteterunt coram Deo ſancto benedicto. Hæc, coram eo dicebat: Mecum creabis mundum (me tanquam inſtrumentum aſſumes ad opus creationis.) *Idem dicebat alia,* (& omnes idem dixerunt.) *Primò ingreditur* תיו *Thàu coram eo, & dixit: Domine Vniuerſi, Voluntas tua ſit, vt in me creetur mundus, quia futurum eſt, vt in me daturus ſis Legem Iſraëli per manum Moſis. S.D.* (Deuter. 33. 4.) תורה Legem præcepit nobis Moſes. *Reſpondit Deus ſanctus benedictus, & dixit: Non, quia ego*

ad ſapientiam per eſſentiam. Quænam eſt proportio creaturæ ad Creatorem, hominis ad Deum? Volunt Hebræi, Deum hunc mundum creaſſe auxilio quarundam literarum Alphabeti, quibus tamquam aliquo inſtrumento ſit vſus. Quidam volunt eas fuiſſe י *Iod*, & ה *He*; hinc Iſaiam dixiſſe aiunt cap. 26. ver. 4.

ביה יהוה צור עולמים ׃

Cum י *Iod*, *&* ה *He Dominus formauit duos mundos præſentem & futurum*. Quamuis in Cod. מנחות *Menachòth*, cap. 3. הקימץ pag. 29. b. poſt medium, neſciant an præſens ſit creatus cum י *Iod*, aut cum litera ה *He*, vnde -

ר׳ יהודה ברבי אילעאי (אמר) אלו שני עולמות שברא הקב״ה אחד בהי ואחד ביוד ואיני יודע אם העולם הבא ביוד והעולם הזה בהי ׃ אם העולם הזה ביוד והעולם הבא בהי ׃

R. Iudas BeRabbi Eläai (dixit) *Iſti ſunt duo mundi; quos creauit Deus ſanctus benedictus, vnum cum* ה *He* (litera) *alium cum* י *Iod*. *Neque ſcio; vtrum futurus mundus creatus fuerit* (litera) י *Iod*, *& præſens mundus litera* ה *He*, *aut è contra; an præſens mundus litera* י *Iod*, *& futurus mundus litera* ה *He*. Rabbi autem Salomon determinat hanc quæſtionem, & ait hunc mundum creatum litera ה *He*, ad illud Gen. 2. -

אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ׃

Iſta ſunt generationes cæli & terræ, in creari ea -

dicitur in libro Exodi cap. 31. v. 2. 3. 4. & 5. Spiritu Dei plenus fuit, in ſapientia, in intelligentia, in ſcientia, & in omni opere, tam auri, quàm argenti; & æris. In opificio etiam lapidis & ligni. Erat itaque perfectiſſimus Artifex in omni opificiorum genere: ſed quòd ſciret etiam combinare literas Alphabeti, quibus vſus eſt Deus in mundi creatione, hoc valdè hyperbolicum eſt & ridiculum: quaſi Deus in creatione mundi auxilio literarum indiguiſſet, & ſine eis quicquam efficere nequiuiſſet. Hoc fabuloſum commentum venditant Talmudiſtæ in Cod. ברכות *Berachòth* cap. 9. הראש *Harròſch* pag. 55. ante finem, his verbis -

אמר רב יהודא אמר רב יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהן שמים וארץ כתיב הכא (שמות ל״א ׃ ג׳) וימלא אותו רוח אלהים בחכמה ובתבונה ובדעת ׃ וכתיב התם (משלי ג׳ ׃ י״ט) יהוה בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה וכתיב (שם ׃ כ׳) בדעתו תהומות נבקעו ׃

Dixit Ràu Iudas, dixit Ràu: Nouerat Betzalel combinare literas (Alphabeti) *quibus creati ſunt cæli & terra*, (Hoc probatur à ſimilibus vocibus Scripturæ) *Scribitur hoc loco* (Exod. cap. 31. ver. 3.) Et repleuit eum Spiritu Dei in ſapientia, & prudentia, ſeù intelligentia, & ſcientia. *Et ſcribitur alibi* (Prou. 3. 19.) Dominus ſapientia fundauit terram, ſtabiliuit cælos prudentia. *Et ſcribitur etiam* (Ibid. v. 20.) Scientia illius eruperunt abyſſi.

Inepta prorsùs probatio, qua tranſitus fit à ſapientia participata;

ea ſequeretur, fabellam hanc etiam à fabuloſis, & mendaciſſimis Viris fuiſſe exploſam. Circa quam nil aliud addendum eſſe putamus.

סגל **בן לענה ובן תגלה** שם ספרי משל בשם משלים וחידות ונזכרו בספר מאור עינים פרק כ': דף כ"א: ואמר כי שם שני ספרים יחד: ואני לא ראיתי אותם:

352 BEN LAANA', & BEN TAGLA', nomina ſunt duorum librorum, quorum meminit R. Azarias de Rubeis in *Meòr enàim* cap. 2. pagina 21. eoſque continere multas Parabolas, Ænigmata, & eruditas Sententias ad morem libri Eccleſiaſtici. Quamuis nonnulla vana, otioſa, & nullius vtilitatis inter eas permixta ſint, quæ ſub nomine Ben Sirà (eò quia iſti libri vnà ſimul cum Ben Sirà, ſeu Eccleſiaſtici libro olim circumferebantur, vt credit idem R. Azarias) illorum lectio prohibita fuit in Talmude Codice *Sanhedrin*, cap. *Chèlek*, vt ſuprà notauimus in *Ben Sirà Seniore* num. 349. Sed de his libris nullam memoriam inter nos extare crediderim; nullum enim Auctorem, qui de his mentionem faciat, adinuenire potui; idcò non inter nos, ſed inter Iudæos, eoſque aliquando forſan euulgatos fuiſſe, & cum ſuo Ben Sirà coniunctos extitiſſe, credendum eſt.

סגל **בן פאסי**: עיין ר' יהודה בן פאסי חיוג:

353 BEN PASSI'. Vide *R. Iudas Ben Paſsi Chiùg*.

סגל **בן קנה**: עיין ר' נחוניה בן הקנה:

354 BEN KANNA'. Vide *R. Nechunià Ben Ha-Kannà*.

סגל **בעלי חיים**: שם הספר והוא סיפור מן מאמר ארסטו על חיות והבהמות: עיין ארסטו סימן ש"ז דף ת"ע, עמוד א':

355 BAALE' CHAII'M. Intelligitur liber *De Hiſtoria Animalium*, ex Operibus Ariſtotelis in Hebræum conuerſus. Et hunc fortè intelligit R. Leui Ben Gerſon in Commentarijs, præſertim in Prouerbijs Salomonis, quando paſſim illum citat. Vide ארסטו *Arſatiò* num. 307. pag. 470.

סגל **בעלי אסופות**: שם הספר והוא כמו לקוטי הענינים רבים כו':

356 BAALE' ASSVPOTH, *Auctores Collectionum*, Tit ex Eccleſiaſt. 12. 11. Miſcella variorum eſt collectio MS. inquit Buxtorf. fil. in Appendice ad Biblioth. Rabbinicam.

סגו' **בצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה**: הוא היה מלא רוח אלהים בחכמה ובתבונה ובדעת ובכל מלאכה, לחשוב מחשבות לעשות בזהב ובכסף ובנחשת ובחרשת אבן למלאת ובחרשת עץ לעשות בכל מלאכה כמו שאמר הפסוק (שמות ל"א: ב', ג', ה') ובלשון התלמוד בפרק כל כתבי הקדש דף קט"ו ...

357 BETZALE'L BEN VRI' BEN CHVR DE TRIBV IVDA, vt

 di-

mentariolum explicans ſententiam propoſitam in verſiculo Alphabetico. Poſt ſecundum Alphabetum ſequuntur viginti duæ Interrogationes à Nabuchodonoſor factæ Ben Siræ cum ſuis ſolutionibus.

Vtrumque ſimul excuſum fuit, & Paulus Fagius Latinum fecit, & ſub vtraque lingua impreſſit Iſnæ anno Domini 1542. in 4. Ioannes autem Druſius illud recenſuit & illuſtrauit, adiectis Adagiorum Hebraicorum aliquot decurijs. Excuſ. Franckeræ anno 1597.

Hebraicè prodijt Venetijs vnà cum quibuſdam Opuſculis, de quibus ſuo loco, & Ioannes de בארי *Phari* anno mundi לט 304. minoris ſupputat. Chriſti 1554. excudit in 8.

Notandum eſt, in Commentariolo primi Alphabeti ad literam ב Beth fieri mentionem filij, & nepotis Ben Siræ. Filius ibi nominatur -

עוזיאל בנו של בן סירא *Vziel filius ipſius Ben Sirà*. Et Nepos -

יוסף בן עוזיאל נכדו של בן סירא *Ioſeph Ben Vziel nepos Ben Siræ.*

Denique, ſi hæc fabula vera hiſtoria fuiſſet, vt perperam exiſtimat Auctor *Scialſcèleth hakkab.* pag. 19. b. in fine, vbi confundit hunc cum alio Ben Sirà Talmudico, de quò egimus ſuprà ad num. 349. & eundem eſſe credit, dum ait -

בן סירא היה בנו של ירמיה שנולד לו מבתו כנראה בכתובות ונולד זה האיש אשר היה חכם גדול וחבר ספרים ומשלים וחידות ׃

Ben Sirà fuit filius Ieremiæ; qui natus eſt ei ex filia ſua, ſicut apparet in Cod. כתובות *Chetubbòth. Et naſcitur*

hic vir, qui fuit ſapiens magnus, & compoſuit Libros, Parabolas, & Aenigmata. Si, inquam, vera fuiſſet hiſtoria (quod omninò negamus) incidiſſet in annum mundi circa 3347. quia anno 3346. ſecundùm Chronologiam Dauid Ganz, Nabuchodonoſor ſubegit Ægyptum, & captiuum abduxit Ieremiam in Babylonem, quod incidit anno 415. ante Chriſtum natum. Non eſt autem prætereundum, id quod ſapientiores Rabbini obſeruarunt cum R. Dauid Ganz ad annum 448. quarti millenarij, de hoc Ben Sirà nullam fieri expreſſam mentionem in *Ghemarà*, aut in *Medràſc*. Vnde malè Auctor *Scialſcèleth hakkabalà* loco nuper allato citat Cod. *Chetubbòth*, cùm in eo de hoc Ben Siræ putato Ieremiæ filio, nec vola, nec veſtigium inueniatur. Nunquam enim hæc prodigioſa fabella in fabularum refertiſſimo libro Talmude ſubodorari poteſt, quotieſcumque de Ben Sirà fit mentio, aut de Auctore libri Eccleſiaſtici, aut de alio huius nominis Auctore, qui vanum, otioſum, & inutilem librum ſcripſerit. Meritò igitur eius lectio interdici meruerit in Codice *Sanhedrin* capite 11. pagina 100. b. ex ſententia Ràu Ioſeph, & ex פרקי הר'א'ש cap. eodem vt ſuprà num. 349. in Ben Sirà Seniore obſeruauimus. Si quis verò mentem Ghemaræ interpretari voluerit, nempè reſpexiſſe ad fabulam hanc de filio & filia Ieremiæ Prophetæ, ideòque huius libri damnaſſe lectionem, in ſua opinione relinquendus erit: nam ex

ea

lemikrà ; filius quinque annorum (ſiuè quinque annorum eſſe debet) *qui addiſcere vult Legem. Dixit ei Ben Sirà: Nonne didiciſti: Dies breuis, ars longa: Et tu dicis mihi, ſede, & non diſces adhuc, quia paruulus es; & ego video in cœmeterijs minores me defunctos. Et quis ſcit, quid futurum ſit, an viuam, vel moriar. Dixit ei Praeceptor: Cur tu coram me doces? Sapientes autem noſtri b. m. dixerunt: Quicumque docet lectionem coram Magiſtro ſuo, reus eſt mortis. Dixit ei* (Ben Sirà) *Hactenus Magiſter meus tu non fuiſti, quia nihil à te didici. Dixit Magiſter ipſi Ben Sirà: Dic* א *Aleph. Reſpondit ei, & dixit. Ne ponas ſolicitudinem* (timorem) *ſuper cor tuum, quoniam multos interfecit anxietas. Protinus territus eſt Magiſter &c.* Qui ſecundùm Alphabeti ſeriem interrogat, & Ben Sirà reſpondet, morales proferendo ſententias incipientes à litera in Interrogatione propoſita. Hæc de conceptione & natiuitate Ben Siræ fabuloſè tradunt Iudæi, iniuriam maximam inferendo ſanctitati Prophetæ Ieremiæ. Sed carnales Iudæi, nihil niſi carnalia ſapiunt, & ea quæ impoſſibilia ſunt, ſi carnem demulceant, poſſibilia faciunt, & intra rerum naturalium ordinem reponunt. Hæc eſt ſapientium Rabbinorum Philoſophia, de qua ſatius eſt tacere, quàm loqui.

Cæterùm huic Ben Siræ duplex Alphabetum attribuunt; Primum planè Chaldaicum eſt; Secundum Hebraicum. Vnicuique verſui primi Alphabeti ſubiectum eſt Commen-

Et nunc, ne multiplices (verba loqui) *ſuper me, quoniam ego facio id, quod fecit pater meus. Et de me dictum eſt illud* (prouerbiale) רחילא בתר רחילא אזלא *Rechelà bathàr Rechelà azlà, Ouis poſt Ouem,* וברא בתר עובדית דאבוהי *Vbarà bathàr oudea deauòi, & filius poſt ſeruitutem patris it. Dixit ei* (mater) *Fili mi, cur tu prohibes me loqui. Dixit ei: Propterea, quia tu noſti, quòd ego ſim famelicus, nec quicquam cibi mihi porrigis. Dixit ei: En ecce vbera, comede cibum tuum, & bibe de vino tuo. Dixit ei: Non indigeo vberibus tuis, ſed vade, ventila farinam, cum Gallina; & depſe* (fac) *panem candidum;* (accipe) *carnem pinguem, & vinum vetus, & manducabis mecum pariter. Dixit ei* (mater) *Et vnde haec comparare potero? Reſpondit: Fac veſtimenta, & vende. Sic enim firmabitur in te ille verſiculus* (Prou. 31.24.) Sindonem fecit, & vendidit. *Et ſi tu mihi alimenta prabueris, adimplebitur in te verſiculus alius* (Ibid. ver. 29.) Multæ filiæ fecerunt virtutem; & tu aſcendiſti ſuper vniuerſas ipſas. *Cepit facere veſtimenta, & vendidit, & attulit ei panem, carnem pinguem, vinum vetuſtum, & pauit eum anno vno. Poſt annum dixit ei: Duc me in Synagogam. Et introduxit eum in domum cuiuſdam Magiſtri, qui habebat ſeptem filias. Sedit ad latus ipſius, dixitque ei: Rabbi Magiſter, doce me Legem* (Moſaicam.) *Reſpondit ei: Hactenus, tu non es filius doctrina* (non es aptus ad diſcendum) *nam paruulus es; & dixerunt Magiſtri noſtri b. m.* בן חמש שנים למקרא *Ben chameſc ſcianim*

Ieremias pater meus idem fecit ea hora, qua mater eius incuruauit ſe, vt pareret; aperuit namque os ſuum, & clamauit pater meus ex viſceribus matris ſuæ, & dixit: Non egrediar, quouſque mihi imponant nomen. Aperuit os ſuum pater eius, & dixit: Egredere; & vocabitur nomen tuum ABRAHAM. Dixit: Non hoc eſt nomen meum. Dixit ei: Vocabitur nomen tuum ISAAC. IACOB, & ſic (recenſuit nomina *) omnium Tribuum, & omnium virorum illius generationis. Et dixit: Non ita eſt nomen meum, quouſque occurrerit nomen Eliæ b. m. Et dixit: Vocabitur nomen tuum IEREMIAS, quoniam in diebus tuis firmabit Deus ſanctus benedictus inimicum* סירים *eatenis manu ſua ſuper Ieruſalem. Et tu quia dixiſti, vocetur nomen meum ſuper nomen tuum* יהא *mihi de nomine tuo* יהו. *Et vocauit nomen eius* ירמיהו *IEREMIAM, qui ſtatim egreſſus eſt cum loquela. Etiam ego egreſſus ſum cum loquela. Sicut ipſe natus eſt cum prophetia ex viſceribus matris ſuæ. S. D.* (Ier. 1. 5.) Antequam formarem te in vtero noui te &c. *etiam ego egreſſus ſum cum prophetia. Sicut ipſe egreſſus eſt ex viſceribus matris ſuæ cum nomine, etiam ego egreſſus ſum nomine meo ex viſceribus matris meæ. Sicut ipſe compoſuit librum Alpha Bethicum, etiam ego componam librum Alpha-Bethicum. Et nunc ne mireris ex verbis meis. Dixit ei* (mater) *Fili mi, ne loquaris, ne dominetur in te oculus malignus. Reſpondit: Non oculus malignus licentiam habet dominandi in me. Et*

iunauit ob hanc rem 248. ieiunia iuxta (numerum) *omnium membrorum, quæ ſunt in homine. Gutta autem illius Iuſti reſeruata fuit, donec veniret filia illius Iuſti in lauacrum, & ingreſſa eſt in vterum eius. Menſe autem ſeptimo peperit filium cum dentibus, & loquela. Et poſtquam pepererat, pudore ſuffundebatur coram hominibus; quia dicebant: Ex fornicatione peperit. Puer autem aperuit os ſuum, & dixit matri ſuæ: Cur tu pudore ſuffunderis coram hominibus? Quoniam ego Ben Sirà, ſum FILIVS SIRAE. Dixit ei* (mater) *Quis eſt iſte SIRÀ? Reſpondit: Eſt IEREMIAS. Et cur vocatur SIRÀ? Quia ipſe eſt Princeps ſuper omnes Principes, & ipſe paratus eſt in futurum imponere nomina omnibus Principibus, & Regibus. Et ſi ſupputaueris* סירא *SIRÀ, &* ירמיהו *IEREMIAS Ghematricè, inuenies vnum alteri eſſe æquale* (סירא Sirà 271 ירמיהו Ieremias 271.) *Dixit ei: Fili mi, ſi ita eſt, debebas dicere: Filius Ieremiæ ego ſum. Reſpondit: Ita planè dicendum erat; ſed turpe erat dicere: Ieremias ingreſſus eſt ad filiam ſuam. Dixit ei* (mater) *Fili mi, nonne ſcriptum eſt* (Eccleſ. 1. 9.) Quid quod fuit? ipſum quod erit: *& quis vidit vnquam filiam ex patre ſuo concepiſſe? Reſpondit: Mater mi;* Nihil eſt nouum ſub Sole. *Sicut Lot fuerat iuſtus perfectus, etiam pater meus eſt iuſtus perfectus. Sicut ipſe Lot id violenter fecit, ita & pater meus. Dixit ei* (mater) *Miror, quomodo res iſtas ſcias. Reſp. Ne mireris, quoniam* nihil nouum ſub Sole. *Iam*

xerunt: Aliquando ierunt ad Balneum, & in earum vterum intrauit ſemen de Iſraële, & conceperunt, & pepererunt, neque cognouerunt, quis illorum fuiſſet pater. Sed de Ben Sirà notum eſt, quis fuerit pater ſuus, & quomodo genuerit illum mater ſua, abſque maritali commercio. Dixerunt de eo; quòd fuerit filia Ieremiæ (Prophetæ.) *Aliquando iuerat Ieremias ad lauacrum, & inuenit ibi* (viros) *impios de Tribu Ephraim, viditque eos ſemen effundentes otioſè: nam generatione illa omnes de Tribu Ephraim improbi erant, ſicut ſcriptum eſt de his* (1. Reg. 15. 26.) Et fecit malum in oculis Domini. *Cùm autem hæc vidiſſet, cepit increpare eos. Protinus inſurrexerunt ſuper eum, & dixerunt: Cur tu vos corripis? Viuat Via Beer Sabeæ, quia hinc tu non recedes, quouſque feceris ſicuti nos facimus. Dixit eis* (Ieremias) *Sinite me* (abire) *& iurabo vobis, quòd non manifeſtabo hanc rem in æternum. Dixerunt ei: Nonne & Sedecias viderat Nabuchodonoſor edentem Leporem viuum, & ei iurauerat per Diuinum decretum quòd nunquam manifeſtaret, & abrogauit iuramentum ſuum. Tu quoque idem facies. Et nunc ſi feceris, ſicut nos facimus, benè quidem; ſin autem, nos faciemus in te opus Sodomæ, quemadmodum patres noſtri fecerunt in Idola. Quòd ſi illi in Idola id fecerunt, quantò magis nos in te faciemus? Illicò* (Ieremias) *præ timoris magnitudine idem fecit. Et quando inde exiuit, cepit maledicere diei ſuo. S. D.* (Ierem. 20. 14.) Maledicta dies in qua natus ſum; *& egreſſus eſt, & ieiuna-*

טריכור ׃ אמר לה מפני שאת יודעת שאני רעב ואינך נותנת לי לאכול כלום ׃ אמרה לו והרי לך דדים אכול מאכלך ושתה משתך ׃ אמר לה אין לי חפץ בדדיך אלא לכי וכבריָ קמח כתרנגולא ולושי לחם נקי ובשר שמן ויין ישן ותאכלי עמי כיחד ׃ אמרה לו ומהיכן אקנה דברים אלו ׃ אמר לה עשי בגדים ומכרי ויתקיים בך הפסוק סדין עשתה ותמכור ואם את מפרנסת אותי תתקיים בך הפסוק רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כולנה ׃ התחילה לעשות בגדים ומוכרת ׃ ומביאה לו לחם ובשר שמן ויין ישן וכלכלתו שנה אחת ולאחר השנה אמר לה הוליכיני לבית הכנסת ׃ והוליכה אותו לבית מלמד אחד שהיו לו שבע בנות ׃ ישב בצדו ואמר לו רבי למדני תורה ׃ אמר לו עדין אין אתה בר לימוד כי קטון אתה ואמרו חז״ל בן חמש שנים למקרא ׃ אמר לו בן סירא ולא למדת היום קצר והמלאכה מרובה ׃ ואתה אומר לי שב ולא תלמוד עדין כי קטון אתה ואני רואה בבית הקבורות קטנים ממני מתים ׃ ומי יודע מה יהיה אם אחיה ואם אמות ׃ אמר לו המלמד מפני מה אתה מורני ואמרו הז״ל כל המורה הלכה מפני רבו חייב מיתה ׃ אמר לו עד כאן אינך רבי ועד כאן לא למדתי ממך כלום ׃ אמר לו המלמד לבן סירא אמור אל״ף השיב לו ואמר ׃ אל תתן דאגה בלבך כי רבים הרגה הדאגה ׃ מיד נבהל המלמד וכו׳ ׃

Scriptum eſt (Iob 5. 9.) Faciens magna, & non eſt inueſtigatio; mirabilia abſque numero, &c. *Quomodo expoſuerunt ſapientes noſtri b.m. Faciens magna ſine inueſtigatione reſpectu omnium creaturarum, quæ ſunt in mundo; & mirabilia abſque numero reſpectu trium* (virorum) *qui geniti ſunt ſine concubitu genitoris; & iſti ſunt: Ben Sirà, Ràu Papà, & Rabbi Zirà &c. Quomodo autem conceperunt eos illorum matres abſque marito? Di-*

351 **BEN SIR.** quem Iudæi filium Ieremiæ Prophetæ impudenter faciunt, hìc commodè collocatur. Eius natiuitas obſcœnè deſcribitur in principio ſecundi ſui Alphabeti; quod, quàm malè deſipiant iſti ſapientiſſimi Rabbini, & in rebus Philoſophicis verſatiſſimi Doctores, eam hìc de verbo ad verbum referre non pigebit.

כתיב (איוב ה׳ : ט׳) עושה גדולות עד אין
חקר ונפלאות עד אין מספר וכו׳ : ביצד פירשו
חז״ל עושה גדולות עד אין חקר כנגד כל יצירות
שבעולם ונפלאות עד אין מספר כנגד שלשה
שנולדו בלא שכיבת הורתן עם אדם ואלו הן בן
סירא ורב פפא ורבי זירא וכו׳ : והיאך ילדתן אמן
בלא בעל אמרו פעם אח׳ הלכו לבית המרחץ
ונכנס לה בקוכתן זרע מישראל ונתעברו וילדו
מהם ולא היו יודעים מי היה אביהם : אבל בן
סירא נודע לו מי היה אביו והיאך ילדתו אמו בלא
בעלית בעל : אמרו עליה כי בת ירמיהו היתה :
פעם אחת הלך ירמיהו לבית המרחץ ומצא שם
רשעים משבט אפרים וראה את כלם מוציאין
שכבת זרע לבטלה לפי שכל שבט אפרים כאותו
הדור רשעים היו שכן כתוב בו ויעש הרע בעיני
יהוה : וכיון שראה אותם התחיל להוכיחם : מיד
קמו עליו ואמרו מפני מה הוכחתנו חי דרך באר
שבע שלא תזוז מכאן עד שתעשה כמונו : אמר
להם הניחו לי ואשבע לכם שלא אגלה דבר זה
לעולם : אמרו לו והלא צדקיהו ראה לנבוכד
נצאר אוכל ארנבת חיה ונשבע לו בגזירת השם
שלא יגלה עליו ובטל שבועתו וכן תעשה גם אתה :
ועתה אם תעשה כמונו הרי טוב ואם לאו נעשה
בך מעשה סרום : כשם שעשו אבותינו בע״ז שלהם
ואם בע״ז היו עושין כך : אנו בך על אחת כמה
וכמה : מיד עשה בן מרב הפחד ויראת מהם :
וכמו שיצא משם התחיל לקלל יומו שנאמר ארור
היום אשר יולדתי בו ויצא ונתענה על דבר זה
רמ״ח תעניות כנגד כל איברים שבאדם : ושמורה
היתה טיפה של אותו צדיק עד שבאת בתו של
אותו צדיק לבית המרחץ ונכנסה בקוכתה :
ולשבעת חדשים ילדה בן בשינים ובדיבור וכיון
שילדה היתה מתביישת מבני אדם שהיו אומרים
מזנות ילדה ופתח פיו הנער ואמר לאמו על מה
את מתביישת מבני אדם בי בן סירא אני : אמרה
לו סירא זה מי הוא : אמר לה ירמיהו ולמה נקרא
סירא שהוא שר על כל השרים והוא עתיד ליתן
שם לכל שר ומלך וכשתחשוב סירא וירמיהו
בגימטריא שוין : אמרה לו בני אם בן היה לך לומר
בן ירמיהו אני : אמר לה וכן הייתי רוצה לומר
אלא שגנאי הדבר לומר ירמיהו בא על בתו אמר
לו בני והא כתיב מה שהיה הוא שיהיה ומי ראה
בת יולדת מאביה : אמר לה אמי אין כל חדש
תחת השמש : מה לוט צדיק גמור אף אבי צדיק
גמור מה ללוט נעשה באונס אף לאבי נעשה
באונס : אמרה לו תומהת אני ממך איך תדע
דברים הללו אמר לה אל תתמהי ממני שאין כל
חדש תחת השמש : והרי ירמיהו אבי כך עשה
בשעה שהיתה אמו בורעת לילד פתח פיו וקרא
אבי ממעי אמו : ואמר לא אצא עד שיאמרו לי
שמי פתח פיו אביו ואמר צא ויקרא שמך אברהם
אמר לא כן שמי : אמר לו יקרא שמך יצחק יעקב
וכן כל השבטים וכל אנשי הדור ההוא ואמר לא
כן שמי עד שנזדמן שם אליהו ז״ל ואמר יקרא שמך
ירמיה : שבימיך יקים הקב״ה אויב שירים ידו על
ירושלם : ואתה שאמרת יקרא שמי על שמך יהא
לי משמך יהו ויקרא שמי ירמיהו מיד יצא בדיבור
אף אני יצאתי בדיבור : מה הוא יצא בנבואת ממעי
אמו שנאמר (ירמיהו א׳ : ה׳) בטרם אצרך בבטן
ידעתיך וכו׳ : אף אני יצאתי בנבואה : מהו יצא
בשמו במעי אמו אף אני יצאתי בשמי ממעי אמי :
מה הוא עשה ספר באלפא ביתא אף אני אעשה
ספר באלפא ביתא ועכשו אל תתמהי מדברי :
אמרה לו בני אל תדבר שלא ישלוט בך עין הרע :
אמר לה אין עין הרע רשאה לשלטאה בי ועתה
אל תרבי עלי שאני עושה מה שעשה אבי : ועלי
נאמר רחילא בתר רחילא אזלא וכרא בתר עובדי
דאבוהי אמרה לו בני מפני מה אתה מונע אותי
מריבור

ris Auctoris libri Eccleſiaſtici, de quo 128 ſuperiori numero egimus, Auiſui librum, quem lingua Hebraica compoſuerat in linguam Græcam tranſtulit, cùm eſſet in Ægypto anno trigeſimo octauo Regni Ptolemæi Euergetis, vt ex Prologo ipſius Ben Siræ, ſeù Ieſu filij Sirach euidenter patet. De hoc Ben Sirà apud Hebræos fit mentio in libro מאור עינים *Meòr enàim* cap. 22. pag. 92. non longè ante finem. Scripſit Prologum in librum Eccleſiaſtici, eumque Græcè euulgauit.

סנל׳ **בן סירא ורב פפא ורב זירא :**

על שלפנן ספרו שאין ילדה אותו בלא בעל ואמרו כי בעת
אשר הלכו אנשים לבית המרחץ ונכנס לשם בקובתן ורע׳
והסריא והתעברה ; וילדה אותו ולא היו יודעים מי היה אביהם :
אבל בן סירא כתב לו מי היה אביו והולך ילדתו אמו בלא
בעילת בעל אמרו עליו כי בת ירמיהו היתה ושורעו ירמיהו
אלה בן הבונים והמיכור ואמת אין הבעל ואמר בן סירא אבי :
ואמרה לו אמו סירא זה מי הוא : אמר לה : ירמיהו : ולמה
נקרא סירא מפני שהוא שר על כל השרים וסירא וירמיהו בגימטריא
שוין : והוא ירמיהו עשה ספר באלפא ביתא בן בן סירא עשה
ספר אלפא ביתא : וזה הספר היה כתוב בויניציא שנת רמ״ד
עם מעשה תורה לרבינו הקדוש : וספר ארחות חיים לרבי
אליעזר הגדול : ועם מדרשות ומעשיות שבתלמוד ובן סירא
נזכר בגמרא פרק חלק מסכת סנהדרין דף ק : עמוד ב :
אמר רב יוסף אמר בספר בן סירא נמי אסור למיקרי : ורש״י
אמר לפי שיש בו דברים של הבל שאין בהן צורך : ובפסקי
בפרק כל ישראל סימן ל׳ אמר הקורא בספרי מינים׳ או בספר
בן סירא אין לו חלק לעולם הבא : ונראה כי הוא מדבר על
ספר בן סירא הזה : כי באותו אין בהם דברים של הבל והקרא
כגון שכתוב כי פעם אחת הלך ירמיהו לבית המרחץ ומצא שם
רשעים ורואה את כלם מוציאין שכבת זרע לבטלה וכו׳ : וכי
עוד שנאמר ירמיהו עשה בעוקה וכו׳ : וכלם הם דברים הבלי
ושקרים : ועל כן אסרו לקרא בספר הזה של בן סירא :

Præfatione ipſius conſtet, Auctorem ipſius fuiſſe Ieſu filium Sirach. Poterat igitur à conuicio abſtinere G. H. Vorſtius, neque ineptiſſimè imponere quibuſdam Catholicis (quos ipſe Pontificios vocat) quòd Auctorem Eccleſiaſtici faciant Salomonem. Dicat Vorſtius, à quibuſnam ipſe didicerit, Auctorē libri *Eccleſiaſtici* fuiſſe Ieſum filiū Σιράχ? nonne ab antiquis Patribus? ab Eccleſia Catholica? Eccleſia autem nobis ſemper propoſuit hunc librum ſub nomine Ieſu filij Sirach. Quòd ſi aliquando apud nonnullos antiquos Auctores & Catholicos ſub nomine Salomonis euulgatus fuerit, id credendum contigiſſe, non ſolùm propter eloquij ſimilitudinem, vt dixit Auguſtinus, ſed quia crediderunt, has ſententias ex libris Salomonis à Ieſu filio Sirach collectas, & in hunc ordinem digeſtas fuiſſe: quod facilè fieri potuit, nam Salomon loquutus eſt tria millia parabolarum 1. Reg. 4. Hæc autem vbinam ſunt? Ex iſtis igitur credibile eſt compoſitum fuiſſe librum *Eccleſiaſtici*, & idcircò & Salomoni, & filio Sirach attribui benè potuit.

De hoc Auctore ſub nomine Ioſuè Ben ברוק *Sarùk* fit mentio in *Scialſceleth hakkabalà* pag. 65. in fine.

של׳ **בן סירא השני** או **בחור** היה נכדו

בן סירא הזקן או סרשון וזה היה אב של אב בן סירא השני
זה התוא לאו מעט ספר הוא של זקנו בגרשם מסקרעתן
פעם :

350 BEN SIRA' SECVNDVS; ſeù IVNIOR, Nepos Ben Siræ Senio-

Sirà intelligit *Ghemarà*; qui cùm apocryphus eſſet, eius lectionem interdixerunt Talmudiſtæ. Tradit enim Auctor *Scia'ſceleth hakkabalà* pagina 19. in fine, Ben Sirà, quem filium Ieremiæ facit, fuiſſe doctiſſimum; & libros Prouerbiales, & Ænigmaticos ſcripſiſſe; inter quæ multa otioſa & vana intermiſceri de facili potuiſſe dicendum eſt; propterea iure meritò, eius lectio prohibita fuerit, & in Pandectis Iudaicis relata, vt in Cod. *Sanhedrin* cap. *Chèlek* ſæpiùs citato videre eſt. Aut etiam potuerunt hæc reperiri in alio aliquo libro coniuncto cum Ben Sirà, vti antiquitùs tradit Auctor אמרי בינה *Imrè binà* capite 2. pag. 21. fuiſſe librum בן תגלה או בן לענה *Ben Taglà*, aut *Ben Laanà*.

Noſter autem liber Eccleſiaſticus nihil vani, aut otioſi continet, ſed plenus cæleſti ſapientia eſt, Dei timorem docet, opera miſericordiæ hortatur; diuitijs, & iuuentutis illecebris non fidendum; à malis abſtinendum; bona opera ſectanda; vitia fugienda; mortis memoriam recolendam; Creatorem, ex cælorum ornatu, & reliquis mirabilibus in æthere, aëre, mari collocatis, laudandum, præcipuè in Sanctis Patribus, qui in Veteri Teſtamento virtutibus & ſanctitate floruerunt. Vnde meritò inter Κανονικοὺς S. Script. Codices, & aliquando ſub nomine *Salomonis, propter eloquij nonnullam ſimilitudinem*, vt ait S. Auguſt. lib. 17. cap. 20. *De Ciuitate Dei*, receptus fuerat; quamuis nullus eruditus ambigat de Auctore huius libri, cùm expreſsè in titulo & Præ-

tia in cor tuum. Viros viros occidit triſtitia: en Salomon dicit (Prou. 12. v. 25.) Triſtitia in corde viri humiliabit illud.

Simile quid legitur in Eccleſiaſtico 30. 22. *Triſtitiam ne des animæ tuæ. &c.* ver. 25. *Multos enim occidit triſtitia.* Et paulò poſt ſequitur

ואלא משום דכתיב מנע רבים מתוך ביתך ולא הכל תביא אל ביתך והא רבי נמי אמרה דתניא ר' אומר לעולם לא ירבה אדם רעים בתוך ביתו שנ' (משלי יח׳ ׃ כד״) איש רעים להתרועע ׃ אלא משום דכתיב זלדקן קורטמן עברקן סכסן רנפח בכוסית לא צחי ׃

Sed propterea quòd ſcriptum eſt: Cohibe multos è medio domus tuæ; & ne omnes introducas in domum tuam. Et nonnè etiam Rabbi dicebat ex traditione. Rabbi dicit: Ne in æternum quis amicos multiplicet in domum ſuam. S. D. (Prouerb. 18. 24.) Vir amicorum confringetur. *Sed ex eo quod ſcriptum eſt: Raram habens barbam, callidus eſt: denſam, ſtupidus. Qui ſufflat in calice, non ſitit.*

In libro Eccleſiaſtici cap. 11. 31. *Non omnem hominem inducas in domum tuam.* Erat enim antiquum prouerbium, quo etiam Rabbi vtebatur, confirmabatque auctoritate Prouerb. 18. 24. איש רעים *Iſc reìm Vir amicorum*, id eſt, qui multos amicos indiſcriminatim, & ſine delectu habet להתרועע *Lehithroèah ad confringendum ſe*, ſeù *Vt cõfringatur* proximè eſt: inſtat ei exitium; vnico verbo, *confringetur*. De raritate, aut denſitate barbæ nihil in Eccleſiaſtico; ideò de alio aliquo libro ſub nomine Ben

nomine Ben Sirà apud Hebræos circumferatur. Vnde R. Aſcer in compendio ſuarum Concluſionum ſub nomine פסקי הראש *Piskè Harròſc* capite eodem, ſeù כל ישראל *Col Iſraël*, quæ ad calcem Cod. *Sanhedrìn* in Talmude reperiuntur, pag. 10. col. 2. circa medium ait -

הקורא בספרי המינים או בספר בן סירא אין לו חלק לעולם הבא :

Qui legit in libris Hæreticorum, aut in libro Ben Sirà, non habebit partem in ſeculo futuro. Et idem R. Aſcer ibidem pag. 8. col. 2. propè principium, explicans ſententiam Ràu Ioſeph dicit -

רב יוסף אמר בספר בן סירא לפי שיש בהן דברים של הבל שאין בהן צורך כגון עברקן סכים דלי רקן קורטון נפח בכוסיא לא צחי וכו׳ :

Ràu Ioſeph prohibet librum Ben Sirà, quia in eo ſunt verba vana, & otioſa, vt: Denſibarbus bardus, Raribarbus aſtutus eſt. Sufflans in cyatho, ſitim non habet &c. Iſta non leguntur in libro Eccleſiaſtici, ſed neque in libro Ben Sirà, de quo infrà num. 351. agemus, vnquam reperiri puto; in Talmude verò Codice *Sanhedrìn* pag. 100. b. paulò poſt medium nonnulla reperiuntur, quæ coincidere videntur cum aliquibus, quæ leguntur in Eccleſiaſtico, vti -

אלא משום דכתיב לא תעיל דויא בליבך דגברין גיברין קטל דויא הא שלמה אמרה (משלי יב׳ כ״ה) דאגה בלב איש ישחנה :

Sed propterea ſcriptum eſt (hoc eſt in libro Ben Sirà) *Ne aſcendat triſti-*

De eo fit mentio in בראשית רבא *Bereſcìth Rabbà* ſect. 8. pag. 10. col. 1. circa principium editionis Amſtelodamenſis in folio, vbi -

ר׳ אלעזר בשם בן סירא אמר בגדול ממך אל תדרוש: בחזק ממך כל תחקר :

R. Eleazar nomine Ben Siræ dixit: Altiora te ne quæſieris; fortiora te ne ſcrutatus fueris. Iſta in libro Eccleſiaſtici capite 3. ver. 22. reperiuntur; vnde de eo, qui Auctor eſt libri Eccleſiaſtici, procul dubio verba Rab. Eleazari intelligenda veniunt. Dubium autem exoritur; an loca, quæ in *Ghemarà* habentur ſub nomine Ben Sirà, ſint intelligenda de hoc noſtro Ben Sirà: quia in Codice סנהדרין *Sanhedrìn* cap. 11. חלק *Chèlek* pag. 100. b. non longè à principio prohibetur lectio libri בן סירא *Ben Sirà* his verbis -

תנא בספרי מינים רב יוסף אמר בספר בן סירא נמי אסור למיקרי :

Eſt traditio. (Etiam prohibitum eſt legere) *in libris Hæreticorum. Ràu Ioſeph dixit: In libro Ben Sirà etiam prohibitum eſt legere.* Gloſſa -

שיש בו דברי הבאי ובא עליהם לידי בטול תורה :

Quia ſunt in eo Verba hyperbolica (& propterea) *Venit ſuper eos, Vt otioſam reddant Legem, ſeù illam deſpiciant.* Cùm enim in libro Eccleſiaſtici nihil otioſum, aut vanum inueniatur, liquidò apparet hanc prohibitionem non intelligi de libro Eccleſiaſtico, ſed de alio libro, qui ſub

dium hoc pacto ait -

ותרוץ זה לדעתי כי תרי שמעון הצדיק הוו ׃ הלא תראה בספר העתים לידידיה האלכסנדרי שמעון הצדיק שני בן חניו שני שהיו שניהם צאצאי חניו ושמעון הצדיק הראשונים וכו׳ ׃ גם בסוף ס׳ בן סירא אשר ידעת שאיננו נדחה מחכמינו אלא ביד אחת ׃ בין כמה נביאים וחכמים גבורי כח שהגדיל לספר בשבח זכר זה שמעון הצדיק בן חניו אשר היה לישראל כאור נוגה ושגרם להם הצלות והרבה בכבוד אלהינו ׃ והוא בן סירא מחבר הספר בזמנו של שמעון ההוא כמו שכתב איבסיביו הנכזי בלוחותיו ׃

Et hæc eſt ſolutio, ſecundùm meam ſententiam, quoniam duo fuerunt Simeones Iuſti. Nonne apparet in libro de Temporibus (Chronologiæ) *Philonis Alexandrini, Simeonem Iuſtum ſecundum, fuiſſe filium Onia ſecundi? Et vtriuſque Onia & Simeonis primi prognatos &c. Etiam in fine libri Ben Sira, quem non expellunt noſtri Sapientes, niſi manu Vna. Inter aliquot Prophetas & Sapientes, virtute præpotentes ad referendum in laude, recordatur huius Simeonis Iuſti filij Oniæ, qui fuit in Iſraël tamquam Stella matutina, & in cauſa fuit, vt liberarentur* (Iudæi) *& Deus noſter in eo honoraretur. Iſte Ben Sirà compoſuit librum tempore huius Simeonis, ſicut ſcripſit Euſebius in ſuis Tabulis. &c.* Et paulò poſt idem R. Azarias de eodem Ben Sirà ſubiungit -

ואמרתי בן סירא מחבר הספר לאפוקי בן סירא נכדו שהוציא הבור זה של זקנו תהוצה בנראה בהקדמתו שמה ׃

Dixi Ben Sirà, qui compoſuit librum, vt excluderem Ben Sirà nepotem ſuum,

qui euulgauit Aui ſui librum, vt appàret ex illius Præfatione. Hic alter Ben Sirà Nepos librum Aui ſui ex Hebræo Græcum fecit, vt clarè colligitur ex Prologo in Eccleſiaſticum: nam in octauo & trigeſimo anno, videlicet Regni Ptolemæi Euergetis in Ægypto, inuenit librum iſtum, quem & interpretatus eſt, hoc eſt ex Hebræo, vt dixi, in Græcum ſermonem tranſtulit. Ex hoc enim habemus, Ptolemæum Euergetem regnaſſe annos 38. & ampliùs, cùm ex Bellarmini Chronologia ei tantùm 26. anni tribuantur.

Antiquitùs Liber Eccleſiaſticus inter Hagiographa Scripta connumerabatur ab Hebræis, vt colligitur ex Talmude Cod. בבא קמא *Bauà Kamà* cap. 8. החובל *Hachouèl* pag. 92. b. longè poſt medium, vbi ex hoc Libro ſub nomine כתובים *Chetuuìm Hagiographorum* refertur hæc ſententia, his verbis -

ומשולש בכתובים רכתיב ׃ כל עוף למינו ישכון ובני אדם לדומה לו ׃

Et ter (occurrit) *in Hagiographis, ſicut ſcriptum eſt: Omne volatile cum ſpecie ſua habitabit; & filij hominum ſimiles ſunt ei;* hoc eſt, Vnuſquiſque diligit ſibi ſimile. Hæc ſententia nullibi reperitur in Sacris Codicibus Hebraicis; verùm in Libro Eccleſiaſtici cap. 13. 19. eadem ſub hac formula legitur: *Omne animal diligit ſimile ſibi: ſic & omnis homo proximum ſibi.* Patet igitur hunc Librum apud priſcos Hebræos inter Sacros Codices relatum fuiſſe.

De

Codices connumerauit. Alij Auctorem huius Libri reijciunt ad tempora Simeonis Iuſti cognomento *Iaddi*, ſeù ידוע *Iadduà*, Nehem. 12. v. 11. Sed eadem recurrit difficultas, quia hic Simeon Iuſtus contemporaneus fuit Eſdræ, Zachariæ, & Malachiæ, alijſque Magnæ Synagogæ viris, & ſuperſtes erat, quando Alexander Magnus Hieroſolymam venit, & vltimus ex 120. Viris, qui ſuperfuerant ex magno illo cœtu, connumeratur. In hac igitur ſententia ineſſe videtur error in nomine *Iaddo*: nam quòd tempore Simeonis Iuſti floruerit hic Auctor, certiſſimum eſſe exiſtimo; duo enim Simeones Iuſti fuerunt (præter tertium, cuius mentio fit in Euangelio, de quo hic modò non agimus) Primus eſt Simeon Iuſtus tempore Magni Alexandri, & ſecundus eſt Simon, ſiuè Simeon Oniç filius tempore Ptolemçi Euergetis, cuius maxima cum laude meminit hic noſter Ieſus filius Sirach cap. 50. ſui libri, ſub cuius Pontificatu hunc ſuum ſcripſit Eccleſiaſticum. In hanc ſententiam veniunt quoque recentiores Rabbini cum Auctore *Scialſcèleth* pag. 68.b. citata; Neque officit, quòd ipſum vocet יהושע בן סרוק *Ioſuè Ben Saruk*, quia *Ioſue* idem eſt ac *Ieſus*, *Ben*, id eſt *filius*, & *Saruk Sirach*: facilè enim Rabbini extraneas voces corrumpunt, & eas in ſuam transferre Rabbinicam linguam ſine aliqua alteratione nequeunt. Azarias etiam de Rubeis in מאור עינים *Meorenàim* cap. 22. idem ſentit, & pag. 92. longè poſt medium

Prologi huius Libri ſub Ptolemæo Euergete, & ſub Simone filio Oniæ Summo Sacerdote id contigiſſe, ſic etiam D. Hieronymus in Daniel. lib. 1. cap. 9. & alij omnes, qui poſt Hieron. ſcripſerunt. Ptolemæus Euergetes ſucceſſit Ptolemæo Philadelpho, ſub quo à LXX. Senioribus in Græcum verſa eſt Sacra Scriptura an. 3515. ante natum Chriſtum 245. annis. Hinc coniectare licebit, circa dimidium Regni Ptolemæi Euergetis ſcriptum fuiſſe Librum Eccleſiaſtici, nempè circa annum mundi ſecundùm Iudæorum computum 3555. ante natiuitatem Domini 205. annis. Et forſan hic Ieſus fuerat vnus ex Septuaginta duobus Interpretibus, qui ſenio confectus, & virtutibus plenus, de omni virtute in hoc Libro agere voluit; vnde Græcè Πανάρετος meruerit appellari. Nonnulli perperam tribuunt hunc librum Ieſu filio Ioſedech Sacerdoti magno, qui cùm temporibus Zachariæ, Malachiæ, Eſdræ, & Nehemiæ extiterit, præceſſit hunc noſtrum pluſquam 113. ann. Nam anno 442. vel ſecundùm alios 448. iſti in Abrahæ ſinum tranſlati ſunt. Adde, quòd ſi tempore Zachariæ, Malachiæ, & Eſdrç iam extitiſſet hic liber, eũ proculdubio in Catalogo Librorum Sacrorum recenſuiſſent; hi enim in Synodo Magna, Canonem Sacrorum Librorum condiderunt, neque arcendus videbatur hic Liber Diuino afflante Spiritu Hebraicè compoſitus; ſicut poſtea Eccleſia Catholica eiuſdem Πνεύματος afflatu inter Canonicos

Palæſtina, reſpectu Babyloniæ Occidentalior eſt, ideò illius Doctores, Occidentales nuncupantur, ſicut & Babylonici, Orientales. Hi inter ſe diſceptarunt de nonnullis dictionibus Sacræ Scripturæ, & alio, vel alio modo voluerunt legi, aut etiam pronunciari. Hinc ortum habuerunt variæ illæ lectiones, quæ ſub nomine Occidentalium, & Orientalium, vel etiam -

חלופי המקרא שבין בני ארץ ישראל ובין בני בבל :

Mutationum Scripturalium inter filios Terræ Iſraëlis, & filios Babylonicos. Vnius, aut alterius harum mutationum exemplum afferam. Ioſue cap. 8. 12. ויקח כחמשת *Et tulit circiter quinque &c.* בין בית אל *inter Beth-el.* Ita Palæſtini Rabbini, quos *filios Terræ Iſraëlis* vocant. At Babylonij aiunt בין בית און כתיב בית אל קרי *Inter Beth Auen ſcriptum eſt, ſed legitur Beth-el.* Alterum ibidem cap. 10. v. 26. ויכם *Et percuſſit &c.* וימיתם כתיב וקרי *Et mori fecit eos ſcriptum eſt, & legi debet.* Ita *Occidentales.* At *Orientales* dicunt ויתימום כתיב וימיתם קרי *Vaimithùm ſcribi debet, ſed lege* וימיתם *Vaimitèm, Mori fecit eos.* Et hæc pro rudi ſaltem notitia variarum lectionum Occidentalium & Orientalium dicta ſint.

בן סירא והוא יהושע בן סירק ובעל ספר שלשלת הקבלה קורא אותו בן ברוק הוא חבר ספר איקליסיאסטיקו וכוונתו לדרוש לשון היקהיבו לקול שופטיהם ושריהם : והיפעלו מדות טובות ושבח המנעש ובלבנים הצדיקים : וזה שהספר היה בזמן שמעון הצדיק בן

פניו השני בסן נחל כמו שכת שלמה שלשים קלנה לבריאת עולם : וזה הספר שלשבים גדלה כי הוא היה בין הכתובים כי נזכר פסוק אחד עלונו הספר בגמרא פרק המוצא רק כג' אמור צ' ואמר כי בכתובים רבקיב כל עוף למינו ישכון ובני אדם לדומה לו : וזה הפסוק לא נמצא בעשרים וארבע ספרי קדש אלא באיקליסיאסטיקו לבד בפרק יג' יח' : ועל זה דבן סירא כמה פעמים נזכר אותו בגמרא בסנהדרין פ' חלק דף ק' : ע' : ב' : וזה אמר רב יוסף לקרות בספר בן סירא לפי שיש בו דברים של הבל שאין בהן צורך כגון זה דקן סכים דלי דקן קורטמין כמה כבוסיא לא כפי וכו' : ואלה הדברים לא נמצאו בספר איקליסיאסטיקו : ואולם שם יחיחו בספר אחר על שם בן סירא ועל כן אמרו הקורא בספר החיצונים או בספר בן סירא אין לו חלק לעולם הבא :

349. BEN SIRA', *Filius Siræ* Hebręis, Auctor eſt *Libri Eccleſiaſtici*, neque apud aliquem antiquum Auctorem ex Hebræis, aut in *Ghemarà* memini me legiſſe nomen proprium iſtius Auctoris. Solùm apud Auctorem שלשלת הקבלה *Scialſceleth hakkabalà* pag. 68. b. propè finem legi -

ספר איקליסיאסטיקו אומרים שחברו יהושע בן סרוק :

Liber Eccleſiaſticus dicunt quòd fuerit ſcriptus à Ioſue Ben Sarrùk; vult dicere à Ieſu filio Σειρὰχ, ſeù ישוע בן סירך *Ieſuà Ben Sirach*, vt optimè notat Auctor מאור עינים *Meòr enàim* cap. 2. pag. 21. non longè poſt principium. Quòd à Ieſu filio Sirach Liber Eccleſiaſticus ſcriptus fuerit, liquet ex eius libro capite 50. ver. 29. vbi & patria ipſius nominatur, nempè Hieroſolyma. De tempore autem, quo hic Liber ſcriptus ſit, non ſatis compertum eſt apud Auctores. Noſtri conſtanter affirmant cum Auctore

Pro-

in Gentes. Et alia, quæ de Dei Verbo humanato manifeſtè intelligi debent; vt quando dicit, Regem Cælorum in terra apparuiſſe in forma humanæ humilitatis; *De Iudicio etiam vniuerſali* diſſerit, & *eos, qui in aduenientem Deum in carne liberatorem crediderunt, & eos, qui non crediderunt, omnes reſurrecturos, illi quidem in gloriam, iſti verò in ignominiam*.

Teſtamentum Beniamini reperitur inter Teſtamenta XII. Patriarcharum, in Bibliotheca Patrum de la Bigne Tom. V. ſecundæ editionis pag. 731. & tertiæ editionis pagina 642.

שמ״ז רבי בנימן בן משה קראי

הו מעדת בני מקרא ערבי היה וחבר בלשונו לשון ספר אשר נזכר בספר הנקרא אשה יהודית של סילדינו דף י״א ודף י״ג:

347 R. BENIAMIN BEN MOSIS HÆRETICVS KARRÆVS, ſeù ex Secta *Textuariorum*, ſiuè *Scripturariorum*, de qua aliquid dictum eſt ſuprà pag. 92. col. 1. Hic natione Arabs fuit, & Arabicè ſcripſit quendam librum, cuius meminit Seldenus *De Vxor. Hebr.* pag. 11. & 13.

שמ״ח בני מערבאי ומדנחאי

נחלקו במלות המקרא וחלופיהם והם נמנאו בסוף המקרא גדולה שנדפסה בויניציאה ובבסיליאה כמה פעמים ועיין שם:

348 BENE' MAARVAE' VMADDINCHAE', *Filij Occidentales*, & *Orientales*. His vocabulis intelliguntur Iudæi doctiores Terræ Iſraëlis & Babylonici. Quia Terra Sancta, ſeù Pa-

uerſia, aut ambiguitate indicaretur. בנימן *Beniamin* igitur, nonniſi impropriè *Filius Meridiei* intelligi poteſt, quatenus videlicet à ſitu Orientis, qui קדם *Kèdem*, quaſi *Anterior* plaga mundi vocetur: *Meridies*, qui ad dexteram hominis Orientem reſpicientis vergit reſpectu eiuſdem: ימין *Iamin* quidem dici poterit, ſed impropriè, & per Analogiam ad dexteram hominis. Ex hac igitur impropria locutione, aliam magis impropriam deduci, ſeù veriùs ludere, quàm ſeriò loqui, manifeſtum eſt. Centum annorum erat Iacob, quando natus eſt ei Beniamin ſecundùm Hebræorum Chronologiam, quemadmodum etiam Abraham cùm naſceretur ei Iſaac. Deſcendit Beniamin in Ægyptum cum reliquis de familia Patris ſui. Ibi mortuus eſt, cùm eſſet annorum 125. Nonageſimo autem anno ante exitum filiorum Iſraël de Ægypto, tulerunt filij eius arcam Patris ſui Beniamin, & in Terram Chanaan proficiſcentes, ſepelierunt corpus illius in Hebron iuxta pedes ſuorum, ſicut ipſe, antequam moreretur, mandauerat in teſtamento à ſe condito.

Huiuſmodi teſtamentum, quamuis Apocryphum, multa tamen continet pia, & lectu digna. Tractat enim *De puritate mentis*, *Dei timore*, & *dilectione*. Attingens quædam *De Christo*, *Agnum Dei* eum vocans, & *Saluatorem mundi*. *Iniuriam pati debuiſſe, contemni, & in ligno Crucis exaltari. Velum Templi ſcindi, Spiritum Domini deſcendi vt ignem effuſum*

rò primò excuſum fuit Conſtantinopoli tempore Sultani Solimanni anno 22. Regni ſui in domo Eliezer Ben R. גרשם *Gerſom* שונצינו *Sonzino*, anno 5303. à creatione mundi, Chr. 1543. in 8. Cæterùm Rabbi Dauid Ganz in ſuo צמח דוד *Tzèmach Dauid* ad annum 933. quinti millenarij, addit hunc R. Beniamin architectonicæ artis fuiſſe peritum, & ſcientias intelligentem; obijſſe etiam eodem anno 933. quo ex peregrinationibus ſuis reuerſus fuerat, id eſt Chr. 1173.

שמ״ה **ר׳ בנימן בן ר׳ יוסף מאריינו**

דפס ספרי היהודים ברומא בבית מאסטרו אנטוניאו בלאדא
לפם כמה ספרים ונפרט ספר שו״ת לרבי נסים גירונדי
שנת ש״ה לפ״ק ׃

345 R. BENIAMIN BEN R. IOSEPH DE ARINIANO (vulgò ARIGNANO) Typographicam Artem exercebat Romę in domo Magiſtri Antonij Baladæ anno mundi 5305. Chriſti 1545. ibique aliquot libros Hebraicos prælo ſubmiſit, inter quos connumerantur ש״ת *Sceelòth Vtſciuuòth Quæſita & Reſponſa* R. Niſsim Gerundenſis, quæ anno prædicto prodiere. In 4.

שמ״ו **בנימן בן יעקב אבינו ואמו היה רחל ׃** ויסע יעקב מבית־אל לבוא אל יצחק אביו חברונה וילכו בדרך ויהי עוד כברת ארץ לבוא אפרתה ותלד רחל בן ותקש בלדתה ותמת ׃ ואמר ספר הישר פרשה ויצא כי יעקב קרא את שם בנו הנולד לו אשר ילדה רחל בנימן כי בארץ הימין נולד לו ׃ ויהי יעקב בן מאות שנה ויולד את בנימן ׃ וירד בנימן מצרימה עם יעקב אביו ובטרם מותו כתב דייתיקי לו ספר נואת ויבו אל בניו על ארץ כנען

שנה ׃ וימת הם בן מאה שנים ועשרים שנה ומאות שנה ונקברוהו בחברון ׃ ובאחת ותשעים שנה קודם ליציאת ממצרים ויקחו בניו את ארון בנימין אביהם וילכו ארצה כנען ויקברו את אביהם בחברון ׃

346 BENIAMIN FILIVS IACOBI PATRIARCHÆ ET RACHELIS. Ex Bethel diſcedens Iacob cum vxore prægnante, pergenſque ad Patrem ſuum Iſaacum, qui (ſecundùm quod tradunt Doctores Hebræi) in Hebron habitabat: cùm veniſſet ad terram, quæ ducit Ephratam, hæc eſt Bethlehem, Rachel partus doloribus ſibi ſuperuenientibus, periclitari cepit, & imminente iam morte, filium peperit maſculum, quem בן־אוני *Ben Onì Filium doloris mei*, appellauit. Pater autem illum vocauit בנימין *Biniamìn Filium dexteræ* Gen. 35. 18. Vulg. Hæc eſt notiſſima interpretatio huius vocis יָמִין *Iamìn*: neque aliquis (niſi ſit Hebraici ſermonis omninò ignarus) hoc in dubiũ reuocare poteſt. Quod autem legitur in lib. הישר *Haijaſciàr* p. 69. b. Iacobum, filium ſuum Beniaminum ita vocaſſe כי בארץ תימן נולד *Quoniam in Terra Meridionali natus fuerat*, rei conſonum non videtur. Quid enim Analogiæ inter mundi plagas, & filium in itinere natum ineſſe ritè cernatur, vt inde Beniamin *filius Meridiei* vocaretur à Patre? Si ex Bethel in Hebron, à Septentrione ad Auſtrum verſus, iter faciens Iacob, ex hoc mundi reſpectu, filio nato nomen imponere voluiſſet, potiùs vocandus erat בן־תימן *Ben Themàn* vt *Filius Meridiei*, ſine aliqua controuer-

uer-

tium in quoſdam incognitos mundi angulos, relegat. Quatuor Tribus, à Salmanaſſar Aſſyriorum Rege in exilium abductas, videlicet Dan, Zabulon, Aſſer, & Nephthali, per circuitum cuiuſdam Montis Nisbor nomine conſtituit, quas nullum Præfectum ex Gentibus habere, aut vlli Nationum iugo ſubeſſe, ſed tantùm à Iudæo quodam regi, cui nomen tunc Ioſephum Amarcalam Leuitem fuiſſe aſſeuerat. Potentiam etiam Tribus Ruben, Gad, & dimidiæ Manaſſe, valdè exaggerat. Quæ omnia, vt potè fabuloſa, à nobis refutata ſunt, dum de fabuloſo fluuio Sambatione ſuprà ad pag. 116. & ſeqq. egimus. Et ne actum iterum agere videamur, illùc Lectorem beneuolum remittimus.

Itinera huius Rabbini cepta ſunt tempore Alexandri III. Summi Pontificis, vt ipſe ait pag. 3. huius libri; & Friderici Ænobarbi ſeù Barbaroſſæ Imperatoris, terminata, an. D. 1173. eodem Papa viuente. Hæc inter Iudæorum arculas latitarunt in lingua Hebraica, quouſque anno 1574. in manus Benedicti Ariæ Montani illorum exemplar Conſtantinopoli excuſum deuenerit, quod ipſe ex Hebraico in Latinum vertit, & Antuerpię ex Officina Chriſtophori Plantini an. Dñi 1575. edidit in 8. Superioribus annis, nempè an. 1633. idem opus iterum Hebraico-Latinum cum notis Conſtantini Lempereur recuſum fuit Lugduni Batauorum apud Elzeuirios in 8. cùm olim prodijſſet etiam Baſileæ typis Frobenianis: Hebraicè verò

ciliam, Germaniam & Bohemiam, atque Pruſſiam. Reuertitur in Galliam tempore Ludouici VII. Regis Francorum cognomento Iuuenis, & anno mundi 4933. Chriſti 1173. redijt in Caſtellæ Regionem, vti ipſemet circa principium ſui Itinerarij ſcribit, & notauit Auctor שלשלת הקבלה *Scialſcèleth hakkabalà* pag. 51. in fine, qui citat *Iuchaſin*; at Abraham Zacutus huius libri Auctor, pagina 131. circa finem dicit.

ר׳ בנימן בעל המסעות נפטר שנת תתקל״ג׃

R. Biniamin Auctor Itinerarij obijt anno 933. hoc eſt Chriſti 1173.

Vel igitur Zacutus errauit, aſſignan- hunc annum 933. anno obitus huius Auctoris, cùm fuiſſet annus reditus ipſius in Hiſpaniam; vel dicendum eſt, eodem anno, quo redijt, obijſſe R. Beniamin. Itaq; hic Rabbinus peragratis totius terrarum Orbis tunc temporis notis Regionibus; omnia quæ vidit, aut quæ audiuit, ſiuè à fide dignis, ſiuè à fide indignis, maximè quæ ad Hebræorum faſtum, & nomen augendum attinebant, literis conſignauit, compoſito libello ſub nomine.

מסעות רבי בנימן *Maſſaòth R. Biniamin Itinerarium R. Beniamin*. Breuiter quidem & dilucidè in eo recenſet ea, quæ ipſe viderat, & digna notatu exiſtimauerat; at quæ ab alijs audierat, vt nimis credulus vir, & in gloriam ſuæ gentis nimis iuſto propenſus, omnia fabulis inuoluit. Iudæorum infinitum propè numerum, gloria, diuitijs, & maieſtate turgen-

שמ"ג ר' בנימין יהודי חבר ספר שערי עץ חיים, וספר קרית עז:

R. BENIAMIN IVDÆVS, neſcio quis. Scripſit duos libros, quorum primum vocauit - שערי עץ חיים *Sciaarè etz chaijm*, *Portas ligni Vitæ*; & ſecundum - קרית עז *Kiriàth oz Ciuitatem roboris*. Ita Buxtorfius in Bibliotheca Rabbinica ſecundæ editionis, pagina 406. & 417.

שמ"ד ר' בנימין בן יונה היה מארץ נאברא מטודילא הלך הלוך ויבא בארצות רבות ורחוקות כאשר יתפרש בדבריו ובכל מקום שבא בו כתב כל הדברים שראה או ששמע מפי אנשים אשר נאמנו בארץ ספרד וכן הוא הביא דבריו לעמו לארץ קשטליא בשנת תתקל"ג בזו הלשון בתחלת ספרו הוא נדפס בקושטנדינא קרית המלך סולטן סוליימאן שנת שנים ועשרים למלכו בבית אליעזר בר גרשם שונצינו בשנת חמשת אלפים ושלש ושלשים לבריאת העולם:

344 R. BENIAMIN BEN IONÆ TVDELENSIS HISPANVS NAVARRINVS, Tudela enim ſita eſt in ea parte Cantabriæ, quæ hodie Nauarra dicitur ad conflu. *Queiles* fl. in *Iberum*. Ex Cæſar-Auguſta Vrbe circa annum mundi 4920. Chriſti 1160. egrediens, venit in Galliam, Italiam, Græciam, Macedoniam, Ægæi Maris Inſulas, Phrygiam, Pamphiliam, Armeniam, Aſiamque omnem maiorem, vtramque Syriam, Palæſtinam & Damaſcum, Chaldæam Regionem, Arabiam, Perſidem, & Indiam ad Sinas vſque. Dein Indici Oceani Inſulas, Æthiopiam eam, quæ vltra Ægyptum eſt, Arabiæ ſolitudines, Sici-

ci-

Huiuſmodi Commentarium, ſiuè expoſitio prædictæ Grammaticæ Moſis Kimchij ſub nomine huius Beniamin Romani, primò prodijt Piſauri ſub Dominio Ioannis Sfortię anno V. Pontificatus Iulij II. qui fuit Chriſti 1508. in 4. apud Gerſonem de familia Soncinatum, de qua ſuprà ad pag. 431. col. 2. & ſeqq. egi. Iterum ſæpiùs excuſum fuit, & nouiſſimè Venetijs cum textu ipſius Kimchij charactere quadrato, & punctis vocalibus eleganter ornato ſub antiquo nomine מהלך שבילי הדעת. Commentarius autem minori charactere pariter quadrato ſine punctis infra textum cernitur. Impreſſum apud Petrum Aloyſium, & Laurentium Bragadinos in Officina Ioannis Coleonis anno mundi לפ"ק 384. Chriſti 1624. in 8.

שמ"ב רבי בנימין יהודי יוני חבר ספר בלשון יונית על הרפואות ונמצא כתוב בלשון בוואטיקאנו ב"י:

342 R. BENIAMIN IVDÆVS MEDICVS, Natione GRÆCVS, Græcè ſcripſit quædam Medicinalia *De compoſitione medicamentorum, & eorum præparatione*. Horum quoddam fragmentum viſitur in Biblioth. Vaticana inter Codices mmſſcc. Græcos ad n. 282. pag. 437. cum hoc titulo -

Σκευασίαι κοκκίνων Ζουλαπίων ἐμπλάστρων συντεθεῖσαι εἰς τὴν Ἑλλάδα παρὰ Ἰουδαίου Βενιαμίν.

Præparationes Coccineæ Zulapineæ Emplaſtrorum, compoſitæ Græcè à Iudæo Beniamino.

verbis quidem elegantibus, & rhythmicè deſinentibus, quæ ſunt -

אנכי אליהו הלוי דל באלפי : כאשר הייתי בימי חרפי : בק״ק פאדובה הנכבדה : שנת סר״ה ליצירה : זה הספר פירשתי : כאשר מתלמידי נתבקשתי : והי באותו הפעם : החל הנגף בעם : וסוגר כל בית מבוא : ברחוב אשר אנכי בקרבו : ונסגרתי גם אני : ואז עבדי רמוני : כי נתתי לו הספר להעתיקו לי : והוא הרחיקהו מעל גבולי : והוליכו עמו לעיר פיזר : ולהדפיסו לו ממון פזר : והנה זאת הנבלה : היתה בעיניו נקלה : ואת כבודי עבר : ושמי על הספר לא זכר : אך שם בראשו הקדמה : מרבי בנימן מעיר רומא : שכל הרואה אותו סובר : שהוא הפירוש הזה חבר : וכו׳ :

Ego Elias Leuita tenuis in ducibus meis, cùm fuiſſem in diebus iuuentutis meæ in cœtu ſancto Paduæ Vrbis anno 264. *à creat. mun.* (Chr. 1504.) *hunc librum expoſui, quemadmodum à diſcipulis meis requiſitus fueram. Tunc graſſari cepit peſtilentia in populo, & clauſæ ſunt viæ domus: in platea, in cuius interiori parte ego manebam, clauſus fui etiam ego. Tunc ſeruus meus decepit me, quoniam dedi ei librum, vt tranſcriberet mihi, ipſe autem procul remouit eum à confinio meo, & Piſaurum ſecum detulit, vt illum imprimeret, & diuitias ſibi pararet* (eaſque diſpergere poſſet) *ſed hoc flagitium leue fuit in oculis eius, quin & gloriam meam præterijt, & nominis mei in libro non recordatus eſt; verùm nomen R. Beniamin Romani in principio Proœmij appoſuit, vt omnes, qui illud viderent, crederent eum fuiſſe Auctorem huius Commentarij &c.*

 Hu-

שמ׳ ר׳ בנימן זאב חבר ספר שו״ת נדפס בויניציאה שנת ה׳ רצ״ד ליצירה :

340 R. BENIAMIN ZE'EB *Lupus*. Scripſit - שו״ת *Sceelòth Vtſciunòth Quæſita & Reſponſa*. Plurimi ſunt libri cum hoc titulo, *Petitionum & Reſponſionum*, in quibus proponuntur varij caſus ad cauſas forenſes pertinentes. Hic tamen *Beniamin Zeèb* eſt nomen Auctoris, & titulus Libri ſimul, ex Gen. 49. 27. Excuſus Venetijs anno mundi הרצ״ד 5294. Chriſti 1534. in 4. eodem anno, quo ab Auctore compoſitus fuit, vt liquet ex eius præfatione.

שמא׳ ר׳ בנימן בן ר׳ יהודה מרומא

כתב שמו בראש הקדמה של פירוש ספר מהלך שבילי הדעת לר׳ משה בר יוסף קמחי : וזה בנימן גנב אותו מר׳ אליהו הלוי אשכנזי המכונה הבחור : עיין למעלה בנימן רמ״ה : דף קל״ד עמוד ב׳ :

341 R. BENIAMIN BEN R. IVDÆ ROMANVS. Scripſit nomen ſuum in principio Præfationis ad Commentarium Grammaticæ מהלך שבילי הדעת R. Moſis Bar Ioſephi Kimchij, vt apparet ex libello eiuſdem excuſo Venetijs anno שפ״ד 384. Chriſti 1624. in 8. Ita vt quis ſuſpicari poſſet, & credere, eum huius Commentarij fuiſſe Auctorem, vt credit Io. Maria Vincentius in Prima Parte *Del Meſſia Venuto*, Diſcurſu 53. pagina 447. cùm reuera Auctor fuerit R. Elias Leuita Germanus, vt ipſemet de hoc plagij crimine conqueritur in fine iſtorũ Commentariorum,

gua Germanica libellum pro fœminis Hebræis, quem vocauit -

מצות נשים *Mitzuòth naſcìm*; *Præcepta mulierum*, quo agitur de tribus præcipuis præceptis, in quibus occupari debent mulieres Hebrææ, hoc eſt circa Menſtrui tempus. Qua religione auferre debeant placentulam ex ſuis conſperſionibus; & quomodo ab eiſdem paranda & accendenda ſint lumina veſpere Sabbathi. Tranſlatus fuit in linguam Italicam à Rabbi Iacob Ben R. Elchanan *Alpròn*, & impreſſus Venetijs anno mundi 5412. Chriſti 1652. Per Io. Iambertum in 4. & à R. Iſaac Leuita, Lubæ R. Moſis de Spilimbergo vxori dicatus.

סלט' **רבי בנימן אשכנזי** חבר מחזור לאשכנזים ; ונמצא בספרדים בסדר תפלות מימים נוראים בין הסליחות בקשה אחת על שם ר' בנימן ומתחיל בת אהובת אלקמה בשחר וגו' ; עיין כרך ב' סימן ב' :

339 R. BENIAMIN ASCHENAZI GERMANVS. Scripſit -

מחזור *Machazòr Breuiarium*; ſeù *Librum Precum* pro natione Germanica. In Machazore Hiſpanico editionis Venetæ in 8. pag. 20. b. inter סליחות סדר תפלות מימים נוראים *Selichòth condonationes*, quædam בקשה *Bakeſcià Petitio* reperitur, quæ incipit בת אהובת אלקמה בשחר & tribuitur R. Beniamino, non tamen ſatis compertum eſt, an ſit hic noſter, an alius eiuſdem nominis Auctor.

Beniamin Italus in aptiorē ordinem digeſſit; vnde R. Metenſis Auctor, & R. Beniamin diſpoſitor eſt habendus. Videſis in R. Eliezer Mimàntz num. 237. pag. 189. vbi notandum eſt, me ibi dixiſſe, hunc librum יראים *Ieràim* R. Beniamino malè à Buxtorfio tribui, & reuera ita eſt, vt patet in ſua Bibliotheca Rabbinica editionis Baſileenſis an. 1613. in 4. pag. 297. vbi & teſtimonium *Scialſceleth hakkabb.* fol. 56. 2. adducit. Sed ibi non dicitur Beniaminum חבר *compoſuiſſe* hunc librum *Ieràim*, ſed סדר *ordinaſſe*, in meliorem ordinem redegiſſe, vti dixi. Quod animaduertens Io. Buxtorfij fil. in ſecunda editione eiuſdem Bibliothecæ an. 1640. Baſil. pag. 354. ad eundem librum יראים *Iereim* hæc verba addidit: *In Catalogo quodam reperio* ספר יראים *adſcribi etiam cuidam* ר' אליעזר. Hunc R. Samuel Algazì Commentarijs illuſtrauit, vt ibidem dixi.

Cæterùm hìc R. Beniamin à Ghedalia ponitur in ætate הרמב"ן *Harrambàn*, qui obijt anno mundi 5020. Chriſti 1260. vnde circa id temporis vixiſſe hunc Rabbi Beniamin dicendum eſt.

סלח' **ר' בנימן מארדונו אשכנזי** חבר בלשון אשכנז מצות נשים וסוף מדבר על הלכות נדה ; דיני חלה ; והדלקת הנר ; ונעתק אל לשון איטלקי מרבי יעקב בן ר' אלחנן האלפרון ונדפס בויניציאה על ידי בואן יאמבירטו שנת התי"ב לבריאת עולם ; ור' יצחק הלוי בתנו אל לובא אשת אל ר' משה די ספילימברגו :

338 R. BENIAMIN DE ARDONO GERMANVS. Scripſit lin-

מדה כנגד מדה שבעצתו התחיל העם לזנות אל בנות מואב :

Eadem menſura, qua menſus fuerat: nam eius conſilio cepit populus fornicari cum filiabus Moab. Et hæc de Balaam dicta ſint ſatis.

בן דעת זה הספר והוא פירוש על ספר תהלים כמו נמצא בלום ספרים של מלכת דשווייציאה : של"ד

334 BEN DA'ATH *Filius ſcientiæ*, eſt nomen Libri. Hottinger. Claſſ. 1. Biblioth. Oriental. dicit, quòd ſit explanatio in Pſalmos. Ego illam non vidi. In Catalogo librorum Hebrçorum Sereniſſimæ Reginę Sueciæ recenſetur in 4. Sed in illius Bibliotheca eam inuenire non potui, ſicut & alios multos Hebraicos libros, qui (vt audio, ſed neſcio quo caſu) remanſerunt vltra montes.

בן זומא : עיין רבי שמעון בן עזאי : של"ה

335 BEN ZVMMA'. Vide *R. Scimòn Ben Azai.*

בני אשר ובני נפתלי : עיין ר' אהרן בן רבי משה משבט אשר : נכתב למעלה סימן קנ"ט : ורבי משה בן דוד משבט נפתלי למטה : של"ו

336 BENE' ASCE'R, & BENE' NEPHTHALI'. Vide *R. Aharòn BeRabbi Moſis de Tribu Aſſer* ſuprà num. 159. & *R. Moſcè Ben Dauid de Tribu Nephthalì.*

ר' בנימן מאיטליאה חבר ספר היראים על הסדר כמו אמר בעל שלשלת הקבלה דף נ"ו עמו' ב' : וזה לשונו : ר' בנימן היה באיטליאה והוא סדר של"ז

ס' היראים על הסדר הנראה אלינו כי רבי אליעזר ממיץ שחברו לא חשש לערוב הדינים : וזה רבי בנימן אומר בהקדמת ספר היראים שהוא חבר ספר ידידות על הדינין : ולזה הרב היה בן חכם נקרא רבי יהודה עד כאן לשונו : ונראה כי זה ר' יהודה היה לו בן ושמו ר' בנימן כמו נראה למטה בסימן שמ"א :

337 R. BENIAMIN DE ITALIA. Huius notitiam habeo ex libro *Scialſceleth hakkabb.* R. Ghedaliæ Aben Iachija pag. 56. vbi de eo ſic ſcribit.

רבי בנימן היה באיטליאה והוא סדר ספר היראים על הסדר הנראה אלינו כי רבי אליעזר ממיץ שחברו לא חשש לערוב הדינים : וזה רבי בנימן אמר בהקדמת ספר היראים שהוא חבר ספר ידידות על הדינין : ולזה הרב היה בן חכם נקרא רבי יהודה :

R. Beniamin fuit in Italia, ipſe ordinauit librum היראים *Haijerraim Timentium ordine recto. Nam videtur nobis, quòd R. Eliezer de Metz, qui compoſuit illum, non curauit de miſtura cauſarum. Ipſe etiam R. Beniamin in Proœmio huius libri dicit, ſe compoſuiſſe alium librum inſcriptum* ספר ידידות *Sèpher Iedidùth Librum Dilectionis, de cauſis Iudicialibus. Hic Ràu filium ſapientem habuit vocatum R. Iudam.*

Paulò infrà ad num. 341. annotabimus quendam Rabbinum nomine Beniamin Ben Iudæ, forſan huius R. Iudæ fuit filius: nam cùm Romanus eſſet, ſuſpicio magis augetur, vterque enim Italus fuit.

Ex verbis Ghedaliæ apparet, hunc librum יראים *Ierraim* fuiſſe compoſitum à R. Eliezer Metenſi, ſed cauſis & quæſtionibus propoſitis ſine ordine diſpoſitis; eas deinde Rabbi

Be-

dromanticam exercuerit, videre eſt. Eius verba ſunt -

ושם היה (ר״ל אצל אנגיאס מלך דנהברה)
נער אחד מעבדי אנגיאס בן חמש עשרה שנה
בלעם בן בעור שמו והנער חכם מאד ומבין
בחכמת הקסם ויאמר אנגיאס אל בלעם קוסמי
נא לנו בקסם ונדעה מי יגבר במלחמה הזאת
אשר אנחנו הולכים עליה ויצו בלעם ויביאו לו
דונג ויעש ממנו תמונת רכב ופרשים תבנית
חיל אנגיאס וחיל מצרים וישימם במים המחוכמי׳
אשר אתו על ככה ויאחוז בידו כפות תמרים
ויתחכם ויקסום בהם על המים ויראו אליו במים
תמונה צלמי חיילות אנגיאס נופלים לפני תמונת
צלמי מצרים ובני יעקב ויגד בלעם את הדבר
הזה אל הנגיאס ויתיאש אנגיאס ולא התאזר לרדת
מצרימה למלחמה וישב בעירו

Ibi (hoc eſt apud Angias Regem Nubiæ) *erat puer quidam ex ſeruis Angias quindecim annos natus Balaam Ben Beor nomine. Puer iſte valdè ſapiens erat, & intelligens artem ariolandi. Et dixit Angias ad Balaam:* (Volo pugnare contra Ægyptios) *diuina nobis quaſo arte hac ariolandi, & ſciemus, quis praualebit in prælio hoc, quod inſtruere volumus. Et præcepit Balaam, vt afferrent ſibi ceram, & fecit ex ea Currus & Equites, imagines exercitus Angias, & exercitus Aegyptiorum. Poſuitque eas in aquis magicè certo modo paratis. Et apprehendit in manu ſua ſpatulas palmarum, & ſecundùm artem diuinauit cum eis in ipſis aquis. Et apparuerunt ei in aquis imagines exercitus Angias cadentes coram imaginibus Aegyptiorum, & filiorum Iacob. Et Balaam nunciauit hæc ipſi Angias, qui animo conſternatus, noluit deſcendere ad pugnandum in Aegyptum, ſed remanſit in Ciuitate ſua.* Hactenus ex libro *Iaſciàr*. Quæ etſi omnia fabuloſa ſint, attamen ex his duo colligenda erunt ex ſententia communiori Hebræorum. Primùm, Patriam Balaami fuiſſe in Africæ parte, quæ Nubia dicitur. Secundum, Balaam Magum, Ariolum, & Diuinum; etiam Hydromantiam exercuiſſe. Non fuit ergo Aſtrologus, neque per viam inſpectionis Aſtrolabij futura prædicebat, vt vult R. Aben Ezræ, ſicut ſuprà vidimus.

Addunt poſtremò, eum ſepultum eſſe in Inferno, & in Caldario feruentis ſpermatis cruciari. Confer Codic. גיטין *Ghittìn* cap. 5. הניזקין *Hannezikin* pag. 57. in principio, vbi hæc inuenies -

אזל אסקיה לבלעם בנגידא אמר ליה מאן
חשיב בההוא עלמא אל ישראל מהו לא ידבוקי
בהו אל״ (דברים כ״ג ו׳) לא תדרוש שלומם
וטובתם כל הימים אל דיניה דההוא גברא במאי
אל״ בשכבת זרע רותחת

Abijt (Onkelos Proſelytus, &) *aſcendere fecit Balaam per incantationem, dixit ei: Quis eſt ille, qui æſtimatur in mundo illo? In altero mundo? Reſpondit* (Balaam) *Iſraël. Quid opus facto, vt adhæreamus ei?* (inquit Onkelos). *Reſpondit* (Balaam illud Deuter. 23. 6.) Ne quæras pacem eorum, & bonum eorum omnibus diebus. (Sequitur Onkelos) *dixitque ei: Iudicium huius hominis quale eſt? Reſpondit* (Balaam) *In cubatu ſeminis efferueſcentis.* Rabbi Salomon -

quod eſt incertum. Secunda, quòd fuerit in conſilio Pharaonis, & tamdiù vixerit, fabulam Rabbinicam eſſe exiſtimo. Quia ſi viri ſanguinum & doloſi non dimidiant dies ſuos, & ſecundùm hanc ſententiam Balaam vixerat 210. annis & ampliùs, dicendum eſt, omnes dies, quibus viuere debuiſſet Balaam, futuros plures annos quàm 420. Sed ſi concederetur Balaam fuiſſe in conſilio Pharaonis, quando decreuerat natos maſculos Iudæorum proijciendos in fluuium, anni ætatis illius hoc modo colligi poterunt.

Decretum illud de maribus proijciendis, factum eſt poſt mortem Leui: nam dicitur Exod. 1. 6. *Et mortuus eſt Ioſeph, & omnes fratres eius.* Et ver. 8. *Et ſurrexit Rex nouus.* Igitur promulgatum fuit ſecundùm Chronologiam R. Dauid Ganz anno mundi 2332. Negotium autem illud Balaam euenit, ſecundùm eundem anno mundi 2488. temporis autem interuallum inter vtrumque erit annorum 156. Igitur Balaam annos natus 54. erat, quando in conſultatione Pharaonis votum ſuum de interficiendis Hebræorum pueris tulerat. Et quia idem R. Ganz ad eundem annum 2488. bellum Madianiticum reijcit, in quo interficitur Balaam. Num. 31. 8. inde patet, Balaami vitam (ſecundùm hunc computum) fuiſſe annorum 210.

Non minùs fabuloſa ſunt, quæ de Balaam in libro הישר *Haijaſciar* pag. 120. leguntur, vbi, quòd Africanus fuerit, & artem Magicam, & Hydro-

pugillarem libellum ipſius Balaam, & in eo ſcriptum erat, filius triginta trium annorum erat (Balaam).

Neſcio, an hunc numerum annorum poſuerint Talmudiſtæ in odium ætatis plenitudinis Chriſti. Certum eſt, hic introduci Hæreticum quendam interrogantem R. Chaninà: & per מין *Hæreticum* intelligunt vnum ex Chriſtianis, contra quos nullum iniuriarum genus directè vel indirectè omittunt Iudæi, ſed eos quæcunque arte poſſunt, impiè impetunt. Rabbi Salomon admittit hanc interpretationem. ſed in illud בר תלתין ותלת *filius triginta trium annorum &c.* ait

ורבי חנינה לית ליה דרבי שימאי, דאמר לעיל שלשת היו באותה עצה דפרעו בלעם ואיוב ויתרו דאלמא לר׳ סימאי בלעם היה יותר מן מאתים ועשר שנים דהא היה בעצת פרעו דכל הבן הילוד היאורה תשליכוהו דאלמא לרבי סימאי כל אותן מאתים ועשר שנים שהיו ישראל בגלות מצרים עד מלחמת מדין היה בלעם (...)

R. Chaninà non ſequitur R. Simmài, qui ſuprà dixerat: Tres fuerunt in Conſilio Pharaonis, Balaam, Iob, & Iethro. Ergo ſecundùm R. Simmai Balaam vixit ſupra 210. annos, quia iam fuerat in conſilio Pharaonis, quo decretum eſt, Omnis filius natus proijcitor in fluuium. Ergo ſecundùm Rabbi Simmài, omnibus illis 210. annis, quibus Iſraëliticus populus fuit in exilio Aegyptiaco vſque ad bellum Madianiticum, vixerat Balaam.

Vtraque ex his opinionibus videtur falſa; prima, quia ſupponit vitam Balaam peruenire non potuiſſe niſi ad ætatem 66. aut 68. annorum,

ctos eorum . (Numer. 31. 8.) *Dixit Ràu : Quia firmauerunt in eo* (in Balam) *quatuor* (genera) *mortis, lapidationis, combuſtionis, occiſionis cum gladio, & ſtrangulationis*. R. Salom.

הרגו על חלליהם מיתות הרבה משמע שתלאוהו והציתו אש תחת הצליבה וחתכו ראשו ונפל לתוך האש תלייה היינו חנק חתיכת הראש הרג כשנפל לארץ סקילה בשנפל לאור היינו שריפה :

Occiderunt ſuper interfectos eorum. Mortis genera multiplicantur; vt intelligas, quòd illum ſuſpenderunt (in ligno) *poſtea accenderunt ignem ſub patibulo, amputauerunt caput eius, & cecidit in medio ignis. Suſpenſio* (in ligno) *eſt* חנק *Chènek Strangulatio. Abſciſſio capitis eſt* הרג *Hèregh Occiſio cum gladio. Caſus in terram, eſt* סקילה *Selikà Lapidatio. Et Iniectio in ignem eſt* שריפה *Serephà Combuſtio.*

Quæres, Cuius ætatis erat Balaam quando gladio interemptus eſt à Iudæis?

Reſpondet R. Chaninà in *Ghemarà Sanhedrin* cap. 11. pag. 106. b. circa principium -

מיכתב לא כתיב אלא מרכתיב (תהלים נ״ה כ״ד) אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם או בר תלתין ותלת שנין או בר תלתין וארבע אמר ליה שפיר קאמרת לדידי חזי לי פנקסים דבלעם והוה כתיב ביה בר תלתין ותלת שנין :

Ex Scriptura id non habetur; ſed ex illo quod ſcriptum eſt (in Pſal. 55. 24.) Viri ſanguinum & doloſi non dimidiabunt dies ſuos, *colligi poteſt 33. vel 34. annorum ætatis extitiſſe. Dixit ei* (quidam Hæreticus) *Benè quidem dixiſti: nam ego aliquando vidi pu*-*num*. Tanti huius mali cauſa, vnus peſſimus conſiliarius & Ariolus fuit, qui & ipſe meritam pœnam luit, nam vt in eodem Numer. libro cap. 31. 8. & apud Ioſue 13. 22. Balaam Interficitur gladio. Volunt Talmudiſtæ eum iterum redijſſe in Terram Madianitarum, & ibi occiſum à filijs Iſraël. Sed מאי בעי התם *Quid requirebat illic?* Ad quid in Madian reuerſus fuerat? *Ghemarà* loco citato -

אמר רבי יוחנן שהלך ליטול שכר עשרים וארבעה אלף

Dixit Rabbi Iochanan: Venit tollere mercedem pro viginti quatuor millibus (ſuo conſilio interfectis.) Meritò igitur interficitur, qui alios interfici curauerat. Vnde ibidem -

אמר מר זוטרא בר טוביה אמר רב היינו דאמרי אינשי גמלא אזלא למיבעי קרני אודני דהוו ליה גזיין מיניה :

Dixit Mar Zuttrà Bar Touuià: Dixit Ràu: Hoc eſt illud, quod vulgò dicitur: Venit Camelus, vt peteret cornua; & aures, quas habebat, præciſæ ſunt illi. Loco citato pag. 106. in fine, quatuor mortis ſpecies numerantur à Iudæis, סקילה שריפה הרג וחנק *Sckilà, Serephà, Hèregh, & Chènek, Lapidatio, Combuſtio, Occiſio cum gladio, & Strangulatio*. Omnes has expertus eſt Balaam ſecundùm Talmudiſtas in *Ghemarà* סנהדרין pag. 106. b. in principio -

הרגו בני ישראל על חלליהם אמר רב שקיימו בו ארבע מיתות סקילה ושריפה הרג וחנק :

Occiderunt filij Iſraël ſuper interfe-

אמר לה השמיעי לי הוציאה יראתה מתוך חיקה
אמרה לו עבוד לוה אמר לה הלא יהודי אני אל
ומה איכפת לך כלום מבקשים ממך אלא פיעור
ולא עוד אלא שאיני מנחתך עד שתכפור בתורת
משה רבך שנאמר (הושע ט׳ : י׳) המה באו בעל
פעור וינזרו לבשת ויהיו שיקוצים כאהבם :

Ecce ego vado ad populum meum, (Num. 24. 14.) *Ito* (inquit Balaam ad Balak) *conſulam te , quid facturus ſit populus iſte populo tuo. Non erat dicendum populo tuo, ſed huic populo. Dixit R. Abbà Bar Chaanà*: (Fecit) *ſicut ille, qui maledicit ſibiipſi, & proijcit maledictionem ſuam in alios. Dixit* (Balaam) *Deus iſtorum* (ſcilicet Iudæorum) *odio habet fornicationem ; & iſti auidi ſunt veſtimentorum lini. Veni, & dabo tibi conſilium. Fac eis tentoria reticulata, & habitent in eis ſcorta ; vetula foris ſit , & iuuenis intus, & vendant linaria vtenſilia. Fecit huiuſmodi Tentoria ab Har Scèlegh vſque ad Beth-Haijeſcimòn, & in eis habitare fecit meretrices , vetulam foris, & puellam intus. Et ea hora, qua Iſraëlitæ comedebant, & bibebant, & hilariter per fora incedebant, dicebat anus Iudæo: Quid quæris? Induſium lineum ego quæro, aiebat. Et anus iuſtum pretium* (requirebat). *Iuuenis* (autem quæ intus erat) *dimidiam, aut tertiam partem valoris à re vendenda auferebat, & poſtea ſubiungebat ei: En tu es tamquam Dominus domus, ſede; elige per temetipſum* (id quod tibi magis placet). *Baucalia etiam mero Ammoniaco plena apud ſe habebat, nam Ammoniacum, aut Gentilium vinum adhuc prohibitum non erat, & dicebat* (Iudæo) *Vis tu*

meri calicem bibere? Poſtquam biberat, ardebat in eo (praua concupiſcentia) *Dicebat* (Iudæus) *Cuba mecum. Educebat ipſa è ſinu ſuo Idolum, dicebatque ei : Adora ipſum. Reſpondebat : Nonne ego Iudæus ſum? At illa: Tua iſtud parùm refert: An aliud à te poſtulatur, quàm denudatio* (verendorum?) *Et non tantùm hoc, verùm non te relinquam quouſque abneges Legem Moſis Magiſtri tui. S. D.* (Oſeæ 9.10.) Ipſi ingreſſi ſunt Baal-Peòr, & ſeparauerunt ſe ad (Idolū) pudoris, & fuerunt abominationes ſecundùm amorem eorum.

Poſt hoc peſſimum conſilium Regi Balak datum, reuertitur Balaam in locum ſuum. Non videtur hæc hiſtoria Talmudica multum diſtare à veritate rei, quia in libro Numer. cap. 25. num. 1. & ſeqq. dicitur, quòd dum moraretur populus in שטים *Scittìm* (eſt nomen loci, vbi manebat populus poſt diſceſsū Balaam, ita forſan vocati שנתעסקו בדברי שטות *quia ſtultitias fecerunt in eo*, vt interpretatur R. Ioſue in *Ghemarà* loco citato) cepit fornicari cum filiabus Moab, quæ vocauerunt eos ad ſacrificia ſua, comederunt, & adorauerunt Deum earum; initiatuſque eſt Iſraël בעל פעור *Baal-peòr* Idolo turpitudinis fœminarum Moabitarum & Madianitarum, ob quod ſcelus (ita iubente Deo) Moſes præter Principes populi, quos contra Solem ſuſpenderat in patibulis, etiam vnuſquiſque occidit proximos ſuos, eos ſcilicet qui initiati fuerant Beelphegor, & occiſi ſunt 24. millia homi-

בלעם איוב ויתרו בלעם שיעץ נהרג איוב ששתק נידון בייסורין ויתרו שברח זכו בני בניו לישב בלשכת הגזית שנא׳ (דה״א׳ : ב׳ : נ״ח) וממשפחות סופרים יושבי יעבץ תרעתים שמעתים שוכתים המה הקינים הבאים מחמת אבי בית רכב וכתיב (שופטים א׳ : יו) ובני קיני חתן משה עלו מעיר התמרים וכו׳ :

Et vidit Kinæum, & aſſumpſit parabolam ſuam (Numer. 24. 21.) *Dixit Balaam Iethroni Cinæo: Non fuiſti nobiſcum in eo conſilio* [R. Salomon: *In eo conſilia, quo Pharao decreuerat, omnem filium in fluuium fore proijciendum, nonne fuiſti etiam tu? Interrogatiuè, vel admiratiuè eſt legendum.*] *Et quis poſuit te inter potentes ſeculi?* [R. Salomon: *Intelligitur de poſteris Iethronis, qui inter Sanhedrinos in futurum ſeſſuri erant.*] *Hoc eſt, quod dixit R. Chijà Bar Auà: Dixit R. Simmài: Tres fuerunt in illo conſilio, Balaam, Iob, & Iethro. Balaam, quia conſilium dederat* (vt filij Hebræorum occiderentur) *occiſus fuit. Iob, quia tacuit, flagellis adiudicatus eſt; & Iethrò, quia aufugit, meruerunt filij filiorum eius ſedere* בלשכת הגזית *in Liſchàth haggazìth in Conclaui cæſi lapidis. S. D.* (1. Paral. 2. 55.) Et familiæ Scribarum habitantium Iahabètz, Tirhathìm, Scimhathìm, Sciuchathim, iſti ſunt Kinæi venientès de Chamàth patris domus Rèchab. *Et ſcriptum eſt* (Iudic. 1. 16.) Et filij Keni ſoceri Moſis aſcenderunt de Ciuitate Palmarum &c.

Liſchàth haggazìth, erat Conclaue, vbi ſupremus Senatus 71. Iudicum vocatus סנהדרין *Sanhedrìn* congregabatur, teſte *Ghemarà* Cod. eodem, cap. 10. pag. 82. b. circa princip.

בית דין של שבעים ואחד יושבין בלשכת הגזית וכו׳ :

Senatus 71. (Seniorum Iudicum) *ſedebat in Liſchàth haggazìth in Conclaui cæſi lapidis &c.* In eo poſteri Iethronis ſedere meruerũt inter Iudices, ex Talmude. Non potuit Balaam pugnare contra Diuinam voluntatem, ſed etſi inuitus, populo tamen benedixit. Conſilium verò peſſimum dedit ipſi Balak, vt ſcilicet proſtitueret Moabitidas & Ammonitidas Iudæis, quæ deinde perſuadere debebant eis adorare Beelphegor, & Legem Moſaicam deſerere, vt ſic in Diuinam indignationem incidentes, à Deo vltore delerentur. His verbis deſcribitur hoc conſilium in Talmude loco cit. pag. 106. paulò poſt medium.

הנני חולך לעמי לכה איעצך אשר יעשה העם הזה לעמך עמך לעם הוה מיבעי לית אמר ר׳ אבא בר כהנא כארם שמקלל את עצמו ותולה קללתו באחרים אמר אלהיהם של אלו שונא זימה הוא והם מתאווים לכלי פשתן בוא ואשיאך עצה עשה להן קלעים והושיב בהן זונות זקינה מבחוץ וילדה מבפנים וימכרו להן כלי פשתן עשה להן קלעים מהר שלג עד בית הישימון והושיב בהן זונות זקנה מבחוץ וילדה מבפנים ובשעה שישראל אוכלין ושותין ושמחין ויוצאין לטייל בשוק אומרת לו הזקינה אי אתה מבקש כלי פשתן זקינה אומרת לו בשוה וילדה אומרת בפחות שנים ושלשה פעמים ואח״כ אומרת לו הרי את כבן בית שב ברור לעצמך וצרצורי של יין עמוני מונח אצלה ועדיין לא נאסר יין של עמוני ולא יין של גוים אמר חלו רצונך שתשתה כוס של יין ביון ששתה בער בו

אמר

Dominus Iſraëlem, ſicut mouetur arundo in aquis &c. *Quemadmodum arundo ſtat in loco aquarum, & truncus eius tranſplantatur, & radices eius multiplicant: & quamuis omnes venti, qui ſunt in mundo, veniant & perflent in eam, non mouent illam de loco ſuo, ſed vadit & venit cum ipſis* (hoc eſt ſecundùm quod perflant venti, agitatur, ſed non eradicatur) *& quando ceſſant venti, arundo conſiſtit in loco ſuo. At Balaam nequam benedixit eis in Cedro. Nam Cedrus non ſtat in loco aquarum, & radices eius ſunt modicæ, neque truncus eius tranſplantatur: & quamuis omnes venti, qui ſunt in mundo, veniant & perflent in eam, non mouent illam de loco ſuo: quando autem perflat ventus Auſtralis, protinus eradicat illam, & euertit ſuper faciem ſuam. Neque hoc ſolum; ſed arundo meruit, vt ex ea tollatur calamus, quo ſcribitur liber Legis, Propheta, & Hagiographa.*

Exiſtimant Iudæi Balaam inſenſiſſimum ſemper fuiſſe Iudaicæ nationis inimicum, eumque cum Ietro & Iob à conſilijs apud Regem Pharaonem adſtitiſſe, & Pharaoni perſuaſiſſe, vt infantes maſculi Iudæorum in fluuium proijcerentur, ita vt ob hoc peruerſum conſilium meruerit interfici gladio. Leguntur iſta in eodem Cod. *Sanhedrìn*, cap. *Chèlek* pag. 106. longè poſt principium his verbis.

וירא את הקיני וישא משלו אמר לו בלעם ליתרו קיני לא היית עמנו באותה עצה מי השיבך אצל איתני עולם היינו דאמר רבי חייא בר אבא אמר רבי סימאי שלשה היו באותה עצה אלו הן

genericè ſumpta, vt ſenſus ſit: quamcumque maledictionem, qua Balaam populo maledicere voluit, Deus in omnem benedictionem conuertit.

Floccifaciunt Talmudiſtæ iſtas Balaami benedictiones, & pluris æſtimant maledictionem Achiæ Silonitæ, quàm benedictiones omnes Balaami. Sic enim aiunt in Talmude immediatè poſt מאמר *Maamàr* allatum in fine pag. 105. b. Cod. *Sanhedrìn*.

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן מאי דכתיב (משלי כ״ז:ו׳) נאמנים פצעי אהב ונעתרות נשקות שונא טובה קללה שקלל אחיה השילוני את ישראל יותר מברכה שברכם בלעם הרשע אחיה השילוני קלל את ישראל בקנה שנ׳ (א׳ מלכים יד׳:טו׳) והכה יהוה את ישראל כאשר ינוד הקנה במים וגו׳ מה קנה זה עומד במקום מים וגזעו מחליף ושרשיו מרובין ואפילו כל רוחות שבעולם באות ונושבות בו אין מזיזות אותו ממקומו אלא הוא הולך ובא עמהן כיון שדוממו הרוחות עמד קנה במקומו אבל בלעם הרשע ברכן בארז מה ארז זה אינו עומד במקום מים ושרשיו מועטין ואין גזעו מחליף אפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו אין מזיזות אותו ממקומו כיון שנשבה בו רוח דרומית מיד עוקרתו והופכתו על פניו ולא עוד אלא שזכה קנה ליטול ממנו קולמוס לכתוב ממנו ספר תורה נביאים וכתובים:

Dixit R. Samuel Bar Nachmani: Dixit R. Ionathan: Quid eſt, quod ſcriptum eſt (Prou. 27. 6.) *Gratiora ſunt vulnera diligentis, quàm crebra oſcula odio habentis? Melior fuit maledictio, qua maledixit Achià Silonita Iſraëlem, quàm fuerat benedictio, qua benedixit Balaam impius: Achià Silonita maledixit Iſraëli in arundine.* S. D. (1. Reg. 14. 15.) Et percutiet

locorum Synagogæ & Scholæ apud Iudæos reperiuntur. Nolunt Iudæi recognoſcere cauſam ſui exilij, & Diuinæ iuſtitiæ finem. Et quinam hic fuit? Scelera populi Iudaici. Satius igitur eſſet, ſi confiterentur ſe iuſto Dei iudicio inter gentes fuiſſe abactos ob iniquitates, & ſcelera; non verò quòd intentio Balaam fuerit cauſa huius extremæ in deſolato populo afflictionis. Inde etiã ſequitur, hoc Synagogarũ & Scholarũ beneficiũ ab impio Balaam accepiſſe Iudæos. Si enim Balaam non dixiſſet מה טובו אהליך יעקב *Quàm pulchra ſunt tabernacula tua Iacob*; per quę intelligunt Synagogas & Scholas, Deus hanc benedictionem Iudęis non elargitus eſſet. Ergo.

Dices. Hæc Synagogarum & Scholarum benedictio prouenit non ex Balaami benedictione, ſed à Dei miſericordia & benedictione; quia ſuprà iam dictum erat, populum fuiſſe benedictum. Numer. 22. 12.

Igitur (ego dico) & cæteræ benedictiones à Balaam prolatæ nihil egerunt in Iſraëlem, quia iam populus Dei benedictionibus plenus erat, quæ nunquam à malitia Balaam immutari poterant in maledictiones. Ergo mala, quæ populo Iudaico obuenerunt, non ab iſtis maledictionibus intentionalibus Balaam, ſed à ſceleribus populi, & à iuſto Dei iudicio proceſſerunt. Locus autem Deuter. 23. 5. *Et conuertit Deus maledictionem in benedictionem*, non debet intelligi de hac vel illa maledictione, vt perperam intelligit R. Auà Bar Cahanà in Ghemarà cit. ſed de maledictione ge-

Et non voluit Dominus Deus tuus audire Balaam, & conuertit Dominus Deus tuus tibi maledictionem in benedictionem, quoniam dilexit te Dominus. *Maledictionem* (dixit) *non maledictiones*. R. Salomon

כל הברכות של בלעם חזרו לקללות כמו שהיה כונתו מתחלה חוץ מבתי כנסיות ובתי מדרשות שלא יפסקו מישראל לעולם ; הקללה לברכה אחת מן הקללות הפך לברכה שלא הורח לעולם ולא כל הקללות לברכות שחזרו וכו׳

Omnes benedictiones Balaam redierunt in maledictiones, ſicut fuerat eius intentio à principio, exceptis Synagogis, & Academijs, quæ ex Iſraële non deficient in æternum: Maledictionem in benedictionem, hoc eſt; Vnam ex maledictionibus in benedictionem conuertit, quæ nunquam reuertetur (in maledictionem) *& non omnes maledictiones in benedictiones verſæ ſunt*.

Plus tribuunt Talmudiſtæ Balaami malitiæ, quàm Diuinæ potentiæ & bonitati. Deus præcipit Balaamo, ne maledicat populo, quia benedictus eſt, Num. 22. 12. & Talmudiſtæ dicunt: ſicut intentio Balaami à principio erat maledicendi populo, ita hanc intentionem non mutauit; & quamuis coactus, benedictiones ore pronunciaſſet, attamen mente populo maledixit, & in maledictiones verſæ ſunt; quia iamdiù omnes iſtæ maledictiones Balaami in populo Iſraëlitico adimpletæ ſunt, dempta benedictione de Synagogis, & Scholis, quæ in maledictionem non rediit; ſed ſecundùm quod ore protulit, adimpletum eſt; quia vbique

כל

maledictionem, vertit in benedictionem. Omnes maledictiones, quas in mente habebat Balaam, nec eas proferre potuit, referuntur in Talmude Cod. סנהדרין *Sanhedrin* cap. 11. חלק *Chèlek* pag. 105. b. longè poſt med. Verba Talmudis ſunt -

וישם יהוה דבר בפי בלעם ר׳ אליעזר אומר מלאך רבי יונתן אמר חכה א״ר יוחנן מברכתו של אותו רשע אתה למד מה היה בלבו ביקש לומר שלא יהו להם בתי כנסיות ובתי מדרשות מה טובו אהליך יעקב לא תשרה שכינה עליהם ומשכנותיך ישראל לא תהא מלכותן נמשכת כנחלים נטיו לא יהי להם זיתים וכרמים כגנות עלי נהר לא יהא ריחו נודף כאהלים נטע יהוה לא יהיו לכם מלכים בעלי קומה כארזים עלי מים לא יהי להם מלך בן מלך יזל מים מדליו לא תהא מלכותן שולטת באומות וזרעו במים רבים לא תהא עזת מלכותן וירם מאגג מלכו לא תהא אימת מלכותן ותינשא מלכותו׃ אמר רבי אבא בר כהנא כולם חזרו לקללה חוץ מבתי כנסיות ומבתי מדרשות שנאמר (אלה הדברים כ״ג. ה׳) ויהפך יהוה אלהיך לך את הקללה לברכה כי אהבך יהוה אלהיך קללה ולא קללות׃

Et poſuit Dominus Verbum in ore Balaam. (Numer. 23. 5.) *R. Eliezer dicit, Angelum. R. Ionathan dicit, Hamum.* [R. Salomon -

מלאך שמסרו להקב״ה למלאך שלא יניחנו לקלל׃ חכה נתן בפי בלעם שלא היה מניחו לקלל והיינו וישם׃

Angelum: quia tradidit eum Deus ſanctus benedictus Angelo, ne permitteret illi vt malediceret. Hamum poſuit in ore Balaam, Vt non permitteretur illi (poſſe) *maledicere; & hoc eſt quod dicitur: Et poſuit.*] *Dixit R. Iochanan: Ex benedictione huius impij tu diſcis, quid ipſe habebat in corde. Voluit maledicere: Ne* (Iſraëlitę) *Vnquam habeant Synagogas, & Academias. Et dixit:* Quàm pulchra ſunt Tabernacula tua Iacob. (Num. 24. v. 5.)

Voluit maledicere: Ne habitet Diuina maieſtas ſuper eos. Et dixit: Et habitacula tua Iſraël. (Ibid.)

Voluit maledicere: Non protrahatur Regnum ipſorum, Et dixit: Sicut torrentes extenſa ſunt. (Ibid. v. 6.)

Voluit maledicere: Non habeant Olineta & Vineta. Et dixit: Sicut Horti iuxta flumen. (Ibid.)

Voluit maledicere: Non ſit odor eius diffuſus. Et dixit: Sicut Tabernacula, quæ plantauit Dominus, (Ibid.)

Voluit maledicere: Non habeant Regem procera ſtaturæ. Et dixit: Sicut Cedri ſuper aquas. (Ibid.)

Voluit maledicere: Non habeant Regem filium Regis. Et dixit: Fluet aqua è ſitulis eius. (Ibid. v. 7.)

Voluit maledicere: Ne ſit illorum Regnum dominans in alias Nationes. Et dixit: Et ſemen eius in aquis multis. (Ibid.)

Voluit maledicere: Non ſit validum illorum Regnum, Et dixit: Et exaltabitur magis, quàm Agagh Rex eius. (Ibid.)

Voluit maledicere: Non ſit terror Regni ipſius. Et dixit: Et eleuabitur Regnum eius. (Ibid.) *Dixit R. Auà Bar Cahanà: Omnes redierunt in maledictionem, præter Synagogas & Academias. S. D.* (Deuter. 23. v. 5.)

Et

rem illam ab ea accepiſſent. Vide in Codice תענית *Taanith De Ieiunio*, cap. 3. pag. 24. paulò ante medium: ibi inuenies, quòd quidam Rabbinus

חויא לית תהוא חמרא כי דהוו אגרי לה כל יומא לאורתא הוו משדרי לה אגרה אגבה ואתיא לבי מרה ואי טפו לה או בצרי לה לא אתיא ויומא חד אינשו זוגא דסנדלי עלה ולא אזלה עד דשקלונהו מינה והדר אזלה׃

Habebat quandam Aſinam, quam cum mercede conduxiſſent tota die, veſpere dabant ei mercedem, & ibat domum heri ſui. Et ſi plurimum ei dabant, aut anguſtijs afficiebant eam (pretio iuſto non ſoluto) *non ibat. Quadam die ex obliuione reliquerunt par calceamentorum ſuper ipſam: non abijt, quouſque non auferrentur: poſtea abijt.*

Vah quàm ſapiens & prudens erat Aſina iſta Talmudica! His fabulis fidem præſtat R. Leui Ben Gerſon, quia habentur in Talmude; Hiſtorijs ſacris, quia referuntur in Sacris Voluminibus, credere non vult; ſed illas contorquere in alium ſenſum, & peruertere ſatagit. At de Balaam quænam monumenta ſuperſunt literaria? Nihil prorsùs, niſi tantùm ea, quæ Spiritus Sancti afflatu, prophetica dicta effatus eſt. Hæc in Numer. libro referuntur cap. 23. & 24. quibus in locis multa proſpera de populo Iſraëlitico, itemque de Chriſto, de Amalechitis, Cinæis, & Romanis vaticinatur; quamuis aliam, & omninò diuerſam habuiſſet intentionem. Voluit enim maledicere Iſraëli, ſed Deus illius, quam proferre volúerat ma-datur. Genius peſſimus huius Rabbini manifeſtatur, dum omnia Scripturę ad reuelationem, & viſionem in ſomnijs habitam reducere, idque perſuadere conatur. Ea, quæ per viſionē Deus oſtendit, expreſsè refert Scriptura, vt Geneſ. 15. 1. *Factus eſt ſermo Domini ad Abram* במחזה *in viſione.* Ibid. cap. 46. 2. *Et dixit Deus Iſraëli* במראות הלילה *in viſionibus noctis &c.* ea tamen, quæ Scriptura apertiſſimè narrat, nolle ad litteram intelligi, eſt ſenſum literalem ex Scriptura prorsùs tollere.

Non debet autem Ben Gerſon mirari de miraculo, quòd Aſina ſit locuta, quia Deus per miniſtrum ſuum, nempè per Angelum, mouit linguam Aſinæ vt loqueretur; & quamuis organa Iumenti non ſufficerent ad formationem vocis humanæ, vt potè inepta ad articulationem, attamen omnem defectū ſuppleuit Angelus, retinendo aërem fortiter, ne per aperta latera oris Aſinæ efflueret, & illum in ore illius ita colliſit, & alliſit ad organa oris, vt articulatam vocem exprimeret, ait Toſtatus. Nam ſi R. Ben Gerſon tam fideliter credit dictis Talmudicis, cur credere recuſet Scripturæ referenti, Deum aperuiſſe os Aſinæ, & locutam fuiſſe? Talmudiſtæ de Aſinis nonnulla referunt miranda. De quadam Aſina narrant, quæ non redibat ad herum ſuum, niſi qui vſi fuiſſent eius opera, contuliſſent ei debitam mercedem: & aliquando cùm impoſuiſſent ſuper eam neſcio quid, & obliti fuiſſent, noluit domum redire, niſi poſtquam

בן

מדה כנגד מדה שבעצתו התחיל העם לזנות אל בנות מואב ;

Eadem menſura, qua menſus fuerat: nam eius conſilio cepit populus fornicari cum filiabus Moab. Et hæc de Balaam dicta ſint ſatis.

שלד **בן דעת** שם הספר והוא פירוש על ספר תהלים כמו שנמצא בלוח ספרים של מלכת דשוויציא ;

334 BEN DA'ATH. *Filius ſcientiæ*, eſt nomen Libri. Hottinger. Claſſ. 1. Biblioth. Oriental. dicit, quòd ſit explanatio in Pſalmos. Ego illam non vidi. In Catalogo librorum Hebrçorum Sereniſſimæ Reginę Sueciæ recenſetur in 4. Sed in illius Bibliotheca eam inuenire non potui, ſicut & alios multos Hebraicos libros, qui (vt audio, ſed neſcio quo caſu) remanſerunt vltra montes.

שלה **בן זומא** ; עיין רבי שמעון בן עזאי ;

335 BEN ZVMMA'. Vide *R. Scimon Ben Azai*.

שלו **בני אשר ובני נפתלי** ; עיין ר' אהרן בן רבי משה משבט אשר לעיל בסימן קנט ; ורבי משה בן דוד משבט נפתלי לקמן ;

336 BENE' ASCER, & BENE' NEPHTHALI'. Vide *R. Aharon BeRabbi Moſis de Tribu Aſſer* ſuprà num. 159. & *R. Moſce Ben David de Tribu Nephthali*.

שלז **ר' בנימין מאיטליאה** חבר ספר היראים על הסדר כמו שאמר בעל שלשלת הקבלה דף נו ע"ב ; וזה לשונו ; ר' בנימין היה באיטליאה והוא סדר

ס' היראים על הסדר הנראה אלינו כי רבי אליעזר ממיץ שחברו לא חשש לערוך הדינים ; וזה רבי בנימין אומר בהקדמת ספר היראים שהוא חבר ספר ידידות על הדינין ; ולזה הרב היה בן חכם שנקרא רבי יהודה עד שאין לספק ונראה כי זה ר' יהודה היה לו בן ושמו ר' בנימין כמו נראה לעמם בסימן קמא ;

337 R. BENIAMIN DE ITALIA. Huius notitiam habeo ex libro *Scialſcèleth hakkabb.* R. Ghedaliæ Aben Iachija pag. 56. vbi de eo ſic ſcribit:

רבי בנימין היה באיטליאה והוא סדר ספר היראים על הסדר הנראה אלינו כי רבי אליעזר ממיץ שחברו לא חשש לערוך הדינים ; וזה רבי בנימין אמר בהקדמת ספר היראים שהוא חבר ספר ידידות על הדינין ; ולזה הרב היה בן חכם נקרא רבי יהודה ;

R. Beniamin fuit in Italia, ipſe ordinauit librum היראים *Haijerraim Timentium ordine recto. Nam videtur nobis, quòd R. Eliezer de Metz, qui compoſuit illum, non curauit de miſtura cauſarum. Ipſe etiam R. Beniamin in Proœmio huius libri dicit, ſe compoſuiſſe alium librum inſcriptum* ספר ידידות *Sèpher Ledidùth Librum Dilectionis, de cauſis Iudicialibus. Hic Ràu filium ſapientem habuit vocatum R. Iudam.*

Paulò infrà ad num. 341. annotabimus quendam Rabbinum nomine Beniamin Ben Iudæ, forſan huius R. Iudæ fuit filius: nam cùm Romanus eſſet, ſuſpicio magis augetur, vterque enim Italus fuit.

Ex verbis Ghedaliæ apparet, hunc librum יראים *Ierràim* fuiſſe compoſitum à R. Eliezer Metenſi, ſed cauſis & quæſtionibus propoſitis ſine ordine diſpoſitis; eas deinde Rabbi

Be-

dromanticam exercuerit, videre eſt. Eius verba ſunt -

ושם היה (ר״ל אצל אנגיאס מלך דנהברת) נער אחד מעבדי אנגיאס בן חמש עשרה שנה בלעם בן בעור שמו והנער חכם מאד ומבין בחכמת הקסם ׃ ויאמר אנגיאס אל בלעם קוסמי נא לנו בקסם ונדעה מי יגבר במלחמה הזאת אשר אנחנו הולכים עליה ׃ ויצו בלעם ויביאו לו דונג ויעש ממנו תמונה רכב ופרשים ׃ תבנית חיל אנגיאס וחיל מצרים ׃ וישימם במים המחוכמים אשר אתו על ככה ויאחז בידו כפות תמרים ויתחכם ויקסום בהם על המים ׃ ויראו אליו במים תמונה צלמי חיילות אנגיאס נופלים לפני תמונת צלמי מצרים ובני יעקב ׃ ויגד בלעם את הדבר הזה אל הנגיאס ויתיאש אנגיאס ולא התאוה לרדת מצרימה למלחמה וישב בעירו ׃

Ibi (hoc eſt apud Angias Regem Nubiæ) *erat puer quidam ex ſeruis Angias quindecim annos natus Balaam Ben Beor nomine. Puer iſte valdè ſapiens erat, & intelligens artem ariolandi. Et dixit Angias ad Balaam:* (Volo pugnare contra Ægyptios) *diuina nobis quæſo arte hac ariolandi, & ſciemus, quis præualebit in prælio hoc, quod inſtruere volumus. Et præcepit Balaam, vt afferrent ſibi ceram, & fecit ex ea Currus & Equites, imagines exercitus Angias, & exercitus Aegyptiorum. Poſuitque eas in aquis magicè certo modo paratis. Et apprehendit in manu ſua ſpatulas palmarum, & ſecundùm artem diuinauit cum eis in ipſis aquis. Et apparuerunt ei in aquis imagines exercitus Angias cadentes coram imaginibus Aegyptiorum, & filiorum Iacob. Et Balaam nunciauit hac ipſi Angias, qui animo conſternatus, noluit*

b

deſcendere ad pugnandum in Aegyptum, ſed remanſit in Ciuitate ſua. Hactenus ex libro *Iaſciàr*. Quæ etſi omnia fabuloſa ſint, attamen ex his duo colligenda erunt ex ſententia communiori Hebræorum. Primùm, Patriam Balaami fuiſſe in Africæ parte, quæ Nubia dicitur. Secundum, Balaam Magum, Ariolum, & Diuinum; etiam Hydromantiam exercuiſſe. Non fuit ergo Aſtrologus, neque per viam inſpectionis Aſtrolabij futura prædicebat, vt vult R. Aben Ezræ, ſicut ſuprà vidimus.

Addunt poſtremò, eum ſepultum eſſe in Inferno, & in Caldario feruentis ſpermatis cruciari. Confer Codic. גיטין *Ghittìn* cap. 5. הניזקין *Hannezikin* pag. 57. in principio, vbi hæc inuenies -

אזל אסקיה לבלעם בנגידא אמר ליה מאן חשיב בההוא עלמא א״ל ישראל מהו לא ידבוקי בהו א״ל (דברים כ״ג ׃ ו׳) לא תדרוש שלומם וטובתם כל הימים א״ל דיניה דההוא גברא במאי א״ל בשכבת זרע רותחת ׃

Abijt (Onkelos Proſelytus, &c) *aſcendere fecit Balaam per incantationem, dixit ei: Quis eſt ille, qui æſtimatur in mundo illo? In altero mundo? Reſpondit* (Balaam) *Iſraël. Quid opus facto, vt adhæreamus ei?* (inquit Onkelos). *Reſpondit* (Balaam illud Deuter. 23. 6.) Ne quæras pacem eorum, & bonum eorum omnibus diebus. (Sequitur Onkelos) *dixitque ei: Iudicium huius hominis quale eſt? Reſpondit* (Balaam) *In cubatu ſeminis efferueſcentis.* Rabbi Salomon -

מרה

quod eſt incertum. Secunda, quòd fuerit in conſilio Pharaonis, & tamdiù vixerit, fabulam Rabbinicam eſſe exiſtimo. Quia ſi viri ſanguinum & doloſi non dimidiant dies ſuos, & ſecundùm hanc ſententiam Balaam vixerat 210. annis & ampliùs, dicendum eſt, omnes dies, quibus viuère debuiſſet Balaam, futuros plures annos quàm 420. Sed ſi concederetur Balaam fuiſſe in conſilio Pharaonis, quando decreuerat natos maſculos Iudæorum proijciendos in fluuium, anni ætatis illius hoc modo colligi poterunt.

Decretum illud de maribus proijciendis, factum eſt poſt mortem Leui: nam dicitur Exod. 1. 6. *Et mortuus eſt Ioſeph, & omnes fratres eius*. Et ver. 8. *Et ſurrexit Rex nouus*. Igitur promulgatum fuit ſecundùm Chronologiam R. Dauid Ganz anno mundi 2332. Negotium autem illud Balaam euenit, ſecundùm eundem anno mundi 2488. temporis autem interuallum inter vtrumque erit annorum 156. Igitur Balaam annos natus 54. erat, quando in conſultatione Pharaonis votum ſuum de interficiendis Hebræorum pueris tulerat. Et quia idem R. Ganz ad eundem annum 2488. bellum Madianiticum reijcit, in quo interficitur Balaam. Num. 31. 8. inde patet, Balaami vitam (ſecundùm hunc computum) fuiſſe annorum 210.

Non minus fabuloſa ſunt, quæ de Balaam in libro הישר *Haijaſciar* pag. 120. leguntur, vbi, quòd Africanus fuerit, & artem Magicam, & Hydro-*pugillarem libellum ipſius Balaam, & in eo ſcriptum erat, filius triginta trium annorum erat* (Balaam).

Neſcio, an hunc numerum annorum poſuerint Talmudiſtę in odium ætatis plenitudinis Chriſti. Certum eſt, hic introduci Hæreticum quendam interrogantem R. Chaninà: & per מינא *Hæreticum* intelligunt vnum ex Chriſtianis, contra quos nullum iniuriarum genus directè vel indirectè omittunt Iudæi, ſed eos quæcunque arte poſſunt, impiè impetunt. Rabbi Salomon admittit hanc interpretationem. ſed in illud בר תלתין ותלת *filius triginta trium annorum &c.* ait

ורבי חנינה לית ליה דרבי שימאי, דאמר לעיל שלשה היו באותה עצה דפרעה בלעם ואיוב ויתרו דאלמא לר' סימאי בלעם היה יותר מן מאתים ועשר שנים דהא היה בעצת פרעה דכל הבן הילוד היאורה תשליכוהו דאלמא לרבי סימאי כל אותן מאתים ועשר שנים שהיו ישראל בגלות מצרים עד מלחמת מדין היה בלעם

R. Chaninà non ſequitur R. Simmài, qui ſuprà dixerat: Tres fuerunt in Conſilio Pharaonis, Balaam, Iob, & Iethro. Ergo ſecundùm R. Simmài Balaam vixit ſupra 210. annos, quia iam fuerat in conſilio Pharaonis, quo decretum eſt, Omnis filius natus proijcitor in fluuium. Ergo ſecundùm Rabbi Simmài, omnibus illis 210. annis, quibus Iſraëliticus populus fuit in exilio Aegyptiaco vſque ad bellum Madianiticum, vixerat Balaam,

Vtraque ex his opinionibus videtur falſa; prima, quia ſupponit vitam Balaam peruenire non potuiſſe niſi ad ætatem 66. aut 68. annorum,

ctos eorum. (Numer. 31. 8.) *Dixit Ràu: Quia firmauerunt in eo* (in Balam) *quatuor* (genera) *mortis, lapidationis, combuſtionis; occiſionis cum gladio, & ſtrangulationis*. R. Salom.

הרגו על חלליהם מיתות הרבה משמע שתלאוהו והציתו אש תחת הצליבה וחתכו ראשו ונפל לתוך האש תלייה היינו חנק חתיכת הראש הרג כשנפל לארץ סקילה בשנפל לאור היינו שריפה׃

Occiderunt ſuper interfectos eorum. Mortis genera multiplicantur; vt intelligas, quòd illum ſuſpenderunt (in ligno) *poſtea accenderunt ignem ſub patibulo, amputauerunt caput eius, & cecidit in medio ignis. Suſpenſio* (in ligno) *eſt* חנק *Chènek Strangulatio. Abſciſſio capitis eſt* הרג *Hèregh Occiſio cum gladio. Caſus in terram, eſt* סליקה *Selikà Lapidatio. Et Iniectio in ignem eſt* שריפה *Serephà Combuſtio.*

Quæres, Cuius ætatis erat Balaam quando gladio interemptus eſt à Iudæis?

Reſpondet R. Chaninà in *Ghemarà Sanhedrin* cap. 11. pag. 106. b. circa principium -

מיכתב לא כתיב אלא מדכתיב (תהלים נ״ה כ״ד) אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם או בר תלתין ותלת שנין או בר תלתין וארבע אמר ליה שפיר קאמרת לדידי חזי לי פנקסים דבלעם והוה כתיב ביה בר תלתין ותלת שנין׃

Ex Scriptura id non habetur; ſed ex illo quod ſcriptum eſt (in Pſal. 55. 24.) Viri ſanguinum & doloſi non dimidiabunt dies ſuos, *colligi poteſt 33. vel 34. annorum ætatis extitiſſe. Dixit ei* (quidam Hæreticus) *Benè quidem dixiſti: nam ego aliquando vidi pu-*num. Tanti huius mali cauſa, vnus peſſimus conſiliarius & Ariolus fuit, qui & ipſe meritam pœnam luit, nam vt in eodem Numer. libro cap. 31. 8. & apud Ioſue 13. 22. Balaam Interficitur gladio. Volunt Talmudiſtæ eum iterum rediiſſe in Terram Madianitarum, & ibi occiſum à filijs Iſraël. Sed מאי בעי התם *Quid requirebat illic?* Ad quid in Madian reuerſus fuerat? *Ghemarà* loco citato -

אמר רבי יוחנן שהלך ליטול שכר עשרים וארבעה אלף

Dixit Rabbi Iochanan: Venit tollere mercedem pro viginti quatuor millibus (ſuo conſilio interfectis.) Meritò igitur interficitur, qui alios interfici curauerat. Vnde ibidem -

אמר מר זוטרא בר טוביה אמר רב היינו דאמרי אינשי גמלא אזלא למיבעי קרני אודני דהוו ליה גזיין מיניה׃

Dixit Mar Zuttrà Bar Touuià: Dixit Ràu: Hoc eſt illud, quod vulgò dicitur: Venit Camelus, vt peteret cornua; & aures, quas habebat, præciſæ ſunt illi. Loco citato pag. 106. in fine, quatuor mortis ſpecies numerantur à Iudæis, סקילה שריפה הרג וחנק *Sckilà, Screphà, Hèregh, & Chènek, Lapidatio, Combuſtio, Occiſio cum gladio, & Strangulatio.* Omnes has expertus eſt Balaam ſecundùm Talmudiſtas in *Ghemarà* סנהדרין pag. 106. b. in principio -

הרגו בני ישראל על חלליהם אמר רב שקיימו בו ארבע מיתות סקילה ושריפה הרג וחנק׃

Occiderunt filij Iſraël ſuper interfe-

meri calicem bibere? Poſtquam biberat, *ardebat in eo* (praua concupiſcentia) *Dicebat* (Iudæus) *Cuba mecum. Educebat ipſa è ſinu ſuo Idolum, dicebatque ei: Adora ipſum. Reſpondebat: Nonne ego Iudæus ſum? At illa: Tua iſtud parùm refert: An aliud à te poſtulatur, quàm denudatio* (verendorum?) *Et non tantùm hoc, verùm non te relinquam quouſque abneges Legem Moſis Magiſtri tui. S. D.* (Oſeæ 9.10.) Ipſi ingreſſi ſunt Baal-Peòr, & ſeparauerunt ſe ad (Idolú) pudoris, & fuerunt abominationes ſecundùm amorem eorum.

Poſt hoc peſſimum conſilium Regi Balak datum, reuertitur Balaam in locum ſuum. Non videtur hæc hiſtoria Talmudica multum diſtare à veritate rei, quia in libro Numer. cap. 25. num. 1. & ſeqq. dicitur, quòd dum moraretur populus in שטים *Scittim* (eſt nomen loci, vbi manebat populus poſt diſceſsũ Balaam, ita forſan vocati שנתעסקו בדברי שטות *quia ſtultitias fecerunt in eo*, vt interpretatur R. Ioſue in *Ghemarà* loco citato) cepit fornicari cum filiabus Moab, quæ vocauerunt eos ad ſacrificia ſua, comederunt, & adorauerunt Deum earum; initiatuſque eſt Iſraël בעל פעור *Baal-peòr* Idolo turpitudinis fœminarum Moabitarum & Madianitarum, ob quod ſcelus (ita iubente Deo) Moſes præter Principes populi, quos contra Solem ſuſpenderat in patibulis, etiam vnuſquiſque occidit proximos ſuos, eos ſcilicet qui initiati fuerant Beelphegor, & occiſi ſunt 24. millia hominum.

אמר לה תשמעי לי הוציאה יראתה מתוך חיקה אמרה לו עבוד לוה אמר לה הלא יהודי אני אל ומה איכפת לך כלום מבקשים ממך אלא פיעור ולא עוד אלא שאיני מנחתך עד שתכפור בתורת משה רבך שנאמר (הושע ט׳ י׳) המה באו בעל פעור וינזרו לבשת ויהיו שיקוצים כאהבם ׃

Ecce ego vado ad populum meum, (Num. 24. 14.) *Ito* (inquit Balaam ad Balak) *conſulam te, quid facturus ſit populus iſte populo tuo. Non erat dicendum populo tuo, ſed huic populo. Dixit R. Abbà Bar Chaana*: (Fecit) *ſicut ille, qui maledicit ſibiipſi, & proijcit maledictionem ſuam in alios. Dixit* (Balaam) *Deus iſtorum* (ſcilicet Iudæorum) *odio habet fornicationem; & iſti auidi ſunt veſtimentorum lini. Veni, & dabo tibi conſilium. Fac eis tentoria reticulata, & habitent in eis ſcorta; vetula foris ſit, & iuuenis intus, & vendant linaria vtenſilia. Fecit huiuſmodi Tentoria ab Har Sceleg vſque ad Beth-Haijeſcimòn, & in eis habitare fecit meretrices, vetulam foris, & puellam intus. Et ea hora, qua Iſraëlitæ comedebant, & bibebant, & hilariter per fora incedebant, dicebat anus Iudæo: Quid quæris? Induſium lineum ego quæro, aiebat. Et anus iuſtum pretium* (requirebat). *Iuuenis* (autem quæ intus erat) *dimidiam, aut tertiam partem valoris à re vendenda auferebat; & poſtea ſubiungebat ei: En tu es tamquam Dominus domus, ſede; elige per temetipſum* (id quod tibi magis placet). *Baucalia etiam mero Ammoniaco plena apud ſe habebat, nam Ammoniacum, aut Gentilium vinum adhuc prohibitum non erat, & dicebat* (Iudæo) *Vis tu*

בלעם איוב ויתרו בלעם שיעץ נהרג איוב ששתק נידון בייסורין ויתרו שברח זכו בני בניו לישב בלשכת הגוית שנא׳ (דה״א׳ ; ב׳ ; נ״ה) וממשפחות סופרים יושבי יעבץ תרעתים שמעתים שוכתים המה הקינים הבאים מחמת אבי בית רכב וכתיב (שופטים א׳ ; יו) ובני קיני התן משה עלו מעיר התמרים וכו׳ ;

Et vidit Kinaeum, & aſſumpſit parabolam ſuam (Numer. 24. 21.) *Dixit Balaam Ieshroni Cinaeo: Non fuiſti nobiſcum in eo conſilio* [R. Salomon: *In eo conſilio, quo Pharao decreuerat, omnem filium in fluuium fore proijciendum, nonne fuiſti etiam tu? Interrogatiuè, vel admiratiuè eſt legendum.*] *Et quis poſuit te inter potentes ſeculi?* [R. Salomon: *Intelligitur de poſteris Iethronis, qui inter Sanhedrinos in futurum ſeſſuri erant.*] *Hoc eſt, quod dixit R. Chijà Bar Auà: Dixit R. Simmài: Tres fuerunt in illo conſilio, Balaam, Iob, & Iethro. Balaam, quia conſilium dederat* (vt filij Hebræorum occiderentur) *occiſus fuit. Iob, quia tacuit, flagellis adiudicatus eſt; & Iethrò, quia aufugit, meruerunt filij filiorum eius ſedere* בלשכת הגוית *in Liſchàth haggazìth in Conclaui caeſi lapidis. S. D.* (1. Paral. 2. 55.) Et familiæ Scribarum habitantium Iahabètz, Tirhathìm, Scimhathìm, Sciuchathìm, iſti ſunt Kinæi venientès de Chamàth patris domus Rechab. *Et ſcriptum eſt* (Iudic. 1. 16.) Et filij Keni ſoceri Moſis aſcenderunt de Ciuitate Palmarum &c.

Liſchàth haggazìth, erat Conclaue, vbi ſupremus Senatus 71. Iudicum vocatus סנהדרין *Sanhedrìn* congregabatur, teſte *Ghemarà* Cod. eodem, cap. 10. pag. 82. b. circa princip.

בית דין של שבעים ואחד יושבין בלשכת הגוית וכו׳ ;

Senatus 71. (Seniorum Iudicum) *ſedebat in Liſchàth haggazìth in Conclaui caeſi lapidis &c.* In eo poſteri Iethronis ſedere meruerūt inter Iudices, ex Talmude. Non potuit Balaam pugnare contra Diuinam voluntatem, ſed etſi inuitus, populo tamen benedixit. Conſilium verò peſſimum dedit ipſi Balak, vt ſcilicet proſtituerent Moabitidas & Ammonitidas Iudæis, quæ deinde perſuadere debebant eis adorare Beelphegor, & Legem Moſaicam deſerere, vt ſic in Diuinam indignationem incidentes, à Deo vltore delerentur. His verbis deſcribitur hoc conſilium in Talmude loco cit. pag. 106. paulò poſt medium.

הנני הולך לעמי לכה איעצך אשר יעשה העם הזה לעמך עמך לעם הות מיבעי לית אמר ר׳ אבא בר כהנא כאדם שמקלל את עצמו ותולה קללתו באחרים אמר אלהיהם של אלו שונא זימה הוא והם מתאווים לכלי פשתן בוא ואשיאך עצה עשה להן קלעים והושיב בהן זונות זקינה מבחוץ וילדה מבפנים וימכרו להן כלי פשתן עשה להן קלעים מהר שלג עד בית הישימון והושיב בהן זונות זקינה מבחוץ וילדה מבפנים ובשעה שישראל אוכלין ושותין ושמחין ויוצאין לטייל בשוק אומרת לו הזקינה אי אתה מבקש כלי פשתן זקינה אומרת לו בשוה וילדה אומרת בפחות שנים ושלשה פעמים ואח״כ אומרת לו הרי את כבן בית שב ברור לעצמך וצרצורי של יין עמוני מונח אצלה ועדיין לא נאסר יין של עמוני ולא יין של גוים אמר חלו רצונך שתשתה כוס של יין כיון ששתה בער בו אמר

Dominus Iſraëlem, ſicut mouetur arundo in aquis &c. *Quemadmodum arundo ſtat in loco aquarum, & truncus eius tranſplantatur, & radices eius multiplicant: & quamuis omnes venti, qui ſunt in mundo, veniant & perflent in eam, non mouent illam de loco ſuo. ſed vadit & venit cum ipſis* (hoc eſt ſecundùm quod perflant venti, agitatur, ſed non eradicatur) *& quando ceſſant venti, arundo conſiſtit in loco ſuo. At Balaam nequam benedixit eis in Cedro. Nam Cedrus non ſtat in loco aquarum, & radices eius ſunt modicæ, neque truncus eius tranſplantatur: & quamuis omnes venti, qui ſunt in mundo, veniant & perflent in eam, non mouent illam de loco ſuo: quando autem perflat ventus Auſtralis, protinus eradicat illam, & euertit ſuper faciem ſuam. Neque hoc ſolum; ſed arundo meruit, vt ex ea tollatur calamus, quo ſcribitur liber Legis, Propheta, & Hagiographa.*

Exiſtimant Iudæi Balaam infenſiſſimum ſemper fuiſſe Iudaicæ nationis inimicum, eumque cum Ietro & Iob à conſilijs apud Regem Pharaonem adſtitiſſe, & Pharaoni perſuaſiſſe, vt infantes maſculi Iudęorum in fluuium proijcerentur, ita vt ob hoc peruerſum conſilium meruerit interfici gladio. Leguntur iſta in eodem Cod. *Sanhedrin*, cap. *Chèlek* pag. 106. longè poſt principium his verbis.

וירא את הקיני וישא משלו אמר לו בלעם ליתרו קיני לא היית עמנו באותה עצה מי השיבך אצל איתני עולם היינו דאמר רבי חייא בר אבא אמר רבי סימאי שלשה הוו באותה עצה אלו הן

genericè ſumpta, vt ſenſus ſit: quamcumque maledictionem, qua Balaam populo maledicere voluit, Deus in omnem benedictionem conuertit.

Floccifaciunt Talmudiſtæ iſtas Balaami benedictiones., & pluris æſtimant maledictionem Achiæ Silonitæ, quàm benedictiones omnes Balaami. Sic enim aiunt in Talmude immediatè poſt מאמר *Maamàr* allatum in fine pag. 105.b. Cod. *Sanhedrin*.

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן מאי דכתיב (משלי כ״ז:ו׳) נאמנים פצעי אוהב ונעתרות נשיקות שונא טובה קללה שקילל אחיה השילוני את ישראל יותר מברכה שברכם בלעם הרשע אחיה השילוני קילל את ישראל בקנה שנ׳ (א׳ מלכים י״ד:ט״ו) והכה יהוה את ישראל כאשר ינוד הקנה במים וגו׳ : מה קנה זה עומד במקום מים וגזעו מחליף ושרשיו מרובין ואפילו כל רוחות שבעולם באות ונושבות בו אין מזיזות אותו ממקומו אלא הוא הולך ובא עמהן כיון שדוממו הרוחות עמד קנה במקומו אבל בלעם הרשע ברכן בארז מה ארז זה אינו עומד במקום מים ושרשיו מועטין ואין גזעו מחליף אפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו אין מזיזות אותו ממקומו כיון שנשבה בו רוח דרומית מיד עוקרתו והופכתו על פניו ולא עוד אלא שזכה קנה ליטול ממנו קולמוס לכתוב ממנו ספר תורה נביאים וכתובים :

Dixit R. Samuel Bar Nachmani: Dixit R: Ionathan: Quid eſt, quod ſcriptum eſt (Prou. 27. 6.) Gratiora ſunt vulnera diligentis, quám crebrá oſcula odio habentis? *Melior fuit maledictio, qua maledixit Achià Silonita Iſraëlem, quàm fuerat benedictio, qua benedixit Balaam impius. Achià Silonita maledixit Iſraëli in arundine. S. D.* (1. Reg. 14. 15.) Et percutiet

locorum Synagogæ & Scholæ apud Iudæos reperiuntur. Nolunt Iudæi recognoſcere cauſam ſui exilij, & Diuinæ iuſtitiæ finem. Et quinam hic fuit? Scelera populi Iudaici. Satius igitur eſſet, ſi confiterentur ſe iuſto Dei iudicio inter gentes fuiſſe abactos ob iniquitates; & ſcelera; non verò quòd intentio Balaam fuerit cauſa huius extremæ in deſolato populo afflictionis. Inde etiã ſequitur, hoc Synagogarũ & Scholarũ beneficiũ ab impio Balaam accepiſſe Iudæos. Si enim Balaam non dixiſſet מה טובו אהליך יעקב *Quàm pulchra ſunt tabernacula tua Iacob*; per quę intelligunt Synagogas & Scholas, Deus hanc benedictionem Iudęis non elargitus eſſet. Ergò Dices. Hæc Synagogarum & Scholarum benedictio prouenit non ex Balaami benedictione, ſed à Dei miſericordia & benedictione; quia ſuprà iam dictum erat, populum fuiſſe benedictum. Numer. 22. 12.

Igitur (ego dico) & cæteræ benedictiones à Balaam prolatæ nihil egerunt in Iſraëlem, quia iam populus Dei benedictionibus plenus erat, quæ nunquam à malitia Balaam immutari poterant in maledictiones. Ergo mala, quæ populo Iudaico obuenerunt, non ab iſtis maledictionibus intentionalibus Balaam, ſed à ſceleribus populi, & à iuſto Dei iudicio proceſſerunt. Locus autem Deuter. 23. 5. *Et conuertit Deus maledictionem in benedictionem*, non debet intelligi de hac vel illa maledictione, vt perperam intelligit R. Auà Bar Cahanà in Ghemarà cit. ſed de maledictione ge-

Et non voluit Dominus Deus tuus audire Balaam, & conuertit Dominus Deus tuus tibi maledictionem in benedictionem, quoniam dilexit te Dominus. *Maledictionem* (dixit) *non maledictiones*. R. Salomon

כל הברכות של בלעם חזרו לקללות כמו שהיה כונתו מתחלה חוץ מבתי כנסיות ובתי מדרשות שלא יפסקו מישראל לעולם: הקללה לברכה אחת מן הקללות הפך לברכה שלא חזרה לעולם ולא כל הקללות לברכות שחזרו: וכו׳

Omnes benedictiones Balaam redierunt in maledictiones, ſicut fuerat eius intentio à principio, exceptis Synagogis, & Academijs, quæ ex Iſraële non deficient in æternum: Maledictionem in benedictionem, hoc eſt, Vnam ex maledictionibus in benedictionem conuertit, quæ nunquam reuertetur (in maledictionem) *& non omnes maledictiones in benedictiones verſæ ſunt.*

Plus tribuunt Talmudiſtæ Balaami malitiæ, quàm Diuinæ potentiæ & bonitati. Deus præcipit Balaamo, ne maledicat populo, quia benedictus eſt, Num. 22. 12. & Talmudiſtæ dicunt: ſicut intentio Balaami à principio erat maledicendi populo, ita hanc intentionem non mutauit; & quamuis coactus, benedictiones ore pronunciaſſet, attamen mente populo maledixit, & in maledictiones verſæ ſunt; quia iamdiù omnes iſtæ maledictiones Balaami in populo Iſraëlitico adimpletæ ſunt, dempta benedictione de Synagogis, & Scholis, quæ in maledictionem non redijt; ſed ſecùndùm quod ore protulit, adimpletum eſt; quia vbique

chanan: Ex benedictione huius impij tu diſcis, quid ipſe habebat in corde. Voluit maledicere: Ne (Iſraëlitę) *Unquam habeant Synagogas, & Academias. Et dixit:* Quàm pulchra ſunt Tabernacula tua Iacob. (Num. 24. v. 5.)

Voluit maledicere: Ne habitet Diuina maieſtas ſuper eos. Et dixit: Et habitacula tua Iſraël. (Ibid.)

Voluit maledicere: Non protrahatur Regnum ipſorum, Et dixit: Sicut torrentes extenſa ſunt. (Ibid. v. 6.)

Voluit maledicere: Non habeant Oliueta & Vineta. Et dixit: Sicut Horti iuxta flumen. (Ibid.)

Voluit maledicere: Non ſit odor eius diffuſus. Et dixit: Sicut Tabernacula, quæ plantauit Dominus, (Ibid.)

Voluit maledicere: Non habeant Regem proceræ ſtaturæ. Et dixit: Sicut Cedri ſuper aquas. (Ibid.)

Voluit maledicere: Non habeant Regem filium Regis. Et dixit: Fluet aqua è ſitulis eius. (Ibid. v. 7.)

Voluit maledicere: Ne ſit illorum Regnum dominans in alias Nationes. Et dixit: Et ſemen eius in aquis multis. (Ibid.)

Voluit maledicere: Non ſit validum illorum Regnum, Et dixit: Et exaltabitur magis, quàm Agagh Rex eius. (Ibid.)

Voluit maledicere: Non ſit terror Regni ipſius. Et dixit: Et eleuabitur Regnum eius. (Ibid.) *Dixit R. Auà Bar Cahanà: Omnes redierunt in maledictionem, præter Synagogas & Academias: S. D.* (Deuter. 23. v. 5.)

Et

maledictionem, vertit in benedictionem. Omnes maledictiones, quas in mente habebat Balaam, nec eas proferre potuit, referuntur in Talmude Cod. סנהדרין *Sanhedrin* cap. 11. חלק *Chèlek* pag. 105. b. longè poſt med. Verba Talmudis ſunt

וישם יהוה דבר בפי בלעם ר׳ אליעזר אומר מלאך רבי יונתן אמר חכה א״ר יוחנן מברכתו של אותו רשע אתה למד מה היה בלבו ביקש לומר שלא יהו להם בתי כנסיות ובתי מדרשות מה טובו אהליך יעקב לא תשרה שכינה עליהם ומשכנותיך ישראל לא תהא מלכותן נמשכת כנחלים נטיו לא יהי להם זיתים וכרמים כגנות עלי נהר לא יהא ריחו נודף כאהלים נטע יהוה לא יהיו לכם מלכים בעלי קומה כארזים עלי מים לא יהי להם מלך בן מלך יזל מים מדליו לא תהא מלכותן שולטת באומות וזרעו במים רבים לא תהא עזה מלכותן וירם מאגג מלכו לא תהא אימת מלכותן ותנשא מלכותו׃ אמר רבי אבא בר כהנא כולם חזרו לקללה חוץ מבתי כנסיות ומבתי מדרשות שנאמר (אלה הדברים כ״ג׳ ח׳) ויהפך יהוה אלהיך לך את הקללה לברכה כי אהבך יהוה אלהיך קללה ולא קללות׃

Et poſuit Dominus Verbum in ore Balaam. (Numer. 23. 5.) *R. Eliezer dicit, Angelum. R. Ionathan dicit, Hamum.* [R. Salomon

מלאך שמסרו להקב״ה למלאך שלא יניחנו לקלל׃ חכה נתן בפי בלעם שלא היה מניחו לקלל והיינו וישם׃

Angelum: quia tradidit eum Deus ſanctus benedictus Angelo, ne permitteret illi ut malediceret. Hamum poſuit in ore Balaam, Ut non permitteretur illi (poſſe) *maledicere; & hoc eſt quod dicitur: Et poſuit.*] *Dixit R. Io-*

rem illam ab ea accepiſſent. Vide in Codice תענית *Taanith De Ieiunio*, cap. 3. pag. 24. paulò ante medium: ibi inuenies, quòd quidam Rabbinus

הויא ליה ההוא חמרא כי דהוו אגרי לה כל יומא לאורתא הוו משדרי לה אגרה אגבה ואתיא לבי מרה ואי טפו לה או בצרי לה לא אתיא זימנא חד אינשו זוגא דסנדלי עלה ולא אזלה עד דשקלינהו מינה והדר אזלה.

Habebat quandam Aſinam, quam cum mercede conduxiſſent tota die, veſpere dabant ei mercedem, & ibat domum heri ſui. Et ſi plurimum ei dabant, aut anguſtijs afficiebant eam (pretio iuſto non ſoluto) *non ibat. Quadam die ex obliuione reliquerunt par calceamentorum ſuper ipſam: non abijt, quouſque non auferrentur: poſtea abijt.*

Vah quàm ſapiens & prudens erat Aſina iſta Talmudica! His fabulis fidem præſtat R. Leui Ben Gerſon, quia habentur in Talmude; Hiſtorijs ſacris, quia referuntur in Sacris Voluminibus, credere non vult; ſed illas contorquere in alium ſenſum, & peruertere ſatagit. At de Balaam quænam monumenta ſuperſunt literaria? Nihil prorsùs, niſi tantùm ea, quæ Spiritus Sancti afflatu, prophetica dicta effatus eſt. Hæc in Numer. libro referuntur cap. 23. & 24. quibus in locis multa proſpera de populo Iſraëlitico, itemque de Chriſto, de Amalechitis; Cinæis, & Romanis vaticinatur; quamuis aliam, & omninò diuerſam habuiſſet intentionem. Voluit enim maledicere Iſraëli, ſed Deus illius, quam proferre voluerat ma-datur. Genius peſſimus huius Rabbini manifeſtatur, dum omnia Scripturę ad reuelationem, & viſionem in ſomnijs habitam reducere, idque perſuadere conatur. Ea, quæ per viſionē Deus oſtendit, expreſsè refert Scriptura, vt Geneſ. 15. 1. *Factus eſt ſermo Domini ad Abram* במחזה *in Viſione.* Ibid. cap. 46. 2. *Et dixit Deus Iſraëli* במראות הלילה *in Viſionibus noctis &c.* ea tamen, quæ Scriptura apertiſſimè narrat, nolle ad litteram intelligi, eſt ſenſum literalem ex Scriptura prorsùs tollere.

Non debet autem Ben Gerſon mirari de miraculo, quòd Aſina ſit locuta, quia Deus per miniſtrum ſuum, nempè per Angelum, mouit linguam Aſinæ vt loqueretur; & quamuis organa Iumenti non ſufficerent ad formationem vocis humanæ, vtpotè inepta ad articulationem, attamen omnem defectũ ſuppleuit Angelus, retinendo aërem fortiter, ne per aperta latera oris Aſinæ efflueret, & illum in ore illius ita colliſit, & alliſit ad organa oris, vt articulatam vocem exprimeret, ait Toſtatus. Nam ſi R. Ben Gerſon tam fideliter credit dictis Talmudicis; cur credere recuſet Scripturæ referenti, Deum aperuiſſe os Aſinæ, & locutam fuiſſe? Talmudiſtæ de Aſinis nonnulla referunt miranda. De quadam Aſina narrant, quæ non redibat ad herum ſuum, niſi qui vſi fuiſſent eius opera, contuliſſent ei debitam mercedem: & aliquando cùm impoſuiſſent ſuper eam neſcio quid, & obliti fuiſſent, noluit domum redire, niſi poſtquam

Et ſtetit Angelus Domini in via in aduerſarium illi &c. profert, ſunt

והנה דעת רבותינו ז״ל הוא שזה הענין היה כפשוטו ולוה אמרו שפי האתון היה מהדברים שנבראו בין חשמשות והנראה בעינינו לפי השרש האמתיים הנראים מדברי הנביאים ומתעיון שזה הספור היה עניין שקרה לבלעם במראה הנבואה כמו העניין בספור לקיחת הושע גומר בת דבלים ושאר מה שנמשך בספור ההוא אשר הוא בהכרח דבר נראה לו במראה הנבואה לא דבר שקרה והנה נרמה לבלעם בחלומו של נבואה שכבר היה לילה כשבאהו דבר ה׳ י״ת וכו׳:

Rabbinorum noſtrorum ſententia eſt, quòd hoc negotium ità accidit, prout iacet in litera, & idcircò dixerunt, quòd os Aſinæ (Balaam) *ex rebus, quæ in veſpera* (primi Sabbathi) *creatæ fuerunt, vna fuit. Sed in rei veritate, quantum ex Verbis Prophetarum apparet, & ſecundùm ſpeculationis ſtudium, videtur, quòd ſermo iſte* (Aſinæ) *& reliqua iſtius narrationis in Prophetia acciderunt ipſi Balaam in viſione prophetica: Vt de Oſea cap. 1. v. 3. quòd acceperit Ghomer filiam Diulaim, & reliqua, quæ ibi narrantur, quæ euenire non poterant niſi tantùm in ſomnijs, & in viſione prophetica; non autem quòd ei verè accidiſſent. Idem ſimile eſt de Balaam: In ſomnio ſuo, & in ſua Prophetia* (& ſic acciderunt) *nam nox erat quando apparuit ei Dominus, & locutus eſt ei, &c.* Ita R. Leui Ben Gerſon, qui dubitat de tota hiſtoria ſacratæ Geneſis, & ferè omnia quæ ibi narrantur, ad viſionem propheticam reducit. Quod nil aliud eſt, niſi totam Legem Moſaicam deſtruere; quæ in hiſtorijs à Moſe narratis fun-

da-

qui quamuis Ariolus eſſet, & iniquus; attamen, teſte D. Petro epiſt. 2. cap. 2. v. 15. Propheta, ſed inſipiens fuit, & hæc ſigna virtute Domini edidit. Nec mirum eſt, quòd, ſi verum prophetiæ donum habuerit, id principaliter, ad populi Iſraëlitici honorem, obtinuerit; ſed quia prophetauit de Meſſia apertiſſimè. Neque veriſimile eſt, quod de ſuo addit Aben Ezræ, per inſpectionem Horoſcopi, conſueuiſſe maledicere vel benedicere; quia etſi de vna aut altera perſona hoc admitteretur, videtur tamen incredibile, potuiſſe Horoſcopum Iſraëlitici populi inſpicere, & ex eo futura bona populo præſagire, cùm punctum, ex quo cæleſte ſchema fuerat efformandum, aſſignari impoſſibile omninò ei fuiſſet. Quid autem, & quale ſit ſecretum, & myſterium, quod propter ſui profunditatem, hic Rabbinus reuelare non poteſt, in ſuo Rabbinico cerebro huius profundiſſimi myſterij ſede, remanere libentiſſimè permittimus. Grauius errat R. Leui Ben Gerſon, qui & fidem Sacræ Scripturæ negat, & miracula, quæ in ea narrantur, inique tollit. Hiſtoriam hanc de Balaam ſomnium facit; & quòd verberando Aſinam ſuam, hæc aperuerit os, eumque allocuta fuerit, & cætera quæ in hoc caſu de Balak & Balaam narrantur, omnia per viſionem, & in ſomnis accidiſſe, impiè profert. Verba, quæ R. Leui Ben Gerſon in ſuis Commentarijs Numer. 22. 22. in illud

ויתצב מלאך יהוה בדרך לשטן לו וגו׳

tæ Sara pag. 125. b. circa fin primæ col. Idem בעל טורים *Baal Turrìm* ad cap. 24. Num. vbi Balaam propter luxuriam comparat Gallo Gallinacco, qui vocatur גבר *Ghèuer*, ſicut & ipſe Balaam: nam ver. 3. dicitur נאם הגבר *Nehùm hagghèuer Dixit Vir.* En verba *Turrìm*.

כמא דאת אמר קרא גבר שדימה בלעם
לתרנגול, כמו שהתרנגול הוא נואף מכל בן
בלעם רבע אתונו, וכמו שהתרנגול יודע העתים
כן בלעם ידע לכוין תשעה שהקב״ה כועס, וכמו
שהתרנגול דרכו לעמוד על רגל אחד כן בלעם
חגר באחת מרגלו:

Poſita eſt hoc loco dictio גבר *Ghèuer,* (quæ Virum, & Gallum notat) *Vt Balaam Gallo Gallinaceo comparetur. Quia ſicut Gallus libidinoſior eſt reliquis animantibus, ita Balaam, qui cum Aſina ſua coibat. Et ſicut Gallus noſcit tempora, ita Balaam horam, in qua Deus ſanctus benedictus iraſcitur, conijciebat. Et ſicut Gallus conſueuit vno pede ſtare, eodem modo Balaam, quia claudus erat.* Vide ſuprà §. 7. *De Deo Rabbinico*, pag. 593. col. 2.

Quæres, An Balaam Propheta fuerit, an Magus, vel Ariolus? R. Aben Ezræ, & ſuam in hac re opinionem hoc modo pandit: ad illud Numer. 22. 28. ויפתח יהוה את פי האתון. *Et aperuit Dominus os Aſinæ.*

ויש בהם אומרים כי בלעם נביא היה והאמת
כי נבואתו היתה בעבור כבוד ישראל כי קוסם
היה וכן קראו הכתוב, ויש אומרים כי היה יודע
דעת עליונים לקבל כחם למטה בצורות וזה טעם
(במדבר כ״ב: ו) ואשר תאור יואר. והנכון
בעיני כי היה יודע מזלות ובעת ראותו בטול של

שום אדם שהגיע עת רעתו היה מקלל אותו ובבא
הרעה אל המקולל וחשבו הרואים והשומעים
הנמצאים כי בעבור קללתו באה הרעה והעד
שדבר במרמה עם שרי בלק וזה טעם לא אוכל
לעבור את פי יהוה כי אין יכולת בנוצר לשנו
מעשה היוצר או גזרתו והסוד כי החלק לא ישנ׳
החלק רק גזירה הכל תשנה גזירת החלק ולא
אוכל לגלות זה הסוד כי עמוק הוא:

Sunt qui dicunt, quòd Balaam Propheta fuit, & Veritas eſt; quia Prophetia ſua fuit ad gloriam Iſraëlis. Fuit etiam Augur קוסם *Koſèm, atque hoc nomine nuncupat illum Scriptura. Sunt, qui dicunt, quòd nouerat ſcientiam ſuperiorum ad recipiendam Virtutem illorum deorſum in figuris; & hoc probatur ex eo, quòd dicitur* (Num. 22. 6.) Et cui maledixeris, maledictus erit. *Mihi autem placet, quòd* (Balaam) *fuerit Aſtrorum peritus, & quando videbat in horoſcopo & genitura hominis, malum proximum, maledicebat ei; cùm verò malum illud, perſonam, cui malum imprecabatur, attingeret; qui videbant, & audiebant, admirabantur hominem, exiſtimabant hoc, eius virtute, & maledictionis imprecatione fieri. Et probatur: quia locutus eſt dolosè cum Principibus Balak: & hæc eſt ratio, cur dixerit* (Num. 24. 13.) Non potero tranſgredi verbum Domini. *Quia non eſt facultas creaturæ mutare opus Creatoris, vel ſententiam eius, aut illius decretum. Et ſecretum eſt: quia pars non alterabit partem, ſed determinatio totius alterabit determinationem partis; ſed non potero reuelare hoc ſecretum, quia nimis profundum eſt.* Hactenus R. Aben Ezræ de Balaam, qui

ולא עוד שאני עושה מעשה אישות בלילה כתיב הכא (במדבר כ״ח: ל׳) ההסכן הסכנתי וכתיב התם (מלכים א׳: א׳: ב׳) ותהי לו סוכנת וגו׳:

Nunc (Balaam) *ſenſum Iumenti ſui neſciebat : & ſcientiam Altiſſimi cognouit ? Quæ erat ſcientia Iumenti ſui ? Quia dixerunt ei · Cur tu non equitas Equum ? Dixit eis* (Balaam) *Quia* (Aſinæ) *ſufficit ei modicum pabulum . Dixit ei* (Aſina Balaamo) *Nonne ego Aſina tua* (ſum) *ad portandum ſimpliciter* (onera deſtinata ?) *Et tu equitaſti ſuper me ex conſilio, & ſimpliciter, à tempore præcedenti tuo, vſque ad diem hanc ? Et non ſolùm hoc, ſed etiam in nocte, vxoriā functionem adimpleo . Nam ſcriptum legitur hic* : Num. 22. 30.) Num conſueſcendo conſueui facere tibi ? *Et alibi dicitur* (1. Reg. 1. v. 2.) Et erit ei conſueſcens, & dormiat in ſinu ſuo .

Ergo vtrobique eſt ſenſus cognitionis coniugalis. Sed neque hic, neque in cap. 1. Libri 1· Reg. vox

סָכַן *Sachàn* coniugalem cognitionem denotat, vt perperam in Talmude ponitur: nam in coniugatione Hiph. vti in primo loco Num. 22. 30. habetur, per *Aſſueuit*, vel *aſſuefactus eſt*, omnes Lexicographi interpretantur, cum R. Dauid Kimchi, vbi per ההסכן הסכנתי vertit ההרגל הרגלתי *Non ſolendo ſolita fui*, & idem repetit in ſuo lib. radic. ad radic. סכן . Locum autem 1. Reg. 1. 2. pro *Prodeſſe, proficere*; vel etiam *fouere*, aut *calefacere*, idem R. Dauid Kimchi explicat, vbi ait -

סוכנת: ויש מפרשים מחממת כמו ובוקע עצים יסכן בם לרעת קצת המפרשים וכן בלשון ערב לדבר חם יאמרו סכון ויש מפרשים אוצרת כמו לך בא אל הסכן ואין טעם לפי׳ הזה כי מה צורך למלך שתהיה אוצרת ובעלת אוצרות והנכון בעיני שפי׳ מועילת כלו׳ שיהיה למלך תועלת בה מפני הצנה אשר אחזתהו וזהו שפירש אחר כך ושכבה בחיקך וחם לאדני המלך וכמוהו (איוב ל״ה: ג׳) כי תאמר מה יסכן לך מה אועיל מחטאתי וכן (שם ט״ו: ג׳) הוכח בדבר לא יסכן ומלים לא יועיל בם:

Sechèneth : Sunt qui (hanc vocem) *explicant* מחממת *Mechamèmeth Calefaciens, iuxta illud* (Eccleſ 10.9.) Scindens ligna incaleſcet in eis ; & *hoc ſecundùm nonnullos expoſitores ; Lingua etiam Arabica* חם *Chòm Calor, dicitur* סכון . *Alij exponunt* אוצרת *Otzèreth Theſauraria, ſeù Præfecta Theſauro . S. D.* (Iſai. 22. 15.) Vade ingredere ad Theſaurarium . *Sed hæc expoſitio inſulſa eſt ; quia, quæ neceſſitas fuit, vt Rex ſibi aſciſceret puellam Virginem Theſaurariam ? Placet tamen explicare* Adiutricem proficuam, *vt ſcilicet prodeſſet , & vtilitatem Regi afferret propter frigus , quod eum apprehenderat : & hoc eſt, quod poſtea ſubiungitur* (1. Reg. 1. 2.) Et cubet in ſinu tuo, & fiat calor Domino meo Regi . *Simile huic eſt illud* (Iob 35. v. 3.) Vt dicas : Quid יסכן prodeerit tibi : quid accipiam vtilitatis de peccato meo ? *Et alibi* (Ibid. 15. 3.) Arguere in verbo non proderit ; & ſermonibus non proficiet in eis .

Ex his manifeſtè liquet, obſcœnos Talmudiſtas, omnia loca Sacræ Scripturæ peruertere, & in deteriorem partem explicare. Idem facit Auctor Libri זהר *Zòhar* ſect. חיי שרה *Vi-*

Moſes Ægyptius, eadem inter ſua Cōmentaria in פרקי אבות *Pirkè Auòth Capit. Patrum* cap. 5. §. 19. referat; èique fidem adhibere videatur, dum ait -

וחכמים אמרו בלעם בועל אתונו היה ואין ספק בו שמי שזה דעתו כזה תהי׳ פעלתו ׃

Et Sapientes dixerunt: Balaam abutebatur Aſina ſua, & de hoc dubitandum non eſt, quoniam qualis mens ſeù ingenium eſt hominis, talis eſt eius operatio. Fuiſſe Balaam deditiſſimum libidini, & flagitijs non negamus, cùm ipſe dederit Balako conſilium, vt proſtitueret mulieres in fornicationem populo Iſraël, teſte Ioanne Apoſtolo in Apocalypſi 2. 14. vbi de Balaam loquens ait: *Qui docebat Balac mittere ſcandalum coram filijs Iſraël, edere, & fornicari.* Sed non ob id exiſtimandum eſſe, eum in tantam ſcelerum, & nequitiæ malitiam deueniſſe, vt Aſina ſua abuteretur. At omnes Iudæi vnanimi conſenſu cum ſuo Talmude id affirmant, & in Cod. סנהדרין *Sanhedrin* cap. חלק *Chèlek* cit. pag. 105 b in principio, introducitur Aſina in colloquium cum Balaam. Quærunt namque, cur de Balaam dicatur ויודע דעת עליון *Et ſciens ſcientiam Altiſſimi?* Num. 24. 16. & reſpondent -

השתא דעת בהמתו לא הוה ידע דעת עליון הוה ידע מאי דעת בהמתו דאמרי ליה מאי טעמא לא רכבת אסוסיא אמר לחו שדיא לה ברטיבא אמרה ליה הלא אנכי אתנך לטעינא בעלמא אשר רכבת עלי אקראי בעלמא מעודך עד היום הזרת ולא

ſignificet; neque referri debet ad ipſum Balaam, ſed ad populum Iſraëliticum, de quo prædicebat futurum, vt totam Terram Chanaan ſibi aliquando ſubijceret vi, & fortitudine populi, in qua quietè dormire cum fiducia debuiſſet, atque pacificè. Ita R. Salomon, Aben Ezræ, & Paraphraſis Chaldæa voces כרע שכב *Caraà ſciachàu* explicant. Paraphraſis -

ינוח ישרי בתקוף באריא וכליתא דליתא מלכו דיזעזעיניה וגו׳ ׃

Requieſcet, habitabit in fortitudine ſicut Leo, & quaſi Leæna, & non erit Regnum, quod commoueat eum. R. Salomon -

כתרגומו יתישבו בארצם בכח ובגבורה ׃

Secundùm ſuam Paraphraſim Chaldæam, id eſt Habitabunt in Terra ſua in robore, & in fortitudine. R. Aben Ezræ -

הטעם שיירש ישראל ארץ כנען ואחר כך תשקיט הארץ ׃

Senſus eſt: quòd hereditabit Iſraël Terram Chanaan; & poſtea quieſcet Terra.

Impudenter igitur Talmudiſtæ deprauant Scripturam, & illius genuinum ſenſum peruertunt. Sed mirum videri non debet, ſi peruerſi & carnales homines Talmudiſtæ Babylonici, qui initiati fuerant בעל פעור *Beelphegor*, hæc obſcœniſſima commenta ſpiritu fornicationis dictante, adinuenerint. Sed mirandū omninò eſt, quòd doctiſſimus inter Hebræos vir

in ſomnis cum Balaam loquebatur noctu, vt patet cap. 22. v. 8. & 20. Hoc idem ſentiunt Septuagin. dum vertunt: *Qui quidem viſionem Dei vidit in ſomno, reuelati oculi eius.* Nec Paraphraſis Chaldaica diſſentit, quæ habet. Ibid. Num. cap. 24. 4.

וחזו מן קדם שדי חזי שכיב ומתגלי ליה

Et viſionem coram Omnipotente videt: cadens, & reuelatur ei: quaſi diceret, In ſomnis viſionem propheticam videt, quando in ſomnum cadit, & obturatur illius oculus, tunc mentis oculi ipſius aperiuntur, & prophetiæ dono illuminantur, vt prædicere poſſet futura. Hic etiam eſt ſenſus R. Aben Ezræ, vt luculenter explicat ibidem his verbis

נופל: כמו תרדמה נפלה על אברם: וגלוי עינים: אעפי שהוא ישן הוא רואה בעיניו בטעם ולבי ער.

Nophel Cadens: Iuxta illud (Geneſ. 15. 12.) Sopor Naphelà cecidit ſuper Abram. *Vgluì ènaìm, & diſcoopertus oculis: quamuis ipſe dormiret, oculis tamen* (mentis) *videbat, iuxta illud* (Cant. Cantic. 5. v. 2.) Et cor meum vigilat.

Impudens igitur eſt Talmudiſtarum commentum de diuinatione Balaam, quod obſcœniſſimè fingunt. Non minus fœdum eſt illud, quod ſequitur commentum, de concubitu eiuſdem cum Aſina, peruertunt enim verum ſignificatum huius vocis שכב *Sciachàu*, accipiendo illud in deteriorem partem videlicet pro *Concumbere*, cum incumbere ſeu recumbere ſi-nà dixit: *Quia coibat cum Aſina ſua. Aliquis dicit, quòd diuinabat per mentulam ſuam, ſicut diximus. Et eſt qui dicit, quòd abutebatur Aſina ſua, quia ſcribitur hic* (Num. 23. 9.) Incuruatus concubuit. *Et ſcribitur illic* (Iudic. 5. 27.) Inter pedes illius incuruatus eſt &c.

Obſcœnum Commentum innixũ ſenſui Scripturæ deprauato: nam נופל וגלוי עינים *Nophèl vgluì enàim, Cadens & diſcoopertus oculis*, alium prorſus ſenſum habet, & omnino diuerſum ab hoc impudico Talmudiſtarum. Volunt enim iſti, quòd ſicut vox נופל *Nophèl*, quæ eſt in Eſther cap. 7. 8. rem impudicam ſignificare ex Scriptura deprehenditur, quia ibi legitur: *Et Haman* נופל *Nophèl cadens ſuper lectum, ſuper quo erat Eſther, dixitque Rex: Num etiam vt ſubagitet Reginam, me exiſtente in domo?* ita & vox נופל *Nophèl* Numer. 24. 4. eandem rem impudicam ſignificet. Sed longe diſtat ſignificatio vocis נופל *Nophèl*, quæ legitur in Numerorum libro à ſignificatione alterius, quæ habetur apud Eſther. נופל *Nophèl* libri Eſther omnes editiones in malam partem accipiunt, נופל *Nophèl* libri Numerorum non item. Vulgata habet: *Dixit Balaam filius Beor: Dixit homo, cuius obturatus eſt oculus: Dixit auditor ſermonum Dei, qui viſionem Omnipotentis intuitus eſt, qui cadit, & ſic aperiuntur oculi eius:* id eſt qui cadit dormiendo, & aperiuntur oculi mentis eius; in ſomno enim mens illius lumine prophetico illuſtrabatur: nam Deus

tra vnum ex his; alter dicit; Si ego illum hodie opitulatus non fuero, occidetur, & craſtina die veniet contra me. Vnanimes irruunt contra Lupum, & interficiunt. Dixit Ràu Papà: Hoc eſt illud, quod vulgò dicitur: Cùm Muſtella & Felis inter ſe amicitiam ineunt, multiplicatur mala fortuna.

Paulò poſt de Balaam.

אמר ר' יוחנן בלעם חיגר ברגלו אחת היה שנאמר (במדבר כ"ג: ג') וילך שפי ׃

Dixit R. Iochanàn: Balaàm fuit claudus pede vno. S. D. (Num. 23. v. 3.) שפי *Scèphi Sublatus* id eſt *Claudus.*

Deinde ſubdit.

בלעם סומא באחת מעיניו הוא של (במדבר כ"ד: ג') שתום העין ׃

Balaàm cæcus vno oculo erat, S.D. (Num. 24. 3.) Occluſus oculo.

Subindè impudicè ſequitur vſque ad finem paginæ.

קוסם באמתו היה כתיב הכא (במדבר כ"ד ד') נופל וגלוי עינים וכתיב (אסתר ז'׃ ח') והנה המן נופל על המטה וגומ׳ ׃ איתמר מר זוטרא אמ׳ קוסם באמתו היה מר בריה דרבנא אמר שבא על אתונו מאן דאמר קוסם באמתו היה כדאמרן מאן דאמר בא על אתונו היה כתיב הכא (במדבר כ"ד׃ ט') כרע שכב וכתיב התם (שופטים ה׳׃ כ"ז) בין רגליה כרע נפל שכב וגומר ׃

Diuinabat per mentulam ſuam; ſcribitur hic (Num. 24. 4.) Cadens & diſcoopertus oculis. *Et ſcribitur alibi* (Eſther 7. 8.) Ecce Haman cadens ſuper lectum &c. *Dixit Mar Zuttrà: Dixit, Diuinabat per mentulam ſuam. Mar filius ipſius Rabbanà* maluiſſem, quàm de ijs aliquid minùs honeſtum proferre, & videri meum inſtitutum, & pudorem benigni Lectoris vtcumque lędere hiſce Iudaicis immunditijs; præſtat tamen, Rabbinorum Talmudiſtarum turpitudinem diſcooperire; vt & ipſi ſic pudore ſuffuſi aliquando, relictis his vaniſſimis ineptijs, ad ſanã ſanctamque Chriſti doctrinam conuertantur; Chriſti verò fideles Deo gratias agant, qui enutriti verbis fidei, & morum probitate, haſce ineptas & fœdas fabulas, & agnoſcant, & reijciant. Sed antequam ad Balaàm deſcendamus, libet referre id, quod de Moabitis, & Madianitis dicunt; eos nempè inter ſe fuiſſe ſemper infenſiſſimos hoſtes, pacem autem inijſſe, vt validiùs reſiſtere, & ſuperare poſſent Iſraëlitas. Ad illud Num. 23. ver. 7.

וילכו זקני מואב וזקני מדין ׃

Et iuerunt Seniores Moab, & Seniores Midian &c. cap. cit. *Chèlek* pag. 105. longè poſt medium ita habet.

תנא מדין ומואב לא היה להם שלום מעולם משל לשני כלבים שהיו בעדר והיו צהובין זה לזה בא זאב על האחד אמר האחד אם איני עוזרו היום הורג אותו ולמחר בא עלי הלכו שניהם והרגו הזאב אמר רב פפא היינו דאמרי אנשי כרכושתא ושונרא דעבדו הלולא מתרבא ביש גדא ׃

Eſt traditio: Madian & Moab non habuerunt pacem à ſeculo. Exemplum ſit in duobus Moloſſis, qui (cuſtodiunt) gregem, & ſeſe ad inuicem ad iram prouocant: venit Lupus con-

332 BETH VZIELI, *Domus Vzielis*. Sunt 16. *Sermones ſuper nonnullas Pentateuchi ſectiones*. Excuſi Venetijs in domo Danielis Zanetti anno mundi ושבח׳ו 360. min. ſupputat. Chriſti 1600. In 4. Vide *R. Moſes* אלפלס *Alpalàſs*.

שלג׳ **בלעם בן בעור** היה בפתור אשר על הנהר ארץ בני מואב ובספר הישר פרשה שמות דף קכ״ב נאמר עליו כי בנו בן אלפו בן עשו היה שר צבא אבניאס מלך דנהבה ויבא להלחם את בני יעקב במצרים ויערוך אבניאס אל כל עמו עם רב כחול אשר על שפת הים ושם היה נער א׳ מעבדי אבניאס בן שמנה עשרה שנה בלעם בן בעור שמו והנער חכם מאד ומבין בחכמת הקסם : ובמסכת סנהדרין פרק חלק דף ק״ה עמוד א׳ בסוף העמוד נראה כי חגיר ברגלו אחת היה : בלעם היה סומא באחת מעיניו קוסם באמתו ובא על אתונו : וישלח בלק בן צפור מלך מואב מלאכים אל בלעם לאמר : הנה עם יצא ממצרים הנה כסה את עין הארץ ועתה לכה נא ארה לי אותו כי עצום הוא ממני ויבוא בלעם אל בלק לקלל את ישראל : ויאמר יהוה אל בלעם לא תאור את העם כי ברוך הוא : ויסת בלק את בלעם לקלל את ישראל יום יום ולא שמע בלעם אל בלק כי אם אמר מה אקב לא קבה אל ומה אזעם לא זעם יהוה ויברך ישראל שנאמר (במדבר כ״ד פ׳ ט׳) מברכיך ברוך וארריך ארור : עוד (שם פסוק י״ז) אראנו ולא עתה אשורנו ולא קרוב דרך כוכב מיעקב וקם שבט מישראל ומחץ פאתי מואב וקרקר כל בני שת ונומר : ויקם בלעם וילך וישב למקומו : ובסוף אמר רב שקיימו בו ארבע מיתות סקילה ושריפה הרג וחנק עיין בגמרא פ׳ חלק דף ק״ו עמוד ב׳ בתחלת העמוד :

333 BILAAM BEN BEO'R, cùm ex Sacris literis non appareat, vnde ſit; aut ex quo populo originem trahat, volunt Talmudiſtæ in capit. חלק *Chèlek* pag. 105. circa medium id indicari ex ipſa nominis etymologia בלעם *Bilaàm*, quaſi dicas בלא עם *Belò am Sine populo*. Comminiſcũtur autem, & ibidem ex alia iſtius nominis interpretatione colligi putant, non ſolùm patriam, ſed & Labani perſonam (nam credunt Balaam fuiſſe Labanum) imò inde improbos ipſius mores etiam ſe aſſequi imaginantur. Aiunt enim ibidem: *Ideò Balaam vocari* בלעם *quia*

שבלה עם בן בעור שבא על בעיר תנא הוא בעור הוא כושן רשעתים הוא לבן הארמי בעור שבא על בעיר כושן רשעתים דעבד שתי רשעיות בישראל אחת בימי יעקב ואחת בימי שפוט השופטים :

Conſumpſit populum: Filius Beor; quia ingreſſus eſt ſuper Beſtiam (ſeù Aſinam ſuam.) *Eſt traditio*. בעור *Beòr; hic eſt Cuſciàn Reſciaathàim* (de quo in libro Iudicum cap. 3. 8. in cuius manu vendidit Deus Iſraëlitas, eò quòd malum fecerint contra eum.) *ipſe eſt Laban Aramæus*. בעור *Beòr* (ita vocatur) *quia ingrediebatur ſuper* בעיר *Beir Iumentum*. (Vocatur etiam) כושן רשעתים *Cuſciàn Reſciaathàim*, *quia fecit duas iniquitates in Iſraël; primam in diebus Iacobi, alteram dum Iudices iudicabant*. Hunc inter Rabbinos Auctores referre volui, quia, etſi ex gente Iſraëlitica non fuerit, attamen, tamquam de famoſo aliquo Rabbino Talmudiſtæ loquuntur, & crebrò illius in Ghemarà meminerunt, ac omnia quæ de eo in Sacris literis inueniuntur, in ſiniſtrum & peſſimum, quandoque etiam in obſcœniſſimum ſenſum interpretantur. Videſis in *Ghemarà* Codice *Sanhedrin* p. 106. lin. 10. Et quamuis libentiùs ea ſub ſilentio præterire

ma-

שכה' **ביאור שם המפורש:**

325 BIV'R SCE'M HAMME-PHORA'SC *Explanatio nominis explicati*. Multi apud Hebræos inueniuntur Libelli Cabaliſtici, omnes ferè mmſſcc. & ſine nomine Auctoris, qui de nomine Dei τετραγραμμάτῳ יהוה tractant, illudque explicare, ſeù potiùs profanare contendunt. Non defuerunt etiam inter Chriſtianos nonnulli, qui hanc ſpartam exornare tentarunt, & nos quoque alibi, & opportuniori loco aliquid de שם המפורש *Scem hammephoràſc*, Deo dante, dicemus.

שכו' **ביאורים שם העצם** מקובלת
נמצא כ"י ברומי בבית ספרי הדוכוס די מידיצי :

326 BIVRRI'M SCEM HAE'TZEM, *Explanationes nominis proprij*. Liber Cabaliſticus nunquam excuſus. Extat Romæ in Bibliotheca Medicæa, ex teſtimonio Plantauitij num. 88. Biblioth. Rabbinicæ. Multæ ſunt ביאורים *Biurrim Elucidationes* in aliorum Commentaria, quæ in proprijs Auctoribus annotabuntur.

שכז' **בינה לעתים** שם הספר ועיין רבי עזריה פיגו :

327 BINA' LEITTI'M, *Intelligentia temporum*. Nomen eſt Libri, de quo vide in *R. Azaria* פיגו *Pigio*.

שכח' **בית אלהים** עיין ר' משה בן רבי יוסף מטראני :

328 BETH ELOHI'M, *Domus Dei*, magnæ apud Iudæos auctoritatis, inquit Hottingerus in Biblioth: Orient. tit. *De Templo*. Sed de illius argumento, aut Auctore nihil habet, fortaſſis erit R. Moſis Ben R. Ioſeph de Trani, qui & Librum cum hoc titulo compoſuit. Vide ſuo loco.

שכט' **בית מדות** והוא הנזכר בספר ראשית חכמה דף ק"ג :

329 BETH MIDDO'TH, *Domus morum*. Liber Ethicus, qui citatur in Libello ראשית חכמה *Reſcith chochmà* fol. 103. ex Buxtorfio.

של' **בית מועד** שם הספר על הדינים : ויש ספר אחר מקובל בית מועד ושם דרושים : עיין ר' מנחם רבא :

330 BETH MOE'D *Domus Conuentus*. Plantauitio Liber legalis eſt. Eſt & alius cum eodem titulo Liber, cuius Auctor eſt R. Menachem Rabbà. Videſis ibidem.

שלא' **בית נאמן** והוא ספר דרשות נדפס בשלוניקי שנת ש"ז לפ"ק :

331 BETH NEHEMA'N, *Domus firma*. Tit. ex 1. Reg. 11. 38. Liber eſt *Concionum* Anonymo Auctore, excuſus Theſſalonicæ anno 307. minoris ſupput. Chriſti 1547. In 4. teſte Plantauitio n. 95.

שלב' **בית עוזיאלי** שם הספר ושם י"ו דרשים על כמה פרשיות מהתורה. נדפס בויניציאה. שנת ושמחו לפ"ק משלמת דנוא וכיס ונביתו ועיין ר' משה אלפלס :

BETH

In Venetia 1628. in 8. Vide *R. Nathan Iedidiàh Ben Eliezer*.

שכג' ר' בחיי בר משה ספרדי מקהל סרקסטה שלח אגרת אל קהלות ארגון על דבר שאירע לספרים של משה בר מיימון כי חכמי פרובינצא החרימו כל לומד שום חכמה מחכמות החיצונות והקורא בספר המדע ומורה הנבוכים; וזה החכם עומד על המדות והספקים הכתובות בספר תורת משה בר מיימון; ואגרת הזאת כתובה באגרות ר' משה מיימוני דף נ"ג; וגם בן הוא היה ראשון מהחכמים אשר חתמו בסוף אגרת שלחם ר' משה בר' נחמן לקהלות ארגון ונבארה וקשטיליא על הלכה ספרי הנ"ל; עיין ספר אגרות הרמב"ם דף נ';

323 R. BECHAII BAR MOSIS HISPANVS Rector Synagogæ Cęſarauguſtanæ. Scripſit

אגרת *Igherèth Epiſtolam* ad Synagogas Aragoniæ pro libris מדע *Madàa*, & מורה הנבוכים *Morè hanneuuchìm* R. Moſis Ægyptij. Extat inter Epiſtolas eiuſdem Ægyptij pag. 53. editionis Venetæ. In 8.

Subſcripſit etiam omnium primus *Epiſtolam* nomine diuerſorum miſſam ad Synagogas Aragoniæ, Nauarræ, & Caſtiliæ pro ijſdem Libris Moſis Bar Maijmonis datam anno mundi 992. minoris ſupputationis, Chriſti 1232. Habetur inter eaſdem Epiſtolas Ægyptij pag. 50. præfatæ editionis, in 8.

שכד' ביאור הרוח תשוב ספר מהקבלה;

324 BIV'R HARRV'ACH TASCIV'V *Explanatio ſpiritus reuertentis*; Liber eſt Cabaliſticus vt audio.

firmatum, peccatum mortale eſt, vt noſtri Theologi vnanimiter affirmant. Duas igitur præcipuas conditiones in Confeſſione ex Rabbinorum doctrina elicere poſſumus.

I. Legitimum Miniſtrum confeſſionem pœnitentis ſuſcipientem.

II. Pœnitentem debere confiteri peccata fideliter & veraciter. Ex quibus exſurgunt aliæ tres conditiones, quas noſtri Theologi in Confeſſione Sacramentali requirunt, *Integra*, *Diligens*, & *Obediens*; de quibus non eſt noſtrum in præſentiarum tractare.

Cæterùm, eſſent in hoc loco explicanda nonnulla, quæ circa finem huius ודוי *Viddùi Confeſſionis* Iudaicæ reperiuntur vocabula, nempè, quid ſit intelligendum pro כרת *Carrèth Abſciſſionis* pœna. מיתה בידי שמים *Mèthà bidè ſciamàim Mortis per manum cæli*. מלקות *Malkùth Flagellationis*, & מצות עשה ומצות לא תעשה *Mitzuòth aſsè*, *vmitzuòth lo taaſsè Præceptorum affirmatiuorum*, & *negatiuorum*; quæ omnia ad aptiorem locum reijcimus explicãda. Iam verò quod ad Supplicationem ברכי נפשי R. Bechaij Carminibus Italicis explicatam à R. Nathan Vrbeuetano, attinet: hæc olim Hebraicè, ſed Italico rhythmo & pedum menſura compoſita fuerat à R. Iochanan Iudà אלטרינו *Alatrino* patre matris prædicti R. Nathan, vulgò vocato Angelo Alatrino, ſub cuius nomine, & Italico titulo euulgatus fuit Libellus cum hac inſcriptione: *L'Angelica Tromba de M. Angelo Hebreo Alatrini; con alcuni Sonetti ſpirituali del medeſimo*,

ti, *qui vocatur Angelus*. *S. D.* (Malach. 2. 7.) Quia Angelus Domini exercituum ipſe. *Ne dicas* (inquam) *ei: Peccaui per ignorantiam, ſed ſecundùm quod tu erraſti, teipſum percute; ſiuè accuſa teipſum*. Habes in hac Rabbinica auctoritate, Confeſſionem legitimè fieri coram Sacerdote, qui in hoc caſu eſt Angelus Domini, id eſt Miniſter & Legatus Domini, à quo accipit poteſtatem dimittendi peccata in Eccleſia Chriſti, quamuis in Synagoga nullam habuiſſet Clauium poteſtatem, ſed in eo, Clauium figura præceſſit, vt expreſsè liquet diuerſis in locis Leuit. vbi per diuerſos ritus expiationũ pœnitentia figurabatur, cap. 5. 6. וכפר עליו הכהן מחטאתו *Et expiabit ſuper eum Sacerdos à peccato eius*. Et replicatur v. 10. 13. 16. 18. & cap. 6. v. 7. Vnde apparet falſum eſſe id, quod dicit R. Salomon loc. cit. non dediſſe Deum facultatem Miniſtrò ſuo remittendi peccatum. Ad illud Exodi 23. 21. *Quoniam* (Deus) *non parcet præuaricationi Veſtræ*, ſenſus eſt, quamdiù Iſraëlitæ rebelles fuerint, Deus non parcet, vti vſque in hanc diem experiuntur Iudæi rebelles in Deum, & Chriſtum eius. Paratus eſt tamen Deus per pœnitentiam ad ſe reuertentes recipere, vti ver. 22. & 23. manifeſtum eſt.

Habes ſecundò, Confeſſionem debere eſſe fidelem, id eſt veram; nam mendacium dicere in Confeſſione graue peccatum eſt, & in re graui, peccatum, quod dicimus mortale, in Confeſſione negatum, vel falsò affir-

Et reddemus Vitulos labiorum noſtrorum. Pro Vitulis, reddemus coram te Viddùi ſephatènu, Confeſſionem labiorum noſtrorum. Quoniam tibi magis placent (loquitur cum Deo) *verba pœnitentiæ. Neque ſacrificia vllius ſunt valoris belò Viddùi haauòn, ſine Confeſſione delicti: quoniam in omnibus illis dictum eſt; & confeſſa fuerit quod peccauerit*. Patet igitur ex Rabbinorum doctrina; oris peccatorum confeſſionem fuiſſe in Veteri Lege, eamque ſacrificijs prævaluiſſe. Quòd autem coram Sacerdote fieret, manifeſtum eſt, tum ex loc. Leuit. cit. tùm etiam ex facto Dauidis coram Nathan Propheta 2. Samuel. 12 7. & Saulis coram Samuele 1. Samuel. 15. 25. quin & apud Rabbinos id expreſsè docetur, nempè apud Sacerdotem fieri debere confeſſionem peccatorum tamquam Dei Miniſtrũ. Vide in ילקוט *Ialkùt* editionis Liburnenſis in fol. Par. 2. pag. 281. col. 2. circa principium, vbi in illud קהלת *Koëleth Eccleſ.* cap. 5. ver. 5.

אל תתן את פיך לחטיא את בשרך ואל תאמר
לפני המלאך כי שגגה היא וגו׳

Ne des os tuum vt peccare facias carnem tuam, & ne dicas ante Angelum, quia error eſt &c. hoc modo legitur:

אם עשית בזדון אל תאמר לכהן שנקרא מלאך
שנ׳ (מלאכי ב׳ ז׳) כי מלאך יהוה צבאות הוא
ואל תאמר לו בשגגה חטאתי למה אתה מטעה
את עצמך לעצמך אתה מכה

Si feciſti (id eſt peccaſti) *ſuperbè ſcilicet per malitiam, ne dicas Sacerdo-*

ſiteri peccatum; & ſecundò, offerre oblationem pro ſuo peccato. Sed hæc confeſſio debebat fieri Sacerdoti, vt agnoſceret Sacerdos, pro quonam delicto offerebatur oblatio ſacrificanda: nam Sacerdos cognoſcere debebat ſpeciem peccati, & diſcernere inter lepram & lepram, & iudicare de ſingulis delictis, vt Deuter. 17. ver. 8, & 9. Non potuiſſet verò iudicare, כמשפט *Chammiſcppàtt Iuxta iudicium* Leuit. 5. 10. niſi cognoſceret qualitatem & ſpeciem peccati; ergo illam ex ore offerentis oblationem pro peccato, peccati ſpeciem noſcere oportebat: ergo iſte maniſeſtando ſuum peccatum Sacerdoti, confitebatur. Hæc autem Confeſſio non fiebat, vniuerſo populo audiente, ſed ſoli Sacerdoti, id eſt ad aures Sacerdotis, qui offerre Sacrificium, & orare pro peccato offerentis debuerat. Hinc patet, quòd huiuſmodi Confeſſio erat auricularis, quia ſolùm ipſi Sacerdoti nota erat, & non alijs. Vnde R. Dauid Kimchi non ſolùm confitetur hanc Confeſſionem fuiſſe in Lege Veteri, quin & ipſa ſacrificia ſine tali Confeſſione nihil profuiſſe, quia omnem ſacrificiorum virtutem in ipſa peccati Confeſſione, & pœnitentia reponit. Ad cap. 14. Oſeæ ver. 3. *Et reddemus Vitulos labiorum noſtrorum.* ait

ונשלמה פרים שפתינו: במקום פרים נשלמה לפניך וידוי שפתינו כי אתה רוצה בדברי תשובה יותר כי אין הקרבנות מועילות בלא וידוי העון כי בכלם נאמר והתודה אשר חטא:

Quoniam apud te propitiatio eſt, ideò timeberis. Vnde R. Salomon in hunc locum ait

לא נתת רשות לשליח לסלוח כמו שנאמר (שמות כ״ג, כ״א) כי לא ישא לפשעכם: למען תירא: על זאת שלא יתא אדם בטוח על סליחת אחר:

Non dediſti facultatem miniſtro tuo remittendi (peccatum) *quoniam dicitur* (Exod. 23. 21.) Quoniam non parcet præuaricationi veſtræ. *Ideò timeberis. Ne quis expectet indulgentiam ab alio; quàm à te.* Ergo.

Reſpondeo, Quamuis verum ſit apud Deum ſolum eſſe auctoritatem remittendi peccata, illumque ſolum eſſe timendum, ſolam eius offenſam reſpiciendam: in Confeſſione tamen Sacramentali apud Chriſtianos, quæ per Miniſtrum miniſterialiter exercetur, ſicut ipſi Deo reus confitetur, etiã ipſe Deus eſt, qui peccata dimittit, mediante ſuo Sacerdote Miniſtro, cui abſoluendi & remittendi peccata facultatem concedit. Neque coram Sacerdote confitendi peccata nouum eſt in Eccleſia, cùm etiam apud Synagogam hoc in vſum fuiſſe habentur in libro Leuit. cap. 5. v. 5. & 6.

והיה כי יאשם לאחת מאלה והתודה אשר חטא עליה: והביא את אשמו ליהוה על חטאתו אשר חטא:

Et erit, cùm deliquerit in vno ex iſtis, & confeſſa fuerit, quòd peccauit ſuper eo. V. 6. *Et adducet oblationem delicti ſui Domino pro peccato ſuo, quod peccauit:* Duo in hoc loco habentur: Animã, quæ peccauerit, debere con-

loco contrarium probatur, quia hic Pſalm. compoſitus eſt à Dauid quando per Diuinam reuelationem intellexerat remiſſum ſibi fuiſſe peccatum adulterij & homicidij, quem redarguerat Nathan Propheta, & ipſe confeſſus fuerat חטאתי ליהוה *Chattàthi Ladonài Peccaui Domino* 2. Samuel. cap. 12. v. 7. 9. & 13. Et quamuis de peccato propitiato non debemus eſſe ſine metu Eccleſ. 5. 5. attamen non eſt neceſſe illud ampliùs confiteri, quod ſemel confeſſione propoſitū eſt, & per contritionem deletum, ſicut accidit in Dauid, cui Dominus condonauerat prçuaricationem, & eius peccatū ob pœnitentiam texerat. Quòd autem dicitur à R. Akibà ex ſententia R. Iannai, connumerandum eſt inter alias iniquiſſimas calumnias in Dei bonitatem; dum improbè inducunt ſanctiſſimū Prophetam Moſem de Deo conquerentem, quòd ipſe fuerat in cauſa, vt Deos aureos fecerint Iſraëlitæ propter auri affluentiam eis exhibitam; ipſumque Deum redarguant: quod eſt blaſphemare in Dei bonitatem, iuſtitiam, & liberalitatem. Hoc modo Talmudiſtæ Hebræorum ſcelera in Deum refundunt.

Dices ſecundò, Poſſe quidem admitti ex Rabbinorum dictis, in Confeſſione, quæ fit coram Deo, explicandas eſſe peccatorum ſpecies, ſed coram Sacerdote nihil eſſe confitendum; quia peccatorum Confeſſio fieri debet coram eo, qui poteſtatem habet dimittendi peccata. Sed ſolus Deus peccata dimittit Pſal. 130. ver. 4.

כי עמך הסליחה למען תורא ׃

Quo-

confeſſionem, quia non fuit pœnitentis accuſantis ſeipſum: nam confeſſio debet eſſe proprij peccati accuſatio, non aliorum, Pſal. 32. 5.

חטאתי אודיעך ועוני לא כסיתי אמרתי אודה
עלי פשעי ליהוה ואתה נשאת עון חטאתי סלה ׃

Peccatum meum cognoſcere feci te, & iniquitatem meam non operui. Dixi: Confitebor aduerſum me præuaricationes meas Domino; & tu dimiſiſti iniquitatem peccati mei ſemper.

Dices. R. Akibà contrarium ſentit, docetque, non eſſe neceſſe ſpecificare peccatum in confeſſione Cod. יומא *Iomà* cap. 8. *Iom Hakkippurrim* citato.

ר׳ עקיבא אומר אינו צריך שנ׳ (תהלים ל״ב א׳) אשרי נשוי פשע כסוי חטאה ׃ אבל מה אני מקיים ויעשו להם אלהי זהב כדר׳ ינאי דאמר רבי ינאי אמר משה לפני הקב״ה רשע בשביל כסף וזהב שהשפעת להם לישראל עד שאמרו די גרם להם לאלהי זהב ׃

R. Akibà dicit: Non eſt neceſſe (ſpecificare peccatum in Confeſſione. S. D. Pſal. 32. 1.) Beatus, cui dimittitur præuaricatio, & tegitur peccatum. *At quomodo firmabo illud, ſeù reſpondebo ad illud*: Et fecerunt ſibi Deos aureos? *Reſpondebo ſecundùm R. Iannài. Quia dicebat R. Iannài: Dixit Moſes coram Deo ſancto benedicto: Domine Vniuerſi, Si peccauerunt Iſraëlitæ cum conflarent ſibi Deos aureos, tu es in cauſa, quòd illis auri & argenti affluentiam contuliſti.*

Locus ex Pſal. 32. adductus non probat, non eſſe ſpecificandum peccati genus in Confeſſione, imò ex hoc

ſi, veluti furti, homicidij, & huiuſmodi. Et *Labiorum immunditia*, id eſt verbis peccaminoſis, ceù ſunt blaſphemiæ, detractiones, mendacia, falſa teſtimonia, & ſimilia, quæ niſi ſeorſim ſecundùm ſpeciem exponantur, nulla eſt confeſſio. Specificanda igitur ſunt peccata in confeſſione, ſicut etiam docent ipſi Rabbini priſci, vti legitur in מנורת המאור *Menoràth hammahòr Lucerna* 5. Concl. 1. par. 1. cap. 4. circa med.

צריך לפרט את החטא לפני המקום כדגרסינן בפרק יום הכפורים : תניא רבי יהודה בן בבא אומר אדם צריך לפרט את החטא שנאמר (שמות לב׳, לא׳) ויעשו להם אלהי זהב :

Neceſſe eſt ſpecificare peccatum coram Domino, ſicut legimus in cap. 8. יום הכפורים *Iom Hachippurrim. Eſt traditio: R. Iuda Ben Bauà dicit: Homo debet ſpecificare peccatum. S.D.* (Exod. 32. 31.) Et fecerunt ſibi Deos aureos.

Voluit his verbis Moſes docere populum, quomodo fieri debuiſſet oris confeſſio. Potuerat Moſes obſeruare Rabbinicam formulam, & dicere: *Domine peccauit populus iſte peccatum maximum, oris apertione, pedum greſſibus, motu manuum, ſtudioſè, & ignoranter, & in ſtupore cordis*: quæ omnia ad Idololatriam referri potuiſſent. Sed has inanes confeſſiones reprobat Propheta, & confitendo peccatum populi ad ſpeciem peccati deſcendit, ſcilicet ad Idololatriæ peccatum. Notandum tamen eſt, hanc Moſis confeſſionem de populi delicto, non fuiſſe veram

Nnnn con-

כח

Sit beneplacitum coram te Domine Deus noſter; & Deus patrum noſtrorum, Vt condones, & remittas nobis iniquitates noſtras, & praeuaricationes noſtras, & propitius ſis omnibus peccatis noſtris. Peccatum, quod peccauimus coram te per violentiam, per inſcitiam, publicè, ſcitè, & dolosè: Cordis cogitatione; Oris confeſſione; Superbia; Manu violenta; Labiorum immunditia; Praua concupiſcentia: In rebus notis, & ignotis; In mendacio, & fallacia; Lingua maledica; Oculorum Viſu; Fœnore, & vſura. In colloquio labiorum noſtrorum; Oculorum elatione; Oris apertione; Pedum greſſibus; Motu manuum; Studioſè, & ignoranter, & in ſtupore Cordis. Remitte nobis peccata, quibus rei ſumus (& tenemur offerre Sacrificium) *pro reatu: Pro peccato, Holocauſtum; Oblationem* (& tenemur pœna) *mortis, abſciſſionis, mortis per manum cæli, Vel quatuor generum mortis domus Iudicij, id eſt Lapidationis, Vſtionis; Cædis* (per quam intelligunt capitis abſciſſionem) *& Strangulationis; Flagellationis quadraginta* (plagarum) *; Omiſſionis præceptorum affirmatiuorum, & tranſgreſſionis præceptorum negatiuorum &c.*

Hæc eſt generaliſſima Iudæorum Confeſſio ſupina, & craſſa, nulliuſque valoris, aut efficaciæ. Nam Confeſſio debet eſſe diſtincta, ita vt peccata exprimantur ſecundùm propriam ſpeciem, nec ſufficit v. g. dicere, *Peccaui manu Violenta; Labiorum immunditia*, niſi explicentur ſpecies peccati violenta manu commiſ-

על חטא שחטאנו לפניך

בחוזק יד :
בטמאת שפתים :
ביצר הרע :
ביודעים :
בלא יודעים :
בכחש ובכזב :
בלשון הרע :
במראית העין :
בנשך ובמרבית :
בשיח שפתותינו :
בעינים רמות :
בפתחון פה :
בצערי רגלים :
בקפיצת יד :
ברצון :
בשגגה :
בתמהון לבב :

על חטאים שאנחנו חייבים עליהם

אשם :
חטאת :
עולה :
קרבן :
מיתה :
כרת :
מיתה בידי שמים :
ארבע מיתות בית דין :
סקילה : שריפה : הרג : וחנק :
ומלקות ארבעים מצות עשה
ומצות לא תעשה וכו׳ :

quæ rarò aut nunquam in puellis reperiri dignoſcuntur, ſeſe accuſent. Iudæi verò adulti, & maximè Itali, eadem die Expiationum non ſemel tantùm, ſed quinque vicibus eandem Confeſſionem repetunt.

Primò, ad Veſperas in peruigilio diei expiationum.

2. In initio noctis eiuſdem Vigiliæ.

3. Matutinis horis diei expiationum.

4. In precatione illa dicta מוסף *Muſsàph* in Ieiunio *Chippùr*.

5. In ſupplicatione vocata עבודה למוסף צום כפור *Auodà lemuſsàph tzòm Chippùr*. Prima ex his Confeſſionibus habetur in Machazor Romano, editionis Venetæ anno Chriſti 1626. Par. 2. pag. 70. Secunda ibidem pag. 76. Tertia pag. 164. Quarta pag. 208. Et Quinta ad pag. 227. cuius exemplar eſt -

gnoſcit, & cordium ſcrutator eſt, & renum, neque hominum perſonam reſpicit, ſed omnia iuſtè iudicat. Hæc omnia explicit ad num. 61.

Hinc à num. 62. ad 99. eadem menſura, & Carminum ſtylo, ſequitur ודוי הגדול *Viddùi haggadòl Confeſſio magna, generalis*, R. Niſsim Rectoris Academiæ innominatæ. A num. 100. uſque ad 164. eodem ſtylo, ſequitur alia Confeſſio ſecundùm conſuetudinem Synagogarum Italicarũ. Solent Iudæi in die כפורים *Chippurrìm Expiationum* confiteri Domino peccata ſua, ſed ex formula quadam concepta generalibus terminis, quam nunquam immutant, ſed iiſdem prorſùs verbis & vocibus ſemper recitant, quæ inſeruit ſenioribus, & iunioribus, maſculis & fœminis, adultis, & pueris; ita vt puellus omninò ſimplex, & rerum humanarum ignarus, de fœnore, vſura, & reliquis delictis, illius ætatis omninò improprijs, &

Exemplar Judaicæ Confeſſionis, quam ודוי *Viddùi vocant*.

יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו שתסלח ותמחול לנו על כל עונותינו ופשעינו ותכפר לנו על כל חטאתינו : על חטא שחטאנו לפניך באונס :

על חטא שחטאנו לפניך
בבלי דעת :
בגלוי :
ברעת ומרמה :
בהרהור הלב :
בודוי פה :
בזדון :

בחוזק

1665. in 8. de quo ſuo loco. Extat & alia קצור *Kitzùr Epitome* huius libri à R. Iacobo Bar Abrahami compoſita, quæ Venetijs excuſa fuit anno ש׳ת׳י׳ 5410. Chriſti 1650. in 16.

In Machazore Romano editionis Venetæ an mun. ש׳פ׳ו 386. min. ſupput. Chriſti 1626. Par. 2. pag. 116. reperitur quædam ſupplicatio, quæ incipit ברכי נפשי את יהוה *Benedic anima mea Domino &c.* & huic R. בחיי *Bechaij* tribuitur, ſolentque illam recitare in die כפורים *Chippurrìm Expiationum*, vt legitur in Machazore Bononienſi, in fol. Par. 2. cuius pagina non citatur, quia in ijs nulla Arithmetica nota numerica reperitur.

Sub nomine R. Bechaij Ben Ioſeph Venetijs anno 1628. prodijt in lucem libellus etiam inſcriptus ברכי נפשי *Barechì Naphſcì Benedic anima mea Domino.* Tit. ex Pſal. 103. 1. Complectitur 164. ternarios ſuper eandem precationem R. Bechaij, compoſitos à R. Nathan Iedidiah Ben Eliezer Vrbeuetano, dum an. mun. 5385. Chriſti 1625. Senis moraretur, & ætatis tantummodo 18. annorum eſſet (ex illius Præfatione in eundem librum) Primò, eos Hebraicè compoſuiſſe ait, deinde Italicos feciſſe, ſeruato in vtraque lingua ſenſu, verſuumque menſura, cum eadem fermè rhythmica compoſitione. Eſt ſpirituale colloquium inter Auctorem, & Animam. Hortatur illam benefacere, & progredi in viam iuſtitiæ, antequam adueniat dies, in qua reddenda ſit ratio dictorũ & factorum æterno illo Iudici, qui etiam intima cogno-

Talmude referuntur ſub nomine מאמרים *Maamarrìm.*

Prodijt etiam Theſſalonicæ idiomate Hiſpano, charactere autem Hebræo. Et tandem idem opus iterum verſum eſt in eandem linguam Hiſpanam à R. Dauid Pardo Ben Ioſeph Pardo, & excuſum anno mun. 5370. Chriſti 1610. In 4. cui titulus eſt: *Obligation de los Coraçones.* Hic ſuppreſſo nomine Auctoris illum ſub nomine R. Moſis Ægyptij, vt inde libro maiorẽ auctoritatem conciliaret, & ſibi maioris lucri viam aperiret loco non notato, alicubi euulgauit. Non eſt tamen ambigendum, quin huiuſmodi operis Auctor ſit Rabbi Bechaij Ben Ioſeph Pekudà, cùm in Bibliotheca Vaticana ſub iam citato numero 276. Codicum mmſſcc. Hebræorum pag. 163. huius operis in primis literis decem verſuum in laudem libri, & Auctoris nomen בחיי בן יוסף *Bechaij Ben Ioſeph* legatur.

Nonnulli ſyntagmata ſua morum directiua ex hoc libro compilarunt, vt R. Iudas cognomento החסיד *Hachaſsìd Pius*, & R. Eliezer Ben R. Iodà eius diſcipulus, referente Auctore additionum in fine libri *Iuchaſsin* pagina 165. Quin & R. Iacob Ben Iſaaci צחלון *Tzahalòn* Romanus ſuperioribus annis hanc חובת הלבבות *Chouàth halleuauòth Obligationem cordium* in Epitomen redegit ſub nomine ס׳ מרגליות טובות *Sèpher Margaliòth Touòth Libri Margaritarum pretioſarum*, & Venetijs excuſus eſt an. mundi 425. min. ſupput. Chriſti

Plantauitium manu ſcriptum extiterat, characteres ob eorum vetuſtatem, vel aliam ob cauſam minimè potuiſſe aſſequi; aut expeditè, & ſine errore legere: nam pro חייה *Chijàh* בחיי *Bechàij* legere debuiſſet. Conſtat etiam fuiſſe manu exaratum, quia ſubiungit: *Qui quidem liber valdè commendatur ab Hebræis, vixque inter illos reperitur, cùm in lucem nunquam, quod ſciamus, prodierit.* Quibus verbis manifeſtè apparet, nullam de eo exactam notitiam habuiſſe: nam præterquam quòd plurima exemplaria manuſcripta huius Codicis circumferantur apud Hebræos, vix vlla eſt apud nos alicuius nominis Bibliotheca, in qua huiuſmodi Codex non reperiatur, & in Bibliotheca Vaticana ſub num. 276. Codicum mmſſcc. Hebraicorum extare deprehenditur. cum inſcriptione.

ספר חובת הלבבות ר׳ בחיי בן יוסף פקודה׃

Liber obligationum cordium R. Bechaij Ben Ioſeph Pekudà. Scriptuſque fuit anno mundi 5228. Chriſti 1468. Papyr. in 4. Non ſemel etiam fuit excuſus; Conſtantinopoli in domo Moſis פרנס Parnàs per manus Iſaaci Ben Chaijm anno ש״ל 310. min. ſupput. Chriſti 1550. in 4. Mantuæ, anno שי״ט 319. min. ſupput. Chriſti 1559. in 4. Venetijs, an. שמ״ט 349. Chriſti 1589. cùm Indice copioſo. In Mantuana etiam editione duo in fine libri apparent Indices; Primus, Tractatuum, & Capitulorum eorundem; ſecundus, Verſiculorum Sacræ Scripturæ, & locorum, quæ in Tal-

II. שער בחינה *Sciàar Bechinà Porta examinis. De examine Mundi, & quomodo per creaturas in Creatoris notitiam deuenire poſſit.*

III. עבודה *Auodà De Seruitute,* ſeù *De Religione.*

IV. בטחון *Bittachòn De Fiducia in Deo collocanda.*

V. מעשיו לשמ׳ *Maſſàu leſcèm ſciamàijm De dirigendis noſtris operibus in Dei honorem, & hypocriſi vitanda.*

VI. כניעה *Cheniàah De Humilitate.*

VII. תשובה *Teſciuuà De Reſipiſcentia.*

VIII. חשבון הנפש *Chisbòn hannèpheſc De præſtantia Animæ, & relatione ipſius ad Deum.*

IX. פרישות *Periſciùth De ſeparatione à rebus mundanis.*

X. אהבת יהוה *Ahauàth Adonài De amore Dei.*

Habetur hic Liber in magna exiſtimatione, & pretio apud Hebræos, & eſt ob eius famam notiſſimus; vnde miror, quomodo Plantauitius certam de eo notitiam non habuerit. Ad numerum 188. Codicum ſuæ Bibliothecæ ★ Aſteriſco notatum, quod eſt ſignum (vt ipſe in libri principio ait) aut Codicem apud ſe inueniri, aut illum vidiſſe, huius libri titulum חובת לבבות *Chouàth lebauòth Officium cordium* exhibet, & in decem שערים *Portas,* ſeù *Libros,* ſiuè *Tractatus* ritè diuidit, eumque in ſequenti Codicum num. 189. expreſsè dicit penes ipſum eſſe; ſed quia illum cuidam R. חייה בן יוסף *Chijà Ben Ioſeph* attribuit, liquet, Codicis huius, ſi apud

bro *Ietzirah* pagina 51. colum. 1.

De hoc Auctore Bechaij videndus eſt Auctor יוחסין *Iuchaſsin* pag. 133. Auctor שלשלת הקבלה *Scialſcèleth hakkabalà* pag. 58. b. circa principium, vbi de Auctore ita loquitur -

רבינו בחיי ברבי אשר מעיר סרקוסטה אשר בספרד היה תלמיד הרשב"א ; וחבר פי' התורה ואומר בפרשה בראשית שהיה אז שנת נ"א לאלף הששי ; וחבר ספר כד הקמח ;

Rabbènu Bechaij fil. R. Aſcèr de Vrbe Caeſarauguſtana, quae eſt in Hiſpania, fuit diſcipulus Harriſcbà R. Salomonis Ben Addèreth. Compoſuit Explanationem in Legem. Et in ſectione Bereſcith ait, tunc fuiſſe annum 51. ſexti millenarij. Compoſuit etiam Librum כד הקמח *Cad Hakkèmach*. Ad eundem annum 51. millenarij ſexti R. Dauid Ganz ijſdem ferè verbis de eo agit in ſuo צמח דוד.

ר' בחיי הדיין ספרדי בן ר' יוסף פקודה

הנקרא הזקן לפי שהיה אחריו של בחיי בר אשר הנ"ל וזה ר' בחיי הזקן היה אחרי הרי"ף וקודם להרמב"ם דור ה' . וחבר ספר חובת הלבבות בלשון ערבי ; ורבי יהודה ן' תבון העתיקו בלשון הקדש וזה יהודה ן' תבון היה אב של רבי שמואל ן' תבון אשר היה בדור הרמב"ם והעתיק ספר מורה הנבוכים מלשון ערבי אל לשון עברי הרי נראה מזה שהספר בחה"ל קודם הרמב"ם , וזה החיבור חובת הלבבות נחלק לי' שערים ; שער א' הוא שער יחוד השלם ב' בחינה : ג' עבודה , ד' בטחון ; ה' מעשיו לש"ש כל לשם שמים או יחוד המעשה ; ו' כניעה ; ז' תשובה , ח' חשבון הנפש , ט' פרישות ; י' אהבת השם , והוא נדפס כמה פעמים עם כל הענין ונוספו בו שני לוחות אחד בחלוקת שערי הספר ופרקיו , והשני להורות מקום הפסוקים ומאמרי המובאים בס' והוא נדפס במנטובה שנת שי"ט לפ"ק על ידי השותפים ר' מאיר בר' אפרים מפדובה ויעקב בר' נפתלי הכהן מגאזולו , ורבי

יהודה החסיד ור' אליעזר בן ר' יהודה מגרמייזא הם תקנו ספרים ולקטו כל דעתם מספר בעל חובת הלבבות כמו שנמצא בסוף הספר יוחסין דף קס"ה ; וגם בימינו ר' יעקב בר אברהם עשה קצור חובת הלבבות ונדפס בויניציא שנת ש"ס ; ורבי יעקב בן יצחק הכהן רב ברומא עשה גם כן אותו בקצור וקראו ספר מרגליות טובות ונדפס בלובלין שנת שנת ש"ע לפ"ק ;

322 R. BECHAII HADDAIIA'N IVDEX BEN R. IOSEPHI PEKVDA' cognomento SENIOR ad differentiam alterius, de quo ſuperiori numero dictum eſt, Natione Hiſpanus, Patria ignota. Poſt Rabbi Iſaacum Ben R. Iacobi vulgò Ràu Alphès, & ante R. Abrahamum Aben Ezrae, id eſt circa annum mundi 4900. Chriſti 1140. vt exiſtimat Auctor *Scialſcèleth hakkabalà* p. 41. b. nempè paulò poſt natiuitatem R. Moſis Aegyptij, emerſit, Iunioremque praeceſſit annis pluſquam 150. Scripſit Aſceticum librum Arabica lingua, quem vocauit - חובת הלבבות *Chouàth hallebauòth Obligationem*, ſeù *Officium cordium*; & ex Arabico in Hebraicum tranſtulit R. Iudas ן' תבון Aben Tibbòn pater R. Samuelis Aben Tibbòn ſynchroni R. Moſis Aegyptij, qui & ipſe Aegyptij librum מורה הנבוכים *Morè hannebuchìm* Hebraeum fecit. Hic autem liber *Chouàth hallebauòth* tractat *De Vita ſpirituali, & qua ratione homo tam erga Deum, quàm erga proximum, & ſeipſum ſe gerere debeat*, oſtendit. Diuiditur in X. שערים *Sciaarìm Portas*, ſeù *Tractatus*.

I. Vocatur שער יחוד האל *Sciaar Iachùd haèl Porta vnitatis Dei*. In ea tractat *De Deo, & eius Vnitate*.

II.

& quia fatetur ſe eſſe diſcipulum R. Salomonis Ben Addèreth, cùm ipſum frequenter citet his verbis ומורי הרשב״א *Vmorrì Harriſcbà, Et Dominus meus R. Salomon Ben Haddèreth &c.* ſuſpicari quis poteſt, illius Auctorem eſſe hunc noſtrum R. Bechaij. Plantauit. in ſua Bibliotheca Rabbinica numero 79. affert quandam ביאור חדושי הבחיי *Bijùr chidduſcè Habbechaij Explanationem innouationum* (vt ipſe habet) *R. Bechaij. Liber* (inquit) *legalis eſt, excuſus in quadam Germaniæ ſeù Poloniæ Vrbe, quæ* ירדינית *Iardinith nuncupatur*. Forſan eadem erit cum ſuperiori, quæ excuſa ſit in *Iardinìth* loco Typographiæ librorum Hebraicorum extra quidem, ſed non longè ab Vrbe Conſtantinopolitana, ita vocato ab amœnitate, quaſi Viridarium diceres, quòd Italica lingua *Giardinetto* vocatur, de quo alibi.

Scripſit etiàm ſequentes libros Caballiſticos:

4. אהל מועד *Oèl Moèd Tabernaculum Teſtimonij*.

5. ספר האמונה *Sèpher haëmunà Librum fidei*.

6. ספר העשיריה *Sèpher Haaſſiriàh Librum decimationis*.

7. ספר העיון *Sèpher Haijùn Librum ſpeculationis*, &

8. סוד יחוה *Sòd Adonài Myſterium Domini*. Horum omnium fit mentio in Catalogo librorum Cabaliſticorum, quem in fine libri יצירה *Ietzirà* editionis Mantuanæ an. 322. minor. ſupput. Chriſti 1562. in 4. inuenies. De duobus primis, quarto ſcilicet & quinto vide Rittangelium in ſuo libro

eiuſdem characteris & formæ annectitur, cum hac deſcriptione -

זה השלחן אשר לפני (י׳י) חברו הרב רבינו בחיי ז״ל ואלה הבתים יסדם המחבר ז״ל׃

Hac eſt Menſa, quæ eſt coram Domino. Illam compoſuit Harràu Rabbènu Bechaij b. m. & has domos fundauit Auctor b. m.

Subinde ſequuntur quædam Carmina, quarum initium eſt -

בן אדם מורכב מארבע וכו׳

O homo, qui inniteris ſuper quatuor (id eſt pedes Menſæ) *&c.*

Iterum, cum eadem inſcriptione in frontiſpitio libri, editus fuit Venetijs in domo Heredis Marci Antonij Iuſtiniani anno ש״ו 306. min. ſupput. Chriſti 1546. in fol. Vbi notandum, nomen Dei יְהֹוָה *Tetragrammaton* hìc ſcriptum eſſe cum duobus יי abbreuiatè, cùm in editione Conſtantinopolitana vetuſtiore ſuprà notata ſcriptum cum tribus (ייי) *Iod* circulo incluſis, reperiatur. Per hanc abbreuiaturam antiqui innuere volebant Diuinam naturam tribus hypoſtaſibus ſubſiſtentem, quam vt negent omnes Iudæi iuniores, ſublato vnico Iod, duobus tantùm hodie Dei nomen ſcribunt.

In eadem Bibliotheca Vaticana ſub num. 196. inuenitur Codex Hebræus mſc. in fol. Papyr. cum titulo מאיר עינים *Meìr enàim Illuminans oculos*, deſumpto ex cap. 29. 13. Prou. Sunt nonnullæ ſuper Pentateuchum nouæ & Cabaliſticæ explanationes ignoti quidem Auctoris, ſed ex ſtylo,

& cognitionem deuenerit. De quo (Deo reuelante) multa poſtea cognouit, quæ lumine naturæ nunquam aſſequi potuiſſent, vt patet in ſeminis ſui multiplicatione, in quo benedicendæ erant omnes Tribus terræ, quod adimpletum cernimus in Chriſto, & per Chriſtum.

Cæterùm, quæ de Deo effutiunt Rabbini; cùm ſint propemodum infinita, vnica diſſertatione complecti minimè poſſumus; vnde ſparſim, prout ſe obtulerit occaſio, alia blaſphema, & erronea eorumdem Rabbinorum commenta in medium producemus. Interim, quæ de Deo Rabbinico hactenus diximus, ſatis ſint. Et demum poſt longam digreſſionem ad noſtrum ר' בחיי *R. Bechaij Ben Aſcèr*; & ad ſuum librum שלחן ארבע *Sciulchàn arbaà Menſa quadrata* reuertemus. Huius exemplar mſc. aſſeruatur in Bibliotheca Vaticana ſub num. 249. ibique vocatur *Rabbi Bechaij Bar Aſcèr* ך חאליו או חאלאיוה *Aben Chalaiò, ſeù Chabaiòa*, & ad pag. 191. inuenitur nomen Scriptoris, nempè *Ieremiæ* נומיקי *Nomici*, ſiuè *Inimici*, filij חחבר משה *Hachauèr Moſcè Baccalaurei Moſis*, illudque ſcripſit anno mundi ה׳ אלפים רי״ב 5212. Chriſti 1452. Papyr. in 4.

Primùm excuſus videtur in Typographia Soncinatum Conſtantinopoli per R. אשטרוק *Eſcròk* de Tolon Typographum cognomento *Prouenzalem*, anno mundi 5274. Chriſti 1514. vt apparet ex quibuſdam Carminibus exiſtentibus in fine libri אבודרהם *Audràham*, cui liber שלחן ארבע

ciuſ-

creauit Cælum & terram. Quid fecit Thare? Abijt ad Nemrod, & dixit ei: Filius meus combuſſit Deos meos, & Deos tuos igni. Miſit Nemrod (vt adducerent) *Abraham. Dixitque ei: Cur hæc feciſti? Reſpondit* (Abraham) *Non ego, ſed ille qui inter eos maior erat, id fecit. Dixit ei Nemrod; Eſtne inter eos ſpiritus & Vita, vt iſta efficere valeant? Reſpondit* (Abraham) *Audiant aures tuæ, quid tu loqueris ore; quòd ſi non eſt in eis Virtus, cur relinquitis eum, qui Cælum & terram creauit, & incuruatis Vos ligno? Dixit ei* (Nemrod) *Ego* (ſum qui) *mea Virtute Cælos & terram creaui. Dixit ei Abraham: Tu poteris creare? Quando ego egreſſus ſum ex ſpelunca, Vidi Solem egredientem ex Oriente, & in Occaſum ſeipſum ſubmergentem; fac tu modo, Vt* (Sol) *egrediatur ex Occidente, & ſubmergatur in Oriente, & tunc ego te adorabo. Et ſi non poteris iſta facere, ille qui corroborauit manus meas, Vt incenderem idola, ipſe corroborabit me, Vt te interficiam. Dixit Nemrod Sapientibus ſuis: Quale iudicium inferendum eſt iſti? Dixerunt: Iſte eſt, de quo dixerunt: In futurum egreſſurus eſt populus ex ipſo, qui hæreditabit & præſentem & futurum Mundum. Et nunc ſecundùm iudicium iſtud, quod fecit* (comburendo Idola) *ſic fiet ei. Confeſtim proiecerunt eum in medium fornacis ignis.* Hactenus ex *Medràſc.* Inter quæ, etſi plurima fabuloſa exiſtant, attamen hoc vnum, verum eſſe deprehenditur; quòd Abraham Patriarcha ex creaturis modo naturali, Dei gratiâ fretus, in Creatoris notitiam

qui Cælum, terramque, & me quoque creauit? Dixit ei pater eius: Deus meus (eſt ille, qui) creauit Cælum, & terram, & omnia iſta. Reſpondit Abraham: Oſtende mihi Deos tuos, fortaſſis erit, in eis virtus creandi hæc omnia. Statim adduxit Idola ſua, & oſtendit ei Deos ſuos. Rediiſt Abraham ad matrem ſuam, dixitque ei: Mater mi, fac mihi pulmenta iucunda, & optima, & afferam Dijs patris mei, ſi forte recipient à me oblationē meam. Protinus fecit ei mater ſua pulmenta pulchra & optima, & attulit Dijs patris ſui, & poſuit coram eo, qui maior inter eos videbatur; ſed non erat in eo neque vox, neque qui reſponderet. Rediijt ad matrem ſuam, dixitque ei: Fac mihi pulmenta etiam meliora primis. Fecit mater, attulit coram Idolis, neque in eis erat vox, aut qui reſponderet. Statim inhabitauit ſuper eum Diuina maieſtas, & exclamauit ſuper ea: Os habent & non loquentur, oculos habent & non videbunt. Confeſtim accepit ignem, eaque combuſſit. Et accepto igne poſuit in manibus maioris (Idoli) illudque foras eduxit. Cùm autem veniret pater ſuus domum, & Deos ſuos combuſtos inueniſſet, dixit Abrahamo filio ſuo: Cur combuſſiſti Deos meos? Dixit: Non combuſſi, ſed maior qui inter eos eſt, inſurbuit in eos, atque combuſſit. Dixit ei (Pater) Fili mi ſtultus es. Nunquid eſt in eis vis, aut vita, quòd iſta facere potuerint? Nonne ego ipſe ex ligno eos confeci? Dixit ei (Abraham) Audiat auris tua, quid loquitur os tuum. Quòd ſi in eis non eſt vis aliqua, cur tu mihi dixiſti: Deus meus crea-

occidam eum; & dabo tibi argenti & auri tantam copiam, vt eo implere poteris domum tuam. Dixit Thare: Parabolam quandam tibi referam, huic rei ſimilem. Quidam Equo dixerunt: Da nobis caput tuum, vt amputemus illud, & dabimus tibi horreum hordeo plenum. Dixit Equus: Stulti eſtis, ſi caput meum amputaueritis, hordea quis comedet? Et vos ſi occideritis filiū meum, quis hereditabit aurum & argentum? Reſpondit ei Rex: Ex his verbis deprehendo, natum tibi eſſe filium. Dixit Thare: Filius quidem natus eſt mihi, ſed poſtea mortuus eſt. At Rex ſubdidit: De filio qui viuit loquor, non de mortuo. Quid fecit Thare? Abſcondit filium ſuum in ſpelunca tribus annis. Præparauit ei Deus ſanctus benedictus duas arculas, ſeu feneſtras; ex vna egrediebatur pinguedo, & ex alia ſimila. Poſt triennium egreditur (Abraham) de ſpelunca, cogitare cepit in corde ſuo, quiſnam fuerit, qui Cælum & terram, hominemque creauerit. Per diem coram Sole preces effundit. Veſpere ſubmergitur Sol in Occidente, & oritur Luna in Oriente. Cùmque conſpexiſſet Lunam Stellis ſtipatam, dixit: Hæc eſt illa, quæ creauit Cælum, & terram, & meipſum; & iſtæ Stellæ ſunt eius Principes, & ſerui. Tota nocte in oratione permanſit coram Luna. Mane autem facto, ſubmergitur Luna in Occidente, & oritur Sol in Oriente. Dixit (Abraham) Nulla vis aut virtus in his ineſt; Dominus alius eſt ſuper eos, illi incuruabo meipſum, & eum deprecabor. Abijt ad patrem ſuum, & ait: Pater mi, quis eſt ille,

והעולם הבא אם רצונך יתן לאביו מלא ביתו כסף וזהב ונהרגהו: מיד שגר נמרוד אצל אביו אמר לו בן נולד לך אמש עכשיו תנהו לי ונהרגהו ואתן לך מלא ביתך כסף וזהב. אמר לו תרח אמשול לך משל למה הדבר דומה לסוס אחר שאמרו לו נחתוך את ראשך ונתן לך בית מלא שעורים: אמר הסוס להם שוטים אם תחתכו את ראשי מי יאכל השעורים? ואתם אם תהרגו את בני מי יירש הכסף והזהב: השיב לו המלך מדבריך אני מכיר שבן נולד לך אמר לו תרח בן נולד לי ומת אמר לו על חי אני אומר לך ולא על מת. מה עשה תרח החביא את בנו במערה שלש שנים וזמן לו הקב״ה שתי חלונות: מן האחד יוצא שמן ומן השני סלת. כשהיה בן שלש שנים יצא מן המערה הרהר בלבו מי ברא שמים וארץ ואותי. התפלל כל היום כולו לשמש ולערב שקע השמש במערב וזרחה הלבנה במזרח. כשראה הירח והכוכבים סביב הירח אמר זהו שברא השמים והארץ ואותי והכוכבים הללו שריו ועבדיו. עמד כל הלילה בתפילה לירח לבקר שקע הירח במערב וזרח השמש במזרח אמר אין כיר אלו כח: אדון יש עליהם אליו אתפלל ואליו אשתחוה. הלך אצל אביו אמר לו אביו מי ברא שמים וארץ ואותי א׳ לו אביו אלהי ברא שמים וארץ וכל אלה אמר לו אברהם הראני אלהיך שמא יש בהם כח לברא את כל אלה. מיד הביא ע״ז שלו והראהו אלהיו. חזר אברהם לאמו ואמר לה אמי עשי לי תבשילין נאים וטובים ואביאם לאלהי אבי אולי יקבל ממני קרבני מיד עשתה לו אמו תבשילין נאים וטובים והביאם לאלהי אביו ונתן לפני הגדול שבהם ואין קול ואין עונה. חזר לאמו אמר לה עשי לי תבשילין נאים וטובים מן הראשונים עשתה לו והביאם לפני ע״ז של אביו אין קול ואין עונה. מיד שרתה עליו שכינה וקרא עליהם פה להם ולא ידברו עינים להם ולא יראו מיד נטל אש ושרפם והוציא הגדול שבהם לחוץ ונתן האש בידו: כשבא אביו לביתו ומצא אלהיו שרופים אמר לאברהם בנו למה שרפת את אלהי: אמר לא שרפתי: אלא הגדול שבהם קצף עליהם ושרפם. אמר לו בני:

שוטה וכי יש בהם כח או יש בהם רוח חיים שהם יכולין לעשות כל אלה והלא אני עשיתים מעץ. אמר לו ישמעו אזניך מה שפיך מדבר. ואם אין בהם כח למה אמרת לי אלהי ברא שמים וארץ: מה עשה תרח הלך אצל נמרוד ואמר לו בני שרף את אלהי ואלהיך באש. שלח נמרוד בשביל אברהם ואמר לו למה עשית כן: אמר לו אני לא עשיתי כן אלא הגדול אמר לו נמרוד וכי יש בהם רוח חיים שיכולין לעשות כן אמר לו ישמעו אזניך מה שאתה מדבר בפיך ואם אין בהם כח למה תניחו למי שברא שמים וארץ ותשתחוו לעץ. אמר לו אני בראתי שמים וארץ בכחי. אמר לו אברהם אתה יכול לבראות כשיצאתי מן המערה ראיתי השמש יוצא במזרח ושוקע במערב עשה אתה שיצא במערב וישקע במזרח ואשתחוה לך ואם לאו מי שהכביר את ידי לשרוף את האלילים הוא יכבירני ואהרוג אותך. אמר נמרוד לחכמיו מה יהא דינו של זה אמרו לו זהו שאמרו עליו עתידה אומה לצאת ממנו שתירש העולם הזה והעולם הבא ועתה כמשפט הזה שעשה כן יעשה לו: מיד השליכוהו לתוך כבשן האש. באותה שעה נתמלא עליו הקדוש ברוך הוא רחמי׳ והצילו שנ׳ אני השם אשר הוצאתיך מאור כשדים.

In Midràſc (ad illud Gen. 15. 7.) Ego Dominus, qui eduxi te de Vr Chaldæorum, (legitur) *Ea hora, qua natus eſt Abraham Pater noſter, ſuper eum ſit pax; ſtetit quoddam Sydus in Oriente, & deglutiuit quatuor Aſtra exiſtentia in quatuor plagis Cæli. Dixerunt Sapientes ipſi Nemrod: Natus eſt filius Thare hac ipſa hora, ex quo egreſſurus eſt populus, qui hæreditabit præſens & futurum ſeculum. Si tibi placuerit, detur patri ſuo domus argento & auro plena; & occidat ipſum. Protinus miſit Nemrod ad patrem ſuum, dixitque: Filius natus eſt tibi præterita nocte, modò da illum mihi, & occi-*

bitet, Cod. סנהדרין *Sanhedrin* cap. 11. חלק *Chélek* pag. 91. b. longè poſt principium.

7. Quòd initio anni ſtatuat quidquid agendum ſit toto anno, Codice ראש השנה *Roſc haſcianà* cap. 1. pag. 16. ferè per totum.

8. De frugibus terræ, &c. Ibid. pag. 16. in principio.

9. De Iudicio, quod fit in initio anni. Ibid. pag. 17.

10. De pluuijs deſcendentibus extra tempus aptum, & in terram infructuoſam, Cod. eod. pag. 17. b. paulò poſt med. Hæc & alia de Deo blaſphema & portentoſa commenta comminiſcuntur Iudæi in Talmude. Sed antequam ab hac de Deo Rabbinico diſſertatione manum amoueamus, libet referre id, quod de Abrahamo Patriarcha ex מדרש *Medràſc* habet hic noſter R. בחיי *Bechaij* in ſua ביאור על התורה *Bijùr al hattorà Elucidatione in Legem* פרשה לך לך *Paraſcià Lech lechà Vade tibi*, ad cap. 12. Geneſ. pag. 23. col. 4. in fine, vbi de ipſius Patriarchæ natiuitate, & in fornacem iniectione, ſed præſertim de mira illius ad Deum conuerſione, & quomodo per creaturas viſibiles ad agnitionem Creatoris deuenerit, agit, & ego ſuprà ad pag. 553. col 1 indicaui. Illa igitur hiſtoria ex Medràſc ita ſe habet -

ובמדרש אני השם אשר הוצאתיך מאור כשדים בשעה שנולד אברהם אבינו ע״ה עמד כוכב אחד ממזרח ובלע ד׳ כוכבים לארבע רוחות השמים, אמרו חכמיו לנמרוד בן נולד לתרח בשעה זו שעתיד לצאת ממנו אומה שתירש העולם הזה והעולם

quia inclinatus eſt ad miſericordiam; tres primas iniquitates de numero iniquitatum eximat, vt locum faciat Miſericordiæ. Quòd ſi, his tribus ablatis, nihilominus iniquitates præponderent, damnet hominem, & tres illas iniquitates non condonat, ſed in numerum iniquitatum conferat.

10. Quòd Deus in principio anni videns homines eſſe iuſtos, ſtatuat illis condonare in ſequenti anno largiter pluuias. Sed ſi illi efficiantur improbi, & indigni ſint, de pluuijs illis, quas Deus iam donauerat, quid agendum? Deus non poteſt non mittere iam promiſſas pluuias, ſed in loca deſerta dimittit. Hæc & alia propemodum infinita ferè vaniſſima, & falſa commenta curioſus Lector, & linguæ Hebraicæ gnarus legere poterit in Talmude varijs in locis; vt

1. De Deo Paranympho, vide in Cod. עירובין *Iruuin* cap. 2. pag. 18. in fine.

2. Quòd Idololatris inſeruire coactus ſit Deus, Cod. חגיגה *Chaghighà* cap. 2. pag. 13. b. longè poſt principium.

3. De fomite peccati à Iuſtis ſuperato, de qua re mirabitur Deus; Cod. סוכה *Succà* cap. 5. pag. 52. paulò ante medium.

4. Quòd Deus non recitet lectionem R. Meir, Cod. חגיגה *Chaghighà* cap. 2. pag. 15. b. longè poſt med.

5. De Dei pœnitudine circa transmigrationem Iudæorum, Chaldæorum &c. Cod. סוכה *Succà* cap. 5. pag. 52. b. paulò ante med.

6. Quòd Deus in Occidente ha-

ſicut ſit Sponſæ, & erga Adamum egerit Paranymphum.

2. Quòd doleat propter iniquitatem Iſraëlis & coactus ſit inſeruire Idololatris, nempè Chaldæis, quia in viſione Ezechielis narratur Currum Dei veniſſe ab Aquilone, vt ſcil. ſubderet totum Orbem Chaldæis: ne diceretur, Iſraëlitas victos, & ſuperatos fuiſſe à gente vili, & ignaua.

3. Quòd Deus in Iudicio mirabitur, quomodo Iuſti & non improbi potuerint vincere cuncupiſcentiam malam, & fomitem peccati.

4. Quòd recitet lectionem omnium Doctorum, præterquam Rabbi Meir, quia R. Meir habuit præceptorem quendam Rabbinum nomine Eliſciah Achèr Apoſtatam.

5. Quòd Deum pœniteat quatuor creaſſe, videlicet Tranſmigrationem, Chaldæos, Iſmaëlitas, & Concupiſcentiam prauam.

6. Quòd ordinariè habitet in Occidente, vbi Sol veſpere illum ſalutat.

7. Quòd initio anni ſtatuat quicquid toto anno agendum ſit, & preſcribit cuique, & taxat ſingula, vt non exeatur à præſcripto.

8. Quòd varia iudicia exerceat certis anni temporibus. In Paſchate de frugibus, eorum paſſionibus, vredine, pinguedine &c. In Pentecoſte de fructibus arborum. In capite anni, vt dictum eſt. In feſto Tabernaculorum, quid agendum, vel futurum de aquis.

9. Quòd initio anni trutinet bona & mala opera ſingillatim, & diligenter expendat. Verumtamen, quia

bus, quis non videt ſtultitiam eſſe; & omninò eos ineptire, quando inter Deum & Angelos, Rabbinum aduocant Iudicem, cuius iudicio, & Angelorum, & Dei ſententiam ſubijciunt! Cæterùm, quæ de Rabbà Bar Nachmanì narrantur, omnia fabuloſa cùm ſint, reijciuntur à nobis, & credenda ſuis Talmudiſtis figmentorum inuentoribus relinquuntur. Sed pergamus ad reliqua.

In eodem Codice *Bauà Metziàh* cap. 4. Deus, de Rabbinis, qui contradicebant Diuinæ determinationi, rogatus Elias, vt reſponderet, quid faceret? Dixit, quòd ridebat: *Quia filij mei* (inquit) *me vicerunt*. Verba Talmudis, quæ habentur loco citato pag. 59. b. circa med. ſunt

אשכחיה רבי נתן לאליהו אל״ מאי עביד קב״ה בההיא שעתא אל״ קא חייך וא׳ נצחוני בני נצחוני בני ׃

Inuenit R. Nathan Eliam (Prophetam) *Dixit ei: Quid facit Deus hac ipſa hora? Dixit ei: Ridet, & dicit: Vicerunt me filij mei, vicerunt me filij mei.* Doctiores igitur Deo, ſunt Rabbini. Omitto totum מאמר *Maamàr Narrationem Talmudicam*, vtpotè nimis prolixam, & nihil eruditionis in ſe continentem; ſi quis illam videre cupiat, adeat בית ישראל *Beth Iſraël* Cod. *Bauà Metziàh* pag. 66. col. 1. num. 17. ibi eam ex Talmude exſcriptam inueniet.

Alias ineptias, quas de Deo effutiunt Talmudiſtæ, videlicet

1. Quòd Deus adduxerit Euam ad Adamũ, ſed priùs ornauerat ei caput

בח

את דרכת ורבת דירך אמאי קא מחרבת ליה
לעלמא נח ועפא :

Controuerſia orta eſt in cæleſti Academia (id eſt inter Deum & Angelos) *An ſi* בהרת *Bahèreth (Papula alba) præcedat pilum album* (in cute hominis ſcabioſi) *ſit homo exiſtimandus immūdus? Et an ſi pilus albus præcedat Papulam albam, homo cenſendus ſit mundus? Dubium eſt. Deus ſanctus benedictus dicit: Eſt mundus. Cæteri verò Academiæ cæleſtis dicunt: Eſt immundus. Dixerunt: Quis arguet, et uincetue? Euincet Rabbà Bar Nachmanì. Quia dicebat Rabbà Bar Nachmanì: Ego ſum vnicus in plagarum* (doctrina) *ego ſum Vnicus in Tabernaculis* (hoc eſt, quamuis ſim in Tabernaculo, nec aſpiciam viri plagam, ſcio de illa iudicare, vtrum munda an immunda ſit, &, vt vulgò dicitur, per aërem iudico) *Miſerunt poſt illum Nuncium* (nempè Angelū mortis) *Non potuit* מלאך המות *Malàch hammàueth Angelus mortis ad ipſum accedere* (non enim poterat Rabbinus in Cælum venire, niſi per mortem) *eò quòd ipſe non deſinebat ore ſuo legere lectionem ſacram. Tunc flauit tempeſtas, & perſtrepuit intra arundinetum, eam putauit turmam equitum fuiſſe. Dixit: Quieſcat anima huius Viri, & non tradatur niſi in manus Regni* (ſcilicet cæleſtis) *Quando deceſſit anima eius, exclamauit* טהור טהור *Tahòr Tahòr Mundus eſt, mundus eſt* (Rabbi iſte verſabatur animo hanc diſputationem etiam cùm moreretur, & ſecundùm Dei ſententiam definiuit, *Mundus eſt, mundus eſt*) *egreſſa eſt* בת קול *Bath kol filia vocis* (oraculum, ſeu echo) *& dixit: Beatus es Rabbà Bar Nachmanì, quia corpus tuum eſt mundum, & exit anima tua munda. Cecidit ſcheda è Cælo in Pumbeditâ* (eſt nomen inſignis Academiæ Iudæorum) *In ea ſcriptum erat: Rabba Bar Nachmanì exceptus eſt in Academia ſuperiori* (cæleſti) *Exierunt Abbiè & Rauà cum omnibus Rabbanàn* (tota Academia) *vt occuparentur in eo* (hoc eſt in ipſius funere) *neſciebant locum eius, abierunt triſtes per viam. Viderunt Paſſeres* (expandentes alas) *ſtabant, & vmbram faciebant. Dixerunt: Hoc oſtendit, quòd ſit in hoc loco. Luxerunt eum tribus diebus, & tribus noctibus. Cecidit ſcheda* (è Cælo, vbi legebatur) *Qui hìc receſſerit, ſit excommunicatus. Planxerunt ſuper illum ſeptem diebus. Cecidit ſcheda* (alia cum hac ſcriptura) *Ite domum veſtram in pace. Illo die quo mortuus eſt* (Rabbi iſte) *factus eſt procelloſus ventus, qui Arabem Mercatorem in aëra ſuſtulit, ventilauitque, quia Camelo inſidebat, ad ripam fluminis Pappà, & proiecit illum vltra fluuium. Dixit: Quid eſt hoc? Dixerunt ei: Mortuus eſt Rabbà Bar Nachmanì. Dixit coram eo: Domine Vniuerſi, totus Mundus tuus eſt, ſicut & Rabbà Bar Nachmanì tuus eſt. Tu es ipſius Rabbà, & Rabbà eſt tuus. Cur igitur perturbas Mundum? Et tunc quieuit tempeſtas.*

Stultiſſimarum commentationum plena ſunt omnia Rabbinorum ſcripta, Deum inducere diſputantem cum Angelis de quæſtionibus legalibus,

Stulti in die cognoſcetur ira eius : & operiens ignominiam callidus eſt . R. Salomon. -

ביום שנברא אדם הראשון נודע סורחנו והקב״ה שהוא ערום לא רצה לשחת בריותיו כסה קלונו ודחה לגזרתו כיום שלו שהוא אלף שנה :

In die, quo creatus eſt Adam, cognitus eſt fœtor eius (ſcilicet ob peccatum) *& Deus ſanctus benedictus, quia eſt callidus, noluit perdere creaturas ſuas ; operuit ignominiam illius , & diſtulit animaduertere in* (Adam) *poſt diem ſuum* (ſcilicet Dei) *id eſt , poſt mille annos*. Inter blaſphemias quodammodò hęc ignorantia reponenda eſt : quia peruertunt Dei æternitatem , quæ nulla ſucceſſione vllius motus & temporis , quantumuis longiſſimi , menſuranda eſt . Sed Æternitas , ex Boetio lib. 5. de Conſolatione Philoſophiæ ; *eſt interminabilis vita tota ſimul ; & perfecta poſſeſſio* : ipſi autem, neſciunt intelligere eſſe Dei ſine curriculo temporum , vel ſucceſſionum . Errorem ſumpſerunt è Pſal. 90. v. 4. auctoritate iam citata , nempè ; *Quoniam mille anni in oculis tuis tanquam dies heſterna* . Sed huius loci ſenſus eſt ; Mille annos , quod homines exiſtimant eſſe longiſſimum ſeculum , Deus exiſtimat tanquam diem heſternam, quæ præterijt ; non autem quòd mille anni ſint vnus dies Dei, niſi per quandam comparationem ad breuitatem noſtri temporis : comparatio enim non fit in rebus , niſi ſint aliquo modo ſimiles . Vide D. Thom. p. p. q. 10. a. 1. & ſeqq.

§. VIGESIMVS.

Aliæ Rabbinorum ſtultitiæ contra Deum. Deum inducunt diſputare de lepra cum Angelis. Quidam Rabbinus aſſumitur in Judicem, qui pro Dei opinione ſententiam fert.

LEgitur hoc in Codice בבא מציעא *Baua Metziah* cap. 4. pag. 86. paulò poſt med. hiſce verbis -

מיפלגי במתיבתא דרקיעא אם בחרת קודמת לשער לבן טמא ואם שער לבן קודם לבהרת טהור. ספק הקב״ה אומר טהור וכולהו מתיבא דרקיעא אמרי טמא אמרי מאן נוכח נוכח רבה בר נחמני דאמר בר נחמני אני יחיד בנגעים אני יחיד באהילות שדרו שליחא בתריה לא הוה מצי מלאך המות למקרב ליה מדלא הוה קא פסיק פומיה מגרסיה אדהכי נשב זיקא ואוושׁ ביני קני סבר גונדא דפרשי הוא אמר תינח נפשיה דההוא גברא ולא ימסר בידא דמלכותא כי הוה קא ניחא נפשיה אמר טהור טהור יצאת בת קול ואמרה אשריך רבה בר נחמני שגופך טהור ויצאת נשמתך בטהור נפל פיתקא מרקיעא בפומבדיתא רבה בר נחמני נתבקש בישיבה של מעלה נפקו אביי ורבא וכולהו רבנן לאיעסוקי ביה לא הוו ידעי דוכתיה אזלו לאגמא חזו צפרי דמטללי וקיימי אמרי שמע מינה התם הוא ספדוה תלתא יומי ותלתא לילותא נפל פיתקא כל הפורש יהא בנידוי ספדוה שבעה יומי נפל פיתקא לכו לביתכם לשלום ההוא יומא דנח נפשיה דלי זעפא ודריה להוא טייעא כי רכיב גמלא מהאי גיסא דנהרא פפא ושדייה בהך גיסא אמר מאי האי אמרי ליה נח נפשיה דרבה בר נחמני אמר לפניו רבונו של עולם כולי עלמא דידך הוא ורבה בר נחמני דידך

tat. Vtraque vox 641. numerat, addita tamen vnitate pro ipſa voce שמש. Iſtud non eſt verum; nam alia cauſa aſſignatur hic ab ipſo Deo ver. 16. *Vt praeeſſet nocti*, illuminandò in abſentia Solis. Et Pſal. 136. v. 9. *Lunam, & Stellas in poteſtatem noctis*.

§. DECIMVSNONVS.

In Dei æternitatem.

NEſciunt Iudæi æternitatis naturam, ſed illam nonniſi temporum, & annorum numero metiri nouerunt. Proinde vbique aſſerunt, diem Dei eſſe mille annos. R. Salomon in Pſal. 90. v. 4.

כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול כי יעבור ׃

Quoniam mille anni in oculis tuis, ſicut dies heſterna cùm tranſierit: inquit -

אלף שנים של בני אדם הם כיום אחד של הקב״ה ועוד מן הלילה עמו פי׳ יום אחד של הקב״ה ומעט מן הלילה של הקב״ה הם אלף שנים ׃

Mille anni hominis ſunt ſicut dies vnus Dei ſancti benedicti, non tamen ſimpliciter dies Dei; ſed cum adiuncta parte noctis diei Dei ſancti benedicti: & hic dies Dei cum parte noctis ſunt mille anni hominis.

Item Prouerb. 8. 30. *Et delectabar* יום יום *die die*; id eſt *quotidie*; vel cum Vulg. *per ſingulos dies*. R. Salomon אלפים שנה *Duo millia annorum*.

Item ibidem cap. 12. ver. 16.

אויל ביום יודע כעסו וכוסה קלון ערום ׃

Saturnal.) faciebant, & Regina ſacrorum, id eſt Regis vxor, Porcam vel Agnam in Regia, Iunoni immolabant; Lunam ac Iunonem eandem putantes; & hunc ritum in Neomenijs ſacrificandi, ad commemorandum opus Diuinæ gubernationis, vt docet D. Thom. 1. 2. qu. 102. a. 4. ad 10. Deus inſtituerit, ne videlicet Hebræi ad Idololatriam procliues in honorem Lunæ immolarent, iubet expreſsè, eos debere ליהוה *Ladonài Domino*, Deo vero ſacrificium offerre. Errat itaque *Baal Turrìm* ad ver. 14. cap. 1. Geneſ. vbi dicit -

לא נברא לבנה אלא לקדש ראש חדש ׃

Non ad aliud facta eſt Luna; niſi ad ſanctificandas Neomenias. Quamuis enim verum ſit, Nouum Menſem ſecundùm inſtitutum Hebræorum à Luna naſcente creari, falſum tamen eſt Lunam non fuiſſe factam ad aliud quoddam. Idem error inuenitur in *Bereſcìth Rabbà* ſect. 6. in Geneſ. initio ſectionis. Iterum idem בעל טורים *Baal Turim* omninò delirat, quando eodem loco ait -

שלא נברא להאיר אלא השמש ׃ וירח לא נברא אלא כדי שלא יעבדו לחמה ואם תהיה יחידה ׃ מארת בגמטריא שמש ׃

Sol ſolummodo factus eſt ad illuminandum: Luna autem ad hoc creata eſt, ne homines committerent Idololatriæ cultum inſeruiendo Soli: quod vtique facerent, ſi Sol ſolus exiſteret. Ideò ſcribitur מארת deficiente ו Vau, quòd *maledictio* interpretatur: & *per Gemetriam Sol maledictionem impor-*

Dixit R. Pinchàs: In omnibus ſacrificijs ſcribitur, Hircus Caprarum, vnus pro peccato, & in capite Menſis ſcribitur, Hircus Caprarum vnus pro peccato Domino. Dixit Deus ſanctus benedictus: Afferte propitiationem pro me, quia imminui Lunam; quia ego ſum, qui fui in cauſa, Vt (Sol) *ingrederetur in terminum ſocij ſui. Caterùm, ſi eum, qui ingreditur in terminum ſocij ſui, in quem ius habet, Scriptura ſic damnat eum, qui ingreditur in terminum, in quem nullum ius habet, quantò magis?* R. Pinchàs corruptè citat, & peruerſè interpretatur Scripturam. Locus, quem adducit, vbi deſcribitur victima immolanda in Calendis pro peccato, habetur in cap. 28. v. 15. libri Num. vbi non legitur שעיר עזים אחר חטאת ליהוה *Hircus Caprarum Vnus, peccatum eſt Domini, ſeù Domino*; quaſi huiuſmodi Hircus offerendus eſſet pro peccato Domini, quod eſt blaſphemum. Sed in textu legitur ושעיר עזים אחד לחטאת ליהוה *Et Hircus Caprarum vnus pro peccato, Domino.* Hoc eſt, Præter holocauſta deſcripta ſuprà in hoc eodem capitulo ve. 11. & reliquis, offerenda Domino in capitibus Menſium, vult, vt etiam offeratur Hircus pro peccato totius populi. Additur tamen in hoc loco ליהוה *Ladonài Domino*, vt remoueatur omnis ſuſpicio Idololatriæ. Cùm enim in Neomenijs conſueuiſſent Gentiles in honorem Lunæ offerre ſacrificia; vt & Romani Iunoni Calendas addixerunt, eique in Curia Calabra; ſeù Calatarem Diuinam (vt refert Macrob. 1. Sa-*lto*; *& numerabunt per te Iſraëlitæ dies, & annos. Dixit ei* (Luna) *Etiam à Sole numerant, neq; poſſibile eſt, quòd quatuor anni tempora non numerentur* (à Sole) *quia ſcriptum eſt* (Ibid. ver. 14.) Et ſint in ſigna, & tempora, & dies, & annos. *Vade* (inquit Deus) *& iuſti de tuo dicentur nomine, vti Iacob paruus, Samuel paruus, Dauid paruus. Vidit, quòd non acquieſcebat. Dixit Deus ſanctus benedictus: Adducite pro me propitiationem, quia imminui Lunam. Et hoc eſt quod dixit R. Simeon Ben Lakìſc: Quid ſibi vult hac varietas loquendi S. D. de eo* (Num. 28. 15.) *Hircus Neomeniæ Domino? Dixit Deus ſanctus benedictus: Hircus iſte erit propitiatio pro me, quòd Lunam imminuerim.*

Blaſphemia eſt execranda, dicere Deum peccaſſe, & indigere ſacrificio pro peccati expiatione. Quid horribilius dici poteſt contra Diuinam bonitatem, & iuſtitiam? Hoc idem tranſcriptum reperies in ילקוט *Ialkùt* Liburnenſi, ſect. *Bereſcith*, pag. 9. b. §. ויעש אלהים & in noſtrorum libris, *Pugione fidei* Par. 3. diſt. 11. cap. 22 num. 13. Etiam in *Bereſcith Rabbà*, quamuis ſub diuerſis verbis, idem legitur, ſect. 6. Gen. pag. 8 col. 1. editionis Amſtelodamenſis, in fol.

אמר ר' פנחס בכל הקרבנות כתיב שעיר
עזים אחד חטאת ובראש חדש כתיב שעיר עזים
אחד חטאת ליהוה אמר הקב"ה הביאו כפרה עלי
שמיעטתי את הירח שאני הוא שגרמתי לו להכנס
בתחומו של חבירו ומה אם זה שנכנס ברשות
כך פגמו הכתוב הנכנס שלא ברשות עאכ"ו

cum offerri in Neomenijs. Refertur hoc in Cod. חולין *Cholin*, c. אלו טרפות pag. 60. b. linea 3. poſt principium his verbis -

רבי שמעון בן פזי רמי כתב (בראשית א׳ י״ו) ויעש אלהים את שני המאורות הגדולים וכתיב את המאור הגדול ואת המאור הקטן א׳ ירח לפני הקב״ה רבונו של עולם אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד אמר לה לכי ומעטי את עצמך אמרה לפניו רבונו של עולם הואיל ואמרתי לפניך דבר הגון אמעט את עצמי אמר לה לכי ומשול ביום ובלילה אמרה ליה מאי רבותיה דשרגא בטיהרא מאי אהני אמר לה זיל לימנו בך ישראל ימים ושנים אמרה ליה יומא נמי אי אפשר דלא מנו בית תקופותא דכתיב (שם) והיו לאותות ולמועדים ולימים ושנים זיל ליקרו צדיקי אשמיך יעקב הקטן שמואל הקטן דוד הקטן חזייה דלא קא מיתבא דעתה אמר הקב״ה הביאו כפרה עלי שמיעטתי את הירח והיינו דאר״ש בן לקיש מה נשתנה שעיר של ראש חדש שנ׳ בו (במדבר כ״ח ט״ו) ליהוה אמר הקב״ה שעיר זה יהא כפרה עלי שמיעטתי את הירח ׃

R. Simeon Ben Pazì aliam propo-nit obiectionem. Scriptum eſt (Gen. 1. v. 16.) Et fecit Deus duo luminaria magna: *& ſcriptum eſt*: Et luminare maius, & luminare minus, *Dixit Luna coram Deo ſancto benedicto, Domine Vniuerſi, eſtne poſſibile duobus Regibus vnica vti corona? Dixit ei* (Deus) *Vade, & imminue te ipſam. Dixit illa coram eo: Domine Mundi, poſtquam dixerim coram te verbum conueniens, ob id imminuar? Dixit ei* (Deus) *Vade, eſto dominans die, noctuque. Dixit* (Luna) *Qualis magnificentia erit mihi? Lucerna in meridie quid vtilitatis eſt? Dixit ei* (Deus)

2. 2. q. 25. a. 6. ad 2. & quæſt. 164. a. 1. ad 6.

§. DECIMVS OCTAVVS.

Aliæ Rabbinorum iniquiſſimæ calumniæ in Deum.

NOn rarò cauſam mali & perditionis in Deum referunt Rabbini, deque ipſo ſolo conqueruntur, & dolent. Vide Threnorum cap. 1. v. 21. apud R. Salomonem, vbi ſic dolent, & expoſtulant iniuriam ſuam cum Deo Hebræi -

כי אתה עשית ׃ אתה גרמ לי שהם שונאים אותי שהבדלתני ממאכלם וממשתיהם ומהתחתן כם אם נתחתנתי בהם היו מרחמים עלי ועל בני בנותיהם ׃

Tu fuiſti, ò Deus, in cauſa, quòd hoſtes mei odio me perſequuti fuerint, quia tu me ſeparaſti, & disiunxiſti ab eorum cibo, & potu, & illorum connubijs: nam ſi tu permittere voluiſſes vti illorum ſocietate, profectò mei miſerti fuiſſent ſaltem pro communi prole, & ſobolis amore.

Quis non videt hanc eſſe apertiſſimam calumniam in Dei bonitatem, & iuſtitiam, & in Deum ipſum refundere id, quod ob ipſorum iniquitates & ſcelera ab inimicis paſſi ſunt, iuſtitia Diuina ſic exigente. Meritò igitur extra proprios lares abacti, ludibrio facti ſunt omnibus.

Aliam calumniam Deo imponunt, quòd Luna lumen imminuerit, & proinde contra iuſtitiam peccauerit, & pro huiuſmodi peccato iuſſerit Hir-

gina 8. 6. in medio paginæ legitur.

כי שיש חלול השם בידו אין לו כח בתשובה לתלות ולא ביום הכפורים לכפר ולא ביסורין למרק אלא כולן תולין ומיתה ממרקת שנאמר (ישעיה כב׳ יד׳) ונגלה באזני יהוה צבאות אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון.

Qui in ſe profanationem Diuini nominis habuerit, non eſt vis pœnitentiæ (in eo) Vt ſuſpendat peccatum; nec in die הכפורים *Hachippurrim expiationum propitiari ſuper ea iniquitate poteſt; nec poſſunt flagella delere, ſed illa ſimul ſuſpendunt (peccatum) & mors ipſa totum delet. S. D.* (Iſai. 22. ver. 14.) Et reuelabitur in auribus meis, Domini exercituum: ſi expiabitur iniquitas hæc vobis, donec moriamini.

Blaſphemia, & profanatio Diuini nominis, & quodlibet peccatum, quantumuis enorme & graue, deletur ſtatim per contritionem & pœnitentiam: alioquin maior eſſet iniquitas noſtra, quàm Dei miſericordia; & eius promiſſio, Ezech. 18. 21. & 22.

והרשע כי ישוב מכל חטאתו אשר עשה ושמר את כל חקותי ועשה משפט וצדקה חיה יחיה ולא ימות. כל פשעיו אשר עשה לא יזכרו לו וגו׳

Et impius cùm auerſus fuerit ab omnibus peccatis ſuis quæ fecit; & cuſtodierit omnia ſtatuta mea, & fecerit iudicium, & iuſtitiam, vivendo viuet, non morietur: Omnes præuaricationes eius, quas fecit, non memorabuntur ei; &c. An verò per mortem deleatur peccatũ, & an, ſi quis ea benè vtatur, reddatur meritoria, vide D. Thom. 2. 2.

ſententia dictum fuerat (Ezech. 18. v. 32.) Quoniam nolo mortem mortui.

Idem eſt error. Errant etiam, quando tranſitum faciunt à morte corporis, ad mortem animæ, id eſt damnationis. De hac ſententiæ ſigillatione multa habentur in Cod. ראש השנה *Roſc haſcianà De initio Anni*, cap. 1. pag. 17. b. circa medium, vbi dicunt, Deum antequam ſigillet ſententiam, liberum eſſe, vt mutet illam, & retractet; ſed vbi ſigillauerit ſententiam, non poſſe quidpiam mutare, etiamſi omnes Arietes Nabaijoth, qui ſunt in mundo, in expiationem delicti offerrentur. Verba Talmudis ſunt.

א״ל רב פפא לאביי ודלמא לבני גזר דין, א״ל ורפא לו כתיב איזהו דבר שצריך רפואה הוי אומר זה גזר דין. מיתיבי השב בנתים מוחלין לו לא שב בנתים אפילו הביא כל אילי נביות שבעולם אין מוחלין לו.

Dixit Ràu Papà ipſi Abiè: Fortaſſis antequam promulgata ſit ſententia (propitius erit Deus) *Dixit ei* (Iſai. c. 6. 10.) Et ſanem eum *ſcriptum eſt. Quænam eſt res, quæ indiget medicina? Dixit: Hæc eſt ſententia Iudicij. Oppoſuerunt: Qui reuertitur intra initiũ anni, & diem expiationum, propitij ſunt ei: non reuertitur intra* (tale tempus) *quamuis omnes Arietes Nabaijoth, qui ſunt in mundo, offerret, non remittetur ei.* Alia de eadem re videnda ſunt loc. cit. pag. 18.

Dicunt, quædam peccata non remitti per pœnitentiam. In Cod. יומא *Iomà De die expiationum* cap. 8. pa-

Deum quædam peccata dimittere; quædam non; vel eadem peccata dimittere, non tamen ſemper, ſed ad certum tempus dumtaxat, quod eſt negare inexhauſtum fontem Diuinæ bonitatis.

R. Salomon in Iſai. 55. v. 6. דרשו יהוה בהמצאו *Quærite Deum, dum inueniri poteſt*, id eſt קודם גזר דין בעוד שהוא אומר לכם דרשוני *Antequam claudat ſententiam, dum adhuc ipſe dicit: Quærite me*. Putant Hebræi, Deum eouſque expectare peccatorem, poſt certum verò tempus ſigillare contra eum ſententiam, nec eſſe tempus ampliùs remiſſionis. Sed non eſt ſenſus huius loci: *Quærite Deum, dum inueniri poteſt*, quando ſcilicet ipſe dicit: *Quærite me*, vt dicit R. Salomon. Semper enim Deus quantum eſt in ſe, ratione ſuæ infinitæ bonitatis, vult quæri, & iubet ſe quæri. *In ſimplicitate cordis quærite illum*, Sap. 1. 1. Sed defectus eſt ex parte creaturarum, quæ quærere volunt Deum, quando non eſt quærendi tempus, nempè poſt hanc vitam: *Ambulate, dum lucem habetis*. Ioan. 12. v. 35. Vel quando non quærunt, vt decet, puta ſine fide, opere, & ſimplicitate cordis. Senſus igitur eſt: Quærite Deum, dum viuitis, vbi pœnitentiæ locus eſt, antequam veniat ſeueritas iudicij, nam in altera vita videbitur, non inuenietur Deus.

Idem R. Salomon Ierem. 25. 1. *Anno quarto Ieoiakim filij Ioſcijàu Regis Iudæ*. ait -

כשנה הרביעית : שנה שנחתם גזר דינם שיגלו וישתו כוס חימת כמו שאמור בענין קח

את כוס וגו׳ : וקודם גזר דין אמר לנביא להוכיחם אולין ישובו ולא יתחתם גזר דינם :

In anno quarto: Anno, quo ſigillata eſt ſententia Iudicij, quo Iſraël in captiuitatem ageretur, & biberet calicem furoris, ſicut dixerat (Ibid. ver. 15.) Accipe calicem &c. *Sed ante hanc ſententiæ ſigillationem, dixit* (Deus Ieremiæ) *Prophetæ*: Argue illos, fortaſſe conuertentur; *ſed adhuc non ſigillauerat ſententiam iudicialem*. Falſa eſt hæc imaginaria ſigillatio ſententiæ Dei. Quia Deus ſemper expectat, donec peccatores conuertantur. Licet fortè tollerari id poſſet; ſi R. Salomon intelligeret de decreto Diuino in pœnis tantùm temporalibus, quatenus Deus interdum, in beneficium tamen hominum, certum ad tempus definiat, quæ ſemper veniunt; ceù, quando ſubtrahit certis hominibus gratias quaſdam temporales, & gratis datas. Sicut de Eſau legitur ad Hebr. 12. 17. *Et non inuenit pœnitentiæ locum, quamquam cum lacrymis inquiſiſſet eam*. Licet illæ lacrymæ non eſſent ex dolore contritionis, ſed attritionis, vel potiùs omiſſi proprij commodi cauſa. Vtcumque ſit; non eſt recipienda Rabbinica hæc doctrina, de ſigillatione ſententiæ.

Item R. Salom. 1. Samuel. 2. 25. כי חפץ יהוה להמיתם *Quoniam Voluit Dominus occidere eos* -

שכבר נחתם גזר דין אבל קודם שנחתם גזר דין נאמר כי לא אחפוץ במות המת :

Iam enim (inquit) *ſigillata erat ſententia Iudicij, ſed antequam ſigillaretur ſen-*

ממקודשי אלו בני אדם שקימו כל התורה כולה מאלף ועד תי"ו. ואמרו לא יצאה מדה טובה מאת הקדוש ברוך הוא וחזר בו לרעה חוץ מדבר זה שהרי אמ' ותתוית תתוית תיו. ואמר על כל איש אשר עליו התיו אל תגשו ואחר כך אמר וממקדשי תחלו

Et Magiſtri noſtri (antiqui) *dixerunt*; *Ne legas*, à ſanctuario meo; *ſed* à ſanctificatis meis; *Iſti erant* (pij & religioſi) *Viri, qui Legem totam ab Aleph vſque ad Thau* (ab A vſque ad Ω) *ad Vnguem obſeruauerant: dixeruntque: Non exiſt à Deo ſancto benedicto mos laudabilis, ſeu virtus moralis; nam mutauit propoſitum in malum, à dicto primo ſuo. Primò enim dixerat: Et ſignabis Thau, & ſuper quocumque homine erit Thau, ne tangatis illum. Mox dixit: Et à ſanctificatis meis inchoate.* Si in verbis Scripturæ hæc, quæ ei imponuntur, vel ſaltem aperte innuerentur; huiuſmodi in Deum iniuria interpretanda eſſet, & conuertenda in bonum ſenſum; nunc verò, cùm nec innuatur vllo modo; quæ temeritas eſt peruertere Scripturam, vt ſit locus blaſphemiæ? Quando enim dicitur, *A Sanctuario meo incipite*, vel, *A ſanctificatis meis*, vt ipſi ſuo modo emendant Scripturã (ſed hoc eis concedatur, quia etiam Sept. verterunt ἀπὸ τῶν ἁγίων, *A ſanctis meis*) non intelligitur de viris Sanctis, qui reuera Sancti coram Deo eſſent; ſed quòd munere Sacerdotij Sancti dicebantur, quia verſabantur in Domo Dei, & decebat, vt iudicium à Domo Dei inciperet.

Tradunt etiam multis in locis, Deum ſuos à ſupplicijs, hocque palàm verbis, & promiſſionibus profeſſus fuerit; nihilominus illos priores ſupplicijs affecerit, & ab ipſis inceperit. Ezech. loc. cit. videlicet cap. 9. v. 6. ומקדשי תחלו. *Et à ſanctuario mei incipite*. R. Salomon ex ſententia antiquorum Rabbinorum ait.

רבותינו אמרו אל תקרי ממקדשי אלא במקודשי מן המקודשים לי. הם אותם הקיקי' החיו שהתרי' בהם מלהויקם חזר וצוה להכל' לפי שאמרה מדת הדין לפניו מה נשתנו אלו מאלו הרי לא מיחו בהם כדאית' במסכת שבת

Maiores noſtri dixerunt: Ne legas, à Sanctuario meo, *ſed* à ſanctificatis meis; *Ab ijs, qui ſanctificati ſunt mihi. Iſti ſunt in quibus impreſſum eſt ſignum, de quibus edixerat, ne quis vllum ipſis nocumentum inferret; ſed mox, mutato propoſito, iuſſit illos deſtrui, & deuaſtari, quia dixerat Iuſtitia ante Deum: Quodnam quæſo eſt diſcrimen inter hos & illos? Nam & iſti non prohibuerunt eis. Sic legitur in Codice de Sabbatho.* Hæc R. Salom. In quo dicto, non ſolùm contra Dei bonitatem & miſericordiam blaſphematur; verùm & contra ipſius immutabilitatem, & iuſtitiam: nam attribuitur Deo mutatio voluntatis, quia inducitur corrigere id, quod antea fecerat, reprehendente factum Iuſtitia. Item imponitur Deo inſcitia, & imprudentia. Sed grauiùs etiam R. Dauid Kimchi blaſphemans, rem ex dictis antiquorum exponit hoc modo.

ורבותינו ז"ל דרשו אל תקרי ממקדשי אלא

Ezechielem filium Buzi Sacerdotem in terra Chaldaorum? Percuſſit eum Abuah ſuper calceamentum eius. [R. Salomon: *Sicut homo, qui tangit pedem ſocij ſilentio, vt non audiant, qui ſtant in corona lecti propè quem ſtabat.*] *Dixit ei: Nonne dixi tibi, ne moleſtia afficias mundum. Quid fuit, quod fuit iam* [R. Salomon -

שהיה כבר כלומר ההיא שעתא הוה ולא יותר ויש אומרים שהיה כבר בארץ ישראל שרת׳ עליו רוח הקדוש ׃

Quod fuit iam, hoc eſt, illa vice tantum; & non ampliùs. Sunt qui dicant כבר *Chebàr Chobar fuiſſe in terra Iſraël, ſuper quem habitauit Spiritus ſanctus &c.*

Cæterùm, quomodo Deus habeat prouidentiam ſuorum particularem, & in quo conſiſtat, vide R. Leui Ben Gerſon in Prouerb. cap. 3. 14. cap. 18. 10. cap. 21. 18. cap. 27. 27.

§. DECIMVS SEPTIMVS.

In Dei bonitatem, & miſericordiam.

Contra Dei bonitatem, & miſericordiam, imò contra naturam Diuinam, & contra omnia illius attributa, eſt blaſphemia illa, quæ legitur in R. Salomone Ezech. cap. 9. 4. nempè, quòd Deus cum Sanctis ſuis non modeſtè ſe geſſerit, ſeù quòd vſus cum illis non fuerit מדה טובה *Middà* Touà *More bono*, vrbanitate, aut humanitate: nam dicunt, quòd Deus exemerit Sanctos ſuos

דויד *Dauid* ſcribi cum י *Iod* præter vſum, vt intelligatur non de Dauide mortali Rege loqui Scripturam, ſed de Rege Chriſto Deo (quod innuitur in י *Iod* Diuinitatis nota apud Doctores Hebræos) & *Homine* per nomen *Dauid*, ex cuius progenie natus eſt ſecundùm carnem, vnde & filius Dauid in vtroque inſtrumento Chriſtus vocatur. Interim, Iudæorum ſententię ferè ſemper pugnantes ſunt, & circa eandem rem modò aiunt, modò negant. Aſſerunt Diuinitatē ſequi Iudæos captiuos, & anguſtijs cum eis affici. Poſtea negant, eam reperiri in terris Gentilium, & cum Iudæis ibi degentibus inhabitare: vnde in Talmude Cod. מועד קטן *Moëd kattàn* R. אבא *Auà* dicit, Diuinitatem non potuiſſe requieſcere ſuper Rabbenu Hakkadòſc, eò quòd extra Terram Sanctam, in Babylonia inter Gentes habitauerat, vbi Diuinitas non poteſt conſiſtere. Verba Ràu Auà ſunt -

ראוי היה רבינו שתשרה עליו שכינה אלא שבבל גרמה ליה מתיב׳ רב נחמן בר חסדא ואמרי לה רב חנן בר חסדא היה היה דבר יהוה אל יחזקאל בן בוזי הכהן בארץ כשדים טפח ליה אבוה בסנדליה אמר ליה לאו אמינא לך לא תיטרוד עלמא מאי היה שהיה כבר ׃

Dignus fuit Rabbènu (id eſt Rabbenu Hakkadòſc Auctor Miſcnæ) *quòd requieſceret ſuper eum Diuinitas, ſed Babylon fuit in cauſa.* [R. Sal. שאין שכינה שורה בחוץ לארץ *Quia Diuinitas non habitat extra terram Iſraëlis.*] *Obiecit Ràu Nachmàn Bar Chaſda, & dixit ipſi Ràu Chanàn Bar Chaſdà: Nonne factum eſt verbum Domini ad*

Sicut ſcriptum eſt (Oſe. 5. v. 15.) Ibo, & reuertar in locum meum, donec rei ſint, & quærant faciẽ meam. In tribulatione ſua manè conſurgent ad me.

Hæc licèt fortè dicta ſint figuratè de viſitationibus peccatorum, iuxta illud Gen. 18. v. 21. *Deſcendam, & videbo, vtrum clamor eorum &c.* nihilominùs, de Diuina maieſtate, quæ totum implet Vniuerſum, dicere, quòd diffugiat per angulos Templi, & commigret, & exulet, indigniſſimum eſt, nec conſonat vllo modo cum ipſius æterna gloria, & beatitudine. Notandum tamen eſt id, quod dicunt in vltimo verſu, & afferunt ex Oſea, Deum dereliquiſſe Iudæos. Vera dicunt: nam eodem Propheta teſte cap. 3. 4.

כי ימים רבים ישבו בני ישראל אין מלך ואין שר ואין זבח ואין מצבה ואין אפוד ותרפים׃

Quoniam dies multos manebunt filij Iſraël ſine Rege, ſine Principe, ſine Sacrificio, ſine ſtatua, (id eſt ſine Altare) *ſine Ephod, & Teraphim.* Conuertentur tandem ad agnitionem Ieſu Chriſti Dei ac Domini noſtri & Iudæorum Meſſiæ, & tunc ad eos שכינה *Scecbinà Diuinitas* reuertetur.

אחר ישבו בני ישראל ובקשו את יהוה אלהיהם ואת דויד מלכם ופחדו אל יהוה ואל טובו באחרית הימים׃

Poſtea reuertentur filij Iſraël, & quærent Dominum Deum ſuum, & Dauid Regem ſuum, & pauebunt Dominum, & ad bonum eius in nouiſſimo dierum. Ibid. v. 5. Vbi notandum

דויד

bant (ad iram) ad exercitus puros:
Et vidit diſcurrentes non pronunciantes caſta.

ע Aàin *Tranſijt à militibus ad Principes:*
Et vidit, & dixit: Principes tui rebelles.

פ Pe *Diuertit à Principibus ad cateruas prophetantium:*
Et vidit, quòd omnes ſunt ſocij furum.

צ Tzàde *Mouit greſſum à ſocijs furum ad ſemen verum ſine falſo:*
Et vidit, quòd vnuſquiſque diligit munera.

ק Koph *Vocauit duplici* (ecce ego) *vt quieſcerent:*
Et vidit, & non eſt vir, qui occurrat.

ר Reſc *Soluit ſe in Gachàtz, in multis filiabus:*
Et vidit indignationem filiorum, & filiarum.

ש Scin *Manè ſurrexit vt pulſaret ad portas Iudicum:*
Et vidit pupillos non iudicatos.

ש Scin *Tres annos & dimidium fecit in monte Oliuarum:*
Et fuit vox cælitùs peruolans, Reuertimini ſocij correſpondentes.

ת Thàu *Tres à monte Oliuarum ad excelſa:*
Et vidit, & dixit: Ibo ad excelſa.

ת Thàu *Artes fecit tondentibus hortum meum:*
Et vidit, & dixit: Robora me.

ה He *Abijt à platea ad angulos tectorum:*
Et vidit adorãtes ſuper tecta.
ו Vau *Et à tectis ad murum in furore receſſit:*
Et vidit iurantes per peccatũ Samariæ (per Idolum Vituli)
ז Zàin *Receſſit, & mouit ſe à muro ad agrum:*
Et vidit aras eorum quaſi aceruos ſuper ſulcos agri.
ח Chèth *Redijt ab agro ad montes:*
Et vidit ſacrificantes ſuper montes.
ט Thèth *Volauit à montibus ad colles:*
Et vidit ſuffumigãtes ſuper colles.
י Iod *Exijt à collibus ad magnos claudentes* (Templum, id eſt Oſtiarios)
Et vidit, quòd ipſi pariter iugum abruperunt.
כ Càph *Abſcondit ſe à magnis ad Sacerdotes Domini:*
Et vidit, & non dixerunt, Vbi eſt Dominus?
ל Làmed *Iuit à Sacerdotibus ad Pueros* (ſeu Iuuenes)
Et vidit, quòd voucrent, & irritum (votum) *facerent.*
מ Mem *A pueris ad lactentes ſe transtulit:*
Et vidit ſemen adulterum, & filios augurum.
נ Nun *Profecta eſt à lactentibus ad nutrientes illos in delicijs:*
Et vidit, quòd eleuatæ ſunt filiæ Sion (per ſuperbiam)
ס Sàmech *Receſſit ab ipſis, quæ prouoca-*

 bant

ע עברה מן הגדורים אל הקרים
וראתה ונמה שריך סוררים ׃
פ פנת משרים אל כת מתנבאים
וראתה כי כלם חברת גנבים ׃
צ צעדה מחברי גנבים אל זרע אמת בלי כחד
וראתה כי כלו אוהב שוחד ׃
ק קראת בכפל הנני להרגיע
וראתה אין איש ואין מפגיע ׃
ר רתקה בגחץ ברכות בנות
וראתה כעס בנים ובנות ׃
ש שחרה להפוק אל השופטים
וראתה יתומים לא נשפטים ׃
ש שליש שנים ומחצה עשתה בהר הזתים
והיתה בת קול מפוצצת שובו עמותים ׃
ת תלת מהר הזיתים למרומים
וראתה ונמה אלך לי למרומים ׃
ת תחכולות עשתה לגזו גנתי
וראתה ונמה מכליגיתי ׃
ככתוב אלכה ואשובה אל מקומי עד אשר
יאשמו ובקשו פני בצר להם ישחרונני ׃

א Aleph *Stultus* (ſcilicet Manaſſes) *quando introduxit ſtatuam in Templum,*
Fugit Diuinitas per angulos Templi.
ב Beth *Fugit à Templo ad atriam in perplexionibus:*
Et vidit mulieres plangentes Adonidem.
ג Ghìmel *Commigrauit ab atrio ad portam* עלתנאי *Altanài* (eſt portæ nomen)
Et vidit verſa terga illorum ad Templum Adonài (Domini)
ד Dàleth *Volauit ab atrio ad plateam propter irritantes:*
Et vidit filios legentes ligna (ſcil. ſacrificandi cauſa)

ſerant Diuinũ Numen, paſſimuè cogant de loco ad locum abire, & nunquam quieſcere ſinant. In *Machazór Bononienſi* Par. 2. circa finem, in Ieiunio תשעה באב Menſis Iulij, Cantico איל Carmine rhythmico, decantant decem tranſmigrationes, quas paſſa eſt Diuinitas. Canticum ſic ſe habet ordine Alphabetico.

א אויל בהכנים תרף בהיכל
ברחת שכינה בזוית היכל ׃
ב ברחת מהיכל לעזרה במבוכות
וראתה הנשים תמוז מבכות ׃
ג גלתה מעזרה לפתח עלתנאי
וראתה אחוריהם אל היכל יהוה ׃
ד דאת מפתח לרחוב מן הנאוצים
וראתה הבנים מלקטים עצים ׃
ה הלכה מרחוב לפנת הגגות
וראתה משתחוים על הגגות ׃
ו ומן הגגות לחומה נדה בהרון
וראתה נשבעים באשמת שומרון ׃
ז זוה ונדה מחומה לשדה
וראתה מזבחותם כגלים על תלמי שדה ׃
ח חזרה משדה אל ההרים
וראתה זבחים על ההרים ׃
ט טסה מן ההרים אל הגבעות
וראתה מקטרים על הגבעות ׃
י יצאה מן הגבעות אל הגדולים לנעול
וראתה כי חמת יחדו שברו עול ׃
כ כמסה מגדולים אל כהני יהוה
וראתה ולא אמרו איה יהוה ׃
ל לכתה מן הכהנים אל הנערים
וראתה מדרים וגם מפירים ׃
מ מן הנערים ליונקים הננה
וראתה זרע מנאף בני עוננה ׃
נ נסעה מיונקים אל גומליהם בצבית
וראתה כי גבהו בנות ציון ׃
ס סלקה ממכעסות אל גדודי זך
וראתה משוטטים ולא מוצאים זך ׃

עברה

uerunt in Aegyptum, & Diuinitas cum illis. S. D. (1. Samuel. 20. 27.) Tranſmigrando tranſmigraui me in domum patris tui, cùm eſſem in Ægypto &c. *Tranſmigrauerunt in Babylonem, & Diuinitas cum illis. S. D.* (Iſai. 43. 14.) Propter vos miſſus ſum in Babel. *Traſmigrauerunt in Edom, & Diuinitas cum eis. S. D.* (Ibid. 63. 1.) Quis eſt iſte, qui venit de Edom tinctis veſtibus de Boſra, iſte formóſus in ſtola ſua &c.

Hic etiam deprauatur Scriptura. Locus 1. Samuelis cap. 2. ver. 27. omninò diuerſum ſignificatum habet ab eo, quod tradunt Talmudiſtę. Radix גָּלָה *Ghalà* in hoc loco non ſtat pro *Migrauit, deportatus fuit*, ſed pro *Manifeſtauit*, & intranſitiuè *Retexit ſe*, vt in hoc ſecundo ſignificatu reponit R. Nathan in Concordant. explicatque הנגלה נגליתי *Manifeſtando manifeſtaui me*. Talmudiſtæ autem non minùs alienum ſenſum inducunt, vt ad ſua contorta ſenſa hunc locum pertrahant, quàm alium Iſai. 43. 14. ſuprà detectum; & *Quis eſt iſte, qui venit de Edom?* quem nimis abſurdè volunt intelligi de Deo, quòd in captiuitate ſub Edom ſeù Romanis (vt ipſi intelligunt) cùm Iudæis exulauerit; cùm potiùs intelligendus ſit de Chriſto Triumphatore de Idumæis, alijſque Gentibus ſibi ſubactis, de cuius victoria per totum illud caput agitur.

Ambages longiſſimæ ſunt, quæ hac de re in Hebræorum libris leguntur; & quomodo tam crebrò tranſ-

cem) שלחתי (ר׳ ,) קבוץ Kibbùtz ſub litera ש , & dixerunt , quòd in omni loco , quo perducti fuerunt in captiuitate filij Iſraël, inhabitatio Diuinitatis ibi extitit . Fuerunt captiui in Babylone , & ibi Diuinitas inhabitauit . S. D. למענכם שולחתי בבלה Propter vos miſſus ſum in Babylonem . Tranſmigrauerunt in Elam , Diuinitas inhabitauit ibi . S. D. (Ierem. 49. 38.) Et poſui ſedem meam in Elam .

Falſum textum inducunt corrumpendo Scripturã mutando שִׁלַּחְתִּי Scillàchti miſi in שֻׁלַּחְתִּי Sciullàchti miſſus ſum . Illud de Elam longè alium ſenſum habet . De quo vide Cornelium à Lapide loc. cit. Sed Deum cum Iudæis proficiſci, & manere in captiuitate , vbique perſonant Apellæ , præſertim in Ghemarà Cod. מגלה Meghilla cap. 4. pag. 29. longè poſt principium , ex quo loco R. Dauid Kimchi ſuum decerpſit commentum . Verba Ghemaræ ſunt

תניא רבי שמעון בן יוחי אומר בוא וראה כמה חביבין ישראל לפני הקב״ה שבכל מקום שגלו שכינה עמהן גלו למצרים שכינה עמהן שנ׳ (א׳ שמואל ב׳ , כ״ז ,) הנגלה נגליתי לבית אביך בהיותם במצרים וגומר . גלו לבבל שכינה עמהן שנ׳ (ישעיה מ״ג , י״ד :) למענכם שלחתי בבלה . גלו לאדום שכינה עמהם שנ׳ (שם ס״ג , א׳) מי זה בא מאדום חמוץ בגדים מבצרה זה הדור בלבושו וגו׳ :

Eſt traditio . R. Simeon Ben Iochai dicit : Veni, & vide, quàm dilecti ſint Iſraelitæ coram Deo ſancto benedicto , quia vbicumque abierunt in exilium ; Diuinitas fuit cum illis . Traſmigra-

In Cant. Cantic. 4. 8. אתי מלבנון כלה Mecum de Libano Sponſa &c. R. Sal.

כשתגלו מלבנון זה אתי תגלו כי אני אגלה עמכם : אתי מלבנון תבואי וכשתשובו מן הגולה אני אשוב עמכם ואף כל ימי הגולה בצרתכם לי צר , ועל כן כתב אתי מלבנון תבואי . כשתגלו מלבנון זה אתי תבאי ולא כתב אתי ללבנון תבואי לומר משעת יציאתכם מכאן עד שעת ביאתכם כאן אני עמכם בכל אשר תצאו ותבואו :

Quando captiui ducemini à (monte) iſto Libani , mecum pariter in exilium agemini , quoniam ego vobiſcum pariter feram exilium . Mecum de Libano venies ; & quando reuertemini ab exilio , ego quoque reuertar vobiſcum . Et etiam omnibus diebus captiuitatis anguſtia veſtra mihi anguſtia eſt ; & idcirco ſcribitur : Mecum de Libano venies ; quia quando captiui ducemini de Libano iſto mecum venies ; & non eſt ſcriptum : Mecum ad Libanum venies (vt ſcilicet intelligatur , quòd) ab ea hora , qua hinc egreſſi fueritis vſque ad horam reditus veſtri , ego vobiſcum fui , in exitu , & reditu .

Item R. Dauid Kimchi Iſai. cap. 43. v. 14. כה אמר יהוה גואלכם קדוש ישראל Sic dixit Dominus redemptor veſter ſanctus Iſrael &c.

לפי מה שנמצא בדברי רבותינו ז״ל וכרונם לברכה ידמה שהם היו קורין שֻׁלַּחְתִּי בקבוץ שפתים חש״ן שאמרו כל מקום שגלו ישראל שכינה עמהם גלו לבבל שכינה עמהם שנאמר (ישעיה מ״ג , י״ד :) למענכם שֻׁלַּחְתִּי בבלה , גלו לעילם שכינה עמהם שנא׳ (ירמיהו מ״ט , ל״ח ,) ושמתי כסאי בעילם :

At quemadmodum inuenitur apud antiquos noſtros b. m. eos legiſſe (vo-

intercipiebatur, nec exibat extra Tabernaculum. Errant primùm, quia credunt Deum peculiariter, & circumſcriptiuè fuiſſe in Tabernaculo, ita vt non alibi; dicunt enim, quòd ex eo loco tantùm dabat vocem. Hoc vtique dicitur in Textu, ſed erat ex miniſterio Angelorum. Vel Deus ipſe operabatur hunc effectum in Tabernaculo, & non alibi, non ſic tamen, vt ibi tamquam in domicilio includeretur. Hoc idem etiam, vt negari non poſſit, confirmat R. Salomon Ezech. 10. 5. his verbis עד החצר החיצונה *Vſque ad atrium exterius* -

הר הבית יכול מפני הקול נמ״ך תלמוד לומר כקול שדי בדברו אלא משהוא מגיע לחצר החיצונה הוא נפסק ׃

Montis Domus (Dei) *Numquid erat Vox ſubmiſſa? Sed in textu dicitur ceù Vox Dei* (id eſt erat vox immenſa) *ſed quando perueniebat ad atrium exterius intercepta deſinebat*. Hîc apertè Deo tribuit R. Salomon propriam quandam vocem, quæ à ſuo ſono deſineret, quando Deus ipſe vellet. Sed ſi Hebræi crederent, Deũ eſſe vbique, non fingerent iſta deliramenta, vt Deus vno in loco dumtaxat ſtaret, & vocem à longè emitteret.

Deum autem ſemper ire & redire cum Iſraële in captiuitate, non vno in loco docent. R. Salomon Deuteron. 30. 3. -

ושב יהוה אלהיך את שבותך ירחמך ושב וגו׳ ׃

Et reducet Dominus Deus tuus captiuitatem tuam, & miſerebitur tui, & reducet &c. R. Salomon -

היה לו לכתוב והשיב את שבותך רבותינו למדו מכאן כביכול שהשכינה שרויה עם ישראל בצרת גלותם וכשנגאלין הכתוב גאולה לעצמו שהוא ישוב עמהם ועוד יש לומר שגדול יום קבוץ גליות ובקושי כאילו הוא עצמו צריך לחיות אוחז בידיו ממש איש איש ממקומו כענין שנאמר (ישעיה כ״ז י״ב׃) ואתם תלקטו אחד אחד בני ישראל ואף בגליות שאר האומות מצינו כן ושבתי את שבות בני עמון ׃

Erat ſcribendum והשיב Et reducet, (ſed ſcribitur ושב & conuertetur) *Magiſtri noſtri* (antiqui) *hinc eliciunt, quòd propemodum Diuinitas moratur cum Iſraële in anguſtijs captiuitatis eorum: & quando redimuntur, Deus ipſe in Scripturis ſeipſum redimi teſtatur, eò quòd ipſe cum illis ſedet, & moratur. Adhuc dici poteſt, quòd quando congregabuntur captiuitates, dies erit magnus, & plurima erit difficultas, ita vt neceſſe ſit, Deum ipſum per ſe apprehendere propriè manus cuiuſcumque viri, vt illos educat de loco ſuo. S. D.* (Iſai. 27. 12.) Et vos colligemini ſingulatim, vnus ad vnũ filij Iſraël. *Atque etiam in captiuitatibus reliquorum populorum inuenimus ita dictum* (Ierem. 49. 6.) Et conuertam captiuitatem filiorum Amon.

Videtur R. Salomon in ſuo ſenſu emollire, ſeù potiùs concordare voluiſſe, quomodo Deus dicatur eſſe in captiuitate, non quòd reuera ibi eſſet; ſed dum euitare vult vnam difficultatem, incidit in alium errorem ferè conſimilem; quòd Deus ſcilicet apprehendet ממש *Memàſc Verè & propriè* vniuſcuiuſque manum.

In

poralem præſentiam, & organa materialia, ex quibus actiones & functiones materiales proficiſcantur. Sic Deo vocem & pronunciationem audibilem tribuunt, eamque ingentis ſoni eſſe: ſed Deum, illam pro libito, & ad captum creaturarum attemperare. Vnde dicunt, Deum, cùm eſſet in Tabernaculo, & alloqueretur Moſem longè diſtantem, voce ſua magna inclamaſſe, ſed vocem ab intermedijs non fuiſſe perceptam, eò quòd eam in medio frangeret, & interrumperet, Leu. 1. 1. ויקרא אל משה *Et vocauit* (Deus) *Moſem* -

הקול הולך ומגיע לאזניו וכל ישראל לא שומעין׃

Vox perueniebat ad aures Moſis, & Iſraëlitæ non audiebant. Hæc Rabbi Salomon. Sed apertiùs hoc idem explicat Num. 7. verſ. vltimo -

ובבא משה אל אהל מועד לדבר אתו וישמע את הקול מדבר אליו מעל הכפרת אשר אל ארן העדת מבין שני הכרבים וידבר אליו׃

Et cùm ingrederetur Moſes in Tabernaculum Eccleſiæ ad loquendum ſecum, & audiebat vocem loquentis ad ſe ſuper propitiatorium, quod erat ſuper arcam teſtimonij inter duos Cherubim; & loquebatur ad eum. R. Salomon -

יכול קול נמוך תלמוד לומר את הקול הוא הקול שנדבר עמו בסיני וכשמגיע לפתח היה נפסק ולא היה יוצא חוץ לאהל׃

Numquid erat vox ſubmiſſa? Sed in textu dicitur; Audiebat illam vocem, nempè, quam audiuit in Sinai (quam ſcilicet ſuſpicantur Dei propriam) *& quando vox illa deueniebat ad portam* (Tabernaculi) *vocis fluxus in-*

ſeruitutibus. Dixit Moſes: Rector mundi, ſat eſt de afflictione præterita. Dixit ei Deus: Vade, dic eis: Qui ero (ſcilicet vobiſcum in tribulatione) *miſit me ad vos*. Corporeum Deum faciunt, & inquietũ: & quamuis non crederent Deum corporeum, nec hodie fortaſſe credant, quia ſequuntur doctrinam Moſis Ægyptij, qui in libro ה׳י״ד *Haijàd* יסודי התורה *Ieſodè hatthorà* cap. 1. expreſsè docet, Deum non eſſe corporeum, idemque repetit articulo 3. *Symboli fidei*: nihilominus blaſphemia eſt adſcribere Deo exilium, quòd exulet in gratiam populi Iudaici, quod eſt contra Dei beatitudinem. Antiquos autem Rabbinos, Deum corporeum facere ex eo apparet, quòd doceant per ſe ipſum loquutum, & abſque miniſterio Angelorum formata figura, in propria (vt dicitur) perſona apparuiſſe Moſi in deſerto in Rubo: manifeſtaſſe illi nomen ſuum; & quòd ſe Deum Abraham, Iſaac, & Iacob eſſe, teſtatus eſt. Reuera tamen Angelus erat, qui Dei iuſſu, Dei perſonam ibi vices gerebat, & loquebatur. Sic nos explicatum habemus Actorum cap. 7. 30. *Apparuit illi* (ſcilicet Moſi) *in deſerto Montis Sina Angelus in igne flammæ rubi*. Sed etiam Legem datam credunt, ipſis Dei manibus, id eſt præſentia ſua. Datam autem fuiſſe Angelorum miniſterio nefas & piaculum crederent. Noſter verò Apoſtolus de Lege dicit Galat. 3. 19. *Ordinata per Angelos in manu mediatoris*. Proinde ſemper in hunc errorem impingunt, Deo tribuendo cor-

Diuina prouidentia ita loquitur -

הנה לעוצם השגחת הש״י על הצדיק לא ימוט
לעולם ר״ל כל ימיו ולא ימעדו קרסוליו אך יתקיים
במקום שהוא בו מהארץ לא יגלה משם למקום
אחר ואולם הרשעים לא ישכנו ארץ כי אם זמן
מועט כי מפני רוע פעולותיהם יהיו להם שונאים
רבים או ירצה באמרו לא ימוט לעולם תוך הזמן
הנגזר לו לחיות לא ימות כטעם אמרו את מספר
ימיך אמלא ואולם הרשעים לא ישכנו ארץ הזמן
המוגבל להם כי שנותם תקצורנה :

Ecce roborat Deus benedictus prouidentiam ſuper Iuſtos ; non mouebitur in æternum ; hoc eſt omnibus diebus ipſorum, non nutabunt pedes, ſed ſtabunt in loco, vbi ſunt ; neque migrabunt à terra in locum alterum. Impij verò non habitabunt terram, niſi per breue tempus propter malitiam operum ſuorum, & multos inimicos habebunt. Vel dic : Non commouebitur in æternum : videlicet, non morietur infra terminum decretum pro vita ſua. Et ſecundùm hunc ſenſum intelligunt illud (Exod. cap. 23. 26.) Numerum dierum tuorum complebo. *Impij verò non habitabunt terram ; quia tempus terminabitur illis, & anni eorum breuiabuntur*. Aſſertum illud non videtur verum, quia experientia in contrarium eſt, & contra ipſoſmet Iudæos, qui putant ſe habere peculiarem Dei erga ſe tutelam, & tamen à propria patria vagantur exules. Præterea Iuſti rapiuntur celeriter, ne malitia immutet intellectum eorum.

Item, Prouerb. cap. 11. ver. 21.

יד ליד לא ינקה רע וזרע צדיקים נמלט :

Manus ad manum (id eſt mox) *non erit impunis malus : & ſemen iuſtorum euaſit*. Idem Ben Gerſon.

הנה הרעות הפתאומיות שיבואו מיד ליד לא
ינקה האיש הרשע מהם כי אין הש״י משגיח עליו
לשמרו מהם ואמנם זרע הצדיקים נמלט ממנו כי
השגחת הש״י תדבק בהם לשמרם :

Ecce mala ſubitanea, quæ mox veniunt, ingruunt ſubito ; non erit immunis vir impius, quoniam Deus benedictus non habet prouidentiam ſuper impium, vt liberet eum ab illis. Sed ſemen iuſtorum liberabitur, quia prouidentia Dei benedicti adhæret illis, vt liberet eos. Falſum eſt, quòd Deus prouidentiam de impijs non habeat, cùm, ne perdantur, ſed aliquando conuertantur, liberet eos ſæpiùs à malis, & periculis.

§. DECIMVSSEXTVS.

Dei diffugium, commigratio, & exilium, Rabbinorum deliria in Dei beatitudinem.

IN נמרא *Ghemarà* Cod. ברכות *Berachòth* pag 9. b. paulò ante medium in illud Exodi 3. v. 14. אהיה אשר אהיה *Ero qui ero*, legitur -

אמר לו הקב״ה למשה לך אמור להם לישראל
אני הייתי עמכם בשעבור זה ואני אהיה עמכם
בשעבוד מלכיות א׳ לפניו רשע דיה לצרה בשעתה
אל הקב״ה לך אמור להם אהיה שלחני אליכם :

Dixit Deus ſanctus benedictus Moſi : Vade dicito ipſi Iſraëli ; Ego fui vobiſcum in hoc ſeruitutis iugo, & ero etiam vobiſcum in aliorum Regnorum

אף על פי כי בישראל היא ההשגחה הגדולה יש ממנה מקצת בשאר האומות :

Quamuis præcipua & magna prouidentia (Dei) *ſit ſuper Iſraël, ex ea tamen aliqua pars in reliquas partes diffunditur nationũ.* Grauiter allucinantur Rabbini, dum circa Diuinam prouidentiam philoſophantur ; eam à Gentibus vel totaliter auferendo, vel, ſi aliquo modo concedant, hoc totum euenire propter curam & cuſtodiam, quam Deus de Hebræis habere dicunt peculiarem. Nos autem dicimus, Deum curam & prouidentiam habere omnium creaturarum, maximè rationalis naturæ; quam cuſtodit, & dirigit ad ſalutem, & contra quam nemo præualere poteſt, ſi Deus non permittat. S. D. Thren. 3. v. 37. מי זה אמר ותהי אדני לא צוה *Quis eſt iſte, qui dixit vt fieret, Domino non iubente?* Vel quis tam impius eſt, qui dixerit. מפי עליון לא תצא הרעות והטוב *Ex ore Altiſſimi non egredientur mala, & bonum?* Ibid v. 38. Ex his locis, prætermiſſis multis alijs, illuſtre teſtimonium Diuinæ prouidentiæ habemus, quæ circa ſingularia ſe extendit, & ordinat omnia ad maiorem ſui gloriam, & hominis bonum, cui nos ſubdere & reſignare promptiſſimè debemus.

Alij errores circa Diuinam prouidentiam inueniuntur in R. Leui Ben Gerſon in Prouerb. 10. ver. 30.

צדיק לעולם בל ימוט ורשעים לא ישכנו ארץ :

Iuſtus in ſeculum non commouebitur, & impius non habitabit terram. De Di-

cap. 64. 8. *Et nunc Domine pater noſter es tu: nos lutum, & tu fictor noſter, &c.*

והנה אנחנו החומר ואתה יוצרינו והיוצר ישנה החומר מכלי לכלי כאשר ישר בעיני היוצר כן אנחנו בידך ולא כן שאר העכו״ם כי אין השגחתך עליהם תמידה אבל אנחנו בידך בחומר ביד היוצר שעיניו תמיד בחומר ועושה כלי :

Et ecce nos ſumus lutum, & tu fictor noſter es: & quemadmodum fictor mutat lutum, & efformat hoc, vel illud vas vt melius illi placet; ſic nos ſumus in manu tua. Non ſic autem de reliquis Idololatris, quoniam prouidentia tua non eſt ſuper illos continua, ſed nos in manu tua ſumus, ſicut figmentum eſt in manu figuli; cuius oculi ſemper ſunt ad formandum figmentum, & efficiendum vas. Et ſuprà ad caput 63. ver. vlt. *Fuimus à ſeculo, non dominatus es eorum; nec inuocatum eſt nomen tuum ſuper eos.*

היינו אנחנו תחת ממשלתך לא צרינו כי לא משלת בם ולא נקרא שמך עליהם ואיך באו הם תחתינו בארץ ירושתנו :

Fuimus nos ſub imperio tuo; non autem inimici noſtri, quoniam non dominatus es illorum, nec inuocatum eſt nomen tuum ſuper eos. Et quare non inueniunt ipſi ſub poteſtatem noſtram in terra hæreditatis noſtræ. Contra Kimchium inſurgit Malachias Propheta, dum cap. 1. ver. 11. de Gentibus ita loquitur, גדול שמי בגוים *Ghadòl ſcemì bagoìm Magnum eſt nomen meum inter gentes.* Tandem concludit in Ezech. 33. 1.

raui patribus eorum. Quis ponat me ſecundùm dies priores, id eſt, Vtinam non interceſſiſſet iuramentum: nam tunc inſtar vepris & ſpinæ inuaſiſſem vineam, illamque exterminaſſem. Quaſi Deus improuidè aſtrinxerit ſe iuramento, & inuitus contra animi ſui voluntatem cogatur non punire Iſraëlem, prout vellet. Quis hæc de Deo aſſeret? Eſt etiam blaſphemia in Dei beatitudinem.

§. DECIMVSQVINTVS.

Deus de Gentibus prouidentiam aut nullam, aut modicam habet. Alij Rabbinorum errores de Dei prouidentia.

IN Amos 1, 3. R. Dauid Kimchi.

והנה לא ישגיח על אומות העולם לטובה ולרעה כי אם בעבור ישראל, אלא אם כן יהיה חמס גדול בדבר בדור המבול וסדום ועמורה כי חמס מפסיד הישוב והאל יתברך רוצה ביישוב העולם.

Ecce (Deus) *non habet prouidentiam vllam ſuper populos mundi, ſiuè in bonum, ſiuè in malum, niſi propter Iſraëlem: niſi adeò ſit exuberans eorum malitia, vt cogatur in eos grauiter animaduertere, ſicut accidit ætate diluuij, Sodomæ, & Gomorræ, quoniam eorum iniquitas inhabitationem mundi tollebat: Deus autem benedictus ſit, vult, vt mundus inhabitetur.* Dogma falſiſſimũ circa Dei prouidentiam.

Idem R. Dauid Kimchi in Iſaiam cap.

שנם ואציתנה יחד כן תירגם יונתן על האומות.

Quis dabit mihi: *id eſt, Vtinam liceret mihi animaduertere in illos* (in Gentiles) *nec poſſet iuſtitia prohibere, ne reuerterentur Iſraëlitæ ad pœnitentiam, & ipſa iuſtitia poneret me veprem & ſpinam contra filios belli: ego tranſilirem* (ſcilicet Iuſtitiæ legem) *grandi paſſu, & animaduerterem in eorum iniquitates menſura ſuperexcedenti, ſimulque illos excinderem. Sic Ionathan interpretatus eſt de populis.* Vide quæſo, quid Hebræi dicant de Deo, quòd adeò procliuis ſit in Iſraëlem, & inclinans in eorum fauorem, vt cuperet tranſilire leges iuſtitiæ, vt poſſet punire Gentes, hoſtes Iſraëlis, pluſquam digni eſſent: ſed Deum timere, ne iuſtitia iure reclamet. Non alio eſt animo, & ſententia homo iniuſtus, qui contemnit quidem iuſtitiam, ſed timore iuſtitię abſtinet ab iniuſtitia, animo tamen eſt iniuſtus. Blaſphemia eſt intolerabilis. Sequitur R. Salomon.

ורבותינו ז״ל פירשו על ישראל המוסב על הכרם חמה אין לי בכל הכעסי שהכעסתני הכרם הזאת לא אוכל לשפוך חמתי לבערם מפני השבועה שנשבעתי לאבותיהם מי יתנני בימים שעברו לו לי השבועה הייתי שמיר ושית ופושע בכרם ואציתנה יחד.

Antiqui Magiſtri noſtri hunc locum expoſuerunt de populo Iſraël, quod pertinet ad vineam: Ira enim eſt mihi. Quamuis (inquit) *multis indignationibus irritatus fuerim huius vineæ cauſa; non poſſum tamen omnem iram me em effundere, vt illam conſumem à facie mea propter iuramentum, quod iu-*

שלהם ובעמלן שהן עוברין על דתו׃ עמל לשון עבירה כמו הרה עמל כי אתה עמל וכעס תביט לפי שהעבירה היא עמל לנגד המקום׃

Non aſpexit Deus ſanctus benedictus iniquitatem, quæ eſt in Iacob: nam quando illi tranſgrediuntur eius verba (præcepta) *non ſubtiliter animaduertit, & inquirit in eorum peccata* (vt ſcilicet obſeruet peccatorum vncias, & minutias) *neque etiam in tranſgreſſiones eorum, quando præuaricantur Legem eius.* Et declarat vocem עמל præuaricationem ſignificare. Sequitur

יהוה אלהיו עמו ותרועת מלך בו׃

Dominus Deus eius cum eo, & amicitia Regis cum illo eſt.

אפילו מכעיסין וממרין לפניו אינו זז מתוכן׃

Et quamuis irritent, prouocentque (Deum) *& ad iram accendant, ipſe non recedit ab eis.* Eſt blaſphemia in Dei iuſtitiam, & eſt manifeſta acceptio perſonarum, ſi Deus quoſdam peccantes diſſimulat, eorumque peccata leuiſſimè iudicat, hoc enim eſt in Diuinæ iuſtitiæ præiudicium.

Aliud exemplum: Numer. cap. 35. ver. vltimo -

כי אני יהוה שכן בתוך בני ישראל׃

Quia ego Dominus, qui habito intra filios Iſraël. R. Salomon -

אף בזמן שהם טמאים שכינה ביניהם׃

Etiam eo tempore, quo ipſi (Iſraëlitæ) *ſunt immundi, Diuinitas* (eſt) *inter eos.* Sed dicant Iudæi: Quomodo ſit intelligendum illud Leuit. 11. 44. *Sancti eſtote, quia ego ſanctus ſum?* Et aliud Pſal. 5. 6. *Non habitabit iuxta te malignus, neque permanebunt iniuſti ante oculos tuos?*

Item Iudicum cap. 3. ver. 10. ותהי עליו רוח יהוה *Et fuit ſuper eum ſpiritus Domini.* R. Salomon habet hæc verba -

דרש רבי תנחומא נסתכל במה שאמר הקב״ה למשה במצרים ראה ראיתי את עני עמי מה הן שתי ראיות הללו אמר לו רואה אני שעתידין לטעות בעגל ואף על פי כן ראיתי את עני עמי זו דרש עתניאל אמר בין זכים בין חבים עליו להושיעם׃

Explicat R. Tanchumà: Conſiderandum animo id, quod dixit Deus ſanctus benedictus Moſi in Aegypto: Videndo vidi afflictionem populi mei. *Quanam eſt illa repetitio,* Videndo vidi? *Dixit ei: Video quòd Iſraëlitæ erraturi ſint in Vitulo, & quamuis ſint erraturi, nihilominùs ego video & aſpicio afflictionem illorum, vt liberem illos. Hoc idem oraculum dixit Othniel, ſiuè digni ſiuè indigni, boni aut rei ſint, Dei eſt ſaluare illos.* Ex hoc patet Hebræos credere ſe ſaluandos, non quia benè vel malè operentur, ſed quia confidunt ſe eſſe populum Dei. Tota Scriptura huic prauo errori reclamat; proinde ſuperuacaneum eſt illum confutare.

Item Iſai. 27. v. 4. מי יתנני שמיר שית במלחמה *Quis dabit mihi veprem, ſentem in bellum &c.* R. Salomon de Eſau loquitur, per quem intelligunt Chriſtianos. Et ait R. Salomon -

מי יתנני׃ ואוכל לפקוד עליהם ולא תוכל מדת הדין למחות שישובו ישראל בתשובה והיא נותנת אותי שמיר ושית בבני מלחמה אפסע פסיעה על מדת הדין ואפקוד עליהם אף יתרון ונוספו על

gere, Diuinitatem deſeruiſſe Gentiles ob illorum ſcelera, & iniquitates, neque ſuper eos per gratiam & dilectionem inhabitare, cùm exiſtiment Chriſtianos Gentiles eſſe, & Idololatras: ideò multis in locis preſſiùs explicant, Iudæos ſolos eſſe Dei dilectos, eoſque ita elegiſſe ſibi in populum, vt ſiuè boni, ſiuè mali ſint, reprobare illos nec velit, nec poſſit: & ita Deum acceptatorem perſonarum faciunt. Hinc docent, quòd Deus Iſraëlitas tantùm puniat leuibus pœnis, nunquam tamen æternis: vnde decantatum eſt apud eos illud ſolemne effatum ex cap. 11. Codicis סנהדרין *Sanhedrin*. -

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא ׃

Col Iſraël ieſc laèm chèlek leoalàm habbà, *Vniuerſus Iſraël*, (omnes Iſraëlitæ) *habent partem in ſeculo futuro*. Hoc eſt omnes Iudæi ſaluabuntur, nullus damnabitur, quia omnes ſunt iuſti; & quamuis peccent, atque enormiſſima peccata committant, nihilominùs illorum peccata Deus diſſimulat; quæ omnia contra Diuinam prouidentiam non tantùm ſunt; quàm contra Diuinã iuſtitiam. Sit exemplum deſumptum ex Num. cap. 23. 21. -

לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל ׃

Non aſpexit (Deus) *iniquitatem in Iacob*, *& non vidit laborem*, *ſeù præuaricationem in Iſraël*. R. Salom:

לא הביט הקב״ה און שביעקב כשהן עוברין על דבריו אינו מדקדק אחריהם לתתבונן באונוות שלהם

nit, nec diuidit vt facit creatura; ſed omnia ſimul intelligit, & vnica cognitione cognoſcit, quia Deus non cognoſcit, aut intelligit per ſpeciem aliam ab eſſentia ſua; nam intelligere Dei eſt ſuum eſſe, & ſua eſſentia, nec ab ea diſtinguitur. Cognoſcit autem bonos, & malos; iuſtos & iniuſtos: bonos via approbationis, malos via reprobationis. Aben Ezrę autem videtur in Deo ponere cognitionem diſcurſiuam, cùm velit habēre Deum ſcientiam particularium per viam vniuerſalem, quaſi ex præmiſſis vniuerſalibus particularem concluſionem eliciat.

Negant Diuinam prouidentiam in Gentiles, quia dicunt ſolùm ſuper Iudæos Diuinitatem inhabitare, non ſupra Gentiles, per quos Chriſtianos intelligunt: ſic in מחזור *Machazor* Bononienſi pagina 4. primæ partis, quamuis nota Arithmetica ſignata non ſit, circa principium Commentarij, & in illam benedictionem. -

בא״י אמ״ה עוטר ישראל בתפארה ׃

dicitur -

כשמניח הכבע על ראשו מברך עוטר ישראל בתפארה ׃ על שם המעטרכי חסד ורחמים ׃ ואמר כאן ישראל לפי מחשבינה שורה עליהם ולא על הגוים ׃

Quando imponit pileum ſuper caput ſuum, benedicat: Qui coronas Iſraëlem in decore: iuxta illud (Pſal. 103. 4.) Qui coronat te miſericordia, & miſerationibus. *Dicit autem hoc loco* (Iſraëlem) *quia Diuina maieſtas ſuper* (Iſraëlitas) *habitat*, *& non ſuper Gentiles*. Et ne credas, eos intelli-

tes erunt deſtinati perditioni, & quòd probi ſemper viuent. Nec tribuit Deo ſcientiam vllam practicam, vt Theologi noſtri, ſed ſpeculatiuam tantùm. Ponamus eius verba -

כי יודע: אין ספק כי השם הנכבד יודע הכללי' והפרטים הכללים הם נפש כל חי לכל הברואים והפרטים הם כל מין ומין בפני עצמו או אפי' כל בריה ובריה בפני עצמה כי מעשה ידיו כולם רק דעת הפרט לכל אחד בדרך כלל הן לצדק הן לרשע ידענו ולעולם ידע אומנות הנודעות ובעבור שתעמדנה נפשות הצדיקים ותהיינה קיימות לעולם על כן ידע אותם גם ידע כי נפשות הרשעים מאבדנה הנה הטעם כי דרך הרשעים לאבדון ואם נפשות הרשעים תאבדנה אף כי נפשות הלצים :

Quoniam nouit Dominus &c. Non eſt dubium, quòd Deus glorioſus noſcat vniuerſalia, & particularia. Vniuerſalia ſunt, anima cuiuſlibet viuentis omnium creaturarum: & particularia ſunt quælibet, & ſingulæ ſpecies in ſeipſis (imò hæc ſunt vniuerſalia) *vel etiam quælibet creatura per ſeipſam* (indiuidua) *quia ſcilicet opus manuum eius ſunt omnia illa. Verùm ſcientia particularis vnicuique eſt per viam vniuerſalem, ſiuè ſint ad iuſtificandum, ſiuè ad condemnandum. Scit illud, & ſemper cognoſcit artificium rerum notarum; & propterea; quia ſtant animæ iuſtorum, & ſtabunt etiam in perpetuum, ideò nouit eas. Item cognoſcit, quòd animæ impiorum peribunt. En ratio, & cauſa iuxta illud* (Pſal. 1. 6.) Quoniam via impiorum ad perditionem eſt. *Et ſi animæ impiorum peribunt, quantò magis animæ deriſorum?* Hæc Aben Ezræ doctrina falſa eſt: nam Deus intelligendo non compo-

Diuinam prouidentiam circa ſingularia, quia (inquit) hæc à Deo non cognoſcuntur. Sic enim dicit ſuper Pſalmum 73. ver. 12. -

הנה אלה רשעים ושלו עולם השגו חיל :

Ecce iſti impij, & tranquilli ſeculi apprehenderunt diuitias -

הנה : הטעם שהצדיקים יודעים דעת אמת שיש אלוה נשגב מדעת אדם והוא חכם לב שידע הכללים שהם עומדים וחלקים שהם הפרטים הם משתנים בכל עת על כן לא ידעם השם כי אינם עומדים :

Ecce iſti impij &c. Senſus eſt, quòd Iuſti nouerunt ſcientiam Veritatis, quia Deus ſuperior eſt ſcientia, & cognitione hominum, & eſt ſapiens corde, qui nouit vniuerſalia, quæ ſunt permanentia: & partes. quæ ſunt particularia quædam ſemper permutantur; propterea non nouit ea Deus, quoniam non ſunt permanentia. Negat apertè Aben Ezræ in Deo ſcientiam ſingularium; quia non ſunt permanentia, ſed contingentia & mutabilia. Contra habent noſtri Theologi cum D. Thoma 1. p. qu. 14. art. 6. qui docent; Deum omnia ſingularia diſtinctiſſimè cognoſcere, & de his ſummam prouidentiam habere. Sed idem R. Aben Ezræ ſuper Pſal. 1. 6. *Nouit Dominus viam iuſtorum, & iter impiorum peribit.* Non videtur Deo tribuere altiorē cognitionem & ſcientiam, ſiuè intimiorem; de actibus humanis, ſiuè ad iuſtificationem, ſiuè ad condemnationem hoc loco, quàm illud, quod eſt notiſſimū etiam omnibus; ſcilicet quòd malè agen-

quaſi Deus, non voluntate ſua operetur, ſed ad voluntatem hominis cogatur operari.

Prouerb. 15. 3. בכל מקום עיני יהוה צפות רעים וטובים׃ *In omni loco oculi Domini ſpeculantur malos, & bonos.* R. Leui Ben Gerſon ait.

הנה עיני יהוה הם בכל מקום כי כל הדברי׳ שופעי׳ מידיעתו והשגחתו כמו שנתבאר במקומותיו ולז׳ הוא מבוא׳ שהם צופות הרעים והטובים מצד ההשגה הכוללת ומצד הפרטים תדבק השגחתו בטובים אלא שכבר סודר ממנו מה שישול׳ כו לאיש כמעשהו אם טוב ואם רע׃

Ecce oculi Domini ſunt in omni loco, quoniam omnia infunduntur, & deriuantur à ſcientia, & prouidentia ſua, ſicut explicatum eſt in locis ſuis, & proptereà manifeſtum eſt, quòd oculi Domini contemplantur malos, & bonos ratione prouidentiæ vniuerſalis; ſed ratione prouidentiæ particularis inhæret prouidentia ſua in bonis. Sed ordinatum eſt à Deo, quòd retribuendum ſit homini iuxta opera ſua, ſiuè bonum, ſiuè malum. Videtur hic prouidentiam particularem extendere ad retribuendum homini iuxta opera ſua, quæ potiùs ad actum Iuſtitiæ, quàm ad prouidentiæ ſpectare videtur. Prouidentia autem cùm ſit ratio ordinis rerum ad finem, perfectiſſimè tribuitur Deo, & cui omnia ſubſunt, etiam ſingularia, etiam contingentia, & maximè rationalis creatura, cuius motus, & actiones omnes eidem ſubiacent prouidentiæ vt prouidentia eſt. Vide D. Thom. p. 1. q. 22. a. 1.

R. Abraham Aben Ezræ negat

Diui-

§. DECIMVSQVARTVS.

In Dei ſcientiam, prouidentiam, atque iuſtitiam.

IN illud Prouerbiorum 15. v. 24. ארח חיים למעלה למשכיל למען סור משאול מטה׃

Semita vitæ eſt deſuper intelligentem, vt declinet ab Inferno inferiori. R. Salomon.

ארח חיים׃ שהוא למעלה למשכיל כלומר המשכיל יתעכ׳ לעשות רצון יוצרו אולי ילך בארח החיים שהיא למעלה והם חיי הנפש המתאוות לשוב אל האלהים למען שתסור מן השאול שהוא למטה׃

Semita vitæ: *Intelligenti ad ſuperiora; hoc eſt: quantò res intelligibilis erit glorioſior, tantò præſtantior erit ergà eum qui ſcit rem illā, Dei prouidentia, & amabilior; ſeù ſuauior: & propterea debet homo, ſemper niti, vt aſcendat in apprehenſionem rerum ſublimiorum & præſtantiorum.* Appellantur autem ſuperiora & alta, quæ ſunt nobiliora, quomodo cæli ſunt nobiliores elementis; & inter elementa id quod eſt ſuperius, nobilius eſt inferiori ſe; *& propterea erit via vitæ intelligenti ſurſum,* reſpectu viri intelligentis, quaſi fuerit hoc, *vt elongaret, ſeù excluderet à loco infimo, qualis eſt Infernus.* Ex hoc habetur; quòd prouidentia Dei non eſt, quòd Deus aliquid præſtet, cui prouidet, ſed potiùs, quòd ſi homo det operam ſpeculandis rebus altioribus, tantò maiorem Dei prouidentiam ſibi comparabit. Qua in re eſt grauis error

ſuam timentibus ſe, quod non faciunt ſanè Reges carnales, & terreni, ſic dixerunt antiqui: *Non eſt, qui ſedeat ſuper ſolium Regis, nec qui audeat tractare manibus ſceptrum eius, neque inſidere equo illius. Sed Deus ſanctus benedictus hoc gratiæ tribuit Moſi ſeruo ſuo qui vtebatur ſolio ſuo. S. D.* (Iob 26. 9.) Tenens vultum ſolij: expandens ſuper illud nubem ſuam. *Vſus eſt ſceptro illius, quoniam ſcriptum eſt* (Exod. 4. 20.) Et accepit Moſes virgam Dei in manu ſua. *Et antiqui dixerunt, quòd in virga inſcriptum erat nomen Dei* יהוה. *Fecit item Eliam conſcendere equum ſuum. S. D.* (2. Regum 2. 11.) Et ecce currus igneus, & equi ignei: *Eſtne Regnum iſto ſpecioſiùs? Aliter: Rex caro & ſanguis dormit in ſtrato ſuo, & ſerui eius ſeruant ad lectum eius foris excubias. Sed Deus ſanctus benedictus non ſic. Iſraëlitæ dormiunt in ſuis lectulis, & nomen* שדי *SCIADDÀI inſcriptum poſtibus eorum, facit eis excubias in limine valuarum domus.* (intelligunt ſchedulā מזוזה *Mezuzà* affixam limini domus) *Rex caro & ſanguis habet famulos, qui præferunt ei faces, vt illuminent; & Deus ipſe illuminabat Iſraēlē in deſerto, quoniam dictum eſt* (Exod. 13. 21.) Et Dominus ibat ante illos per diem &c. & nocte in columna ignis. *Eſtne Regnum iſto præclariùs?* Miracula ob merita Sanctorum Patriarcharum Iſraëlitico populo à Deo antiquitùs patrata, moderni Verpuli impudenter ſibimetipſis attribuunt.

§. 14.

eſt vt caſtigetur. Videſis ſuprà pag. 196 vbi de Triſagio, & corporis ſubſultu vnitis calcaneis egimus.

Indigniſſimè Hebræi de Deo loquuntur, & penè ſemper blaſphemant in ſuis de Deo doctrinis, quando maximè non vtuntur ſacris literis. In *Machazor* Par. II. *De die feſto* כפורים in illud Iſaiæ 63. 1. *Ego loquens iuſtitiam magnus ſum ad ſaluandum*; hæc comminiſcuntur ex *Medràſc*: vbi dicunt, quòd cùm Deus videret, nec in ſupremis, nec in infimis, id eſt cæleſtibus, & terreſtribus, nempè inter Angelos, nec inter homines eſſe, qui patrocinium ſuſciperet pro filijs ſuis Iudæis, dixerit; *Ego qui loquor iuſtitiam, ſatis ſum vt per me ſaluem; Vult dicere. Ego aperiam os meum, vt teſter, & narrem eorum merita, & ſim interceſſor, & loquens pro eis; quoniam manus mea ſatis eſt mihi vt ſaluem illos, nec opus habeo auxilio & ope alterius.* Hic modus de Deo loquendi, eſt etiam contra ipſius Dei omnipotentiam, ſicut enim Deus armat creaturas in vltionem, cur non poſſit etiam mouere creaturas, vt velint defendere electos ſuos? Deinde faciunt Deum מליץ *Melìtz Aduocatum* & Interceſſorem. Sed penes quem? Quis enim Deo ſuperior, vel inter Deum & creaturas arbiter? Deinde per filios Dei, ſeipſos tantùm impudenter intelligunt.

In eodem loco eouſque amentiæ feruntur, vt Deum ſibi quodammodo famulum faciant. Dicunt enim, quòd Deus communicat gloriam

remus. In Cantione matutina: *Ea hora, qua Iſraëlitæ reſpondent Amen, ſit nomen eius magnum.* Dicunt, Deum geſtire animo & membris, mouere caput ſuum, & dicere: *Beatus Rex, quem ſic populus eius collaudat in domo ſua.* Blaſphemia eſt, Deum ſe dicere beatum propter laudes creaturæ, & maximè perfidi, ingrati, cœci, peruerſi, & carnaliſſimi populi.

Sed multò impudentiùs loquuntur de Deo in eodem *Machazore*, idque in Rubrica quadam in opere מרכבה *Marcheuà Quadrigæ*. *Benedicti à me cæli, & terra, & qui deſcenditis à ſacro Curru, ſi annunciabitis filijs meis, quòd ego facio ſub horæ matutinæ tempore, quando ſcilicet dicunt ante me, Sanctus, Sanctus, Sanctus: & monete illos, Vt leuent ad me oculos in altum contra Domum orationis ipſorum, & ſuſtollant calcanea ſua cum corpore in horà; qua celebrant קדושה Kidduſcià ſanctitatem meam; quoniam non eſt mihi Voluptas in mundo meo inſtar Voluptatis, quam capio, quando ipſi leuant oculos ſuos in meos, & ego meos in illorum. Et ipſamet hora ego apprehendo ſolium gloriæ meæ, vbi eſt imago Iacob, & amplector, & deoſculor, & in hoc eſt mihi memoria eius captiuitatis, & illos redimere feſtino, &c.* Inter alia abſurda, quæ hic leguntur, inſigne eſt, quod dicunt, Deum capere maiorem delectationem & voluptatem cùm tantùm aſpicitur ab oculis eorum, quàm cùm laudatur ab Angelis, & Beatis, qui penitùs voluntati Dei conformantur. Nedum hoc vt indecens, ſed vt blaſphemũ dignum eſt

Quis poterit numerare paruulos domus Iacob, de quibus dictum eſt, quòd multiplicabuntur ſicut puluis terræ, aut vnum ex quatuor caſtris Iſraël? At quia רבע *Rauaà* radix, ex qua deducitur רובע, etiam *Coire* aliquando ſignificat, vt in Leuit. cap. 19. 19. & capite 20 16. hinc in eandem ſignificationem deſumi debere volunt in hoc eodem loco, & præter intentionem literæ, obſcœnè exponunt. Et hic eſt mos & conſuetudo impudentium Talmudiſtarum, quorum obſcœniſſima commenta plerumque præterire volui, ne aures, & mens pudica pij & verecundi hominis Chriſtiani offendantur. Obſeruant autem Lexicographi רָבַע quando *Coire* ſignificat, de coitu quadrupedum tantùm intelligi debere, vt in locis ex Leuit. citatis. Locus autem Pſal. 139. 3. ארחי ורבעי זרית *Semitam meam, & accubitum meum ventilaſti*; in Talmude tantùm, & non alibi, de concubitu hominis explicatur, vt in citato Cod. נדה *Niddà* pag. 31. & ex eo in Rabbi Salomone ad Pſal. 139. & in ילקוט *Ialkùt* ibidem, & ſuper 2. Samuel. cap. 22. num. 163.

In מחזור *Machazore* etiam, multa contra Diuinam maieſtatem impiè proferunt, quorum nonnulla loca hic citabimus, prætermiſſis Hebraicis auctoritatibus, vt prolixitatem euitemus. Sed quia *Machazoris Bononienſis*, ex quo iſta habuimus, paginæ characteribus Arithmeticis numeratæ non ſunt; ideò precum quaſdam tantùm voces pro locis inueniendis affe-

ex Talmude haurit, ſicut & hunc locum ferè ad verbum tranſcribit ex Cod. נדה *Niddà* cap. 3. pag. 31. non longè à fine, cuius verba & ego hic exſcribam, quæ ſunt -

דרש רבי אבהו מאי דכתיב (במדבר כ״ג : י׳ :) מי מנה עפר יעקב ומספר רובע ישראל שהקב״ה יושב וסופר את רביעיותיהם של ישראל מתי תבא טיפת שהצדיק נוצר הימנה ועל דבר זה נסמית עינו של בלעם הרשע אמר מי שהוא טהור וקדוש ומשרתיו טהורין וקדושין יציץ בדבר זה מיד נסמית עינו דכתיב (שם כ״ד ג׳ : וט״ו :) נאם הגבר שתום העין :

Docebat R. Abàu : Quid eſt quod ſcriptum eſt (Num. 23. 20.) Quis numerauit puluerem Iacob, & numerans concubitus Iſraël? *Docet, quòd Deus ſanctus benedictus ſedet, & numerat concubituum vices Iſraëlitarum*, [R. Salomon עונת תשמישן *tempore coitus illorum*] *quando ſcilicet veniat gutta, vnde formandus ſit Iuſtus. Et propter hoc occæcatus eſt oculus Balaam impij : Dixit, quicumque eſt ſanctus, & miniſtri eius puri & ſancti ſunt. Habuit reuelationem hac in re, ſtatim occæcatus eſt ſibi oculus, quia ſcriptum eſt* (Ibid. 24. 4. 15.) Dictum viri clauſum (hominis) oculum.

Hoc obſcœniſſimum commentum ſtatuunt, & firmant ſuper illam vocem Scripturæ רובע *Ròuaa*, quæ verè *quartam partem* ſignificat. Vnde decimum verſiculum capituli 23. libri Numerorum Onkeloſus Chaldaicè vertit -

מן ייכול למימני דעדקיא דבית יעקב דאמיר עליהון יסגון כעפרא דארעא או חדא מארבע משריתא דישראל וכו׳ :

Quis

mediatè poſt affert, nempè יושב בפתח האהל *Sedebat in oſtio tabernaculi* idem numerare, quam numeret להכנים את האורחים *Vt introduceret hoſpites*, quod tamen falſum eſt : nam יושב בפתח האהל numerat 849. & להכנים את האורחים numerat 846. niſi 3. pro tribus dictionibus adiungantur.

Nefandiſſimum eſt, quod de Deo narrant : quòd obſeruet actus coniugum Iſraël, dum dant operam proli, & computet illorum actuum moras, & præcipuè quando cadit gutta, ex qua gignendus eſt Iuſtus. Hinc in illud Num. 24. 3. נאם הגבר שתום העין *Dixit vir occluſus oculo*. R. Salomon de Balaam ita loquitur -

רבותינו אמרו לפי שאמר (וידבר כ״ג : י׳ :) ומספר את רביע ישראל שהקב״ה יושב ומונה רביעותיהן של ישראל מתי תבא ספה שנולד הצדיק ממנה אמר בליבו מי שהוא קדוש ומשרתיו קדושים יסתכל בדברים הללו ועל דבר זה נסמת עינו של בלעם :

Dixerunt Magiſtri noſtri (vir occluſus oculo, ſeù ſtrabo Balaam erat) *quia dixerat* (ſuprà cap. 23. v. 10.) Quis numerabit puluerem Iacob, ומספר את רבע ישראל *Vmiſſppàr eth reuaà Iſraël*, & numerum concubituum Iſraël? *Quia Deus ſanctus benedictus ſedet & computat concubitus Iſraëlis quando abſcinditur guttula, de qua formandus eſt iuſtus. Dixit in corde ſuo. Qui eſt iuſtus, & miniſtri eius ſunt iuſti. Intellexit, ſeù vidit rem hanc, & ob id ſtrabo effectus eſt*. Hactenus R. Salomon Iarchi, qui nihil de ſuo profert, & quamuis loca plerumque non citet, attamen omnia

ham) *non erat circumciſus,cadebat in faciē,& tunc ego illum alloquebar;nunc verò ex quo circumciſus eſt , ipſe ſedet , & ego ſto . ,*

Primùm, de foramine inferorum , id fabuloſum eſt , & præter ordinem naturæ. Secundum, quòd Abraham ſederet ex dolore , & fuerit à Deo viſitatus cum Angelis, fabulæ. Tertium, cadere in faciem ex præputio. Ita & Quartum, Deum ſtare, Abraham ſedere,indignum eſt Diuinę maieſtati. Adeò hoc ſuperciliosum dogma Iudæorum mentibus infixum eſt, vt legendo קריאת שמע *Kiriàth ſcemaà Lectionem , Audi Iſraël &c.* ipſi ſedeant, & Deum ſtare imaginentur. Quod verò dicunt de intenſo dolore, quo tertio die Abraham cruciabatur ex circumciſionis vulnere , admitti poteſt, quia ex Geneſ. 39.25. legitur, Simeonem & Leui ad hunc diem contra Sichimitas vindictam reſeruaſſe: nam die tertio, quando grauiſſimus vulnerum dolor eſt , arreptis gladijs, omnem maſculum interfecerunt. De calore tertij diei à circumciſione Abrahæ, agitur in *Bereſcith Rabbà Paraſcià* 48. pag. 53. col. 1. editionis Amſtelodamenſis in folio, vbi eius origo ab igne Gehennæ infernalis aſſignatur. Et *Baal Turrim* id probare nititur ex æqualitate numeri vocum כחם היום *Cùm incaleſceret dies*, & זהו בגיהנם *hoc eſt in Gehenna*. Vtræque dictiones numerant 129. ſi tamē poſtremæ,vnitas addarur, quam ex tota dictione aſſumere ſolent. Sed hæc eſt Cabaliſtarū Ghematricorū inſulſa probatio , ſicut & alia quam imme-ſuam ſuper eos , quia dicitur Pſal. 22. ver. 4. *Et tu ſanctus habitans laudes Iſraël*, non tamen inducere debent ſenſum alium , vt Deus iubeat Abrahamum ſedere,quod eſt honoris ipſe verò maneat. Hoc enim ſi dicitur , Deo maximè indignum eſt , quomodocumque explicatur.

Idem dilucidiùs ex Capitulis R. Eliezer cap. 29. habetur hoc modo -

רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא אומר ביום שנמול אברהם ביום השלישי כאב היה לו מאד כדי לנסותו מה עשה הקב״ה נקב חור אחד בגיהנם והרתיח את היום ביומן של רשעים ויצא וישב לו בפתח האהל לרוח היום שנא׳ (בראשית יח׳ , א׳ ,) והוא יושב פתח האהל כחום היום אמר הקב״ה למלאכי השרת בואו ונבקר את החולה שמרת נמילות חסרים גדולה לפני מיד ירדו המלאכים ובקרו את אברהם בוא וראת כחת של מילה שעד שלא נימול אברהם היה נופל ואחר כך אני מדבר עמו שנ׳ (שם) ויפול אברהם על פניו עכשו שנמול הוא יושב ואני עומד שנ׳ (שם) והוא יושב פתח האהל וגו׳ ,

Rabban Gamliel fil. R. Iudæ Principis dicit : Quando circumciſus eſt pater noſter Abraham, die tertio cruciabatur intenſo dolore ex plaga ſua. Quid fecit Deus ſanctus benedictus? Vt tentaret eum , perforauit foramen vnum intra Gehennam, & feruorem æſtumque inuexit in mundum , iuxta diem impiorum. Exijt ergo Abraham (Geneſ. 18. 1.) & ſedebat præ foribus tabernaculi ad auram diei. *Dixit Deus ſanctus benedictus Angelis miniſterij : Deſcendamus , & viſitemus infirmum. Dixitque* (iterum) *Angelis : Venite, & videte, quanta ſit virtus Circumciſionis : quamdiù enim* (Abra-

manitas Dei ſancti benedicti erga Abrahamum? Quia (Abraham) *ſedebat, & Diuinitas ſtabat. S. D. Et ipſe ſedebat ſcriptum eſt* (quia Abraham) *volebat exurgere. Dixit ei Deus ſanctus benedictus: Sede tu. Hoc enim erit ſignum filijs tuis, quòd vt nunc tu ſedes, & Diuina maieſtas ſtat, ſic filij tui ſedebunt, & Diuinitas ſtabit. S. D.* (Pſ. 82. 1.) Deus ſtat in congregatione Dei.

Sed non ſcribitur ibi עומד *Omèd ſtat*, ſed נצב *Nitzàu* Ἕτοιμος *promptus, paratus*. Sic in alio loco: *Et ſtabis mihi ibi ſupra petram*. Exod. 33. 21. Vide etiam in *Rabbòth Paraſcià* 48. in Gen. Hoc loco non legitur Deum ſtetiſſe; & quamuis infra ver. 8. legatur והוא עומד עליהם *Et ipſe ſtabat iuxta eos*, de Abrahamo, & non de Deo intelligendum eſt; & quamuis de Deo quis intelligere vellet, dicendũ, quòd ſtare Dei eſt præſentem adeſſe, propter affectum eius, qui narratur erga creaturam. Iſti autem adinuenerunt ſenſum honoris, vt dicant, Deum creaturis impendere honorem, qui ſolo Deo debetur. *Honorem meum nemini dabo. Si ego ſum Deus, vbi eſt honor meus?* Malach. 1. 6. Niſi Hebræi ſubterfugiant dicentes, quòd Deus ſtet iuxta eos, id eſt ſuper ad defenſionem. Interroga, vtrùm orationem ſuam Hebræi exſoluant ſedentes, an ſtantes, an genu flexo? Sed ſi ita accipiunt, quòd Deus etiam ipſis ſedentibus, aſſideat, nempè, quia (vt ibidem ſubiungunt) pro omni laude, quam Creatori tribuunt, Creator ipſe locet inhabitationem

citur (Iſai. 30. 20.) Et erunt oculi tui videntes præceptorem tuum.

Conſtituunt Hebræi Deum quaſi Ludimagiſtrum in æterna beatitudine. Ad bonum ſenſum hæc Rabbinorum ſententia reduci poterit, ſi cum D. Hieronymo ad hunc locum dicamus; hoc adimpletum eſſe tempore Chriſti Domini, qui eſt per omnia ſecula Doctor, & Præceptor Eccleſiæ, quique in Euangelio ſuo, pro laciniosis Legis obſeruationibus atque mandatis, in vno verbo recapitulauit omnia: *Diliges proximum tuum ſicut te ipſum*. Hunc Deum & Hominem Præceptorem, Synagoga vidit, & audiuit docentem in terris.

Ponderant antiqui dictum Pſalmi 18. 36. *Et dediſti mihi protectionem ſalutis tuæ, & dextera tua ſuſcepit me, & diſciplina tua correxit me*. Sed hoc vltimum in Hebræo וענותך תרבני *Et manſuetudo tua multiplicabit me*. Legitur in ילקוט *Ialkùt Paraſcià* וירא אליו *Vaijerà elàu Et apparuit ei*. pag. 53. editionis Liburnenſis in folio paulò poſt medium.

זהוא יושב כתיב (תהלים י״ח, ל״ו) ותתן לי מגן וגומ׳ וענותך תרבני מה ענו׳ הרבה הקב״ה לאברהם שהיה יושב והשכינה עומדת שנאמר והוא יושב. כתיב בקש לעמוד א״ל הקב״ה שב אתה סימן לבניך מה אתה יושב ושכינה עומדת כך בניך יושבים ושכינה עומדת שנ׳ (תהלים פ״ב, א׳) אלהים נצב איטימוס כר״א ונצבת לי שם על הצור.

Et ipſe ſedebat: ſcriptum eſt (Pſal. 18. 36.) Et dediſti mihi protectionem &c. & manſuetudo multiplicabit me. *Quæ eſt iſta tam multa hu-*

ſit potentiſſimus, quia non eſt poteſtas, quæ comparetur ei; nihilominus non ſunt tenebræ luci comparandæ, nec decet vel meminiſſe nominum Dæmonum per labia noſtra, nedum comparare illos Deo.

Adeò ad Dei amicitiam, & familiaritatem ſe adiungunt, vt non vereantur Synagogam Iſraël, Matrem Dei nuncupare. Legitur hoc in R. Salomone. Cant. Cantic, 3. 11. in illud *Egredimini & videte &c. quo coronauit eum mater ſua*. Antiqui Hebræorum quærunt: Quomodo Iſraël ſit filia, ſoror, & Mater Dei. Quòd ſit Mater probant ex eo loco Iſai. 51. v. 4. *Attendite ad me popule meus, & natio mea*. Quod dicitur *Natio mea*, Hebraicè eſt ולאומי *Vlummi*, quod mutatis punctis ſignificat ולאמי *Matri meæ*. Neſcio, vtrum magis temerarium ſit; an ſe Dei Matrem appellare; an id ex Sacræ Scripturæ tam deprauato teſtimonio velle colligere?

Item conatur hoc elicere ex Cant. Cantic. cap. 8. v. 5. *Ibi peperit te* אמך *Immècha mater tua; ibi concepit genuit te*. R. Salomon.

חרי אמרנו שחקב״ה קראה אמו שם נהיתה לך לאם :

Iam diximus, quòd Deus ſanctus benedictus (Iſraëlem) *appellauit Matrem ſuam: Ibi, inquit, facta eſt tibi quaſi Mater*. Verum eſt ſanè, quòd verba iſta: *Sub malo excitaui te, ibi peperit te mater tua, ibi concepit, genuit te*, ſunt verba Sponſæ alloquentis Sponſum maſculino genere (nam לְךָ *Lechà* id eſt *te*, maſculino genere le-

gitur) ſed non dirigitur ab Eccleſia ſermo ad Deum, ſed ad Meſſiam, qui *ſub arbore*, id eſt propter peccatum arboris eſt excitatus, & venit in mundum, carnem aſſumens, & conceptus, & genitus eſt; vel ſi quod eſt aliud ſignificatiuum myſterium. Huc videtur quaſi per ſomnium alludere Aben Ezræ, qui locum iſtum de Meſſia interpretatur.

In illud Exodi 32. 16. והלוחות מעשה אלחים המה *Tabulæ autem opus Dei erant*; R. Salomon inquit.

כארם שאומר לחבירו כל עסקיו של פלוני במלאכת פלונית כך כל מעשיו של הקב״ה בתורה :

Sicut homo, qui dicit ſocio ſuo; Totum eius ſtudium in hac, vel illa arte verſatur: ſic tota Dei cura, & oblectatio eſt in Lege. Indignum hoc eſt infinita Dei ſapientia, & eſt contra ſenſum proprium. Quia opus Dei eſt factura, & opificium.

Item Numer. 23. v. 22. יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל *Dicet ipſi Iacob, & Iſraël, quid operatus eſt Deus?* Rabbi Salomon.

עוד עתיד להיות עת כעת הזאת אשר תגלה חבתן לעין כל שהן יושבין לפניו ולמדין תורה מפיו ומחיצתן לפנים ממלאכי השרת והם ישאלו להם מה פעל אל וזהו שנאמר והיו עיניך רואות מוריך :

Futurum ſit tempus quale nunc eſt, quo manifeſtabitur dilectio in oculis omnium, quia omnes coram illo ſedebunt, diſcentque Legem ex ore eius (ſcilicet Dei) *& diſcrimen eorum intimum, præ Angelis miniſterij; & ipſi quærent, quale ſit opus Dei: & hoc eſt quod di-*

ci-

qui infinitus eſt, & immenſus.

Item 1. Reg. 13. 33. in אחר הדבר הזה לא שב ירבעם וגו׳. *Poſt verbum hoc non eſt reuerſus Ieroboam &c.* R. Sal.

ורבותינו דרשו אחר שתפסו הקב״ה בבגדו ואמר לו חזור בך ואני ואתה ובן ישי נטייל בגן עדן

Rabbini noſtri (antiqui) *tradiderunt, quòd hoc fuit, quando Deus ſanctus benedictus apprehendit illius veſtem, & dixit illi: Redi ad te, quia ego & tu, & filius Iſai, deambulabimus in Paradiſo voluptatis.* Ludicra plane, & Deo indigna.

Item Exodi 32. 18. in illud: *Deditque* (Dominus) *Moſi cùm compleret* לדבר אתו *loqui ſecum;* dicunt, quòd Moſes primùm audiebat lectionem de ore Dei, deinde rurſus repetebant lectionem ambo pariter. Ita R. Salomon his verbis -

לדבר אתו מלמד שהיה משה שומע מפי הגבורה וחוזרין ושונין את ההלכה שניהם יחד

Loqui ſecum: *Vt diſcatur, quòd Moſes audiebat ex ore Dei; & poſtea legebant Hallachà Lectionem ambo ſimul.* Nec etiam Ludimagiſtro honorificum eſt iſtud, quod Deo attribuunt.

Laudantes Dei fortitudinem impudentiſſime comparant illam fortitudini, & potentiæ Dæmonum. Num. 23. 22. כתועפות ראם לו *Fortitudo Vnicornis ei eſt.* R. Salomon -

ואמרו רבותינו אלו השדים

Dixerunt Magiſtri noſtri, Vnicornes iſti ſunt Dæmones. Licet Dæmon

 ſit

§. DECIMVSTERTIVS.

In Dei auctoritatem & maieſtatem.

IN illud Leuitici 26. 12. והתהלכתי בתוככם *Et ambulabo inter vos.* R. Salomon.

אטייל עמכם בגן עדן כאחד מכם ולא תהיו מזדעזעים ממני יכול לא תיראו ממני ת״ל והייתי לכם לאלהים

Deambulabo vobiſcum in Paradiſo voluptatis, quaſi vnus veſtrum, & non pauebitis à me. Sed numquid non timebunt ab eo, Dicitur in litera: Et ero eis in Deum.

Ambulatio myſticè capitur, ſcilicet pro influxu & irradiatione Diuina in Beatos. Hebræi autem craſsè, & temerariè aſcribunt Deo deambulationem carnalem, & localem in horto. Quòd ſi obijciant de deambulatione Dei in Paradiſo. Reſpondet D. Auguſtinus in Geneſ. ad literam lib. 11. cap. 33. Quòd hoc *non niſi per creaturam viſibiliter factum eſt.*

Item ibidem paulò ſuprà, verſu ſcilicet 9. ופניתי אליכם *Et conuertar ad vos.* R. Salomon.

אפנה מכל עסקי לשלם שכרכם

Vacabò (inquit R. Salom.) *à quocumque negotio, vt reddam vobis mercedem veſtram.* Quaſi Deus non curet vniuerſa vnica tantùm actione, id eſt per eſſentiam ſuam ſine diſtractione mentis, quod eſt defectus ſolius creaturæ, non autem Creatoris,

ri iſti tecum? Dicit R. Salomon, quòd Deus dedita opera ſimulauit ſe neſcire, vt Balaam in ſuo errore confirmaret. Eius verba ſunt -

לחטעותו בא אמר פעמים שאין תכל גלוי לפניו אין דעתו שוה עליו אף אני ארא' שאוכל לקלל ולא יבין ׃

Venit (Deus, & hoc modo interrogauit) *vt illum in errorem induceret* (ſeù confirmaret.) *: nam* (Balaam ex ſua opinione) *dicebat: Perſæpè euenit, quòd non omnia nota ſunt Deo; non eſt mens eius firma, & ſtabilis in ſe. Ego igitur obſeruabo tempus, quo poſſum maledicere, vt ille non intelligat.* Hanc ſtultitiam fingunt, non ob aliud, niſi quia neſciunt intelligere, quomodo Deus, qui nouit omnia, dixerit Balaamo: *Qui ſunt viri iſti tecum?* quaſi ignoraret illos. Non eſt nouum in Scriptura, quòd Deus tentet ſæpiſſimè homines, vt appareat quales ſint, & ſuo ſe prodant eloquio; & hæc Dei tentatio, & interrogatio, non eſt, vt Deus cognoſcat, ſed vt homines ſciant, & agnoſcant. Dicere autem Deum tentare in perniciem, & in malum, vt damnet etiam homines malos, quos ſemper ad ſe conuertere ſtudet, non eſt ſine blaſphemia.

Item, 2. Samuel. 7. 4. in illud ויהי בלילה ההוא *Et fuit in nocte illa.* R. Salomon -

אמר ר' חנינא בר פפא אמר לו הקב"ה לנתן האדם הזה שאני משלחך אצלו מהיר הוא שמא ישכור פועלים ונמצאתי מפסידו מהר ואמור לו לא אתה תבנה הבית ׃ ר' סימון אומר האדם הזה שאני משלחך אצלו נדרן הוא בענין שנ' (תהלים קל"ב׃ ב'׃) אשר נשבע ליהוה נדר לאביר יעקב אם אבא באהל ביתי שמא יאמר איני אוכל ואיני שותה עד שאעשה כך ונמצאתי מפסידו ׃

Dixit R. Chaninà Bar Papà: Dixit Deus ſanctus benèdictus ipſi Nathàn: Vir iſte, ad quem ego te mitto, in agendo præceps eſt, fortaſſe iam conductos habebit operarios, & meum erit demoliri: Age, feſtina, dicito illi: Non ædificabis tu mihi Domum. R. Simon (aliter) *dicit:* (Dixit Dominus) *Vir iſte, ad quem ego te mitto, ad vouendum proniſſimus eſt, iuxta illud* (Pſal. 132. 2.) Qui iurauit Domino, vouit potenti Iacob. (v. 3.) Si introiero in Tabernaculum Domus meæ; *fortaſſe prorumpet in votum, vt dicat: Non manducabo, nec bibam, donec ſic faciam, & ego tenebor diſſoluere.* Præterquam quod in Diuinam ſapientiam blaſphematur, aſcribitur etiam Deo timor quodammodo, & ſollicitudo, ne Dauid præueniret facere quod Deus nolebat, niſi quamprimùm Nathan feſtinaret, & impediret; quaſi Deo deeſſet modus impediendi, vel immutandi Dauid Regis animum. Indigniſſima de Deo locutio. Deinde aſcribunt Deo moleſtiam, quam incurrere timeat. Quo quid dici poteſt imprudentius, vel ſceleſtius?

crediderat, eueniunt. Sed Deus, qui omnia præuidit, & ſcit, quomodo euentura ſint, eum pœnitere non poteſt. Dicitur tamen impropriè pœnitere, & dolere; quia hominum ſcelera caſtigando, eoſque delendo, videtur nobis retractaſſe quæ fecerat, quamuis in Deo nulla voluntatis mutatio fiat, aut facti pœnitudo.

Tradunt infinitis penè in locis, Deum ſtatuiſſe, Legem exhibere mundo poſt mille generationes: ſed quia mox vidit mundum tanto temporis ſpatio, non potuiſſe conſiſtere abſque Lege, ſubtraxit è mille generationibus illis generationes, ſeù ætates 974. Legitur hoc in R. Salomone 1. Paralip. cap. 16. ad v. 15. דבַר צוה לאלף דור *Verbum præcepit ad mille generationes*, his verbis -

התורה אשר צוה להודיע בעולם אחר אלף דור וראה שאין העולם מתקיים בלא תורה והעביר מהם תשע מאות ושבעים וארבע דורות ׃

Hæc eſt Lex, quam præcepiſti notificare mundo poſt mille generationes: & vidit, quòd mundus non potuit conſiſtere ſine Lege; & ſubtraxit ex eis nongentas ſeptuaginta quatuor generationes. Impudentiſſima blaſphemia eſt in Deum, qua tollitur ſcientia, & præſcientia, atque Diuina ſapientia.

Peccant etiam alia ratione in Diuinam ſapientiam, quæ eſt ſumma veritas; quia dicunt, Deum cum Balaam vſum eſſe verbis ad decipiendum compoſitis, quibus etiam illum deceperit. Num. 22. 9. in illa verba: *Et venit Deus ad Balaam, & dixit*: מי האנשים האלה עמך *Qui ſunt viri*

ri

ſucceſſerit Herodes Antipatri Proſelythi filius, & poſtea ſub Veſpaſiano, Regnum huiuſmodi generis, immò imaginem Imperij, funditus fuiſſe deletum. Tanta eſt Hebræorum, vel ignorantia, vel impietas; vt cùm nodos Scripturarum explicare nequeant, non vereantur ſoluere impudentiſſimis blaſphemijs.

In illud Geneſ. 6. 6. ויתעצב אל לבו *Et doluit ad cor ſuum*, legitur in *Bereſcìth Rabbà, Paraſcià* 27. pag. 30. col. 3. paulò ante medium, quòd ſicut Rex volens ædificare Palatium, omnia facit de conſilio & manu Architecti, cuius ingenio & ſapientiæ fidit; & quando magiſterium diſpliceat, non poteſt dolere, niſi de Architecto, cui nimium tribuit: ſic Cor Dei (inquit) Architectus Dei eſt, cum quo inijt conſilium, dicendo; *Faciamus hominem*. De quonam ergo dolere debet, ſi opus factum non placuerit; niſi de corde ſuo? Et hoc eſt, quod legitur: *Et doluit ad cor ſuum*. Verba illius ſunt -

אמר ר׳ ברכיה משל למלך שבנה פלטין ע״י אדרכל ראה אותה ולא ערבה לו על מי יש לו להתכעס הלא ע״י אדרכל כך ויתעצב אל לבו ׃

Dixit R. Berachià: Hoc ſimile eſt Regi, qui ædificat Palatium per manus Architecti. Vidit illud, & non placet. Contra quem indignari debet, nonnè contra Architectum? Ita (& in hoc caſu) *& doluit ad cor ſuum*. Hoc, quod erat interpretandum, vt vitaretur ſenſus offenſiuus, illi magìs augent ſcandalum. Homo retractat ſua dicta & facta, quando aliter quàm

ומדרש אגדה במקום שנתק שעשה תשובה בבבל ונשאל הקב״ה שנשבע (ירמיה כ״ב, ל׳.) כתבו את האיש הזה ערירי ונולד לו זרובבל בבבל ונאמר לו על פי הנביא (חגי ב׳, כ״ג) ביום ההוא אקחך זרובבל בן שאלתיאל עבדי ושמתיך כחותם כלפי שאמר לאביו אם יהיה חותם על יד ימיני אנתקנו ,

Ex Medràſc Agadàh: In loco, Unde (Deus, Choniàu ſeù Iechoniam) *auulſit, ibidem illum repoſuit: quia* (Iechonias) *fecit pœnitentiam in Babylonia, & Deus ſanctus benedictus petijt quodammodo abſolutionem de eo, quod olim iurauerat* (Ierem. 22. 30.) Scribite virum iſtum carentem prole. *Et tamen natus eſt ei Zorobabel in Babylone. Et dictum eſt ei per Prophetam* (Agg. 2. 24.) In die illa aſſumam te Zerubabel fili Scealtiel ſerue mi, & ponam te ſicut ſignaculum, (ſeù quaſi ſigillum) *pro eo quod dixerat patri ſuo* (Ierem. c. 22. v. 24.) Si erit annulus in dextera mea, euellam eum. Sed quòd Iechonias filium genuerit, & poſteros habuerit vſque ad Chriſtum, non contradicit Iechoniæ ſterilitati; ea enim in textu explicatur, nempè quòd in diebus ſuis non proſperaretur, nec habiturus eſſet ſucceſſorem, qui ſederet ſuper ſolium Dauid: quia vt exponit D. Hieronymus ibid. *In diebus ipſius Ioachim non ſucceſſit ei Rex filius, ſicut ipſe patri ſucceſſerat, ſed fuit in captiuitate. A Salathiel & Zorobabel enim vſque ad Chriſtum nullus Regiam obtinuit poteſtatem.* Vnde & Ioſeph alijque referunt, de Sacerdotali genere, ac Tribu Leui fuiſſe Principes Machabæos, quibus ſuc-

confluerent; illumque defatigarent, quia de recenti circumciſus fuerat, & nondum priſtinæ ſanitati reſtitutus; ſed poſtquam cognouerat, Abraham id ægrè ferre, miſiſſe ad illum Angelos in forma hominum. Sic autem ſubdit R. Salomon Iarchi -

הוצי׳ הקב״ה חמה מנרתקה שלא להטריחו באורחים ולפי שראהו מצטער שלא היו אורחים באים הביא המלאכים עליו ,

Eduxerat Deus Solem è theca ſua: (nam dicitur in textu כחם היום *Chechòm haijòm, cùm incaleſceret dies, in feruore diei*) *ne* (Abraham) *hoſpitum cauſa* (quos excipiebat hoſpitio) *nimium fatigaretur; ſed quandò vidit ægrè ferentem quòd non tranſirent hoſpites; Angelos, ſub hominũ forma, ad eum miſit.* Hinc patet, Deum retractare id quod antea fecerat. Cauſa etiam caloris Solis quam adducit, eſt merum Rabbinicum ſomnium. Hoc idem legitur in Talmude Codice בבא מציעא *Bauà Metzià* cap. 7. pag. 86. b. circa finem, vnde hoc ſuum commentum R. Salomon decerpſit.

Sed horribile eſt, quod tradunt Ieremiæ c. 22. 24. quòd Deus contra iuramentum ſuum neſcio quid fecerit, & quodammodo abſolutionem de hoc iuramento, quaſi de periurio petierit. Verba ſunt R. Salomonis in illud -

אם יהיה כניהו בן יהויקים מלך יהודה חותם על יד ימיני כי משם אתקנך

Si eſſet Choniàu filius Iehoiachim Regis Iudæ annulus ſuper manu dextera mea: quia inde euellam te.

מי יאמר אליו מה תעשה ׃

Quis dicet ad eum: Quid facis? In Deo enim ſemper remanet libera agendi voluntas. Cæterùm ad ם *Mem* clauſum dictionis לםרבה *Lemarbbè Ad multiplicandum* quod attinet, multa de eo ad probandum præciſum tempus aduentus Meſſiæ affert Raymundus Martini in *Pugione fidei* par. 2. cap. 14. n. 11. & Par. 3. diſt. 1. cap. 9. num. 5. & poſt ipſum Galatin. lib. 4. cap. 19. vbi notandum, falſum eſſe locum, quem affert idem Galat. ex Cod. שבת *Sciabbàth De Sabbatho* cap. הבונה *Habbonè ædificans*, ם *Mem* clauſum loci Iſaiæ citati, מם סתומה דבר סתום רומז, *Verbum clauſum, vel rem clauſam*, id eſt *occultam ſignificare*. Diligenter perlegi totum iſtud caput Talmudicum, & nihil in eo inuenire potui, quod in verbis, aut ſententia id ſignificaret.

Exod. 10. 10. in illud ראו כי רעה נגד פניכם *Videte quia* רעה *Raàh malum eſt contra facies veſtras*, Dicitur Deum, cùm vellet delere Iſraëlitas, admonitum oratione Moſis, ne vellet verificare quod prædixerat Pharao ipſis Iſraëlitis, ſtatim pœnituiſſe mali, quod inferre cogitabat Iſraëli, & conuertiſſe ſanguinem, quem effundere volebat vltionis & iuſtitiæ cauſa in ſanguinem circumciſionis. De quo ita legitur in *Raſci* loc. cit.

ומדרש אגדה שמעתי כוכב אחד יש ששמו רעה אמר להם פרעה רואה אני באיצטגנינות שלי אותו כוכב עולה לקראתכם במדבר והוא סימן דם והריגה וכשחטאו ישראל בעגל ובקש הקב״ה להרגם אמר משה בתפלתו למה יאמרו מצרים לאמר ברעה הוציאם זו כי רעה נגד פניכם מיד וינחם יהוה על הרעה והפך את הדם לדם מילה שמל יהושע אותו וזהו שנאמר (יהושע ה׳ ט׳ ׃) היום גלותי את חרפת מצרים מעליכם שהיו אומרים לכם דם אנו רואין עליכם במדבר ׃

In Midràſc Agghadà dicitur: Sydus quoddam reperiri (inquit Pharao) *cuius nomen ſit* רעה *Raàh. Dicebat ad eos Pharao per Aſtrologiam: Video illud præcedere ante vos per deſertum, & eſt ſignum ſanguineum & lethale. Et quando peccauerunt Iſraëlitæ in Vitulo, & voluit Deus ſanctus benedictus illos occidere, dixit Moſes in oratione ſua: Cur, dicent Aegyptij, malitioſè eduxit eos, quoniam* רעה *Raàh præcedit eos? Statim pœnituit Dominum ſuper malum, & conuertit hunc ſanguinem in ſanguinem Circumciſionis eorum, quos circumcidit Ioſue. Et hoc eſt, quod dicitur* (Ioſue cap. 5. v. 9.) Hodie manifeſtaui ignominiam Ægypti ſuper vos; quia dicebant vobis, Sanguinem nos vidimus ſuper vos in deſerto.

Indigniſſimum ſanè eſt, Deum rationem habere voluiſſe eorũ, quæ dixerat impius Pharao. Item, fuiſſe quodammodo coactum, ne vanum faceret, quod Stellæ demonſtrabant, nempè ſanguinis effuſionem, quaſi euentum ineuitabilem, vertiſſe in effuſionem ſanguinis Circumciſionis.

In Gen. 18. 1. in illud *Et ipſe ſedebat in oſtio Tabernaculi* כחם היום *cùm incaleſceret dies*. Dicit R. Salomon, Deum auxiſſe æſtum caloris, ne tam multi hoſpites ad Abraham con-

ר נחמיה אמר מתנחם אני שבראתי אותו מלמטה שאילו בראתי אותו מלמעלה חשם שהמריד בי את התחתונים כך היה ממריד בי את העליונים ׃

R. Nachmiâ dixit: Conſolatus ſum me, quòd creauerim illum ex inferioribus (ex terrenis). *Quòd ſi illum creauiſſem ex ſuperioribus* (ex cæleſtibus) *ſicut in me rebellauerunt terreſtria, ita feciſſent & cæleſtia.* Quaſi Deus rem non agnoſcat, niſi poſt factum, cùm tamen Deo, non minùs futura, quàm præſentia, nota ſint. Nugæ ſunt, & fabulæ, quòd homo (vt talis eſt) crearetur, vel creari poſſet de cæleſtibus. Non enim cæleſtia ſunt mortalia. Homo autem creandus erat mortalis, & terrenus, vt regeret mortalia.

Item Gen. 6. 17. הנני מביא *Ecce ego adduco diluuium aquarum &c.* R. Salomon -

חנני מוכן להסכים עם אותם שורזוני כבר מה אנוש כי תזכרנו ׃

En ego paratus ſum aſſentiri iis, qui me olim aduerſus hominem incitarunt, quando dixerunt: Quid eſt homo, quòd memor es eius? Ex hoc loco apparet, Deum oblata occaſione mutare animi ſententiam, quam olim non probabat. Vide ſuprà in Tract. *De Angelis* pag. 263. & ſeqq.

Dicunt etiam, Deum voluiſſe Regem Ezechiam Meſſiam facere, ſed admonitus ab Angelis cuiuſdam erroris Ezechiæ, mutaſſe ſententiam. Iſaiæ 9. 7. R. Salomon -

אמרו רבותינו בקש הקב״ה לעשות חזקיה

משיח וסנחריב גוג ומגוג אמרו מלאכי השרת לפני הקב״ה מי שקצץ דלדות ההיכל ושיגרן למלך אשור יעשה משיח מיד כתמו הכתוב ׃

Dixerunt Magiſtri noſtri: Voluit Deus ſanctus benedictus Ezechiam Meſſiam facere, & Sennacherib Gog & Magog. Dixerunt Angeli miniſterij coram Deo ſancto benedicto: Eumne, qui confregit Valuas Templi, & miſit illas ad Regem Aſſyriæ, decet Meſſiam creari? Statim clauſerunt, ſignauerunt ſcripturam. Excepit hoc commentum R. Salomon ex Talmude Cod. סנהדרין *Sanhedrìn* cap. 11. חלק *Chèlek* pag. 94. longè poſt principium, vbi ſic habetur -

(ישעיה ט׳ ׃ ו׳ ׃) למרבה המשרה ולשלום אין קץ וגומר ׃ אמר רבי תנחום דרש בר קפרא בציפורי מי פני מה כל מ״ם שבאמצע תיבה פתוח וזה סתום ׃ בקש הקב״ה לעשות חזקיהו משיח וסנחריב גוג ומגוג וכו׳ ׃

(Iſai. 9. 7.) למרבה *Ad multiplicandum principatum, & pacis non erit finis &c. Dixit R. Tanchùm: Exponebat Bar Kaphrà in Tzippurri: Cur omnis* (litera) ם *Mem in medio dictionis* (poſita) *eſt aperta, & hæc eſt clauſa?* (Quia) *voluit Deus ſanctus benedictus* (Regem) *Ezechiam Meſſiam facere, & Sennacherib Gog & Magog &c.* Quantò ſapientiùs de Deo loquuntur Chriſtiani, qui in diuinis cognoſcimus, non differre *velle*, & *poſſe*: nam ex Pſal. 135. 6. habemus -

כל אשר חפץ יהוה עשה בשמים ובארץ וגו׳ ׃

Omnia, quæ voluit, Dominus fecit in cælo, & in terra &c. - Et Iob 9. 12.

loco : Si Moſes viueret, ipſe Dux eſſet populi deducendo in terrã Iſraël : eſt ambigere de eo, quod iam Deus conſtituerat, ſcil. ne Moſes in terram promiſſionis intraret. Num. 20 12.

§. DVODECIMVS.

Blaſphemiæ Rabbinorum in Dei immutabilitatem.

MVltis in locis, & quidem frequenter, Deum retractare conſilium, & eius, quod fecerat, pœnitere inducunt; & eo, quod non fecerat, gaudere. Sic dicunt, Deum gauiſum fuiſſe, quòd non creauerit hominem de ſuperioribus, poſtquam agnouit hominem per peccatum conturbaſſe omnia in terris. Sic R. Salomon Gen. 6. 6. ſuper illud -

וינחם יהוה כי עשה את האדם בארץ ׃

Et pœnituit Dominum quòd feciſſet hominem in terra; inquit -

נחמה היתה לפניו שבראו בתחתונים שאילו היה מן העליונים היה ממרידה ׃

וינחם *Vaijnachèm* (interpretatur Non *pœnituit*, ſed) *Conſolatio fuit ſeù conſolatus eſt ſe, quòd crearit hominem de inferioribus; quia ſi fuiſſet creatus de ſuperioribus, adduxiſſet ſuperiora in rebellionem* (contra me). Rabbi Salomon deſumpſit hæc ex בראשית רבה *Bereſcith Rabbà Paraſcià* ſect. 27. pag. 30. editionis Amſtelodamenſis col. 3. circa principium, vbi ſic legitur -

של משה בא יהושע ושאל אמר הקב״ה משה עברי מת והתורה על שמו נקראת לומר לך אי אפשר צא וטורדן במלחמה ׃

Senſus eſt : *Si ille viueret, elegiſſem illum*; cùm autem ille mortuus ſit, tranſi tu. *Vel alluditur in hoc dicto ad id quod tradiderunt Antiqui : In luctu Moſis tradita ſunt obliuioni tria millia* הלכות *Hallachòth ſententiarum, ſeù deciſionum legalium. In tanta ergo iactura conſuluit Ioſue Deum*, petiitque eiuſmodi ſententiarum obliuionem reuocari, ad memoriam, & reſtaurari. Cui *dixit Deus : Moſes ſeruus meus mortuus eſt, & Lex vocatur de nomine Moſis. Dico tibi : Non eſt poſſibile; exi, & exerce te in bellis*. Hanc ſententiam compilauit R. Salomon ex Talmude Cod תמורה *Themurrà* cap. 2. pagina 16. circa principium, vbi ſic legitur -

אמר רב יהודה אמר שמואל שלשה אלפים הלכות נשתכחו בימי אבלו של משה ׃

Dixit Ràu Iudas, dixit Samuël : Tria millia Hallachòth Lectiones, ſiuè deciſiones legales obliuioni traditæ ſunt tempore luctus Moſis. Quamuis hæc fabuloſa ſint, attamen blaſphemum eſt, quod dicit R. Salomon, Deum non potuiſſe reuocare ad memoriam quæ perdita obliuione fuerant. Et licet Lex eſſet nuncupata nomine Moſis, nihilominus potuerunt etiam deciſiones illæ nũcupari nomine Moſis. Preterea : Nonnè potuiſſet Deus ſuſcitare à mortuis Moſen ? Quid ergo aſſeritur, Deum non potuiſſe aliter facere ? Illud porrò quod dicũt primo

hæplacitum. Quid poteſt fingi ſceleſtius?

Sed quòd Deus peculiariter viros Iſraëlitas dicat ſe reprobaturum, ſi in vijs eius non ambulauerint: locus eſt Ieremiæ 18: 6. & eſt apertiſſimus, vbi legitur -

הנה כחמר ביד היוצר כן אתם בידי בית ישראל ׃ רגע אדבר על גוי ועל ממלכה לנתוש ולנתוץ ולהאביד ׃ ושב הגוי ההוא מרעתו אשר דברתי עליו ונחמתי על הרעה אשר חשבתי לעשות לו ׃ ונחמתי על הרעה אשר חשבתי לעשות לו ׃ ורגע אדבר על גוי ועל ממלכה לבנות ולנטוע ׃ ועשה הרעה בעיני לבלתי שמע בקולי ונחמתי על הטובה אשר אמרתי להיטיב אותו ׃

Ecce ſicut eſt lutum in manu figuli, ſic vos eſtis in manu mea domus Iſraël. (v. 7.) *Repentè loquar aduerſus gentem, aduerſus Regnum, vt euellam, & confringam, & diſperdam.* (v. 8.) *Et conuertetur gens ipſa à malo ſuo quod locutus ſum ſuper illud: & pœnitebit me ſuper malo, quod cogitaui facere ei.* (v. 9.) *Et repentè loquar aduerſus gentem, & aduerſus Regnum, vt ædificem, & plantem.* (v. 10.) *Et faciet malum in oculis meis, vt non audiat vocem meam, & pœnitebit me ſuper bono, quod dixi, vt benefacerem ei.* Deus ergo æqualiter tam in bono, quàm in malo, ſecundùm mutationem peccatoris, dicit ſe mutaturum ſententiam.

Ioſuè cap. 1. v. 1. משה עבדי מת וגו׳ *Moſes ſeruus meus mortuus eſt: nunc ſurge, tranſi Iordanem iſtum tu, &c.* R. Salomon. -

ואילו היה קיים בו הייתי חפץ ׃ ורבותינו דרשוהו על שלשת אלפים הלכות שנשתכחו בימי אבלו של

(הדברים כ״ט ׃ י״ג ׃) למען הקים־אתך היום לו לעם והוא יהיה לך לאלהים כאשר דבר לך וכאשר נשבע לאבתיך לאברהם ליצחק וליעקב ׃ (שם י״ד ׃) ולא אתכם לבדכם אנכי כרת את הברית הזאת ואת האלה הזאת ׃ (שם ט״ו ׃) כי את־אשר ישנו פה עמנו עמד היום לפני יהוה אלהינו ואת אשר איננו פה עמנו היום ׃

Vt ſtatuat te hodie ſibi in populum, & ipſe ſit in Deum, quemadmodum locutus eſt tibi, & quemadmodum iurauit patribus tuis, Abraham, Iſaac, & Iacob. (ver. 14.) *Et non vobiſcum tantùm pango pactum iſtud, & iuramentum iſtud.* (ver. 15.) *Sed cum eo, qui ipſe eſt hic nobiſcum ſtans hodie coram Domino Deo noſtro; & cum eo, qui non eſt hic nobiſcum hodie.* Sed totus iſte locus intelligendus eſt, ſi populus Iſraël fuerit audiens præcepto Dei: nam ver. 18. dicitur -

פן־יש בכם איש או משפחה או שבט ׃

Ne fortè ſit in vobis vir, vel mulier, vel familia, vel tribus (vt ſcilicet nemo excludatur) -

אשר לבבו פנה היום מעם יהוה אלהינו ׃

Qui cor ſuum auertat hodie à Domino Deo noſtro. Nã excidet ab hoc pacto,

ומחה יהוה את שמו מתחת השמים ׃

Et delebit Dominus nomen eius de ſub cælo. ver. 20.

Blaſphemia ergo eſt apertiſſima in Deum, quòd non poſſit reprobare, dignum reprobari, propter iuramentum: quaſi Deus improuidè ſe aſtrinxerit iuramento, & cogatur propter iuramentum ſemel admiſſum facere, quæ ſunt contra iuſtitiã, & ſuum be-

Dum tu es ſociatus cum immundo (ſcilicet Laban) *non eſt poſſibile, quòd inhabitet Diuinitas mea ſuper te.* Error, & blaſphemia. Quaſi Iacob ex contubernio Laban, cum quo tamen, ſi fortè erat pollutus, Iacob non communicabat, contraheret maculam; ita vt Deus non poſſet cum Iacob habitare. Ergo ſecundùm Hebræos, minoris potentiæ eſt Deus, quàm Sol, qui poteſt ſuper immunda irradiare, nec inquinari. Deinde, ſi Iacob, animo & voluntate erat iuſtus, cur non poterat Deus habitare ſuper illum? Imò tantò magis merebatur Iacob inhabitationem Diuinitatis, qui manens cum impio, non afficiebatur impietate. Sed hæc Hebræi non intelligunt, qui impuritatem non ex animi conditione, ſed ex corporis immunditijs metiuntur. Quod verò dicitur, *Egredere de hoc loco, & ero tecum*; ſenſus eſt: Nunquam te deſeram, ſicut fui ſemper tecum. Non autem, quòd Deus eo in loco non eſſet cum Iacob.

Deuter. 29. 13. והוא יהיה לך לאלהים *Et ipſe erit tibi in Deum.* R. Salomon

לפי שדבר לך ונשבע לאבותיך שלא להחליף את זרעם באומה אחרת לכך הוא אומר אתכם בשבועות הללו שלא תקניטוהו אחר שהוא אינו יכול להבדל מכם ׃

Quia allocutus eſt te, & iurauit patribus tuis non ſe permutaturum ſemen eorum in populum alterum: propterea ipſe obligat vos hiſce iuramentis, ne irritetis eum, quandoquidem ipſe non poteſt ſe ſeparare à vobis. Notandus eſt hoc loco grauiſſimus error Rabbino-

rum, de quo etiam Raymundus Martini in *Pug. fidei* Par. 2. c. 15. & poſt ipſum Galat. lib. 9. c. 1. agunt, Dei ſcil. comminationes non ſemper impleri, quia pœnitet Deum ſuper malo. Dei autem pollicitationes in bonum & fauorem nunquam reuocari, ſed abſolutè ſemper impleri. Hoc vltimum dictum falſum eſt: quia Deus cum conditione ſemper pollicetur bona: vnde 1. Samuel. 2. 30. inducitur Deus dixiſſe olim Patribus

ביתך ובית אביך יתהלכו לפני עד־עולם ועתה נאם יהוה חלילה לי כי מכבדי אכבד ובזי יקלו׃

Domus tua, & domus patris tui ambulabunt coram me vſque in ſeculum; & nunc dicit Dominus: Abſit mihi, quia honorantes me, honorabo; & contemnentes me, contemnentur. Quibus verbis Deus oſtendit acceptaturum ſe ſeruos ſuos in ſeculum, & in perpetuum, modò honorent ſe, & faciant eius voluntatem, Ergo requiritur diſpoſitio bona ex parte hominum. Sed Iudæi exiſtimant, & perſuaſiſſimum habent, nunquam ſe poſſe reprobari, quia Deus iurauit ſe illos non deſerturum, nec abiecturum: & idcircò in omnibus Synagogis ſeſquiuncialibus literis in altum & in apertum parietem ſcribunt verſiculum illum Pſalmi 137.

אם אשכחך ירושלם תשכח ימיני ׃

Im eſccachèch Ieruſcialàim tiſccàch iemìnì, Si oblitus fuero tui Ieruſalem: obliuioni detur dextera mea. Sed maximè innituntur auctoritati citatæ Deuter. 29. 13.

dum eſt promiſſis. Ideò in Codice *Berachòth* cap. 1. pag. 6. circa med. רבין Rabbin Bar Ràu Adà, ex perſona R. Iſaac quærit.

מנין לעשרה שמתפללין ששכינה עמהם :

Vnde probetur, quòd inter decem viros, qui ſimul orant, Diuinitas ſit cum eis? Et Reſp. probari ex Pſ. 82. v. 1. אלהים נצב בעדת אל *Deus ſtetit in congregatione Dei*. Et R. Salomon notat; quòd Congregatio, quę Hebraicè dicitur עדה *Adà*, in qua Deus ſtare dicitur, vt in Pſalmo citato, intelligitur in Scriptura de decem viris. Legitur enim Numer. 14. 27.

עד מתי לעדה הרעה הזאת :

Vſquequo congregationi huic peſſimæ; יצאו כלב ויהושע ſed cùm ab ea *exiiſſet Caleb & Ioſue*, reſtabat congregatio decem dumtaxat virorum. Ergo congregatio intelligitur conſtare decem viris ad minus. En coarctatur Deus tamquam homo.

Blaſphemia eſt etiam contra Dei bonitatem, quam cooperari faciunt peccato venditionis Ioſeph; dum & ipſa aſſociatur venditoribus, & vt ſilentium cautiùs de delicto ſeruetur, Iacobum Patriarcham deſerit. Quæ omnia ſunt execranda Iudæorum commenta.

Gen. 31. 3. ſuper illud: *Et dixit Dominus ad Iacob: Reuertere in terram patrum tuorum, & ad cognationem tuam,* ואהיה עמך *& ero tecum*. Raſcì.

אבל בעודך מחובר לטמא אי אפשר להשרות שכינתי עליך :

Dum *Iſaac verò, quia nouerat (Ioſephum) viuere, dixit: Quomodo ego reuelare poſſum, ſi Deus ipſe ſanctus benedictus non reuelat?* Blaſphemia eſt grauiſſima, exiſtimare Deum ſubiacere poſſe noſtræ voluntatis, præſertim iniquæ, arbitrio, & iuſſionibus; vel homini impio. Item adhuc grauiùs, poſſe etiam iiſdem quaſi vinculis quibuſdam ligari & conſtringi. Nonne hoc eſt blaſphemare apertè Dei omnipotentiã?

Hoc idem legitur in זהר *Zòhar* Gen. 37. 12. *Et iuerunt fratres eius ad paſcendum pecudes &c.* vbi habetur, quòd quando Patriarchæ erant decem שכינתא דאיתי עמהון שריא *Diuinitas cum eis habitabat*: ſed poſtquam vendiderunt Ioſeph, Diuinitas receſſerat ab eis, quia ampliùs non erant decem: nam Ioſeph non erat cum eis, Beniamin paruulus domi manebat; & Ruben non aderat. Vt autem venditionem Ioſeph nemo ipſorum manifeſtaret patri Iacobo, iuramento ſe obſtrinxerunt; ſed quia iuramentum non valet in communitate, niſi ad minùs ſint decem, ideò ad hunc numerum conſtituendum vnierunt ſibi Diuinitatem, quæ & ipſa vnà ſimul cum reliquis iurauit de ſilentio ſeruando. Et hinc eſt שכינתא לא שריא עליה דיעקב *Diuinitas non habitauit ſuper patre ſuo Iacob*, quoad non detectus fuit Ioſeph &c.

Sed ſi quæras, Vnde colligunt Iudæi, ſaltim decem viros debere ſimul intereſſe, vt iuramentum teneat?

Reſpondent, Ex Talmude; quia vbi ſunt decem viri, Diuinitas eſt cum eis, & vbi eſt Diuinitas ſtan-

titia & fabuloſa, blaſphematur nihilominùs contra Dei omnipotentiam, quaſi ipſe non potuiſſet aquas à terra ſeparare, vt appareret arida, niſi illas deglutiſſet שר הים *Sàr haijàm* *Princeps maris*, *Neptunus Talmudicus*. Scriptura redarguit Talmudiſtas blaſphemos, & mendaces, dum dicit: *Congregentur aquæ &c. in locum Vnum, & appareat arida*. Non Talmudici Neptuni in mare demerſi fœtor aſcendit, ſed -

באשו (רשעים) ותעל צחנתו כי הגדיל לעשות:

Fætor (impiorum Iudæorum) *& aſcendet graueolentia* (ſeù putredo eius) *quia magnificauit ad faciendum*. Ioël 2. 20. Putor Rabbinorum peſtilentiam inducit.

In illud Gen. 37. 33. חיה רעה אכלתהו *Fera peſſima deuorauit eum*. R. Salomon Iarchì, ſeù Raſci hæc habet -

נצנצה בו רוח הקדש סופו שתתגרה בו אשת פוטיפר ולמה לא יגלה לו הקב״ה לפי שהחרימו וקללו את כל מי שיגלה ושתפו להקב״ה עמהם אבל יצחק היה יודע שהוא חי אמר היאך אגלה והקב״ה אינו רוצה לגלות לו:

Scintillabat in eo (Ioſepho) *ſpiritus ſanctus poſtquam rixata fuerat cum eo mulier Putiphar. Et cur Deus ſanctus benedictus non reuelauit* (Iacobo) *quòd filius eius venditus eſſet à fratribus? Quia* (fratres Ioſeph) *excommunicarunt, & maledixerunt, quicumque rem patri detegeret*; (& quia decem requirunt ad ferendam excommunicationem) *Deum ſanctum benedictum ſibi pro decimo aſciuerunt*; (propterea Deus non potuit reuelare) *Iſaac*

cap. 5. pag. 74. b. longè poſt med. legitur -

אמר רב יהודה אמר רב בשעה שביקש הקב״ה לבראות העולם אמר לו לשר של ים פתח פיך ובלע כל מימות שבעולם. אמר לפניו רבונו של עולם די שאעמוד בשלי מיד בעט בו והרגו שנ׳ (איוב כ״ו: י״ב:) בכחו רגע הים ובתבונתו מחץ רהב א״ר יצחק שמע מינה שרו של ים רהב שמו ואלמלא מים מכסין אותו אין כל בריה יכולה לעמוד בריחו שנאמר (ישעיה י״א: ט׳:) לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי כי מלאה הארץ דעה את יהוה כמים לים מכסים אל תקרי לים מכסים אלא לשר של ים מכסים:

Dixit Ràu Iudas, dixit Ràu: Ea hora, qua Deus ſanctus benedictus Voluit mundum creare, dixit Principi maris: Aperi os tuum, & degluti omnes aquas quæ ſunt in mundo (vt ſcilicet appareat arida.) *Reſpondit: Rex mundi, ſufficit mihi, ſi ſtetero cum eo, quod meum eſt. Protinus* (Deus) *calce percuſſit eum, & occidit. S. D.* (Iob 26. 12.) In potentia ſua diuiſum eſt mare, & in intelligentia eius percuſſit Rahab ſuperbum. *Dixit R. Iſaac: Ex hoc intelligitur, quòd Principi maris nomen ſit* רהב *Rachàb*. *Et niſi aquæ operirent illum, nulla creatura ſubſiſtere potuiſſet ob illius fœtorem. S. D.* (Iſai. 11. 9.) Non malefacient, & non perdent in vniuerſo monte ſanctitatis meæ: quia repleta eſt terra ſcientia Domini, ſicut aquæ maris operientes; *ne legas* לים מכסים *Laijàm mechaſsim* maris operientes, *ſed* לשר של ים מכסים *Le Sàr ſcel iàm mechaſsìm, Principis maris, qui eſt coopertus*.

Tametſi tota res iſta ſit commen-

binicum. Cæterum, quæ de prægnantibus aborientibus; muro Romano diruto; Romanorum dentibus euulſis, & Cæſare in terram de Solio deiecto, omnia ſunt manifeſtæ nugæ. Ex his, quæ hactenus diximus de Deo Rabbinico, clarè apparet, Rabbinos Talmudiſtas fictitium Deum ſibi conſtituiſſe, hunc modernos Rabbinos colere, plebi proponere adorandum, & in manifeſtam Idololatriam miſeros Iudæos inducere.

Sed de Deo immortali & iuuiſibili, cui ſemper honor ſit, & gloria, quid dicunt Rabbini?

Reſp. Infinitas propemodum blaſphemias proferunt contra Deum, ſiuè ei tribuendo quod non decet, puta, mutationem conſilij, pœnitentiam facti, acceptationem perſonarum, peccatum & errorem egentem expiatione. Item negando quod Deo conuenit, nempè prouidentiam in Gentiles, iuſtitiam, & multa alia, quæ in ſequentibus Paragraphis manifeſta fient.

§. VNDECIMVS.

Blaſphemiæ Rabbinorum in Dei omnipotentiam.

IN illud Geneſ. cap. 1. 9. *Dixitque Deus* -

יקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד ותראה היבשה׃

Congregentur aquæ, quæ ſunt ſub cælo in locum vnum, & appareat arida. In Cod. בבא בתרא *Bauà Batrà*

cap.

ſter ſimilis eſt Leoni. *S. D.* (Amos 3. v. 8.) Leo rugijt quis non timebit? *Qualis eſt excellentia eius?* [פרשא קטיל אריא Raſcì: ארם גבור הורג את הארי *Homo fortis occidit Leonem.*] *Reſpondit R. Ioſue: Non in hoc comparatur,* (id eſt non comparatur terreſtri Leoni.) *Comparatus eſt Leoni Domus ſuperna* (cæleſti.) *Dixit ei* (Cæſar) *Volo mihi ipſum oſtendas.* *Dixit ei* (R. Ioſue:) *Non poteris videre eum.* *Reſpondit* (Cæſar) *Profectò videbo ipſum.* *Orauit Deum* (R. Ioſue:) *Euulſit de loco ſuo.* *Cùm procul ſtetiſſet* (Roma) *ſcilicet* 400. *leucis, dedit rugitum vnum, & omnes mulieres prægnantes* (abortæ ſunt) *& murus Romæ corruit.* *Trecentis leucis procul, iterum rugijt, & defluxerunt dentes molares, &* (reliqui) *dentes Robuſtiorum* (Romanorum) *& ipſe* (Cæſar) *cecidit è Throno ſuo in terram.* *Dixit ei* (Cæſar) *Obſecro te, ora Deum, vt eum redire faciat in locum ſuum.* *Orauit, & reuerſus eſt in locum ſuum.* Quot ineptiæ ſint in hac Talmudica narratiuncula, omnibus eſt manifeſtū. Certè nugantur Talmudiſtæ Rabbini, dum dicunt, Deum ſuum eſſe Leonem, & eſſe ſimilem Leoni cæleſti, nempè Deo vero: Ergo Deus Rabbinorum non eſt Deus verus: nam id quod alteri ſimile eſt, non eſt ipſummet. Deinde; Leo Deus Rabbinorum, à Deo educitur, & reducitur in locum ſuum. Ergo non ipſe Deus. Cur ergo non rogauit Rabbinus ipſum Leonem Deum, vt veniret, & rediret? Vtique, quia non eſt Deus, ſed figmentum Rab-

nium hîc agitur; vnde in lingua Hebraica penitus; & nouarum rerum curioſus, varia Talmudica figmenta poterit percurrere. Hæc pauca quæ retulimus, cùm ſint inepta, & ridicula, Lectoris iudicio & intelligentiæ relinquimus explodenda. Interim ſit

§. DECIMVS.

Deus Rabbinorum exhibetur vt immaniſſimus Leo, cuius rugitu prægnantes Romanæ abortum faciunt; Murus Romæ corruit; Dentes Principum concidunt, & Imperator Cæſar è ſolio decidit.

IN Codice חולין *Cholin* cap. 3. pagina 59. b. paulò poſt medium, Deus Rabbinorum in Scenam producitur vt Leo, de quo hæc mirabilia Talmudiſtæ proloquuntur.

אמר ליה קיסר לרבי יהושע בן חנניה אלהיכם באריה מתיל דכתיב (עמוס ג׳ ח׳) אריה שאג מי לא יירא מאי רבותיה פרשא קטיל אריא א״ל לאו כהאי אריא מתיל כאריא דבי עלאי מתיל א״ל בעינא דמחוית לית גלי א״ל לא מצי חוית לירה ול איברא תוינא לית בעא רחמי אתעקר מדוכתיה בי תוח מרחיק ארבע מאה פרסי נהם חד קלא אפילו כל מעברתא ושורא דרומי נפל אדמרחק תלת מאה פרסי נהם קלא אחרינא נתור ככי ושני דגברי ואף הוא נפל מכורסיה לארעא א״ל במטותא מינך בעי רחמי עליה דלהדר לדוכתיה בעא רחמי ואהדר ליה לאתריה

Dixit Cæſar (Imperator Roman.) *R. Ioſuè Ben Chananijà: Deus veſter*

Et ex hoc ſuſpirio tremuit terra: & inuenimus, quòd (Deus) *ſuſpirat. S. D.* (Ezech. 5. 13.) Et ſuſpirare faciam excandeſcentiam meam in eis. *Abſit, vt ſit ſicut in homine, qui iraſcitur, & ſuſpirat, & conſolatur mentem ſuam, & fit ei quies ſpiritus, hoc eſt quieſcit. Sed emiſi ſuſpirium* (inquit Deus) *propter malum, quod feci eis.*]

Et רבנן *Rabbanàn Magiſtri noſtri dixerunt:* (Deus) *calcitrat in firmamentum, ſeù calcibus petit firmamentum. S. D.* (Ierem. 25. 30.) Celeuſma veluti calcantium (in torculari) reſonabit ad omnes habitatores terræ. *Ràu Achà Bar Iacobi dixit: Impellit pedes ſuos ſub throno gloriæ. S. D.* (Iſai. 66. 1.) Sic dixit Dominus: Cælum ſedes mea eſt, & terra ſcabellum pedum meorum [Raſci-

והארץ הדום רגלי, כגון שדחק תחת כסא הכבוד ומגיע בעוטו עד לארץ שהיא הדום רגליו, הידד בדורכים יענה שדורך ובועט ברקיע,

Et terra ſcabellum pedum meorum. Videlicet: Impellit ſubtus ſedem gloriæ, & peruenit recalcitratio eius vſque ad terram, quæ iſt ſcabellum pedum eius. Celeuſma veluti calcantium in torculari reſonabit. *Quia* (Deus) *calcat, & calcitrat in firmamento.*]

Cauſa igitur Terremotus, ſecundùm iſtos doctiſſimos Meteorologicos Rabbinos ex ſententia R. Kattinà eſt *Colliſio manuum Dei*. Ex Rabbi Nathan, eſt *Suſpirium Dei*. Ex cæterorum Rabbinorum ſententia, ſeù communi opinione, eſt *Calcitratio Dei in firmamento.*

De Cauſis Meteororum ferè om-

ipſe illam patiatur, ſed filij ſui dilecti. Verumtamen peiora his, de anguſtijs & mœrore Dei loquuntur Talmudiſtæ, vt ſtatim videbimus.

§. NONVS.

Deus Rabbinicus plorat, & effundit duas lachrymas in Oceanum, quarum vox auditur ab extremis mundi, & hæc eſt tonitruum Iudæis. Hinc de Tonitruo quædam Rabbinorum ridiculæ ſententiæ.

QVòd Rabbinorum Deus, duas in Oceanum effundat lachrymas, & cur id efficiat, quidq; inde ſequatur, habetur in Talmude Cod. *Berachòth* cap. 9. pag. 59. longè poſt principium; cuius verba ſunt -

בשעה שהקב״ה זוכר את בניו ששרויים בצער בין אומות העולם מוריד שתי דמעות לים הגדול וקולם נשמע מסוף העולם ועד סופו והיינו גוהא אמר רב קטינא אובא טמיא כדיב הוא ומילידי כדיבן איחכי גוהא גוהא מיבעי ליה ולא היא גוהא גוהא עביד והאי דלא אודי ליה כי היכי דלא ליטעו כולי עלמא אבתריה ורב קטינא דידיה אמר סופק כפיו שנאמר (יחזקיאל כ״א: י״ז:) גם אני אכה כפי על כפי והניחותי חמתי רבי נתן אומר אנחה מתאנח שנאמר (שם ה׳: י״ג:) והניחותי חמתי בם והתנחמתי: ורבנן אמרי בועט ברקיע שנאמר (ירמיה כ״ה: ל׳:) הידד כדורכם יענה אל יושבי הארץ רב אחא בר יעקב אמר דוחק את רגליו תחת כסא הכבוד שנאמר (ישעיה ס״ו: א׳:) כה אמר יהוה השמים כסאי והארץ הדום רגלי:

In hora, qua Deus ſanctus benedictus recordatur filiorum ſuorum, qui verſantur in mœrore inter Nationes mundi, demittit duas lacrymas in mare magnum, & ſonus illarum auditur ab vno extremo vſque ad alterum extremum mundi, & hoc eſt Terræmotus. Dixit R. Kattinnà: Pytho oſſium mendax eſt (id eſt ſicut eſt falſum, quòd ipſe ſit Deus, ita) *& verba eius falſa ſunt: nam ſi ſic, bis Terræmotus debuerat eſſe* [Raſci -

שני פעמים היה לו להורעש כנגד שני דמעות:

Bis commouenda fuerat terra, ſicut ſunt duæ lachrymæ] *& non eſt bis Terræmotum faciens; & hoc, vt non fateatur illum* (eſſe Deum) *ne erret totus mundus poſt eum* (credendo, quòd ipſe ſit motor Terræ.) *R. Kattinnà igitur de mente ſua dixit: Complodit* (Deus) *manus ſuas. S. D.* (Ezech. 21. v. 17.) Etiam ego percutiam volam meam ad volam meam, & requieſcere faciam excandeſcentiam meam. [Raſci -

סופק כפיו ומאותו קול מורעשת הארץ:

Complodit volas ſuas, & ex hoc ſonu ortus eſt Terræmotus.]

R. Nathàn dixit: Suſpirium trahit (Deus) *S. D.* (Ibid. 5. 13.) Et quieſcere faciam excandeſcentiam meam in eis, & conſolabor. [Raſci: *Suſpirium trahit* -

(ומאותה אנחה מרעיד הקרקע ומצינו שמתאנח שנ׳ (יחזקאל ה׳: י״ג:) והניחותי חמתי גם בכיבול באדם שיש לו חמה ומתאנח ומתנח׳ דעתו ועושה לו נחת רוח: והתנחמתי: אנחם על הרעה שעשיתי להם:

Et

fabulæ ſunt, & ſuperſtitioſæ obſeruationes. Dignoſcitur tamen malitia, & animus iniquus R. Ioſue, qui vt malediceret illi Hæretico, eumque necaret, experimento probare voluit hæc R. Abbiè deliramenta, ſed ſomno ſuperueniente, nihil profecit. Superſtitioſus igitur habendus eſt R. Ioſue Ben Leui, de quo mirabilia dicuntur in Talmude, & quòd ob pręclara merita, dum adhuc viueret, in Paradiſum ingreſſus fuerit, non ſemel in eodem refertur. De eo plura opportuniori loco videbimus.

Cæterùm huiuſmodi Hiſtoria Talmudica habetur etiam in Codice ע"ז *Auodà Zarà de Idololatria* cap. 1. pag. 4. b. ferè per totam. Et Cod. סנהדרין *Sanhedrin, Pèrek* חלק *Chèlek* cap. 9. pag. 105. b. eodem modo.

§. OCTAVVS.

Deo Rabbinico poſt deſtructum Templum nihil ſupereſt, niſi ſpatium quatuor cubitorum ſtudij Talmudici.

HÆc ſtulta Talmudiſtarum doctrina legitur in Cod. ברכות *Berachòth* cap. 1. pag. 8. ante finem his verbis -

אמר רב חסדא מאי דכתיב (תהלים פ"ז ב׳:) אוהב יהוה שערי ציון מכל משכנות יעקב אוהב יהוה שערים המצויינים בהלכה יותר מבתי כנסיות ומבתי מדרשות והיינו דאמר ר׳ חייא בר אמי משמיה דעולא מיום שחרב בית המקדש אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד׳ אמות של הלכה בלבד ואמר אביי מריש הוה גריסנא בגו ביתא ומצלינא בבי כנישתא כיון דשמעני להא דאמר רבי חייא בר אמי משמיה דעולא מיום שחרב בית המקדש אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד׳ אמות של הלכה בלבד לא הוה מצלינא אלא היכא דגריסנא:

Dixit R. Chaſdà: Cur ſcriptum eſt (Pſal. 87. 2.) Diligit Dominus portas Sion præ omnibus habitationibus Iacob? *Diligit Dominus portas congregatorum in Hallachà Lectione Talmudica præ Synagogis & Academijs; & iam ſolebat dicere R. Chijà Bar Ammè nomine Vllà: A die, quo deſtructa eſt Domus ſanctitatis, non habet Deus in mundo ſuo, niſi tantùm quatuor cubitos Lectionis Talmudicæ. Et dixit Abbijè: Olim ego docebam intra domum meam, & orabam in Synagoga; ſed poſtquam audiui hoc, quod dixit R. Chijà Bar Ammè nomine Vllà; nempè à die, quo deſtructum fuit Sanctuarium, non relicti ſunt Deo, niſi quatuor cubiti Lectionis Talmudicæ: non oraui, niſi tantùm vbi legebam.* Si Rabbinorum Deus ſtudet, vt ſuprà pag 548. ex alio loco Talmudis oſtenſum eſt: ergo eſt indoctus, & ignorans. Sed ſapientes Rabbini forſan hunc locum exponent; vt quòd deſtructo Templo, imminutiſque locis tam orationis, quàm ſtudij literarij, in eodemmet loco & orare, & legere cogebantur. Breue autem ſpatium appellatur ſtatura hominis, quæ eſt quatuor vlnarum; nempè à cubito ad ſummos digitos. Fortaſſe autem Hebræi dicerent, Deū de hac anguſtia conqueri, non quòd

Sacræ Scripturæ. Quadam die accepit Gallum, & collocauit illum ad fulcra, & pedes lectuli, & aſpiciebat in eum. Expectabat, vt veniret illa hora, vt illi malediceret, (nam eo momento ſi quis alicui malediceret, ſtatim credunt mori debere) *quando venit hora illa, obdormiuit*. Hactenus Talmud.

In Deo nulla eſt animi affectio, cùm ſit ſimpliciſſima, & perfectiſſima ſubſtantia. Ira autem propriè eſt paſſio appetitus ſenſitiui, quæ opponitur Manſuetudini. Hæc in natura lapſa reperitur; & ſi modum rationis excedat, ſemper peccatum eſt. In Deo autem nulla paſſio admitti debet, quia totus eſt actus. Si autem largiùs ira accipiatur, vt pertineat ad appetitum intellectiuum, Deo quidem ira attribui poterit, non ſecundùm paſſionem, ſed ſecundùm judicium iuſtitiæ iudicantis, vt dicit S. Thomas 2. 2. qu. 162. art. 3. in corp. Vnde punitio peccatoris non eſt ſignum, quòd in Deo ſit ira, ſed punitio ex eo ipſo quòd in nobis ſit ſignum iræ, in Deo dicitur ira. Ex eodem 1. p. quæſt. 19. artic. 11. ad 2. Diuiſionem verò vnius horæ in 58888. momenta, inter Aſtronomos noſtri temporis, hactenus inauditam eſſe puto. Ineptos autem ſeipſos manifeſtant Rabbini, dum nullus ipſorum ſapientiſſimorum, dicat, ſe poſſe punctum illius momenti præcisè collimare, cùm hanc prærogatiuam impio Balaam concedant, & ad quam probandam, Scripturas impiè contorqueant. Cætera, quæ de Gallo Gallinaceo dicuntur, aniles fa-

ſciebat illius horæ punctum conijcere, in quo Deus iraſcitur: Et hoc eſt quòd dicit Propheta populo Iſraël. (Mich. 6. 5.) Popule mi, recordare quæſo, quid conſuluerit Balàk Rex Moab. Quod eſt, vt ſcias iuſtitias Dñi. *Dixit R. Eleazar: Dixit Dominus Iſraëli: Cognoſcite, quot beneficia præſtiterim vobis, quia non iratus ſum in diebus Balaam ſceleſti; quia ſi concepiſſem tunc* (de more meo) *iram de hoſtibus Iſraël* (id eſt ipſius Iſraëlis) *non remanſiſſet reliquus, nec ſuperſtes: & hoc eſt, quod dixit Balaam ipſi Balàk* (Num. 23. 8.) Cur maledicam cui non maledixit Dominus, & cur iraſcar contra quem non eſt iratus Dominus? *Significare voluit, Deum illis diebus minimè fuiſſe iratum. Sed quanta eſt ira eius?* Momentum. *Et quantum eſt* Momentum? *Dixit R. Auin. Et miratus eſt R. Auinà:* Momentum *eſt inſtar verbi ſui. Et vnde nobis probatur, quòd ſit* Momentum feruoris? *Quia dicitur* (Pſal. 30. v. 6.) Quoniam momentum in ira eius, vita in voluntate eius. *Et ſi vis, dicam: Ex hoc loco oſtenditur.* (Iſai. 26. 20.) Abſcondere paululum momento, donec tranſeat ira. *Et quando eſt feruor iræ? Dixit Abbiè: In illis tribus horis primis, quando albeſcit criſta Galli, & ſtat pede in vno. Sed nunquid per ſingulas horas etiam manet hoc modo? In qualibet hora eſt in eo variegatio rubedinum, ſed in ea hora non ineſt ei variegatio eiuſmodi. Quidam Hæreticus, qui erat in vicinia R. Ioſue Ben Leui, afficiebat moleſtijs ipſum* (R. Ioſue) *citationibus locorum*

§. SEPTIMUS.

Deus Rabbinicus excandeſcit ira, quæ momentanea eſt. Nemo mortalium momentum illud aſſequitur; deprehenditur tamen, quando Gallus vno pede ſubſiſtit, & eius criſta flaueſcit.

HÆc, quæ in titulo huius Paragraphi poſuimus, leguntur in Cod. *Berachoth* cap. 1. pag. 7. longè poſt princip. vbi quæritur à R. Iochannàn, Cur non ſit placandus homo, dum iraſcitur? De qua re hæc, quæ ſequuntur, ibidem legi poſſunt, videlicet -

אמר ר׳ יוחנן משום ר׳ יוסי מנין שאין מרצין לו לאדם בשעת בעסו דכתיב (שמות ל״ג : י״ד :) פני ילכו והניחותי לך : אמר לו הקב״ה למשה המתן לי עד שיעברו פנים של זעם ואניח לך ומי איכא רתחא קמיה דקודשא בריך הוא אין דתניא אל (תהלים ז׳ . י״ב :) זועם בכל יום וכמה זעמו רגע וכמה רגע אחד מחמשת רבוא ושמונת אלפים ות׳ מאות ושמונים ושמנה בשעה וזו היא רגע ואין כל בריה יכולה לבוין אותה שעה חוץ מבלעם הרשע דכתיב (במדבר כ״ד : ט״ז :) ביה ויודע דעת עליון השתא דעת בהמתו לא הוה ידע דעת עליון הוה ידע אלא מלמד שהיה יודע לבוין אותה שעה שהקב״ה בועס בה והינו דאמר להו נביא לישראל (מיכה ו׳ : ה׳ :) עמי זכר נא מה יעץ בלק מלך מואב וגו׳ : מאי למען דעת צדקות ה׳ א״ר אלעזר אמר להן הקב״ה לישראל דעו כמה צדקות עשיתי עמכם שלא כעסתי בימי בלעם הרשע שאלמלא כעסתי לא נשתייר משונאיהם של ישראל שריד ופליט והיינו דקאמר בלעם לבלק מה אקוב לא קבה אל ומה אזעום לא זעם ה׳ מלמד שאותם הימים לא זעם וכמה זעמו רגע וכמה רגע אמר רבי אבין ואיתימא רבי אבינא רגע כמימריה ומנא לן דרגע רתח שנ׳ (תהלים ל׳ : ו׳ :) כי רגע באפו חיים ברצונו ואי בעית אימא (ישעיה כ״ו : כ׳ :) חבי כמעט רגע עד יעבור זעם ואימת רתח אמר אביי בהנך תלת שעי קמייתא כי חוורא כרבלתא דתרנגולא וקאי אח׳ כרעא כל שעתא ושעתא נמי קאי הבי כל שעתא אית ביה שורייקי סומקי בחתיא שעת לית ביה שורייקי סומקי תחוא מינא דחוור בשבבותיה דר״יבל הוה קא מצער ליה טובא בקראי יומא חד שקל תרנגולא ואוקמיה בין ברעיה דערסא ועיין ביה סבר כי מטא ההיא שעתא אלטייה כי מטא ההיא שעתא נים :

Dixit R. Iochannàn nomine R. Ioſè: Vnde probatur, non eſſe placandum hominem, quando æſtuat ira? Quia ſcriptum eſt (Exodi 33. 14.) Facies meæ ibunt, & requieſcere faciam te. *Dixit Deus ſanctus benedictus Moſi: Expecta, donec tranſeant facies meæ iratæ, & tunc quieſcere faciam te* (ſeù conſolabor te.) *Sed quomodo? Eſtne æſtus, & feruor iræ ante Deum? Vtique, quia legitur* (Pſal. 7. 12.) Deus iraſcitur per ſingulos dies. *Et quanto tempore? Per* momentum. *Et quantum eſt* momentum? *Vnum de quinque myriadibus, & octo millibus octingentis, octoginta octo per horam. Et hoc eſt* momentum. *Nec eſt creatura, quæ poſſit ad exactum conijcere* (ſeù collimare) *punctum illum momenti præcisè, præter Balaam impium, de quo dictum eſt* (Num. 24. 16.) Et qui nouit ſcientiam Altiſſimi. *Sed quid? Modo vir ille non nouerat ingenium* (ſeù mentem) *Aſinæ ſuæ; quomodo ergo noſcere potuit mentem Altiſſimi? Sed hoc volunt, quia*

Eſt Traditio. *R. Meir dicebat: Cur mutatur Thechèleth in omnes colores? Quia Thechèleth hyacinthinum ſimile eſt mari; mare ſimile eſt firmamento; & firmamentum ſimile eſt ſolio gloriæ.* Fides ſit penès R. Meir.

Sed vbi habetur, quòd Deus amictus linteo apparuerit Moſi tamquam Hebdomadarius, & oſtenderit ei ritum recitandi officium in Synagoga?

Reſp. Id reperiri in Talmude Cod ראש השנה *Roſc haſcianà, de initio anni*, cap. 1. pag. 17. b. non longè à principio, vbi ſuper illud Exodi 34. 6. ויעבור יהוה על פניו ויקרא וגו׳ *Et tranſiuit Dominus ſuper facies eius, & clamauit &c.* ſic habetur

אמר רבי יוחנן אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו מלמד שנתעטף כשליח צבור והראה לו למשה סדר תפלה אמר לו כל זמן שישראל חוטאין יעשו לפני כסדר הזה ואני מוחל להם.

Dixit R. Iochannàn: Niſi in Scriptura Sacra ſcriptum fuiſſet, poſſibile non eſſet hoc dici. Docet, quòd amicuit ſe (Deus) *quaſi Hebdomadarius publicus, & oſtendit ipſi Moſi ordinem orationis* (id eſt ritum Eccleſiaſticum) *Dixit ei: Quoties Iſraël peccauerit, faciat coram me ſecundùm hunc ritum, & ego ignoſcam illi.* Ecce Deus Rabbinorum Hebdomadarius, & amictus טלית *Tallèth Pallio ſacrâ* etiam ex Talmude.

De huiuſmodi Dei Rabbinici indumento, fit etiam mentio in libro זהר *Zòhar* Simeonis Ben Iochài פרשה *Paraſcià ſect.* שלח לך *Seclàch lechà Mitte tibi*, Num. 13. pag. 163. b.

editionis Mantuanæ circa medium. Sed ibi dicitur, quòd quamuis iſtud Rabbinicum indumentum non ſit proprium Dei: (nam Dei indumentum aiunt eſſe purpuram & byſſum) attamen, quia tegit Deũ ab extra, aliquo modo Dei indumentum vocari poteſt. Tingitur autem colore hyacinthino, ex quodam Piſce, qui recurrentibus ſtatutis annis, egreditur è mari Diuino, & hunc colorem emittit, quo ſubinde Pallium Dei inficitur. Verba *Zòhar* ſunt

ובההוא ימא דיליה גו שבעין שנין נפקא מנא חדא ואפיק מניה גוון תכלת ואיהו נטלא גוון דא ותקינת ליה ואתחפייא לבר בהאי גוון : לאו דהאי גוון לבושא דיליה דהא שש וארגמן לבושת אבל חופאה דלבר האי גוון הוא.

Et ex illo mari per ſpatium ſeptuaginta annorum egreditur (quidam Piſcis) *qui emittit ex ſe colorem hyacinthinum, qui aptatus, fit indumentum eius* (Dei) *ab extra. Ne credas autem, quòd propriè ſit indumentum eius; quia byſſus & purpura eſt indumentum eius.* (Prouerb. 31. 22.) *ſed hic color tegit eum ad extra.* Probatum ergo eſt ex Rabbinis, & ex Talmude, Deum Rabbinicum in orationibus ſuis Pallio fimbriato lineo, & hyacinthino colore vti, quemadmodum & Angeli faciunt. Et hæc inſipientium Doctorum, doctrina eſt Rabbinorum.

§. 7.

§. SEXTVS.

Deus Rabbinorum vtitur Pallio fimbriato dum orat, & apparet tamquam Hebdomadarius eodem amictus טלית *Tallèth.*

SVper illud Numer. 15. 38. *Vt faciant ſibi fimbrias.* בעל טורים *Baal Turrìm*, hoc eſt Rabbi Iacob Bar Aſcèr, Auctor *Turrìm*: *Volo*, (dixit Deus Iudæis) *vt operti ſitis indumento lineo ſicut Angeli, & ſicut vidiſtis me opertum.* Ergo Deus Rabbinorum induit Pallium fimbriatum, hoc eſt טלית *Tallèth lineum.* Verba illius ſunt -

ועשו להם ציצת: אמר הקב״ה אני רוצה שתהיו מעוטפים כמלאכים לבוש הבדים וכאשר ראית אותי מעוטף לכן ציוה בתכלת שדומה לרקיע ולכסא הכבוד ׃

Vt faciant ſibi fimbrias. Dixit Deus ſanctus benedictus: Ego volo, vt operti ſitis veſtibus lineis ſicut ſunt Angeli, & ſicut vidiſtis me (loquitur cum Moſe) *opertum: idcircò præcepit hyacinthinum* (apponi in fimbrijs) *quia ſimile eſt firmamenti colori, & ſolio gloriæ.* Et quomodo probatur quòd color hyacinthinus ſimilis ſit ſolio gloriæ Dei? Auctoritate R. Meir in Cod. מנחות *Menachòth* cap. 4. pag. 43. b. circa finem, vbi ait -

תניא היה רבי מאיר אומר מה נשתנה תכלת מכל מיני צבעונין מפני שהתכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע דומה לכסא הכבוד ׃

Eſt Chriſtum fuiſſe Iudæum, vt dictum eſt.

Et quamuis legalis eſſet vſus fimbriarum apud Iudæos, Phariſæi tamen eo abutebantur, & quod ad manifeſtationem religionis adinuentum fuerat, in ſuperſtitioſum luxum, & ſuperbiam immutarunt. Magnificabant enim huiuſmodi fimbrias, hoc eſt ampliabant, & in longum protrahebant, vt ad terram vſque pertingerent; his veſtibus quaſi paludamento ornati, prodibant in forum, ab omnibus ſalutari peroptabant, & vocari *Rabbi.* Noſtris etiam temporibus moderni Rabbini, fimbrias ſuas (quàmuis diuerſo ritu compactas) magnificare docent, vt nihil, quod ad Phariſaicam hypocriſim, & ſuperbiam pertineat, illis deſit. Solent has ſuas fimbrias quatuor angulis Pallij annexas regulariter ad quatuor tantùm circiter digitos in longum protrahere; permittunt tamen illas extendere & magnificare vſque ad vnius vel alterius cubiti longitudinem. Ita הרמ״בם *Harrambàm Hallachòth Tzitzìth* cap. 1. n. 6. סמ״ג *Sammàgh* מצות עשה *Præcept. affirmat.* num. 26. pag. 108. colum. 3. circa principium. Et שלחן ערוך *Sciulchàn arùch Hallachòth Tzitzìth* n. 11. §. 4. ait; Minùs quatuor pollicibus non fiunt; in longitudine אין להם שיעור *non habent terminum.*

Sed Deus Rabbinorum vtiturne hoc Pallio fimbriato?

Reſpondeo -

culum refert de Hæmorroiſſa, quæ ſanguinis fluxum patiebatur, & quæ fimbriam veſtimenti eius tetigerat, & ſtatim ſanitati fuit reſtituta. Neque hanc obſeruantiam reprehendit Chriſtus in Phariſæis, ſed tantùm cultum alienum ab inſtitutione Legis, improbat: nam Lex non ſine myſterio, fimbrias fieri præcepit, vt videlicet Iſraëlitæ, qui per Circumciſionem à reliquis Nationibus diſtincti erant in carne; etiam per haſce fimbrias à cæteris non Iudæis diſtinguerentur in veſtimento, ac primo intuitu, dignoſcerentur eſſe fideles. His fimbrijs agnitus fuit Chriſtus à Samaritana, & ex externo habitu, cognouit fuiſſe Iudæum.

Sed ſi dixeris: Nonne & Samaritani Peniculamēta iſta addebant Pallijs ſuis: nam & ipſi Legem Moſaicam recipiebant, & obſeruabant?

Reſpond. Samaritas initiò fuiſſe Gentiles adductos de Babylone, & de Cutha &c. & collocatos in Ciuitatibus Samariæ 2. Reg. 17. 24. Iſti, vt ibidem legitur, docti fuerunt à quodam Sacerdote Iudæo, Deum verum venerari: ſed cùm Deum colerent, Dijs quoque ſuis ſeruiebant, neque Diuinam Legem & ceremonias eius cuſtodiebant, vt Deus filijs Iacob præceperat. Ibid. v. 35. Non itaque præceptum de fimbrijs obſeruabant Samaritæ, quibus tamquam quadam extrinſeca teſſera Iudæi ab illis, & alijs Gentibus diſtinguebantur. Huiuſmodi igitur extrinſeco ſigno Iudæis proprio, & à Samaritis neglecto, facilè potuit à Samaritana, Chri-nam interſerere volebat Deus, vt dum in infimam corporis partem, eamque brutalem oculos inijcerent Iudęi, videndo cæleſtē colorem, per quem deſignabatur Dei ſolium, & præſentia (vt etiam ipſi Rabbini docent) recordarentur omnium præceptorum Dei, neque poſt oculos ſuos ad fornicandum abirent. Rabbini verò flocculos adinuenerunt, quatuor angulis tantummodo appenderunt, filo retorto colligarunt, pluribus vicibus replicatis nodis, & in interualla plurima diſtinctis; quæ omnia cùm in Rabbinorum officina ſint cuſa, ideò Rabbinorum, non Dei præcepta, quæ de Palliorum Peniculamentis leguntur in Rabbinorum Tractatibus, ſunt habenda. Hinc & ipſi ea in inferiorem locum poſt תפלין *Thephillas* reponunt, & nullam ſanctitatem in illis agnoſcunt; adeò vt ſi vſu conſumantur, aut aliquo caſu lacerentur, quod reliquū eſt, in latrinam, & in ſterquilinium proijci debere exiſtiment, vt ſuprà viſum eſt, ex *Harrambàm* c. 3. n. 9. Cùm enim huiuſmodi Peniculamenta nullam ſanctitatem in ſe continere cognoſcant Rabbini, & doceant, meritò באשפה *Baaſeppà in ſterquilinium* iuxta illorum conſilium proijcienda erunt. שלחן ערוך *Sciulchàn arùch* n. 21. §. 1.

Tempore Chriſti Domini ritè quidem fiebant fimbriæ, ſecundùm quod Lex præcipiebat, eaſq; in veſtimentis geſtauit Dominus, vt Legem impleret. De his legalibus fimbrijs intelligendus eſt Euangeliſta Matth. cap. 9. v. 20. quando Chriſti mira-

eſt Diabolus vocatus NOTTIO'N.) Vultis ne, vt vobiſcum veniam? Fleuit R. Simeon, & dixit: Quid? Ancillæ domus patris mei (Raſcì: *Id eſt Agàr) aſſociabatur Angelus tribus vicibus, & mihi nec ſemel? Veniat Miraculùm vndecumque* (id eſt, ſiuè ex parte Dei, ſiuè ex parte Diaboli.) *Iuit* (Dæmon) *ante eos ingreditur ad filiã Cæſaris* (Raſcì: *ad filiam Cæſaris. Hæc verò tamquam amens*

היתה צועקת ואומרת הביאו לי את רבי שמעון בן יוחאי׃

clamabat: Adducite mihi R. Simeon Ben Iochài.) Quando peruenerunt (R. Simeon & ſocius) *dixerunt: O' Ben Thamaliòn, egredere Ben Thamaliòn. Cùm audiuiſſet* (Diabolus) *inuocare nomen ſuum, ſtatim egreſſus eſt. Abijt* (Dæmon) *dixitque eis* (Cæſar) *Petite quicquid vultis: introduxit eos in theſaurum, vt acciperent quòd libuiſſent. Inuenerunt exemplar decreti* (promulgati contra Sabbathum, Circumciſionem &c.) *ſuſtulerunt, & lacerauerunt.* Ergo ex Rabbinorum teſtimonio, quies Sabbathina, ritus abradendi præputium, & cæteræ ceremoniæ Rabbinicæ, quas hodie Iudæi obſeruant, Diaboli auxilio, in Synagoga reſtauratæ ſunt. Vnde meritò, præſens Iudaica Synagoga, cum Ioanne Apoſtolo in Apocal. c. 2. 9. *Synagoga Sathanæ*, nuncupanda erit. שטן *Sathàn* enim cùm ſemper aduerſetur Deo, & homini, vt nomen ipſius indicat. nunquam deſiſtit aduerſari Iudæis, falſa pro veris, & vera pro falſis proponendo. Quando in monte Sinai, Dei Legem recepturi erant per manus Moſis, perſuaſit, vt Vitulum conflatilem efficerent, & adorarent, tamquam Deum, qui eos eduxiſſet de Terra Ægypti; & vt faciliùs ad Idololatriam compelleret Iſraëlem, Moſen in monte eſſe mortuum, eiuſq; feretri ſimilitudinem toti populo in aëre conſpiciendum obtulit, vt legitur in *Ghemarà* Cod. שבת *Sciabbàth* cap 9. pag. 89. circa finem. Nunc quia Moſes mortuus eſt, hoc eſt illius Lex ceremonialis mortua eſt, Sathan perſuadet Iudæis, eam eſſe viuam, & ſuperſtitioſiſſimè debere obſeruari. Nonne ſuperſtitioſum eſt, breue Palliolum in angulis, flocculis ornatum, ſub Centone circumferre, ita vt ציצית *Tzitziòth flocculi* aliquantiſper extra brachas appareant, quò eos iugiter intueri poſſint? Vbi locorũ in Scriptura hoc legitur, oſtendant. At dicent: Leguntur hæc apud Rabbinos. Et hoc eſt, quod regero; Iudæos Rabbinicam, non Moſaicam Legem habere, & obſeruare.

Nonne ſuperſtitioſum eſt, mirum illud artificium, quod in compoſitione Peniculamentorum obſeruant, & docent? In Scriptura quidem legitur Num. 15. Iudæos antiquos, debuiſſe ſibi facere ציצת *Tzitzìth fimbriam* על כנפי *ſuper oras* veſtimentorum, hoc eſt per circuitum veſtimenti, & in extrema parte, vbi panni Peniculamentum relinquitur, ſeù ſuper illud, quod poſt texturam ſuſpenſum in panno remanet, quæ fimbriæ vocantur, inter quas vittam hyacinthi-

nam

garunt (decretum). *Tertiò redijt, & dixit eis : Qui habet inimicum, vult ne, vt multiplicetur, an imminuatur? Dixerunt : Vt imminuatur. Igitur non ineant menſtruatas. Dixerunt : Benè dixiſti. Dixit : (Abrogetur.) Et abrogarunt* (ſententiam). *Deinde agnouerunt illum fuiſſe Iudæum, & iterum* (decreta) *reſtituerunt. Dixerunt* (Iudæi) *Quis ibit, & abrogabit ſententias? Vadat R. Simeon Ben Iochài, qui frequens eſt in miraculis, & poſt eum quis ibit? R. Eliezer Ben R. Iosè. Dixit eis R. Iosè : Si fuiſſet viuens Pater meus Chalpatà* (Raſcì : *Iſte eſt Chalpatà Pater R. Iosè) potuiſſetis ne dicere ei : Da filium tuum vt occidatur? Dixit etiam R. Simeon Ben Iochài : Si fuiſſet Iochài Pater meus viuus, potuiſſetis ne dicere ei : Da filium tuum morti? Dixit eis R. Iosè : Ego ibo, fortaſſe puniet eum R. Simeon, quia vereor. Recepit ſuper ſe, quòd non puniret eum. Puniuit eum. (R. Salomon : Timeo, ne Ben Iochài puniat filium meum, hac in re, ego magis eum timeo, quàm hoſtes; quia timeo ne fortè iraſcatur contra eum aliqua de cauſa, & animaduertat grauiter in eum. Recepit ſuper eum R. Simeon Ben Iochài, quòd non puniret illum; & nihilominùs puniuit ſicut legitur infrà,* אל יחזור הבן וכו' *Non redeat filius &c.) Dum pergerent in via, incidit quæſtio iſta coram eis &c. Vnde eſt, quòd ſanguis reptilis ſit immundus? &c.* (quæſtio, quia nihil facit ad rem, ideò relinquitur.) Sequitur : *Exijt in occurſum eius Ben Thamaliòn* (Raſcì : *Ben Thamaliòn* שד שקורין נוטיון *eſt*

אנא אולין דילמא עניש ליה ר' שמעון דקא מסתפינא קביל עליה דלא ליענשיה אף״ה ענשיה כשהיו מהלכין בדרך נשאלה שאלה וכו': יצא לקראתו בן תמליון רצונכם אבא עמכם בכה רשב״י ואמר מה שפחה של בית אבא נזדמן לה מלאך ג' פעמים ואני לא פעם א': יבא הנס מכל מקום קדים חוא על בברתיה דקיסר כי מטא התם א' בן תמליון צא בן תמליון וכיון דקרו ליה נפק אזל אמר להון שאילו כל מה דאית לכון למישאל ועיילינהו לגניזה לשקול כל דבעו אשכחו ההוא איגרתא שקלוה וקרעוה :

Quodam tempore decreuit Regnum nequam (Imperium Romanum) *ne* (Iſraëlitæ) *ſeruarent Sabbathum, & ne circumciderent filios ſuos, & ne rem haberent cum menſtruatis. Abijt R. Ruben Ben Iſtrobili, & raſit comam,* (Raſcì –

וסיפר קומי שגליח השער שעל מצחו והניח השער של אחריו כעין בלורית שהגוים עושין כדי שלא יכירוהו שהוא יהודי :

Totondit comam, quia raſit capillum, qui erat illi ad frontem, & dimiſit capillum poſt occiput inſtar בלורית *Ballorith cæſariei, quam Gentiles gerebant, ne ſcilicet agnoſceretur, quod eſſet Iudæus*) *& abijt, & ſedit cum eis* (ſcilicet in Senatu) *Dixit eis : Qui habet inimicum, depauperat, an ditat? Dixerunt : Depauperat. Si ſic; non faciant ergo* (Iudæi) *opus in Sabbatho, vt fiant inopes. Dixerunt : Benè dixiſti. Dixit ille : Abrogetur. Et abrogarunt* (ſententiam). *Redijt iterum, & dixit; Qui habet inimicum, emaciat ne, an robuſtum facit? Dixerunt : Emaciat. Dixit eis : Ergo circumcidant filios ſuos octauo die, & debiles reddentur. Dixerunt : Benè dixiſti. Dixit : (Abrogetur.) Et abro-*

reperiri dicitur, vbi expiſcari non poteſt; ſed loco hyacinthini coloris ſubſtituunt album, ex quo *ſurculum*, ſeù *flocculum Tzitzith* exponunt: hic enim faciliter inuenitur ſemper, & vbique habetur; & ſic præceptum de fimbrijs faciendis, optimè à Iudæis obſeruatur.

Reſp. Legem Moſaicam non præcipere, vt fiant fimbriæ albæ, vel nigræ, vel etiam alterius coloris, ſed abſolutè vt fiat ציצת *Tzitzith fimbria*, ſeù *peniculamentum* in alis veſtimentorum, & ſuper huiuſmodi *Tzitzith* ponant פתיל תכלת *Pethil Techèleth filum hyacinthinum*, ſed hoc eſt impoſſibile vt inueniatur, quia in mari ſalſo, vbi dicũt reperiri חלזון *Chalazòn*, expiſcari non poteſt; quia mare ſalſũ, cùm ſit bituminoſum, nauigia excurrere per illud non valent. Immò addunt oẽs Auctores, qui de eo agunt, quòd in eo Piſces non ſint, nec quicquam viuum in eo reperiatur; vnde cùm Iordanis aquæ in illud influant, & Piſces cum illis, ſtatim ac ingreſſi ſunt in iſtud mare ſeù lacum, emoriantur; quare Mare Mortuum communiter dicitur. Vide quid de eo dicant Auctores Ioſephus, Plinius, & ex recentioribns Borchardus, Adrichomius, & alij.

Hinc patet, Præcepta, quæ hodie obſeruantur ab Hebræis, non ſunt Moſaica, ſed Rabbinorum, & hominum impiorum, imò ipſius Diaboli. Haud mentiri me ſinunt ipſi Rabbini. Notiſſima eſt hiſtoria illa Talmudica relata in Cod. מעילה *Meillà* cap. 4. pag. 17. b. circa principium, qua narratur, Diabolum nomine בן תמליון *Ben Thamaliòn* fuiſſe Iudęis, vt iterum eis permitteretur obſeruatio Sabbathi, & Circumciſionis, cùm aliàs per aduentum Meſſiæ ſublata fuiſſent ceremonialia Legis; & ex decreto etiam Imperiali omninò abrogata. Hæc innouatio ceremoniarum Iudaicarum facta eſt Dæmonis auxilio & patrocinio, vt ipſi Iudæi fatentur. Ergo ceremoniæ, quas hodie Iudæi habent, & obſeruant, potiſſimùm de Sabbatho, Circumciſione &c. non à Deo ſunt, ſed à Diabolo. Neque blaſphemum erit dicere ceremonias Rabbinorum Talmudiſtarum, & aliorum, qui Talmudem ſectantur, eſſe ceremonias Diaboli, & Diaboli inuentione introductas, quia ipſimet Rabbini, loco cit. de his, ita referunt -

פעם אחת גזרה שמד מלכות הרשעה שלא ישמרו את השבת ושלא ימולו את בניחם ושיבעלו את נדות הלך רבי ראובן בן איסטרובלי וסיפר קומי והלך וישב עמהם אמר להם מי שיש לו אויב יעני או יעשיר אמרו לו יעני אם כן לא יעשו מלאכה בשבת כדי שיענו אמרו טבית אמר ליבטל ובטלוה חזר ואמר להם מי שיש לו אויב יכחיש או יבריא אמרו לו יכחיש אמר לחם אם כן ימולו בניהם לשמנה ימים ויכחישו אמרו טבית א׳ ובטלוה חזר ואמר לחם מי שיש לו אויב ירבה או יתמעט אמרו לו יתמעט אם כן לא יבעלו נדות אמרו טבית א׳ ובטלות הכירו בו שהוא יהודי תחזירום אמרו מי ילך ויבטל הגזירות ילך רבי שמעון בן יוחאי שהוא מלומד בניסים ואחריו מי ילך רבי אליעזר בר ר׳ יוסי אמר ליה רבי יוסי ואליו היה אבא חלפתא קיים יכולין אתם לומר לו תן בנך להריגה אמר להם ר׳ שמעון אילו היה יוחאי אבא קיים יכולין אתם לומר לו תן בנך להריגה אמר להו ר׳ יוסי

למזוג כוס לרבו ושפך לו קיתון על פניו ׃

Per ſeptem dies conſtituit homo tabernaculum ſuum fixum, & (illud *) domum ſuam facit accidentalem. Deſcendunt pluuiæ; quandonã igitur licitũ erit ab eo declinare (* totaliter illud relinquere? *) Eo ſcilicet tempore, quo redundat inundatio. Proponitur ſimilitudo; Cui hæc res ſimilis eſt? Seruo, qui venit, vt infundat vinum Calici Domino ſuo, qui effundit illud ex Cyatho coram eo.* Si Dominus Vinum effundit,ergo manifeſtũ eſt eum nolle ampliùs bibere. Eodem modo ratiocinandum eſt in hoc loco: Si Deus iubet, vt filum ſeù vittam hyacinthinam in fimbrijs ponant, debet etiam colorem iſtum hyacinthinum reddere poſſibilem, vt de facto, per tot annorum ſpatia iam fecerat; poſt deſolatum Templum abſtulit, ideòque impoſſibile reddit præceptum de colore hyacinthino. Ergo non ampliùs illud vult. Hinc ſequitur præcepta ceremonialia non eſſe perpetua, ſed ad tempus, & poſt aduentum Meſſiæ debuiſſe ceſſare, quia dicit Ieremias cap. 31, 31. Venient dies, quibus pactum nouum feriet Deus cum Iſraëlitis & Iudæis, quod adimpletum eſt per Legem nouam promulgatam in aduentu Domini Ieſu Chriſti veri Iudæorum Meſſiæ. Ergo de medio omninò ſublatum eſt præceptum de fimbrijs Iudaicis.

Dices: Quamuis fimbrias ex hyacinthino ſtamine hēre hodie impoſſibile ſit propter carentiam Cochleę marinę, ſeù piſciculi *Chalazòn* coloris cęrulei, qui tantùm in ſalſo, ſeù mari mortuo re- 648, vt conſtituunt voces ציצת ביום, vt numeranti patet.

Dixi (Rabbinicas ceremonias) quia *Præceptum de fimbrijs in Lege promulgatum iam diù* (Deo ſic volente) *ceſſauit*. Ergo quicquid hodie de huiuſmodi præcepto Rabbini conſtituunt, omnia ex proprio cerebro conficta ſunt, non autem à Deo ordinata.

Probatur propoſitio. Quia Deus hoc ſuum præceptũ de *fimbrijs* omninò reddidit impoſſibile ad exequendum. Ergo ceſſauit, & Deus ampliùs illud non vult.

Probatur Antecedens ex libro Numer. 15, 37. *Loquere filijs Iſraël, & dices ad eos, vt faciant ſibi fimbrias per angulos palliorum ponentes in eis vittas hyacinthinas &c.* Sed color hyacinthinus iam ampliùs non inuenitur, vt fatentur omnes Rabbini cum Moſe Ægyptio *Hallachòth Tzitzìth* c. 2. n. 9. Ergo. Quòd verò præceptũ, quod impoſſibile eſt, vt exequutioni mandetur, omninò tolli neceſſe ſit, probatur auctoritate irrefragabili ex משנה *Miſcnà* מסכת סוכה *Maſſècheth Succà*, Cod. *De Tabernaculis*, cap. 2. n. 9. vbi liberatur homo à præcepto commorandi in Tabernaculo, ſi infra hebdomadam ſolemnitatis, pluuiæ deſcendant. Cùm enim Deus per pluuias reddat inutile Tabernaculũ pro habitatione, ſignũ eſt, eum nolle ampliùs obſeruantiam illius præcepti. Verba Miſcnæ ſunt -

כל ז׳ ימים אדם עושה סוכתו קבע וביתו עראי ירדו גשמים מאימתי מותר לפנות משתסרח המקפה משלו משל למה הדבר דומה לעבד שבא

tzìth mutatur in hanc המהמא nullius ſignificationis. Attamen hæ literæ, ſi vt numerales ſumantur, eundem valorem habere inuenientur, quem habent literæ nominis כסאי *Chiſsi*, & eundem numerum efficient: nam ſicut המהמא numerat 91. ita & כסאי.

Quin & idem *Baal Turrim* ait

ציצית בגימטריא צדקות ובגימטריא נשרים לומר מי שהוא זהיר במצות ציצית זוכה ורואת פני שכינה דכתיב (תהלים יז׳ טו׳) אני בצדק אחזה פניך וזוכה למה שנאמר (שמות יט׳ ד׳) ונשא אתכם על כנפי נשרים וראיתם בגימטריא ציצית ביום ׃

ציצית *Tzitzìth per Ghematrià* (id eſt per numericum valorem importat) צדקות *Tzedakòth Iuſtitias* (quia vtraque vox numerat 600.) *ſicut eundem numerum conſtituit* נשרים *Neſciarìm* (*Aquilarum*) *dictio*. *Vult dicere, quòd qui ſolicitus eſt in præcepto Tzitzìth, redditur dignus vt videat faciem Diuinitatis*. *S. D.* (Pſal. 17 15.) Ego in Iuſtitia videbo facies tuas. *Et dignus fit illo dicto* (Exod. 19 v. 4.) Et eleuaui vos ſuper alas Aquilarum, וראיתם *vidiſtis*. *Ibidem numerat* ציצית ביום 648.

Iſti ſunt luſus Cabalici, & conceptus laſciuientis Iudæi intellectus, qui nihil ſolidè demonſtrant, ſed ſecundùm volubilem Iudæorum voluntatem ad has *Rabbinicas ceremonias* ſectandas, illā mouere & allicere ſtudent. Adde, quòd de ſuo addit *Baal Turrim* literam ו dictioni ראיתם cùm in cap. 19. 4. Exodi non inueniatur; & quamuis ei addatur, nihilominùs non conſtituit numerum

וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות יהוה ׃

Et videbitis illud, & recordabimini omnium præceptorum Domini. Idem num. 12. Et hæc ex *Moſe Bar Maijmòn*, qui omnia compilauit in Talmude, præſertim ex Cod. מנחות *Menachòth* cap. 4.

Baal Turrim ad hunc locum Numer. 15. 39. per viam Cabaliſticam intendit probare, omnia Legis præcepta in vnico de Peniculamentis præcepto includi. Receptiſſima eſt apud Iudæos ſententia, præcepta omnia Legis Moſaicæ numero eſſe 613. quorum ſymbolum aſſignant תרי״ג *Tarriàgh*, hunc eundem numerum effici, literis numeralibus, vocis ציצית *Tzitzìth*, ſi adiungas his 8. fila, & 5. nodos. Ita *Baal Turrim*. Et probatur: ציצית *Tzitzìth* עולה ת״ר numerat 600. ח׳ חוטין 8. *fila*; וה׳ קשרי׳ & 5. *Keſciarim nodi*; ſimul omnia efficiunt תרי״ג 613. Vide ס׳מ׳ג *Samàgh* in *Præcepto affirmatiuò* n. 26. pag. 109. col. 2. circa finem. Sed hæc eſt probatio voluntaria nihil concludens, quia nodorum numerus non reſtringitur ad quinque, quin extendi non poſſit ad maiorem numerum.

Eadem arte alia myſteria idem *Baal Turrim* eruere conatur ex eadem voce ציצית *Tzitzìth*. Sic per Alphabetum א״ת ב״ש *Eth Baſc*, de quo ſuprà ad pag. 247. & per גמטריא *Ghematriam* numeratione efficit vt ſignificet כסאי *Chiſsi Solium meū*, per quod intelligit ſolium Dei. Hoc autē modo probat: צ mutatur in ה, י in מ. Iterum צ in ה, & י in מ. Denique ת in א. Atq; ita hæc vox ציצית *Tzi-*

ri, neceſſe eſt, vt illud induat cum peniculamentis; itaque vult, priùs aptanda eſſe peniculamenta Pallio, poſtea induendum. Si autem contrarium feciſſe deprehendatur, puta priùs induiſſe Pallium ſine fimbrijs, poſtea eas illi annexuiſſe, reum delicti faciunt, quia præceptum affirmatiuum irritum feciſſe aiunt. Ibidem num. 10.

18. Huiuſmodi veſtimenta, quæ apta ſunt pro *Tzitzìth peniculamentis* ſeù *fimbrijs*, volunt, poſſe in loco ſeparato complicata ſine peniculamentis aſſeruari: quia dicunt, hoc præceptum de *Tzitzìth* non eſſe datum Pallio, ſed homini volenti tali Pallio ſuperueſtiri. Ibid. eod. n. 10.

19. Quamuis non teneatur homo ſibi comparare veſtimentum habens requiſita pro ציצית *Tzitzìth fimbrijs*, attamen (inquiunt) non debet vir probus ſeipſum ab hoc præcepto fimbriarum eximere: ſed potiùs iugiter eo veſtimento præcepti vti, præcipuè tempore precũ, vt hac via preceptum de fimbrijs firmetur. Alioquin turpe admodum eſſe cenſerent ſapienti, & docto viro, ſine huiuſmodi peniculamentis orare. Idem numero 11.

20. Ideò monitum eſſe volunt hominem Iudæum de obſeruantia huius præcepti ציצית *Tzitzìth fimbriarum*: quia tanti ponderis illud eſſe dicunt, quanti ponderis ſunt cætera omnia præcepta Legis; quandoquidem, ea ſimul in hoc vnico contineantur vnita. Quod conſtare exiſtimant ex illis verbis - וראיתם

eo fimbrias auferri. Id ſe facere dicunt, non quòd in ſeipſis fimbriæ aliquam ſanctitatem habeant; ſed quia poteſt fieri, vt Chriſtianus eo vtatur cum ijſdem fimbrijs; eo enim caſu, ſi Iudæus illi aſſociaretur, credens eum eſſe Iudæum, quia Iudaico habitu vidit indutum, fortaſſis poſſet eſſe in cauſa, vt Iudæus in via à Chriſtiano occidatur. Ibid.

14. Mulieres, & ſerui, & etiam paruuli liberi ſunt à præcepto *Tzitzìth*, ex Lege. Ex Conſtitutionibus tamen Scribarum habetur, omnem paruulum, qui *Tzitzìth* indui ſcit, teneri ad hoc præceptum; vt ſic in præceptis Iudaicis initietur. Ibid.

15. Si autem mulieres, & ſerui *Tzitzìth* amiciri voluerint, non prohibentur à Rabbinis, ſed abſq; benedictione id facere debent. Et vniuerſaliter; Quotieſcumque occurrit præceptum, circa quod non obligantur mulieres, ſi illud exequi voluerint, permittitur, ſed abſque benedictione. Eodem num. 9.

16. Occluſus, id eſt qui genitalia in ventre occluſa habet, nec diſcerni poteſt, an mas, an fœmina ſit; ſicut & Androgynus, qui de vtroque ſexu participat, vtrùm ad præceptum de *Tzitzìth* teneatur, ambiguum eſſe dicunt; ideò ſi illo indui voluerit, permittunt, ſed ſine præuia benedictione. Eodem n. 9.

17. De modo autem, quo ad huiuſmodi præceptum teneantur Iudæi, dicit idem *Harrambàm*. Quoties ſi voluerit Iudęus indui veſtimento ארבע כנפות *Arbaa chenaphòth, quadrangula-*

ſit benedictio. Quandonam igitur fieri debet benedictio ſuper *Tzitzìth* in Aurora? Quando diſtinguitur inter תכלת *Thechèleth* & לבן *Lauàn*, quæ ſunt in eo: Hoc eſt, quando Aurora ita albeſcit, vt in fimbria veſtimenti, hyacinthinus color ab albo diſtingui poſſit. Ibid. n. 8.

Cùm induunt veſtimentum cum Peniculamento, benedicunt communi & vſitata formula באי אמה אקבו cui addunt להתעטף בציצת *Leithattèph betzitzìth Vt amiciamur Tzitzìth*. Si autem cupias abbreuiaturas præpoſitas explicatas habere: en habe -

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצוותיו וצונו׃

Benedictus tu Domine Deus noſter, qui ſanctificaſti nos præceptis tuis, & præcepiſti nobis, vt &c. Eodem numero 8.

10. Quotieſcumque per diem amiciuntur *Tzitzìth*, ſemper præmittunt benedictionem: non tamen benedicunt poſt conſtructionem *Tzitzìth*, quia finem huius præcepti eſſe dicunt, vt eo veſtiatur. Ibidem eodem num. 8.

11. In latrinam, & in lauacrum ingredi permittunt cum Peniculamentis. Ibid. n. 9.

12. Diſrumpuntur fila לבן *Lauàn fimbriæ*, aut filum hyacinthinum, proijciunt illa in ſterquilinium, quia in ſe nullam ſanctitatem habent. Ibidem.

13. Prohibent, ne Pallium cum fimbrijs vendatur Chriſtiano. Quòd ſi vendere voluerit, volunt priùs ab eo

contingeret fimbriam cum filo hyacinthino: ſi autem ſurculus ſit faciendus ſine hyacinthino, obſeruandum eſſe præceptum affirmatiuum de fimbria, & negatiuum de heterogeneis: nam regulam Talmudicam tradunt ex Cod. מנחות *Menachòth* capite 40. pag. 40.

כל מקום שאתה מוצא עשה ולא תעשה אם אתה יכול לקיים את שניהם מוטב ואם לאו יבוא עשה וידחה לא תעשה׃

Quotieſcumque inueneris præceptum affirmatiuum, & negatiuum; ſi potueris vtrumque obſeruare, optimum erit; ſin minùs, veniat affirmatiuum, & impellet negatiuū. In hoc caſu vtrumque obſeruari poſſe aſſerunt. Ibidem num. 6.

8. Pallium lineum ſine Hyacinthino permittunt; & illi adiungunt fila linea; non quòd *Tzitzìth* impellatur propter heterogeneum; ſed quia ita decreuerunt Sapientes, nè fortè illud amiciatur per noctem, tempus non congruum pro *Tzitzìth*, & tranſgrediatur præceptum affirmatiuum tempore, quo non inuenitur præceptum affirmatiuum, quia obligatio fimbriarum eſt tantùm per diem, & non noctu. S. D. *Et videbitis illud*, ea hora videlicet, qua conſpici poteſt. Cœcum autem teneri ad præceptum *Tzitzìth* volunt, quia quamuis ille alios non videat, videtur tamen ab alijs. Idem n. 7.

9. Licitum eſſe dicunt, nocte indui ציצת *Tzitzìth* tam in feriatis, quàm in Sabbatho, quamuis non ſit hoc opportunum tempus, quia in eo non

Pallium ipſum coriaceum abſoluitur à *Tzitzìth*, quia ſolum lanea & linea obligantur, vt dictum eſt. Ibidem num. 4.

5. Si duorum ſociorum Pallium fuerit, illud obligant ad *Tzitzìth*, quia ſcriptum legunt על כנפי בגדיהם *Super angulos Veſtimentorum eorum*, & non כסותך *Veſtimenti tui*. Verùtamen Pallium, quod per modicum tempus ſocio commodatur, immune volunt eſſe à præcepto *Tzitzìth*: triginta dierum ſpatium ipſis eſt modicum: vltra iſtud tempus ſubijciunt præcepto Peniculamentorum. Eodem numero 4.

6. Veſtimento laneo faciunt לבן *Lauàn Surculum* laneum; & veſtimento lineo, faciunt lineum. Cæteris verò aliarum ſpecierum veſtimentis, faciunt לבן *Lauàn Surculum* eiuſdem ſpeciei; cuius eſt pannus cui annectendus eſt: verbi gratia, Veſtimento ſerico faciunt fimbriam ſericam, xylonico xylonicam &c. huiuſmodi autem, & alijs ſimilibus veſtimentis appendere ציצית *Tzitziòth fimbrias* laneas, aut lineas, arbitrio cuiuſque relinquunt. Id. n. 5.

7. Quomodo poſſunt fieri fila lanea in Pallio lineo, vel fila linea in Pallio laneo, cùm ex iure שעטנז *Sciaattnètz Heterogeneorum* vetitum ſit, lanam & linum ſimul commiſceri? Leuit. 19. 19. Hyacinthinum autem filum eſt laneum, & ſurculus eſt lineus.

Reſpondent: In hoc fimbriarum opificio diſpenſatum eſſe ſuper diuerſarum ſpecierum textura, ſi fore con-*ſuper tria*, ergo ſicut non licet annectere *Tzitzìth* ſuper veſtem triangularem, etiam non licebit illud annectere ſuper veſtem pentagonam, aut hexagonam. Sed S. D. ibidem אשר תכסה בה *Quo operies te eo*, vt includat veſtem quinque, aut plurium angulorum. Cur igitur obligant veſtem pentagonam, ſcilicet volunt, vt veſtimento quinque angulorum fiat ציצת *Tzitzìth Peniculamentum*, & veſtimentum trium angulorum abſoluunt, id eſt non requirunt in eo *Tzitzìth*? Nonne vtrumque veſtimentum recedit à quadrangulari, cùm vnum excedat, & aliud non pertingat ad quatuor angulos requiſitos? Reſpondent: Veſtimentum quinque vel plurium angulorum includere in ſe quadrangulare, quod non contingit in triangulari; idcirco, quando fiunt *Tzitziòth Peniculamenta* in veſtimento, ſeu Pallio quinque vel plurium angulorum, annectuntur ſurculi 4. angulis remotioribus. Et ſic adimpletum eſſe volunt, quod Deuteron. loco citato dicitur: *Super quatuor angulis operimenti tui*. Includuntur enim cæteri anguli intermedij ſub illis quatuor inſignioribus, & remotioribus. Ibid. n. 3.

4. Pallium ex panno ſiuè laneo, ſiuè lineo, ſi angulos coriaceos habeat, teneri volunt præcepto *Tzitzìth*. E contra; Pallium coriaceum angulos habens laneos, aut lineos, abſoluunt ab hoc præcepto *Tzitzìth*, quia inhærent voci כסות *Cheſsùth Tegumenti*; Pallij enim coriacei anguli, non poſſunt dici, *Tegumentum*. Et

angulorum eſſe requirunt, ea amplitudine, vt caput, & maior pars corporis adoleſcentis tegi poſſit, *Harrâbàm Hallachòth Tzitzith* cap. 3. num. 1. quod intelligendum putant de טלית גדול *Tallèth Ghadòl Pallio magno*, quo tantùm vtuntur domi, & in Synagoga. De alio minori, quod vocant טלית קטן *Tallèth kattàn Pallium minus*, & eo iugiter amiciuntur, ſufficere aiunt, vt ſit palliolum breue bipartitum in ſuperiori parte apertum, ſeù amplum foramen habens, per quod iniecto capite, altera pars à pectore, alia à tergo ad modum ſcapularis Monachorum, deſcendat, vel vſque ad vmbilicum, vel ad ſummum vſque ad femora. Nec circa vtrumque aliam prolixiorem menſuram quærunt. Volunt tamen, vt tam magnum, quàm paruum palliolum, ſit vel laneum, vel lineum. Idem *Harrambàm* ibidem eodem n. 1.

2. Pallia, quæ fiunt ex alijs rebus diſſimilibus à lana & lino, vti ex Bombycino, vel Serico, Goſſypio, Cameloto, aut ex lana Leporina, vel etiam ex lanugine Caprarum, non teneri, docent, præcepto fimbriarum ex Lege, ſed tantùm ex Conſtitutione Rabbinica; vt ſic, admoniti ſint ad obſeruantiam fimbriarum Legis: nam veſtimenta de quibus fit mentio in Lege, abſolutè dicunt, non eſſe, niſi tantùm laneas, vel lineas. Idem num. 2.

3. In illud Deuteronom. 29. 1. על ארבע כנפות כסותך *Super quatuor angulis operimenti tui*, hoc modo differunt: *Super quatuor* dicitur, non ſuper

Idiota פסולה *Peſſullà illegitimum* facit. Ibidem num. 7.

7. טלית *Tallèth Pallio*, rubei, viridis, lutei, aut alterius coloris non annectunt fila alba, ſed illius coloris cuius eſt Pallium, rubeo rubra, viridi viridia. Pallio verò toti Hyacinthino, aut cæruleo, non annectunt fila Hyacinthina, ſed alterius coloris, excepto nigro, quia iſte aliqualem ſimilitudinem habet cum Hyacinthino; & ſuper quodlibet *Tzitzith* inuoluunt filum Hyacinthinum, ſecundùm quod iam explicatum fuit in alijs ציצית *Tzitziòth Surculis* non coloratis. Ibid. n. 8.

8. Maius piaculum committere ſe exiſtimant, non obſeruando præceptum de לבן *Lauàn Surculo albo*, quam de תכלת *Thechèleth Hyacinthino*: quandoquidem לבן *Lauàn* ſemper & vbique inuenitur; non ſic verò תכלת *Thechèleth Hyacinthinum* propter carentiam Piſciculi colorati ſuprà deſcripti. Ibid. n. 9.

De eodem טלית *Tallèth ſeù* כסות *Cheſsùth Pallio, Tegumento, ſiuè Veſtimento, cui* ציצת *TZitZith Peniculamentum annectunt; quædam ex* הרמב״ם *Harrambàm excerpta.*

PAllium, cui ex præſcripto Legis annectendas eſſe fimbrias exiſtimant, quatuor, vel plurium

Si autem colorem mutauerit, ſeù caligauerit, tunc accipiunt maſſam hordeaceam, & in ea putreſcere faciunt pulmentum triticeum, & in illius medio Hyacinthinum corrugatum recondunt, maſſamque in furno coquunt: extrahunt poſtea placentam coctam, & inſpiciunt Hyacinthinum. Quòd ſi inuenerint corrugatum, & caligans vt antea, omninò reijciunt. Sed ſi color ipſius ad nigredinem declinauerit, etiam, pluſquam antea, idoneum decernunt. Ibid. num. 5.

5. A Mercatoribus, qui vendunt Hyacinthinum, & ſunt in poſſeſſione bonæ famæ, accipiunt abſolutè ſine aliquo examine; nam iſti ſunt in poſſeſſione vendendi Hyacinthinum legitimum, & non adulterinum, ideò conſeruandi in bona opinione, quouſque in ſuſpicionem fraudis deueniant. Si quis autem apud Chriſtianum *Thechèleth Hyacinthinum* depoſuerit, illud reddi profanum volunt: ſuſpicari enim (inquiunt) poſſumus, quòd mutauerit in aliud ineptum. Si verò duobus ſigillis, duobus loculis diſtinctis, vno intra alium, incluſum & ſigillatum fuerit, permittunt; non autem vnico tantùm ſigillo obſignatum. Ibidem num. 6.

6. *Thechèleth Hyacinthinum* inuentum in platea, quamuis fila diſciſſa ſint, aut contorta פסולה *Peſſullà profanum* iudicant. Recipiens Pallium cum fimbrijs inuentum in foro à Iudæo, bona fide retinet; à Chriſtiano Mercatore, etiam כשרה *Cheſciarà Idoneum* & legitimum exiſtimat; ab Idiociat, & illam extrahat colore infectam, totum ahenum reddi volunt inutile. Quomodo igitur fieri debet experimentum circa colorem, & cognoſci, vtrum ſit perfectus, nec ne? Extrahenda eſt parua quantitas coloris ex aheno, & infundenda in aliud paruum vas, inijciatur deinde aliquantulum lanę in prenotatum vaſculum, illaque colore inficiatur, & experimentum fiat; poſtea igne comburatur, & effundatur quod reliquum eſt in vaſculo; quia cenſetur color profanus. Colorem verò in aheno relictum idoneum exiſtimant, & eo vti licitè permittunt. Ibid. n. 3.

3. Non accipiunt *Thechèleth Hyacinthinum* niſi à viris probis, & Iudaica ſuperſtitione excellentibus; alioquin dubitari poſſet de fide Artificis, an ipſe ſine mentis applicatione ad præceptum, Hyacinthino colore lanam infecerit. Et quamuis à viris fide dignis receperint, ſi tamen in probatione aut experimento cognitũ fuerit, fuiſſe compoſitum & tinctum, veluti cæteri colores efficiuntur, & priorem pulchritudinem non retinent, reijciunt. Ibid. n. 4.

4. Sed quomodo inſtituunt experimentum, & probant Hyacinthinum ritè fuiſſe colore infectum? Accipiunt ſtramen, ſpumam Limacis, & vrinam quadragenariam, hoc eſt per ſpatium quadraginta dierum reſeruatam; in eam proijciunt *Thechèleth Hyacinthinum*, & macerant per diem naturalem. Si poſt ſpatium 24. horarum color ſteterit, & non caligauerit, Hyacinthinum óptimum erit.

quo ea, quæ ſequuntur, excerpſimus.

3. תכלת *Thechèleth Hyacinthinum* Scripturæ, eſt lanæ tinctura commixta ſtibio, vulgò *Tutia* ſimilis cælo ſereno. *Hyacinthinum* verò, quod dicitur in ציצת *Tzitzith fimbrijs*, neceſſe eſt vt ſit ex tinctura nota, permanente in ſua pulchritudine, neque aliquo modo immutetur. Quicumque verò neſcit certo modo lanã inficere, quicquid ab eo aliter coloratum fuerit, erit פסול *Paſsùl profanum*. Ita הרמבם *Harrambàm* ibid. n. 1.

Quæres 1. Quomodo pro *Tzitzith* huiuſmodi tinctura fiat?

Reſp. ex eodem *Rambàm*. Accipiunt lanam, & macerant in olla, & poſtea lauant quouſque candida fiat, & ebullire faciunt ſmegmate, aut ſapone, ſicut tinctores faciunt, ad hoc vt color adhæreſcat, & cõſeruetur. Dein accipiunt ſanguinem Cochleæ, nempè Piſcis colorati marino colore, cuius ſanguis vti atramentum niger eſt, & reperitur in mari ſalſo, hoc eſt mari mortuo, palude Aſphaltite. Immittunt in peluim, & cum eo permiſcent colores, vti cimolium, vel quid ſimile iuxta artem tinctorum: Ebulliunt hæc cum lana, quouſq; inficiatur colore cæleſti; & tunc eſt תכלת ציצת *Thechèleth Tzitzith Hyacinthinum fimbriæ*. Ibid. n. 2. De quo hæc, quæ ſequuntur, pronunciant.

1. Vt hæc tinctura fiat nomine *Tzitzith*, alioquin inaniter omnia peragi credunt. Idem n. 3.

2. Si quis experiri vult, an color ſit perfectè elaboratus; ſi in ahenum, in quo eſt color, tantillum lanæ injiciat,

rauerit, non ob id inutile reddi volunt; quia dum in vſum Peniculamenti aſſumitur, iam formam aliam induiſſe arbitrantur. Ibid. n. 11.

14. Gentilem (per quem Chriſtianum etiam intelligunt) arcent ab opificio *Tzitzith*; quia dicunt, id prohiberi illis verbis: *Loquere ad filios Iſraël, Vt faciant ſibi* ציצת *Tzitzith fimbrias*, per quæ excluduntur extranei. Hebræus autem, etiamſi abſq; intentione operetur circa *Tzitzith*, nihilominus illud idoneum eſſe iudicant: quia (aiunt) quæ præcipiuntur, facienda ſunt quocumque modo. Reijciunt tamen *Tzitzith fimbriã* factã ex alia olim facta. Quomodo hoc intelligi debet? Vt ſi quis amputet angulum Pallij vbi eſt *Tzitzith*, & alteri aſſuat; quamuis fuerit vnius cubiti tam in longitudine, quàm in latitudine, profanum eſſe volunt. Putant tamen licere ipſum *Tzitzith* ab angulo Pallij amouere, & in aliud Pallium transferre; quia dum alteri Pallio aptatur, effici dicitur. Ibid. n. 12. & 15.

Alia nonnulla minutiora quidem, ſed non ſine ſuperſtitione, inquirunt, & reſoluunt circa ציצת *Tzitzith*, quæ ne tædium generent Lectori, conſultò relinquimus. Inquiremus autem quid dicant Rabbini.

De תכלת *Thechèleth Hyacinthino filo Scripturæ*.

DE eo tractat R. Moſes Ægyptius eodem loco cap. 2. ex

tredecim per ſingulos angulos faciunt. Ibid. n. 8.

8. Qui autem לבן *Lauàn* ſiuè *fimbriam* ſine hyacinthino fecerit; aſſumit vnum ex octo filis, & inuoluit ſuper alia ſeptem fila vſque ad ipſorum tertiam partem, relictis duabus alijs partibus ſurculi pendentibus. Quòd ſi is voluerit relinquere חליות *Chalaijòth membra*, vt ſuprà dictum eſt de hyacinthino, approbant quidē, quamuis ad id non aſtringant, vti eſt communis conſuetudo. Si quis verò inuoluere voluerit ſine numero חליות *Chalaijòth membrorum*, non prohibetur. Ibid. n 9.

9. Accipiendo filum album, & filum hyacinthinum, & ſimul contorquendo, quamuis fiat ex his filum duplatum, nihilominus permittunt; quia hoc modo contortum, pro vnico filo haberi volunt. Ibid. n. 10.

10. Fila ציצת *Tzitzìth* neceſſe exiſtimant, vt intentione conficiendi *Tzitzìth* fiant. Neque ea ducunt ex lana collecta inter ſpinas, quibus ex ouium accubitu adhæſerat: neque ex filis (ſeù pilis) euulſis à beſtia: neque ex reſiduis ſtaminis relictis à textore in extremitatibus panni: ſed ex lana tonſa, aut ex lino. Prohibent etiam, ne fiant ex lana furtiua, aut ex lana Ciuitatis in errorem prolapſæ, & interdictæ, aut lana ſanctificata, & ad cultum Dei deſtinata. Quòd ſi aliter quis fecerit, nihil rectum exiſtimant factum. Idem iudiciū ferunt de lana ouis Idololatriæ, & coram qua quis genufle cteret. Si verò aliquis coram lino plantato adorangulo panni in fine texturæ (per panni longitudinē) diſtans ab ea non ampliùs quàm per tres digitos, & non minùs à nodo contorto (ſeù peniculamento panni) & injiciunt in (illud foramen) quatuor fila, & duplicant in medio vt fiant octo fila triplicata ſuſpenſa à cornu (anguli panni) & longitudinem filorum non minorem faciunt quatuor digitis; & ſi longior fuerit etiam vnius cubiti, aut duorum, כשרין *Cheſciarìn fila idonea* eſſe dicunt. Vnum autem ex iſtis filis debere eſſe hyacinthinum, reliqua ſeptem alba. Idem num. 6.

6. Præterea accipiunt vnum ex iſtis filis albis, & eo inuoluunt ſemel reliqua fila à latere panni, illudque dimittunt. Poſtea accipiunt hyacinthinum, & eo bis inuoluunt ex latere fili albi retorti, & ligant, & iſta tria retorta vocantur חוליא *Cholià*, *Articulus*, *Vertebra*, *membrum* (vulgò *impoſta*). Relinquunt deinde modicum ſpatium, & ex hyacinthino filo tantùm conficiunt ſecundum חוליא *Cholià membrum*; & poſt aliud ſpatium conficiunt tertium, & ſic vſque ad vltimum חוליא *Cholaià membrum*, quæ inuoluunt duobus retortis filis hyacinthinis, & vno filo retorto albo, quod erit vltimum. Quia ſicut incipiunt à filo albo, ita in eodem deſinunt. Incipiunt autem à filo albo, vt ſit eiuſdem coloris extremitas panni cum initio fimbriæ. Eundem ordinem ſeruant in cæteris angulis Pallij. Idem n. 7.

7. Non minùs quàm ſeptem חליות *Chalijòth membra*, nec plura quàm

lum nominant תכלת *Thechèleth Hyacinthinum*. Quoties verò circumduci debeat huiuſmodi filum, nihil ex Lege. Idem num. 2.

Duo igitur includi dicunt in hoc de *Tzitzìth* præcepto. Primò, vt fiat in angulo veſtimenti ſurculus; & ſecundò, vt ſuper huiuſmodi ſurculum inuoluatur filum hyacinthinum. S. D. (Num. loc. cit. v. 38.) *Et facient ſibi* ציצית *Tzitzìth, & ponant ſuper Tzitzìth anguli* פתיל תכלת *Pethìl thechèleth filum hyacinthinum*. Idem num. 3.

3. תכלת *Thechèleth* (aiunt) non impedit לבן *Lauàn*, nec vice verſa; quòd ſi non inueniatur *Thechèleth*, fieri poteſt *Tzitzìth* ſolo לבן *Lauàn*, ſcilicet ſolo ſurculo albo. Itemque, ſi ex vtroque, *Tzitzìth* effectum fuerit, deperdito לבן *Lauano*, & remanente ſolo תכלת *Thechèleth*, ציצית כשר *Tzitzìth Caſcèr Peniculamentum legitimum* exiſtimant. Idem n. 4.

4. Quamuis enim vnum ex his alterum non impediat; non tamen duo præcepta cenſeri, quia illi antiqui Rabbini dicebant (Num. 15. 39.) והיה לכם לציצת *Et erit vobis in Tzitzìth* numero ſingulari: ergo vnicum eſt præceptum. At quatuor ציצית *Tzitziòth Peniculamenta*, ſe mutuò impediunt, quoniam quatuor illa ſunt vnius præcepti. Et qui induit טלית *Tallèth* cum לבן *Lauàn*, aut cum תכלת *Thechèleth*, aut cum ambobus ſimul, iſte vnicum tantùm præceptum adimplet iuxta ipſos. Ibid. num. 5.

5. Sed quomodo fiunt ציצית *Tzitziòth Peniculamenta?* Incipiunt ab an-

ſancti Deo veſtro.

(Ibid. ver. 41.) *Ego Dominus Deus veſter, qui eduxi vos de terra Aegypti, vt eſſem vobis in Deum. Ego Dominus Deus veſter*. Et Deuteron. c. 22. v. 12.

(דברים כב׳ יב׳) גדולים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך אשר תכסה בה

Funiculos facies tibi ſuper quatuor angulis operimenti tui, quo operies te eo. Volunt Rabbini, vt Iudæi faciant ſibi in טלית *Tallèth Pallio* ציצית *Tzitzìth, fimbriam* veſtimenti, quibuſdam ceremonijs, quas ex Talmude docet Rabbi Moſes Ægyptius libro 1. היד *Haijàd, Hallachòth* ציצית *Tzitzìth*; & cum eo Ioſeph Karo in שלחן עריך *Sciulchàn arùch* in אורח חיים *O'rach chaiìm* à num. 8. vſque ad numer. 24. & alij multi. Nempè

1. Surculum, quem faciunt ſuper angulum veſtimenti ex eadem ſpecie panni, qua eſt veſtimentum, vocant ציצית *Tzitzìth fimbriam*; ità R. Moſes Ægyptius loc. cit. cap. 1. n. 1. Vocatur autem ציצית *Tzitzìth* quaſi *cincinnus* ad ſimilitudinem cincinnorum capitis, ſicut dicitur Ezech. c. 8. 3. *Et tulit me* בציצת *Betzitzìth in cincinno capitis mei*. Huiuſmodi ſurculum, ſeù cincinnum vocant לבן *Lauàn Album*, quia colore non inficiunt. De numero verò filorum, quibus componunt *Tzitzìth*, nihil ex Lege habetur. Idem Moſes Ægyptius eod. cap. n. 1.

2. Accipiunt filum lanæ cæruleum, ſeù cæleſti colore tinctum, & ligant in ſurculo prædicto. Iſtud fi-

pallio ſacro.

Sed ſi quæras, quid ſit טלית *Tallèth*? Reſp. Quæ de טלית *Tallèth* dici poſſunt ex Rabbinorum ſententia, adducenda erunt in hac Diſſertatiuncula.

De טלית *Tallèth &* ציצת *Tzitzìth, Pallio, fimbrijs, & peniculamentis Judæorum Diſſertatiuncula.*

QVia ſcriptum reperitur in Lege Moſaica Num. 15. 38.

(במדבר ט״ו ל״ח ׃) דבר אל בני ישראל ואמרת אלהם ועשו להם ציצת על כנפי בגדיהם לדורותם ונתנו על ציצת הכנף פתיל תכלת ׃

(שם ל״ט ׃) והיה לכם לציצת וראיתם אתו וזכרתם את כל מצות יהוה ועשיתם אתם ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זנים אחריהם ׃

(שם מ׳ ׃) למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי והייתם קדשים לאלהיכם ׃

(שם מ״א ׃) אני יהוה אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים אני יהוה אלהיכם ׃

Loquere filijs Iſraël, & dices ad eos, vt faciant ſibi ציצת *Tzitzìth fimbriam per oras veſtimentorum ſuorum per generationes ſuas, & ponant ſuper fimbriam alæ filum hyacinthinum.*

Ibid. v. 39.) *Et erit vobis in fimbriam, & videbitis eam, & recordabimini omnium præceptorum Domini, & facietis ea, & non perueſtigabitis poſt cor veſtrum: & poſt oculos veſtros, poſt quos vos fornicamini.*

(Ibid. v. 40.) *Vt recordemini, & faciatis omnia præcepta mea, & ſitis ſan-*

ſubigant) *miſericordiæ tuæ iram tuam, & deuoluantur miſerationes tuæ ſuper mores tuos, & agas cum filijs tuis attributo miſericordiæ, & ingrediaris ante eos* (id eſt intra ipſos) *remittendo rigorem iuſtitiæ, & mouit caput ſuum mihi.* (R. Salomon: כמורה בברכתי ועונה אמן *Sicut eſt mos in benedictionibus, & reſpondit Amen.*) Vnde innuitur Deum annuiſſe capite, ſibi placere formulam orandi ſibi à R. Iſmaële oſtenſam, approbaſſe nutu, & reſpondiſſe, *Amen*. Hoc modo Rabbini Deum ſuum redigunt in claſſem & ordinem creaturarum, quæ auxilium à Deo petunt, & illum orant; eumque in duas partes diuidunt, dum ſeipſum orare faciunt, vt vnum Dei attributum alterum vincat & ſuperet. Sed cùm Hebræi orant, non ſolùm induunt Thephillin, verùm & amiciuntur pallio, quod טלית *Tallèth* vocant, ideò -

Quæritur: An Deus Rabbinicus, etiam ipſe dum preces fundit, amictus ſit pallio?

Reſp. Id non ſatis exploratum eſt apud Talmudiſtas, neque in Talmude adhuc me legiſſe memini aliquid de Dei טלית *Tallèth, Pallio*; attamen quia in Cod. ראש השנה *Roſc Haſcianà* de anno nouo cap. 1. pagina 17. b. paulò poſt princ. legitur, Deum apparuiſſe Moſi amictum pallio tanquam Hebdomadarium, & illi oſtendiſſe omnes ritus Iudaicos in oratione ſeruandos, vt infra videbimus, dicendum eſt, Deum Rabbinicum, nedum orare cum Thephillin, ſed etiam cum טלית *Tallèth*

Dei Rabbinici Oratio quæ ſit?

IBidem refertur, quænam ſit hæc Dei Oratio, & quibus verbis concepta. Sequitur enim -

מאי מצלי אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב יהי רצון מלפני שיכבשו רחמי את כעסי ויגולו רחמי על מדותי ואתנה׳ עם בני במדת רחמים ואכנס להם לפנים משורת הדין ׃

תניא א״ר ישמעאל בן אלישע פעם אחד נכנסתי להקטיר קטרת לפני ולפנים וראיתי אכתריאל יה יהוה צבאות שהוא יושב על כסא רם ונשא ואמר לי ישמעאל בני ברכני אמרתי לו יהי רצון מלפניך שיכבשו רחמיך את כעסך ויגולו רחמיך על מדותיך ותתנהג עם בניך במדת הרחמים ותכנס להם לפנים משורת הדין ונענע לי ראשו ׃

(Sed) *Quid orat? Dixit Ràu Zutrà Bar Tobiæ, dixit Ràu: Sit voluntas coram me, quòd miſericordia mea vincat* (ſeù mitiget) *iram meam, & deuoluantur miſerationes meæ ſuper mores meos* (ſeù naturam meam) *& geram me cum filijs meis in menſura pietatis, & ingrediar eis ante menſuram iudicij* (ſeù Iuſtitiæ). Hanc precandi formulam Deus didicit à R. Iſmaële, illam approbauit, & ea vtitur in ſuis precibus: vti legitur ibidem, & immediatè -

Tania, Eſt Traditio.

Dixit R. Iſmaël Ben Eliſai: Quodam tempore (aliquando) *ingreſſus ſum, vt ſuffirem ſuffitum in intimis penetralibus* (id eſt in Sancta Sanctorum) *& vidi Actariël Iah Dominum exercituum ſedentem ſuper ſolium altum & eleuatum, & dixit mihi: Iſraël fili mi, benedic mihi. Dixi ei: Sit beneplacitum ante te, quòd ſuperent* (ſeù ſubi-

אמר ר׳ יוחנן הרוצה שיקבל עליו עול מלכות שמים שלמה יפנה ויטול ידיו ויניח תפלין ויקרא קרית שמע ויפלל וזו היא מלכות שמים שלמה׃

Ait R. Iochannàn: Qui vult recipere ſuper ſe iugum Regni perfectum, priùs exoneret aluum, lauet manus, & ponat Thephillìn, & legat KIRIATH SCEMAA lectionem, Audi Iſraël &c. *& oret: & hoc eſt Regnum Cæli perfectum, & integrum.* Si igitur Deus Rabbinicus induit Thephillin ſuper brachium, & ſuper frontem, indicium eſt eum velle orare, & preces deuotè fundere. Concedunt hoc Rabbini Talmudiſtæ in Cod. *Berachòth* cap. 1. pagina 7. in ipſo principio paginæ, vbi quærit R. Iochannan vnde comprobari poſſit Deum orare? Et affert probationem ex Sacra Scriptura, quam ne bis repetere cogamur, illius מאמר *Maamar Talmudicam narrationem* hìc tranſcribemus, & explicabimus -

אמר ר׳ יוחנן משום ר׳ יוסי מנין שהקב״ה מתפלל שנאמר (ישעיה נ״ו ז׳) והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפלתי תפלתם לא נא׳ אלא תפלתי מכאן שהק״ה מתפלל׃

Dixit R. Iochannàn nomine R. Ioſè: Vnde comprobari poteſt Deum orare? Quia legitur (Iſai. 56: 7.) Et adducam eos ad montem ſanctitatis meæ, & lætificabo eos in domo orationis meæ. *Non dixit* (in domo) *orationis eorum, ſed orationis meæ. Hinc apparet Deum orare.*

lacteria ſua, non *Moſis*, vt obſeruauimus ſuprà.

Cæterùm de תפלין *Thephillin* prolixè agitur in *Ghemarà* Codice מנחות *Menachòth* cap. 3. pag. 32. 34. 35. 36. 37. & cap. 4. pag. 43. b. poſt med. Ex quibus locis omnes quotquot de *Thephillin* ſcripſerunt, vti R. Moſes Ægyptius, Iſaac Alpheſi, Ioſeph Karò, Moſes de Kotzi, & alij multi doctrinam ſuam hauſerunt. Item Cod. *Berachòth* cap. 2. pag. 14. in fine, vbi dicitur, quòd qui ſine Thephillin legit precem שמע ישראל *Audi Iſraël &c.* ne dum fruſtra orat, ſed etiam fert contra ſe falſum teſtimonium. Item Cod. *Sciabbàth* cap. 4. pag. 49. fabuloſa narratio refertur, Thephillin capitis in manus R. Eliſçi in alas Columbæ fuiſſe mutata. Item, Non inducunt Thephillin in domum Gentilis, id eſt rem ſacram in locum immundum, *Sciabbàth* cap. 18. pag. 127. b. poſt medium. Et tandem in Cod. מגילה *Meghillà* cap. 1. pag. 9. non permittuntur ſcribi, niſi tantùm lingua Hebraica; & hæc de *Thephillin*. Sed vlteriùs de Deo Rabbinico progrediamur.

§. QVINTVS.

Deus Rabbinicus Pittacijs Rabbinicis ornatus, orat.

Non orant Iudæi, niſi priùs *Thephillin* deuotè induant, quia legitur in Talmude Cod. *Berachòth* cap. 1. pag. 14. b. in fine.

Sinai. Igitur omnia, quæ de Thephillin tradiderunt Rabbini, ex eorum cerebro, non autem ex aliquo Dei præcepto in Lege promulgato originem habuerunt.

Tertium locum pro ſuis Pittacijs ſtabiliendis deſumunt Rabbini ex v. 6. 8. & 9. cap. 6. Deuter. Ver. 6.

והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך :

Et erunt verba iſta, quæ ego præcipio tibi hodie ſuper cor tuum. Et v. 8.

וקשרתם לאות על ידך והיו לטטפת בין עיניך :

Et ligabis ea in ſignum ſuper manum tuam, & erunt in Tottaphòth inter oculos tuos. Etiam ex hoc loco craſsè intelligunt de Thephillin manus, & capitis. Sed cùm ſatis ſuperque de his actum ſit, nil aliud ſubiungemus; ſolùm addemus, quòd non tantùm Iudæi hoc ſuperſtitioſum à Rabbinis ſub pietatis, & religionis prætextu, excogitatum indumentum Deo imponere non dubitarunt, verùm & inter Chriſtianos, & Catholicos viri aliàs doctrina & pietate illuſtres, Pittaciorum hunc vſum Phariſaicum Chriſto Domino etiam tribuerunt, vti Genebrar. lib. 2. Cron. pag. 219. qui vult, Dominum Chriſtum in vltimæ Cœnæ celebratione Thephillin capitis, & brachij induiſſe. Sed hoc ſine Saluatoris iniuria dici non poteſt, qui ſemper Phariſæorum ſuperſtitioſas ceremonias reſpuit & prohibuit. *Quæcumque dixerint vobis, ſeruate & facite; ſecundùm verò opera eorum nolite facere, dilatant enim phy-*

ſcianà . Menſis iſte vobis caput Menſium, primus vobis in Menſibus Anni . (quod primum præceptum eſt Legis Moſaicæ, vt refert R. Salomon ſtatim in ipſo principio Geneſ. ex R. Iſaac) vſque ad finem Pentateuchi . Hinc videntes Rabbini , nullum in Lege reperiri præceptum de ſuis Pittacijs , recurſum habuerunt ad vanas hominum traditiones , de quibus nullum prorſùs veſtigium in Lege habetur : ſic in Cod. מנחות *Menachòth* cap. 3. pag. 35. minutiora quæ circa hæc *Thephillìn* docent, omnia eſſe הלכה למשה מסיני *Halachà le-Moſcè mi-Sinài , Traditiones Moſis è Monte Sinai* . Sic dicit *Ràu* -

תיתורא דתפילין הלכה למשה מסיני ;

Thethurrà de Thephillìn Ponticulus Thephillìn (id eſt Capſula in quatuor cellulas diuiſa craſſo quadrato innixa, quæque figuram ponticuli refert) *halachà le-Moſcè mi-Sinai, Conſtitutio eſt Moſis ex* (Monte) *Sinai* . Sic dicit אביי *Auiè* מעברתא דתפלין *Maauartà de-Thephillìn , Foramen Thephillìn* (per quod ligula traijcitur , vt notatur in figura num. 5.) הלכה למשה מסיני (eſt) *Conſtitutio Moſis è Monte Sinai* . Idem ibid. שין של תפלין *Scin Scel Thephillìn* (litera) *Scin Thephillarum* (quæ ex lateribus ponticuli prominet .) הלכה למשה מסיני *Halachà le-Moſcè mi-Sinai , Eſt traditio Moſis de Monte Sinai* . Sic etiam dicit *R. Iſaach* ibid. רצועות שחורות *Retzuoòth ſcechoròth , Ligulæ nigræ* (Thephillìn) הלכה למשה מסיני *Halachà le-Moſcè mi-Sinài , Traditio eſt Moſis de Monte Si-*

lingua Aphricana . Hinc per *duo*, & *duo* , quatuor cellulas , quibus includuntur membranulæ Phylacterij indicare vult . Sed hoc etymon falſiſſimum eſt , quia cùm ſit reſolutum vocabulum טוטפות *Tottaphòth* , in duo diuerſarum linguarum vocabula Iudæis omninò ignota ; ſi Moſes præceptum de *Thephillìn* (quod ſacroſanctum ab Hebræis exiſtimatur) ſub ignoto vocabulo promulgare voluiſſet, non intellexiſſent Iudæi, quid ſibi præceptum fuiſſet, nec opere complere potuiſſent , & à Moſe deluſos eſſe, vt occaſionem arriperet in eos ſæuiendi , quod ſine blaſphemia in ſanctiſſimum Prophetam & Legislatorem Moſen dici non poteſt . Igitur imaginarium eſt , quod Moſes per vocabulum טוטפות *Tottaphòth* intelligere voluerit *Thephillìn* Rabbinorum , aut quatuor ipſorum Cellulas ; & quòd pro componendo vocabulo טוטפות *Tottaphòth* ad voces Ægyptiacas, & Aphricanas recurſum habuerit . Igitur ignotum fuit antiquis Rabbinis vocabulum טוטפות *Tottaphòth* . & quicquid de *Thephillìn* ſuper eum determinarunt ; ſomnia ſunt & deliria , non præcepta à Moſe tradita in Monte Sinai .

Adde , quòd præcepta à Moſe populo promulgata , omnia ſunt clara , & aperta , vt patet legenti à capit. 12. Exodi ver. 2.

החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה

Hachòdeſc hazè lachèm roſc chodaſcim , riſciòn hù lachèm lechodſcè ha-

inter eos ſeruandam: ſic in caſu noſtro.

Cùm iſta duo loca Exod. 13. 16. & Deuter. 6. 8. & ibid. 11. 18. vbi vocabulum טוטפות *Tottaphòth* inuenitur, obſcura ſint, recurrendum eſt ad tertium, in quo de eadem re agatur. Tertius locus eſt illud Exod. 13. v. 9. ſupra allatus: *Et erit in ſignum ſuper manum tuā* ולזכרון *& in memoriam inter oculos tuos.* Ibi de eadem re prorsùs agitur, & ijſdē vocabulis explicatur. Igitur ſicut quatuor prima, tam in voce, quàm in ſignificatione conueniunt, etiam quintum (& ſi in voce diſcrepet) in ſignificatione conuenire debet. Hinc quia זכרון *Ziccaròn memoriam* ſignificat; etiam טוטפות *Tottaphòth*, quod זכרון *Zic-Ziccaròn* correſpondet *memoriam* ſignificare debet. Maximè, quia nullum aliud verum ſignificatum aut etymon, neque ipſi antiquiores Rabbini adinuenire potuerunt, quod quadret ſignificationi frontis. Antiquiſſimus Rabbinorum eſt R. Akibà, & doctiſſimus cenſetur inter Hebręos Doctores. Is in Cod. סנהדרין *Sanhedrin* cap. 1. pag. 4. b. longè poſt medium diuidit vocabulum טטפת *Tottaphòth* in duas voces, in טט *Tatt*, & in פת *Path*, eaſque refert ad *ſchedulas*, non *ad frontem*, dum dicit -

טט בכתפי שתים פת באפריקי שתים ׃

Tatt in Catphè (ſignificat) *duo. Pat in Aphrica* (ſignificat) *duo*: quaſi diceret טט *Tat* lingua *Catphè*, id Cophta, ſeù Ægyptiaca ſignificat *duo*. Et פת *Path* idem *duo* ſignificat lin-

caròn In memoriam, vt omnes Codices linguarum Orientalium vnanimiter legunt, ſequitur, quòd טוטפות *Tottaphòth* ſecundo loco poſitum, quod alijs eſt quid *pendulum*, alijs quid *mobile*, alijs quid *fixum*; ſemper intelligi debeat *ob recordationem*, vt Vulgata habet. Imò dicendum, quòd cùm vocabulum טוטפות *Tottaphòth* ſit planè ignotum (etiam ipſis Rabbinis, vt ſtatim videbimus) pro illius intelligentia recurrendum ſit ad regulam traditam à R. Iſmaële in principio libri ספרא *Siphrà* de שלשה עשרה מדות שהתורה נדרשת *tredecim modis, quibus Lex exponitur*. Vna autem ex regulis ibidem traditis eſt, vt vnus Scripturæ locus ignotus per alium notum explicetur. Sic cùm v. g. Gen. dicatur, *In principio creauit Deus cælos & terram*, innui videtur cælos primò, poſtea terram creatam. At cùm ibid. cap. 2. 4. ſcriptum ſit -

ביום עשות יהוה אלהים ארץ ושמים ׃

In die quo fecit Deus terram, & cælos, terram priùs, quàm cælos fuiſſe à Deo conditam, putare quis poſſet; vtriuſq; loci dubietatem tolli arbitrantur, ſi alius ex Scriptura locus, qui priores explicet, inueniatur; & quia legitur Iſai. 48. 13.

אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים קורא אני אליהם יעמדו יחדו ׃

Etiam manus mea fundauit terram, & dextera mea palmo menſa eſt cælos: Vocans ego eos, & ſtabunt ſimul. Concludunt, cælos & terram ſimul eſſe creatos, nec aliquam prioritatem

Tottaphòth ſignificatio nullibi meliùs explicata habetur, quàm in ipſa Sac. Script. Duo ſunt loca in c. 13. Exodi, in quibus inculcatur memoria beneficiorum Dei populo Iudaico in exitu de Ægypto exhibitorum. Primò ver. 9. Secundò ver. 16. Verſiculo 9. hoc modo dicitur -

והיה לאות על ידך ולזכרון בין עיניך ׃

Et erit in ſignum ſuper manum tuam, & in memoriam inter oculos tuos. Verſiculo 16. ita -

והיה לאות על ידכה ולטוטפת בין עיניך ׃

Et erit in ſignum ſuper manum tuam, & in memoriam inter oculos tuos. Hanc lectionem ſequuntur verſiones Orientales, Syra -

ܘܢܗܘܐ ܠܟ ܐܬܐ ܥܠ ܐܝܕܟ ܘܕܘܟܪܢܐ
ܒܝܬ ܥܝܢܝܟ ܀

Et ſit tibi ſignum ſuper manum tuam, & recordatio inter oculos tuos. Ex vetuſto manuſcripto Codice Vaticano num. 1. pag. 3. Et idem ad literam habetur in Codice Chaldæo Neſtoriano mſc. Ibid. numero 2. pagina 56.

Idem in textu Cophto-Arabico mſc. antiquò eiuſdem Vatic. n. 7. pag. 109. vt hìc -

فليكن علامة على يديك وذكرا
بين عينيك ۞

Et ſit ſignum ſuper manus tuas, & recordatio inter oculos tuos. Cùm igitur in primo loco legatur לזכרון *Lezic-*

phillin manus; & capitis ea intelligunt.

Sed ſi dicas: Vocabulum טוטפות *Tottaphòth*, quod legitur cap. 13. 16. Exodi, & *frontale* vnà cum nonnullis alijs vertimus, aliquid materiale, geſtabile in fronte, ſonare videtur.

Reſp. Vulgatam non habere *frontale*, ſed, *quaſi appenſum quid ob recordationem inter oculos*: quæ lectio conſonat cum Arabica ex Cod. mſc. Vaticano ſignato num. 1. pag. 124.

فليكن علامة لى على يدك ومحركا
بين عينيك ۞

Et ſit mihi ſignum ſuper manum tuam, & mobile inter oculos tuos. Voluit itaque Moſes, vt memoria Dei mandatorum, & mirabilium tamquam pendulum quid, & mobile ob oculos à Iudæis ſemper haberetur; & vt nunquam obliuione delerentur, vt aliquid fixum & firmum ante illorum oculos debuiſſe exiſtere & immobile permanere. Hinc textus Græcus habet, Καὶ ἀσάλευτον πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν σου. *Et immobile ante oculos tuos.* Igitur vocabulum טוטפת *Tottaphòth*, *aliquid quaſi appenſum ob recordationem* beneficiorum Dei *inter oculos*, vt Vulgata; vel quid fixum, & nunquam à memoria dilapſurum, vt Septuag. volunt, ſignificat; non verò aliquid materiale fronti apponendum, quod *Frontale* nonnulli vertunt, vt & nos aliorum vſum ſequuti idem fecimus, per quod *Phylacteria*, ſeù *Thephillin* Iudæorum ſignificentur, aut additentur.

Vera autem huius vocabuli טוטפת

meminiſſe deberent diei, in qua egreſſi fuerant de Ægypto, & azyma comedere ſeptem diebus. Quæ omnia narrare debuerant filijs ſuis, vt memoria retinerent magnalia Dei, & ſignum eſſet in manu filiorum Iſraël, *per operationem* adimplendo ritus Paſchales *opere*. Et וזכרון *Ziccaròn*, *memoriale* inter oculos, *per inſpectionem* ceremoniarum ordinatarum à Deo in celebratione Paſchatis. His enim quotannis ritè celebratis, iugis memoria exitus de terra Ægypti inter Iudæos conſeruabatur. Intentio igitur Moſis tota aliena eſt à Pittacijs iſtis multa poſt ſecula à Rabbinorum ingenio excogitatis, & intra Synagogam introductis.

Secundus locus pro Pittacijs Rabbinicis firmandis deſumitur ex eodem cap. ver. 16.

והיה לאות על ידכה ולטוטפות בין עיניך ׃

Vehaià leòth al iadechà, vltottaphòth ben enècha. Et erit in ſignum ſuper manu tua, & in frontalia inter oculos tuos. Sed ex eo nihil amplius deducitur, quàm deductum ſit ex alio loco iam allato. Vult enim Moſes, vt perennis conſeruetur memoria mandatorum Dei, & patres filios erudiant de beneficijs à Deo acceptis. Et illud, *Erit in ſignum ſuper manu tua &c.* Moſes *prouerbialiter* dicit, ſicut conſuetudo loquendi eſt; vt ſi quis alium roget, ne alicuius rei obliuiſcatur, ſed eam iugiter memoria retineat, ait: *Iſtud digito filio liga*; vel, *Ante oculos tuos appende*. Igitur nimis craſsè Rabbini de Thephillin

ſunt, aut non debent literaliter, ſed *myſticè*, *allegorice*, aut *parabolicè* per *metaphoram*, vti ſunt loca ſuprà recenſita ex Exodo 13. 16. *Et erit in ſignum ſuper manu tua*, & *in frontalia inter oculos tuos*. Indecorum enim & valdè graue, ac permoleſtum Iudæis fuiſſet perpetuò Scripturas brachio adſtrictas, & inter oculos pergamenum alligatum aſſiduè deferre: nam Hebræi, ſi hoc præceptum, vt ſibi perſuadent, obſeruare ad literam vellent, vtique iugiter Thephillin indui debuiſſent, שלחן ערוך *Sciulchàn arùch* num. 37. §. 2. ſicut nonnullos ex ſanctioribus Rabbinis antiquitùs feciſſe referunt in Codice שבת *Sciabbàth* cap. 4. pag. 49. paulò ante medium, de Eliſço בעל כנפים *Aligero*, qui מניח (תפלין) ויוצא לשוק *induebat Thephillin, & exibat in plateam*, quod replicatur infra eodem Cod. cap. 19. pag. 130. circa fin.

Adde, quòd omnia loca pro ſtabiliendis Phylacterijs à Rabbinis adducta, non poſſunt trahi literaliter ad hunc ſenſum intentum de Pittacijs Rabbinicis.

Probatur. Primus & ſolemnis locus, quem adducunt Rabbini ad ſua Pittacia probanda, eſt ille Exodi 13. v. 9.

והיה לך לאות על ידך ולזכרון בין עיניך ׃

Vehaià lechà leòth al-Iadechà vlziccarròn ben enècha. Et erit tibi in ſignum ſuper manum tuam, & in memoriale inter oculos tuos. Sed nihil ad propoſitum ex hoc loco elicitur. Loquitur enim Moſes ad Iſraëlitas, vt

hoc non eſt rectum ; quoniam id quod comprobatur per Prouerbia Salomonis non eſt ad rem. Quoniam quæ dicuntur in parabolis, omnia ſunt metaphorica, vt dicitur in principio libri. Prouerbia Salomonis. *Sed quæ in Lege traduntur, non ſunt parabolica, abſit; ſed accipienda ſunt, vt verbis ſuis ſonant. Propterea nos non excludemus ab hoc præcepto ſenſum literalem: nam ſi intelligantur iuxta ſignificationem literæ, non contradicit dictamini rationis, ſicut contradicit illud* (Deuter. 10. v. 16.) Circumcidite præputium cordis veſtri; *nam cogimur accommodare illud ad ſenſum aliquem rationabilem.* Hæc R. Aben Ezræ. Sed per ea, quæ adducit, non ſoluit argumentum: quia etſi parabolicè ſcriptus ſit liber Prouerbiorum, non tamen admittent Rabbini omnia, quæ in eo ſcripta ſunt, per parabolas, & metaphoras eſſe intelligenda: nam ad probandum multa, quæ literaliter volunt intelligi, ex Prouerbiorum libro loca adducunt, vt videre eſt in locis hactenus ex Prouerbijs citatis, maximè in Tractatu *de Leuiathan, & Behemòth*. Sic nec admittent, omnia ſcripta in Lege, eſſe ſecundùm literam explicanda: nam & ipſe Aben Ezræ iam dixerat: *Sed ea, quæ dicta ſunt in Lege, abſit, quòd parabolicè ſint intelligenda, ſed ſecundùm ſuum ſenſum literalem accipienda ſunt.* Et paulò poſt citans illud, *Circumcidite præputium cordis veſtri*, ex Lege, vult vt ad ſenſum rationalem & parabolicum accõmodetur. Ergo multa ſunt in Lege, quę intelligi non poſ-

 ſunt,

geſtamine corporeo) ſed etiam Hebræorum aliqui, vt refert Aben Ezrę in Exod. 13.9. ſuper illa verba והיה לך לאות על ידך *Et erit tibi in ſignum ſuper manum tuam*; eodem modo intelligi voluerunt, h. e. *recordatione & mente*, non autem *materialiter & craſsè*, vt volunt alij. En verba Aben Ezræ -

יש חולקין; אבותינו הקדושים שאמר כי לאות
ולזכרון. על דרך כי לוית חן הם לראשך וענקים
לגרגרותיך גם וקשרתם לאות על ידיך כמו קשרם
על לוח לבך תמיד גם וכתבתם על מזוזות ביתך.
כמו כתבם על לוח לבך ומהו שיהיה לאות ולזכרון
שיהיה שגור בפיך כי ביד חזקה הוציאנו. יהוה
ממצרים ואין זה דרך נכונה כי בתחלת הס׳ כתיב.
משלי שלמה והנה כל מה שהזכי׳ הוא דרך משל.
ואין כתוב בתורה שהוא דרך משל חלילה רק הוא
כמשמעו על כן לא נוציאנו מידי פשוטו כי בהיותו
כמשמעו איננו מכחיש שקול הדעת כמו ומלתם
את ערלת לבבכם שנצטרך לתקנו לפי הדעת׃

Sunt, qui contradicunt Patribus noſtris ſanctis, dicentes, quòd id quod dicitur In ſignum, in manu tua, *ſit in* memoriam, *iuxta illud* (Prouer. 1.9.) Quoniam additio gratiæ ſunt capiti tuo, & torques collo tuo. *Sic hoc loco*, Ligabis in manu tua; *ſenſus eſt*, ſuper tabulas cordis tui iugiter. *Etiã & illud præceptum*; In foribus domus tuæ, *ſit ſicut illud* (Prouerb. 7. 3.) Scribe ea ſuper tabulas cordis tui iugiter. *Quid eſt ergo, quæ ſint in ſignum, in memoriam? Id eſt, quòd frequenter in ore habeas iuxta illud, quod dicitur* (Exod. 13. 14.) In manu forti eduxit nos Dominus de Ægypto.) Vult tamen Aben Ezræ Hebræum dignoſci; ideòque non admittit hanc explanationem. Vnde ſubiungit: *Sed*

perierunt; per תפלין *Thephillin* reddiderint; & Jonathan ipſo Onkeloſo ſuperſtitioſior, etiam vbi ligari deberent, deſignauerit, ad locum Exodi 13. 9. ſi tamen hæc Paraphraſis in Pentateuchum ſit ipſius; quod nos ſuo loco, dum de Paraphraſi Jonathanis agemus, conſtanter negabimus. Ibi igitur ſic ait -

ויהי לך נסא חרין חקיק ומפרש על תפלת ידא בגובהא דשמאלך ולדוכרן חקיק ומפרש על תפלת רישא קביעא כל קבל עינך בגובהא לרישך מן בגלל דתהוי אורותא דיחוה בפומך ארום בחיל ידא תקיפא אנפקך יהוה ממצרים׃

Et erit tibi ſignum prodigioſum hoc ſculptum, & explanatum in Thephillà Phylacterio manus in ſuperiori (parte) *ſiniſtræ tuæ; & in memoriale exculpto, & explanato ſuper Thephillà capitis affixa corã oculis tuis in ſuperiori* (parte) *capitis tui, vt ſit Lex Domini in ore tuo, quoniam in fortitudine manus validæ eduxit te Dominus de Aegypto.* Minùs curandum, quòd frequenter de his Thephillin in ceteris poſterioribus Paraphraſibus fiat mentio; quia cùm ſint compoſitæ à nouitijs Rabbinis, Rabbinicis etiam fabulis omnes refertæ ſunt. Quin & Rabbi Salomon Iarchi, quia totus addictus eſt fabuloſis commentationibus Rabbinorum, prædicta loca de Thephillin intelligit. Sic eundem locum Exodi 13. 9. והיה לך לאות על ידך *Et erit tibi in ſignum ſuper manum tuam*, hoc modo explicat -

יציאת מצרים תהיה לך לאות על ידך ולטוטפות בין עיניך שתכתוב פרשיות הללו ותקשרם בראש ובזרוע׃

Exitus de Aegypto erit tibi in ſignum ſuper manum tuam; & frontalia inter oculos tuos; quòd ſcilicet ſcribas iſta ſegmenta (Scripturæ) *& liges ea in capite; & in brachio.* Et ſequitur: על ידך *Super manum tuam* -

שמאל לפיכך ידכה מלא בפרשת שניה לדרוש בה שהיא ככה׃

Siniſtram (intellige) *propterea ſcribitur* ידכה *plenum* (cum litera ה He, infra ver. 16. על ידכה *Super manu tua*) *in ſectione ſecunda, vt innuatur myſticè, quòd illa ſit* (manus) ככה *contracta* (id eſt ſiniſtra). Item Deuter. 6. 8. *Et ligabis ea in ſignum ſuper manum tuam*, dicit

אלו תפלין שבזרוע׃ והיו לטוטפות בין עיניך׃ אלו תפלין שבראש׃

Iſta ſunt Thephillin brachij. Et erunt frontalia inter oculos tuos; iſta ſunt Thephillin capitis. Item Deuter. 11. 18. *Et ponetis verba mea iſta &c.*

אף לאחר שתגלו היו מצוינים במצות הניחו תפלין וכו׳׃

Etiam poſtquam eritis in captiuitate, erunt ſignata vobis in præcepto. Ponite Thephillin &c. Et poſt pauca -

וכן הוא אומר הציבי לך ציונים׃

Et ſic alio loco (Ierem. 31. 21.) *dicit.* Pone tibi titulos.] Per quæ intelligit Thephillin.

Sed nedum Interpretes noſtri (qui omnes ferè intellexerunt, præceptum hoc mente, & memoria ſeruandum eſſe, non ſcriptione, &

ge-

Et erit in ſignum ſuper manu tua, & in frontalia inter oculos tuos? Et Deuter. 6. 8.

וקשרתם לאות על ידיך והיו לטטפת בין עיניך

Et ligabis ea in ſignum ſuper manu tua, & erunt in frontalia inter oculos tuos? Item 11. 18.

וקשרתם אתם לאות על ידכם והיו לטוטפת בין עיניכם

Et ligabitis ea in ſignum ſuper manu veſtra, & erunt in frontalia inter oculos veſtros? Item Ierem. 31. 21.

הציבי לך צינים שמי לך תמרורים שתי לבך למסלת וגו׳

Statue tibi titulos, pone tibi cumulos altos, pone cor tuum ad ſemitam, &c. Quæ loca (vltimo excepto) Paraphraſis Chaldæa Onkeloſi, & Ionathanis, ſicut & Rabbinorum Commenta omnia explicant per תפלין *Thephillin* Phylacteria?

Reſp. Fateor quidem, originem huius ſuperſtitioſæ geſtationis Pittaciorum in fronte & in brachio elicitam fuiſſe ex prauo intellectu iſtorum locorum Sacræ Scripturæ tempore Scholæ Hillelis, & Sciamài paulò ante aduentum Domini. Tempore autem ipſius Chriſti Domini ita radices hæc vana ſuperſtitio fixerat in Iudæorum mentibus, vt omnes, maximè Phariſæi, his Phylacterijs inducerentur, eaq; dilatarent. Vnde, cùm circa dictum tempus floruerint Onkelos, & Ionathan Chaldæi Interpretes, non mirum, ſi eadem loca, vbi טוטפות *Totaphòth*, *Frontalia* in Scriptura repe-

Conſtitutionem Moſis è Monte Sinai. Nos dicimus, eſſe mendacia, & adinuenta Rabbinorum. Probatur, quia ex Sacra Scriptura nihil de his Phylacterijs colligi poteſt. Quæ cùm benè animaduertiſſent priſci illi Rabbini Phylacteriorum Auctores, vt in fronte & brachio geſtanda proponerent, & religioſè ſacrarent, ad oralem traditionem recurſum habuerunt, vt hoc Cabaliſtico medio, omnem de Phylacteriorum veritate ex animis Iudæorum tollerent dubietatem. Nullo tamen modo, talem traditionem poſſunt nobis probare; neque ad hanc aſtruendam à poſterioribus ad priora ſecula aſcendendo vlteriùs progredi licebit; ſed in Hillele, & Sciamài ſiſtendum erit, ſeculo nempè 37. à mundi exordio, 13. verò poſt datam Legem in Monte Sinai. Hi enim legitimas Patrum, & Sanctorum Prophetarum Traditiones Traditionibus ſuis valdè fœdarunt, & Synagogæ plurimas ſuperſtitioſas ceremonias impoſuerunt, quas Chriſtus Dominus non ſemel redarguit, maximè per caput 23. Matthæi ferè totum: inter quas connumeranda eſt hæc de Thephillìn geſtatione, quæ Græcè ibid. ver. 5. Φυλακτήρια *Phylacteria*, quaſi *Conſeruatoria* Legis vocantur. Hæc Chriſtus Dominus non Moſis Phylacteria vocat, ſed αὐτῶν *ſua*, id eſt *Phariſaica*, puta Hillelis & Sciamài.

Sed ſi dixeris: Nonnè ſcripta eſt in Sacris literis vox טוטפות *Totaphòth*, *Frontalia?* Exod. 13. 16.

והיה לאות על ידכה ולטוטפת בין עיניך

(שמות ל״ג ׃ כ״ג ׃) והסירותי את כפי וראית את אחורי ופני לא יראו ׃ אמר רב חנא בר ביזנא אמר ר׳ שמעון חסידא מלמד שהראה הקב״ה למשה קשר של תפלין ׃

(Exod. 33.) Et remouebo manum meam, & videbis poſteriora mea, & facies mea non videbitur. *Dixit Ràu Channà Bar Biznà: Dixit R. Simeon Chaſſidà: Vt diſcatur, quòd Deus ſanctus benedictus oſtendit Moſi nodum* (in tergo ceruicis) *vbi ligantur vitta Thephillin*. Idem legere poteris in *Zòhar* ſuper Exod. ſect. פקודי *Pikuddè* pag. 230. in fine his verbis -

פתח ואמר וראית את אחרי ופני לא יראו ׃ וראית את אחרי הא תנינן דאחזי ליה קב״ה למשה קשר של תפלין ׃ ופני אלין תפלין ממש ׃

Incepit & dixit: Et videbis poſteriora mea, & facies meæ non videbuntur. *Et videbis poſteriora mea: eſt traditio, quòd Deus ſanctus benedictus oſtendit Moſi ligamen Thephillin*. Et facies meæ *ſunt Thephillin propriè, verè, ſubſtantialiter*. Hinc videre eſt, quòd abſque vlla allegoria, verè & propriè, atque literaliter loquuntur de his Phylacterijs Rabbini, quæ ineptiendo Deo attribuunt. Hæc enim cùm agnoſcantur abſurda & abominanda, proponuntur à nobis, vt ſint nullius exiſtimationis, tamquam nuclei continentes fructus. Quòd autem dicunt præceptum de *Thephillin* eſſe traditum à Moſe in Lege, & omnia quæ ſcrupuloſè obſeruant, tam in effectione, quàm in geſtatione Thephillarum, eſſe הלכה למשה מסיני *Hallachà le Moſcè mi Sinài*

Con-

ca cellula: nam (Thephillin) של יד *Scel Iad Manus, non niſi in vna cellula reponuntur; ſicut diximus in Cod. Menachòth, vbi omnes ſectiones* (prędictæ) *inueniuntur*. Hæc *Raſci* de Dei Phylacterijs.

Quod, Deus imponat ſibi & alliget Phylacteria, habetur etiam in זהר *Zòhar* ſuper Exod. pag. 62. in fine, vbi ſic legitur -

מאי דכתיב (ישעיה מ״ט ׃ ג׳ ׃) ישראל אשר בך אתפאר ׃ אתפאר וראי ׃ מאי משמע רבנין ישראל לתתא קב״ה מתפאר לעילא ׃ ומאי פארא ריליה דאתחבש בתפלין ׃

Quid eſt quod ſcriptum eſt (Iſai. 49. 3.) Iſraël in quo gloriabor? *Hoc eſt propter Iſraëlitas, qui ſunt in terra, Deus gloriatur in cælis. Quis tandem eſt iſte decor? Quòd alligat ſibi Thephillin, Phylacteria*. Ineptiunt Rabbini, ideò eorum ſcripta de Deo ex ſola ipſorum lectione confutata remanent.

§. QVARTVS.

Deus Rabbinorum imponit ſibi Thephillin Phylacteria ſuper Caput; terga vertit, & ligularum nodum Moſi oſtendit.

Vlteriùs progrediuntur Rabbini Talmudiſtæ, & Deum Phylacterijs non tantùm in brachio, ſed etiam in fronte ornatum nobis proponunt, in eod. Cod. ברכות *Berachòth* cap. 1. pag. 7. circa finem; vbi hæc verba inuenies -

cut omnis Lex iſta, quam ego do coram vobis hodie? *Et* (Deuter. 33. 29.) Beatus es Iſraël, quis ſicut tù populus qui ſeruatus es per Dominum, ſcutum auxilij tui; & qui eſt gladius excellentiæ tuæ, *in altera cellula*. *Et* (Deuteron. 4. 34.) Vel nunquid tentauit Deus, vt veniret ad capiendum ſibi gentem è medio gentis in tentationibus, in ſignis, &c. *in tertia cellula*. *Item* (Ibid. ver. 19.) Et ponam te excelſum ſuper omnes gentes &c. *in quarta cellula, & omnia ſcripta ſunt in brachio eius*. Sed hac ratione erunt plura loca quàm quatuor. Poſſunt tamen ad quatuor capita reduci: nam caput illud 1. Paralip. 17. 21. *Quis ſicut populus &c. gens vna &c.* & illud Deuter. 4. 8. *Quæ eſt gens magna &c.* quia ſunt conſimilia in vna cellula locari poterunt. Et illud Deuteron. 33. 29. *Beatus es Iſraël &c.* in ſecunda cellula. Et illud Deuter. 4. 34. *Vel nunquid tentauit Deus &c.* in tertia cellula. Et illud Deuter. 4. 19. *Et ponat te excelſum &c.* in quarta cellula. Et ſic ſecundùm Rabbinicam normam erit elaboratum Thephillin של ראש *Scel roſc, Capitis* Dei, Rabbi autem Salomon in hunc locum, quia vidit textum Talmudicum dicentem, omnia iſta ſcripta eſſe באדרעיה *Baadarhè, In brachio ſuo*, ſcilicet Dei, ait

וכל אלו המקראות כתובים בשל זרוע בבית
אחד שאותם של יד אינם אלא בית אחד כדאמרינן
במנחות וכל הפרשיות כתובות בו:

Omnia iſta Scripturæ loca ſcripta ſunt (in Thephillin) *brachij in vnica*

ישראל ומי כעמך ישראל בחד ביתא אי הנס־
אלהים בתר ביתא ולתתך עליון בחד ביתא וכולהו
כתיבי באדרעיה:

Dixit Ràu Nachman Bar Iſaac ipſi R. Chija Bar Auin: In iſtis Thephillin Domini vniuerſi quidnam ſcriptum eſt? Dixit ei: (Scriptum eſt 1. Paralip. 17. 21.) Quis ſicut populus iſte Iſraël gens vna in terra? *Sed quid? Anne Deus ipſe ſanctus benedictus gloriatur de laudibus Iſraëlis? Vtique; quia ſcriptum eſt* (Deuter. 26. 17.) Dominum exaltaſti hodie, & Dominus (Ibid. ver. 18.) exaltauit te hodie. *Dixit Deus ſanctus benedictus Iſraëli: Vos feciſtis me ſelectionem* (ſeù conſtituiſtis laudem) *peculiarem in mundo, & ego faciam vos ſelectionem peculiarem in mundo. Vos conſtituiſtis me laudem peculiarem in mundo. S. D.* (Deuter. 6. 4.) Audi Iſraël: Dominus Deus noſter Dominus vnus eſt. *Et ego faciam vos ſelectionem* (ſeù conſtituam vos laudem) *vnicam, peculiarem in mundo. S. D.* (1. Paralip. 17. 21.) Quis ſicut populus tuus Iſraël gens peculiaris in terra. *Dixit ei Ràu Achà Ben Rauà ipſi Ràu Aſcè: Benè habet, vt hoc totum inſcriptum ſit in ordine vno*. (hoc eſt in cellula vnica Thephillin של יד *Scel Iad, Manus*; vel in vna ex quatuor cellulis Thephillin של ראש *Scel roſc, Capitis*) *ſed in reliquis tribus ſchedulis, quid inſcribetur? Dixit ei*: (Illud Deuter. 4. 7.) Nam, quæ (eſt) gens magna cui Dij propinqui (ſunt) ad eam, ſicut Dominus Deus noſter? *Et* (Ibidem ver. 8.) Quæ eſt gens magna, cui ſint ſtatuta, & iudicia iuſta, ſi-

& in brachio fortitudinis ſuæ. *Per dexteram ſuam; Hæc eſt Lex: quia dicitur* (Deuter. 33. 2.) A dextera eius ignea Lex eis. *Et in brachio fortitudinis ſuæ: iſta ſunt Thephillin Phylacteriæ. S.D.* (Pſal. 29. 11.) Dominus fortitudinem populo ſuo dabit. *Et vnde probatur, quòd Thephillin fortitudo ſint Iſraëli? Quia ſcriptum eſt* (Deuter. 28. 10.) Et videbunt omnes populi terræ, quòd nomen Domini inuocatum eſt ſuper te, & timebunt te. Et habetur in Baraithà, *Legitur: R. Eliezer magnus dicebat: Iſta ſunt Thephillin capitis.*

Non parabolicè, aut metaphoricè iſtud intelligunt, ſed ſecundùm quod litera ſonat; ideò addunt, alios & diuerſos verſiculos ſcriptos in illis eſſe, quàm ſcripti ſint in Thephillin Iudæorum: vnde ibidem ſequitur -

אמר ליה רב נחמן בר יצחק לרב חייא בר אבין הני תפלין דמרי עלמא מה כתיב בהו אל (א׳ דברי הימי׳ י״ז׳ כ״א׳) ובעמך ישראל גוי אחד בארץ ומי משתבח קודשא בריך הוא בשבחייהו דישראל אין דכתיב (דברים כ״ו׳ י״ז׳) את ה׳ האמרת היום וכתיב (שם י״ח׳) וה׳ האמירך היום ׃ אמר להם הקב״ה לישראל אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם שנאמ׳ (דברים ו׳ ד׳׃) שמע ישראל יהוה אלהינו יהוה אחד ואני אעשה אתכם חטיב׳ אחת בעולם שנא׳ (א׳ דברי הימי׳ י״ז׳ כ״א׳) ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ ׃ אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי תינח בחד ביתא בשאר בתי מאי אמר ליה כי מי גוי גדול ומי גוי גדול אשריך ישראל או הנסה אלהים ולתתך עליון אי הכי נפישי להו טובא בתי אלא כי מי גוי גדול ומי גוי גדול דדמיין להדדי בחד ביתא אשריך ישראל

mulieres autem, & ſerui ſunt ſub poteſtate Viri, & Dominorum, nec tempus habent, quod ſuum dici poſſit. *Sciulchàn aruch* n. 38. §. 3. Si autem mulier hera ſit, non incongruum putant, ferre poſſe Phylacteria, vti mulier Ionæ Prophetæ dicunt geſtare conſueuiſſe.

23. Indecens eſſe exiſtimant exui *Thephillin* coram Rabbino ſuo, ſed declinare ab eo aliquantulum debent, & ſic deponere. Ibid. num. 38. §. 11.

Hæc & alia multa de Thephillis docent Rabbini, præcipuè רמב״ם *Rambàm*, הרי״ף *Harrìph* הרא״ש *Harròſc*, בעל טורים *Baal Turrim*, *Ioſeph* קארו *Karò*, *Moſes de* קוצי *Kòtzi*, כל בו *Col bò*, & alij ferè innumeri Auctores.

His Phariſaicis Phylacterijs, Deum ornari brachium & caput, docent Talmudiſtæ, in Cod. ברכות *Berachòth* cap. 1. pag. 6. longè poſt medium, vbi ſic legitur -

אמר רבי אבין בר רב אדא א״ר יצחק מנין שהקב״ה מניח תפלין שנ׳ (ישעיה ס״ב׳ ח׳׃) נשבע יהוה בימינו ובזרוע עוזו בימינו זו תורה שנאמר (דברים ל״ג׳ ב׳׃) מימינו אש דת למו ובזרוע עוזו אלו תפלין שנא׳ (תהלים כ״ט׳ י״א׳) יהוה עוז לעמו יתן ומנין שהתפלין עוז הם לישראל דכתיב (דברים כ״ח׳ י׳׃) וראו כל עמי הארץ כי שם יהוה נקרא עליך ויראו ממך ׃ ותניא רבי אליעזר הגדול אומר אלו תפלין שבראש ׃

Dixit R. Auin Bar Ràu Adà: Dixit R. Iſaac, Vnde probatur, Deum ſanctum benedictum imponere ſibi Thephillin? S. D. (Iſai. 62. 8.) Iurauit Dominus per dexteram ſuam,

17 Ingrediens latrinam non deponat *Thephillin* in foramine viæ publicæ, quia periculum eſt, ne à tranſeuntibus ſurripiantur. Quid igitur opus facto? Volunt, vt à loco, vbi exonerandus eſt venter, vel mingendum, per 4. cubitos diſtans ſpatium deponantur, panno inuoluantur, & in ſinu è regione cordis ſeponantur. Cauere tamen debet, ne lorum, ſeù corrigeæ vltra palmum infra manus deſcendant. Naturæ neceſſitatibus ſolutis, iterum alligari permittunt, à latrina quatuor cubitorum diſtantia ſeruata. Ibid. n. 17.

18. Balneum ingrediens, ſi ibi reperiantur viri veſtibus induti, licitum faciunt aſſumere & ſibi imponere *Thephillin*; ſi nudi erunt, illicitum; ſi partim nudi, & partim veſtiti, indui prohibent; indutos, retinere permittunt. Ibid n. 22.

19. Prohibent etiam deferre *Thephillin* in cæmeterijs mortuorum, ſicut & illis indui, antequam nuditatem corporis contegant.

20. Onus ſuper caput deferre, ſi *Thephillin* ſit ornatum, nefas exiſtimant. Superimponere illis pileolum; pileum, aut Tulipam, permittunt. Ibid. n. 23.

21. In Thalamo etiam deponenda & reponenda in duplici ſacculo, & in capſa, vel ſub ceruicale recondenda. Ibid. n. 24.

22. Mulieres, & ſeruos liberos eſſe volunt à geſtatione *Thephillin*, quia cùm exiſtiment eſſe præceptum affirmatiuum, volunt etiam tempus geſtationis reſtringi non debere; mu-

ctem, vel remoueri ad beneplacitum; quia prohibitum tantùm eſt de nocte illis indui, vti ſcriptum eſt Exod. 13. 10. *Et cuſtodies ſtatutum hoc in tempore ſuo à diebus in dies*, quod de Thephillin dictum volunt. Ibidem num. 11.

13. Puer 13. annorum & vnius diei, quómodo teneatur ad præceptũ *Thephillin*, docet כל בו *Col bò* pag. 14. col. 1. Et ſi quis *Thephillin* patris ſui ſibi imponere ſciat, volunt, vt pater ea coëmat, & filio det, vt hoc modo in Iudaicis præceptis initietur. רמב״ם *Rambàm Hallàchòth Thephillin* cap. 4. n. 13.

14. Eum, qui ventris dolore laborat, & eum, qui non niſi difficulter onus illius ferre valet, abſoluunt ab hoc Thephillarum præcepto. Ib. n. eod.

15. Volunt eos, qui *Thephillin* induunt, eſſe mundos, & puros, & munditiem quàm diligentiſſimè conſeruare. Ideò cauent, ne crepitum infernè emittant: idcircò prohibent dormire cum *Thephillin*. Si tamen vxor cum eo non ſit, & ſomnus ex inopinato eum obrepſerit, permittunt, vt ſedendo innixus ſellæ, vel alteri rei, inter complicata brachia, capite reclinato, paululum conquieſcat. Ibid. n. 15.

16. Si *Thephillin* complicata manu teneat, liberè permittunt cùm eis vel dormire, vel aliquantiſper comedere. At ſi ad menſam ingredi voluerit prandendi gratia, volunt vt ſuper menſam deponantur, & manibus ablutis, peractaue menſæ benedictione illis induantur. Ibid. n. 16.

ſunt præcepti, priùs eſſe imponenda. Ibid. num. 8. Sacculum autem Thephillin in alio ſacculo maiori includi volunt, vt cum maiori reuerentia aſſeruentur. שלחן ערוך n. 4. §. 2.

7. Sacculo, in quo reponentur *Thephillin*, illicitum exiſtimant vti in rebus profanis.

8. Suſpendere *Thephillin* in altum, ſiuè per corrigias, ſiuè per capſulá ipſarum *Thephillin*, prohibent; licitum tamen eſſe aiunt, ſuſpendere ſacculum, vbi *Thephillin* includuntur. Ibid. num. 9.

9. Tempus induendi *Thephillin* eſt dies, & non nox; intendunt id probare ex illis verbis Exod. 13. 10. מימי ימימה *à diebus in dies*. Igitur interdiù ſemper deferri poſſunt, ſed præcipuè tempore precum, & lectionis שמע *Scemàa*.

10. Diebus feſtiuis, & Sabbathis non licet his ornari; eò quia ſcriptum inueniant (Ibid. ver. 9.) והיה לאות *Et erit in ſignum*; Sabbatha autem, & dies feſti ex ſe ipſis ſigna eſſe (præceptorum) dicunt, nec alijs ſignis tunc eſſe opus.

11. Quomodo autem cognoſcendus eſt dies, tanquam contradiſtinctus à nocte, vt in eo indui poſſint *Thephillin*? Idem רמב"ם *Rambàm* eodem cap. 4. *Hallachòth Thephillin* n. 10. dicit, diem eſſe exiſtimandum, eum, quo tam manè, quàm veſpere ſocium ſocius quatuor brachiorum ſpatio diſtantem cognoſcere valeat.

12. Qui autem *Thephillin* induit de die ſuperueniente nocte, retinere poſſe dicunt, etiam per totam noctem, tera vtuntur, permittunt *Thephillas Scel Iad manus*, alligare in dextero brachio; quòd ſi quis ambidexter eſſet, volunt vt alligentur in brachio ſiniſtro more conſueto. Ibid. n. 3.

5. Non induunt *Thephillas*, niſi priùs benedictionem faciant, cuius formá poſt cōmune ſymbolum אק"בו tradit רמ"בם *Rambàm* in הלכות תפלין *Hallachòth Thephillin* cap. 4. n. 4. In Thephillin של ראש *Scel roſc capitis*, inquit: מברך אק"בו על מצות תפילין *Benedicit* אק"בו hoc eſt אשר קדשנו במצותיו וצונו *qui ſanctificauit nos præceptis ſuis, & præcepit nobis* על מצות תפילין *ſuper præceptis Thephillin*. Et in Thephillin של יד *Scel Iad Manus*. *Benedicit, qui ſanctificauit nos præceptis ſuis* להניח תפלין *ad imponendum Thephillin*, præmiſſa communi formula, quæ in exordio omnium benedictionum vſurpari ſolet, ב"אי אמ"ה id eſt ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם *Benedictus ſis tu DOMINE Deus noſter, Rex mundi*. Facta benedictione, & indutis Thephillis, illicitum eſt loqui cum aliquo: imò permittunt non reſalutare quemquam, neque ipſum Præceptorem, niſi priùs *Thephillin* è capite deponant. Ibid. num. 6.

6. Quando in ſacculo *Thephillin* recondunt, non ponunt *Thephillin Scel Iad Manus* primò, & poſtea *Thephillin Scel roſc Capitis*; quia in eductione, priùs educerentur *Thephillin Scel roſc Capitis*, quod dicunt eſſe incongruum; non enim priùs accipienda volunt, quæ poſteriùs ſunt induenda, ſed ſeruandum ordinem in veſtimentis ſacris, & quæ minoris

dente, nodum annectunt, quem ſignificare dicunt literam י *Iod*, vt ſimul cum ש *Scin* & ד *Dàleth* capitis Phylacterij nomen Dei שדי *Sciaddài*, *Omnipotentis* completum ſuper ſe habere videantur. Ex altera parte in longum protrahitur lorum, ſeu ligula, qua ſuper brachij ſiniſtri nuda cute Thephillin obſtringunt, ita vt è regione cordis conſtitutis, adimplere ſe credant id, quod in Lege ſcriptum eſt Deuter. 6. 6. והיו הדברים האלה על לבבך *Et erunt verba iſta ſuper cor veſtrum*. *Rambàm* cap. 4. n. 2. Reliquam verò lori partem brachio iteratis vicibus inuoluunt, quouſque extrema illius pars medium digitum manus pertingat, ſuper quem etiam inuoluunt, & ligant. Illud verò, quod ſupereſt, in anteriorem manus partem deſcendere ſinunt. Idem cap. 3. num. 13.

Primò alligant *Thephillin*, ſeù *Phylacterium manus*, poſtea imponunt *Thephillin capitis*, nòn è contra: ne id, quod maiorem ſanctimoniam habere credunt, in inferioris loco conſtituant. Ibid. n. 17.

2. Non licet corrigias vetuſtate diſruptas nodo alligare, aut filo aſſuere; ſed nouas comparare, & modo conſueto in anſulas Thephillarum imponere. Ibid. 19.

3. Ligare *Thephillin* של יד *Scel Iad Manus*, in parte aliqua manus, & *Thephillin* של ראש *Scel Roſc capitis* in frontis medio, hæreticum eſſe exiſtimant. Idem cap. 4. n. 3. quia Karraitas id facere aſſirmant.

4. Ijs, qui pro ſiniſtra manu dextera

nimis oblongum inijciunt in anſulam coriaceam notatam in figura ſuprà allata num. 5. ex qua hinc inde duo ipſius lori capita pendentia conſpiciuntur tamquam duo ſubligamina, quæ ſimul nodo annectunt ad formam literæ ד *Dalèth* tantundem in longum relicta diſtantia, vt totum caput Viri circumcingere valeant, retro poſt ſcapulas ferè vſque ad lumbos pendentibus lori duobus capitibus, ad inſtar vittarum. In craſſitie autem Thephillim capitis prominent duo ש *Scin*, vnum in latere dextero, alterum in ſiniſtro תיתורא *Thethurrà*, *Ponticuli*; vnum ex his habet tres dentes, aliud habet quatuor contra formam huius literæ ש. Ex his multa myſteria inaniter eliciunt Cabaliſtæ; per ש trium dentium, ſignificari dicunt nomen Dei שדי *Sciaddài*, *Omnipotentis*; per *Scin* quatuor dentium, nomen ipſum שדי *Sciaddài* in quatuor ſchedulis in Thephillin inclusis, ſanctificatum; quamuis non deſint, qui dicant ſignificare nomen שד *Sced Dæmonis*, vt indicetur apud eos, qui ritè, & tempore ſtatuto his non vtuntur, Dæmonem conſidere, non Deum.

Eadem ſuperſtitioſa religione aptant Thephillin של יד *Scel Iad Manus*, cuius Pentateuchi loca recenſita, & in vnica membrana exſcripta, in vnicam etiam cellulam coriaceam quadratam includunt, operiunt, & conſuunt, vt in Thephillin capitis dictum eſt. Loro tamen aſſuto in anſula, ex vna parte parùm pen-

ma in Pentateucho, prima erit in fronte Iudæi, cùm dexteram partem frontis illius occupet. והיה כי *Vehaiàh chi*, erit ſecunda. שמע *Scemaà*, tertia; & והיה אם *Vehaiàh im*, erit quarta & vltima.

Antequam in ſuas cellulas has ſchedulas recludant, inuoluunt in fruſtulum panni, aut Pergameni, & ligant pilis beſtiæ mundæ benè lotis, & communiter ſolent vti pilis caudæ Vitulinæ, Vaccinæ, aut Bouinæ. הרמב״ם *Harrambàm* cap. 3. num. 8. Iſtorum pilorum partem aliquam videndam relinquunt per fiſſuram extra cellulas. שלחן ערוך *Sciulchàn aruch, Hallachòth Thephillìn* n. 32. §. 44: Huius rei myſterium Cabaliſticum aſſignare conatur R. Simeon Ben Iochi פרשה *Paraſcià* פקודי *Pikudè* pagina 237. b. paulò poſt medium. Aptatis his ſchedulis ſuis in locis, accipiũt fruſtum corij magnitudinis & figuræ capſulæ Thephillin, & eo conſuunt os capſulæ prædictæ neruis extractis ex calcaneo beſtiæ mundæ, treſque futuras per quatuor angulos faciunt, ita vt duodecim in totum exiſtant. Quòd ſi nerui duriores fuerint, quàm par ſit, eos molliores & tenuiores reddunt ad inſtar lini, lapidum, vel alterius rei confricatione. Idem numero 9. 10.

Poſtea per longum corij dorſum præcidunt lorum latitudine vnius ferè digiti, ex quo ligamina quæ רצועות *Retzuoòth* appellant pro Thephillin aptandis tam in capite, quàm in brachio, conficiunt. In Thephillin של ראש *Scel Roſc, Capitis* lorum hoc ni-

Accipiunt deinde corium idonei animalis, & aqua madefactum imponunt huic ligno, & inter ligni ſectiones aſtringunt filo, & exſiccare faciunt. Corio exſiccato, remouent à ligno, quo remoto, apparet paruus ſacculus quatuor loculis diſtinctus, in quibus includunt quatuor ſupra recenſitas ſectiones Pentateuchi, ordine tamen inuerſo hoc modo. In parte dextera ſecundùm naturæ ordinem reponunt membranam cum ſectione והיה אם שמע *Et erit, ſi audiendo &c.* In ſecunda שמע ישראל *Audi Iſraël &c.* In tertia והיה כי יביאך *Et erit cùm introduxerit te &c.* Et in quarta קדש לי כל בכור *Sanctifica mihi omne primogenitum &c.* Hunc ordinem ſchedularum ob oculos pono ſic.

4	3	2	1
קדש לי כל בכור	והיה כי יביאך	שמע ישראל	והיה אם שמע

Vides quomodo ſchedula והיה אם ponatur in prima cellula ſignata in figuræ num. 1. שמע ישראל in 2. והיה כי in 3. & קדש לי in 4.

Hunc ordinem ideò retrogradum ſeruant, vt dum capiti imponuntur, ordinem immutent, & reſpectu Iudæi, qui fert ſectiones, eo ordine, quo ſcriptæ ſunt in Pentateucho, appareant: nam קדש לי *Kadèſc li*, quę eſt pri-

uuntur in eodem *Sciulchàn arùch*, *Hallachòth Thephillìn*. num. 32.

Pariformiter ſcribunt Thephillin של יד *Manus*, niſi quòd non repli-cant membranas, ſed in vnico Pergameno quatuor prænotatas ſectiones ſcribunt in longum, & in quatuor veluti paginas, ſeù columnas diſtribuunt inuerſo ordine: ita vt vltima ſit prima; penultima ſit ſecunda; ſecunda ſit tertia; & prima ſit vltima, vt in hoc exemplari apparet.

4		3		2		1	
קדש	*Sanctifica*	והיה	*Et erit*	שמע	*Audi*	והיה	*Et erit*
לי	*mihi*	כי	*cùm*	ישראל	*Iſraël*	אם	*ſi*
כל	*omne*	יביאך	*introduxerit te*	יהוה	*Dominus*	שמע	*audiendo*
בכור	*primogenitũ*			אלהינו	*Deus noſter*	תשמעו	*audieritis*
וגומר	&c.	וגומר	&c.	וגומר	&c.	וגומר	&c.

in quibus includunt iſtas Sectiones ex Pentateucho; & Thephillin conſtituant?

Reſp. Pro *Thephillin* של ראש *Scel Roſc Capitis*, accipiunt lignum perpolitum, & quadrangulare, in eo tres ſciſſuras in plano ipſius ligni faciunt duarum fermè vnciarum, palmaris menſuræ Romanæ, in altitudine æquantes latitudinem ligni quadrati; ex his ſciſſuris cernuntur tres vacuitates ad modum trium capitum literæ ש *Scin*. Et ex quatuor dentibus ad modum raſtri emergentibus ex ligno trifido, alia veluti litera ש *Scin* quadridentalis reſultat, vt in hac figura.

Ac.

quatuor tantùm conſtet. Eodem modo faciunt in Thephillin של יד *Scel Iad*, *Manus*. Initia linearum aſſignantur ab Auctore libri כל בו *Col bò* pag. 14. col. 3. poſt med. editionis Venetæ anno ש״ס 307. min. ſupput. in folio.

Alia minutiora quàm plurima diligentiſſimè inquirunt circa literas, dictiones, ſcripturam, & marginem, quæ omnia 52. paragraphis abſol-uun.

Id ad eum faciunt finem, vt cùm membrana ad modum libri Legis fuerit inuoluta, & in cellula ſua repoſita, ſi inde eam extrahi contingat, & explicari, prima Sectio קדש appareat, deinde והיה כי, tertiò שמע, & vltimò והיה אם ſecundùm ordinem, quo in Lege ſcriptæ ſunt. Vide הרמב״ם *Harrambàm* lib. 1. היד *Haijàd* הלכות תפלין *Hallachòth Thephillìn* cap. 3. in editionibus in fol. quamuis in minoribus in 4. ordo ſeruetur ſecundùm quod in Lege reperitur, vt videre eſt in Venetis an. לפ״ק 5370. Chriſti 1610. apud Petrum Bragadinum pag. 58. b. Et ſi hic ordo inuertatur, profanari omnia arbitrantur.

Quæres ſecundò. Quomodo conficiant Iudæi has capſulas coriaceas,

raptum à beſtia edere non licet, ex Leuit. 22. 8. & tamen ex corijs illorum Thephillin confici permittunt. E contra, ex piſcium pellibus interdicuntur Thephillin, quamuis piſces idonei ſint pro cibo.

11. Pergamenum requirunt perfectum, perpolitum, non perforatum, ne atramentum per foramina pertranſeat, neuè ex altera parte appareant literæ. Ibid. §. 13. Foramen in litera ח, aut ם poſt ſcriptum toleratur. Ibid. §. 15.

12. Volunt, vt Scriptor tres membranas diuerſæ denſitatis ſeligere debeat; craſſiorem, ſeù denſiorem pro ſectione שמע ישראל *Audi Iſraël*, quoniam hæc eſt breuior cæteris; aliam tenuiorem pro ſectione והיה אם שמוע *Et erit ſi audiendo*, quia hæc eſt longior; pro ſectionibus קדש *Sanctifica*; & והיה כי יביאך *Et erit, cùm introduxerit te*, quia iſtæ ſunt longiores alijs, Pergamenum vt quærat tenuiſſimum, oportere dicunt: & ex his æqualiter repleri debere quatuor cellulas Thephillin של ראש *Capitis*. Ibid. §. 14.

13. Nomen Dei Tetragrammaton volunt vt ſcribatur attentè, ſicut & tota Scriptura: nihilque in ea redundet, aut deficiat. Ideò cauendum, ne dictio deficiens plena ſcribatur, aut è contra; alioquin totum opus inutile reddi exiſtimarent. Hinc antequam in cellulis iſtæ membranæ includantur, volunt vt ter perlegantur attentè. Ibid. §. 19. 20. 21.

Solent ſectiones iſtas in quatuor membranas diſtinctas ſeorſim ita ſcribere, vt vnaquæque ex his, lineis qua-

Quæres, Quid ſit דוכסוסטוס *Ducſoſtòs*, & קלף *Keleph?*

Reſp. Si Artifices diuidant corium animalis ſecundùm craſſitudinem in duas partes, ita vt duæ pelles appareant; illa, in qua erant pili, vocatur קלף *Keleph, Pergamenum*; altera pellis verſus carnem, dicitur דוכסוסטוס *Ducſoſtòs*, quaſi *διχαστὸς pellis diuiſa in duo*, bis raſa. גויל *Gheuil* autem eſt pellis, ex qua detractis pilis, & ſecundùm artem aptè exſiccata, ad varios vſus poſtea idonea remanet. Ibid. & ex *Bar Maijmòn* cap. 1. *De Thephillin*.

8. Pellis antequam aptetur, dicunt ſeligi debere nomine *Thephillin*, & bonum eſſe exiſtimant, ſi dicatur: *Hæc Volo Vt inſeruiat pro Thephillin*. Quòd ſi pro מזוזה *Mezuzà* ſelecta fuerit פסול *Päſsùl, illegitima* erit. Ibid. §. 8. De *Mezuzà* alibi.

9. Pellem à Chriſtiano paratam, profanam eſſe vult Rab. Bar Maijmon. At הרא״ש *Harròſc* illam permittit, ſi Iudæus Chriſtianum, dum operatur, adiuuet. Ibid. §. 9.

10. Pergamenum volunt debere eſſe ex corio animalis, vel feræ, vel Auis mundæ. Et ſi fuerit ex Iumento ſponte mortuo, aut rapto, id non officit: non autem ex pelle animalium immundorum, aut piſcium, quamuis ad eſum permiſſorum. Ibid. §. 12. 37. Id probare intendunt ex Exod. 13. 9. *Vt ſit Lex Domini* בפיך *in ore tuo*, hoc eſt ממין המותר לפיך *Mimin hammuthàr lephìcha, Ex ſpecie licita ori tuo*, ex qua edere liceat. Sed nihil probant, quia morticinum, &

Manus. *Orach chaijm* loco cit. §. 2.

3. Omnia ſcribuntur atramento ex galla confecto. Quòd ſi vnica litera alio colore, aut auro oblinita, aut picta fuerit; Phylacteria profana exiſtimantur. Si verò Scriptura aureo puluere inſperſa fuerit; excuſſo puluere, vt veſtigium auri non remaneat, Thephillin idonea eſſe volunt. Ibid. §. 3.

4. Neceſſe eſt, vt literæ ſint inter ſe diſtinctę. Quòd ſi vna alteram tangat, vel ſcandat, Scripturam totam irritant. Ibid. §. 4.

5. Scribendum eſt dextera manu. Quòd ſi peritus ſcribendi ſiniſtra, ea manu ſcripſerit, nihil feciſſe arbitrantur. Si tamen nullus alius, qui dextera manu ſcribere ſciat, inueniatur, Scripturam ſiniſtra manu exaratam, pro idonea recipiunt; quia eo caſu, ſiniſtra manus pro dextra habetur. Ibid. §. 5.

6. Non ducunt regula lineam, niſi primam. Qui verò ſcribere neſcit æqualibus & rectis lineis, permittitur illas ſignare ſtylo, ſed non plumbo, quia plumbum veſtigium coloratum relinquit. Ibid. §. 6.

7. Exiſtimant *Ordinationem eſſe Moſis è monte Sinai* ſcribendi Thephillin ſuper קלף *Kèleph*, *membranam*, ſeù *Pergamenum*, non ſuper דוכסוסטוס *Ducſoſtòs*, aut ſuper גביל *Gheuìl*. Et in membrana putant ſcribendum ex ea parte, quæ carnem animalis reſpicit; quòd ſi ex alia parte vbi pili extabant ſcripta forent, פסולות *Peſſullòth*, *inepta* eſſe credunt. Ibid. §. 7.

mouerentur. *Quod vſque hodie Indi, & Perſæ, & Babylonij faciunt: & qui hoc habuerit, quaſi religioſus in populis iudicatur*. Hodie Iudæi non ſcribunt Decalogum in his Pittacijs; ſed alios verſiculos ex Pentateucho deſumptos, quos R. Moſes Bar Maijmon indicat in libro 1. הי״ד *Haijàd* cap. 1. הלכות תפלין *Halachòth Thephillin* n. 1. Et שלחן ערוך *Sciulchàn Arùch* in אורח חיים *O'rach chaiim* num. 32. §. 1. his verbis aſſignat & determinat.

מצות תפלין שיכתוב ד׳ פרשיות שהן קדש לי כל בכור עד למועדה ; והיה כי יביאך עד כי בחוק יד הוציאנו ה׳ ממצרים ; ופרשת שמע עד ובשעריך ; ופרשת והיה אם שמע עד על הארץ ׃

Præceptum Thephillin eſt vt ſcribantur quatuor ſegmenta (Scripturę) *quæ ſunt*: קדש לי כל בכור *Sanctifica mihi omne primogenitum*. Exod. 13. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. vſque למועדה מימים ימימה *in tempore ſuo à diebus in dies*.

II. Sect. והיה כי יביאך *Et erit, cùm introduxerit te* (Ibid. 11. 12. 13. 14.) vſque ad בחוק יד הוציאנו יהוה ממצרים *In fortitudine manus eduxit nos Dominus ex Aegypto*.

III. Sect. שמע ישראל *Audi Iſraël*. Deuter. 6. ver. 4. 5. 6. 7. 8. 9. vſque ad ובשעריך *Et in portis tuis*.

IV. Sect. והיה אם שמוע *Et erit ſi audiendo*, Deuter. 11. ver. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. vſque על הארץ *Super terram*.

2. Scribuntur hæc Scripturæ loca in quatuor membranis ſeorſim diſtinctis pro *Thephillin* של ראש *Scel roſc*, *Capitis*. In vnica tantùm membrana pro *Thephillin* של יד *Scel iad*,

Quæ-

§. TERTIVS.

Deus Rabbinorum ligat ſibi Phylacteria ſuper brachium; & frontem. Vbi

De תפלין *Thephillin.*

VTuntur Iudæi, ex præcepto Rabbinorum (quamuis ipſi iactent, ex הלכה למשה מסיני *Conſtitutione Moſis è Monte Sinai*) in orationibus ſuis quibuſdam Pittacijs, quibus ad brachium ſiniſtrum, & ſuper caput, ſiuè veriùs ſuper frontem in loco, vbi tremulum & palpitans cerebrum infantuli deprehenditur; alligatis, hoc Rabbinico ornamento preces recitantes, credunt apud Deum exauditum iri. Hinc ea תפלין *Thephillin*, id eſt, *oratoria* ſeù *precatoria* vocant, Græcè φυλακτήρια, *conſeruatoria*; ſc. Legis, de quibus in Euangelio Matth. 23. 5. πλατύνουσι γὰρ τὰ φυλακτήρια αὐτῶν. *Dilatant enim phylacteria ſua.* Per quæ retegit Chriſtus Phariſæorum hypocriſim. Horum etiam meminit S. Hieron. in Matth. loc. cit. vbi ſic ait: *Dominus cùm dediſſet mandata Legis per Moſen, ad extremum intulit: Ligabis ea in manu tua, & erunt immota ante oculos tuos, & eſt ſenſus: Præcepta mea ſint in manu, vt opere compleantur: ſint ante oculos tuos, vt die ac nocte mediteris in eis. Hoc Phariſæi malè interpretantes, ſcribebant in membranis decalogum Moſi, id eſt, decem verba Legis; complicantes ea, & ligantes in fronte, & quaſi coronam capiti facientes; vt ſemper ante oculos mo-*

filiam vocis (ſeù *Echò*) *gementem inſtar Columbæ, & dicentē: Væ mihi, quia dirui Domum meam, & incendi Templum meum, & adegi in captiuitatem filios meos inter Nationes mundi. Tunc dixit: Ita viuas tu, & caput tuum. Non hac tantùm vice ſic dicit* (Deus) *ſed quotidie ter in die ſic proclamat: neque hoc dumtaxat, ſed eo tempore, quo Iſraël ingreditur Synagogas, & Scholas* (Academias) *& reſpondet AMEN, SIT NOMEN EIVS MAGNVM BENEDICTVM; Deus ſanctus benedictus mouet caput ſuum, & dicit: O' beatum Regem, cui contingit habere huiuſmodi laudatores in domo ſua: & Væ Patri, qui pellit, & extrudit filios ſuos in exiliū inter Nationes; & Væ filijs, qui exulant à menſa parentum ſuorum.* Hæc ex Talmude loco citato, ſcilicet ex Codice ברכות *Berachòth*, ſeù *De Benedictionibus*, capite 1. pagina 3. paulò poſt medium. Vide quàm infelix ſit Deus Rabbinorum, qui non tantùm ter in nocte, ſed etiam ter in die, imò frequentiùs, & quaſi per totam diem, dum Iudæi Synagogam, aut Scholas ingrediuntur, plorat, vlulat, gemit, & dolet, quia Iudæos in captiuitatem adegit. Cur autem ter in nocte Deum rugire dicatur, R. Salomon rationem aſſignat, quia in illa auctoritate Ieremiæ citata *Ter dicitur* ישאג שחוג ישאג הרי שלשה *Rugiet rugiendo rugiet.* Digna certè tanto Rabbino ſpeculatio!

יפסיקו בי עוברי דרכים ואמר לי היה לך להתפלל תפלה קצרה באותה שעה למדתי ממנו ג׳ דברים למדתי שאין נכנסים לחורבה ולמדתי שמתפללים בדרך ולמדתי שהמתפלל בדרך מתפלל תפלה קצרה ואמר לי בני מה קול שמעת בחורבה זו ואמרתי לו שמעתי בת קול שמנהמת כיונה ואומרת אוי שהחרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתי את בני לבין האומות העולם ואמר לי בני חייך וחיי ראשך לא שעה זו בלבד אומרת כך אלא בכל יום ויום שלש פעמים אומרת כך ולא זו בלבד אלא בשעה שישראל נכנסין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ועונין **אמן יהא שמיה רבא מברך** הקב״ה מנענע ראשו ואומר אשרי המלך שמקלסין אותו בביתו כך ומה לו לאב שהגלה את בניו לבין האומות ואוי להם לבנים שגלו מעל שלחן אביהם ׃

Legitur (ſeù *eſt traditio.*) *Dixit R. Ioſe: Aliquando ibam per viam, & ingreſſus ſum in ruinas quaſdam* (Vrbis) *Ieroſolymæ ad orandum. Venit Elias b. m. & præſtolabatur me ad oſtium, & expectauit donec abſoluerem orationem meam. Poſtquam abſolui, dixit mihi; Pax tibi Rabbi. Pax itèm & tibi Rabbi & Domine: Dixit mihi: Fili mi, cuius gratia ingreſſus es has ruinas? Dixi ei: Vt orarem. Dixit mihi: Licebat & per viam orare. Dixi: Timui, ne me interpellarent viatores. Dixit mihi: Poteras uti breui, & compendioſa oratione. In illa hora, tria ab eo didici: Primum, Non ingrediendum eſſe in ruinas, ſeù loca deſolata. Secundum, Quòd licet in via & itinere orare. Tertium, Quòd qui orat in itinere, uti debet perbreui oratione. Deinde mihi dixit: Fili mi, quam vocem audiuiſti in ruinoſis illis parietibus? Dixi: Audiui fi-*

quòd nullis horis quietem capiat; quòd tamen homini vel infeliciſſimo contigit. Locus autem Ieremiæ capite 25. 30. non eſt trahendus ad Dei infirmitatem & paſſionem, ſed potiùs ad virtutem, & fortitudinem ſuæ iuſtitiæ, per quam decreuerat de Iudaico populo vindictam ſumere, Ieruſalem deſtruere, Templum comburere, & totum populum in Babyloniam captiuum adducere, cuius captiuitas hîc à Propheta prędicitur; & Deus quaſi Leo rugiens inducitur; nam ſicut Leo ſuo rugitu omnes terret; ita Deus ſua hac ſententia terruit Iudęos, & animauit Chaldæos, vt & ipſi quaſi Leones in Iudęos peruerſos & Dei rebelles ſæuirent. Aptè itaque à Propheta parabolicè rugitus Deo attribuitur. Sed ineptè & impiè à Rabbinis, quia dum Deum vlulantem, & plangentem ter in nocte faciunt, infeliciſſimum Deum ſibi conſtituunt. Quòd autem Deus Rabbinicus vlulet, & gemat, docent ijdem eodem loco ſequentibus verbis.

§. SECVNDVS.

Deus Rabbinicus vlulat, & gemit.

תניה אמר רבי יוסי פעם אחת הייתי מהלך בדרך ונכנסתי לחורבה אחת מחורבות ירושלם להתפלל בא אליהו זכור לטוב ושמר לי על הפתח והמתין לי עד שסיימתי תפלתי לאחר שסיימתי תפלתי אמר לי שלום עליך רבי ואמרתי לו שלום עליך רבי ומורי ואמר לי בני מפני מה נכנסת לחורבה זו אמרתי לו להתפלל ואמר לי היה לך להתפלל בדרך ואמרתי לו מתירא הייתי שמא

תניא רבי אליעזר אומר שלש משמרות הוי הלילה ועל כל משמר ומשמר יושב הקב״ה ושואג כארי שנאמר (ירמיה כ״ה, ל׳) ממרום ישאג ממעון קדשו יתן קולו שאוג ישאג על נוהו וסימן לדבר משמרת ראשונה חמור נוער שנייה כלבים צועקים שלישית תינוק יונק משדי אמו ואשה מספרת עם בעלה מאי קא חשיב רבי אליעזר אי תחילת משמרות קא חשיב תחילת משמרה ראשונה סימנא למה לי אורתא הוא אי סוף משמרות קא חשיב סוף משמרה אחרונה למה לי סימנא יממא הוא אלא חשיב סוף משמרת ראשונה ותחילת משמרה אחרונה ואמצעית דאמצעיתא ואי בעית אימא כלהו סוף משמרות קא חשיב וכי תימא אחרונה לא צריך למאי נפקא כינה למקרי קרית שמע למאן דגני בבית אפל ולא ידע זמן קרית שמע אימת כיון דאשה מספרת עם בעלה ותינוק יונק משדי אמו ליקים וליקרי אמר רב יצחק בר שמואל משמיה דרב שלש משמרות הוי הלילה ועל כל משמר ומשמר יושב הקב״ה ושואג כארי ואומר אוי שהחרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתי את בני לבין אומות העולם ׃

Eſt traditio. R. Eliezer dicit: (In) *tres excubias Nox* (diuiditur) *& in qualibet excubia ſedet Deus, & rugit vt Leo. S. D.* (Ierem. 25. 30.) De excelſo rugiet, de habitaculo ſanctitatis ſuæ dabit vocem ſuam, rugiendo rugiet ſuper habitationem ſuam. *Signum huius rei eſt: In prima excubia Aſinus rudit; Secunda, Canes latrant; Tertia, Infans ſugit Vbera matris, & Vxor colloquitur cum marito ſuo. Quid cogitat R. Eliezer* (hic?) *Si principium excubiarum quærat; Principium primæ excubiæ* (quærere ſuperfluum eſt) *& ſignum ad quid? Iam notum eſt. Si finem excubiarum inueſtigat: finis vltimæ cuſtodiæ ad quid? Signum eius certum eſt: ſed inueſtigat finem primæ excubiæ, & principium vltimæ, & medium mediæ &c.* Quæ ſequuntur ſunt ſcrupuloſæ argutiæ Talmudicæ ad nihilum vtiles; & proinde omittuntur. Deinde ſic legitur.

אמר רב יצחק בר שמואל משמיה דרב שלש משמרות הוי הלילה ועל כל משמר ומשמר יושב הקב״ה ושואג כארי ואומר אוי שהחרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתי את בני לבין אומות העולם ׃

Dixit Ràu Iſaach Bar Samuelis ex nomine Ràu: Tribus excubijs nox conſtat, & in ſingulis illis ſedet Deus ſanctus benedictus, & rugit quaſi Leo, & dicit: Væ mihi, quia deſtruxi domum meam, & incendio abſumpſi Templum meum, & in captiuitatem abieci filios meos inter populos mundi.

Legitur etiam in Zohar editionis Mantuanæ in *Exod.* pag. 17 b. in fine, quòd quando Iudæi affliguntur ab alijs Nationibus, Deus ſedet & plorat. Verba זהר *Zòhar* ſunt.

אמר ר׳ חמא בר גוריא כד אנח לישראל תחות שלטנותא דאמין יתיב (הקב״ה) וגעי ובכי הה״ד (ירמיה י״ג, י״ז) במסתרים תבכה נפשי ׃

Dixit Ràu Chamà Bar Gurià: Quando ingemiſcit Iſraël ſub dominio populorum; ſedet (Deus) *& rugit, & plorat. S. D.* (Ierem. 13. 17.) In abditis plorabit anima mea. Verba iſta non ſunt Dei, ſed Ieremiæ, vt clarè apparet ex contextu, & explicat Targum.

Quis non videt, Hebræos facere Deum impotentem, inſcium, imprudentem, & miſerrimum omnium, quòd

na virtute ſemper cum honore, & gloria loquimur. E conuerſo Rabbini faciunt, præſertim illi, qui impiam Talmudis doctrinam ſequentes, nihil meliùs de Deo ſentire volunt, quàm ab eodem Talmude doceantur. De Deo ſparſim in eo diſſeminatæ ſunt impię, & blaſphemæ doctrinæ, & Allegorica Sacræ Scripturæ loca ita exponunt, vt eadem illudere, & aſpernari videantur, eaque ad fabulas ſuas Talmudicas ita adaptant, vt ex his, non Dei veri gloriam, & honorem magnificandum, populiſque prædicandum occaſionem arripiant, ſed potiùs ex prauo illorum intellectu Idolum quoddam ſub Dei nomine conſtituant, omninò execrandum & deteſtandum. Hæc manifeſta fient ex locis Talmudis mox adducendis, ex quibus quaſi digito oſtendemus, quid, & qualis ſit Deus Rabbinorum.

§. PRIMVS.

Deus Rabbinorum rugit, & plorat.

PEr ternas noctis excubias Deus Rabbinorum rugit vt Leo, dicitque: *Væ mihi, quia deſtruxi domum meam &c.* Huius rei ſignum eſt, Aſini ruditus, Canum latratus, & Infantis expergefacti ad vbera matris accurſus. Legitur hoc in Talmude Cod. ברכות *Berachòth*, *De Benedictionibus* cap. 1. מאימתי *Mahemathài* pagina 3. Illius verba ſunt -

vlla diuiſione, aut compoſitione, in vno & vero Deo reperiuntur, per creaturas viſibiles cognoſci poſſunt ab homine, tamquam cauſa per effecta. Hoc modo antiquorum Philoſophorum Principes Plato, & Ariſtoteles *Primam Cauſam* cognouerunt. Hac arte (ſi Rabbinorum dictis credendum eſt, quibus in hac parte contrarium ſentire non putamus) Abrahamum omnium fidelium, rectèque credentium Patrem vſum, in agnitionem veri Dei, Vniuerſique Creatoris, deueniſſe docent in מדרש *Medràſc*, & ex ipſo, noſter hic Auctor Bechaij in ביאור על התורה *Pentateuchum* פרשה *Paraſcià* לך לך pag. 23. col. 4. in fine, editionis Venetæ anni ש״ו 306. min. ſupput. Cùm ergo per effectus naturales, Deum eſſe, cognoſcere valeamus, non tamen omnia, quæ in Deo ſunt per ſenſibilia hæc creata intelligere poſſumus; nam Creator infinitè à creaturis diſtat, ideòque in eo pariter infinita neceſſariò ſunt, quæ à nullo intellectu creato attingi aut penetrari poſſunt naturaliter; vt Deum eſſe Vnum & Trinum, naturam humanam aſſumpſiſſe, in humana carne paſſum, mortuumque fuiſſe; hæc enim per naturales effectus minimè dignoſcuntur; per effectus autem ſupernaturales certiſſimi reddimur de ijs, de quibus certam habemus, ope gratiæ, notitiam, & cognitionem, quamuis fidei velo tectam. Nihil tamen Deo indignum, aut portentoſum, aut ludicrum attribuit Chriſtiana Religio, ſed de illa ſumma maieſtate, & diui-

maximæ exiſtimationis eſt apud eos) de Deo effutiant iſti, pluſquam profani & veſani homines, in ſequenti Diſſertatione referre. Sit igitur

Diſſertatio de DEO, ſecundùm id quod ſentiunt Rabbini Talmudiſtæ.

CLamat Apoſtolus ad Romanos 1. v. 20. *Inuiſibilia enim ipſius à creatura mundi, per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur: ſempiterna quoque eius virtus, & Diuinitas.* Per hæc verba Apoſtolus Paulus docet nos, ſolo lumine naturali poſſe Deum cognoſcere, *A creatura mundi, per ea, quæ facta ſunt*, id eſt per fabricam mundialem; & per res, quæ in ea cernuntur, tam in cælis, vt per Solem, Lunam, & Stellas, quàm in terris, per animalia, volatilia, piſces, plantas, lapides, metalla, & præcipuè per hominem rerum omnium Principem & Dominum. Per *Creaturas* ſiquidem *inuiſibilia Dei*, hoc eſt attributa Dei, vti eſſe æternum, immenſum, omniſcium, optimum, maximum. *Sempiterna quoque eius virtus*, nempè Dei omnipotentiam, omniumque rerum eſſe cauſam primam, & effectricem. *Et Diuinitas*; ſcilicet eſſentiam Diuinam; Deum reperiri, eſſe ſimpliciſſimum Ens, ſummum bonum, æternum, incorporeum, actum puriſſimum, omnis paſſiuæ potentialitatis expertem, principium, & finem omnium, cùm ipſe principium & finem non habeat. Omnia hæc, quę abſq; vlla

(commenta) *tuo nomine. Felix es. Veni igitur te ſalutatum, & ad poſtulandum vnum, vt concordes fiant in Academia cælorum. Efflagitatū ſiquidem eſt; cùm in cælo non ſit cibus; & potus. Cur igitur ſcriptum eſt* (Cantic. Cantic. 5. 1.) Veni in hortum meum ſoror mea ſponſa, comedi fauum cum melle meo &c. *Vnde hæc manducatio, & potatio* (probatur?) *Quia dicitur:* Comedi fauum cum melle meo, bibi vinum meum cum lacte meo. *Dixit R. Simeon: Et Deus ſanctus benedictus quid ad hæc reſpondit? Dixit ei: En, inquit Deus ſanctus benedictus, Bar Iochai exponet, & ideò ad hoc veni. Dixit R. Simeon: Ob magnam dilectionem, qua Deus ſanctus benedictus diligit Synagogam Iſraëlis, ipſe ob multiplices miſerationes & benignitatē mutat actiones ſuas. Et quamuis ipſe non comedat, aut bibat; attamen propter amorem comedet, & bibet, & veniet* (&) *faciet voluntatem eius*, ſcilicet Iudaicæ Synagogę manducando, & bibendo.

Mirum igitur non eſt, ſi Rabbini Talmudiſtæ dicant, Deum aſſiſtere Choreis, in circuli medio aſtare, illis applaudere, & digito à ſaltantibus demonſtrari, cùm eum manducantem, & bibentem faciant, & alias paſſiones, quæ mortalium ſunt propriæ, illi attribuant, vt de facili intelligi poteſt ex ijs, quæ iam dicta ſunt de Leuiathano & Behemoth. Sed vt meliùs doctrina Talmudiſtarum Rabbinorum intelligatur, libet ſi non omnia, ſaltim plurima, quæ in Talmude, & in libro *Zòhar* (qui

nith in fine capitis quarti & vltimi dicebatur; Deum, tempore Meſſiæ, in medio Choreæ circumſpectantem Iudæos choræas ducentes permanſurum, & ab omnibus Iudæis digito oſtenſurum; dicimus, Iudæos Deum ſuum conſtituere materialem & corporeum; ac proinde oculo materiali ab hominibus videri poſſe credunt, vt loco citato. Et in libro *Zòhar* Simeonis Ben Iochai legitur, quòd Deus, vt rem gratam faciat Iudæis, tempore Meſſiæ etiam manducabit & bibet. Eius verba in lib. Num. ſect. פנחס *Pinchàs* pag. 241.b. circa finem ſunt.

רבי שמעון הוה אזיל לטבארייא פגע ביה אליהו
אמר ליה שלמא עליה דמר במאי קא עסיק קב״ה
ברקיעא א״ל בקרבנות עסיק ואמר מלין חדתין
משמך וכאה אנת ואתינא לאקדמת לך שלם ומלת
חדא בעינא למשאל מנך לאסכמא במתיבתא
דרקיעא: שאלתא שאילו עלמא דאתי לית בידיה
אכילה ושתיה והא כתיב (שיר ה׳ ׳א) באתי
לגני אחותי כלה אכלתי יערי עם דבשי וגומר:
מאן דילת ביה אכילה ושתיה איהו אמר אכלתי
יערי עם דבשי שתיתי ייני עם חלבי: אמר רבי
שמעון וקב״ה מאי קא אתיב לון אמר ליה אמר
קב״ה הא בר יוחאי יימא ואתינא למשאל מנך:
אמר ר׳ שמעון כמה חביבו חבב קב״ה לכנסת
ישראל ומסגיאו דרחימו דרחים לה שני עובדוי
ממה דהוא עביד: ואע״ג דלאו אורחוי במיכלא
ומשתייא בגין רחימותה אכיל ושתה הואיל ואתי
לגבה עבוד רעותה:

R. Simeon ibat Tiberiadem, obuiauit Eliam, cui dixit: Pax ſuper Domino: Cuinam rei ſtudet nunc Deus ſanctus benedictus in cælo? Sacrificijs, inquit, ſtudet, & protulit quædam noua (com-

chlamydis ipſius apprehenderint (per quem numerum, multitudo & vniuerſitas ſignificatur: ex denario enim, & digitorum replicatione, in infinitum protenditur numerus.) Sed infiniti propemodum Gentiles cognoſcentes Dei virtutem, & Idola vana relinquentes, Petro Chriſti Apoſtolo adhæſerunt. Idem præſtiterunt cæteri Apoſtoli; Ioannes Epheſi. Iacobus Maior (ſecundùm ſententiam nonnullorum pietate & doctrina inſignium Virorum) in Hiſpania. Andreas in Scythia Europæ, Epiro, Thracia, Macedonia, & Achaia. Philippus in Aſia ſuperiore. Thomas in varijs Orientis partibus, ſed præcipuè in India. Bartholomæus in Armenia maiori. Matthæus in Æthiopia. Simon Chananæus in Meſopothamia, Ægypto, & Africa. Iudas Thaddæus in Arabia & Idumæa. Matthias, qui in locum Iudæ ſuffectus eſt, in Æthiopia. Iacobus Minor, Ieroſolymis remanſit Epiſcopus, & Hebræos, atque Gentiles, qui in ea Vrbe habitabant, ad Chriſti fidem conuertit. Si quis Apoſtolorum, & præſertim Pauli Doctoris Gentium, itinera, prędicationem, & infinitam Gentilium ad Chriſti fidem conuerſionem, diligentiùs, & prolixiùs videre cupit, Reuerendiſſ. P. Laurentij Brancati de Laurea Ord. Min. Conu. qui Theologorum noſtri ſeculi Iubar eſt, & Phœnix, alijſque quam plurimis titulis meritò extat ornatus, adeat Diſputationem XVII. de Fidei propagatione, Par. 2. Tom. 3.

Ad illud, quod ex Cod. תענית *Taa-*

Ad R. Salomonem dicimus ſecundò: Hanc eius interpretationem de 2800. Viris ſeptuaginta Nationum mundi apprehendentibus quatuor oras veſtis Viri Iudæi, pugnare contra doctrinam Talmudicam, quę docet tempore Meſſiæ, quamuis ad Iudæos venient populi multi, attamen non recipientur, neque permittetur eis obſeruare legitima Iudæorum, etſi ob metum belli Gog & Magog fruſtra ſibi imponent Phylacteria, Tzitzìth, & Mezuzà in poſtibus domorum; multò minùs permittentur apprehendere Fimbrias Iudæorum. Habetur hæc doctrina in Cod. ע״ז *Auodà Zarà* cap. 1. pag. 3.b. vbi ſic legitur circa principium -

ר׳ יוסי אומר לעתיד לבא באין אומות חעולם ומתגיירין ומי מקבלינן מינייהו והתניא אין מקבלין גרים לימות המשיח כיוצא בו לא קבלו גרים לא בימי דוד ולא בימי שלמה אלא שנעשו גרי׳ גרורי׳ ומניחין תפלין בראשיהן תפלין בזרועותיהם ציצית בבגדיהם מזוזה בפתחיהן כיון שרואין מלחמות גוג ומגוג אומר לחם על מה באתם אומרים לו על יהוה ועל משיחו שנאמר (תהלים ב׳ : א׳ :) למה רגשו גוים ולאמים יהגו ריק וכל אחד מנתק מצותו והולך שנאמ׳ (שם) ננתקה את מוסרותימו והקב״ה יושב ומשחק שנאמר (שם ד׳ :) יושב בשמים ישחק אמר רבי יצחק אין לו להקב״ה שחוק אלא אותו היום בלבד :

R. Ioſè dicit: In futurum venient Nationes mundi, & facient ſe Proſelytos, & quomodo recipiemus eas? Nonne traditio eſt: Non recipient Proſelytos in diebus Meſſiæ? Sicut non receperunt Proſelytos in diebus Dauid, & Salomonis? Sed facient ſe Proſelytos raptatos (ſeù violentos) *& imponent ſibi THEPHILLIN ſuper capita, & ſuper brachia;* ציצית *TZITZITH in veſtimentis: &* מזוזה *MEZVZA in Poſtibus. Quando videbunt bellum Gog & Magog, dicet ad eos* (Meſſias) *Ad quid huc veniſtis? Reſpondebunt: Aduerſus Dominum, & aduerſus Chriſtum eius. S. D.* (Pſal. 2. ver. 1.) Quare fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania? *Et vnuſquiſque diſrumpet præceptum ſuum & abibit. S. D.* (Ibid. ver. 3.) Dirumpamus vincula eorum. *Et Deus ſanctus benedictus ſedebit, & ridebit. S. D.* (Ibid. ver. 4.) Qui habitat in cælis, ridebit. *Dixit R. Iſaac: Nunquam Deo fuit riſus, niſi tantùm in illo die.*

Genuina itaque interpretatio loci Zachar. *Apprehendent decem homines ex omnibus linguis &c.* eſt illa, quam tradunt noſtri Sancti Patres, qui omnes quàm longè recedunt à fabuloſis Commentis. Senſus igitur eſt: quòd tempore Meſſiæ, vniuerſa ferè gentilitas, relicto Idolorum cultu, ad vnicum & verum Deum conuertetur. Hoc adimpletum eſt in aduentu Ieſu Chriſti Domini, veri Dei, & Meſſiæ Iudæorum. Ipſe enim duodecim tantùm Apoſtolos, Iudæos omnes, elegit, quibus ante ſuam in cælum Aſcenſionem præcepit, vt per vniuerſum Mundum prædicarent Euangelium omni creaturæ, Marci 16. v. 15. Sic Petrus omnium Apoſtolorum Princeps, & totius Eccleſię Caput, Romæ Euangelium prædicauit; cui non decem tantùm Gentiles ex qualibet Natione, quæ in ea Vrbe; Vrbium Regina, & Domina oram

clà-

gendum, cuius oræ apprehendi poterunt à 2800. Viris aliarum Nationum. Legitur hoc in Cod. *Bauà Batrà* cap. 5. *Haſſephinà* pag. 75. longè poſt medium his verbis -

(ויקרא כ״ו, י״ג:) ואולך אתכם קוממיות רבי מאיר אומר מתים אמה כשתי קומות של ארם הראשון ר׳ יהודה אומר מאה אמה כנגר היכל וכתליו שנאמר (תהלים קמ״ד, י״ב:) בנינו כנטעי מגדלים בנעוריהם בנותינו כזוית מחטבות תבנית היכל ׃

(Ex Leuit. 26. 13.) Et incedere faciam vos erecta ſtatura: *R. Meir dicit: Ducentorum cubitorum, vt erant duæ ſtaturæ Adami. R. Iudas dicit: Centum cubitorum, ſicut erat* (altitudo) *Templi, & murorum eius. S. D.* (Pſal. 144. 12.) Filij noſtri ſicut plantationes grandeſcentes in adoleſcentijs ſuis; & filiæ noſtræ ſicut anguli inciſi ſimilitudine Templi.

Reſp. Fabulis fabulas inniti, & fulciri. Perperam explicatur locus Leuitici de tempore futuro, cùm de præterito loquatur, nempè de beneficijs populo exhibitis in exitu de terra Ægypti: nam dicitur: *Ego Dominus Deus veſter, qui eduxi vos de terra Aegyptiorum, ne ſeruiretis eis; & qui confregi catenas ceruicum veſtrarum, vt incederetis erecti.* Et ſicut voluntaria eſt interpretatio huius loci, ita voluntarium & fictitium eſt Commentum ſuper illam conſtructum. De portentoſa Adami mole centum cubitorum hìc repetita, egimus ſuprà pag. 66, vbi de Adamo plurima Rabbinorum deliramenta retulimus.

Sequitur Kimchij explanatio -

כלומר ככל נבראי הים הוא משחק ׃ כי כולם כאין נגדו וכולם ברשותו ׃ ויאכל מהם אשר ירצה ׃

Ac ſi diceret: Omnibus creaturis in mari (verſantibus) *ipſe illudit; quoniam illæ omnes tamquam nihilum ſunt coram eo; & omnes ſunt in poteſtate ipſius, & deuorat ex eis quas vult.*

Reliqua, quæ de amplitudine, fertilitate, magnitudine geniculorum frumenti, acinorum vuæ, & reliquorum fructuum Terræ promiſſæ; vtpotè omnia fabuloſa; ſola ipſorum inſpectione, ſunt deridenda & explodenda. Quod idem faciendum eſt in ſequentibus, vt de dilatatione, & in aërem eleuatione Ieruſalem.

Ad illud Zachariæ 8. 23. *Et apprehendent decem homines ex omnibus linguis Gentium, & apprehendent oram viri Iudæi, dicendo: Ibimus vobiſcum, quia audiuimus Deum eſſe vobiſcum.* Dicimus primò, Interpretationem R.Salomonis eſſe ludicram: nam quo pacto Septuaginta Viri, decem pro qualibet natione, apprehendere poterunt oram vnicam vnius Viri Iudæi, & ad illam applicari? Quod cùm omninò fieri non poſſit, multò minùs, 2800. per omnes quatuor oras veſtimenti applicari poterunt. Fabuloſum igitur eſt Commentum.

Dices, Ex Talmude habetur, tempore Meſſiæ augendam eſſe ſtaturam Iudæorum, vſque ad 200. cubitos, duplo maiorem ſtaturam, quàm Adamum ante peccatum dicant habuiſſe. Ergo & veſtimentum eorumdem au-

Dixit Ràu Iudas: Dixit Ràu; Duodecim ſunt horæ diei: Tribus primis, Deus ſanctus benedictus ſedet, & ſtudet Legi. (Tribus) *ſecundis ſedet & iudicat vniuerſum mundum. Quando videt mundum reum eſſe conſumptionis, ſurgit de ſolio Iudicij, & ſedet ſuper ſolium Miſericordiæ.* (Tribus) *ſequentibus* (horis) *ſedet, & alit vniuerſum Orbem à cornibus Vnicorniorum vſque ad oua pediculorum* (R. Salomon לינדים *Lendes*). *Vltimis tribus horis ſedet, & ludit cum Leuiathano. S. D.* (Pſal. 104. 26.) Leuiathan iſte (quem) formaſti ad ludendum cum eo. *Dixit Ràu Nachman Bar Iſaac: Cum creaturis ludit, ſed ſuper creaturis non ludit, niſi tantùm illo die.* (R. Salomon: *Super creaturis:* -

על עבירה שעושין בריותיו אינו משחק אלא אותו היום :

Super tranſgreſſionem, quam faciunt creaturæ ſuæ, non ludit, niſi illo die.)

Sanior eſt expoſitio R. Dauid Kimchi Pſal. eodem, vbi poſtquam dixerat Leuiathanum eſſe -

הדג הגדול אשר ספר הכתוב בספר איוב גבורתו ועצמותו :

Piſcem magnum, cuius robur & fortitudo ſcripta eſt in libro Iob. Subiungit ואמר לשחק בו *Et dixit ad ludendum cum eo* פי׳ בים *explica, in mari.* Ita vt referri debeat ludus ad Leuiathan, & non ad Deum. Balænæ ſiquidem in mari magno & ſpatioſo, vti in Oceano, ludunt, & cæteris aquatilibus illudunt ea conculcando, & deuorando tanquam Marium Tyranni. Se- Diuinæ omnipotentiæ à Iob magnificatæ, euidentiſſimum ſint argumentum. Si verò allegoricè interpretanda ſint, nulli dubium eſt, pro Behemoth & Leuiathan, repræſentari incredibilem Dæmonis aduerſus humanum genus potentiam & ſæuitiam, quæ niſi à Deo comprimeretur, vnico impetu ſtrauiſſet omnia, & irreparabilia damna intuliſſet creaturis.

Cæterum, quæ de Leuiathano & Behemoth recenſuimus, omnia ſunt futilia Rabbinorum commenta, & quandoque impia & erronea, vti eſt illud, quod pag. 518. col. 1. innuitur; Deum Leuiathani fœminã occidiſſe, quia cùm debuiſſet ludere cum Leuiathano, indecens foret ludere cũ fœmina. Legitur hic Dei luſus cum Leuiathano Cod ע״ז *Auoda Zarà* capite 1. pag. 4. b. paulò ante med. vbi duodecim horæ diei in quatuor partes diſtribuuntur, & per ſingulas ſtatuitur, Deum aliquid operari; vel ſtudendo Legi; vel mundum iudicando; vel eundem alendo; vel tandem cum Leuiathano ludendo. Verba Ghemaræ ſunt -

אמר רב יהודה אמר רב שתים עשרה שעות הוו היום שלש הראשונות הקב״ה יושב ועוסק בתורה שניות יושב ודן את כל העולם כולו כיון שרואה שנתחייב עולם כלייה עומד מכסא דין ויושב על כסא רחמי׳ שלישיות יושב וזן את כל העולם כולו מקרני ראמים עד ביצי כינים רביעיות יושב ומשחק עם לויתן שנ׳ (תהלים ק״ד: כ״ו:) לויתן זה יצרת לשחק בו אמר רב נחמן בר יצחק עם בריותיו משחק ועל בריותיו אינו משחק אלא אותו היום בלבד :

& ſic Chitijm vocantur Inſulæ maris; & iſti ſunt Romani. Longè tamen aberrat, quando dicit Romanos eſſe Tyrios & Edumæos; quæ ſententia cùm ſit communis apud Hebræos, opportuniori loco ex profeſſo de ea (Deo dante) tractabimus. Sufficit hìc demonſtraſſe, ex Paraphraſi Chaldæa, & ex Rabbinorum ſententia, Leuiathanum vectem, & Leuiathanum tortuoſum, non intelligi literaliter de duobus Leuiathanis in principio mundi creatis, cuius fœmina à Deo interfecta, & ſale condita, reſeruata ſit pro Conuiuio Iuſtorum tempore Meſſiæ, vt fabuloſi Talmudiſtæ ſomniarunt: ſed Leuiathan apud Iob intelligi de Balænarum maxima à Deo, in manifeſtationem ſuæ omnipotentiæ creata, de qua Iob in ſuo Capitulo 40. diſcurrit, eique applicat ea, quæ piſcibus appropriari ſolent, vt hamo extrahere, linguam ligare, circulum in naribus ponere, armilla perforare maxillam &c. Leuiathano autem, cùm ſit terrificum marinum Monſtrum, vt ex peculiaribus illius partibus, & totius corporis deſcriptione, in hoc 40. capitulo incœpta, & ſequenti capite abſoluta, ſingulæ congruenter illi, vt potè beſtiæ immaniſſimæ aptari poſſunt: & de Balæna omnium maxima, omnia intelligi debent literaliter, & vtrumque animal, Terreſtre, & Marinum, Behemothem, & Leuiathanum, Elephantem, & Balænam, Deum, vt creauerat, ita & comprimere poſſe, trucidare, concidere, hominibus præbere, vt omnia iſta

than, ſed duplex.

Reſp. Iſaiam de Leuiathano loqui allegoricè & per ſimilitudinem; comparat enim Leuiathano Pharaonem, & Sennacherib, qui multa mala attulerant Iſraëli. Alterum, nempè *Pharaonem*, vocat vectem, quia illius Imperium per longitudinem Ægypti vt vectis protendebatur. Alterum verò *Sennacherib*, quia illius Imperium per Aſſyriam, Meſopotamiam, Babyloniam, & longo ſyrmate gyrans per Syriam, & Phœniciam, Samariam, Galilæam, Iudæam, Idumæam, & Arabiam, vocat illum Leuiathanum tortuoſum. Hoc ſenſu vertit Ionathan Ben Vziel in ſua Paraphraſi hunc locum.

על מלכא דאיתרבב כפרעו מלכא קדמאה
ועל מלכא דאתנאי כסנחריב מלכא תנינא
ויקטוליה מלכא דתקיף כתנינא די בימא ;

De Rege (intelligitur) *qui magnificauit ſe ſicut* (fecit) *Pharao primò. Et de Rege, qui extulit ſe ſicut* (fecit) *Sancherib ſecundò: & occidet Regem qui roboratur vt Draco marinus*, hoc eſt vt Balæna maxima, vt Leuiathan. Et eodem modo explicat R. Salomon לויתן נחש בריח *Leuiathan ſerpens vectis* לויתן נחש עקלתון ; *eſt Aegyptus* הוא מצרים *Leuiathan ſerpens tortuoſus eſt* הוא אשור *Aſſur*, והרג את התנין אשר בים הוא צור *& occidet Cetum, qui in mari eſt; ipſe eſt Tyrus*. Et addit

שהוא ראש לבני עשו והיא יושבת בלב ימים
וכן כתיים קרואים איי הים והן רומיים ;

Quia (Tyrus) *eſt caput filiorum Eſau, & eſt fundata in corde maris;*

לויתן *Leuiathàn.*

De Leuiathano ſit mentio apud Iob cap. 40. ver. 20. *An extrahere poteris Leuiathan hamo? &c.* Hinc manifeſtè apparet, ſecundùm literam: pro Leuiathano intelligi marinum monſtrum maximè terrificum, quòd propter vaſtitatem, ex multis alijs ingentibus piſcibus compactum credas. Id ex ipſius nominis לויתן *LEVIATHAN* notione deprehendi poteſt, à radice לָוַה *Adhærere, adiungere*: vnde ſit לִוְיָה *Liuià Additio.* Et in conſtructione לִוְיַת *Liuiàth Additamentum*; iuxta illud Prou. 1.9. לִוְיַת חֵן *Liuiàth chèn, Additamentum gratiæ.* לויתן *Leuiathàn* igitur quaſi לוית תנין *Liuiàth Tanin, Additamentum Cetorum.* Forma expreſsa in קינות Thren. cap. 4. 3. vt inde indicaretur Balænarum omnium maximam tantùm, vocari Leuiathan in Scriptura, cæteras autem Balænas inferiores non item.

Sed dices: Nonne apud Iſaiam cap. 27. ver. 1. duplex Leuiathan reperitur, vnus oblongus, & alter tortuoſus? *In die illa viſitabit Dominus in gladio ſuo duro, & grandi, & forti ſuper Leuiathan Serpentem vectem, & ſuper Leuiathan Serpentem tortuoſum, & occidet Cetum, qui in mari eſt.* Ergo non vnicus eſt Leuiathan,

nis ſigna ſunt, quamque niſi in dumetis, & ſyluis ad prolem tantùm gignendam, & ſpeciem conſeruandam expleat. Aptè Cedro à Iob comparatur, quæ fructum edit, ſed ſine alicuius ſeminis, & flore manifeſtis indicijs, ver. 12. *Stringit caudam ſuam quaſi Cedrum; nerui teſticulorum eius perplexi ſunt.*

4. Oſſium fortitudo, præcipuè dentium, quorum magnitudo (ait Plinius) videtur in Templis præcipua. Deorum item Gentilium ſimulacra ex ijs, materia laudatiſſima antiquitas ſolebat efficere. Cartilagines etiam quibus fortiſſima oſſa hærent, ferreæ videntur; vnde ver. 13. *Oſſa eius velut fiſtulæ æris; cartilago illius, quaſi lamina ferrea.*

5. Sitis ferè inextinguibilis: nam cùm calidiſſimæ naturæ ſit, & corporis magnitudine mirabilis, amnibus maximè gaudet, & vmbra ſalicum: vnde circa fluuios vagatur, aquamque tam largiter bibit, vt abſorbere fluuium totum velle videatur; Sic ver. 16. *Sub vmbra dormit in ſecreto calami, & in locis humentibus.* Et ver. 17. *Protegunt vmbræ vmbram eius; circumdabunt eum ſalices torrentis.* Et v. 18. *Ecce abſorbebit fluuium, & non mirabitur: & habet fiduciam, quòd influat Iordanis in os eius.* Hæc ad literam de *Behemòth,* quòd cùm pluraliter Hebraicè in locis ex Iob citatis inueniatur, ſub eo, Elephantem maſculum & fœminam comprehendi dicimus, apud eundem.

ter profertur in libro Iob cap. 40. v. 10. *Ecce Behemòth, quem feci tecum*, per quod literaliter intelligitur Bellua ſylueſtris vaſtiſſimæ molis inter terreſtria animalia. Hæc videtur eſſe Elephas, cui omnes notæ à Iobo deſcriptæ bene eidem adaptantur.

Quarum prima eſt, vt comedat herbas. Ibidem: *Fœnum quaſi Bos comedet*.

2. Vt ſit *Fortiſſimus*. De fortitudine Elephanti mira ſcribunt Auctores, vt etiam bellatores non paucos ligneis Turribus incluſos dorſo deferre, & ad pugnam contra exercitus inimicorum deſcendere valeat. Hæc Elephanti fortitudo & robur, potiſſimum in dorſo, lumbis, & vmbilico reſidere videtur, loris & vinculis aſtrictis, vt in eorum dorſo armatæ Turres firmiores eſſe queant; quæ fortitudo in ver. 11. Iob ita deſcribitur: *Fortitudo eius in lumbis eius, & virtus illius in Vmbilico Ventris eius*.

3. Eſt, cùm nullam habeat incute ſetarum tegumentum, vt Plinius refert lib. 8. cap. 10. ne in cauda quidem, quæ præſidio eſſe poſſet abigendo tędio muſcarum; ſed cancellata cutis, & inuitans id genus animalium odore; nec eas poſſit abigere cauda pilis omninò deſtituta & horrida, ſed earum examina arctatis in rugas repente cancellis comprehenſas, illicò enecat. Teſticulos etiam cùm habeat circa renes intus reconditos neruorum plicaturis omninò recluſos, quę moderatæ libidi-

niſi hoc fieret, mundus non conſiſteret in momento. Et ventus Auſtralis eſt cæteris inſalubrior: & niſi Ben Netz, Accipiter ſtetiſſet, deſtrueretur vniuerſus mundus coram eo. S. D. (Iob 39. 26.) Nunquid propter intelligentiam tuam volabit Accipiter, extendet alas ſuas ad Auſtrum?

נץ *Netz* igitur non eſt ציץ שדי *Ziz Sadai*, quià *Accipiter* nō eſt *Fera agreſtis*, vt eſt זיז *Ziz* ſecundùm R. Dauid Kimchi, & Aben Ezræ. Fateor tamen hanc vocem זיז *Ziz* eſſe omninò ambiguam, & diuerſimodè ab Interpretibus verti: nam Sept. aliquando verterunt *Pulchritudo*, aliquando *ſingularis ferus*: Hieronymus, vel *Vniuerſitas*, vel *Omnes beſtiæ*: R. Salomon כל רמש השדה *Omne reptile agri*. Sed cùm in Pſal. 50. v. 10. & ſeqq. Deus oſtendat ſe eſſe Dominum vniuerſorum, neque indigere alicuius rei, quia ſua ſunt Iumenta, Oues, & Boues, feræ ſyluarum, volatilia cæli, & omnis pulchritudo agri; hinc liquet Sept. & D. Hieronymum cæteris meliùs vertiſſe וזיז שדי עמדי *Veziz Sadai immadi*, *Et pulchritudo agri mecum eſt*. Hieronymum, *Et vniuerſitas agri mecum eſt*: nam rerum vniuerſitas pulchritudinem gignit.

Ad Leuiathanum & Behemoth quod attinet; notandum, quòd

בהמות *Behemòth*

Nomen à בהמה *Behemà*, *Iumentum*, multitudinis numero בהמות *Behemòth*, *Iumenta*; quod tamen vt nomen proprium à Vulgata ſingula-

fuſcare queat, loco Iobi 39. v. 26. perperam citato: *Nunquid propter intelligentiam tuam volabit* נץ *Netz Accipiter?* Ibi loquitur Iob de Accipitre, qui volat ad Auſtrum, vt ſupra notauimus pag. 340. Neque dubium eſt, quòd ſit nomen Auis, vt dicit R. Leui Ben Gerſon, & volet ad Auſtrum ſecundùm R. Aben Ezræ, כי יבקש מקום חם *Vt quærat locum calidum*; quia ab Auſtrali plaga perflant calidiſſimi venti; vnde non minùs fabulosè Rabbi Salomon ait, נץ *Netz eſſe Angelum Accipitri ſimilem, qui ſtat contra grauitatem Venti Auſtralis, & expandit alas ſuas ne deſtruat mundum.*

מלאך הוא דומה לדמות נץ ומעמיד קושי הרוח דרומית בפרישות כנפיו שלא תחריב את העולם :

R. Salomon hoc deſumpſit ex Talmude Cod. גיטין *Ghittìn* cap. 3. כל הגט *Col Ha Ghètt*, pag. 31. b. vbi ſic legitur paulò ante med.

(יונה ד׳ : ח׳ :) ויהי כזרות השמש וימן אלהי׳ רוח קדים חרישית מאי חרישית אמר רב יהודה בשעה שמנשבת עושה תלמים תלמים בים א״ל רבה אי הכי היינו דכתיב (שם) ותך השמש על ראש יונה ויתעלף אלא אמר רבה בשעה שמנשבת משתקת כל הרוחות מפניה והיינו דכתיב (איוב ל״ז : י״ז :) אשר בגדיך חמים בהשקיט ארץ מדרום אמר רב תחליפא בר רב חסדא אמר רב חסדא אימתי בגדיך חמים בשעה שהשקיט ארץ מדרום שבשעה שמנשבת משתקת כל הרוחות מפניה רב הונה ורב חסרה הוו יתבי הליף ואזיל גניבא עלייהו אמר חד לחבריה ניקום מקמיה (דבר אוריין הוא) א״ל אידך מקמי פלגאת ניקום ארהכי אתא איהו לגבייהו אמר להו במאי עסקיתו אמר ליה ברוחות

אמר להו הכי אמר רב חנן בר רבה אמר רב ארבע רוחות מנשבות בכל יום ורוח צפונית מנשבת עם כולן שאילמלא כן אין העולם מתקיים אפילו שעה אחת ורוח דרומית קשה מכולן ואלמלא בן נץ מעמידה מחרבת את כל העולם כולו מפני׳ שנאמר (איוב ל״ט : כ״ו :) המבינתך יאבר נץ יפרש כנפיו לתימן :

(Ion. 4. 8.) *Et fuit cùm oriretur Sol, & præparauit Deus ventum Auſtralem arantem. Quid eſt* חרישית *Charriſcìth, arantem? Dixit Ràu Iudas: Ea hora, qua perflat* (Auſter) *facit ſulcos & ſulcos in mari. Dixit ei Rabbà: Hoc eſt illud quod ſcriptum eſt* (Ibid.) Et percuſſit Sol ſuper caput Ionæ, & animò defecit. *Sed dixit Rabbà: Ea hora, quà perflat* (Auſter) *alij venti ſilent à facie eius. Et idem eſt, quod ſcriptum eſt* (Iob 37. 17.) Quòd veſtimenta tua calida (ſint) in quietando terram ab Auſtro? *Dixit Ràu Thachaliphà Bar Ràu Chaſdà: Quando veſtimenta tua ſunt calida? Quando quieta eſt terra ab Auſtro. Quia ea hora, quà ſufflat* (Auſter) *omnes venti quieſcunt à facie eius. Ràu Hunnà, & Ràu Chaſdà* (aliquando) *ambulabant, venit Ganiuà* (erat vir nequam & latro) *apud eos: Dixit alter ad alterum: Recedamus hinc* (erat enim Leguleius iſte.) *Dixit ei alter: Recederene volumus à facie latronis? Interim accedit ad eos* (Ganiuà) *quibus dixit: In qua re occupati eſtis? Dixit* (vnus ex illis) *In ventis. Dixit eis* (Ganiuà) *Quorſum? Dixit Ràu Chanàn Bar Rabbà, Dixit Ràu: Quatuor venti quotidiè perflant, & Ventus Septentrionalis ſufflat cum omnibus illis: quia*

niſi

Dixit R. Eleazar : In futurum Deus ſanctus benedictus faciet Chorum [Raſcì : מחול סביב *Chorum per gyrum*] *Iuſtis ; & ipſe ſedebit inter eos in Horto Eden , & vnuſquiſque oſtendet illum digito ſuo . S. D.* (Iſai. 25. 9.) Et dicet in die illa : Ecce Deus noſter iſte , expectauimus eum, & ſaluabit nos . Iſte Dominus, expectauimus eum, exultabimus, & lætabimur in ſalute eius.

Iſtæ ſunt fabulæ Iudęorum expreſſæ in Talmude de *Behemòth* , *Leuiathan* , & *Bar Iuchnè* parandis in epulo tempore Meſſiæ. De *Bar Iuchnè* nulla fit mentio in Scripturis Sacris. ſed tantùm in illorum Talmude, vt iam citauimus. De *Ziz Sadài,* quod idem ac *Bar Iuchnè* exiſtimant ; habetur in Pſal. 50. ver. 11. *Cognoui omne volatile montium*. וזיז שדי עמדי *Et fera agri mecum eſt*. Dauid Kimchi ait -

מלת זיז כלל לחיות חשרה המדבריות ׃

Dictio זיז *Ziz complectitur* (omnes) *feras agreſtes* (&) *ſolitudinarias* . Et ſic Pſal. 80. 14. וזיז שדי ירענה *Et fera agreſtis depaſta eſt eam*. Aben Ezrę -

וזיז שדי ׃ שהם בשרה ובן ארם לא ררה בהם כי הם רחוקים מתיישוב ׃

Et Ziz Sadài : Eſt fera agreſtis, quia (feræ iſtæ) *ſunt in agro, & homo ad eas non poteſt peruenire, quia longinquæ ſunt ab habitationibus*.

Igitur fabuloſum eſt quod ait R. Iudas Ben R. Simonis in *Rabbòth* loco ſuprà cit. eſſe Auem magnam, quę ybi ſuas alas expanderit, Solem obſu-

bitur in ea, & perpendiculum extendetur ſuper Ieruſalem . *Et* (Ibid. 8. v. 3.) Reuerſus ſum ad Sion, & habitabo in medio Ieruſalem , & vocabitur Ieruſalem Ciuitas veritatis , & mons Domini exercituum, mons ſanctitatis. *Et* (Pſal. 18. 51.) Magnificans ſalutem Regis ſui. & faciens miſericordiam Chriſto ſuo Dauid , & ſemini eius vſque in ſeculum . *Et* (II. Paralip. 6. 42.) Domine Deus ne auertas faciem Chriſti tui . Memento miſericordiarũ Dauid ſerui tui. *Et tandem* (Iſai. 51. 3.) Quoniam conſolatus eſt Dominus Sion, conſolatus eſt omnes deſolationes eius, & poſuit deſertum eius tanquam (Heden) delicias , & ſolitudinem eius quaſi hortum Domini . Gaudium & lætitia inuenietur in ea, gratiarum actio , & vox laudis.) Hactenus Machazor.

In maximis lætitijs ſolent homines poſt Conuiuia tripudia inſtituere , & choreas agitare : ſic fiet tempore Meſſiæ Iudæorum . In eodem horto Eden , vtpotè delitioſiſſimo, ſpatioſiſſimo , ac amæniſſimo loco, chorea læta inſtituetur in circulum, in cuius medio ipſemet Deus conſiſtet , & digito ab omnibus oſtendetur, & indicabitur, vt docent ſapientes Rabbini in fine cap. 4. & vltimi Cod. תענית *Taanith De Ieiunio* , his verbis -

אמר רבי אלעזר עתיד הקבה לעשות מחול לצדיקים והוא יושב ביניהם כגן עדן וכל אחד ואחד מראה באצבעו שנאמר ואמר ביום ההוא הנה אלהינו זה קוינו לו ויושיענו זה יהוה קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו ׃

& addextrabit ſe. Et conuertetur ſuper pactum præparatum, & exibit contra illum inſtructus. Et (Behemoth) *capiet eum vice ſecunda, eo in tempore. Et amaricabitur contra illum* (Leuiathanum) *inſidians, & cornibus ſuis circumducet illum quaſi artifex. Et Piſcis* (Leuiathan) *contra illum ex aduerſo ſeſe parabit, & pinnas ſuas decenti tempore acuet, ad occidendum illum pinnis ſuis conabitur. Iſte* (Behemoth) *cornua ſua inflectet; alter* (Leuiathan) *contra illum arriget; atque interea ambos illos* (Deus) *conciliabit; vt ſcilicet iugulet, mactetque illos & perimat. Et dabuntur in cibum populo fideli. Et cognoſcent, quòd non eſt populus viduus. Et dicent: Benedictus Deus fidelis. Quoniam quicquid ab æterno parauit, ſuſcitauit illud ſtare in conſtituto tempore. Et ipſe à ſeculis appellatur formator ſeculorum. Et in nomine* יה *IAH duos formauit mundos. Et reuelauit in fine illorum omnia abſcondita ad gloriam domus ſempiternæ* (id eſt ſanctuarij) *& in ea habitabit in æternum. Et plantabit in ea Meſſiam ſuum, & populum ſuum, in ſecula ſeculorum. Sicut ſcriptum eſt* (Exod. 15. 17.) Plantabis eos in monte hereditatis tuæ, loco firmo ſedis tuæ quam operatus es Domine. Sanctuarium Domine, quod firmauerunt manus tuæ. *Et dictum eſt* (1. Reg. 8. 13.) Ædificando ædificaui domum habitaculi tibi, firmam ſtationem tibi ad habitandum ſeculis. *Et* (Zach. 1. 16.) Sic dixit Dominus: Reuerſus ſum ad Ieruſalem in miſericordijs. Domus mea ædificabi-*des ſundæ. Et tunc iraſcetur, vt ponat eos ad deuorandum. Eleuabit caput ſuum contra Angelos. Et tumorem eius timebunt Angeli, & à facie eius perturbabuntur. Et cognoſcetur Deus fortis, & dabit in voce ſua vocem virtutis, vt mittat contra eum donum fortitudinis, vt comprehendatur abſque vi multa. In collo eius habitabit robur. Et tunc pertrahetur ad fontem hortorum. Et loquentur de eo habitatores hortorum, partiri illum inter Mercatores. Et ſtabit ibi in tempora ſtatuta, ad vmbilicum tunc valdè pingueſcet. Et locabuntur in horto Eden, qui erant inuitati. Inuicem hærebunt, ita vt ventus non ſubiturus ſit inter eos. Et Sancti intuebuntur eos oculis ſuis, quando dimicaturi ſunt* (Behemoth cum Leuiathano) *ante eos. Tunc incipiet proludere & ventilare cornibus ſuis* (Behemoth) *& iſte* (id eſt Leuiathan) *ex fiducia fiſtularum ſcutorum ſuorum. Et exardeſcet ignis fumi eius; & apprehendet lanam, quæ erit in lumbis ſuis. Et effugiet* (Behemoth) *præ dolore inter ſyluam delitiarum ſuarum, & fugiet & profugiet à facie ſua* (id eſt Leuiathani). *Et* (Leuiathan) *apprehendet vaporem fumi ſui in lignis odoratis roſarum ſuarum, & aſcendet odor ſuffimenti vſque ad cælos habitationis ſuæ. Et totus Hortus complebitur odore rei ſuæ. Et filia vocis* (oraculum) *exibit ab excelſis ſuis, Perfla; Stillent aromata eius, vt tranſmittant odorem pigmentorum ſuorum. Et tunc ſurgent Aquilo & Auſter, & circuibunt in ſignum & ſignificationem, & præcinget ſe fortitudine & virtute,*

rum illius fulgor ſpheram Solis obtenebrabit, ſternet quod eſt acutum, quaſi lutum. (Iob 41. 21. Feruere faciet velut ollam profundum. Clauſum ſigillum, Anguſti profundi: ſquammis ſuis ſubijciet omnes aquas profundi. In ſitim ſuam aſcendunt aquæ profunditatis, vt inueniat refrigerium, & liberationem. De naribus eius exibit fumus, efferueſcere faciet omnes aquas Baſan. Vexat ſpina ſua, & vulnerat animantia, conculcat illa, & ex illis ſaturatur & impinguatur. Reputabit abyſſum quaſi ſenium ad ſubijciendū ſibi. Quaſi palpebræ Auroræ poſita in oculis (ambobus eius) cum 365. oculis. Terrorem profert dentibus in 62. dentium generibus. Habet ſibi adiunctos comites duos. Veſtem tortuoſam, & Cete bina, & ipſe ſuper illa quaſi Rex in caſtris præparatus conuiuio victorum, filio dentium. Et ipſe præ omnibus grauis & ingens. Cauda eius innixa ori ſuo in robore magno. Circumplectetur quaſi annulus totum mare magnum. Sed quando venerit dies magnus, dicet Rex magnus, vt dent eum eſcam Genti magnæ. Et mittet contra eum Principem magnum, & cum illo agmina multitudinis magnæ, vt extendat ſuper eum rete magnum, vt trahat eum hamo viribus ſuis magnis. Iacient in eum lanceas, & reputabit vt paleam ferrum lancearum. Inſuper efferueſcere facient in eo ebullitiones. Vt ſtipulam reputabit baliſtas. Appetet illum ſagittis ex arcu, ſed non fugabit eum filius arcus. Quaſi lignum putridum exiſtimabit æra; & fundent in eum lapides quaſi rupes, & conuertentur in eo ſibi lapides

tiones Ziz, Leuiathan, & Behemoth. Ziz cuiuſque generis ſaporem ferculis affert. Expandit alas ſuas in abſconditis, & caligare facit luminaria vſque ad abyſſos. Et egredietur ad eos (hoc eſt ad Iudæos) Behemoth valide, qui cubat in mille montibus, & præſepe habet in montibus mille; potat eum turbatus fluuius fluentibus, qui exit de Paradiſo in quatuor flumina; mittit radices eius; irrigat eum in montes; & omnes feræ ſyluæ laudant ipſum. Aqua eius ad irrigandum ex montibus (exeunt) & inciſa ſunt in eo triginta ſigna munda, ad mundandum rectos, & iuuenes. Percuſſione ſua diuidit montes. Ecce nunc in lumbis virtus eius, & teſtificantur opera eius ſuper violentiam eius, & potentia eius in reliquis (partibus) ventris eius redarguit eum. Et quis ſtare poterit coram eo? Vult ſicut Cedrus erigere caudam ſuam. Et omnes beſtiæ agri habitabunt in nido eius. Et poſtea quiete dimittet caudam ſuam. Et habitabunt volatilia in fructu eius. Non nocebunt beſtiæ habitatores in medio eius; quoniam miſericors eſt in omnibus, quæ ſunt in ipſo. Et ſedebit ſicut Rex in Conuiuio ſuo, donec dies veniat paratus ad ludendum cum eo, & reuelabitur populo propinquo ſuo. Et coram illo ſiſtetur Leuiathan (Abac. 2. 17.) & vaſtitas iumentorum conteret. Quoniam ipſe ad luſum datus eſt paratis ſuſcitare Leuiathan, vt detur eis in donum. Subter illum expectabunt Piſces magni, & deſuper captabunt vmbram Arelim (id eſt Angeli) laudes & encomia illius narrantes. Subter illum acutæ teſtæ: Squamma-

זכל חיתו שדי ישכין לקנן בו ׃ ואחרי בן יוריד בנחת ונכו ׃ וישכין מטפפים באבו ׃ לבל ינזקו מחיות היושבות כקרבו. כי רחמן הוא בכל מדות טבו ויושב כמלך במסבו עד בא יום מובן לשחק בו וחנלה לעם קרובו ׃ ונגדו יצב לויתן ושוד בחמות יחיתן כי עוד הוא לשחקו נתן לעתידים עורר לויתן לינתן למו במתן ׃ מלמטה יחוללו לו דגים גדולים ומלמעלה יצלצלו לו אראלים ׃ חודו ושבחו מסללי ׃ תחתיו חדודי חרש סנפיריו מכתת גלגל חרס ירפד הרוץ עלי טיט הרס כרופר על חרוץ ועשחו חרס ׃ ירתיה בסיר מצולה ׃ סגור הותם צר צולה בקשקשותיו בובש כל מי מצולה לצמאו עולה מי צולה למצוא רוה ותצלרת ׃ מנחיריו יצא עשן מרתיח כל מי בשן ׃ מטריד בעוקצו ומדאיג היות ורומסן ומתן ישבע וידשן ׃ יחשוב תהום לשיבה בו לכבשן ׃ בעפעפי שחר מכונת בעינים בשלש מאות וששים וחמש עינים ׃ סבוב אימות שנים משבח כמינים ששים ושנים ׃ ויש לו זונים שנים ׃ בריה עקלתון ותנינים שנ׳ ׃ והוא עליהם כמלך במחנים ׃ מובן במשתת נצחים לבן שנים ׃ והוא מבלם בבד וגדול ונבו סמוכת בפיתו בחיל גדול ׃ מסביב בטבעת ים הגדול ׃ ובבא יום הגדול ׃ יאמר מלך הגדול ׃ לתננו מאכל לגוי גדול ׃ וישלח בו חשר הגדול ׃ ואתו גדודים המון גדול ׃ לפרוש עליו חרם גדול ׃ למשבו בחכת בכחו הגדול ׃ וירמתו בו רמחים ׃ ויחשוב לתבן ברזל מרמחים ׃ ועור ירתיחו בו רתחים ׃ ולקש נחשבו לו תותחים ׃ ויורו בו חצי קשת ׃ לא יבריחנו בן קשת ׃ לען רקבון נחשת ׃ ויקלעו בו אבנים בסלע ׃ וכו נהפכו לו אבני קלע ׃ ואו יחרת לשיתם לבלע ׃ ויגביה ראשו מול אלים ׃ ומשאתו יגורו אראלים ׃ ומפניו בחיל נבהלים ׃ ויורע אל מעון ׃ ויתן בקולו קול עוז ׃ לשלוח בו מתן עוז ׃ להתפש בלי לעוז ׃ כצוארו ילין עוז ׃ ואז ימשך במעין גנים ׃ ויברו עליו יושבי גנים ׃ לחצותו בין כנענים ׃ ויעמוד שם לעתים מזמנים ׃ נגר שררו משמנים ׃ ויצנו בעדן מזמנים ׃ ואחר באחר ינשו שניהם ׃ ורוח לא יבא ביניהם ׃ וקרושים יראום בעיניהם ׃ אך ינצו לפניהם ׃ ויתחיל מקרין לנגח

בו בקרניו ׃ וזה בגאות אפיקי מגניו ׃ ויבער איש עשוניו ׃ ויאחז כנוה אשר במתניו ׃ וינוס מצער לבין עצי ערניו ׃ וינוס ויברח מפניו ׃ ויאחז בקיטור עשניו ׃ בעצי בשם שושניו ׃ ויעלה ריח קטרת עד שמי מעוניו ׃ וכל גן תעשן בעניניו ׃ ובת קול תפוצץ ממרומיו ׃ חפיתי יזלו בשמיו ׃ להריח בו ריח סמיו ׃ ואז יעוררו צפון ותימן ׃ ויסובבו לאות וסימן ׃ ויאזור עוז חיל ויאמן ׃ וישוב על ברית מזמן ׃ ויצא לקראתו מיומן ׃ ולפתו שנית בו בזמן ׃ ויתמרמר אליו טוכמן ׃ ויסכיבו בקרניו כאמן ׃ ודנ לעמתו יתימן ׃ וסנפיריו ישחיו לזמן ׃ ולשחטו כם יתאמן זה קרניו יעקמן ׃ וזה סנפיריו למולו יקימן ׃ ומתוך כך שניהם ישלימן ׃ לשחטם ולטבחם לחחרימן ׃ וינתנו מאכל לעם נאמן ׃ ויבינו כי לא אלמן ׃ ויאמרו ברוך האל הנאמן ׃ כי כל רבר ודבר אשר מאז זמן ׃ הקיצו לקץ חמן ׃ והוא מעולמים ׃ נקרא צור עולמים ׃ וצר ביה שני עולמי ׃ וגל לקצם כל געלמים ׃ לכבוד בית העולמים ׃ המכון עד לא עילמים ׃ אתו לדורות בוננו מעולמי מכון לשבהו עולמים ׃ ובו ישכון לעולמים ׃ וימע בו משיחו ועמו לעולמי עולמים ׃ בכתוב תביאמו ותטעמו בהר נחלתך מכון לשבתך פעלת יי ׃ מקדש יי כוננו ידיך ׃ ונאמר בנה בניתי בית זבול לך מכון לשבתך עולמים ׃ ונאמר כה אמר יי שבתי לירושלם ברחמים ביתי יבנה בה וקו ינטה על ירושלם ׃ ונאמר כה אמר יי שבתי אל ציון ושכנתי בתוך ירושלם ונקראה ירושלם עיר האמת והר יי צבאות הר הקדש ׃ ונאמר מגדול ישועות מלכו ועושה חסד למשיחו לדוד ולזרעו עד עולם ׃ ונאמר יי אלהים אל תשב פני משיחך זכרה לחסרי דוד עבדך ׃ ונאמר כי נחם יי ציון נחם כל חרבותיה וישם מדברה כעדן וערבתה כגן יי ששון ושמחה ימצא בה תודה וקול זמרה ׃ ונאמר שם אצמיח קרן לדוד ערכתי נר למשיחי

Ipſe (Deus ſanctus benedictus) *ducet nos in duo ſecula ; & videre faciet eos* (ſcilicet Iudæos) *tres conſola-tio*

xit: *Manus eius extenta* (ſcilicet ad protegendum) *ſuper nos*. *S. D.* (Iſai. 51. 16.) Et in vmbra manus meæ abſcondi te.

Sed vnde egreſſi ſumus, ad Iudęorum Conuiuium reuertamur.

Iam locum Conuiuij, vel Paradiſum terreſtrem, vel Ieroſolymorum Vrbem determinarunt Rabbini; Leuiathani, Behemotis, & Ziz Sadài, ſeù Bar Iuchnè ſuauiſſima fercula menſis appoſita ſunt; Panis item candidiſſimus, & abſque vllo labore paratus in ijſdem cernitur. Vina rubentia, & generoſiſſima ex vuis expreſſa, reſeruatis ab initio rerum, abundanter propinantur; & tandem dulciſſimi fructus omnium ſpecierum, è ruraribus fiſcellis à conuitatis liberè extrahuntur; ita vt, huic Iudaico Conuiuio vndiquaque inſtructo, aliquid aliud deſiderari non poſſe exiſtimetur. At nonnemo –

Quæret: Si Leuiathan Balænarum omnium maxima & enormiſſima eſt, in vaſtiſſimis Maris Oceani profunditatibus deliteſcens; & Behemoth Taurus ſylueſter mille montes depaſcens, non minoris ſit molis; quomodo capientur? Qua arte piſcatoria, & quo hamo anchoreo extrahetur Leuiathan è Mari? Et qua induſtria venatoria Taurus immanis iſte è ſyluis fugabitur? Et qua via alter ad piſcatorium, alter ad boarium macellum ducetur, & quo cultro mactabuntur? Pulcherrimam piſcatoriam, & venatoriam artem inſtituunt Rabbini, qua Leuiathan, & Behemoth capientur. Piſcator erit Angelus Gabriel, vt ſuprà pag. 515. col. 1. ex Talmude indicauimus, qui diuerſis modis Leuiathanum è Mari extrahere tentabit; ſed eius conatus omnes irriti fient. Extrahetur tandem Dei auxilio & præſentia, qui & Piſcatoris perſonam aget, & Venatoris, cùm Behemotem quoque fugatum extra ſyluam in Leuiathanum irritabit, iucundamque palæſtram inter ſe principiò committent Piſces, & Taurus; ſed irritatis animis mortalem monomachiam inſtituent. Hinc poſtquam dubio ac vario marte vltro citroque pugnatum fuerit, alter alterum interficiet cornibus, & cauda, ſpectante vniuerſo populo Iudaico ludum in Theatro inuiſum antea. Hæc bellicoſa pugna, & cætera ad Conuiuium ſpectantia, quæque ſupra ſigillatim expoſita, ſuccinctè quidem, ſed verborum apparatu, rhythmica & perplexa compoſitione, tragicè & eleganter, obſcurè tamen, in Machazore magno Synagogæ Romanæ Parte 1. circa fin. Precis תשעה באב *Ieiunij* diei IX. Iulij, deſcribitur hoc modo –

חוא ינתגנו בשני עולמות ואזיראם שלש נהמות׃
זיו ולויתן ובהמות ׃ זיו המטעים כל מין מטעמות ׃
פורש כנפיו בתעלומות ׃ ומכהה מאורות ער
תתומות ׃ חוציא לחם בכח בהמות ׃ אשר רבצו
אלף הרים ׃ ואבוסו מאלף הרים משקהו מאוסם
נהרים יובל חיוצא מעדן לארבעת נהרים ישלח
שרשיו משקהו להרים ׃ וכל תיתו יער אליו
מרוהרים ׃ מימיו לשתות ממהרים ׃ וחקוק בו
שלשים סימנים טהורים ׃ לחטהר לישרים ובחורי
מגעיתו מפרק הרים ׃ חנת נא במתני כחו ׃ ומעידין
מעשיו על כרחו ואונו בשרירי בטנו מוכיחו ומי
יוכל לעמוד נכחו ׃ יחפוץ כמו ארז להגביה זנבו

 וכל

צא ועמדת בהר לפני יהוה והנה יהוה עובר ורוח גדולה וחזק מפרק הרים ומשבר סלעים לפני יהוה לא ברוח יהוה ואחר הרוח רעש לא ברעש יהוה ואחר הרעש אש לא באש יהוה ואחר האש קול דממה דקה כי אתא מלכא פתח רב ששת וקא מברך ליה אל ההוא מינא למאן דלא חזית ליה קא מברכת ומאי הוי עליה דההוא מינא איכא דאמרי חברוהו כחלינהו לעיניה ואיכא דאמרי רב ששת נתן עיניו בו ונעשה גל של עצמות :

Rau Sceſciàth cæcus erat, totus mundus (omnes homines) *ibant ad accipiendas facies Regis* (id eſt currebant vt Regem viderent inde tranſiturum) *ſurrexit, & abijt cum illis Rau Sceſciàth. Inuenit eum quidam Hæreticus, dixit ei: Hydriæ ad flumen* (id eſt ad fontem eunt) *Vaſa fracta, quo?* (Tu qui cæcus es, quo pergis, cùm facies Regis videre non poteris?) *Dixit ei: Veni, & vide, quia te peritior ſum. Tranſijt prima turma, quando vociferatio* (audita eſt) *Dixit ei ille Hæreticus: En venit Rex. Dixit ei Rau Sceſciàth: Non venit. Tranſijt ſecunda turma, quando* (audita eſt) *vociferatio, dixit ille Hæreticus: Nunc venit Rex. Reſpondit Rau Sceſciàth: Non venit. Tranſijt tertia turma, quando tacuit* (ille Hæreticus). *Dixit ei Rau Sceſciàth: Nunc venit Rex. Dixit ei ille Hæreticus: Vnde tibi hæc notitia? Quia* (inquit) *terrenum Regnum ſimile eſt cæleſti; ſicut ſcriptum eſt* (1. Reg. 19. 11. 12.) Egredere, & ſta in monte ad facies Domini, & ecce Dominus tranſit, & ſpiritus grandis & fortis diſſipans montes, & confringens petras coram Domino. Non in ſpiritu Dominus; & poſt ſpiritum fragor; non in fragore Dominus. Et poſt fragorem ignis; & non in igne Dominus. Et poſt ignem vox ſilentij tenuis. *Quando venit Rex, incæpit Rau Sceſciàth, & benedicebat ei. Dixit ei ille Hæreticus: Quem non vides, benedicis? Sed quid actum eſt de illo Hæretico? Sunt qui dicunt: Socij eius effoderunt illi oculos. Et ſunt qui dicunt, quòd Rau Sceſciàth iniecerit oculos ſuos in illum, & factus eſt cumulus oſſium.* Deus nos liberet ab huiuſmodi maligno Rabbinorum intuitu, quia ſuper quos inijciunt hos maleficos oculos, ac ſi alicuius Baſiliſci eſſent, ſemper vel mors, vel damnum aliquod eos inſequitur. Non ego hanc malignitatem illis impono, ſed ipſimet Rabbini hoc idem teſtantur, inter quos eſt Rabban Simeon Ben Gamalielis in Codice חגיגה *Chàghighà* cap. 1. pag. 5. b. circa princ. vbi de ſapientibus Iudæorum, quos Rabbinos, & חכמים *Chachamim* vocant, ita loquitur:

א' רבן שמעון בן גמליאל כל מקום שנתנו חכמי עיניהם או מיתה או עוני ואנכי הסתר אסתיר פני מהם אמר רבא אמר הקבה אעפ שהסתרתי פני מהם בחלום אדבר בו רב יוסף אמר ידו נטויה עלינו שנאמר (ישעיה נא: יו:) ובצל ידי כסיתיך:

Dixit Rabban Simeon Bèn Gamaliel: Vbicumque חכמים *Chachamim Doctores ponunt oculos ſuos* (inde ſequitur) *aut mors, aut afflictio.* Et ego abſcondam faciem meam ab eis. (Deut. 31. 17.) *Dixit Rauà: Dixit Deus ſanctus benedictus: Quamuis ego abſcondam faciem meam ab eis, in ſomnis loquar cum eo. Rau Ioſeph dixit:*

tu es. Poſuit oculos ſuos in eum, & factus eſt cumulus oſſium. Id eſt mortuus eſt ex toruo oculorum aſpectu R. Iohannanis. Ex hoc fabuloſo commento, collige libertatem Rabbinorum falſa comminiſcendi, ſuperbiam illorum pluſquam Phariſaicam, dum volunt, vt eorum verbis credendum ſit quamuis mendaciſſimis, & crudelitatem prorsùm ferinam, dum ſibi arrogant poſſe vindictam ſumere de incredulis, ſolo oculorum & vultu toruo intuitu. Talis eſt doctrina Rabbinorum circa manſuetudinem & benignitatem exercendam cum proximo noſtro. Non oculis luce & viſione præditis tantùm occidendi homines facultatem attribuunt, ſed etiam oculis cæcorum hanc ſæuiendi, in genus humanũ prærogatiuam concedunt. De Rau Sceſciath cæco referunt in *Ghemarà*, ſola oculorum iniectione quendam Hæreticum occidiſſe. Iſtud מאמר *Maamàr* habetur in Cod ברכות *Berachòth* cap. 9. הרואה *Harroè* pagina 58. circa medium hoc modo -

רב ששת סגי נהור הוה קאולי בולי עלמא לקבולי אפי מלכא וקם אזל בהדייהו רב ששת אשכחיה ההוא מינא אמר ליה חצבי לנהרא בגני לייא אמר ליה תא חזי דידענא טפי מינך חלף גונדא קמייתא כי קא אוושא אמר ליה ההוא מינא אתא מלכא אמר ליה רב ששת לא קאתי חלף גונדא תניינא כי קא אוושא אמר ליה ההוא מינא השתא קא אתי מלכא אמר ליה רב ששת לא קאתי מלכא חלף תליתאי כי קא שתקא אמר ליה רב ששת ודאי השתא אתי מלכא אמר ליה ההוא מינא מנא לך תא אמר ליה דמלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא דכתיב (מלכים א׳ יט׳, יא׳,)

422. col: 2.) *Vnus dicit Onychem, & alter dicit Iaſpidem. Dixit eis Deus ſanctus benedictus: Sit hoc, & ſit illud*. (Ibid.) Et portas tuas ex lapidibus Carbunculi. *Cùm ſtetiſſet R. Iochannàn ita effatus eſt: In futurum Deus ſanctus benedictus adducet lapides pretioſos & margaritas, qui erunt* 30. *ſuper* 30. (id eſt per quodlibet latus 30. cubitorum, vt dicitur in Cod. סנהדרין *Sanhedrìn* cap. 11. חלק *Chèleth* pag. 100. circa medium, vbi hoc מאמר *Maamàr* etiam inuenitur) *& exculpet in eis* 10. *ſuper* 20. (hoc eſt perforabit eos, & Portas in eis efficiet decem cubitorum in latitudine, & 20. cubitorum in altitudine) *& ſtatuet pro Portis Ieruſalem. Irriſit eum quidam diſcipulus, dixitque: Nunc, vt ouum* דצילצל *Turturis* [Scholiaſtés explicat עוף קטן *Minima auicula*. *Sanhedrìn* loco cit.] *non inuenimus, quomodo totum iſtud inueniemus? Poſt aliquot dies* (idem diſcipulus) *nauigium ingreſſus, & æquora ſulcans, vidit Angelos miniſterij ſecantes lapides pretioſos & margaritas magnitudine* 30. (cubitorum) *ſuper* 30. *& ſculpebant in eis* (Portas) *decem* (cubitorum) *in latitudine, &* 20. *in altitudine. Compellauitque eos: Quid illis fiet? Reſponderunt: In futurum Deus ſanctus benedictus conſtituet eos in Portis Ieruſalem. Venit* (ille diſcipulus) *coram R. Iochannan, dixitque ei: Loquere Rabbi, quia tibi conuenit proloqui: nam ſicut locutus es, ita proſpexi. Dixit* (R. Iochannan) *Stulte, niſi vidiſſes, non credidiſſes. Irriſor verborum ſapientium*

margáritis. Lapides iſti 30. cubitorum erunt in longitudine, & totidem in latitudine, in quorum craſſitie Porta exculpetur decem cubitorum in latitudine, & viginti cubitorum in altitudine Quæ cùm audiſſet quidam diſcipulus, nec Magiſtro iſta referenti credere voluiſſet, toruis oculis eum intuitus eſt R. Iochannan, qui ſtatim in cumulum oſſium conuerſus eſt. Verba Talmudis loco ſtatim citato ſunt -

ושמתי כדכד שמשותיך א״ר שמואל בר נחמני פליגי תרי מלאכי ברקיעא גבריאל ומיכאל ואמרי לה תרי אמוראי במערבא ומאן אינון יהודה וחזקי׳ בני ר׳ חייא חד אמר שוהם וחד אמר ישפה אמר להו הקב״ה ליהוי כדין וכדין ושעריך לאבני אקדח כי הא דיתיב ר׳ יוחנן וקא דריש עתיד הקב״ה להביא אבנים טובות ומרגליות שהם שלשים על שלשים וחקיק בהן עשר על עשרי׳ ומעמידן בשערי ירושלם לגלג עליו אותו תלמיד השתא כביעתא דצילצלא לא משכחינן כולי האי משכחינן לימים הפליגה ספינתו בים חזא מלאכי שרת דיתבי וקא מינסרי אבנים טובות ומרגליות שהם שלשים על שלשים וחקיק בהן עשר ברום עשרים אמר להו הני למאן אמרו ליה שעתיד הקב״ה להעמידן בשערי ירושלם אתא לקמיה דר׳ יוחנן א״ל דרוש רבי לך נאה לדרוש כאשר אמרת כן ראיתי אמר לו ריקא אלמלא לא ראית לא האמנת מלגלג על דברי חכמים אתה נתן עיניו בו ונעשה גל של עצמות ״

(Iſai. cap. 54. ver. 12.) Et ponam pyropum feneſtras tuas. *Dixit R. Samuel Ben R. Nachmanì diſſentio fuit in cælo inter duos Angelos, inter Gabriëlem & Michaëlem; alij dicunt inter* Amorraim *Occidentales Doctores. Et qui ſunt iſti? Iudas & Ezechias filij R. Chijà* (de his vide ſupra paginam 422.

Meſſiæ. *Turrium* אלף ות'פ'ה 1485. *Palatiorum* אלף ותת'ע'ז 1877. *Arcium* אלף ות'צ'ו 1496. & additur numerus *Piſcinarum* אלף ות'צ'ו 1496. & *Portarum Ciuitatis* קמ'ד 144. duodecim pro ſingulis tribubus. Si tanta futura amplitudo Ciuitatis Ieruſalem, in ea tripudiare poterunt Iudæi abſque vllo impedimento, neque neceſſe erit vt quærant commodiorem locum in hortis, quamuis & horti non deerunt in Vrbe, cùm vltrà conſuetos hortos, tēpore ſui Meſſiæ addat in Ieruſalē Reſc Lakìſc 169. capaciſſimos hortos. Animaduertendum tamen eſt, quomodo ex Zach. 2. 2. nullum murum tribuant Talmudiſtæ Ieroſolymitanæ Vrbi, ac proinde nullas Portas, vt liberiùs in ea. ad inſtar Villarum, Ædes & Palatia ædificari poſſint. Cod. *Bauà Batrà* pag. 75. b. At in *Medràſc Theillìm* ad Pſal. 48. pag. 29. multiplicantur Portæ eiuſdem Vrbis ad numerum 144. Ergo Ieruſalem debet eſſe muro cincta, alioquin ſuperfluæ eſſent Portæ ſine muro. Portæ enim ad hoc ſunt inſtitutæ, vt per eas ingreſſus ſit, & egreſſus; quòd ſi aliunde in Vrbem ingredi, vel ex ea egredi liceat, quàm per Portas, vti fieret in Vrbe muro deſtituta, ſuperfluum eſſet omne Portarum adinuentum. Portæ itaque, ex *Medràſc*, & ex Talmude, ſtatuendæ ſunt Ieroſolymis, de quarum magnitudine, ſpecioſitate, & pretioſitate agitur in *Ghemarà* Cod. *Bauà Batrà* cap. 5. הספינה *Haſſephinà* pag. 75. paulò poſt medium, vbi ſtatuuntur ex lapidibus pretioſis; &

do eius, & quanta longitudo eius. [Raſcì לעשותה קטנה *Vt faceret illam breuiorem:*] *Dixerunt Angeli miniſterij coram Deo: Rex mundi, Multas Ciuitates tu creaſti inter Nationes mundi, & vnquam menſuram in eis, nec in longitudine, nec in latitudine poſuiſti. Cur ergo Ieruſalẽ* (Ciuitatem tuam) *in cuius medio eſt nomen tuum, & ſanctuarium tuum, & Iuſti ſunt in ea, redigere eam vis ad menſuram? Illicò dixit ad eum* (Ibidem ver. 4.) Curre, loquere ad puerum iſtum, dicendo: Abſque muro (vt Pagi) habitabitur Ieruſalem præ multitudine hominum, & iumentorum in medio eius. *Dixit Reſc Lakiſc: In futurum Deus ſanctus benedictus addet ſuper Ieruſalem mille* טפ״ף 169. *Hortos; mille* ק״פ״ל 210. *Turres; mille* לצ״רי 136. *Palatia; mille* שיל״ח 345. *Arces* (ſeù minora Palatia) *& vnumquodque ex his erit ſicut Tzipurì quando felix erat* (id eſt florebat). *Legitur; dixit R. Ioſe: Ego vidi Tzippurrì in tranquillitate, & erant in ea centum octoginta millia fora vendentium Embammata, & alia condimenta epularum; & latera* (erant) *latus ad latus triginta tribus vicibus. Quid ſibi vult 33. vicibus? Dixit R. Leui; Dixit R. Papè nomine R. Ioſue de Sacchenì: Si tres Ieruſalem fuiſſent, quælibet ex his habuiſſet 30. cœnacula ſuperiora. Et ſi 30. Ieruſalem eſſent, quælibet tria ſuperiora cœnacula haberet.*

In *Medràſc* תהלים *Theillìm* Pſ. 48. pag. 29. col. 2. §. סובו ציון *Circumdate Sion &c.* aliter aſſignatur numerus ædificiorum ſuper Ieruſalem tempore Meſ-

eius inclinat ad latus ipſius. Quandò Sol eſt in Oriente, vmbra hominis (vergit) *ad Occidentem; ſed in Meridie Sol ſtat in medio cæli in capite cuiuſlibet hominis, & vmbra Equi ſub eo.* En Rabbinorum acumen; ad ſua ſenſa contorta contorquendi Scripturas! Adhuc amplificant magnitudinem Ieruſalem. In Cod. *Bauà Batrà* capite 5. pag. 75. b. paulò poſt med. de ea hoc modo loquuntur:

אמר ר׳ חנינא בר פפא בקש הקב״ה לתת את ירושלם במידה שנ׳ (זכריה ב׳: ב׳:) ואומר אנה אתה הולך ויאמר אלי למוד את ירושלם לראות כמה רחבה וכמה ארכה אמרו מלאכי השרת לפני הקב״ה רבונו של עולם הרבה כרכים בראת בעולמך של אומות העולם ולא נתת מידת אורכן ומידת רחבן ירושלם ששמך בתוכה ומקדשך בתוכה וצדיקים בתוכה אתה נותן בה מידה מיד (שם) ויאמר אליו רוץ דבר אל הנער הלז לאמר פרזות תשב ירושלם מרוב אדם ובהמה בתוכה אמר ריש לקיש עתיד הקב״ה להוסיף על ירושלם אלף טפ״ף גינואות אלף קפ״ל מגדלין אלף ולצ״רי בירניות אלף ושני שילה טוטפראות וכל אחת ואחת היא בצפורי בשלוותה: תניא אמר ר׳ יוסי אני ראיתי צפורי בשלותה והיו בה מאה ושמונים אלף שווקים של מוכרי ציקי קדירה וחצלעות צלע אל צלע שלש ושלשים פעמים מאי ל״ג פעמים אמר ר׳ לוי א״ר פפי משום ר׳ יהושע דסכני אם ג׳ ירושלם הן כל אחת ואחת יש בה שלשים מדורין למעלה ואם שלשים ירושלם הן כל אחת ואחת יש בה שלשת מדורין למעלה:

Dixit R. Chaninà Bar Papà: Quæſiuit Deus ſanctus benedictus ponere Ieruſalem in menſura: S. D. (Zachar. cap. 2. 2.) Et dixi: Quo vadis? Et dixit mihi: Ad metiendum Ieruſalem, ad videndum, quanta ſit latitu-

totius circuitus illius erit 128. milliariorum, & tanta erit Talmudica Ieruſalem.

Sed ſi quæras: Vnde Talmudiſtæ hoc eliciant? Ex Scriptura, ex Zachar. cap. 14. v. 20.

ביום ההוא יהיה על מצלות הסוס קדש ליהוה׃

In die illa erit ſuper tintinnabula Equi ſanctitas Domino. Peruertunt hanc lectionem, & ſenſum prorsùs alienum inducunt, vt inde incrementum imaginarium percipiant Ieruſalem, accepta voce מצלות *Metzillòth*, *Tintinnabula*, pro צל *Tzel*, *Vmbra* Equi currentis: vnde in Cod. *Peſachim* citato cap. 3. pag. 50. quęritur –

מאי מצילות הסוס אמר ר׳ יהושע בן לוי עתיד הקב״ה להוסיף על ירושלם עד שהסוס רץ ומציל׃

Quid eſt מצילות הסוס *Metzillòth haſſus, Tintinnabula Equi? Dixit R. Ieoſcuàh Ben Leui: In futurum Deus ſanctus benedictus aucturus eſt Ieruſalem, quouſque Equus currat, &* מציל *umbram faciat.* R. Salomon explicat –

עד שעה שהסוס רץ ומציל בשיעור מרוצת הסוס עד חצי היום ולשון מציל שצילו תחתיו שכל שעות היום חמה נוטה לצדדין צל האדם וצל הבהמה נוטה נצידן כשחמה במורח צל האדם למערב אבל בחצי היום חמה עומדת בהמצע הרקי׳ בראש כל אדם וצל הסוס תחתיו וכו׳׃

Donec Equus currat, & umbram faciat, id eſt iuxta menſuram curſus Equi, vſque ad meridiem; & vox מציל*, id eſt quòd umbra eius ſit ſub eo: quia omnibus diei horis, Sol declinat ad latera hominis, & iumenti, & umbra eius* habitabitur ſub ſe. *Quid eſt*, ſub ſe? *id eſt ſicut ſub ſe, quaſi ſub ea. Et Vnde habetur, quòd quando dicitur ſub ea, ſignificet, quòd eleuabitur tribus leucis? Dixit Rabbà: Dixit mihi quidam ſenex: Egomet vidi aliquando ſtaturam Ieruſalem, & erat trium leucarum. Sed ſi dices: Laborioſus erit aſcenſus ad illam. Doctrina dicit* (Iſai. 60. 8.) Qui ſunt illi, qui vt nubes volant, & quaſi Columbæ ad feneſtras ſuas? *Dixit Rau Papà: Hinc intelliges, quòd quando dicitur* כעב *ſicut nubes* (ſeù ſpiſſum vt nubes) *Ieruſalem eleuari per tres leucas*, quia talis exiſtimatur denſitas nubium.

In Cod. פסחים *Peſachim* c. 3. pag. 50. circa med. Magnitudo Ieruſalem tempore Meſſiæ augetur: nam ſi ſtatura Ieruſalem, ſeù planta, aut baſis eius trium leucarum in tranſuerſum non excedebat, & hic erat diameter Vrbis, puta duodecim millia paſſuũ, vt teſtatus eſt ſenex Talmudicus; in hoc loco *Peſachim*, ex curſu velociſſimi Equi metitur longitudo & diameter Ieruſalem; quot enim milliaria ab ortu Solis ad meridiem vſque decurrete poteſt Equus, tot diametro tribuenda ſunt Ieroſolymitano; & quia in longiſſimis anni diebus ſemidiurnus arcus Ieroſolymis eſt horarum $6\frac{1}{2}$. per idem tempus velociſſimus Equorum decurret milliaria Italica 32. & tanta erit longitudo Ieruſalem ſiuè illius diameter: ſequitur inde, totum illius circuitum, ſi futura ſit figuræ circularis, fore $25\frac{1}{2}$. leucarum, quæ conſtituunt milliaria Italica 102., & ſi ſit figuræ quadratæ,

Reſpondit (R. Chaninà) *Terra Tzeui Hinnuli ſcriptum eſt de ea* (Daniel. 11. 16. 41.) *nam ſicut Hinnulus non habet pellem retinentem carnem ſuam* (quia quando decorticatur, contrahitur pellis) *ſic Terra Iſraël, tempore, quo habitant in ea* (Iſraëlitæ) *eſt lata ; ſed quando non incolunt, eſt cubitalis, & anguſta.* Et hæc eſt ratio, cur in Horto Eden, & non in terra Promiſſionis potiùs epulandum aliqui crediderint. Alij tamen epulationem expectant Ieroſolymis, nec timent, capacitatem Vrbis minorem futuram, quàm ſit neceſſe pro multitudine conuictorum, quia dilatabitur Vrbs mirum in modum, ita vt in ea infinita hominum multitudo includi poſſit. De magnitudine Ieruſalem tempore Meſſiæ habetur in Cod. בבא בתרא *Bauà Batrà* cap. 5. הספינה *Haſſephina* pag. 75. b. & in primis dicunt quòd eleuabitur à terra tribus leucis, & ad eam volabunt Iudæi ; eſt ſententia R. Iochannan, vbi ſic loquitur circa medium paginæ.

אמר ר׳ יוחנן עתיד הקב״ה להגביה את ירושלם שלושת פרסאות למעלה שנאמר (זכריה יד״ י׳) וראמה וישבה תחתיה מאי תחתיה כתחתיה ומִמאי דהאי תחתיה תלתא פרסי הויא אמר רבה אמר לי ההוא סבא לדידי חזי לי ההוא ירושלם קמיתא ותלתא פרסי הויא ושמא תאמר יש צער לעלות תלמוד לומר (ישעיה ס׳ ח׳) מי אלה כעב תעופינה וכיונים אל ארובותיהם אמר רב פפא שמע מינה האי עיבא תלתא פרסי מידלי :

Dixit R. Iochannàn : Futurum eſt, vt Deus ſanctus benedictus eleuet Ieruſalem in ſublime tribus leucis. S. D. (Zach. 14. 10.) Et exaltabitur, & ha-

notionem vocis בית Biſc.) *Chephàr-ſcechalìm Villa Ficuum, quia his victitabant. Chephàr-decharià. Dixit R. Iochanàn ; quia vxores illorum parturiebant maſculos in principio, & vltimò parturiebant fœmellas & ceſſabant.* (ex etymologia זכר.)

Si vnica Prouincia Terræ Sanctæ, ex Talmudis doctrina, tot Vrbes maximas numerabat, infinita propemodum hominum multitudine repletas ; quot centena hominum millia, & myriadum centena millia dicendum eſt contineri potuiſſe in tota Terra Iſraëlis, vt ſic in ea ſympoſium hoc ſolemniſſimum celebrari commodè potuiſſet ?

At regeres, Verum eſſe, id quod dicunt Talmudiſtæ de amplitudine Terræ Iſraëlis; ſed hodie non ita apparet, quia non poſſidetur ab Iſraëlitis: nam quando Terra habitabatur à Iudæis, erat ampla & ſpatioſa, ſed poſtquam in manus extraneorum deuenit, reſtricta & corrugata eſt, non ſecùs ac ſi detrahatur pellis animali, quę ampliùs ſupra ipſius membra reaptari, vt priùs, non poteſt. Quapropter Terram צבי *Tzeui, Hinnuli* vocari ob eandem cauſam à Scriptura. Legitur in Cod. גיטין *Ghittin* cap. 5. pag. 57. paulò poſt medium. Quod cùm aliquis Hæreticus, mirabilia de Terræ magnitudine audiuiſſet, dixerit cuidam Rabbino nomine Chaninà שקורי משקריתו *Mendacia plusquam falſa, vos dicitis.*

אמר לו ארץ צבי כתיב בה מה צבי זה אין עורו מחזיק את בשרו אף ארץ ישראל בזמן שיושבין עליה רווחה ובזמן שאין יושבין עליה גמרא :

continebat, quot fuerunt ij, qui ex Ægypto exierant, hoc eſt ſexcenta millia; & in tribus ex illis Vrbibus duplò plura reperiebantur, nempè duodecim centena millia Iudæorum, quę omnes ſub poteſtate Regis Iannai fuerant; & omnes ob vnicum Gallum & Gallinam euerſæ fuerunt à militibus Romanis?

Et ſi vrgebis audiendum Talmudicum commentum vt ibi deſcribitur; illud huc de verbo ad verbum referam, & Latinè exponam -

תניא א״ר אלעזר בוא וראה כמה גדולה כחה של בושה שהרי סייע הקב״ה את בר קמצא והחריב את ביתו ושרף את היכלו : אתרנגולת ותרנגולתא חריב טור מלכא דהוו נהיגי כי הוו מפקי חתנא וכלתא מפקי קמייהו תרנגולא ותרנגולתא כלו׳ פרו ורבו כתרנגולים : יומא חד הוה קא חליף גונדא דרומאי שקלינהו מנייהו נפול עלייהו מחונהו אתו אמרו ליה לקיסר מרדו בך יהודאי אתא עליהו וכו׳ : אמר רבי אסי תלת מאה אלפי שליפי סיפא עייול לטור מלכא וקטלו בה תלתא יומא ותלתא לילוותא ובהך גיסא הלולי וחינגי ולא הוו ידעי הני בהני : בלע יהוה ולא חמל את כל נאות יעקב כי אתא רבין א״ר יוחנן אילו ששים ריבוא עיירות שהיו לו לינאי המלך בהר המלך : דאמר רב יהודה אמר רב אסי ששים רבוא עיירות היו לו לינאי המלך בהר המלך וכל אחת ואחת היו בה כיוצאי מצרים חוץ משלש שהיו בהן כפלי׳ כיוצאי מצרים אילו הן כפר ביש כפר שיחלים כפר דכריא : כפר ביש דלא יהבי ביתא לאושפיזא כפר שיחלים שהיתה פרנסתן מן שחליים כפר דכריא א״ר יוחנן שהיו נשותיהן יולדות זכרים תחילה ויולדות נקבה באחרונה ופוסקות :

Eſt traditio, ſiuè *legitur*. *Dixit R. Eleazar: Veni & vide, quàm magna ſit vis verecundiæ, ſeù confuſionis,*

quia iam adiuuarat Deus ſanctus benedictus Bar קמצא *Kamtzà, vt deſtrueret Aedem, & Templum eius. Gallus & Gallina euerterunt* טור מלכא *Tur Malchà Montem Regis: nam ſolebant educere Sponſum & Sponſam, & ante eos ducebant Gallum & Gallinam, quaſi dicere voluiſſent: Creſcite & multiplicamini veluti Gallinæ. Quadam die tranſibat Cohors Romanorum, & ſuſtulerunt eos* (ſcilicet Gallum & Gallinam) *ab eis. Irruerunt ſuper eos, percuſſerunt eos* (Iudęi) *Venerunt* (milites) *dixerunt Cæſari: Rebellant in te Iudæi. Venit* (Cæſar) *ſuper eos &c. Dixit R. Aſsè: Trecenta millia educentium gladium aſcenderunt ad Montem Regis, & cædem fecerunt in eo tribus diebus, & tribus noctibus, & in alio loco fiebant cantus, & tripudia, & neſciebant hi de illis.* (Thren. 2. 2.) Abſorbuit Dominus, & non pepercit, omnia tabernacula Iacob. *Quando venit Rauià, dixit R. Iochannàn: Iſta ſunt ſexaginta myriades Ciuitatum, quæ fuerant Iannai Regis in Monte Regis. Quia dixit Rau Iudas: Dixit Rau Aſsè: Sexaginta myriades Ciuitatum fuerunt Regi Iannai in Monte Regis, & in qualibet ex illis fuerunt* (Viri) *tot, quot ex Aegypto exierunt; præterquam quod inter illas, tres Villæ erant, in quibus duplò plures, quàm exierunt de Aegypto, reperti ſunt. Harum iſta ſunt nomina* כפר ביש *Chephàr-biſc,* כפר שיחלים *Chephàr-ſcechalim,* כפר דכריא *Chephàr-decharià. Chephàr-biſc, ſeù Villa Biſc* (ita vocabatur) *quia hoſpiti, hoſpitium non dabat*.: (maligni erant, iuxta

no-

ore meo &c. Sed de ſubſtantia & cæteris partibus huius Conuiuij nihil habet, & omnia ſilentio inuoluit, ac Talmudicas hiſtorias in ſuo ſtatu relinquit. Et reuera non poſſunt Iudęi negare, ea, quæ ſcripta ſunt in Talmude, ſecundùm literam intelligenda eſſe; & vt dicit hic Auctor Bechaij in hoc ſuo libro שלחן ארבע *Sciulchàn arbàā* pag. 9. col. 3.

כי יש עלינו כחברה להאמין כי בפשוטן הדברים בסעודת גופנית ובו׳

Quoniam neceſſariò coacti ſumus credere, res conuiuij corporalis (futuras) *ſecundùm ſenſum literalem &c.* Et verè de carne Leuiathan &c. materialiter intelligendum eſſe, vt ſuprà ex eodem dictum eſt. Hinc idem col. 4. adiungit, Moſen Legiſlatorem, miniſtraturum in hoc Conuiuio

משה רבי׳ ע״ה יהית עמהם משמש באותם סעודות

Ex Rabb. At ſi

Quærat prudens & ſapiens Talmudiſta: Quid neceſſum intra ſepta Horti Eden epulum Iudæis præbere, cùm terra Iſraël ſpatioſa & lata ſit, ac capax, vt omnes Iudæos in ſe recipere poſſit? Nonne de ea legitur in Cod. גיטין *Ghittin*, *De repudijs* cap. 5. הניזקין *Hannezikin* pag. 57. circa princip. in ea reperiri quandam Prouinciam vocatam טור מלכא *Tur Malchà*, id eſt (vt exponit R. Salomon) הר המלך *Har Hammèlech*, *Montem Regis*, *Montem Regalem*, ſeu *Montem Regium*, vbi ſexaginta myriades Ciuitatum ſitæ erant, quarum vnaquæque totidem hominum capita

 con-

Deus tuus introduxit te in terram bonam &c. *ad menſam inſtructam in medio Horti. S. D.* (Pſal. 116. 9.) Ambulabo coram Domino in terris viuentium. *Si fas eſt dicere: Deus ſanctus benedictus ſtabit in capite* (menſæ) *& Patriarcha, & omnes Iuſti ſedebunt ad pedes ſuos. S. D.* (Deuter. 33. 3.) Et ipſi coniuncti ſunt ad pedem tuum. *Et Deus ſanctus benedictus adducet coram eis omnium generum fructus ex Horto Eden, & manducabunt* (de fructu) *ligni Vitæ; & poſtea benedicendum erit Domino Conuiuij, & omnes impertiri volunt honorem Deo ſancto benedicto, vt ipſe præcipiat, quiſnam benedictionem facere debeat. Et Deus ſanctus benedictus dicet Michaëli: Benedicito. Et Michaël* (dicit) *Gabrieli. Et Gabriel* (dicit) *Patriarchis. Et Patriarcha impertiuntur honorem Dauidi, & dicent: Rex, qui ex lumbis noſtris egreſſus eſt, ipſe benedicat Regi ſæculorum, & ponunt Calicem coram eo. Et* (Dauid) *tollit Calicem, & dicit:* Calicem ſalutum accipiam, & nomen Domini inuocabo. *Hactenus Medràſc.*

R. Iacob Auctor *Caphtòr Vpèrach*, quamuis in hoc ſuo libro promittat ſe explanaturũ portentoſa Rabbinorũ dicta in *Ghemarà*; & omnia abſurda huius loci referat; attamen nihil ſolidi affert, ſed inanium verborum apparatu, intelligi vult de Angelis cibo ſpirituali comedentibus; & de homine, qui quotidie Deum benedicere debet, ſecundùm quod ſcriptum eſt (Pſal. 34.) *Benedicam Dominum in omni tempore, ſemper laus eius in*

do inquiritur -

מאי דכתיב ויגדל הילד ויגמל עתיד הקב״ה לעשות סעורה לצדיקים ביום שיגמל חסדו לזרעו של יצחק לאחר שאוכלין ושותין נותנין לו לאברהם אבינו כוס של ברכה לברך ׃ ואומר להן איני מברך שיצא ממני ישמעאל ׃ אומר לו ליצחק טול וברך אומר לו איני מברך שיצא ממני עשו ׃ אומר לו ליעקוב טול וברך אומר להם איני מברך שנשאתי שתי אחיות בהייהן שעתידה תורה לאוסרו עלי ׃ אומר לו למשה טול וברך אומר להם איני מברך שלא זכיתי ליכנס לארץ ישראל לא בחיי ולא במותי ׃ אומר לו ליהושע טול וברך אומר להם איני מברך שלא זכיתי לבן דכתיב יהושע בן נון נון בנו יהושע בנו ׃ אומר לו לדוד טול וברך אומר להן אני אברך ולי נאה לברך שנאמר (תהלים קי״ו ׃ י״ג ׃) כוס ישועות אשא ובשם יהוה אקרא ׃

Cur ſcriptum ſit (Gen. 21. 8.) Et creuit puer, & ablactatus eſt? *In futurum Deus ſanctus benedictus faciet Conuiuium Iuſtis, die quo ablactabit,* (ſeù) *retribuet pietatem* (& beneficentiam) *ſemini Iſaac. Poſtquam comederint, & biberint, dabunt Abrahamo patri noſtro Calicē benedictionis, Vt benedicat. Et dicet eis: Non benedico, quia exijt de me Iſmaël. Dicet ipſe Iſaaco: Tolle, benedicito. Reſp. Non benedico, quia exijt ex me Eſau. Dicet ipſe Iacobo: Tolle, benedicito. Reſp. Non benedico, quia accepi duas ſorores, dum viuerent. Nam in Lege, mei cauſa, hoc prohibitum eſt. Dicet* (Deus) *Moſi: Tolle, benedicito. Dicet: Non benedicam, quia non merui ingredi in terram Iſraël, nec in vita, nec in morte* (quia ſcilicet oſſa Moſis non ſunt illata in terram promiſſio-

nis.) *Dicet Ioſue: Tolle, benedicito. Reſpondebit: Non merui filium, quia ſcriptum eſt* (Ioſ. 1. 1.) Ioſuè filius Nun; *Nun filius eius: Ioſue filius eius* (Scriptura non nominat filium Ioſue.) *Dicet ipſe Dauid: Tolle, benedicito. Reſpondet* (Dauid) *Mihi conuenit benedicere. S. D.* (Pſ. 116. v. 13.) Calicem ſalutum accipiam, & nomen Domini inuocabo.

Hoc itidem legitur in מררש *Medràſc*, ex libro כפתר ופרח *Caphtòr Vpèrach* pag. 58. vbi hoc Conuiuium ſtatuitur in medio Horti Eden terreſtris Paradiſi, ipſo Deo in primo & nobiliori loco menſæ diſcumbente; & poſt honorariam concertationem inter conuiuas, cuinam competat beneprecari Patrifamilias; omnes tandem Regi Dauidi locum cedunt, & hanc ceremoniam peragendam ei committunt. Verba *Medràſc* ſunt -

הוא מרומים ישכון הרא הוא דכתיב כי יהוה אלהיך מביאך אל ארץ טובה וגומר ׃ אל שלחן ערוך בתוך הגן שנא׳ אתהלך לפני יהוה בארצו החיים ׃ וכב יכול הקב״ה מיסב בראש והאבות וכל הצדיקים יושבין לרגליו שנא׳ והם תוכו לרגלך ׃ והקב״ה מביא לפניה כל מיני פירות מגן ערן ומאכילן מעץ החיי׳ ואחר כך מברכין לבעל הסעור׳ והכל הולקין כבוד להקב״ה שהוא צוה לברך והקב״ה אומר למיכאל ברך ומיכאל לגבריאל וגבריאל לאבות העולם ׃ ואבות העולם חולקין כבור לדוד ואומרין המלך שבירכנו הוא יברך למלכו של עולם ונותנים את הכוס לפניו ונוטל את הכוס ואומר כוס ישועות אשא ובשם יהוה אקרא ע״כ המררש ׃

(Iſai. 33. 16.) Ipſe in excelſis habitabit. *Hoc eſt illud quod ſcriptum eſt* (Deuter. 8. 7.) Quia Dominus Deus

Bar Chanina ierunt ad quendam locum attulerunt ante eos malum Perſicum, quod erat ſicut frixorium crateris; & frixorium crateris cuius magnitudinis erat? Quinque ſatorum. (סאה Seà enim menſura eſt cõtinens 144. oua, ergo quoque ſata continent 720. oua, & tantundem capacitatis erat frixorium iſtud Talmudicum, atque etiam magnitudo mali Perſici) *Manducauerunt* (ex eo) *tertiam partem; tertiam partem communem fecerunt* (id eſt permiſerunt, vt illam reliqui ex plebe comederent) *& aliam tertiam partem dederunt animalibus*. En magnitudinem vnius Perſici fructus Talmudici. Sed ad quid pro fructibus terræ Iſraëlis Talmudicos teſtes afferimus; ſi in hoc Conuiuio omnia fructuum genera terreſtris Paradiſi apponentur? Etiam fructibus arboris vitæ veſcentur Iudæi; & poſt epulum fiet benedictio ſuper Vinum, vt moris eſt apud eos; magnaque contentio honoraria orietur inter Deum, Angelos, Patriarchas, & alios Iuſtos; cuinam eorum magis competat hic honor elargiendi ſuper Calicem benedictionem. Tandem deuenietur ad David Regem, qui libenter Calice accepto Vini pleno, benedicet, iuxta illud: *Calicem ſalutaris accipiam. &c.* Hæc concertatio legitur in Talmude, & in Medraſc. Vtrumque locum exſcribam, vt curioſus Lector cominus Iudæorum ineptias intueri poſſit.

In *Ghemarà* Cod. פסחים *Peſachim*, cap. 10. ערבי פסחים *Aruè peſachim* pag. 119. b. circa medium hoc modo

ſcriptum eſt (Ierem. 3. 19.) Et dabo tibi terram deſiderabilem, hereditatem hinnuli? *Cur comparatur terra Iſraël hinnulo? Tibi dicitur: Sicut iſtius hinnuli pellis non obfirmatur carni ſuæ.* [Gloſſa Raſci -

אין עורו מחזיק את בשרו שהעור כווץ וגומר לאחר הפשיטו:

Non pellis eius obfirmatur carni ſuæ; quia pellis, decorticato animali, corrugatur, & contrahitur.] *ſic terra Iſraëlis non obfirmat fructus ſuos.* [Raſci -

אינה מחזקת פירותיה עושה פירותיה מרובין עד אין מקום להצניען:

Non obfirmat fructus ſuos. Facit fructus plurimos, ita vt nullus, vbi condantur aſſignari poſſit locus.] *Alio modo: Sicut hinnulus præ omnibus animalibus velociſſimus eſt, ſic terra Iſraëlis præ omnibus terris velocior eſt ad maturitatem. Et ſicut hinnulus velox eſt, & carnem pinguem non habet, ſic terra Iſraëlis velox eſt ad maturitatem, & fructus ipſius pingues non ſunt. Scriptura dicit:* Fluens lacte & melle. (fructus) *pinguiores præ lacte, dulciores præ melle.* De abundantia & magnitudine cæterorum fructuum, mirum eſt quod efferunt: Nuces, Amygdala, & Perſica non minora fartaginibus eſſe affirmant. Ita in *Chetubbòth* capite 13. pag. 112. circa init. habetur:

רבי חלבו ורבי עוירא ורבי יוסי בר חנינא איקלעו להתוא אתרא אייתו קמייהו אפרסקא רחוה כאילפס כפר הינו ואילפס כפר הינו כמה הוי חמש סאין אכלו שליש והפקירו שליש ונתנו לפני בהמתן שליש:

R. Chalbò, R. Vuirà, & R. Iosè

ארץ חטה ושערה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית־
שמן ודבש :

Terra frumenti, & vitis & hordei, & ficus, & malogranati, oliuæ olei, & mellis. Et ex pinguedinis ſuperabundantia perſępè vocari cernimus Terrā lacte & melle manantem, vt Exod. 3. 8. 13. 5. Leuit. 20. 24. Num. 13. 28. 14. 8. Deuter. 6. 3. 11. 9. & alibi paſſim. In ea igitur Iudæi epulari poterant abſque vlla carentia rerum, quæ in conuiuijs apponi ſolent, cùm largiter omnia ſuppeditari poſſint ab vbertate Terrę promiſſę. Non eſt in dubium reuocanda fertilitas terræ promiſſionis, tot teſtibus ex Sacris literis petitis, illius feracitate comprobata; ſed Talmudiſtæ dum de huius terræ fertilitate loquuntur, adeò portentoſa multa de illa referunt, vt omninò hominis captum tranſcendere videantur. Nonnulla ex his in medium adducemus, vt ex his paucis; de reliquis prudens Lector iudicium ferre queat. Et primò de abundantia mellis & lactis hoc modo legitur in Cod. כתובות *Chetubbòth De Contractibus dotalibus* capite 3. שני דייני *Scenè daijanè Duo Iudices*; pag. 111. b. in fine.

רמי בר יחזקאל איקלע לבני ברק חזנהו להנהו עיזי דקאכלן תותי תאיני וקנטי דובשא מתאיני וחלבא טייף מנייהו ומיערב בהדי הרדי אמר היינו זבת חלב ודבש :

Ramì Bar Iechezkèl aduenit domum filiorum Baràk, vidit Capras, quòd ſub ficu paſcebant; & ſtillabat mel ex ficu, & lac guttatim fluebat ex Capris, & ſimul permiſcebantur. Dixit: Hæc eſt illa (terra) *fluens lacte & melle.* Sequitur.

אמר ר׳ יעקב בן דוסתאי מלוד לאונו שלשה מילין פעם אחת קדמתי בנשף והלכתי עד קרסולי בדבש של תאנים אמר ריש לקיש לדידי חזי לי זבת חלב ודבש של ציפורי והוי שיתסר מילין אשיתסר מילין אמר רבה בר בר חנה לדידי חזי לי זבת חלב ודבש של כל ארץ ישראל והויא כמבי מיכסי עד אקרא דתולבנקי עשרים ותרתי פרסי אורכא ופותיא שיתא פרסי :

Dixit R. Iacob Bar Doſtài: Ex Lud in Onò tria milliaria ſunt (itineris) *Aliquando ſurrexi in crepuſculo* (matutino) *& abij vſque ad Talos in mel ficuum. Dixit Reſc Lakìſc: Egomet vidi* (terram) *Tzippurri fluentem lacte & melle, & erat ſexdecim leucarum ſuper ſexdecim leucarum* (hoc eſt 256. leucarum.) *Dixit Rabbà Bar Bar Channà: Ego vidi totam terram Iſraëlis fluentem lacte & melle, & erant à Chamebè Mechaſsè vſque ad Akrà Tolbankæ 22. leucæ longitudine, & latitudine ſex leucæ* (id eſt 132. leucarum). In Codice כתובות *Chetubbòth* cap. 13. pag. 112. longè poſt medium de eadem Terræ Iſraëlis fertilitate hoc modo legitur.

אמר רב חסדא מאי דכתיב ואתן לך ארץ חמדה נחלת צבי למה ארץ ישראל נמשלה לצבי לומר לך מה צבי זה אין עורו מחזיק בשרו אף ארץ ישראל אינה מחזקת פירותיה : דבר אחר מה צבי זה קל מכל החיות אף ארץ ישראל קלה מכל הארצות לבשל את פירותיה אי מה צבי זה קל ואין בשרו שמן אף ארץ ישראל קלה לבשל ואין פירותיה שמנים תלמוד לומר זבת חלב ודבש שמנים מחלב ומתוקים מדבש :

Dixit Rau Chaſdà: Quid eſt quod ſcri-

vbi ſic habetur -

ר׳ יהודה בן בתירה אומר בזמן שבית המקדש קיים אין שמחה אלא בבשר שנ׳ וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת לפני ה׳ אלהיך ועכשיו שאין בית המקדש קיים אין שמחה אלא ביין שנ׳ ויין ישמח לבב אנוש :

R. Iudas Ben Bethirà dicit: Tempore, quo Domus ſanctitatis extabat, non erat lætitia niſi in carnibus S. D. (Deut. 27. 7.) Et ſacrificabis pacifica, & comedes ibi, & lætaberis coram Domino Deo tuo. *Sed modo, cum non exiſtat domus ſanctitatis, non eſt lætitia, niſi in Vino: S. D.* (Pſal. 104. 15.) Et vinum lætificat cor hominis. Hanc doctrinam frequenter repetunt in Scholis, & ex מנורת המאור *Menoràth hammaòr; Candelabri luminis* libro, eundem locum Talmudis afferunt in נר *Lucerna* 3. cap. 9. Et hæc de Vino Talmudico apponendo in imaginario Iudæorum conuiuio. De quo hoc vnum additur in *Medràſc* הנעלם *Hanneelèm* apud הזוהר *Zòhar* ſect. תולדות *Generationes* pag. 135. b. circa med. quòd reſeruatum fuerit ab initio creationis יין *Vinum*; (inquiunt) -

המשומר בענביו מששת ימי בראשית :

conſeruatum à ſex diebus creationis.

Sed in conuiuijs poſt fercula ſolent apponi fructus. Deeruntne iſti in conuiuio Iudaico? Minimè: nam in terra promiſſionis, in qua (ex communiori ſententia) expectant conuiuari, vberrima fructuum copia, ex Scriptura, habetur ex Deuter. cap. 8. v. 8. Vocatur -

veneni. *Et arbor erat vuarum nigrarum* (rubentium.) Sed, hæc ſingularia arcana, quæ nunquam in noſtris libris leguntur, à doctiſſimis Iudæorum Interpretibus Sacræ Scripturæ, nobis reuelata, dicendum eſt, eos fuiſſe vinoſos, quando iſta ſcriptitarunt; quia vinum arcanum reuelare facit, vt ipſimet docent in Talmude Cod. סנהדרין *Sanhedrin* capite 4. pag. 38. paulò poſt principium his verbis -

יין נתן בשבעים אותיות וסוד ניתן בשבעים אותיות נכנס יין יצא סוד :

יין *Ijàin Vinum, &* סוד *Sod arcanum 70. litteris data ſunt* (hoc eſt: יין *Ijàin*, & סוד Sod in numeris valent 70.) *ingreditur* יין *Ijàin Vinum, & egreditur* סוד *Sòd arcanum.* Quia vinum, ſecreta hominum diuerſiloquentium recondita pandit. Et Feſt. Auien. de Ven. & Vino.

Multos cæcus amor cogit ſecreta fateri,
Arcanum demens detegit ebrietas.

At circa vini ſobrietatem, parum ſoliciti ſunt Iudæi, cùm doceant in maioribus ſolemnitatibus vino indulgendum eſſe, nec quicquam deuotionis reſiduum feſtiuitatibus ſuis ſupereſſe, niſi vinum, & bibendi lætitiã. Antiquitus ſiquidem (inquiunt) tota ſolemnitas inſumebatur in carnium ſacrificijs, hodie *Vinum* tantummodo relictum eſt. Igitur eo ingurgitare ſe debent. Hæc vinoſa doctrina refertur in Cod. פסחים *Peſachim* cap. 10. pag. 109. circa medium,

perticam] *& die primo vindemiaui ex ea* 300. *botros, botrum vnum pro dolio. Die ſecundo vindemiaui* 300. *botros, duos botros pro dolio. Die tertio vindemiaui ex ea* 300. *botros, tres botros pro dolio; & tranſeuntibus reliqui pluſquam medietatem. Dixit ei: Si non tardaſſes, vel dimiſiſſes, plurimùm feciſſet.* Magna itaque vini copia erit tempore Meſſię, non igitur deerunt generoſiſſima falerna, de quibus ad ebrietatem vſque bibere poterunt Iudæi, alba & rubeſcentia, ſed rubeſcentia magis placebunt; quia illorum Doctoribus valdè probantur vina rubentia, iuxta illud: *Oua recentia, vina rubentia* - & ex ſexaginta ſpeciebus vini, quas in Codice גיטין *Ghittin, De repudijs*, aiunt reperiri, vinum rubeſcens, ſeu nigrum præ cæteris commendatur; nam capite 7. pag. 70. paulò poſt med. ita de Vino loquuntur.

אמר רב חסדא שתין מיני חמרא הוו מעליא דכולהו סומקא רהתנא

Dixit Rau Chaſdà: Sexaginta ſpecies vini reperiuntur: omnium præſtantiſſima eſt סומקא ריחתנא *Sumkà rechatnà; rubeſcentis boni odoris.* Quid mirum! Si arborem vetitam primo homini vitem viniferam, & rubeſcentis vuæ fuiſſe aſſerant in libro זהר *Zòhar* ſect. תרומה *Therumà* pag. 144. verſus fin.

אילנא דחב אדם קדמאה ענבין הוו דכתיב ענבימו ענבי ראש ואלין אינון ענבין אוכמין וכו׳

Arbor, quam dilexerat primus homo, vuarum fuerat: ſicut ſcriptum eſt (Deuter. 32. 32.) Vuæ eorum, vuę ve-

bibes meraciſſimum. *Forſan dices: Non inebriat. Scriptura dicit* (Gen. 49. 11.) סותה *Sothà*, Incitat, *ſeù* ſeducit. *Forſan dices: Saporem non habet. Scriptura dicit* (Ibid.) Rubicundiores oculi vino. *Omne palatum, quod illud guſtauit, dicit* לי לי *LI LI, AD ME, AD ME*, [etymologia vocis חכלילי *CHACHLILI RVBICVNDIOR* reſolutę in voces כל חך לי לי *Col chech li li, Omne palatum* (dicit) *ad me, ad me*.] *Et ſi forſan dixeris: Paruulis quidem eſt bonum, ſed ſenioribus non eſt bonum. Scriptura dicit* (Ibid.) Et candidior dentibus præ lacte. *Ne legas* לבן שנים *LEVA'N SCINNA'IM, CANDIDIOR DENTIBVS; ſed* לבן שנים *LABE'N SCIANI'M, FILIO ANNORVM. Simplex textus Scripturæ quid dicit? Quando venit Ràu Dimì: Dixit Synagoga Iſraël coram Deo ſancto benedicto: Domine vniuerſi, annue oculis tuis, qui ſuauiores ſunt vino, & oſtende mihi dentes tuos, qui delicatiores ſunt lacte. Auxilium fert R. Iochanan: quia dixit R. Iochanan: Melior eſt, qui dentes albeſcere facit ſocio ſuo, quàm qui lactem propinat. S. D.* (Ibid.) Et candidior dentibus præ lacte. *Ne legas, Candidior dentibus; ſed* לבין שנים *Candidus dentibus. Rau* חייא *Chijà Bar* ארא *Adà docebat diſcipulos Reſc Lakìſc, ceſſauit per tres dies, & non venit. Quando venit, dixit ei: Cur feriatus es? Reſpondit ei: Vnicam vitem pergulanam reliquit mihi Pater*, [Gloſſa Raſcì - כרם המודל על גבי קלונסות *Vinea eſt* (id eſt Vitis) *depauperata, tenuis ſupra*

tur ſimilia in terra. Et venies, & accipies dextera plenitudinem placentæ quantum volæ manus, vt ſuſtentare te poſſis.

Abundantia panum igitur erit in Conuiuio Iudæorum; ſed Vinum, vnde ſibi comparabit Meſſias? De Vino etiam prouiderunt prouidi, & prudentes Talmudiſtæ Rabbini, de quo hoc modo loquuntur in Codice כתובות *Chetubbòth* pag. 111. b. paulò poſt med: ad ver: 14. capit. 32. Deut. *Et ſanguinem Vua bibes merum.*

אמרו לא כעולם הזה העולם הבא העולם הזה יש בו צער לבצור ולדרוך העולם הבא מביא ענבה אחת בקרון או בספינה ומניחה בזוית ביתו ומספק ממנה כפיטום גדול ועצין מסיקין תחת התבשיל ואין לך כל ענבה וענבה שאין בה שלשים גרבי יין שנאמר ודם ענב תשתה חמר אל תקרי חמר אלא חומר כי אתא רב דימי אמר מאי דכתיב אוסרי לגפן עירה אין לך כל גפן וגפן שבארץ ישראל שאין צריך עיר אחת לבצור ולשורקה בני אתונו אין לך כל אילן סרק שבארץ ישראל שאינו מוציא משוי שתי אתונות ושמא תאמר אין בו יין ת״ל כבס ביין לבושו ושמא תאמר אינו אדום ת״ל ודם ענב תשתה חמר ושמא תאמר אינו מרוה ת״ל סותה ושמא תאמר אין בו טעם ת״ל חכלילי עינים מיין כל חיך שטועמו אומר לי לי ושמא תאמר לנערים יפה ולזקנים אינו יפה ת״ל ולבן שני מחלב אל תקרי לבן שנים אלא לבן שנים פשטיה דקרא במאי כתיב כי אתא רב דימי אמר אמרת כנסת ישראל לפני הקב״ה רבונו של עולם רמוז בעיניך דבסים מחמרא ואחוי לי שניך דבסים מחלבא מסייעיה לר׳ יוחנן דאמר ר׳ יוחנן טוב המלבין שיניו לחבירו יותר ממשקהו חלב שנ׳ ולבן שינים מחלב אל תקרי לבן שינים אלא לבון שינים רב חייא בר אדא מקרי דרדקי דריש לקיש הוה איפגר תלתא יומי ולא אתא כי אתא אל אמאי איפגרת אם ליה דלית אחת הניח לי אבא ובצרתי ממנה יום הראשון שלש מאות אשכלות אשכול לגרב יום שני בצרתי שלש מאות אשכולות שני אשכולות לגרב יום שלישי בצרתי ממנה שלש מאות אשכלות שלש אשכולות לגרב והפקרתי יותר מחציה אמר ליה אי לאו דאופגרת הוה עכרא טפי.

Dixerunt: Non eſt hic mundus, ſicut eſt mundus qui venturus eſt (tempore Meſſiæ). *Hic mundus dolet, dum vindemiat, &* (vuas) *calcat: mundo venturo adducetur, vnius vuæ acinus Carro, aut Naui, & deponent in angulo domus ſuæ* (ac ſi maxima cupa eſſet) *& eo longo tempore vittum* ſubſtantia, & humore per totum vuæ granum diſperſo) *& ligna eius* (hoc eſt membranoſum integumentum, erit duriſſimum vt lignum, & lignorum officia præſtare poterit) *ſub cacabo ardere faciet. Et non habebis acinum vuæ, quin in eo non ſint triginta dolia vini, S. D.* (Deut. 32. 14.) Et ſanguinem vuæ bibes merum. *Ne dicas* חֶמֶר *CHAMER, merum, ſed* חומר *CHOMER* (eſt menſura maxima continens decem Bathos, ſiuè Ephas). *Quando venit Râu Dimi dixit: Cur ſcriptum eſt* (Geneſ. 49. 11.) Ligans ad vitem pullum ſuum? *Non eſt vitis in terra Iſraël, quæ non indigeat Vrbe pro vindemia.* Et ad vitem optimam, fili mi, Aſinam ſuam. *Non erit tibi aliqua arbor ſylueſtris in terra Iſraël, quæ non producat onus pro duabus Aſinis. Fortaſſis dices: Non erit in ea vinum? Scriptura dicit* (Ibid.) Lauabit in vino veſtimentum ſuum. *Forſan & dices? Non erit rubrum: Doctrina dicit* (Deut. 32. 14.) Et ſanguinem vuæ

bi-

יוצא לשדה ומביא מלא פיסת ידו וממנה פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו עם חלב בליות חטה : אמרו עתידה חטה שתהא כשתי כליות של שור הגדול ואל תתמה שהרי שועל קינן בלפת ושקלוהו ומצאו בו ששים ליטרין בליטרה של ציפורי :

Legunt Magiſtri noſtri (Pſal. 72. v. 16.) Erit placenta frumenti in terra in capite montium. *Dixerunt: In futurum* (tempore Meſſiæ) *Triticum palmeſcet*, (ſeù ad inſtar columnæ excreſcet) *ſicut palma*, *& aſcendet in capite montium*. *Sed fortaſſe*, *dices; moleſtia erit* (& ſudor) *in metendo*. *Scriptura dicit* (Ibid.) Concutietur quaſi Libanus fructus eius. *Deus ipſe ſanctus benedictus adducet ventum de theſauris ſuis*, *& flabit ſuper eum*, *& ſeparabit ſimilam eius*, *& homo exibit in agrum*, *& adducet plenum pugnum ſimila*, *& ex ea ſuſtentabit ſe*, *& familiam ſuam cum adipe renum tritici* (Deuter. 32. 14.) *Dixerunt: In futurum*; *Triticum* (ſeù geniculum tritici) *erit ſicut duo renes Bouis magni*. *Nec mireris*, *quia aliquando Vulpes nidificauit in Rapa*, (& reſiduum) *librauerunt*, *& inuenerunt pondus ſexaginta librarum ponderis Tziporræi*. (Raſci -

(שועל) ניקב בו עד שעשה לידתו בתוכו ואף על פי כן שקלו את המותר ששים ליטרין :

(*Vulpes*) *perforauit* (Rapam) *ibique manſit*, *quouſque in ea peperiſſet*; *& quamuis ponderaſſent reſiduum*, *inuenerunt illud ſexaginta librarum*. Magna vtique Rapa cerebrum eſt Rabbinorum! Nec mirùm ſi Talmudiſtæ dicant Vulpem ſibi paraſſe latibulum intra craſſitiem Rapæ; dum

R. Simeon aſſerat patrem ſuum ſibi Braſſicæ caulem reliquiſſe, quo tamquam ſcala aſcendendo, & deſcendendo ſit vſus; vt ibidem paulò poſt legitur his verbis -

אמר רבי שמעון בן תחליפא קלח של כרוב הניח לנו אבא והיינו עולים ויורדים בו כסולם :

Dixit R. Simeon Ben Tachliphà; *Caulem Braſſicæ nobis reliquit Pater*; *& aſcendebamus & deſcendebamus per eum*, *ſicut per ſcalam*. Prorsùs ridiculi ſunt iſti Rabbini. De huiuſmodi placentis tempore Meſſiæ parandis fit mentio etiam in Cod. שבת *Sciabbàth* cap. 2. במה מדליקין pag. 30. b. in fin. Et in libro ספרי *Siphrè*, ſect. האזינו *Haazinu*, *Audite*, ad ver. 12. cap. 32. Deuter. *Dominus ſolus dux eius fuit*, col. 225. de eodem pane Iudaico ita legitur circa princ. columnæ -

עתיד אני להושיב אתכם בנחת רוח בעולם : ואין עמו אל נכר : שלא יהו בכם בני אדם שעוסקים בפרגמטיא של כלום : כענין שנאמר יהי פיסת בר בארץ שיהיו חטים מוציאים גלוסקאות כמלא פיסת יד : ירעש בלבנון פריו שיהיו חיטים שפות זו בזו ונושרות סולתן בארץ ואת בא ונוטל הימנה מלא פיסתו של יד כדי פרנסתך :

In futurum ego redire faciam vos in mundum in quiete ſpiritus. Et non erit cum eo Deus alienus: *quia non erunt inter vos homines exercentes mercaturam aliquam*, *ſecundùm illud* (Pſal. 72. 16.) Erit placenta frumenti in terra. *Quoniam genicula tritici producent placentas ſicut plenitudinem volæ manus*. Concutietur tamquam Libanus fructus eius: *quia genicula tritici conquaſſabuntur*, *& relinquetur*

to, carnium nauſea tolleretur, & appetitus eſſet irritamentum, & ſtimulus. Amplius.

Deeſt panis vitæ fulcimentum, & baſis Conuiuiorum: & quamuis ſolus panis ad vitam conſeruandam non ſufficiat, attamen ſine pane, cætera faſtidio ſunt, quamuis delicata & opiparè appoſita; & fames ſine pane vix ſedatur. Vnde igitur tanta panum prouiſio, pro tot centenis Iudæorum myriadibus fiet? Breuis eſt, ſed prægnans Rabbinorum reſponſio: ex ſpicis Tritici, quæ tempore Meſſiæ in altum ita aſſurgent, vt Palmarum altitudinē exæquare poſſint. Grana enim, quæ ex geniculis iſtius Tritici extuberari volunt, lumbos & renes ingentium Boum magnitudine ſuperabunt, & è glumis folliculiſq; paruo negotio excident: nam ventorum vi exagitatis, & inter ſeſe concuſſis, in candidiſſimum, atque præſtantiſſimum farinæ florem reſoluentur. Hinc, ſiliginis montes cernere licebit, ab omnibus furfuribus exactiſſimè repurgatæ: ad hos accedent Iudęi; quantum voluerint, accipient; & placentas, ac offas parabunt ad lubitum. Referunt hoc Talmudiſtæ in Cod כתובות *Chetubbòth*, *De Inſtrumentis dotalibus*, cap. 3. שני דייני *Duo Iudices*, pag. 111. b. circa medium, aiuntque.

תנו רבנן יחו פיסת בר בארץ בראש הרים אמרו עתידה חטה שתתמר כדקל, ועילה בראש הרים שמא תאמר יש צער לקוצרה תלמוד לומר ירעש כלבנון. פריו הקדוש ברוך הוא מביא רוח מבית גנזיו ומנשבת עליה ומשרה את סלתה ואדם

præ contritione ſpiritus vlulabitis.

Ecce quomodo clarè patet, omnia, quæ de Conuiuio tempore Meſſiæ Iudæorum parando dicuntur, intelligi debere verè, & propriè, & ſecundū quod litera Talmudica ſonat; & non parabolicè, aut allegoricè, vt nonnulli Iudæorū moderni Auctores, qui, hæc priſcorum Rabbinorum deliria in explicandis Scripturis cerhentes, ad altiorem ſenſum eleuare, infelici quidem ſucceſſu, conati ſunt; nam & ipſi in ineptias prolapſi, ad ſimilitudinem eorum, qui poſt naufragium inter vndas & maris vortices iactati alter alterum liberare tentantes, tandem vtrique à fluctibus abſorbentur. Sic infelicibus iſtis expoſitoribus euenit; dum enim alterius dicta explanare quis tentat, ipſe quoque in deteriora ruit; vti perſpicuum eſt in omnibus expoſitoribus iſtarum, & ſimilium fabularum, quæ in Talmude paſſim afferuntur. Vide inſulſas illorum explanationes in libro כפתור ופרח *Caphtor Upèrach*. Sed ad Conuiuium Iudaicum redeamus.

Iam Menſis appoſita vidimus lautiſſima fercula; ex Volatili זיז שדי *Ziz Sadài*, qui & בר יוכני: ex quadrupede *Behemòth*: & ex *Balana Leuiathan*. Salſamenta nunc deſunt, ſed ea ſuppeditantur ex carnibus Coniugis huius Ceti, quæ ſtatim, vt creata fuerat, (ne totus mundus ingentibus Balænis repleretur ſi fœtaſſet) à Deo interfecta, & in fruſta diſſecta, ac ſalita, pro Iuſtis in hoc Conuiuio alendis, ad delicias reſeruata eſt; vt ex hoc ſapidiſſimo condimen-

ובעורו ממש בבשרו ממש למאכלם של צדיקים שהטריחו עצמו בתורה ובמצות ועורו ממש לחבריק דירותם כדי שתתפרסם מעלת בעמים איך עבדו להב״ה והחזיקו בתורתו ובמדותיו בענין שכתוב (מלאכי ג׳ ג) ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עובד אלהים לאשר לא עבדו וכן כתיב (ישעיה ס״ה) הנה עבדי יאכלו ואתם תרעבו הנה עבדי ישתו ואתם תצמאו הנה עבדי ירונו מטוב לב ואתם תצעקו מכאב לב ומשבר רוח תייליל:

Neceſſariò debemus credere literaliter ea, quæ de epulo corporali dicuntur, ſecluſa intellectuali excellentia: nam in capitulo הספינה *Haſſephina De Scapha* pag. 75. *Dixit R. Iochanan: In futurum Deus ſanctus benedictus paratus erit facere conuiuium Iuſtis ex carne Leuiathan, S. D.* (Iob 40. 25.) Cœnabunt ſuper eum ſocij. *Neque aliud eſt* Cœna, *niſi Conuiuium, S. D.* (2. Reg. 6. 23.) Et præparauit eis, apparatum magnum, & comederunt. *Et non ſunt* Socij *niſi* Doctores, *S. D.* (Cantic. 8. 13.) Socios attendentes voci tuæ audire me fac. *Et reſiduum reponent & facient ex eo mercaturam in plateis Ieruſalem, S. D.* (Iob 40. v. 25.) Dimidiabunt eum inter negotiatores. *Iam ex verbis Doctorum noſtrorum b. m. intellexiſti; quomodo ipſi ſecundùm ſenſum Legis incedant, eo ſanè modo, quo in Lege aliquid permittitur, vel veſci prohibetur: vti quando dicitur,* Iſta comedetis, & hæc non comedetis. *Et alibi:* De carne eius non manducabitis. *Hæc autem, allegorice, aut parabolicè fuiſſe dicta, abſit, vt dicamus, ſed propriè & literaliter intelligenda ſunt: ſic, quando de carne Leuiathan locuti ſunt*

(Doctores) *debemus dicere veraciter; quòd non parabolicè, ſed literaliter, & propriè* (locuti ſint). *Ruiſus dixerunt: Quòd in futurum Deus ſanctus benedictus faciet Iuſtis Tugurium ex corio Leuiathan, S. D.* (Iob 40. 26.) Nunquid replebis in Tugurijs pellem eius? *Meretur? Fiet ei Tugurium. Non meretur? Fiet ei Vmbella, S. D.* (Ibid.) Et in Vmbella piſcium caput eius. *Et reſiduum expandet Deus ſanctus benedictus ſuper muros Ieruſalem, & ſplendor eius lucebit ab vno in aliud extremum mundi, S. D.* (Iſai. 60. 3.) Et ambulabunt Gentes in lumine tuo. *Totum hoc declaratur in Commentarijs, quoniam verba* (accipienda ſunt literaliter) *pro vera & pro pura Carne, pro vero Corio, pro vero cibo Iuſtorum, qui in Lege, & in præceptis laborauerunt. Et ex vero Corio* (Leuiathan) *ſplendere faciet habitationes* (Iudæorũ) *quando expandetur in honorem illorum. De populis* (quomodo hæc intelligi debeant) *ſeruierunt ne & ipſi Deo ſancto & benedicto, aut apprehenderunt legem eius, & illius virtutes ac mores?* (De Gentilibus autem intelligendum eſt) *illud quod ſcriptum eſt* (Malach. cap. 3. 8.) Et conuertimini, & videbitis inter Iuſtum & impium, & inter ſeruientem Deo, & eum qui non ſeruit ei. *Et* (Iſai. 65. 13.) Ecce ſerui mei comedent, & vos eſurietis; ecce ſerui mei bibent, & vos ſitietis; ecce ſerui mei lætabuntur, & vos pudore afficiemini. Ecce ſerui mei iubilabunt præ jucunditate cordis, & vos clamabitis præ dolore cordis, &

præ

haa, quamuis Conuiuium tempore Meſſiæ parandum intelligere velit de Conuiuio Animæ, non corporis; ſpirituali, non materiali: attamen aſſeueranter dicit, intelligendum eſſe etiam de Conuiuio corporali, vti antiqui Rabbini intellexerunt, quorum ſententiam improbare non audet, ſed illam potiùs confirmare videtur. Inde refert, & laudat locum Auctoris צרור החיים in quo dilucidè habetur, materialiter & ad literam omnia intelligenda eſſe, maximè ea, quæ de Leuiathano, & epulo parando à Meſſia, traduntur ab antiquis. Illius verba ſunt pag. 9. col. 3.

יש עלינו בהכרת לחאמין כי כפשוטן הדברים בסעודת גופנית מלכד מעלה השכלית שהרי אמרו בפרק הספינה דף עה׳ א״ר יוחנן עתיד הב״ה לעשות סעודה לצדיקים מבשרו של לויתן שנאמר (איוב מ׳:) יכרו עליו חברים ואין כירה אלא סעודה שנאמר (מלכים ב׳ ו׳) ויכרה להם כרה גדולה ואין חברים אלא ת״ח שנאמר (שיר ח׳:) חברים מקשיבים לקולך השמיעני והשאר אוצרים אותו ועושים בו סחורה בשוקי ירושלם שנאמר (איוב מ׳:) יחצוהו בין כנענים וכבר ידעת לדברי רז״ל שהולכים בלשונם אחר לשון התורה וכשם שיש בתורה מאכלים המותרים והאסורים את זה תאכלו ואת זה לא תאכלו וכתיב מבשרם לא תאכלו ואין לומר שהוא משל חס ושלום אלא כפשוטו ממש כן כשאמרו בכאן מבשרו של לויתן יש לנו לומר בודאי שאינו משל אלא כפשוטו ממש וכן אמרו עוד עתיד הב״ה לעשות סוכה לצדיקים מעורו של לויתן שנ׳ (איוב מ׳:) התמלא בסוכות עורו זכה עושין לו סוכה לא זכה עושין לו גל שנ׳ (שם) ובצלצל דגים ראשו והשאר פורשו הב״ה בחומות ירושלם וזיוו מבהיק מסוף העולם ועד סופו שנ׳ (ישעיה ס׳:) והלכו גוים לאורך: מכל זה יתבאר בפי׳ כי הדברים כפשוטן בבשרו ממש

Vrbibus, 60. Tractatus Talmudis, & pro *trecentis Cedris*, trecentæ *Halachòth* Lectiones eiuſdem Talmudis. Sed nil proficit, cùm hanc fabulam ad literam intelligat R. Salomon, Princeps & Caput omnium Expoſitorum. Quippè qui explicando בר יוכני *Bar Iuchnè* ait, quòd ſit עוף גדול *Oph gadòl*, *Auis magna*, & non Rabbinus Magnus. Et illud: *Submerſit ſexaginta Vrbes*, dicit כ- בחלבון חלמון שלה *Albumino*, & *Oui vitello*, videlicet materia illa alba & flaua in Ouo *Bar Iuchnè* exiſtente, qua rupta, veluti à rapidiſſimo torrente, Cedrorum ſyluam proſtratam, & Vrbes ſubmerſas fuiſſe. Quid deinde Allegoriæ, aut Analogię eſſe poteſt inter Ouum, & Diſcipulum? Dices: Sicuti ex Ouis excluduntur pulli, quibus Auium ſpecies conſeruantur; ita ex Diſcipulis, tanquam Ouorum fertiliſſimo ſeminario egrediuntur Magiſtri & Doctores, quibus Scientiæ conſeruantur in ęuum. Benè quidem. Sed Tractatus Talmudici num. 60. Vrbibus comparati, ſuper arenam ædificati eſſe cernuntur, & ſine prorſus aliquo fundamento; 300. quoque Lectiones Talmudicæ ſine radice veritatis exiſtere intelliguntur, quæ quidem ab vno Ouo delapſo, & confracto, puta ab vnico Diſcipulo, eradicari, & abſorberi valeant, Auctore *Caphtòr*. Vah, quàm benè fundata & firmata eſt doctrina Talmudica, quæ tota ab vno Diſcipulo ſubuerti poteſt! Noſter quoque Auctor in hoc ſuo libro שלחן ארבע *Scialchàn ar-*

At ſi dixeris : Caro huius ingentis Auis axari non poterit ; non enim Veru tam grande adinueniri , aut haſta aliqua ferrea corpus illius ſu· ſtentari , aut ſuper prunas gyrari induſtria humana valebit. Carnes enim volatilium aſſatæ guſtu ſunt gratiores. Reſpondent ſapientiſſimi iſti Rabbini in eodem loco citato in *Vaijkrà Rabbà*, hanc delicatiſſimam Auiculam aſſatam , habituram omnem ſaporem , ſingulari quodam priuilegio ; id probatum eſſe exiſtimant ex nomine ipſius זיז *Ziz* : nam dicunt -

ולמה נקרא שמו זיז שיש בו כמה מיני טעם מזה ומזה ׃

Cur Vocatur nomen eius זיז *Ziz ?* Reſp. *Quia ſunt in eo diuerſæ ſpecies ſaporis* מזה ומזה *Mizè Vmizè hinc & inde* , hoc eſt , huius & illius .

Hoc monſtruoſum Volatile in Talmude Codice בכורות *Bichurròth*, cap. 9. vocatur בר יוכני *Bar Iuchnè*, cuius proceritas colligitur ex ouo illius : nam cùm iſtud caſu ex nido aliquando decidit , trecentas miræ magnitudinis Cedros eradicauit, & ſexaginta Vrbes ſubuertit, ex eodem Cod. *Bichurròth* , cap. מעשר בהמה *Maaſsèr Behemà*, pag. 57. b. circa medium, vbi ſic legitur -

פעם אחת נפלת ביצה בר יוכני וטבעה ששים כרכים ושברה שלוש מאות ארזים ׃

Aliquando cecidit ouum Bar Iuchnè & ſubmerſit ſexaginta Vrbes , & confregit trecentas Cedros , (Gloſſa Raſcì בר יוכני עוף הוא *Bar Iuchnè eſt Auis* ,

טבעה *ſubmerſit* , ממה שבתוכה *eo* (liquore) *intra* (ouum) *exiſtente*. Et quod ex carnibus iſtius ſit parandum conuiuium tempore futuro , ſcilicet Meſſiæ , teſtatur R. Elias Leuita in תש׳ב׳י *Tisbi* ad vocem יוכנה -

יש עוף גדול הנקרא בר יוכנה והפליגו בגודל ביצתה במסכת בכרות׃ גם שמעתי שעתיד הקב״ה לעשות ממנו סעודה לצדיקים עם הלויתן ושור הבר ׃

Reperitur quædam magna Auis Vocata Bar Iuchnè , cuius ouum miræ magnitudinis eſſe dicunt in Maſsècheth Bichurròth. Etiam audiui, quòd Deus ſanctus benedictus tandem in futuro ſeculo ex ea Iuſtis paraturus ſit conuiuium vnà cum Leuiathano , & Boue ſylueſtre. Idem affirmat hic noſter Auctor Bechaij in præſenti libro שלחן ארבע *Sciulchàn àrbaà* , Tract. 4. circa principium -

ושם לויתן בדגים ובר יוכני בעופות שנבראו ביום חמישי ׃ ונקרא לויתן על שם שהוא מזומן לצדיקים וכן בהמות בהררי אלף שנבראו ביום ששי עם בריאת האדם וקודם לן ׃

Et ibi erit Leuiathan inter piſces ; & Bar Iuchnè inter aues , quæ creata fuerunt die quinto : & Vocatur Leuiathan , pro eo , quia eſt cibus Iuſtorum : & ſic Behemòth in montibus mille , quæ creata ſunt die ſexto , ante creationem hominis. Hinc patet , *Ziz Sadài* , & *Bar Iuchnè* eſſe vnum & idem Volatile , de quo Auctor כפתר ופרח *Caphtòr Vpèrach* pag. 113. valdè ſe torquet in allegorizando , dum pro *Bar Iuchnè* intelligi vult Rabbinus , Magiſter , pro *Ouo* ; Diſcipulus , pro 60.

deſcendamus igitur , & refrigeremus animas noſtras (id eſt immergendi corporis gratia in breui aqua) *& egreſſa eſt* בת קלא *Bath kalà vox* (de cælo) *quæ dixit : Ne deſcendatis huc, quia cecidit ibi ſecuris Fabro lignorum ab hinc ſeptem annis , & adhuc in terram non peruenit : non quòd aquæ profundæ ſint , ſed propter velocem illorum motum .* (Raſcì : *Propter velocitatem fluminis .*) *Dixit Ràu Aſcè : Ipſe eſt ZIZ SADÀI , ſicut ſcriptum eſt .* Et Ziz Sadài mecum eſt . (Pſal. 50. 11.) De hoc Paſſerculo Talmudico fit etiam mentio in ויקרא רבה *Vaijkrà Rabbà ,* פרשה *Paraſcià* 22. circa fin. & eum datum eſſe in ſupplementum Auium immundarum , ideò inter Aues mundas cenſeri ; & ad magnitudinem eius quod attinet , ait : alis ſuis , cum eas expandat , Solem eclipſari . Verba *Rabbòth* ſunt -

תחת איסור עופות זיז עוף טהור הוא : הה״ר ידעתי כל עוף הרים וזיז שרי. עמדי : אמר ר׳ יהודה ב״ר סימון בשעה שהוא פורש את כנפיו מכהה גלגל חמה הה״ד (איוב לט״ : כ״ו :) המבינתך יאבר נץ יפרוש כנפיו לתימן :

Pro eo , quia prohibuerat (Deus) *quædam volatilia ,* (concedit) *Ziz volatile mundũ . Illud eſt quod ſcribitur* (Pſal. 50. 11.) Cognoui omne volatile montium , & Ziz agri mecum eſt . *Dixit R. Iudas Ben R. Simonis : Ea hora , qua ipſe* (id eſt Ziz) *expandit alas ſuas, obtenebrat ſphæram Solis . Illud eſt quod ſcriptum eſt* (Iob 39. v. 26.) Nunquid propter intelligentiam ſuam volabit נץ Nèz Accipiter , extendet alas ſuas ad Auſtrum .

At

omnium vices ſupplebit , & magnitudine ſua ingluuiei Iudæorum ſatisfaciet , & ventres replebit . Hic erit *Paſſer ſolitarius* , vocatus זיז שדי *Ziz Sadài* , quem ex quibuſdam Sacræ Scripturæ locis aucupantur Talmudiſtæ . Primò , ex Pſal. 50. 11. vbi nos legimus : *Et pulchritudo agri mecum eſt* ; ipſi vt fabulam firment , legunt וזיז שדי עמדי *Et Ziz campi mecum eſt* , quaſi *Ziz* ſit Auis ſingularis , quæ ob ipſius excellentiam & magnitudinem ſemper ſit apud Deũ. Vnde Paraphraſtes Chaldæus vocat -

תרנגול ברא דקרצולי שרין בארעא ורישיה מטי בשמיא :

Gallum ſyluestrem , cuius Tali firmantur in terra , & caput extenditur vſque ad cælos . Huius Auis magnitudo habetur etiam in Talmude Cod. בבא בתרא *Bauà Batrà* cap. הספינה *Haſſephinà* pag. 73. b. paulò poſt med. ex Rabbà Bar Bar Channà , vbi ſic legitur -

אמר רבה בר בר חנה זימנא חדא הוה אזלינן בספינתא וחזינן חהוא ציפרא דקאים עד קרצוליה במיא ורישיה ברקיע ואמרי ליכא מיא ובעינן ליחות לאקורי נפשין ונפק בת קלא ואמר לן לא תיחותו הכא דנפלא ליה חציצא לבר נגרא הא שב׳ שני׳ ולא קא מטיא לארעא ולא משום דנפישי מיא אלא משום דרדפי מיא אמר רב אשי ההוא זיז שדי הוא דכתיב וזיז שדי עמדי :

Dixit Rabbà Bar Bar Channà : Aliquando cùm eſſemus in Naui , vidimus illum Paſſerem , qui ſtabat vſque ad talos in aquis , & caput habebat in firmamento (cæli) *& diximus : Forſan in hoc loco non profunda eſt aqua ,*

לקיש אמר בהמה אחת היא רבוצה על אלף הרים ואלף הרים מגדלין לה מאכל לאכילתן של צדיקים והיא אוכלת מאי טעמא (ישעיה סה׳ י׳) והיה השרון לנוה צאן. ורבנן אמרי בהמה אחת היא ורבוצה על אלף הרים ואלף הרים מגדלין לה מיני בהמות והיא אוכלת מאי טעמא. שנ׳ (איוב מ׳ ט״ו) וכל חית השדה ישחקו שם. ואפשר בן אית בעיר אכיל בעיר וכו׳:

Pro eo quod probibitum fuit (Iudæis) *aliquot inter animalia* (in vſum cibi) *recompenſauit* (Deus) *concedendo illis* Bechemòth beareré àleph Iumenta in montibus mille (Pſal. 50. v. 10.) *R. Iochanan*, *& Reſc Lakiſc*, *& Rabbini noſtri* (inter ſe diſſident.) *R. Iothanan dixit: Behemà, eſt quoddam animal, quod depaſcit mille montes; & mille montes producunt ei herbas cuiuſque generis, quas deinde comedit; S. D.* (Iob 40. 15.) Quoniam germen montes afferent ei. *Et Reſc Lakiſc dixit: Behemà, eſt animal quod depaſcit mille montes, & mille montes afferunt ei cibum* (conuenientem palato) *Iuſtorum. Et ratio habetur ex* (Iſai. 65. 10.) Et erit השרון Haſcharon planities ad habitaculum pecorum. *Et Magiſtri noſtri dicunt:* בהמה *Behemà, eſt animal, quod depaſcit mille montes; & mille montes nutriunt omnes ſpecies animalium, quibus veſcitur Behemà. Cuius rei ratio eſt; quia dicitur* (Iob 40. 15.) Et omnes beſtiæ agri ludent ibi. *Siquidem brutum deuorare brutum eſt poſſibile &c.* Ex carnibus igitur huius Iumenti fiet ſapidum epulum Iudæis.

Sed nunquid huic ſumptuoſiſſimo conuiuio defuerint volatilia? Minimè vero; nam vnicum Volatile om-

eius in lumbis eius, & fortitudo illius in vmbiliculo ventris eius. Ecce nunc virtus eius in lumbis eius, *en maſculum*. Et fortitudo illius in vmbiliculo ventris eius; *en fæminam. Sic etiam debebat caſtrare* (Leuiathan) *maſculum, & refrigerare fæminam. Non. Quia piſces ſunt laſciui. Et ſi contrarium tenere volueris, dicam aliter: Fæmina* (piſcium) *ſalita eſt bona. Sed ſi vis dicam alio modo: Iam ſcriptum eſt* (Pſal. 104. 26.) Leuiathan iſtum quem formaſti ad ludendum cum eo. *Indecens eſt cum fæmina ita peragere. Sed ſi dixeris: Quòd etiam hic debebat ſalire fæminam* (Behemòth?) *Reſpondetur: Piſcis ſalitus eſt bonus, caro autem* (terreſtrium animalium) *ſalita non eſt bona.*

Notandú illud, Behemòth in montibus mille, deſumptum eſſe ex Pſal. 50. 10. vbi R. Salomon non ſolùm aſſerit eſſe animal reſeruatum pro Iuſtis in conuiuio futuro, ſed etiã addit:

שהוא רועה אלף הרים ליום וכל יום ויום הם צומחים:

Illud mille montes paſcere quolibet die, & iterum quotidie in eis herbas creſcere. Quod idem legitur in Talmude, & alibi; & præcipuè in ויקרא רבה *Vaijkrà Rabbà* סדר אחרי מות *Sèder hachàrè mòth* פרשה כ״ב *Paraſcià* 22, pag. 191. col. 1. circa fin. edit. Amſtelod. in fol. hoc modo

תחת איסור בהמות (התרתי לך) בהמות בהררי אלף. ר׳ יוחנן וריש לקיש ורבנן. ר׳ יוחנן אמר בהמה אחת היא ורבוצה על אלף הרים ואלף הרים מגדלין לה כל מיני מעדנים והיא אוכלת שנ׳ (איוב מ׳ ט״ו) כי בול הרים ישאו לו ורש

dam tenerrimi Vituli præparata. Is in principio rerum ad hunc finem creatus à Deo fuerat enormiſſimæ magnitudinis mas & fœmina, idcircò multitudinis numero בהמות *Behemòth Iumenta* efferuntur, & ſub eodem vocabulo vterque intelligitur. Iſta inter ſe non copulantur, nec gignunt; quia Deus marem euirauit, fœminam refrigerauit, & in vtroque extinxit ardorem libidinis. Noluit tamen occidere fœmellam, & ſale condire, ſicut fecerat de Leuiathano fœmina; quia carnes iumentorum ſalitæ non ſunt adeò iucundi ſaporis, ſicut carnes piſcium. Hæc Rabbinorum deliria leguntur in Talmude Cod. *Bauà Bairà* cap. *Haſſephinà* pag. 74.b. his verbis paulò poſt med.

ואף בהמות בהררי אלף זכר ונקבה בראם ואילמלא נזקקין זה לזה מחריבין כל העולם כולו מה עשה הקב״ה סירס הזכר וצינן הנקבה ושמרה לצדיקים לעתיד לבוא שנ׳ (איוב מ׳, יא׳:) הנה נא כחו במתניו ואונו בשרירי בטנו: הנה נא כחו במתניו זה זכר ואונו בשרירי בטנו זו נקבה: התם נמי ליסרסיה לזכר וליצננה לנקבה דגים פריצי וליעביד איפכא אי בעית אימא נקבה מלוחה מעלי ואיבעית אימא כיון דכתיב (תלים ק״ד, כ״ו:) לויתן זה יצרת לשחק בו בהדי נקבה לאו אורח ארעא הכא נמי לימלחה לנקבה בתרא מלוחא מעלי בשרא מליחא לא מעלי:

Et etiam Behemòth in montibus mille, maſculum & fœminam creauit eos: & ſi alter alteram conſcendiſſet, deſtruxiſſent vniuerſum Orbem. Quid fecit Deus ſanctus benedictus, caſtrauit marem, & refrigerauit fœminam, & reſeruauit pro Iuſtis in ſeculo futuro, S. D. (Iob 40. 11.) Ecce nunc virtus eius

Et dicebat Rabbà Bar Bar Channà: Aliquando Mare ſulcantes, nauigium inter duas pinnulas Piſcis cuiuſdam ferri animaduertimus verſus caudam eiuſdem; hoc modo tribus diebus, & tribus noctibus nauigauimus, Piſcis quoque verſus nos natabat ſub Naui. Et ſi dixeris: Non velis, ventoque ſecundo Nauem æquora ſulcaſſe. Audi quid dicat Ràu Dimì; Spatio quo aqua igni applicatur, vt ebulliat in lebete, 60 leucarum itineris conficiebat Nauis. Et ſi aliquis ex arcu emiſiſſet ſagittam, priùs vtriuſque commune propoſitum ſignum, vel metam attigiſſet Nauis, quàm ſagitta. Deinde dixit Ràu Aſcè; Hic Piſcis eſt גילדנה *Ghildenà marittimus piſciculus, quia duas habet alas ſeu branchias:* nam Piſces magni vnam tantùm branchiam habent. Sequenti pag. 74. circa fin. ex R. Iochanan dicitur.

ר׳ יוחנן משתעי זימנא חדא הוה קא אזלינן בספינתא וחזינן ההוא כוורא דאפקיה לרישיה מימא ודמיין עיניה כתרין סיהרי ונפק מיא מתרתי זימיה כתרי מברי דסירא

R. Iochanàn narrare ſolebat: Quòd aliquando Nauem conſcenderat, & viderat quendam Piſcem caput ſupra fluctus attollentem, cuius oculi tam magni & lucidi apparuerunt, vt Lunæ magnitudinem æquare viderentur: & in altum veluti quoddam diluuium è naribus eructabat aquas, ad inſtar duorum fluuiorum Syriæ.

Et hæc de Aquatilibus Talmudiſ, & de Leuiathano parando in conuiuio. In quo præter Piſcis, aderunt etiam carnis fercula; ex carne cuiuſ-

non ita inueriſimiliter. Ait namq;: *Sub Polo Arctico, ob frigorum vehementiam, & validas tempeſtates, nullam inibi in altum creſcere arborem, è cuius aſſeribus erigi poſſint neceſſariæ ædes: ideò prouida natura incolis proſpexit, vt ex ingentiſſimis belluarum coſtis fabricare valeant domos, & reliqua neceſſaria in eiſdem*: ſed non auſus eſt dicere; ex vnius Balænæ oſſibus, multas Ciuitates ædificari potuiſſe. Sed pergamus ad reliqua; Ait Rabbà Bar Bar Channà ibid.

זמנא חדא הוה קא אזלינן בספינתא וחזינן ההוא כוורא דיתבא ליה חלתא אגביה וקדח אגמא עילויה סברינן יבשתא היא וסלקינן ואפינן ובשלינן אגביה וכד חם גביה איתהפיך ואי לאו דהוה מקרבי ספינתא הוה טבעינן

Aliquando æquora ſulcantes, vidimus Piſcem ſupra dorſum ſabulum habentem, in quo & herba germinabant: putauimus Inſulam quandam eſſe, eo aſcendimus, ignem parauimus. Vaſa cum cibarijs igni appoſuimus elixandis: caleſit non admodum poſt immanis belluæ dorſum, vertit ſe; & niſi praſtò eſſemus in Nauigium proſilire, mergebamur in vndis. Non abſimile quidpiam refert Olaus lib. 21. cap. 25. Sed audiamus maiora à noſtro Rabbà Bar Bar Channà. Ibid.

ואמר רבה בר בר חנה זמנא חדא הוה אזלינן בספינתא וסגאי ספינתא בין שיצא לשיצא דכוורא תלתא יומי ותלתא לילותא איהו בזקיפא ואנן בשיפולא וכי תימא לא מסגיא ספינתא טובא כי אתא רב דימי אמר כמיחם קומקומא דמיא מסגיא שיתין פרסי ושדי פרשא גירא וקדמא ליה ואפ״ה ר׳ אשי אמר ההוא גילדנא דימא הוא דאית ליה תרי שיצי

Et

cedere, teſte R. Ioſeph Albo in *Ikkarrim*, *Maamàr* 3. cap. 23. pagina 94.

Quæ autem de Beſtijs Marinis & Balænis leguntur in Talmude, hic enarrabimus, & veſanam mentem *R. Bar Bar Channà*, qui iſta refert, patefaciemus.

In Cod. *Bauà Batrà* cap. *Haſſephinà* ſæpiùs citato, pag. 73. b. non longè à principio ita legitur.

אמר רבה בר בר חנה זמנא חדא הוה קא אזלינן בספינתא וחזינן ההוא כוורא דיתבא ליה אכלת טינא באוסיה ואדחוהו מיא ושדיוה לגודא וחרוב מיניה שיתין מחוזי ואכול מיניה שיתין מחוזי ומלחו מיניה שיתין מחוזי ומלאו מחד גילגלא דעיניה תלת מאה גרבי משחא וכי אהדרן לבתר תריסר ירחי שתא חזינן דהוו קא מנסרי מגרמיה מטללתא ויתבי למבנינהו הנך מחוזי

Dixit Rabbà Bar Bar Channà: Aliquando Nauem conſcendimus, & vidimus quendam Piſcem, in cuius nares ingreſſus erat Vermiculus טינא *Tinnà; occiditur, & à maris procella in aridam proijcitur. Cuius impetu ſexaginta maritima Vrbes ſubuerſæ ſunt, & aliæ ſexaginta cibarunt ſe carne illius; & quod reliquum fuit, aliæ ſexaginta Vrbes ſale condiuerunt. Ex vna autem pupilla illius oculi, trecenta dolia olei impleuerunt. Completo verò anno, iterum per eadem loca tranſeuntes, vidimus ſecantes oſſa illius, ex quibus eadem Vrbes reſtauratæ ſunt*. Quod hic dicitur de ſtructura ſexaginta Ciuitatum ex vnius Ceti oſſibus valdè hyperbolicum eſt. Equidem ſimile quid refert Olaus Magnus lib. 21. capite 22. *De Gentibus Septentrion.* ſed

ollam profundum. *Et niſi occultaſſet caput ſuum in horto deliciarum in Paradiſo, nulla creatura ſtare poſſet ob odorem illius, S. D.* (Ibidem v. 22.) Mare ponet vt ollam pigmenti. *Et quando ſtetit, facit porcas & portas, ſeu ſulcos & ſulcis in mari, S. D.* (Ibid. v. 23.) Poſt eum lucero faciet ſemitam. *Dixit R. Acha Bar Iacobi: Abyſſus non reuertitur in robur ſuum vſque ad 70. annos, S. D.* (Ibid.) Reputabit abyſſum ad ſenectutem, & non eſt ſenectus minor 70. annorum.

Quid vltra addendum eſt de enormiſſima Leuiathani proceritate; quandoquidem ſupra dorſum immenſam Oceani aquarum molem ſuſtineat? Imò totius mundialis machinæ pondus על גפא חדא *ſuper vnica ala* leuiſſimè portet, vt ex traditione Talmudica legitur in זהר *Zohar* ſuper Exod. pag. 108. b. editionis Mantuanæ in 4. poſt §. ואם. Non Leuiathano tantùm ſtupendam magnitudinem attribuunt Talmudiſtæ, ſed etiam alijs Balenis incredibilem prorſùs corporis vaſtitatem donant; neq; vlla ex parte cedere volunt Olao Magno Gotho, quamuis inter hunc & illos maxima interſit differentia; nam eorum, quæ ab Olao referuntur, fides penes eundem remanet; at, quæ à Talmudiſtis narrantur, non ſunt in dubium reuocanda.

ואפילו אמרו לך חכמים על ימין שהוא שמאל ועל שמאול שהוא ימין לא תזו מדבריהם

Et quamuis dixerint tibi ſapientes, dexterā eſſe ſiniſtrā, & ſiniſtrā eſſe dextrā, non debes vnquam ab eorum verbis recedere

His prærogatiuas attribuunt Leuiathano Iudæi. Sed ſi Leuiathano tanta virtus & fortitudo ineſt, quomodo expiſcandus erit, & extrahendus de mari? Talmudiſtæ ingenioſi adinuenerunt modum; Piſcatorem faciunt Gabrielem, & hamo ſuo extrahet illum. In *Bauà Batrà* capite *Haſſephinà*, pagina 74. & 75. legitur

בבא בתרא הספינה דף עד ע״ב בסוף הדף ובתחילת דף עה אמר ר׳ יוחנן עתיד גבריאל לעשות קנוניא עם לויתן שנ׳ תמשוך לויתן בחכה ובחבל תשקיע לשונו ואלמלא הקב״ה עוזרו אין יכול לו שנ׳ העושו יגש חרבו כי אתא רב דימי אמר ר׳ יונתן בשעה שלויתן רעב מוציא הבל מפיו ומרתיח כל מימי שבמצולה שנ׳ ירתיח כסיר מצולה ואלמלא מכניס ראשו לגן עדן אין כל בריה יכולה לעמוד בריחו שנ׳ ים ישים כמרקחה ובשעה שצמא עושה תלמים תלמים בים שנ׳ אחריו יאיר נתיב אמר ר׳ אחא בר יעקב אין תהום חוזר לאיתנו עד שבעים שנה שנ׳ יחשב תהום לשיבה ואין שיבה פחותה משבעים

Cod. *Bauà Batrà* cap. *Haſſephinà* pag. 74. b. *in fine, & in princ.* pag. 75. *Dixit R. Iochanan: Facturus eſt Gabriel venationem cum Leuiathano, S. D.* (Iob 40. 20.) Detrahes Leuiathan hamo, & fune demerges linguam eius? *Et niſi Deus ſanctus benedictus adiuuaret eum, quicquam in eum facere minimè potuiſſet, S. D.* (Ibidem v. 14.) Qui fecit eum, applicabit gladium ſuum. *Quando venit R. Dimi, dixit R. Iochanan: Quando Leuiathan eſt famelicus, educit halitum de ore ſuo, & contremiſcere facit omnes aquas, quæ ſunt in profundo, S. D.* (Iob 41. 22.) Ferueſcere faciet veluti

erit tamquam ſapor capitis piſcis, qui eſt in mari Tiberiadis. Et ſocius eius dicit: Arguit contra בצלצלו in vmbraculo eius, *Aitque: Quicumque fecerit præceptum aſcendendi ad ſolemnitates, veniet, & manducabit de capite* (Leuiathan) *& ſapor eius ſicut ſapor piſcis, qui eſt in mari magno; ſubitò ipſi Veuient, & cænabunt ſuper eum. S.D.* (Iob 20. 25.) Cœnabunt ſuper eum ſocij, *qui ſcilicet conſociatus fuerit præceptis. Alio modo:* Cœnabunt ſuper eum ſocij, *id eſt cateruatim:* (Multæ enim ſunt ſocietates Iuſtorum) *nam alij ſunt* (Doctores) *Biblici; alij Miſnaci; alij Ghemarici; alij Allegorici; alij obſeruatores præceptorum; & alij operatores bonorum operum: Omnis ſocietas & ſocietas Veniat, & accipiat portionem ſuam. Et ſi mihi tu dixeris: Erit inter eos lis. Scriptura ſtatim occurrit:* Diuident illum inter negotiatores. *Ne legas, niſi* כנעניים *Chananæos, Iſti ſunt Mercatores: nam ſicut Mercatores, qui habent lapidem pretioſum in communi ſocietate Vendunt illum, & accipiunt pecuniam, illamque inter ſe diuidunt, & ſecundùm portionem pecuniæ, quam in emptione gemmæ vnuſquiſque contulerat, partem ſuam ſine aliqua lite, aut controuerſia, accipit: ita in tempore futuro, non erit inter eos iurgium, ſed Vnuſquiſque ex Iuſtis ingredietur, & accipiet mercedem ſuam ſecundùm opera ſua. Idcircò dictum eſt:* Et diuident illum inter Mercatores. *Et ſcriptum quoque eſt* (Iſai. 23. 8.) Cuius negotiatores Principes, mercatores eius inclyti terræ. Has

guentationis, ſicut opus aromatum ponet mare, *ſicut dicitur* (Exod. 30. v. 25.) Pigmentum vnguenti, opere pigmentarij. (Iob 41. 23.) Poſt eum lucere faciet ſemitam, reputabit abyſſum quaſi ſeneſcentem. *Eo, quia ipſe habitat ſuper abyſſum, exiſtimatur quòd ibi ipſe habitet. Quid facit Deus ſanctus benedictus, prodire facit Behemoth & Leuiathan, & iſti ad inuicem præliantur, ſicut ſcriptum eſt* (Iob 41. 7.) Vnus contra vnum admouentur, & ventus non ingredietur inter eos. *Et quid eſt ventus niſi Angeli miniſterij? qui Vocantur Ventus, ſeù ſpiritus, S. D.* (Pſ. 104. 4.) Qui facit Angelos ſuos ſpiritus. *Statim Behemoth & Leuiathan conglutinantur ad inuicem, S. D.* (Iob 41. v. 8.) Vnus alteri coniungetur. *Et poſtquam alter alteri coniunctus fuerit, nunquam ſeparabuntur. S. D.* (Ibid.) Capient ſe, & non ſeparabuntur. *Quid faciet Deus ſanctus benedictus? Annuet Leuiathano, qui percutiet Behemothem pinnis ſuis, & interficiet. Et annuet Behemothi, qui & percutiet Leuiathanum cauda ſua, & cadet. Protinus Deus ſanctus benedictus quid faciet? Accipiet pellem Leuiathani, & faciet Tugurium pro Iuſtis, ſicut ſcriptum eſt.* (Ibid. 40. 26.) Nunquid replebis in Tabernaculis pellem eius, & in vmbraculo piſcium caput eius? *R. Nachman, & R. Hunna, & R. Leui Bar Scialôm, Vnus ex ipſis dicit: Oppono* בצלצלו in vmbraculo eius, *& dico: Omnis qui obſeruauit præcepta veniet, & accipiet, & manducabit de capite* (Leuiathani) *& ſapor ipſius*

eius timebunt fortes; *& non ſunt fortes, niſi Angeli miniſterij, S. D.* (Pſal. 89. 7.) Quoniam quis in æthere æquabitur Domino: aſſimilabitur Domino in filijs אלים Angelorum? *Sequitur* (Iob 41. 16.) A contritionibus purgabunt ſe? *Quid ſibi vult*, A contritionibus purgabunt ſe? *Vult dicere: Quod quando* (Leuiathan) *quærit cibum, indurat caudam ſuam, & facit fractionem in mari: & piſces congregantur, & veniunt illuc, & ipſe cibat ſe illis, & non purgant ſe niſi intentione, S. D.* (Iud. 20. 16.) Omnis hic funda iaciebat lapidem ad capillum, & non aberrabat. *Et Deus ſanctus benedictus dicit Angelis: Arripite gladios. & deſcendite ſuper eum. Protinus arripiunt gladios, & irruunt in Leuiathan, & non poſſunt inflectere illum, S. D.* (Iob 41. 17.) Attingens eum gladio, & non ſtabit: lancea profectionis, & lorica. *Quemadmodum lancea aufugit à lorica, ita* (Angelorum lancea) *aufugit à corio Leuiathan; & ferrum reputabitur ei vt palea, S. D.* (Ibid. v. 18.) Reputabit quaſi paleam ferrum: & quaſi lignum putridum æs. *Ipſi accipiunt arcus, & iaciunt ſuper eum ſagittas, & non inflectunt illum, S. D.* (Ibid. v. 19.) Non fugabit eum filius arcus. *Accipiunt lapides, & funda proijciunt ſuper Leuiathan, & ipſe putat quòd ſit ſtipula, S. D.* (Ibid. v. 19. & 20.) In ſtipulam verſi ſunt ei lapides fundæ. Sicut ſtipula reputatæ ſunt catapultæ. *Et ſcriptum eſt* (Ibid. v. 21.) Feruеſcere faciet veluti ollam, profundum maris, ponet veluti vas vnguen-

(Iob 40. 26.) Nunquid replebis in vmbraculis pellem eius? *Et ſi dixeris: Pellis Leuiathan non eſt res pretioſa, & honorabilis. Dixit R. Pinchàs Sacerdos Bar Chiſà, & R. Ieremias nomine R. Samuelis Bar Ràu Iſaac, fruſta* (ſeù ipſius ſquammæ) *dilatatæ obtenebrant Orbem Solis, S. D.* (Iob 9. 7.) Qui dicit Soli, & non orietur. (Ibid. 41. 21.) Sternet acutum ſuper lutum, non tibi eſt coinquinatio piſcis, *ſed locus ſtrati ſui, & locus ſtrati Leuiathan pulchrior eſt auro, idcircò dicitur*, Sternet acutum ſuper lutum. *Alio modo:* Qui dicit Soli, & non orietur, locus ſtrati ſui חרוץ *Charrùtz eſt aurum S. D.* Sternet aurum ſuper lutum. Corpus illius (Ibid. 41. 6.) fortitudines ſcutorum; *iſtæ ſunt ſquamæ illius*; clauſo ſigillo arcto. *R. Auà Bar Chaanà, & Rabbini noſtri qui iſta declarant, Vnus ex eis dicit: Claudit omnia ſigilla neceſſaria. At ſocij eius dicunt: Claudit omnia ſigilla* (rerum) *neceſſariarum. Aliter: Dixit R. Berachià Sacerdos: Dixit Deus ſanctus benedictus: Clauſi ſuper eum, & obſignaui illum, & arctaui. Alia expoſitio:* גאות אפיקי מגנים *Gahauà apikè maghinnim, ſuperbia fortitudinum ſcutorum; quia habet* (Leuiathan) *ſuperbiam celeſtem; & Deus ſanctus benedictus dicit Angelis miniſterij: Deſcendite, & committite cum co prælium, ſtatim deſcendunt; & præliantur cum eo. Leuiathan roborat vultum ſuum, & Angeli miniſterij videntes illum conturbantur ab eius aſpectu, & fugiunt, S. D.* (Iob 41. 16.) Ab altitudine

השרת רדו ועשו עמו מלחמה : מיד יורדים ועושים עמו מלחמה ולויתן חולה פניו ומלאכי השרת רואים אותו ומתבהלים מיראתו ובורחים שנאמר משאתו יגורו אלים ואין אלים אלא מלאכי השרת שנאמר כימי בשחק יערוך לה׳ דמה לה׳ בבני אלים : משברים יתחטאו מהו משברים יתחטאו לומר לך כשהוא מבקש לאכול הוא מקיש בזנבו ועושה שבר בים והדגים מתכוונים ובאים שם והוא אוכל ואין יתחטאו אלא כוונה כמה דאת אמר קולע באבן אל השערה ולא יחטיא והקדוש ברוך הוא אומר למלאכים טולו חרבות ורדו עליו מיד נוטלים חרבות ונותנים עליו ולא איכפת ליה שנאמ׳ ישיגהו חרב בלי תקום חנית מסע ושריה כשם שהחנית הזו בורח מן השריין כך הוא בורחת מעורו של לויתן והברזל חשוב לו כתבן שנ׳ יחשב לתבן ברזל לעץ רקבון נחושה : הם נוטלים עליו קשתות ומורים עליו חצים ולא איכפתלו שנא׳ לא יבריחנו בן קשת והם נוטלים אבני קלע וזורקים עליו והוא סבור שהוא קש שנ׳ לקש נהפכו לו אבני קלע : כקש נחשבו תותח וכתיב ירתיח כסיר מצולה ים ישים כמרקחה כמעשה בשמים ישים ים כמה דאת אמר רוקח מרקחת מעשה רוקח : אחריו יאיר נתיב יחשב תהום לשיבה : לפי שהוא יושב על תהום סבור ששם הוא יושב מה הקבה עושה מביא בהמות ולויתן והם עושים מלחמה זה עם זה דכתיב אחד באחד יגשו ורוח לא יבא בניהם ואין רוח אלא מלאכי השרת שנקראו רוחות שנ׳ עושה מלאכיו רוחות מיד בהמות ולויתן מתדבקים זה עם זה שנ׳ איש באחיו ידובקו ומשהם מדבקים זה בזה אינם מתנפשין זה מזה שנ׳ יתלכדו ולא יתפרדו מה הקבה עושה רומז ללויתן והוא מכה את הבהמות בסנפיריו ושוחטו ורומז לבהמות והוא מכה את לויתן בזנבו וממיתו מיד מה הקבה עושה נוטל עורו של לויתן ועושה סוכה לצדיקים דכתיב התמלא בסכות עורו ובצלצל דגים ראשו : ר׳ נחמן ורבי הונא ור׳ לוי בר שלום אחד מהם אומר מקיש בצלצלו ואומר כל מי שעשה מצות יבא ויטול ויאכל מראשו וטעמו כטעם ראש של

כח

דג שבים טבריא והברו אומר מקיש בצלצלו ואומר כל מי שעשה שצות רגליות יבא ויאכל מראשו וטעמו כטעם הדג שבים הגדול מיד הם באים ונכרים עליו שנ׳ יכרו עליו חברים מי שחבר עצמו במצות, דבר אחר **יכרו עליו חברים** חבורות חבורות יש בעלי מקרא יש בעלי משנה יש בעלי גמרא יש בעלי אגדה יש בעלי מצות יש בעלי מעשים טובים כל חבורה וחבורת באת ונוטלת חלקה ושמא תאמר יש ביניהם מריבת תלמוד לומר יחצוהו בין כנענים אל תהי קורא אלא בבין כנעניים אלו הפרגומטוטין כשם שפרגומטוטין הללו כשיש להם אבן טובה בשותפות הם מוכרים אותה בדמים נבשהם באים לחלוק דמיה אינם עושים מריבה אלא כל א׳ ואחד בא ונוטל חלקו לפי דמים שנתן כך לעתיד לבא אין ביניהם מריבה אלא כל א׳ ואחד מן הצדיקים יבא ויטול שכרו לפי מעשיו לכך נאמר יחצוהו בין כנענים אלו פרגמוטיטין וכתיב אשר סוחריה שרים כנעניה נכבדי ארץ :

Dixit R. Leui : Quicumque obſeruat preceptū Tabernaculorum ; etiam Deus S. B. ſedere illum faciet in Tabernaculo Leuiathan tempore futuro, S. D. (Iob 40. ver. 26.) Replebis in vmbraculis pellem eius &c. *Quando venerunt flagella ſuper Iob ſtabat & legebat quandam cauſam criminalem, S. D.* (Iob 23. 3.) Vtinam ſcirem & inuenirem eum (v. 5.) Scirem eloquia reſponderet mihi. *Dixit ei Deus ſanctus benedictus : Iob vbi es ? Et dicito :* Vtinam ſcirem & inuenirem eum ! *Iſtud eſt corium Leuiathan, quo ego in futurum* (Tabernaculum) *faciam Iuſtis. Si deficiam* (in merito) *palliolum vnum* (quo amiciar, fiet mihi.) *Habeo plenitudinem* (meritorum) *vt dicitur*

(Iob

quia ſcriptum eſt (Iob 41.9.) *Oculi eius ut palpebræ auroræ*. Maxima igitur eſt bellua iſta marina, de qua non ceſſant Iudęi in principalioribus ipſorum libris inculcare magnitudinem, fortitudinem, pulchritudinem, & alias prærogatiuas, quas illi attribuunt. Multa ex his referuntur in מדרש *Medràſc*, quæ exſcribuntur in ילקוט *Ialkùt* ſuper Iob c. 40. num. 927. hoc modo -

אמר רבי לוי כל מי שמקיים מצות סוכה בעולם הזה אף הקב״ה מושיבו בסוכו של לויתן לעתיד לבא שנ׳ התמלא בשכות עורו וגו׳ ׃ את מוצא בשעה שבאו היסורין על איוב היה עומד וקורא תגר אחר מדת הדין שנ׳ (איוב כ״ג ׃ ג׳ ׃) מי יתן ידעתי ואמצאו אדעה מלים יענני אמר לו הקב״ה איוב מה אתה עומד ואומר מי יתן ידעתי ואמצאהו הרי עורו של לויתן שאני עתיד לעשות לצדיקים לעתיד לבא אם חסר אני מטלית אחת ממנו ׃ ישלי למלאת שנ׳ (איוב מ׳ ׃ כ״ו ׃) התמלא בשכות עורו ׃ ואת עורו של לויתן אינו דבר משובח אמר רבי פנחס הכהן בר חייא ורבי ירמיה בשם ר׳ שמואל בר רב יצחק מספסי תדוחות שלא סכתות גלגל חמה של (איוב ט׳ ׃ ז׳) האומר לחרס ולא יזרח (שם מ״א כ״א ׃) ירפד חרוץ עלי טיט ׃ אין לך מוהם של דג אלא מקום רפירתו ומקום רפירתו של לויתן יפה של זהב לכך נאמר ירפד חרוץ עלי טיט ׃ דבר אחר האומר לחרס ולא יזרח מקום רפירתו חרוץ הוא זהב של ירפד חרוץ עלי טיט ׃ (שם מ״א ׃ ו׳ ׃) גאות אפיקי מגני ׃ אלו קשקשים שלו סגור חותם צר ׃ רבי אבא בר כהנא ורבותינו שברוזם אחד סתן אומר סוגר כל חותמות הצרכים והברע אומרים סוגר כל חותמות המצרכים ׃ דבר אחר אמר ר׳ ברכיה הכהן אמר הקב״ה סגרתי עליו וחתמתי עליו והצרתי דבר אחר גאות אפיקי מגנים שיש לו גאות של מעלה הקדוש ברוך הוא אומר למלאכי

השרת

mundum, & abominabile. Nam Piſces quò maiores, eò viſu horribiliores, & guſtu deteriores ſunt.

Non, reſpondent Hebręi, ſed Leuiathan eſt viſu delectabilis, & guſtu cunctis alijs piſcibus exquiſitior; cuius rei ſignum eſt, quia ſi eius caro, quæ ſeruatur pro conuiuio ſalita, bona eſt, quanto melior erit illius qui viuus reſeruatur? Et ad aſpectum, quod attinet, quid dicemus? Si ad lumen, & ſplendorem pellis Leuiathan ambulabunt gentes & Reges; conſequens eſt, quod ſit animal pulcherrimum & ſpecioſiſſimum. Vnde hanc Leuiathanis pulchritudinem Iudęi probare intendunt ex oculis ipſius; nam quidam Rabbinus aliquando in mari conſpexit quoddam lucidum inſtar Solis, & ab alio Rabbino edoctus fuit, illud fuiſſe oculos Leuiathan. Refertur hoc in eodem Codice *Bavà Batrà* pag. 74. b. paulò ante med. his verbis

ת״ר מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע שהיו באין בספינה והיה רבי אליעזר ישן ורבי יהושע ניעור נזדעזע ר׳ יהושע ונינער ר׳ אליעזר א״ל מה זה יהושע מפני מה נזדעזעת א״ל מאור גדול ראיתי בים א״ל שמא עיניו של לויתן ראית דכתיב (איוב מ״א ט׳) עיניו כעפעפי שחר ׃

Eſt traditio: Caſus in R. Eliezer, & R. Ioſue. Dum ſulcabant mare, R. Eliezer dormiebat, & R. Ioſue vigilabat. Contremuit vehementer R. Ioſue, & euigilare fecit R. Eliezer; qui dixit: Quid hoc eſt R. Ioſue, quia ita contremuiſti? Dixit ei: Luminare maius vidi in mari. Dixit ei (R. Eliezer) *Forſan oculos Leuiathan vidiſti.*

S. D. (Iob 40. 24.) Et ligabis eum puellis tuis. *Et quod ex corio* (Leuiathan) *ſuperfuerit, expandet Deus ſanctus benedictus ſuper murum Ieruſalem, & ſplendor eius lucebit ab vno extremo ad aliud extremum mundi, S. D.* (Iſai. 60. 3.) Et ambulabunt gentes in lumine tuo, & Reges in ſplendore ortus tui.

Hæc de Leuiathano ex R. Salomone, qui ex Talmude Cod. *Bauà Batrà* citato ea habuit, vbi pag. 74. b. de eodem circa medium adduntur –

אמר רב יהודה אמר רב כל שברא הקב״ה בעולמו זכר ונקבה בראם אף לויתן נחש ברח ולויתן נחש עקלתון זכר ונקבה בראם ואלמלא נזקקין זה לזה מחריבין כל העולם כולו מה עשה הקב״ה סירס את הזכר והרג הנקבה ומלחה לצדיקים לעתיד לבא שנ׳ (ישעיה כ״ז: א׳:) והרג את התנין אשר בים :

Dixit Ràu Iudas, Dixit Ràu: Quicquid Deus ſanctus benedictus creauerat in mundo ſuo, maſculum & fœminam creauit eos: etiam Leuiathan ſerpentem oblongum, & Leuiathan ſerpentem tortuoſum, maſculum & fœminam creauit eos; & ſi alter alteri ſe iunxiſſet, euertiſſent totum mundum. Quid fecit Deus ſanctus benedictus, euirauit maſculum, & occidit fœminam, & ſaliuit pro Iuſtis in ſeculo futuro, S. D. (Iſai. 27. 1.) Et occidet Cetum qui in mari eſt.

Putant locum Iſaiæ de Leuiathano ſerpente vecte, & ſerpente tortuoſo, intelligendum eſſe de Cete quinto die creatis; quod quàm falſum ſit, infrà oſtendemus. Interim quid ſomniantes Rabbini de Leuia-

thano vlterius dicant, referamus.

In eodem Cod. *Bauà Batrà* pagina 74. circa fin. legitur; Leuiathan vnico die cibari quodam piſce minimo inter beſtias maritimas, cum tamen eſſe 300. leucarum in magnitudine aſſeritur. Verba Talmudis ſunt –

רב ספרא משתעי זימנא חדא הות קא אזלינן בספינתא וחזינן ההוא כוורא דאפקיה לרישיה מימא ואת ליה קרני וחקיק עליה אנא בריה קלה שבים והוינא תלת מאה פרסי ואזילנא לפומיה דלויתן : אמר רב אשי ההוא עיזא דימא הוא דבחישא ואית לה קרני :

Ràu Siphrà narrauit mihi; Aliquando cùm eſſem in Naue, vidimus quendam piſcem, qui caput extollebat ſupra aquas, & habebat cornua, & erant inciſa in eis (hæc verba) *EGO SVM CREATVRARVM MINIMA, QVAE SVNT IN MARI, & erat 300. leucarum, & ingrediebatur in os Leuiathan.* Gloſſa Raſci, שיאכילנו היום *Vt eſſet ei cibus vnius diei. Dixit Ràu Aſcè: Illa eſt Capra marina, quæ omnia inueſtigat, & habet cornua.* En magnitudinem Leuiathani! Eſt prouerbium: *Ab vngue Leonem*, hoc eſt, ab vngulæ magnitudine, animalis cognoſcitur moles. At Leuiathan piſcis cùm ſit, vngulas habere non poteſt. Ideò ex oris hiatu, docent nos Mathematici iſti Talmudiſtæ Leuiathani magnitudinem metiri. Per regulam proportionum excreſcere eam faciunt in immenſum. Ergo (dices) Si Leuiathan vaſtiſſimum ſit animal marinum, erit quoque ſordidum, immun-

קופי שנ׳ (ישעיה ס׳ ג׳) והלכו גוים לאורך
ומלכים לנוגה זרחך׃

Dixit R. Iochanàn: Præparauit
Deus ſanctus benedictus facere conui-
uium Iuſtis in futurum ex carnibus Le-
uiathan, ſicut ſcriptum eſt (Iob cap.
40. 25.) יכרו Cœnabunt ſuper eum
ſocij: *neque eſt* כירה cœnatio *niſi con-*
uiuium, S. D. (2. Reg. 6. 23.) Et
præparauit eis כירה conuiuium ma-
gnum, & comederunt & biberunt:
neque SOCII ſunt, niſi Doctores Rab-
bini, S. D. (Cantic. 8. 13.) O ha-
bitans in hortis ſocij, attendentes vo-
ci tuæ audire fac me. *Et quod reli-*
quum erit, diuident, & ex eo facient
mercaturam in plateis Ieruſalem, S.D.
(Iob 40. 25.) Dimidiabunt eum
inter negotiatores: *Et non ſunt ne-*
gotiatores, niſi mercatores, S. D.
(Hoſea 12. 8.) Mercatoris in manu
eius ſtatera doloſa, opprimere dile-
xit. *Et ſi opponere aliquid volueris*
(alio modo; & probabis ex Iſai.
c. 23. 8.) Cuius negociatores Prin-
cipes mercatores eius inclyti terræ.
Et dixit Rabbà: Dixit R. Iochanàn:
In futurum, paratus eſt Deus ſanctus
benedictus facere Tabernaculum Iuſtis
ex corio Leuiathan, S. D. (Iob 40.
26.) Nunquid replebis in vmbracu-
lis pellem eius. *Meretur, faciunt ei*
Tabernaculum. Non adeo meretur,
faciunt ei Vmbellam, S. D. (Ibid.)
In vmbella piſcium caput eius. *Me-*
retur, faciunt ei Vmbellam; non adeò
meretur, faciunt ei Torquem; S. D.
(Prou. 1. 9.) Et Torques gutturi
tuo. *Meretur, faciunt ei Torquem;*
non meretur, faciunt ei Amuletum;
S. D.

cendo: Ibimus vobiſcum, quia audi-
uimus Deum eſſe vobiſcum. Vbi R.
Salomon [illegible]

עשרה אנשים: משבעים אומות: הרין שבע
מאות לכל כנף וכנף הרי לארבע כנפות הטלית
אלפים ושמונה מאות׃

Decem homines, ex ſingulis Septua-
ginta Nationibus ſunt 700. pro quali-
bet ora Veſtis; at iſta ſunt quatuor,
ergo erunt bis mille & octingenti Viri
(pro ſingulis Iudæis.) Hæc omnia
cum impudentiſſimo abuſu Sacrarũ
Scripturarum docent Talmudiſtæ.
Sed potiſſimum in Codice בבא בתרא
Baua Batra cap. 5. הספינא *Haſſephinà*
pag. 75. hæc quæ ſequuntur de Le-
uiathano habentur.

אמר ר׳ יוחנן עתיד הקב״ה לעשות סעודה
לצדיקים מבשרו של לויתן שנאמר (איוב מ׳ כח׃)
יכרו עליו חברים ואין כירה אלא סעודה שנאמר
(ב׳ מלכים ו׳ כג׃) ויכרה להם כירה גדולה
ויאכלו וישתו ואין חברים אלא תלמידי חכמים
שנאמר (שיר ח׳ יג׃) היושבת בגנים חברים
מקשיבים לקולך השמיעיני׃ והשאר מחלקין אותו
ועושין בו סחורה בשוקי ירושלם שנאמר (איוב
מ׳ כח׃) יחצוהו בין כנענים ואין כנענים אלא
תגרים שנ׳ (הושע יב׳ ח׳) כנען בידו מאזני
מרמה [illegible]
[illegible] הותרים [illegible] נכבדי ארץ
ואמר רבה אמר ר׳ יוחנן עתיד הקב״ה לעשות
סוכה לצדיקים מעורו של לויתן שנ׳ (איוב מ׳
כו׃) התמלא בסכות עורו זכה עושין לו סוכה
לא זכה עושין לו צילצל שנ׳ (שם) ובצלצל דגים
ראשו זכה עושין לו צילצל לא זכה עושין לו ענק
שנ׳ (משלי א׳ ט׳) וענקים לגרגרותיך זכה
עושין לו ענק לא זכה עושין לו קמיע שנ׳ (איוב מ׳
כט׃) ותקשרנו לנערותיך והשאר פורסו הקב״ה
על חומות ירושלם [illegible] העולם ועד

ſtis in ſeculo futuro: nam ſi ambo creaſſent, & propagata fuiſſent, mundus coram eis non ſubſtitiſſet. Ex hoc intelligitur, quid ſit Leuiathan Iudæorum, Piſtrix ſcilicet vaſtiſſimæ molis, vnicus in Mari magno, in Oceano, occidendus tempore Meſſiæ, & parandus in menſa Iuſtorum. Sed qua arte capietur, & occidetur? Omnia docent Rabbini, vt videbimus. Interim de Leuiathano nihil intactum relinquunt: nam poſtquam carnes illius deuorandas Iuſtis obtulerint, & reſiduum per plateas Ieruſalem vendendum expoſuerint; pellem quoque eius in varios vſus adaptant, ex qua, vel Tuguria contra Solis ardorem fabricant, vel vmbellas: vel Torquem efficiunt, vel Amuletum de collo pendens componunt, diſtribuuntque Iudæis ſecundùm ipſorum merita. Reliquum quod de pelle ſupereſt, pretioſiſſimis periſtomatibus confectis, ea ſuper muros Ieruſalem expandunt, ad quorum ſplendidiſſimum jubar illecti Orbis terrarum populi, & Reges, cum gaudio magno pergent in Ieruſalem, iuxta illud Iſaiæ 60. v. 3. *Et ambulabunt gentes in lumine tuo, & Reges in ſplendore ortus tui.* Ibi ſubmiſſis vultibus deprecabuntur Iudæos, vt eos velint pro famulis & ſeruis habere, qui hilari vultu ſuſcipientur in famulos; ita vt ſingulis Iudæis 2800. ex alijs Nationibus ſeruituri ſint. Hoc colligere exiſtimant ex Zachariæ Prophetia cap. 8. 23. *Et apprehendent decem homines ex omnibus linguis Gentium, & apprehendent oram Viri Iudæi, dicen-*

cido nauigio futilium commentationum nauigantes, ineuitabili animæ naufragio miſerrimè ſe committunt, ipſorum & Iudaicæ plebis æterna iactura: quibus (vt faciliùs capiantur, & captæ firmiùs retineantur) eſcam hamo hærentem oſtendunt conuiuij lautiſſimi, dapibus pretioſiſſimis inſtructi ex carnibus *Leuiathan*, *Becmòth*, & *Ziz Sadài*. Sed antequam conuiuium hoc Iudaicum deſcribamus, operę pretium erit, priùs ſingula hæc animalia ex lacunis & lucis Ghemaræ venari, & capi; capta exponi, expoſita intueri, & illorum vaſtiſſimam molem admirari: ex his enim cognoſcemus quantùm ſublimis fuerit antiquorum Rabbinorum intellectus, qui hæc omnia excogitarunt, & in Talmudicis Tabulis tanquam Dei oracula ex Sina monte accepta, redegerunt, & indoctæ ac rudi Iudæorum plebi vendiderunt vt Sacra.

Primò itaque dicunt, quòd illud Geneſ. 1. ver. 21. *Et creauit Deus* את התנינים *Cetos magnos*, intelligendum eſſe de לויתן *Leuiathan*, cuius mentio fit apud Iob, lib. Pſalmorum, & Iſaiam. Ita intelligit R. Salomon Iarchi ex antiquorum commentis, vbi ſic ait.

בדברי אגדה הוא לויתן ובן זוגו שבראם זכר ונקבה והרג את הנקבה ומלחה לצדיקים לעתיד לבא שאם יפרו וירבו לא יתקיים העולם בפנים

In Aggadah, dicunt eſſe Leuiathan & coniugem ſuam, quos creauit marem & fœminam: ſed fœminam occidit, & ſale condiuit, facturus epulum Iu-

uandas; de ordine ſedendi, de tempore refectionis; & de modeſtia inter comedendum. Probantur hæc omnia varijs exemplis Sacræ Scripturæ.

In Quarto agit *De Conuiuio corporali, & ſpirituali Iuſtis præparato in ſeculo futuro*; & in eo inueſtigantur multæ Rabbinicæ rationes ex Scripturis malè intellectis, & ex Talmude hauſtæ, quas dulciores ſuper mel, & fauum eſſe exiſtimat. Vbi etiam agitur *De Reſurrectione mortuorum*. Et quia in hoc loco *De Conuiuio Iuſtis in ſeculo futuro parando* fit mentio, non iniucundum erit referre, quid de hoc conuiuio dicant, & doceant Iudæi. Sit igitur

De Rabbinico Conuiuio, quod Iudæi tempore ſui deplorati Meſſiæ expectant, Diſſertatio: vbi de triplici ferculo Leuiathan, Beemòth, & Ziz Sadài.

VBique prædicant Iudæi, poſtquam Meſſias ſuus ex quatuor terræ angulis Iudæos collegerit, & in terram olim antiquis Patribus repromiſſam, introduxerit, reſtaurata Ieroſolyma, Templo reædificato, & legitimis reſtitutis; tandem omnia complenda ſumptuoſiſſimo epulo, in quo trium tantùm animalium opiparè condita fercula apponentur, Marini, Terreſtris, & Volatilis. Hęc expiſcari, venari, & aucupari credunt ex Sacris literis: nam verſatiſſimi iſti Rabbini in Mari magno Scripturarum Sacrarum fragili, & emarcido

Cad Hakkèmach: *R. Bechaij Ben Aſcer*. Vocatur autem *R. Bechaij Haddaijàn Iudex*, quia cùm eſſet doctus Iuris Conſultus, Ius Iudæis dicebat. Iſti autem Rabbini poſtquam ſemel nomen Iudicis adepti ſunt, illud nunquam relinquunt. Quòd autem Auctor *Spicilegij* in fine libri *Iucbaſin* poſiti, & alij vocent *R. Bechaij Seniorem* הדיין *Haddaijàn Iudicem*, id propterea faciunt, quia & ipſe Iudicis officium exercuerat. Vterque igitur *Bechaij* Iudex fuit, & vterque aliquando ab Auctoribus appellatur *Haddaijàn*. Porrò hic noſter הדיין *Haddaijàn* etiam ſcripſit

שלחן ארבע *Sciulchàn harbaà Menſam quadratam*; vbi de benedictionibus, vrbanitate, & alijs ceremonijs in menſa ſeruandis agitur. Diuiditur in quatuor שערים *Sciaarim Portas* ſiuè *Tractatus*.

In Primo tractat *De benedictionibus ſeruandis à Iudæo in menſa*, cum auctoritatibus petitis ex Ghemarà. *De octo ſpeciebus aromatum, quæ ingrediebantur ſuffitum Moſaicum, & horum rituum* rationes adducit.

In Secundo declarat, *Quomodo Iudæus ſe gerere debeat in ipſa comeſtione, & ad quem finem comedere debeat; & cur in die ieiuniorum, maximè in die expiationum abſtinendum ſit à cibi ſumptione.* Declarat etiam *Finem, ob quem antiqui Patres conuiuia inſtituerunt, & exercuerunt. Et Quare primo noſtro Parenti eſus carnium fuerit interdictus, & Noacho conceſſus.*

In Tertio proponit, & explicat *Documenta, & Vrbanitates in menſa ſer-*

306. min. ſupputat. Chriſti 1546. apud Marcum Antonium Iuſtinianum, charactere Rabbinico, ſed grandiuſculo, & eleganti, cum locis Sacrę Scripturæ, & Talmudis in margine appoſitis. In frontiſpitio hæc verba leguntur.

„ ספר כד הקמח שחבר הרב רבינו בחיי הדיין ז״ל וכו׳ ויש בו דרשות במספרם ששים חמת הדברים הצריכים לאדם בהנהגתו דברים מספרים כבוד אל וקדושתו ונתוסף בהדפסת זאת החבור המורה מקום בתלמוד הבבלי גם מהארבע ועשרים ׃

Liber Cadi farinæ, quem compoſuit Rau Magiſter noſter Bechaij Haddaijàn Iudex, b. m. &c. complectitur ſermones numero ſexaginta. Sexaginta enim verba ſunt homini pernéceſſaria, & ad vſum ipſius. Verba quæ enarrant gloriam Dei & ſanctitatem eius. Et in hac impreſſione indicantur loca Talmudis Babylonici, & 24. librorum Scripturæ.

Et quia hic Auctor vocatur *Bechaij Iudex*, nullo alio Patris nomine addito, ſuſpicio eſſe poteſt, an ſit *Bechaij Ben Aſcer*, an verò *Bechaij* antiquior, cognominatus הזקן *Hazzakèn Senior*, de quo ſequenti num. Creſcit ſuſpicio ex eo, quia hunc *Bechaij* ſeniorem etiam Iudicem communiter appellant. His non obſtantibus.

Dicendum eſt, quòd *Bechaij Haddaijàn* notatus in præfato libro *Cad Hakkèmach*, & *Bechaij Ben Aſcer*, ſunt vnum & idem. Patet ex eò, quia omnes Auctores, nemine excepto, vt videbimus in fine huius Auctoris, omnes (inquam) tribuunt hoc opus

Cad

ſuis ſuper Pentateuchum Moſis.

כד הקמח *Cad hakkèmach Cadum farinæ*, Tit. ex 1. Reg. 17. 14. Sunt variæ *Expoſitiones* diuerſorum locorum Sacræ Scripturæ iuxta diuerſas materias appoſitè ſelectas, ſecundùm quòd aliqua litera Alphabeti initio ſuo occaſionem tractandi dederit; nam ordine Alphabetico materiæ iſtæ ſunt diſpoſitæ, vt v. g. in litera ח pro Arguméto aſſumitur חתן בבית הכנסת *Sponſus in Synagoga*. Et pro Themate affertur illud Iſa. c. 33. 17.

מלך ביפיו תחזינה עיניך תראינה ארץ מרחקים ׃

Regem in pulchritudine ſua videbunt oculi tui: videbunt terram longinquam; explicatur hic verſiculus varijs modis, applicatur Diuinæ Maieſtati exiſtenti in Eccleſia tamquam Sponſo, & deinde deſcenditur ad carnalem Sponſum; & ad lætitiam ſeptem dierum *Nuptiarum &c.* Aliud exemplum. In eadem litera ח. Argumentum חתן על השלחן *Sponſus ad menſam. De Nuptialibus conuiuijs*; ex Cant. Cant. cap. 5. 1. *Veni in hortum meum ſoror mea Sponſa, collegi myrrham meam cum aromate meo, comedi fauum meum cum melle meo; bibi vinum meum cum lacte meo: comedite ſocij; bibite & inebriate vos dilecti.* Multis modis hæc verba explicantur; ſpiritualiter ea intelliguntur de Anima, quæ Sponſa vocatur &c. omnia auctoritatibus Script. & Ghemarę probantur; opus certè nō aſpernendum, & Concionatoribus valdè vtile, cùm varijs eruditionibus ſit refertum. Excuſ. Venetijs anno ש״ו

mentis tam fertilis eſt, vt frequenter ex ea, verſatus in lingua Hebraica, multa colligere poſſet noſtræ fidei non inutilia, quamuis Auctoris intentio longe abeat à nobis, cùm ſæpè in nos irruat, & oblatret; omnia tamen maledicta in nouis editionibus expuncta ſunt. Itaque eiuſmodi *Elucidatio* -

I. Excuſa fuit an. mundi ה׳ 207. min: ſupput. Chriſti 1447. ſeptem annis poſt nouum ſcribendi genus ſine calamo inuentum. Locus impreſſionis ſupprimitur.

II. Piſauri anno ה״ר 274. Chriſti 1514 apud Gerſonem ex hæredibus Soncinæ familiç.

III. Arimini an. ה״ר 286. Chriſti 1526. apud hæredes familiæ eiuſdem.

IV. Venetijs anno ה״ר 304. Chr. 1544. Et ibidem an. ה״ר 306. Chriſti 1546. apud Danielem Bombergum, opera & ſtudio R. Moſis Ben Zachariæ Sacerdotis de Corfù cum locis Scripturæ in margine annotatis. Omnes iſtæ editiones ſunt in folio characteribus quadratis, & in Bibliotheça Vaticana cum alijs mmſſcc. eiuſdem Auctoris aſſeruantur. Minori charactere excuſa fuit Riuæ Tridenti an. mun. ש״ט 319. m. ſup Chr. 1559. in fol. par. Buxtorf. in Bibliot. Rabb. pag. 319. 2. edit. dicit extare quaſdam ביאורי בחיי *Elucidationes Bechai*, rerum difficilium, Cabaliſticarum prçſertim, quæ in Bechai occurrunt. Has ego non vidi, niſi forſan fallatur Buxtorfius ex titulo ביאור *Bijùr* appoſito in elucidationibus

 ſuis

בח

שלחן ארבע לר׳ בחיי בר אשר ן׳ חלאוה ; ובלועז ליברריא על [illegible] בסימן תתמ״ו [illegible]

ס׳ מאיר עינים והוא פירושים על דרך הקבלה על פסוקי התורה עלו בספר הזה המחבר שכתב דברי הרב שהוא תלמיד הרשב״א שמזכיר תמיד ומורי הרשב״א ואולי הוא ר׳ בחיי וכתוב בגליון בסוף ספר יבואו לידם הנזכר תנא שלו ר׳ בחיי ספר כמה פירושים על הקבלה ואלו הם

אהל מועד ; ספר האמונה ; ס׳ העשירית ; ספר העיון ; וסוד יהוה ;

321 BECHAII, ſeù BACHIE' BEN ASCER Cæſarauguſtanus Aragonenſis Hiſpanus, diſcipulus הרשב״א *Harriſcbà*, hoc eſt R. Salomonis Ben Addèreth, qui anno 66. ſexti millenarij adhuc Synagogam Barcinonenſem regebat, & hoſpitio R. Aſcer Germanum receperat, vt diximus ſuprà num. 311. Cepit *Harriſcbà* Iura Iudaica explanare anno 5040. Chriſti 1280. vnde an. 5051. Chriſti 1291. hic eius diſcipulus inter Doctores clarere viſus eſt, edito *Commentario in Legem Moſis*, de quo ſtatim dicemus. Prçter Iudaici Iuris prudentiam, quam optimè à Magiſtro ſuo *Harriſcbà* didicerat, etiam inſignis Cabaliſta fuit, & non ignarus Philoſophiæ, vndè nonnullos libros eruditè ſcripſit; inter quos primò eſt recenſenda

ביאור על התורה *Biùr al Hattorà* *Elucidatio in Legem Moſis*; quam anno 51. minoris ſupputationis, vt ipſemet ſcribit ſect בראשית anno ſcil. Chriſti 1291. euulgauit, & ſub nomine בחיי *Bechaij*, ſeù vt alij legunt, *Bachiè*, circumfertur. In ea totus Pentatouchus elucidatur, triplici via, Litterali, Allegorica, & Cabalica; & in adducendis antiquorum Com-

Lex Hebræa mihi eſt, lingua Latina minùs.

Excuſus eſt cum Annulorum trium diuerſi generis Inſtrumentorũ Aſtronomicorum per Ioannem Dryand. Medicum & Mathematicum Marpurgenſem. Marpurgi apud Eucharium Ceruicornum Agrippinatem an. 1537. in 4. & ibidem an. 1557. apud eundem, niſi ſit error Impreſſionis, & pro 1557. reponendum ſit 1537. nam characteris & chartæ qualitas omninò eadem eſſe videtur.

סב׳ **ר׳ בוסתנאי או מעשה רבי**

בוסתנאי ראש הגולה אשר בבבל וזה מעשה הוא על מה שבא לישראל על ידו ועל אשר חותמי בית דוד בחוקקים צורת זבוב וכו׳ : נמצא בחבור מעשיות מהמדרשות והאגדות : נדפס בווירונה שנת ת״ז לפ״ק : ואמר בעל שלשלת הקבלה דף ל״ו כי בימיהם גברה מלכות ישמעאל על מלכות פרס : ומלך ישמעאל הנקרא עלי כבד מאד רבי בוסתנאי ונתן לו לאשה בת מלך פרס אחרי שנתגיירה : וזה הרב היה בשנת כמו ד׳ אלפים ש״ס ליצירה :

320 BOSTANNA'I, ſeù *Hiſtoria R. Boſtannài Principis Captiuitatis in Pumbeditâ Babyloniæ: De ijs quæ tempore ſuo Iudæis acciderunt*: Item *De Sigillis Domus Dauid; & quomodo in ipſis inſculpta erat Muſca &c.* Reperitur inter Hiſtorias Talmudicas excerptas ex *Midraſciòth*, & *Haggadòth* antiquorum. Excuſa Veronæ anno 407. min. ſupput. Chr. 1647. in 8. De eo fit mentio à R. Dauid Ganż ad an. 440. quinti millenarij, Chriſti 680. Auctor *Scialſcèleth hakkabalà* pag. 36. ait: *Tempore huius Boſtannài, Iſmaëlitas debellaſſe Regem*

Perſarum; cuius filia ab Ali Rege Iſmaëlitarum tradita fuit R. Boſtannai in Vxorem, & Hebræa effecta eſt. Hæc accidiſſe circa annum mundi 4360. Chriſti 600. ſcribit.

סכט **ר׳ בחיי בן אשר ן׳ חאלאיו או חאליוה מסראגוסטה**

אשר בארגון ספרד היה תלמיד הרשב״א ז״ל ר׳ שלמה ן׳ אדרת שבשנת ס״ו לאלף הששי עוד היה ראש ישיבה בברצילונה כי בשנת ה׳ אלפים ומ׳ התחיל בפירושו ובשנת נ״א לפ״ק תלמידו בחיי נעשה רב ודיין כי היה חכם ומקובל גדול וחבר כמה ספרים והראשון מהם הוא

ביאור על התורה והוא על שלשה דרכים : על דרך הפשט : על דרך המדרש ועל דרך הקבלה : ונמצא נדפס בראשונה שנת ר״ו ולא נזכר שם הדופס ולא מקום הדפוס : פעם ב׳ נדפס בפיסארו שנת רע״ד : על יד׳ גרשם איש שונצינו : ג׳ בריאיני שנת רפ״ו על ידי בני שונצינו : ד׳ בוויניציאה שנת ש״ד : ושל ש״ו בבית דניאל בומבירגי עם ציון מאת רבי זכריה כהן עקורתו : וגם נדפס בריווה די טרינטו : חבר גם כן

ס׳ כד הקמח ויש בו דרשות במספרים שונים : שיש בהם הדברים הצריכים לאדם בהנהגתו : ונתוסף בהדפסת של ויניציאה שנת ש״ו מורה מקום מתלמוד הבבלי גם מהארבע ועשרים : וחבר עוד

ס׳ שלחן ארבע ונחלק לארבעה שערים : השער א׳ בביאור דיני הברכות על השלחן ומביא טעמים על שמונה מיני בשמים שהיו בקטורת הסמים :

השער השני בביאור איכות האכילה וכונת תכלית האדם באכילתו : וטעם מניעת האכילה ביום הכפורים : וטעם האסור הבשר לאדם הראשון והיתרו לנח :

השער הג׳ בביאור המוסר והדרך ארץ הראוי לאדם על השלחן : והזמן הנכון לאכילה וכו׳ :

והשער הרביעי בביאור הסעודה המתוקנת לצדיקים לעתיד לבא והיותה גשמית ורוחנית : ובו ביאור ענין תחיית המתים : ונדפס כמה פעמים ובפרט בוויניציאה בבית מארקו אנטוניאו יוסטיניאן שנת ש״ו לפ״ק עם מורה מקום הפסוקים ומאמרי התלמוד : ונמצא כ״י בוואטיקאנו סימן רס״ט ושם כתוב

שלחן

שט״ו **באר הגולה** ולא נזכר שם המחבר והוא ביאור לכל הגדות קשות אשר נמצאו בש״ס בבלי וירושלמי :

315 BEER HAGGOLA', *Puteus captiuitatis*, Tit. Libri, & eſt *Elucidatio omnium* הגדות *Hagadòth Allegoriarum hyperbolicarum*, quæ in Talmude Babylonico, & Ieroſolymitano reperiuntur. In Biblioth. Rabbin. Buxtorf. pag. 318. ſecundæ editionis non exprimitur vtrumque Talmud.

שט״ז **באר משה** יהוא ביאור כל המלות הנמצאות בחומש בלשון עברי ובלשון אשכנזי :

316 BEER MOSCE', *Explanauit Moſes*, Tit. Libri ex Deuteron. 1. 5. eſt *Dictionarium* omnium vocum Libri Pentateuchi Moſis Hebraicè, & Germanicè. Excuſum Pragæ anno 5364. Chriſti 1604. ex eodem, pag. 319.

שי״ז **בואציו חכם גדול בן המשיחיי** חבר ספר מהנחמת הפילוסופיאת ונעתק מלשון לטין אל לשון העברי על שמואל בן בנשת הספרדי : ונמצא כ״י בוואטיקאנו :

317 BOETIVS *De Conſolatione Philoſophiæ* traductus ex lingua Latina in Hebræam à R. Samuele Ben בנשת *Banàſt* Hiſpano. Habetur in Bibliotheca Vaticana Papyr. in 4.

שי״ח **בונדסטרוק דסמסטרי** שבאלמגרה היה בשנת ה׳ אלפים קתקע״א עשה ש״ת ומעיד בעל שלשלת הקבלה דף נ״ג כי הוא ראה עוד המחבר שאלת אחת ביד א׳ מחכמי דורו בקונטרים ישן :

318 BONASTRO'K DE SAMASTRE, quod eſt in Almagra Oppidum. Scripſit quaſdam *Quæſtiones*, quarum aliquod quæſitum in vetuſto quaternione in manibus cuiuſdam Doctoris vidit R. Aben Iachija, vt teſtatur in ſuo libro *Scialſcèleth hakkabalà* pag. 53.

שי״ט **בוניט דילטיש היהודי** חבר ס׳ על התכונה וגם עשה כלי שהוא טבעת התכונית על ענין אותה החכמה : וחבר אותו בלשון לטין ונדפס בעיר מרכורני שנת ה׳ אלפים רנ״ג לבריאת עולם : ועשה אותו לכבוד פאפא אליכסנדרו הששי שהיהודים קראו אפיפיור :

319 BONETVS DE לאטיש LATIS Hebræus Medicus Prouenzalis, ſcripſit *De Annuli Aſtronomici vtilitate* librum vnum ad Alexandrum VI. Pontificem Maximum. Hic enim adinuenit digitalem annulum, in quo delineatis Signorum Zodiaci gradibus, & duodecim anni menſibus, miro artificio adinueniri poteſt quotidie locus Solis, & eius altitudo. Item Signum & gradus aſcendens; duodecim domicilia Cæli; Horę diei, ac noctis; quantitas earundẽ; aſcenſiones rectæ, & obliquæ; altitudo Stellarum; loca Planetarũ; directus ne, an retrogradus ſit Planeta; latitudines Ciuitatum, & altitudines Turriũ. Compoſitus ab Auctore lingua Latina non ineleganti, quamuis ſe excuſet in fine libri hoc diſticho -

Parce precor, rudibus quæ ſunt errata Latino,

Lex

eo viuente lata fuit ſententia illa.

ארור מי שיגדל חזיר ׃ וארור מי שילמד לבנו חכמת יונית ׃

Maledictus ſit qui nutrit porcum; & maledictus ſit, qui docet filium ſuum linguam Græcanicam, id eſt Philoſophiam, à qua proceſſit prohibitio librorum pernicioſorum. Videſis in חוני המעגל.

Tandem referendum eſt, id quod notat Auctor *Scialſcèleth hakkabalà* pagina 113. nempè, quòd tempore huius R. Aſcer, h. e. בשנה כמו ה' אלפים ן circa annum 5050. Chriſti 1290.

היה ראשית מלכות בית גונזאגה במנטווה ׃

Fuit initium Regni Domus Gonzaga Mantuæ (in Italia) quod non longè diſtat à vero. De huius autem familiæ origine, ſolidiùs multi ex noſtris ſcripſere, & inter alios, lingua Italica, Comes Alphonſus Loſchius eruditè præſtitit.

Obijt R. Aſcer Toleti anno mundi 5081. Chriſti 1321. teſte R. Menachem citato *in Præfatione* libri צדה לדרך *Tzedà Laddàrech*, non an. 5088. Chriſti 1328. vt vult *Iuchaſſin*, & ex eo *Tzèmach Dauid Ganz*, & alij. וכבוד עשו במותו *Et honorificè ſepultus eſt*, ex eodem R. Menachem; quia reputabatur vir pius: nam aſſiſtebat operarijs, quando azyma parabant pro feſto Paſchatis, eos ſollicitando, & proprijs manibus adiuuando. Papæ, magnum virtutis opus! שלחן ערוך *Sciulchàn arùch* הלכות פסח *Halachòth Pèſach*, num. 460.

אשר ונפתלי ׃ סי'

עיין בני אשר ונפתלי ׃

312 ASCER & NEPHTALI. Vide *Benè Aſcèr, & Nephtali*.

ר' אשר בן ר' פרץ מיניצא סי'

היה דופס בנאפולי שנת ה' אלפים רנ"ב ליצירה והביא לבדפוס ס' אבן סיני בבית ר' עזריה בר' יוסף כמו נראה בס' ב' ובסוף מאמר ב' ובפרק תשי"ג ׃

313 R. ASCER BEN R. PE'RETZ DE NICIA (ignoratur an de Nicia Ciuitate Ducis Sabaudiæ, an verò de Oppido huius nominis in Marchionatu Montisferrati intelligi debeat) Artem Typographicam librorum Hebraicorum exercebat Neapoli anno 5252. Chriſti 1492. in domo R. Azariæ Ben R. Ioſeph, vbi & opera Auicennæ in fol. excuſit, vt apparet ex eiſdem operibus, lib. 2. *Maamàr* 2. cap. 713. in fine.

רבי אשר מבני שונצינו סי'

היה דופס ספרים בעיר פאנו בשנת ה' אלפים ושלש מאות ליצירה ׃

314 R. ASCER EX FAMILIA SONCINATVM, de quibus ſuprà pag. 431. & ſeqq. Artem Impreſſoriam exercebat in Fano Fortunæ, & ab eo multi libri Hebraici ſunt excuſi, quorum nonnulli notantur ſuis quibuſq; locis.

חתום תחתיו הרשב״א מברצלונה והרא״ש שבטוליטולה ׃

Et vidi in libro Minchàth kennaòth, quoniam in Decreto, quod fecerunt Synagogæ Barcinonenſes anno 5064. Chr. 1304. *ne addiſcat ſapientiam Græcanicam* (Iuuenis) *donec attingat annum* 25. (ætatis.) *Sub eo ſubſcripſit Harriſcbà R. Salomon Aben Addèreth Barcinonæ, & Harròſc R. Aſcèr Toleti*. Adeò abominabantur antiqui Iudæi Philoſophicas ſcientias, vt non ſolùm interdictum eis eſſet ſtudere in illis, verùm & ipſi Philoſophici libri prohibebantur, ac ſi eſſent Hęreticorum. In hunc ſenſum Bartenora explicat illud R. Akibæ in *Miſcnà* Codice סנהדרין *Sanhedrin* cap. חלק *Chèlek* pag. 90. vbi ait -

ר׳ עקיבא אומר אף הקורא בספרים החיצונים ׃

R. Akibà dicit: Etiam qui legit in libris extraneis, non habebit partem in ſæculo futuro: Gloſſator R. Obdias Bartenora vocem החיצונים *extraneis* exponit pro -

ספרי מינים כגון ספרי ארסטוטו היוני וחבריו ובכלל זה הקורא בספרי דברי הימים של מלכי הגוים ובשירים עגבים ודברי שחק שאין בהם חכמה ולא תועלא אלא אבוד זמן בלבד ׃

Libris Hæreticorum; Veluti ſunt libri Ariſtotelis Græci, & ſociorum eius. Sub hac generali regula (comprehenditur is) *qui legit in libro Chronicorum Regum Gentilium, & in Poëmatibus amatorijs, & laſciuis, in quibus nulla eſt ſapientia, neque vtilitas, ſed tantùm iactura temporis*. At Auctor כף נחת *Caph nàchath* eandem vocem החיצונים *hachitzonim extraneis* ampliat ad omnes שאינם מאמינים באמונתנו *qui non credunt fidei noſtræ*, id eſt Iudaicæ. Et hic præſens R. Aſcer in eundem locum explicat, Hæreticorum libros eſſe ea interpretamenta Sacræ Scripturæ non ſecundùm mentem Doctorum Synagogæ. תנא inquit -

סיפרי מינים אותם שפי׳ התורה לפי דעתם ולא סמכו על דברי חכמים כי יש בדבריהם צד מינות וכל מקום שפקרו המינים אחז״ל שתשובתם בצידן ואפילו דברים טובים שבהם אסור לקרותן וכו׳ ׃

Eſt traditio, quòd ſint libri Hæreticorum (hi quibus exponitur Lex.) *Quia huiuſmodi expoſitio Legis eſt ſecundùm illorum mentem, & non innititur verbis ſapientum, quoniam eſt in illorum verbis pars hæreticalis; & vbicumque præſumunt Hæretici, dixerunt ſapientes noſtri b. m. quòd eorum reſponſa ſint penes eos. Et etiam verba bona quæ in eis ſunt, prohibitum eſt legere &c.* Hinc patet vſum prohibendi libros Hæreticorum, falſa dogmata docentes, vel aliquid contra bonos mores continentes antiquiſſimum eſſe, cùm de eo fiat mentio non ſolùm à R. Akibà, qui tempore Hadriani Imperatoris viuebat; ſed etiam à Ioſepho Hiſtorico lib. 20. *Antiquit.* cap. vlt. & propè finem innuatur his verbis: *Quippè cùm apud nos non recipiant eos, qui elocutionem multarum gentium didiciſſe noſcuntur*; Imò hæc conſuetudo longè antiquior Ioſepho Hiſtorico eſſe cenſetur, cùm ad tempora חוני המעגל *Choni Hammanghel*, qui longè ante Chriſti natiuitatem vixerat, referri poſſe credimus: nam

eo

opera ſua טורים *Turrim* compoſuit, & vxorem ſuam ibidem ferro à R. Iuda fratre ſuo necatam, ne fidem Chriſti ſuſciperet, amiſit. Sed de his alibi.

Præter R. Meir, habuit etiam Rau Aſcer alium præceptorem, is fuit eius frater R. Chaijm, qui anno mundi 5074. Chriſti 1314. obijt.

Sciendum eſt etiam, quòd in Hiſpania tempore R. Aſcer inter Iudæos viuebat *R. Iſaac Ben Iſraël* ſapientiſſimus Mathematicus & Aſtronomus, qui vt rem gratam faceret R. Aſcero, (eodem flagitante) compoſuit illud præclarum Volumen Aſtronomicum, vbi de omnibus Aſtronomiæ partibus luculenter pertractat, ſed præſertim de Calendario, Anno communi, & Emboliſmico, & cæteris, quæ ad ſtabiliendum Paſchatis feſtum, à quo cæteræ feſtiuitates dependent, admodum conducunt. Vnde, nihil intentatum reliquit, vt ea dilucidè explanaret, vocauitque יסוד עולם *Ieſod olam Fundamentum Mundi*; de quo ſuo loco agemus.

Subſcripſit etiam Decreto, quod ſapientes Barchinonéſes tulerunt, ne Iuuenes ante 20. annum ætatis Philoſophiæ operam darent, vti notauimus ſupra pag. 2. col. 1. Auctor verò *Scialſcèleth hakkabalà* extendit ante 25. annum, ſicut ſe legiſſe in eodem lib. מנחת קנאות *Minchàth kennaòth* aſſerit, his verbis -

וראיתי בספר מנחת קנאות כי בגזרות שעשו קהלות ברצלונה שנת ה׳ אלפים ס״ר שלא ללמד חכמה יונית עד שיגיע האדם אל כ״ה שנים חתום

Alphes, & R. Moſis Ægyptij, ſed ampliùs addidit ſuprà Ægyptium, quia *Aegyptius* (vt refert *Iuchaſsin* pag. 133.) -

לפי שהרמב״ם כתב כדברי נבוא׳ בלי ראיה.

Scripſerat (librum ſuum) *tamquam prophetiam, abſque vlla ratione*. At R. Aſcer doctrinam ſuam rationibus confirmauit.

Reliqui quatuor filij Rau Aſcer; nempè *Eliakim*, *Moſes*, *Elazar*, & *Simeon* omnes docti fuerunt, & Toleti varia opuſcula ſcripſerunt ſuper *Deciſiones & Ritus Talmudicos*, quæ tractu temporis perierunt, vt dicitur in Epiſtola R. Chaſdai Krèſckas: & ex his, nihil ſuperfuit, niſi opera R. Iacobi Auctoris טורים *Turrim*, qui, vt ſcribit Auctor *Scialſcèleth hakkabalà* pag. 61. לא בא עם אביו לספרד *non ierat cum patre ſuo in Hiſpaniam*; quod tamen videtur pugnare cum eo; quòd ſuprà dixerat pag. 60. *R. Iudam* -

הרג את עצמו (בטולי־טולה) ואשתו וחמותו שהיתה אשת רבי יעקב אחיו:

occidiſſe ſeipſum Toleti, *vxorem ſuam, ſocrum eius, quæ erat Vxor Rabbi Iacobi fratris ſui*, anno mundi, vt diximus, 5128. Sed ſi benè perpendantur verba Auctoris *Scialſcèleth hakkabalà*, nullam in eis ineſſe repugnantiam, aut inconueniens aliquod inueniemus: nam ipſe dixerat, R. Iacobum non iuiſſe *cum patre ſuo in Hiſpaniam*, potuit tamen ire poſt diſceſſum patris aliquo tempore poſt, ſicut de facto iuit, quamuis tempus præciſum ignoretur. Toleti enim

Vatic. In fol. Papyraceo. Scripſit -

VI. ש״ת *Sceelòth vtſciuuòth Quæſita & Reſponſa*, ſeù *Deciſiones forenſes*, quæ excuſæ reperiuntur Venetijs anno פי״ב 312. min. ſupputat. Chriſti 1552. apud Aloyſium Bragadinum In fol. Scripſit -

VII. הנהגות *Hannagòth Conſuetudines ad mores reformandos, vitamque inſtituendam piam, ac deuotam.* Libellus eſt, 132. conſtans præceptis, & admonitionibus; reperitur circa finem libri תפוחי זהב *Tepuchè Zahàu* R. Iechielis מילי *Meli*. Excuſ. Mantuæ an. 383. Chriſti 1623. In 12.

In Bibliotheca Collegij Neophytorum Romæ extat Libellus mſc. Aſceticus, in cuius pag. מ״ט 49. inſeritur Tractatus cum eodem Titulo, qui eſt -

הנהגות אשר תקן הרב רבינו אשר אבי רבינו יעקב בעל הטורים

Conſuetudines, quas ordinauit Rau Rabbènu Aſcèr pater Rabbenu Iacobi Auctoris טורים *Turrim*. Eſt ferè idem cum ſuperiori, quamuis aliquando ab eo deflectat. Buxtorf. in ſua Bibliotheca Rabbinica ſecundæ editionis, R. Aſcero attribuit quendam librum Titulo inſignitum -

VIII. מתנות *Mathanòth* ſeù ס׳ מתנות *Sèpher Mathanòth Liber Donorum*, de cuius argumento nihil habet, & ego aliunde de eo aliam notitiam non habeo.

Aduertendum eſt circa opera Talmudica huius Auctoris, quòd illa compoſuerit ſecundùm ſtylum Rau

סנהדרין *Sanhedrin De Concilio Senatorio*.

מכות *Maccòth De Flagellationibus*, & inſcribitur אשרי *Aſceri Aſcereus*.

שבועות *Sceuunghòth De Iuramentis*.

עבודה זרה *Auodà Zarà De Idololatria*.

In quinto Ordine קדשים *Kodaſcim De Sanctitatibus*, In -

חולין *Cholin De Profanis*.

בכורות *Bechuròth De Primogenitis*.

In ſexto Ordine טהרות *Taharòth De Purificationibus*, In -

מקואות *Mikuaòth De balneis*.

נדה *Niddà De Menſtruata*.

In his Tractatibus Talmudicis, ſcripſit R. Aſcer, in quorum calce reperiuntur hæc eius Commentaria additis פסקי הרא״ש *Piskè Harròſc Concluſionibus*, vt ſuprà dictum eſt. Conſer Talmud Babylonicum editionis Venetæ, Cracouienſis &c.

V. Scripſit etiam eruditam *Diſſertationem* ſuper illud commune Iudaicum effatum אין מזל לישראל *En Mazàl Le-Iſraèl Iſraèl ſubiectus non eſt alicui Planetæ*. Reperitur mſc. in Biblioth.

paruo feſto, ſeù Interſeſto.

ראש השנה *Roſc Haſcianà De Initio Anni, Anno nouo.*

יומא *Iomà De die expiationum.*

סוכה *Succà De feſto Tabernaculorum.*

תענית *Taanith De Ieiunio.*

מגילה *Meghilà De feſto Eſtheræ.*

In tertio Ordine נשים *Naſcim De Mulieribus*, in Codd.

יבמות *Ieuamòth De Lege fratria.*

כתובות *Chetuuòth De Inſtrumentis dotalibus.*

קדושין *Kidduſcìn De Sponſalibus, & Nuptijs.*

גיטין *Ghittìn De Repudijs.*

סוטה *Sottà De Muliere declinante, malè nupta, & viri zelotypia.*

נדרים *Nedarìm De Votis.*

In quarto Ordine נזיקין *Nezikìn De damnis*, in -

בבא קמא *Bauà Kama Porta prima.*

בבא מציעא *Bauà Metziàh Porta media.*

בבא בתרא *Bauà Bathrà Porta vltima.*

סנהדרין

IV. תוספות *Toſaphòth Additiones*, quæ vocantur תוספי הרא״ש *Thoſphè Harròſc Additiones R. Aſcèr*; & etiam האשרי *Haaſceri*, id eſt *Aſcereus Commentarius*. Sunt Commentarij prolixiores, qui ante פיסקי הרא״ש *Piskè Harròſc* in ipſo Talmude apparent, quamuis non in omnibus Codd. Reperiuntur tamen in his *Maſſachtòth* -

מסכתות *Maſſachtòth*, ſeù *Codices Talmudici, quibus opera* הרא״ש *Harròſc addita ſunt, & reperiuntur in Talmude Babylonico, in fine Codicum.*

In primo Ordine זרעים *Zerahìm De ſeminibus*, in מסכת *Maſſècheth* Cod.

ברכות *Berachòth De Benedictionibus.*

In ſecundo Ordine מועד *Moëd De ſolemnitatibus*, in -

שבת *Sciabbàth De Sabbatho.*

עירובין *Iruuìn De commixtionibus*, ſcilicet *Domorum.*

פסחים *Peſachìm De Paſchatibus*, ſiuè de vtriuſque Paſchatis feſto primo, & ſecundo.

ביצה *Betzà De Ouo*, ſeù De feſtiuitatibus vltra Sabbathum.

מועד קטן *Moëd kattàn De*

introierat, quum ſtatim à tota Vniuerſitate & Toletana Synagoga, Rau, & ר״י *Roſc Ieſciuuà, Caput Academiæ* electuseſt, addito etiam annuo ſtipendio lucroſo. Igitur apud Hebræos Toletanos per 16. circiter annos Talmudicam doctrinam, & vtrumque Ius Ciuile, & Criminale, magno Iudæorum applauſu docuit: Quęſtiones varias ex diuerſis partibus ſibi propoſitas ſoluit, & infinitas ferè Talmudicas ambages, & tricas explicauit: folijs hinc inde diſperſis, quæ poſt illius obitum, magna diligentia à diſcipulis ipſius conquiſita, & in Volumen digeſta. ſub nomine

I. כללי הרא״ש *Chellalè Harròſc Concluſionum R. Aſcèr* euulgarunt. Hæ numero 108. mmſſcc. reperiuntur in Biblioth. Vatic. Papyr. in fol.

Collegerunt etiam ex eius prælectionibus, vel, vt alijs magis placet, ex ſcriptis præceptorum eius librum, quem vocauerunt ספר *Sèpher* -

II. אגודה *Agudàh Librum Collectionum*, ſeu *Collectaneorum*, de quo ſuprà iam diximus num. 128. De eo Dauid Ganz ad annum 89. ſexti millenarij.

III. קיצור פיסקי הרא״ש *Kitzùr Piſkè Harròſc Epitome Deciſionum Rau Aſcèr*. Sunt quædam ſententiæ, ſeu Concluſiones ad modum Theſium excerptæ ex eius operibus prolixioribus. Fuerunt excuſæ cum Talmude Babylonico in fine omnium ferè Codicum, vbi alia ipſius Commentaria reperiuntur. Iſtæ Concluſiones diuerſæ videntur ab ijs, quæ mmſſcc. extant in Bibliotheca Vaticana.

R. Iſaaci prædicti, qui viuebat anno 5046. Firmatur itaque mors R. Meir Rothenburgenſis Magiſtri R. Aſceris anno 5065. aut 5066. nempè Chriſti Domini 1305. aut 1306. eo ſcilicet anno, quo R. Aſcer ex Germania aufugerat. Hic igitur Patriam deſerens, & in Hiſpaniam iens, tranſiuit per Cataloniam, & Vrbem Barcinonam ingreſſus, in ea inuenit הרשב״א *Harriſcbà* R. Salomonem Ben Addèreth famoſum Rabbinum, apud quem diuerſatus eſt octo diebus; diſpenſauerat enim R. Salomon, Rabbinica auctoritate, ſuper triduam hoſpitalitatem, ſiuè, domi hoſpitem non retinendum vltrà triduum, quia aiunt: Hoſpitem primo die hoſpitalitatis, legitimum eſſe hoſpitem; ſecundo die, eſſe oneroſum; tertio eſſe profugum, aut fœtentem. Hæc tria vnico hoc verſiculo eleganter explicant -

ביום ראשון אורח : ביום שני טורח : ביום שלישי ברח או סרח :

Bijòm riſciòu Orèach: Bijòm ſcenì Tòrach: Bijòm ſceliſcì Borèach, ò Sòrach.

Die primò Hoſpes, Hoſpes eſt: die ſecundo Onus eſt: die tertio Profugus, aut Fætens eſt.

Doctrina ſiquidem hujus Sapientis, animum mirificè recreauerat R. Salomonis; idcircò & literis cómendatitijs aſſociare eum voluit directis ad omnes Synagogas Hiſpanicas, maximè Toletanas; quibus receptis à Primoribus huius Synagogæ moderatoribus, vix R. Aſcer Toletum

Scialſcèleth hakkabalà pag. 58. b. dicit vocari abbreuiatè הר'מ'ה *Harramà*, hoc eſt ר' מאיר הלוי *R. Meir Leuita* ad differentiam R. Meir Rothenburgenſis, qui abbreuiatè vocatur הר'ם *Harràm R. Meir* abſolutè. Hic itaque Meir Leuita ſeù Sacerdos ſcripſit הגהות מיימוניות *Haghaòth Maijemoniòth*, *Animaduerſiones contra librum* הי'ד *Haijàd* R. Moſis Ægyptij, qui ob ipſius reuerentiam non nominatur in tit. libri הי'ד, ne illius honori detraheretur, cùm virulentum calamum contra Rabbinorum omnium doctiſſimum Ægyptium, aliquando quàm par ſit, ſtringat; ſed ſuppreſſo nomine R. Meir, eius loco ſubſtituerunt אוריין בר אוריין *Oraijàn Ben Oraijàn Leguleium filium Leguleij*. Quòd autem R. Meir Toletanus ſcripſerit *Animaduerſiones contra Aegyptium*, & non R. Meir Rothenburgenſis, euidentiſſimè patet ex *Iuchaſsìn*, & *Scialſcèleth hakkabalà* cit. vbi id aperte habetur; quin & in eiſdem *Spicilegijs* citatis à R. D. Ganz, in fine libri *Iuchaſsìn* pag. 164. b. ita legitur -

ור' מאיר כהן אשר עשה הגהות מיימוניות:

Et R. Meir Cohèn (fuit ea ætate; nempè tempore R. Iſaaci בעל אור זרוע *Bàal Or zarùah* Auctoris libri *Lucis ſata*, והוא היה בשנת מ'ו לאלף הששי *Et ipſe fuit in anno 46. ſexti millenarij*) *qui fecit Animaduerſiones Maijemoniòth*, id eſt *contra Maijmonem*; *Moſen Aegyptium*. Vbi etiam eſt notandum, ibi non dici, Rabbi Meir obijſſe anno 5046. ſed fuiſſe ſynchronum R. Iſaaci

eſt, R. Aſcerem potiùs Patriæ valedixiſſe an. 5065. vt vult Auctor *Tzedà laddàrech*, quàm anno 5066. vt vult Auctor *Iuchaſsìn*: nam R. Menachem Auctor צדה לדרך *Tzedàh leddàrech* diſcipulus fuit R. Iacobi בעל טורים *Baal Turrim* filij ipſius R. Aſcer, à quo credibile eſt eum accepiſſe notitiam anni exitus illius ex Germania, & aduentus in Hiſpaniam. Abraham autem Zacutus Auctor libri *Iuchaſsìn* faciliùs potuit errare, cùm trecentis annis ſegniùs, & vltrà ſcripſerit poſt R. Menachem. Quamuis vtraque ſententia facilè poſſit conciliari, ſi dicatur; Auctorem quidem *Tzedà laddàrech* accepiſſe annum completum 5065. paruipendens paucos menſes ſequentis anni, iuxta ipſorum regulam Chronologicam -

החשבון המרובה בולע את המועט:

Numerus maior deglutit minorem, hoc eſt Rotundus annorum numerus comprehendit in ſe numerum menſium & dierum, qui deficiunt, vel redundant: Auctorem verò *Iuchaſsìn* accepiſſe annum 5066. labentem. Ad illud autem, quod ait R. Dauid Ganz, R. Meir obijſſe anno mundi 5046. ex *Spicilegijs* Auctoris, quę referuntur in fine *Iuchaſsìn* pag. 144. b. dico, eum valdè hallucinari: nam R. Meir ibi nominatus, non eſt Rabbi Meir Rothenburgenſis, de quo loquimur, vt credit R. Dauid Ganz, ſed eſt R. Meir כהן *Cohèn Sacerdos*, quem *Iuchaſsìn* pag. 132. b. vocat R. Meir Leui אבו אל עפיה *Abù al aphià Bar Todròs Theodori de Toleto*; &

introierat, quum ſtatim à tota Vniuerſitate & Toletana Synagoga, Rau, & ר״י *Roſc Ieſcinuà*, *Caput Academiæ* electus eſt, addito etiam annuo ſtipendio lucroſo. Igitur apud Hebræos Toletanos per 16. circiter annos Talmudicam doctrinam, & vtrumque Ius Ciuile, & Criminale, magno Iudæorum applauſu docuit: Quęſtiones varias ex diuerſis partibus ſibi propoſitas ſoluit, & infinitas ferè Talmudicas ambages, & tricas explicauit: folijs hinc inde diſperſis, quæ poſt illius obitum, magna diligentia à diſcipulis ipſius conquiſita, & in Volumen digeſta, ſub nomine

I. כללי הרא״ש *Chellalè Harròſc Concluſionum R. Aſcèr* euulgarunt. Hæ numero 108. mmſſcc. reperiuntur in Biblioth. Vatic. Papyr. in fol.

Collegerunt etiam ex eius prælectionibus, vel, vt alijs magis placet, ex ſcriptis præceptorum eius librum, quem vocauerunt ספר *Sèpher* -

II. אגודה *Agudàh Librum Collectionum*, ſeù *Collectaneorum*, de quo ſuprà iam diximus num. 128. De eo Dauid Ganz ad annum 89. ſexti millenarij.

III. קיצור פיסקי הרא״ש *Kitzùr Piſkè Harròſc Epitome Deciſionum Rau Aſcèr*. Sunt quædam ſententiæ, ſeù Concluſiones ad modum Theſium excerptæ ex eius operibus prolixioribus. Fuerunt excuſæ cum Talmude Babylonico in fine omnium ferè Codicum, vbi alia ipſius Commentaria reperiuntur. Iſtæ Concluſiones diuerſæ videntur ab ijs, quæ mmſſcc. extant in Bibliotheca Vaticana.

R. Iſaaci prædicti, qui viuebat anno 5046. Firmatur itaque mors R. Meir Rothenburgenſis Magiſtri R. Aſceris anno 5065. aut 5066. nempè Chriſti Domini 1305. aut 1306. eo ſcilicet anno, quo R. Aſcer ex Germania aufugerat. Hic igitur Patriam deſerens, & in Hiſpaniam iens, tranſiuit per Cataloniam, & Vrbem Barcinonam ingreſſus, in ea inuenit הרשב״א *Harriſcbà* R. Salomonem Ben Addèreth famoſum Rabbinum, apud quem diuerſatus eſt octo diebus; diſpenſauerat enim R. Salomon, Rabbinica auctoritate, ſuper triduam hoſpitalitatem, ſiuè, domi hoſpitem non retinendum vltrà triduum, quia aiunt: Hoſpitem primo die hoſpitalitatis, legitimum eſſe hoſpitem; ſecundo die, eſſe oneroſum; tertio eſſe profugum, aut fœtentem. Hæc tria vnico hoc verſiculo eleganter explicant -

ביום ראשון אורח ׃ ביום שני טורח ׃ ביום שלישי ברח או סרח ׃

Bijòm riſciòn Orèach: Bijòm ſcenì Tòrach: Bijòm ſceliſcì Borèach, ò Sòrach.

Die primò Hoſpes, Hoſpes eſt: die ſecundo Onus eſt: die tertio Profugus, aut Fœtens eſt.

Doctrina ſiquidem hujus Sapientis, animum mirificè recreauerat R. Salomonis; idcircò & literis cómendatitijs aſſociare eum voluit directis ad omnes Synagogas Hiſpanicas, maximè Toletanas; quibus receptis à Primoribus huius Synagogæ moderatoribus, vix R. Aſcer Toletum

Scialſcèleth hakkabalà pag. 58. b. dicit vocari abbreuiatè הר״מה *Harramà*, hoc eſt ר׳ מאיר הלוי *R. Meir Leuita* ad differentiam R. Meir Rothenburgenſis, qui abbreuiatè vocatur הר״ם *Harràm R. Meir* abſolutè. Hic itaque Meir Leuita ſeù Sacerdos ſcripſit הגהות מיימוניות *Haghaòth Maijemoniòth. Animaduerſiones contra librum* הי״ד *Haijàd* R. Moſis Ægyptij, qui ob ipſius reuerentiam non nominatur in tit. libri הי״ד, ne illius honori detraheretur, cùm virulentum calamum contra Rabbinorum omnium doctiſſimum Ægyptium, aliquando quàm par ſit, ſtringat; ſed ſuppreſſo nomine R. Meir, eius loco ſubſtituerunt אוריין בר אוריין *Oraijàn Ben Oraijàn Leguleium filium Leguleij*. Quòd autem R. Meir Toletanus ſcripſerit *Animaduerſiones contra Aegyptium*, & non R. Meir Rothenburgenſis, euidentiſſimè patet ex *Iuchaſsìn*. & *Scialſcèleth hakkabalà* cit. vbi id aperte habetur; quin & in eiſdem *Spicilegijs* citatis à R. D. Ganz, in fine libri *Iuchaſsin* pag. 164. b. ita legitur -

ור׳ מאיר כהן אשר עשה הגהות מיימוניות.

Et R. Meir Cohèn (fuit ea ætate; nempè tempore R. Iſaaci בעל אור זרוע *Bàal Or zarùah* Auctoris libri *Lucis ſata*, והוא היה בשנת מ״ו לאלף הששי *Et ipſe fuit in anno 46. ſexti millenarij*) *qui fecit Animaduerſiones Maijemoniòth*, id eſt *contra Maijmonem, Moſen Aegyptium*. Vbi etiam eſt notandum, ibi non dici, Rabbi Meir obijſſe anno 5046. ſed fuiſſe ſynchronum R. Iſaaci

eſt, R. Aſcerem potiùs Patriæ valedixiſſe an. 5065. vt vult Auctor *Tzedà laddàrech*, quàm anno 5066. vt vult Auctor *Iuchaſsìn*: nam R. Menachem Auctor צדה לדרך *Tzedàh leddàrech* diſcipulus fuit R. Iacobi בעל טורים *Baal Turrìm* filij ipſius R. Aſcer, à quo credibile eſt eum accepiſſe notitiam anni exitus illius ex Germania, & aduentus in Hiſpaniam. Abraham autem Zacutus Auctor libri *Iuchaſsìn* faciliùs potuit errare, cùm trecentis annis ſegniùs, & vltrà ſcripſerit poſt R. Menachem. Quamuis vtraque ſententia facilè poſſit conciliari, ſi dicatur; Auctorem quidem *Tzedà laddàrech* accepiſſe annum completum 5065. paruipendens paucos menſes ſequentis anni, iuxta ipſorum regulam Chronologicam -

החשבון המרובה בולע את המועט׃

Numerus maior deglutit minorem, hoc eſt Rotundus annorum numerus comprehendit in ſe numerum menſium & dierum, qui deficiunt, vel redundant: Auctorem verò *Iuchaſsìn* accepiſſe annum 5066. labentem. Ad illud autem, quod ait R. Dauid Ganz, R. Meir obijſſe anno mundi 5046. ex *Spicilegijs* Auctoris, quæ referuntur in fine *Iuchaſsìn* pag. 144. b. dico, eum valdè hallucinari: nam R. Meir ibi nominatus, non eſt Rabbi Meir Rothenburgenſis, de quo loquimur, vt credit R. Dauid Ganz, ſed eſt R. Meir כהן *Cohèn Sacerdos*, quem *Iuchaſsìn* pag. 132. b. vocat R. Meir Leui אבו אל עפיה *Abû al aphià Bar. Todròs. Theodori de Toleto*; &

anno mundi 5057. id eſt Chriſti 1297. carcere incluſum fuiſſe. His hoc modo firmatis, inueſtigandum eſt, quo anno obierit in carcere Rabbi Meir: nam ſtatim poſt mortem huius Rabbini, R. Aſcer fideiuſſor, timens ne & ipſe caperetur, aufugit in Hiſpaniam. *Iuchaſsin* pag. 133. ait, R. Meir obijſſe in carcere anno 5063. Chriſti 1303. hoc eſt ſexennio poſt carcerationem. At quia Auctor צדה לדרך *Tzedà laddàrech*, dicit in *Præfatione* ſui libri, R. Aſcer egreſſum fuiſſe ex Germania anno 5065. Chriſti 1305. dicendum eſt, eodem an. mortuum fuiſſe R. Meir: nam non eſt veriſimile voluiſſe Rau Aſcer diutiùs remanere in Germania, cum euidenti periculo ſuæ libertatis. Non videtur hoc admodum diſtare à vero, quia & Auctor *Iuchaſsin* pagina 133. circa finem, hunc diſceſſum R. Aſcer ponit anno ſequenti 5066. Chriſti 1306. quem ſequitur R. Dauid Ganz. Vnde miror, quomodo idem Ganz, mortem R. Meir reijciat ad annum mundi 5046. Chr. 1286. Quamuis enim hoc benè coincidat cum annis, quibus regnabat Imperator Rodulphus, attamen, cùm egreſſionem ex Germania Rau Aſceris, omnes referant ad annum mundi 5065. aut ad 5066. non eſt dicendum, quòd R. Aſcer poſt mortem Magiſtri ſui 19. aut 20. annos pacificè inſumere potuiſſet ſine aliqua moleſtia ex fideiuſſione Magiſtro ſuo R. Meir præſtita, neque ob illius timorem Germaniam, & Patriam deſeruiſſet. Vnde dicendum

est

Anno 5065. à Creatione mundi (Chriſti Dominj 1305.) *poſitus fuit in carcere magnus Magiſter R. Meir de Rothenburgo, quoniam Rex* (Imperator) *occaſionem arripuit contra eum, ſuper quodam negotio* (exactionis) *& ab eo poſtulabat magnam ſummam* (pecuniarum). *Rabbi autem* (Meir) *erat pauper, nec ſoluere poterat, & Rex nolebat alium fideiuſſorem Iudæum præter R. Aſcerem diſcipulum eius: ipſe verò miſertus eſt Magiſtri ſui, & ſpopondit pro eo. Tunc latiori loco poſuerunt R. Meir, donec in carcere ſoluiſſet debitum. Interea moritur R. Meir in carcere, &c.* Differt hic annus carcerationis R. Meir, ab alio ſuprà relato, vnde ipſorum alterum neceſſe eſt repelli vt falſum; Sed ſi vera eſt hæc hiſtoria, vtrumque annum pro carceratione R. Meir aſſignatum, falſum reperiemus: nam Imperator Rodulphus, ſub quo ponitur in carcere R. Meir, anno Chriſti 1297. iam obierat. Electus quidem Imperator fuerat anno Domini 1273. & obijt anno 1294. Non igitur iuſſu huius Imperatoris potuerat R. Meir in carcerem protrudi. Vnde dicendum eſt; vel in aſſignatione anni carcerationis R. Meir, vel in ſcriptione nominis Imperatoris ineſſe errorem. Itaque exiſtimamus pro רודולף *Rodulphus* ſcribendum eſſe אסטולף *Aſtaulphus*, qui poſt Rodulphum regnare cępit anno Domini 1294. vſque ad annum 1269. & hoc modo potuit eſſe verum id, quod legitur in quaternione allato ab Auctore *Scialſcèleth hakkabalà*, R. Meir

IV. Fuit Iudas, qui ſcripſit librum חקת התורה: וספר חקות השמים *Chukàth Hattorà*, & librum *Chukòth haſciamàim*, vt notat R. Ioſeph Kolon in ſuo libro num. 178. Moritur, vt legitur in *Iuchaſsìn* pag. 133. b. anno mundi 5109. Chriſti 1349. quod videtur mendum Typographicum: nam idem Auctor pag. 132. col. 2. & in fine paginæ aſſerit, quòd R. Iudas filius הר'א'ש *Harròſc* circa annum 5128. Chr. 1368. interfecerat vxorem ſuam ſimul cum fratria vxore R. Iacobi fratris ſui, & poſtremò ſe ipſum, ne Iudaicam ſuperſtitionem deſererent. Errat itaque Auctor *Scialſcèleth hakkabalà* pag. 60. quando ait id contigiſſe anno 5151. Chriſti 1391.

Circa tempus, quo Rau Aſcer ex Germania egreſſus ſit, difficile eſt aliquid certò ſtabilire; quia quot Auctores de hac re tractarunt, tot variæ ſententiæ reperiuntur. *Iuchaſsìn* pag. 133. dicit, eum an. mun. 5066. reliquiſſe Germaniam, anno ſcilicet Domini 1306. & obijſſe an. mundi 5088. Chriſti 1328. Idem affirmat Dauid Ganz ex eodem *Scialſcèleth hakkabalà* pag. 60. b. & videtur ſentire, quòd *Harròſc* ex Germania fugerat Toletum in Hiſpaniam anno 5067. Chriſti 1307. Vt autem aliquid certi de hoc diſceſſu dicere valeamus, quærendum primò eſt; quænam fuerat occaſio, qua motus ſit R. Aſcer relinquere patriam, & aliam regionem quærere. Eſt communis omnium ſententia, R. Aſcerem ob timorem, ne in carcerem conijceretur, patriam reliquiſſe. Narrat hanc hiſtoriam Auctor *Scialſcèleth hakkabbalà* ex quodam vetuſto quaternione pag. 60. b. circa principium his verbis.

בשנת ה׳ אלפים נ״ז ד׳ תמוז מלך רומה המכונה רידולף תפס הר״ם מרוטנבורק ונפטר בתפיסה י״ט אייר ולא נתן לקבורה עד ד׳ אדר שנת ס״ז לפ״ק: והרא״ש ברח ושלח לפניו ר׳ יהודה בנו להכין לו צירה בתוליטולה וכו׳:

Anno 5057. (id eſt Chriſti 1297.) die 4. Menſis Thammùtz Iunij, Rex Romanorum (Imperator) *Rodulphus apprehendit R. Meir de Rothenburgo; qui mortuus eſt in carcere 19. Iiàr Aprilis, neque permiſit vt ſepeliretur vſque ad diem 4. Adàr Februarij an. 67. numeri abbreuiati. Et R. Aſcèr aufugit, & miſit ante ſe R. Iudam filium ſuum, vt ei pararet manſionem Toleti.* Iſte R. Meir erat Magiſter R. Aſceris, qui cùm deberet ſoluere Imperatori non modicam pecuniarum ſummam, miſſus fuit in carcerem ſed cùm non eſſet ſoluendo, quia pauperrimus erat, Imperator nullam aliam ſponſionem recipere voluit, niſi Iudaicam, & R. Aſceris, quia erat admodum diues. Idem Auctor *Scialſcèl.* de hac re agens, ſic loquitur circa finem pag. 60.

בשנת ה׳ אלפים ס״ה לבריאה חוסם בבית האסורים הרב הגדול רבי מאיר מרוטנבורק כי המלך העליל עליו על עסק א׳ והיה שואל ממנו סך גדול והרב היה עני ואין לאל ידו והמלך לא רצה שום ערב יהודי אלא הרא״ש תלמידו: והוא לחמלת רבו נכנס ערב: ואז הרחיבו הר״ם בסוהר יותר טובה עד שיפרע: תוך זה נפטר הר״ם בבית האסורים וכו׳:

An-

בית נוכואנש במכטווה כמו כתב בעל ס׳ שלשלת הקבלה : דף קי״ג :

511 RABBENV ASCER abbreuiatè vocatus הר׳א׳ש *Harròſc* Ben Iechiel Germanus Rothenburgenſis diues & doctus, in Patria ſuæ חכמה ſpecimina diffundere cæpit in Rectoratu Synagogę, quem aliquandiu exercuit; ſed poſtea abire coactus (vt ſubindè dicemus) Toletum ſe contulit, vbi Princeps totius Scholæ Toletanæ à ſuis creatus, ibidem tandem mortales artus reliquit.

Habuit octo filios, ſecundùm quod ſcribit Auctor צדה לדרך *Tzedà laddàrech* in Prefatione, omnes maſculos.

I. Vocabatur Iechiel, ex nomine Patris R. Aſcer, cuius pluriès meminit Auctor טורים *Turrìm*, & mortuus eſt, adhuc Patre ſuo *Aſcer* viuente.

II. Fuit R. Salomon; etiam ipſe ante Patrem in iuuentute obijt.

III. R. Iacob tertiogenitus diù vixit, & fuit doctiſſimus Rabbinus. Hic compoſuit illud apud Iudæos celeberrimum volumen, quod cùm diuiſiſſet in quatuor partes, vocauit ארבע טורים *Arbaàh Turrìm Quatuor ordines*, vnde & ipſe בעל טורים *Bàal Turrìm* appellatus eſt; de quibus in *R. Iacob Bar Aſcèr*. Fuit hic pauperrimus, & nihilominus publicum, aut priuatum ſtipendium nunquam expetijt, aut voluit, ſed gratis ſemper in Scholis, & vbique docuit; vt ipſemet de ſemetipſo teſtatur capite 1. Tract. *De Sabbatho*. Et in Tractatu קדוש החדש *Kiddùſc Hachòdeſc De ſanctificatione Neomeniarum* apparet, etiam id contigiſſe anno mun. 5100. Chr. 1340. IV.

ה״ו לפ״ק : והרא״ש ברח ושלח לפניו ר׳ יהודה בנו להכין לו בית בטוליטולה : והלך לעיר ברצלונה ושם נמצא הרשב״א ועמד בביתו : ח׳ ימים ולמדו יחד והרשב״א כתב לחכמי הכרך שיעשו כבוד גדול לזה האיש כי חכם הוא ובעל הכרה ובספר תקנת קהלות הרא״ש כי בגזרות שעשו קהלות ברצלונה שנת ה׳ אלפים ס״ד שלא ללמוד בחכמת יוונית עד שיגיע הלומד אל כ״ה שנים חתום תחתיו הרשב״א מברצלונה והרא״ש מטוליטולה כי תכף שבא לטוליטולה עשוהו ראש ישיבה ובאותה העיר ר׳ יצחק בן ר׳ יוסף בן ישראל חבר ס׳ יסוד עולם בחכמת יסודי העיבור ותולדותיו בשנת חמשת אלפים ושבעים ליצירה לכבוד ר׳ אשר והוא עצמו חבר ספרים רבים פסקים לכל התלמוד על דרך רב אלפס עם מה שהוסיף מפלפול רי״ף (ר״ל ר׳ יצחק בן רבי יעקב מפס המכונה אלפסי או רב אלפס) כמו שכתב בשאלות כלל פ״ה דין ד׳ וזה לשונו ואנו סומכים על דבריו יותר מדברי הרמב״ם לפי שהרמב״ם כתב בדברי נבואה בלי ראיה וכו׳ : וספרי של הרא״ש מפורסמי׳ בכל ספרי היהודים : ועשה תוספות שנקראו תוספי הרא״ש או האשרי ועליהם נעשו פסקי הרא״ש בקיצור ונמצאו בסוף כמה מסכתות של תלמוד בבלי : וחבר גם כן שו״ת ונדפסו בוויניציאה שנת ש״ב לפ״ק שלם :

ועשה הנהגות על מדות טובות האדם ונמצאות כ״י בקוליגיו הניאופיטי של רומה ונדפסו בקושטא שנת רפ״ב לפ״ק בסוף ספר תפוחי זהב :

ועשה פירוש על משל הקדמונים שאומרים אין מזל לישראל ונמצא כ״י בוואטיקאנו כרך שלם :

ואחר מותו התלמידיו הלכו וקבצו כל פסקיו ועשו מהם חברו ספר א׳ וקראו כללי הרא״ש : ועשה קצת נמצאו כ״י בוואטיקאנו כרך שלם :

ובעל ספר צדה לדרך אומר כי הרא״ש נפטר מן העולם שנת פ״ה לאלף הכל והראוי דבריו על דברי בעל ס׳ היוחסין שאמר כי נפטר הרא״ש בשנת פ״ח לאלף הששי : כי בעל ס׳ צדה לדרך היה תלמיד ר׳ יעקב בעל טורים בן הרא״ש ואפשר שהיה יודע זו מן רבו ובעל ס׳ יוחסין היה כמו שלש מאות שנה אחר מות הרא״ש ולא אפשר שהוא היה יודע זאת [illegible] בנו הרא״ש ויקבריהו תלמידיו בכבוד גדול כי אמרו שהיה חסיד הגדול כי היה מתגדל במדת ענוה ועומד על עשייתם ומורה המוסקים בהם ונעשה בעריכתן : אורח חיים סי׳ קמ״ו : ובימי הרא״ש שהיה בשנת כמו ה׳ אלפים ו׳ היו ראשית מלכות

Dei tui ſit ſuper te: nam moleſtus erat illi. Et venit, & adinuenit (arborem) *Palmæ, ſcabebat in ea, & illam eradicauit: Venit domum, & diruit illam: venit ſupra furnum* (cuiuſdam) *Viduæ, & fractum eſt &c.* Iſta & alia ſimilia futilia commenta de Aſmodeo tradunt Talmudiſtæ, de quibus nil aliud dicimus, ne ſtultis Hebræorum fabulis noſtra narratione, honorem aliquem conferre videamur. Vide quid de ea dicatur in *Ialkut* par. 2. 1. Reg cap. 7. num. 128. col. 4. edit. Liburnen. in fol.

סי' רבינו אשר נקרא הרא"ש בן ר' יחיאל

היה עשיר ונכבד בפלפולו בלמודו שנת ה' אלפים ע' כנראה בס"ה אלו ואביו היה חכם גדול בגרמא במור יורה דעה סי' רע"ה ; וכתב בעל יוחסין לרבינו בהקדמת ספרו שהיו לרא"ש ח' בנים וכולם ; ר' יחיאל היה הראשון ונקרא שמו בעבור בנו ונפטר על פני אביו ;

ר' שלמה היה השני וגם הוא מת בחייו ;

השלישי היה ר' יעקב בעל הטורים ואומר בפרק ראשון של שבת שהיה עני ועם כל זה לא רצה ליהנות מאחרים או רבי' ובהלכות קדוש החדש ר' יהוד"ה כתב שהיה או בערך ה' אלפים וק' ;

גם היה ר' יהודה והוא חבר כמה חבורים כמו באשר במקומו ; ונראה בספר יוחסין שזה הרב בזמן ההוא הגזירות בטוליטולא הרג את אותו ואמו ומעותו ספינה אחת לרבי יעקב אחיו בשנת קכ"א ובדרך קל"ב ע"ב בספר הכל אומר שהוא שנת קט' ; וזה שנות הדעות ; בשנת ה' אלפים ס"ה לבריאת עולם נבית האסורים רבי מאיר מרוטנבורק כי המלך שאלו עליו על עמק ה' והיה הוא צוה עליו מס גדול והרב היה עני והמלך לא רצה היה הרב והודי אלא הרא"ש תלמידו ; והוא לשאלת רבו בבנם הרב ; ולא הרהיב הרא"ש בשאר יותר מונס עד מיתתו ; ותק זה בספר הרא"ש בבית האסורים ובשנת ה' אלפים נ"ו ר' עמו עלך רומה שהובאה רחירוק תבאת הרא"ש ונתפסר בקברים יט' אייר ולא נתן לקבורה עד ר' אדר שנת ס"ו

repletillum aqua, & ſaxo operit, & ſignat annulo. Quotidie autem aſcendit in cœlum, & complet Academiam cæleſtem, deſcenditque in terram, & perficit Academiam terreſtrem (h. e. ſtudet & diſputat in vtraque Academia.) *Vadit, remouet annulum, diſcooperit* (puteum) *bibit, & operit* (iterum) *ſignat, & abit. Mitte Benaiau filium Ieoiadàh, trade ei catenam, in qua inſculptum ſit nomen* (Dei) *& compedes ferreos, in quibus* (pariter) *idem nomen cælatum ſit, & lanæ manipulos, ac vtres Vino* (plenos) *eat, & exhauiet puteum inferiorem, & in illum effundat aquam ſuperioris putei, foramen ſcù epiſtomiū lana illa occludat, & effodiat puteum alium ſuperiorem, & in illum effundat merum,* (Gloſſa Raſci: Et puteum Aſmedai repleat arena, ne illum agnoſcat.) *Aſcendit & manſit in Arbore* (Benaiau) *Quum veniſſet* (Aſmedai) *remouit annulum, aperuit, inuenit merum, dixit: Scriptum eſt* (Prou. 20. 1.) Luxurioſa res vinum, & tumultuoſa ebrietas: quicunque his delectatur, non erit ſapiens. *Et iterum ſcriptum eſt* (Oſee 4. 11.) Fornicatio, & vinum, & ebrietas auferunt cor. *Non bibam; attamen quia ſitibundus erat, non potuit vltra ſufferre; bibit tandem, inebriatur, decumbit, deſcendit* (Benaiau de arbore) *proiecit in illum catenam, & vinxit collum eius* (Raſci; ne caput eius egredi poſſet) *euigilat* (Dæmon) *& tamquam demens, conabatur illam confringere. Dicebat* (Benaiau) *Nomen Domini Dei tui ſit ſuper te; Nomen Domini*

אש

monis Regnum gubernante, quouſque reuerſus eſt Salomon in Regnum, deturbato Aſmodeo, & catenis vinctо. Et hoc eſt illud (inquiunt) quod dicitur cap. 1. Eccleſ. *Ego Eccleſiaſtes fui Rex ſuper Iſraël in Ieruſalem*, hoc eſt, olim fueram. Sed

אשמדי מלכא דשידי וטרד יתיה מן כורסיה מלכותיה ונטל גושפנקיה מן ידיה כגין דיהך מטלטל וגלי בעלמא לאוכחותה והוה מחזר על כרכי פילכי ולרכי ארעא דישראל בכאפנן ואמר אנא קהלת להוה שמיה שלמה מתקרי מן קדמת דנא הויתי מלכא על ישראל בירושלם׃

Aſmedai Rex Dæmonum, & extruſit (illum) *de Throno Regni ſui, & abſtulit annulum eius de manu ſua. Idcircò abijt erro, & profugus in mundum, vt eum* (Dominus) *increparet: Et circumiuit Vrbes, Regiones, & Ciuitates terræ Iſraëlis; hoc modo dicebat: Ego ſum Eccleſiaſtes* (*quia illi erat nomen Salomon, vt antea appellabatur*) *& fui Rex ſuper Iſraël in Ieruſalem*. Vides, quàm pares reddidit vices Salomoni Aſmedeus, quia olim catenis vinctus ab eo fuerat. Referunt Talmudiſtæ in *Ghemarà* Cod. גיטין *Ghittìn, De repudijs* cap. 7. pag. 68. ferè poſt med. ad illud 1. Reg. cap. 6. 7. *Et domus cùm ædificaretur lapide perfecto profectionis ædificata eſt, & malleus, & ſecuris, omne inſtrumentum ferreum non auditum fuit in domo, quando ædificabatur.* Quòd Salomon

אמר להו לרבנן היכי אעביד אמרו ליה איכא שמירא דאייתי משה לאבני אפוד אמר להו איכא איתתכח אמרי ליה אייתי שידה ושידתין כבשינהו אחרדי איפשר דידעי ומגלו לך אייתי שידה ושידתין כבשינהו אחרדי אמרי אנן לא ידעינן דלמא אשמדאי מלכא דשידי ידע אמר להו היכא איתיה אמרי ליה איתיה בטורא פלן כרי ליה בירא ומליא ליה מיא ומיכסיא בטינרא וחתמיה בגושפנקיה ובל יומא סליק לרקיעא וגמר מתיבתא דרקיעא ונחית לארעא וגמר מתיבתא דארעא ואתי סייר ליה לגושפנקיה ומגלי ליה ושתי ומכסי ליה וחתים ליה ואזיל שדריה לבניהו בן יהוידע יהב ליה שושילתא דחקיק עלה שם ועיזקתא דחקיק עלה שם וגבבי דעמרא וזיקי דחמרא אזל כרא בירא מתתאי ושפינהו למיא וסתמינהו בגבבי דעמרא וכרא בירא מעילאי ושפכינהו לחמרא וטמינהו סליק יתיב באילנא כי אתא סיירה לגושפנקא גליה אשכחיה חמרא אמ׳ כתיב לץ היין הומה שכר כל שוגה בו לא יחכם וכתיב זנות יין ותירוש יקח לב לא אישתי כי צחי לא סגי ליה אשתי רווא וגגא נחית אתא שדא ביה שושילתא סתמיה כי אתער הוה קא מיפרזל אמ״ שמא דמרך עלך שמא דמרך עלך כי נקטיה ליה ואתי מטא דיקלא חף ביה שדייה מטא לביתא שדייה מטא גבי כיבא דהתיא ארמלתא נפקא׃

Dixerat Rabbinis (Sapientibus magni Synedrij) *Quid faciam* (ne inſtrumentorum ſonus audiatur?) *Reſponderunt ei. Reperitur Sciamir* (eſt vermiculus) *cuius ope vſus eſt Moſes in lapidibus Ephod elaborandis. Dixit eis* (Salomon) *Et quomodo inueniam? Reſponderunt: Veniant Dæmones & Diaboli, ſubijciantur & apprehendantur, forſan ipſi ſcient & reuelabunt tibi. Venerunt Dæmones & Diaboli ſubiecti, & apprehenſi. Dixerunt: Nos neſcimus. Nonne Aſmedai Rex Dæmoniorum ſcit* (vbi Sciamir inueniri poſſit?) *Dixit* (Salomon) *Et quomodo* (Aſmodeum) *ad me venire faciam? Reſponderunt ei: Venit ad montem talem, fodit ibi puteum, &* re-

vt meritò ab omnibus Nationibus execrabile Talmudicum exiſtimetur opus.

De eodem Rau Aſcè (teſte הראב״ד *Harrauàd* in libro Cabalæ ad ſextam *Amorraìm* ætatem) afferunt Hebræi hoc inſigne elogium -

כמות רבינו הקדוש עד רב אשי לא מצאו תורת וחסידות וענות וגדולה במקום אחד:

Bimòth Rabbènu Hakkadòſc ad Rau Aſcè; lo matzeù Torà vachaſidùth, vaanauùth vgdolà bemakòm echàd. A tempore Rabbènu Hakkadòſc vſque ad Ràu Aſcè, numquam in eodem loco, lex, pietas, humilitas, & magnificentia inuenta ſunt. Id eſt omnes iſtæ virtutes ſimul vnitæ, non ſunt cumulandæ in eadem perſona, niſi in Rau Aſcè.

Quantum verò induſtriæ huius Rabbini debeant Iudæi, ſcire poteris ex Dauid Ganz in *Tzemàch* p. 47. & ex *Halichòth olàm* Tract. 1. cap. 1. Cùm autem vixiſſet Rau Aſcè annos 75. tandem viuere deſijt anno mundi 4187. Chriſti 427. poſt mortem D. Hieronymi annos 5. vel ſecundùm alios annos 7. nam Hieronymus anno Chriſti 420. aut 422. ad ſuperos euolauit, vt Proſper, & ex eo Paulus Diaconus, Genebrardus, & alij referunt; & ante mortem Diui Auguſtini tribus annis; Honorio, & Theodoſio Impp. Ex hoc corrige Galatinum lib. 1. *De Arcan. Cathol. Verit.* cap. 5. vbi ait Talmudem Babylonicum à Rau Aſcè fuiſſe compilatum anno Domini 436. Corrige etiam Caſerrium *in Chronologico Compendio* pag. 401. qui ad annum Chriſti 357. vel etiam ad 367. illum reijcit.

Hinc, ad obſignationem Miſcnæ iam fluxerant anni 238. & à deſolatione ſecundi Templi an. 359.

מעשה אשמדאי מלך חשדים ש״

אשר לכד שלמה מלך וסגר בשלשלת הברזל סביב צוארו שלא יוכל ראשו לצאת וידע ממנו באיזה מקום היה השמיר : וזה מעשה כתבא בארוך כ״י בותיקאנו ונזכר במסכת גטין פרק הניזקין דף ס״ח : ובילקוט מלכים א׳ : ז׳ סמן קפ״ב :

310 MAASSE' ASMEDAI'. HISTORIA ASMODEI Dæmoniorum Principis. De captura Dæmonis Aſmodei per Regem Salomonem facta, Hiſtoria Talmudica, ac proinde fabuloſa, aſſeruatur mſc. in Bibliotheca Vaticana Papyr. in 4. De ea fit mentio in *Ghemarà* Codice גטין *Ghittìn, De repudijs* cap. 7. pag. 68. vbi de שמיר *Sciamìr, Vermiculo*, quem Salomon habuiſſe (aiunt) ab Aſmodeo, quo etiam mediante, lapides Templi Salomonis ſculpſiſſe credunt Talmudiſtæ, de quo etiam in סוטה *Sottà, Declinante* cap. 9. pag. 48. b. circa fin. Illud 2. Samuel. 7. v. 14.

והכחתיו בשבט אנשים ובנגעי בני אדם:

Et corripiam eum in Virga hominum, & in Verberibus filiorum Adam. R. Salomon intelligit de Aſmodeo, qui, ſecundùm ſenſum Rabbinorum deprauatum, extruſerit Regem Salomonem de Regno, & per mundum peregrinari coëgerit, ipſo Aſmodeo in Solio Regio ſedente, & loco Salomo-

mo-

In III. Sententias, & Deciſiones poſt Rabbenu Hakkadoſc vſque ad tempora ſua promulgatas, firmiores recenſuit, & expoſuit.

In IV. Propoſuit omnes explanationes Sacrę Scripturę, quæ ad cauſas forenſes faciebant, ſecundùm mentem diuerſorum priſcorum Doctorum, quorum etiam Allegoricas Hiſtorias, ænigmata, & hyperbolica dicta in medium protulit. Quæ, etſi eodem ordine ac Rau Aſcè diſpoſuerat, hodie diſpoſita non inueniantur; attamen in Talmude Babylonico omnia reperiuntur, eorumque pleraque ita ſunt execrabilia, tum contra Ieſum Chriſtum verum Deum & Meſſiam Iudæorum, ac Dominum noſtrum; tum contra Diuinam Maieſtatem, & gloriam; contra antiqui fœderis Patres; & tandem contra Moſaicam Legem, quam ipſi profiteri ſe iactant, vt meritò à Summis Pontificibus hoc nefarium opus ſæpè damnatum fuerit, & execratum, tam in Indice Librorum prohibitorum Sacri Concilij Tridentini, quàm per nonnullos Summos Pontifices, quos recenſebimus quando iterum de Talmude & Ghemarà opportuniori loco agemus in *R. Iuda Bar Rabban Simeonis*.

Cæterùm, huius Rau Aſcè doctrinam & improbum laborem in cumulandis aliorum dictis, Iudæi ſummè extollunt. Quod vtinam non feciſſet; nam non ita fœtidum partum peperiſſet, neque execrandarum blaſphemiarum, & obſcœnarum rerum putore totum ferè Orbem repleuiſſet, vt mijs omnibus Nationibus inuiſam reddere; & tamen Nauicula Petri demergi non potuit, neque Eccleſia Chriſti deſtrui; quia Chriſtus, & ventis, & tempeſtatibus impiorum hominum imperauit, pace & vnitate Eccleſiæ reddita, eaque illuſtrata doctrina, & exemplo Sanctorum Monachorum, qui ſub Beatiſſimi Patris Benedicti Regula viuentes, tanquam luciſſima ſidera in Eccleſia Dei per idem tempus nempè circa annum Domini 500. emicare cæperunt. Tradit R. Moſes Bar Maijmon *in Præfatione ad Commentar. Miſcnæ* Ord. 1. זרעים *Zerahim*, & Auctor הלכות עולם *Halichòth olàm* cap. 1. circa fin. quòd Rau Aſcè hanc Talmudicam compoſitionem diſpertitus fuerat in quatuor partes tamquam columnas, in quibus diſpoſuit gloſſemata à ſe compilata ſuper משנית *Miſcnaijòth* Rabbenu Hakkadòſc, ea methodo.

In I. Attulit omnes fundamentales rationes Miſcnę tam vniuerſales, quàm particulares, & argumenta, ob quæ quis contra ſocium inſurgere potuerat, mutuis impugnationibus, omnia aut ante ipſum, aut ſua ętate examinata, & Miſcnæ Aphoriſmis firma, vt ne literam quidem licitum eſſet ab illis auferre, aut addere.

In II. Præpoſitis quæſtionibus diuerſorũ circa Ius aliquod ferendum, tandem cauſam reſoluit, iuxta doctrinam Tannæorum, & Amoraitarum, ſeù Miſcnicorum, & Ghemaricorum, partium rationibus benè perpenſis.

Vt in ſcriptis ea redigeret. Et hæc erat conſuetudo illorum per ſingulos dies, quouſque reſponſum eſſet omnibus quæſtionibus propoſitis per annum: & in fine Menſis legebant quæſita & reſponſa coram tota congregatione, & obſignabantur à Principe Academiæ, & poſtea dimittebantur ad præpoſitos ſuos, qui inter eos Præmia diſtribuebat. Finis.

Quamuis autem Rau Aſcè perueniſſet vſque ad 74. annum ætatis ſuę, attamen hoc opus Talmudicum abſoluere non potuit: reliquit autem illud tam benè diſpoſitum, vt aduenientibus מרימר *Marimàr*, & מר בר רב אשי *Mar BarRau Aſcè* filio ſuo, facilè tandem, hi cum ſuis aſſeclis Colophonem potuerint imponere. Obſignatum autem non fuit niſi anno mundi 4265. Chriſti 505. vt ſcribit הראב״ד *Harrauàd* in ſuo libro Cabalę p. 62. ann 78. à morte Rau Aſcè, aut ſecundùm quod dicit R. Dauid Ganz; anno mundi 4260. Chriſti 500. & ab exceſſu R. Aſcè laudati an. 73. infeliciſſimis decurrentibus annis: nam Petri Nauicula hæreſeω fluctibus iactabatur, dum eã opprimere Infideles nitebantur. Eo ſiquidem anno in Italia regnabat Theodoricus Gothorum Rex Hæreticus Arianus: in Oriente Anaſtaſius Hæreticus Eutychianus: Reges item Hiſpaniæ, & Africæ Ariani: Reges Francorum, Anglorum, & Germanorum, erant Pagani. Synagoga nouis Conſtitutionibus, & Decretis Talmudicis editis conabatur altiùs perfidiæ ſuæ radices figere, Eccleſiamque Catholicam calumnijs, & blaſphemijs

ciebant, inquirebant, & eos tentabant, donec clarior & promptior ſocio ſuo eſſet in doctrina. Cùm autem vidiſſet vnum ex eis, quòd non eſſet in ore ſuo doctrina ordinata, adhuc obijciebat ipſi, & detrahebat ei examinator, & obiurgabat eum, & increpabat illum, & indicabat loca, in quibus piger erat, & torpebat in illis, & admonebat. Quòd ſi altera vice ita recitaſſet, & non potuiſſet cor ſuum ſuper doctrinam ſuam, non dabatur ei quicquam. Et idcircò reddebantur acuti, & occupati in doctrinam ſuam; ſtudium pulchrum, ne impingerent coram eis in re lectionaria: & omnes Claſſes non recedebant ab eo, quouſque ſcirent Tractatum, quo in eo ſinguli occupaturi eſſent in domo ſua. Cæteros verò diſcipulos opus non erat probare, ſed vnuſquiſque recitabat in eo Tractatu, quo ei magis placebat. Et hæc erat conſuetudo eorum in reſponſionibus ad interrogata ſingulis diebus Menſis; quilibet proponebat eis poſtulata, quæ obueniebant ei, & dabatur licentia reſpondendi ad ea. Ipſi autem honorabant illum, & dicebant: Non reſpondebimus coram te, quouſque ipſe validus ſit in eis, & tunc loquebantur ſinguli ſecundùm ſuum ſcire, & ſecundùm ſuam ſapientiam, & argumentabantur, diuidebant, ſuſtollebant, & dabant vnicuique ſermoni, & optimè reſpiciebant (ad omnia). *Princeps autem Academiæ audiebat illorum verba, & intelligebat quicquid ab illis dicebatur, & argumentabatur hic contra illum: ſtabat, & inſpiciebat illorum verba, donec clarè cognoſceret veritatem: ſtatimque præcipiebat Scribæ,*

eo taliter, ut illius ſubſtantia probè intelligeretur. Princeps autem Academiæ audiebat eos, & intelligebat illorum verba. Poſtea legebat; & ipſis ſilentibus, & intelligentibus, quia iam intellexerant controuerſiam eorum. Et cùm abſoluta fuerat lectio illius, ſermocinabatur, & recitabat ſupra illum Tractatum, cui ſtuduerunt in diebus hyemis quilibet in propria domo, & explicabat illum compendiosè, ſicut & rem controuerſam inter diſcipulos; & nunc, quā ab eis ipſe poſtulabat, explicationem ſc. lectionum faciebat. Ipſi autem ſe ad inuicem ſalutabant, & omnes ſalutabant Principem Academiæ, & ab eo interpretationem petebant. Neque fas erat cuiquam ex illis loqui coram eo, niſi priùs ab eo habita licentia: ipſi verò loquebantur iuxta ſapientiam ſuam, & ipſe dilatabat eis verba ipſorum interpretando per ſingulas lectiones, donec omnia eis clara reddita fuiſſent. Et his, hoc modo, benè declaratis, ſtabat vnus ex prima Claſſe, & ea multis verbis iterum explicabat; quouſque benè fuiſſent intellecta ab omnibus, tam à paruulis, quàm magnis; & omnis, qui illum ſtare videbat, intelligebat, eum ſtare ſolùm ad declarandum extrauagantem lectionem, quia ex ea auxilium (percipiebat) auſcultatio. Et tunc cæteri diſcipuli diligenter conſiderabant in ea, & inquirebant, atque illam optimè explanabant: & hoc modo faciebant omnibus diebus Menſis. In Sabbatho autem quarto, legebant totum Codicem סנהדרין SANHEDRIN DE SENATV MAGNO. Et omnes diſcipuli, & Princeps Academiæ, inſpicie-

quilibet ex eis erat Præfectus ſuper decem ex Synedrio, & iſti vocabantur Principes. Hæc autem erat conſuetudo; ſi diem ſuum obijſſet aliquis ex Principibus Callòth, & filium reliquiſſet, qui locum patris implere potuiſſet, illum hereditabat, & in eo ſedebat; neque aliquis ex eis occupabat limen ſocij ſui: at ſi nemo eſſet qui locum patris occupare poſſet, tunc ſi quis aptus eſſet & idoneus ad ſedendum in vno ex ſeptem primæ Claſſis, in eo ſedebat; ſin minus, ſedebat cum reliqua multitudine diſcipulorum, quæ ex 24. virorum centenis (conſtabat). Ordo verò Sanhedrinorum diſtributus erat in ſeptem Claſſes. Prima Claſſis ſedebat prout iam diximus, & poſt decem vſque ad ſeptem Claſſes, & vultus omnium illorum reſpiciebant vultum Principis Academiæ: & omnes diſcipuli ſedebant poſt eos, neque aliquis ex eis cognoſcebat locum ſuum; verùm ſeptem Claſſium (ex Viris) vnuſquiſque cognoſcebat locum ſuum, neque ex eis aliquis ſedebat in loco ſocij ſui. Et ſi aliquis ex his ſeptem Claſſibus præſtantior cæteris in doctrina eſſet, illum ſedere non faciebant in loco ſuo, ne patris ſui (locum) hereditaret, ſed addebant illi honorabiliorem propter ſcientiam ſuam.

Cùm autem Princeps Academiæ aliquem tentare volebat circa ſtudium ſuum, conſtituere ei faciebat (tempus) in quatuor Sabbathis Menſis Februarij. Sedente (Principe Academiæ) prima Claſſis recitabat coram eo, cæteris Claſſibus audientibus, & ſilentibus. Cùm autem perueniret ad locum, de quo eſſet loquendum, loquebantur de

מהם פירוש הלכות והם מכברין זה את זה והכל מכברין את ראש ישיבה ושואלין אותו פתרונן ואין א׳ מהם יכול לדבר בפניו עד שיתן לו רשות והם מדברים כל א׳ וא׳ כפי חכמתו והוא מרחיב להם דבריו בפתרון כל הלכה והלכה עד שיתברר להם הכל וכשמתברר להם הכל יפה עומד א׳ מדרא קמא ודורשה ברבים עד ששומעין אותה כקטן כגדול וכל מי שרואה אותו עומד יודע שאינו עומד אלא לברר הבריתא שממנה סיוע השמועה ואז מדקדקין בה שאר התלמידים וחוקרין אותה ומבארין אותה באר היטב וכך היו עושין כל ימות החדש ׃ ובשבת רביעית קורין כל הסנהדרין וכל התלמידים וראש ישיבה מעיין בהם וחוקר אותם ומנסה אותם עד שיתברר לו המהיר בחכמה מחבירו וכשרואה את אחד מהם שאין תלמודו סדור בפיו יקשה עליו יותר ויגרע לו מחוקו וגוער בו ומוכיחו ומודיעו המקומות שנתרשל בהם ושנתעצל עליהם ומזהירו בנפשו ומתרהו שאם ישנה כן פעם אחר ולא ישים לבו על תלמודו שלא ינתן לו כלום ולפיכך היו מתחרדין ומתעסקין בלמודם עסק יפה כדי שלא יכשלו לפניו בדבר הלכה וכל השורות אינם הולכות מעמו עד שמודיעם המסכתא שיתעסקו בה כל אחד ואחד בביתו ולשאר התלמידים אינו צריך להודיע אלא כל אחד ואחד גורס באיזו מסכתא שירצה וכך היה מנהגם בתשובת השאלות בכל יום מתחדש ארם מוציא אליהם כל השאלות שהגיעו אליה ונותן להם רשות שישיבו תשובה עליהם והם מכברין אותו ואומרין לו לא נשיב בפניך עד שהוא תוקף בהם ואז מדברים כל אחד ואחד לפי דעתו לפי חכמתו ומקשין ומפרקין ונושאין ונותנין בכל דבר ודבר ומעיינין יפה יפה וראש ישיבה שומע את דבריהם ומבין כל מה שאומרין ומקשין זה לזה ועומד ומעיין כדבריהם עד שיתברר לו האמת ומיד יצוה לסופר להשיב ולכתוב וכך היה מנהגם לעשות בכל יום ויום עד שמשיבין תשובת כל השאלות שבאו להם השנה מקהלות ישראל ובתכלית החדש יקראו התשובות והשאלות במעמד כל החבורה כלה וחותם עליהם ראש

ישיבה ואחר כך שולחין אותם לבעליהן ואז מחלק הממון עליהם ׃ תם ׃

Ritus ſtudendi in Academijs Iudæorum olim in Babylonia, in סורא Sorà, & in פומבדיתא Pumbedità.

D*Iſcipuli veniebant ex omnibus locis vbi habitabāt: veniebant & congregabantur in Menſe* כלה *Callà, Menſe ſcilicet Auguſto tempore æſtatis, & ſemel tempore hyemis. Et vnuſquiſq; ex diſcipulis, eo quinque Menſium interuallo* (in domibus ſuis) *ſtudebat & perlegebat illum Tractatum, quem ei aſſignauerat Rector & Princeps Academiæ, quando ab eo diſcedebat: nam in Menſe Adar Februario, illis dicebat. Tractatum* (Talmudicum) *declarabimus Menſe* (futuro) *Elul Auguſto. Et eodem modo dicebat Auguſto Menſe. Talem Tractatum pergemus,* (& explanabimus) *Menſe Adar Februario. Veniebant itaque omnes, & ſedebant coram Principibus Academiarum in Adar, & in Elul: Princeps verò Academiæ ſtabat ſuper eos, & ſuper ſtudium ipſorum, & eos examinabat. Hic autem eſt ordo ſeſſionis. Princeps Academiæ ſedebat, & coram ipſo* (erant) *decem Viri: Hæc vocabatur ſeries, ſeu Claſſis prima. Et vultus eorum verſi erant ad vultum Rectoris Academiæ. Iſtorum decem ſedentium coram eo, ex eis* (aliquot) *erant Principes* כלות *Callòth, & tres ſocij. Et cur vocabatur illorum nomen Principes Callòth Coronarum? Quia*

שהוא חדש אלול מימי הקיץ וא׳ כימי החורף וכל
א׳ וא׳ מן התלמידים במקומו גורס ומפיק כל אותם
ה׳ חדשים המסכתא שאמר להם ראש ישיבה
בצאתם מעמו ובאדר או׳ להם מסכתא פלונית
נפרש באלול וכמו כן באלול אומ׳ להם מסכתא
פלונית נגרוס. באדר ובאים כלם ויושבין לפני
ראשי הישיבות באדר ובאלול וראש הישיבה עומד
עליהם על גרסתם ובודק אותם. וזה סדר ישיבת
ראש ישיבה יושב ולפניו עשרה אנשים והיא נקראת
דרא קמא ופניהם אל פני ראש ישיבה והעשרה
שיושבין לפניו מהם ראשי כלות ז׳ וג׳ חברים ולמה
נקראו שמם ראשי כלות שכל א׳ מהם ממונה על
עשרה מן הסנהדרין והם הנקראין אלופים וכך
היה מנהגם אם נפטר א׳ מראשי כלות ויש לו בן
הממלא את מקומו יורש מקום אביו ויושב בו
ואפילו היה קטן בשנים וכן מן החברים כשנפטר
א׳ מהם אם היה בנו ממלא את מקומו יושב בו
ואין אחר מהם דולג על מפתן חבירו ואם אינו
ממלא מקום אבותיו והוא ראוי לישב באחת
משבעת דרי ישב בה ואם אינו ראוי לישב עמהם
יושב עם בני רב ועם שאר התלמידים שהם כד׳
מאות איש והע׳ סנהדרין שהם ז׳ שורות שורה
ראשונה יושבת כמו שזכרנו ואחריהם ו׳ עד ז׳
שורות ופני כלם אל פני ראש ישיבה וכל התלמידי׳
יושבין אחריהם ואין א׳ מהם מכיר את מקומו אבל
הז׳ שורות כל א׳ מהז׳ מכיר את מקומו ואין מהם
ממקום חבירו ואם יהיה א׳ מהם מן הז׳ שורות
גדול בחכמה מן האחר אין מושיבין אותו במקומו
מפני שלא ירשה מאביו אבל מוסיפין לתת לו יותר
מתוקן מפני חכמתו וכשירצה ראש ישיבה לנסותם
בגירסתן יעדו עליו כלם בד׳ שבתות של חדש
אדר והוא יושב והשורה הא׳ גורסין לפניו ושאר
השורות שומעין ושותקין וכשמגיעין למקום הצריך
להם לדבר מדברו בו ביניהם לבין עצמם וראש
ישיבה שומע אותם ומבין את דבריהם ואחר קורא
והם שותקין ויודעין שכבר הבין מחלוקתם ובשעת
קריאתו דורש ומורה באותה מסכתא שגרסו בימי
החורף כל אחד ואחד בביתו ומפרש בכלל דבריו
הדבר שנחלקו בו התלמידים ופעמים שהוא שואל

מהם

dispoſitionem *Miſcnæ* in ordine ſuo diſpoſuit, atque digeſſit, cæptumque eſt opus Talmudicum, adeò à Iudæis commendatum, vt etiam ſupra Sacram Scripturam illud extollant. Itaque Rau Aſcè totum vitæ ſuæ curſum in hoc opere explicando conſumpſit: nam ſingulis annis duos Codices מסכתות *Maſſachtòth*, ſeù *Tractatus Miſcnæ* iuxta doctrinam ſuam Talmudicam ex notulis prædictis hauſtam, duobus Menſibus anni, videlicet vnum Menſe אלול *Elùl Auguſto*, & alterum Menſe אדר *Adar Februario*, diſcipulis tradebat addiſcendum; quippè qui diſcipuli Academiarum Babylonicarum, per varias Vrbes, & Regiones diſperſi bis in anno, ad Academiam Soranam, & Pumbeditanam conueniebant, Auguſto, & Februario Menſibus, & per ordines ſuos ſedentes, in Aula Studij interrogabantur à Rectore Academiæ, circa tractatum ſibi ſuperiori ſemeſtre oblatum, ſuper quem inſtituebat concertationem; & quæſtione iuxta doctrinam Principis Academiæ deciſa, inſtituebatur alia diſputatio, ſupra aliud caput, quouſque totus מסכת *Maſſecheth Tractatus Talmudicus* abſolueretur. His ritè completis, proponebat Rector alium Tractatum addiſcendum pro futuro ſemeſtre, & ſic diſcipuli ad propria reuertebantur. De hoc ſtudendi modo apud Babylonicos Iudæos extat narratio relata ab Auctore *Iuchaſin* pag. 124. b. his verbis, [illegible]
[התלמידים הבאים מכל המקומות שהם יושבים
ומתקבצים ובאין מכל המקומות בחדש כלה:

ד' אלפים רס"ה לבריאה ונתפשט בכלל ישראל וקבלו אותו עליהם ולמדו אותו ברבים ונתפשט בכל דור ודור ושמעיו עליו כל ישראל ואלו אין להוסיף ושמנו אין לגרוע בו אשר מפני ישראל במסבריהם :

309 RAV ASCE BABYLONIVS, Princeps Academiæ בסורה *Sorana*, ipſa eſt מתא מחסיא *Mathà Machaſiâ* in Babylonia. Naſcitur eo ipſo die, quo moritur רבא *Rauà*, nempè anno mundi 4113. Chriſti 353. & anno 4127. Chriſti 367. decimo quarto anno ætatis ſuæ præfecturam Academiæ ſuſcepit, anno quinto ante mortem Rau פפא *Papà*, qui & ipſe fuit Rector Academiæ in Vrbe נרש *Narès* ſita non longè ab Academia Sorana. Videtur incredibile, quòd puero 14. annorum, commiſſa fuerit cura & directio Academiæ numeroſiſſimæ (ſi Iudæis credimus) ſed homines puerilibus doctrinis imbuendos, Doctorem puerum, meritò habere debuerant. Porrò hic Rau Aſcè, fuit Auctor Ghemaræ Babylonicæ, in qua, quicquid veſana, vel læſa mens, monſtroſum, & portentoſum imaginari poteſt, illud in vaſtiſſima Ghemaræ, ſiue Talmudis Babylonici farragine, tanquam in teterrimo Promptuario, facilè adinuenire poteſt. Quandoquidem imitatus Anteceſſorem ſuum Rabbenu Hakkadoſc, qui hinc inde diſperſis ſchedis in vnum recollectis, opus *Miſcnæ* compoſuerat; ita Rau Aſcè, colligendo omnia dicta Rabbinorum, quotquot à tempore Rabbi, ſeù Rubbenu Hakkadoſc, vſque ad tempus ſuum, adinuenire potuerat, omnia ſecundum diſ-

ſtotelem obijſſe ante Alexandrum; ſed Auctores Latini vnanimi conſenſu poſt mortem Alexandri vitam terminaſſe in Patria ſcribunt, anno planè ignoto.

ש' ארקמידים עקרים ספר יסודות חכמת הלמודים שקראו בלשון יון' Μάθησις שהעתיקו מלשון יוני ללשון עברי כ"י בוואטיקאנו.

308 ARCHIMEDIS Elementa Mathematica in linguam Hebraicam verſa ab Anonymo. Reperiuntur mmſſcc. in Bibliotheca Vaticana. Papyr. in 4.

ש' רב אשי ראש ישיבה בסורא סורא שהיא מתא מחסיא כדאיתא בפרק קמא דשבת. ונולד כי ביום מית רבא נולד רב אשי שנת ד' אלפים קי"ג, ונפטר רב פפא שנת ד' אלפים קכ"ז והיה רב אשי ראש ישיבה בסורא ס' שנה ונסמכה לו לגדולתו את רב פפא ראש ישיבה בעיר נרש ואז היה בן יד' שנים כאשר נאמר, ראש ישיבה ושמנו הלוא כי מימות רבינו הקדוש עד רב אשי לא מצינו תורה וגדולה, והכבוד ונגדלה במקום אחד רק כי בימיו היה רוח לישראל בתוך גויי רבונו הקדוש; וכמו רבי סדר ספר המשניות כן רב אשי סדר התלמוד בבלי, ונשתמש בבל: שנת צ' אלפים שנה ... ואחר שנה ... וסמכים התלמוד ל' שנים וכיון כן ל' לבריות ; ... לברם כל מאמרי המשנה בכללים ופרטים וכל ... ... הכלל ... וסדרם כל המדרש על סבלה ... לבבלו וזכרונו; ... ... דין על דעת אחר ... ... מהתלמוד ... ... ולא היים לכתוב כל הגמרא כי נפטר רב אשי בשנת ד' אלפים קפ"ו ... ... רב אשי ... ... את השם הבבלי ... בשנת

ſceleth hakkabalà, quę à vero omninò aberrare non credimus, cùm non longè aliter Latini & Græci Auctores doceant; quamuis ſatis exploratum non ſit, an Lyceum Ariſtotelis iuxta Athenas poſitum fuerit in monte, an in planitie, inter vmbroſas ſyluas, an intra nobilis ædificij ſepta. Cicero Academiam vocat Vmbriferam, & Lyceum nitidum. *In que Academia vmbrifera, nitidoque Lyceo*; quo indicare videtur, Lyceum fuiſſe Gymnaſium, non ſub dio vt Academia, ſed ſub tecto, & intra ædificia collocatum, vt nitida Porticus eſſe ſolet. Ridiculum autem eſt illud, quod dicit Auctor *Scialſceleth hakkabalà*, Montem Arcadiæ eundem eſſe cum Monte Lyceo iuxta Athenas. Arcadiæ nomen, non Monti, ſed Regioni intimæ Peloponneſi, & à Mari vndique remotæ attribuitur à Geographis. Athenarum autem Vrbs, non in Peloponneſo, ſed extra Iſthmum in Attica Regione Helladis, ad Mare ſtatuitur ab iiſdem. Non igitur Arcadia Mons eſt propè Athenas, vt vult noſter Coſmographus Iudæus Auctor *Scialſceleth hakkabalà*.

Claruit Ariſtoteles eo tempore, quo Alexander Magnus regnare cepit, hoc eſt circa annum 443. quarti millenarij, vt notat Dauid Ganz, anno ſcilicet ante natiuitatem Domini 317. Nam anno 448. pugnauit contra Darium, & aſcendit Ieroſolymam ante natum Chriſtum 312. Hebræi, qui fidem præſtant Epiſtolæ allatæ ad Alexandrum miſſę, credunt Ariſto-

pateticorum Philoſophorum, & cur ita vocati fuerint, videbimus. Ait enim.

וראוי שתדע כי הפילוסופים נחלקו לג' כתות׃ א' נקרא אקדימיצי חת על שם מקום שהיה רחוק מאטיני חצי מיל ושם נולד אפלטון והוא ותלמידיו היו לומדים שם ועל שם זה המקום נקראו ההולכים אחר כוונותיו ולמודיו. השנית היו נקראים סטויצי על שם שהיו לומדים תחת אכסדרה הנקרא בלשון יון סטואה ובלעז פורטיקו והיה ראש אל זה השם וקריסיפו וזינוני. הג' פריפטיטיקי שבלשון יוני ר"ל מטייל או הולך וארסטו היה ראש לזה הכת לפי שהיו לומדים והולכים חוץ למדינה בהר ליציאו הנקרא הר ארקדיאה ובאותו טיול היו לומדים ושומרים הבריאות.

Conueniens eſt vt ſcias, quòd Philoſophi in tres claſſes diuiduntur, ſcilicet in Academicos, Stoicos, & Peripateticos.

Academici ita vocantur à loco Athenis diſtante dimidio milliare, vbi natus eſt Plato, & ibi ipſe docebat diſcipulos ſuos: & ex nomine huius loci vocati ſunt Academici, AMBVLANTES, etiam poſt abſolutum ſtudium.

Stoici dicti ſunt à loco vbi Philoſophiam profitebantur, videlicet ab Exedra; nam Στοὰ Græcè Exedram ſignificat, Italicè PORTICO. Horum autem Princeps & Caput Chryſippus & Zenon fuerunt.

Peripatetici, lingua Græca INCEDENTES; ſiuè DEAMBVLANTES ſignificant. Ariſtoteles fuit Princeps iſtius ſectæ, & quia deambulando extra Vrbem in monte Lyceo, qui & mons Arcadia dicitur; ibi cum diſcipulis ſuis diſputabat, & res creatas obſeruando inquirebat. Hæc Auctor Scial-

mortis miſſa; & de verbis à Matre prolatis dum illam legeret: & de morte eiuſdem Alexandri Regis. Aduertendum eſt, huiuſmodi Ariſtotelis Librum inter Opera eius Latina non extare.

XVIII. אגרת המוסר *Ighèreth hammuſar, Epiſtola Didaſcalica*; ſeù *Ethica*, verſa ex Græca in Arabicam linguam à quodam Ali Iſmaëlita, ex Arabica verò in Hebraicam à R. Iuda Ben Salomonis cognomento חריזי *Charizi Poëta*, Hiſpano Medico celeberrimo. Reperitur mſc. in Biblioth. Vaticana Papyr. in 4. Spizelius dicit, extare etiam in Bibliotheca Cæſarea.

XIX. ספר התפוח *Sèpher Hattapùach, Liber Pomi*, in quo diſertè agitur de morte huius Philoſophi. Reperitur mſc. in Bibliotheca Vaticana Papyr. in 4. Excuſus etiam fuit Riuæ Tridenti vnà cum ס׳ מדות הנפשות *Sèpher Midòth hannephaſciòth, Libro Virtutum Animæ. In 4.*

XX. סוד הסודות *Sod haſſodòth, Secretum ſecretorum*. Fertur eſſe *Liber de Conſilijs & Conſiliarijs, &c.* olim ex Græco in Arabicum, poſtea ex Arabico in Hebraicum tranſlatus. Illum ego non vidi.

Cùm in hoc loco de Ariſtotele Peripateticorum Principe agatur, non eſt ſub ſilentio prætereundum, id quod Auctor *Scialſceleth hakkabalà De ſectis Philoſophorum* pag. 103. dicit, Res cùm clara ſit, tantùm verba Hebraica afferemus, & vertemus in Latinum, quibus originem Academicorum Stoicorum, & Peripa-

ſtotelis de Regno ad Alexandrum. Latinè primò, deindè Arabicè, poſtea Hebraicè tranſlatus, diuiditur in octo Tractatus:

I. *De Generibus, & Varietate Regnorum.*

II. *De Varia compoſitione Regnorum.*

III. *De forma & adminiſtratione Iuſtitiæ.*

IV. *De Proregibus, & Locumtenentibus, Scribis, & alijs Iuſtitiæ Miniſtris.*

V. *De Legatis & Oratoribus Regum.*

VI. *De Principibus, Equitibus, & ſeruis.*

VII. *De Bello, & agmine ordinando.*

VIII. *De Iuriſprudentia, & Legibus.* Vbi etiam agitur *De lapidibus pretioſis, & eorum Virtutibus.* יחייא בן אלבטרק *Iàchija Ben Elbattràk*, ſeù *Ioannes fil. Patriarcha* hunc Librum vertit ex Idiomate Latino in Arabicum, & ex Arabico in Hebraicum tranſtulit ר׳ יהודה אל חריזי *R. Iudas el Charizi Poëta*. Aſſeruatur inter Codices mmſſcc. Bibliothecæ Vrbinatenſis apud Vatic. Papyr. in 4. Ibi etiam reperitur *Epiſtola* eiuſdem Ariſtotelis *ad Matrem Alexandri de morte ipſius*, & *Reſponſio* ad Ariſtotelem. Itemque *Dicta memorabilia Alexandri Macedonis cognomento* (vt hìc dicitur) *Cornuti* propter Imperij fortitudinem, quod ab Oriente in Occidentem tanquam duo cornua Mundi extendebatur. Item *Epiſtola* eiuſdem Alexandri *ad Matrem* tempore

ſcéleth hakkabalà, quę à vero omninò aberrare non credimus, cùm non longè aliter Latini & Græci Auctores doceant; quamuis ſatis exploratum non ſit, an Lyceum Ariſtotelis iuxta Athenas poſitum fuerit in monte, an in planitie, inter vmbroſas ſyluas, an intra nobilis ædificij ſepta. Cicero Academiam vocat Vmbriferam, & Lyceum nitidum. *Inque Academia vmbrifera, nitidoque Lyceo*; quo indicare videtur, Lyceum fuiſſe Gymnaſium, non ſub dio vt Academia, ſed ſub tecto, & intra ædificia collocatum, vt nitida Porticus eſſe ſolet. Ridiculum autem eſt illud, quod dicit Auctor *Scialſcèleth hakkabalà*, Montem Arcadiæ eundem eſſe cum Monte Lyceo iuxta Athenas. Arcadiæ nomen, non Monti, ſed Regioni intimæ Peloponneſi, & à Mari vndique remotæ attribuitur à Geographis. Athenarum autem Vrbs, non in Peloponneſo, ſed extra Iſthmum in Attica Regione Helladis, ad Mare ſtatuitur ab iiſdem. Non igitur Arcadia Mons eſt propè Athenas, vt vult noſter Coſmographus Iudæus Auctor *Scialſcèleth hakkabalà*.

Claruit Ariſtoteles eo tempore, quo Alexander Magnus regnare cepit, hoc eſt circa annum 443. quarti millenarij, vt notat Dauid Ganz, anno ſcilicet ante natiuitatem Domini 317. Nam anno 448. pugnauit contra Darium, & aſcendit Ieroſolymam ante natum Chriſtum 312. Hebræi, qui fidem præſtant Epiſtolæ allatæ ad Alexandrum miſſę, credunt Ari-

Ppp 2 ſto-

pateticorum Philoſophorum, & cur ita vocati fuerint, videbimus. Ait enim.

וראוי שתדע כי הפילוסופים נחלקו לג' כתות. א' נקרא אקרימיצי והוא על שם מקום שהיה רחוק מאטיני חצי מיל ושם נולד אפלטון והוא ותלמידיו היו לומדים שם ועל שם זה המקום נקראו ההולכים אחר כוונותיו ולמודיו. השני היו נקראים סטויצי על שם שהיו לומדים תחת אכסדרה הנקרא בלשון יון סטואה ובלעז פורטיקו והיה ראש אל זה השם וקריסיפו וזינוני. הג' פריפטיטיקי שבלשון יוני רל' טייל או הולך וארסטו היה ראש לזה הכת לפי שהיו לומדים והולכים חוץ למדינה בהר ליציאו הנקרא הר ארקדיאה ובאותו טיול היו לומדים ושומרים הבריאות.

Conueniens eſt vt ſcias, quòd Philoſophi in tres claſſes diuiduntur, ſcilicet in Academicos, Stoicos, & Peripateticos.

Academici ita vocantur à loco Athenis diſtante dimidio milliare, vbi natus eſt Plato, & ibi ipſe docebat diſcipulos ſuos: & ex nomine huius loci vocati ſunt Academici, AMBVLANTES, etiam poſt abſolutum ſtudium.

Stoici dicti ſunt à loco vbi Philoſophiam profitebantur, videlicet ab Exedra; nam Στοὰ Gracè Exedram ſignificat, Italicè PORTICO. Horum autem Princeps & Caput Chryſippus & Zenon fuerunt.

Peripatetici, lingua Græca INCEDENTES, ſiuè DEAMBVLANTES ſignificant. Ariſtoteles fuit Princeps iſtius ſectæ, & quia deambulandò extra Vrbem in monte Lyceò, qui & mons Arcadia dicitur; ibi cum diſcipulis ſuis diſputabat, & res creatas obſeruando inquirebat. Hæc Auctor Scial-

mortis miſſa; & de verbis à Matrẽ prolatis dum illam legeret; & dẽ morte eiuſdem Alexandri Regis. Aduertendum eſt, huiuſmodi Ariſtotelis Librum inter Opera eius Latinã non extare.

XVIII. אגרת המוסר *Ighèreth hammuſàr, Epiſtola Didaſcalica*; ſeù *Ethica*, verſa ex Græca in Arabicam linguam à quodam Ali Iſmaëlita, ex Arabica verò in Hebraicam à R. Iuda Ben Salomonis cognomento חריזי *Charizi Poëta*, Hiſpano Medico celeberrimo. Reperitur mſc. in Biblioth. Vaticana Papyr. in 4. Spizelius dicit, extare etiam in Bibliotheca Cæſareã.

XIX. ספר התפוח *Sèpher Hattapùach, Liber Pomi*, in quo diſertè agitur de morte huius Philoſophi. Reperitur mſc. in Bibliotheca Vaticana Papyr. in 4. Excuſus etiam fuit Riuæ Tridenti vnà cum ס׳ מדות הנפשות *Sèpher Middòth hannephaſciòth, Libro Virtutum Animæ. In 4.*

XX. סוד הסודות *Sod baſſodòth, Secretum ſecretorum*. Fertur eſſe *Liber de Conſilijs & Conſiliarijs, &c.* olim ex Græco in Arabicum, poſtea ex Arabico in Hebraicum tranſlatus. Illum ego non vidi.

Cùm in hoc loco de Ariſtotelẽ Peripateticorum Principe agatur, non eſt ſub ſilentio prætereundum, id quod Auctor *Scialſcèleth hakkabalà De ſectis Philoſophorum* pag. 103. dicit. Res cùm clara ſit, tantùm verba Hebraica afferemus, & vertemus in Latinum, quibus originem Academicorum Stoicorum, & Peripa-

ſtotelis de Regno ad Alexandrum. Latinè primò, deindè Arabicè, poſtea Hebraicè tranſlatus, diuiditur in octo Tractatus:

I. *De Generibus, & Varietate Regnorũ.*

II. *De Varia compoſitione Regnorũ.*

III. *De forma & adminiſtratione Iuſtitiæ.*

IV. *De Proregibus, & Locumtenentibus, Scribis, & alijs Iuſtitiæ Miniſtris.*

V. *De Legatis & Oratoribus Regũ.*

VI. *De Principibus, Equitibus, & ſeruis.*

VII. *De Bello, & agmine ordinando.*

VIII. *De Iuriſprudentia, & Legibus.* Vbi etiam agitur *De lapidibus pretioſis, & eorum Virtutibus.* יחייא בן אלבטרק *Iàchija Ben Elbattràk*, ſeù *Ioannes fil. Patriarchæ* hunc Librũ vertit ex Idiomate Latino in Arabicum, & ex Arabico in Hebraicũ tranſtulit ר׳ יהודה אל חריזי *R. Iudas el Charizi Poëta.* Aſſeruatur inter Codices mnſſcc. Bibliothecæ Vrbinatenſis apud Vatic. Papyr. in 4. Ibi etiam reperitur *Epiſtola* eiuſdem Ariſtotelis *ad Matrem Alexandri de morte ipſius*, & *Reſponſio* ad Ariſtotelem. Itemque *Dicta memorabilia Alexandri Macedonis cognomento* (vt hic dicitur) *Cornuti* propter Imperij fortitudinem, quod ab Oriente in Occidentem tanquam duo cornua Mundi extendebatur. Item *Epiſtola* eiuſdem Alexandri *ad Matrem* temporẽ

XI. ומאמר א' מספר החי *V'maamàr echàd miſièpher Hachài*, *De communi animalium motione Liber vnus*. Viſitur mſc. in Bibliotheca Vaticana Papyr. in fol.

XII. ספר האויר *Sèpher Haauèr*; *De Aëre*; ſeù *De Reſpiratione*, *& ſpiritu*. Hic cum antecedenti, verſus ex Arabica in Hebraicam linguam ab incognito Hiſpano in Prouincia Etruriæ fuit, vt ſuperiùs dictum eſt. Habetur mſc. in eadem Bibliotheca. Papyr. in fol.

XIII. מאמר מטבע בעלי חיים אשר ביבשה ובים *Maamàr Mittebaà Baalè chaijm aſcèr belabaſcià V'baiàm*, *De natura animalium terreſtrium & maritimorum Tractatus*. Extàt mſc. in eadem Biblioth. Vatic. Papyr. in 4.

XIV. ספר המדות *Sèpher Hammidòth*, *Liber Morum*, ſeù *Ethicorum*, quem Hebraicè vertit Don מאיר Meir Medicus Regis Caſtiliæ, anno mundi 5165. Chriſti 1405. & R. Ioſeph Ben R. Scem Tou *Commentarijs* illuſtrauit. Penes me eſt.

XV. ספר מה שאחר הטבע *Sèpher maſceachàr Hattebbaà*, *Liber Metaphyſicorum*. Reperitur ibid. mſc. cum *Commentarijs Auerrois* ordine Alphabetico digeſtis. Papyr. in fol.

XVI. ספר מראה פנים והוא פיסיונומיה *Sèpher Marè panim*, ſeù *De Phyſiognomia* ad Alexandrum Magnum. Extat mſc. in Bibliotheca Cæſarea teſtante Spizelio pag. 72.

XVII. ספר הנהגת המלכות אשר כתב ארסטו אל מלך אלכסנדר *Sèpher Hannehagàth haMmalcùth*, *aſcèr catàu Arſattò el Mèlech Alecſander*. *Liber Ari-*

cum Commentarijs Auerrois. Itemque *Sèpher Meothòth Haalionòth*, *Liber Meteorologicorum*; *Vesèpher Mebaalè chaiim*, *& Liber*, *ſeù Hiſtoria Animalium* vſq; ad Librum XIII. tranſlati ſunt ex Arabico in Hebraicum ſermonem Cordubæ in Hiſpania, & abſoluti Hiſpali anno mundi 4595. Exemplar huius Codicis reperitur mſc. in Bibliotheca Vaticana Papyr. in 4. ex alio Codice ſcripto à R. Michaële Sacerdote in Inſula Creta anno mundi 5011. Chriſti 1291. cùm tamen hic Vaticanus Codex ſcriptus fuerit Cordubæ à Iacobo Bar Mechir anno mundi 5063. Chriſti 1303.

VIII. ספר אותות השמים. *Sèpher Othòth haſciamàim*, *Liber Meteororum*, traductus ex lingua Agarenica in Hebraicam à R. Salomone Aben Tybbon. Mſc. in charta terſa, & charactere eleganti inter alios Codices Hebraicos mmſſce. in noſtro Muſæblo reperitur in 4. in Ædibus Monaſterij S. Pudentianæ de Vrbe.

IX. ס' הנפש *Sèpher Hannèpheſe*, *Liber de Anima*. Extat mſc. in Bibliotheca Vaticana Papyr. in fol. Tranſlatus fuit hic Liber ex Arabica lingua in Hebraicam ab eodem qui ſuprà Anonymo Hiſpano.

X. ספר החוש והמוחש *Sèpher Hachùſe vchammochèſe*; *Liber de Senſu & ſenſibili*, Plantauitius affirmat, Hebraicè mſc. apud ſe reperiri, vnà cum *Commentario* Raphaëlis inſignis Medici, & ſubtiliſſimi Philoſophi. Reperitur etiam impreſſus Venetijs coniunctus *Commentario* R. Leui Ben Gerſonis.

manus meas deuenerunt, Catalogo ſequenti exhibentur.

I. ספר המאמרות *Sèpher hammaamarròth, Liber Categoriarum*, ſeù *Prædicamentorum*. Reperitur mſc. in Bibliotheca Vaticana, ignoto Interprete. Papyr. in 4.

II. ספר המליצה *Sèpher Hammelitzà, Liber Perihermenias*, ſeù *De Interpretatione*. Extat mſc. in Biblioth. Vrbin. apud Vatican. Anonymo Interprete. Papyr. & Pergam. mixtim in 4.

III. ספר ההקש *Sèpher Hahekèſc, Liber Analyticorum*. Extat in eadem Bibliotheca mſc. abſque nomine Interpretis.

IV. ספר המופת *Sèpher Hammophèth, Topicorum*. In eadem Bibliotheca mſc.

V. ס' הטבע: וס' מהמופת *Sèpher Hattebaà, Liber de Phyſico auditu*. Itemque *Sèpher Hammophèth, Topicorum*. Extant mmſſcc. in eadem Bibliotheca Papyr. in fol. Ex Arabica in Hebraicam linguam tranſlata ſunt in Prouincia Etruriæ ab Anonymo Hiſpano, hortatu amicorum, poſtquam Toleto diſceſſerat.

VI. ספר השמים: וס' ההויה *Sèpher Haſciamàim, De Cælo*. Et *Sèpher Hahauaiàh, De Generatione*. Reperiuntur mmſſcc. ibid. eodem Anonymo Hiſpano Interprete. Papyr. in fol.

VII. מאמר מהויה והנפסד עם פירוש ן׳ רשד: וס׳ מאותות העליונות: וס׳ מבעלי חיים והנעתק אותו בעיר קורדובה:

Maamàr Mehauaiàh, Vehaphsèd, Tractatus de Generatione, & Corruptione; Him Piruſc Abèn Raſciàd, cum

quibus præclariſſimos libros ſcripſit: etiamſi volunt Iudæi, ex ſelectiſſima Salomonis Bibliotheca eos ſuffuratus, vt ſuos ſibi vendicaſſe; quam opinionem iam refutaui. Quòd ſi pro ea quis ſtare voluerit, aſſerendo, Codices illos in prima Ieroſolymitanæ Vrbis direptione tranſlatos à Chaldæis in Babyloniam, ibidem vſque ad nouam Templi ædificationem conſeruatos, & ad priſtinum locum cum cæteris vaſis Templi reportatos fuiſſe; nam inter vaſa Templi, huius Bibliothecæ quoque Codices intelligi debere. (Vide 1. Eſdræ cap. 5.)

Reſp. Ex loco citato Eſdræ, & ex alijs, quæ afferri poſſunt, nullo modo Codices inter Templi vaſa connumerari queunt: nam Eſdras loco citato ait ver. 14. & 15. *Vaſa Templi Dei aurea & argentea, quæ Nabuchodonoſor de Templo, quod erat in Ieruſalem, & aſportauerat ea in Templum Babylonis, protulit Cyrus Rex de Templo Babylonis, & data ſunt Saſſabaſar &c. Dixitque ei: Hæc vaſa tolle, & vade, & pone ea in Templo, &c.* At Codices non potuerunt eſſe aurei, aut argentei, neque ad vſum Templi pertinere; ideò nullo modo connumerandi ſunt inter vaſa aurea & argentea Templi; ſicque chymæricum eſt, quicquid Iudæi de Bibliotheca Salomonis loquuntur, & in re non ſubſiſtens.

Libros ſcripſit ferè innumeros, etſi trecentos aliqui numerent, quos ferè omnes primò Arabicè, deinde Hebraicè verſos reperimus. Opera verò, quæ eadem lingua Hebraica ad

ſunt etiam eadem inter ſe. Ex hoc tollitur myſterium Sanctiſſimæ Trinitatis, in quo tres Perſonæ ſunt idem cum eſſentia Diuina, & tamen non ſunt idem inter ſe. Theologi explicant hoc axioma, vt debeat intelligi: *Quæ ſunt eadem vni tertio incommunicabili, ſunt eadem inter ſe*. Et hoc ſenſu axioma non habet locum in Diuinis, quia eſſentia Diuina communicatur tribus perſonis.

III. *Accidentis eſt ineſſe*. Ex hoc tollitur veritas Corporis Chriſti in Auguſtiſſimo Sacramento Euchariſtiæ, vbi accidentia panis & vini non inhærent alicui ſubiecto. Vnde actualis inhærentia non eſt de eſſentia accidentis, vt putauerunt Philoſophi Gentiles, & Hæretici noſtri temporis exiſtimant.

IV. *Omnis ſubſtantia, maximè rationalis, per ſe ſubſiſtit*. Ex quo tollitur myſterium Sanctiſſimæ Incarnationis, & vnionis hypoſtaticæ. Et

V. *A priuatione ad habitum non datur regreſſus*. Ex quo tolluntur omnia miracula Chriſti; quibus cœcis viſum, mutis auditum, claudis virtutem rectè gradiendi reſtituit.

In alijs verò, in quibus errauerunt Philoſophi circa bonā Philoſophiam, non error Philoſophiæ fuit, ſed artificum, qui malè ratiocinati ſunt circa naturalia. Vndè ſi Ariſtoteles lumine fidei carens, in aliquem prolapſus ſit errorem, mirum non eſt; ſed potiùs admirandus ipſe eſt, quòd ſolo naturæ lumine tot arcana, & naturæ ſecreta potuerit reſerare: de quibus Hæretici ad ſimplices & incautos homines decipiendos vtuntur.

III. Illa particula (*&*) ſtat pro (*id eſt*) ſicut & in alijs locis eiuſdem, vti ad Galat. 6. 16. *Et ſuper Iſraël Dei*. Et ad Epheſ. 1. 1. *Paulus Apoſtolus omnibus ſanctis, qui ſunt Epheſi, & fidelibus in Chriſto Ieſu*. In iſtis locis particula (*&*) eſt explicatiua ſignificans (id eſt) *Id eſt fidelibus in Chriſto*. *Id eſt ſuper Iſraël Dei*. Sic in hoc loco, particula (*&*) explicat Philoſophiam, de qua id intelligendum ſit, id eſt captioſa, & ſubdola, qua irretiuntur incauti & ſimplices, & hanc, *inanem fallaciam* vocat D. Paulus: & ad Timoth. 1. cap. 6. v. 20. *Falſi nominis ſcientiā*. Ideoque ſimpliciter Philoſophiam non damnat Apoſtolus, ſed falſi nominis, ſiuè ſpuriā Philoſophiam reijcit, cuius ſectatores Patriarchæ Hæreticorum fuere ſecundùm Tertullianum lib. *De Anima* cap. 3. Sed aduertendum, quòd etiam in Philoſophia Peripatetica, quæ cæteris melior eſſe cenſetur, quædam principia ſunt, ſeù axiomata, quæ etſi in rebus naturalibus vera ſint, in ſupernaturalibus tamen falſa eſſe, Fides Catholica docet: ea ſunt

I. *Ex nihilo nihil fit*: ex quo tollitur rerum creatio contra Sacram Scripturam, *In principio*; hoc eſt ante tempus, ſine præexiſtente materia, *creauit Deus cælum & terram*. Vnde ex hoc fidei articulo tollitur, mundum fuiſſe ab æterno, vt putauerunt Peripatetici.

II. *Quæ ſunt eadem vni tertio*,

eſt. Huc enim reſpiciunt illa verba-

כהראותו לי אותות ומופתים בשמות הקודש
אמתיים ונגלים לחוש׃

Volunt Iudæi omnia miracula perpetrari virtute quorundam nominum, per Cabalæ artem effictorum, quibus hoc, vel illo modo prolatis, vel etiam ſcriptis, virtutes mirificas effici poſſe credunt. Hac arte vſus fuerat hic Rabbinus in conuerſione Ariſtotelis, vt innuitur in Epiſtola, quę, ſicut hæc mirabilia effici poſſe iſtorum nominum virtute, omninò negamus; ita Ariſtotelem per ea, ad Iudaiſmum conuerſum, Iudaicam fabulam eſſe pro certo affirmamus. Cuius rei indicium eſt, Philoſophiā vniuerſam ab eodem damnatam. Nullo enim pacto credibile videtur, voluiſſe ſapientiſſimum Philoſophum Ariſtotelem, Logicam ſeù Dialecticam *iniquitatem* appellare, quam communiter, *Oculum mentis, rationis Cynoſuram, Scientiam ſcientiarum, & Ianuam Philoſophiæ*, omnes boni & docti nuncupare conſueuerunt. Non eſt item credibile, Philoſophorum longè Principem voluiſſe Philoſophiam *mendacem* dicere, cùm omnes Sapientes *Scientiam Veritatis* illam appellent? De qua Cicero lib. 1. *Tuſculan.* quæſt. ait: *Quid eſt aliud* (Philoſophia) *niſi, Vt Plato ait, donum, Vt ego, inuentum Deorum? Hæc nos primùm ad illorum cultum, deinde ad ius hominum, quod ſitum eſt in generis humani ſocietate; tùm ad modeſtiam, magnitudinemque animi erudiuit; eademque ab animo, tanquam ab oculis, caliginem diſpulit, Vt omnia ſupera, infera, prima, Vltima, media Videremus.* Et lib. 5. iterum: *O Vitæ Philoſophia dux, Virtutis indagatrix, expultrixque Vitiorum, quid non modò nos, ſed omninò hominum Vita ſine te eſſe potuiſſet? Tu Vrbes peperiſti, tu diſſipatos homines in ſocietatem Vitæ conuocaſti, tu eos inter ſe domicilijs, deinde coniugijs, tùm literarum, & Vocum communione iunxiſti. Tu inuentrix Legum, tu magiſtra morum, & diſciplinæ fuiſti.* Si omnia hæc in mundo pepererit humana Philoſophia, quid pariet Philoſophia Chriſtiana, cuius Philoſophi veræ & æternæ Sapientiæ amatores ſunt, & per amorem participes fiunt Diuinæ Sapientiæ? Vide D. Thom. 2. 2. qu. 23. a. 1. Hanc Sapientiam Hebræi vocant חכמה *Chochmà*, qua יהוה בחכמה יסד ארץ *Dominus fundauit terrã*, Prou. 3. 19. & quam Sapiens flagitabat, dum aiebat Sapient. 9. 4. *Da mihi ſedium tuarum aſſiſtricem ſapientiam.* Et ver. 10. *Mitte illam de cælis ſanctis tuis, & à ſede magnitudinis tuæ, Vt mecum ſit, & mecum laboret, Vt ſciam, quid acceptum ſit apud te.* At-

Obijciet nonnemo: Apoſtolus ad Coloſſ. cap. 2. 8. videtur damnare Philoſophiam, dum ait: *Videte, ne quis Vos decipiat per Philoſophiam, & inanem fallaciam.* Ergo non eſt commendanda Philoſophia.

Reſp. I. Apoſtolum damnare abuſum Philoſophiæ, non ipſam Philoſophiam.

II. Per Philoſophiam, intelligit Apoſtolus partem illam ſophiſticam,

qua

diſpoſitionem *Miſcnæ* in ordine ſuo diſpoſuit, atque digeſſit, cæptumque eſt opus Talmudicum, adeò à Iudæis commendatum, vt etiam ſupra Sacram Scripturam illud extollant. Itaque Rau Aſcè totum vitæ ſuæ curſum in hoc opere explicando conſumpſit: nam ſingulis annis duos Codices מסכתות *Maſſachtòth*, ſeù *Tractatus Miſcnæ* iuxta doctrinam ſuam Talmudicam ex notulis prædictis hauſtam, duobus Menſibus anni, videlicet vnum Menſe אלול *Elùl Auguſto*, & alterum Menſe אדר *Adar Februario*, diſcipulis tradebat addiſcendum; quippè qui diſcipuli Academiarum Babylonicarum, per varias Vrbes, & Regiones diſperſi bis in anno, ad Academiam Soranam, & Pumbeditanam conueniebant, Auguſto, & Februario Menſibus, & per ordines ſuos ſedentes, in Aula Studij interrogabantur à Rectore Academiæ, circa tractatum ſibi ſuperiori ſemeſtre oblatum, ſuper quem inſtituebat concertationem; & quæſtione iuxta doctrinam Principis Academiæ deciſa, inſtituebatur alia diſputatio, ſupra aliud caput, quouſque totus מסכת *Maſſecheth Tractatus Talmudicus* abſolueretur. His ritè completis, proponebat Rector alium Tractatum addiſcendum pro futuro ſemeſtre, & ſic diſcipuli ad propria reuertebantur. De hoc ſtudendi modo apud Babylonicos Iudæos extat narratio relata ab Auctore *Iuchaſin* pag. 124. b. his verbis.

התלמידים הבאים בכל המקומות שהם יושבים ומתקבצים ובאין מכל המקומות בחדש כלו׳ שהוא חדש אלול מימי הקיץ וא׳ בימי החורף ובכל א׳ וא׳ מן התלמידים במקומו גורס ומעיין כל אותם ה׳ חדשים המסכתא שאמר להם ראש ישיבה בצאתם מעמו ובאדר אומר להם מסכתא פלונית נפרש באלול וכמו כן באלול אומר להם מסכתא פלונית נגרוס באדר ובאים כלם ויושבין לפני ראשי הישיבות באדר ובאלול וראש הישיבה עומד עליהם על גרסתם ובודק אותם וזה סדר ישיבתם ראש ישיבה יושב ולפניו עשרה אנשים והיא נקראת דרא קמא ופניהם אל פני ראש ישיבה והעשרה שיושבין לפניו מהם ראשי כלות וז׳ חברים ולמה נקראו שמם ראשי כלות שכל א׳ מהם ממונה על עשרה מן הסנהדרין והם הנקראין אלופים וכך היה מנהגם אם נפטר א׳ מראשי כלות ויש לו בן הממלא את מקומו יורש מקום אביו ויושב בו ואפילו היה קטן בשנים וכן מן החברים כשנפטר א׳ מהם אם היה בנו ממלא את מקומו יושב בו ואין אחר מהם דולג על מקום חבירו ואם אינו ממלא מקום אבותיו והוא ראוי לישב באחת משבעה דרי ישב בה ואם אינו ראוי לישב עמהם יושב עם בני רב ועם שאר התלמידים שהם כ״ר מאות איש והם סנהדרין שהם ז׳ שורות שורה ראשונה יושבת כמו שאמרנו ואחריהם ז׳ עד ז׳ שורות ופני כלם אל פני ראש ישיבה וכל התלמידים יושבין אחריהם ואין א׳ מהם מכיר את מקומו אבל הז׳ שורות כל א׳ וא׳ מכיר את מקומו ואין מהם ממקום חבירו ואם יהיה א׳ מהם מן הז׳ שורות גדול בחכמה מן האחר אין מושיבין אותו במקומו מפני שלא ירשה מאבותיו אבל מוסיפין לתת לו יותר מתקו מפני חכמתו וכשפורשה ראש ישיבה לנסותם בגרסתן יעדרו עליו כלם ג׳ שבתות של חדש אדר והוא יושב והשורה הא׳ נושאין לפניו ושאר השורות שומעין ושותקין וכשמגיעין למקום הצריך להם לדבר דיברו בו ביניהם לבין עצמם וראש ישיבה שומע אותם ומבין את דבריהם ואחר קורא והם שותקין ויודעין שכבר הבין מחלוקתם וכשישלים קריאתו הוא דורש ומפרש באותה מסכתא שגרסו בימי החורף כל אחד ואחד כביתו ומפרש בכלל דבריו הדבר שנחלקו בו התלמידים ועוד שהוא שואל

מהם

ד' אלפים רס"ה לבריאה ונתפשט בכלל ישראל וקבלו אותו עליהם ולמדו אותו ברבים הכשו כל דור ודור והסכימו עליו כל ישראל ואין להוסיף ואין לגרוע כן אמרו חכמי ישראל במפרשים :

309 RAV ASCE' BABYLONIVS, Princeps Academiæ בסורה *Sorana*, ipſa eſt מתא מחסיא *Mathà Machaſià* in Babylonia. Naſcitur eo ipſo die, quo moritur רבא *Rauà*, nempè anno mundi 4113. Chriſti 353. & anno 4127. Chriſti 367. decimo quarto anno ætatis ſuæ præfecturam Academiæ ſuſcepit, anno quinto ante mortem Rau פפא *Papà*, qui & ipſe fuit Rector Academiæ in Vrbe נרש *Narès* ſita non longè ab Academia Sorana. Videtur incredibile, quòd puero 14. annorum, commiſſa fuerit cura & directio Academiæ numeroſiſſimæ (ſi Iudæis credimus) ſed homines puerilibus doctrinis imbuendos, Doctorem puerum, meritò habere debuerant. Porrò hic Rau Aſcè, fuit Auctor Ghemaræ Babylonicæ, in qua, quicquid veſana, vel læſa mens, monſtroſum, & portentoſum imaginari poteſt, illud in vaſtiſſima Ghemaræ, ſiue Talmudis Babylonici farragine, tanquam in refertiſſimo Promptuario, facilè adinueniri poteſt. Quandoquidem imitatus Anteceſſorem ſuum Rabbenu Hakkadoſc, qui hinc inde diſperſis ſchedis in vnum recollectis, opus *Miſcna* compoſuerat; ita Rau Aſcè, colligendo omnia dicta Rabbinorum, quotquot à tempore Rabbi, ſeù Rubbenu Hakkadoſc, vſque ad tempus ſuum, adinuenire potuerat, omnia ſecundum diſ-

ſtotelem obijſſe ante Alexandrum; ſed Auctores Latini vnanimi conſenſu poſt mortem Alexandri vitam terminaſſe in Patria ſcribunt, anno planè ignoto.

ספ' ארקמידים עקרים בשם יסודות חכמת הלמודית הנקראת בלשון יון Mathesis מתורגם בלשון עברי כ"י בוטיקנא :

308 ARCHIMEDIS Elementa Mathematica in linguam Hebraicam verſa ab Anonymo. Reperiuntur mmſſcc. in Bibliotheca Vaticana. Papyr. in 4.

ספ' רב אשי ראש ישיבה במתא מחסיא סמוך לסורא כדאיתא בפרק קמא דשבת. ונולד כי ביום שמת רבא נולד רב אשי שנת ד' אלפים קי"ג, וכיוצא רב פפא שנת ד' אלפים קכ"ז היה רב אשי ראש ישיבה במתא מחסיא שנת ד' אלפים קכ"ז ונסתלק לגדולתו עם רב פפא ראש ישיבה בנהרדעא והוא היה בן י"ד שנים כאשר כתבתי. ראש ישיבה ולמדו בלא בי עשרות רבנא סקוס עד רב אשי לא מצאו תורה וחסידות ועושר וגדולה במקום אחד כי כימי היה היום לישראל כמו ביומי רבינו הקדוש : וכמו רבי חבר ספר המשניות כן רב אשי חבר התלמוד בבלי ונתפשט בבל שנת ד' אלפים שסא ואלך שסם ערכי כבלם ושנים התלמוד ל' בשנים וביותר מ' לכרים : פרשון לברם כל שלמי המשנה כללים ופרטים וכל פרטם ושנן בכל עולם וחעבם כל עבדם על הכל אשר סיו לבבלו זכרונו : פסקי פסק דין על דעת אשר החולקים בכוליים ובנותבים קבלים ולמרלים : שלישי בזלוג ותקנות סכנשו מפרי רבינו הקדוש על זה שמחבר סיוליס ינבר : מרביעי דרשות ואגדות בוסלים בטוב. ומסרים ומדות : ונשם רב אשי מהתלמוד שני כוספות קסדורם קמא ומכרנים בתרא : אחת ארוכה ואחת קצרה בדרך כל מחבר שמחבר וחוזר ומתקן חבורו שלריבו ומקנדו : ולא מיים לכתוב כל הגמרא כי נפטר רב אשי בשנת ד' אלפים קפ"ז הוא שנת תקלה לבנין הבית : ומשרך ימיו עד עד מנים וזה בוף דור ספמי לאמוראים : וכתר הסביעי היה מרימר ומר בר רב אשי ותביריהם עם מיימן. את סמם הבבלי ונחתם בשנת

ſceleth hakkabalà, quę à vero omninò aberrare non credimus, cùm non longè aliter Latini & Græci Auctores doceant; quamuis ſatis exploratum non ſit, an Lyceum Ariſtotelis iuxta Athenas poſitum fuerit in monte, an in planitie, inter vmbroſas ſyluas, an intra nobilis ædificij ſepta. Cicero Academiam vocat Vmbriferam, & Lyceum nitidum. *Inque Academia vmbrifera, nitidoque Lyceo*; quo indicare videtur, Lyceum fuiſſe Gymnaſium, non ſub dio vt Academia, ſed ſub tecto, & intra ædificia collocatum, vt nitida Porticus eſſe ſolet. Ridiculum autem eſt illud, quod dicit Auctor *Scialſceleth hakkabalà*, Montem Arcadiæ eundem eſſe cum Monte Lyceo iuxta Athenas. Arcadiæ nomen, non Monti, ſed Regioni intimæ Peloponneſi, & à Mari vndique remotæ attribuitur à Geographis. Athenarum autem Vrbs, non in Peloponneſo, ſed extra Iſthmum in Attica Regione Helladis, ad Mare ſtatuitur ab iiſdem. Non igitur Arcadia Mons eſt propè Athenas, vt vult noſter Coſmographus Iudæus Auctor *Scialſceleth hakkabalà*.

Claruit Ariſtoteles eo tempore, quo Alexander Magnus regnare cœpit, hoc eſt circa annum 443. quarti millenarij, vt notat Dauid Ganz, anno ſcilicet ante natiuitatem Domini 317. Nam anno 448. pugnauit contra Darium, & aſcendit Ieroſolymam ante natum Chriſtum 312. Hebræi, qui fidem præſtant Epiſtolæ allatæ ad Alexandrum miſſę, credunt Ariſto-

pateticorum Philoſophorum, & cur ita vocati fuerint, videbimus. Ait enim.

וראוי שתדע כי הפילוסופים נחלקו לג' כתות ׃
א' נקרא אקדימיצי וזה על שם מקום שהיה רחוק
מאטינו חצי מיל ושם נולד אפלטון והוא ותלמידיו
היו לומדים שם ועל שם זה המקום נקראו ההולכים
אחר כוונותיו ולמודיו ׃ השני היו נקראים סטויצי
על שם שהיו לומדים תחת אכסדרה הנקרא בלשון
יון סטואה ובלעז פורטיקו והיה ראש אל זה השם
וקריסיפו וזינוני ׃ הג' פריפטיטיקי שבלשון יוני ר"ל
מטייל או הולך וארסטו היה ראש לזה הכת לפי
שהיו לומדים והולכים חוץ למדינה בהר ליציאו
הנקרא הר ארקדיאה ובאותו טיול היו לומדים
ושומרים הבריאות ׃

Conueniens eſt vt ſcias, quòd Philoſophi in tres claſſes diuiduntur, ſcilicet in Academicos, Stoicos, & Peripateticos.

Academici ita vocantur à loco Athenis diſtante dimidio milliare, vbi natus eſt Plato, & ibi ipſe docebat diſcipulos ſuos: & ex nomine huius loci vocati ſunt Academici, AMBVLANTES, etiam poſt abſolutum ſtudium.

Stoici dicti ſunt à loco vbi Philoſophiam profitebantur, videlicet ab Exedra; nam Στοὰ *Græcè Exedram ſignificat, Italicè PORTICO. Horum autem Princeps & Caput Chryſippus & Zenon fuerunt.*

Peripatetici, lingua Græca INCEDENTES, ſiuè DEAMBVLANTES ſignificant. Ariſtoteles fuit Princeps iſtius ſectæ, & quia deambulando extra Vrbem in monte Lyceo, qui & mons Arcadiæ dicitur; ibi cum diſcipulis ſuis diſputabat, & res creatas obſeruando inquirebat. Hæc Auctor *Scial-*

mortis miſſa; & de verbis à Matre prolatis dum illam legeret: & de morte eiuſdem Alexandri Regis. Aduertendum eſt, huiuſmodi Ariſtotelis Librum inter Opera eius Latina non extare.

XVIII. אגרת המוסר *Ighèreth hammuſar, Epiſtola Didaſcalica*; ſeù *Ethica*, verſa ex Græca in Arabicam linguam à quodam Ali Iſmaëlita, ex Arabica verò in Hebraicam à R. Iuda Ben Salomonis cognomento חריזי *Charizi Poëta*, Hiſpano Medico celeberrimo. Reperitur mſc. in Biblioth. Vaticana Papyr. in 4. Spizelius dicit, extare etiam in Bibliotheca Cæſarea.

XIX. ספר התפוח *Sèpher Hattapùach, Liber Pomi*, in quo diſertè agitur de morte huius Philoſophi. Reperitur mſc. in Bibliotheca Vaticana Papyr. in 4. Excuſus etiam fuit Riuæ Tridenti vnà cum ס׳ מדות הנפשות *Sèpher Middòth hannephaſciòth, Libro Virtutum Animæ. In 4.*

XX. סוד הסודות *Sod haſſodòth, Secretum ſecretorum*. Fertur eſſe *Liber de Conſilijs & Conſiliarijs, &c.* olim ex Græco in Arabicum, poſtea ex Arabico in Hebraicum tranſlatus. Illum ego non vidi.

Cùm in hoc loco de Ariſtotele Peripateticorum Principe agatur, non eſt ſub ſilentio prętereundum, id quod Auctor *Scialſcèleth hakkabalà De ſectis Philoſophorum* pag. 103. dicit, Res cùm clara ſit, tantùm verba Hebraica afferemus, & vertemus in Latinum, quibus originem Academicorum Stoicorum, & Peripa-

ſtotelis de Regno ad Alexandrum. Latinè primò, deindè Arabicè, poſtea Hebraicè tranſlatus, diuiditur in octo Tractatus:

I. *De Generibus, & Varietate Regnorum.*

II. *De Varia compoſitione Regnorum.*

III. *De forma & adminiſtratione Iuſtitiæ.*

IV. *De Proregibus, & Locumtenentibus, Scribis, & alijs Iuſtitiæ Miniſtris.*

V. *De Legatis & Oratoribus Regum.*

VI. *De Principibus, Equitibus, & ſeruis.*

VII. *De Bello, & agmine ordinando.*

VIII. *De Iuriſprudentia, & Legibus*. Vbi etiam agitur *De lapidibus pretioſis, & eorum Virtutibus*. יחייא בן אלבטרק *Iàchija Ben Elbattràk*, ſeù *Ioannes fil. Patriarchæ* hunc Librum vertit ex Idiomate Latino in Arabicum, & ex Arabico in Hebraicum tranſtulit ר׳ יהודה אל חריזי *R. Iudas el Charizi Poëta*. Aſſeruatur inter Codices mnſſcc. Bibliothecæ Vrbinatenſis apud Vatic. Papyr. in 4. Ibi etiam reperitur *Epiſtola* eiuſdem Ariſtotelis *ad Matrem Alexandri de morte ipſius*, & *Reſponſio* ad Ariſtotelem. Itemque *Dicta memorabilia Alexandri Macedonis cognomento* (vt hìc dicitur) *Cornuti* propter Imperij fortitudinem, quod ab Oriente in Occidentem tanquam duo cornua Mundi extendebatur. Item *Epiſtola* eiuſdem Alexandri *ad Matrem* tempore

XI. ומאמר א׳ מספר החי *Vmaamàr echàd miſsèpher Hachài, De communi animalium motione Liber Vnus.* Viſitur mſc. in Bibliotheca Vaticana Papyr. in fol.

XII. ספר האויר *Sèpher Haauèr; De Aëre*; ſeù *De Reſpiratione, & ſpiritu.* Hic cum antecedenti, verſus ex Arabica in Hebraicam linguam ab incognito Hiſpano in Prouincia Etruriæ fuit, vt ſuperiùs dictum eſt. Habetur mſc. in eadem Bibliotheca. Papyr. in fol.

XIII. מאמר מטבע בעלי חיים אשר ביבשה ובים *Maamàr Mittebaà Baalè chaijm aſcèr beIabaſcià V. baiàm, De natura animalium terreſtrium & maritimorum Tractatus.* Extat mſc. in eadem Biblioth. Vatic. Papyr. in 4.

XIV. ספר המדות *Sèpher Hammidòth, Liber Morum*, ſeù *Ethicorum*, quem Hebraicè vertit Don מאיר Meir Medicus Regis Caſtiliæ, anno mundi 5165. Chriſti 1405. & R. Ioſeph Ben R. Scem Tou *Commentarijs* illuſtrauit. Penes me eſt.

XV. ספר מה שאחר הטבע *Sèpher ma ſceachàr Hattebbaà, Liber Metaphyſicorum.* Reperitur ibid. mſc. cum *Commentarijs Auerrois* ordine Alphabetico digeſtis. Papyr. in fol.

XVI. ספר מראה פנים והוא מפיסיונומיה *Sèpher Marè panim*, ſeù *De Phyſiognomia* ad Alexandrum Magnum. Extat mſc. in Bibliotheca Cæſarea teſtante Spizelio pag. 72.

XVII. ספר הנהגת המלכות אשר כתב ארסטו אל מלך אלכסנדר *Sèpher Hannehagàth haMmalcùth; aſcèr catàu Arſattò el Mèlech Alecſander; Liber Ari-*

cum Commentarijs Auerrois. Itemque *Sèpher Meothòth Haalionòth; Liber Meteorologicorum; Veſèpher Mebaalè chaiim, & Liber*, ſeù *Hiſtoria Animalium* vſq; ad Librum XIII. tranſlati ſunt ex Arabico in Hebraicum ſermonem Cordubæ in Hiſpania, & abſoluti Hiſpali anno mundi 4595. Exemplar huius Codicis reperitur mſc. in Bibliotheca Vaticana Papyr. in 4. ex alio Codice ſcripto à R. Michaële Sacerdote in Inſula Creta anno mundi 5011. Chriſti 1291. cùm tamen hic Vaticanus Codex ſcriptus fuerit Cordubæ à Iacobo Bar Mechir anno mundi 5063. Chriſti 1303.

VIII. ספר אותות השמים *Sèpher Othòth haſciamàim, Liber Meteororum*, traductus ex lingua Agarenica in Hebraicam à R. Salomone Aben Tybbon. Mſc. in charta terſa, & charactere eleganti inter alios Codices Hebraicos mmſſcc. in noſtro Muſæblo reperitur in 4. in Ædibus Monaſterij S. Pudentianæ de Vrbe.

IX. ס׳ הנפש *Sèpher Hannèpheſc, Liber de Anima.* Extat mſc. in Bibliotheca Vaticana Papyr. in fol. Tranſlatus fuit hic Liber ex Arabica lingua in Hebraicam ab eodem qui ſuprà Anonymo Hiſpano.

X. ספר החוש והמוחש *Sèpher Hachùſc Vchammochèſc, Liber de Senſu & ſenſibili*, Plantauitius affirmat, Hebraicè mſc. apud ſe reperiri, vnà cum *Commentario* Raphaëlis inſignis Medici, & ſubtiliſſimi Philoſophi. Reperitur etiam impreſſus Venetijs coniunctus *Commentario* R. Leui Ben Gerſonis.

manus meas deuenerunt, Catalogo ſequenti exhibentur -

I. ספר המאמרות *Sèpher hammaamarròth, Liber Categoriarum*, ſeù *Prædicamentorum*. Reperitur mſc. in Bibliotheca Vaticana, ignoto Interprete. Papyr. in 4.

II. ספר המליצה *Sèpher Hammelitzà, Liber Perihermenias*, ſeù *De Interpretatione*. Extat mſc. in Biblioth. Vrbin. apud Vatican. Anonymo Interprete. Papyr. & Pergam. mixtim in 4.

III. ספר ההקש *Sèpher Hahekèſc*, *Liber Analyticorum*. Extat in eadem Bibliotheca mſc. abſque nomine Interpretis.

IV. ספר המופת *Sèpher Hammophèth, Topicorum*. In eadem Bibliotheca mſc.

V. ס׳ הטבע, וס׳ מהמופת *Sèpher Hattebaà, Liber de Phyſico auditu*. Itemque *Sèpher Hammophèth, Topicorum*. Extant mmſſcc. in eadem Bibliotheca Papyr. in fol. Ex Arabica in Hebraicam linguam tranſlata ſunt in Prouincia Etruriæ ab Anonymo Hiſpano, hortatu amicorum, poſtquam Toleto diſceſſerat.

VI. ספר השמים: וס׳ ההויה *Sèpher Haſciamàim, De Cælo*. Et *Sèpher Hahauaiàh, De Generatione*. Reperiuntur mmſſcc. ibid. eodem Anonymo Hiſpano Interprete. Papyr. in fol.

VII. מאמר מהויה והפסד עם פירוש ן׳ רשד: וס׳ מאותות העליונות: וס׳ מבעלי חיים והנעתק אותו בעיר קורדובה:

Maamàr Mehauaiàh, Vehaphsèd, Tractatus de Generatione, & Corruptione; Him Piruſc Abèn Raſciàd, cum

quibus præclariſſimos libros ſcripſit: etiamſi volunt Iudæi, ex ſelectiſſima Salomonis Bibliotheca eos ſuffuratus, vt ſuos ſibi vendicaſſe; quam opinionem iam refutaui. Quòd ſi pro ea quis ſtare voluerit, aſſerendo, Codices illos in prima Ieroſolymitanæ Vrbis direptione tranſlatos à Chaldæis in Babyloniam, ibidem vſque ad nouam Templi ædificationem conſeruatos, & ad priſtinum locum cum cæteris vaſis Templi reportatos fuiſſe; nam inter vaſa Templi, huius Bibliothecæ quoque Codices intelligi debere. (Vide 1. Eſdræ cap. 5.)

Reſp. Ex loco citato Eſdræ, & ex alijs, quæ afferri poſſunt, nullo modo Codices inter Templi vaſa connumerari queunt: nam Eſdras loco citato ait ver. 14. & 15. *Vaſa Templi Dei aurea & argentea, quæ Nabuchodonoſòr de Templo, quod erat in Ieruſalem, & aſportauerat ea in Templum Babylonis, protulit Cyrus Rex de Templo Babylonis, & data ſunt Saſſabaſar &c. Dixitque ei: Hæc vaſa tolle, & vade, & pone ea in Templo, &c.* At Codices non potuerunt eſſe aurei, aut argentei, neque ad vſum Templi pertinere; ideò nullo modo connumerandi ſunt inter vaſa aurea & argentea Templi; ſicque chymæricum eſt, quicquid Iudæi de Bibliotheca Salomonis loquuntur, & in re non ſubſiſtens.

Libros ſcripſit ferè innumeros, etſi trecentos aliqui numerent, quos ferè omnes primò Arabicè, deinde Hebraicè verſos reperimus. Opera verò, quæ eadem lingua Hebraica ad

ſunt etiam eadem inter ſe. Ex hoc tollitur myſterium Sanctiſſimæ Trinitatis, in quo tres Perſonæ ſunt idem cum eſſentia Diuina, & tamen non ſunt idem inter ſe. Theologi explicant hoc axioma, vt debeat intelligi: *Quæ ſunt eadem vni tertio incommunicabili, ſunt eadem inter ſe.* Et hoc ſenſu axioma non habet locum in Diuinis, quia eſſentia Diuina communicatur tribus perſonis.

III. *Accidentis eſt ineſſe.* Ex hoc tollitur veritas Corporis Chriſti in Auguſtiſſimo Sacramento Euchariſtiæ, vbi accidentia panis & vini non inhærent alicui ſubiecto. Vnde actualis inhærentia non eſt de eſſentia accidentis, vt putauerunt Philoſophi Gentiles, & Hæretici noſtri temporis exiſtimant.

IV. *Omnis ſubſtantia, maximè rationalis, per ſe ſubſiſtit.* Ex quo tollitur myſterium Sanctiſſimæ Incarnationis, & vnionis hypoſtaticæ. Et -

V. *A priuatione ad habitum non datur regreſſus.* Ex quo tolluntur omnia miracula Chriſti, quibus cœcis viſum, mutis auditum, claudis virtutem rectè gradiendi reſtituit.

In alijs verò, in quibus errauerunt Philoſophi circa bonã Philoſophiam, non error Philoſophiæ fuit, ſed artificum, qui malè ratiocinati ſunt circa naturalia. Vndè ſi Ariſtoteles lumine fidei carens, in aliquem prolapſus ſit errorem, mirum non eſt; ſed potiùs admirandus ipſe eſt, quòd ſolo naturæ lumine tot arcana, & naturæ ſecreta potuerit reſerare: de qui-qua Hæretici ad ſimplices & incautos homines decipiendos vtuntur.

III. Illa particula (&) ſtat pro (*id eſt*) ſicut & in alijs locis eiuſdem, vti ad Galat. 6. 16. *Et ſuper Iſrael Dei.* Et ad Epheſ. 1. 1. *Paulus Apoſtolus omnibus ſanctis, qui ſunt Epheſi, & fidelibus in Chriſto Ieſu.* In iſtis locis particula (&) eſt explicatiua ſignificans (id eſt) *Id eſt fidelibus in Chriſto. Id eſt ſuper Iſraël Dei.* Sic in hoc loco, particula (&) explicat Philoſophiam, de qua id intelligendum ſit, id eſt captioſa, & ſubdola, qua irretiuntur incauti & ſimplices, & hanc, *inanem fallaciam* vocat D. Paulus: & ad Timoth. 1, cap. 6. v. 20. *Falſi nominis ſcientiã.* Ideoque ſimpliciter Philoſophiam non damnat Apoſtolus, ſed falſi nominis, ſiuè ſpuriã Philoſophiam reijcit, cuius ſectatores Patriarchæ Hæreticorum fuere ſecundùm Tertullianum lib. *De Anima* cap. 3. Sed aduertendum, quòd etiam in Philoſophia Peripatetica, quæ cæteris melior eſſe cenſetur, quædam principia ſunt, ſeù axiomata, quæ etſi in rebus naturalibus vera ſint, in ſupernaturalibus tamen falſa eſſe, Fides Catholica docet: ea ſunt -

I. *Ex nihilo nihil fit:* ex quo tollitur rerum creatio contra Sacram Scripturam, *In principio*, hoc eſt ante tempus, ſine præexiſtente materia, *creauit Deus cælum & terram.* Vnde ex hoc fidei articulo tollitur, mundum fuiſſe ab æterno, vt putauerunt Peripatetici.

II. *Quæ ſunt eadem vni tertio,*

ab oculis, caliginem diſpulit, vt omnia ſupera, infera, prima, vltima, media videremus. Et lib. 5. iterum: *O vitæ Philoſophia dux, virtutis indagatrix, expultrixque vitiorum, quid non modò nos, ſed omninò hominum vita ſine te eſſe potuiſſet? Tu Vrbes peperiſti, tu diſſipatos homines in ſocietatem vitæ conuocaſti, tu eos inter ſe domicilijs, deinde coniugijs, tùm literarum, & vocum communione iunxiſti. Tu inuentrix Legum, tu magiſtra morum, & diſciplinæ fuiſti.* Si omnia hæc in mundo pepererit humana Philoſophia, quid pariet Philoſophia Chriſtiana, cuius Philoſophi veræ & æternæ Sapientiæ amatores ſunt, & per amorem participes fiunt Diuinæ Sapientiæ? Vide D. Thom. 2. 2. qu. 23. a. 1. Hanc Sapientiam Hebræi vocant חכמה *Chochmà*, qua יהוה בחכמה יסד ארץ *Dominus fundauit terrã*, Prou. 3. 19. & quam Sapiens flagitabat, dum aiebat Sapient. 9. 4. *Da mihi ſedium tuarum aſſiſtricem ſapientiam.* Et ver. 10. *Mitte illam de cælis ſanctis tuis, & à ſede magnitudinis tuæ, vt mecum ſit, & mecum laboret, vt ſciam, quid acceptum ſit apud te.* At -

Obijciet nonnemo: Apoſtolus ad Coloſſ. cap. 2. 8. videtur damnare Philoſophiam, dum ait: *Videte, ne quis vos decipiat per Philoſophiam, & inanem fallaciam.* Ergo non eſt commendanda Philoſophia.

Reſp. I. Apoſtolum damnare abuſum Philoſophiæ, non ipſam Philoſophiam.

II. Per Philoſophiam, intelligit Apoſtolus partem illam ſophiſticam, qua eſt. Huc enim reſpiciunt illa verba -

בהראותו לי אותות ומופתים בשמות הקודש אמתיים ונגלים לחוש׃

Volunt Iudæi omnia miracula perpetrari virtute quorundam nominum, per Cabalæ artem effictorum, quibus hoc, vel illo modo prolatis, vel etiam ſcriptis, virtutes mirificas effici poſſe credunt. Hac arte vſus fuerat hic Rabbinus in conuerſione Ariſtotelis, vt innuitur in Epiſtola, quę, ſicut hæc mirabilia effici poſſe iſtorum nominum virtute, omninò negamus; ita Ariſtotelem per ea, ad Iudaiſmum conuerſum, Iudaicam fabulam eſſe pro certo affirmamus. Cuius rei indicium eſt, Philoſophiã vniuerſam ab eodem damnatam. Nullo enim pacto credibile videtur, voluiſſe ſapientiſſimum Philoſophum Ariſtotelem, Logicam ſeù Dialecticam *iniquitatem* appellare, quam communiter, *Oculum mentis, rationis Cynoſuram, Scientiam ſcientiarum, & Ianuam Philoſophiæ*, omnes boni & docti nuncupare conſueuerunt. Non eſt item credibile, Philoſophorum longè Principem voluiſſe Philoſophiam *mendacem* dicere, cùm omnes Sapientes *Scientiam veritatis* illam appellent? De qua Cicero lib. 1. *Tuſculan.* quæſt. ait: *Quid eſt aliud* (Philoſophia) *niſi, vt Plato ait, donum, vt ego, inuentum Deorum? Hæc nos primùm ad illorum cultum, deinde ad ius hominum, quod ſitum eſt in generis humani ſocietate; tùm ad modeſtiam, magnitudinemque animi erudiuit; eademque ab animo, tanquam*

nes ingredientes eam non reuertentur. *Væ oculis, qui talia vident; & heu auribus, quæ talia audiunt. Hei mihi, hei mihi, quia ſic inueteraui corpus meum, & conſumpſi dies meos rebus nociuis, & inutilibus, deprimentibus, & non ſubleuantibus. Et cur dixiſti mihi, quòd nomen meum in omnibus nationibus notum ſit; quia libros plurimos compoſueram, in quibus celeberrimum erit in æternum? Scito, quòd potiùs elegiſſem, vt eſſet mihi* (nomen) *in libro Legis* (Moſaicæ) *quàm mihi ſit nomen in libris hæreticalibus. Et elegiſſem priùs ſtrangulari, quàm vt libri mei diuulgati fuiſſent: quoniam apprehendentes Philoſophiam ibunt in puteum foueæ* (in Infernum) *Et etiam ego in futurum pœnis afficiar coram omnibus illis. Hæc autem priùs tibi non ſcripſeram; quia ſi excandueris, & malum mihi ob iſta inferre volueris, præuidi, quòd antequam hæc Epiſtola ad te perueniat, iam mortuus ero, & depoſitus in lignea arca. Et pacem Alexandro Regi magno Magiſter tuus Ariſtoteles* (precatur) *qui pergit in domum ſeculi ſui.* Hactenus Epiſtola, quæ tamen ſuppoſititium Ariſtotelis partum eſſe, pro certo credimus: nam; nihil in ea, quod doctiſſimi Philoſophi dignitatem redoleat, continetur. Quòd Ariſtoteles diſputans cum Iſraëlita ab eo conuictus, & Verpus effectus fuerit, tranſeat. Sed, quòd illius cor attractum in verba Legis Moſaicæ fuiſſet, eo quia ſigna, & prodigia in nominibus ſanctitatis verè, & manifeſtè viderit à Iudæo Cabaliſta effecta, prorsùs fabuloſum eſt.

ſui cor meum, vt ea tota virtute mea, intelligerem in Lege Iudæorum: nam ipſa tota fundata eſt ſuper lapides perfectos, non ſicut ſapientia putatitia Philoſophorum. Idcircò dilecte mi diſcipule, Rex Magne Alexander, ne ampliùs te errare faciant, aut ſocios tuos libri Philoſophorum: quoniam, ſi mihi eſſet facultas congregandi omnes libros meos diſperſos per vniuerſos fines terræ, igni combuſiſſem; nec vnus quidem ante oculos meos remanſiſſet, nec Principes, nec Vicarij, ne ampliùs perplexi eſſent in huiuſmodi cognitionibus. Cognoſco ſiquidem, quoniam magnam punitionem à Deo recipiam, quia peccaui, & multos peccare feci. Idcircò Alexander fili mi, teſtificor coram te, & coram omnibus, qui venturi erunt in mundum, quòd multitudo rerum per Intellectum cognitarum ſint mendacia; quoniam altus ſuper altum eſt cuſtos. At quia ſydera fuerunt in cauſa, vt mei libri diſpergerentur per Occidentales regiones: nunc ecce ego notifico notificatione fideli, quòd non conuenit ſtudere in ipſis, neque meditari in illis. Quoniam Logica eſt iniquitas, & Philoſophia eſt mendax. Et nunc ecce ego mundus ſum à delicto, quia ignorans peccaui. Væ illis, qui inſtruuntur in eis, quia gradiuntur per viam diſputationis in Infernum. Et ſcio, quemadmodum ille ſapiens, contra ſapientiam noſtram, iſta mihi oſtenderat: olim idem feciſſe Salomonē Prophetā Dauidis filium in Parabolis ſuis, cùm diceret: Caue à muliere aliena. (Prou. 7. 5.) *Et* (ver. 25.) Ne declinet ad vias eius cor tuum. *Iterumque* (cap. 2. 19.) *ſcriptum eſt*: Om-

נוסח הכתב אשר שלח ארסטו למלך אלכסנדרוס תלמידו :

ברוך האלהים פוקח עורים מורה חטאים בדרך ישתבח שבח הראוי לו אשר גמלני ברחמיו וברוב חסדיו והוציאני מן הסכלות הגמור אשר הייתי בו כל ימי חיי בהתעסקי בחכמת הפילוסופיא והייתי דן כל הדברי׳ על דעת השכל: וחברתי בזה ספרי׳ כחול הים יתנודדו כל רואי בם : עד אשר בסוף ימי נתוכחתי עם חכם מחכמי ישראל והראני את ידו החזקה בתורה מורשה להם מסיני והמשיך לבי בדברי תורה בהראותו לי אותות ומופתים בשמות הקודש אמתיים ונגלים לחוש ׃ ואני בער בלתי ידע כי רוב הדברים הם למעלה מהשכל: וכאשר ראיתי זה נתתי לבי להתבונן בכל בתי ברת היהודי׳ והנה כלה מיוסדת על אבני׳ שלמות לא כחכמת הפילוסופיא החשובה ׃ לכן תלמיד הנעים אלכסנדר המלך הגדול אל יטעוך ספרי גם לך גם לחבריך הפילוסופים : כי אלו הייתי יכיל עתה לקבץ כל ספרי אשר נתפשטו באפסי הארץ הייתי שורפם באש בל ישאר א׳ לעיני השרי׳ והסגנים כדי שלא ישתבשו בהם הדעות: כי ידעתי שאקבל עונש גדול מאת האל כי חטאתי והחטאתי את הרבים: לכן בני אלכסנדר אני מודיע לך ולכל באי העולם שרוב הדברים הידועים ע״פ השכל הם בראים כי גבוה מעל גבוה שומר ׃ ואחרי שמולי גרם וספרי נתפשטו בארצות המערב: הנני מודיעם בדיעה נאמנה שאין ראוי להשתכל בהם ולא להגות בהם ׃ כי ההגיון עון והפילוסופיא בדאית ׃ ועתה הנני נקי מהשם כי חטאתי בלא יודעי׳. ואוי להם למשתכלים בהם כי ילכו בדרך נכוחה לאבדון ׃ ודע כי כמו שהראני אותו החכם על חכמתינו זאת: גם כן ניבא שלמה בן דוד במשליו באמרו לשמרך מאשה זרה ׃ וכתיב אל ישט אל דרכיה לבך ׃ וכתיב כל באיה לא ישובון. אוי לעינים שכך רואות ואוי לאזנים שכך שומעות : אוי לי אללי לי ׃ כי בכך בלותי גופי וכליתי ימי בדברים מזיקים ולא מועילים מורידים ולא מעלין: ולמה שאמרת לי כי יצא לי שם בכל האומות שחברתי ספרים רבים והיו לי לשם כל ימי עולם, דע כי הייתי בוחר שיהיו לי כס״ת מה שיהיה לי שם בספרי מינות ׃ והייתי בוחר מחנק לנפשי משיתפשטו ספרי ; כי תופשי התורה ילכו לאור באור החיים : ותופשי הפילוסופיה ילכו לבאר שחת: וגם אני עתיד להענש כנגד כלם : ולא כתבתי זה לך קודם זה הזמן כדי שאם תכעוס עלי והייתי עושה לי רע ידעתי כי קודם שיגיע אליך כתבי זה אהיה מת מושכב בארון עץ ׃ ושלום מאת מלמדך ארסטו ההולך לבית עולמו לאלכסנדר המלך הגדול ׃ ע״כ :

Exemplar Epiſtolæ Ariſtotelis miſſæ ad Alexandrum Regem diſcipulum ſuum.

Benedictus Deus, qui aperit oculos cæcorum, & dirigit peccatores in via; laudatus ſit laude ſibi conueniente, qui retribuit nobis miſericordia ſua, & in multitudine miſerationum eius, & eduxit me de ſtultitia completa, in qua fui omnibus diebus vitæ meæ, cùm occuparer in ſcientijs Philoſophicis, & iudicaui omnia, notitia intellectuali. Et compoſui circa hæc propemodum infinitos libros, tanquam arenas maris. Fugiant omnes videntes eos. In fine dierum meorum diſceptaui cum quodam ſapiente ex ſapientibus Iſraëlis, & vidi manum ſuam validam in Lege hereditate ſibi ex Sinai (poſſeſſa) *& attraxit cor meum in verba Legis, cùm oſtendiſſet mihi ſigna & prodigia in nominibus ſanctitatis, vera, & ſenſui manifeſta. Ego autem exarſi nulla præeunte cognitione; quoniam magnitudo rerum, excedebat capacitatem Intellectus. Cumque hæc vidiſſem, poſui*

אריר אשר אריר וקרמון אשר לא סר
והמתחיל מכל דבר חצילני מאשך גרולה׃

Terribilis, cui dominio me ſubijciam:
Et Aeterne, qui nunquam recedit:
Et ò inceptor omnium rerum,
Libera me ab igne tuo magno.

Imò nonnulli Iudæorum volunt, Ariſtotelem circa finem vitæ ſuæ ad eorum Sacra tranſiuiſſe; ſic illum non origine Iudæum faciunt, ſed conuerſione. Teſtatur Rab. Ioſeph Aben Scem Tou in *Præfatione ſuæ elucidationis in librum Ethicorum* (referente eodem Aben Iachija) ſe vidiſſe in Ægypto quendam librum, in quo erat ſcriptum: quomodo Ariſtoteles in fine dierum -

הורה על כל הנמצא כתוב בספר תורת משה ונעשה גר צרק׃

Confeſſus fuerit omne id quod ſcriptum eſt in libro Legis Moſis, & factus ſit Proſelytus, Scialſcèleth hakkabalà pag. 102. b. Et ibidem circa finem paginæ, idem Auctor dicit, ſe aliquando etiam legiſſe in vetuſto quodam Codice; quòd Ariſtoteles in fine vitæ retractauerit omnia opera Philoſophica quæ ſcripſerat; & de hac re Epiſtolam ad Alexandrum Regem miſerit, quam ego ſtatim per extenſum totam adducam: Verba autem huius Rabbini ſunt -

וראיתי בכתוב ישן אלו הרברים והעתקתים פה מלה במלה והם אני מעיר עדות ברורה ששמעתי מפי החכם דון אברהם ן׳ זרזר בהיותו בליסבונה והיה אומר כי החכם הישמעלי ן׳ אלכטוב שהיה אומר עליו שלא היה כמוהו בדורו החכמה וחסידות ושמע שהיה בעיר אלקהרה ספר א׳

מאריסטו׳ שחבר בסוף ימיו ושחזר בו מכל מה שכתב בתחלה׃ והחכם דון אברהם ן׳ זרזר שלח בעד הספר וראה בו בין בענין השארות הנפש׃ וכן בענין חרוש העולם והיה אומר בכל דבר ודבר מאלו ובכמה דברים טבעיים׃ והחזירני השמעוני מואת הסברה במופת כך וכך ובטענות כך וכך׃ והיה כתוב בסוף הספר כתב א׳ ששלח ארסטו׳ למלך אלכסנדרוס תלמידו׃ וזה נוסח הכתב׃

Et vidi in Codice vetuſto hæc verba, quæ hìc de verbo ad verbum transferam, & ſunt: Ego teſtificor teſtimonium clarum, quod audiui ex ore ſapientis Don Abrahami Aben Zarzar cùm Vlyſſiponæ fuiſſet. Nam dicebat, quòd ſapiens Iſmaëlita Aben Alcatùu, de quo dicere ſolebat, nullum alium ea tempeſtate ſimilem illi in ſapientia & pietate repertum fuiſſe: & audierat, quòd in Vrbe אלקהרה *Alkarà* (forſan eſt Alcalà) *reperiretur quidam liber Ariſtotelis, quem in fine vitæ compoſuerat; & quòd in eo meminerat omnium Operum, quæ antea ſcripſerat. Sapiens autem Don Abraham Zarzar miſit, afferri librum illum, & vidit in eo omnem tractatum, tam de Prouidentia* (Diuina) *quàm de Anima, & de Mundi productione. Et dicebat, quòd in qualibet ex his rebus, & in ſapientia rerum naturalium reuerſus ſum, & audiui me ipſum* (hoc eſt retractaui) *hanc opinionem, tali & tali demonſtratione ſyllogiſtica, ac tali & tali argumento. Et in fine libri extabat vnica Epiſtola, quam ipſe Ariſtoteles miſerat ad Regem Alexandrum diſcipulum ſuum. Cuius exemplar eſt -*

eam penitùs deleuit. Refert hoc Aben Iachija in *Scialſcèleth hakkabalà* pagina 102. b. ex Auctore libri שבילי אמונה *Sceuilè emunà: Scripſit* (inquit) *Auctor libri Sceuilè emunà, Itinerum fidelium* -

שראה כתוב שכאשר אלכסנדרוס הלך לירושלם השליט אריסטו׳ רבו על ספרי שלמה והעתיק משם הפילוסופיית וקראה על שמו וכו׳ :

Se vidiſſe ſcriptum: quòd quando Alexander adierat Ieroſolymam, tradiderit Ariſtoteli Magiſtro ſuo omnes libros Salomonis, & inde tranſtulerat Philoſophiam, vocauitque ex nomine ſuo &c. In prima deſolatione Vrbis facta à Nabuchodonoſor, relicta ne fuerat intacta Bibliotheca Regis Salomonis, & conſeruata inter rudera Ciuitatis exuſtæ 70. annis? Vel in Babyloniam tranſlata, Iudęiſne reſtituta fuerit à Dario? & iterum in Ieruſalem in locū priſtinum collocata, ab Alexandro Magno potueritne dono concedi Magiſtro ſuo Ariſtoteli? Nugæ omnes; nihil de his ex Sacris Literis, aut ex aliquo probato Auctore. Gloriantur Iudęi, non tantùm ab ipſis Sacras Literas in alias Nationes diffuſas, ſed & humaniores, ac etiam naturales ſcientias ab ijſdem promanaſſe. Vnde idem R. Aben Iachija loc. cit. teſtatur, ſe in vetuſto Codice mſc. כוזרי *Cuzarì* legiſſe hæc verba -

כי נשאל (ארסטו) לפילוסופים באין יצא אליהם חכמת הפילוסופיא, ואמרו שבאה מהיהודים וכל החכמות הועתקו שרשיהם וכלליהם מהיהודים אל הכסדים : ואחר כך לפרס ולמדי, ואחר כך ליון, ואח״ך לרומה : ובאורך הזמן ורב המצועים לא הוזכרו בחכמות שנעתקו מהעברים זולתי מן היוונים ורומיים :

Quòd Ariſtoteles aliquando percunctatus fuerat Philoſophos: Vnde ad eos veniſſet Philoſophia? Reſponderunt: Ex Iudæis. Nam priùs ſapientia initia ex Iudæis ad Chaldæos; ab iſtis ad Perſas, & Medos; ab his ad Græcos; & à Græcis ad Romanos diffluxerint. Sed propter temporis diuturnitatem, & rerum interualla illius memoria deperdita ſit, & conſeruata apud Græcos & Romanos, adeò vt initium ab his habere videatur. Eiuſdem ſententiæ fuiſſe R. Moſem Ægyptium, apparet ex eius lib. מורה *Morè* Par. 1. cap. 71. vbi innuit omnes ſcientias ortum & incunabula ab Iſraëlitis habuiſſe; ſed diſtantia temporum, & Nationum dominatu, excidiſſe ab eis, & in manus Nationum aduolaſſe.

De eodem Ariſtotele tradunt Iudæi, quòd naturali lumine cognita prima cauſa, illam quotidie ſupplicarit, vt eum liberare dignaretur ab igne ſuo magno, per quod intelligere voluiſſe creditur, ab ira, & Dei indignatione, quę veluti ignis deſcribuntur in Lege: *Ignis ſuccenſus eſt in furore meo*. Deuter. 32. 22. vel ab igne Infernali. Hæc autem Ariſtotelis ſupplicatio, quam ſummo mane fertur quotidie recitaſſe, habetur in Codice mſc. Bibliothecæ Vaticanæ, cui Titulus eſt מוסרי הפילוסופים *Muſſarè happiloſophim, Eruditiones Philoſophorum*, in fine tertij Capituli pag. 10. & eſt huiuſmodi -

hæc pertinaciter aſſerere pro indubitatis non erubeſcunt. Audiant quid de ipſis in hoc genere inſaniæ dicat Propheta Moſes Deuteron. 28. 29. & 30.

יכּכה יְהוָה בשגעון ובעורון ובתמהון לבב׃

Et percutiet te Dominus amentia, & cæcitate, & in ſtupore cordis.

והיית ממשש בצהרים כאשר ימשש העור באפלה ולא תצליח את דרכיך והיית אך עשוק וגזול כל־הימים ואין מושיע׃

Et eris palpans in meridie, quemadmodum palpat cæcus in caligine; & non ſecundabis vias tuas, & eris verumtamen oppreſſus & direptus omnibus diebus: & non erit ſaluator &c. Igitur עברי *Iuri Hebræus*, עורי *Iuri Cæcus* eſt dicendus; cùm ea neget quę luce meridiana ſunt clariora; & illa fingat, & ſibi perſuadeat, quæ omni ratione carere cernuntur. Parum aut nihil intereſſet, ſi negaret, vel pertinaciter aſſereret, id quod ad animæ ſalutem minimè pertineret; ſed in his, quibus de ſumma rerum agitur, & de animæ æterna ſalute, vel damnatione in dubium reuocatur, non mentis oculos aperire, & aſſentiri nolle veritati, hoc ſummæ genus dementiæ eſt. Sed ad Ariſtotelem redeamus, de quo aliud ſolemne mendaciũ cõfingunt: dicunt enim ipſum totam ſuam Philoſophiam ex libris Salomonis Regis ſuffuratum fuiſſe expilata illius Bibliotheca eo tempore, quo ab Alexandro Magno capta Ieruſalem, in poteſtatem Ariſtotelis tradiderat, qui omnibus libris incenſis, ne plagij crimine accuſari poſſet,

go tùm in Aſia fortè degentibus accidit, vt ad eadem appulſus loca, nobiſcum aliquandiu, ſimulque cum alijs quibuſdam Philoſophiæ ſtudioſis verſaretur, & eorum in ſapientiæ partem ac ſocietatem veniret. Atque, vt, cum plurimis doctrina præſtantibus familiariter vixerat, plùs aliquantò quàm acciperet, nobiſcum ille communicabat. Ita Clearchus.

Qua arte vult callidus & fraudulentus Iudæus ex hoc loco eruere, & concludere Ariſtotelem fuiſſe Iudæum? Ariſtoteles loquitur non de ſcipſo, ſed de alio tertio. Sed indoctus Iudæus, & linguæ Latinæ non intelligens phraſim, & malè interpungens periodum illam, ineptè & inſulsè ita legit. *Ille igitur ſubiunxit: Ariſtoteles Iudæus erat, qui ſunt Calani ex India &c.* At non ita eſt interpungendum; ſed, vt vult continuata narratio, quam de quodam Iudæo Ariſtoteles facit, & hoc modo legendum.

Ille igitur, ſubiunxit Ariſtoteles, (Ille talis) *Iudæus erat.* Et adiungit alia verſio (*ex Cœleſyria*) *Qui ſunt Calani ex India*. De Iudæorum origine intelligit. Et clariùs alia verſio habet: *Hi porrò* (nempè Iudæi) *à Calanis Indiæ populis originem ducunt*. Quid clariùs? Vnde proſternitur R. Ghedalià Aben Iachija, qui ex hoc loco Euſebij probare ſe credit, Ariſtotelem Iudæum. Cui ex ſuo addit, cognomen, familiam, patriam, Tribum. Hic eſt mos Hebræorum, quæcumque mente fingunt (vt mente capti facere ſolent)

phus, libro primo de ſomno, Ariſtotelem de Iudæis in eum, qui ſequitur modum, loquentem introducit, &c. Et poſt pauca:

Tunc Ariſtoteles; Ergo, inquit, vt Rhetorici ſolent, de genere ipſius primùm, ſi placet, dicamus &c. Alia verſio:

Ergo, ſubijcit Ariſtoteles, genus hominis, vt præcipiunt Rhetores, in primis aperiamus, ne ſcilicet non auditi à nobis eſſe narrationum Magiſtri videãtur, &c. Et ſubinde:

Ille igitur, ſubiunxit Ariſtoteles, Iudæus erat, qui ſunt Calani ex India: Iudæi autem à loco, quem habitant, appellati ſunt. Vrbs eorum aſperrimo quodam nomine Ieruſalem nuncupatur. Alia verſio:

Ille ergo gente Iudæus erat ex Cæleſyria. Hi porrò à Calanis Indiæ populis originem ducunt, qui apud Syros Iudæorum nomen à loco accepere. Quæ enim ab ijs Regio incolitur, Iudæam vulgò nominant. Vrbis autem ipſorum nomen, tortuoſum admodum & impeditum eſt, Hieruſalem enim vocatur, Sequitur:

Hic ab altioribus Aſiæ locis ad maritimas Ciuitates deſcendens, & lingua & animo Græcus fuit. Cùmque accidiſſet, vt eo tempore nos quoque in maritimis Aſiæ locis verſaremur Philoſophiæ amore, ad nos ſponte venit, qui multò plura nobis attulit, quàm accepit. Alia verſio:

Is, cùm à pleriſque hoſpitio exciperetur, & à ſuperioribus ad maritima loca deſcenderet; non ſermone tantùm, ſed etiam animo Græcus erat: nobis ergo

Hactenus ille. Auctoritate huius Rabbini credunt nonnulli rudiores Iudæi, quòd Ariſtoteles fuerit Iudæus, & quòd ex Inſulis Aſiæ, & de montibus deſcendens ad Græcos, apud illos Philoſophiam inuenerit; & eo magis iſta credibilia eſſe putant, quòd videant citatũ Euſebium, cuius opera notiſſima apud nos ſunt, nempè Cæſarienſis Epiſcopi. Sed valdè ignoranter, & mala fide Auctor *Scialſceleth hakkabalà* citat verba Clearchi, quem mendosè אלירקוס *Alirkos* vocat, relata ab Euſebio lib. 9. cap. 3. *De præparatione Euangel.* in quibus non habetur Ariſtotelem fuiſſe Iudæum, Ieroſolymitanum, de Tribu Beniamin: nam ibi à Clearcho Peripatetico Philoſopho introducitur Ariſtoteles loquens de quodam Iudæo, qui non tantùm ſermone, ſed & animo Græcus erat atque Philoſophus; hic de Aſiæ altioribus locis ad maritimas Ciuitates deſcendens cum alijs terrarum Philoſophis conuerſans, multò plura de ſapientia attulit, quã ab indigenis Philoſophis acceperat. Hęc in ſumma loquitur Ariſtoteles de quodam alio Philoſopho, non autem de ſeipſo. Et vt verba ipſius melius intelligantur, libet hìc locum Euſebij afferre, ex antiqua editione, & Georgij Trapezuntij verſione, qui talis eſt. Euſebius *De præparat. Euang.* lib. 9. cap. 3.

Clearchus autem Peripateticus in primo libro de ſomno, Ariſtoteli attribuens verba hæc, de Iudæis ſcribit, &c. Alia verſio:

At Clearchus Peripateticus Philoſo-

mores indignè ferens, ad Alexandrum iteratò venit, eique ad Brachmanas, & Perſas proficiſcenti comitem ſe Regi adiunxit; ſed mortuo Alexandro, in Patriam redijt. Ibi & animi, & morum moderationem ferè incredibilem tenuit, vbi etiam placidè viuere deſijt anno ætatis 63.

Fabula eſt, quæ à fabuloſis & imperitis Iudæorum Magiſtellis deuenditur, & præcipuè ab Auctore שלשלת הקבלה *Scialſceleth hakkabalà* pagina 102. b. vbi ſic, de Ariſtotele, quòd fuerit Iudæus, paulò poſt medium habet.

שנמצא בספר א בין הנוצרים שעשו איכסיביאו כתוב אלו הדברים: אמר אלירקוש לתלמידיו: ראוי שתדעו כי רוב חכמת הפילוסופים בארץ אלינו מאריסטו׳ החכם אשר הוא היה איש יהודי מזרע ישראל ירושלמי מבני קוליה משבט בנימן בא לשמועתינו מהאיים הרחוקים אשר באסיאה וירד מההרים אלינו וישב עמנו ימים רבים: פלוסופיא הוליד לנו ויותר הרבה מאד הניח אלינו ולמדנו מפיו ממה שלמד הוא ממנו ע״כ:

Quòd reperiātur in quodam libro inter Chriſtianos, ex ijs quos fecerat Euſebius, ſcripta hac verba. Dixit Alirkos diſcipulis ſuis: Conuenit vt ſciatis, quòd maior pars Philoſophiæ ad nos peruenerit ab Ariſtotele ſapiente, qui fuerat vir Iudæus de ſemine Iſraëlis, Ieroſolymitanus, de filijs קוליה *Kolia, de Tribu Beniamin. Venit ad noſtri famam ex Inſulis longinquis, quæ ſunt in Aſia, & deſcendit ex montibus ad nos, & ſedit nobiſcum diebus plurimis. Philoſophiam peperit nobis: & multò plura valdè reliquit, & didicimus ab ore eius, quàm ipſe didicerit à nobis.* Hac-

ארסטו למלך אלכסנדרוס תלמידו: וזה נוסח הכתב:
ברוך הפלוסוף עוקר הורים מורה המלים ברוך ושמנם אבא ברלוי לו אשר נאלנו ברקיון ונבוב המדין והוכילבי מן המבלבת שנחוב אשר הייתי בו כל ימי חיי בהתעסקי בחכמת הפילוסופיא והייתי רק כל הדברים על דעת השכל וכו׳: כמו שנגלה לעתה: ולראתו בכל בקר ובקר אשר קבלת אחת לאמר הוא יקון וולת שום ר׳:

אדיר אשר אדיר	וקדמון אשר לא סר:
והמתחיל מכל דבר	הצילני מאשך גדולה:

ועיש בספר ארסטו כמו סכת ג׳ אלפים ע״ב ליגיריס:

307 ARSATTO', ARISTOTELES Peripateticorum Philoſophorũ Princeps, natione Græcus, Genere Macedo, Patria Stagirites, Patrem habuit Nicomachum Medicum pręſtantem, qui Amyntæ Macedonum Regi medicam præſtitit operam, vnde & ipſe filium ſuum ob patris memoriam Nicomachum appellauit; mater verò Phæſtis fuit. Vtrumque Parentem ab Æſculapio originem habuiſſe tradunt, vel fabulantur antiqui. Annos natus ſeptendecim, Athenas mittitur, Philoſophiæ addiſcendæ cauſa; Socratis & Platonis Auditor, & coniunctiſſimus fuit. Philoſophus egregius factus, Macedoniam reuertitur; vbi diſciplinæ ſuæ Alumnum Alexandrum Philippi Regis filium habuit. Deinde ab Athenienſibus inuitatus, iterum Athenas adit, Scholæque Platonis præficitur. vnà cum Xenocrate, qui in Academia Platonis docendo ſedebat; Ariſtoteles verò, in ſuo, à ſe conſtituto Lyceo, Peripateticam doctrinam eloquio ferè diuino ambulando explicauit, vnde eius ſequaces Peripatetici dicti ſunt. At iniquos Athenienſium

Ordinationes, ſeu *Methodus pœnitendi*; & eſt quaſi præfatio in דרוש *Sermonem*, quem de Pœnitentia ſcripſit. Reperitur in fine Epitomes libri ראשית חכמה *Reſcith Chochmâ*.

סו' **ארסטו** ראש הפילוסופים יוני מעיר סטאגירי אשר במדינת מקדוניה בשנת [illegible] בעיר אטיני היה תלמיד של אפלטון ותלמידו היה אלכסנדר מלך מקדון אשר כבש ירושלם בימי שמעון הצדיק ואמרו חכמי ישראל כי בהיות בירושלם אוצר ספרי שלמה המלך ישראל ובאותם ספרים אמרו כי גנבם ארסטו. אל חכמתו אבל ערב באותם מקצת דיעות רעות כמו קדמות העולם: וזה המחבר חבר כמה ספרים על הפילוסופיה וכמה מהם נעתקו מלשון יונית אל לשון עברית ואלו הם:

א': ספר המאמרות: ונקראים בלעז פרדיקאמינטי ובלשון יון קטאגוריאי:

ב': ספר המליצה שנקרא בלשון יונית פריארמיניאס:

ג': ספר ההקש ביונית אנאליטיקין:

ד': ספר המופת: תופיקא: וארבע אלה ספרים כלן נקראין יחד הגיון ארסטו:

ה': ספר הטבע: פיזיקא:

ו': ספר השמים:

ז': ספר ההויה וההפסד:

ח': ספר אותות השמים: ובלשון יון מיטיאורון:

ט' ספר הנפש:

י': ספר החוש והמוחש:

יא': ספר החי:

יב': ספר האויר:

יג': ספר בעלי חיים אשר ביבשה ובים:

יד': ספר המדות:

טו': ספר מה שאחר הטבע:

טז': ספר מראה הפנים: והוא פיסיונומיאה:

ואלה ספרים לא נמצאו בלשון לטין:

יז': ספר הנהגת המלכות אשר כתב אל אלכסנדרוס המלך:

יח': אגרת המוסר:

יט': ספר התפוח:

כ': סוד הסודות:

ואמר בעל ס' שלשלת הקבלה דף ק"ב ע"ב: כי יוסף ן' שם טוב בהקדמת ביאורו לספר המדות אומר איך הוא ראה בעברים ספר כתוב בו: איך ארסטו בסוף ימיו הודה על כל הענינים כתוב בספר תורת משה ונעשה גר צדק: וכזה אמר כי ראה בספר מגן אברהם לחכם פריצולו: וראה בס' התפוח כי אפילו שארסטו היה מאמין הקדמות עם כל זה השתדל בכל כחו לבטל הדעות הכוזבות ביותר העקרים: וזה עשה בדרשותיו במקומות הרבה כמו שעשה אברהם אבינו ראש הפילוסופים אשר בטל כלם היה בחרן עכ"ל: וגם מעיד כי ראה בבוור כתוב י"ד בראשית מ"ב כי בא לפילוסופים מאין יבא אליהם חכמת הפילוסופיא: ואמרו שהוא מחובר מכל החכמות שנעתקו הרבה. וכלליהם מיהודים של העברים: ואמר כך לפרס ולמדי: ואמר כך ליון: ואמר כך לרומא: ובאורך הזמן ורב השבועים לא הוכרו החכמות שנעתקו מיהודים זולתי מן היוונים ורומיים עכ"ל: ואומר כי בספר איבסיביאו בכתבו אלו הדברים: אמר קלירקוס לתלמידיו: ראוי שתדעו כי רוב חכמת הפילוסופים באה אלינו מארסטו שהכם אשר הוא היה איש יהודי מארץ ישראל ירושלמי מבני קולים מחכם בכיון בא לשאוטיכו מהאיים הרחוקים אשר באסיא וירד מההרים אלינו וישב עמנו ימים רבים פילוסופיא הוליך לנו ויותר הרבה מאד הנים אלינו ולמדנו ממנו מה שלמד הוא ממנו עכ"ל:

הרב המורה ח"א פע"א אומר שהחכמות היו בראשונה בישראל: אך בשלום שאותות עלינו באו לידם: וכתב בעל ס' שבילי אמונה שראה כתוב שכאשר אלכסנדרוס הלך לירושלם השלים ארסטו רבו על ספרי שלמה והעתיק משם הפילוסופיים ויקרא על שמו והיה כבד לשון: ואמר בעל ספר שלשלת הקבלה דף ק"ב ע"ב ראיתי בחבור ישן אלו הדברים והעתקתי עם מלה במלה: וזה אני מעיד עדות ברורה ששמעתי מפי החכם דון אברהם ן' זרור בהיותו בליסבונה והיה אומר כי החכם היטמעלי ן' אלכסוב שהיה אומר עליו שלא היה כמוהו בדורו בחכמה והמדות והשא שהיה בעיר אלקהרה ספר א' בערבי שחבר בסוף ימיו והמור בו מכל מה שכתב בקבלה: והחכם דון אברהם ן' זרור שלח בעד הספר וראה בו בין הענין השכנים בין הענין השארות הנפש: וכן בענין חדוש העולם והיה אומר בכל דבר ודבר מאלו ובכמה דברים טבעיים: והמוירני שהשכני מופת שסברת במופת כך וכך ובטענות כך וכך והיה כתוב בסוף הספר כתב א' השלם ארסטו

tranſlationem Scripturæ Sacræ in Græcum ſermonem per LXXII. Seniores Interpretes, iam fluxerant anni 70.

סו **ארמע** שם הספר ר״ל ר״ת אש: רוח: מים: עפר: ארבע יסודות שבוכר אדם ולפעמים לא זוכר שם המחבר עצמו כי הוא אבד שמו ויקרא ארמע וזה המחבר חבר ב׳ חבורים הראשון קראו:

ארחות הצדיקים על המעלות ומדות טובות החכם: והב׳ קראו תקוני התשובה: והוא כמו הקדמה על דרוש אחר עשה על התשובה ונמצא בסוף ספר ראשית חכמה בקיצור:

306 ARMAA', nomen eſt fictitium ignoti Auctoris, qui vt humilitatem oſtentet, nomen proprium reticet; & ita appellari vult, vt indicet eum eſſe, maſſam ex quatuor elementis conflatam, & in quam vltimò redigendum, ſalua tamen anima.

Quatuor enim literæ, quibus hoc nomen ארמע *Armaà* componitur, quatuor elementa notant, & hoc per ר״ת *Raſcè Theuòth, Initia dictionum*: nam א *Alèph* ſignificat אש *Eſc*, *Ignem*; ר *Reſc* רוח *Rùach*, *Aërem*; מ *Mem* מים *Maim*, *Aquam*; & ע *Ain* עפר *Aphàr*, *Terram*. Anonymus itaque iſte Auctor ſcripſit ארחות הצדיקים *Orchòth hatzaddikim Semitas Iuſtorum*, Titulus ex Prou. 2. v. 20. Et eſt *Tractatus moralis, viamque virtutis commonſtrans*. Scripſit etiam תקוני התשובה *Tikunnè hatteſciuuà*, *Or-*

ſis, conſtans centum capitulis: compoſuitque illud nomine huius Ptolemaï, & ad illum tranſmiſit in munus. Et Euſebius dicit id libro de Præparatione lib. 9. cap. 3. Quòd iam antea & multis vicibus traducta fuerat Lex Moſis in linguam Græcam ante Alexandrum (Magnum) *& Reges Aſſyriorum, & alios. Et addit: Quòd Pythagoras, Numenius, & Plato magni Philoſophi viderunt illam.* Hucuſque Aben Iachija.

Ariſtobulus autem hic noſter Philoſophus etiam fuit, ſecta, & profeſſione Peripateticus, vt ex eodem Clemente ibidem conſtat, dum longè ſuperiùs volens oſtendere ante Græcam, iam olim apud Hebræos cepiſſe Philoſophiam. *Quin* (inquit) *etiam Ariſtobulus quoque Peripateticus multis verbis oſtendit.*

Ad hunc Ariſtobulum etiam tranſmiſſa fuit Epiſtola à Populo Senatuque Ieroſolymitano, & à Iuda Machabæo, quæ habetur in princ. II. Libri Machabæorum cap. 1. v. 10. cuius initium eſt: *Anno centeſimo octogeſimo octauo, populus, qui eſt in Ieroſolymis, & in Iudæa, Senatuſque & Iudas, Ariſtobolo Magiſtro Ptolemæi Regis, qui eſt de genere chriſtorum Sacerdotum, & his, qui in Aegypto ſunt, Iudæis, ſalutem, & ſanitatem. De magnis periculis &c.*

Cæterum hic Iudæus Philoſophus claruit ſub eodem Ptolemæo Philometore, qui ad annum mundi 585. poſt tertium millenarium collocatur à R. Dauid Ganz, hoc eſt an. 175. ante natiuitatem Domini. Hinc ad

ועוד כתבו בשבילי אמונה כי כל עיקר חכמת אריסטוטלים גנובה מחכמת שלמה עה״ ; כי כאשר כבש אלכסנדרוס מוקדון ירושלם חשליט לאריסטוטלוס רבו על אוצר ספרי שלמה : וכל דבר טוב שמצא בהן כתב בשמו : ועירב בהן מקצת דיעות רעות כמו קדמות העולם עיין שם בספר תורת העולה שלו ושם תמצא יותר באריכות : עד כאן הגהה :

Adinueni ſcriptum ; quòd Plato ſapientiam receperit à Prophetis. Socrates Vero ab Achitophel, & ab Aſaph Korcheo. Hactenus ille. Et ita ſcripſit in libro תורת העולה *Toràth Haolà parte p. cap. 11. & hæc ſunt verba illius : Et ſcito, quoniam vidi in quodam libro ſatis Vetuſto, erantque in eo efformatæ omnium Philoſophorum imagines, & ſapientia illorum, quomodo adinuenerint eam : & erat ſcriptum in eo nomen KRAAT, quòd Philoſophi diuinum Socratem Vocant ; eo quia ipſe priùs Philoſophiam inuenerit, quæ ſubinde diuiſa fuit, & poſt ipſum ſucceſſerunt alij Philoſophi. Et ſcriptum erat ibi, quòd ipſe receperat Philoſophiam ab Aſaph Korchæo, & ab Achitophel. Ampliùs ſcripſerunt Veraciter : quoniam omne fundamentum ſapientiæ Ariſtotelis, totum ſuffuratum fuit à ſapientia Salomonis, ſuper eum ſit pax. Cùm autem ſubiugaſſet Alexander Macedo Ieruſalem, dedit Ariſtoteli Magiſtro ſuo omne dominium ſuper Bibliothecam Salomonis. Et quicquid optimum in ea inuenerat, nomine ſuo euulgauit. Attamen immixti ſunt in eius operibus aliquot errores, veluti de Mundi æternitate. Vide ibidem, hoc eſt in libro* תורת העולה *LEGIS HOLOCAVSTI, & hæc prolixè ibi inuenies. Hactenus*

Annotatio.

De hoc noſtro Ariſtobulo R. Ghedalia Aben Iachija in ſuo libro *Scialſcèleth hakkabalà* pag. 104. b. circa initium ita ſcribit.

אריסטובלו היהודי היה פלוסוף גדול ונורא מאד בכל החכמות : וחבר ספרים בלשון יוני ועדין שמעתי שנמצאים קצתם בלשון יוני : והוא כתב לזה טולומיאו פילדילפו : כי אפלטון בדברי הרבה אחז דרך תורתינו : ואין ספק שהתבונן בה הרבה כי היו נעתקים לפני אלכסנדרוס ולפני מלכי פרס : ומהם הוציאו דברים הרבה כמו שעשה פיטגורה עכ״ : ועדין נמצא לפי מה ששמעתי בליברריאה שבפיורונצה היום חבור אחר שעשה זה אריסטובלוס על תורת משה והוא ק׳ פרקים : וחברו על שם זה טולומיאו ושלחו אליו במתנ׳ : ואומר איבזיביאו בספר הפריפרציון סט״ פג״ שקודם זה נכתבה התורה פעמים אחרות בלשון יון לפני המלך אלכסנדרו ומלכי אשור ואחרים : ואומר שפיטגורו ונומיניאו ופלטון הפילוסופים הגדולים ראו אותה : עכ״ל :

Ariſtobulus Iudæus fuit magnus Philoſophus, & reuerendus valdè in omnibus ſcientijs. Compoſuit libros in lingua Græca : & quandoque audiui, adhuc in eadem lingua partem aliquam illorum reperiri. Et ipſe ſcripſerat Ptolemeo Philadelpho (repone Philometori) *quòd Plato multa ex Lege noſtra abſtulerit. Neque dubium eſt, quin multa in ea intellexerit ; quia iam* (Iudaicæ Leges) *Verſæ erant in linguam Græcam ante Alexandrum, & ante Reges Perſarum. Et ex illis multa ſuſtulerunt, Vt fecerat Pythagoras. Hactenus ille.* Et ſequitur : *Et adhuc reperitur* (*Vt audiui*) *in Bibliotheca Florentiæ vnum volumen ; quod compoſuerat iſte Ariſtobulus ſuper Legem Mo-*

ſis

ב׳ אלפים קק״פ לבריאת עולם ע׳ שנים אחר שהעתיק ספרי
קדש אל לשון יונית והוא היה כהן והיה מל׳ תלמידי פילומיטורי
מלך מצרים וחבר פירוש על ה׳ חומשי תורה בלשון
יונית וכבן אותו אל מלך מצרים תלמידו ובאותו הפירוש
אמר כי הפילוסופים הקדמונים קבלו חכמתם מן העברים
ובפרט אפלטון גנב חכמתו מן תורת משה, וזה כתוב בזכר
בספר קלימינטי אלכסנדרי ספר ראשון שנקרא סטרומאטון:

305 ARISTOBVLVS IVNIOR Ægyptius, genere & profeſſione Iudæus, ex ſtirpe Sacerdotali, claruit tempore Ptolemæi Philometoris, cuius Magiſter fuerat, & ad quem ſcripſit *Commentarios in Legem*, quibus oſtendit antiquos Philoſophos ſuam Philoſophiam à Lege Moſaica ſuſcepiſſe, vt indicat Clemens Alexandrinus lib. 1. *Stromatum*, vbi de eo ſic ait: *Ariſtobulus autem in primo libro ad Philometrem* (Philometorem) *ſcribit his Verbis: Secutus eſt autem noſtras quoque Plato, & ſatis aperte oſtendit ſe eorum, quæ in eis dicuntur, fuiſſe admodum ſtudioſum*. In libro quoque *Iuchaſsin* pag. 157. b. in הגה״ legitur, quòd Plato, cæterique antiquitatis Philoſophi ſuā Philoſophiam à Iudæis receperint. Verba Annotationis ſunt:

מצאתי כתוב בי אפלטון קבל החכמה מן
הנביאים והקראט קבל מאחיתופל ומאסף הקרחי
ע״כ וכן כתב בספר תורת העולה חלק א׳ פרק
י״א וזה לשונו והנה בי ראיתי בספר אחד ישן אמך
וחוי מצויהין בו כל הפילוסופים בצורתן וחכמתן
איך המציאו ותית כתוב בו שם קראט שהוא
שקראו הפילוסופים סקראט מאלתי להיות שהוא
המציא בראשונה הפילוסופיא שלא נמצא גבדל
מאחריו במשמו הפילוסופים האחרים וכתב שם
שהוא קבל החכמה מאסף הקרחי ומאחיתופל:

 ועוד

א אמר רב יהודה אמר רב ירדן יוצא ממערת
פמיים תניא נמי הכי ירדן יוצא ממערת פמיים
ומהלך בימה של סיבכי ובימה של טבריה ומתגלגל
ויורד לים הגדול ומתגלגל ויורד עד שמגיע לפיו
של לויתן שנ׳ יבטח כי יגיח ירדן אל פיהו:
איוב מ׳

a Dixit Rau Iudas, dixit Rau: *Iordanis egreditur de ſpelunca Paneas Paneadis. Eſt traditio: Etiam Iordanis egreditur ex ſpelunca Paneadis, & vadit ad Mare Siuachi, & ad Mare Tiberiadis, & circuit, atque deſcendit in Mare magnum* (Mediterraneum) *& circuit, & deſcendit quouſque perueniat in os Leuiathan*. S. D. Iob 40. v. 18. *Confidet, quòd educat Iarden in os ſuum*. Futile commentum, ſed in hoc verum, quòd Iordanis fluere incipiat propè Paneadem Vrbem. Ven. Beda id etiam affirmat ad c. 16. Matthæi, vbi de Cæſarea Philippi ita loquitur: *Hæc Ciuitas à Philippo Tetrarcha reſtaurata, in honorem Tiberij Cæſaris appellata eſt: nunc verò Paneas dicitur, & eſt ſita in Prouincia Phœnicis, ad radices Libani, vbi duo fontes Ior, & Dan oriuntur*. Qui ſimul mixti Iordanis nomen efficiunt. Ariſtobulus autem cùm, ex Anatolio, vnus ex LXXII. Interpretibus fuerit, dicendus eſt, claruiſſe anno mundi 3515. ante Chriſti natiuitatem an. 245. quia eo anno facta eſt verſio Sacræ Scripturæ in Græcam linguam, vt ſupra in Ariſtæo dictum eſt. Huius etiam meminit Euſebius lib. 8. cap. 3. *De præpar. Euang.*

שו׳ אריסטובולוס השני יהודי
ופילוסוף נולד באלכסנדריה של מצרים והיה כבסגן

factus ſit. Neque mirum videri, ſi inter nomina LXXII. Interpretum ab Ariſtæo ex ſingulis Tribubus recenſita, Ariſtobuli nomen non legatur; quia Hebræorum mos erat, pluribus nominibus eundem hominem appellare, vt videmus ſæpè factum in Veteri & Nouo Teſtamento. Sic aliquis ex nominatis in Catalogo Ariſtæi, nomen etiam Ariſtobuli, quod Græcum cenſetur, habere potuit.

Hic, ex eodem Euſebio, *Commentarios in Legem Moſis* ſcripſit, & Regi Ptolemæo, & patri ſuo dicauit.

Scripſit etiam *De feſto Paſchali, & quòd in eo non modò Sol, ſed Luna etiam neceſſariò debet eſſe in tranſitu ſectionis æquinoctialis; & cùm duæ ſint æquinoctiales ſectiones, Verna altera, altera autumnalis (quæ ex diametro altera alteri opponuntur) cùmque decimus quartus dies Menſis ad Veſperam feſti Tranſitus aſſignatus ſit, Luna ſemper Soli ex aduerſo conſiſtet, ſicut etiam in omnibus Pleniluniјs cernere licet. Sectionem igitur æquinoctij Verni Sol, Luna autem ſectionem æquinoctij autumnalis occupabit neceſſariò, &c. Quibus Paſcha & feſtum Azymorum omninò poſt æquinoctium agendum, oſtendere conatur &c.* Hæc Euſebius ex Anatolio in *Canonibus de Paſchate*.

Cæterum de Paneade Vrbe Phœniciæ etiam in Talmude Babylonico fit mentio, quam פמיאס *Pameàs* vocant Cod. בבא בתרא *Baud Bathrà*, cap. 5. המוכר את הספינה *Hammochèr eth haſſephinà, Qui Vendit nauem &c.* pag. 74. b. circa finem.

אסר

Lagi filio. Et hæc de Ariſtæo, & Septuaginta duobus Interpretibus dicta ſint.

אריסטובולוס הזקן היהודי

ש"ל

נולד בפמיאס והיא קיסריה של פיליפוס היה תלמיד של אגאטובולוס חכם גדול ולמד ממנו כל חכמות אלהות וטבעיות וכוון אלעזר הכ"ג כשלח עם ע"ב זקנים אחרים אל תלמי מלך מצרים להעתיק ספר תורה מלשון עברי אל לשון יוני ולא תתמה כי שם אריסטובולוס לא נמצא בערך שמות ע"ב זקנים המכתבים אשר כתבו אל תלמי כי ליהודים לא שם אחד בלבד כי אם שנים או יותר אלהם : וזה המחבר חבר פירוש על התורה ונתן אותו אל מלך תלמי ואל אביו .

חבר גם כן על חג הפסח ועל תקופתו ואומר כי הפסח לעולם יהיה אחר תקופת ניסן ונקדם אביב .

וזה אריסטובולוס היה בשנת אלף אלפים תק"ע לבריאת העולם . ונזכר בספר איוסיביוס ספר ח' פרק ג' מספרים ארלביון

304 ARISTOBVLVS SENIOR genere & natione Iudæus naſcitur in פמיאס *Pameàs* Paneade Phœniciæ Vrbe, quæ etiam Cæſarea Philippi, à Philippo Itureæ & Traconitidis Regionis Tetrarcha in honorem Tiberij Cæſaris ædificata, in Cæſaris, & ſui perennem memoriam, Cæſarea Philippi (non Cæſarea Palæſtinæ, vt putat Sixtus Senenſis) vocitata eſt. De eo, ex Anatolio Laodicenſis Eccleſiæ Epiſcopo, refert Euſebius in Hiſtoria Eccleſiaſtica lib. 7. cap. 26. quòd fuerit diſcipulus Agathobuli, ſub quo, in humanis, & Diuinis diſciplinis adeò profecerat, vt inter numerum LXX. Interpretum, qui ad Ptolemæum Philadelphum miſſi fuerant, vt Sacram & Diuinam Scripturam ex Hebraico in Græcum verterent ſermonem, connumerari dignus

bellum 1536. in 8. vnà cum Olympiodori Scholijs in Eccleſiaſt. & Georgij Neocæſarienſis in eundem metaphraſi. Et ibid. apud Ioan. Oporinum ex verſione Matthiæ Garbitij in 4. Latinè etiam reperitur in ΜΙΚΡΟΠΡΕΣΒΥΤΙΚΟΝ pag. 494. edit. Baſileænſis apud Henricum Petri 1550. in fol. Et in Biblioth. Veter. Patrum Tom. 7. ſecundæ & tertiæ editionis, & Tom. 1. editionis Coloniæ Agrippinæ 1618. pag. 1.

Tandem conciliari poterit ſententia illorum Patrum, aſſerentium tranſlationem à LXXII. Interpretibus factam fuiſſe ſub Ptolemęo Lagi filio, cum cęteris communiter aſſerentibus, ſub Ptolemęo Philadelpho, ſi dicamus. Ptolemæum hunc, Regni gubernacula ſuſcepiſſe adhuc viuente Patre Ptolemæo Lagi filio. Hoc colligitur ex Anatolio Laodicenſi Epiſcopo, (referente Euſebio in *Hiſtoria Eccleſiaſt.* lib. 7. cap. 26.) qui loquens de Ariſtobulo (de quo mox dicemus) ait: *Iſte ex LXX. Interpretum numero, qui Sacras & Diuinas Scripturas Ptolemæi Philadelphi, & eius patris* (hoc eſt Ptolemæi Lagi.) *rogatu ex ſermone Hebraico in Græcum conuerterunt, vnus fuit: qui etiam Commentarios in Legem Moyſis conſcriptos iiſdem Regibus dedicauit.* Igitur vterque viuebat pater & filius, quando LXX. Interpretes verſionem adornarunt. Vtrique ergo attribui potuit. At quia filius Ptolem. Philadelphus Regnum adminiſtrabat, ideò potiori ratione, res eo tempore geſtę, ipſi frequentiùs attribuuntur, quàm patri ſuo plicari poterit; Nouiſſimum fuiſſe Ptolemæo Regi multos viros doctos in terra Iſraël ex ſingulis Tribubus extitiſſe, ideoq; Eleazaro Summo Sacerdoti ſcripſerat his verbis: *Rectè igitur facies, & rem noſtro ſtudio dignam, ſi ex omni Tribu 6. elegeris Seniores &c.* Quòd ſi iſtę Tribus nón extitiſſent, nec viros ex his accipere procul dubio potuiſſet Summus Sacerdos; de qua re certiorem feciſſet Ptolemæum, ne videretur illum decipere voluiſſe. Sed reuera, ſex ex ſingulis Tribubus elegit, vt idem Summus Sacerdos Eleazar, eidem Ptolemæo reſcripſit, vt habetur in ſua Epiſtola apud eundem Ariſtæum, vbi ait: *Peractis ſacris nos ex omnibus elegimus viros bonos & venerandos ex omni Tribu ſex, quos vnà cum Lege mittimus.* Clara ſunt verba, nec aliquam interpretationem admittere poſſunt. Quod autem dicitur de 12. lapidibus in alueo Iordanis poſitis a Ioſue, non facit ad rem, quià Ioſue duodecim homines ad Iordanis fluenta in ſignũ quòd aquæ Iordanis defecerant in tranſitu filiorum Iſraël, ſtatuere non poterat, ideò lapides iſtos poſuit, quos veriſimile eſt fuiſſe aſportatos ſingulos à ſingulis viris ſingularum Tribuum; ſicut iuſſerat alios conſimiles ponere in loco caſtrorum extractos de medio Iordanis à duodecim viris electis à Ioſue, ſingulis de ſingulis Tribubus, Ioſue cap. 4. Cæterùm, Ariſtæi liber ex Græco in Latinum tranſlatus fuit non ſemel; & excuſus primò Baſileæ ex verſione Matthiæ Palmerij apud Ioannem Be-

que Iudæus, & Zonaras Annalium Tom. I. partim tacito, partim expreſſo Auctoris nomine, multa ex hoc libro citant. Contra quem Ludouicus Viues ad cap. 42. lib. 18. *De Ciuit. Dei*, & Leo à Caſtro *Præfatione in Comment. Iſai. cap.* 35 inſurgunt; ſed Bellarminus Ariſtæum egregiè defendit lib. 2. cap. 6. *De Verbo Dei*, & *De Scriptoribus Eccleſiaſticis, De LXXII. Interpretibus, & de Ariſtæo*. Huius Ariſtæi nomen apud Auctores Hebræos, aut in *Ghemarà* non inuenio; ideò miror, quomodo Viues, & à Caſtro dicant, hunc librum non eſſe veri Ariſtęi, ſed ab Hebręis confictum, cùm apud eos, neque libri iſtius, nec nominis quidem memoria extet. Vnus ſolus Azarias de Rubeis modernus Rabbinus illius meminit, quia illum Hebraicè vertit, non integrum quidem librum, ſed bonam ipſius partem, omiſſis nominibus LXXII. Interpretum, forſan ne cogeretur fateri reuerſionem nonnullorum ex ſingulis Tribubus Iſraëlis tempore Cyri; quamuis obiectioni contra Catalogum LXXII. Interpretum, quo ſingula illorum nomina recenſentur, ſi cui diſpliceret, occurri potuiſſet; vt videlicet, eos non ex qualibet Tribu ſelectos, quæ ex Iudęorum ſententia non extabant, ſed nomine ſingularum Tribuum, ſeni delecti fuerint, vt omnes Tribus Iſraël repræſentarent, eo prorsùs modo, quo in tranſitu Iordanis, Ioſue 12. lapides in eodem Iordanis alueo poſuerat in memoriā duodecim Tribuum Iſraël. Cui repli-

templationem quæſtionis accendere, cùmque illis ad omnia reſpondentibus, quæ eis obiecta eſſent, & explanantibus, gauiſus (eſt Ptolemæus.)

Cæterum de Ariſtæi Hiſtoria Septuaginta duorum Interpretum, teſtimonium reddunt.

I. Ioſephus Hebręus *Antiquitatum Iudaicarum* lib. 12. cap. 2. *Et qui vult ſingula cognoſcere* (inquit) *quæ in conuiuio parata ſunt* (à Ptolemæo Rege LXXII. Interpretibus) *legat Volumina Ariſtæi, quæ propter hæc conſcripſerat, & agnoſcet.*

II. Tertullianus in *Apologetico aduerſus Gentes* cap. 18. *Affirmauit hæc vobis* (LXX. Interpretum ſententiæ communionem) *etiam Ariſtæas &c.*

III. Euſebius *De præparatione Euangelica* lib. 8. cap. 1. *Quam rem* (Legis Moſaicæ Tranſlationem) *Ariſtæus vir doctus, vt potè qui rebus aderat, diligenter conſcripſit &c.* Et capite 3. ait: *Hæc Ariſtæus alter ex Legatis conſcripſit.*

IV. Epiphanius libro *De ponderibus & menſuris. Primi Interpretes Diuinæ Scripturæ fuerunt ex Hebraica lingua in Græcam, LXXII. Viri, qui eandem primam interpretationem tempore Ptolomæi Philadelphi intepretati ſunt &c. velut tradit Ariſtæus libro ſuo.*

V. Hieronymus in *Præfat. in Pentateuchum. Et neſcio quis primus Auctor ſeptuaginta cellulas Alexandriæ mendacio ſuo extruxerit &c. cùm Ariſtæas eiuſdem Ptolemæi* ὑπερασπιστὴς *&c. nihil tale retulerit.* Idem repetit in *Apolog. contra Ruffinum*. Philo quo-

תלמי המלך שאל את הזקנים ברומי בכמה ימים ברא הקבה עולמו אמרו לו לששה ימים וכו׳ :

Ptolemaus Rex interrogauit Seniores in (Vrbe) *Roma : Quot diebus creauit Deus ſanctus benedictus ipſe, mundum ſuum ? Reſponderunt ei : Sex diebus &c.* Si locus iſte intelligendus eſt de Ptolemæo Rege Ægypti, & de Senioribus Interpretibus ; vtique impertinens eſt, Ægypti Regem Seniores Interpretes de Mundi creatione, Romæ eos interrogaſſe. Numquid Ptolemæus Rex Ægypti aliquando Romæ fuit, aut Iudæos Ieroſolymitanos S. Scripturæ Interpretes Romam aduocauit? Si Iudæi perfricto vultu id affirmare præſumpſerint, procul dubio, non ſolùm inter hiſtoriæ ignaros, ſed etiam inter vertiginoſos homines, & phanaticos connumerari poterunt : error tamen inesse videtur in ברומי *Berômi*, voce corrupta *In Roma*, ſeù *Romæ*, quæ corrigenda credimus ; & eius loco reponenda ברמה *Beramà*, *In excelſo*, in loco ſublimi ; ex Solio Regio, ita vt ſedente Ptolemæo inter Seniores in Regio Solio, ex eo de multis interrogaſſet Seniores, inter quæ potuit eſſe illa petitio, de diebus creationis mundi ; quamuis inter quæſita Ptolemæi ab Ariſtæo in ſuo libro recenſita, iſta non reperiatur. De his quæſitis etiam Ioſephus Hiſtoricus libro 12. cap. 2. *antiquit.* loquitur his verbis : *Præterea Rex quantum ſatis ei viſum eſt, cepit philoſophari, & vnumquemque eorum* (Seniorum) *naturales percunctari ſermones, & ad contem-*

loquens, hoc modo ait : *Quæ* (Septverſio) *in diuerſis Codicibus ita varia eſt, vt tolerari non poſſit ; & ita ſuſpecta, ne in Græco aliud inueniatur, vt inde aliquid proferri, aut probari dubitetur.* Ergo vtraque verſio, tam Græca quàm Latina Septuag. Interpretum fœdiſſimè corrupta eſt. Quod ſi non eſſet deprauata, ſicut antiquitùs in ſumma veneratione erat, ita & hodie eſſet ; ſed quia nitidam illam antiquam faciem iam diù deperdidit, ideò nonnulli in ea ſententia fuerunt, vt exiſtimarent, LXXII. Seniorum Interpretationem omninò interijſſe ; quod egò non auſim affirmare : ſed ſicut temporibus D. Hieronymi, & Auguſtini ita corrupta & vitiata erat, vt vix tolerari poſſet, vt idem Auguſtinus affirmat, quid cenſendum eſt poſt XII. & ampliùs ſecula ab Hieronymi & Auguſtini temporibus ? Vnde meritò, abſque publica auctoritate ea relicta, verſionem à Hieronymo ex Hebraico fonte adornatam, aut Vulgatam Italicam verſionem ab eo emendatam, vel approbatam, tamquàm Scripturæ Sacræ authenticum exemplar Eccleſia Catholica recepit, & Sacrum Tridentinum Concilium approbauit. De qua fortaſſis, Deo propitio, commodiori loco aliquid dicemus :

Tandem caſtigandus eſt locus ille in פרשה בראשית רבה *Bereſcith Rabbà* פרשה *Paraſcià* 10. circa finem, in quo legitur, Regem Ptolemæum Romæ interrogaſſe LXX. Interpretes : quot diebus Deus abſoluerit Mundi creationem ? Illius verba ſunt :

citatæ percutitur. Et cùm ad ſe reuerſi humiliter à Deo veniam ſuppliciter peterent, ille recepit ſenſum; hic viſum. Confer Ioſephum Hiſtoricũ lib. 12. *antiquit.* cap. 2. cir. fin.

Secunda particula Concluſionis eſt: Eandem Sacram Scripturam LXXII. Interpretum, ſummo in honore & pretio habitam fuiſſe à Chriſtianis primæuæ Eccleſiæ.

Prob. Quia Apoſtoli, cùm Græcè loca Scripturæ citare voluerunt, ex ea protulerunt, & cæteri naſcentis Eccleſiæ Chriſtiani primùm ea vſi ſunt. Vnde Hieronymus de eadem LXX. Interpretum verſione loquens ad *Chromatium Præfat. in lib. Paralipom.* ait: Eam ſemel aures hominum occupaſſe, & naſcentis Eccleſiæ roboraſſe fidem, eamque multis ſeculis Eccleſia Catholica ſecuta eſt. Ergo in maximo pretio habita eſt &c.

Tertia particula, nempè: Hodie innumeris erroribus ſcatere LXX. Interpretum verſionem. Probatur ex D. Hieronymo *Præfat. in lib. Paralip.* cit. vbi ait: *Si Septuaginta Interpretum pura, vt ab eis in Græcum verſa eſt, editio permaneret, ſuperfluè me Chromati &c. impelleres; vt Hebræa Volumina Latino ſermone transferrem &c. Nunc verò cùm germana illa & antiqua tranſlatio corrupta ſit, atque violata &c.* Quod & iiſdem verbis repetit *in Apologia aduerſus Ruffinum*. Ergo. Idem affirmat Auguſtinus de verſione Latina ex Sept. tranſlata, Epiſt. ad Hieronymum, quæ eſt 88. inter Epiſtolas D. Hieronymi, qui de Sept. Interpr. verſione lo- *nunc cognoui, quòd libri Iudæorum ſint veraces, & fideles præ omnibus libris Legum inuentionum: & in corde, qui conſiderant eos, quieſcit ſcientia. At cæterarum Legum libri, qui ſunt penes mundi Nationes, nonne vanitas, vacuitas, & inanitas eſt in eis, & nulla vtilitas; Et Prophetæ eorum prophetauerunt vanitatem?*

Idem refert Ioſephus Hiſtoricus *De antiquit.* lib. 12. cap. 2. ex Interpr. Ruffini, his verbis: *Gauiſus ergo Rex, & videns voluntatem ſuam ad vtilem rem eſſe profectam, & delectatus, relectis Legibus, & ſenſum, & ſapientiam, & Legiſlatores obſtupeſcens, ad Demetrium ſermones facere cepit; quòd ita mira exiſteret Legiſlatio, vt nemo neque Hiſtoriographus, neque Poëta meminiſſet eius.*

Tantaque fuit huius tranſlationis publica lætitia, vt Græci & Ægyptij, (ſicut refert Philo lib. 2. *De vita Moſis* pag. 510. circa finem edit. cit.) ſingulis annis in illius memoriã apud Pharum feſta celebrarent. Atque adeò in honore apud Gentiles, eadem Græca tranſlatio eſt habita, vt qui eam auſu temerario in rem profanam conuertere tentaſſent, à Deo percuſſi, temeritatis & blaſphemiæ pœnam luerint: Sic Theopompus, qui poſt Xenophontem hiſtorias Græcas ſcripſit, & in eis innumerabiles admiſcuit fabulas, volens quoque Sacras Hiſtorias eis inſerere, mente turbatur; & Theotectus Tragediarum Poëta, cùm niſus fuiſſet in aliquo Dramate eorum meminiſſe, quæ in Diuino Volumine continentur, cæ-

à *Gentilibus*, & ab omnibus *primæua Eccleſiæ Chriſtianis*; & ſi illa hodie reperiretur, vti ab eis tranſlata erat, pari quoque honore habenda eſſet: ſed quia innumeris erroribus hodie ſcatere deprehenditur, vt omninò aliam faciem habere videatur, ideò illam honoris prærogatiuam, amiſiſſe; neque à Vulgata, ad eam appellandum eſſe, dicimus. Huius concluſionis ſingulæ particulæ probandæ erunt.

Prima particula eſt: Sacram Scripturam Græcè à LXXII. Interpretibus traductam, ſemper maximo honore à Gentilibus habitam. Probatur auctoritate Ioſephon Ben Gurion cap. 17. pag. 32. col. 1. poſt med. Teſtatur enim Ioſephon, Regem Ptolemæum magna lætitia affectum fuiſſe poſtquam audiuerat vniformitatem traductionis omnium Interpretum, laudauiſſe, & Legem Domini præ omnibus cæteris Legibus, & Libris, quos attulerant ex alijs Nationibus, Præpoſiti ad inquirendos libros, Ariſtæus & Andreas, commendaſſe. Verba Ioſephon ſunt -

וישמח המלך מאד על זה ויאמר אל אריסטיאוס ואנדריאוס יהי האלהים בעורכם אשר יעצתם אותי על אמת ונפון כי עתה ידעתי אשר ספרי היהודים בדת הם הם ספרי האמת מכל ספרי אודות הדתות ובלב מבינם תנוח חכמה ויתר ספרי הדתות אשר לאומות העולם הלא המה הבל ותהו ושוא ואין בם מועיל ונביאיהם חזו שוא ותפל׃

Et lætatus eſt Rex valdè ſuper hoc (opere tranſlationis) *& dixit ad Ariſtæum & Andream: Sit Deus in auxilium veſtrorum, pro eo quòd conſilium dediſtis mihi, verum & rectum: quia nunc*

rum à Sept. aſſignati in vitis filiorum Noë, ſemper differunt ab ijs, qui aſſignantur in Textu Hebræo. Gen. 26. ver. 32. Septuag. habent: *Non inuenimus aquam*. Hebr. *Inuenimus aquam*. Totum oppoſitum.

Multa alia loca diſcrepantia inter textum Sept. & Hebraicum aſſignari poſſent, ſed breuitati ſtudentes, relinquimus. Quæ omnia videntur alterata & mutata ab Amanuenſibus & Græculis Scriptoribus ſciolis, qui non intelligentes linguam Hebraicam, conferre non valuerunt Codices Græcos deprauatos cum Codicibus emendatis Hebraicis, & corrigere; aut ad normam antiquorum Codicum Sept. optimorum ſuos tranſcribere; vel quia copiam non habuerunt, aut illos inquirere parum ſoliciti fuerunt. Vnde factum eſt, quòd paulatim, creſcente numero exemplariorum hoc modo deprauatorum; Scriptura Sacra Sept. Interpretum, erroribus ſcatens (quamuis ſine læſione Sacrorum dogmatum in ea contentorum) longè lateque per vniuerſum Orbem Chriſtianum propagata ſit. Hinc igitur -

Quæri poteſt: Quam auctoritatem hæc LXXII. Interpretum tranſlatio Sacræ Scripturæ, olim habuerit apud Gentiles, & alios primæuæ Eccleſiæ Chriſtianos; & quam hodie apud eandem Eccleſiam Catholicam habeat?

Reſp. Cùm Sacra Scriptura fideliſſimè à LXXII. Interpretibus in linguam Græcam tranſlata fuerit, ſemper maximo in honore habita eſt

& ducentos annos. Hebr. *Quinque annos, & centum annos*. Et ver. 7. *Septem annos, & ſeptingentos*. Hebr. *Et octingentos*. Ibid. v. 9. *Et vixit Enos annos centum nonaginta*. Hebr. *Nonaginta*. Ver. 10. *Quindecim annos, & ſeptingentos*. Hebr. *Octingentos*. Ver. 12. *Et vixit Cainan ſeptuaginta & centum annos*. Hebr. *Septuaginta*. Ver. 13. *Quadraginta & ſeptingentos annos*. Hebr. *Octingentos annos*. Ver. 15. *Et vixit Maleleel quinque & ſexaginta & centum annos*. Hebr. *Quinque annos, & ſexaginta annos*. Ver. 16. *Triginta & ſeptingentos*. Hebr. *Octingentos*. Ver. 21. *Et vixit Enoch, quinque & ſexaginta & centum annos*. Hebr. *Quinque & ſexaginta*. Ver. 22. *Ducentos annos*. Hebr. *Trecentos*. Ver. 25. *Et vixit Mathuſala ſeptem annos, & ſexaginta, & centum*. Hebr. *Septem, & octoginta, & centum annos*. Ver. 26. *Duos, & octingentos*. Hebr. *Duos, & octoginta annos, & ſeptingentos*. Ver. 28. *Et vixit Lamech octo & octuaginta & centum annos*. Hebr. *Duos, & octoginta, & centum annos*. Ver. 30. *Quingentos & ſexaginta & quinque annos*. Hebr. *Quinque, & nonaginta, & quingentos*. Ver. 31. *Et facti ſunt omnes dies Lamech ſeptingenti & quinquaginta tres anni*. Heb. *Septem, & ſeptuaginta, & ſeptingenti*: Gen. cap. 10. v. 24. Sept. *Et Arphaxad genuit Cainan, & Cainan genuit Sala*. In Hebr. non habetur *Cainan*. Sept. idem repetunt in cap. 11. v. 12. at in Hebr. nihil de *Cainan*. Et in eo capitulo omnes ferè numeri annorum *nec Vnus*.

Dices: Ex his locis, quæ aliquam affinitatem habent cum mutationibus allatis ex Ghemarà, maximè probantur eædem mutationes, quòd fuerint ab ijſdem Interpretibus.

Reſp. Imò ex eiſdem probari, mutationes illas non fuiſſe à LXX. Senioribus, ſed excogitatas à Talmudiſtis iunioribus, qui cùm legiſſent in textu Græco has varias lectiones, eas in ſuam Talmudicam farraginem inuexerunt. At ſi –

Replicaueris: Ex hoc concludi, ea loca ab Interpretibus mutata fuiſſe; quia ſi in textu Græco LXXII. Seniorum inueniuntur: ergo ab ijſdem appoſita fuerunt; ergo ab eis mutata.

Reſp. Negando conſequentiam, Quia non iſta loca ſolum diſcrepare reperiuntur à textu Hebraico, ſed multa etiam alia ſunt, quæ ab eodem differunt. Ergo & illa fuerunt variata à LXXII. Interpretibus? Hebræi non admittent hanc conſequentiam, quia ſolummodo tredecim loca ab eis eſſe mutata docent: ergo nec illa admitti debet. Loca autem Pentateuchi diſcrepantia à textu Hebraico, vel redundantia, ex multis, iſta pauca, exempli gr. ponuntur: Gen. 4. 8. Sept. legunt: *Tranſeamus in campum*; in textu Hebræo nihil tale legitur. Gen. 5. 3. Septuag. *Vixit Adam triginta & ducentos annos*. Hebr. *Et centum annos*. Ibid. v. 4. *Facti autem ſunt dies Adam &c. ſeptingenti anni*. Hebr. *Octingenti*. Ibid. v. 6. *Vixit autem Seth quinque*

in die ſeptimo.

III. Locus eſt VII. ex Gen. 49. v. 6. *Quia in furore ſuo interfecerunt homines, & in cupiditate ſua ſubneruauerunt Taurum.*

IV. Eſt VIII. *Aſſumens autem Moſes vxorem, & paruulos, impoſuit eos ſuper ſubiugalia.*

V. Eſt IX. Exod. 12. 4. *Habitatio autem filiorum Iſraël, quam habitauerunt in terra Aegypti, & in terra Chanaan, anni quadringenti triginta.* In numero annorum conuenit cum textu Hebræo, ſed pro (*reliquis terris*) ponitur (*& in terra Chanaan*) ſicut etiam habetur in exemplari ex מסכת סופרים vt ſuprà in textu Talmudico per Parentheſim, annotauimus. Explicationem autem illam *Raſci* de computu annorum 430. quibus filij Iſraël habitauerunt in Ægypto, & in reliquis terris, non vnicam tantùm, aut leuem difficultatem habet, quas in hoc loco præterire conſultiùs putamus, breuitatis amore. Videat Lector benignus, ſi placet, pag. 169. & ſeqq. vbi nonnulla ex eodem *Raſci* ad hæc pertinentia retulimus.

VI. Eſt XI. apud eos ex Num. 16. 15. *Non deſiderium vllius eorum ſumpſi.*

Locus autem X. ex Exodo 24. v. 11. vbi Hebraicus textus habet: *Et ſuper ſelectos filiorum Iſraël non miſit manum ſuam.* Et mutatio Talmudica LXXII Seniorum: *Et miſit minimos filiorum Iſraël, & ad minimos filiorum Iſraël non miſit manum ſuam.* Græca lectio LXX. hodie legit: *Et de electis Iſraël, non diſſonuit,* nec catio reponenda in Græca tranſlatione, ſicut hodie legitur: Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς, *In principio fecit Deus &c.* Ergo fictitia & imaginaria eſt talis mutatio &c.

Probatur II. Quia omnes iſtę mutationes hodie in textu Græco, qui putatur eſſe LXXII. Interpretum, non reperiuntur, quamuis nonnullæ non longè abeant ab illis. Loca autem, quæ hodie in textu Græco habentur, & conueniunt cum textu Hebraico, ſunt

I. *In Principio fecit Deus &c.*

II. Locus, eſt IV. in ordine eorum Geneſ 52. *Maſculum & fœminam fecit eos.*

III. Eſt V. Gen. 11. 7. *Venite & aſcendentes confundamus ibi linguã eorum.*

IV. Eſt VI. Gen. 18. 12. *Riſit autem Sara in ſemetipſa.*

V. Eſt XII. Deuter. 4. 19. *Quæ diſtribuit Dominus Deus tuus ea omnibus, quæ ſunt ſub cælo.*

VI. Eſt XIII. apud eos ex Leuit. 11. 6. *Leporem.*

Loca autem, quæ vtcumque coincidunt, vel aliqua ex parte ſunt ſimilia ijs, quæ allata ſunt à Talmudiſtis.

I. Eſt II. apud eos ex Geneſ. 1. v. 26. *Faciamus hominem ad imaginem noſtram, & ad ſimilitudinem,* ſub qua intelligitur (*noſtram*) Vndè nihil videtur hic locus differre à textu Hebraico.

II. Eſt III. apud eos ex Geneſ. 2. v. 2. *Et conſummauit Deus in die ſexto opera ſua, quæ fecit, & requieuit*

plaria tranſcripta fuere fideliſſimè, addita etiam Lege, ne quis auderet aliquid ex ea addere, vel minuere. Iſta Hebraicè leguntur apud Auctorem *Scialſcèleth hakkabalà* pag. 24. circa medium, his verbis -

ואחר כך דימטריו שר הליסנדריאה קרא אליו כל אלה הזקנים יחד , וכל היהודים שהיו בערי מלכות טולומיאו הנז' ואחרים גם כן ויקרא באזניהם נוסח ההעתקה וישר בעיני כלם : ויאמרו כי היא ישרה מאד ונעשו ממנה העתקות הרבה עם צווים שלא להוסיף ולא לגרוע מאומה מנוסח ההעתקת וכו' ,

Poſtea Demetrius Princeps Alexandriæ, Vocauit Seniores iſtos ad ſe inſimul: vocauit quoque omnes Iudæos, qui erant in Vrbibus Ptolemæi, & alios etiam, legitque in auribus eorum exemplar tranſlationis, & rectum fuit in oculis omnium, & dixerunt: Quia ipſa (tranſlatio) *admodum recta eſt. Et ex ea facta ſunt multa exemplaria; præceperuntque, ne iiſdem aliquid adderetur, aut minueretur &c.* Non recta autem tranſlatio fuiſſet, ſi aliquid in ea mutatum eſſet, maximè in ipſomet principio Legis; quia quis tam mentis hebes fuiſſet, quin agnoſceret hanc mutationem, *Deus creauit in principio &c.* pro *In principio creauit Deus*? Inſulſa autem eſt ratio, quæ à *Raſcì*, & alijs Talmudiſtis datur, videlicet: Ne diceret Ptolemæus בראשית *Bereſcith* eſt nomen proprium, ideò duo ſunt principia, quorum vnum alterum creauit, quia בראשית *Bereſcith*, ponendum non erat in verſione Græca, ſed transferendum ex Hebraica lingua, & illius ſignifica-

in אמרי בינה *Imrè binà* cap. 7. pag. 45. b. cir. princ. & מכילתא *Mechilthà* ſectione בא *Bò*, *Ingredere*, *Paraſcià* 14. pag. 7. col. 1. §. ומושב.

Quærendum eſt: An reuera iſta loca à LXXII. Interpretibus mutata fuerint, vti Talmudiſtæ referunt?

Reſp. Iſta tredecim loca relata à Talmudiſtis, non fuerunt mutata à LXXII. Senioribus, ſed à nugacibus Iudæis excogitata, vel vt myſteria noſtræ fidei eludant, vel vt Moſen excuſent, vel vt ipſos Interpretes prudentia commendent.

Probatur I. Quia Ariſtæus dicit, (referente Ioſepho lib. 12. antiquit. c. 2.) eos Legem benè interpretatos fuiſſe, ideoque Sacerdotes Interpretes petiiſſe, vt illius interpretatio permaneret immobilis, & quod à Præſidibus gentium iudicatum fuerat bene ſe habere, ſempiterna memoria firmaretur. Ergo.

Dices: Ex hoc teſtimonio non excludi has mutationes; nam Præſides gentiles, quia indocti erant linguæ Hebraicæ, animaduertere non potuerunt errata, vel mutata in Interpretatione, ſed illam lingua Græca lectam approbarunt.

Reſp. Etſi hoc imponi poſſit Præſidibus iſtis Græcis, non tamen eſt imponendum viris doctis Iudæis Alexandrinis, qui vtramque linguam callebant; hi enim exemplar tranſlationis (inſtante Demetrio Bibliothecæ Ptolemæi Præfecto) legi audierunt, & teſtimonium perhibuerunt, Iudæorum Legem optimè fuiſſe tranſlatam, ex qua deinde, diuerſa exem-

ca-

XIII. ואת הארנבת קראו צעירת הרגלי׳ מפני שאשתו של המלך ארנבת היה שמה שלא תאמר הלעיגו בי היהודים :

Et Leporem vocauit, paruam pedibus: quia vxor Regis Lepus vocabatur; Ne diceret (Ptolemæus) *Mihi illudere voluerunt Iudæi.*

Hactenus de tredecim mutationibus, vti ab Harrauàd referuntur loco citato. Sed illius explicationes non admittuntur à Rabbinis, quia videntur declinare à communi antiquorum Rabbinorum ſenſu & ſententia. Vnde Auctor אמרי בינה *Imrè binà* capite 7. de hiſce tredecim mutationibus loquens ait.

והרא״בד ז״ל בספר הקבלה שלו הביא לשון הבבלי הנזכר עם פירושים מדעתו ונראה לי שאין להעמיק בדברי החבור ההוא כי איננו תמיד על דעת רבותינו :

Rabbi autem Abraham Ben Dauid b. m. in libro ſuo Cabalæ adducit textum Babylonicum (Talmudis) *cuius meminimus, cui* (adiungit) *ex intellectu ſuo expoſitiones. At mihi videtur, quòd non ſint fundatæ in verbis illius Codicis, quoniam non ſunt ſecundùm ſententiam noſtrorum Doctorum.*

Iſta autem loca, quæ à Talmudiſtis in Codd. *Meghillà*, & *Sopherìm* afferuntur tamquã mutata à LXXII. Senioribus, etiam referuntur à multis Iudæorum Auctoribus, præſertim ab Auctore עין ישראל *En Iſraël* in eodem Cod. *Meghillà* cap. 1. num. 9. pag. 145. col. 4. editionis nouæ Venetæ an. 1624. ילקוט *Ialkùt* ſect. בראשית *Bereſcith* pag. 4. b. editionis Liburn. anno ס״קו. מאור עינים *Meòr enàim*,

ab anno natiuitatis Iſaaci, qui fuerat Abrahami ſemen ſanctum.

IX. ואל אצוטי בני ישראל לא שלח ידו : *Et ad minimos filiorum Iſraël non miſit manum ſuam.*

כלומר ואפילו לקטנים שבהם לא שלח ידו : שלא יאמר האצילים נמלטו אבל נערי בני ישראל לא נמלטו :

Ac ſi diceret: Etiam ad paruulos ſuos non miſit manum ſuam. Ne diceret: Maiores, ſeù ætate grandæui liberati fuerunt, ſed paruuli filiorum Iſraël non fuerunt liberati.

X. לא חמור אחד מהם נשאתי : *Non deſiderabile aliquid ab eis accepi.*

שלא יאמר חמור לא נשא אבל שוחד אחר לקח :

Ne diceret (Ptolemæus) *Aſinum non accepit, ſed alia munera accepit.*

XI. אשר חלק ה׳ אלהיך אותם להאיר לכל העמים : *Quas partitus eſt Dominus Deus tuus eas ad illuminandum omnes populos.*

שלא יאמר הרי חלק הקב״ה אותם לכל העמים ונתן להם רשות שיעבדום :

Ne diceret (Ptolemæus) *En partitus eſt eas Dominus omnibus populis, & dedit eis poteſtatem ſeruiendi eis* (hoc eſt Idololatrandi.)

XII. וילך ויעבד אלהים אחרים אשר לא צויתי לעבדם : *Et abijt, & ſeruiuit Dijs alienis, quibus non præceperam ſeruire.*

שלא יאמר כבר קראתם לאלילים אלהים :

Ne diceret (Ptolemæus) *Iam Idola vocauit Deos.*

beth ſceni, eadem loca tranſcribit, ſed alias diuerſas rationes adducit, ob quas exiſtimat Septuaginta illa mutaſſe.

I. אלהים ברא בראשית *Deus creauit in principio*, ait -.

שלא להקדים שום דבר על שם אלהים ; ומפני שבלשון יון המוקדם הוא הפועל והמאוחר הוא הפעול :

Ideò, ne aliquid, Dei nomen antecederet: Item; Quia in Græco idiomate, id quod antecedit eſt actiuum, & quod poſtponitur eſt paſſiuum.

II. אעשה אדם בצלם ובדמות *Faciam hominem in imagine, & in ſimilitudine:*

שלא ישמע כמי שמתייעץ עם אחרים :

Ne audiret, quaſi ab alijs conſilium caperet.

III. ויכל אלהים בששי וישבות ביום השביעי *Et compleuit Deus in ſexta, & requieuit in die ſeptima.*

שלא יראה כאילו עשה ביום השביעי כלום והשלים בו :

Ne videretur (Deum) *aliquid feciſſe in die ſeptima, cùm aliquod in ea compleuiſſet.*

IV. הבה וארדה ואבלה שם שפתם *Age, & deſcendam; & confundam ibi labium eorum.*

שלא יראה כלשון רבים :

Ne appareret (Deum) *loqui pluraliter.*

V. ותצחק שרה בקרוביה *Et riſit Sara in propinquis ſuis.*

שלא יתעולל המלך ויאמר מי הודיעכם מה שבקרבה ;

Ne occaſionem præberet Regi, vt di-

ceret: Quiſnam indicauit vobis illud, quod erat in corde ſuo?

VI. כי באפם הרגו שור וברצונם עקרו אבום ; *Quoniam in furore ſuo occiderunt Bouem, & in Voluntate ſua extirpauerunt præſepe.*

שלא ילעיג המלך ויאמר מה עניין איש אצל שור :

Ne Rex irrideret, atque diceret: Quid ſibi vult virum cum Boue?

VII. ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכיבם על נושא אדם ; *Et tulit Moſes Vxorem ſuam; & filios ſuos, & equitare fecit eos ſuper id quod geſtat hominem.*

שלא יבזה המלך למשה רבינו שרכב חמור ; ושלא יאמר היאך נשא חמור אחד אשה ושני בני ; אין זה אלא מפני עניות ובזיון :

Ne Rex ſperneret Moſen Magiſtrum noſtrum Aſinum equitantem. Neque diceret: Quomodo Vnus Aſinus portare potuerit Vxorem, & duos filios? Non ita eſt; ſed propter humilitatem, & contemptum (ſui, ita ſcripſit Moſes).

VIII. ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים ובשאר ארצות שלשים שנה וארבע מאות שנה ;

Et habitatio filiorum Iſraël, qua habitauerunt in Aegypto, & in reliquis terris quadringentorum triginta annorum fuit.

שאילו במצרים לא ישבו אלא ר״י שנה ; וזהו שרמז להם יעקב אביהם רד״ו שמה ־ וחשבון ארבע מאות ושלשים שנה הוא משנת לידת יצחק שהיה לו לאברהם זרע קדש :

Quoniam iſti in Aegypto non habitauerunt niſi 210. *annis. Et hoc eſt ſymbolum illorum: Iacob pater eorum* ר׳ד׳ו *Rèdu deſcenderunt illuc* (ר׳ד׳ו numerat 210.) *Numerus autem quadringentorum triginta annorum ſumitur ab*

Quas (Stellas) *partitus eſt Dominus Deus tuus eas omnibus populis ſub omnibus cælis.* Verterunt -

אשר חלק יהוה אלהיך אתם להאיר לכל העמי׳ וילך ויעביד אלהים אחרים אשר לא צויתי לעיבדי׃

Quas partitus eſt Dominus Deus tuus eas ad illuminandum omnes populos: & abijt, & ſeruiuit Dijs alienis, quibus non præceperam ſeruire. Raſci -

להאיר לכל חעמים שאם לא כן יאמר בן נח מותר בע״ז ומדרשו להחליקן כרברים כדי לטורדן מן העולם׃ אשר לא צויתי לעובדם שאם לא כתבו לעובדם משמש אשר לא צויתי שיהיו ויאמר אם כן אלו הוא הן שעל כורחו נבראו׃

Ad illuminandum omnes populos: quod ſi ita non eſſet (ſcriptum) *dixiſſet* (Ptolemæus) *filijs Noë Licita eſt Idololatria; & de ea diſputant in Scholis, ut illam extrudant ex mundo. Quibus non præceperam ſeruire; quòd, ſi non ſcripſiſſent* לעובדם *ad ſeruiendum eis. Sol, cui non præcepi quòd ſit; dicet* (Ptolemæus) *Si ita eſt, ipſe eſt, qui ex neceſſitate creatus eſt.*

XIII. Tandem illud Leuit. 11. ver. 6. vbi *Lepus* vocatur ארנבת *Arnèueth*, mutauerunt in צעירת הרגלים *parua pedibus*. Cuius rei cauſam affert *Ghemarà* -

מפני שאשתו של תלמי ארנבת שמה שלא יאמר שחקו בי היהודים והטילו שם אשתי בתורה׃

Quia Uxor Ptolemai ארנבת *Arnèueth Vocabatur: Ne diceret* (Ptolemæus) *Illuſerunt mihi Iudæi, ponendo nomen Uxoris meæ in Lege.*

הר׳א׳בר *Harrauád* autem circa principium דכרי מלכי בית שני *Diurè malchè beth*

& ad minimos filiorum Iſraël non miſit manum ſuam. Gloſſa *Raſcì* -

ואטוטי לשון חשיבות אבל נערי לשון קטנות ויאמר גרועים שלכם שלחתם לקבל פני שכינה׃ ואל ואטוטי בני ישראל באיתה פרשה עצמה ולפי שכתבו זאטוטי תחילה חזרו וכתבום בשמם הראשון ולא כתבו ואל אצילי בני בני ישראל׃

ואטוטי *Zattuttè minimos, eſt Titulus æſtimationis, at* (ſi dixiſſent) נערי *Naarè paruulos, fuiſſet Titulus contemptibilis; & dicere potuiſſet* (Ptolemæus) *plebeios* (& abiectos) *qui erant inter vos, miſiſtis recipere facies Diuinitatis. Et ad* ואטוטי *Zattuttè minimos filiorum Iſraël. In eadem ipſa ſectione. Et quia iam primò ſcripſerant* ואטוטי *Zattuttè, replicant* (eandem vocem) *& ſcribunt idem nomen, ut priùs, & non ſcribunt* ואל אצילי *Veèl atzilè, & ad Optimates filios filiorum Iſraël &c.*

XI. Numer. 16. ver. 15.

לא חמור אחד מהם נשאתי׃

Non Aſinum unum ab eis accepi. Mutauerunt -

לא חמד אחד מהם נשאתי׃

Non deſiderabile aliquid ab eis accepi. Raſcì -

שלא יאמר חמור לא לקח אבל חפץ אחר לקח׃

Ne diceret (Ptolemæus) *Aſinum non accepit, ſed quicquid deſiderauit, accepit.*

XII. Deuteronom. 4. ver. 19.

אשר חלק יהוה אלהיך אתם לכל העמים תחת כל השמים׃

fuit ; cùm autem numerauer͡is annos Kaàth , annos Amram , & annos Moſis , omnes ſimul non pertingunt ad quadringenteſimum annum , eò magis quia adduntur annis filiorum incluſis in annis Patrum : Verùm Scriptura numerat à die , quo deciſum fuit decretũ exilij Aegyptiaci בין הבתרים *Ben habbetharim Inter diuiſiones* (de quibus Gen. 1 5. 9. & ſeqq.) *& inde vſque ad natiuitatem Iſaaci* (ſunt) *triginta anni . Et à natiuitate Iſaaci vſque ad exitum Iſraëlis de Aegypto , quadringenti anni . Ex iſtis ſunt ſexaginta anni Iſaaci ; centum & triginta quibus vixerat Iacob quando ingreſſus eſt in Aegyptum ; ſuperſunt adhuc.* 2 1 0. *At decretum fuerat* : Quoniam peregrinum erit ſemen tuum in terra non ſua . Gen. 1 5. 1 3. *Quando autem natus eſt Iſaac , erat Abraham peregrinus in terra Philiſtinorum ; & hinc vſque ad exitum de Aegypto , inuenitur Iſaac & ſemen eius ; quod eſt ſemen peregrinum Abrahami . At anni triginta anteriores idcircò non numerantur quia hoc decretum ſcriptũ fuerat* (propter ſemen Abrahami quia ſcriptum eſt) זרעך *Zarachà , ſemen tuum .*

X. Exod. 2 4. ver. 1 1. Pro

ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו ׃

Et ſuper ſelectos (Optimates) *filiorum Iſraël non miſit manum ſuam .* Ipſi mutauerunt hunc locum , & legunt

וישלח את זאטוטי בני ישראל ואל זאטוטי בני ישראל לא שלח ידו ׃

Et miſit minimos filiorum Iſraël . & ad

bebat neque Equum , neque Camelum .

IX. Exod. 1 2. ver. 40.

ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה ׃

Et habitatiò filiorum Iſraël , quæ habitauerunt in Aegypto , triginta anni & quadringenti anni . Ipſi autem (ſublatis triginta annis) rotundè ſcripſerunt , *quadringenti anni* , addita particula (*& in reliquis terris*)

ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים ובשאר ארצות ר׳ מאות שנה ׃

Et habitatio filiorum Iſraël , quæ habitauerunt in Aegypto , & in reliquis terris quadringentorum annorum (fuit) Gloſſa *Raſci* -

ובשאר ארצות ׃ שלא יאמר שקר כתוב בתורה שהרי קהת מיורדי מצרים היה וכשאתה מונה שנותיו של קהת ושנותיו של עמרם ושנותיו של משה כולן אין מגיעות לד׳ מאות שנה כ״ש שהרבה משנות הבנים נבלעין בתוך שנות האבות אלא שמנה הכתוב מיום שנגזרה גזרת גלות מצרים בין הבתרים ומשם עד שנולד יצחק שלשים שנה ומשנולד יצחק עד שיצאו ישראל ממצרים ד׳ מאות שנה בא מהם ששים של יצחק ומאה ושלשים שהיה יעקב כשבא למצרים נשארו מאתים ועשר וכן היתה הגזרה כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ולא נאמר במצרים אלא בארץ לא להם וכשנולד יצחק היה אברהם גר בארץ פלשתים ומאז עד שיצאו ממצרים נמצא יצחק וזרעו שהן זרעו של אברהם גרים ושלשים של קודם לכן לא נמנו מגזרה דהא זרעך כתיב ׃

Et in reliquis terris . (Appoſita ſunt) *ne diceret* (Ptolemæus) *Mendacium in Lege ſcriptum eſt : nam Kaàth ex deſcendentibus in Aegyptum*

quis ſuis, (ne riſiſſe videretur .)

VII. Geneſ. 49. ver. 6.

כי באפם הרגו איש וברצונו עקרו שור ׃

Quoniam in furore ſuo occiderunt virum , & in voluntate ſua eradicauerunt murum . Hoc modo hunc locum mutauerunt -

כי באפם הרגו שור וברצונם עקרו אבום ׃

Quoniam in furore ſuo occiderunt bouem , & in voluntate ſua extirpauerunt præſepe . Raſcì -

שלא יאמר רוצחנים היו אבותיכם שהרי אביהם מעיר עליהם שהם הרגו איש לכך כתבו שור שלא היו חשובין בעיניו אלא כבהמות ולא הקפיד על הבהמות ׃

Ne diceret : Homicidæ erant Patres veſtri , dum illorum Pater (Iacob) *teſtatur contra eos , quòd ipſi occidiſſent Virum , idcircò ſcripſerunt Bouem &c.*

VIII. Exod. 4. ver. 20.

ויקח משה את־אשתו ואת־בניו וירכבם על־החמור ׃

Et tulit Moſes Vxorem ſuam , & filios ſuos , & equitare eos fecit ſuper Aſinum . Septuaginta verterunt -

ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכיבם על נושא בני ארם ׃

Et tulit Moſes Vxorem ſuam , & filios ſuos , & equitare fecit eos ſuper id quod geſtat filios hominis . Raſci -

נושא בני אדם דמשמע גמל שלא יאמר משה רבכם לא היה לו סוס או גמל ׃

Quod geſtat filios hominum , intelligitur Camelus ; Ne diceret (Ptolemæus) *Moſes Magiſter veſter non habe-*

זכר ונקבה בראו ולא כתבו בראם ׃

Maſculum & fœminam creauit eum , & non ſcripſerunt , creauit eos . Raſcì -

דמשמע שני גופין ברא כל אחד זכר ונקיבת שני פרצופים לכך כתבו בראו שכך נברא אדם בשני פרצופים ׃

Vt literaliter cognoſceret , quòd duo corpora creauerit (Deus) *vnumquodque maſculum & fœminam , duas ſcilicet perſonas ; idcircò ſcripſerunt , Creauit eum ; quia hoc modo creatus fuerat Adam , in duabus ſcilicet perſonis* . Erronea Rabbini expoſitio , quam nos ſupra refutauimus . Videſis pag. 67. col. 1. & ſeqq.

V. Gen. 11. 7. הבה נרדה ונבלה שם שפתם *Agite , deſcendamus , & confundamus ibi labium eorum* . Ipſi transtulerunt הבה ארדה ואבלה שם שפתם ׃ *Age , deſcendam , & confundam ibi labium eorum* . Raſci nihil habet in hoc loco .

VI. Geneſ. 18. ver. 12. ותצחק שרה בקרבה *Et riſit Sara intra ſeſe* . Seniores verterunt ׃ ותצחק שרה בקרוביה *Et riſit Sara in propinquis ſuis . Raſcì* explicat -

בקרוביה שלא יאמר על אברהם לא הקפיד דכתיב ויצחק ועל שרה הקפיד לפיכך כתבו ובקרוביה לומר אברהם כלבו והיא אמרה בקרוביה ׃

In propinquis ſuis . Ne diceret (Ptolemæus) *de Abrahamo non curauit* (Moſes) *ſcribere : Et irriſit . Et de Sara curauit ; idcircò ſcripſerunt* (Interpretes) *Et in propinquis ſuis , Quaſi dicere* (voluiſſent) *Abraham* (riſit) *in corde ſuo ; & ipſa dixit , In propin-*

ſi in 72. dies, quibus abſoluta fuit tranſlatio repartiantur. ſingulis diebus capitula 2. & ferè $\frac{2}{3}$ capituli continget. Hac igitur diligentia obſeruata, præter vllum ad miracula recurſum, vt dicunt Philoſophi, potuerit tranſlatio concedi. At nos, & ſi eos non Vates fuiſſe credamus, ſaltem tanquam Vates ſuam Interpretationem adornaſſe credimus. Philo verò lib. 2. *De Vita Moſis* editionis citatæ pag. 510. eos omninò Vates eſſe aſſerit, dum ait: *Quod in eo ſeceſſu* (ſcilicet in Pharo Inſula) *cùm conſediſſent ſolitarij, nemine interueniente arbitro præter naturæ partes &c. tanquā numine correpti prophetabant, non alia alij, ſed omnes ad Verbum eadem quaſi quopiam dictante ſingulis inuiſibiliter, &c.* Sed proſequamur textum Hebraicum.

ושלשה עשר דבר שינו בה ואלו הן: אלהים ברא בראשית וכו׳ :

Tredecim autem loca mutarunt, quæ ſunt 1. Deus creauit in principio &c.

Ex hac Talmudis hiſtoria, Tredecim loca habentur, quæ mutata dicuntur à LXXII. Interpretibus. Quorum ſingula ordinatim, ſecundum quod in textu ponuntur, referemus.

Primus locus eſt Geneſ. 1. ver. 1. בראשית ברא אלהים *In principio creauit Deus*. Talmudiſtæ aiunt, LXXII. Seniores vertiſſe אלהים ברא בראשית *Deus creauit in principio &c.* Gloſſa. Raſci.

שלא יאמר בראשית שם הוא ושני רשויות הן וראשון ברא את שני :

Ne diceret (Ptolemæus) בראשית *Bereſcith eſt nomen* (proprium) *Ideò duæ poteſtates ſunt, ſeu principia, quorum Vnum alterum creauit.*

II. Locus eſt Geneſ. 1. ver. 6. נעשה אדם בצלמנו כדמותנו *Faciamus hominem in imagine noſtra, ſecundùm ſimilitudinem noſtram.* Ipſi tranſtulerunt אעשה אדם בצלם ובדמות *Faciam hominem in imagine, & in ſimilitudine.* *Raſci* explicat.

שמכאן פקרו האומרים לומר שני רשויות הן דכתיב נעשה אדם :

Quia hinc præſumptuoſi dicere potuiſſent, Duæ ſunt poteſtates. En ſcriptum: Faciamus hominem &c.

III. Geneſ. 2. ver. 2.

ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה וישבת ביום השביעי וגו׳ :

Et perfecit Deus in die ſeptimo opus ſuum quod fecerat, & requieuit in die ſeptimo ab omni opere ſuo quod fecerat. Interpretes mutauerunt.

ויכל ביום הששי וישבת ביום השביעי :

Et perfecit in die ſexto, & requieuit in die ſeptimo. *Raſci*.

שלא יאמר אכ״ עשה מלאכה בשבת דהא כתיב ויכל ביום השביעי :

Ne diceret: Si ita eſt, ergo operatus eſt in Sabbatho, quandoquidem ſcriptum ſit: Et perfecit in die ſeptimo.

IV. Geneſ. 5. v. 5. זכר ונקבה בראם *Maſculum & fœminam creauit eos.* Ipſi autem dixerunt.

וכר

refutauimus fabulam illam de ſeptuaginta duabus cellulis, & ſimiliter refutata manet etiam alia de ſingulis exemplaribus à ſingulis Interpretibus tranſlatis, quæ inde conſequitur; & additur in Parentheſi ex ſententia Codicis סופרים *Sopherim* cap. 1. Sed cùm in textu dicatur, quòd LXXII. Seniores in eandem ſententiam conuenerint.

Quæret nonnemo: Quomodo tam faciliter, potuerint iſti Interpretes, in eandem ſententiam conuenire, vt nulla inter eos exorta fuerit diſcrepantia?

Reſp. Quia iſti Interpretes, quamuis veri Interpretes, & non Vates fuerint, vt ait D. Hieronymus in *Præfat. in Pentateuchum*, nihilominùs Spiritu Sancto repleti fuerunt, & à Deo electi, vt hac tranſlatione Scripturarum in linguam Græcam edita, via ſterneretur ad promulgationē Euangelij, ideò eodem Spiritu Sancto aſſiſtente, faciliter propoſitas difficultates reſoluebant. Vnde Iuſtinus Martyr in *Confutatione ad Græcos* ait: *Septuaginta iſtos viros non ſolùm eadem ſententia, verum etiam eiſdem eſſe verbis in tranſlatione vſos, ac ne vna quidem dictione alium ab alio diſſenſiſſe*. Diligentiam etiam humanam in hac tranſlatione non omiſerunt, cùm ſingulis diebus in vnum coëuntes in Aula, duo, vel ad ſummum tria capitula Pentateuchi examinare potuerint, & commodiſſimè in linguam Græcam transferre, ſine prorsùs aliqua controuerſia. Nam Pentateuchus in 187. capitula diuiditur, quæ

Reſp. Omnia, quæ apud LXX. Interpretes inueniuntur, quæ non ſunt in textu Hebræo, dicimus addita fuiſſe ab ijs, qui plùs ſapere voluerunt, quàm oportebat. Et quamuis non defuerunt Librarij, qui multa vel addiderūt, vel ademerunt à verſione LXX. attamen ſi conferatur textus Græcus ex LXX. cum textu Hebræo, & Paraphraſi Chaldæa, inuenietur magis conformis Hebræo textui, quàm Chaldæo. Ergo euidens ſignum eſt, ex Hebræo exemplari, & non ex Chaldæo, verſionem LXX. Seniorum fuiſſe adornatam. Et quod dicitur de Pentateucho Chaldaico, idem dicendum eſt de Pentateucho Samaritano; quia ſi propter allatas rationes, Summus Sacerdos Pentateuchum Chaldaicū Regi Ptolemæo non tranſmiſerit; quantò magis credendum eſt, non tranſmiſiſſe Samaritanum, vtpotè alienæ Religionis, & cuius lingua exoſa, ſicut & ipſi Samaritæ erant. Quod ſi hoc feciſſet, ſibi illudere putauiſſet Ptolomæus. Neque valet, multa loca in tranſlatione LXX. Seniorum reperiri, quæ ſimilia ſunt cum iis, quæ in Pentateucho Samaritano reperiuntur. Nam eodem modo dicimus, vt ſuprà; eas, à ſciolis paulatim additas eſſe. Sequitur textus Talmudicus:

נתן הקב״ה בלב כל אחד ואחד עצה והסכימו כולן לדעת אחת ובתבו לו (תורה בפני עצמה)

Poſuit Deus ſanctus benedictus ipſe in corde ſingulorum conſilium, & conuenerunt omnes in eandem ſententiam, & ſcripſerunt ei (Legem ſeorſim). Iam

Col. Allobr. an. 1613. in fol. apertè colligi, tranſlationem LXX. ex exemplari Chaldæo fuiſſe adornatam, nam: *Reddita ſunt* (inquit Philo) *propria proprijs nominibus, Græcis ad Chaldaica exactè reſpondentibus, quo meliùs perciperetur rerum notitia, &c.* Et poſt pauca: *Id experimentis quotidianis creditũ, ſiuè Chaldæus Græcam linguam, ſiuè Græcus Chaldæam didicerit, in vtraque Scriptura tum Chaldaica, tùm eius interpretatione miratur germanitatem, imò rerum, verborùmque conſonantiam adorat, non Interpretes illos, ſed Initiatores & Prophetas appellans, &c.* Ergo.

Reſp. Philo, quamuis genere Iudæus eſſet, natione tamen erat Ægyptius, & ea tempeſtate Græcus vocari poterat, cùm tota Ægyptus ſub Græcorum poteſtate eſſet: Iudæis autem Alexandrinis magis familiaris erat lingua Græca, quàm ipſa Hebraica, idcircò Philo Græcè, non autem Hebraicè, ſua opera ſcripſit; & quia Græcis, magis nota erat lingua Chaldaica, quàm Hebraica; cùm illa propter Imperium Aſſyriorum, eſſet lingua viua, qua etiam vulgari ſermone vtebantur Hebræi; Hebræa verò erat tamquam lingua mortua, quia doctrinalis tantùm erat, & ſolis Iudæis nota; ideò communiori vocabulo vſus eſt Philo, ſumens Chaldæam linguam pro Hebræa.

Si verò inſtabis; nonnulla loca reperiri in tranſlatione LXX. quæ inueniuntur in Targum, & non in textu Hebræo, vt Gen. 4. 8. *Tranſeamus in campum*, & alia id genus ſimilia.

Reſp. *Samàgh Halachòth Sèpher Thorà*, pag. 107. col. 2. circa princip. Igitur ex alio Codice, quàm ſacro adornata fuit tranſlatio LXX. Seniorum.

Quòd autem Pentateuchus ex Codice Chaldæo, ſeù Targum, non fuerit tranſlatus. Probatur; Quia Paraphraſes longè poſteriores ſunt, quàm fuerit hæc tranſlatio, vt vidimus in Onkeloſo, & videbimus in Ionathane Ben Vzielis. Ergo.

Dices; Ex dictis in Onkeloſo, Paraphraſis Chaldaica ſuum natale cognoſcit tempore Ezræ, ergo prior eſt, quàm ſit tranſlatio LXX. Interpretum. Ergo illo exemplari vti potuerunt Septuaginta Interpretes in tranſlatione.

Reſp. Cùm exemplaria Paraphraſeων Chaldaicarum ex quibus adornauit ſuam Paraphraſim Onkelos; hodie ampliùs non exiſtant, gratis poteſt dici, quòd ex aliquo illarum exemplari ſit adornata tranſlatio Septuaginta Seniorum, quia nihil poterant Interpretes ex eo exemplari aliquid addere, aut minuere, quod in Hebraico non eſſet. Inueroſimile autem eſt, voluiſſe Summum Sacerdotem, Leges Hebræorum alio idiomate, quàm Hebraico Regi Ptolemęo tranſmittere: nam tunc eum magis offendiſſet, quàm honoraſſet; & Rex ſuſpicari potuiſſet ſe deluſum à Summo Sacerdote, cùm pro Hebræorum Legibus, Leges Chaldæorum, à quibus Hebręi ortum ducebant, ad eum tranſmiſiſſet.

Dices, Ex Philone Iudæo lib. 2. *De vita Moſis* pag. 510. editionis

אפילו אות אחת באשר מיני צבעונין או בזהב. חרי אלו פסולין ׃

Etiam vnica litera alio aliquo colore, aut auro (Liber Legis) *profanus erit.*

Quòd etiam membranæ libri Legis Sacri, glutino aliquo vniri non debeant, ſed neruis idonei animalis aſſui, probatur ex eodem R. Bar Maimonis lib. cit. cap. 10. vbi recenſentur omnia, quibus Legis liber profanatur, inter quæ §. 20. ponitur.

שתפר היריעות בלא גידים טהורה ׃

Si conſutæ fuerint membranæ ſine neruis (animalis) *mundi, ſeù idonei*; quantò magis, ſi aliquo alio glutino compactæ fuerint?

Dices, Hæc ſcriptionis prohibitio, ne literis aureis fiat, eſt tantùm Rabbinorum Talmudiſtarum, non autem aliorum veterum Doctorum. Ergo, etſi hodie non licet alio quàm atramento ſcribere Legis librum, antiquitùs tamen non erat ſic: Ideò liber ſacer potuit eſſe literis aureis exaratus, & ex eo facta eſſe potuit tranſlatio à LXX. Senioribus.

Reſpondeo negando aſſumptum. Incumbit enim aduerſarijs onus probandi tempore Eleazaris Sacerdotis magni, librum Legis factum, literis aureis potuiſſe ſcribi: nos autem probamus contrarium, auctoritate Ghemaræ, Cod. עירובין *Iruuin*, c. 1. pag. 13. מטילין קנקנתם לתוך הדיו *Ponunt Kankantòm, Chálcanthum in medio attramenti*, dum illud componunt pro ſcribendo ס״ת *Sèpher Thorà*, שבותבין ס״מ״ג ממנו ספר תורה vt exponit Auctor

ſtedij, qua ſtatuitur Regnum Ptolemæi Lagi filij, ad annum vſq; 3630. centum triginta ſex annis poſt adeptum Regnum à filio ſuo Ptolemæo Philadelpho: quod quàm ſtultum ſit, nemo non videt.

Quæri etiam poteſt: Vtrum Septuaginta duo Seniores in transferendis Sacris Codicibus vſi ſint exemplari Hebraico, vel Chaldaico, ſiuè Targumico?

Reſp. Pentateuchum Moſis à Septuaginta duobus Interpretibus, ex Codice Hebraico, ſed profano; non autem ex Sacro ס״ת *Sèpher Thorà* in Arca religiosè aſſeruato, aut ex Codice Chaldæo ſeù Targum tranſlatum eſſe.

Prob. Quia Legum libri membranacei ab Eleazaro Alexandriam ad Ptolemæum tranſmiſſi, ex teſtimonio Ioſephi lib. 12. antiq. cap. 2. literis aureis conſcripti erant, & membranæ inter ſe adeò diligenter compactæ, vt illarum compago incomprehenſibilis eſſet; de qua re Ptolemæus valdè obſtupefactus eſt. At ס״ת *Sèpher Thorà, Liber Legis Sacer*, prohibetur ſcribi aureis literis; ſicut & illius membranæ glutino aliquo vniri. Ergo. Minor probatur auctoritate Rabbinorum R. Moſis de Kotzi pagina 107. libri ס״מ״ג, & R. Moſis Ægyptij lib. אהבה *Ahauàh* הלכות תפלין וכו׳ cap. 1. §. 4. quo oſtenditur modus conficiendi atramentum ad ſcribendum ס״ת. Et §. 5. quo expreſsè prohibetur ſcribi ס״ת *Sèpher Thorà* alio colore quàm nigro; & ſi in eo ſcripta fuerit.

anno mundi 3500. ante Chriſtum natum 260. & à morte Alexandri Macedonis an. 46. nam Alexander interficitur anno 454. ante Chriſtũ natum 306. ſecundùm quod ſcribit Dauid Ganz in ſuo צמח דוד. Eodem etiam anno regnare cæpit in Ægypto Ptolemæus Lagi filius cognomento *Soter:* regnauit autem 40. annis ſcilicet vſque ad annum 3494. ante natum Chriſtum 266. quo anno cæpit regnare Ptolemæus Philadelphus. Cùm verò Eleazar Sũmus Sacerdos floruerit tempore Ioſè Ben Iochannan, qui anno 3500. ab Orbe condito traditionem ab Antigono receperat, vt dictum eſt; reſtat, vt dicamus, eodem anno 3500. vel paulò poſt, Eleazarum etiam in Summum Sacerdotem electum fuiſſe, ſex annis poſt ſuſcepta Regni gubernacula à Rege Ptolemæo Philadelpho, anno ſcil. ante natiuitatem Domini 260. At cùm Dauid Ganz dicat, Ptolemęũ iuſſiſſe verti Legem in linguam Græcam opera LXXII. Seniorum, anno 515. min. ſupput. conſequenter dicendum eſt, hoc factum fuiſſe anno 15. Summi Sacerdotis Eleazaris, & anno 21. Regni Ptolemæi, & hoc, ſecundùm calculum Hebræorum, qui tamen non multum aberrat ab anno 17. Regni eiuſdem Ptolemæi, quem Epiphanius aſſignat pro tranſlatione Legis Moſaicæ. Incidit igitur hæc tranſlatio, ſecundùm Hebræorũ computum, anno mundi 3515. vt vult etiam R. Dauid Ganz, ante Chriſti natiuitatem anno 245. Hinc patet, quàm erronea ſit Chronologia Alſte-quia Apoſtoli vſi ſunt Græca verſione in teſtimonijs Prophetarum citandis, nulla eſt; quia tempore Apoſtolorum alia verſio Græca exiſtebat, illa videlicet, quæ (vt refert Clemens Alexandrinus 1. *Stromatum*) antequam rerum potiretur Alexander Magnus, incerto tamen Auctore, prodierat, ex qua teſtimonia ab Apoſtolis Græcè citata deſumi poterant. De hac editione, vide Bellarminum, *De Ver. Dei.* lib. 2. cap. 5. At verſio illa, cuius meminit Alſtedius in *Theſauro Chronologiæ* pagina 106. quam dicit à quibuſdam Iudæis anno mundi 3630. ante Chriſtum natum 130. ſub Ptolemęo Lagi filio conuerſam fuiſſe in linguam Græcam, eſt fictitia, & ab eodem Alſtedio excogitata. Quòd ſi vera extitiſſet, etiam ab illa, ſua loca citata Apoſtoli deſumere potuiſſent. Si verò

Quæras, Quo anno hæc LXXII. Interpretum celebris tranſlatio facta fuerit?

Reſp. Cùm ſub auſpicijs Ptolemæi Philadelphi, & Eleazaris Summi Sacerdotis hæc tranſlatio facta inueniatur, dicendum eſt, hoc tranſlationis opus incæptum fuiſſe anno mundi 3515. ante natum Chriſtum an. 245. die 8. טבת *Teueth*, Decembris, & abſolutum 5. die ניסן *Niſan*, Martij. Patet: nam Auctor *Scialſcèl. hakkab.* pag. 23. ait, Eleazarum Summum Sacerdotem, qui Septuaginta duos Seniores Ptolemæo tranſmiſerat, floruiſſe tempore Ioſè Ben Iochanan, hic verò Cabalam à Magiſtro ſuo Antigono receperat

cinia, Regum, & Principum Iudæorum geſta, Sententiæ quoque, & ſpirituales eruditiones continebantur, in ſuam linguam transferri iuſſiſſe, neque paruipendere voluiſſe, à ſua Bibliotheca excludere; potiſſimùm, cùm tot ſumptus impendiſſet, tot munera in Iudæam tranſmiſiſſet, & tot millia Iudæorum capita libertate donauiſſet pro ſola Iudaicarum Legum tranſlatione. His itaque præmiſſis, facilè conciliari poterunt illæ duæ opiniones, quarum altera vult; Pentateuchum Moſis ſolùm in linguam Græcam fuiſſe tranſlatum; & altera, quæ aſſerit, cum Pentateucho, etiam alios Sacros Codices Prophetarum ſcilicet, & Hagiographorum in eandem linguam traductos. Sicque dicendum erit: Quòd primò, Septuaginta duo Interpretes euocati fuerint à Ptolemæo pro tranſlatione ſolius Pentateuchi, quem deinde ſolemni illa tranſlatione tranſtulerint: at poſtea habita notitia à Ptolemæo, cæterorum quoque Sacrorum Codicum, & ab eodem rogati, illos etiam Græcè vertiſſe. Et hoc modo intelligendi ſunt illi Patres, quando dicunt, Septuagin. Interpretes omnes Sacros Codices Veteris Teſtamenti Græcè tranſtuliſſe, vt Iuſtinus Martyr in *Dialogo cum Tryphone*, Irenæus lib. 3. cap. 25. Clemens Alexandrinus lib. 1. *Stromatum*, Epiphanius *De menſuris & ponderibus*, & Euſebius lib. 8. cap. 1. *Præparat. Euang.*

Illa verò ratio quæ adducitur ad probandum, totam Sacram Scripturam traductam fuiſſe à LXXII. eò quia

zarus vnus de primoribus Scribarum, non autem Sacerdos. Si autem iſte fuerat vnus ex LXXII. Interpretibus, forſan Eleazar ille, qui ab Ariſtæo inter viros de Tribu Zabulon numerat, erat.

Alij verò exiſtimant, reliquam partem Sacrorum Bibliorum, hoc eſt Prophetas, & Hagiographa, poſt ſolemnem illam tranſlationem Iudaicarum Legum à LXXII. Interpretibus adornatam, & à Rege, cunctoque populo laudatam, commodiori temporis ſpatio ab iiſdem in eandem Græcam linguam tranſlatam fuiſſe. Quæ ſententia probabilitate non caret: nam & ſi prima intentio Ptolemæi Regis in eo fixa videatur, vt ſingularum Nationum Legibus ſuam Bibliothecam exornaret, ac proinde cùm in eam Syrorum Legem tranſtuliſſet, vt Ioſephus circa princip. cap. 2. lib. 12. antiquit. refert, Legumque Iudæorum Volumina Regali Bibliothecæ quoque digna exiſtimaſſet; non ob id, cæteros Codices aliarum gentium geſta narrantes, vel reconditas doctrinas continentes, reſpuere voluiſſe, credibile eſt: imò Demetrio Phalaræo ſuæ Bibliothecæ Præfecto mandauit, vt per vniuerſam terram inuenta Volumina congregaret, & ſi quid voluntate & induſtria, ſeù curioſitate ipſius audiſſet dignum, acquireret. Veroſimile igitur eſt, vt Rex Ptolemæus, qui tanta curioſitate libros conquirebat, etiam antiquiſſimos, & Sacros Iudæorum Codices, Prophetarum ſcilicet, & Hagiographorum, in quibus Vati-

quòd fuerit prior inter omnes Interpretes; nullibi me ita legiſſe memini. Legi quidem in יוחסין *Iuchaſsin* pag. 14. b. de Eleazaro decrepito, qui fuerat vnus ex LXXII. Interpretibus, ſed quòd Princeps illorum fuerit, ibi non legitur. Verba *Iuchaſsin* ſunt –

ואז אלעזר הישיש החסיד הוכה במכות ויצאת נפשו לחיי העולם הבא: וזה אלעזר הישיש הוא מהע״ב זקנים שהעתיקו התורה לתלמי מלך מצרים ומלך יון:

Tunc Eleazar decrepitus pius, percutitur percuſſionibus; & egreditur anima eius, vt viueret in ſæculo futuro. Iſte autem Eleazar canus fuit, vnus ex LXXII. Senioribus, qui tranſtulerunt Legem Ptolemæo Regi Aegypti, & Regi Græcorum. Et paulò poſt de eodem ſubiungit –

ואז שלח מיד לירושלם בעבור אלעזר הישיש וע״ב זקנים ועשה להם כבוד גדול ושמח שמחה גדולה וכו׳.

Et tunc (Ptolemæus) *ſtatim miſit in Ieruſalem per Eleazarum decrepitum, & per LXXII. Seniores, & magnificè honoratus eſt eos, & lætatus eſt lætitia magna, &c.* His auctoritatibus concludi poteſt; quòd Eleazar non fuerit caput omnium Seniorum, neque Sacerdos, vt dicit Ioſiphon citatus, ſed ita vocari, vt & reliqui Interpretes, modo ſuprà explicato, quia omnes fuerunt Doctores. Adde, quòd in lib. 2. Machab. cap. 6. in quo de Eleazaro à Philippo propter patrias leges nonagenario occiſo, fit mentio, ver. 18. vocatur *Eleazar*

ruſalem, ſcientes linguam Græcam; & ipſi interpretabuntur tibi librum Legis, & reliquos Prophetarum libros, qui apud ipſos ſunt, &c. Et ſequenti pag. col. 1. habetur –

וישלח אליו הכהן שבעים זקנים כהנים חכמים ואת אלעזר הכהן בראשם הוא. אלעזר הכהן אשר בוחן ונוסה בנסיונות המות על ידי פיליפוס הרשע בימי אנטיוכוס המלך האכזר ונהרג על קדושת תורת יהוה וכו׳.

Et miſit ad eum Sacerdos ſeptuaginta Seniores Sacerdotes ſapientes; & Eleazar Sacerdos caput eorum erat: iſte eſt Eleazar Sacerdos, qui probatus & tentatus tentationibus mortis fuerat, per manus Philippi impij, in diebus Antiochi Regis crudelis, & occiſus ob ſanctificationem Legis Domini, &c. Et paulò poſt ſequitur –

ויבארו הכהנים את ספר התורה ואת שאר ספרי המקרא כ״ד ספרים וימליצום מלשון הקדש ללשון יונית ויביאום לפני המלך ואלעזר בראשם וכו׳:

Et explicauerunt Sacerdotes librum Legis, & reliquos libros Scripturæ, viginti quatuor libros; & interpretati ſunt eos ex lingua ſancta in linguam Græcam; & adduxerunt eos coram Rege. Et Eleazar primus illorum erat, &c. Sed auctoritates iſtius libri non magni momenti ſunt, quia hic liber, vt videbimus in יוסיפון *Ioſephon Ben Gurion*, ſuppoſititius eſt, & recenter compilatus à quodam Rabbino, in quo multa mendacia ineptè cumulauit; vti eſt illud de num. LXX. Seniorum. Illud autem, quod dicitur de Eleazaro Sacerdote,

za-

rint, quod non eſt veriſimile, tam breui tempore, totum Vetus Teſtamentum abſolui potuiſſe, maximè quòd omnes ſimul à mane vſque ad horam nonam in Aula magna, dubia conferentes, vnanimiter & concorditer tranſlationem adornarint, vt ex Ioſepho ſuprà vidimus. Non itaque ſinguli ſingulas partes Veteris Teſtamenti ſeorſim interpretati ſunt, vt aliqui minùs rectè exiſtimarunt. At -

Si quæſieris, Quinam fuerint illi, qui cæteros Sacros libros in Græcum ſermonem tranſtulerint, & nomine LXX. Interpretum euulgauerint: quam denominationem vſque ad hodiernum diem perſeuerare in Eccleſia cernimus?

Reſp. Nonnullos exiſtimare, Ptolemæum petijſſe à Summo Sacerdote, vt pro interpretatione non tantùm Pentateuchi, ſed & aliorum librorum Prophetarum ad eum mitteret LXXII. Interpretes, quemadmodum Ariſtæus, & Andreas eius Collega eidem Ptolemæo perſuaſerant his verbis, vt legitur in libro יוסיפון *Ioſiphòn Ben* גוריון *Gurion* capite 17. pag. 31. col. 4. editionis Venetæ anni ל"ט.

ואם על המלך טוב יכתוב אל ירושלם אל הכהן הגדול והוא ישלח אליך מחכמי היהודים אשר בירושלם היודעים לשון יונית והמה יבארו לך את ספר התורה אשר אתם ושאר ספרי הנביאים עמהם וכו׳.

Et ſi Regi placuerit, ſcribatur in Ieruſalem ad Summum Sacerdotem, & ipſe ad te mittet ſapientes Iudæos ex Ieru-

Quoniam in alijs linguis & labijs alijs loquar populo huic &c. Quæ verba ſunt Iſaiæ cap. 28. 11. Si igitur hoc modo dilatanda eſſent verba Ariſtæi, & Ioſephi Hiſtorici; dum apertè dicunt Legem tantùm à LXXII. Senioribus fuiſſe interpretatam, vis maxima verbis iſtorum Auctorum inferretur; nam ex verbis Ioſephi liquidò patet *Legem* ab eo contra diſtingui à cæteris libris ſacris. Et ex loco citato, hęc contradiſtinctio apertiſſimè apparet, dum dicitur: *Neque enim ille* (ſcilicet Ptolemæus) *omnem deſcriptionem* (videlicet totius Sacræ Scripturæ) *à Tranſlatoribus accepit, quando ea tantummodo, quæ LEGIS ſunt, tradiderunt.* Et quòd hęc fuerit ſententia Ioſephi affirmat Diuus Hieronymus in *Comment. ad cap.* 2. *Micheæ* ad ver. *Mulieres populi mei eieciſtis &c.* vbi hæc leguntur: *Ioſephus enim ſcribit, & Hebræi tradunt, quinque tantùm libros Legis Moyſi ab eis tranſlatos, & Ptolemæo Regi contraditos.* Et in *Proœmio Quæſt. Hebraic. in Geneſ.* idem affirmat, quemadmodum etiam facit in *Comment. in Ezechielem* cap. 5. Et quamuis apertè hanc ſententiam non tueatur Hieronymus, quia ex ore aliorum loquitur; attamen libro 4. in *Ezechielem* cap. 16. in eam propendere videtur, dum ait: *Quamquam eruditi ſolos quinque libros Moyſi ab eis* (LXXII. Senioribus) *interpretatos probent.*

Probatur III. Ex eodem Ariſtæo & Ioſepho habetur, quòd LXXII. Seniores, ſeptuaginta duorum dierum ſpatio hanc tranſlationem abſolue-

di etiam reliquas partes totius Veteris Teſtamenti, vt in *Ghemarà*, Codice סנהדרין *Sanhedrin*, cap. 11. חלק *Chèlek* pag. 91. b. propè finem, qui volentes probare reſurrectioné mortuorum ex Lege, afferunt teſtimonia ex Prophetis, & Hagiographis. Aiunt enim

אמר ר׳ יהושע בן לוי מנין לתחיית המתים מן התורה שנ׳ אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך סלה (תהלים פ״ד, ה׳) הללוך לא נאמר אלא יהללוך מכאן לתחיית המתי׳ מן התורה. א״ר חייא בר אבא אמר ר׳ יוחנן מנין לתחיית המתים מן התורה שנ׳ קול צופיך נשאו קול יחדו ירננו (ישעיה נ״ב, ח׳) ונו׳ רננו לא נאמר אלא ירננו מכאן לתחיית המתי׳ מן התורה.

Dixit R. Ieoſcinà Ben Levi: Vndè probatur reſurrectio mortuorum ex Lege? Scriptura dicit (Pſal. 84. 5.) *Beati habitatores domus tuæ adhuc laudabunt te in æternum. Laudant, ſcriptum non eſt, ſed Laudabunt. Hinc* (probatur) *reſurrectio mortuorum ex LEGE.* Inſuper: *Dixit R. Chijà Bar Avà, Dixit R. Iochanan: Vnde probatur reſurrectio mortuorum ex Lege? Scriptura dicit* (Iſai. 52. 8.) *Vox ſpeculatorum tuorum levaverunt vocem ſimul præconia dicent: Non præconia dicunt, ſed præconia dicent ſcriptum eſt. Hinc* (probata eſt) *reſurrectio mortuorum ex LEGE.* Eodem modo aliquando fit in Nouo Teſtamento Ioan. 15. 25. vbi citantur verba Pſalmi 34. 19. ſub nomine Legis. Dicitur enim: *Sed vt adimpleatur ſermo, qui in Lege eorum ſcriptus eſt: quia odio habuerunt me gratis.* Et 1. Corinth. 14. 21. *In Lege ſcriptum eſt: Quo-*

tranſtulerint, an verò totam Sacram Scripturam Veteris Teſtamenti?

Reſp. Quidquid dicant reliqui, nos dicimus, ſolum Pentateuchum Moſis in Græcum tranſlatum fuiſſe à LXXII. Senioribus, prima illa, ac ſolemni tranſlatione.

Probatur auctoritate Ariſtæi, qui loquendo de hac tranſlatione, ſemper *Legis tranſlationē* eam vocat; & nunquam ab eo de alijs Libris Prophetarum fit mentio.

Probatur ſecundò auctoritate Ioſephi Hiſtorici, Is enim in *Prologo* in libros antiquitatum, & in lib. 12. cap. 2. earundem apertè docet, ſolam Legem Moſaicam, nempè Pentateuchum Moſis tranſlatum fuiſſe in Græcum ſermonem. In Prologo itaque ſic inquit: *Ptolemæorum ſecundus Rex maximè circa diſciplinam, & librorum collectionem ſtudium habens; in noſtra præcipuè Lege opus ſuæ largitatis oſtendit, & conſtituta eius feſtinavit Græca voce transferri.* Et paulò infra: *Neque enim ille* (Ptolemæus) *omnem deſcriptionem à tranſlatoribus accepit, quando ea tantummodo quæ Legis ſunt, hi qui ad explanationem miſſi fuerant Alexandriam, tradiderunt.* Et libro 12. cap. 2. de iiſdem Interpretibus ait: *Mane autem ad aulam venientes Ptolemæum ſalutabant, & rurſus ad eundem locum redibant, & manus in mari lavantes, & ſeipſos purificantes, ita Legis interpretationi vacabant. Itaque tranſcripta Lege &c.*

Scio quidem apud Talmudiſtas nomine *Legis* aliquando comprehen-

domo propè litus ſtante, apta ſecretis ad cognitionem negotiorum. Vbi eos perducens, petebat omnia quæ opus habebant ad Legis interpretationem; vt ipſis præſentibus dicerent; vt alacriter, & inceſſanter opus implerent. Cùmque illi munificenter & laborioſè cautam interpretationem facerent, vſque ad horam nonam in hoc ſedentes; ad curam corporis vertebantur, &c. Hinc D. Hieronymus *Præfatione* ſuprà cit. habet: *In vna Baſilica congregatos contuliſſe.*

Sed quid dicendum ad auctoritatem Iuſtini Martyris? Non mirum videri, ſi Iuſtinus crediderit Iudæis referentibus, & rudera quędam oſtendentibus in Pharo Inſula, atque dicentibus, ſe à maioribus accepiſſe, ea eſſe veſtigia ædicularum LXXII. Interpretum. Quia vir candidę mentis (ita erat Iuſtinus) facilè credidit, maximè ea, quæ ſi crederentur, beneuolentiam non modicam credenti conciliarent, & ſi non crederentur, nullum animæ detrimentum afferrent. Iſtius generis ſunt, quæ de facili credidit Iuſtinus Martyr; & multò minùs mirandum, ſi nonnulli alij poſteriores eadem crediderint Sancto Martyri bona fide referenti. Sed textum Talmudicum proſequamur.

נכנס אצל כל אחד ואחד ואמר להם כתבו לי תורת משה רבכם׃

Ingreditur (Ptolemæus) *ad vnumquemque, & dixit eis: Scribite mihi Legem Moſis Magiſtri veſtri.*

Hinc quæritur, An LXX. Interpretes ſolum Pentateuchum Moſis tranſ-*ci, non vt fabulam, neque vt conſictam hiſtoriam renunciamus, ſed quia ipſi Alexandriæ fuerimus, & veſtigia domuncularum apud Pharum adhuc reliqua viderimus, ab incolis, qui res patrias à maioribus per manus ſibi traditas acceperunt, audierimus, commemoramus, &c.* Hactenus Iuſtinus Martyr. Nihilominus cum D. Hieronymo dicimus, hanc de 72. cellulis eſſe Iudaicam & Talmudicam fabulam, is enim eam irridet Præfatione in Pentateuchum, dum ait: *Et neſcio quis primus auctor ſeptuaginta cellulas Alexandriæ mendacio ſuo extruxerit.* Euſebius etiam, qui lib. 8. capite 1. *Præpar. Euang.* de hac tranſlatione Sept. ex profeſſo tractat, & verba Ariſtæi repetit, nullam de his cellulis mentionem facit. Ariſtæus ipſe de hac re, vt potè teſtis oculatus, & à quo Euſebius accepit, integram hiſtoriam ſcribens, de hiſce LXXII. cellulis, nec verbum quidem facit. Sicut nec Ioſephus Hiſtoricus lib. 12. cap. 2. *antiquit.* is enim ibi videtur indicare, quòd Ptolemæus in Pharo Inſula, quæ Alexandriæ ponte coniungitur, hos Interpretes iuſſerit collocari, non autem in diuerſis cellulis recludi, ſed aſſignata Aula magna, in ea vſque ad nonam huic interpretationi operam dederint. Verba Ioſephi ſunt: *Poſtquàm verò tres exceſſerunt dies, congregans eos* (LXXII. Seniores) *Demetrius, tranſijt ad ſtadium Maris, & vnum tranſiens pontem* (qui Inſulam continenti adiungit) *adijt partes Aquiloni coniunctas, conciliumque fecit in*

pretatio, Interpretatio LXX. eo modo, quo dicuntur LXX. Diſcipuli Domini, quamuis fuerint LXXII. ſicut & apud Romanos, Centum viri appellabantur hi, qui nonnullas cauſas cognoſcebant, quamuis reuera eſſent Centum & quinque viri, quia terni ex ſingulis Tribubus aſſumebantur; & cùm Tribus Romanæ eſſent triginta quinque, numerus inde virorum elicitus erat 105. breuitatis autem gratia vocabantur Centum viri, quia numerus rotundus faciliùs memoriæ mandatur & exprimitur, quàm numerus tortus; ſic eodem modo vocãtur LXX. Interpretes pro LXXII. Adde etiam, quia antiqui ſolebant abbreuiatè ſcribere *Sept.* vnde inualuit vſus legendi *Septuaginta*, pro *Septuaginta duobus*, quæ lectio, vt pote breuior, communiter ab omnibus ferè recepta fuit, & propagata; reuera autem fuerunt שבעים ושנים זקנים *LXXII. Seniores*, vt dicitur in textu. Sequitur:

והכניסן בשבעים ושנים בתים וכו'

Et eos incluſit in 72. cellulis, &c. Idem affirmat Iuſtinus Martyr in *Paranet. ad Græcos* pag. 13. edit. Pariſienſis an. 1615. in fol. qui loquens de Septuaginta Interpretibus, inter alia ait: *Atque vt illi extra omnem turbam conſtituti, primo quoque tempore interpretationem abſoluerent, non in Vrbe ipſa, ſed ſeptem ab ea ſtadijs, vbi Pharos extructa eſt, pari cum Interpretibus numero domunculas exſtrui præcepiſſe* (Ptolemæum) *vt ſigillatim pro ſe quiſque interpretationem perficeret &c.* Et poſt pauca: *Hæc vobis Viri Græci*,

ver. 18. *Et filij Dauid* כהנים היו *Sacerdotes erant.* Targum Ionathan. רברבין הוו *Magnifici erant.* Et R. Leui Ben Gerſom ait: ר"ל' שרים ומושלים *Hoc eſt Principes; & Dominatores erant.* Sed ad propoſitum noſtrum, meliùs dicit R. Dauid Kimchi; nam poſtquam dixerat גדולים היו *Magnates erant*, addit ex Rabbinis, quòd Sacerdotes vocabantur, quia erant Doctores; nã *Doctores, Sacerdotes quandoque vocantur.* Eius verba ſunt:

ובדברי רבותינו ז"ל תלמידי חכמים היו :

Et apud Rabbinos noſtros b. m. Doctores erant. Et addit:

ולמה קראם כהנים מה כהן גדול נוטל חלק בראש אף תלמיד חכם נוטל חלק בראש :

Et quare (Doctores) *vocantur Sacerdotes? Nam ſicut Summus Sacerdos tollit præcipuam portionem, ſic quoque Doctores faciunt.* Cùm autem iſti LXXII. Seniores omnes doctiſſimi eſſent, meritò nomine Sacerdotum vocari potuerunt; non vnus, aut alter tantùm, ſed etiam omnes, ſicut vocantur ab Ariſtæo, vt refert Euſebius *De præp. Euang.* lib. 8. capite 1. & Ioſeph. lib. 12. antiquit. cap. 2. *Et petierunt omnes Sacerdotes Interpretes, Seniores, &c.*

Cur autem Interpretes iſti, LXX. communiter vocitentur? Dicimus, quòd quãuis LXXII. Presbyteri delecti fuerint ab Eleazaro Summo Sacerdote ſeni per ſingulas Tribus, vt ſcribit Ariſtæus, & Ioſephus; vſus tamen inualuit vt vocentur LXX. Seniores Interpretes, & illorum inter-

Ieruſalem redierunt. Et quamuis ſub Dario Rege reductio populi, & Templi ædificatio abſoluta fuerit, attamen hæc gloria Cyro attribuitur, quia ſub eo cæptum huiuſmodi opus fuit. Confer cap. 5. libri Ezræ v. 13. & ſeqq. Ideò benè poterant tempore Ptolemæi, aliqui Viri docti ex omni Tribu in Iudæa reperiri, qui vtraque lingua, Hebraica ſcilicet, & Græca instructi, Sacram Scripturam in hanc potuiſſent linguam transferre.

Dices: Ioſephus lib. 12. cap. 2. antiq. refert quòd hortatu Regis Ptolemæi, quidam Eliſæus Sacerdos vnus è Senioribus antequam ad menſam accederent, perorauit. At in Catalogo ab Ariſtæo exhibito, tres ex Senioribus, Eliſæi nomine, nuncupantur, vnus ex Tribu Iuda, alter ex Tribu Aſſer, tertius ex Tribu Zabulon, nullus ex Tribu Leui, ex qua ſolummodo Sacerdotes aſſumebantur. Ergo vel falſum eſt, quod refert Ioſephus, vel Catalogus Ariſtæi ſuſpectus redditur.

Reſp. Magis credendum eſſe Ariſtæo, qui huic negotio interfuit, quàm Ioſepho, qui poſt aliquot ſæcula, ea quæ de hac Hiſtoria ſcripſit, ex eodem Ariſtæo ſuſcepit; potuit enim falli in nomine exſcribendo. Vel dici poteſt: nomine *Sacerdotis* in hoc loco, intelligi *Principem*, vti intelligitur illud Exod. 2. 16. *Erant autem* ולכהן מדין *Sacerdoti Madian ſeptem filiæ, &c.* id eſt *Principi Madian* vt explicat *Raſci*: רב שבהן *Magno inter eos*, hoc eſt *Principi* inter Madianitas. Et 2. Samuel. cap. 8.

VERSO POPVLO EIVS? Sit Deus illius cum ipſo. Aſcendat in Ieruſalem, quæ eſt in Iudæa, & ædificet Domum Domini Dei Iſraël, &c. Per Prouincias, & Ciuitates Regni Medorum diſperſæ fuerunt Tribus Iſraël à Salmanaſar Rege Aſſyriorum, vt habetur ex 2. Regum 18. cuius Regnum in manus Cyri Perſarum Regis peruenit. *Omnia Regna terræ dedit mihi Dominus Deus &c.* Poteſtatem igitur fecit omnibus redeundi in Ieruſalem, igitur ex omnibus Tribubus, quia omnes ſubiectæ ſuæ poteſtati erant, redierunt in Ieruſalem, Et hoc eſt illud, quod dicit Deus per Iſaiam cap. 44. 28. *Qui dico Cyro, Paſtor meus es, & omnem Voluntatem meam complebis.* R. Dauid Kimchi optimè hunc locum explicat cùm dicit

בעבור כרש אומר שהוא רועה שלי כלומר שינהג את צאני והוא ישראל

Per Cyrum dicit, quia ipſe eſt paſtor meus, ac ſi dicat: Qui ducit oues meas, quæ ſunt Iſraël. Itaque ſi Cyrus tamquam Paſtor Iſraëlis gregem ducere debebat, vt ait Kimchius, ergo totum Iſraëlem; quia totus Iſraël eſt populus Dei, quamuis non omnes egreſſuri erant, & redituri in terram Iſraël, quia talis egreſſio, & reuerſio voluntaria fuit, & non coacta מי בכם מכל עמו *Quis in vobis de vniuerſo populo eius? Sit Deus eius cum eo*, ויעל לירושלם *Veiaàl Lirusciàlàim, Et aſcendat in Ieruſalem.* Ergo Vniuerſalis, & ſpontanea. Igitur ex quacumque Tribu aliqui in-

Ex Tribu Ephraim: Samuel, Ioſephus, Iudas, Ioathes, Gabel, Doſitheus.

Ex Tribu Beniamin: Iſaëlus, Ioannes, Theodoſius, Arſamenes, Abiethas, Ezecelus.

Contra hunc Catalogum LXXII. Interpretum ab Ariſtæo aſſignatum, & à Sixto Senen. in Biblioth. Sancta, & à nonnullis alijs approbatum, poteſt obijci. Ex captiuitate Babylonica non redierunt, niſi tantũ pars Tribus Iudæ & Beniamin. Ergo inter Hebræos Ieroſolymitanos tempore Domus ſecundæ, quo Sacra Scriptura in Græcum verſa eſt, non erant Viri cæterarum Tribuum. Ergo falſum eſt quod dicitur, ex omni Tribu ſex Seniores electos fuiſſe pro Interpretibus; ideoque fictitia ſunt nomina recenſita in Catalogo allato.

Reſp. Negando abſolutè, non redijſſe ex captiuitate Babylonica, etiam aliquot ex decem Tribubus Iſraëlis; quia hęc liberatio ex Babylonica ſeruitutę fuit vniuerſalis, vt dicitur in libro Eſdræ cap. 1. v. 1. & ſeqq. *In anno primo Cyri Regis Perſarum, vt compleretur Verbum Domini ex ore Ieremiæ, ſuſcitauit Dominus ſpiritum Cyri Regis Perſarum: & traduxit vocem* בכל מלכותו *IN OMNI REGNO SVO, etiam per Scripturam, dicens: Hæc dicit Cyrus Rex Perſarum:* כל ממלכות הארץ נתן לי יהוה אלהי השמים *OMNIA REGNA TERRAE dedit mihi Dominus Deus cæli, & ipſe præcepit mihi, vt edificarem ei Domum in Ieruſalem, quæ eſt in Iudæa. Quis eſt in vobis de VNIVER-*

marunt, quod tamen hodie amplius non ſeruatur. Quidquid ſit, quod de tenebris dicitur, cùm apud probatos Authores nulla mentio fiat, fabulam eſſe Rabbinicam credimus.

Cuius autem Stirpis, ſeù Tribus fuerint iſti Interpretes; dicimus cum Ariſtæo Auctore huius Hiſtoriæ, eos ex qualibet Tribu ſex fuiſſe. Eorum nomina ex eodem ſunt.

Ex Tribu Iuda: Ioſephus, Ezechias, Zacharias, Ioannes, Ezechias, Eliſeus.

Ex Tribu Ruben: Iudas, Simon, Samuel, Adæus, Mathias, Eſchemias.

Ex Tribu Gad: Nehemias, Ioſephus, Theodoſius, Baſeas, Ornias, Datis.

Ex Tribu Aſer: Ionathas, Auxeas, Eliſeus, Ananias, Chabrias, Sachus.

Ex Tribu Nephthalim: Iaſachus, Iacobus, Ieſus, Gabateus, Simon, Leui.

Ex Tribu Manaſſe: Iudas, Ioſephus, Simon, Zacharias, Somelus, Selemias.

Ex Tribu Simeon: Sabatheus, Iaſon, Ieſus, Theodorus, Ioannes, Ionathas.

Ex Tribu Leui: Theodoſius, Iaſon, Ieſus, Theodorus, Ionas, Ionathan.

Ex Tribu Iſachar: Theophilus, Abraham, Arſamis, Iaſon, Endemias, Daniel.

Ex Tribu Zabulon: Ieremias, Eleazarus, Zacharias, Baneas, Eliſæus, Datheus.

circa principium refert ex ſententia aliorum, quòd -

תלמי נכתבה לו התורה בלשון יונית שהיה מתעולל ומתאנה על ישראל ומבקש תואנה בתורתם להוציאם מן הכלל כי רבת צררוני מנעורי וגו׳ ׃ הנה כל ספורי. אריסטיאה וידידיה אלכסנדרי והיוסיפון ושאר כותבי המעשה הזה יכחישוהו שהרי לכמה אותות התודע איך לב תלמי ועבדיו היה נכון עמנו ועם תורתנו ׃

Ptolemæus ſcripſerat ſibi Legem lingua Græca, vt occaſionem haberet decipiendi Iſraëlem, & quærendi offendiculum in Lege eorum, vt ſic eos allicere poſſet ad deſerendam religionem. Quoniam multæ ſunt anguſtiæ noſtræ à iuuentute noſtra &c. Ecce omnes Hiſtorici, Ariſtæus, Philo Alexandrinus, Ioſiphon, & reliqui Scriptores huius Hiſtoriæ mentiri eos faciunt; quoniam ex diuerſis ſignis cognoſcitur, quomodo intentio Ptolemæi, & ſeruorum ſuorũ fuerat recta erga nos, & Legem noſtram. Hactenus Azarias, qui capite octauo, credit huiuſmodi ieiunium indictum eſſe ob vnam ex duabus cauſis; vel, quòd ipſi Interpretes ante diſceſſum Ieroſolymis ieiunium indixerint, vt hæc tantorum virorum itineratio proſperè fieret, & Legis tranſlatio in bonum cederet Iſraëli, exemplo Eſtheræ, & Philonis, qui antequam ad Caium proficiſceretur, & illa ad Regem accederet, ieiunauerunt; vel quia timerent, ne honorificæ legationes, & munera à Ptolemæo Summo Sacerdoti miſſa, infauſta & pernicioſa futura Iudæis, & finem pernitioſum habitura. Ideò, vt omnia hæc mala auerterentur, ieiunium proclama-

ob patrias leges interfectus eſt, quem Ioſephon Ben Gurion cap. 17. omnium Interpretum Principem & Caput facit; vel quòd quinque ex illis LXXII. ab omnibus electi fuerint, vt huic Operi Legis transferendæ ſpecialiter aſſiſterent, verſionem adornarent, eamque in quotidianis ſeſſionibus, in publica aula, vbi omnes conueniebant, in medium proferrent, calculis omnium approbandam, vel improbandam; quibus deinde ab Auctore מסכת סופרים *Maſſèt-cheth ſopherim*, totum traductionis opus attribuitur, propter quod maximas laudes reportare debuiſſent; ſed Iudæorum iniquitas, pro laude vituperium, & pro merito peccatum illis attribuit; nam dicunt, non minùs ab his Interpretibus piaculum commiſſum, ac ſi Vituli conflatile efformaſſent: vnde ſingulis annis huiuſmodi delictum ieiunio expiari credunt, die ſcilicet octauo טבת *Teuèth*, *Decembris*, de quo in מגילת תענית *Meghillàth Taanìth* ita legitur -

בשמונה בטבת נכתבה התורה יונית בימים תלמי המלך והחשך בא לעולם שלשה ימים ׃

Octauo die menſis Teuèth (Decembris, Ieiunium, eò quia) *ſcripta ſit Lex Græcè in diebus Ptolemæi Regis, & tenebræ venerunt in mundum per tres dies.* Et hoc eſt quod addunt Talmudiſtæ in loco cit. *Sopherim* -

והיה היום קשה לישראל כיום שנעשה העגל וכו׳ ׃

Et fuit ille dies grauis Iſraëli, ſicut dies quo factus eſt Vitulus. Azarias de Rubeis cap. 7. מאור עינים pag. 46.

ma-

Senioribus conſtaret, ſi iſti Seniores Alexandriam ad Ptolemæum miſſi fuiſſent, totus Senatus, & etiam ipſe Summus Sacerdos (quia & ipſe vnus ex Synedrij Senatoribus, imò & ipſummet totius Sanhedrin Caput & Princeps erat) cum eo Ieroſolyma diſceſſiſſet, & in Ægyptum tranſmigraſſet, quod indecorum, & maximè Iudaicę Reipublicæ præiudiciale, damnoſumque fuiſſet; deinde ex Ioſepho loco cit. & Ariſtæo conſtat, multa pretioſa donaria à Ptolemæo Eleazaro Summo Sacerdoti fuiſſe miſſa in Ieruſalem. Ergo Eleazar non fuit vnus ex Interpretibus, qui in Ægyptum ierant. Potuit tamen fieri, vt Summus Sacerdos Eleazar aliquot ex Senatoribus Magni Concilij inter cęteros Interpretes numerarit: & forſan de his intelligendus eſt textus Talmudicus מסכת סופרים *Maſsècheth ſopherim*, cap. 1. הלכה ז׳ *Halachà* 7. quando ait

מעשה בחמשה זקנים שכתבו לתלמי המלך
את התורה יונית ;

Exemplum (ſit) *in quinque Senioribus, qui ſcripſerunt Ptolemæo Regi Legem Græcè.* Et quia immediatè ſequenti *Halàchà* dicitur, quòd iſti Seniores Interpretes, fuerint numero LXXII. non eſt dicendum, quòd in vna, & eadem ferè periodo exiſtat contradictio, ſed, vel quòd quinque Seniores primo loco nominati, diuerſę dignitatis à reliquis fuerint; inter quos accenſendus videtur Eleazar ille ſenex, de quo in 2. libro Machabæorum cap. 6. fit mentio, & qui ob

quiſnam ex Ptolemęis fuerat ille, ſub quo Scriptura Sacra in Græcum verſa eſt. Irenæus lib. 3. cap. 25. & Clemens Alexandrinus lib. 1. Strom. ſcribunt, id eueniſſe ſub Ptolemæo Lagi filio, qui anno circiter 300. ante Chriſtum natum regnauit. Ioſephus verò lib. 12. antiquit. cap. 2. Philo lib. 2. *De Vita Moſis*, Tertullianus in *Apologetico*, cap. 18. Athanaſius in *Synopſi*, Epiphanius *De Menſuris, & ponderibus*, ſub Ptolemæo Philadelpho, qui proximè Ptolemæo Lagi filio ſucceſſit, hanc 70. Interpretum tranſlationem reponunt, quibus accedit auctoritas Ariſtæi teſtis oculati, cui præſtanda eſt fides, ipſe enim hoc Opus tranſlationis rogatu Ptolemæi Philadelphi factum eſſe aſſerit, & à quo ad Eleazarum Principem Sacerdotum miſſus fuerat, vt ab eo doctos Interpretes obtineret, ſicut & fecit, & reuerſus in Ægyptum, eidem Interpretationi interfuit, vt refert Ioſephus lib. 12. antiquit. cap. 2. Itaque Rex ille fuit Ptolemæus Philadelphus, vt ſuprà in veſtibulo huius Diſſertationis ſtatim diximus.

Quæres 2. Quinam fuerint iſti 70. Interpretes, cuius ordinis, ſtirpis, & doctrinæ apud Hebræos; & LXXII. cùm eſſent, cur Septuaginta communiter vocentur?

Reſp. Fuiſſe doctiſſimos Iudæos, Senes, prudentia, & gratia Diuina, repletos. Non tamen fuerunt ex ordine Synedrio, ſeù Senatorio: nam cùm magnum Concilium, quod סנהדרין *Sanhedrin* vocant, LXXII.

זאטוטי בני ישראל לא שלח ידו : לא חמר אחד מהם נשאתי (את צעירת הרגלים אשר וכו׳) אשר חלק ה׳ אלהיך אתם להאיר לכל העמים (תחת כל השמים אשר לא צויתי וכו׳) וילך ויעבוד אלהים אחרים אשר לא צויתי לעובדים ; וכתבו לו צעירת הרגלים ולא כתבו לו את הארנבת מפני שאשתו של תלמי ארנבת שמה שלא יאמר שחקו בי היהודי׳ והטילו שם אשתי בתורה :

Idem replicatur in מסכת סופרים *Maſsècheth Sopherìm*, cap. 1. הלכה ח׳ *Halachà* 8. vbi aliquot particulæ interſeruntur, quas per parentheſim in textu Hebraico annotauimus. Iſtius Talmudici loci ſenſum membratim, prout res exegerit, Latinè reddemus, & quanti ponderis ſit, examinabimus. Dicitur igitur: *Exemplum in Ptolemæo Rege, qui introduxit LXXII. Seniores, & eos recluſit in ſeptuaginta duabus cellulis, & non eis retexit, quare recluſerit. Ingreſſus eſt ad vnumquemque, & dixit: Scribite mihi Legem Moſis Magiſtri veſtri. Poſuit Deus ſanctus, benedictus ſit, in corde ſingulorum conſilium, & conuenerunt omnes in eandem ſententiam, & ſcripſerunt ei (Legem ſeorſim, & tredecim tantùm loca mutauerunt, &c.)* De his

Quæritur primò, Quis fuerit iſte Ptolemæus Rex? R. Salomon ibidem ait: תלמי מלך מצרים היה *Ptolemæus Rex Aegypti fuerat*. Non eſt nouum, quòd omnes Reges Ægypti poſt Alexandrum Magnum ex Græcanica natione vocati fuerint *Ptolemæi*; ſed cùm præter generale Ptolemæi nomen, aliud inſuper peculiare, per quod vnus ab altero ſecerni poſſet, attribuebatur; inquirendum eſt, quiſ-

Haadomim, de Rubeis ex Græco in Hebræum ſermonem conuertit, vocauitque הדרת זקנים *Hadràth Zekenìm*, *Decorem Senum*, & in libro מאור עינים *Meòr Enàim* incluſit.

De Hiſtoria LXXII. Senioribus, qui rogatu Ptolemæi Philadelphi Regis Ægypti primò Sacros Codices ex Hebræo in Græcum idioma ſolemniter tranſtulerunt, præter Ariſtæam, etiam alij quamplurimi antiqui Auctores mentionem faciunt. Ioſephus, Philo, Tertullianus, Athanaſius, Epiphanius, Irenæus, Clemens Alexandrinus, Hieronymus, Chryſoſtomus, Auguſtinus, & alij. Nos autem ea, quæ de his Interpretibus dicunt Talmudiſtæ in medium proferemus; & ſi quid conſonum erit cum doctrina noſtrorum Patrum, recipiemus, contraria refutabimus. De his Interpretibus in Codice מגילה *Meghillà* cap. 1. pag. 9. poſt med. ita habetur.

מעשה בתלמי המלך שכינס שבעים ושנים זקנים והכניסן בשבעים ושנים בתים ולא גילה להם על מה כינסן נכנס אצל כל אחד ואחד ואמר להם כתבו לי תורת משה רבכם נתן הקב״ה בלב כל אחד ואחד עצה והסכימו כולן לדעת אחת וכתבו לו (תורה בפני עצמה ושלשה עשר דבר שינו בה ואלו הן) אלהים ברא בראשית : אעשה אדם בצלם ובדמות : ויכל ביום חששי וישבת ביום השביעי : זכר ונקבה בראו ולא כתבו בראם : הבה ארדה ואבלה שם שפתם : ותצחק שרה בקרוביה : כי באפם הרגו שור (איש) וברצונם עקרו אבוס : ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכיבם על נושא בני אדם : ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים ובשאר ארצות (ובארץ כנען ל׳ שנה) ור׳ מאות שנה : וישלח את זאטוטי בני ישראל ואל

וכמסכת סופרים פרק קמא הלכה ז׳ כאמר מעשה בחמשה
זקנים שכתבו לתלמי המלך את התורה יונית והיה היום קשה
לישראל כיום שנעשה העגל שלא היתה התורה יכולה להתרגם
כל צרכה : והלכה ח׳ : שוב מעשה בתלמי המלך שכנס
שבעים ושנים זקנים וכו׳ ככל נוסח שבבלי שכו׳ רק במקום
ובשאר ארצות בטב ובארץ כנען : ועל הארנבת
לא כתבו שום טעם : ובסוף מגילת תענית לפי הנוסח שנמצא
בדפוס יש בימים שנתענין בהן מן התורה (היינו תלמי
תורת זקנים) בשמונה בטבת כתבה התורה יונית בימי תלמי
המלך והחשך בא לעולם שלשה ימים : ובבראשית רבה סדר
בראשית פרשה י׳ בסוף הפרשה : תלמי המלך שאל את הזקנים
ברומי כמה ימים ברא הקב״ה עולמו אמרו לו לששה ימים :
ולא אמר היותו תלמי מלך מצרים שכתב בתלמי יון
שלא הזקנים השם היו וקנאו של היסודים מארץ לא בשתעבר
לרומיים ובשמות היונים של רומיים לא תמצא כי שמו
פילודילפוס ובכן בללקי שכבל אותו טעות בנוסח הסוף
ובמקום שאמר לרומי יאמר בלי פלרו : וביוסיפון פרק שבעה
עשר באמר כי הכהן הגדול אשר היה בירושלם בימים ההם
שלח אל תלמי המלך שבעים זקנים בספרים חכמים ואת אלעזר
הכהן כראשם הוא אלעזר הכהן אשר בזמן וכומה
בחשמונות היות על ידי פוליבוס הרשע בימי אנטיוכוס המלך
שאכור ונהרג על קדושת התורה וגו׳ : וגם כן הוא טעות כי
הזקנים היו ע״ב כמו ברלא במסכת מגילה וסופרים ולא ע׳ :
ורצוי לבקש שם ואת המתקם הוקם של מעשה חומשי תורה
לבד לא כל המקרא וזה פנים לכאן ולכאן כי במגלה בזה
חמשים תורה פרוש לכל המקרא ולסופרים רומז אל החמשה
לבד ודברי אריסטיאה הוא וגם בדברי כמה חכמים אחרים
ברלה שלינו אלא חומש : ויוסיפון בן גוריון בפרק י״ו אומר
ויבאו הכהנים את ספר התורה ואת שאר ספרי המקרא כ״ד
ספרים : ופוליבוס שלפין הקדש ללשון יונית חבילום . לעבד
המלך וכו׳ : ע״ב לשונו : שם בן ברלם נבירור כי כל ספרי
הקדש כל ספרים ולרבע העתיקו בלשון יונית ע״ב זקנים שלם :

303 ARISTEAS ſiuè ARISTÆVS Ptolemęi Philadelphi Ægypti Regis, ac illius Bibliothecæ augendæ Miniſter, ad Philocratem fratrem ſuum de LXXII. Interpretibus hiſtoriam ſcripſit. Hanc *Azarias* מן האדומים *Min-*
Haa-

nè Soncino, *à filijs ſeù hæredibus Soncinorum*, loco & anno non notatis. Vnde dubitandum non eſt, fuiſſe huius libri Auctorem *R. Iacobum Ben Iuda* לנדו *Lando*. *Iuda* nomen vulgariter Hebræi vocant *Leonem*, ſeù אריה *Ariè*, ne exoſi habeantur a Chriſtianis, qui hoc nomen *Iuda* valdè abhorrent. Hinc forſan ſcriptum reperit Plantauitius *Leonem* pro *Iuda*; & *Ariè* pro *Leone*, Auctorem huius libri ſuſcepit. Non errat tamen, quando dicit, quòd ſit *Liber legalis de Hebræorum ritibus fusè tractans*. Excuſus etiam fuit (vt audio) Venetijs apud Marcum Antonium Iuſtinianum anno mundi 306. Chriſti 1546.

שג **אריסטיאה** עבד מלך תלמי באליכסנדריאה
של מצרים כתב לפילוקראטי אחיו ספר על אודות העתק
תורת משה בימי תלמי המלך הנ״ל על ידי ע״ב זקנים :
זה תלמי היה חכם וחסיד וחשק נפשו לקבץ ספרי הדתות מכל
אומות העולם אשר ימצאו במלכותו ויקרא אל אריסטיאה
ואל אנדריאס אנשי השם ויאמר להם המלך לכו אל ארץ
ישראל אל ירושלם אל אלעזר הכ״ג ושאלתם ממנו לשלוח אלי
מחכמי היהודים אשר בירושלם היודעים לשון יונית ושמה
ויבאו לי ספר תורה אשר להם : ויתן מתנות רבות בידיהם
ליתן אותם לכ״ג ולחכמים אשר בירושלם : ושלח כ״ג שלם
ע״ב זקנים חכמים ונבונים עם התורה כתובה באותיות
מוזהבות על קלפים דבוקים יחד באופן שלא אפשר לבחון
מקום חבורם יחד : ויקבלם המלך בשמחה גדולה וצוה שיאכלו
אותו ל׳ ימים רצופים : ואחר כך הובאו על אי רחק משם
היה רחוק מאליכסנדריאה כמו מיל וכתבו לכל א׳ חדר מיוחד :
ובכל יום יבאו מחדר ויבאו אל היכל גדול ושם שמבינים ישבו
כרצונם אחד והעתיקו ספר תורה בדברים אחדים ונמנו ע״ב
דברים כמו גרסינן במסכת דמגילה פ״ק דף ט׳ : **תניא מעשה
בתלמי המלך** וכו׳ : כמו תמצא לשם : ואיתו אותו
המבואר בירושלמי במגילה : **ובמכילתא בא אל פרעה** :

Agùr cuidam ר׳ אריה לאנדו *Rabbì Ariè Lando* attribuit. Et quia Buxtorfius in ſua Bibliotheca Rabbinica primæ editionis de libro אגור *Agùr* dixerat; *Author eius R. Iacob* לנדא *Landau*: Plantauitius in ſua, num. 14. de eodem libro agens, dicit: *Buxtorfio ſolus libri titulus notus, imò & in Auctoris nomine lapſus eſt.* Ego, vt potè veritatis amator, quid de hoc libro ſentiam, in medium proferam. Et primò dicam, Buxtorfium hunc librum non vidiſſe, pro certo habeo, quia in ſecunda editione Biblioth. in eodem libro אגור *Agùr* hæc, quæ ſequuntur, addita ſunt à Io: Buxtorfij filio: *In Vno Catalogo dicitur eſſe* ס׳ דינים ופסקי חלכות *Liber rituum & deciſionum iuris: Alius ſcribit, eſſe Elementale Grammaticum. Fortè diuerſi ſunt eiuſdem nominis.* Ergo Buxtorfius Pater hunc librum non vidit, & Buxtorfius filius, ea verba addidit ex diuerſis Catalogis librorum ad ſe tranſmiſſis, vnde nec ipſe librum אגור *Agùr* vnquam habuit, aut vidit. At ego, quia apud me habeo prędictum librum אגור *Agur*, cuius Auctor eſt R. Iacob Lando, & tractat *De Ritibus & deciſionibus dubiorum in ijs emergentibus*, dicendum eſt, fideliter fuiſſe à Buxtorfio patre aſcriptũ R. Iacobo Lando. Et quia Plantauitius ait excuſum fuiſſe בשונצין *Soncinæ*, ſuſpicor eundem librum ad manus Plantauitij non perueniſſe, ſed illius notitiam ex aliquo mendoſo Catalogo habuiſſe; quia in exemplari, quod apud me reperitur, non Soncini dicitur excuſus, ſed מבני שונצינו *Mibenè*

bris Hebraicis imprimendis multis ſumptibus, & indicibili labore Officinam aperuit, & anno mundi 271. min. ſupput. Chriſti 1511. primum Codicem Sacrorum Bibliorum cudere cæpit in 4. Poſtea ſubſecuti ſunt infiniti propemodum libri Hebraici ab eo impreſſi ſumma diligentia, ita vt nullus alius eum vicerit. Poſt illum in eadem Vrbe ſecuti ſunt alij, qui in ædibus proprijs, Hebræorum librorum Typographiam exercere permiſerunt. Hi ſunt Iuſtiniani, de Gara, de Bragadinis, Zanetti, & alij. Non defuerunt per Italiam aliæ Ciuitates, & loca, in quibus aliquandiù Hebraici libri excuſi fuerunt, vti Riuæ Tridenti, Sabionetæ, Mantuæ, Cremonæ, Veronæ, Neapoli; quibus in locis vel omninò hæc Impreſſoria Ars hodie omiſſa, vt Sabionetę, Cremonæ, Neapoli, & alibi: vel tam fœdè exercita, ac nihil eo peius in hoc genere cerni poſſit. Superioribus annis vires videbatur reaſſumpſiſſe Liburni in Etruria, in quo totius Orbis celeberrimo Emporio, induſtria, & impenſis R. Iedidiàh Ben R. Iſaac Gabbai Typographica Officina ea in Vrbe erecta, vbi excuſi fuerunt quamplurimi Hebræorum libri non oſcitanter, inter quos eſt magnus ille liber ילקוט *Ialkut* cum Commentarijs R. Abrahami Ben Samuelis Ghedaliæ, de quo ſuprà egîmus ad num. 1120. at ibidem non diù perdurauit hæc Impreſſoria ars, & hodie vix veſtigia illius apparent. Sed à quo digreſſi ſumus, ad Plantauitium reuertamur. Is librum אגור

ſis, & anni, vt videre eſt in fine libri מחברות ר׳ עמנואל *Mechaberòth R. Immanuëlis*. Ibi enim legitur -

ותשלם כל מלאכת ספר זה הנקרא מחברת עמנואל על ידי צעיר המחוקקים גרשם המחוקק בן הה״ר משה זצ״ל ורע ישראל איש שונצינו׳ ותהי השלמתו פה בריסה אשר תחת ממשלת השררה מויניציה יר״ה׳ היום יום שני בשבת כ״ו לחדש מרחשון שנת חמשת אלפים ור״נב לבריאת עולם׃

Completum eſt omne opus ; opus iſtius libri Vocati Mechabberoth Immanuël, per manum exigui Impreſſoris Gerſom Typographi filij ſapientis Rabbini Moſis (memoria iuſti ſit in benedictione) ſeminis Iſraëlis Viri Soncinatis. Fuitque perfectum hic Brixiæ, quæ eſt ſub Dominio Reipublicæ Venetæ, exaltetur maieſtas eius. Hodie die ſecunda Sabbathi (fer. 2.) 26. *menſis Marcheſcuàn* (Octobris) *anno* 5252. *à creatione mundi*, id eſt Chr. 1492. in 4.

Iſte R. Gerſon filius Moſis, Conſtantinopoli poſtea Typographicam aperuit domum, & ad annum vſque duodecimum Regni Solymani peruenit, hoc eſt ad an. Chriſti 1530. ad hunc enim annum, duodecimus Regni Solimani annus incidit, Et eo anno inuenitur excuſus liber מכלול *Michlòl*, vt ex fronte ipſius manifeſtè apparet, & nos in R. Dauid Kimchi infra oſtendemus. Dum adhuc Conſtantinopoli viguerat Typographia Soncinatum, exoritur Venetijs circa initium præteriti ſeculi Daniel Bombergus Antuerpienſis ſub Fr. Felice Pratenſi in Hebraicis benè inſtructus, Chalcographicam pro libris

pleat petitiones cordis ſui, & deſiderium eius, Amen. Hinc facilè colligi poteſt annus, & locus impreſſionis: nàm tertius annus Pontificatus Clementis VII. incidit in annum Domini 1525. Et quia Impreſſores Soncinates in ſtatu Eccleſiaſtico primò Typographicam artem exercuerunt Bononiæ, veroſimile eſt, hunc librum illic impreſſum fuiſſe, aut ſaltem in alio loco Summo Pontifici ſubiecto, vbi Soncinates eandem Impreſſoriam artem exercebant.

Aliquando indicauerunt nomen, cognomen, & locum impreſſionis, ſed annum non notarunt: ſic in fine libri כל בו *Col bò* legitur -

ותהי השלמתו ע״י צעיר המחוקקים מבני שונצינו והוא גרשם ארימינו וכו׳

Perfectus fuit (hic liber) *per manum minimi Impreſſoris ex filijs Soncinatum, & ipſe eſt Gerſon* (peregrinus ibi) *Arimini* &c.

Perſæpè nomen Soncini, vbi impreſſus fuerat liber, appoſuerunt, notatis etiam nominibus, menſis, & anni impreſſionis, ſed nulla alia facta mentione, nominis, neque cognominis Impreſſorum, vt in fine libri בחינת עולם *Bechinàth olàm*, vbi habetur -

פה שונצינו כ״ד בסליו רמ״ה

Hic Soncini 24. (die) *Chiſleu, Nouembris* (an.) 245. (Chr. 1485.)

Aliquando tandem clarè, & per extenſum appoſuerunt nomen libri, Impreſſoris, cognominis, loci impreſſionis, diei, hebdomadæ, menbris

in locis illam quàm diligentiſſimè exercuerunt: non tamen multum curarunt apponere nomen proprium, ſed plerumque libros à ſe impreſſos ſolo cognomine איש שונצינו *Iſc Soncino, Viri Soncinatis*, vel מבני שונצינו *Mibenè Sonzino, ex filijs*, ſeù *hæredibus Soncini* indicarunt. Aliquando nomen & cognomen apposuerunt, ſed locum & annum editi libri neglexerunt. Sic in prima facie libri משל הקדמוני *Maſcial Hakadmoni* intra imaginem inſcriptum מגדל עוז שם יי *Turris fortitudinis Verbum Domini*, legitur:

גרשם המחוקקי בחה״ר משה ז״ל ורע ישראל איש שונצינו :

Gherſciòm Typographus filius ſapientis illius Rabbi Moſis, memoria eius ſit in benedictione, ſemen Iſraelis Vir Soncinas.

Nonnunquam, nomen Impreſſoris reticuerunt, ſicut & annum, & locum impreſſionis, indicato tantùm nomine familiæ Soncinatis, & Principis, ſub cuius ditione liber impreſſus eſt, vt videre eſt in frontiſpicio libri אגור *Agùr*; vbi habetur:

נדפס שנית ומוגה על ידי צעיר המחוקקים קטן התלמידים מבני שונצינו בשנת השלישית לאדונינו האפפיור קלימינטו השביעי הש״י יחייהו וימלא משאלות לבו וחפצו אמן :

Excuſus ſecundò, & correctus per manum minoris inter Impreſſores, & minimi inter diſcipulos ex filijs Soncinatibus, anno tertio Domini noſtri Papæ Clementis VII. Dominus, qui benedictus ſit, viuere eum faciat, & adimpleat

Soncini imprimi curauit *Miuchàr happeninim* anno mundi רמ״ד 244. minoris ſupput. Chriſti 1484. vt in vltima linea iſtius paginæ videre eſt. In Codice Sacror. Bibliorum, quem penes me habeo in folio impreſſum Soncini anno mundi רמ״ח 248. Chriſti 1488 per eundem R. Ioſuè filium R. Iſraël Nathan. Idem R. Ioſuè vocatur ר' יהושע שלמה בן ישראל נתן *R. Ioſue Salomon filius Iſraelis Nathan*.

Sed ne aliquis dicere poſſit, nunquam Soncini Artem impreſſoriam librorum Hebraicorum extitiſſe; ſed quando dicitur איש שונצינו *Vir Soncini*, non intelligi, quòd ille liber in Oppido Soncini ſit excuſus, ſed quòd Typographus extiterit de familia *Soncini*.

Reſpondeo. Quamuis verum ſit; hos Iudæos Impreſſores librorum originem duxiſſe ex Oppido Soncini; ideoque איש שונצינו *Viros Soncinates* cognominatos fuiſſe; verum etiam fuit, eandem Artem Chalcographicam in eodem Soncini Oppido primò exercuiſſe, & exinde in alias Italiæ, & etiam Orientis partes illam aſportaſſe. Huius rei tot teſtes adhiberi poſſunt, quot Codices impreſſi cernuntur apud Soncinum in Lombardia ſub dominio Mediolanenſiũ Ducum: vt legitur in libro עקרים Ioſephi Albo mox citato, & alibi paſſim. Nonnulli huius familiæ Impreſſores Artem hanc Typographicam Brixiam, poſtea Bononiam, deinde Ariminum, Piſaurũm, & Fanum Fortunæ tranſtulerunt. Quibus

cognominari *Soncinates*, ſiuè etiam ex *Soncini familia*. Teſtis eſt R. Ghedalia Aben Iachija in *Scialſcèl. hakkabalà* pag. 62. b. vbi ait

ברור הזה (ר״ל שנת רם לפק) צמחו אנשים ממשפח׳ שונצינו אשר התמידו כמה וכמה שנים שהדפיסו הרבה ספרים עבריים שהיו תועלת גדול לישראל וראיתי בהקדמת המכלול שהדפיסו בקוסטנטינה שאומר אני גרשון איש שונצינו בן החר׳ משה בן החכם המופלג רבי ישראל נתן בן שמואל בן הרר׳ משה והוא דור ה׳ להרר משה משפירת הנזכר בתוספות :

In hac generatione (id eſt circa annum mundi 240. min. ſupput. Chriſti 1480.) floruerunt Viri de familia Soncini, qui plures annos perdurarunt, & quamplurimos libros Hebræos impreſſerunt maxima vtilitate totius Iſraëlis. Vidi etiam in præfatione libri מכלול *Michlòl editionis Conſtantinopolitanæ, vbi ſcriptum extabat. Ego Gerſon Soncinas filius ſapientis Rabbini Moſis, filij ſapientis & excellentis Rabbi Iſraëlis Nathan, filij Samuelis, filij Rabbi Moſis. Hæc eſt quinta generatio ad R. Moſen de Spira, cuius mentio fit in* תוספות *Toſaphòth.* Et in fine libri מבחר הפנינים editionis antiquæ in 4. legitur

וישמע יהושע שר וקצין בן כמר ישראל נתן איש שונצין גבו׳.

Exaudiuit Ioſuè Princeps, & Dux filius glorioſæ excellentiæ Rabbi Iſraëlis Nathàn de Soncino &c. Inde colligitur, quòd R. Iſraël Nathan plures filios habuerit Impreſſores, Rabbi Moſen, & R. Ioſuè; iſte enim Son-

nellum Nob. Sauonen. eiuſdē S. Officij Commiſſarium Generalem miniſterium primi Socij exercet Adm. Reu. P. Magiſter Raymundus Nidi de Soncino, vir in humanis inſuper & Diuinis apprimè eruditus, qui duos magnos Tomos rerum ad Sac. Tribunal Inquiſitionis pertinentium compoſuit, & apud eundem mmſſcc. reperiuntur., ſed propediem typis tradentur, & publici Iuris fient, magna omnium eruditorum expectatione, & deſiderio. Porrò Soncinum Oppidum diù ſub Mediolanenſium Ducum imperio fuit, inde ad Gallorum Regis dominatum tranſiuit, poſtea Venetorum Reipub. aliquandiù paruit. Demum, armis ſubiecta Mediolanenſium ditione à Carolo V. Imperatore, ab eodem, titulo Marchionatus nobilitatum, Maximiliano Stampæ Patritio Mediolanenſi ob præclara ab eo, tempore belli, anno 1535. patrata facinora, conceſſum eſt. Ferè tunc temporis frequentibus belli cladibus, & direptionibus ad ſolum ferè æquatum erat, ſed poſtea, ſub florentiſſimâ, ac pacatiſſima Hiſpanorum Regum Monarchia, ad priſtinum decorem, opulentiam, & populi multitudinem redactum eſt; ita vt verè de eo dicatur à Ioanne Baptiſta Nicoloſio in *Herculis* parte 3. *Terram frugiferam Colonis nunquam deſtitui.* Ex hoc igitur Oppido, primò prodierunt in Italia Impreſſores librorum Hebræorum ex Iudæis, qui quidem, & ſi ex Moſe Spirenſi Germano traxerint originem, voluerunt tamen ex Soncino,

ſit *Liber legalis de Hebræorum ritibus fusè tractans, excuſus* בשונצין *Soncinnæ*. Et addit: *Fateor autem ingenuè, me neſcire vbi ſit iſta Soncinna, niſi ſit fortè Oppidulum illud Coloniæ ditionis Telonio notum, quod SVNS vulgò nuncupatur*. Miror ſanè Plantauitium virum in Rabbinicis (vt mihi perſuaſum ſemper fuit) non mediocriter verſatum, non animaduertiſſe in varijs, & multiplicibus editionibus librorum Hebræorum, ſatis ſuperque conſtare de Oppido Soncini, præſertim in libro עקרים *Ikarrim* R. Ioſephi Albo, editionis prædicti Soncini anni רמ״ו 246. min. ſupput. Chr. 1486. vbi dicitur, quòd Soncinum ſit in Lombardia ſub Mediolanenſium Ducum ditione.

Soncinum itaque (quod Plantauitius *Soncinnam* vocat) eſt Oppidum in Italia in Prouincia Lombardiæ inter Cremonam & Brixiam propè Ollij fluminis dexteram, ad Orientem Vrbis Mediolani, ſpectans ad Marchionatum Dominorum de Stampa, ſitum ſub lætiſſimo cælo, quapropter, multitudine habitatorum, adeò excreuit, vt plurimis Italiæ Ciuitatibus æquiparari poſſit: abundat opibus, & viris vndiquaque doctrina, pietate, & religionis zelo præſtantibus. Paulus Barbus ex Ord. Prædicatorum, Bernardus Couus, & Guido Zappa doctiſſimi Viri inde prodiere. Et hodie ex eodem Ordine Prædicatorum ſumma cum laude Romæ in ſupremo S. Inquiſitionis Tribunali apud Reuerendiſſimum P. Dominicum Mariam Puteo-bonel-

de Gara opera Eliſciamaà Ben Iſraëlis חויפרוני *Haziphronai*. In 4.

ר׳ ארטוס ׃ מעשה ארטוס המלך היה עולה הטבולה והספרים ׃ וזה הענין שהיה כתוב בספר נכתב עקצת על המלך ושקצת על הכיר בזה אלו שלא היה קטן ׃ ובזק ע״ר בתחלה ואת העתקתם אחר בעתק מלשון ספרדי אל לשון עברי ׃

300 ARTVS, ſeù HISTORIA ARTVS REGIS, qui ad menſam rotundam ſedebat, & caſu confracta eſt. Refertur diſtinctè in Codice mſc. Bibliothecæ Vaticanæ in folio partim membranaceo, partim papyraceo, pag. 74. Ibi dicitur, quòd ex lingua Hiſpana traducta fuerit in linguam Hebraicam.

שא אריאיטי חבר חבור א׳ או ב׳ ושיוני יותר על זה הענין ׃ ונזכר בספר שלשלת הקבלה דף נ״א עמוד ב׳ ׃

301 ARIETI, ſeù REATINVS, ſcripſit quædam Opera, quæ ad manus meas non peruenerunt. Huius Auctoris perſæpè fit mentio in *Scialſcèleth hakkabalà*. Vide pag. 51. b. eiuſdem *Scialſcèleth*.

שב אריה לאנדו ׃ לנדו מפרנט חבר ספר אגור כפי דעת סניון בלבכחשיי שלא אגור סמך יל״ ׃ וספר אגור על הדינים הוא חבר ר׳ יעקב בן רבי יהודה לנדו כמו נגלה בהקדמת ספרו ׃

302 ARIE לאנדו LANDO, ſiuè R. IVDAS לנדו LANDO, ſecundùm quod refert Plantauitius in ſua Biblioth. num. 14. Scripſit librum אגור *Agùr, Collectionis*. & ait, quòd

nel-

genſis, Germanus. Scripſit - עיר גבורים *Ir Ghibborrim, Ciuitatem fortium*, Tit. ex Prou. 21. 22. Sunt *Conciones ſuper Pentateuchum*, excuſæ Baſilææ anno mundi 330. min. ſupput. Chriſti 1580.

רצו׳ **ר׳ אפרים מזרחי** חבר ספר על מהלך ז׳ כוכבי לכת: וחבר ביאור על פרקי אבות:

296 R. EPHRA'IM MIZRACHI' ORIENTALIS. Scripſit Librum - על מהלך ז׳ כוכבי לכת *Al Mahalàch ſciuhà Cochauè lècheth, De motu ſeptem Planetarum.* Scripſit etiam - ביאור על פרקי אבות *Biùr al Pirkè Auòth, Explanationem ſuper Capitula Patrum.*

רצז׳ **ר׳ אפרים פיטן** כתב שירה על ספר עקדת יצחק: ומתחיל אם אפן וכו׳:

297 R. EPHRA'IM POETA: vt apparet ex Carminibus, quæ in principio nonnullorum librorum cernuntur, & præcipuè libri עקדת יצחק *Akedàth Itzchàk* antiquæ editionis, fuit elegans Poëta. In his legitur nomen ſuum, quod ex initialibus literis iſtorum Carminum conflatur.

רצח׳ **אקילה הגר:** עיין אנקלוס ועקילס הגר:

298 AQVILA PROSELYTVS. Vide אנקלוס *Onkelos*, & עקילס הגר *Akilàs haghèr, Aquila Proſelytus.*

רצט׳ **ארזי לבנון** הוא כלול על חבורים: הראשון הוא מדרש כונן:

ב׳: ספר האמונה והבטחון מהרמב״ן:

ג׳: ספר הניקוד לר׳ יוסף גיקטיליא נ״ע:

ד׳: סוד החשמל לר׳ יוסף הנז׳:

ה׳: מעיין החכמה:

ו׳: ספר פרקי היכלות לר׳ ישמעאל:

ז׳: כללי מדרש רבה לר׳ אברהם עקרא:

ונדפס בויניציאה שנת שס״א לפ״ק בבית יואן די גארה על ידי אליעזר בן ישראל סויכורבי:

299 ARZE' LEVANO'N, CEDRI LIBANI, Tit. ex Pſal. 104. v. 16. Liber incerti Auctoris complectens alios ſeptem libros, ſeù veriùs Tractatus diuerſos, quorum -

Primus vocatur מדרש כונן *Midràſc Conèn, Expoſitio ſtabiliens*, Tit. ex Prou. 3. 19. *Stabiliuit cælos intelligentia &c.* De eo agetur ſuo loco.

II. ספר האמונה והבטחון *Sèpher haemunà vehabbittachòn, Liber Fidei, & Spei* R. Moſis Bar Nachman. De eo ſub ipſius nomine.

III. ספר הניקוד *Sèpher hannikùd, Liber punctationis.* Vide *R. Ioſeph Gigatella.*

IV. סוד החשמל *Sod hachaſcmàl, Secretum*, ſiuè *Myſterium Chaſmàl*, eiuſdem Auctoris. Ibidem.

V. מעיין החכמה *Maaijàn hachochmà, Fons Sapientiæ.*

VI. פרקי היכלות *Pirkè hechalòth, Capitula Aedium*, ſeù *Templorum.* Vide *R. Iſmaël.*

VII. כללי מדרש רבה *Chelàlè Midràſc Rabbà; Concluſiones Gloſſarij magni.* Vide *R. Abraham Akrà*, num. 104.

In his citatis locis agitur de ſingulorum iſtorum Operum argumento. Hic liber excuſus fuit Venetijs anno mundi ש״ס 361. minoris ſupputationis, Chriſti 1601. apud Ioannem de

רצ״א **ר׳ אפרים מבונה אשכנזי**

חבר בקשת אם אפס רובע הקן וכו׳ ׃ ונמצא במחזור הספרדים בסדר התפילות ימים נוראים דף קמ״ג דפוס ויניציאה שנת לפ׳ היסו״עס ׃

291 R. EPHRA'IM DE BONA GERMANVS. Scripſit -

בקשה *Bakeſcià*, *Deprecationem*, quam reperies in prima parte Machazoris Hiſpanorum, in ordine Precum dierum מראים *Terribilium*, pag. 143. editionis Venetæ anno mundi לפ׳ היסו״עס 5426. Chriſti 1666. in 8. & incipit, אם אפס רובע הקן וכו׳ ׃

רצ״ב **רבי אפרים בן יוסף** חבר ספר בכושרות ונחלק בב׳ חלקים ׃ בחלק ראשון יש בו שירות וזמירות ׃ ובחלק השני קינות ׃ נדפס בקראקא שנת שס״ח ׃

292 R. EPHRA'IM BEN IOSE'PH Scripſit -

ספר בכושרות *Sèpher bacoſciaròth*, *Librum in compedibus*, Tit. ex Pſal. 68. 7. Liber eſt *Carminum Hebraicorum*. Diuiditur in duas partes. In prima continentur שירות וזמירות *Sciròth Vezmiròth*, *Cantica*, & *Pſalmi iucundi*. In ſecunda, קינות *Kinnòth*, *Threni*, *Næniæ*, & *lugubres Cantilenæ*. Excuſus Cracouiæ anno mundi שס״ח 368. min. ſupputat. Chriſti 1608. In 4. Vide Buxtorf. in Bibliotheca Rabbinica pag. 431. ſecundæ editionis.

רצ״ג **ר׳ אפרים בר׳ יעקב מווינא**

חבר פיוט על ר׳ אמנון ממגנצא ונמצא במחזור ... קטנה ... דפוס בבולוניא חלק שני במחזור ... על ראש השנה ׃ עיין ר׳ אמנון דמגנצא סימן רע״ב ׃

293 R. EPHRA'IM BEN IAACOB VIENNENSIS. Scripſit -

מעשה ר׳ אמנון *Maaſsè R. Amnon*, *Opus* (quod acciderat) *R. Amnon*. Refertur in *Machazore* Bononienſi in *Commento ſuper ritum celebrandi initium anni*. Vide Verbo *R. Amnon Moguntinus* num. 272.

רצ״ד **ר׳ אפרים לינגלין מפראגה**

היה בשנת ה׳ אלפים שע״ה לפ״ק ׃ בעיר פראג וחבר כמה חיבורים ׃

א׳ ׃ עוללות אפרים והם דרשות ׃

ב׳ ׃ הוא כלי יקר ושפתי דעת על התורה ׃

ג׳ ׃ שו״ת ׃

294 R. EPHRA'IM LIGLIN PRAGENSIS, floruit an. 375. Chr. 1615. Scripſit varia Opera, ſed præcipuè -

עוללות אפרים *Olelòth Ephràim*, *Racemationes Ephraim*. Tit. ex Iſai. 17. v. 6. Eſt *Liber Concionum*. Scripſit -

כלי יקר *Chli iekàr*, *Vas pretioſum*, Tit. ex Prou. 20. 15. Sunt luculenti *Commentarij ſuper Pentateuchum Moſis*. Aliud inſuper *Commentarium ſuper eundem Pentateuchum* ſcripſit, quod appellauit -

שפתי דעת *Siphtè Dàath*, *Labia ſcientiæ*. Tit. ex Prouerb. 14. v. 7. Scripſit etiam -

ש״ת *Seeelòth Vtſciuòth*, *Quæſita & reſponſa legalia*.

רצ״ה **ר׳ אפרים ראש ישיבה מלימבורג אשכנזי** היה עיר גבורים והוא מ׳ הדרשות על התורה נדפסו בכמילנה שנת של״ט לפ״ק ׃

295 R. EPHRA'IM *Archiſynagogus*, & *Rector Academiæ Limburgen-*

Palmarum ſermo Græcolatinus. Conſaluo Ponce Interprete. Excuſus fuit Romæ anno 1578. in 4.

Opera verò Græcè impreſſa reperiuntur Baſileæ anno 1544. in fol.

Opera eius Græco-Latina ex verſione Dionyſij Petauij Aurelianenſis Soc. Ieſu in duos Tomos diſtincta, excuſa fuerunt Pariſijs, ſumptibus Michaëlis Sonnij, Claudij Morelli, & Sebaſtiani Cramoyſi via Iacobæa 1622. in fol.

רפט' **אפריון שלמה** הם ספר על סודות הקבלה :

289 APIRIO'N SCELOMO', TORVS NVPTIALIS, ſeù THALAMVS SALOMONIS, Tit. libelli continentis res profundas *De myſterijs Cabalæ*. vt ait Hottingerus in Biblioth. Orient. Claſſ. VIII.

רצ' **ר' אפרים** תלמיד הרב אלפס היה בשנת ד' אלפים תתק"י. וחבר השגות כנגד ר' זרחיה שהשיב על הרב אלפס והוא הנקרא רבנו :

290 RABBENV EPHRA'IM vnus ex præcipuis diſcipulis הריף *Hariph Rau Alphes*. Scripſit quædam על תלמוד בבלי *Super Talmud Babylonicum*, Opera quidem legalia, ſed apud Hebræos magnæ exiſtimationis, pro quibus adeptus eſt honorẽ tituli רבינו *Rabbenu, Magiſtri noſtri*. In eis defendit Magiſtrum ſuum Rau Alphes contra R. Zerachiam, cuius animaduerſiones animaduerſionibus reijcit, & confutat. Viuebat circa annum mundi 4910. Chr. 1150. *Iuchaſſ.* p. 131. & *Scialſcel. hakkab.* pag. 53.

ר'

inſerta fuiſſe. Diſcipuli etiam eius poſt mortem ipſius, in honorem Dei & B. Epiphanij memoriam Templum dedicauerunt, & ibidem illius Imaginem collocauerunt; quod certè non feciſſent ſi aliter à Magiſtro Epiphanio docti fuiſſent. Hoc apud eundem Epiphanium Diaconum in 6. actione eiuſdem VII. Synodi poſt verba ſuperiùs allata, ita legitur: *Etenim Templum dedicauerunt in Cypriorum Inſula eius Diſcipuli, nominantes illud eiuſdem Vocabulo Patris; & cum multis alijs titularibus picturis, Imaginem eius in ipſo Templo locauerunt; & ſi iſte taliter Venerabilium abominaretur Vultum Imaginum, quomodo Diſcipuli eius imaginaliter hunc depingerent?* Adde, quòd nunquam prohibitum inuenitur in Scriptura, Imaginem hominis in Eccleſia pendere debere; imò contrarium legitur Exod. cap. 25. 18. 22. & 37. 7. Item 1. Reg. cap. 9. & 7. paſſim leguntur Cherubim in forma humana à Moſe in Tabernaculo, & à Salomone in Templo Dei collocata. Vnde illa ſententia indigna eſt Epiphanio viro doctiſſimo æquè ac ſanctiſſimo.

VIII. *De Prophetarum Vita & interitu* Commentarius Græcus vnà cum interpretatione Latina Albani Torini, prodijt Baſileæ apud Andream Cratandrum 1529. in 4.

IX. *Oratio de fide Catholica, & Apoſtolica Eccleſia*, in Latinum verſa per Vitum Amerpachium, impreſſa Auguſtæ Rhetię 1548. in 8.

X. *Ad Phiſiologum*, & in die

fines ſeculorum occurrimus, & indigni ſumus, vt diſcipuli eorum vocemur, recipiemus? Præſertim cùm falſo contra Eccleſiam edita ſint. Apage cum iſta impia & intolerabili editione. Neque hic linguas ſuas acuant, & exerceant vaniloqui iſti accuſatores rectè ſentientium, quaſi illi, qui antiquam Eccleſiæ traditionem recipiunt, Beato Epiphanio aduerſentur. Nequaquam: Commentarium enim illud reijcimus. Beatum autem Patrem Catholicæ Eccleſiæ Doctorem cognoſcimus. Nam & Diuini Patres qui in Quarta Vniuerſali Synodo fuerunt congregati, Epiſtolam, quæ nomine Ibæ Epiſcopi Edeſſæ ad Marin Perſam circumferebatur; anathemate damnauerunt, quaſi Neſtorio conſentientem. Eodem etiam modo, qui in Sacra Quinta Synodo conuenerunt: ipſum autem Ibam nequaquam; non enim demonſtrari poterat, quòd eſſet Ibæ. Quamobrem in anathematiſmis non ipſum Ibam deuouerunt, ſed Ibæ Epiſtolam. Dicebatur enim Ibæ, cùm tamen illius nequaquam eſſet. Iudicate ergo omnes qui auditis, & verum à falſo diſcernite, quia editiones iſtæ, non ſunt Beati iſtius Patris, ſed potiùs Manichæacæ, quas veluti amara bile plenas fugiamus; Manichæi enim, & quicumque confuſionis fuerunt auctores, contemplationem iſtam nunquam ferre potuerunt &c. Ex quibus patet, verba illa: *Contra Scripturæ auctoritatem eſſe, quòd in Eccleſia pendeat imago hominis*, non eſſe S. Epiphanij, ſed ab Hæreticis in eius Epiſtola ad Ioannem Epiſcopum Hieroſolymitanum

hibere. Nam & inter Epiſtolas Diuini Apoſtoli quædam fertur ad Laodicenſes, quam Patres noſtri tanquam alienam reprobauerunt. Ad hæc Manichæi Euangelium ſecundùm Thomam inuexerunt, quod Eccleſia Catholica meritò (vt impium) auerſatur, quemadmodum etiam id quod nunc è Beato Patre noſtro Epiphanio dictum eſt, cùm illius nequaquam exiſtat. Diuinus enim hic Pater octoginta capitum librum edidit, in quo omnes hæreſes Gentiles & Iudaicas, item quotquot poſt Chriſtianiſmum ſusceptum inuectæ ſunt, damnauit; in quo proculdubio & eam poſuiſſet, quæ de Imaginibus ab illis fertur, ſi alienam à Chriſti religione hanc exiſtimaſſet. Ita & libros illos contra Imagines nemo Chriſtianorum, præter iſtos nouitatis Magiſtros, recepit. Quòd ſi tanto tempore in Eccleſia non ſunt recepti, quam ob rem nunc à nobis recipi debeant? Attendamus autem qui floruerint per tempora ſupradicti Patris noſtri Epiphanij in Eccleſia, quos tanquam glorioſos Doctores, & tuta munimenta Eccleſiæ dicere poſſumus: Profectò Baſilius Magnus, Gregorius cognomento Theologus, Gregorius Nyſſenſium Epiſcopus, quem omnes Patrum Patrem vocant, Chryſoſtomus; præter hos etiam Ambroſius, Amphilochius, Cyrillus Hieroſolym. Epiſcopus: Quòd ſi is, qui hanc expoſitionem Doctorum contra venerandas Imagines edidit, ait ſe à Sanctis Patribus, qui per ea tempora floruerunt, non fuiſſe receptum, quomodo ea, quæ Sancti Patres non probauerunt, nos qui circa

ſcopum Hieroſolymorum, D. Hieronymo Presbytero Interprete, ex interpretatione Iani Cornarij Medici Phyſici. Excuſa Pariſijs apud Hieronymum de Marnef, & Gulielmum Cauellat ſub Pelicano, monte D. Hilarij 1566. reperitur in fol. Circa quam notandum eſt, quod ſub finem huius Epiſtolæ aliquid videtur additum ab Iconoclaſtis, illud nempè, quando dicit: *Contra Scripturæ auctoritatem eſſe, quòd in Eccleſia pendeat imago hominis;* quæ verba inſerta fuiſſe ab Hæreticis nullum dubium eſt; cùm & alia duo ſimilia loca in eius ſcriptis immixta fuiſſe ab Hæreticis probet Epiphanius Diaconus in VII. Synodo act. 6. contra Conciliabulum Conſtantinopolitanum ſub Leone Iſaurico, quo Sacræ Imagines damnatæ fuerant. Vnde quando à Gregorio Epiſcopo (qui & ipſe aliquando Iconoclaſta fuerat, & conuerſus ad meliorem mentem hæreſim hanc damnauerat) pro Hæreticis in Synodo loquebatur his verbis: *Epiphanius enim Cyprius, inter Anteſignanos præclarus ſic inquit: Eſtote memores dilecti filij, nec in Eccleſiam Imagines inferatis, nec in Sanctorum cæmeterijs eas ſtatuatis, ſed perpetuò circumferte Deum in cordibus veſtris. Non enim fas eſt Chriſtianum per oculos ſuſpenſum teneri, ſed per occupationem mentis.* Epiphanius autem Diaconus pro Synodo ita reſpondit:

Decet omnem Chriſtianum cùm libros aliquos adulterinos audit, aut legit, reſpuere, nec omninò animum adhi-

nium noſtrum natum eſſe dicamus. Opera eius, quæ hodie extare deprehenduntur, ſunt.

I. *Opus panarium contra omnes hæreſes*, quæ tunc ad octoginta numerabantur, habes in Tom. II. Lib. III.

II. Ἀγκυρωτὸς *Ancyrotos*, liber ita inſcriptus.

III. *Anacephaleoſis*, ſiuè *Summa Panarij*, ſeù *Pannij*.

IV. *De menſuris, & ponderibus*, liber.

V. *De duodecim gemmis, quæ erant in Veſte Sacerdotali Aaronis*, ad Diodorum Tyri Epiſcopum, Iola Hierotarantino Interprete, excuſus reperitur Græcè & Latinè Tiguri 1565. in 8.

VI. *De natura lapidum & gemmarum* liber, quem inſcripſit περὶ λίθων. eius meminit S. Hieronymus ad cap. 54. Iſaiæ. Quando autem hæc ſcribebat Hieronymus, iam Epiphanius mortuus erat, quia *Sanctæ & Venerabilis memoriæ*, eum vocat. Hunc librum, ipſemet Epiphanius eidem Hieronymo tradidit, vt ipſe teſtatur in Commentarijs ſuper caput 28. Ezechielis. De eo etiam fit mentio in Epiſt. 128. ad Fabiolam *De Veſte Sacerdotali*, vbi eum Sanctum Papam Epiphanium vocat; ſicut & in *Apologia aduerſus Ruffinum ad Pammachium & Marcellinum* ob quinque linguarum peritiam, videlicet Syræ, Hebrææ, Græcæ, Ægyptiacæ, & Latinæ eundem nominat πεντάγλωττον.

VII. *Epiſtolam ad Ioannem Epi-*

eſt. Tertio verò die Nautæ, qui cadauer illud portabant, tulerunt propè Epiphanium. Poſtquam autem eum ad pedes Epiphanij adduxiſſent; vt mortuus eos attigit, ſtatim viuus ſurrexit: ceciditque timor ſuper omnes, qui in naui erant. Conſtantiam igitur nauigantes, & deſcendentes de naui, tulerunt corpus Beati Epiphanij, & in Eccleſia ſummo honore ſepelierunt, præcedentibus, & ſubſequentibus innumeris miraculis. Eius mors videtur accidiſſe anno Domini 403. Arcadij & Honorij Imperatorum anno nono, anno antequam à ſua Sede Ioannes Chryſoſtomus pelleretur.

Scripſit Epiphanius aduerſus omnes Hæreſes libros (inquit D. Hieronymus) *& multa alia, quæ ab eruditis propter res, à ſimplicioribus propter verba lectitantur. Supereſt vſque hodie, & in extrema ſenectute varia cudit opera.* Hæc S. Hieronymus de Scriptoribus Eccleſiaſticis. Non lego in hoc loco apud Hieronymum; *Epiphanium anno quartodecimo Theodoſij adhuc ſuperfuiſſe*, puta an Dom. 422. vt ſcribit Bellarminus *De Scriptoribus Eccleſiaſticis*. Vnde verum eſſe poteſt, id quod diximus, S. Epiphanium ad ſuperos aſcendiſſe anno Domini 403. quo anno S. Hieronymus adhuc viuebat; & cùm centum quindecim annos, & menſes três vixerit, vt ipſe eodem die, quo mortuus eſt, Arcadio Imperatori dixerat. Conſequens eſt, vt anno Domini 288. tempore Diocletiani & Maximiani Imperatorum Epiphanium

eſt, vt Aquila veritati cedens, Chriſto Saluatori crediderit; & ab Athanaſio Alexandrino Epiſcopo baptizatus fuerit. Epiphanius autem in ſuperioris Thebaidis partes ſecedens, in Nitria habitauit, vbi miraculis clarus, cupiens hominum laudes declinare, iterum in Palæſtinam nauigat, deinde in Cyprum. Vix in terram deſcenderat, cùm ab Epiſcopis, qui erant congregati pro electione Epiſcopi Salaminæ, cuius Paſtor nuper defunctus erat, Diuina ſic diſponente clementia, cognitus; Epiſcopus Salaminiorum, quamuis inuitus, ordinatus eſt. Diù præfuit huic Eccleſię mira ſanctitate & doctrina, vſque ad Arcadij Imperatoris tempora, à quo aliquando interrogatus, *Quot annos eſſet natus?* Reſpondit; *Centum & quindecim, & tres menſes.* Conſtantinopoli enim tunc erat ob cauſam S. Ioannis Chryſoſtomi, qui cùm apud Imperatricem reuocationem ſententiæ exilij Chryſoſtomi impetrare non poſſet, eodem die, quo de ætate ab Imperatore interrogatus fuerat, nauem conſcendit, in qua ſpiritum Deo reddidit, pronunciatis priùs cæleſtibus monitis, omnibus, qui ſecum aderant. Vnus verò ex Nautis, cui adhuc viuens Epiphanius dixerat: *Noli tentare, ne tenteris*; currens ad pedes corporis defuncti, voluit aperire veſtem Epiphanij, & videre, an eſſet circumciſus: Epiphanius autem vt iacebat mortuus, dextero pede ſublato, eum impegit in faciem, & iecit eum vſque ad puppem Nauis, & mortuus

287 APH CHACHA'MTHI REPHVA', *Etiam ſapui medicinam*. Titulus Libri Medici. Ex Hotting. Claſſ. X. Biblioth. Orient.

קדוש איפיפאניו נולד יהודי

בארץ פנ"ב היא ארץ אשור שנת ל' אלפים ע"ח לבריאת עולם והיא שנת רפ"א לביאת משיחנו הוא היה תלמיד לרבי טרפון אשר לקח אותו לבן ויירשהו אחר מותו כל נכסיו : ובתמות כי כל השמים היסודים והוא ישוע הנוצרי אלוהינו בא אל האמונה ונטבל על ידי אבא אחד והוא היה בן י"ו שנים : אחר כך הלך לאלכסנדריה של מצרים ומצא באותה העיר ר' עקילס חכם גדול והוכיח עמו על ביאת משיח ובסוף הדבר היה כי גם הוא נעשה נוצרי ונטבל מאפיפאניו הגמון של עיר אלכסנדריה : ויסע איפיפאניוס אל גבול עליון של מצרים וישב בכוטרים ושם הוא היה בעל נסים : ונתבור השנים ויברח מאותו מקום ויבא ארצה פלשתים ואחר כך בא אל איי כפתור ושם היו השגמונים נוסדו יחד על מיתת הגמון אשר נפטר תחת אחר שנים. עת : ויקחו את איפיפאניוס וימשחו אותו ויעשו אותו להגמון בקהילת קדש העיר סלאמינה : ואחר הדברים האלה בא איפיפאניוס אל קונסטנטינה אל מלך ארקאדיום וישא אותו כמה ימי שני חייך : ויען איפיפאניוס אל המלך ימי שני מגורי חמש ועשר שנים ושלש מאה ושלשים אדנים היו ימי שני חיי : באותו היום נכנס איפיפאניוס בספינה אחת וימת שם : אז אחד מהמולחים ויגש אל איפיפאניוס המת וישלח ידו בשמלת ההגמון ויחזק בכחו לירא מילת בשרו והוא המת נשא כף רגלו ויכנף במכתו ויפל אל קנת הספינה וימת : ויהי ביום השלישי והמולחים לקחו פגרו ושמו אתו אצל רגלי איפיפאניוס והניחו אל גופו ומיד קם וחי ויחי גם בכם : ונפל אימתה ופחד על כל הנמצאים בספינה ויבאו אנשים האלה אל עיר קונסטאנטינא ויקחו את גוף איפיפאניוס ויקברוהו בכבוד גדול בבית הכנסת ובידו עשה יהוה נסים רבים : וימת איפיפאניוס הצדיק שנת ל' אלפים קסד ליצירה והיא שנת קד לביאת משיחנו : והוא חבר כמה חבורים בלשון יון וגם נעתקו בלשון לטין ובאותו הלשון תמצא אותם : ובתחילה חבר ספר יקר נגד המינים ומינוקיהם שהיו בומני שמוכים : ואחר כך עשה אותו בקיצור : חבר גם כן ספר על המדות והשקלים : ועשה חבור אחר על י"ב אבני

קדש של אפוד : ואחרי חבוריו עיין בלשון לטין וגם תמצא אותם :

288 S. EPIPHANIVS Salaminæ prius, deinde Vrbis Conſtantiæ, quæ in Cypro eſt, Epiſcopus, Genere Iudæus, parentibus pauperibus; naſcitur in Prouincia Phœniciæ, in Pago tribus milliaribus ab Vrbe Eleutheropoli diſtante. In literis Hebraicis à ר' טרפון *R. Tarphòn Tryphone* imbuitur, à quo & in filium adoptiuum ſuſcipitur, quo mortuo, omnium ipſius facultatum etiam heres fit; ſed diuina virtute illuſtratus, & à quodam Abbate ſanctimonia inſigni, nomine Luciano, in myſterijs noſtræ fidei probè inſtructus, ſacra baptiſmatis vnda abluitur, anno ætatis ſuæ decimo ſexto. Statim poſt ſuſceptum Baptiſma, ad Monaſterium Luciani aduolat, vbi in diſciplina Monaſtica, & in exſcribendis libris ſacris ſe exercens, mirificè proficit, ita vt multis etiam miraculis eum Dominus illuſtrauerit. Sed cùm ob infinitam populorum frequentiam in eo Monaſterio quietiùs viuere non valeret, cogitauit in Ægyptiorum deſerta ſecedere, nauem ingreditur, & in Ægyptum nauigans, appulit Vrbem Alexandriam. Nondum ferè Vrbem ingreſſus fuerat, cùm occurrit ei quidam Iudæus nomine *Aquila* Legis peritus & Magiſter. Cæpit Epiphanius cum eo de Lege diſſerere, multiſque quæſtionibus de Chriſto in medium allatis, tota dies in diſputationibus conſumpta eſt. Rurſus die ſequenti, reſtaurata diſputatione, in eum deuentum eſt,

1553. apud Cornelium אדיל-קינד *Adelkinàd* de domo Leui. In fol. Scripſit חשב האפוד *Chèſceu haëphòd*, *Cingulum*, ſingularis artificij *Ephod*, ſeù *Superhumeralis*, Tit. ex Exod. 27. v. 28. Liber eſt Geometricus, ſi credere velimus Hottingero Claſſ. XI. Biblioth. Orient.

רפו' **אפוקראט יוני** שר וראש הרופאים חבר ספר אפוריסמוש והם פרקים מהרפואה ונעתקו מלשון יון אל לשון עברי ונמצאו כ"י בוואטיקאנו : והם יש גם כן כמה פרקים מהרפואה על אותו המחבר ונכתבו על שם דון בנשט שנת ה' קע"א ליצירה :

286 HIPPOCRATIS COI *Aphoriſmorum Liber* Hebraicè extat mſc. in Biblioth. Vaticana incerto traductore. Papyr. in 4.

Alia nonnulla *Capitula ad Medicinam ſpectantia eiuſdem Hippocratis* ſcripta in gratiam *Don Banaſt* anno mundi 5171. Chriſti 1411. Ibidem reperiuntur mſc. Papyr. in fol.

Eiuſdem *Aphoriſmorum Liber* Hebraicè ſtudio Marci Antonij Caiotij vnà cum verſione Latina & Græca, typis Ludouici Grignani Romæ prodijt anno Domini 1647. in 8. Hunc Caiotius primò habuit ex Bibliotheca Plantauitiana in Gallia, ſed mutilum, abſque titulo, & fine; poſtea aliud exemplar integrum in Italia nactus, cum Plantauitiano contulit, & vt ſuprà (vt ipſemet ad Lectorem ait) copiam cunctis doctiorum Idiomatum cultoribus fecit.

רפז' **אף חכמתי רפואה :** הם ספר על הרפואה :

ſe viros doctos, & diligentes circa correctionem Textus Sacræ Scripturæ, tam quoad voces, quàm quoad puncta & accentus; de quibus nil aliud agemus, cùm ſuprà ad pag. 151. & 152. ſatis ſuperque actum ſit.

רפג' **אנשי כנסת הגדולה :** עיין כנסת הגדולה :

283 VIRI SYNAGOGÆ MAGNÆ. Vide *Synagoga magna*.

רפד' **רבי אנשל** חבר ספר השרשים מלשון הקדש ואשכנזי ונדפס בקראקא שנת שמ"ד לפ"ק :

284 R. ANSCE'L, nomine tantùm notus. Scripſit ספר השרשים מלשון הקדש ואשכנזי *Lexicon Hebræo-Germanicum*. Impreſſum Cracouiæ anno ש"ד 344. min. ſupput. Chriſti 1584. ex Buxtorf. in Biblioth. pag. 431.

רפה' **אפודי** חבר פירוש על מורה הנבוכים להרמב"ם ונדפס עם אותו הספר ועם פירוש שם טוב ון קרשקש נדפס בסביונטה שנת שי"ג לפ"ק : חבר גם כן חשב האפוד על הדקדוק :

285 ÆPHODI', ſeù ÆPHODÆVS ſcripſit פירוש על מורה הנבוכים *Piruſc al morè hanneuuchìm*, *Commentarium in librum*, cùi titulus eſt, *Director perplexorum R. Moſis Aegyptij*. Extat excuſus cum eodem *Morè*, & alijs duobus *Commentarijs R. Scem Tou*, & *Aben Krèskas* Sabionetæ ſub dominio Veſpaſiani Gonzagę anno mundi ש"י 313. minoris ſupput. Chriſti

APH

R. Meir diſcipulus אלישע אחר *Eliſciàh Achèr*, & in ſpelunca ad radicem montis *R.* אמי *Amè*, & *R.* אסי *Aſsè*. Septentrionalem verſus ex altera parte ſepultus eſt הרמ׳ב׳ם *Harambàm*, hoc eſt *R*: *Moſes Bar Maijmonis* cognomento *Aegyptius*, cum titulo ſepulchrali. Iuxta inferiorem Academiam ſepultus eſt *R. Iochanan*, & *Rau* כהנא *Cheanà*; & propè alteram Academiam ſepultus eſt *R. Iochanan Ben* זכאי *Zaccài* cum diſcipulis ſuis, cuius titulus eſt è regione oſtij Gymnaſij. In ſpelunca autem, quæ in monte reperitur, ibi ſepultus eſt *R.* חייא *Chijà* & filij eius, ſcilicet Iudas & Ezechias. Rabbi autem Chija erat Aechmelotarcha. In altera autem ſpelunca ſuperiori, ibi ſepultus eſt *R. Akibà*. Viginti verò millia diſcipuli eius ſepulti ſunt per circuitum Vrbis Tiberiadis. Hęc ex Epiſtola ſuper relata. Sed ad Doctores Tiberienſes reuertamur.

אנשי טבריא *Viros Tiberienſes* inuentores punctorum, & Operis Maſſoretici fuiſſe aſſerit R. Elias Leuita anno à deſolatione ſecundi Templi 436. Chriſti 503. quam ſententiam refutauimus ſupra in Diſſertatione *De punctorum origine*, pag. 141. Et ne actum iterum peragamus, illuc benignum Lectorem remittimus. De Maſſora autem infra agemus Verbo כנסת הגדולה *Chenèſeth haghedolà*, *Synagoga magna*, vbi veros Auctores Maſſoræ oſtendemus, Viris Tiberienſibus refutatis.

Interim de ijſdem Doctoribus Tiberienſibus dicimus, eos quidem fuiſ-

ſe

Qua de re ר׳ דוסתאי בר ינאי *R. Doſthài Bar Iannài* quærit in Cod. פסחים *Peſachim*, cap. 1. pag. 8. b.

מפני מה אין חמי טביריא בירושלם ׃

Quare non ſunt aquæ calidæ Tiberiadis, in Ieruſalem? Et reſpondet -

כדי שלא יהא עולי רגלים אומרים אלמלא לא עלינו אלא לרחוץ בחמי טביריא ׃

Ne aſcendentes ad feſta dicerent; eos aſcendiſſe niſi ad lauandũ in Thermis Tiberienſibus.

Non deſunt etiam in agro Romano Thermales aquæ; nam extra Portam Capenam, via Appia, vltra Baſilicam S. Sebaſtiani ad Catacumbas mei tituli Abbatiam, non longè à Circi Antonini Caracallæ veſtigijs, & propè dirutum aquæ Tepulæ ductum, inter vineta, ebullit aqua, qua in vſum lauacri ex balneo aſſumpta, à ſanitate, quam paſſim ægris corporibus reſtituit, *Aquam ſanctam* vocant.

Cæterum de acidulis Romanis aquis, ac Thermalibus, videndi ſunt Gabriel Fallopius *De medicatis aquis* pag. 28. Andreas Baccius *De Thermis* lib. 1. cap. 21. Leonardus Floraùantes in Phyſicæ libello lib. 3. capite 22. Ioannes Baptiſta Barpi Bellunenſis, *Ricor.* 2. pag. 103. Floraùantes Martinellus in *Roma Sacra* pag. 35. 36. & 37.

Aquæ autem Thermales Tiberienſes (vt refert Epiſtola itineraria Terræ ſanctæ relata, Verbo טבריה ſunt extra Vrbem iuxta viam ad Meridionalem plagam, vbi ſepultus eſt

hauriendi copia, & loci amœnitas commendaret, repurgato fonte, additis ampliore ædificatione ſalientibus, Vmbraque arborum inducta, publicæ Vtilitati conſuluit. An. Sal. M DC LXI.

Extra Portam Oſtienſem, & vltra Baſilicam S. Pauli Apoſtoli tribus circiter milliaribus ab Vrbe, non longè etiam à Tiberi fluuio erumpit alia conſimilis aqua, ſed acidior, quá eaſdem prorsùs virtutes, & facultates habere, ex frequenti illius vſu cognitum eſt. Acidulæ iſtæ, vt ſunt potæ, ita limpidę egrediuntur, ſed Tiberienſes ab his noſtris differunt, quòd illæ Thermales, ſeù calidæ ſunt, noſtræ verò frigidæ. Ex Thermalibus illis aquis Tiberienſibus, putant aliqui Tiberiadem olim חמת *Chamàth*, quaſi *Thermalem* vocatam fuiſſe: vnde in Talmude Cod. מגילה *Meghillà* cap. 1. pag. 6. in principio legitur -

חמת זו טבריא ולמה נקרא שמה חמת על שום חמי טבריא ׃

Chemàth iſta eſt Tiberias. Et quare Vocatur nomen eius Chemàth? Propter חמי *Chammè* (aquas calidas) *Tiberiades*. Hinc patet, præter Antiochiam, חמת *Chamàth*, vt ſuprà pag. 392. col. 2. etiam alias Vrbes, & præſertim Tiberiadem, ab aquis Thermalibus eodem nomine חמת *Chemàth* inſignitá fuiſſe, vt ex textu Talmudis allato, notum eſt. Non ſolùm potabiles erant hę aquę, quamuis calidæ; ſed etiam ad balnei vſum adhibitæ, corporibus medebantur. Qua-

אן

lis Romanis aquis, reperiuntur; nam extra Portam Flaminiam non longè à Ponte Miluio dextrorſum ad ripam Tiberis, profluit aqua limpida, frigida, guſtu acida, ſed non iniucunda, quæ ad ſatietatem, & vltrà pota, miros ſanitatis effectus in humano corpore producit, aluum ſoluit, inflammationes reprimit, obſtructiones viſcerum tollit, renes abſtergit, & lapillos in ijs enatos diſcutit, calculoſque in veſicis frangit, ac propellit. Vnde inibi viſitur Pauli V. Pontificis Maximi in marmorea tabula inſcriptio cum his verſibus, quibus ſuccinctè huius aquæ virtutes exprimuntur:

PAVLVS V. PONTIF. MAX.
An. Sal. M DC XIII. Pontif.
ſui I X.

Renibus, & ſtomacho, ſpleni, iecorique medetur:
Mille malis prodeſt iſta ſalubris aqua.

Vltimò, Alexander VII. Pontif. Max. pulchro, & conſpicuo ædificio ex lapide Tiburtino conſtructo, hanc aquam in tres fontes corriuatam ad commodiorem populi vſum exornauit, vt ex inſcriptione in tabula marmorea ibi appoſita, apparet, quæ eſt -

ALEXANDER VII. PONT. MAX.

Vt acidulæ ſalubritatem nitidiùs

cæ ita nominatum fuiſſe, ad quem peruenerunt filij Iſraël: ait enim.

ומשם נסעו ישראל אל מקום הנקרא באר כי הא״ בארה תחת אל כה״א מצרימה וזאת הבאר גם היא היתה פלא ואיננה הבאר הנקרא באר מרים לפי דעתי רק היה המקום שצוה משה והפרוהו שרי ישראל במשענותם ומיד נבקעו מים׃

Et inde profecti ſunt (filij) *Iſraël ad locum Vocatum* באר *Beèr Puteum, quoniam* ה *He* (vocis) בארה *Beèra ſtat pro* אל *A D, Vel pro* (IN) *ſicut* ה *He in Voce* מצרימה *Mitzràiema, hoc eſt in Aegyptum. Et huiuſmodi Beèr Puteus, etiam fuit mirabilis; ſed non fuit puteus Mariæ, Vt puto, ſed fuit locus, Vbi Moſes præceperat, & Principes Iſraëlis foderunt baculis ſuis, & protinus diſruptæ ſunt aquæ.*

Hæc, de Putei Mariæ virtute ad corporis infirmitates ſanandas fabula, forſan originem habuit ab aquis Thermalibus non longè à Tiberiade noſtra ſcaturientibus, de quibus loqui videtur משנה *Miſenà* Cod. מכשירים *Machſcirìm* cap. 6. המעלה *Hammalè* §. 7.

תשותה מי טבריה שיוצאין נקיים.

Qui bibit aquas Tiberiadis, quæ egrediuntur limpidæ. Et R. Moſes Ægyptius addit:

ומי טבריא הן מים שיש בהן איכות שמשלשלים בהן כששותין אותם יוצאים המים זכים כמו שנשתו׃

Aquæ autem Tiberienſes, ſunt aquæ, quæ habent qualitatem ſolutiuam, & limpidæ egrediuntur, Vti ſunt potæ. Similes ſoluendi facultates in acidulis

Solent mulieres haurire aquas in exitu Sabbathi, ſtatim poſtquam audierint ברכו *BARECHV, BENEDICITE; nam inuenimus in* הגדה *Hagadàh, quòd Puteus Mariæ* (ſit) *in mari Tiberiadis, & eius aquæ in fine Sabbathi communicantur cum cæterorum fontium & puteorum aquis. Omnis autem infirmus, cui obueniunt iſtæ aquæ, aut ex eis bibit, quamuis totum corpus ipſius Vlceribus læſum fuerit, illicò ſanatur.* CASVS. *Homo quidam erat Vlceribus plagatus, eius Vxor in exitu Sabbathi iuerat ad hauriendam aquam, ſed moram faciebat pluſquam par eſſet. Occurrerunt autem ei aquæ putei Mariæ, quibus hydriam ſuam repleuit; cùm autem perueniſſet coram marito, hic indignatus aduerſus eam, & ita in iram erupit, Vt præ illius timore hydria ceciderit ex humeris Vxoris; ſicque confracta eſt: nonnullæ guttulæ iſtius aquæ caſu in crura illius deciderunt, Vbi Vlcera erant, ſtatimque ex tactu aquæ ſanantur. Ob id dixerunt Sapientes:* לא עלתה בידו של רגזן אלא רגזנותו *Lo alethà bijadò ſcel raghazàn, ellà regazanuthò. Nihil aſcendit in manus iracundi, niſi ipſius iracundia. Et idcircò ſolent* (mulieres) *haurire aquas in omni exitu Sabbathi.* Superſtitioſa mulierculárum obſeruatio, fota à multorum Rabbinorum ſuperſtitioſa doctrina de puteo Mariæ, eiuſque aquæ virtute mirifica, quam ſolidè refellit R. Aben Ezræ ad locum Numer. capite 21. ver. 16. ומשם בארה *Et inde in puteum.* Negat enim abſolutè hunc puteum Mariæ, ſed nomen lo-

ter vtramque Dacia intercluditur, in hac ſuperiori Mœſia Taurunum Vrbem ponunt, de Tiberitis nihil in eis. Miror itaque quomodo Tiberitæ Mœſiæ noti fuerint Eliæ, cùm Mœſia ipſa vix Munſtero, alioquin non indocto Geographo nota fuerit; nam illam in Bythinia, aut potiùs in Paphlagonia reponit, quæ ſunt Prouinciæ Aſiæ minoris; Mœſia autem in Europa eſt ſupra Macedoniam; iuxta omnes Geographos. Confer Cluuerium, & alios.

De lacu verò Tiberienſi ſeù Geneſarethanò, vnum mirabile prædicant fabuloſi Iudæi: dicunt בתוך הים בארח של מרים *In medio illius maris, reperiri puteum Mariæ*; nempè puteum illum, qui in deſerto filios Iſraël præcedebat, hunc ob Mariæ Moſis, & Aaronis ſororis meritum, fuiſſe à Deo traditum, volunt Doctores Iudæi, eiuſque aquas defeciſſe ſtatim poſt mortem Mariæ, cuius gratia conceſſus fuerat Iſraëli. Ideò legitur in מגילת תענית *Meghilàth Taanìth* pagina 51.

בעשרה בניסן מתה מרים הנביאה ונסתם הבאר ;

Decima die Niſan Martij moritur Maria Prophetiſſa, & occluditur puteus. In medio aquarum maris Tiberiadis ad hodiernum vſque diem reſeruari hunc puteum aiunt Iudæi; cuius aquas tota die Sabbathi illic detineri; ſed abſoluto feſto, protinus commiſceri cum alijs terrarum aquis, docent. His mirificam ſanandi virtutem attribuunt, vt ſi quis ægrotus, aut leproſus eo tempore, quo cum cæteris puteorum aquis commiſcentur, ex illis biberet, vel ex his corpus ablueret, illicò ſanaretur. Legitur in libro כל בו *Col-bò* דין הבדלה *De ſeparatione feſti à feria*, num. 41. circa finem; quòd quidam vir ęgrotus, qui potiſſimùm herpetibus, & gangrenicis vlceribus laborabat, volens his languoribus liberari, mittit vxorem ſuam, vt poſt Sabbathi vltimam abſolutam benedictionem pro ſeparatione diei feſti à feria, hauriat eo inſtanti aquam ex puteo ſuæ domus. Non citò reuertitur mulier, vt volebat maritus, Venit tandem, vrceum aquæ plenum in ſcapulis baiulans, ſed excandeſcens vir ob moram mulieris, illam obiurgat, perterrefacta muliercula, ex ſcapulis deſilit vrceus & frangitur, guttulæ nonnullæ inſiliunt in vlcera ægroti, quæ illicò ſanata ſunt. Quid ſi totum illius corpus ablutum fuiſſet? Porrò, his verbis, hæc fabula, ex citato loco refertur.

ונהגו הנשים לדלות מים במוצאי שבת תכף ששמעו ברכו שמצינו בהגדה שבארה של מרים בימה של טבריא וכל מוצאי שבת מחזירין על כל מעינות ועל כל בארות וכל מי שהוא חולה ויזדמן לו מים וישתה אפילו כל גופו מוכה שחין מיד נרפא: ומעשה באדם אחד שהיה מוכה שחין והלכה אשתו במוצאי שבת לשאוב מים ונתעכבה יותר מדאי ונזדמן לה בארה של מרים ומלאה כדה מאותן המים כיון שבאה אצל בעלה כעס עליה ומרוב כעסו נפלה כדה משכמה ותשבר הכד ונפלו מטפי המים על בשרו ובכל מקום שנתזו המים נרפא השחין ועל זה אמרו חכמים לא עלתה בידו של רגזן אלא רגזנותו ולכך נהגו לשאוב מים בכל מוצאי שבת ;

temporibus, Vrbs Tiberias opibus, & viris literatura inſignibus abundabat; at hac noſtra ætate nihil præclarum in ea cernitur, præter quædam rudera antiquæ illius felicitatis & doctrinæ exigua monumenta. Duæ Academię hodie in ea viſuntur, vt refert Auctor *Epiſtolæ Genealogiæ Iuſtorum Terræ Iſraëlis*, vna parua, alia mediocris, vtraque extra Vrbis mœnia, non procul à ſepulchro R. Iochanan Ben Zachai. Hæc Vrbs abſque muro cùm eſſet vſque ad tempora Solimani Turcarum Imperatoris Arabum incurſionibus de nocte ex nauiculis irruentium, & deprædationibus expoſita fuit, quæ tandem muro cincta ab eodem Solimano, vt legitur in laudata Epiſtola, illius habitatores ab omni Arabum moleſtia liberi, hodie quietè viuunt.

Ex his, quæ de Vrbe Tiberiade diximus, manifeſtè apparet error R. Eliæ Leuitę, qui in tertia præfatione Libri מסורת המסורת *Maſsòreth Hammaſsòreth* ait טבריא *Tiberiadem* היא מעזיא eſſe *Mœſiam*. *Mœſia autem* (inquit Munſterus annot. ſuper hunc locum) *regio eſt in Ponto ſeù Bithynia, aut potiùs in Paphlagonia, in qua ſecundùm Pomponium ſunt Tiberitæ, quos ipſe tamen vocat Taberenos. Strabo verò vocat eos Tabarnos. & Hermolaus caſtigator legit Tiberenos, & ſunt confines Chalybibus*. Tabulæ autem veteris Geographiæ nobis duplicem Mœſiam exhibent, ſuperiorem, & inferiorem; inferior ad Pontum Euxinum vſque extenditur, ſuperior, tota mediterranea eſt; & inter

Seniorum; ſed Academia Tiberienſis non ob id diſſoluta fuit, quamuis omne ius dicendi, ad Academias Babylonicas in Nardea & Phombadita tranſlatum eſſe videretur. Remanſerant etiam docti viri in Tiberiade, vt apparet ex D. Hieronymo, qui ſeculo ſubſequente viuebat poſt annum Domini 400. Is enim ad Domnionem & Rogatianum ſcribens, vt ex præfatione in librum Paralipomenon habetur, ait: *Denique, cùm à me nuper literis flagitaſſetis, vt vobis Paralipomenon latino ſermone transferrem, de Tiberiade quendam Legis Doctorem, qui apud Hebræos admirationi habebatur, aſſumpſi, & contuli cum eo à vertice, vt aiunt, vſque ad extremum vnguem: & ſic confirmatus, auſus ſum facere quod iubebatis*. Tempore igitur D. Hieronymi adhuc in Tiberiade docti viri reperiebantur, quorum doctrina ad diſcipulos tranſmiſſa vſque ad tempora R. Aben Ezrę floruerat; is enim peragratis diuerſis regionibus, Palæſtinam quoque perluſtrauit, & Doctores Tiberienſes Tiberiade inuiſit, eoſque allocutus eſt, vt ipſe teſtatur in *Paraſcià* תרומה *Therumà* cap. 25. v. 21. Exodi, vt ſuprà notauimus ad pag. 152. Hoc accidit circa annum Domini 1190. Itaq; à tempore D. Hieronymi vſque ad tempus Aben Ezræ ſemper extiterunt viri docti in Vrbe Tiberiade, hoc eſt per 800. annorum ſpatium. Nam Diuus Hieronymus anno Domini 400. & Aben Ezræ anno eiuſdem Domini 1190. viuebant. Antiquis igitur

eſt. Tertio verò die Nautæ, qui cadauer illud portabant, tulerunt propè Epiphanium. Poſtquam autem eum ad pedes Epiphanij adduxiſſent, vt mortuus eos attigit, ſtatim viuus ſurrexit: ceciditque timor ſuper omnes, qui in naui erant. Conſtantiam igitur nauigantes, & deſcendentes de naui, tulerunt corpus Beati Epiphanij, & in Eccleſia ſummo honore ſepelierunt, præcedentibus, & ſubſequentibus innumeris miraculis. Eius mors videtur accidiſſe anno Domini 403. Arcadij & Honorij Imperatorum anno nono, anno antequam à ſua Sede Ioannes Chryſoſtomus pelleretur.

Scripſit Epiphanius aduerſus omnes Hæreſes libros (inquit D. Hieronymus) *& multa alia, quæ ab eruditis propter res, à ſimplicioribus propter verba lectitantur. Supereſt vſque hodie, & in extrema ſenectute varia cudit opera.* Hæc S. Hieronymus de Scriptoribus Eccleſiaſticis. Non lego in hoc loco apud Hieronymum; *Epiphanium anno quartodecimo Theodoſij adhuc ſuperfuiſſe*, puta an Dom. 422. vt ſcribit Bellarminus *De Scriptoribus Eccleſiaſticis*. Vnde verum eſſe poteſt, id quod diximus, S. Epiphanium ad ſuperos aſcendiſſe anno Domini 403. quo anno S. Hieronymus adhuc viuebat; & cùm centum quindecim annos, & menſes tres vixerit, vt ipſe eodem die, quo mortuus eſt, Arcadio Imperatori dixerat. Conſequens eſt, vt anno Domini 288. tempore Diocletiani & Maximiani Imperatorum Epiphanium

eſt, vt Aquila veritati cedens, Chriſto Saluatori crediderit; & ab Athanaſio Alexandrino Epiſcopo baptizatus fuerit. Epiphanius autem in ſuperioris Thebaidis partes ſecedens, in Nitria habitauit; vbi miraculis clarus, cupiens hominum laudes declinare, iterum in Palæſtinam nauigat, deinde in Cyprum. Vix in terram deſcenderat, cùm ab Epiſcopis, qui erant congregati pro electione Epiſcopi Salaminæ, cuius Paſtor nuper defunctus erat, Diuina ſic diſponente clementia, cognitus; Epiſcopus Salaminiorum, quamuis inuitus, ordinatus eſt. Diù præfuit huic Eccleſię mira ſanctitate & doctrina, vſque ad Arcadij Imperatoris tempora, à quo aliquando interrogatus, *Quot annos eſſet natus?* Reſpondit; *Centum & quindecim, & tres menſes.* Conſtantinopoli enim tunc erat ob cauſam S. Ioannis Chryſoſtomi, qui cùm apud Imperatricem reuocationem ſententiæ exilij Chryſoſtomi impetrare non poſſet, eodem die, quo de ætate ab Imperatore interrogatus fuerat, nauem conſcendit, in qua ſpiritum Deo reddidit, pronunciatis priùs cæleſtibus monitis, omnibus, qui ſecum aderant. Vnus verò ex Nautis, cui adhuc viuens Epiphanius dixerat: *Noli tentare, ne tenteris*; currens ad pedes corporis defuncti, voluit aperire veſtem Epiphanij, & videre, an eſſet circumciſus: Epiphanius autem vt iacebat mortuus, dextero pede ſublato, eum impegit in faciem, & iecit eum vſque ad puppem Nauis, & mortuus

קדש של אפור ; ואחרי מותו היין בלשון לטין וגם
נמצא אותו ;

288 S. EPIPHANIVS Salaminæ prius, deinde Vrbis Conſtantiæ, quæ in Cypro eſt, Epiſcopus, Genere Iudæus, parentibus pauperibus; naſcitur in Prouincia Phœniciæ, in Pago tribus milliaribus ab Vrbe Eleutheropoli diſtante. In Literis Hebraicis à ר׳ טרפון *R. Tarphon Tryphone* imbuitur, à quo & in filium adoptiuum ſuſcipitur, quo mortuo, omnium ipſius facultatum etiam heres fit; ſed diuina virtute illuſtratus, & à quodam Abbate ſanctimonia inſigni, nomine Luciano, in myſterijs noſtræ fidei probè inſtructus, ſacra baptiſmatis vnda abluitur, anno ætatis ſuæ decimo ſexto. Statim poſt ſuſceptum Baptiſma, ad Monaſterium Luciani aduolat, vbi in diſciplina Monaſtica, & in exſcribendis libris ſacris ſe exercens, mirificè proficit, ita vt multis etiam miraculis eum Dominus illuſtrauerit. Sed cùm ob infinitam populorum frequentiam in eo Monaſterio quietiùs viuere non valeret, cogitauit in Ægyptiorum deſerta ſecedere, nauem ingreditur, & in Ægyptum nauigans, appulit Vrbem Alexandriam. Nondum ferè Vrbem ingreſſus fuerat, cùm occurrit ei quidam Iudæus nomine *Aquila* Legis peritus & Magiſter. Cæpit Epiphanius cum eo de Lege diſſerere, multiſque quæſtionibus de Chriſto in medium allatis, tota dies in diſputationibus conſumpta eſt. Rurſus die ſequenti, reſtaurata diſputatione, in eum deuentum
eſt,

287 APH CHACHA'MTHI REPHVA', *Etiam ſapui medicinam*. Titulus Libri Medici. Ex Hotting. Claſſ. X. Biblioth. Orient.

רפ״ה קדוש איפיפאניו נולד יהודי
בארץ פניקי היא ארץ אשור שנת ד׳ אלפים ע״ח לבריאת
עולם והוא שנת רפ״ה לביאת משיחנו הוא היה תלמיד לרבי
טרפון אשר לקח אותו לבן וירשיהו אחר מותו כל הכנסיו ;
ובמותו כי כל מעשיה היהודים והוא ישוע הנוצרי אלוהינו
בא אל השמד . ונטבל על ידי אבה אחד והוא היה בן י״ו
שנים ; אחר כך הלך לאלכסנדריה של מצרים ומצא באותה
העיר ר׳ עקילס חכם גדול והתוכח עמו על הביאת משיח
ומתוך הדבר הזה כי גם הוא כמהו נוצרי ונטבל מתלמידיו
הנזיר של עיר אלכסנדריה , ויהי אפיפאניוס אל גדול
עליון של מגדלים ויושב בנזירים וגם הוא היה בעל נסים ;
ונכבוד העכום ויברח מאותו מקום ויבא ארצם פלשתים
ואחר כך בא אל אי״ו הכפור וגם היו השבעונים כומרי יושב
על מיעת הנזון אשר במקום קמה אחר האיש . ויהי
ויקחו את אפיפאניוס ויעשו אותו ויבאו אותו לגבעון
בקפולת קדש העיר סלמינה ; ואחר הדברים האלה בא
אפיפאניוס אל קוסטנטינה של מלך ארקאדיוס ויבא אותו
בהם ימי שני מוך ; ויתן אפיפאניוס אל המלך ימי שני
מגורי שמם ועשר שנים ושלש שנה ושלשה חדשים היו ימי
שני חייו ; באותו היום נכנס אפיפאניוס במדינה לשת
ויעת שם ; לו אחר משולחים וינם אל אפיפאניוס מעת
ויפלת ידו במעלה הנזון ויחוק בכתנו לעולם שלמת נפרד
והוא העת נפל כך רגלו ויגנך בכתנו ויפל על קבת המדינה
וימת ; ויהי ביום השלשי והמולסים לקחו מגרו ושמו אתו
אצל רגלי אפיפאניוס ויגיעו אל גופו ויעור קם וחי ויהי גם
בכם ; ונתבל ליומם ומשד על כל השמכלים כמדינה ויבאו
לנשים הצלה אל עיר קונסטנטינה ויקחו את גוף אפיפאניוס
ויקברוהו בכבוד גדול בבית הכנסת ונידו עשה יהוה נסים
רבים : וימת אפיפאניוס הצדיק שנת ד׳ אלפים קס״ח ליצירה
והיא שנת ת״ג לביאת משיחנו ; והוא חבר כמה חבורים
בלשון יון והם נעתקו בלשון לטין ובאותו הלשון נמצא אותם ;
ובתחילה חבר ספר יקר נגד המינים והיהודים ההיו בזמני
המונים ; ואחר כך עשה אותו בקיצור ; חבר גם כן ספר
על המדות והשקלים ; ועשה חבור אחר על י״ב אבני

ſe viros doctos, & diligentes circa correctionem Textus Sacræ Scripturæ, tam quoad voces, quàm quoad puncta & accentus; de quibus nil aliud agemus, cùm ſuprà ad pag. 151. & 152. ſatis ſuperque actum ſit.

רפג' **אנשי כנסת הגדולה :**
עיין כנסת הגדולה :

283 VIRI SYNAGOGÆ MAGNÆ. Vide *Synagoga magna*.

רפד' **רבי אנשל** חבר ספר השרשים מלשון הקדש ואשכנזי ונדפס בקראקא שנת שמ״ד לפק :

284 R. ANSCEL, nomine tantùm notus. Scripſit ספר השרשים מלשון הקדש ואשכנזי *Lexicon Hebræo-Germanicum*. Impreſſum Cracouiæ anno של״ד 344. min. ſupput. Chriſti 1584. ex Buxtorf. in Biblioth. pag. 431.

רפה' **אפודי**. חבר פירוש על מורה הנבוכים להרמב״ם ונדפס עם אותו הספר ועם פירוש שם טוב ואן קרשקש בסביוניטה שנת שי״ג לפק : חבר גם כן חשב האפוד על המשיחות :

285 ÆPHODI, ſeù ÆPHODÆVS: ſcripſit פירוש על מורה הנבוכים *Piruſc al morè hanneuuchim*, *Commentarium in librum*, cui titulus eſt, *Director perplexorum R. Moſis Aegyptij*. Extat excuſus cum eodem *Morè*, & alijs duobus *Commentarijs R. Scem Tou*, & *Aben Krèskàs* Sabionetæ ſub dominio Veſpaſiani Gonzagę anno mundi שי״ג 313. minoris ſupput. Chriſti

1553. apud Cornelium אדל-קינד *Adelkinàd* de domo Leui. In fol. Scripſit חשב האפוד *Chèſceu haëphòd*, *Cingulum*, ſingularis artificij *Ephod*, ſeù *Superhumeralis*, Tit. ex Exod. 27. v. 28. Liber eſt Geometricus, ſi credere velimus Hottingero Claſſ. XI. Biblioth. Orient.

רפו' **אפוקראט יוני** שר וראש הרופאים חבר ספר אפוריסמוש והם פרקים מפורסמים ונעתקו מלשון יון אל לשון עברי ונמצאו כ״י בוואטיקאנה : ועוד יש גם כן כמה פרקים בהרפואה אל אותו המחבר ונכתבו אל שם דון בנשת שנת ה׳ קע״א ליצירה :

286 HIPPOCRATIS COI *Aphoriſmorum Liber* Hebraicè extat mſc. in Biblioth. Vaticana incerto traductore. Papyr. in 4.

Alia nonnulla *Capitula ad Medicinam ſpectantia* eiuſdem *Hippocratis* ſcripta in gratiam *Don Banaſt* anno mundi 5171. Chriſti 1411. Ibidem reperiuntur mſc. Papyr. in fol.

Eiuſdem *Aphoriſmorum Liber* Hebraicè ſtudio Marci Antonij Caiotij vnà cum verſione Latina & Græca, typis Ludouici Grignani Romæ prodijt anno Domini 1647. in 8. Hunc Caiotius primò habuit ex Bibliotheca Plantauitiana in Gallia, ſed mutilum, abſque titulo, & fine; poſtea aliud exemplar integrum in Italia nactus, cum Plantauitiano contulit, & vt ſuprà (vt ipſemet ad Lectorem ait) copiam cunctis doctiorum Idiomatum cultoribus fecit.

רפז' **אף חכמתי רפואה :** הם ספר על הרפואות :

R. Meir diſcipulus אלישע אחר *Eliſciàh Achèr*, & in ſpelunca ad radicem montis *R.* אמי *Amè*, & *R.* אסי *Aſsè*. Septentrionalem verſus ex altera parte ſepultus eſt הרמ׳ב׳ם *Harambàm*, hoc eſt *R: Moſes Bar Maijmonis* cognomento *Aegyptius* cum titulo ſepulchrali. Iuxta inferiorem Academiam ſepultus eſt *R. Iochanan*, & *Rau* כהנא *Cheanà*; & propè alteram Academiam ſepultus eſt *R. Iochanan Ben* זכאי *Zaccài* cum diſcipulis ſuis, cuius titulus eſt è regione oſtij Gymnaſij. In ſpelunca autem, quæ in monte reperitur, ibi ſepultus eſt *R.* חייא *Chijà* & filij eius, ſcilicet Iudas & Ezechias. Rabbi autem Chija erat Aechmelotarcha. In altera autem ſpelunca ſuperiori, ibi ſepultus eſt *R. Akibà*. Viginti verò millia diſcipuli eius ſepulti ſunt per circuitum Vrbis Tiberiadis. Hęc ex Epiſtola ſuper relata. Sed ad Doctores Tiberienſes reuertamur.

אנשי טבריא *Viros Tiberienſes* inuentores punctorum, & Operis Maſſoretici fuiſſe aſſerit R. Elias Leuita anno à deſolatione ſecundi Templi 436. Chriſti 503. quam ſententiam refutauimus ſupra in Diſſertatione *De punctorum origine*, pag. 141. Et ne actum iterum peragamus, illuc benignum Lectorem remittimus: De Maſſora autem infra agemus Verbo כנסת הגדולה *Cheneſeth haghedolà*, *Synagoga magna*, vbi veros Auctores Maſſoræ oſtendemus, Viris Tiberienſibus refutatis.

Interim de ijſdem Doctoribus Tiberienſibus dicimus, eos quidem fuiſſe

Qua de re ר׳ דוסתאי בר ינאי *R. Doſthài Bar Iannài* quærit in Cod. פסחים *Peſachim*, cap. 1. pag. 8. b.

מפני מה אין חמי טביריא בירושלם ׃

Quare non ſunt aquæ calidæ Tiberiadis, in Ieruſalem? Et reſpondet -

כדי שלא יהא עולי רגלים אומרים אלמלא לא עלינו אלא לרחוץ בחמי טביריא ׃

Ne aſcendentes ad feſta dicerent; eos aſcendiſſe niſi ad lauandū in Thermis Tiberienſibus.

Non deſunt etiam in agro Romano Thermales aquæ; nam extra Portam Capenam, via Appia, vltra Baſilicam S. Sebaſtiani ad Catacumbas mei tituli Abbatiam, non longè à Circi Antonini Caracallæ veſtigijs, & propè dirutum aquæ Tepulæ ductum, inter vineta, ebullit aqua, qua in vſum lauacri ex balneo aſſumpta, à ſanitate, quam paſſim ægris corporibus reſtituit, *Aquam ſanctam* vocant.

Cæterum de acidulis Romanis aquis, ac Thermalibus, videndi ſunt Gabriel Fallopius *De medicatis aquis* pag. 28. Andreas Baccius *De Thermis* lib. 1. cap. 21. Leonardus Florauantes in Phyſicæ libello lib. 3. capite 22. Ioannes Baptiſta Barpi Bellunenſis, *Ricor.* 2. pag. 103. Florauantes Martinellus in *Roma Sacra* pag. 35. 36. & 37.

Aquæ autem Thermales Tiberienſes (vt refert Epiſtola itineraria Terræ ſanctæ relata, Verbo טבריה: ſunt extra Vrbem iuxta viam ad Meridionalem plagam, vbi ſepultus eſt

hauriendi copia, & loci amœnitas commendaret, repurgato fonte, additis ampliore ædificatione ſalientibus, Vmbraque arborum inducta, publicæ Vtilitati conſuluit. An. Sal. M DC LXI.

Extra Portam Oſtienſem, & vltra Baſilicam S. Pauli Apoſtoli tribus circiter milliaribus ab Vrbe, non longè etiam à Tiberi fluuio erumpit alia conſimilis aqua, ſed acidior, quã eaſdem prorsùs virtutes, & facultates habere, ex frequenti illius vſu cognitum eſt. Acidulæ iſtæ, vt ſunt potæ, ita limpidę egrediuntur, ſed Tiberienſes ab his noſtris differunt, quòd illæ Thermales, ſeù calidæ ſunt, noſtræ verò frigidæ. Ex Thermalibus illis aquis Tiberienſibus, putant aliqui Tiberiadem olim חמת *Chamàth*, quaſi *Thermalem* vocatam fuiſſe: vnde in Talmude Cod. מגילה *Meghillà* cap. 1. pag. 6. in principio legitur -

חמת זו טבריא ולמה נקרא שמה חמת על שום חמי טבריא ׃

Chemàth iſta eſt Tiberias. Et quare Vocatur nomen eius Chemàth? Propter חמי *Chammè* (aquas calidas) *Tiberiades*. Hinc patet, præter Antiochiam, חמת *Chamàth*, vt ſuprà pag. 392. col. 2. etiam alias Vrbes, & præſertim Tiberiadem, ab aquis Thermalibus eodem nomine חמת *Chemàth* inſignitã fuiſſe, vt ex textu Talmudis allato, notum eſt. Non ſolùm potabiles erant hę aquę, quamuis calidæ; ſed etiam ad balnei vſum adhibitæ, corporibus medebantur. Qua-

lis Romanis aquis, reperiuntur; nam extra Portam Flaminiam non longè à Ponte Miluio dextrorſum ad ripam Tiberis, profluit aqua limpida, frigida, guſtu acida, ſed non iniucunda, quæ ad ſatietatem, & vltrà pota, miros ſanitatis effectus in humano corpore producit, aluum ſoluit, inflammationes reprimit; obſtructiones viſcerum tollit, renes abſtergit, & lapillos in ijs enatos diſcutit, calculoſque in veſicis frangit, ac propellit. Vnde inibi viſitur Pauli V. Pontificis Maximi in marmorea tabula inſcriptio cum his verſibus, quibus ſuccinctè huius aquæ virtutes exprimuntur:

PAVLVS V. PONTIF. MAX. An. Sal. M DC XIII. Pontif. ſui I X.

Renibus, & ſtomacho, ſpleni, iecorique medetur:
Mille malis prodeſt iſta ſalubris aqua..

Vltimò, Alexander VII. Pontif. Max. pulchro, & conſpicuo ædificio ex lapide Tiburtino conſtructo, hanc aquam in tres fontes corriuatam ad commodiorem populi vſum exornauit, vt ex inſcriptione in tabula marmorea ibi appoſita, apparet, quæ eſt -

ALEXANDER VII. PONT. MAX.

Vt acidulæ ſalubritatem nitidiùs

cî ita nominatum fuiſſe, ad quem peruenerunt filij Iſraël: ait enim.

ומשם נסעו ישראל אל מקום הנקרא באר כי הא״ בארה תחת אל כה״א מצרימה חאת הבאר גם היא היתה פלא ואיננה הבאר הנקרא באר מרים לפי דעתי רק היה המקום שצוה משה והפרוהו שרי ישראל במשענותם ומיד נבקעו מים:

Et inde profecti ſunt (filij) *Iſraël ad locum vocatum* באר *Beèr Puteum, quoniam* ה *He* (vocis) בארה *Beèra ſtat pro* אל *A D, vel pro* (I N) *ſicut* ה *He in voce* מצרימה *Mitzràiema, hoc eſt in Aegyptum. Et huiuſmodi Beèr Puteus, etiam fuit mirabilis; ſed non fuit puteus Mariæ, vt puto, ſed fuit locus, vbi Moſes præceperat, & Principes Iſraëlis foderunt baculis ſuis, & protinus diſruptæ ſunt aquæ.*

Hæc, de Putei Mariæ virtute ad corporis infirmitates ſanandas fabula, forſan originem habuit ab aquis Thermalibus non longè à Tiberiade noſtra ſcaturientibus, de quibus loqui videtur משנה *Miſnà* Cod. מכשירים *Machſcirìm* cap. 6. המעלה *Hammalè* §. 7.

השותה מי טבריה שיוצאין נקיים:

Qui bibit aquas Tiberiadis, quæ egrediuntur limpidæ. Et R. Moſes Ægyptius addit:

ומי טבריא הן מים שיש בהן איכות שמשהלשלים בהן כששותין אותם יוצאים המים זכים כמו שנשתנו:

Aquæ autem Tiberienſes, ſunt aquæ, quæ habent qualitatem ſolutiuam, & limpidæ egrediuntur, vti ſunt potæ. Similes ſoluendi facultates in acidulis

Solent mulieres haurire aquas in exitu Sabbathi, ſtatim poſtquam audierint ברכו *BARECHV, BENEDICITE; nam inuenimus in* הגדה *Hagadàh, quòd Puteus Mariæ* (ſit) *in mari Tiberiadis, & eius aquæ in fine Sabbathi communicantur cum cæterorum fontium & puteorum aquis. Omnis autem infirmus, cui obueniunt iſtæ aquæ, aut ex eis bibit, quamuis totum corpus ipſius vlceribus læſum fuerit, illicò ſanatur.* CASVS. *Homo quidam erat vlceribus plagatus, eius vxor in exitu Sabbathi iuerat ad hauriendam aquam, ſed moram faciebat pluſquam par eſſet. Occurrerunt autem ei aquæ putei Mariæ, quibus hydriam ſuam repleuit; cùm autem peruenisset coram marito, hic indignatus aduerſus eam, & ita in iram erupit, vt præ illius timore hydria cecidcrit ex humeris vxoris; ſicque confracta eſt: nonnullæ guttulæ iſtius aquæ caſu in crura illius deciderunt, vbi vlcera erant, ſtatimque ex tactu aquæ ſanantur. Ob id dixerunt Sapientes:* לא עלתה בידו של רגזן אלא רגזנותו *Lo alethà bijadò ſcel raghazàn, ellà regazanuthò. Nihil aſcendit in manus iracundi, niſi ipſius iracundia. Et idcircò ſolent* (mulieres) *haurire aquas in omni exitu Sabbathi.* Superſtitioſa muliercularum obſeruatio, fota à multorum Rabbinorum ſuperſtitioſa doctrina de puteo Mariæ, eiuſque aquæ virtute mirifica, quam ſolidè refellit R. Aben Ezræ ad locum Numer. capite 21. ver. 16. ומשם בארה *Et inde in puteum.* Negat enim abſolutè hunc puteum Mariæ, ſed nomen lo-

temporibus, Vrbs Tiberias opibus, & viris literatura inſignibus abundabat; at hac noſtra ætate nihil præclarum in ea cernitur, præter quædam rudera antiquæ illius felicitatis & doctrinæ exigua monumenta. Duæ Academię hodie in ea viſuntur, vt refert Auctor *Epiſtolæ Genealogiæ Iuſtorum Terræ Iſraëlis*, vna parua, alia mediocris, vtraque extra Vrbis mœnia, non procul à ſepulchro R. Iochanan Ben Zachai. Hæc Vrbs abſque muro cùm eſſet vſque ad tempora Solimani Turcarum Imperatoris Arabum incurſionibus de nocte ex nauiculis irruentium, & deprædationibus expoſita fuit, quæ tandem muro cincta ab eodem Solimano, vt legitur in laudata Epiſtola, illius habitatores ab omni Arabum moleſtia liberi, hodie quietè viuunt.

Ex his, quæ de Vrbe Tiberiade diximus, manifeſtè apparet error R. Eliæ Leuitę, qui in tertia præfatione Libri מסורת המסורת *Maſſòreth Hammaſſòreth* ait טבריא *Tiberiadem* esse היא מעזיא *Mœſiam*. *Mœſia autem* (inquit Munſterus annot. ſuper hunc locum) *regio eſt in Ponto ſeù Bithynia, aut potiùs in Paphlagonia, in qua ſecundùm Pomponium ſunt Tiberitæ, quos ipſe tamen vocat Taberenos. Strabo verò vocat eos Tabarnos, & Hermolaus caſtigator legit Tiberenos, & ſunt confines Chalybibus*. Tabulæ autem veteris Geographiæ nobis duplicem Mœſiam exhibent, ſuperiorem, & inferiorem; inferior ad Pontum Euxinum vſque extenditur, ſuperior, tota mediterranea eſt; & inter Seniorum; ſed Academia Tiberienſis non ob id diſſoluta fuit, quamuis omne ius dicendi, ad Academias Babylonicas in Nardea & Phombadita translatum eſſe videretur. Remanſerant etiam docti viri in Tiberiade, vt apparet ex D. Hieronymo, qui ſeculo ſubſequente viuebat poſt annum Domini 400. Is enim ad Domnionem & Rogatianum ſcribens, vt ex præfatione in librum Paralipomenon habetur, ait: *Denique, cùm à me nuper literis flagitaſſetis, vt vobis Paralipomenon latino ſermone transferrem; de Tiberiade quendam Legis Doctorem, qui apud Hebræos admirationi habebatur, aſſumpſi, & contuli cum eo à vertice, vt aiunt, vſque ad extremum vnguem: & ſic confirmatus, auſus ſum facere quod iubebatis*. Tempore igitur D. Hieronymi adhuc in Tiberiade docti viri reperiebantur, quorum doctrina ad diſcipulos tranſmiſſa vſque ad tempora R. Aben Ezrę floruerat; is enim peragratis diuerſis regionibus, Palæſtinam quoque perluſtrauit, & Doctores Tiberienſes Tiberiade inuiſit, eoſque allocutus eſt, vt ipſe teſtatur in *Paraſcià* תרומה *Therumà* cap. 25. v. 21. Exodi, vt ſuprà notauimus ad pag. 152. Hoc accidit circa annum Domini 1190. Itaq; à tempore D. Hieronymi vſque ad tempus Aben Ezræ ſemper extiterunt viri docti in Vrbe Tiberiade, hoc eſt per 800. annorum ſpatium. Nam Diuus Hieronymus anno Domini 400. & Aben Ezræ anno eiuſdem Domini 1190. viuebant. Antiquis igitur

magnus, quamuis coniunctus ſit nocti. In arida verò, id eſt, in Ciuitate, vbi eſt vmbra domorum; quamuis ſit dies magnus; nihilominius apparet ac ſi eſſet nox. Idcircò *Obſerua* poſitum eſt. In *Mechiltà* verò *Paraſcià* יתרו ſect. 7. ad verbum זכור ושמור *Memento, & Obſerua* dicitur.

זכור מלפניו ושמור מלאחריו מכאן אמרו מוסיפו מחול על הקדש

Memento ante ipſum (Sabbathum) *& Obſerua poſt ipſum. Hinc dixerunt: Addendū eſt de profano ſuper ſanctum*, hoc eſt, auferenda eſt portio diei communis, & addenda eſt diei feſtiuo. Sic R. Salomon explicans illud Gen. 2. v. 2. *Et perfecit Deus in die ſeptimo opus ſuum &c.* ait.

בשר ודם שאינו יודע עתיו ורגעיו צריך להוסיף מחול על הקדש הקב״ה שיודע עתיו ורגעיו נכנס בו כחוט השערה ונראה כאילו כלה בו ביום :

Homo carnalis, qui non cognoſcit tempora & momenta, neceſſe eſt vt adijciat profanum ſuper ſanctum: nempè partem diei communis, portioni diei ſacri, videlicet vltimam partem diei Veneris, primæ parti Sabbathi, *Deus verò ſanctus benedictus, quia cognoſcit tempora, & momenta ſua, ingreditur adamuſſim, & apparet ac ſi eo in die* (Sabbathi) *feciſſet*.

Senatus autem ſeptuaginta Seniorum, qui Iudęis iura dicebant, perdurauit in Tiberiade vſque ad הלל הנשיא *Hillelem Hannaſsì Principem*, qui quarto ſeculo viuebat, cum eo enim expirauit etiam ordinatio

cùm in profundo loco, & ſub monte poſita eſſet in valle, in ea dimidia hora citiùs occultarent. Hinc Sabbathum etiam ſegniùs, quàm par eſſet, dimittebant Tzipporæi; & Tiberienſes citiùs inchoabant; vnde prouerbium Talmudicum:

יהי חלקי עם מכניסי שבת בטבריא ובמוציאי שבת בצפורי :

Sit pars mea cum ingredientibus Sabbathum in Tiberiade, & cum egredientibus à Sabbatho in Tzippori.

Non longè diſſimile eſt illud, quod legitur in מדרש *Medraſc*, vt refert R. Iſaac אבוהב *Auuhàu* in מנורת המאור *Menoràt hammaòr, Lucerna* tertia par. 7. *De honore Sabbathi*, cap. 1. circa fin. זכור בים שמור ביבשה *Memento in mare, obſerua in arida*. Ænigmaticè vult explicare illa duo verba, quæ ſcripta habentur in Decalogo Exod. 20. 8. & Deuteron. 5. v. 12. In horum primo loco legitur זכור *Zachòr, Memento*; in ſecundo שמור *Scemòr, Obſerua*, dùm Lex traditur de obſeruatione Sabbathi. Quid igitur Auctor Medràſc intelligere vult per illa verba: *Memento in mare; obſerua in arida*? R. Moſes de קוצי *Kòtzi*, vt ibidem citatur, hoc modo explicat.

בים מפני שאין שם צל בתים ואלנות נראה שהוא יום גדול אף כשהוא סמוך לחשיכה : ביבשה ר״ל בעיר מפני צל הבתים אף כשהוא יום גדול רואה שהוא סמוך לחשיכה :

In mare (Memento diei Sabbathi) *quia ibi non eſt vmbra domorum, aut arborum; & apparet quòd ſit dies*

nibus ſtabiles habitatores efficeret, maximè autem paterna legi tranſcribens, in qua ſignificatur; Vt habitatio ſeptem dierum ciuem loci perficiat. His fauſtiſſimis principijs, non modicum incrementum ſumpſit hæc Ciuitas, in quo perdurauit, etiam poſt deſolatum Templum, & euerſam Vrbem Ieroſolymorum: nam Synedrium ſiuè Senatus magnus, decima & vltima tranſlatione, eò tranſlatum eſt. Ex Cod. ראש השנה *Roſc haſciana* cap. 4. pag. 31. b. in princ.

ומצפורי לטבריא וטבריא עמוקה מכולן שנ׳ ושפלת מארץ תדברי ומעפר תשח אמרתך :

Et ex Tzipurri in Tiberiadem; Tiberias autem erat profundior omnibus, ſicut dictum eſt: Et humiliabis te, de terra loqueris; & de puluere humile erit eloquium tuum. Iſai. 29. 4. Et hæc fuit decima & vltima Synedrij tranſlatio, vti alibi de Synedrio ſeù magno Senatu agentes, videbimus. Adaptant locum Iſaiæ ad ſententias in Tiberiadis Senatu latas; tanquam ex loco humili, hoc eſt profundo, quia Tiberias ſub monte poſita eſt, (teſte Ioſepho lib. 3. *De Bello Iudaico* cap. 27. Venetæ, & antiquæ editionis) & *Tzipurri*, ſeù *Sephora* in monte. Hinc צפורי *Tzipurri* quaſi צפור *Tzippòr*, *Auis*, ſeù *Auicula*, quia è longinquo, vt Auis in cacumine montis poſita, cernatur à viatoribus: vnde, quia Sol tardiùs ſuæ lucis radios in ea ſub Horizonte remitteret; ſeù verius in Tzippori longiori temporis mora apparerent ſolares radij, quàm in Tiberiade, quæ cùm

quid ſcripſerint, aut præſtiterint, referemus.

Τιβεριὰς *Tiberias* Vrbs eſt Galilææ ad oram laci Geneſareth ſita. de qua Ioſephus libro 18. antiquit. cap. 7. antiquæ editionis ita loquitur: *Herodes autem Tetrarcha ad magnam amicitiam Tiberij peruenit, ædificans Ciuitatem, quam ex eius cognomento Tiberiadem denominauit: mœnibus eam firmis, fortibuſque circumdans, in regione Galilææ iuxta ſtagnum Geneſar, quod poſtea Mare Tiberiadis in* Euangelio vocatum, & ob præſentiam Domini nobilitatum, vbi poſt reſurrectionem manifeſtauerat ſe Petro, & alijs Diſcipulis ſuis, Ioan. 6. 1. & cap. 21. 1.

Hæc Vrbs, quæ nomen ſuum lacui, ſeu, ex more Scripturæ, Mari Galilææ, nomen dedit, ab ipſo exordio fundationis, inter alias Vrbes Terræ ſanctæ, percelebris habita eſt. *In hanc* (vt inquit Ioſeph. cit.) *confines plurimi confluxere; atque etiam ex tota Galilæa non parua multitudo concurrit. Ex omni quoque regione, quæ ſub illo* (ſcil. Herode) *fuerat conſtituta, ab eo coacti conueniunt, vt ibidem commanerent. Multi etiam ex nobilitate illuc habitandi gratia transferuntur. Suſcepit etiam quotquot hinc inde veniebant inopes & egenos; pleroſque etiam quos liberos non eſſe conſtaret; quibus tamen ſecuritatem libertatis attribuit, & beneficia plura contulit; vt hoc inuitamento nollent ex illa Ciuitate diſcedere. Priuatas etiam domos ex proprijs opibus fabricabat, terras largiebatur, vt in his om-*

רעל' **אנשי טבריא** כפי דעת ר' אליה המחבר המחובר הנזכר בהקדמה ג' לספר מסורת המסורת היו בעלי המסורת ואמר שטבריה היא מעזייא והיו שם חכמים גדולי' ובקיאי' במקרא וצחי לשון מכל שאר היהודים אשר היו בדורות ההם ואחריהם לא קמו כמותם ומהם קבלנו כל הנקוד: ולא היה כן כי בעלי המסורת והנקודים הם אנשי כנסת הגדולה כמו נראה במקומו: וטבריה אין היא מעזייא כי אם היא טבריה על שפת ים גינוסר ובתוך הים הוא אמרו כי שם באר של מרים ובתוך העיר היו עמודי דהוו גרמי ר' אמי ור' אסי וחוץ לעיר מצפון שם קבורת הרמב"ם ועליו ציון וסמוך מדרש קטן: ושם קבורת רבי יוחנן ורב הונא ובסמוך מדרש אח' ושם קבורת רבן יוחנן בן זכאי ותלמידיו והמערה שכנגד הפתח היא מערת קבורת ריב"ז: ובנגד פתחה של עיר בהר בית קברות ושם מערת ובהר ר' חייא ובניו יהודה וחזקיה ורב הונא ריש גלותא: ולמעלה ממערה זו מערה אחרת וגם ר' עקיבא וכ"ד אלף תלמידיו מפוזרים בתחום טבריה: ולנגד דרום על דרך חמי טבריה שם קבורת ר' מאיר תלמידו של אלישע אחר: ובסמוך בשיפוע ההר מערה וגם קבורת ר' אמי ור' אסי: ואת העיר מוקפה חומה בזמן סולטאן סולימאן: ועל חמי טבריה אמרו חכמים בפסחים פרק ג' אמר רבי דנמתאי בר ינאי מעבר קה אין חמי טבריה בירושלם כדי שלא יהא עולי רגלים אומרים אלמלא לא עלינו אלא לרחוץ בחמי טבריה: וחמים הכם מה סוקים אותם יוצאים נקיים מן הגוף כמו נראה במסכת מסכת מכשירים פרק ששי: אלו לא מטמאין ולא מכשירין וכו': רבי יוסי אומר חוץ מדמו והשותה מי טבריה שאפי' שיוצאין נקיים:

282 ANSCE' TEVARIA', VIRI TIBERIENSES. Ex ſententia Eliæ Leuitæ in libro ſuo מסורת המסורת *Masòreth hammasòreth* primi fuerunt inuentores מסרה *Maſora*. Quod quàm falſum ſit oſtendemus *Verbo* כנסת הגדולה *Chenèſeth hagghedolà*, *Synagoga magna*, vbi, quid ſit, & à quibus inuenta ſit *Maſora* demonſtrabimus. Hic quædam pauca de Viris Tiberienſibus dicemus, & quid

nim ad centeſimum fermè annum: nam, & ſi Hillelis & Sciamai non floruerit tempeſtate, eos tamen vidiſſe, & allocutos fuiſſe ex teſtimonio R. Simeonis Ben Iochai in ſuo libro זהר *Zòhar*, *Paraſcià* אחרי מות *Achàrè mòth*, ad ver. 4. cap. 18. *Iudicia mea facietis &c.* Leuitici perſpicuum eſt; Ibi enim pag. 73. paulò antè finem dicitur

הלל ושמאי דהכי אמרו לאנקלוס ולא אודיעך ית מלת אוריתא עד דאתגזר:

Hillèl & Sciamài dixerunt Onkeloſo, nolumus te docere Legem, antequàm circumcidaris. Hillel autem moritur anno mundi 3791. tribus annis ante paſſionem Domini, vt videbimus in *Hillele*. Ergo eo tempore ad minimum 17. aut 18. annos habere debuiſſet *Onkelos*. Sicque an. Chriſti 13. natus deprehenditur, aut decimo quarto. Si autem verum eſt, quod ſcribit R. Ghedalias Aben Iachija in *Sciaſcèleth hakkabalà* pagina 28, Onkeloſum an. mun. 3868. nempè Chriſti 107. ſuam Paraphraſim abſoluiſſe, liquidò patet, eum ad annum 94. aut 95. perueniſſe, eoſque ſuperaſſe credi etiam poteſt. Sicque circa annum Domini 107. aut 108. obijſſe Onkeloſum, improbabile non eſt, quadraginta circiter annis poſt combuſtũ Templũ. De Onkeloſo præter loca ex Talmude, & alijs Auctoribus citata, fit mentio in מורה הנבוכים *Morè hanneuchim* par. 1. cap. 27. יוחסין *Iuchaſin* pag. 52. b. *Scialſcel. hakkab.* pagina 27. b. & 28.

cum

vti videre eſt in multis editionibus Venetis, præcipuè apud Ioannem de Gara anno mundi לפ׳ 350. min. ſupput. Chriſti 1590. in 8. vna cum Targum Ionathan, & Ieroſolymit. Incipit hæc Paraphraſis Onkeloſi,

בקדמין ברא יי ית שמיא וית ארעא׃

In principio creauit Deus cælos & terram. Illam Paulus Fagius Latinam fecit, & ad ſingula capitula breues annotationes adiecit, excuſa eſt Argentorati an. 1546. in fol. Latinè etiam reddita fuit, & addita vnà cum textu Chaldaico in magnis Biblijs cum verſionibus Latinis, vti Regijs, Pariſienſibus, & Anglicanis, & ſeorſim excuſa reperitur non ſemel, ſed præcisè in Biblijs Fortunati Fanenſis, Venetijs apud Antonium Pinellum 1609. in fol.

Præter hunc Onkeloſum, alij etiam fuerunt Paraphraſtes Chaldæi, vti Ionathan Ben Vzielis, qui Targum in Prophetas anteriores, & poſteriores ſcripſit. Et R. Ioſeph Cœcus, in Pſalmos, Prouerbia, & Iob. De quibus ſuo loco dicetur. At *Targum in Canticum Canticorum, Ruth, Threnos, Eccleſiaſt. & Eſther* Anonymi Auctoris eſſe cenſetur. Idem iudicium eſt ferendum circa תרגום שני *Targùm ſcenì, Paraphraſim ſecundam in Eſtheram*. Vide etiam Verbo תרגום *Targum*.

Cæterum ad mortem Onkeloſi quod attinet, quamuis aliquod certum temporis ſpatium aſſignare non poſſimus, longæuam tamen vitam habuiſſe dicendum eſt. Peruenit enim

que abſque piaculo, liberè in diſputationibus negari illius auctoritas poterit, quamuis id faciendum eſſe, propter illius venerandam antiquitatem, de facili non conſulerem.

Scripſit autem Onkelos ſuam Paraphraſim tantùm in Pentateuchum, vnde audiendus non eſt Galatinus lib. 1. cap. 3. circa finem, vbi ait: *Hic etiam Ankelos* (pro *Onkelos*) *totam Bibliam* (pro *tota Biblia*) *in Chaldæum vertit atque expoſuit. Cuius editio atque expoſitio, quamuis nunc præterquam in Pentateuchum, vix alicubi reperiatur*. Galatinus enim non omnia quæ ſcripſit, ad trutinam veritatis reuocauit, ſed ea, quæ audiuit, aut alicubi legit, facillimè credidit, & pro veris in librum ſuum recluſit. Nil tale apud antiquos, & fide dignos Auctores legitur: Habetur in Cod. מגילה cap. 1.

תרגום של תורה אנקלוס הגר אמרו מפי ר׳ אליעזר וכו׳ , ושל נביאים יונתן בן עוזיאל וכו׳׃

Quod Targum Pentateuchi dixerit Onkelos ex ore Eliezeris &c. & (Targum) *Prophetarum dixerit Ionathan Ben Vzielis &c.*

Inuenitur typis excuſum *Targum Onkeloſi* in Biblijs Regijs ad calcem Sacri Textus. In maioribus Biblijs Hebraicis Venetis, Baſileenſibus, Hanouianis, Pariſienſibus, & Anglicanis ad læuam Hebraici textus in altera columna; in alijs Biblijs minoribus non raro eodem modo ſeorſim in columna è regione Sacræ Scripturæ vnà cum Poſtilla R. Salomonis infernè appoſita reperitur,

cap. 3. v. 3. & 21. & alibi: cùm Paraphraſis Onkeloſi apertè dicat מְשִׁיחָא *Meſcichà, Meſſias, Chriſtus.* Iniquè atque malignè contorquent Scripturas Iudæi contra verum ſenſum eiuſdem Scripturæ explicatum ab antiqua Eccleſia Iudaica, cuius ſenſus relatus eſt ab Onkeloſo in ſua Paraphraſi, & hoc ſecundùm ſententiam vniuerſæ Synagogæ Iudaicę, quæ ſemper, ita hanc Paraphraſim extulit, vt non tantùm textui Sacro æquipararit, ſed etiam omnia, quæ in monte Sinai tradita fuere, in ea contineri, & renouari aſſeruerit. Vnde R. Salomon Iarchi in cap. 2. קדושין *Kidduſcin, De Sponſalibus* ait -

אנקלוס לא מדעתו הוסיף שהרי מסיני נתן אלא שנשתכח והוא חזר ויסדו׃

Onkelos non ex ſua ſcientia aliquid addidit, quia iam in monte Sinai datum fuerat; ſed quod obliuioni traditum erat, iterum ſtabiliuit. Et in *Scialſcèleth hakkabalà* pag. 28.b. circa principium dicitur -

תרגום היא קבלה למר״עה מסיני׃

Targum, hoc eſt Paraphraſis Chaldaica, *tradita eſt Moſi Magiſtro noſtro in Sinai.* Apud autem Eccleſiam Catholicam hæc Paraphraſis quamuis maximè ad Sacrum Textum Hebraicum accedat, nihilominùs authoritatem canonicam non habet, ſed recipitur, vt recipiuntur cætera Doctorum ſcripta, & explanationes in Sacram Scripturam; ideòque

occurſum VERBI יהוה *Domini.*

Item cap. 32. ver. 20. 21. 22. Leuit. cap. 20. ver. 23. cap. 26. 46. Num. cap. 11. ver. 20. cap. 23. 21. Deuter. cap. 1. v. 30. 32. Cap. 2. ver. 7. Cap. 3. ver. 12. Cap. 4. ver. 24. 37. Cap. 5. ver. 5. Cap. 9. ver. 3. Cap. 20. 1. Cap. 31. 6. 8. Num. cap. 14. v. 9.

Tertia autem perſona Sanctiſſimæ Trinitatis, quando ex nomine יהוה vel alio quolibet, quo de Spiritu Sancto, eiuſque operibus accipiendum ſit; ſub nomine שכינתא *Diuinitatis* explicatur à Paraphraſte. Exempla petantur ex Geneſ. 9. 27. Exod. cap. 15. 17. Cap. 17. 7. Cap. 33. 3. & 5. Cap. 34. v. 6. 9. Num. cap. 11. 20. Cap. 14. 42. & Cap. 16. ver. 3.

Detur etiam exemplum in dogmatibus, Gen. 49. 10. *Non auferetur* שבט *Scèuet Sceptrum de Iuda &c.* Iudæi vt eludant hanc clariſſimam prophetiam de tempore aduentus Meſſiæ, dicunt pro שבט *Scèuet*, non *Sceptrum*, ſed *Virgam* indignationis Dei eſſe intelligendam.

Redarguit hoc iniquorum Iudæorum cauillum Paraphraſis Onkeloſi, dum pro שבט *Scèuet*, Chaldaicè reponit, לא יעדי עביד שולטן מדבית יהודה *Non auferetur habens principatum à domo Iudæ.* Et quod ſequitur: *Donec veniat* שילה *Scilò qui mittendus eſt*, perperam explicant alij pro *Silò*, in quo Arcam Domini ſtetiſſe legitur 1. Samuelis

agemus, quando alibi congruentiùs tractabimus de Trinitate.

De ſecunda Perſona Sanctiſſimæ Trinitatis, obſcurè quidem in Sacro Textu pleriſque in locis traditur notitia; in Targum manifeſtatur apertè. Petantur exempla ex illis locis, in quibus Hebræus textus habet יהוה אלהים Paraphraſtes Chaldæus habet מֵימְרָא דַיְיָ דַיְהוָֹה *Verbum Domini*, vel מימריה *Verbum eius*. Vti ſunt loca Geneſ. cap. 28. ver. 20. 21. *Si fuerit Deus mecum*. Chald. *Si fuerit VERBVM* דיהוה *Domini mecum*. Ibid. cap. 31. 49. *Speculetur Dominus inter me, & inter te*. Chald. *Speculetur VERBVM* דיהוה *Domini inter me, & inter te*:

Exod. cap. 2. ver. 25. *Et vidit Deus filios Iſraël, & cognouit Deus*. Chald. *Et nota fuit coram Domino ſubiectio filiorum Iſraël, & dixit IN VERBO SVO vt liberaret eos* יהוה *Dominus*.

Hinc patet redemptionis opus VERBO attribui, vt & in ſequentibus locis –

Exod. cap. 16. 8. *Non contra nos murmurationes veſtræ, ſed contra Dominum*. Chal. *Non eſt contra nos murmur veſtrum, ſed contra VERBVM* יהוה *Domini*.

Ibid cap. 19. ver. 17. *Et eduxit Moſes populum in occurſum Domini*. Chald. *Et eduxit Moſes populum in oc-*

Dices, Si Onkeloſi Paraphraſis ſit vitiata & corrupta, quid vtilitatis ex ea percipere poterimus?

Reſp. Paraphraſim hanc Onkeloſi, dicimus non fuiſſe corruptam ab Hebræis dolo malo, ac data opera; ſed incuria Scriptorum & Impreſſorum, in ea aliqua vitia, & errores irrepſiſſe, ſicut communiter contingit in editione omnium librorum. Et ob id, non eſt reijcenda, imò in exiſtimatione maxima habenda; quia Iudæi nullo modo eam negare audent, & ſi aliquando cum ipſis eſt ineunda concertatio de myſterijs fidei Chriſtianæ, auctoritates ex hac Paraphraſi deſumptæ, valdè probabunt intentionem noſtram, & ex ea perſæpè Iudæis, dogmata noſtra clariùs oſtendere poterimus, quàm ex ipſo Sacro Textu. Sit exemplum: Sanctiſſimæ Trinitatis Perſonæ, nonnunquam in Hebraico textu adumbrantur, in Chaldæa Paraphraſi non raro clarè indicantur. De prima Perſona non affero exempla, quia Hebræi non negant Deum eſſe Patrem, quamuis *perſonaliter* id non intelligant, ſed tantùm per ordinem ad creaturas, vt dicit Iſaias cap. 63. ver. 16. *Tu enim Pater noſter &c. Tu Domine Pater noſter, redemptor noſter &c.* & cap. ſeq. ver. 8. *Et nunc Domine, Pater noſter es tu, nos verò lutum: & fictor noſter tu, & opera manuum tuarum omnes nos.* Sed ſcire debent Iudæi, quòd nomen *Pater* in Diuinis, priùs dicitur de Deo, quàm de creatura, vt docet D. Thom. p. p. qq. 33. art. 2. ad 4. de qua re fusè

tranſlationes iſtæ Hebraicæ in linguam Chaldaicam, Paraphraſes communiter vocantur. Paraphraſis enim eſt alicuius ſententiæ per vberiorem ſermonem, vt illa dilucidior euadat, explicatio. Hoc exactè in omnibus alijs Paraphraſibus Sacræ Scripturæ obſeruatur. In hac autem Onkeloſi non item; nam hæc potiùs dicenda interpretatio, quàm Paraphraſis, cùm ferè de verbo ad verbum totum Pentateuchum ex Hebræo in Chaldæum vertat, exceptis nonnullis locis, vt Gen. 49. in benedictionibus Patriarcharum, & alijs quibuſdam paucis. In reliquis vniformiter cum textu Hebraico procedit, tùm in diſtinctione verſuum, tùm in punctatione accentuum, ita vt, alter ſacer textus appareat: quod in cæteris Paraphraſibus non ſeruatur.

An verò hæc punctatio moderna ſit, vel antiqua: dicendum eſt, ipſum Onkeloſum exactiſſimè, & quàm diligentiſſimè ſuam Paraphraſim adornaſſe, tùm in compoſitione hiſtorię, quàm in appoſitione punctorum vocalium, vt ritè & abſque errore in Synagogis legi poſſet; Potuit tamen fieri, vt tractu temporis mendoſa reddita ſit, adeò vt Maſſorethæ Tiberienſes cogerentur illam tam in vocibus, quàm in punctis & accentibus emendare, vt ſuprà de Textu ſacro Sacrorum Bibliorum pag. 151. dictum eſt: quamuis etiam hodie eadem, Librariorum, & Typographorum ignauia, & ignorantia immunis non ſit à vitio corruptionis.

Dixit Propheta: Spiritus Prophetiæ à conſpectu Domini Dei, ſuper me tranſiuit, propterea Vnxit me Dominus; ad euangelizandum manſuctis miſit me, Vt confortarem contritos corde; Vt prædicarem captiuis libertatem, & ijs qui vincti ſunt, prodire in lucem. Ad prædicandum annum Voluntatis coram Domino; & diem Vltionis coram Deo noſtro, vt conſolarer omnes lugentes.

Ex hoc loco Euangelij colligitur, tempore Chriſti aliquam Paraphraſim repertam fuiſſe, etiam ſuper libris Prophetarum: neque prohibitum fuit ijs, qui quinquaginta annis minores erant, eas publicè in Synagogis legere, aut memoriter recitare. Vnde patet, illam conſtitutionem Talmudicam citatam, qua prohibetur Chaldaicè interpretari Scripturam, tempore Chriſti, aut latam non fuiſſe, aut contrario vſu ſublatam.

Sed ſi quæras, quo nomine Paraphraſis Chaldæa apud Hebræos appelletur?

Reſp. Communi & trito vocabulo תרגום *Targùm*, quaſi dicas, *Intepretamentum*: nam תַּרְגֵּם *Targhèm* Chaldaicè ſiuè Syriacè *Interpretari* ſignificat, hoc eſt, aliquid ex vna lingua in aliam transferre; vnde propriè תרגום *Targùm Tranſlationem* Scripturæ ex lingua Hebraica in Chaldaicam denotat: & quia tranſlationes non ſemper de verbo ad verbum fiunt, ſed potiùs ad ſenſum, quàm ad verba attenditur ab Interprete, hinc eſt, quòd

ſent Rectores Synagogæ, parum curarunt. Colligitur hoc ex Lucæ Euangelio cap. 4. 18. vbi dicitur Chriſtus legiſſe illud Iſaiæ 61. 1. & 2. *Spiritus Domini ſuper me: propter quod vnxit me, euangelizare pauperibus miſit me, ſanare contritos corde, prædicare captiuis remiſſionem, & cæcis viſum, dimittere confractos in remiſſionem, prædicare annum Domini acceptum, & diem retributionis.* At Chriſtus non ex textu Hebræo videtur legiſſe, ſed ex Chaldaica quadam verſione; quia verba quæ referuntur ab Euangeliſtâ non omnia reperiuntur in textu Iſaiæ; quamuis ſenſus ſit idem. Locus Iſaiæ Hebraicus eſt

רוח ארני יהוה עלי יען משח יהוה אתי לבשר ענוים שלחני לחבש לנשברי־לב לקרא לשבוים דרור ולאסורים פקח־קוח׃ לקרא שנת־רצון ליהוה ויום נקם לאלהינו לנחם כל־אבלים׃

Spiritus Domini Dei ſuper me, propterea vnxit Dominus me, ad euangelizandum manſuetis miſit me, ad ligandum faſcia contritos corde, ad prædicandum captiuis libertatem, & vinctis apertionem carceris. Ad prædicandum annum voluntatis Domino; & diem vltionis Deo noſtro, ad conſolandum omnes lugentes. Paraphraſis verò Ionathanis, quæ hodie circumfertur, ita habet

אמר נביא רוח נבואה מן קדם יהוה אלהים עלי חלף דרבי יתי יי לבסרא ענותניא שלחני לתקפא לתבירי לבא למקרי לדשבן חירו ולדאסירין אתגלו לנהורא למקרי שנת רעוא קדם יי ויום פורענות קדם אלהנא לנחמא כל אביליא׃

Di-

non interpretatur. Quid eſt hoc ſecundum Vituli opus? Eſt narratio illa, quæ ſecundò de Vitulo fit Exod. 32. v. 21. *Et dixit Moſes ad Aharon &c.* vſque ad ver. 25. excluſiuè: *Et vidit Moſes &c.* His enim quatuor verſiculis reprehenditur Aaron à Moſe, & excuſat ſe Aaron de Vituli conflatilis effectione. *Ex traditione R. Simeonis Ben Eleazaris habemus, quòd homo cautus eſſe debet in ſuis reſponſionibus, quia ex hac reſponſione Aaronis ad Moſen, occaſionem arripere poſſunt Hæretici obloquendi* (ſcilicet contra Deum, quaſi Deus fuerit auctor peccati) *cùm dicatur: Et proiecit illud in ignem, & egreſſus eſt Vitulus iſte.*

Benedictio Sacerdotum legitur, ſed non interpretatur. Et ſi dixeris: Quanam eſt ratio? Quia ſcriptum eſt ישא *Iſſà Eleuet Dominus facies ſuas ad te &c.* Quod ob reuerentiam Domini, vernacula linguâ interpretari non debet. Num. 6. 26.

Opus Dauidis & Amnonis, non legitur, neque interpretatur. Sed ſi dixeris: Nonne opus Amnòn & Thamàr legitur, & interpretatur? Facilis erit reſponſio: Non legitur, quia dicitur Amnon Ben Dauid: & ob illius reuerentiam reticetur. *Legitur;* quia reperitur etiam ſcriptum *abſolutè,* & ſine aliquo addito, *Amnon.*

Quæ quidem conſuetudo legendi Chaldaicè aliquem locum ex Prophetis, videtur extitiſſe etiam tempore Chriſti Domini, quamuis de *ætatis* requiſito, cùm aliàs de morum probitate, & doctrina Iuuenis certi fuiſ-

קטלן אזהרות ועונשין נקרין ומתרגמין פשיטא מה״ד
ליחוש דזל מ׳ אתר למיעבד מיראה קטלן מעשה
אמנון ותמר נקרא ומתרגם פשיטא מהו דתימא
ליחוש ליקרה דדוד קטלן מעשה פילגש בגבעה
נקרא ומתרגם פשיטא מהו דתימא ליחוש לכבודו
דבנימן קטלן הודע את ירושלם את תועבותיה דת
נקרא ומתרגם פשיטא וכו׳ ואלו נקרין ולא
מתרגמין מעשה ראובן נקרא ולא מתרגם וכו׳
מעשה עגל השני נקרא ולא מתרגם איזהו מעשה
עגל השני מן ויאמר משה עד וירא משה תניא ר״ש
בן אלעזר אומר לעולם יהא אדם זהיר בתשובותיו
שמתוך תשובה שהשיבו אהרן למשה פקרו המינין
שנא׳ ואשליכהו באש ויצא העגל הזה ברכת
כהנים נקרין ולא מתרגמין מ״ט משום דכתיב ישא
מעשה דוד ואמנון לא נקרין ולא מתרגמין והאמרת
מעשה אמנון ותמר נקרא ומתרגם לא קשיא הא
דכתיב אמנון בן דוד הא דכתיב אמנון סתמא :

Tradunt Magiſtri noſtri : Sunt loca Scripturæ *quæ leguntur, & interpretantur : & ſunt quæ leguntur, & non interpretantur. & alia, quæ non leguntur, & non interpretantur. Iſta ſunt quæ leguntur, & interpretantur.*

Opus בראשית *Bereſcith Creationis legitur & interpretatur abſque controuerſia. Si ita non dixiſſem, fortè obijcere poſſes : Venient, & inquirent, quid eſſet ſupra* (cælos) *quid infra* (terras) *quid ante* (creationem) *erat, quid poſtea futurum erit. Hinc nos intelligimus quod diximus, licere.*

Opus Loth, & duarum filiarum eius legitur & interpretatur planè. Poſſes obijcere, quòd prohibitum ſit ob honorem Abrahæ. Ex eo intelligimus quod liceat. Videlicet hoc non obſtante, dicimus licere.

Opus Thamar & Iuda legitur & interpretatur ſine controuerſia. Poſſes obijcere, quòd prohibitum ſit ob honorem Iudæ. Id intelligimus quod dictum eſt licere. Laudandus eſt, quia confeſſus eſt (peccatum ſuum.)

Opus Vituli primum legitur & interpretatur ſine dubio. Poſſes obijcere ſeù dubitare de honore Iſraëlis. Sed intelligimus, id quod dictum eſt, licere. Quantò magis? quia Iudicium (ſupplicij) *fuit illi in expiationem* delicti?

Maledictiones & benedictiones leguntur, & interpretantur ſine quæſtione. Poſſes dicere, quòd prohibitum ſit, quia intellectus poſſet lædi vniuerſæ Eccleſiæ, dum illa audiuntur. Attamen ex eo intelligimus, quòd liceat.

Animaduerſiones & punitiones leguntur & interpretantur planè. Potes obijcere, quòd prohibitum ſit, fortaſſis venient, vt obſeruent præcepta Dei ob timorem, non ob amorem. Nihilominus interpretantur.

Opus Amnon, & Thamar legitur, & interpretatur ſine dubio. Poſſes dicere, quòd prohibitum ſit propter honorem Dauidis. Ex eo intelligimus, quòd liceat.

Opus Concubinæ in Gabaa legitur & interpretatur abſque controuerſia. Poſſes obijcere, quòd prohibitum ſit propter honorem Beniamin. Id intelligimus, quod dictum eſt, licere.

Abominationes Ieruſalem cognitæ in Ezech. 8. leguntur & interpretantur : *Planè &c.*

Et iſta ſunt quæ leguntur, & non interpretantur &c. Opus Ruben legitur, ſed non interpretatur &c.

Opus Vituli ſecundum, legitur, ſed

 non

rent homine ſapiente, & prouectæ ætatis in Synagoga, vt prius requirebatur; ne ab indocto, & iuuene Interprete, mendosè redderetur Chaldaicè lex in Sabbatho. Ideò in Cod. חגיגה *Chaghighà*, cap. 1. dicitur, vt refert auctor *Iuchaſin* pag. גמ׳ 44. in רבי חוצפית *R. Chotzephith*.

אמר רבי אבהו אין מעמידין תורגמן על הציבור פחות מחמשים שנה׃

Dixit R. Auhù: Non conſtituunt Interpretem (Chaldaicum Pentateuchi) *in Eccleſia minorem quinquaginta annis*. Quæ conſtitutio intelligitur non tantùm de Paraphraſi ſuper Pentateuchum, ſed etiam de alijs Paraphraſibus ſuper cæteris Sacræ Scripturæ libris. Iſti enim Chaldaicè reddebantur ab Interprete idoneo, docto, & grandçuæ ætatis, quamuis non omnia, quæ Hebraicè legebantur, Chaldaice redderentur ab Interprete: vnde in Cod. מגילה *Meghilà*, cap. 3. הקורא עומד in *Ghemarà* pagina 25. circa finem legitur.

תנו רבנן יש נקרין ומתרגמין ויש נקרין ולא מתרגמין ויש לא נקרין ולא מתרגמין ·אלו נקראין ומתרגמין׃ מעשה בראשית נקרא ומיתרגם פשיטא מהו דתימא אתו לשיולי מה למעלה מה למטה ומה לפנים ומה לאחור קמ״ל׃ מעשה לוט ושתי בנותיו נקרא ומתרגם פשיטא מהו דתימא ניחוש לכבודו דאברהם קמ״ל מעשה תמר ויהודה נקרא ומתרגם פשיטא מהו דתימא ליחוש לכבודו דיהודה קמ״ל שבחי הוא דאודי מעשה עגל הראשון נקרא ומתרגם פשיטא מהו דתימא ליחוש לכבודן של ישראל קמ״ל כל שכן דניחא להו דהויא להו כפרה קללות וברכות נקרין ומתרגמין פשיטא מהו דתימא ניחוש דילמא פייגא דעתייהו דציבורא קמ״ל

ita emendatè prodierant, quia ſecundùm lubitum Librariorum, & eorũ, qui inter alios doctiores videri volebant, multa irrepſerant, quæ antiquę, & inter Sapientes receptæ editioni, & lectioni aduerſarentur. Vera autem, & genuina Pentateuchi Paraphraſis lectio, per legitimam traditionem à priſcis illis Leuitis, qui priùs tempore Ezræ Chaldaicè interpretati ſunt Legem, ad tempora vſque R. Eliezaris magni, & R. Ioſue, inter Sapientes ore ad os conſeruata erat; & ne illa vulgaris Paraphraſis in deterius inter vulgus abiret; hoc opus corrigendum, & emendandum aſſumpſit Onkelos, quod ſecundùm traditionem R. Eliezaris, & R. Ioſue perfecit, & abſoluit, circa ann. mundi 3830. Chriſti 70. in Iabne Vrbe, vbi Synedrij Senatus, poſt exciſam Ieroſolymorũ Vrbem, tranſlatus fuerat. Quamuis Auctor *Scialſcel. hakkabalà* pag. 28. id contigiſſe dicat ad an. mun. 3868. Chr. 108. vt alicubi ſcriptum ſe inueniſſe teſtatur. Hac Onkeloſi editione vulgata, ſtatim recepta fuit à tota Iudæorum Vniuerſitate, & eam legere in Synagogis cœperunt, poſt lectionem verſiculi Hebraici, abrogatis omnibus alijs Paraphraſum editionibus, quas התורגמנין *Hatorgamanìm Interpretes*, ex Cod. vel memoriter legere ſolebant in die Sabbathi. Hinc, talem, ac tantam hæc editio Onkeloſi apud Hebræos acquiſiuit auctoritatem, vt Sacræ Scripturæ textui æquiparetur; neque ampliùs in traducendo textum Hebraicum in Chaldaicum indige-

cos, quem vix duo homines quamuis robuſti, de facili ſuſtollere poſſunt. In eo, eadem methodo, non ſolùm Pentateuchus, ſed & cęteri libri Veteris Teſtamenti Hebraicè, & Chaldaicè conſcripti ſunt, charactere quidem maiuſculo, quadrato, eleganti, cum ſuis punctis vocalibus, & accentibus diligentiſſimè exaratis; ad cuius marginem tam ſuperiorem, quàm inferiorem, & lateralem ſcripta diſcernitur vtraque *Maſſora*, ornata diuerſis animalium figuris, & floſculis compoſitis ex eiuſdem Maſſoræ dictionibus, & ſententijs, mira induſtria & artificio, ita vt pretioſiſſimum & inęſtimabile appareat opus.

Conſimile exemplar duobus magnis Tomis diſtinctum, & elegantiſſimè in Pergameno conſcriptum, ijſdemque characteribus quadratis, punctis inſuper vocalibus, & accentibus in vtroque textu appoſitis, additis Maſſoretarum annotamentis in interiori, & exteriori margine libri, aſſeruatur apud *Altam ſemitam* in ædibus, & ſelectiſſimorum librorum Bibliotheca Eminentiſſimi Cardinalis Camilli Maximi.

Dicet fortaſſis nonnemo: Si ante Onkeloſum Paraphraſis Chaldaica in Pentateuchum à temporibus vſque Ezræ extiterat, ad quid Onkeloſi labor in adornanda alia noua Paraphraſi in eundem Pentateuchum?

Reſp. Erat quidem ante Onkeloſum alia Paraphraſis Chaldaica in Pentateuchum, imò & aliæ in cæteros Sacræ Scripturæ libros, ſed non ita cœpta eſt conſuetudo illa, quæ longo tempore perdurauit, vt ſingulis Sabbathis in lectione פרשה *Paraſcæ* ſeù *ſectionis Pentateuchi*, prius legeretur vnus verſiculus Hebraicè, & poſtea idem repeteretur Chaldaicè (teſte Elia Leuita in Præfat. Meturgam.) vt faciliùs id, quod Hebraicè lectum eſſet, Chaldaicè intelligeretur; quamuis res præter ſpem aliter contigiſſet, quia poſterioribus temporibus, meliùs intelligebant Iudæi Hebraicam linguam, quàm Chaldaicam; quia in ea peculiare ſtudium, & diligentiam adhibebant, cùm in Chaldaica, vtpotè omninò deperdita, non tantam curam in addiſcendo ſuſciperent: & niſi hoc exercitio etiam hodie vterentur Iudæi, vt ſinguli ſeorſim poſt lectionem *Paraſcæ* eandem etiam Chaldaicè legerent per hebdomadam, actum eſſet de lingua Chaldaica apud eos, cùm nihil omninò de ea ſcirent, aut intelligerent; Et vt huiuſmodi vſus nullo vnquam tempore memoria dilaberetur; voluerunt antiqui illi Scriptores librorum Sacrorum, vt vnus verſiculus Bibliorum Hebraicè ſcriberetur, poſteà Chaldaicè, & ſic totam Sacram Scripturam vſque in finem, vbi Chaldaicam Paraphraſim in antiquis Codicibus ſcriptam cernimus, vt paſſim videre eſt in antiquis Codicibus, qui vſque hodie in celebrioribus Bibliothecis aſſeruantur, potiſſimùm in Bibliotheca Vaticana: ibi multi hoc ſtylo ſcripti viſuntur, inter quos eſt ille maximus Codex membranaceus ſub num. 1. inter mmſſcc. Hebrai-

chus Hebraicus tranſlatus eſt, in linguam ſcilicet vernaculam, & ab omnibus intellectam; ita vt lingua ipſa Hebraica penitùs inter vulgus obliterata fuerit, neque illius ſenſus, niſi à doctis Viris perciperetur. Hinc eſt, quòd Ezra Scriba, quando Legem Domini reſtaurare aggreſſus eſt, & Volumen Legis ex ſuggeſtu audiente populo, legit in platea, Nehem. cap. 8. 3. Legit quidem Hebraicè, at, vt benè intelligeretur à populo, Ioſue, & Bani, & cæteri Leuitæ, qui ad ver. 7. numerantur, *Legerunt in libro Legis diſtinctè, & apertè ad intelligendum: & intellexerunt cùm legeretur*, ver. 8. hoc eſt, idem, quod prælegebat Ezra Hebraicè, legebant & ipſi Chaldaicè, vt vulgus Legem Dei intelligere poſſet: teſtis eſt Codex Talmudicus נדרים *Nedarìm*, *De Votis* cap. 4. אין בין המודר pagina 37. b. circa med. qui locum Nehemiæ cap. 8. 8. explicat, & vocem Hebræam Scripturæ מפורש per תרגום *Targum* reddit, id eſt Paraphraſim Chaldæam, eamque interpretationem vulgarem Pentateuchi Moſis ad commodum, & vſum vulgi Iudaici lingua Chaldaica, & communiori elaboratam, intelligit, qua vtebantur Leuitæ ex libro ad hoc ſpecialiter præparato; & hæc eſt

Vera origo, & principium Paraphraſis Chaldaica Pentateuchi.

Quod cùm Ezra Protoſcriba priùs legiſſet Hebraicè, & ſubinde Leuitæ interpretati fuiſſent Chaldaicè, hinc cœ-

eſt ille, de quo fit mentio in Cod. cit. גטין *Ghittin*, videlicet, non eſt אנקלוס בר קלונימוס *Onkelòs Bar Kolonimòs*, qui poſt mortem Titi Iudæus factus eſt. Adde, Quòd Onkelos Paraphraſtes Chaldæus vir fuit pius; at Onkelos Bar Kolonimos impius, & Magus; cùm de eo in Cod. גטין *Ghittin*, *De diuortijs* citato, cap. 3. legatur, *Titum*, & *Balaàm* per incantationem ab eo ab inferis euocatos, vbi etiam horrenda blaſphemia de Chriſto Domino ab eodem profertur. Igitur hic, diuerſus eſt ab illo.

Rurſus; alij nonnulli confundunt hunc Onkeloſum cum Aquila Pontico Sacræ Scripturæ Interprete notiſſimo; & quòd Aquila Chaldaicè *Onkelus* dicatur, refert Bellarminus *De Verbo Dei* lib. 2. cap. 3. ſed reuera, alter ab altero differt, vt videbimus in עקילס *Akilàs Aquila*.

Itaque אנקלוס *Onkelos* hic noſter, non ſub *Hillele* ſeniore ante Chriſti natiuitatem, ſed ſub אליעזר *Eliezaro* magno Hyrcani filio, & Ioſue illius Collega floruit, ad quorum vocem & directionẽ Moſis Pentateuchum, ferè de verbo ad verbum, ex Hebrço in Chaldæum tranſtulit. Non quòd ipſe primus fuerit Auctor Paraphraſis, aut, quòd ante ipſum nulla alia Paraphraſis, ſeù Tranſlatio Chaldaica Pentateuchi extiterit, cùm in ipſa captiuitate Babylonica, populus Hebræus, ex nimia affinitate linguæ Hebraicæ cum Chaldaica, Chaldaicè facilè loqui didicerit, relicta lingua Hebraica, & in Chaldaicam commutata, in quam & Pentateu-

Onkeloſus fuit filius ſororis Titi, qui vaſtauit Domum; hoc eſt Templum Ieroſolymitanum. Et R. Ghedalia Aben Iachia in *Scialſcèleth hakkab.* pag. 28. circa princip. addit -

כי הוא לא נתגייר אלא אחרי מות טיטוס (דודו) שהחריב הבית ׃

Quòd Proſelytus factus non fuit (Onkelos) *niſi poſt mortem patrui ſui Titi, qui Domum exuſſerat.*

At dicendum eſt, Onkeloſum Bar Kolonimos filium ſororis Titi, de quo in Cod. גטין *Ghittin* cap. 5. cit. non eſſe Onkeloſum Proſelytum & Paraphraſtem Chaldæum, ratio ſuadet; quia Paraphraſtes hic Chaldæus iam à temporibus Rabban Gamalielis Pauli Apoſtoli Magiſtri Proſelytus erat, illius morti interfuerat, iuſta fecerat, inſumendo in eius funere 70. libras Opobalſami, vt legitur Cod. ע״ז *Auodà Zarà, De Idololatria* cap. 1. לפני אידיהן pag. 11. circa finem his verbis :

וכשמת רבן גמליאל הזקן ושרף עליו אנקלוס הגר שבעים מנה צורי ׃

Cùm autem mortuus eſſet Rabban Gamaliel ſenior, combuſſit ſuper eum Onkeloſus Proſelytus ſeptuaginta libras Opobalſami. Rabban verò Gamaliel 17., vel, vt alijs magis placet, 18. circiter annos ante exuſtum Templum mortuus eſt; quo tempore adhuc Titus Imperator Palæſtinam non inuiſerat, multò minùs credibile eſt, in ea nepotem Proſelytum habuiſſe. Igitur Onkeloſus Paraphraſtes Chaldaicus & Proſelytus, non eſt

רג׳ ושרף עליו אנקלוס הגר כשבעים מנה צורי ׃ אם כן אנקלוס שנתגייר אין הוא אנקלוס בר קלונימוס ׃

281 ONKELO'S HAGHE'R, ONKELOSVS PROSELYTVS, apud Hebræos laudatiſſimus Paraphraſtes Chaldaicus, relicto Idolorum cultu, ad Iudæorum ſacra tranſiuit. Gentiliſmum ita abhorruit, vt portionem facultatum ſibi ex bonis parentum competentem, tanquam abominabile anathema, in Mare ſalſum, in Aſphaltitem lacum deiecerit. *Toſaph.* in cap. 5. Cod. דמאי *Damài*, ex *Iuchaſsin* pagina 52. b. Exiſtimant nonnulli ex Cod. גטין *Ghittin, De repudijs*, cap. 5. הניזקין eũ fuiſſe filium קלונימוס *Kolonimòs*, & ex ſorore, nepotem טיטוס *Titi*; an verò de Tito Imperatore intelligendum ſit, non ſatis exploratum eſt apud Auctores. Refert R. Samuel Sciullam *in Annotation.* ad lib. *Iuchaſsin* pagina 40. mentionem fieri in eod. Cod. גטין, & cap. 5. de quodam Nerone Principe militiæ, à Cæſare miſſo Ieroſolymam, qui & ipſe Proſelytus factus ſit, antequam Veſpaſianus mitteretur contra Iudæos, cuius ſoror (ſi id verum fuit) potuit fieri, vt Kolonimo in matrimonium iungeretur, ex qua natus ſit Onkelos, quæ poſtea ſequendo fratris & mariti veſtigia, Iudæorum religionem cum filio Onkeloſo ſuſceperit.

Rabbì verò Elias Germanus in procœmio ſui *Meturghamàn* expreſsè intelligi vult de Tito Imperatore, dum ait -

אנקלוס היה בן אחותו של טיטוס שחרב הבית ׃

mundi 5150. Chriſti 1390. Ergo veroſimile eſt, circa hunc annum *Peripetum*, ſeù *Enprophijàth Duran* fidem Chriſtianam ſuſcepiſſe, & poſt quatuor annos eandem deſeruiſſe, & poſtea literas ad filium ſuum *Bonettum* miſiſſe, de Chriſtiana religione deſerenda, ſub nomine אל תהי כאבותיך, cumque his expreſſis verbis & technis ad apoſtaſiam compellaſſe. Circa verò vtrumque *Nomen* & *Cognomen* idem eſſe apparet, & ſi vtrumque, ſcriptione alteratum deprehendatur Librariorum ignorantia, vt frequenter fit ab imperitis Iudęis. Iſte autem *Peripetus* ſeù *Perpetuus* ex eodem Auctore *Scialſcèleth hakkabalà* loc. cit. Scripſit -

ספר האפו"ד *Sèpher Haëphòd*, quod per ר"ת *Raſcè Theuòth Initia dictionū* indicatur, הוא אמר פריפיטו דורן *Hoc dicit Peripetus Duràn*. Alij hunc librum vocant מעשה אפוד *Maaſsè Ephòd, Opus Ephòd*, Tit. ex Exod. 28. 15. illumque diſcipulo ſuo *R. Chaſdai* dicauit. Eſt enim liber Grammaticus admodum doctus, cui præfixit eruditam præfationem de præſtantia ſtudij Sacræ Scripturæ, alijſque de rebus eò ſpectantibus.

רפא' **אנקלוס הגר** י"א הוא בר אחתיה דטיטוס תניא דבריתא בפרק השוכר פירות תניא אנקלוס הגר אומר ברוכים העושה במעותים: והוא קיבל מרבי אליעזר ומרבי יהושע ותרגם ה' חומשי תורה מפיהם ואיתא מן המשנה בגרסה במסכת מגלה פ"א: ושם לו שנת ג' אלפים אמה ליגירה: ובגטין פ' הניזקין אנקלוס בר קלוניקוס בר אחתיה דטיטוס וכו': ובתוספות בפרק ה' דדמאי מאמיר על עצמו כי הוא גר"ס וחלק עם אחיו שהיו גוים הוליכו לים המלח: ובמסכת ע"ז פרק א' גרסה שאנקלוס היה בימי רבן גמליאל הזקן סמה כ"ג

& ex Chriſtiano iterum Iudæus. Ænigmaticam Epiſtolam ſcripſit ad filium ſuum Dauidem בוניטו *Bonettum* Auenione commorantem inter Chriſtianos, qua eum ad Iudaicam ſectam reuocare nititur, frequenter hæc verba proferens: אל תהי כאבותיך *Ne ſis, ſicut* (fuerunt) *Patres tui*. Quibus, & alijs ſimilibus verbis eum ad rètinendam Chriſtianam religionem perſuadere videtur; cùm interim per hanc antiphraſim, & ſubdolam loquendi artem, ad Iudaiſmum allicere nitatur. Reperitur mſc. in Bibliotheca Vaticana cum explanatione totius ænigmatis, Anonymo Auctore. In *Scialſcèleth hakkabalà* pag. 61. b. fit mentio cuiuſdam -

פריפיטו דוראנטי *Peripeto* ſeù *Perpetui Duranti*, de eo etiam dicit hic Auctor, quòd Iudaiſmum reliquerat, & ad illud reuerſus ſit an. mundi 5154. Chriſti 1394. Vnde ſuſpicari licet, non duos, ſed vnum & eundem hominem eſſe פריפיטו & אנפרופיית: cuius rei non leue inditium eſt, & apoſtaſiæ tempus non varium, & nominis atque cognominis vtriuſque ſimilitudo. Nam circa *Tempus*, anno Domini 1394. Auenione ſedebat Clemens VII. Antipapa, & Menſe Septembri eiuſdem anni creatus ibidem fuit in Antipontificem Benedictus XIII. ſeù Petrus de Luna, qui ad conuerſionem Iudæorum opera S. Vincentij Ferrerij Ord. Pręd. vtebatur, cuius præclara facinora in conuertendis Iudęis habentur apud Auctorē *Scialſcèl. hakkab.* pagina 62. b. propè finem, ad annum

ritum reſpiciunt illa verba in textu בקריאת הלל גמור *In lectione Hallèl Ghamùr, laudis perfectæ*, vt explicatum eſt. Et hæc de Volumine & Hiſtoria Antiochi. Quis autem fuerit ille, qui hanc ſcripſerit planè ignoratur. Certum tamen eſt compilatam fuiſſe (vt expreſsè patet ex verbis & phraſi) ex Talmude Cod. שבת *De Sabbatho* cap. 2. vt ſuprà notauimus. De ea etiam fit mentio in libro דברי מלכי ישראל *Chronicorum Regum Iſraël* pag. 37. & alterius editionis pag. 84 b. הרא"ב"ד *Harrauàd in Kabala* pag. 57. In מגלת תענית *Meghilàth Taanìth* cap. 9. אמרי בינה *Imrè binà* cap. 51. *Dauid Ganz* ad annum 642. quarti millenarij מנורת המאור *Menoràth hammaòr, Lucerna* 3. tract. 4. parte 2. pag. 54. col. 3. editionis antiquæ, & pag. 48. editionis nouæ.

רפ' אנפרופיית דוראן ספרדי

היהודי בשם כוזרי ואחר כך שהומר בשם יאודי כתב אגרת אל דוד בונית בנו גם כן המומר אחר שיש באוונייוני ואומר בה לא תהי כאבותיך ובאלה הדברים כמה פעמים ניזכרים בה ובשם הסכל ובסיום כותב אותו לשמע דת המשיחיים. ולהשיב אל דת היהודים ובאגלה כי בוולשיקאלנו עם כל' ולא בוכר שם המחבר ובהאלאת הקבלה רק שם עצמו ל' בוכר שם. פריפיטו דוראנטי ואומר שהיה בשנת הקנ"ר נשמכר

ספר האפוד שאחר ברת הוא אמר פריפיטו דוראנטי ועוד אמר: ויש קבלה שהיה ושב בתשובה עד כן לשונו: וזה הספר האפוד הוא על הדקדוק וקראו מעשה אפוד וחבר אותו לכל הגדולי בנו:

280 ENPROPHIIATH DVRAN HISPANVS ex Iudæo Chriſtianus,

vltra: *Viuat Dominus, qui aſcendere fecit filios Iſraël de terra Aegypti, &c.* Dum legunt הלל גמור *Hallel gamùr, Laudem perfectam*. His vocibus innuitur ritus legendi הלל *Hallèl, Pſalmodiam* in hoc feſto, quæ parum differt ab ea, quæ legi ſolet in principio Menſis. In eo ſiquidem poſt אדני שפתי תפתח וגו' *Domine labia mea aperies &c.* & nonnullas laudes, benedictiones, & confeſſiones. Tandem benedicunt Deo, his verbis:

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו : לקרוא את ההלל.

Benedictus tu Domine Deus noſter Rex mundi, qui ſanctificaſti nos in præceptis tuis, & præcepiſti nobis לקרוא *legere* הלל *Hallèl, Laudem*: & ſtatim cantant Pſalmum 113. הללויה הללו עבדי יהוה וגו' *Hallelu-Iah, Laudate ſerui Dominum &c.* In hoc verò feſto, poſt אדני שפתי תפתח וגו' *Domine labia mea aperies &c.* quibus verbis incipiunt Orationem ſeu Officium, & recitatis ijſdem precibus ac in initio Menſis vſque ad כי לעולם קוינו לך *Chi leolàm kiuìnu lach, Quoniam ab æterno ſperauimus in te*. Poſtea adaptant ea, quæ ad hunc feſtum ſpecialiter ſpectant, & incipiunt על הנסים *Al hanniſsim, Super miraculis &c.* & pergunt ad finem, & dicto אמן *Amen*, benedicunt vt ſuprà *Benedictus Dominus &c.* וצונו לגמור את ההלל *Et præcepit nobis* לגמור *Ligmòr perficere* הלל *Hallèl, Laudem*. Deinde incipiunt canere eundem Pſalmum 113. *Hallelu Iah, Laudate ſerui Dominum &c.* Ad hunc igitur

eſt memoria feſtiuitatis, non à Deo inſtitutæ, ſed à סופרים *Sopherìm*, *Scribis*, & à חכמים *Chachamìm*, *Sapientibus*? Quòd, poſt Meſſiæ aduentum nulla facienda ſit memoria feſtiuitatum in Lege ſcriptarum, docet Propheta Ierem. cap. 16. 14.

לכן הנה ימים באים נאם יהוה ולא יאמר עוד חי יהוה אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים׃

Propterea ecce dies veniunt, dicit Dominus, & non dicetur vltrà: Viuat Dominus, qui aſcendere fecit filios Iſraël de Terra Aegypti, hoc eſt in feſtiuitate Paſchali; in Paſchate enim fiebat commemoratio exitus filiorum Iſraël de terra Ægypti, cuius, tēpore ſc. Meſſiæ, nulla ampliùs fieri debebat commemoratio, ſed tantùm mirabilium, & miraculorū per Meſſiam patratorum, vt legitur in *Medràſc* קהלת *Kohèleth* excuſo cum רבות *Rabbòth* editionis Amſtelodamenſis in fol. pag. 86. col. 1. in princ.

כמה ניסים נעשו לישראל משיצאו ממצרים ועד שלא יצאו ישראל ממצרים עליהם הוא אומר אין זכרון לראשונים וגם לאחרונים שיהיו ולמי אני נותן זכרון לנסים של עולם הבא דכתיב ולא יאמרו עוד חי יהוה אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים וגומר׃

Quot miracula patrata fuerunt Iſraëli, antequam egrederentur de Aegypto, & quot poſt illorum egreſſum? De eis ipſe dicit: Non eſt memoria priorum, & etiam poſteriorum qui erant, Eccleſ. 1. 11. *Et quorum miraculorum erit memoria? Eorum, quæ fient tempore venturo* (ſcilicet Meſſiæ) *ſicut ſcriptum eſt: Et non dicetur vl-*

nore hoc feciſſe.

Atria, quæ habent duas ianuas ad diuerſas mundi plagas conuerſas, volunt, vt in vnaquaque illarum apponatur lucerna חנוכה *Chanuccà feſtiua*, ne dicant tranſeuntes: Non eſt accenſa lucerna feſtiua ad hanc ianuam; quòd ſi iſtę ianuæ fuerint in eadem mundi plaga, tunc ſufficere volunt, in vnâ tantùm ianua lucernam appendere. Multa alia ſubtiliter & ſcrupuloſè conſtituunt iſti Doctores Iudaici circa obſeruantiam huius feſti, quæ, tam in accenſione luminaris, quàm in alijs rebus ad ipſum pertinentibus, præcipuè ad præparationem lautiſſimæ Cœnæ requiruntur; volunt, vt non parcatur crumenæ, ſed liberaliter ad conuiuia peragenda, pecuniæ expendantur. Idem feciſſe Iudam Machabæum, refert Ioſephus Hiſtoricus lib. 12. capite 20. qui & hanc ſolemnitatem cum ciuibus ſuis celebrauit; nullumque genus deliciarum reliquit, ſed pretioſiſſimis dapibus eos pauit. Optimo quidem conſilio, hoc feſtum inſtitutum fuerat à Iuda Machabæo, vel à Scribis, & Sapientibus antiquæ Synagogæ in memoriam Templi dedicationis, & reſtaurationis, atque etiam miraculoſi Olei perdurationis; ſed hodiè, deſtructo Templo, poſt aduentum Meſſiæ, vana eſt, & ſuperſtitioſa omnis huius miraculoſæ feſtiuitatis memoria. Nam ſi poſt Meſſiæ aduentum, nulla facienda eſt memoria ſolemnitatum in Lege ſcriptarum; quantò magis poſt eiuſdem aduentum, nulla facienda

lucerna ſi per 20. cubitos in altum extollatur, perinde, aiunt, ac ſi nihil factum eſſet, quia lucerna non benè proſpicietur.

Si verò aliquod imminens periculum aderit, ſi huiuſmodi lumina ad ianuam, vel ad feneſtram exponerentur, tunc dicunt, ſufficere exponere intra ianuam, vt hodie faciunt Iudęi per Italiam, vel in medio domus, vel etiam in ipſa menſa; eo tamen caſu, volunt, aliud lumen ibi reperiri commune, ne opera profana fiant ad lumen lucernæ feſtiuæ. Si autem ibi aderit pyra accenſa, ad cuius lumen, eadem opera fieri poſſint, tunc alterius lucernæ communis lumen non requirunt. Si verò congruũ viſum non fuerit opera domeſtica ad lumen flammæ ardentis pyræ, peragere; tunc neceſſe eſſe, exiſtimant, præter lucernam feſtiuam, aliam communem accendere.

Lucernam חנוכה *Chanuccà* feſtiuam *à ſurdo, à ſtulto*, aut *à puero*, vel etiam *à Gentile* incenſam, floccifaciũt, quouſque accendatur ab idoneo Iudęo.

Qui intra domum lucernam accendit, & ſubinde extra ianuam exponit, profanum exiſtimant; volunt enim eam accendi debere in loco ſuo. Ex lucerna feſtiua aliam lucernam feſtiuam accendere licere; ſed ex lucerna Sabbathina, lucernam feſtiuam accendere, nefas eſſe volunt.

Aſſumens lucernam de loco ſuo, & ſtans accendat, nihil feciſſe arbitrantur, quia (aiunt) illi qui vident dicere poterunt, id ad ſuum commodum, & non pro feſtiuitatis honore

quàlibet domo accendendam eſſe vnam lucernam, tam ſi plures homines in ea ſint, quàm ſi vnus tantùm eam inhabitauerit. In honorem autem feſti & præcepti ſolent accendere tot lucernas ſecundùm numerum hominum, qui in ea habitant. Qui volunt ampliùs honorare hoc feſtũ, ſolent prima nocte accendere tot numero lucernas, quot numero homines in ea reperiuntur. Secunda nocte replicant numerum, & ſic per totam octauam faciunt: vt v. g. ſi in ea domo ſint decem homines, prima nocte accendunt decem lucernas, ſecunda nocte accendunt 20. tertia nocte accendunt 30. quarta nocte 40 ita vt in octaua nocte inuenientur 80. lucernæ accenſæ. In Hiſpania autem vſus inualuit (inquit Bar Maijmon ibid.) vt in vnaquaque domo, ſiuè in ea vnicus tantùm homo ſit, ſiue plures inhabitent, tantùm, prima nocte vnica lucerna accendatur, ſecunda nocte duæ, tertia nocte tres, & ita deinceps, vt in octaua nocte feſti, octo lucernæ illuminatæ cernantur.

Non accendunt has lucernas, niſi poſtquàm Sol occubuerit, quòd ſi extinguantur, non eſt neceſſe vt iterum accendantur.

Oportere, has lucernas palmo ad minus in ſiniſtro latere extra ianuam domus exponere accenſas, nam ad dexteram ingredientibus, affixa eſt מזוזה *Mezuzà*. Si autem porta communis fuerit, volunt, vt inquilinus accendat lucernam ad feneſtram, quæ reſpicit publicam viam. Hæc autem

lon. Cod. שבת *De Sabbatho* cap. 2. במה מדליקין *Bammè madlikìn*, pagina 21. b. & referuntur ab Auctore libri סמ״ג *Samàgh* pag. 250. b. & in Nouellis expoſitionibus Eliæ Mizrachitæ ibid. pag. 275. b. Sed diffusè & eleganter à R. Moſe Bar Maijmon in libro זמנים *Zemanim*, *De feſtiuitatibus* הלכות חנוכה *Halachòth Chanuccà* pag. 227. editionis Venetæ in folio apud Aloyſium Bragadinum.

Primò, Quòd in honorem huius feſti ordinauerunt חכמים *Sapientes*, quòd octo dies, quæ incipiunt 25. die menſis כסליו *Chiſlèu* ſint dies שמחה *Simchà*, *Lætitiæ*, והלל *vehallèl*, *& laudis*, ומדליקין בהם הנרות *vmadlikìn bahèm hannerròth*, *& accendunt in eis lucernas* veſpere propè oſtium domus per octo noctes. Per totam octauam prohibitum eſt ieiunium & luctus, eodem modo ac in diebus פורים *Purrim*, *Feſtiuitatis Mardochai & Eſtheræ*. Accenſio autem iſta luminum ex decreto סופרים *Sopherim*, *Scribarum* inſtituta eſt. Omnes tenentur accendere has lucernas, Viri, mulieres, aduenæ, ſerui &c. Qui lucernam accendit primo veſpere feſti, tenetur recitare tres benedictiones, hoc eſt, ב׳א׳י אמ״ה *Benedictus tu Domine Deus noſter Rex mundi &c.* Qui videt accenſam, tenetur ad duas tantùm benedictiones. Cæteris verò noctibus, qui accendit, tenetur ad duas; & qui videt, ad vnam tantùm benedictionem.

Quotæ autem candelæ, ſeù lucernæ accendendæ ſint?

Reſpondent, Præceptum eſſe in qua-

ijſdem libris ratio aſſignatur, potiùs videbatur ſtatuendũ hanc Enceniorum feſtiuitatem tantùm per 7. dies celebrandam, vt fecerat Moſes in erectione Tabernaculi in deſerto. Leuit. 8. 33. & Rex Salomon in dedicatione Altaris. 1. Paralip. c. 7. 9. Soluitur dubiũ ex textu, quia Oleum, quod vix per diem, accenſis luminibus ſacris, ſufficere poterat, Dei benedictione, & miraculo vſque ad octauum diem perdurauit. In memoriam huius miraculi dicitur, ſtatutum fuiſſe ab Aſſamonæis celebrandam eſſe hanc feſtiuitatem per dies octo, vti hodie obſeruant Iudæi, & חנכה *Chanuccà*, *Dedicationem*, ſeù *Initiationem* vocant. Huius feſti dedicationis fit mentio in Euangelio Ioannis 10. 22. ſub nomine *Encaniorum*. *Facta ſunt autem Encania in Ieroſolymis, & hyems erat*. Ἐγκαίνια enim *Innouationem*, ſeù *Dedicationem* ſignificat, ſic etiam hodie apud Italos *Encaniare* dicitur, quando quis nouo aliquo indumento amicitur, vt olim etiam à tempore S. Auguſtini hæc eadem vox apud vulgus in vſu erat, vt ipſemet refert Tract. 48. in Ioan. *Iam (inquit) & vſus habet hoc verbum: ſi quis noua tunica induatur; encaniare dicitur*. Celebratur hoc feſtum 25. die Lunationis כסליו *Chiſlèu Nouembris*, quæ in Decembrem incidit, & hyems eſt. Sed ſi Quæras, Quo ritu & ceremonijs hodie hoc feſtum חנכה *Chanuccà*, *Enceniorum* celebretur à Iudæis?

Reſp. Celebrari ſecundùm ritus qui deſcribuntur in Talmude Baby-

אן

bræum *de Bello Iudaico* lib. 1. cap. 1. Communiter vocantur Machabæi à Iuda Machabæo. Cur autem ita vocatus fuerit, paulò ſuperiùs dictũ eſt.

Eleazar autem occupatus fuerat in occiſione Elephantum, & immerſus eſt in fimo Elephantum. Fabulam Rabbinicam redolet: nihil tale innuitur in libris Machabæorum, nihil apud Ioſephum rerum Iudaicarum grauem & diligentem hiſtoricum; is enim lib. 1. cap. 1. *de Bello Iudaico* de Eleazaro agens nil aliud refert, niſi facinus ab eo perpetratum in occiſione Elephantis, in quo Regem Antiochum inſidere credebat. *Qui tamen regebat Elephantem* (inquit Ioſephus) *priuatus erat, & ſi caſu fuiſſet Antiochus, nihil plus Eleazaro præſtitiſſet audacia, quàm vt ſola ſpe præclari facinoris mortem videretur optaſſe.* Audax igitur fuerat Eleazar, & non ignauus, vt tanquam Scarabeus in ſtercore volutaretur Elephantum.

Poſt hæc venerunt filij Aſſamonæi in domum Sanctuarij &c. Anacroniſmus eſt: Hæc purgatio Sanctuarij, reſtitutio Sacrificiorum, & omnium eorum quæ ad Dei cultum pertinebant in Templo, facta fuerunt ante mortem Iudæ Machabæi, & eo duce, facta eſt dedicatio Altaris octo diebus: 1. Machab. 4. 41. & ſeqq. 56. & ſeqq.

Lecythum olei &c. De eo nulla mentio in libris Machabæorum, neque apud Ioſephum Hiſtoricum. Cur autem ab Aſſamonæis ſtatutum fuerit, feſtiuitatem renouationis Templi celebrari per dies octo, nihil in ijs.

phantem quendam, & putauerat quòd ſuper illum inſideret Rex Eupator, quia viginti Elephantes erant in Caſtris eius, Et inualuit Eleazar, & percuſſit viros Græcorum à dextris & à à ſiniſtris, donec pertingeret ad Elephantem; ſed propter illius proceritatem nequiuit pugnare cum inſidentibus ſuper eum: Infixit autem gladium ſuum in ventrem Elephantis, vt cadere faceret Regem; ſtatimque reuoluitur Elephas, & cadit ſuper Eleazarum, & mortuus eſt. Planxerunt autem illum omnis Iſraël, &c.* Idem aſſerit Ioſephus lib. 1. *de Bello Iudaico* cap. 1. Huic auctoritati opponitur auctoritas libri Machabæorum loco cit. quo Eleazar iſte vocatur filius Saura, & non Mathathiæ. Cui reſponderi poterit: vel quòd in hoc loco ponatur nomen Matris; vel quòd Mathathias etiam Saura vocaretur; cùm non ſit nouum in Sacra Scriptura filium à nomine Matris aliquando vocari, & plura nomina eidem homini quandoque attribui. Quæ cùm ſint clariſſima & nota ijs, qui Sacram Scripturam ſedulò reuoluunt, ideò exempla non adducuntur.

Filij Haſſamonæi &c. Eſt cognomen Machabæorum; nam Mathathias fuit filius Ioannis, filij Simeonis Sacerdos ex filijs Ioarib, vt in 1. Machab. cap. 2. & in דברי מלכי בית שני *Chronica Regum Domus ſecundæ* pag. 85. dicitur; quòd fuerit Sacerdos magnus, & vocabatur חשמונאי *Chaſmonai*, *Haſmonæus*; ex quo omnes eius poſteri *Haſmonæi* ſeù *Aſſamonæi* dicti fuere: Vide Ioſephum He-

filium Antiochi Epiphanis , cuius exercitus erat centum millium peditum , & viginti millium equitum , & Elephantorum triginta duorũ , vidit vnam de beſtijs loricatam loricis Regis, quæ erat eminens ſuper cæteras beſtias, & viſum eſt ei, quòd in ea eſſet Rex, & cucurrit in medio Legionis interficiens à dextris & à ſiniſtris, & cadebant ab eo huc atque illuc. Et iuit ſub pedes Elephantis & ſuppoſuit ſe ei, & occidit eum: & cecidit in terram ſubter ipſum, & mortuus eſt illic. Ita ex hiſtoria Machabæorum. An verò hic Eleazar ſit idem ac Eleazar filius Mathathiæ, procul dubio ex hac hiſtoria incertum eſt. In libro דברי מלכי בית שני *Diurè Malchè Beth ſceni*, *Chronologia Regum* (tempore) *ſecundæ domus*, pag. 87.b. editionis Forbenianæ in 8. dicitur, quòd iſte Eleazar fuerit filius Mathathiæ, & frater Iudæ Machabæi: Narratur ibi prælium commiſſum inter Iudam & Antiochum Eupatorem, his verbis:

וישם מת אלעזר בן מתתיה אחי המלך יהודה שראה סכין של זהב על פיל אחד וחשב כי על אותו הפיל היה אופטור המלך רוכב כי עשרים פילים היו לו במחנה ויתחזק אלעזר ויך בגבורי יון ימין ושמאל עד שנגע אל הפיל ומפני גובהו לא היה יכול להלחם עם הרוכבים עליו ויתקע את חרבו בכרס הפיל להפיל את המלך ויכרע ונתגולל הפיל על אלעזר ומת ויספדו אותו כל ישראל וכו׳.

*Et ibi mortuus eſt Eleazar filius Mathathiæ, frater Regis Iudæ, qui viderat gladium aureum ſuper Elephan-*cerdote. Ibid. ver. 42. Hic computus non coincidit cum eo, quem Iudæi in ſuis tabulis afferunt. Vide Epochas ſupra poſitas pag. 81.

III. Expugnat Gazam, mundat ædes, in quibus fuerant ſimulachra; collocat in eis viros, qui facerent legem; munit Vrbem, & facit ſibi habitationem. Ibid. 47. & 48.

IV. Recipit Arcem Ieroſolymitanam, expulſis gentibus, vigeſima tertia die ſecundi menſis (id eſt Octobris) anno 171. & conſtituit, vt omnibus annis agerentur dies hi cum lætitia. Ibid. ver. 51. & ſeqq. Hi dies hodie non obſeruantur à Iudæis.

V. Conſtituit Ducem totius exercitus ſui Ioannem filium ſuum ſtrenuum militem. Ibid. ver. 54.

VI. Accipit Ioppen in portum, & facit introitum in Inſulas maris (mediterranei) 1. Machab. 14. 5.

VII. Renouat amicitiam cum Spartianis. Ibid. ver. 18. & ſeqq. Item cum Romanis, eiſque clypeum mille mnarum mittit. Ibid. v. 24.

VIII. Occiditur in Iericho cum Mathathia & Iuda filijs ſuis in conuiuio à Ptolemęo, & remanet Ioannes filius eius, cuius geſta ſcripta ſunt in libro dierum Sacerdotij ſui. Hic definit hiſtoria ſacra 1. lib. Machabęorum cap 16. v. 16. 23. & 24.

De Eleazaro alio fratre Machabæorum, & filio Mathathiæ nihil in Sacra hiſtoria habetur. Narratur autem 1. Machab. 6. 43. & ſeqq. egregium facinus à quodam Eleazaro filio Saura perpetratum: is enim pugnans contra Antiochum Eupatorem

tur Zabadæi, & accepit ſpolia eorum. Ibid. cap. 12. ver. 31.

Sed quia nimis incautè credit Tryphoni, exercitum validum remittendo ad propria, ſibi tantùm mille viris reſeruatis, Ptolemaide inſidiæ illi parantur, vbi capitur, interfectis omnibus, qui cum ipſo erant. Ibidem ver. 48. & ſeqq.

Tryphon autem pro libertate Ionathanis, duos filios ipſius obſides, & argenti talenta centum à Simone fratre recipit, at liberum non dimittit Ionathan, vt promiſerat, ſed crudeliter occidit illum vnà cum filijs ſuis in Baſcaman. 1. Machab. 13. v. 17. & ſeqq. Regnauit autem Ionathan ſuper Iſraël annis ſex דברי מלכי ישראל דף פ"ח' עמוד ב' *Ex Chron. Regum Iſraël* pag. 88. b.

Simon frater Ionathæ Mathathiæ ſecundus genitus regnat pro Ionatha fratre ſuo. Ibid. ver. 42.

I. Sepelit oſſa Ionathæ fratris ſui in Modin: ædificato ſuper ſepulchrum Patris ſui, & fratrum ſuorum ædificio alto viſu, lapide polito retro & ante: ſtatuit ſeptem pyramidas, vnam contra vnam, Patri & Matri, & quatuor fratribus; his circumpoſuit columnas magnas, & ſuper columnas arma, ad memoriam æternam, & iuxta arma naues ſculptas, quæ viderentur ab omnibus nauigantibus mare. Ibid. ver. 25. & ſeqq.

II. Anno centeſimo ſeptuageſimo ablatum eſt iugum gentium ab Iſraële, 1. Machab. 13. 41. Et cæpit populus Iſraël ſcribere in tabulis: Anno primo ſub Simone ſummo Sacer-

citus Iudæorum conſtituerunt *Ionatham fratrem ſuum natu minimum*. 1. Machab. 9. 30. 31.

Hic primò vindictam ſumpſit ſanguinis fratris ſui Ioannis contra filios Iambri. Ibid. ver. 36. & ſeqq.

II. Pugnauit contra Bacchidem ad ripam Iordanis, & ceciderunt de parte Bacchidis mille viri. Ib. v. 49.

III. Percuſſit Odaren, & fratres eius, & filios Phaſeron in tabernaculis ipſorum. 1. Machab. 9. 66.

IV. Iudicauit populum in Machmas, & exterminauit impios ex Iſraël. Ibid. ver. 73.

V. Oppugnauit Ioppen & obtinuit. 1. Machab. 10. 76.

VI. Pugnauit contra Apolloniũ Ducem Regis Demetrij iunioris, & in fugam vertit, & capta Vrbe Azoto ſuccendit eam igni cum reliquis Ciuitatibus per circuitum, Dagonis Fano ſuccenſo vnà cum hominibus, qui in illud fugerant, numero ferè octo millium virorum. Ibid. v. 84.

VII. Tria millia virorum fortium miſit Antiochiam in auxilium Regi Demetrio, qui vnà die occiderunt centum millia hominum in Antiochia, & Ciuitatem ſuccenderunt, & ſpolia multa prædati ſunt, Rege Demetrio liberato à rebellantium inſidijs. 1. Machab. 11. 48.

VIII. Pugnauit in campo Aſor contra Caſtra alienigenarum primò infeliciter, ſed poſtea reintegrato exercitu, victoriam de inimicis reportauit, cæſis de alienigenis tribus millibus virorum. Ibid. ver. 72. & ſeqq.

IX. Percuſſit Arabas, qui vocan-

propiauit Iudas, & exercitus eius in prælium: & ceciderunt de exercitu Regis ſexcenti viri. 1. Mach. 6. 42.

XVIII. Exijt, tempore Alcimi impij Sacerdotis, in omnes fines Iudææ, & fecit vindictam in filios deſertores. 1. Machab. 7. 24.

XIX. Pugnauit contra Nicanorem in Capharſalama, & ceciderunt de exercitu Nicanoris ferè quinque millia virorum. Ibid. ver. 32.

XX. Secundò, pugnauit contra Nicanorem, & occiſus eſt Nicanor tertia decima die Adar, Februarij. Ibid. v. 43. Decretum fuit omnibus annis diem iſtam celebrandam eſſe cum lætitia tertia decima die menſis Adar, Februarij. Ex eod. ver. 49.

XXI. Conſtituit amicitiam cum Romanis. 1. Mach. 8. 23. & ſeqq.

XXII. Vltimò, poſuit Caſtra in Laiſa contra Bacchidem, & tria millia viri electi erant cum eo; ſed iſti videntes exercitum inimicorum eſſe viginti millium virorum, & duorum millium equitum, animo conſternati, multi ſubtraxerunt ſe de caſtris, & non remanſerunt ex eis niſi octingenti viri. Cum his paucis contra tantam multitudinem, commiſſo prælio, cecidit Iudas, & cæteri fugerunt. 1. Machab 9. v. 5. & 18. Ionathas, & Simon tulerunt Iudam fratrem ſuum, & ſepelierunt eum in ſepulchro Patrum ſuorum in Ciuitate Modin. Ibid. ver. 19. Multa alia operatus eſt fortiter Iudas, quæ non ſunt ſcripta, teſte eodem Machabæorum libro, citato cap. ver. 22.

Poſt mortem Iudæ, Ducem exerci-

IX. Occupauit Ciuitatem Boſor in deſerto Galaad, & occidit omnem maſculum in ore gladij, & ſuccendit eam igni. Ibid. ver. 28.

X. Percuſſit iterum Timotheum; & deſiderati ſunt ex illius exercitu ferè octo millia virorum. Ibid. v. 34.

XI. Cæpit Vrbem Maſphà, occidit in ea omnem maſculum, ſumpſit ſpolia eius, & ſuccendit eam igni. Ibid. ver. 35.

XII. Cæpit etiam reliquas Vrbes Galaaditidis regionis, Ibidem ver. 36.

XIII. Pugnauit tertiò contra Timotheum, & Arabes auxiliarios, & contriuit eos; capta Carnaim Vrbe, & Fano ſuccenſo, quo ſe receperant inimici. Ibid. v. 43. & ſeqq.

XIV. Percuſſit in Ciuitate Ephron omnem maſculum, accepit ſpolia eius, eradicauit eam, & tranſiuit per Vrbem euerſam ſuper interfectos. Ibid. ver. 51.

XV. Iterum pugnauit contra filios Eſau in terra Auſtrali, & percuſſit Chebron & Villas eius, muros, & turres eius ſuccendit igni. Ib. v. 65.

XVI. In Azoto, diruit aras Idolorum, & ſculptilia Deorum ſuorum ſuccendit igni, & cæpit ſpolia Ciuitatum, 1. Machab. 5. 68.

XVII. Oppugnauit Arcem in Ieruſalem, ſed ſuperuenientibus centum millibus peditum, & viginti millibus equitũ, & Elephantibus triginta duobus, doctis ad prælium exercitus Regis Antiochi Eupatoris filij Regis Antiochi Illuſtris iam defuncti, receſſit ab oppugnatione Arcis, & ap-

Dorymini, Nicanorem, & Gorgiam. ver. 38. & percuſſit exercitum Gorgiæ, 1. Machab. cap. 4. 14. & ſeqq.

IV. Iterum pugnauit contra exercitũ Lyſiæ, & victoriam reportauit, 1. Mach. 4. 34. Poſtea mundauit Templum, demolitus eſt Altare profanatum; elegit Sacerdotes, reſtituit ſacrificia, Ibid. ver. 38. & ſeqq. & inſtituit feſtũ dedicationis 25. Menſis Casleu, Nouembris, Ibid. ver. 59. & ſeqq. Poſt purgatum Templum à Machabæis, nunquam deinceps Idola coluerunt Iudæi. Vndè hoc diuturnum exilium Idololatriæ aſcribere non poſſunt, ſed Meſſiæ crucifixioni adſcribendum.

V. Contra filios Eſau in Idumæa, & percuſſit eos plaga magna, 1. Machab. 5. v. 3.

VI. Concluſit filios Bean in turribus, & incendit turres eorum igni cum omnibus, qui in eis erant, quià erant Iudaico populo in laqueum, & in ſcandalum, inſidiantes ei in via, 1. Machab. 5. 4.

VII. Contra filios Ammon, & Timotheum Ducem ipſorum pugnauit fortiter, & diuerſis in prælijs percuſſit eos, atque contriuit. Ib. v. 6.

VIII. Superuenientibus inimicis à Ptolemaida, & Tyro, & Sidone in Galilæam, & à Galaad in circumiacentes Iudæorum terras, mittit Simonem fratrem ſuum in Galilæam, & ipſe cum Ionatha alio fratre ſuo pergit in Galaaditim, relicto Ioſepho filio Zachariæ & Azaria Ducibus populi in Iudæa ad cuſtodiam, 1. Mach. 5. v. 10. & ſeqq.

V. Ionathan, qui cognominabatur Apphus. At in hac hiſtoria primò ponitur Iudas, qui vocatur Primogenitus. Simon ſecundus. Ioannes tertius. Ionathan quartus, & Eleazar quintus. Cùm Iudas tertio numeretur loco in Machabæorum libro canonico, non eſt credendum, quòd fuerit primogenitus. Conſtituit autem Mathathias duos filios ſuos ſuper omnes alios fratres, Simonem, vt potè, quia conſilio, & prudentia pollebat, tamquam Patrem cæteris præfecit. Iudam autem, vt vir erat bellicoſus, Ducem exercitus Iudæorum contra Græcos elegit, & ideò in initio capitis 3. 1. Machab. dicitur: *Et ſurrexit Iudas, qui vocabatur Machabæus, filius eius pro eo*; hoc eſt, vt bella Domini bellaret ſicut ipſe Mathathias fecerat. Vocabatur autem Machabæus ab Epigraphe in vexillo ſuo militari inſcripta מכבי *Machabai*, cuius ſingulæ literæ ſunt initia dictionum illius verſiculi ,מ כמכה באלם יהוה *Mi-chamòcha baelim Adonài, Quis ſicut tu in Dijs Domine?* Exod. 15. v. 11. Fortiter pugnauit primò contra Apollonium, & occidit illum, & abſtulit gladium eius, & pugnauit in eo omnibus diebus. 1. Machab. 3. 11. & 12.

II. Contra Seronem Principem exercitus Syriæ, & fugauit eum, Ibidem ver. 13. & ſeqq.

III. Contra Lyſiam hominem nobilem, ver. 32. & ſocios quos elegerat, nempè Ptolemæum filium

ורת רחבה phraſis Rabbinica dicenda eſt.

Numerus interfectorum &c. *ſeptingenta millia, & ſeptuaginta duo millia &c.* Prorsùs incredibile, paucos cum Ioanne milites, occidiſſe tot centena millia ex Gręcis & Gentilibus. Credebam priùs fuiſſe mendum Typographicum, ſed cùm meum exemplar cum alijs contuliſſem, omnia adinueni habere.

מספר ההרוגים אשר הרג ביום ההוא שבע מאות אלף ושנים ושבעים אלף זכר.

Numerus interfectorum, qui interfecti ſunt in illa die, ſeptingenta millia, & ſeptuaginta duo millia &c.

Mulier quoque, quæ poſt mortem viri ſui octauo die circumciderat puerum &c. Simile aliquid legitur in 2. Machab. cap. 6. v. 10.

Eamus & habitemus in ſpelunca &c. videtur ſuffuratum ex eodem loco Machabæorum ver. 11. vbi legitur: *Alij verò ad proximas coëuntes ſpeluncas, & latenter Sabbati diem celebrantes, cùm indicati eſſent Philippo, flammis ſuccenſi ſunt, &c.*

In diebus Saulis Prophetæ. Vocat Saulem Prophetam, quia 1. Samuel. cap. 19. 24. dicitur; הגם שאול בנביאם *Num etiam Saul inter Prophetas?*

Iudas primogenitus &c. Alio ordine quinque filij Mathathiæ numerantur 1. Machab. 2. 2. Primus, Ioannes, qui cognominabatur Gaddis. II. Simon, qui cognominabatur Thaſi. III. Iudas, qui vocabatur Machabæus. IV. Eleazar, qui cognominabatur Abaron. Et V. Io-

iuſmodi autem initium ponunt Iudæi ad annum mundi 3653. hoc eſt 65. annis poſt computum Græcorum in libris Machabæorum indicatum.

Et miſit Nicanorem Proregem &c. Ergo duos Proreges habebat Antiochus; potuit hoc eſſe, vt Bagris Pręfectus vnius Prouinciæ eſſet, & Nicanor alterius. Sed Nicanor, qui hic dicitur *ſecundus à Rege*, in libro 1. Machab. cap. 3. 38. amicus tantùm Regis vocatur, & Lyſias Prorex Antiochi, illum cum aliquot alijs, Ducem exercitus elegit, & cum quadraginta millibus virorum, & ſeptem millibus equitum miſit in terram Iuda. Et quamuis Ieruſalem ingreſſus eſſet, & aſcendiſſet in montem Sion, & irridens Sacerdotes, eos ſpreuiſſet, & polluiſſet, 1. Machab. 7. 33. 34. attamen non legitur ædificaſſe Aram in Templo, neque ſuem, aut alia animalia ibidem ſacrificaſſe, vt legitur in hac Hiſtoria.

Cùmque hæc audiuiſſet Ioannes filius Mathathiæ &c. De Ioanne filio Mathathiæ nihil tale legitur in libris Machabæorum. Sed Nicanor occiſus eſt in prælio, vt legitur ibidem lib. 1. cap. 7. 43. tertia decima die Menſis *Adar*, id eſt Februarij, & eius capite ac dextera amputatis, ſuſpenſa ſunt contra Ieruſalem. Ibidem ver. 47.

Fecit ſibi gladium duorum palmorum &c. Inueriſimile eſt fuiſſe hunc gladium quadratæ menſurę, & ex quolibet latere palmaris; quomodo ergo non acutus gladius infigi potuerit in cor Nicanoris? Itaque ורת ארכה

cognoſcitur ex locis libri 1. Machabæorum, & Hiſtoria Ioſephi Hebræi paulò ſuprà citati. Vrbis verò Bagridis è regione Antiochiæ ædificatæ à Bagride, hactenus vllum Geographum meminiſſe non reperi.

In anno Vigeſimo tertio Regni eius, ipſe eſt annus 213. ab ædificatione Domus Dei, id eſt Secundi Templi Ieroſolymitani. Hic computus non concordat cum eo, qui in Tabulis Hebræorum reperitur: nam Templi ſecundi ædificatio ponitur in anno 3408. ab Orbe condito: Principium verò Regni Machabęorum ex iiſdem Tabulis ſtatuitur anno mundi 3653. Anno igitur 245. ab ædificatione ſecundi Templi, cœpit Regnum Machabæorum, triginta duobus annis ſegniùs, quàm ſtatuatur in textu. Et tamen Regnum Machabæorum fundatur circa initium Antiochenæ tyrannidis: ergo non multum temporis ab ea diſtat. Enormius idem calculus aberrat ab eo, qui habetur in libris Machabæorum lib. 1. cap. 1. v. 11. In anno 137. Regni Græcorum cœpit regnare Antiochus Illuſtris: & anno 145. ſtatuit Idolum ſuper Altare Dei, octo annis poſtquam regnare cœperat. At initium Regni Græcorum Hebræi ſtatuunt ad annum mundi 3443. vt ex illorum Tabulis, quibus ſi addentur 145. anni, qui fluxerunt ab initio Regni Græcorum ad ſtatutum Idolum ſuper Altare, fiet ſumma 3588. à creatione mundi vſque ad profanationem Altaris, poſtquam non longè cœpit initium Regni Machabæorum. Huiuſ-

Antiochus igitur non magnam Antiochiam condidit, ſed Epiphaniam, quam Stephanus Byzantius in Lydia collocat, & ab Antiocho Epiphane ita nominatam exiſtimat. Magna enim Antiochia, vt refert Strabo libro 15. à Seleuco Nicanore condita eſt, & ob honorem patris, à ſuo nomine Antiochia appellata. Et cap. 39. v. 5. Ieremiæ, videtur, quòd חמת *Chamàth* potiùs ſit nomen Regionis quàm Ciuitatis, & רבלתה *Riblàtha* nomen Vrbis, in qua à Nabuchdonoſore ad iudicium vocatus eſt צדקיהו Sedecias.

Bagris etiam Prorex ædificauit &c. Bagris videtur eſſe Bacchides, qui primùm partes Antiochi Epiphanis ſequebatur, & cui tota Meſopotamia credita erat; ſed poſtea ad Regem Demetrium ſe conuertit. Ioſeph. Hiſt. lib. 12, cap. 15. & 1. Mach. cap. 7. In Chronica Regum Iſraël pag. 86. circa fin. inter Duces exercitus Lyſię connumeratur בגרים *Bagris*, his verbis:

ולִסיאת חצה מחנהו לשלשה כיתות וישם עלהם שלשה ראשים ניקנור ובגרים ותלמי.

Lyſias autem diuiſit exercitum in tres phalanges, & poſuit ſuper eas tres Duces Nicanorē, Bagridem, & Ptolemæum. Concordat cum textu 1. Machab. 3. 38. vbi legitur: *Et elegit Lyſias Ptolemæum filium Dorymini, & Nicanorem, & Gorgiam.* Fortaſſis Gorgias eſt idem Bagris, ſeu Bacchides; nam ſicut Nicanor ad partes Demetrij tranſierat, 1. Machab. 7. v. 27. ita & Bacchides idem feciſſe

odore etiam illius & fœtore exercitus grauaretur; nemo enim eum poterat propter intollerantiam fœtoris portare; nam in geſtatorio portabatur. *Igitur homicida & blaſphemus peſſimè percuſſus, & vt ipſe alios tractauerat, peregrè in montibus miſerabili obitu vita functus eſt.* v. 28. In 1. lib. Mach. c. 6. 8. dicitur: Antiochum in Babyloniam reuerſum incidiſſe in languorem præ triſtitia, quia mala, quæ facere vellet, non pro voto euenerant ſicut cogitauerat, & mortuum eſſe ibi anno centeſimo quadrageſimo nono Regni Græcorum. Et quia extra patriam defunctus eſt in longinqua regione, ideò 2. Mach. 9. 28. dicitur, *peregrè in montibus miſerabili vita functus eſt*. Ex hoc diuerſo modo loquendi in 1. & 2. Machab. libro apparet plures fuiſſe Auctores hiſtorię Machabæorum, vt etiam obſeruat Sixtus Senenſis in Bibliotheca ſancta, & alij.

Ipſe ædificauit Ciuitatem magnam in littore maris &c. & vocauit Antiochiam. Antiochia Syrię Metropolis ad Orontem fluuium ſita, Hebræis חמת רבה *Chemàth, Rabbà*, teſte Hieronymo in Amos cap. 6. & Targum Ieroſolymit. Geneſ. 10. 18. vbi pro ואת החמתי, vertit וית אנטוכיא *& Antiochïam*. Et רבלה *Riblà* vel רבלתה *Riblàtha* ex eodem Hieronymo in Ezechiel. cap. 47. Vocatur magna, ad diſtinctionem alterius חמת *Chemàth*, quæ etiam tempore D. Hieronymi in Ezech. cap. cit. *Epiphania*, ab Antiocho crudeliſſimo Tyrannorum, nomine commutato, vocabatur.

Tandem impius Antiochus percutitur à Deo inſanabili, & inuiſibili plaga, 2. Machabæorum 9. v. 5. *Orabat autem hic ſceleſtus Dominum à quo non erat miſericordiam conſecutus*, Ibid. ver. 13. quià ſceleſtus erat, nec verè pœnitens. Quænam fuerit iſta inſanabilis & inuiſibilis plaga? Genebrardus in Chronologia putat fuiſſe Muſcam, quæ in eius nares inuolarat, & maximo cruciatu eius interiora ſenſim depaſcebatur: adducit Hebræorum teſtimonium in Tractatu *De Diuortijs*; ſed in eo Tractatu nil tale reperire potui. Legitur quidem Cod. גטין *De Repudijs* ſeù *Diuortijs* cap. 5. הניזקין, quòd in nares Titi Imperatoris poſt deſtructum Templum, Muſca quædam minima, quam יתוש *Iatùſc* vocant, inuolauerat, & in cerebri cellulas ingreſſa, ita excreuerat ſeptem annorum ſpatio, vt poſt mortem illius, diſſecto cerebro, inuenta fuerit magnitudine Pipionis, ponderis duarum librarum. Sed de Antiocho nulla ibi fit mentio: forſan Genebrardus, per errorem, id quod Talmudiſtæ aſſerunt accidiſſe Tito, Antiocho eueniſſe crediderit. Qualitas autem mortis huius impij non eſt in dubio reuocanda, cùm apertiſſimè Scriptura dicat 2. Mach. cap. 9. 5. 6. 9. 10. eum correptum fuiſſe dolore diro viſcerum, & amaris interiorum tormentis; cùm verò de curru caderet, quo impetuosè vehebatur, graui corporis colliſione membra vexata eſſe, ita vt de corpore illius vermes ſcaturirent, ac viuentis in doloribus carnes eius effluerent,

An-

ANTIOCHVS MAGNVS REX ASIÆ

1. Machab. cap. 8. v. 6.

Seleuchus Philopat. Antiochi M. filius

Demetrius filius 1. Machab. 7. 1. Occiditur in prælio ab Alexandro 1. Machab. 10. 50.

Demetrius filius 1. Mach. 10. 67. Capitur ab Arſace Rege Perſidis & Mediæ 1. Machabæor. 14. 3.

Antiochus filius 1. Machab 15. 1. In hoc deſinit Machabæorum hiſtoria.

Antiochus Eupator filius 1. Machab. 6. 17. & 2. Machab. 13. 1. In quo abſoluitur 2. Machabæorum liber.

Antiochus Epiphanes, ſeù Illuſtris alter filius, 1. Machab. 1. 11. Moritur in Babylonia 1. Machab. 6. v. 4. & 16.

Alexander filius 1. Machab. 10. 1. Amputatur ei caput à Zabdiele Arabe 1. Mach. 11. 17.

Antiochus filius adoleſcens 1. Machab. 11. 54. Dolo occiditur à Tryphone 1. Machab. 13. 31.

Tryphon regnat pro Antiocho 1. Machab. 13. 32. Fugit naui in Orthoſiada 1. Machab. 15. 37. De quo nil aliud in Machabæorum hiſtoria.

Tan-

igni, ſcindentes eos. Ibid. ver. 57. & ſeqq. Eodem tempore toto triduo octoginta millia Iudæorum Ieroſolymis interfecit, quadraginta millia in ſeruitutem redegit, non pauciora vendidit. 2. Machab. 5. 14. & ablatis de Templo mille & octingentis talentis, quod videtur factum eſſe ab ipſo Antiocho, quando prima vice Templum expilauerat, reuertitur velociter Antiochiam, vt ex 2. Machab. cap. 5. v. 21. Mutato Templi nomine, quod *Iouis Olympij*, cognominauit, & alteri in monte Garizim pro Cuthæis ædificato, *Iouis Hoſpitalis* nomen indidit. 2. Machab. 6. v. 2. Tam ſæuus & crudelis Tyrannus fuit hic Antiochus, vt Veteris Teſtamenti Antichriſtus crederetur, & de eo intelligenda eſſet Prophetia Danielis cap. 11. Superbè & tyrannicè ſemper regnauit, vnde exoſus & inuiſus omnibus fuit, & inter poſteros eius, & fratris Seleuci, magna & longa de Regni Syriæ iure, & poſſeſſione orta eſt concertatio. Series Regum, qui in Syria tempore Machabæorum certauerunt de Regno, habetur in hoc Schemate.

AN-

rum acerrimus hoſtis, Dei, & Eccleſiæ inimicus. Anno 134. Regni Græcorum aſcendit Ieroſolymam, expilat Templum, Altare aureum, & vniuerſa vaſa aurea, & argentea, & theſauros occultos, quos inuenit, abſtulit, comminuit omnia, & abijt in terram ſuam. 1. Machab. cap. 1. v. 22. & ſeqq.

Poſt duos annos per miniſtros ſuos percuſſit Ieruſalem, Ciuitatem Dauid in Arcem reduxit, & literas ſcripſit omni Regno ſuo, vt eſſet omnis populus vnus, & relinqueret vnuſquiſque legem ſuam. Ibid. v. 43. & ſeqq. Hinc prohibita ſunt holocauſta, & ſacrificia, obſeruatio Sabbathi, & aliarum ſolemnitatum. Iuſſit ædificari Aras, & Templa, & Idola, & immolari carnes Suillas, & pecora communia, & relinquere filios incircumciſos. 1. Machab. 1. v. 48. & ſeqq.

Anno 145. die 15. Menſis כסלו *Caſleu Nouembris*, ædificauit Idolum ſuper Altare Dei, & per vniuerſas Ciuitates Iuda ædificauit Aras; & ante ianuas domorum, & in plateis incendebant thura, & ſacrificabant: & libros Legis Dei combuſſerunt

Hinc eſt, quòd filij Iſraël à die illo, in omnibus tranſmigrationibus ſuis, cuſtodiunt dies iſtos, & vocant eos dies Conuiuij, & lætitiæ, dum legunt הלל גמור *Hallèl Gamùr, & hoc, à quinta & vigeſima* (die) *Menſis* כסליו *Caſlèu Nouembris, vſque ad tertiam diem Menſis* טבת *Teuèth Decembris. Dies autem iſtos ſtatuerunt & receperunt ſuper ſe, ſuper filios ſuos, & ſuper filios filiorum ſuorum vſque in æternum Sacerdotes & Leuitæ, & etiam Doctores, qui fuerunt in Domo ſanctificationis, & non receſſerunt à ſemine noſtro, ex nunc & vſque in ſeculum. Deus, qui fecit cum eis miraculum & mirabile, faciat nobiſcum miracula & mirabilia, & firmum ſit in nobis illud, quod ſcriptum eſt* Hoſ. 2. 15. *Iuxta dies egreſſionis tuæ de Terra Aegypti, videre fac nos mirabilia, Amen.*

Notæ in Hiſtoriam Antiochi.

Antiochi Regis Græcorum &c. Iſte eſt Antiochus cognomento Epiphanes, hoc eſt *Nobilis* ſeù *Illuſtris*. Hic obſes Romanis traditus fuerat à Patre ſuo Antiocho Magno, quando à Romanis victus, Romam captiuus ductus fuerat: ſed eo defuncto, clàm Antiochus filius Roma aufugiens in Syriam venit, Regnum Syriæ fratri ſuo Seleuco ſurripit, & contra Ptolemæum Regem Ægypti pugnans, eius Regno potitur; ſic cœpit regnare ſuper duo Regna 1. Machab. 1. 18. Superbus Rex & furioſus, ita vt propter inſolentiam Επιμανὴς communiter vocaretur. Inprimis, fuit Iudæorum

eo, ingreſſus in ſcapham fugit in Prouinciam maritimam. Omnis locus, quò erat venturus, rebellabatur in eum, & vocabant illum הבורח *Habborèach FVGIENTEM. Poſt hæc venerunt filij HASSAMONAEI in Domum Sanctuarij, & ædificauerunt portas confractas, & clauſerunt rupturas, mundauerunt Atrium à cadaueribus, & ab immunditijs; quæſierunt Oleum Oliuæ purum ad accendendum candelabrum, & non inuenerunt niſi tantùm LECYTHVM* (Olei) *obſignatum annulo Sacerdotis magni, & cognouerunt quòd eſſet Oleũ mundum, ſed in eo non erat; niſi tantum quantum ſufficere poterat per vnicum diem. Sed Deus cæli, qui inhabitare fecit nomen eius, dedit benedictionem, & accenderunt* (Lucernas) *ex eo per octo dies. Ideò ſtatuerunt filij Haſſamonæi ſtatutum, & decretum rectum, & filij Iſraël cum eis pariter, vt agantur, octo diebus iſtis, dies conuiuij & lætitiæ, ſicut in cæteris ſolemnitatibus deſcriptis in Lege, & vt accendantur in eis Lucernæ ad docendum, quòd fecerit eis Deus victorias. Et idcircò, prohibitum eſt in his plangere, aut decernere Ieiunium & afflictionem, exceptis illis, quæ olim in vſum erant. Et orauerunt coram Deo ſuo. Verum, Haſſamonæi, & filij eius, & fratres eorum, non decreuerunt in eis, vt ceſſarent omninò ab operibus ſeruilibus: & à tempore illo non fuit ampliùs ibi Regnum Græcorum. Et iſta acceptarunt Regnum Haſſamonæorum, & filij filiorum ipſorum à tempore hoc, vſque ad deſolationem Domus Dei per 206. annos.*

lium meum, ne pugnes contra paucos viros: quòd ſi pugnaueris, pudore afficieris coram omnibus Regibus. Idcircò ſcribe, & mitte Epiſtolas per omnes Prouincias Regni tui, vt veniant Principes exercituum, neque ex eis remaneat quiſquam; Elephantes quoque induti loricis cum eis veniant.

Iterum ſurrexit Bagris impius, & venit in Ieruſalem, ſcidit murum, euulſit Adytum, & fregit ex Sanctuario tres portas diſruptas, lapideſque plurimos (Sanctuarij) in puluerem comminuit. Cogitauerat in corde ſuo, atque dicebat: Nunc præualere in me non poterunt, quia exercitum multum habeo, & manum validam; at Deus cæli non putauit hoc. Cùmque hæc audiuiſſent quinque filij Mathathiæ, ſurrexerunt, & venerunt in Maſpha Galaad, vbi erat reſiduum (refugium) Domus Iſraël in diebus Saulis Prophetæ, ieiunium indixerunt; ſederunt in puluere, vt quærerent miſerationes coram Deo cælorum. Tunc cecidit in cor eorum conſilium bonum: IVDAS primogenitus, Simeon ſecundus, tertius Ioannes, quartus Ionathan, quintus Eleazar. Benedixit eis Pater eorum, & ait: Iudas, celebrabo te ſicut Iudam filium Iacobi, qui aſſimilatus eſt Leoni. Simeon fili mi, celebrabo te ſicut Simeonem filium Iacobi, qui occidit habitatores Sichem. Ionathan fili mi, celebrabo te ſicut Ionathanem filium Saulis, qui Philiſtæos occidit. Eleazar fili mi, celebrabo te ſicut Phinees filium Eleazaris, qui zelatus eſt pro Deo ſuo, & liberauit filios Iſraël. Contra hunc (Bagridem) exierunt quinque filij Mathathiæ eodem die, & pugnauerunt contra populos, & occiderunt ex eis occiſione multa, & occiſus eſt (etiam) Iudas. Ea hora, cùm vidiſſent filij Mathathiæ, quòd occiſus eſſet Iudas, reuerſi ſunt, & venerunt ad Patrem ſuum, qui dixit eis; Cur reuerſi eſtis? Reſponderunt, atque dixerunt: Quia interfectus eſt frater noſter, qui omnibus nobis præſtantior erat. Reſpondit Mathathias Pater eorum, & dixit: Ego egrediar vobiſcum, & præliabor contra populos, ne fortè pereat Domus Iſraël, & vos turbabimini pro fratribus veſtris. Et egreſſus eſt Mathathias in die illa cum filijs ſuis, & pugnauerunt contra populos: Et Deus cæli dedit omnes potentes virtute in manum ſuam, & occidit ex eis occiſione prægrandi, omnem apprehendentem gladium, omnem tendentem arcum; Principes exercitus primarios: non relictum fuit ex eis reſiduum: & fugerunt reliqui populi in Vrbes maritimas. ELEAZAR autem occupatus erat in occiſione Elephantum, & immerſus eſt in fimo Elephantum. Cùm autem quæſiuiſſent illum, inuenerunt eum immerſum in ſtercore Elephantum.

Et lætati ſunt filij Iſraël, quòd traditi eſſent inimici eorum in manus ſuas, quoſdam ex eis combuſſerunt igni, alios extinxerunt gladio, reliquos ſuſpenderunt ligno. Bagridem autem impium, qui populum ſuum (ſc. Dei) errare fecerat, Iſraëlitæ combuſſerunt. Tunc Antiochus Rex cùm audiſſet, quòd interfectus eſſet Bagris impius, & omnes Principes exercitus, qui erant cum

rum. In tempore illo, dixerunt filij Iſraël vnus ad alterum. Eamus & habitemus in ſpelunca, ne fortè profanemus diem Sabbathi. Relatum eſt hoc corā Bagride. Tunc Bagris impius miſit prædones, qui venerunt & ſteterunt ad introitum ſpeluncæ, dixeruntque: O Iudæi egredimini, venite, manducate panem noſtrum, & bibite de vino noſtro, & facite opera noſtra. Reſponderunt filij Iſraël, & dixerunt ad inuicem: Domini memores ſumus, qui præcepit nobis in monte Sinai: Sex diebus operaberis, & in die ſeptimo quieſces. Nunc præſtat nobis mori in ſpelunca, quàm profanare Sabbathi diem. Cùm autem vidiſſent nolle Iudæos ad ſe venire, tulerunt ligna, eiſque appoſitis ad oſtium ſpeluncæ, igni combuſſerunt, mortuique ſunt virorum atque mulierum circiter mille. Poſt hæc egreſſi ſunt filij Mathathiæ, Ioannes, & quatuor fratres eius, & pugnauerunt contra populos. & interfecerunt plurimos; quia ſperauerunt in Domino Deo cælorum. Tunc Bagris impius ingreditur in nauiculam, & fugit ad Antiochum Regem, & cum eo alij qui ſecum euaſerant ex prælio. Reſpondit autem Bagris, & dixit Antiocho Regi: O Rex, ſtatue præceptum, vt auferatur à Iudæis Sabbathum, Calendæ, & Circumciſio, fraus magna, & inobedientia in eis eſt. Quòd ſi omnes populi, nationes, & linguæ pugnauerint contra eos, præualere non poterunt contra quinque filios Mathathiæ. Iſti fortiores Leonibus ſunt; Aquilis agiliores, Vrſis promptiores. Nunc autem Rex, placeat tibi conſilium

OB MORTEM FORTIVM.

Et factum eſt, cùm audiſſet Antiochus Rex, quòd occiſus eſſet Nicanor Prorex, anguſtia nimia fuit illi, & miſit, vt ad eum veniret Bagris impius, qui errare fecerat populum ſuum. Et reſpondit Antiochus, & dixit ad Bagridem: Nonnè noſti, aut non audiuiſti, ea quæ fecerunt mihi filij Iſraël? Interfecerunt exercitum meum, deprædati ſunt caſtra mea, & Principes meos. Nunc ſuper ſubſtantias veſtras, & ſuper domos veſtras, ipſi fiduciam habent. Venite, & aſcendamus, & auferamus ab eis fœdus, quod pepigit cum eis Deus cælorum, Sabbathum, Neomeniam, & Circumciſionem. Tunc Bagris, & omnis acies eius venerunt in Ieruſalem, & interfecerunt in ea interfectione multa; & decreuit in ea decretum perfectum, ſtabile, contra Sabbathum, Neomeniam, & Circumciſionem. Hoc factum eſt, ſecundùm quod locutus fuerat Rex: abſconderunt ſe, inuenerunt virum, qui circumciderat filium ſuum, adduxerunt virum, & matrem eius, & proiecerunt eos coram infantulo. Mulier quoque, quæ poſt mortem viri ſui octauo die circumciderat puerum, cum eo deiecit ſe de muro Ieruſalem; reſpondenſque dixit: Tibi dicimus Bagris impie: Fœdus Patrum noſtrorum non intermittemus, Sabbathum, Calendæ, & Circumciſio à filijs filiorum noſtrorum non recedent. Et proiecit filium ſuum in terram, corruitque poſt ipſum, & ambo mortui ſunt. Multi alij de filijs Iſraël idem fecerunt in diebus illis, & non mutauerunt fœdus Patrum ſuo-

tem meam facere volueris, accipito nunc Suem, & mactato illum ſuper Aram (Idolorum) *& indueris veſtimentis Regijs, & equitabis ſuper equum Regis, & eris tanquam vnus ex dilectis eius. Cùm autem hæc audiuiſſet Ioannes, reſpondit ei: Domine mi, timeo ego filios Iſraëlis, ne fortè audiant hæc, & lapident me. Nunc egrediantur omnes à facie tua, vt neſciant, quid ego facturus ſim. Tunc iuſſit Nicanor egredi omnes. Eleuauit Ioannes filius Mathathiæ oculos ſuos in cælum, & aptauit orationem ſuam coram Deo ſuo, & dixit: Deus meus, & Deus Patrum meorum Abrahami, Iſaaci, & Iacobi: & ſic ſubiunxit: Quæſo ne tradas me in manum incircumciſi iſtius, vt eat, & laudet in domo Daghon Dei ſui; & dicat: Deus meus tradidit illum in manus meas. Eà hora inſiliens tribus greſſibus ſuper illum, & infixit gladium in cor eius, & proiecit illum vulneratum in atrium Templi coram Deo cælorum. Reſpondit Ioannes, & dixit: Deus mi, ne imputes mihi in peccatum, quia modò occidi eum in Sanctuario, ne omnes populos, qui cum eo venerant, irritaret contra Iudæos, & Ieruſalem. Tunc exijt Ioannes filius Mathathiæ in die illa, & pugnauit contra populos, & occidit eos occiſione magna. Numerus interfectorum, qui interfecti ſunt in die illa, ſeptingenta millia, & ſeptuaginta duo millia inter ſe cæſi ſunt. In redeundo ædificauit columnam ob nomen eius, & vocauit eam* מְמִית הַחֲזָקִים *Mimmèth hachazakim, oculis Principum, & in oculis totius exercitus illius. Ea ipſa hora ſurrexit Antiochus Rex, & miſit Nicanorem Proregem cum exercitu magno, & populo multo, & venit ad Vrbem Iudæ, in Ieruſalem, & interfecit in ea plurimos, & ædificauit Aram* (Idolorum) *in Sāctuario, in loco, in quo Deus Iſraël dixerat ſeruis ſuis Prophetis: Ibi habitare faciam Diuinitatem meam in æternum. In eo loco mactauerunt Suem, & induxerunt ſanguinē eius in Atrium ſanctitatis. His ita peractis, cùmque hæc audiuiſſet Ioannes filius Mathathiæ Sacerdos magnus, repletus eſt ira, & furore, & ſplendor vultus eius immutatus eſt. Et conſilium inijt in corde ſuo, quid ſibi in hoc caſu agendum eſſet. Tunc Ioannes filius Mathathiæ fecit ſibi gladium duorum palmorum, vnius ſpithamæ in longitudine, & alterius in latitudine, & occuluit pallio. Venit itaque Ieroſolymam, & ſtetit in porta Regis, vocauitque oſtiarios, & dixit ad eos: Ego ſum Ioannes filius Mathathiæ, veni, vt ingrediar coram Nicanore. Tunc ingreſſi ſunt Ianitores, & cuſtodes, dixeruntque ei: Sacerdos magnus Iudæorum ſtat ad oſtium. Et reſpondit Nicanor, dixitque eis: Ingrediatur. Tunc Ioannes venit coram Nicanore. Reſpondit Nicanor, & dixit Ioanni: Tu es vnus ex rebellibus, qui rebellauerunt contra Regem, & nolunt pacem reddere Regno meo? Reſpondit Ioannes coram Nicanore, & dixit: Domine mi, ego ipſe nunc veni coram te, vt faciam quæcumque volueris. Reſpondit Nicanor, & dixit Ioanni: Si volunta-*

Volumen, ſeu Hiſtoria Antiochi.

Et factum eſt in diebus Antiochi Regis Græcorum: Rex magnus & fortis, eratque potens in dominatione ſua, & omnes Reges obediebant ei. Ipſe ſubegit Prouincias multas, & Reges potentes, vaſtauit Palatia eorum, & Templa ſuccendit igni, hominesque in carcerem concluſit. Ipſe ædificauit Ciuitatem magnam in littore maris, vt eſſet ei habitatio Regia, vocauitque nomen eius, de nomine ſuo, Antiochiā. Bagris etiam Prorex ædificauit Ciuitatem aliam è regione Antiochiæ, & vocauit eam Bagris iuxta nomen ſuum, cuius nomen remanet vſque in hodiernum diem. In anno vigeſimo tertio Regni eius, ipſe eſt annus ducenteſimus tertius decimus ab ædificatione Domus Dei, poſuit facies ſuas vt aſcenderet Ieroſolymam, & reſpondit, aitque Principibus ſuis: Nonne ſcitis, quòd populus Iudæorum, qui eſt Ieroſolymis, ſunt contra nos? Dijs noſtris non ſacrificant, legem noſtram non ſeruant, ſtatuta Regis derelinquunt, vt faciant legem ſuam. Etiam ſperant aliquando frangere Reges, & Principes. Et dicunt; quando regnabit ſuper nos Rex noſter, dominabimur in mari, & in arida. totus mundus dabitur in manus noſtras. Non eſt honor Regni iſta relinquere ſuper faciem humi. Nunc venite, & cadere faciemus ſuper eos, & ceſſare faciemus ab eis fœdus, quod exciſum eſt cum eis, ſcilicet Sabbathum, Calendas, & Circumciſionem. Et placuit verbum in

ובאמר שבו בקשותו ואחר כך מצאותו אשר טבע בפרש הפילים ׃

וישבחו בני ישראל כי נתנו בידיהם שונאיהם מהם שרפו באש ומה קדרו בחרב ומהם תלו על העץ ׃ ובגרים הרשע המטעה את עמו שרפו אותו בית ישראל ׃ ואז אנטיוכוס המלך כאשר שמע אשר נהרגו בגרים הרשע וכל שרי החיל אשר עמו נכנס בספינת ונס למדינת הים ויהי כל מקום אשר היה יבא שמה מורדים בו וקורין אותו הבורח ׃ אחרי כן באו בני חשמונאי לבית המקדש ויבנו השערים הנשברים ויסגרו הפרצות ויטהר את העזרה מן ההרוגים ומן הטומאות ויבקשו שמן זית זך להדליק המנורה ולא מצאו כי אם צלוחית אחת אשר היתה חתומה בטבעת הכהן הגדול וידעו כי היה טהור ׃ והיה בה כשיעור הדלקת יום אחד ואלהי השמים אשר שכן שמו נתן ברכה והדליקו ממנה שמונה ימים ׃ על כן קימו בני חשמונאי קיום וחוק איסר ובני ישראל עמם כאחד לעשות שמנה ימים האלה ימי משתה ושמחה כימי מועדי הכתובים בתורה ולהדליק בהם נרות להודיע אשר עשה להם אלהי השמים נצחים ׃ ולכן אסור לספוד בהם ולא לגזור צום ותענית זולתי אשר מקובל עליו מלפני זה ויתפלל לפני אלהיו אך חשמונאי ובניו ואחיהם לא גזרו בהם לבטל עבודת מלאכה ומן העת ההיא לא היה שם למלכות יון ׃ ויקבלו המלכות בני חשמונאי ובני בניהם מהעת הזאת ועד חרבן בית האלהים מאתים ושש שנים ׃ על כן בני ישראל מהיום ההוא בכל גלותם שומרי הימים האלה ויקראו להם ימי משתה ושמחה בקריאת הלל גמור מחמשה ועשרים לחדש כסלו עד שלשה ימים לחדש טבת ׃ והימים האלה קימו וקבלו עליהם ועל בניהם ועל בני בניהם עד עולם הכהנים הלוים והחכמים אשר היו בבית המקדש ולא יסורו מזרעם מעתה ועד עולם ׃ האל אשר עשה עמהם נס ופלא הוא יעשה עמנו נסים ונפלאות ויקיים בנו מקרא שכתוב כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות אמן ׃

אן

ושבעים אלף אשר הורגים אלה לאלה : בשובו בנה עמוד על שמו ויקרא לו ממית החזקים :

ויהי כאשר שמע אנטיוכוס המלך כי נהרג ניקנור משנהו צר לו מאד וישלח להביא לו את בגריס הרשע המטעה את עמו : ויען אנטיוכוס ויאמר לבגריס הלא ידעת אם לא שמעת אשר עשו לי בני ישראל הרגו חילי ויבוזו מחנותי ושרי : עתה על ממוניכם אתם בוטחים או בתיכם לכם הם בואו ונעלה ונבטל מהם הברית אשר כרת להם אלהי השמים שבת ראש חדש ומילה : אז בגריס וכל מחנותיו באו לירושלם ויהרוג בהם הרג רב ויגזור בה גזרה גמורה על שבת ראש חדש ומילה : בהיות זה כאשר היה דבר המלך נחפז מצאו איש אשר מל בנו הביאו האיש ואשתו ויפלו אותם כנגד הילד : וגם אשה אשר ילדה בן אחרי מות בעלה ותמל אותו לשמונה ימים ותפל על חומת ירושלם ובנה מהול בידה : ותען ותאמר לך אומרים בגריס הרשע ברית אבותינו לא נבטל ממנו שבת ראש חדש ומילה ומבני בנינו לא יוסר : ותפל בנה לארץ ותפול אחריו וימותו שניהם כאחד ורבים מבני ישראל אשר היו עושים כן בימים ההם ולא שנו ברית אבותם : בזמן ההוא אמרו בני ישראל אלה לאלה בא ונלך ונשבות במערה פן נחלל את יום השבת וילשינו אותם לפני בגרים : אז בגריס הרשע שלח אנשים חלוצים ויבאו וישבו על פי המערה ויאמרו אליהם יהודים בואו אלינו אכלו מלחמנו ושתו מיינינו ומעשינו תהיו עושים : ויענו בני ישראל ויאמרו אלה לאלה ה' זוכרים אנחנו אשר צונו על הר סיני ששת ימים תעבוד וביום השביעי תשבות עתה טוב לנו אשר נמות במערה מאשר נחלל את יום השבת : וכאשר ראו שלא יצאו אליהם היהודים ויביאו עצים וישרפו על פי המערה וימותו כאלף איש ואשה : ואחרי כן יצא בני מתתיה יוחנן וארבעה אחיו וילחמו בעמים ויהרגו הרגו רב כי בטחו בה' אלהי השמים : אז בגרים הרשע נכנס בספינה אחת וינס אל אנטיוכוס אל המלך ועמו אנשים פליטי חרב : ויען בגריס ויאמר לאנטיוכוס המלך אתה המלך שמת צווי לבטל מן היהודים שבת ראש חדש ומילה מרמה גדולה ומרד בתוכה : אשר אם ילכו כל העמים והאומות וכל הלשונות לא יוכלו לחמשה בני מתתיהו מאריות הם חזקים ומנשרים הם קלים ומדובים הם ממהרים : עתה המלך עצתי תיטב עליך ולא תלחם באנשים מעט כי אם תלחם בהם תבוש בעיני כל המלכים : לכן כתוב ושלח ספרים בכל מדינות מלבותך ויבאו שרי החיילות ולא ישאר מהם אחד וגם פילים מלובשים שריונים עמהם באו :

שנית קם בגרים הרשע ויבא לירושלם בקע החומה נתק המבוא וישבר במקדש שלש עשרה פרצות וגם מן האבנים שבר עד אשר היו כעפר : ויחשוב בלבו ויאמר הפעם הזאת לא יוכלו לי כי רב חילי ועוז ידי ואלהי השמים לא חשב כן :

וכשמוע חמשה בני מתתיה קמו ויבאו למצפה גלעד אשר היה פליטה לבית ישראל בימי שאול הנביא : צום גזרו וישבו על האפר לבקש רחמים מלפני אלהי השמים : אז נפל בלבם עצה טובה יהודה הבכור שמעון השני שלישי יוחנן הרביעי יונתן חמישי אלעזר : ברך אותם אביהם וכן אמר יהודה אודה ממך כיהודה בן יעקב אשר היה נמשל כאריה : שמעון בני אודה ממך כשמעון בן יעקב אשר הרג יושבי שכם : יונתן בני אודה ממך כיונתן בן שאול אשר הרג עם פלישתים : אלעזר בני אודה ממך כפנחס בן אלעזר אשר קנא לאלהיו והציל את בני ישראל : על זה יצאו חמשה בני מתתיה ביום הזה וילחמו בעמים ויהרגו בהם הרג רב ויהרג מהם יהודה : באותה שעה כאשר ראו בני מתתיה שנהרג יהודה שבו ויבאו אל אביהם ויאמר להם למה שבתם : ויענו ויאמרו על אשר נהרג אחינו אשר היה חשוב ככלנו :

ויען מתתיה אביהם ויאמר אני אצא עמכם ואלחם בעמים פן יאבדו בית ישראל ואתם נבהלתם על אחיכם : ויצא מתתיה ביום ההוא עם בניו וילחמו בעמים : ואלהי השמים נתן כל גבורי החיל בידם ויהרגו בהם הרג רב : כל אוחז חרב וכל תופשי קשת שרי החיל והסגנים לא נותר בהם שריד וינוסו שאר העמים למדינות הים : ואלעזר היה מתעסק להמית הפילים ויטבע בפרש הפילים :

ונעשה וכל בן היהודים בכל מקום, ובכל מדינות אשר במלכו
קוראים שונים, הללו וקראו ימי המשתה וימי שמחה, ושמחה
ושמחה קולם. כנכתב בספורים שלהם ואין מגיד סוף לעשה
בזה גדול

279 ANTIOCHI HISTORIA, ita appellatur Hiſtoria impij Regis Antiochi *Epiphanis*, qui populo Iudaico multa mala intulit, vt habetur etiã in libris Machabæorũ, quamuis hæc ab illa in multis diſcrepet. Hanc ex מחזור *Machazore* Hiſpanico poſt ritum celebrandi חנכה *Encaniorum feſtum*, vbi reperitur, cùm non admodum prolixa ſit, in Latinum traducam, appoſito etiam Hebraico textu, ex qua varietas, & diſcrepantia ab ea, quæ legitur in libris Machabçorum, clarè apparebit; & eſt.

מגלת אנטיוכוס :

ויהי בימי אנטיוכוס מלך יון מלך גדול וחזק היה ותקיף בממשלתו וכל המלכים ישמעו לו : והוא כבש מדינות רבות ומלכים חזקים והחריב טירותם והיכליהם ושרף באש ואנשיהם בבית האסורים אסר , והוא בנה מדינה גדולה על חוף הים לחיות לו לבית מלכות ויקרא לה אנטיוכיא על שמו ; וגם בגרים משנהו בנה מדינה אחרת כנגדה ויקרא לה בגרים על שמו וכן שמותן עד היום הזה ؛ בשנת עשרים ושלש שנים למלכו הוא שנת מאתים ושלש עשרה לבנין בית האלהים שם פניו לעלות ירושלם , ויען ויאמר לשריו הלא ידעתם כי יש עם היהודים אשר בירושלם תמת בינינו ; לאלהינו אינם מקריבים ודתינו אינם עושים ודתי המלך עוזבים כדי לעשות דתם ؛ וגם הם מיחלים ליום שברון המלכים והשלטונים אומרים מתי ימלוך עלינו מלכנו ונשלוט בים וביבשה כל העולם ינתן בידינו ; אין כבוד למלכות להניח אלה על פני הארמה , עתה בואו ונפלה עליהם ונבטל מהם הברית אשר כרת להם שבת ראש חדש ומילה ו

וייטב הדבר בעיני שריו ובעיני כל חילו , באותה שעה קם אנטיוכוס המלך וישלח את ניקנור משנהו בחיל גדול ועם רב ויבא לעיר יהודה לירושלם , ויהרוג בה הרג רב ויבן במה בבית המקדש במקום אשר אמר אלהי ישראל לעבדיו הנביאים שם אשכון שכינתי לעולם ؛ במקום ההוא שחטו את החזיר ויביאו דמו לעזרת הקדש ؛ ובהיות זה כאשר שמע יוחנן בן מתתיה כהן הגדול כי זה המעשה נעשה נתמלא קצף וחימה וזיו פניו נשתנה ויועץ בלבו מה שיכול לעשות על זה ؛ ואז יוחנן בן מתתיה עשה לו חרב שתי זרתות זרת ארכה וזרת רחבה מתחת בגדיו עטופה ; ויבא ירושלם ויעמוד בשער המלך ויקרא לשוערים ויאמר להם אני יוחנן בן מתתיה באתי לבא לפני נקנור ; ואז באו השוערים והשומרים ויאמרו לו הכהן הגדול מהיהודים עומד בפתח ויען נקנור ויאמר להם בא יבא ؛ ואז יוחנן הובא לפני ניקנור ; ויען ניקנור ויאמר ליוחנן אתה הוא אחד מן המורדים אשר מררו במלך ואינם רוצים בשלום מלכותו ; ויען יוחנן לפני ניקנור ויאמר אדוני אני הוא עתה באתי לפניך את אשר תרצה אעשה ; ויען ניקנור ויאמר ליוחנן אם כרצוני אתה עושה קח חזיר ושחטהו על הבמה ותלביש בגדי מלכות. ותרכב על סוס המלך ובא' מאוהבי המלך תהיה ؛ ובאשר שמע יוחנן השיבו דבר אדני אני ירא מבני ישראל פן ישמעו כי עשיתי פן ויסקלוני באבנים ؛ עתה יצא כלל איש מלפניך פן יודיעון או ניקנור הוציא כל איש מלפניו ؛ נשא יוחנן בן מתתיה עיניו לשמים ותקן תפלתו לפני אלהיו ויאמר אלהי ואלהי אבותי אברהם יצחק ויעקב , וכן אמר אל תתנני נא ביד הערל הזה וילך וישתחו בבית דגון אלהיו ויאמר אלהי נתנו בידי ; באותה שעת פסע עליו שלש פסיעות ותקע החרב בלבו וישלך אותו חלל בעזרת הקדש לפני אלהי השמים ; ענה יוחנן ויאמר אלהי לא תשים עלי חטאת כי הרגתיו בקדש עתה פן תתן את כל העמים אשר באו עמו להצר ליהודה ולירושלם ؛ אז יצא יוחנן בן מתתיה ביום ההוא וילחם בעמים ויהרג בהם הרג רב ; ממספר מהרוגי אשר הרג ביום ההוא שבע מאות אלף ושנים

iterum repullulare fecit, vti ſuprà num. 9. & 57. annotauimus, qui Rabbiniſtas multum exagitauerat, & maximè in Hiſpania, vbi auctoritate Rabbi Ioſephi Ben אל פרוג *Al-Parùgh* הנשיא *Hannaſſi Principis*, ſilentium ijs per Alphonſum Regem Caſtellæ impoſitum fuit. *Harrauàd* ibidem pag. 98.b.

Hæc hęreſis aliquibus in locis etiá hodie perſeuerat, vti Conſtantinopoli, Syria, & Africa, ita Ioan. Leo refert in eius deſcriptione pag. 67. & 89. & R. Beniamin in Itinerario pag. 52. ſub nomine *Karraim* eam intelligit, dum ait, quòd Karraitæ habebant Synagogas Damaſci, & Askaloniæ. &c.

De Baithuſæis autem hoc obſeruandum eſt, eſſe omninò nouum, & à vero alienum, id quod docet Poſtellus in יצירה *Ietzirà* lib. 1. partem illam Talmudis Babylonici ברייתא *Baraithà* vocatam, à *Baithuſæis* dici. Illius autem originem, & veram nominis ברייתא *Baraithæ* etymologiam require infrà, in nomine *R. Iudas Ben Simeonis*. Et hæc de Sadducæis & Baithuſæis ſatis ſint.

רעמ׳ **אנטיוכוס איפיפאנים מלך יון**

[illegible] יבא לירושלם ויהרוג בה, הרג רב ויחלל את בית המקדש ויעמיד בו צלם ויבן במה [illegible] חזיר [illegible] עולות וזבחים [illegible] ובטל [illegible] ראש חדש ומילה; ויעמוד כן חשמונאי ובניו מרדו במלך [illegible] למלחמה [illegible] ויבאו ירושלים ולבית המקדש [illegible] שקוצות [illegible] לא מצאו כי אם צלוחית אחת [illegible] הכהן גדול [illegible] יום אחד והדליקו ממנה שמונה ימים [illegible] ועל כן קבלו [illegible] לעשות [illegible] ימים [illegible] ושמחה

feſto Scenopegiorum ſacra operabatur, & Thus adolebat in Altari, quidam impingit citrum in frontem ipſius (ſolebant enim Iudęi poſt finem feſti Tabernaculorum, ea quę adhibita erant pro feſti celebratione, vti Palmarum ſpatulas proijcere, Citroſque alter in alterum impingere, vt huiuſmodi genere luſus, feſtum in gaudio & lætitia abſolueretur) Credidit Summus Sacerdos & Rex Alexander, hanc ſibi iniuriam ex animo & mala voluntate Iudæorum illatam fuiſſe, vnde ſubitò inclamauit, *Gladius, gladius*: & ob peruicaciam Sapientum, qui Regi obſtiterunt, iuſſit interfici omnes, tùm in atrio Templi, tùm per vniuerſam Ieroſolymam, & ipſe ad ritus Sadducæorum tranſiuit. Ibid. pag. 91. b. & 92. cuius exemplo primores populi eandem ſectam & hæreſim ſecuti ſunt. Vnde incrementum non modicum accepit vſque ad Romanam captiuitatem, quo tempore & deinceps ita debilitata fuit, vt vix reliquiæ ſupereſſe crederentur. Poſt annum Domini 700. iterum reuiuiſcere cæpit, Auctore quodam ענן *Anano*, & *Saule* eius filio de domo צור *Tzùr*, qui cum dignitatem Gahoniticam in Academia Pumbaditana in Babylonia obtinere non potuiſſet, neque Echmelotarcha creari circa annum mundi 4523. Chr. 763. hanc Sadducæorum hæreſim renouauit. הראב״ד *Harrauàd* in libro *Cab.* pag. 66. & Venetæ edit. pag. 31.

Circa annum mundi 4860. Chriſti 1100. quidam *Abu alpharag*

dicunt Talmudiſtæ in Cod. ברכות *Berachòth* cap. 4. & Cod ביצה *Betzà* cap. 2. eundem Gamlielem cum ſuo Conſiſtorio inſtituiſſe precationem contra מינים *Minæos, Hæreticos*, hoc eſt contra Hebræos ad Chriſti fidem conuerſos. De ea vide Moſen Ægyptium lib. אהבה *Ahavà*, *De Amore*, הלכות תפלה *Halachòth Thephillà* c. 2.

Aliqui minùs cautè Sadduceos cum Samaritanis confundunt, fortaſſis, quia viderunt multos ex Iudæis in Samariam ad montem Garizim ad ſacrificandum tranſiuiſſe, & ſic promiſcuè Sadduceos pro Samaritanis, & vice verſa, receptos eſſe. Ab ipſis etiam, Karræi poſt aliquot annos orti ſunt; quamuis קראים *Karraim*, *Karræi*, ſeù *Textuales*, quia Textui & literæ Legis Moſaicæ adhęrent, reſurrectionem mortuorum non negent, & pręmium, & pœnam admittant, dicti ſunt. Itaq; hęc Sadducæorum ſecta, & hęreſis, multos habuit ſectatores, inter quos connumerantur viri Principes, qui Sadducæi effecti ſunt, vti Ioan. Hyrcanus Sacerdos magnus, filius Simeonis filij Mathathię Aſſamonęi, qui poſtquam multa pręlia glorioſè geſſiſſet, & de gentibus varias victorias reportaſſet, deſtructo etiam Templo Samaritanorum in monte Garizim, Eliezaris cuiuſdam audacia fit Sadduceus, & perſequitur omnes חכמים *Chachamim Sapientes* Catholicos. דברי מלכי בית שני *Chronic. Regum Iſraël*. pag. 90. 91. Alexander etiam Rex cognomento ינאי *Iannai* ex eadem familia Aſſamonęorum, & Summus Sacerdos, dum in ſe-

ducæi, intelligendi ſunt.

Collige III. Ex eo, quia Sadducæi negabant immortalitatem animarum, nec pręmium, aut pœnam poſt hanc vitam expectabant, ideò omnem ſuam beatitudinem ponebant in carnis voluptatibus, de futuro nullam ſollicitudinem habentes. Hinc communiter אפיקורסים *Apikorosim Epicuræi* vocabantur, vt potè ſectatores dogmatum Epicuręorum, quę in carnalibus delectationibus omnia conſiſtebant; neque viros doctos, ac catholicos audire volebant, ſed è contrario illos contemnebant & aſpernabantur; ideò, quærentes Talmudiſtę in Cod. סנהדרין *Sanhedrin* cap. 11. pag. 99. b. Quis ſit Epicuræus? Reſp. Epicuræus ſeù Epicurus eſt –

זה המבזה חברו בפני תלמיד חכם ׃

Qui contemnit ſocium ſuum coram ſapiente. Alij dixerunt –

אפיקורוס הוי מבזה תלמיד חכם עצמו מגלה פנים בתורה שלא כהלכה ׃

Epicurus eſt, qui contemnit ſapientem per ſeipſum, proteruè contra Legem (contendit) *non ſecundùm expoſitionem Ghemara*. Vel Epicuræus eſt –

הוי מגלה פנים בתורה כגון מאן כגון מנשה בן חזקיה ׃

Qui publicè & proteruè (inſurgit) *contra Legem, vt Maan* (à quo Manichæi) *& Manaſſes filius Ezechiæ*.

Vocabantur etiam Sadducæi מינים *Minim Hæretici*, quamuis hoc latiori vocabulo, poſtea intellexerunt Chriſtianos, qui tempore Rabban Gamliel cùm admodum creuiſſent,

à vero calculo. Nam ſi ponamus Chriſtum natum anno mundi 3984. vt vult Bellarminus in ſua Chronologia, à quo ſubductis annis 3700. initio ſectæ Sadducæorum, relinquentur anni 284. ante Chriſti natiuitatem, 16. an. minùs 300. à calculo Iudaico. Hinc igitur patet, & ſecundùm calculum Iudæorum, & ſecundùm Chriſtianorum, hanc Sadducæorum ſectam originem habuiſſe circa annum trecenteſimum plùs minùs ante natiuitatem Domini.

Collige II. promiſcuè Sadducæos ſacrificaſſe in Templo montis Garizim, & in Templo Ieroſolymitano. In Garizim, quia Sadoch & Baithos Hæreſiarchæ ibi ſacrificauerunt, ad quorum exemplum etiam alios, qui has ſectas ſequebantur, idem præſtitiſſe credendum eſt. In Templo verò Ieroſolymitano idem feciſſe nulli dubium eſt; quia familiariter cum cæteris Iudæis, Sadducæi conuerſabantur, & in eadem Ciuitate ſimul habitabant; neque Phariſæi alioquin hypocritæ, & qui cæteris ſanctiores exiſtimari & haberi inter populum cupiebant, Sadducæorum conuerſationem reſpuebant; vt apparet ex Actor. cap. 23. 6. vbi in Concilio contra Paulum Sadducæi, & Phariſæi ſimul coierant. Itaque Sadducæi non reſpuebant conuerſari cum Samaritanis, quorum erat Templum Garizim, neque hi cum illis. Vnde de Sadducæis intelligendum non eſt, illud Samaritanæ apud Io. 4. 9. *Non enim contuntur Iudæi Samaritanis*, pro τῷ *Iudæi* cæteri Iudæi non Sadducæi ... Phariſæorum in Act. Apoſt. vocetur, declarabimus.

Cæterùm de Sadducæis, præter ea, quæ in Nouo Teſtamento habentur, fit etiam mentio de illis apud Hebræos in Talmude Babylonico Cod. ברכות *Berachòth* cap. 1. Cod. יומא *Iomà* cap. 1. Cod. בבא בתרא *Bauà Batrà* cap. 8. Cod. אבות *Auòth* cap. 1. Raſcì, Rambam, & alijs expoſitoribus; ibid. Ioſiphon lib. 4. pag. 48. col. 4. Abraham Leuita in Cab. fol 27. col. 1. edit. Venetæ. Iuchaſſin pag. 15. b. *Scialſc.* autem *hakab.* pag. 23. & pag. 104. de eis ait

וראיתי כי הצדוקים והביתוסי׳ ב׳ כתות והצדוקי׳
יותר רעים ובלתי מאמינים ׃

Vidique Sadducæos & Baithuſæos eſſe duas ſectas, Sadducæos autem longe peiores, & ferè nihil credentes.

Ex dictis collige I. Sectam Sadducæorum ortam fuiſſe circa annum mundi 3460. ante natiuitatem Domini an. 300. quia tunc florebat Antigonus Sochæus. Leuſden teſtatur, Chronologos referre initium huius ſectæ ad annum mundi 3700. quod deprehenditur eſſe falſiſſimum ſecundùm calculũ Hebræorum; nam Chriſtus Dominus naſcitur an. mundi 3760. ergo hæc ſecta originem habuiſſet 60. annis ante Chriſti natiuitatem, non itaque ducentis forte annis ante Chriſtum hæc ſecta vigere potuerit, vt idem Leuſden dicit. Sed ſi ſumatur annus natiuitatis Chriſti non ſecundùm Hebræos, ſed ſecundùm Chronologos Latinos, non longè aberrabit initium huius ſectæ

duceorum ſecta comprehendi debent, quia ab ipſis proceſſerunt, quamuis refotmati, quia admittunt præmium, & pœnam, & credunt articulum *Carnis reſurrectionem*, de quibus aliquid ſuprà ad num. 156. diximus, & infrà ſuo loco ampliùs dicemus, cùm de Samaritanis, & Cuthæis, agemus Verbo חומש *Chomàſc*.

Sed quid dicendum de Scribis, & Phariſæis, Herodianis, Heſſæis, Nazaręis, & Rechabitis? Nonne Hęreſeon inſimulari debent etiam iſti?

Reſp. Abſolutè Non. Nam iſtę ſectæ non videntur damnatæ, maximè

Nazaræorum, qui inſtituuntur & apptobantur in Veteri Teſtamento, Numer. cap. 6. per totum.

Rechabitarum autem dogmata approbantur à Sacra Scriptura, Ierem. 35. & laudantur, quia obedierunt præcepto, & cuſtodierunt omnia mandata Ionadab patris eorum; pto quibus promittitur remuneratio ver. 18. & 19. De his aliqua prælibauimus ſuprà ad num. 192. in *El. d Haddani* pag. 122. & 123.

Hæſſæorum item non damnantur dogmata, quamuis ritus, & ceremoniæ illorum non omnes approbandæ vndique videntur. De his nihil in Sac. Scriptura traditum eſt. Sed ex Ioſepho Hiſt. lib. 13. cap. 8. pauca de ipſis habemus; quæ aptiori loco, ſicut & de Scribis, & Phariſæis, & Herodianis conſultò, & ex animo tractabimus. Et qua ratione, Hæreſis Pha-

administrarunt, & à nomine Sadochi huiuſmodi Templum, Sadducæorum, & Cuthæorum Domus eſt appellata.

At ſi quæras, Fuerintne alię hæreſes & ſectæ inter Hebræos, præter illam Sadducæorum & Baithuſæorum?

Reſp. Alias hæreſes verè & proptiè, præter iam dictam, non extitiſſe apud Hebræos, dicendum eſt.

Et ſi vrgeas dicendo: Nonne Samaritanorum, Cuthæotum, & Karraitarum hæteſes inter Hebræos diſſeminatæ erant? Igitur non vnica tantùm hæreſis Sadducæorum, & Baithuſæorum inter eos ſtatuenda eſt.

Reſp. Samaritanos, & Cuthæos in vniuerſum non fuiſſe Iudæos, ſed Gentiles, ideò Iudæorum Hæretici non ſunt habendi, ſed Sectarij diuerſi, impliciti multis & vatijs errotibus; nam ædificato Templo in monte Garizim à Sanaballat Horonite auctoritate Alexandri Magni, tunc cœptum eſt ſacrificari in eo monte, & Templo: & quia huius Templi Sacerdotes plerumq; aſſumebantur ex cœtu Sacerdotum Iudęorum, & multi ex Iudæis ad hanc ſectam tranſibant; ideò gloriabantur ſe filios eſſe Patriarcharum. Hinc Iacobum patrem ſuum Samaritana in Euangelio vocat, Io. 4. 12. & ver. 20. *Patres noſtri in monte hoc adorauerunt &c.* quamuis reuera eſſent Gentiles, aliquot tamen titus Hebraicos habebant, & Pentateuchum Moſis retinebant. Karraitæ autem ſunt Iudæorum quidam Hæretici, ſed ſub Sad-

gandum eſt, Spiritus Sancti, aliqualem notitiam apud doctiores, & ſanctiores Phariſæos extitiſſe. Quod colligi fortaſſe poterit ex eodem capite Actor. ver. 9. vbi Phariſæi de Paulo Apoſtolo (qui ſe Phariſæum, & filium Phariſæorum exclamando confeſſus fuerat) ita loquuntur: *Quid ſi Spiritus locutus eſt ei, aut Angelus?* Diſtinguitur hic Spiritus ab Angelo. Ergo pro Spiritu intelligi videtur *Spiritus Sanctus*. Spiritus enim Sanctus per ora Prophetarum loquebatur, quod Phariſæi credebant; ſed quòd Spiritus Sancti Perſonam crediderint, diſtinctam à Patre & Filio, aſſerere non auſerim.

צדוקים Sadducæi itaque, non à צדק *Tzèdek Iuſtitia* dicti ſunt, quamuis ſe צדיקים *Tzadikìm Iuſtos* affectabant exiſtimari, & vocari; vt ſpecioſo vocabulo, id apparerent extrinſecus, quod intrinſecus non erant. Erant enim Hæretici, & peruerſi homines, ſuperbi, intrinſecus politici, & ad ſuas partes Principes Iudæorũ trahere conabantur, vti experimento probatum eſt, quia Ioannem Hyrcanum, quem Iannai Talmudiſtæ vocant Iudæorum Principem & Summũ Sacerdotem ex Aſſamonæorum proſapia, ad ſuam hæreſim & errorem pellexerunt.

Sadoch autem & Baithos cum ſuis aſſeclis (relicta Iudęa, vbi ſemen peſtiferæ hæreſis diſſeminauerant) ad montem Garizim, vbi Templum ad normam Hieroſolymitani Templi ædificatum erat, ſecedit. Ibi tamquam Principes & Rectores, Sacra ad-

Dæmones, ac animas hominum ſeparatas negabant. Pro ly πνεῦμα *Spiritum*, Gloſſa interlinearis intelligit *Spiritum ſanctum*. Lyranus generaliter includit etiam ipſum Deum, ita vt non ſolùm Perſonas Diuinas, ſed etiam totam ſubſtantiam eſſe ſpirituale negauiſſent, cùm dicerent Deum eſſe corporeum. *Propter quod* (inquit Lyranus) *de libris Sacræ Scripturæ recipiebant tantum quinque libros Moyſi, qui minùs expreſsè loquuntur de iſtis, quàm libri Prophetarum*. Eſt tamen veroſimile per *Spiritum* intelligi diſtinctionem Perſonarum, quam Sadducæi non agnoſcebant, & tertiam Perſonam expreſsè negauiſſe. Hanc diſtinctionem Perſonarum in Deo, & præſertim Spiritus Sancti etiam multis Phariſæis ignotam, vel negatam fuiſſe apparet ex eodem Actorum libro cap. 19. 2. vbi Paulus Apoſtolus Phariſæus cùm eſſet, & ex genere Phariſæorum, quoſdam Diſcipulos (quos ex Phariſæorum ſecta olim fuiſſe credendum eſt, quia baptizati erant in baptiſmate Ioannis, qui Phariſæis potiſſimùm prædicabat in deſerto, *progeniem viperarum* eos nominans, vt Matth. 3. 7.) cùm inueniſſet, dixit eis: *Si Spiritum Sanctum accepiſtis credentes? At illi dixerunt ad eum: Sed neque ſi Spiritus Sanctus eſt, audiuimus*. Fuit tamen clarè & expreſsè myſterium SS. Trinitatis cognitũ, & prædicatum in Nouo Teſtamento cùm in Veteri tantum fuerit obumbratum, & Sanctis Patribus atque Prophetis ſolummodo reuelatum. Non tamen ne-

tionem , aut vllam explanationem , *ſed ſolùm Legem Moſis* . Hinc apparet,Sadducæos reieciſſe omnium Prophetarum vaticinia , & ſolummodo Legem , ſeù Pentateuchum Moſis acceptaſſe . Quod ex Euangelio confirmari poteſt: nam cùm Dominus veritatem reſurrectionis comprobare vellet contra Sadducæos apud Matthæum cap. 22. 32. non auctoritatem ex Prophetis protulit , ſed ex Pentateucho,ſc. ex Exod. 3.6. *Ego ſum Deus Abraham , Deus Iſaac , & Deus Iacob*. Poterat ſiquidem alijs manifeſtioribus exemplis vti , veluti illo Iſaiæ 26. 19. *Viuent mortui tui , interfecti mei reſurgent &c.* & alio Danielis 12. 2. *Et multi de his, qui dormiunt in terræ puluere,euigilabunt &c.* Sed quia de facili has auctoritates negare poterant , quarum auctores paruifaciebant ; ideò his prætermiſſis , teſtimonium ex Moſis libris proferre voluit , quamuis prima facie videbatur ambiguum , vt cognito illius myſterio , veritatem etiam cognoſcerent reſurrectionis . Et ideò ſtatim infert : *Non eſt Deus mortuorum , ſed viuentium* . In qua illatione probatur etiam animas eſſe immortales , quia animæ Patriarcharum poſt mortem viuebant . Hinc colligitur, quòd Sadducæi , immortalitatem animarum negarint . Vide D. Hieronymũ in cap. 22. Matthæi Tom. VI.

VI. Negabant dari Angelum, & Spiritum . Actor. 23. 8. vt ſuprà relatum eſt . Nullam creaturam ſpiritualem & intellectualem ſeparatam admittebant ; idcircò Angelos, & Dæ-

brutis accidit , planè ſequitur ſuperfluam eſſe reſurrectionem mortuorum ; alioquin hoc modo , reſurrectione conceſſa , concedi deberet etiam in iumentis , vt volunt Mahumedani , quod ſtultiſſimum eſt .

III . Negabant bonorum operum retributionem , & pœnas delictorum & ſcelerum poſt hanc vitam,

שאין לאדם לא גמול ולא עונש ואין תקוה כלל.

vt loquitur *Harrambàm* ad caput 1. אבות *Auòth Patrum* . Hoc etiam ſequitur ex primo ; nam ſi anima poſt mortem annihilatur , non eſt vt ſolliciti eſſent de præmio , & pœna .

IV. Negabant Diuinam prouidentiam , ſed omnia tribuebant libero arbitrio hominum ; ita vt omnes electiones humanæ nullo modo ſubeſſent Diuinæ prouidentiæ , quam negabant . Sic Ioſephus libro 13. hiſtor. cap. 8. editionis Venetæ an. 1481. *Sadducæi fatum* (id eſt Diuinam prouidentiam) *quidem nihil eſſe exiſtimant , neque per eum humana concludi , ſed omnia noſtræ ſupponunt poteſtati : bonorumque noſipſos auctores fatentur , & peiora per noſtram eligi dementiam* .

V. Reijciebant , & aſpernabantur omnes traditiones Seniorum , vt legitur in Ioſepho Ben Guriòn lib. 4. cap. 29. pag. 48. col. 4. circa princ.

והנה הצדוקים אומרים לא נאמין ולא נשמע לכל מסורת ולכל פירוש כי אם לתורת משה לבד.

Et ecce Sadducæi dicunt : Non credimus , & non audiemus vllam tradi-

rum? Ad quid retributio bonorum operum? Vnde Apoſtolus 1. Corinth. 15. 19. *Si in hac vita* (inquit) *tantùm in Chriſto ſperantes ſumus, miſerabiliores ſumus omnibus hominibus.* Speramus itaque poſt mortem, & animam condignam retributionem ſecundùm opera, quæ in hoc mundo geſſerat, ſiuè bona, ſiuè mala, recepturam; & corpus per carnis reſurrectionem in fine mundi debita pro laboribus præmia in Paradiſo, vel pœnas pro ſceleribus meritas in Inferno ſubiturum. Eandem hæreſim ſequebatur eius collega Baithos, ſed à Sadocho eius principali Auctore dicti ſunt Sadducęi, potiùs quàm Baithuſæi, quamuis inter opera Talmudica, rarò Sadducæi nominentur quin & Baithuſæorum mentio fiat.

Sed quæres: Quænam erant *Sadducæorum & Baithuſæorum Hæreſes?*

Reſp. Sadducæi, & Baithuſæi ſex primarios errores habuerunt.

I. Negabant, animam hominis eſſe ſpiritualem, & immortalem, ſed ſimul cum corpore interire. Quia negabant *Spiritum*, vt Actor 23. 8. Animæ enim Spiritus ſunt, id eſt ſpirituales & non corporeæ. Sadducęi autem corporeas illas faciebant, ideò mortales.

II. Negabant dari reſurrectionem corporum, Matth. 22. 23. *In illo die acceſſerunt ad eum Sadducæi, qui dicunt non eſſe reſurrectionem.* Hoc peruerſum dogma ſequitur ex primo. Quia ſi totus homo moritur, hoc eſt Anima æquè ac corpus interit, vt inbru-

278 ANTIGONVS VIR SOCCO SOCHÆVS claruit an. mun. 3460. ante Chriſti natiuitatem ann. 300. fuit diſcipulus Simeonis Iuſti. Præter alia, quæ dictando diſcipulos ſuos docuerat, hanc quoque ſententiam eis ſeruandam reliquit; habetur in Cod. אבות *Auòth Patrum* cap. 1. his verbis concepta:

אל תהיו כעבדים המשמשין את חרב על מנת לקבל פרס׃ אלא חוו כעבדים המשמשין את הרב על מנת שלא לקבל פרס׃ ויהי מורא שמים עליכם׃

Non eritis ſicut ſerui, qui Domino ſeruiunt hac conditione, vt recipiant præmium: ſed eſtote vt ſerui, qui ſeruiunt Domino abſque intentione recipiendi præmium, & ſit timor Dei ſuper vos. Hinc boni Præceptoris, mali diſcipuli צדוק *Tzadòk Sadoch*, & ביתוס *Baithòs* ſiniſtro ſenſu interpretantes, quaſi poſt præſentem vitam nihil præmij à Deo ſit expectandum, Sadducęorum & Baithuſæorum hæreſim introduxerunt. Hi namque, cùm bonorum operum præmium poſt mortem negent, conſequenter etiam reſurrectionem mortuorum negare haud difficilè fuit. Matth. 22. 23. Act. 4. 1. & 23. 8. vbi *Sadducæi* dicunt, *non eſſe reſurrectionem, neque Angelum, neque Spiritum.* Hinc euidenter patet, Sadducæos negare, animam rationalem eſſe ſpiritualem, & immortalem, ſed corpoream & mortalem; quod enim mortale eſt, corporeum eſſe neceſſe eſt. Si igitur anima poſt mortem moritur, ad quid reſurrectio mortuo-

cunda. Idem Plantauitius num. 64. ſuæ Bibliothecæ Rabbinicæ aſſerit eſſe Commentarium Concionatorium compoſitum in vſum Concionatorum.

רעה׳ **אנדריאהס רימונטי:** עיין ר׳ יוסף צרפתי האלפסי:

275 ANDREAS A' MONTE. Vide *R. Ioſeph Tzarphati Haalpheſi*.

רעו׳ **רבי אנטולי** חבר פירוש על עשר המאמרי׳ לארסטו וקרא אותו
רוח חן:
ועשה חיבור על ספר
מורה הנבוכים להרמב״ם:
וכתב אגרת אל הרמב״ם עם שאלות על ספרים
והרמב״ם השיב אליו: ואלה החיבורים כתובים כ״י בוואטיקאנו:

276 R. ANTOLI', Scripſit librum quem vocauit - רוח חן *Rùach chèn*, *Spiritum gratia*, & eſt *Expoſitio in decem Prædicamenta Ariſtotelis*. Scripſit etiam ſuper מורה הנבוכים *Morè hanneuuchim*, *Directorem perplexorum* R. Moſis Bar Maijmonis. Extat mſc. in Biblioth. Vatic. Papyr. in 4. Miſit inſuper - אגרת אל הרמב״ם *Ighèreth el Harrambàm*, *Epiſtolam ad Moſen Ægyptium*, cum reſponſione ipſius Ægyptij, de quibuſdam quæſtionibus ad Legem ſpectantibus. Extat mſc. in Biblioth. Vaticana Papyr. in 4.

רעז׳ **אנטוניוס מלגאריטה** יהודי לפנים ואחר כך נעשה נוכרי חבר ספר כנגד היהודים על חקים ותפלותיהם:

277 ANTONIVS MARGARITA ſeù MALGARITA, ex Iudæo Chriſtianus factus Waſſerburgi, ſeriem Ceremoniarum, Orationum, blaſphemiarum, facinorumque Iudæorum contexuit an. Dom. 1530.

רעח׳ **אנטיגונוס איש סוכו** היה בשנת ג׳ אלפים קמ״ז לבריאת עולם כפי דעת בעל שלשלת הקבלה רק כ״ב אך כי בדף ס״ח אומר כי היה בשנת ג׳ אלפים ערה וסוף טועה כי בעל יוחסין בדף ס״ו עמוד ב׳ אמר כי אנטיגנוס איש סוכו קבל משמעון הצדיק שנת קמ״ה וכי צדוק וביתוס תלמידיו היו ראש המינים שטעו בדברי רבם כשאמר אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס: אלא הוו כעבדים המשמשי׳ את הרב שלא על מנת לקבל פרס, ויהי מורא שמים עליכם: וכשמעו צדוק וביתוס תלמידיו את הדבר הזה שאלוהו על דבר זה והשיב להם תשובה שאל פרס עולם זה אינו בסוד אלא על העולם הבא והם כפרו בדבריו ואמרו היינו לא שמענו על העה״ב וחלקו עליו והלכו לעקרם הר גריזים והיו שם לראשים ועשו בית זה בית הכותים והצדוקי׳ כמו שאמרו הנה; ובית הולא נבנה בזמן אלכסנדר מוקדון: כי כבא המלך אלכסנדר אל ארץ ישראל ובא בארץ כותיים הכהנים שהיו בימי סנבלט ולשאיהם סנבלט החורוני והקנים ישראל ובכבי יהושע בן יהוצדק הכהן הגדול בקמתנו בהם: והבריאם עזרא הכהן והשנים המרעתנ׳ מבית יהוה: ובבא אלכסנדר המלך הר אל עשעשו סנבלט החורוני וכל אשר קוסיכו בשים בכריות ולא אבו לשלמם בית המקדש אשר בהר גריזים; וצוה המלך להשמות כן ובנו את הבית: אז ימלך עם ישראל לפני, מפני שבם היה אחרי שמעון הצדיק ואנטיגנוס תלמידו ותלמידו וכבי עם שקבלו התורה: והמבי אחרי סנבלט ושניו. והקריבו עולות וזבחים חוץ לבית ה׳ וחקקו חוקים ומשפטים באשר בדו מלבם, ובבית זה כיהן הכהן בן יהושע בן יהוצדק, וצדוק עם ביתוס חבירו היה לראש: וזאת סיבת תחלת הצדוקים: ובזמן יוחנן בן שמעון בן מתתיהו הנקרא הורקנוס בהיותו כהן גדול נעשה בתקופתו: וזאת סבת של צדוקים והביתוסים היו ראשי המינים והאפיקורסים:

ait R. David Ganz) ſceleribus ſuis ita exigentibus, meritam pœnam luiſſe dicimus.

Huic R. Amnoni R. Ghedaliá in *Scialſcèleth hakkab.* pag. 57. attribuit aliam deprecationem, quam Iudæi Germanorum olim recitare conſueuerunt, & incipit תא שמע מריה דעלמא צלותא וכו׳ *Thà ſciemaà Marrè dealmà tzelothà; vecullè. Veni, audi Domine Vniuerſi orationem &c.* Reperitur mſc. in מחזור *Machazòr* Germanico apud Vaticanum in Codice membran. ſub num. 315. in folio; pag. 261. hodie tamen ampliùs non eſt in vſu.

Eſt & alia ſupplicatio, quæ in antiquis *Machazorim Breuiarijs* inuenitur, & incipit חלו נא פני אל וכו׳ *Chalù nà penè El vecullè. Deprecamini quæſo facies Dei &c.* ſed, an illius Auctor ſit hic Amnon, aut alius, planè ignoro.

לפנ׳ **אמרות טהורות** שם המחבר ושם הדפוס על הקונרס ושם המחבר לפי לא יודע׃

273 AMARO'TH TEHORO'TH, *Eloquia munda*, Tit. Libri ex Pſal. 12. 7. Ex Plantauitio habemus hunc libri Titulum, quem continere (ait) nonnullas conciones ſupra Legem ſecundùm ſeriem Paraſciòth, quamuis vltrò fatetur, illum ſe non vidiſſe. Standum igitur eſt illius dicto.

רפל **אמרי נעים** שם המחבר והוא פירוש על התורה ולא נזכר שם המחבר׃

274 IMRE' NHAI'M, *Eloquia iucun-*

tus, vt Iudæorum facinora ſingulatim enarrem, ſuo loco, Deo fauente, referam, & oſtendam, quàm iuſtè exilio, ferro, igne, & patibulo aliquando coërciti fuerint. Salutem, fateor, ipſorum quæſierunt ſemper Chriſtiani, ſed prædicationibus, diſputationibus, ſuaſionibus, omni vi, & metu excluſis. Falſum itaque, & adinuentum Iudaicum eſt, quod referunt de R. Amnone. Falſitatiſque clarum indicium eſt, huius fabulæ Auctorem in lucem non prodire, *Omnis enim qui malè agit odit lucem, inquit* Chriſtus Dominus, *vt non arguantur opera eius.* Primùm in Machazor antiquo dicitur adinuenta ibi, nulli dubium eſt, à quodam mendaciorum architecto inſertam fuiſſe: poſtea, tranſcripta aſſeritur ab alio Auctore etiam innominato; deinde, iterum exſcripta à R. Ephraim; ſubinde, à R. Iſaac de Vienna, ex exemplari R. Ephraim, & vltimò relata in Commentario ſuper Machazor Italico, quod ex editione *Bononienſi* appellant, loco ſuprà allato; & tandem à *Machazorim* precū libris minoribus ad vſum Synagogæ Romanę edit. Venetę, eiuſmodi fabula ſublata fuit, fortaſſis, quòd illius falſitas à poſterioribus Hebręis agnita, illam vlterius cudi, & propagatione indignam exiſtimarunt, remanente tantùm prece, tam in ראש השנה pag. 48. b. quàm למוסף צום כפור p. 194. Vnde concluditur, hanc fabuloſam de R. Amnone narrationem, nullum veritatis ſpecimen in ſe continere; atque ideò ſi Iudicis ſententia interfectus fuit (vt

miam cæleſtem. Tertia die purificationis eius apparuit in viſione noctis R. Kolonimo fil. R. Meſciullàm, & eum docuit hanc deprecationem - נתנה תוקף קדושת היום *DATE ROBUR SANCTITATI HODIERNAE, eique præcepit, vt in teſtimonium & memoriale, illam ad omnem diſperſionem Iſraëlis mitteret. Et ita fecit Gaòn* (Kolonimus.)

Tranſlata ſunt hæc de verbo ad verbum ex vetuſto Machazòr, ex tranſlatione cuiuſdam Viri, & ſcripta manu R. Iſaac de Vienna b. m. Auctoris האור זרוע *Haor zarùa, ex exemplari manu ſcripto à R. Ephraim bonæ memoriæ.*

Falſa eſt hæc Rabbinica hiſtoria, & ideò à Rabbinis excogitata, vt eodem tempore, & odium in Chriſtianos concitent, & miracula apud ſuos venditent, atque martyria. Affectant enim Iudæi vtraque, & Simiæ Chriſtianorum in omnibus eſſe cupiunt. Quapropter eos, qui ex decreto Principum, ob crimina ſupplicio afficiuntur, omnes ferè in albo martyrũ referre non verentur. Nunquam à Chriſtianis in odium Iudaicæ ſectæ ad necem tracti ſunt Iudæi: imò multis annorum centurijs, pacificè vixerunt per vniuerſum Orbem Chriſtianum, ſed poſtquam eorum malitia, contra Politiam, & res ſacras inſoleſcens altas radices figere cæpit; tunc ad illam extirpandam Principes, & Reſpublicæ toto animo incubuere. Sic expulſi & profligati à multis Regnis & Prouincijs, vt hodie cernitur. Non eſt hic locus aptus

fidem Dei viuentis; & Rex vniuerſi caſtigationibus præ amore durioribus, (caſtigauit) *pro eo quòd* (egreſſum fuerat) *verbum illud ex ore eius. Poſt hæc appropinquauit feſtum Anni noui, quæſiuit à propinquis, vt illum deferrent in Synagogam cum articulis digitorum eius ſalitis, & iuxta Aedituum, ſeù Curatorem Synagogæ deponerent; & ita fecerunt. Factum eſt autem, cùm incæpiſſet Curator Synagogæ recitare* הקדושה *HAKKEDUSCIA* (eſt nomen precis) *dixit Amnon: Date mihi paululum* (temporis) *& ſanctificabo nomen magnum; & voce alta dixit: Sit tibi ſanctitas, aſcendet, ſicut ſanctificaui nomen tuum ſuper Regnum tuum, & vnitatem tuam: Et poſtea dixit:* ונתנה תוקף קדושת היום *ET DATE ROBUR HODIERNAE SANCTITATI.* (Et inter ea) *dixit:* אמת *EMETH VERITATEM, QUONIAM TU ES IUDEX PROBANS &c. cùm iuſtificatum fuiſſet ſuper eum iudicium adduxerunt coram eo articulos manuum & pedum eius. Et omne quod in ea* (precatione) *continetur* (ad id refertur, & quod ſequitur in textu.) ותפקוד נפש כל חי *ET VISITABIS ANIMAM OMNIS VIVENTIS, quia ita deciſum fuit ſuper eũ in principio anni. Et cùm abſoluiſſet omnem deprecationem, ſublatus eſt, & euanuit ab oculis* (adſtantium) *& non apparuit ampliùs, quia tulit eum Deus. De eo enim dictum eſt: Quàm multum bonum tuum, quod abſcondiſti timentibus te,* Pſal. 3. 20. *Poſtea verò requiſitus fuit, ſed aſcenderat R. Amnon in Academ-*

אמר ונתנה תקף קדושת היום י ואמר אמת כי
אתה דיין ומוכיח כדי לחצדיק עליו את הדין
שיעלו לפניו אותן פרקי ידיו ורגליו׃ וכן כל הענין
והזכיר וחותם יד כל אדם בו ׃ ותפקוד נפש כל
חי שכך נגזר עליו בראש השנה וכשנגמר הסלוק
נסתלק ונתעלם מעין ואיננו כי לקח אותו אלהים ׃
ועליו נאמר מה רב טובך אשר צפנת ליראך ׃
אחר הדברים והאמת כי נתבקש והועלה ר׳ אמנון
בישיבה של מעלה ׃ ביום השלישי לטהרתו בא
במראות הלילה לרבנא קלונימוס בן רבינו משולם
ולמד לו הפיוט הזה ונתנה תוקף קדושת היום ויצו
עליו לשלוח אותו בכל תפוצות ישראל להיות לו
עד וזכרון ויעש הגאון כן ׃ זה הועתק במחזור ישן
אות באות מהעתק שהעתיק אדם אחר מכתיבת
ידו של רבי יצחק מווינה ז״ל בעל חאור זרוע שמצא
מכתב ידו של רבינו אפרים ז״ל ׃

Id eſt : *Reperitur ſcriptum manu R. Ephraim Viennenſis b. m. fil. R. Iacobi b. m. quòd R. Amnon de Moguntia, qui fuerat magnus æui illius diues, de proſapia* (antiqua) *pulcher forma, aſpectu nobilis. Epiſcopus Moguntinus, & Principes cœperunt ab eo quærere vt fieret Chriſtianus. Renuit ipſe, & cùm ſæpiùs idem tentaſſent, nihil proficere potuerunt. Inſtitit Epiſcopus, & vim ei inferre ſatagebat. Petijt* (Amnon) *trium dierum ſpatium, vt quid opus facto eſſet, ſecum ipſe conſuleret (hoc autem dixit vt à ſe illos abigere poſſet.) Cùm autem egreſſus eſſet, poſuit huiuſmodi rem ſuper cor ſuum, quomodo res dubia ab eius ore egreſſa fuerit, quæ nulla cogitatione, aut auxilio indigebāt; de abnegando Deo, dum agitur, impia eſt omnis conſultatio. Domum abijt, & nolens cibum ſumere, infirmatur; veniunt propinqui, & amici, ſolantur vt poſſunt, omnem conſolationem renuit*

אם

admittere. Dicebat enim, Deſcendam eloquio meo lugens in infernum: & doluit apud animam ſuam. Et factum eſt in die tertio, cùm anxius fuiſſet, & flens cruciaretur, miſit Epiſcopus poſt eum (nuncium) *Cui dixit, Non veniam. Addidit etiam Princeps mittere Proceres multos, & his etiam alios honorabiliores: & renuit ire. Dixit Epiſcopus: Feſtinate citò, adducite Amnonē eo inuito. Feſtinauerunt, & adduxerunt eum. Et dixerunt ei: Quid eſt hoc Amnon, cur non veniſti ad me tempore indicto, & tibi ad conſulendum aſſignato, vt mihi reſponderes, & faceres quod quæſiuerā? Reſpondit Amnon: Ego iudicium meum proferam; nam lingua mea, quæ locuta eſt mendacium, & mentita eſt tibi, iure merito debet præcidi. Voluerat enim hac via R. Amnon ſanctificare nomen Dei benedicti, pro eo quòd ita locutus fuerat. Epiſcopus verò dixit: Non lingua abſcindi debet, quoniam benè locuta eſt, verumtamen pedes, qui non venerunt tempore ſicut locutus fueram, præcidam, & reliquum corpus complanabo. Et percuſſerunt carnifices, & amputauerunt articulos digitorum manuum & pedum eius, & ad omnem articulum dicebant: Vis Amnon credere fidei noſtræ? At ipſe aiebat: Non. Et cùm compleuiſſent amputare pollices manuum & pedum eius, præcepit impius ille, vt collocaretur R. Amnon in ciſta; articulis manuum pedumque ſepoſitis iuxta illum, & in domum ſuam reduxerunt. Hinc vocatus fuit Amnon, quoniam credidit in Deum viuum, & diligenter intellexit*

fidem

אם

ונמצא שלם מזה בסדר תפלות של ראש השנה, עיין שלשלת
הקבלה ל' יחייא דף נ"ז עמוד ב' בסוף ובדף נ"ו ע' א' :

272 R. AMNON MOGVNTINVS ſecundùm quod ſcribit R. Ghedalià Aben Iachija in *Scialſcèleth hakabb.* pag. 57. fuit ſynchronus R. Moſis Bar Nachmàn, viuebat circa annum mundi 5002. Chriſti 1242. diues, & corporis forma elegàns. De quo, ipſe Ghedalias, ex Ritualibus Germanorum, refert, propter Iudaicam ſectam à Principe, & Magnatibus Vrbis Moguntiæ, occiſum, & eius corpus in fruſta diſſectum fuiſſe, & miraculosè ſanatum. Hic in Synagoga, ex tempore (dicunt) compoſuiſſe illam precem, quæ incipit ונתנה תוקף קדושת היום : *Date robur hodiernæ ſanctitati* &c. Vidi hanc precationem, quam recitare ſolent in principio anni, & in die expiationum. in maiori מחזור *Machazòr* Synagogæ Romanæ Bononiæ excuſo anno mundi ש"א 301. min. ſupput. Chriſti 1541. in folio, Parte II. בסדר תפלות של ראש השנה *In ordine precum anni noui*. Hæc mendaciſſima Hiſtoria, ſeù veriùs fabula, legitur in Commento ipſius Machazoris, loc. cit. quam hic referre de verbo ad verbum libet, vt omnes Chriſti fideles videant, quid de Epiſcopis, & Principibus Chriſtianis ſentiant hi recutiti; quid de ſeipſis prædicent, quiduè de ſuis Pſeudomartyribus glorioſè iactitent. Ait itaq; Scholiaſtes.

ונמצא ככתיב ידי של הר"ר אפרים מוויינא ז"ל
בר' יעקב ז"ל שר' אמנון ממגאנצה שהיה גדול
הדור ועשיר ומיוחס ויפה מראה תאר ויפה מראה

ותחלו התגמון ממגאנץ והשרים ליבקש ממנו
שיתהפך לטעות' וימאן לשמוע להם ויהי כדברם
אליו יום יום ולא שמע אליהם ויפצר בו התגמון
ויהי כחזק' עליו ויא' להם אני רוצה להועץ ולחשוב
על הדבר עוד שלשה ימים וכדי לדחותם אמר כן :
ויהי אך יצא יצא מאת פני התגמון שם הדבר אל
לבו אשר ככה יצא מפיו לשון ספק שהיה צריך שום
מחשבה ועצה לכפור באלהים חיים : ויבא אל ביתו
ולא רצא לאכול: ויחלה ויבאו כל קרוביו ואוהביו
לבקרו ולנחמו וימאן להתנחם ויאמר כי ארד אל
ניכי אבל שאולה : ויתעצב אל לבו . ויהי ביום
השלישי בהיותו דואג בוכה ודואב : וישלח התגמון
אחריו ויאמר לא אלך : ויוסף עוד השר שלוח
שרים רבים ונכבדים מאלה וימאן ללכת : ויאמר
ההגמון מהרו אמנון להביאו בעל כרחו : וימהרו
ויביאו אותו ויאמרו לו מה זאת אמנון למה לא
באת אלי למועד אשר קבעת להועץ ולהשיב לי
דבר ולעשות בקשתי : ויען ויאמר רבי אמנון אני
את משפטי אקרא כי לשוני אשר דברה שקר והכזב
לך דינה לחתכה : כי חפץ ר' אמנון לקדש את
השם ית' על אשר דברה ככה ויען ההגמון ויאמר
לו הלשון לא אחתוך כי דברה היטב אך אמנם
הרגלים אשר לא באו למועד אשר דבר אקצץ :
ויתר הגוף איסר : ויצו הצר הצורר ויקצצו את
פרקי אצבעות ידיו ורגליו ועל כל פרק ופרק היו
שואלים לו התחפוץ עוד אמנון להאמין לאמונתינו :
ויאמר לא: ויהי ככלותם לקצץ בהנות ידיו ורגליו :
ציוה הרשע להשכיב את רבי אמנון כמגן אחד וכל
פרקי אצבעותיו בצדו : וישלחהו לביתו : הכי
נקרא שמו אמנון כי האמין באל חי ושכל על
אמונתו באלהים חיים ומלך עולם יסורים קשים
מאהבה רק על הדבר שיצא מפיו : אחר הדברים
קרב המועד והגיע ראש השנה : בקש מקרוביו
לשאת אותו לבית הכנסת עם כל פרקי אצבעותיו
הסלוחים ולהשכיבו אצל שליח ציבור ויעשו לו
כן: ויהי כאשר הגיע שליח ציבור לומר הקדושה :
אמר לו אמנון המתן לי מעט ואקדש את השם
הגדול ויען בקול רם ובכן לך קדושה תעלה כמו
שקדשתי את שמך על מלכותך ויחודך ואחר כן

tur nouem Capitulis.

I. Tractat *De Trinitate.*

II. *De Lege & fœdere Chriſtianæ Legis.*

III. *Proponuntur quædam dubia contra fidem, & diluuntur.*

IV. *De tempore, quo Chriſtus erat venturus.*

V. *De paſſione, morte, & reſurrectione Chriſti.*

VI. *Quædam Rabbinorum loca adducuntur, quibus Chriſtum iam veniſſe comprobatur.*

VII. *Quindecim obiectionibus, quibus Hebræi nituntur probaſſe Chriſtum iam non veniſſe, reſpondetur, & reſoluuntur.*

VIII. *De reſurrectione mortuorũ.*

IX. *De cauſis, cur Iudæi Chriſtianam fidem non ſuſcipiant* diſertè agitur. Tranſlatus fuit in linguam latinam opera Pauli Fagij, & impreſſus Iſnæ anno mundi 302. minoris ſupputationis, Chriſti 1542. in 4. Hunc ego habeo in exiguo Muſęo librorum Hebræorum Monaſterij Sanctæ Pudentianæ ad radicem montis Viminalis apud S. Mariam Maiorem meæ Congregationis S. Bernardi Reform. Ord. Ciſtercienſis mſc. Rabbinico charactere eleganti, & in charta admodum terſa. In 4.

רעב׳ **ר׳ אמנון דמגנצה** חכם בדור הרמב״ן והוא היה עשיר ויחס ונאה ואמרו עליו שהשמילו האדון המגנצה והשרים לבקש ממנו שימיר ויאמין לאמונת ולסוף הדבר ויעיקהו וטרם ימות אמרו כי הוא אמר ונתנה תוקף קדושת היום וכו׳: זה המעשה נמצא במחזור אשכנזי ואיטלים׳ שחבר גם כן פזמון אשר מתחיל תא שמע וכו׳: ועוד כתוב בפירוש מחזור אבולוגיא כמו שכתב קהלת רומא

tùm ex Rabbinorum priſcorum ſententijs, quibus apertè oſtenditur, IESVM CHRISTVM eſſe verum Deum, de Virgine natum; & iterum venturum in fine temporum iudicare viuos & mortuos. Extat mſc. in Bibliotheca Vaticana in 4. Papyr.

רעא׳ **אמנה** או **ספר אמנה** חבר חבר איש ישראלי חכם ונבון לפני כמה שנים להודות ולהוכיח בו בראיות וברורות שאמונת המשיחיים יש להם בהקנה באב ובן ורוח הקודש והדברים אחרים שלימה ונכונה ובלי ספק כי היא מוסדת על יסוד התורה והנביאים והכתובים לפיכך קרא שמו ספר אמנה להאיר בו עיני העורים ולהוליך בדרך ישרה הטועים: ונחלק בט״ פרקים:

א׳: מדבר על דין שלוש שהוא אב בן ורוח הקודש:

ב׳: דין לדתו ובריתו:

ג׳: דין שאלות ותשובות:

ד׳: דין חשבון קץ ביאת המשיח:

ה׳: דין ענוייו ומיתתו ועלייתו לשמים:

ו׳: דין להקיים היסודים:

ז׳: דין ט״ו תשובות:

ח׳: דין תחיית המתים:

ט׳: מה שמונע היהודים שלא יאמינו במשיח הנשלח:

ונעתק מלשון עברי אל לשון לטין או רומיי על ידי פאולו פאגיו ונדפס בעיר איזנא שנת ש״ב לפ״ק: שהיא שנת אלף וחמש מאות וארבעים ושנים לביאת משיחנו וגואלנו ישוע יתברך שמו לעולמי עולמים אמן:

271 AMANA', *Firmitas*, ſiuè ספר אמנה *Sèpher Amanà*, *Liber firmitatis*, ſeù *fidei*, compoſitus ab Anonymo Iſraëlita, quo clarè demonſtratur fidei Chriſtianæ veritas, ſuper fundamentum Legis, Prophetarum, & Hagiographorum eſſe fundata & ædificata; ac cœcos Iudæos, ad agnitionem veræ fidei illuminare, deuioſque ad rectum tramitem reuocare conatur. Concludi-

Viduam Balthaſaris Arnoleti 1558. in 8. Apud Matthæum Bonhomme 1558. in 8. Cui editioni acceſſere inſuper *Roberti Conſtantini Annotationes, & Simplicium Picturæ*, ex Fuchſio, & Dalechampio mutuatæ. Has Romæ compoſuit, & Illuſtriſſimis Viris Rectoribus, & Ampliſſimo Senatui Rhacuſino dicauit. Cùm apud Ducem Ferrariæ eſſet, rogatus ab Oratore huius Reipublicæ optabat Rhacuſim adire, vt Medicinam, & Chirurgiam facere, & liberiùs inibi viuere poſſet, ſed retardatur Anconæ, & Piſauri, quouſque fugeret Theſſalonicam.

VII. In Hiſpanicam linguam vertit Hiſtoriam *Eutropij*, eamque Iacobo Naſſinio Hebræo nuncupauit, teſte D. Nicolao Antonio in ſua numquam ſatis laudata Bibliotheca Hiſpana, Vocabulo AMATVS.

רמ"ט **אם הילד** שם ספר ולא נזכר שם מחבר והוא על פעולות ודקדוק ׃

269 EM HAIIE'LED, *Mater pueri*. Tit. libri parui grammaticalis relati ab Hottingero; Claſſ. XI. Bibliothecæ Oriental.

ר"ע **אמונה** • **ספר האמונה** והוא חבר על דת מעתיקים ונדפס בו' בוולטיקאנו ׃ ולא נגלה שם מחבר ׃

270 EMVNA', *Fides*, ſeù ספר האמונה *Sepher haëmunà*, *Liber Fidei*. Tractat de rebus ad Fidei noſtræ Chriſtianæ confirmationem, compilatis, cùm ex Sacris literis,

deſcribit. Prodijt Venetijs an. 1552. apud Valgriſium in 16.

IV. *Centuria Septima Curationum Medicinalium* Theſſalonicæ habitarū, abſoluta fuit an. mun. 5319. Chriſti 1559. dicata *Guedelia Tahia*, qui mirificè ab eo in Epiſtola dedicatoria laudatur. Dat. an. mun. 5321. Chriſti 1561. Excuſa Lugduni apud Gulielmum Rouillium 1570. in 12. Omnes illius *Centuriæ* ſimul prodierunt; præmiſſa *Commentatione de Introitu Medici ad ægrotantem. De Criſi, & diebus Decretorijs*. Venetijs apud Conſtantinum, 1557. in 8. Lugduni apud Rouillium 1560. in 16. Pariſijs 1617. tribus Voluminibus. Burdigalæ apud Gilbertum Vernoy 1620. in 4. & Barcinonæ 1628. in fol.

V. Ancona fugiens amiſit *Commentaria in quartum Fen Primi Libri Auicennæ* cum textu ipſius Auicennæ ex tranſlatione Iacobi Mantini, quem ipſe recognouerat, emendauerat, & elegantiùs Latinè reddiderat, teſte eodem *Amato* in *Centuriæ Octauæ Dedicatoria, & Curat.* XII. XXIX. & LXX.

VI. In eiuſdem *Dioſcoridis Anazarbæi de Medica materia libros quinque enarrationes eruditiſſimas* ſcripſit, quibus paſſim Simplicia, Græcè, Latinè, Italicè, Hiſpanicè, Germanicè, & Gallicè proponuntur, cum triplici Indice. Excuſæ Venet. apud Valgriſium 1553. in 8. Apud Iordanum Ziletrum 1557. in 4. Argentorati apud Wendelinum Rihelium 1554. in 4. Lugduni, apud

de *Medica materia* ſcripſit. Sed anno ſubſequente in Cathedram Petri collocato Paulo IV. fidei Catholicæ zelantiſſimo, & in Chriſti rebelles acerrimo vindice, Romam reliquit: inde diuerſas Italiæ Vrbes peragrans, contractaque cum viris doctis amicitia, præſertim cum Antonio Muſa Braſauolo, & Ioanne Baptiſta Canano Ferrarienſibus, Ferrariæ aliquamdiù ſubſtitit, dein Venetijs, poſtea Anconæ, vbi in apertam Apoſtaſiam lapſus, Piſaurum apud Guidonem Vrbini Ducem aufugit; ſed cùm in ea Vrbe liberè Iudaiſmum profiteri ſibi non licere animaduertiſſet, Theſſalonicam, Ottomannici Imperij, Macedoniæ Vrbem ampliſſimam, adijt: in ea publicè, & palam Iudaiſmum profeſſus eſt, & in ea tandem animam ad Orcum tranſmiſit. Viuit tamen eius fama in ſuis ſcriptis Medicis, quæ ſermone latino euulgarat, quorum Catalogus eſt vt ſequitur:

I. Sub natalitio nomine *Ioannis Roderici Caſtelli-Albi* edidit in duos libros primos *Dioſcoridis Anazarbæi Exegemata*. Excuſa Antuerpiæ anno 1536. in 4. apud Viduam Martini Cæſaris. Deinde ſub nomine *Amati Luſitani*.

II. *Curationum Medicinalium Centuria prima*, cui præmittitur *Commentatio de introitu ad ægrotantem*, *& Criſeon*. Excuſa Florentiæ apud Torrentinum 1551. in 8.

III. *Centuria Secunda*, qua *Methodum*, *& Canonem propinandi decoctum radicis Cynarum*, locupletiùs de-

רפ״ו ר׳ אלקנה בן בצלאל אורי ליפמן חבר פירוש על פרקי אבות וקראו קרית חנה, ונדפס בפראג שנת שע״ב לפ״ק:

266 R. ELKANA' BEN BETZALE'L אורי ליפמן ſcripſit *Commentarium in* פרקי אבות *Pirke Aucth*, *Capitula Patrum*, cui nomen præfixit קרית חנה *Kiriàth Chanà*, *Ciuitas Chanà*, Tit. ex Iſai. 29. 1. Excuſum Pragæ anno mundi שע״ב 372. minor. ſupputat. Chriſti 1612. In 4. De פרקי אבות vide ſuprà in voce אבות *Auòth*, pag. 8. num. 22.

רפ״ז אלשקאר עיין ר׳ משה אלשקאר:

267 ALA'SKAR. Vide *R. Moſes Alàskar*.

רפ״ח אמאטו לוסיטאנו או מפורטוגאל נקרא בין המשומדים ושמו חואנו רודריגו דקסטיל בלאנקו הפיר דתו ונעשה יהודי בשלוניקי ושם היה רופא גדול וחיבר כמה חבורים בלשון לטין על הרפואה כמו שנראה לעמה בלשון הנ״ל:

268 AMATVS LVSITANVS ex Chriſtiano Iudæus, ante Apoſtaſiam vocabatur *Ioannes Rodericus*, vel *Rodriguez Caſtelli albi*. Medicus & Chirurgus ſui temporis illuſtris, Salmanticæ ſtuduit, & decimo octauo ætatis anno Chirurgiæ profeſſionem exercere cæpit, quam per aliquot annos in patria, & alibi exercuit, ſed Iudaica ſuperſtitione tinctus, cùm in patria tutus non eſſet, in Italiam venit, Romæ ferè ignotus, aliquandiu delituit, anno Domini 1554. vbi *Enarrationes in libros Dioſcoridis*

Vaticana Arabicè, ſed characteribus Rabbinicis, pro RR. Ioſepho Aben Scem Tou, & Iſaaco Aben Nun. Papyr. in 4.

רס"ה **אלפרגני ערבי** חבר בלשונו ספר יסודות התכונה ונעתק מלשון ערבי אל לשון עברי ע"י יעקב בר שמשון אנטולי ונחלק בל"ב חלקים או שערים ונמצא כי בוואטיקאנו. חבר גם כן לוחות על התכונה ונעתק ע"י משה ן' תבון העתיקם אל לשון עברי ונדפסו בויניציאה. עוד חבר ספר על שינוי הימים בעתם אצל כל אומות העולם. ועל סבות לקות המאורות. ועל מבים ככבי לכת ומשפטיהם. ונמצא כי בוואטיקאנו.

265 ALPHRAGANVS ARABS *De Elementis Aſtronomicis, & Celorum motu*, ex lingua Arabica in Hebraicam vertitur à R. Ioſepho Bar Samſonis אנטולי *Antolì*, Menſe זיו *Ziu*, *Maio*, an. mundi 5040. Chriſti 1280. Diuiditur in 32. partes, ſiuè Tractatus. Reperitur mſc. in Bibliotheca Vaticana. Papyr. in 4. Scripſit -

לוחות על התכונה *Luchòth al hattecunnà*, *Tabulas Aſtronomicas*, quas de Arabico Hebræas fecit R. Moſes Aben Tibbòn. Excuſæ Venetijs in 4. apud Abraham Veſinum, vt aſſerit Plantauit. num. 273. ſuæ Bibliothecæ Rabbinicæ.

Eiſdem Tractatus *De mutatione & variatione diei artificialis ſecundùm temporis mutationem apud omnes Nationes. De cauſis Eclipſis Lunæ, & Solis deliquij. De Aſpectibus Stellarum, ac illarum iudicijs*. Omnia extāt mmſſcc. in Bibl. Vat. Papyr. in 4.

eruditum librum, in quo reſpondetur omnibus argumentis, quæ contra Religionem Chriſtianam à R. Ioſepho Kimchio in ſuo lib. מלחמות השם *Milchamòth haſcèm*, *Bellorum Domini* proponitur. Huius Auctoris & libri meminit R. Scem Tou שפרוט *Sciprùtt* in ſuo libro mox cit. אבן בוחן Tract. 15. Extat mſc. in Biblioth. Vatic. & in Collegio Neophytorum Romæ in 4. Papyrac.

רס"ב **רב אלפס**: עיין רבי יצחק ברבי יעקב אלפסי.

262 RAV ALPHES. Vide *R. Iſaac Berabbi Iacob Alpheſi*.

רס"ג **רב אלפס** נכדו של רב אלפס הנ"ל חבר ספר הנקרא שערי רב אלפס. עיין ר' יצחק בן ראובן.

263 RAV ALPHES Nepos Rau Alphes mox notati, ſecundùm quod refert Buxtorf. & Plantauit. in Bibl. Rabbin. ſcripſit -

ספר שערי *Sèpher Sciaarrè*, *Librum portarum*, quas ipſi vocant שערי רב אלפס *Sciarre Ràu Alphès*, ſed de illarum argumento nihil proferunt. Claruit ſecundùm eundem Buxtorf. anno mundi 4960. Chriſti 1200.

רס"ד **אלפרבי ערבי** חבר בלשונו ספר מאופטיקה הנקראת בלעז פרוספיטיווה. ונמצא בוואטיקאנו כי בלשון ערבי ועם אותיות העבריות ונקנה בעד ר' יוסף ן' שם טוב ובעד ר' יצחק ן' נון.

264 ALPHARABII ARABIS *Optica*, ſeù *Proſpectiua*. Extat mſc. in Bibl.

233

miæ ſcientia ſcire, incaſſum laborandum eſſet. Sed damnamus illam Aſtronomiæ partem, quam peculiari nomine, Iudiciariam Aſtrologiam vocant; & qua, ex Aſtrorum motibus, atque Aſpectibus, ea quæ ad liberam hominum voluntatem potiſſimum dependent; iudicia & prædictiones, aſtruere ſatagunt. Hanc damnat Scriptura, Sancti Patres, Summi Pontifices, Eccleſia tota. De quibus ſatis eſt, pauca iſta dixiſſe.

Auctor libri *Iuchaſin* pag. 132. b. & *Scialſceleth hakabbalà* p. 59. addunt predictum Regem Alphonſum ſcripſiſſe -

ספר דברי הימים מאדם הראשון עד זמנו:

Sèpher diure haijamìm meAdam harriſciòn ad zemanò, Librum Chronicorum, ab Adamo vſque ad ſua tempora. De quo nihil aliud ſubiungam, quia Hebraica lingua ſcriptum, aut ab aliquo Rabbino eius iuſſu, compoſitum fuiſſe, prorsùs ignoro.

רסא׳ מאשטרו אלפונסו ניופיטי

שהעתיק אל הקאטונים והיסודים בלשון ערבי קורין אותו המומר הנז׳

ספר על דת המשיחיים והשיב לשאלות של ר׳ יוסף קמחי אשר עשה כנגדו בספרו שנקרא מלחמות השם: וזה שהזכיר כותב בספר אבן בוחן לר׳ שם טוב שיפרוט כ׳ בשלעברסו: ונכבה כי כואוטיקיבו: ובגלוניו שכיותיבי ברומה:

261 ALPHONSVS NEOPHYTVS, quem Auctor libri אבן בוחן *E'uen bòchan* ob ignominiam vocat מומר *Mumàr Apoſtatam*, eo quia, deſerto Iudaiſmo, fidem Chriſti ſuſceperat. Hic in fauorem noſtræ fidei ſcripſit eru-

multitudo, ego etiam valeo numerare. R. Gamaliel, mala Cotonea (ad ſe adduci iubet) ponit in cribrum & regyrat, aitque Cæſari: Numera poma ſi potes. At Cæſar: Quieſce, inquit, vt numerare valeam. Cui R. Gamaliel: Cælum etiam in gyrum ita voluitur. Quaſi diceret: Si pauca poma quando circumaguntur numerare non potes, quomodo numeroſiſſimos cæli pyropos perenniter mobiles, poteris numerare? *Alij dicunt; quòd Cæſar dixerit: Scio ego numerum Stellarum. At R. Gamaliel dixit: Dic mihi* (Cæſar) *Quot ſunt molares, & dentes tui? Iniecit* (Cæſar) *manum ſuam ori, & numerauit. Statim R. Gamaliel ſubdit: Quæ in ore tuo ſunt, neſcis, & quæ in firmamento Cæli ſunt, cognoſcis* (numeras?) Ita lepidè Cæſaris curioſitatem redarguit Rabbinus, vnde *Bion* aiebat: *Ridiculos eſſe Aſtronomos, vt cùm non videant Piſces iuxta ſe nantes in littore; illos, qui in cælo ſunt, videre ſe dicant.* Thaletem quoque dum cælum contemplatur, in foueam illapſum, ancilla eius; *Iure id eum pati* (dixit) *qui cùm iuxta pedes poſita ignoraret, cæleſtia intuetur.* Non ob id intendimus nobiliſſimæ ſcientiæ honori detrahere Aſtronomiæ, cuius Profeſſores maximè neceſſarij ſunt in Rep. Chriſtiana, cùm ex motu Syderum, dierum, menſium, annorum periodos, ſtata tempora Eccleſiaſtica, nouilunia; vtriuſque luminaris cyclos, Solis & Lunæ deliquia, aliaque ſcitu digniſſima, & toti Eccleſiæ vtiliſſima, ipſi deſignent; quæ omnia ſine Aſtrono-

rore combibimus. Vnde & in Regum Volumine רפאים *Rephaim Hebræum, Græci Titanas tranſtulerunt, quæ apud Ethnicos celeberrima fabula eſt: ex qua in laudes Deorum ſcribunt* γιγαν-τομαχίας*, & tela Typhoëa, & impoſitum Encelado Ethnam montem, ad cuius motum Trinacria contremiſcat.* Et hæc de nominibus Stellarum, quę præcipuè in libro Iob inueniuntur; dicta ſint; diſruptumque filum Alphonſi Regis Aragoniæ operibus modo reunimus. De eo fit mentio in *Iuchaſin* pag. 132. b. & in *Sciàlſcèl. hakab.* pag. 59. vtrobique iuxta iſtum 1022. Stellæ in 48. Conſtellationes diſtribuuntur, ita vt 12. ſint in Zodiaco, 21. לצד שמאל *in latere ſiniſtro*, ad Boream, & 15. לצד ימין *in latere dextro* ad Auſtrum. *Iuchaſin* autem Auctor prudenter notat, has Stellas eſſe, quæ נודעו וניכרו *notæ ſunt, & cognoſcuntur*; nam Stellæ propemodum infinitæ, neque verè ad certum numerum redigi poſſunt. Vnde aliquando Cæſar Rom. Imper. in Talmude Cod. *Sanhedrin* cap. 4. pag. 39. circa medium, interrogauit Rabban Gamaliel his verbis - -

א״ל קיסר לרבן גמליאל כתיב מונה מספר לככבים מאי רבותיה אנא מצינא למימני כוכבי אייתי חבוש שדונהו בארבילא וק׳ מהדר א״ל מנינהו א״ל אוקמינהו א״ל רקיע נמי הכי הדרא איכא דאמרי הכי א״ל מני לי כוכבי א״ל אימא לי ככיך ושיניך כמה הוה שדא ידיה לפומיה וקא מני להו א״ל דאיכא בפומיך לא ידעת דאיכא ברקיעא ידעת;

Dixit Cæſar ipſi Rabban Gamaliel: Scriptum eſt; Qui numerat multitudinem Stellarum. Quanta ſit Stellarum mul-

diximus; ſeptem Stellas in hac Conſtellatione præcipuè comprehendi; cùm autem non determinentur, quænam ſint; an ſcilicet eæ, quæ in *Tauri*, vel *Plauſtri*, aut *Vrſæ minoris* Conſtellationibus reperiuntur, reliquum eſt, vt opinioni Samuëlis adhærentes, maximam eſſe Conſtellationem *Chimà* dicamus, & in ea comprehendi *Pleiadas, Hyadas, Arcturum Tauri*, & *Arcturos maiorem, & minorem*, & alias ad polum vergentes Conſtellationes centum ferè Stellarum ſecundùm etymon nominis כימה *Chimà*, quaſi כמאה *Chemeàh centum* Stellarum, vt docet Samuël Talmudiſta Cod. *Berachòth* cap. 7. iam aliàs citato.

Quę autem de nominibus Stellarum ſupra docuimus, cùm ſint nomina à Gentibus indita & fabuloſa, de illis dicimus cum D. Hieronymo in cap. 5. Amos: *Quando autem audimus Arcturum & Oriona, non debemus ſequi fabulas Poëtarum, ridicula ac portentoſa mendacia: quibus etiam cælum infamare conantur, & mercedem ſtupri inter Sydera collocare: dicentes:*

Arcturum, pluuiaſque Hyadas, geminoſque Triones:

Virgil. Æneid. 1.

Armatumque auro circumſpicit Oriona:

ſed ſcire Hebræa nomina, quæ apud eos aliter appellantur, vocabulis fabularum Gentilium in linguam noſtram eſſe tranſlata. Qui non poſſumus intelligere quod dicitur, niſi per ea vocabula, quæ vſu didicimus, & er-

tia; & data *Booti*, ſeù الرمح *Alramèch*, & ſic alia aliam, virtute, & qualitate ſuperare non poteſt. Et hæc videtur eſſe ſententia Talmudiſtarum, à qua non longè aberrat Ouid. 2. Metam.

Tum primùm radijs gelidi caluere Triones.

Cæterùm de כימה *Chimà* fabuloſi Iudæi mira effutiunt. Legitur in ילקוט num. 44. I. Tom. ex מדרש *Medràſc*, occaſione exponendi illum locum Leuit. cap. 16. 8. de Hirco emiſſario לעזאזל ad *Azazelum*: quòd duo Angeli, quorum alter (vt ibi legitur) vocabatur שמחזי *Scemchazì*, & alter עזאל *Azaël*, ſub principiũ mundi, petierunt à Deo, vt ſibi liceret conuerſari in mundo cum hominibus; accepta licentia, & verſantes inter homines, adamauerunt mulieres. Scemchazì verò vt vidit iuuenem pulcherrimam nomine איסטהר *Iſteàr* ſeù *Aſtream*, illius complexus expetijt. Renuit illa, neq; vnquam illius voluntati ſe dixit obſequuturam, niſi שם המפורש *Scem hammephoràſc* nomen Dei τετραγράμματον *explicatum* nominare doceret: docuit eam Angelus, nominauit illa, & ſtatim in cælum rapitur. Quod cùm reſciſſet Deus, iuſſit in præmium virtutis continentiæ, vt eam Angeli collocarent בין ז׳ כככים בכימה ונקבעתה כה וכו׳ *inter ſeptem Stellas Chimà, & affixerunt eam ibi &c.* Ex hac Iudaica fabella (quam fuſiùs ſupra pag. 260. attulimus) confirmatur id, quod ex ſententia antiquorum Rabbinorum di-

rum Conſtellationum non videtur conuenire cum ſententia cæterorum Aſtronomorum; iſti enim communiter dicunt الدبران *Aldebaràn* ſeù *Pallilitium* eſſe naturæ Martis, h. e. calidum; Talmudiſtis frigidũ. Conſtellationem verò *Bootis* totam vel calidam, vel temperatam, vel etiam inſtabilem, & furioſam reſpectu سماك ſeù *Arcturi*, cùm illius Stellæ ſint vel de natura Martis & Saturni, vel Iouis & Martis; Veneris & Martis, vel Mercurij & Veneris, quæ omnia, vel calidæ, vel verſatilis naturæ eſſe demonſtrant. Huic difficultati occurrere poſſumus de facili; quia iſti Talmudiſtæ, cùm Conſtellationem כימה *Chimà* ampliſſimam faciant, centum ferè Stellarum, ab Ecliptica ad illius polum vſque diſperſarum, ſub quibus, Stellæ circa polum mundi vergentes, potiſſimum comprehendantur; pro כימה *Chimà*, non vnam aut alteram Stellam Eclipticæ, ſed, exordio facto ab ipſo mundi polo, circa quem omnes, perenni vertigine reuoluuntur, aliquam ex his, & fortaſſis ipſam Stellam polarem, pro כימה *Chimà* aſſumpſerunt. Quis eſt in Aſtronomię tyrocinio tam leuiter exercitatus, qui neſciat, Polarem Stellam, eſſe naturæ Saturni, indeque frigidiſſimam, quæ niſi contemperaretur à caliditate, & humiditate naturæ Veneris, quam à Stellis Conſtellationis כסיל *Cheſìl Bootis* autumant Talmudiſtæ accepiſſe; frigiditate ſua, mundus ſtare non poſſet? Ablata igitur fuit pars illius frigiditatis, ex illorum ſenten-

nitur primò כסיל *Chesil*, cui coniungitur כסיל וכימה כימה *Chimà*, *Faciens* *Chesil & Chimà*, *Oriona*, *& Hyadas*. Et Amos 5. 8. primò ponitur Chimà, poſtea Chesil. *Facientem* כימה וכסיל *Chimà & Chesil*, *Arcturum*, *ſeù Hyadas*, *& Orionem*. Cur igitur locum commutant? Reſpondent cum Scholiaſte, in Talmude Codice *Berachòth* cap. 7. pag. 58. b. paulò poſt med. מלמד ששניהם שוין *Docet amborum æqualitatem*, hoc eſt, ſunt Aſtra æqualis virtutis, ideò firmum locum, ſeù præcedentiam certam inter ſe non ſeruant, vnde in Textu de ijſdem, hęc habentur verba:

אלמלא חמה של כסיל לא נתקיים עולם מפני צינה של כימה ואלמלא צנה של כימה לא נתקיים עולם מפני חמה של כסיל ׃

Niſi fuiſſet calor כסיל *Chesil Orionis*, *ſeù Bootis*, *non poſſet ſubſiſtere mundus propter frigus* כימה *Chimà* (Conſtellationis Tauri), *& niſi eſſet frigus* כימה *Chimà*, *non poſſet ſubſiſtere mundus*, *propter calorem* כסיל *Chesil*, *Orionis*, *ſeù Bootis*. Ex hac Aſtronomica & Talmudica ſententia, videtur determinari *Orionem* Sacræ Scripturæ, quem *Bootem* facimus, eſſe natura calidum, & Aſteriſmum כימה *Chimà*, ſeù *Taurum*, frigidum: vtrumque in ſummo, ita vt, niſi vnius natura contemperata fuiſſet à contraria qualitate alterius, mundus ſtare non potuiſſet; ad æqualitatem igitur redacti, benignos influxus, à temperatis cauſis recipit mundus inferior. Hæc Talmudiſtarum ſententia de qualitatibus iſta-

in quo interuallo, & cæli ſpatio, vterque Arcturus, quorum Stellæ ſunt 34. Auriga, cuius Stellæ ſunt 14. Tertia pars Conſtellationis Draconis, eius Stellæ ſunt 11. Et tota Conſtellatio Tauri conſtans 32. Stellis, comprehenduntur. Quæ omnes, 91. Stellarum ſummam efficiunt, vt parum diſtet à numero centenario Samuelis, in Ghemarà aſſerentis כימה *Chimà* eſſe במאה כבבים *ferè centum Stellas*. In hac maxima Conſtellatione fermè centum Stellarum, diuerſæ prorsùs naturæ, aliquot Stellæ inueniuntur, vt עין השור *En haſciòr*, ſeù per ἀντονομασίαν כימה *Chimà* de natura Martis, & עיש *Aiſc* de natura Saturni, de qua fabulantur Talmudiſtæ, duas Stellas ex hac particulari Conſtellatione tempore diluuij Deū abſtuliſſe, & in locum, vnde ex Conſtellatione כימה *Chimà* alias duas abſtulerat, inſeruiſſe, vt ſua frigiditate, & ſiccitate, aquas in oſtio cataractæ cæli condenſaret, qua frigiditate, calor Conſtellationis Stellæ כימה *Chimà* attemperaretur. Et è conuerſo, duas Stellas ex *Chimà* abſtulerat, vt aquæ ſuperiores effluere poſſent, quas in עיש *Aiſc* collocarat, quibus frigus עיש *Aiſc* remitteretur, alioquin nulla creatura viuere potuiſſet ob nimium frigus. Et quamuis hæc fabuloſa ſint, attamen iſtarum naturam Stellarum, nobis parabolicè indicant.

Inſuper obſeruant Hebræi, has duas Conſtellationes כסיל וכימה *Chesil*, *& Chimà* duobus in locis Sacrę Scripturæ ſimul coniungi. Iob. 9. v. 9. po-

quia ſecundùm aliquot illorum, eſt רישא דעגלא *Caput Tauri*. *Hyades* quoque, & *Pleiades* ſunt in *Chimà*, quia ſunt in Aſteriſmo Tauri; & Aben Ezræ ſuprà citatus exiſtimat, *Oculum Tauri* eſſe כימה *Chimà*. Hinc ſequitur, tria iſta vocabula, *Arcturus*, *Pleiades*, *Hyades*, vnam Conſtellationem ſignificare ſub nomine כימה *Chimà*, & quam nomine *Tauri* nos appellamus, & vulgò antiquitùs (vt ait Hieronymus in cap. 5. Amos) *Bootem* vocabant, hoc eſt *Taurum*; nam Βῶς vel Βῶν Doricè *Bos*, *Taurus* eſt apud Latinos, qui quidem legitimè vocari poteſt *Arcturus*, cùm Arabicè, vel etiam Chaldaicè אל- תוריא *Al Thorià*, *Arcturus*, *Taurum* etiam ſignificet; vnde verſio Vulgata apud Amos cap. 5. cit. *facientem Arcturum, & Orionem* (Hebræa habet עשה כימה וכסיל *Oſè Chimà Vcsil*, *faciens Arcturum &c.*) de ſigno *Tauri*, & forſitan preſſiùs de ipſo *Oculo Tauri* cum Aben Ezræ pro כימה *Chimà*, eſt intelligenda. Eius etymon eſt deſumendum à תוריא *Tauro*, Chaldaica voce, qua primùm Aſtris nomina impoſita ſunt, & non à Græca Ἄρκτος *Vrſa*, vt ad ſuas fabulas ſtabiliendas Græci nomen *Arcturo maiori*, poſtea indiderunt. כימה *Chimà* igitur eſt magna Conſtellatio in ſigno Tauri primariam ſedem fixam habens, præcipuè in *Oculo ipſius ſiniſtro*, *in Hyadibus*, *Pleiadibus*, *& Arcturis*, cuius Stellæ alias Conſtellationes per circuitum efformant verſus polum Arcticum vſque ad polum Eclipticæ, vel ex parte, vel in toto, in *diluuij, & infixæ fuerunt in Conſtellatione Arietis, & in futuro tempore Deus ſanctus benedictus ſuo loco reſtituet*. Hoc Rabbinicum Commentum, R. Salomon ex Cod. *Berachòth* cap. 7. pag. 59. deſumpſit, vbi in fine anterioris paginæ, iſtæ multæ Stellæ, quas R. Salomon eſſe in Conſtellatione *Chimà* aſſeuerat, & quibus עיש *Aiſc* concluditur, numerantur à R. Samuele ſolertiſſimo Aſtronomo & Arithmetico Talmudico. Interrogatur à quodam, מאי כימה *Quid eſt Chimà?* אמר שמואל כמאה ככבים *Dixit Samuël: Chemeà Cochauim*, *Quaſi centū Stellæ*. Itaque Conſtellatio eſt כימה *Chimà*, non verò vnica Stella, aut Oculus Tauri, vt putat Aben Ezræ: & quia Vulgata, vocem כימה *Chimà*, modò vertit *Hyadas*, modò *Pleiadas*, modò *Arcturum*; dicendum eſt, hanc Conſtellationem maximam eſſe, & diuerſos Aſteriſmos in ſe concludere, videlicet Tauri, & circumiacentium, tam in Zodiaco exiſtentium, quàm extra ad plagam Borealem vergentium imaginum. Ducor in hoc libenter à Talmudiſtis, qui noſtræ lectioni fauent. Dicunt, complecti in ea centum ferè Stellas: ergo eſt Conſtellatio magna. Aſſerunt, quòd עיש *Aiſc* ſit *Arcturus maior*. על בניה *Super filijs ſuis*, ſint circumiacentes Stellæ polares, & præcisè Arcturus minor, ſeù minor Vrſa, vt docet גמרה *Ghemarà* Cod. ברכות *Berachòth* capite 7. citato, linea vltima; cuius Cauda ibidem vocatur זנב טלה *Cauda Arietis*. Aſſerunt, inquam, quòd Arcturus maior, ſit in כימה *Chimà*,

כימה כוכבים הם בפאת צפון וכימה תקשר תפירות שהם המעדנות והקדמונים אמרו כימה הם שבעה כוכבים קטנים והם בסוף מול טלה ׃ והנראים הם ו׳ והנכון בעיני שהוא אחד והוא כוכב גדול יקרא עין השור השמולי וכו׳ ׃

Chimà ſunt Stellæ in plaga Boreali; Chimà ſiquidem colligit fructus delicatos. Noſtri autem antiqui dixerunt, Chimà eſſe ſeptem Stellas minores, quæ ſunt in extrema (parte) *ſigni Arietis, & tantùm ſex conſpiciuntur. Mihi autem videtur, quòd ſit tantùm vnica Stella primæ magnitudinis, quæ vocatur* עין השור השמאלי *En haſciòr haſſemolì, Oculus Tauri ſiniſter* &c. Iſti antiquiores Rabbini quos citat Aben Ezræ, qui aliquando pro כימה *Chimà* ſeptem Stellas minores, quæ ſunt in extrema parte ſigni Arietis, hoc eſt in dorſo, ſeù ante genua Tauri, puta Pleiadas, intellexerunt, quomodo etiam Symmachus & Theodotio, teſte D. Hieronymo in cap. 5. Amos ἀπὸ πλειάδα verterunt; attamen perſæpè iſtius Aſteriſmi כימה *Chimà* ſpatia non mediocriter dilatarunt. De eo R. Salomon Iarchi in Iob 37. dicit: quòd Deus loco ſtatuto infixerat, ne inde exiret, alioquin totus mundus בצינה *Betzinà frigore* perijſſet. Et ſubinde de Aſtro עיש *Aiſc* ſubdit –

עיש כוכב גדול שבכימה והרבה כוכבים קבועים בו ונטלו ב׳ כוכבים ממנו לסתום ארובות המבול ונקבעו במול טלה ועתיד הקב״ה להחזירם הם ׃

Aiſc Conſtellatio magna eſt in Chimà, in qua multæ Stellæ infixæ ſunt, & ab ea duæ Stellæ fuerunt ablatæ ad occludendas cataractas (cæli tempore) di-

lium influxu. עיש *Aiſc* igitur, & ſi per *Veſperum* à Vulgata vertatur, Sydus tamen Arcturi maioris ſignificat, vt notat D. Baſilius ſuprà cit. & eadem natura à duplici diuerſoq; nomine demonſtratur. Sequitur –

כימה *Chimà*; Non minor difficultas occurrit, dum quærimus, quænam Conſtellatio, aut Stella ſit aſſignanda pro כימה *Chimà*. Vulgata in Iob. cap. 9. v. 9. vertit *Hyadas*, cap. 38. 31. *Pleiadas*. & in Amos c. 5. v. 8. vertit *Arcturum*. Prima fronte videtur difficile, has tam varias lectiones poſſe conciliari, cùm omnes hæ Conſtellationes inter ſe diuerſæ ſint, ac diſpares. Nam Hyades ſunt Stellæ in fronte Tauri, Pleiades ſunt ante genua eiuſdem, & Arcturus eſt Hælices, ſeù Vrſa maior, vt iam explicauimus. Has vnico verſu comprehendit Virgilius 1. Georgicorum.

Pleiadas, Hyadas, claramque Lycaonis Arcton.

Quomodo igitur poterit vnicum vocabulum כימה *Chimà* tribus diuerſis Conſtellationibus appropriari? Attamen ſi antiquorum Rabbinorum dicta attentè perpendantur, videbimus euidenter, nullum oriri incommodum, ſi vnica Conſtellatio כימה *Chimà* tribus diuerſis his Conſtellationibus applicetur. Sed primò, Quid Hebræi de Aſtro כימה *Chimà* proferant, audiamus. R. Leui Ben Gerſon in cap. 38. Iobi ait –

כימה היא צורה אחת במול טלה ׃

Chimà eſt quædam imago in ſigno Arietis. R. Abraham Aben Ezræ ibid.

dignitatis, & gradus. Ex propria ſententia videtur loqui Aben Ezræ, cùm ſuprà ex communi ſententia Hebræorum locutus fuerit, כסיל *Chesil* ad Boreã reponẽdo, quod Bootis Aſteriſmũ eſſe oſtendimus, in quo Stella الرمح *Alramèch Arcturi* includitur, & de qua loquitur Vulgata cap. 38. 31. *Numquid coniungere valebis micantes Stellas Pleiadas, aut gyrum* כסיל *Chesìl Arcturi poteris diſſipare?* Quando autem eodem cap. ver. 32. dicitur: *Numquid producis* מזרות *Mazaròth Luciferum in tempore ſuo, &* עיש *Aiſc Veſperum ſuper filios terræ conſurgere facis?* (*Veſperum*) non Veſper, aut Heſperus Stella, ſiuè Venus Planeta, ſed עיש *Aiſc Arcturus maior*, ſeù *maior Vrſa* intelligenda eſt. Nam ſicut exire facit Deus מזרות *Mazaròth*, id eſt מזלות *Mazalòth* ſigna Zodiaci. ר *Reſc* pro ל *Làmed*, vt notat R. Meir Aramà, & obſeruat R. Aben Ezræ, R. Salomon, Dauid Kimchi, & alij, quæ Lucifera dicuntur, eò quia per ea in Ecclyptica defertur Sol. Quando enim ad Conſtellationem כימה *Chimà* (quam Tauri eſſe probabimus) peruenit, tunc delitiæ Veris panduntur, quæ etiam delitiæ Pleiadum, eò quia in Tauro exiſtunt, dicuntur. Cùm autem deuenerit ad gradum 19. מזל *Mazàl* ſigni Libræ, cum quo exoritur כסיל *Chesil*, ſeù *Arcturus*, Autumno tempore; tunc ſuper filios terrę, hoc eſt ſuper fructus, & prouentus terræ, Veſper anni conſurgit, & recondit omnia, frigore ſuperueniente, Arcturi maioris, & cæterorum Syderum Septentrionalium

Sicut igitur deprehendimus hic nomen Orionis, ita & nomen Arcturi. כסיל *Chesìl* igitur eſt Bootes, in cuius Conſtellatione eſt Arcturus. Hinc facilè intelligi poteſt Vulgata editio, quando cap. 9. 9. dicit, *Qui facit Arcturum, & Oriona*, עש וכסיל *As Ve-Chesìl*, Arcturus maior, qui vocatur עש *As*, & eſt *Vrſa maior*, eſt intelligendus, vt ſuprà dictum eſt; & pro *Orione* intelligendus *Bootes*, ſeù *Arctophylax* in Boreali plaga exiſtens; vnde R. Aben Ezræ conſtans ſibi non eſt, quando hoc Sydus, modò in plaga Boreali, modò in Auſtrali reijcit. In plaga Boreali ſeù ſiniſtra ad cap. 9. 9. In Auſtrali ad cap. 38. 31. *Nunquid ligabis delicias Chimà, aut contractiones Chesìl aperire facies?* vbi ipſe -

ככבי הם בפאת צפון וכסיל בפאת דרום ׃

Stellæ ſunt in plaga Septentrionali, & Chesìl in plaga Auſtrali. Et poſt pauca loquens de Stella Chimà, quòd non ſit Conſtellatio, ait -

והנכון בעיני שהוא אחד והוא כוכב גדול יקרא עין השור השמאלי וכסיל כוכב גדול הוא לב מזל עקרב כי בעלות אלה שניהם במזרח יראו המעשי׳ הנזכרים וזה כנגד זה בבית ובמעלה ובחלק ׃

Et mihi videtur, quòd vna Stella ſit, & non plures, Stella ſcilicet magna quæ vocatur עין השור השמאלי *En haſciòr haſſcmalì, Oculus Tauri ſiniſter. Et* כסיל *Chesìl* (eſt) *Stella magna* (puta) *Cor Aſtri* עקרב *Akràu Scorpionis; & quando exoriuntur, apparent ea, quæ in hoc loco referuntur. Et vna alteri opponitur, tam ratione Domus, quàm*

tat Stella, quæ *Arcturus* communiter dicitur, & aliquando à Vulgata, ſuo proprio nomine *Arcturi*, vt cap. 38. v. 31. Iobi, & aliquando ſub nomine totius Conſtellationis, *Orion*, vt cap. 9. 9 eiuſdem vocatur. Quòd autem hic Orion ſit Bootes, diſertis verbis docet D. Baſilius in cap. XIII. Eſaiæ, vbi hæc habentur:

Δῆλον δὲ ὅτι Ὠρίωνα λέγει ἡ γραφὴ τὸ σύστημα τῶν εἴκοσι καὶ δύο ἀστέρων, ὅν τινες ὀνομάζουσι Βοώτην, ὡς οἱ περὶ ταῦτα δεινοὶ καταμερίζουσι, καί φασι, τοὺς μὲν τέσσαρας εἶναι τρίτου μεγέθους, ἐννέα δὲ ἐν αὐτοῖς τετάρτου, καὶ τοὺς ἄλλους ἐννέα τοῦ πέμπτου. κεῖται δὲ τοῦτο τὸ τῶν ἀστέρων ἄθροισμα ἐν τῷ Βορείῳ μέρει, ὅπερ καὶ ὑπὸ τῆς γραφῆς, ὡς ἓν σῶμα, Ὠρίων ὠνόμασται.

Liquet, Scripturam Oriona dicere, id Sidus, quod duas & viginti Stellas complectitur, à nonnullis Bootes nominatur. Nonnulli circa hæc ſtudia verſati, numeroſam hanc Stellarum complexionem in partes deducunt, aſſerentes, earum quidem quatuor eſſe tertiæ magnitudinis; atque earum nouem, quartæ; reliquas verò nouem, quintæ. Hic Stellarum globus in Boreali, ſiuè Aquilonari parte locatus eſt, quem Scriptura tanquam vnum corpus Orionem appellauit. Et poſt pauca:

Καὶ τοῦ Ἀρκτούρου δὲ μέμνηται ἡ γραφή, ὃν μεταξὺ τῶν μερῶν τοῦ Ὠρίωνος ὁρῶμεν κείμενον ἀστέρα ὑπόκιρρον.

Arcturi autem commeminit & Scriptura, quem ipſi cernimus media in parte Orionis poſitum. Eſt verò Stella colore ſubrubeſcenti &c. Et paulò infra:

Ὡς οὖν ἐνταῦθα εὕρομεν τὸ ὄνομα τοῦ Ὠρίωνος, οὕτω τὸ ὄνομα τοῦ Ἀρκτούρου.

Si-

luit prohibere Diluuium, & exſiccare aquas, extraxit duas Stellas ex Aſteriſmo עיש *Aiſc*, & prohibuit Diluuium. Verba Talmudis ſunt -

שבשעה שהקב״ה בקש להביא מבול לעולם נטל שני ככבים מכימה והביא מבול לעולם ובשבקש לסתמה נטל שני ככבים מעיש וסתמה׃

Ea hora, qua Deus ſanctus benedictus voluit adducere Diluuium in mundum, accepit duas Stellas ex כימה *Chimà, & adduxit Diluuium. Quando verò voluit occludere, accepit duas Stellas ex* (Conſtellatione) עיש *Aiſc, & obſtruxit illud.* Concluditur igitur, quòd עש *As*, ſeù עיש *Aiſc* ſit Arcturus maior, qui & Vrſa maior, ſeù Plauſtrum, Italicè, *il Carro*, vt Deodatus vertit cap. 9. 9. Iob. *Che hà fatto i ſegni del Carro, dell'Orione, delle Gallinelle, e quelli* (che ſono) *in fondo all'Auſtro*. Ergo optimè Vulgata legit: *Qui facit Arcturum*, &c.

Sequitur כסיל *Chesil*. Notandū כסיל formari à radice כסל *Chaſſàl*, quod eſt *ſtulteſcere*; vnde *Casìl* quaſi *Aſter ſtultus, & inſaniens*; inconſtans enim eſt, & eius ortus pluuias cum procellis, & grandines cit, varijſque tempeſtatibus Orbem exagitat. A Vulgato noſtro Interprete *Orion* redditur, quique, non eſt (vt aliqui minùs cautè crediderunt) ſolemnis illa & inſignis Conſtellatio Auſtrina *Orion* communiter vocitata, ſed alia in Boreali plaga conſtituta *Bootes, Bubulcus*, ſeù Ἀρκτοφύλαξ *Arctophylax* dicta, quę & *Orion* Sacræ Scripturæ eſt, teſte D. Baſilio mox adducendo, & in cuius clamydis ora ex-

Arietis: non eſt intelligendum de cauda Arietis primi ſigni Zodiaci, vt perperam intelligit Scholiaſtes Raſcì, vbi explicans ſententiam illorum Talmudiſtarum, qui עש *As* putabant eſſe רישא דעגלא *Reſcà deaglà, Caput Tauri*, dicit -

רישא דעגלא ראשו של עגל והיינו מזל שור
והוא נמשך אחר מזל טלה ראש השור סמוך
לזנב טלה שכן הסדר טלה שור תאומים וכו׳ :

Caput Vituli, hoc eſt Signum Tauri, quod poſt Arietis Signũ ſequitur; Caput enim Tauri Caudæ Arietis coniunctum eſt. Nam ordo Signorum eſt; Aries, Taurus, Gemini &c. Cùm enim ſuprà de Cauda Arietis, quæ ignotiori vocabulo יותא *Iothà* à Rau Iuda vocabatur, dictum fuiſſe; ipſe vtrumque, & de cauda Arietis, & Capite Tauri in Zodiaco exiſtentium, intelligit. Non ita: ſed eſt intelligendum de Cauda Vrſæ maioris, imò de tota illius Conſtellatione, vt ſuprà dictum eſt. Nam עש *As* eſt in plaga Septentrionali, & extra Zodiacum, vt Aben Ezræ, & alij docent. Ergo eſſe non poteſt Cauda Arietis, aut Caput Tauri, quæ intra Zodiacum ſunt. Accedit auctoritas Talmudis loco cit. pag. 59. circa princip. vbi Conſtellationi עש *As*, ſeu עיש *Aiſc* validiſſimam virtutem exſiccandi attribuit, & præcipuè vtrique Arcturo, ſeu Vrſæ. Aiunt enim, quòd quando Deus voluit diluuium immittere ſuper terram, accepit duas Stellas ex Aſteriſmo Stellæ כימה *Chimà*, vt potè pluuioſo, & adduxit Diluuium. Quando verò voluit non explicentur. Dico igitur עש *As*, & עיש *Aiſc*, quod idem eſt, eſſe *Arcturum* maiorem, ſeù *Vrſæ maioris* Conſtellationem, quæ ſeptem inſignioribus Stellis conflatur, & ab antiquis *Arcturus maior* vocabatur, teſte Ven. Beda *De Stellis*. Euidentiſſimè patet hoc ex omnibus Lexicis Hebraicis, & melioribus verſionibus. Pagninus in *Theſauro linguæ ſanctæ* ex addit. Merceri. עש *As* (inquit) *eſt Conſtellatio quædam, nomine Plauſtri, quod refert, à noſtris donata; aliàs Arcturus, vel Vrſa vertitur, à Stellarum congregatione, Hebraicè nomen habet, vt non vnica ſit Stella, ſed totum Sydus Septentrionum, vel ſeptem Trionum &c.* Et paulò poſt; *Aben Hezra putat eſſe Vrſam, ſeù Plauſtrum*. Buxtorf. in Lexic. Hebr. עש *As*. *Arcturus. Plauſtrum ſeptem Stellarum, quæ nunquam ſeparantur iuxta Aben Ezram*. Et in maiori Lexic. Chald. ad rad. עש *Vrſa maior*. & cætera vt prius. Calaſ. in Concordant. עיש *Aiſc, eſt Congregatio Stellarum, Sydus Septentrionale, Vrſa maior conſtans ſeptem Stellis, & in fine illarum eſt Arcturus, Cauda Arietis*. Vener. Beda loc. cit. ait, *Caudam Vrſæ minoris*, à quibuſdam vocari *Canis Caudam*. Vnde quando in Talmude Cod. ברכות *Berachòth* capite 7. הרואה *Haroè* pag. 58. b. in fine dicitur -

מאי עש אמר רבי יהודה יותא : מאי יותא
אמרו לה זנב טלה :

Quid eſt עש *As? Dixit Rau Iudas* יותא *Iothà. Quid eſt Iothà? Dixerunt ei*, זנב טלה *Zenàb Talè, Cauda*

mà ſunt ſigna cæleſtia; neque quænam ſigna ſint, docet.

R. Leui Ben Gerſon, vt potè Aſtronomiæ non ignarus, aliquantò meliùs dicit.

עש כסיל וכימה הם צורות בגלגלי הככבים הקיימים :

As, Cheſil, & Chimà, ſunt imagines in ſphæris ſtellarum fixarum. Neque ab eo ſcire poſſumus, niſi tantùm, quòd non vna, aut altera Stella ſint, ſed Conſtellationes expreſſæ in imaginibus cæleſtibus.

R. Abraham Aben Ezræ cùm excellens Aſtronomus ſit, paulò preſſiùs has voces explicat loco citato.

עש הם שבעה ככבים : כסיל וכימה שני ככבים גדולים האחד בפאת שמאל מגלגל הנוטה והשני בפאת נגב ועש בפאת צפון הגלגל הגדול :

As (ait) *ſunt ſeptem Stellæ. Cheſil & Chimà ſunt duæ Stellæ magnæ, vna in plaga ſiniſtra Zodiaci, & altera in plaga Auſtrali, & As eſt in plaga Septentrionali Zodiaci.* Ex verbis huius Aſtronomi colligitur עש *As* eſſe Conſtellationem ex ſeptem præcipuè Stellis conſtitutam in parte Septentrionali, & extra Zodiacum. כסיל *Cheſil*, & כימה *Chimà* eſſe duas Stellas magnas, id eſt primę magnitudinis; כסיל *Cheſil* quidem, in plaga ſiniſtra, hoc eſt Boreali, & extra Zodiacum; & כימה *Chimà* in plaga Auſtrali, ſed non extra Zodiacum. His benè perpenſis, haud difficilè erit aſſignare, quænã Conſtellationes, & Stellæ ſint iſtæ, quamuis ab Aſtronomo iſto Iudæo clariùs in hoc loco

non

Secundò, Cap. 37. 9. Vulg. *Ab interioribus egredietur tempeſtas, & ab Arcturo frigus.* Hebr.

מן־החדר תבוא סופה וממזרים קרה :

Ab Auſtro veniet turbo, & à ventis Aquilonaribus frigus.

Tertiò, Cap. 38. 31. Vulgata: *Numquid coniungere valebis micantes Stellas Pleiadas, aut gyrum Arcturi poteris diſſipare?* Hebr.

התקשר מעדנות כימה או מושכות כסיל תפתח :

Numquid ligabis delicias Chimà, aut contractiones Cheſil aperire facies? Et ibid. ver. 32. Vulg. *Numquid Luciferum in tempore ſuo, & Veſperum ſuper filios terræ conſurgere facis?* Heb.

התוציא מזרות בעתו ועיש על בניה תנחם :

Numquid exire facies ſigna cæleſtia in tempore ſuo, & Arcturum ſuper filijs ſuis duces ea? Nos in præſenti omnia iſta Hebraica Aſtrorum nomina explicabimus, & benè à Vulgato Interprete eſſe Latinè reddita oſtendemus. Et primò inquiremus, quid de עש כסיל וכימה *As, Cheſil, & Chimà* ſentiant Hebræi, ad locum Iobi c. 9. ver. 9.

R. Meir ערמה *Aràma* explicans difficiliora vocabula huius Capituli pagina 27. ſuæ *Explanationis*, volens prędicta vocabula explicare, nil aliud dicit, quàm, *Sunt* שמות הכוכבים *Scemòth haccochauìm, nomina Stellarum*; ſed quarum? ignorat; forſitan Aſtronomus non eſt.

R. Salomon ירחי *Iarchì* ibidem ait: כסיל וכימה מזלות הם *Cheſil & Chi-*

Scripturæ ſtadio currimus, nihil abijciendum putamus, quod ad promouendam illius intelligentiam negotium faceſſere arbitrabitur. De Stellis in firmamento infixis, hoc loco ſermo eſt: & quamuis vulgaris, & communis ſententia ſtatuat, eas determinato numero concludi; attamen, ſecundùm rei veritatem, ſolùm ille, earum numerum inire poteſt, & nomina cuique propria attribuere, qui numerat multitudinem Stellarum, & omnibus eis nomina vocat. Deus, inquam, vnicus eſt Arithmeticus præſtantiſſimus, cui ſoli, & nomina, & numerus Aſtrorum notus eſt; vnde etiam per quædam nomina; ſeù voces Stellis attributas, vt ipſarum influxus, & effectus in hæc inferiora dignoſceremus mirificos; atque hoc modo Aſtronomiæ ſcientia pręſtantiſſima à mortalibus in pretio haberetur, & honore: voluit ipſa Diuina Sapientia ad noſtram eruditionem, Scripturis ſacris inſerere, vti in Iobo, Arcturi, Orionis, Hyadum, & Pleiadum nomina. Sed an voces Hebraicæ, quæ his nominibus correſpondent, iſta notiſſima Aſtra reuera ſignificent; hic inquirendum eſt. Obſeruandum igitur.

Tria eſſe in Iobi libro præcipua loca, quibus de Stellis fixis fit mentio. Primò, Cap. 9. 9. vbi Vulgata, *Qui facit Arcturum, & Oriona, & Hyadas, interiora Auſtri.* Hebr.

עשה עש כסיל וכימה וחדרי תמן :

Faciens As, Cheſil, & Chimà, & conclauia Auſtri.

Se.

Pegaſus, & Delphin, Telumque,
Aquila, Anguitenenſque.
Signifer inde ſubeſt: bis ſex hunc ſydera complent.
Hinc Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo,
Libraque, Scorpius, Arcitenens, Capricornus, & Vrna,
Qui tenet & Piſces. Poſt ſunt in partibus Auſtri,
Orion, Procyon, Lepus, Ardens, Syrius, Argo,
Hydros, Chiron, Thuribulum quoque, Piſcis, & ingens
Quem ſequitur Piſtrix, ſimul Eridanique fluenta.

In plaga Boreali hic tantùm nouendecim Conſtellationes numerantur. In Auſtrali duodecim, quibus ſi XII. Zodiaci ſigna addantur, fit ſumma quadraginta trium Conſtellationum. Deſunt adhuc quinque Aſteriſmi, qui quidem, cùm ſub quibuſdam alijs comprehendantur, vt docent Aſtronomiæ periti, facili negotio venari poterimus: ſi Equiculus, ſiuè Equi ſectio ſub Pegaſo; Caput Meduſæ ſub Perſeo; Coruus ſub Hydra; Lupus ſub Centauro; & Corona Auſtrina ſub Sagittario requirantur. Poſtquam nauigatio vltra lineam æquinoctialem verſus Polum Antarcticum inſtituta eſt, plures Aſteriſmi hodie numerantur, quàm quadraginta octo, de quibus videndi ſunt Auctores, qui de Aſtronomicis rebus ex profeſſo tractarunt; noſtrum enim non eſt, extra Chorum canere. Attamen, quia in Sacræ

rùm, *Tabulæ Alphonſinæ* ex Latina in Hebraicam linguam verſæ fuerunt à R. Moſe de קרית יערים *Kiriàth Iearìm*.

Per idem tempus R. Iudas Ben R. Moſis הכהן *Haccohèn* Sacerdos de Toleto, in vtraque lingua, & Aſtronomicis eminebat: vnde idem Rex Alphonſus, in transferendis Auicennæ operibus Aſtronomicis, potiſſimùm de 1022. Stellis firmamenti, quæ hactenùs nobis innotuerant, ex Arabico in Latinum, eo eſt vſus. Has tranſtulit anno mundi 5016. Chriſti 1256. quas Auicenna in 48. Conſtellationes, ſeù cæleſtes imagines diſpertitus fuerat: harum viginti & vnam, in parte ſiniſtra ad Boream collocauerat; quindecim, in dextera ad Auſtrum; & reliquas duodecim, in Zodiaco affixerat. Verumtamen eſt, quòd antequam hic Liber in Latinum verteretur, iam à longiſſimis temporibus apud nos, notiſſimus erat ille Stellarum numerus, quamuis fortaſſis ad 48. Conſtellationes non protraheretur. Nam, quæ recenſentur in verſibus Priſciani à Ven. Beda relatis in Libello *De ratione Computi* circa fin I. Tomi, ſunt tantùm 43. vt in his videre eſt Carminibus -

Ad Boreæ partes Arcti Vertuntur, & Anguis,
Poſthac Arctophylax, pariterque Corona, Genuque
Prolapſus, Lyra, Auis, Cepheus, & Caſſiopeia,
Auriga, & Perſeus, Deltoton, & Andromedæ aſtrum,

 Pe-

ALPHABETVM HEBRAICVM, & PVNCTA VOCALIA, *cum benedictionibus ante, & poſt menſam recitandis, precibuſque in honorem Sabbathi, & aliarum feſtiuitatum ad Vſum puerorum*. Excuſum Venetijs apud Ioannem de Gara, anno non notato. In 8.

רס׳ **אלפונסו מלך הקשטיליאה**

היה חכם גדול ואוהב החכמות והכרת התבונה וחכמת
י״ב מלך ששה יום לפרון שעליו צוה לר׳ יצחק בן סיד
לחבר הלוחות המפורסמות בעולם בקראים אלפונסינאס
על התבונה ; ובשנת ה׳ אלפים ו״ו ליצירה צוה המלך
לרבי יהודה בן רבי משה הכהן מטוליטולה
שיעתיק מלשון ישמעאל ללשון לטין ספר אבו אלחסין
הנקרא אביצינת שחבר על אלף וכ״ב כוכבים אשר
כורעו והכרו עד היום והם כללים במ״ח צורות הגלגל
והם י״ב מזלות בדרכם כאמור חגורת השמים וכ״א צורות
לצד שמאל וט״ו לצד ימין סרי מ״ח ; גם חבר המלך הזה
ספר דברי הימים מאדם הראשון עד זמנו כמו שאמר בעל
ס׳ יוחסין דף קל״ב. עמוד ב׳ ; ושלשלת הקבלה דף נ״ט ;

260 ALPHONSVS CASTELLÆ & LEGIONIS REX X. in Philoſophicis & Aſtronomicis peritiſſimus, mandauit R. Iſaaco Ben סיד *Sid* Aſtronomo percelebri, vt Tabulas Aſtronomicas componeret. Quod & abſoluit anno mundi 5012. Chriſti 1252. vltimo Maij: quæ de nomine Regis, *Tabulæ Alphonſinæ* nominatæ ſunt, & quarum hypotheſes vſque ad ſuperius ſeculum in vſu fuerunt. *Iuchaſsìn* p. 132. b. & *Scialſcèleth hakabbalà* p. 59. R. Dauid Ganz, hunc Portugalliæ Regem facit, & non imperitè, cùm aliquandiu eodem Regno potitus fuerit, quod Dionyſio Regi poſteà ceſſit. Cæte-

malorum, ſeù Dęmonum naturæ, quæ bona eſt, blaſphemiæ iudicium intuliſſe. Sed fictitios Angelos & Cabaliſticos, quorum natura in Rabbinorum cerebro ſolummodo reperitur, improbauimus, damnauimus, & portentoſa, quæ de ipſis fingunt, retulimus, & reiecimus. Naturam ſiquidem Dæmonum, à Deo bonam fuiſſe creatam aſſeruimus, ad quam reſpicientes, exemplo etiam Michaëlis Archangeli inſtructi, maledictis abſtinuimus; vitia autem Dęmonum damnauimus, & mille nocendi artes, quas aduerſus genus humanum exercent, improbauimus.

Cæterùm R. Eliezer Hakalir ſcripſit etiam librum *De Cabala*, quem vocauit -

כבוד השם *Cheuòd haſcèm*, *Honorem Dei*. De eo fit mentio in Catalogo librorum Cabaliſticorum appoſito in calce libri יצירה *Ietzirà* editionis Mantuanæ anni 322. minoris ſupputationis, Chriſti 1562. in 4.

רנח רבי אלעזר מוורמסא או מגרמיזא ספר מאמר על הקבלה: עיין ר' אליעזר מגרמיזה סימן רכו:

258 R. ELEAZAR DE VORMATIA, ſcripſit -

מאמר *Maamàr Tractatum Cabaliſticum*. Vide *R. Eliezer de Garmiza*, num. 226.

רנט אלף בית: ברכת מזון וזמירות וקדוש שבת ומועדים כמנהג הצערים נדפס בויניציאה על יד יואן די גארה:

AL-

poſt med. hac narratione præmiſſa -

כשעה שהרשע נאבד מן העולם ג' כיתות של מלאכי חבלה יוצאות לקראתו אחת אומרת אין שלום אמר ה' לרשעים ואחת אומרת לו למעצבה תשכבון ואחת אומרת לו ירד ושכבו את ערלים:

In hora, qua impius perit ex hoc mundo, tres turmæ Angelorum malignorum egrediuntur in occurſum eius; vna dicit: *Non eſt pax, dixit Dominus, impijs*, Iſai. 48. 22. Alia dicit: *In doloribus iacebitis*, Ibid. 50. 11 (in Textu למעצבה *In dolore*) Et tertia dicit: *Deſcenderunt, iacuerunt cum incircumciſis*. Ezech. 32. v. 21. Et hæc ſunt, quæ de Hebræorum Angelis ac Dæmonibus ex Rabbinorum ſententijs dicta eſſe volumus: nam ſi omnia, quæ in eorum libris de his inueniuntur, in hunc noſtrum transferre voluerimus, non vnicum, ſed multa, eaque ingentia conficienda eſſent Volumina. Itaque relictis Iudæorum portentoſis Angelis, & Dæmonibus, ad continuationem hiſtoriæ Rabbinorum, noſter calamus ſe conuertat.

Sed dices, Hebræorum Angelos bonos, & malos, nos diuerſis, ac varijs conuicijs & maledictis oneraſſe; contra exemplum nobis à S. Michaële Archangelo demonſtratum, qui cùm diſputaret cum Diabolo, & altercaretur de Moyſi corpore, non eſt auſus iudicium inferre blaſphemiæ, ſed dixit: *Imperet tibi Dominus*, vt refert S. Iudas Apoſtolus in Epiſtola ſua Canonica ver. 9.

Reſp. Angelis bonis ac veris, nos non maledixiſſe, neque Angelorum

quod á Angelo מסוריא *Meſſurià*, quaſi *Sedoria*, & dicitur eſſe Angelum שר פנים *Sar Panìm Principem facierum*, hoc eſt, vnum ex illis, qui propiùs Deo miniſtrant: fortaſſis idem eſt cum Principe סוריאל *Suriele*, de quo ſuprà pag. 283. col. 1. Hunc (aiunt) deſcendiſſe de cælis, & indicaſſe ſententiam in ſuperiori Tribunali latam contra עשרה הרוגי מלכות *decem Viros Regni* interficiendos ex Iſraële, & Samaëli impio שרו של רומי *Principi Romanorum* traditam eſſe exequendam. Malignè enim Romano Imperio Principem Dæmoniorum Samaëlem, Cuſtodem & Tutelarem conſtituunt. Qui ſint iſti decem interfecti Regni (vt vocant) & tamquam Martyres venerantur; alibi, Deo dante, dicemus.

Vltimò, pro complemento huius Diſſertationis addemus, Hebræos docere, quòd ea hora, qua ex hoc mundo diſcedunt impij, obuiam illis adueniunt Dęmones, infauſta precantur, & inter incircumciſos ablegant: credunt enim, incircumciſos omnes fore damnandos, Paradiſo pro ſolis circumciſis reſeruato. Sed valdè errant; neſciunt id, quod dicit Apoſtolus: *Circumciſio nihil eſt, & præputium nihil eſt, ſed obſeruatio mandatorum Dei*. 1. Corinth. 7. 19. Et alibi: *Neque circumciſio aliquid valet, neque præputium, ſed fides, quæ per charitatem operatur*, ad Galat. 5. 6. Itaque impijs ex hoc mundo diſcedentibus, Dæmones occurrunt, & vt legitur in Talmude, Cod. כתובות *Chetubbòth* cap. 12. pag. 104. paulò

rabat. De Vriele vide ſuprà paginam 231. & ſeqq.

אלה הדברים *Ex Deuteronomij libro.*

Paraſcià ואתחנן *Vaethchanàn.*

Pag. 263. b. ברעיא מהימנא In *Paſtore fideli*. Legitur in libro Salomonis; quòd Dæmon quidam ſtat ſecus ianuam domus, & ob id ponenda eſt מזוזה *Mezuzà Scheda oſtiaria*, cui eſt nomen Diuinum, ne illac tranſeuntes lædantur, nec agendum eſt ibi aliquid immundum. Idem habetur pag. 265. b. Dæmones vbique hominibus nocere cupiunt, & in omni parte, & angulo domus eos inſequuntur. Superſtitioſum eſt igitur, magis cautum eſſe ſecus ianuam, quàm alibi. De ſcheda autem oſtiaria ſuo loco agemus. Multa alia in hoc libro זהר *Zòhar* de Dæmonibus & Angelis habentur, quæ nimis longum eſſet omnia per extenſum recenſere. Hæc pauca compendioſè retulimus, vt curioſus Lector de alijs iudicium ferre poſſit. Quæ autem in Zoharis libro de Spiritibus inueniuntur, etiam ſparſim habentur in Talmude; & hoc annotatum volo, vt ſciamus, omnia Talmudicas fabulas eſſe, & eas Hebræos in alijs ſuis libris repetere, & inculcare vſque ad nauſeam.

In פרקי היכלות *Pirkè Hechalòth Capitulis Templorum*, vt refert R. בחיי *Bechaij Paraſcià* מקץ *Mikètz* pagina mihi 53. col. 4. etiam fit mentio de

bia planè indicibili, quam nutriunt erronea Scripturarũ interpretatione.

Pag. 207. b. & 208. Quando Deus voluit creare hominem, vocauit turmas Angelorum ſuperiorum, & collocauit eos ante ſe dicens: Volo creare hominem. Reſponderunt: *Homo in honore non pernoctabit*, &c. Pſal. 49. 21. Extendit Deus digitum ſuum, & combuſſit eos. Aduocauit iterum alias Angelorum turmas, & dixit: Volo creare hominem. Reſponderunt: *Quid eſt homo quòd memor es eius?* Pſal. 8. v. 5. Homo (inquit) in imagine noſtra, & ſapientior vobis omnibus eſt Poſtquam peccauit homo, acceſſerunt עזא ועזאל *Azà & Azaël* ad Deum dicentes: Habemus tibi aliquid dicere: Nam homo ille, quem feciſti, peccauit. Reſpondit Deus: Si vos fuiſſetis ſuo loco &c. Tunc deiecit eos è cælis &c. De his vide plura pag. 229. & ſeqq. & pag. 294.

Pag 211. De Vriele Angelo hæc habentur. Traditio eſt, quòd quando ſacrificium comburebatur in Altari, aſpiciebatur imago Leonis cubantis ſuper eo, & deuorantis ſacrificium. Dixit R. Aua, quòd hic erat Vriel Angelus, qui in forma Leonis deuorabat ſacrificia; & quando Iudæi indigni erant, aſpiciebatur in forma Canis &c. Ergo ex Hebræorum dictis Vrielis nomen, modò bono, modò malo Angelo attribuitur; cùm bonus Angelus ſub forma Leonis ſacrificium acceptum comburebat, & malus Angelus ſub forma Canis ſacrificium peccaminoſum deuora-

ra-

Paraſciâ בלק *Balák*.

Pag. 196. b. *Etenim paſſer inuenit ſibi domum*, Pſal. 84. 4. Hi ſunt Spiritus, qui apparent ſuper muris Paradiſi terreſtris in ſpecie auis, & cantillant: nam traditio eſt, quòd Paradiſus habet tres muros, in quibus expatiantur innumeri Spiritus, qui non ſunt digni intrare, ſed manent in muris, & fruuntur vtcumque Paradiſi delitijs, &c. Si Paradiſus terreſtris triplici muro eſt cinctus, R. Ieoſciuà Ben Leui corpore leuiſſimus fuit, & ſaltandi arte peritiſſimus, qui vnico ſaltu eos tranſiliuit, & in medium Paradiſi cecidit, vt referunt Talmudiſtæ, & nos alibi videbimus.

Pag. 197. Quando Deus tollit peccata, & immunditias Iudæorum, dat ea Samaëli, qui eſt Princeps aliorum Principum, & ipſe proijcit in profunda maris. Agmina Samaëlis vocantur מצולות ים *Metzulòth iam* *Profunditates maris*, Pſal. 68. v. 23. Hi Spiritus proijciunt illas immunditias ſuper populo ſibi demandato. Ergone dicendum, quòd peccata Iudæorum attribuantur alijs populis? Verum hi Principes expectant dona cæleſtia ad inſtar Canis expectantis panem ante menſam domini; & quando Deus abſtergit peccata Iudæorum, proijcit ea ſuper illos, qui putant eſſe munera magna, & ſtatim arripiunt, & dein ſinguli in ſuam gentem ea reijciunt &c. Ecce quomodo gloriantur Iudæi, & ſeipſos ſuper alias nationes extollunt ſuper-

ctificant ei Hircum, quem immittunt in monumentum, & imaginem frangunt in quatuor partes, ponentes in quatuor monumenti angulis, &c. Iſta traditio, eſt traditio Phariſaica: ergo falſa. Nulla enim fides eſt adhibenda Rabbinis Phariſæis, vti ſunt R. Iſaac, & R. Iuda, maximè in his, quæ nulla probabili ratione firmari poſſunt; talia ſunt, quæ de animabus damnatis effutiunt iſti Rabbini.

Pag. 78. b. Quando aſcendit Moſes in medio nubis in cæleſtibus, obuiauit ei Angelus igneus, oculis ſplendentibus, & alis ardentibus, qui volebat deglutire eum intra ſe, & Angelus ille vocatur גבריאל *Gabriël*, alia lectio legit גור אל *Ghazariël*. Verùm Moſes protulit nomen ſanctum, & ille tremens aufugit, & ſic cum alijs Angelis fecit &c. Omnia, fingunt Hebræi, Moſen miracula patraſſe, medio nomine Dei, tali vel tali modo inuocato, quod ſicut de facili aſſertione aſtruitur, ita pari negatione diſſoluitur.

במדבר *Ex Numerorum libro.* *Paraſcià* נשא

Pag. 124. A latere ſiniſtro Eſau, gradus eius eſt *Samaël*, qui vocatur Canis, præfectus Inferni latrans, Affer, Affer &c. ברעיא מהימנא *In Paſtore fideli* circa med. Pro Eſau Chriſtianos intelligunt, ſeù populos Romano Imperio ſubiectos, contra quos maledicta congerunt, & effutiunt.

ximus; Hebræorum quoſdam Angelos in dies naſci, & mori. Vide pag. 255. & 257.

Paraſcià תזריע

Pag. 48. b. Creato Adamo, deſcenderunt duo Spiritus ſuper eum, vnus à latere dextro, & alter à ſiniſtro. Poſtquam autem peccauit Adam, ex illo Spiritu ſiniſtro procreati ſunt alij Spiritus aërei, qui dicuntur, *Verbera hominum*. Si pro duobus Spiritibus, intelligatur Angelus cuſtos à dextris, & à ſiniſtris Diabolus, poſſet admitti. Sed, quòd poſt peccatum, ex Spiritu illo ſiniſtro, nempè Diabolo, procreati ſint alij Diaboli, & Spiritus aërei, fabula Rabbinica eſt. Concedunt ipſi, alios Spiritus maſculos, alios fœminas eſſe: ſed quomodo coniungi poſſint, & filios procreare, non oſtendunt, neque oſtendere poſſunt. De his Spiritibus agitur etiam in hoc eodem libro *Zohar Paraſcià* אחרי מות pag. 76. & nos ſuprà ad pag. 293. retulimus.

Paraſcià אחרי מות

Pag. 70. Traditio eſt, quòd dixerint R. Iſaac, & R. Iuda, quòd animæ impiorum fiunt Dæmones, & tentant mortales, & poſtea redeunt in Infernum. Vadunt etiam ad ſepulchra mortuorum, & vident vermes, qui perforant carnem, & dolent. Magi verò, qui id agnoſcunt, vadunt ad monumenta, & faciunt imaginem humanam, & fa-

Quando verò Deus creauit hominem primum, creauit corpus ſolum, & acceſſerunt ad illud mille Spiritus à latere ſiniſtro, qui omnes volebant intrare in illud, niſi increpuiſſet eos Dominus. Adam verò iacebat abſque ſpiritu, & eius color erat viridis, & omnes illi Spiritus circuibant eum. Tunc deſcendit nubes, & diſperſit eos &c. Lilith igitur cubauit ſuper Adamum, quoad Deus adduxit illi Euam, tunc Lilith aufugit ad mare, parata deſtruere mundum cùm vocabitur à Deo, & continuè infeſtat pueros, ad quam fugandam, dicendæ ſunt quædam preces tribus diebus à marito, quando ab vxore debitum coniugij expetit (ſicut inuenitur in libro Aſmodei, quem ille dedit Salomoni) & poſt tres dies, verſandæ ſunt aquæ frigidæ circa lectum &c. Huius fabellæ de לילית *Lilith* aliam aſſignant originem Iudæi, & nos de ea egimus ſatis prolixè, ſuprà ad pag. 69. 70. & 71. Ad illam fugandam non ſolùm à maritis preces, vt hic legitur, ſuperſtitioſè recitantur, ſed ab ipſis puerperis procurantur amuleta, quæ collo infantuli appendunt, vt Lilith arceatur, ſicut eadem pag. 71. vidimus.

De libro Aſmodei Salomoni mendaciter tradito, de quo fit mentio etiam infrà in hoc eodem lib. *Zohar* pag. 77. alibi agemus.

Pag. 25. b. Sunt quidam Angeli, qui dicunt Canticum coram Deo, & poſtquam finierint, conſummantur à ſcintilla ignis deuorantis. Ex hoc loco confirmatur id quod ſupra di-

xi-

miantur merita, & puniuntur facinora, & ibi ſunt menſæ mortalium, eorum ſcilicet, qui vocantur filij Palatij, id eſt familiares Regis, & mille millium, & myriades myriadum præſunt his menſis, & illud animal, quod eſt ſuprà quatuor Seraphinis, intuetur edentes, &c. Ibi etiam ſunt quatuor portæ, quibus præficiuntur quatuor Angeli, גזריאל *Ghazariël*, דהריאל *Dahariël*, גדיאל *Ghadiël*, & ואזניה *Vazaniàh*. De quibus ſingulis nimis longum eſſet omnia vana & fabuloſa referre.

Pag. 253. In quinto Templo eſt præfectus סניגוריה *Senigoriàh*, & in eo ſtant omnes animæ, & corpora naſcitura, & ob id nunquam eſt vacuũ. Eſt error Iudæorum, qui communiter credunt, omnes animas in principio fuiſſe creatas, & quotidie in corpora diſtribui. Sed huic errori additur & alius, de corporibus in hoc Templo reſeruatis, & ſuis quibuſque temporibus naſcituris.

Pag. 253. In ſexto Templo eſt præfectus רזיאל *Raziël*, & dicitur Templum gratiæ, quia ibi tandem deducuntur orationes, quæ dignæ ſunt exaudiri. De alijs Templis inferioribus, quæ ſubinde ſequuntur, vt breuitati conſulamus, miſſa facimus.

ויקרא *Ex Leuitico.*

Pag. 19. Ex fœmina Abyſſi magnæ ſuperioris inuenitur fœmina, quę eſt Spiritus omnium Spirituum, cuius nomen eſt לילית *Lilith*, *Strix*,

ſunt dignæ audiri, expelluntur ad quendam locum, quoad ſinguli illi homines alias orationes dignas orent, tunc priores coniunguntur iſtis, & vna ad Deum deferuntur &c. Quod dicunt Iudæi orationes deferri ad Deum mediante Angelo, non eſt improbandum, ſed ab antiqua Synagoga hoc fuiſſe receptum credendum eſt, quia Eccleſia Catholica id ipſum docet in Canone Miſſæ: *Supplices te rogamus omnipotens Deus: Iube hæc perferri per manus ſancti Angeli tui in ſublime Altare tuum* &c.

Pag. 246. b. In ſecundo Templo eſt præfectus אורפניאל *Orphaniël*, & ibi ſunt animæ interfectorum. Præfectus iſte ſpoliat animam ſuo quodam indumento, & pergit cum ea ad fluuium igneum, in quo neceſſe eſt lauari animam, &c. Purgantur itaque animę per ignem ex Iudæorum placitis.

Pag. 248. & 249. In tertio Templo ſunt quatuor portæ, & quatuor præfecti, מלכיאל *Malchiël*, גזריאל *Ghazariël*, קפציאל *Kaphtziël*, & פדיאל *Pediël*, & ibi diſcutiuntur iudicia Diuina proditura in mundum, &c. Ibi ſunt etiam duo Spiritus אף וחמה *Aph*, & *Chemà*, quos timuit Moſes, cùm de monte deſcenderet, ſicut dicitur: *Quia timui à facie IRAE, & FVRORIS*, Deuter. 9. 19. Fabuloſa ſunt omnia: nam Dei iudicia ſubiecta non ſunt diſcuſſioni Angelorum. De *Aph*, & *Chemà* ſuprà egimus pagina 302.

Pag. 251. In quarto Templo eſt præfectus זכותא *Zecuthà*, & in eo pręmians

De eo etiam fit mentio infra in lib. Leuit. *Paraſcià* אחרי מות pag. 63. in רעיא מהימנא *Paſtore fideli*.

Paraſcià ויקהל

Pag. 201. & 202. Angeli præfecti diei, & noctis ſunt diuerſi. Ad Orientem, ſtat quidam præfectus orationibus, quas, ſi dignæ ſunt, exoſculatur, & omnes inducuntur quodam nomine Diuino, in cuius virtute olim Elias volabat, & ſic ad ſupera tendunt. Ad Meridiem, ſtat præfectus eorum, qui in afflictione ſunt, &c. vt in ſuperiori. Ad Septentrionem, ſtat præfectus orationibus eorùm, qui ab inimicis malè tractati ad preces diuinas pro auxilio confugiunt, &c. Iſtorum nomina ſunt גזרדיא *Gazardià*, פסגניה *Paſghanià*, פתחיה *Petachià*, זבוליאל *Zeuuliël*, ענאל *Anaël*, עזריאל *Azariël*, מחניאל *Machaniël*, גדריאל *Ghadriël*, & ענפיאל *Anaphiël*, quæ omnia ſunt Cabaliſtica, de quibus vide ſuprà pag. 228. vbi vnum, aut alterum ex his, inuenies.

Paraſcià פקודי

Pag. 245. Deſcribuntur quædam Templa, de quibus mira, incredibilia, & penè fabuloſa narrantur, ſed abſurdiora hic tantùm annotabimus.

In Primo Templo, ſtat quidam præfectus nomine טהריאל *Tahariël*, cuius eſt perſcrutari animas, an dignæ ſint vlterius progredi, vel expelli. Hic etiam trutinantur orationes, quæ fiunt ab vnoquoque, & ſi non

tes: Domine mundi, omnis ſplendor, & omnis luciditas noſtra eſt in Diuinitate gloriæ tuæ, & nunc deſcendet ad Inferos? Tunc Diuinitas reaſſumptis viribus fregit obſcuritatem illam, & deſcendit. En quomodo Iudæi debilem & infirmam Diuinitatem faciunt.

Pag. 146. b. Eſt quidam Angelus nomine אכתריאל *Acthariel*, qui coronat coronis Deum &c. Eſt nomen Cabaliſticum erutum à ſuprema Sephira Cabaliſtica, quæ eſt כתר עליון *Corona ſumma*, cum additione nominis אל *Dei*, vnde fingunt Deum coronare, de quo in deprecatione Hakaliris ſuprà pagina 192. ad literam א.

Pag. 163. b. Angeli hominum Cuſtodes habent faciem ſimilem hominibus, quos cuſtodiunt; nam ibi dicitur, quòd quando Iacob vidit Samaëlem luctantem ſolum, non agnouit eum vſque ad mane, tunc enim recognouit aſpectum Eſau, & ſic certior factus eſt, hunc eſſe Principem ſeù Angelum eius. Eſt fabula, quia Angeli ſunt Spiritus, neque figuram, aut formam corpoream habent.

Paraſciâ תצוה

Pag. 184. b. Deus præcepit Iudæis, vt offerrent duos Hircos, vnum Deo, & alterum Azazelo, quo Azazel detentus decipiatur, & ignoret gaudium Dei tunc temporis cum ſuis filijs, Iudæis ſcilicet &c. De Hirco emiſſario, & עזאזל *Azazele*, vide quæ ſuprà dicta ſunt pag. 253. & 254. De

dit ad Deum. Cap. 24. 1. *Aſcende ad Dominum tu, & Aaron*, &c. *Soluſque Moyſes aſcendet ad Dominum*, ibid. v. 2. aliquid aliud probant, quàm Moſen aſcendiſſe ad montem Sinai, vbi Dominus deſcenderat, ſicut dicitur Exodi cap. 19. 11. *Deſcendet Dominus* &c. *ſuper montem Sinai*. & ver. 18. *Totus mons Sinai fumabat: eò quòd deſcendiſſet Dominus ſuper eum in igne*. Et cap. 34. v. 4. *Excidit ergo duas tabulas lapideas, quales anteà fuerant: & de nocte conſurgens aſcendit in montem Sinai, ſicut præceperat ei Dominus, portans ſecum tabulas*. Et ver. 5. *Cùmque deſcendiſſet Dominus per nubem, ſtetit Moyſes cum eo, inuocans nomen Domini*, &c. Non igitur Moſes in cælum conſcendit, ſed Deus in ſubiecta creatura ſuper montem Sinai deſcendit, vbi Legem Moſi tradidit. Cętera etiam, quæ de Angelo *Kemuele* & *Hadarniele* dicuntur, fabuloſa ſunt; ſicut & ea, quæ de nomine Dei duodecim, & ſeptuaginta duarum literarum proferuntur. Iſta omnia, vt potè Cabaliſtica, & vana, omninò arcenda ſunt.

Paraſciâ תרומה

Pag. 140. b. Quando Diuinitas deſcendit in terram, affuit Diabolus, qui nolebat eam deſcendere, & obſcuritas occludebat eam. Eſt autem traditio, quòd 150. myriades Angelorum obſtabant, ne deſcenderet. Vniuerſi inſuper cœtus Angelorum ſuperiorum aſſiſtebant Deo, dicen-

ñubis, vt Legem acciperet, obuiauit illi quidam Angelus magnus nomine קמואל *Kemuël*, præfectus duodecim millibus alijs præfectis, & cupiebat ſe adiungere Moſi; at ille aperiens os ſuum, protulit nomen ſanctum duodecim literarum, quem eum docuerat Deus in rubo, & elongatus eſt ab eo 12. millibus ſtadiorum. Ibat igitur Moſes in nube, & eius oculi ſplendebant tanquam prunæ ignitæ, quoad obuiauit ei alter Angelus priore maior, & dignior, nomine הדרניאל *Hadarniël*, qui eſt ſuperior alijs Angelis 1060. myriadibus ſtadiorum, & vox eius permeat ducenta millia ſphærarum circumdatarum igne albo, ad cuius intuitum riguit Moſes, & voluit ſe demittere è nube. Cui ſtatim Deus: Moſes (inquit) es ne ille, qui multiplicaſti verba mecum in rubo; quando poſtulaſti cognoſcere ſecretum nominis ſancti, & non timebas? & nunc formidas vnum meorũ famulorum? Tunc Moſes corroboratus protulit nomen ſeptuaginta duarum literarum, & Angelus הדרניאל *Hadarniël* tremens acceſſit, & dixit: Felix es Moſes, cui reuelatum eſt id, quod Angelis abſconditum eſt, &c. Totum eſt fabuloſum commentum. Credunt Iudæi, Moſen pro Legis receptione in cęlum aſcendiſſe, contra id quod docet Scriptura multis in locis Exodi, & Deuteronomij, quibus habetur, Moſen in monte locutum cum Deo, & Legem accepiſſe. Neque loca, quę adduci poſſunt ex Exodo cap. 19. 3. *Moyſes autem aſcendit*

Pag. 49. Dixit R. Iſaac: In hora qua acceſſerunt Iſraëlitæ ad mare, vocauit Deus præfectum magnum maris, & dixit ei: Quando ego feci mundum, præfeci te mari: eſt tamen conuentio mihi cum mari, vt diuidatur ante filios meos. Nunc venit hora &c. Et hoc eſt quod dicitur: *Reuerſumque eſt mare ante matutinum tempus ad robur ſuum*. Exod. 14.27. hoc eſt, ad conuentionem illam &c. Fabuloſa, & Deo indigna expoſitio; quaſi non poſſet Deus ſua virtute findere mare, ſed indigeret aſſenſu Angeli cuſtodis, ſeù præfecti maris. Alter error eſt, quando Deum conſtituit pactorem cum creatura, ex cuius condictu, Dei voluntas ad operandum penderet.

Pag. 51. Traditio eſt, quòd illa hora venit Princeps magnus pręfectus Ægypti, & collegit 600. myriades curruum, in quorum ſingulis erant ſexcenti Principes Dæmoniorum, & hoc eſt quod dicitur: *Et accepit ſexcentos currus electos*, &c. Exod. 14. 7. Hi omnes poſtea deleti ſunt in pugna Siſaræ, &c. Volunt Rabbini, quòd Ægyptiorum exercitus ex Dæmoniorũ turba fuerit compoſitus, & credunt probare ex loco citato Exodi, ex quo nihil tale innui poteſt, niſi velint dicere, quòd omnis populus Pharaonis, qui ſecum aſſumptus fuerat, vt dicitur ibidem v. 6. fuerint omnes Dæmones, quia currus & populus, omnes Ægyptij erant.

Pag. 58. Dixit R. Eleazar; Quòd aſcendente Moſe in cælum in medio

 dit

tranquillitatem Idumæis. Non eſt Diaboli benefacere. Taxant Chriſtianos, quos Idumæos putant, quaſi felicitatem & proſperitatem à Dæmone habeant.

Pag. 17. b. Dixit R. Chamà: Quòd quando Iudæi affliguntur ſub dominio aliorum populorum, Deus ſedet, & rugit, & plorat, ſicut dicitur: *In abditis plorabit anima mea*. Ierem. 13. 17. Ipſe plorat intus, & Angeli foris, ſicut dicitur: *En Angeli eorum plorabunt foris*, &c. Iſai. 33. 7. Eſt blaſphemum in Deum, & locus Ieremiæ perperam explicatur: illa enim ſunt verba Prophetæ, non Dei, vt euidenter legenti patet. Rabbini quippè omnia peruersè vertunt, nec verentur Diuinæ maieſtati humanas paſſiones attribuere.

Pag. 18. Dixit R. Iochanàn: In illa hora qua dixit Moſes: *Et in Dijs Aegypti faciam iudicia*, Exod. 12. v. 12. דומה *Dumàh* Princeps Ægyptiorum ſeceſſit quadringentis ſtadijs, cui Deus: Iam deciſum eſt (inquit) decretum ante me, ſicut dicitur; *Viſitabit Dominus ſuper exercitus cælorum in cælis*, &c. Iſai. 24. v. 21. Tunc remotũ eſt ab illo dominium, & Inferno præfectus fuit, ad iudicandum illic animas impiorum. Rabbi verò Iudas dicit; quòd mortuis præfectus fuit, &c. Ex hoc fabuloſo commento euidenter patet, Angelos à præfectura remoueri; à dignitate deijci, alias nationes illis attribui, & in incertum officium ſemper vagari. Quæ omnia ſunt Rabbinorum deliramenta.

phetis falſis. Spiritus itaque mendax fuit Spiritus malus, qui Dei permiſſu in pœnam impij Achab, datus eſt in ore omnium Prophetarum, à quibus per falſum vaticinium deceptis, occiſus eſt.

Ex libro Exodi.

Paraſcià ואלה שמות.

Pag. 2. b. In captiuitate Babylonica dolor abſolutus, ſeù perfectus & completus erat; nam propter eam, tam ſuperiores, quàm inferiores planxerunt. De ſuperioribus quidem dicitur: *En Angeli eorum fleuerunt foris* &c. Iſai. 33. 7. De inferioribus verò: *Super flumina Babylonis illic ſedimus & fleuimus*. &c. Pſ. 137. 1. Iam ſæpè dictum eſt, Angelos impropriè dici *flere*, & paſſiones in eos humanas non cadere.

Pag. 6. b. Dixit R. Iſaac: Quando Deus vult pœnas ſumere de aliquo populo, punit priùs Principes (Angelos) illius, hoc modo: Immittitur in fluuium igneum, & dominium ab eo remouetur, & proclamatur in cælis: *Dominium talis ablatum eſt ab eo*, quoad præconium illud pertranſeat in omnes cælos terraſque. &c. Hinc patet error Iudæorum, qui credunt Angelos bonos in dies peccare, & à cuſtodia populorum remoueri & puniri, quæ ſunt falſa & erronea.

Pag. 11. *Eſt impius prolongans in malitia ſua*. Eccl. 7. 16. Hic eſt Samaël, qui prorogat quietem &

& quando capita infernè ex altera parte Rotæ demittebantur, deſcendere apparebant, ſed reuera nullus aſcenſus vel deſcenſus erat, cùm in Rota nihil tale reperiretur.

Paraſcià וישלח *Vaiſclàch.*

Pag. 169. b. Adam 130. annis ſeparatus permanſit ab vxore, & tunc genuit Spiritus immundos: ſed & nunc generantur nonnunquam alij Spiritus ab Incubis, & Succubis, qui figuram hominum referunt, ſed capillis carent: & ob id non ſunt ponendæ manus ſuper oculos antequam abluantur, quia ſunt immundę, &c. De his fabulis vide ſuprà pag. 296. & 298. vbi Dæmonum carnale commercium cum hominibus improbauimus.

Paraſcià וישב *Vaièſceu.*

Pag. 192. b. *Et egreſſus Spiritus ſtetit ante Dominum*, & *dixit*, *Ego decipiam eum: Dixitque Dominus ad eum: In quo? Et ait: Egrediar, & ero Spiritus mendacij in ore omnium Prophetarum eius. Et dixit: Decipies, & etiam praualebis, egredere, & fac ſic.* 1. Reg. 22. v. 21, & 22. Traditio eſt, quòd hic fuerit Spiritus Naboth Iſraëlitæ qui decepit Achab. Si per Spiritum intelligant Animam Naboth defuncti, falſa eſt interpretatio; quia Naboth fuit vir iuſtus, & anima eius inter Iuſtorum animas in ſinu Abrahæ computata; non eſt dicendum quòd locuta fuerit in Prophe-

traditio eſt, quòd non eſt eundum foras nocte ſine ſocijs, & præſertim in coniunctione Lunæ; nam tunc Dæmones magis liberè ſpatiantur vndique, quia Luna tunc eſt deficiens, ſicut ſcribitur: *Fiant luminaria*, in qua dictione in Hebręo deficit ו *Vau* litera, מארת *Meoròth Luminaria*. Nihil hac probatione ſtultius, vt confirment aſſertionem ſuperſtitioſam de exitu in nocte Nouilunij tempore. De Samaële &c. ſomnia ſunt Rabbinica.

Paraſcià ויצא *Vaietzè.*

Pag. 149. b. *Et ecce Angeli Dei aſcendentes & deſcendentes*. Gen. 28. v. 12. Hi ſunt Principes (Angeli) omnium gentium, qui Iudæis peccantibus aſcendunt, hoc eſt præualent in illos, ſed quando operantur bonum, deſcendunt, id eſt deprimuntur, &c. Eſt falſum commentum, quia ſupponit Angelos iſtos eſſe Angelos; præualere in malum, & deprimi à bono, quod Dęmonum proprium eſt. At Angeli iſti aſcendentes & deſcendentes ſunt Angeli boni, per quos Deus Iacobo oſtendere voluit felicem abitum in Meſopotamiam per Angelos aſcendentes; & per Angelos deſcendentes felicem reditum in terram promiſſam, in Chanaan. Luditur aùtem, quando ſecundùm aliam expoſitionem ibidem dicitur, hanc ſcalam ad inſtar Rotæ fuiſſe, per quam Angeli rotabantur, quando capita ferebantur ſurſum, videbantur aſcendere,

Paraſcià תולדות *Toledòth Generationes.*

Pag. 144. Angelus ille, qui hactenùs eſt cum Iacob, erat Princeps Eſau, & liberè conceſſit illi patris benedictionem, ſicut dicitur: *Quia non dimittam te, niſi priùs benedixeris mihi*. Gen. 32. 26. Et hinc dignoſcitur, quòd Angeli venientes in mundum aſſumant corpus, ne mundi ordinem immutent; ſicut & Moſes aſcendens in cęlum non comedit quadraginta diebus, ne cæli leges permutaret, &c. Non ſunt ſtabiles Hebræi; modò hunc Angelum cuſtodem, & Principem Eſau faciunt, modò Michaëlem Principem Synagogæ conſtituunt. Ita in *Ialkùt* Liburnen. par. 1. pag. 82. b. Eſt tamen verum, quòd Angeli, quando hominibus apparent, corpus aſſumunt, non vt mundi ordo in aliquid immutetur, ſed vt conſpici poſſint ab oculo corporeo; alioquin cùm ſint ſubſtantiæ incorporeæ conſpici non poſſent. Moſes verò non in cælo, ſed in monte ſubſtitit quadraginta diebus, & quòd eo tempore non manducauerit, miraculo attribuendum eſt. Vide cap. 24. Exodi verſ. 12. 13. 14. 15. & 18. Alij volunt illum fuiſſe Samaëlem Dęmoniorum Principem, vt mox -

Pag. 146. & alibi. *Et vidit quòd non poſſet ſuperare illum*. Gen. 32. v. 25. Vide quæſo quanti meriti fuerit Iacob; nam venit *Samaël* vt illum perderet, & illa nocte erat Nouilunium, & Iacob erat ſolus, & ob id tranes fortiſſimi, qui vociferati ſunt in ea hora, & exquiſierunt, vt confirmaretur illud dictum: *Et eduxit eum foras*. Gen. 15. 5. & ob id vociferati ſunt foris, *Angeli pacis*. Hi ſunt alij Angeli, qui deſtinati erant in comitatu Iacob, & propter ipſum Deus promiſerat illis perfectionem, ſicut ſcribitur: *Et Iacob perrexit itinere ſuo, & obuiam illi fuerunt Angeli Dei*. Gen 32. 2. Hi dicti ſunt *Angeli pacis*, & omnes fleuerunt videntes Abraham ligantem Iſaac, & commota ſunt ſuperiora, & inferiora omnia propter Iſaac. Humani affectus in Angelis cadere non poſſunt; quando autem, Angelos fleuere in Scriptura legimus, vel alias humanas paſſiones in eos aduertimus, metaphoricè, & ſymbolicè accipere debemus, & non propriè, ac naturaliter.

Paraſcià חיי שרה *Chaijè Sarà, Vita Saræ.*

Pag. 124. In מדרש הנעלם *Midràſc Hannealèm*. Quando in poſterum Deus viuificabit mortuos, vocabit Angelum, qui præfectus eſt ſepulchris, nomine דומה *Dumàh Silentium*, & requiret ab eo mortuos iuxta numerum, qui illi datus eſt, ſicut dicitur: *Qui educit in numero exercitum ſuum*, &c. *& nullus deficit*. Iſai. 40. v. 26. Hunc Angelum timebat Dauid, dicens: *Niſi Dominus adiuuiſſet me, paulò minùs habitaſſet* דומה *Dumàh anima mea*. Pſal. 94. 17.

potentes virtute, facientes verbum eius, ad audiendam vocem ſermonum eius. Pſal. 103. 20. Temeraria & præſumptuoſa expoſitio, quaſi nullus Sanctus ante Iſraëlitas extiterit, qui Deum non laudauerit. Vide ſuprà ad pag. 257.

Pag. 95. b. *Væ tibi terra, cuius Rex puer eſt*. Eccleſ. 10. 16. Omnes populi terræ (Iudæis exceptis) dati ſunt in poteſtate duodecim Principum ſeculi, quibus eſt præfectus ille, de quo dicitur: *Iunior fui, etenim ſenui* &c. Pſal. 37. 25

Paraſcià וירא *Vaijerà*.

Pag. 101. b. Angeli neſciunt diſcernere inter guttam primogenitam & non primogenitam; & ob id neceſſe fuit, vt Deus ipſe deſcenderet in Ægyptum ad interimendum primogenitos, ſicut dicitur: *Et tranſibo per terrā Aegypti. Ego tranſibo* &c. Exod. 12. 12. Nimis ignari ſunt Hebræorum Angeli, ſi primogenita cognoſcere nequeunt, id quod & homines vulgares dignoſcunt. Quis enim tam ſtupidus eſt vt neſciat, eum qui matris vuluam aperit, eſſe primogenitum? Angeli itaque Iudaici, non legerunt duodecimum verſiculum decimi tertij capitis libri Exodi, ideòque primogenita dignoſcere non valuerunt.

Pag. 120. Dixit R. Simeon *En* אראלם *Erelàm Angeli eorum clamabunt foris, Angeli pacis amarè flebunt*. Iſai. 33. 7. Hi ſunt Angeli ſuperiores vocati אראלים *Arelìm*, quaſi Leones ignotum, quamuis apud eos fabulis & erroribus immixtum?

Pag. 69. *Et deleuit omnem ſubſtantiam*, Gen. 7. 23. R. Abbà dicit, quòd hìc comprehenduntur etiam Angeli Principes mundi, qui omnes deleti ſunt; quando enim Deus vult pœnas ſumere de mortalibus, priùs delet eorum Principes, id eſt Angelos præfectos mortalibus. Eſt error manifeſtus, quia Angeli ſunt immortales, vt probauimus ſuprà ad pag. 258. & 259.

Paraſcià לך לך *Lech Lechà, Vade tibi:*

Pag. 88. b. In סתרי תורה *Myſterijs Legis*. *Poſt hæc factum eſt verbum Domini ad Abraham* במחזה *in viſione*. Gen. 15. 1. Hæc viſionis dictio eſt Chaldaica, ad denotandum, quòd Deus loquebatur cum Abrahamo Chaldaicè, ne Angeli, qui ignorant ſermonem Chaldaicum, intelligerent, eo quòd Abraham adhuc incircumciſus eſſet. Vide cenſuram ſuprà ad pag. 286. col. 2.

Pag. 90. In ijſdem *Secretis* ſeù *Myſterijs Legis*. Poſtquam Iſraëlitæ dixerunt: *Faciemus & audiemus*. Exod. 24. 7. vocauit Deus Angelos, & ait eis: Hactenus fuiſtis ſoli ante me in mundo, ab hinc & deinceps Iſraëlitæ erunt veſtri ſocij, & ideò non poteritis ſanctificare nomen meum, quòd Iſraëlitæ ipſi non inceperint, quia præpoſuerunt *actionem auſcultationi*, ſicut & de vobis dicitur: *Benedicite Dominum Angeli eius*,

pans terram. Ergo per diluuium, non per Angelum mortis, Deus terram diſſipauerat.

P. 65. Singulis menſibus, quando Luna innouatur, & Deus miſeretur Iudæorum, datur לקץ כל בשר illi fini vniuerſæ carnis (Samaëli videlicet, vel Angelo mortis) pars vna ſuperabundans alijs ſacrificijs, vt habeat, quo ſe nutriat, & interim Iſraëlitæ poſſint vniri Deo; & hic eſt Hircus, qui eſt in portionem Eſau, ſicut dicitur: *En Eſau frater meus vir piloſus eſt* &c. Gen. 27. 11. Ergo Dæmon participat de ſacrificijs, quæ offeruntur Deo, & conſequenter etiam de Latria ſoli Deo competenti, particeps eſt. Quis non videt, hanc eſſe apertam Idololatriam?

Pag. 68. b. *Venit Noë ad Arcam.* Dixit R. Ioſè, quòd vidit Angelum mortis venientem ad ſe, & ob id intrauit in Arcam, in qua ſtetit duodecim menſibus, ſicut & tanto tempore damnati iudicantur in Inferno, ſex menſibus in aqua, & ſex in igne. Contrarium habet Scriptura, nam docemur, quòd Noë ex Dei præcepto, & non ex timore Angeli mortis ingreſſus ſit in Arcam: *Ingredere tu, & omnis domus tua in Arcam*. Gen. 7. 1. Nota, Quòd ſi damnati ſex menſibus in aqua, & ſex menſibus in igne tantùm iudicantur, id eſt puniuntur; ergo etiam Hebræi admittunt Purgatorium in igne. Non eſt igitur ignis purgatorius Pontificiorum nouum adinuentum, vt blaterant Hæretici, ſed antiquiſſimum dogma, etiam priſcis Iudæis non ignolum, qui Inferno præfectus eſt, cui nomen סמריאל *Samariël*, in cuius manu ſunt tres claues, & aperit tres portas deſertum verſus; & relegati vident ſplendorem huius mundi: venit fumus ignis, & vias obſtruit. Tunc tres alij præfecti, tribus ſcopis fumum illum abijciunt, & requiem dant hora, & dimidia damnatis; & id tribus vicibus quotidie &c. Hinc ſuffragiorum valor pro defunctis innuitur, & Purgatorij pœnæ oſtenduntur, dum per Dei laudem ab hominibus viuis pronunciatam, Deus pietate repletur, & requies ac refrigerium animabus defunctorum tribuitur. Non tamen eſt intelligendum pro τῶ *damnatis*, quòd animæ impiorum ſolamen recipiant ab orationibus viuentium, ſed pro *damnatis* intelligendæ ſunt illæ animæ, quæ in charitate diſceſſerunt, quibus etiã Iudæi tenent, & credunt, viuentium orationes ſuffragari, & tandem aliquando à pœnis Inferni liberandæ.

Pag. 63. Traditio eſt, quòd tempore peſtilentiæ, vel alterius rei, quæ mundum deſtruat, non eſt eundum in publicum, quia deuaſtator habet poteſtatem perdendi omnia, & hac de cauſa Deus præcepit Noë, vt ingrederetur in Arcam &c. Quaſi aquæ non potuiſſent perdere Noë cum reliquis animantibus, ſed ſolùm Angelus Vaſtator. Legat Iudæus cap. 9. Gen. & in ver. 11. inueniet hæc Dei verba: *Statuam pactum meum vobiſcum; & nequaquam vltra interficietur omnis caro aquis diluuij; neque erit deinceps diluuium diſſi-*

fectus omnium verè pœnitentium, & præfectus omnibus eſt *Michaël*, &c. De his aliquid diximus ſuprà pag. 227. & 228.

Pag. 46. b. ad vocem ועוף *Et auis*. Hic eſt *Michaël*, de quo dicitur: *Et volauit ad me vnus ex Seraphim*. יעופף *Volitet*. Hic eſt *Gabriël*, de quo dicitur: *Et Vir Gabriël, quem vidi* &c. על הארץ *Super terram*. Hic eſt *Angelus mortis &c.* De his egimus ſuprà ad pag. 323.

Pag. 47. b. *Et corripiam eum in virga hominum, & in verberibus filiorum hominum*. 2. Samuel. 7. 14. Verbera hæc ſunt illi Spiritus, qui remanſerunt abſque corpore Veſpere primi Sabbathi, & euaſerunt Dæmones, ſolicitantque mortales. Iam ſupra idem notauimus ad pag. 14. huius libri Zohar.

Pag. 54. b. Dixit R. Iſaac: Ex tempore, quo ſeparauit ſe Adam ab vxore ſua, genuit Spiritus & Dæmones, qui volant in mundo. Nec mireris hoc, quia etiam nunc dormientibus viris, veniunt Spiritus ſuccubi, & iacent cum illis, generantque filios, qui vocantur verbera filiorum hominum, nec habent capillos in capite &c. Videſis iſtorum confutationem ſuprà ad pag. 293. & ſeqq.

Paraſcià Noë.

Pag. 62. b. In תוספתא *Toſaphthà Additione*. Quando Iſraëlitæ reſpondent voce alta, *Amen, Sit nomen eius benedictum*, Deus repletur pietate & miſericordia, innuitque ad Angelum, lorum creatas fuiſſe ſecunda die, & omnes ignis deuorat, & בהמות *Behemòth* beſtia illa, quæ paſcit ſupra mille montes, quique ſuppeditant illi quotidie gramen, comedit.

Pag. 23. & 25. Quando dixit Deus: *Faciamus hominem* &c. dixerunt *Azà* & *Azaël*: Quid eſt homo quòd memor es eius, cùm peccaturus ſit coram te in muliere? Quibus Deus: An non & vos peccaturi eſtis cum filiabus hominum? ſicut dicitur: *Videnteſque filij Dei filias hominum* &c. Idipſum legitur infra pag. 126. quæ omnia refutauimus ſuprà ad pag. 261. 294. & 298.

Pag. 41. Numerantur ſeptem Palatia ſeù Templa, in quibus conſtituuntur Angeli præſides. In primo præfigitur רחמיאל *Rachamiël*, quē animas proſelytorum colligere, aiunt.

In ſecundo אחינאל *Ahinaël*, qui pueros docere aſſerunt, eos videlicet qui mortui ſunt, antequam ediſcerent Legem.

In tertio אדרבינאל *Adarbinaël*, qui pœnitentes curat.

In quarto גדריהאל *Gadrihaël*, præfectus animabus aliarum gentium, de quibus pœnas ſumet Deus, ſicut dicitur: *Iudicabit in nationibus*. Iſta Palatia conſtituuntur in cælo, vbi iuſtorum animæ recipiuntur. Si igitur animæ Gentilium in quarto Palatio ſunt, & de quibus Deus pœnas ſumet, planè ſequitur damnandos priùs beatos exiſtere, deinde damnari, quod quàm ſtultum ſit nemo non videt.

In quinto ſtat אדיריאל *Adiriël* præ-

in libro זהר *Zohar* editionis Mantuanæ anno mundi 318. min. ſupput. Chriſti 1558. quorum loca, vt curioſus Lector ſtatim adinuenire poſſit, hic recenſere curabimus, & quid de illis ſtatuant, in ſummam redigemus, latinè tantùm.

Paraſcià בראשית *Bereſcith: Sectio in principio.*

Pag. 9. b. In ארקא *Arcà Terra*: ſunt ibi duo præfecti ſpecie Angelici habentes ſex alas; horũ vnus eſt formæ Bouis, & alter Aquilæ, & coniuncti faciunt formam hominis, & in tenebris vertuntur in formam Serpentis duorum capitum, & volant in medio abyſſi, & natant in mari magno, & pertingentes ad catenam עזא *Aza*, & עזאל *Azaëlis* terrefaciunt eos, qui hac de cauſa ſaliunt inter montes obſcuritatis, verentes, ne dies Iudicij aduenerit &c. De his ſuprà nonnulla attulimus, & confutauimus. Videſis pag. 294.

Pag 14. Veſpere Sabbathi primæ creationis remanſerunt nonnulli Spiritus, quibus non fuit creatum corpus, & fiunt Dæmones. De his ſuprà pag. 289. vbi hæc ſtulta doctrina refutata eſt.

Pag. 17. b. Secunda die creati fuerunt Angeli apoſtatæ, quos ignis combuſſit, & omnes illi Angeli, qui ad nihilum rediguntur, & ſubſiſtentiam non habent. Vide confutationem pag. 237. & 264.

Simile quid legitur pag. 18. b. vbi dicitur ſexaginta myriades Angelo-

tiæ Venti Auſtralis obiectu alarum ſuarum ne deſtruat Orbem. Res eſt fabuloſiſſima, & contra ſeriem & veritatem textus, eſt enim ibi ſermo de Accipitre, qui volat ad Auſtrum.

Cur Seraphim pedes ſuos alis tegant?

Paragraphus XXV.

R. Salomon ex *Tanchumà* affert, quòd *duo Seraphim* (vt legitur Iſai. 6. v. 2.) *duabus alis Velabant pedes ſuos, quia habebant pedes inſtar plantæ pedis Vituli, & timebant, ne ſi Deus conſpiceret pedes Vituli, recordaretur iniquitatis Vituli populi Iſraël*. Blaſphemia eſt de Deo, quaſi non recordetur animo & mente, niſi corporaliter videat. Deinde videtur exiſtimare animalia ſancta, non per viſionem propheticam, ſed realiter eiuſmodi pedes habuiſſe. Nam in viſionibus propheticis, ſolùm tractanda ſunt, quæ in viſione apparent, pedes autem hic tegi deſcribuntur, ſicut & facies, ne auderent reſpicere Diuinitatem, vtpotè vndequaque incomprehenſibilem. Per faciem, principium & æternitatem; per pedes, finem, & abyſſum illius intelligi, ex S. Cyrillo.

Hæc & alia ferè innumera de Angelis bonis & malis portentoſa, & fabuloſa commenta in ſuis libris, & præcipuè in Talmude afferunt Rabbini, quæ omnia referre non vnum ſed multa volumina componenda eſſent, & his nugis replenda. Plurima de Angelis, & Dæmonibus habentur

quòd cùm Angeli viderent tantum honorem tribui Iacob, vt eius effigies in Throno gloriæ eſſet impreſſa, tanta accenſi ſint inuidia, & indignatione, vt cùm vidiſſent illum dormientem, & agnouiſſent eſſe illum, cuius imaginem in cælis videbant, voluerint illum occidere. Non cadit humana paſſio in illos Spiritus beatos, qui confirmati ſunt in gratia: idcircò hæc Angelis effingere, eſt contra Dei bonitatem blaſphemiam proferre, cuius bonitas maximè in Angelis relucet.

Non diſſimile eſt illud, quod legitur in *Machazor* pag. 19. vbi aſſerunt Hebræi, ſe legere quandam orationem lingua Chaldaica, non autem Hebraica, vt declinent inuidiam Angelorum, qui ſi legerent lingua Hebraica, quam Angeli intelligunt, Angeli nimium illis inuiderent, & molirentur malum & interitum. In beatis illis Spiritibus vlla inuidiæ ſuſpicio cadere non poteſt, quod cognouit R. Saadia Gahòn, vt refert R. Aben Ezræ cap. 1. Iob ver. 6.

Fabuloſa æquè ac portentoſa Angelis attribuuntur.
Alas extendunt, ne ventus deſtruat Orbem.

Paragraphus XXIV.

R. Salomon ſuper illud Iob 39. v. 26. *Nunquid propter intelligentiam tuam volabit Accipiter, extendet alas ſuas ad Auſtrum? Angelus eſt in ſimilitudinem Aquilæ, qui reſiſtit vehemen-*

Viſitantur grauiter à Deo.

Paragraphus XXII.

Iſai. 24. 21. *Viſitabit Dominus exercituum exercitum excelſi.* Aben Ezræ: *Angelos, qui ferebant auxilium alicui Nationi, & alteri aduerſabantur, ſic dicitur in Daniele: Et ſuper Reges terræ. Hoc dicit, quia Regnum gentium hæret cum Regno Angelorum.* Errant grauiter Hebræi, dum volunt Angelos bonos poſſe contraire Diuinæ voluntati, ac proinde deijci, & exturbari de cælis, & id duplici de cauſa, accidere poſſe credunt; vel quia cuſtodiunt populos mundi, qui omnes ſunt perdendi cum ipſis Angelis, vel quia Deo diuerſis temporibus efficiuntur rebelles, & contumaces, & hac ratione Angelorum caſum tradunt & accipiunt; vtrumque dogma falſiſſimum. Non enim agnoſcũt miſerrimi iſti homines gentium benedictionem in Chriſto conſecutam, & olim Patriarchæ Abrahamo repromiſſam, per quem filij Dei factæ ſunt gentes; neque ſciunt Angelos in bono confirmatos impeccabiles eſſe, vnde contumaces aut rebelles reddi, atque Diuinæ voluntati contraire nequaquam poſſe.

Hebræorum Angeli ex inuidia volunt interficere Iacob.

Paragraphus XXIII.

In *Machazor* pag. 667. & in *Ialkùt* pag. 35. colum. tertia narratur,

Iſai. 24. 11. Locus ille Iſaiæ intelligitur de Dęmonibus, qui dicuntur habitare in cælo, id eſt in aëre iſto caliginoſo, nullo autem modo de Angelis bonis. Gratis igitur fingunt Angelos pauere ad ſonitum buccinę. Itaque Angeli boni, pro cuſtoditis hominibus, trahentur ad Iudicium, non quidem vt rei, ſed vt teſtes, ad conuincendum homines de eorum ignauia, ſed de hoc, non agit Propheta hoc in loco.

Angelorum imperitia, ignorantia, & Idololatria.

Paragraphus XVIII.

In *Bereſcith Rabbà ſect.* 8. p. 10. col. 3. *Quando Deus creauit primum hominem, errauerunt in eo Angeli miniſterij, & voluerunt coram eo dicere, SANCTVS &c. Quid fecit Deus? Immiſit ſoporem in Adam, & cognouerunt Angeli quòd eſſet homo. Hoc eſt quod legitur: Deſinite ab homine, cuius anima eſt in naribus eius; nam in quo reputatur ipſe?* Iſai. 2. 22. Si Angeli ſunt comprehenſores, & capaces omnis perfectionis, quomodo poſſunt laborare tanta ignorantia, vt ſint Idololatræ?

Triſtantur.

Paragraphus XIX.

Item, R. Salomon. Iſai. 50. *Inducam cælos tenebris: Exercitum cælorum*, id eſt *Principes, qui ſunt ad cuſtodiam populorum, quando ſumam vindictam de populis.* Non cadit in Angelos beatos hæc triſtitia.

Tabeſcunt, ſine robore & viribus ſunt.

Paragraphus XX.

Item R. Salomon Iſai. 51. 6. *Cæli ſicut fumus tabeſcent*, id eſt *Principes exercituū populorum, qui ſunt in cælis.* Legitur item Num. 34. 2. *Hæc eſt terra, quæ cadet Vobis in hæreditatem.* מדרש *Medràſc*: *Et quòd deiecit Deus, & deturbauit de cælo cuſtodes ſeptuaginta populorum, & ligauit eos ante Moſem, & dixit: Vide quia non eſt in eis robur, & Vires.* Vide cenſuram ad Paragraphum X.

Vapulant.

Paragraphus XXI.

Item Iſai. 6. 3. R. Salomon. *Petebant à ſe inuicem copiam dicendi ſimul laudes, ne forte ſi quiſpiam illorum prior inciperet, ſocio non expectato, combuſtionis pœnam incurreret*, id eſt flagris igneis vapularet, vel (vt viſum eſt ſuprà) reſoluerentur in ignem. Non ſunt Angeli vt pueri in Scholis, qui flagris cæduntur dum errant. Angeli verò ſapientiſſimi ſunt, æquè ac celeres in operationibus, neque errare poſſunt.

Vi-

Puniuntur.

Paragraphus XV.

Idem in Ioël cap. 3. *Contremiſcent cæli: Sumet primùm pœnas de Principibus excelſis, ſuperioribus, populorum rectoribus; deinde de ipſis populis.* Falſum dogma Hebræorum. Neminem puniendum in terris, quin Angelus eius primùm puniatur in cælis.

Proijciuntur.

Paragraphus XVI.

Iſai. 34. 4. *Et liqueſcet omnis exercitus cæli*, &c. *Et omnis exercitus eorum decidet, ſicut decidit folium de vite.* R. Salomon. *Pauebunt quando proijciam, ſeù deijciam Principes populorum*, id eſt Angelos præpoſitos cuſtodiæ gentium. Angeli pro cuſtodia, quam egerunt erga ſibi commiſſos, nunquam punientur, quia ſemper fidelem exercebunt ad Dei gloriam, & cuſtoditorum ſalutem, vi tamen nulla illorum libertati illata.

Pauent ne trahantur ad Iudicium.

Paragraphus XVII.

In *Machazor* pag. 434. Quando Iſraëlitæ celebrantes Diuina, in principio anni clangunt tuba, Angeli pauent, & dicunt: *Ecce dies Iudicij, vt exigat rationem ab exercitu in excelſis*, iuxta illud: *In illa die viſitabit Dominus ſuper militiam cæli in excelſo*, Iſai.

Vu

eſt, & datus in tutelam populus aliquis, præter Iſraëlem, tandem puniendos & perdendos ſcribunt, ſicut & clientes ſuos. Iſai. 34. 5. *Inebriatus eſt in cælo gladius meus*, ſcilicet *ad occidendum Principes ſupernos, deinde gladius in Edomæos, qui infra ſunt, deſcendet, quia nullus populus punitur, niſi priùs cuſtos eius, qui eſt in excelſis, puniatur.* Ita R. Salomon.

Prauus intellectus Rabbini. Gladium Dei inebriari in cælo, eſt ordinatione Diuina ſuperna, eſſe præparatum ad vindictam. Vel ſecundùm D. Hieronymum, Cælum pro aëre accipitur, quem colunt caliginoſæ Poteſtates. Neſcio autem, quomodo Angelis bonis poſſint tribuere interfectionem, & extinctionem vitæ, cùm etiam Dęmones, mali Angeli, non moriantur, nec eſſe deſinant, licet ob ſummam, quæ in eis eſt, iniquitatem, conſumptione penitùs digni eſſent, Diuino iudicio.

Angeli Hebræorum deijciuntur.

Paragraphus XIV.

R. Salomon in Pſal. 82. 6. *Et ſicut vnus de Principibus cadetis*, ex *Medràſc Agadà*: *Sicut vnus de Principibus excelſis*, id eſt Angelis præpoſitis populorum cuſtodiæ, *de quibus dicitur: Viſitabit Dominus ſuper exercitum Excelſi in excelſo.* Iſai. 24. 21. Saniùs, locus ille intelligitur de Dæmonibus.

tunt, ſed quando ſuper hoc reuelatur eis Diuina voluntas, ſtatim acquieſcunt.

Angelus Hebræorum contumax, ligatus calcandus traditur Moſi.

Paragraphus XI.

Item Deuteron. 2. v. 31. ſuper illud: *Ecce cœpi tibi tradere*. R. Salomon. *Ligauit Principem Amorræorum* (Angelum illorum cuſtodem) *ſub pedibus Moſis, & iuſſit vt conculcaret illi ceruicem*. Nihil eiuſmodi innuitur in litera: & Angelum contumacem faciunt, alioqui non conculcandus datus eſſet.

Angeli Hebræorum adiuuabant Aegyptios, quando perſequebantur Iſraëlitas.

Paragraphus XII.

In Exod. 14. 10. *Et ecce Aegyptij* נוסע *Noſèaa proficiſcebatur poſt eos*: dicitur ſingulariter: *Aegyptij veniebat*, id eſt, *Princeps Aegyptiorum veniebat è cœlis in auxilium Aegyptiorum*. Nullus Angelorum obſtitiſſet voluntati Diuinæ: *Miniſtri eius qui faciunt voluntatem eius*. Pſal. 103. v. 21.

Angeli Hebræorum occiduntur & perduntur.

Paragraphus XIII.

Omnes Angelos, quibus creditus eſt

tinueris; nam Dominus tandem tibi apparebit in Bethel, & mutabit nomen tuum, & ibidem benedicet tibi, & egò tibi adero, & ſubſcribam illis benedictionibus. *Et hoc eſt quod legitur Oſee 12. 4. Et præualuit cum Angelo, fleuit, & deprecatus eſt eum Angelus. Et quid deprecatus eſt eum? In Bethel inueniet nos, & ibi loquetur nobiſcum, expecta me vſque ad illud tempus. Et noluit Iacob, & inuitus coactus eſt Angelus confirmare illi benedictiones, & hoc eſt quod dicitur: Et benedixit eum ibi, quia rogabat vt ſe expectaret, & noluit*. Expoſitio tota commentitia: nam quòd Angelus vinci voluit, œconomia eſt, vt adderetur animus Iacob, qui timore conſternatus erat, nam dixit: *Si Deo præualuiſti, quantò magis contra homines?* Deinde credere eſt, nihil feciſſe Angelum, qui erat Dei Legatus; niſi de Diuina voluntate, cui non inuitus (vt ille aſſerit) ſed perlibentiſſimè acquieſcebat. Illud de Oſee, peruerſa ſunt omnia; nam Iacob fleuit & rogauit Angelum, de quo toto loco, ne ſim longior; vide Lyranum.

Item in Daniele 10. 13. de Angelo Perſarum dixit Gabriël, quòd reſtitit ei vno & viginti diebus, propter quæ, Hebræi ponunt in Angelis contrarietatem voluntatum & digladiationem pro defenſione ſuorum clientum, vt poteſt videri in R. Saadià Ghaòn hoc loco. Sed in Angelis non eſt voluntatum contrarietas ſimpliciter, quia Diuinæ voluntati ſunt conformes; ſed quia interdum non reuelantur eis futura, contraria pe-

cordium, & non Angelus ſecundùm illud Ieremiæ cap. 17. 10. *Ego Dominus ſcrutans corda, &c.* & Pſal. 7. ver. 10. *Scrutans corda &c.* De hac Angelorum ignorantia vide ſupra pag. 286. col. 2.

Allucinantur.

Paragraphus IX.

Dicunt *de Angelo mortis, qui mittitur ad inferendam mortem hominibus ſæpè ſæpiùs confundi in nominibus, & alterum pro altero occidere*; Hæc eſt blaſphemia in Dei prouidentiam. Angelus exterminator Dei voluntatis eſt executor, ideòque errare non poteſt in executione.

Digladiantur inter ſe, & zelant pro iniquis populis & hominibus, qui crediti ſunt eorum cuſtodiæ.

Paragraphus X.

Adeò zelantes Angelos inducunt Rabbini pro ſuis clientibus, quamuis impijs, vt interdum Diuinæ voluntati vel obſiſtant, vel inuiti pareant. Exemplum ſit de Angelo luctante cum Iacob, quem Hebræi credunt fuiſſe Angelum cuſtodem Eſau, volentemque impedire Iacob. R. Salomon ſuper illud Geneſ. 32. v. 26. *Non dicetur vltra nomen tuum Iacob,* ſic habet: *Id eſt, Non dicetur vltra* (dixit Angelus Iacob Patriarchæ) *quòd benedictiones illas dolo malo ſurripueris, ſed per apertam victoriam obti-*

ante med. ריש לקיש *Reſc Lakiſc* non in duobus, ſed in tribus in futurum errabit Princeps, ſeù Angelus præfectus Vrbis Romæ, & R. Salomonis Gloſſa adiungit, hunc Angelum eſſe Samaëlem Dæmonem, de quo vindictam ſumet Deus ante excidium Vrbis Romæ, & de Samaëlis ſanguine מדמו של סמאל *Midamò ſcel Samael*, intelligendum eſt illud: *Quis eſt iſte, qui venit de Edom, tinctis veſtibus de Boſra?* Iſai. 43. Ergo Angeli & Dæmones interimentur, quod eſt erroneum; nam quamuis Diuina virtute annihilari poſſint, attamen cùm ſint omninò ſpirituales, natura ſua incorruptibiles, & immortales ſunt, & in æuū perdurant. Ad illud, De errore Angeli neſcientis diſtinguere inter Boſram, & Boſor Vrbes, eſt planè ridiculum, dicere Angelos neſciuiſſe, quod vulgatiſſimi quique homines ſciunt. Quis inter Italos tam vulgaris, & craſſi intellectus ſit, qui diſtinguere neſciat inter Fauentiam, & Florentiam?

Angeli Hebræorum ignorant linguam Chaldæam.

Paragraphus VIII.

In *Machazor* pag. 19. *Angeli ignorant linguam Chaldæam.* Sed obijciunt; *Et nonne cogitationes hominum ipſi cognoſcunt & ſciunt?* Item, *Gabriel edocuit Ioſephum 70. idiomata.* *Sed eſt dictum: Quia non attendunt animo ad hanc linguam, quam deſpiciunt.* Solus Deus eſt ſcrutator

Accuſant homines apud Deum.

Paragraphus VI.

R. Salomon. Gen. 21. 16. *Angeli miniſterij accuſant Iſmaëlem, dicentes: Rector mundi: Eumne, qui necaturus eſt ſiti filios tuos, tu remuneras puteo? Ipſe verò reſpondit eis: Modo quis eſt? Iuſtus ne eſt, aut impius? Reſponderunt: Iuſtus. Si iuſtus, ait Deus, ego iuxta præſentia opera ago cum illo.* Si Angeli homines accuſant, ergo partes Dæmonum ſupplent, quorum eſt malos homines accuſare, vt ipſi docent, ſicut vidimus de Samaële ad pag. 252. Et mirum eſt, Hebręos exiſtimare Angelos tam alienos à charitate, vt doleant præſtari à Deo hominibus beneficia.

Angelorum Hebræorum mores, defectus, & vitia. Notiſſima quæque ignorant, & errant.

Paragraphus VII.

R. Salomon ſuper Iſai. 63. ad v. 1. מבצרה *De Boſra*, inquit: *Dixerunt Magiſtri noſtri: Princeps præpoſitus ad tutelam Edom duos errores admiſſuros, alterum, quia exiſtimabit, quòd Botzra ſit Boſor in deſerto, quæ fuit Ciuitas refugij*. Ioſ. 20. 8. *Alterum, quia Ciuitas refugij non colligebat niſi, qui caſu homicidium admiſiſſent, ipſe autem ex animo & voluntate occidit Iſraëlem.*

In Codice מכות *Maccòth* cap. 2. אלו הן הגולים *Illu en hagholin* pag. 12 an-

chazor pag. 466. 489. Item dicunt, Angelos cedi flagris igneis, ex quo ſignificant eſſe corporeos.

Angeli Hebræorum voce exprimunt quæ loquuntur, & remittunt, & intendunt vocem.

Paragraphus IV.

In *Machazor* pag. 515. legitur quòd Angeli ad vicinos Angelos *dicunt*, ad remotos *clamant*, ad medios *pronunciant*. De locutione Angelorum vide quid doceant noſtri Theologi ſuprà ad pag. 299. col. 1.

Angelis Hebræorum humanæ paſſiones attribuuntur.

Paragraphus V.

Ioſ. 5. 14. *Nunc veni* (dixit Angelus Ioſue, ſcilicet, in auxiliũ tuum) R. Salomon: *Veni etiam in diebus Moſis in eius fauorem; & auxilium nec excepit me, quia Moſes dixit Deo: Si facies tua ambulabunt &c.* Ergo indignatur Angelus quòd Moſes non dignatus ſit ſe, ſed Deum voluerit habere ductorem, & indignationem oſtendit aduerſus Moſem. Eſt contra rectitudinem voluntatis Angelorum, qui Dei voluntatem in omnibus adimpleri volunt: *Benedicite Domino omnes virtutes eius: Miniſtri eius, qui facitis voluntatem eius.* Pſal. 103. 21.

Angeli Hebræorum creati ſunt de aquis.

Paragraphus II.

In *Machazor* pag. 501. *In vijs, in quibus morantur Angeli, qui creati ſunt de aquis*. Item pagina 500. in Commento: *Exponemus hoc de Angelis, qui nitent & fulgent, quaſi nix & glacies*. Et dicunt compoſitos ex קֶרַח *Kèrach* & קֶדַח *Kèdach*, id eſt *glacie, & incendio*, paululum immutata voce; non intelligentes comparari Angelos niui & glaciei, propter puritatem, & munditiem, quibus præditi ſunt, & fulgent.

Angeli Hebræorum non ſolùm ſunt corporei, ſed & vaſtæ magnitudinis.

Paragraphus III.

In *Machazor* pag. 479. atq; etiam in R. Sahadià Gahòn Danielis 10. 6. *Corpus eius vt Tharſis. Corpus illius protendebatur ſecundùm menſuram duorum millium cubitorum*. In *Machazor* legitur גרמידא *Gharmidà, genus eſt menſuræ iuxta menſuram Maris, cuius eſt nomen Tharſis*. Item apparet, credere illos eſſe corporeo, quia dicunt, Angelos dicere quoddam Canticum ſtando. *Machazor* 50. *Dominus Rex, Dominus regnauit, Dominus regnabit in æternum, & vltra. Hoc Canticum Angeli dicunt ſtando, multò ergo magis dicendum eſt à nobis ſtantibus,* inquiunt. Vide *Machazor*

tur Iudæi, dum ſacris literis ad ſuas ineptiſſimas Commentationes, & peruerſa dogmata ſtabilienda vim inferant, & corrumpant. Et vt breuitati, quantum fieri poteſt, conſulamus, loca ex Sacra Scriptura, & Rabbinorum auctoritate deprompta, latinè tantùm referemus; & vt prudens Lector & doctus in Hebraicis, ea, ex ſe de facili, vbi citata ſunt, poſſit adinuenire, Auctorem indicabimus. Quæ omnia per Paragraphos, vt ſequitur, expendemus.

Angelorum creatio, natura, & materia, ex Hebræorum delirijs.

Angeli Hebræorum creati ſunt de igne, & in ignem reſoluuntur.

Paragraphus I.

CHuthæus quidam dixit R. Ioſue filio: *Vos dicitis, quòd quotidie Deus glorioſus creat Angelos qui dicant coram ſe Canticum, Sanctus, Sanctus &c. quonam loci ſe recipiunt? Dixit ei: Ad locum vnde venerunt: quia ipſi ſudant ex vi Cantici quod dicunt, & redeunt in flumen igneum*. Ex *Machazor* pag. 200.

Hinc collige Angelos Iudæorum corporeos eſſe, & ex conatu cantandi reſolui in ſuam materiam. Si ea quæ dicunt Rabbini, aliquam vmbram veriſimilis haberent, tolerari vtcumque poſſent, ſed tam prodigioſa, quis ferat? Videſis in eodem *Machazor* pag. 526. 590. & 601.

quando diſtinguunt, ex qua inſtabilitate, indubitata illorum doctrinæ falſitas arguitur. Vidimus Samaëlem eſſe Aſmodeum, quia idem Elias in *Tisbi* voce אשמדי *Aſcmedai* dicit -

ונראה לי כי (אשמדי) הוא נקרא גם כן סמאל׃

Atque mihi videtur quòd (Aſmedai) *etiam appelletur* סמאל *Samaël*. Et in סמאל *Samaël* -

ויש אומרים שאשמדי הוא סמאל ושני שמות נקראו לו׃

Aliqui dicunt, quòd Aſmedai ſit Samaël, & quòd duobus nominibus vocetur. Affirmat idem, Rabbinos credere Aſmedai fuiſſe filium *Nahamà* ſororis *Tubal Kain* -

ואומרים כי נעמה אחות תובל-קין היתה אשת שמרון אם אשמדי וממנה נולדו השדים׃

Et dicunt, quòd Nahamà ſoror Tubal Kain, quæ fuerat vxor Scimron, fuerit etiam mater Aſmedai, & ex ea natos eſſe Dæmones. Si Samaël eſt Princeps magnus in cælis, ex *Perakim R. Eliezaris*, & ſuper Serpentem equitando primos noſtros parentes deceperat, *ex eodem*, quomodo ergo ex Nahamà vxore Scimron & ſorore Tubal-Kain naſci poterat? Ab Adamo enim ad Tubal-Kain & Nahamà ad minimũ octo generationes decurrerunt. Itaq; de eadem inſtabilitate, & Rabbinorum vanitate in materia de Angelis & Dæmonibus cognoſcenda, hæc quæ ſequuntur, pro mantiſſa, & coronide harum diſſertationum addere voluimus, vt benignus Lector videat, quàm turpiter labantur Rabbinis; forſan id acceperunt à Paraphraſi Chaldæa in Eccleſ. 1. *Ego Eccleſiaſtes* הייתי מלך *fui Rex* &c. *Olim* (ait) *cùm è Regno illum eieciſſet* אשמדי מלכא דשידי *Aſcmedai, Aſmodeus Rex Dæmoniorum*. In Talmude de eo etiam fit mentio Cod. גיטין *Ghittin De repudijs*. cap. 7. מי שחוו *Miſcechazò*, pag. 68. paulò poſt medium, vbi iiſdem verbis Aſmodeus vocatur אשמדאי מלכא דשידי *Aſmedai Rex Dæmoniorum*, de quo portentoſa credunt. Scholiaſtes etiam in Codice סוטא *Sottà* cap. 9. עגלה ערופי pag. 48. b. in fine columnæ primę, & in principio tertiæ, explicans vocem שמיר *Sciamìr*, inquit -

שהביאו שמיר על ידי אשמדאי מלכא דשדאי׃

Quòd Sciamìr allatus fuerat (Salomoni) *opera Aſmodei Dæmoniorum Regis*. שמיר *Sciamìr* autem dicunt eſſe vermiculum magnitudine grani hordeacęi, cuius fortiſſima dentium virtute, lapides Templi è montibus fuiſſe cæſos & elaboratos. Et hinc eſt, quod dicitur 1. Reg. cap. 6. 7. *Domus autem cùm ædificaretur, de lapidibus dolatis atque perfectis ædificata eſt: & malleus, & ſecuris, & omne ferramentum, non ſunt audita in domo cùm ædificaretur*; quia omnia elaborata ac perfecta fuerant à *Sciamìr* vermiculo: quam fabulam ſuo loco prolixiùs referemus. Hic tantùm annotabimus inſtabilem Iudæorum Theologiam circa naturam, ordinem, gradus, operationes, & officia Angelorum, & Dæmonum, quos aliquando inter ſe confundunt, ali-

Quòd ſit Intellectus agens, quem mittit Deus, vt liberet eos, qui ei adhærent, à malo, quod paratum eſt illis obuenire. Quam facultatem habet Intellectus agens liberandi à malo eos, qui Deo adhærent? Potiùs voluntati tribuenda eſſet hęc facultas, quæ circa *bonum*, & non intellectui, qui tantùm circa *verum*, & intelligibile occupatur. Deinde, Intellectus agens ex ſui natura aliam facultatem non habet, quàm eruere ſpecies intelligibiles ex phantaſmatibus, eaſq; fabricare, & poſſibili Intellectui conſignare, qui deinde intellectionem elicit. De quo videſis R. P. Raimundum Capiſucchium S. P. A. Magiſtrum in magno Volumine Controuerſiarum Theologicarum ſelect. Controuerſ. 26. Paragr. 16. vbi de motu Intellectus & Voluntatis in caſu adorationis Imaginum diſertiſſimè tractat.

De Samaële verò Dæmoniorum Principe, de quo in Gloſſa dicitur, eſſe *Angelum mortis* מלאך המות *Malàch hammàueth*, & יצר הרע *Genium malum*, non eſt omnium Rabbinorum communis ſententia; nonnulli contrarium ſentiunt, & Angelum mortis, Genium prauum, & Samaëlem, eſſe tres diuerſos Angelos, de quibus duobus, ſcilicet prioribus, aptiori loco, ex Talmude, & Rabbinorum commentarijs, nonnulla adducemus, Deo propitio.

Alij eundem Samaëlem identificant cum אשמדי *Aſmedai Aſmodeo* Dæmone, vti teſtatur R. Elia Leuita in תשבי *Thisbi* ad radicem שמאל, ex

iſte ait, *Poſſibile eſſe quòd fuerit vnus ex Prophetis*, ac ſi Prophetæ de cælo deſcendiſſent, quando à Deo miſſi erant ad aliquid prænunciandum, & non de terra. Somniatur autem Ben Gerſon, dùm ſubdit, hoc Agari in ſomno fuiſſe oſtenſum. Ad illud Geneſ. 32. 1. Ad quid Prophetæ Iacobo obuiam ire? Cùm enim Scriptura dicat, obuiam ei iuiſſe Angelos Dei, deprauator Scripturæ habendus eſt R. Ben Gerſon, quando dicit, quòd hæc fuit Prophetica viſio. Ad verſ. verò 24. eiuſdem capitis, *Et ecce Vir luctabatur cum eo, &c.* idem affirmat accidiſſe ונראה לו בנבואה *in viſione Prophetica*, & tamen contrarium apparet ex Textu ſacro, ſicut etiam ex alijs locis ab eo citatis, in quibus veram Angelorum apparitionem negat, & ad viſionē Propheticam reducit.

Idem Exodi 3. 2. *Apparuitque ei Angelus Domini*, inquit: *Iſte eſt Intellectus agens, quem mittit Deus, vt liberet eos, qui Deo adhærent, à malo, quod paratum eſt illis obuenire.*

Geneſ. 48. 16. *Angelus, qui eruit me de cunctis malis.* Idem R. Leui Ben Gerſon. *Iſte*, inquit, *eſt Intellectus agens, qui influit, & habet curam & prouidentiam ſuper creaturas, vt illas ab omni malo eripiat, vt diximus in 2. libro* מלחמות השם *Milchamòth haſcèm, Bellorum Domini.*

Ad locum Exod. cap. 3. v. 2. *Apparuitque ei Angelus Domini*, vbi Leui Ben Gerſon dicit.

הוא השכל הפועל אשר הוא שליח השם להציל הדבקים בו מהרע הנכון לבא עליהם׃

gem expoſuimus. Et Rabbini noſtri exiſtimant, quòd fuerit Phinees.

Idem 2. Regum 24. 16. *Cùmque extendiſſet manum ſuam Angelus Domini:* dixit: *Ego exiſtimo, quòd Angelus iſte fuerit Propheta, quia Dauidi apparuit in exteriori viſione, at deuaſtabat populum ex præcepto Domini. Sic etiam illi Prophetæ dixerunt ad Lot: Nos ſubuertemus Ciuitatem hanc. Et rectum eſt, quòd Propheta iſte fuerit Phinees.* Id quod Scriptura expliciter affirmat, hic Leui Ben Gerſon negat. Scriptura dicit, Gen. 16. 7. *Cùm inueniſſet eam* מלאך יהוה *Angelus Domini*, Ben Gerſon dicit

הוא אחד מהנביאים אשר בזמן ההוא כי הנביא נקרא מלאך יהוה באמרו ויבא חגי הנביא מלאך יהוה ז״ל בב״ר שזה המלאך הוא שם:

Fuit vnus ex Prophetis qui fuerunt in illo tempore; nam Propheta vocatur Angelus Domini, dum dicitur: Et venit Aggæus Propheta Angelus Domini. Et dixerunt Magiſtri noſtri b.m. in Bereſcith Rabbà, quòd iſte fuerit Scem. Tantùm abeſt quòd ille Angelus fuerit vnus ex Prophetis illius æui, aut Sem ex *Bereſcith Rabbà*, quin potiùs ex eodem *Rabbòth* ad hunc locum, conſtat; non vnum Angelum, ſed communi omnium Rabbinorum conſenſu quatuor, & ſecundùm opinionem R. Ioſè Bar Chaninà ibidem, quinque fuiſſe Angelos, qui Agari apparuerunt, & eam allocuti sũt, vt nos ſuprà notauimus pag. 238. col. 2. Et quod Geneſ. 21. 17. dicitur: *Vocauitque* מלאך אלהים אל־־־הגר מן־השמים *Angelus Dei Agarem de cælo*, iſte

Idem R. Leui Ben Gerſon Geneſ. 16. 7. *Cùmque inueniſſet eam Angelus Dei: Hic eſt* (inquit) *vnus è Prophetis, qui erat tunc temporis: Nam Prophetæ, Angeli vocantur. Et dixerunt Rabbini noſtri, quòd Angelus iſte erat* שם *Sem; Agar verò mirata eſt videns Prophetam, exiſtimabat enim nullum alium Prophetam eſſe in mundo præter Abrahamum.*

Item Gen. 21. 17 *Vocauitque Angelus de cælo Agar: Poſſibile eſt, quòd Angelus iſte fuerit vnus ex Prophetis illius æui, illum miſit Deus ad liberandum Iſmaelem propter Abraham. Aut, hoc fuit dictũ Agari in ſomno, propter curam, quam Deus habebat de Abrahamo.*

Geneſ. ibid. v. 24. *Et ecce vir luctabatur cum eo vſque mane: In interiori viſione prophetica, id accidit.* Id.

Item Geneſ. 32. 1. *Fueruntque ei obuiam Angeli Dei: Iſti ſunt Prophetæ illius temporis; vel fuit Prophetica viſio. Sed hæc expoſitio conuenientior eſt, quia hic nullum verbum de Prophetia.*

Idem Ioſue 5. 13. *Cùmque eſſet Ioſue in Hierico: Conuenit vt ſcias hoc accidiſſe Ioſue in viſione: nam inter ſe cogitarat, ſe eſſe in Hierico cum bellico apparatu, vidit Angelum viſione prophetica, ac ſi haberet gladium euaginatum, & in eadem viſione interrogauit illum, Quis eſſet?*

Idem, Iudicum 2. *Aſcenditque Angelus Domini*, ait: *Iſte Angelus fuit Propheta. Non enim rectum eſt, quòd Angelus Domini ad plures ſimul loqueretur, ſicut ſæpè in Com. ſuper le-*

אַל נָא־אֲדֹנָי *Ne nunc Domini mei*, loquitur ipſe Lot cum iiſdem Angelis, & tamen אֲדֹנָי *Adonài* ſcribitur cum ָ Kametz ?

Huic obiectioni occurrit idem Bechaij, aitque id contingere ratione ſitus dictionis; nam in fine periodi regula grammaticalis exigit, vt cum ָ Kametz ſcribi debeat. Scriptum eſt ibi (ſubiungit) בקמץ והוא חול לפי שהוא סוף פסוק: *cum Kametz, & eſt profanum, quia eſt in fine Verſus*. Indicantur idem tres perſonæ Diuinę ſub figura trium Angelorum, quia vocantur אנשים *homines*, quibus nominibus, id quod eſt perfectiſſimum in tota natura humana, ſcilicet ſubſiſtens, in rationali natura, id eſt, *perſona* oſtenditur, quæ quidem formaliter reperitur in Deo, non autem in natura Angelica, idcirco hic non vocantur Angeli, ſed homines, hoc eſt *perſonæ*. At quando ad Lot duo ex his perueniunt, quia iam ampliùs myſterium Sanctiſſimæ Triadis non repræſentabant; Sacra Scriptura eos abſolutè & proprio nomine מלאכים *Malachim Angelos* vocat, Gen. 19. r. Ergo ij, qui Abrahamo apparuerunt, figuratiuè tantùm, & non veri homines fuerunt, vt ſomniatur R. Leui Ben Gerſon. Ad illud quod RR. aſſerunt in *Ialkùt*, dicimus eos gratis fingere illos fuiſſe homines, & ſibi nomina Angelorum impoſuiſſe. Deinde vide quàm ſtolida & ficta coniectura; velint Abraham exiſtimaſſe Angelos fuiſſe homines ex vrbanitate?

Tt Idem

men אֲדֹנָי *Adonài*, quamuis numeri ſit pluralis, ſed quia ſcribitur cum ָ קמץ *Kamètz* ſanctum eſſe, & Deo attribui, cui adhærent omnes ferè Rabbini (excepto R. Leui Ben Gerſon) qui vt hunc locum peruertat, ait:

אדני הוא מענין אדנות וממשלה והוא חול:

Adonai eſt (nomen) *dominij ſeù principatus, idcircò profanum*. Sed obſtat idem Bechaij, qui regulam tradit ad cognoſcendum quando nomen אדני *Adonài* ſit nomen קדש *ſanctum*, aut חול *profanum*; & an attribui debeat Deo, vel hominibus, ait enim.

כשהוא קדש בקמץ וכשהוא חול בפתח,

Quando eſt (nomen) *ſacrum* (ſcribitur) *cum* ָ *Kametz; quando verò eſt profanum* (ſcribitur) *cum* ַ *Patàch*. Hinc quando infra cap. 19.2. à Lot dicitur הִנֵּה נָא־אֲדֹנַי *Ecce nunc Domini mei*, quia tunc duo Angeli tantùm erant, & non repræſentabant ampliùs myſterium ſacratiſſimæ Triadis; non ſcribitur cum ָ Kametz, ſed cum ַ Patàch. Quapropter idem Bechaij ibidem ſubiungit quòd ָ Kametz in Sacris Scripturis differt à ַ Patàch, vt differt.

בין אור לחשך ובין קדש לחל:

Lux à tenebris, & ſanctum à profano. Sed dices, Nonne paulò poſt, eodem capite 19. ver. 18. legitur

שהם חולקים כבוד זה לזה אני יודע שהם בני אדם מהוגנים כיון שראה שהשכינה ממתנה להם והולקי׳ כבוד זה לזה ידע שהן הוגנים ׃

Si ego videro Dei præſentiam (maieſtatem) *expectantem illos, agnoſcam eſſe filios hominum magnos*, (הוגנים Εὐγενῆς quodammodo Heroas) *ſin autem videro illos ſibi inuicem impartiri honorem, agnoſcam eſſe filios hominum* מהוגנים *Mahoganìm Nobiles Εὐγενῆς. Quando ergo vidit quòd ſibi inuicem honorem impartiebant, dixit: Homines ſunt nobiles.*

Satis ſuperque ex Scriptura apparet tres iſtos viros, tres Angelos fuiſſe ſub figura humana, quorum vnus (vt dicunt Hebræi) nunciauit Abrahamo Saram parituram, alter liberauit Lot de incendio Sodomorum, & tertius ſubuertit Pentapolitanas Vrbes, quod ab homine fieri non potuit. In his tribus Angelis, ſub tribus perſonis, Abraham vnicam Diuinam eſſentiam, quæ ei apparuerat, adorauit. Idcircò vocauit eos אֲדֹנָי *Adonài Domini mei, numero multitudinis*, & deinde ſingulari numero rogat eum ne tranſeat ab eo –

אם־נא מצאתי חן בעיניך אל־נא תעבור מעל עבדך ׃

Si nunc inueni gratiam in oculis tuis; ne quæſo tranſeas deſuper ſeruo tuo. Ex quo loco non incongruè colligitur myſterium Sanctiſſimæ Trinitatis, ſicut innuit Eccleſia, dum cantat, *Tres vidit, & vnum adorauit*, Dominica Quinquageſ. Fauet nobis R. בחיי Bechaij in hunc locum, qui nomen Deum. Ita R. Iochanan, R. Chaninan, & R. Luliani. Ergo Hæretici habendi ſunt illi Iudæi, qui ſtatuere nituntur, Angelos ab Angelis, & materiam primam à ſubſtantia Orbis, & ab illius Intelligentia creatam fuiſſe, vti aſſerunt תוספות *Toſaphòth* Galli, illius Gloſſæ Auctores. Sed multò magis inter Hæreticos reijciendus eſt R. Leui Ben Gerſon; qui omninò negat ſubſtantiam, & creationem Angelorum. Nullos quippè Angelos admittit, præter Intelligentias mouentes cælos, quæ ſint quodammodo animæ ſphærarum, & præter duas Intelligentias vniuerſales, ſcilicet Intellectum agentem, & poſſibilem. Cæteros Angelos, qui varijs in locis in Sacris literis ponuntur, licèt videantur nulla ratione poſſe negari; ipſe tamen ſuo innixus errore, ſatagit omni quo poteſt aſtu, & peruerſitate eludere, & oſtendere, quòd non fuerint Angeli. Et

Primò de tribus Angelis, qui apparuerunt Abrahamo Geneſ. 18. 2. Angelos non fuiſſe contendit, ſed Prophetas והם היו נביאים Huius piaculi rei ſunt etiam alij Rabbini apud ילקוט *Ialkùt* ad locum cit. p. p. pag. 53. in fine, vbi aſtruunt, illos, Angelos non fuiſſe, ſed homines, qui ſibi nomina Angelorum, nempè Michaël, Gabriël, & Raphaël impoſuerint: Abraham autem, ex quadam ſua coniectura illos exiſtimaſſe viros nobiles dumtaxat, non autem Angelos: nam ibi legitur – .

אם אני רואה שכינה ממתל להם אני יודע שהם בני אדם הוגנים ואם רואה אני אותם

ſufficiat indicaſſe, ſententiam Hebræorum, de creatione Angelis communicata, rationibus fulciri non poſſe. Addendum tamen putamus, Creationis opus ex Sacra Scriptura ſoli Deo attribui, & non creaturis, vt apud Iſaiam 44. 24. אנכי יהוה עשה כל *Ego Dominus faciens omnia*.

Dices, Deum facere omnia mediatè, vel immediatè, ergo ex hoc loco non excluduntur Angeli à creatione.

Reſp. Ibi Deum loqui præcisè de creatione omnium rerum cæleſtium, & terreſtrium. In cæleſtibus includuntur Angeli, & in terreſtribus comprehenditur materia prima rerum ſublunarium, quæ omnia proteſtatur Deus à ſe eſſe facta ſine alterius auxilio, ſequitur enim נטה שמים לבדי *Extendens cælos ſolus*, hoc eſt ſine adiutorio, & miniſterio Angelorum: omnia enim, quæ ad ornatum cælorum ſpectant, inter quæ Angeli, vt potè nobiliſſimæ creaturæ numerantur, ſolus ego extendo, & per illorum creationem exorno. De terreſtribus etiam ita ſubiungit, רקע הארץ מי אתי *Expandens terram, quis mecum fuit?* quaſi diceret: Dum materiæ illi rerum omnium inferiorum primo elemento, expandendi ſeipſam per libidinoſum formarum appetitum virtutem trado; quem Angelorum, aut alterius creaturæ in ſocietatem, vt mihi adiumento eſſent, aduocaui? Hoc intelligentes priſci illi Rabbini apud בראשית רבה *Bereſcith Rabbà*, pagina 1. col. 2. voluerunt, poſt cælum & terram Angelos creatos; ne dici poſſet, miniſtros & adiutores ſibi aſciuiſſe Deum. Ergo. Has propoſitiones ex eodem D. Thoma dilucidè & doctè probat P. Gabriël à S. Vincentio Carmelita Diſcalceatus eximius Theologus diſput. 40. dub. 5. ſuæ Theologiæ, ad quam benignum Lectorem remittimus, vt abundantiùs habeat, quicquid in hac quæſtione videre percupiat.

Probatur ſecundò Quia vis creatiua importat infinitam perfectionem, ſed infinita perfectio non poteſt competere creaturæ. Ergo creatura creare non poterit. Maior patet, quia debet ſuperare infinitam diſtantiam, vel oppoſitionem.

Dices, Hoc verum eſſe, quando creatura crearet vt cauſa principalis: ſed ſupponitur, creare vt cauſa inſtrumentalis, phyſica, & naturalis. Ergo nulla eſt probatio.

Reſp. Si creatura vt inſtrumentalis cauſa creare poſſet, etiam in ea requireretur infinita perfectio, quia creatio tendit ad eſſe vniuerſaliſſimè ſumptum, & ſic creare poſſet omnia infinita virtute, & infinita perfectione, quæ creaturæ competere non poſſunt. Neque enim eſſet limitanda hæc cauſa inſtrumentalis potiùs ad hanc creaturam, quàm ad aliam creandam. Ergo.

Alia argumenta quæ afferri poſſent, videnda erunt apud Theologos de hac re ex profeſſo diſſerentes, quorum catalogum, ne ſimus prolixiores, omittimus. Incidenter enim de ea agimus, neque noſtrum eſt, quæſtiones inter Theologos ventilatas iterum hic ſub trutina reuocare, ſolùm

De qua re, quamuis in hoc mundo quandoque impunes euadant, in alio tamen meritas pœnas, eaſque ęternas in גיהנם *Gehenna* luent.

Sed antequam extra prænotatum gloſſamentum pedem efferamus, notandum eſt, errorem eſſe dicere, Gabriëlem *effectum* & *cauſatum* eſſe à Michaële, quaſi Gabriel in eſſendo dependeret à Michaële, & ab eo creatus eſſet, acſi vna creatura ab alia creari poſſet actu & naturaliter, vt exiſtimauit Auicenna, teſte D. Thoma p. p. q. 45. a. 5. qui volebat, quòd prima ſubſtantia ſeparata, ſeù Angelus à Deo creatus, aliam ſubſtantiam ſeparatam, id eſt Angelum poſt ſe crearet, & hæc aliam, & alia aliam vſque dum deueniretur ad vltimam; hæc autem vltima ſubſtantia ſeparata voluit, quòd crearet Orbem, ſubſtantiam, & animam ipſius, & denique ſubſtantia Orbis, crearet materiam primam corporum inferiorum. Hinc ſequebatur, quòd creatura poſſet naturaliter eſſe Inſtrumentum phyſicum & naturale creationis; quæ ſententia inter Catholicos eſt erronea, ac proinde ab omnibus exploſa, atque damnata, vt apparet apud Eymericum p. 2. direct. q. 4. n. 6. & impugnatur à D. Thoma loc. cit. hac ratione.

Cauſa ſecunda Inſtrumentalis non participat actionem Cauſæ ſuperioris, niſi in quantum per aliquid ſibi proprium diſpoſitiuè operatur ad effectum principalis agentis. Sed creatura nihil agere poteſt in creatione ſecundùm id, quod eſt ſibi proprium. Ertremo ad aliud mundi extremum citiſſimè volet, de quibus intelligi vult locus in *Chemarà* ex cap. 6. Iſaiæ adductus.

ויעף אלי אחד מן השרפים ׃

Et Volauit ad me vnus de Seraphim.

בטיסה אחת לא הרגיע בנתים ׃

In volatu vno: non diſrupit in duo. Quaſi diceret: Volauit Michaël de cælo vſque ad Iſaiam ſine interruptione volatus, in momento, quia leuiſſimas pennas in alis habebat; vnde præſtantior Gabriële habendus, cuius vis tanta non eſt, vt vnico volatu pertingere ad terras poſſit, ſed neceſſum habet vt in aëre aliquando quieſcat, & volatum interrumpat. Exemplum adducunt ex Daniele 9. ibi enim de Gabriële loquitur, qui ad eum venit volando: ſed cum Scriptura replicet vocem מועף ביעף *Muàph biàph Volans volatu*, Rabbi Salomon explicat שתי טיסאות *Sciethè teſſaòth Duobus volatibus*, ita vt in aëre præ laſſitudine requieſceret, volatu interrupto, eoque reaſſumpto factum ſit, vt per duos volatus ad Danielem pertingeret. En ad quas ineptias etiam inuiti cogantur deuenire Iudæi, ex falſis principijs ſine vllo Philoſophiæ patrocinio ſtabilitis, ſed aſſumptis ex ſiniſtra interpretatione Sacræ Scripturæ, quam ex libidine prauę voluntatis detorquent ad quemcumque vanum, profanum, ineptum, & non rarò impium vſum; vnde blaſphemiæ rei, omnes ferè illorum Commentatores, maximè Talmudiſtæ, efficiuntur.

tamen illis dotibus carebit, quas Theologi corporibus glorificatis aſſignant. Si igitur inter Seraphim homo eleuetur, vnico volatu à Deo diſtabit, non quatuor, vt fingit Gloſſator. Enormiùs idem inſanit, quando Angelum mortis, ſeù Samaëlem per octo gradus, ſiuè volatus, à Cauſa prima diſtare contendit. Quia ſi à Cauſa prima per quatuor gradus recedit, ex eo, quia poſt Eliam conſtituatur, conſequens erit, quòd per quatuor volatus, & non per octo, ab eadem Cauſa diſtabit, & Dei decreta punitiua, per eundem graduum numerum recipiet, & exequetur. Sed quanâ vertigine circumagetur quando addit בשעת המגפה באחת *Beſciaàh hammaghephà baachàth*? *Tempore peſtis Vnico Volatu*? Forſan eo tempore immediatè à Deo recipiet iuſſionem, & præceptum exequendi Dei mandatum & ſententiam? Aut neceſſe erit, quòd Iuſtitiæ Diuinæ miniſter, ex ore ipſius Dei, & non per Angelicos & beatos miniſtros, ordinem & præceptum recipiat reos mortis occidendi, aut igni comburendi, ſi non vnus, aut alter, ſed plurimi ſint morti deſtinati, aut Gehennæ addicti? Vana ſunt iſta commenta, & riſu digna. Reijcienda eſt igitur talis inepta Allegoria de volatu Angelorum ad gradus eorundem, & maiorem dignitatem agnoſcendam. Non ſic facit R. Salomon, qui literæ adhærens omnia literaliter vult eſſe intelligenda, & Michaëlem velociſſimas alas habere, ita vt vnico volatu è cælo ad terras, & ab vno extre-

tentent Angelorum volatus, cùm ex locis allatis, ex Iſaia & Daniele, nil aliud colligatur, quàm velocitas Angelici motus per volatum ſignificati. Sed quàm ineptè deinde explicent hos volatus, & gradibus Angelorum attribuant, patet euidenter: nam eſto, quòd Michaël ſit vnus ex Seraphim, & viciniot ſit Deo, ſicque immediatè illuminetur à Deo, per quod intelligi debeat vnus volatus; & Gabriël illuminetur à Michaële, diſtetque à Deo per duos gradus, ſeù volatus; quid deinde ſibi vult, quòd Elias cum Angelis æquiparetur à Talmudiſtis? & à Deo per quatuor gradus recedat? Quia (dices) Elias cùm homo ſit, eſt compoſitus ex quatuor elementis, ideò per quatuor gradus, quos per volatus explicāt, diſtare debet à Deo. Sed hoc nullo modo rationabiliter probari, aut perſuaderi poteſt, quia homo in alio naturæ ordine conſtituitur diuerſo ab Angelico, neque ex ſui natura inter Angelicas Hierarchias commiſceri fas eſt. Quòd ſi ex hoc mundo tranſlatus corporaliter, inter Choros Angelorum conſtituatur, iiſdem quidem priuilegijs gaudebit, quibus Angeli illius Chori gaudent; ſic ſi inter Seraphinos tranſlatus ſit, purgabitur eius anima, & perficietur immediatè à Deo, eo modo, quo primæ & ſupremæ Hierarchiæ Angeli purgantur & perficiuntur; nam de corpore nihil dicimus, cùm ipſum materiale ſit, nec ad ſpiritualia perfruenda eleuari queat, vnde impoſſibile cenſetur, oculo corporeo Diuinam maieſtatem intueri, non

dens) אחד *Echàd Vnum ſcriptum eſt hic:* Et volauit ad me vnus de Seraphim; *& alibi ſcriptum eſt:* Et ecce Michaël vnus de Principibus primis venit ad auxiliandum mihi, Dan. 10. ver. 13. *Traditum eſt. Michaël in Vno. Gabriël in duobus. Elias in quatuor. Et Malàch hamìnàucth Angelus mortis in octo. Tempore autem percuſſionis, ſeù peſtis in Vno.* Explicat Scholiaſtes: *Et Volauit ad me Vnus de Seraphim* בטיסה אחת *Vnico Volatu.* מועף ביעף *Volans in Volatu, hoc eſt* שתי טיסאות *duobus Volatibus. Michaël* באחת *in Vno* בטיסא אחת id eſt *in Vnico Volatu.* Hæc doctrina ex Talmude tranſlata fuit in librum עין ישראל *En Iſraël* Cod. cit. num. 5. pag. 4. editionis Venetæ an. 1625. in fol. vbi תוספות *Thoſaphòth Gloſſa* docet, per hæc Talmudica dicta intelligi Angelorum gradus, ait namque -

ולמדנו ממאמר זה מעלות המלאכים זה למעלה מזה ;

Docemur ex hoc dicto, graduum Angelorum alios alijs eſſe ſuperiores. Et ſubiungit -

ועוד אפשר לומר כי לגודל מעלת מיכאל שהוא יותר קרוב אל הסבה ראשונה ית' לא נאמר בו אלא טיסה אחת ודי בה לרמוז כי הוא עלול ומסובב מהסבה ראשונה ית' שמו אבל גבריאל להיותו למטה ממדרגת מיכאל הוא גם כן עלול ומסובב ממנו ולכן נאמר בו ב' טיסות לרמוז כי הוא עלול ומסובב ממיכאל מלבד מה שהוא ית' הוא סבת שניהם אולם אליהו שהורכב מד' יסודות בעת יצירתו הוצרך לד' ; ומלאך המות בח׳׳ להיותו במדרגה שפלה כיון שהוא שטן ויצר הרע ודרכו להזיק אבל בשעת מגפה שניתן רשות למשחית לחבל ממהר הליכתו ודי לו בטיסה א' ;

Amplius; poteſt dici, quòd excellentia Michaëlis cùm Vicinior ſit cauſæ primæ benedictæ, de eo non dicitur niſi Vnus Volatus; & hoc ſufficit ei; Vt ſignificetur, quod ſit effectum, & cauſatum à cauſa prima, cuius nomen ſit benedictum. At Gabriël cùm ſit in inferiori gradu, quàm Michaël, etiam eſt effectum, & cauſatum ab eo, (ſcilicet Michaële) *idcircò de eo duo Volatus dicuntur, ad ſignificandum, quòd ipſe ſit effectum & cauſatum à Michaële, quamuis ipſe Deus benedictus ſit etiam Cauſa amborum: Verùm, Elias cùm ſit compoſitus ex quatuor elementis à tempore formationis ſuæ, indiget quatuor* (volatibus). *Et Angelus mortis octo, cùm ſit in infimo gradu, & ſit* Sattan *atque* Genius malus, *cuius conſuetudo* (tota eſt) *ad nocendum. Tempore Verò Peſtilentiæ, quia tunc ei datur ſumma perdendi facultas, Velociter perambulat, ideò ſatis eſt ei Vnicus Volatus.* Aliquid dixiſſe credunt iſti Rabbini commentatores; quando craſſiſſima Talmudiſtarum dogmata ad ſpiritualem ſenſum redigere ſe putant, ſed cùm alarum pennæ illorum intellectus, molli κολοφωνία conglutinatæ exiſtant, altius euolare tentantes, veritatis ardore, liquefacta cera leuiſſimarum doctrinarum, tanquam Icari ab alto decidentes, inter yndas vaniſſimarum Commentationum, ſubmerguntur. Itaque ineptiſſimum commentum eſſe dignoſcitur iſtud, quod adducitur de diſtinctione graduũ Angelorũ ex notitia volatus eorundem; nam præterquam quòd, inſulsè ex Sacra Scriptura colligere ten-

Angelum mortis. Et vndè hoc colligunt? Ex volatu. Quò enim Angelus ſine intermiſſione; ſiuè velocior alijs volat, eò pręſtantior alio accenſendus exiſtimatur. Michaël itaque vnico volatu è cęlo ad terram deſcendit, ideò nobilior eſt Gabriële, qui duplici volatu idem ſpatium metitur. Elias verò, maior *Malàch hammàueth* *Angelo mortis* habendus, quia ille quater tantùm reaſſumit volatum, hic verò octies neceſſe eſt vt quieſcat antequam ad terram pertingat. Hæc ſublimis ratiocinatio de diſtinctione graduum Angelorum, his verbis exprimitur in Talmude loc. cit.

אמר רבי אליעזר בר אבינא גדול שנאמר במיכאל יותר ממה שנאמר בגבריאל דאילו במיכאל כתיב ויעף אלי אחד מן השרפים ׃ ואלו בגבריאל כתיב והאיש גבריאל אשר ראיתי בחזון בתחלה מועף ביעף וגו׳ ׃ ומאי משמע דהאי אחד במיכאל כתיב ׃ אמר רבי יוחנן אתיא אחד אחד כתיב הכא ויעף אלי אחד מן השרפים וכתיב התם והנה מיכאל אחד מן השרים הראשונים בא לעזרני תנא מיכאל באחת ׃ גבריאל בשתים ׃ אליהו בארבע ׃ מלאך המות בשמונה ובשעת המגפה באחת ׃

Id eſt: *Dixit R. Eleazar Bar Auinà: Maiora dicuntur de Michaële, quàm dicantur de Gabriële. Quia de Michaële ſcriptum eſt*: Et volauit ad me vnus de Seraphim, Iſai. 6. 6. *& de Gabriële ſcriptum eſt*: Et vir Gabriël, quem videram in viſione in principio volans in volatu, Dan. 9. ver. 21. *Et vndè probatur, quòd* אחד *Echàd Vnus de Michaële ſcriptum ſit? Dixit R. Iochanan: Duo* אחד *Echàd repeti**untur* (vnum alteri correſpondens)

deſcendere ob pulchritudinem vnius fœminæ? Vilis eſt, & abiectus hic Rabbinicus diſcurſus. Non itaque hęc fuit cauſa caſus Diaboli, ſed *ſuperbia*, vt ſupra dictum eſt. Concurrunt tamen omnes ferè antiqui Rabbini in hoc, quòd, Samaëlem ſtatuant Principem Angelorum ante lapſum, & Principem Dæmoniorum poſt lapſum. In ואלה הדברים רבה *Veèlle haddeuarim Rabbà*, Sèder וזאת הברכה *Vezòth habberachà* pag. 302. col. 2. circa medium, Samaël vocatur

מלאך סמאל הרשע ראש כל השטנים ׃

Angelus Samaël impius caput omnium Sattanim Dæmoniorum. Et ex eodem loco paulò poſt, in deſcriptione mortis Moſis, apparet eundem Samaëlem eſſe Angelum hominum interfectorem, quem credunt gladio homines interimere; nec quiſquam ex hoc mundo in alium migrare poſſe, niſi ab hoc Angelo interficiatur, & idcircò vocatur מלאך המות *Malàch hammàueth Angelus mortis*. Hunc Talmudiſtæ in Codice ברכות *Berachòth* cap: 1. מאימתי pag. 4. b. circa finem inter Angelos bonos collocant, ſed mirum non eſt, cùm apud ipſos & bonos & malignos Spiritus promiſcuè in cælis collocare, & Deum alloqui perſępè inueniamus. Itaque quærunt: Quis inter Angelos præſtantior ſit? & decernunt præſtantiorem locum tenere Michaëlem, ſecundò Gabriëlem, tertiò Eliam, Prophetam, quem Angelis adæquant, quartò מלאך המות *Malàch hammàueth*

fructibus arboris, & dedit ex fructibus ipſius etiam marito ſuo, qui edit cum ipſa, vt dictum eſt. Et cepit de fructu eius, & comedit, & dedit etiam viro ſuo, Gen. 3. 6. *Poſtquam comederat Adam ex fructibus arboris, vidit ſeipſum nudum, & aperti ſunt oculi eius, & obſtupuerunt dentes eius, dixit ei* (Euæ) *Quid eſt hoc, quod mihi comedere feciſti, quia aperti ſunt oculi mei, & obſtupuerunt dentes mei propter ſcientiam meam? Quemadmodum obſtupuerunt dentes mei, ſic obſtupeſcent dentes omnium generationum*. Hucuſque R. Eliezer. Ex cuius doctrina habetur, Samaëlem fuiſſe primum Principem inter Angelos cæleſtes, vbi dicit: *Samaël Princeps magnus qui erat in cælis*, quaſi innuere volens ſuperioritatem non tantùm inter Principes cæleſtes, & bonos Angelos, ſed omninò inter eoſdem maiorem habuiſſe dignitatem, eamque per lapſum perdidiſſe, & commutaſſe in miſeriam, & pœnam indicibilem Principatus Infernorum.

Caſus autem huius Principis, cauſa nimis friuola aſſignatur à R. Eliezare, illectus ſc. à formoſiſſima ſpecioſitate Euæ. Quis vnquam tam leuis ingenio erit, vt ſibi perſuaderi poſſit, quòd Princeps omnium Angelorum, vti conſtituitur Angelus Samaël, cuius ſuper omnes alios Angelos, etiam ſuper Seraphinos extollitur à R. Eliezare, cûm Seraphinis tantùm ſex alas, & Samaëli duodecim alas in ſignum maioris virtutis & excellentiæ, aſſignet, magnificentiam hanc voluiſſe relinquere, & ad ima terræ de-

eſt; & ego ſcio quòd ipſa audiet me, quia mulieres acquieſcunt omnibus creaturis, S. D. (mulier eſt) *ſimplex, & non nouit quicquam*, Prou. 9. 13. *Abijt Serpens & dixit: Verumne, quòd etiam vos præceptum accepiſtis de fructibus arboris iſtius? Reſpondit illi: Ita*, S. D. *Et de fructu ligni, quod eſt in medio Paradiſi. In medio verborum eius inuenit oſtium ad introeundum. Dixit ei: Non præceptum eſt hoc, niſi oculo maligno, quia ea hora, qua vos manducabitis ex eo, eritis ſicut Dij. Sicut enim ipſe facit, creans mundos, & deſtruens mundos; ſic vos poteritis creare mundos, & deſtruere mundos: ſicut ipſe mori, & viuere facit; etiam vos poteritis mori, & viuere facere, iuxta illud: Quoniam cognoſcit Deus, quoniam in die comedere vos ex eo, & aperientur oculi veſtri*, Gen. 3. 5. *Iuit Serpens, & appropinquauit arbori* (quæ) *vociferata eſt, & dixit: Impie, ne appropinquas ad me;* S. D. *Ne inuadat me pes ſuperbiæ: ibi ceciderunt operarij iniquitatis*, Pſal. 36. 12. & 13. *Abijt Serpens, & dixit ad mulierem: Iam ego acceſſi ad arborem, & non ſum mortuus, etiam tu accede ad eam, & non morieris: Perrexit mulier, & acceſſit ad arborem, viditque Angelum mortis, qui veniebat contra illam, & dixit: Forſan modo ego moriar, & Deus ſanctus benedictus formabit illi mulierem aliam: ſed dabo etiam Adamo, & ecce ego in cauſa ero ei, vt comedat mecum, vt ſi moriamur, ambo ſimul moriamur, & ſi viuamus, ambo viuamus. Et accepit, atque comedit de*

deridebit equum, & aſcenſorem eius, Iob 39. 18. *Parabola. Cui hoc ſimile eſt? Homini, cui ineſt Spiritus malignus: omnia opera, quæ ipſe facit, voluntate ipſius facit; & omnia verba quæ ipſe loquitur, ex voluntate ipſius loquitur, nihilque agit, niſi ex voluntate Spiritus maligni, qui eſt in eo: ſic Serpens, omnia opera eius quæ fecit, & omnia verba quæ locutus eſt, non locutus eſt, neque fecit, niſi ex voluntate Samaëlis; & de eo Scriptura dicit: In malitia ſua expelletur impius,* Prou. 14. 32. *Parabola alia. Simile eſt Regi, qui accepit mulierem, & dominari eam fecit in omnibus quæ habebat, in lapidibus pretioſis, & margaritis. Dixitque ei: Quæ ego habeo, omnia ſint in manu tua præter eacabum iſtum, qui Scorpionibus plenus eſt: Ingreditur ad eam ſenex quidam, acſi poſtulaſſet ab ea fermentum; dixit ei: Quid te Rex iuſſit cuſtodire? Reſpondit ei: Quicquid habet, mihi dedit, & in manu mea reliquit, præter eacabum iſtum, qui plenus eſt Scorpionibus? Dixit ei: Et nonnè omnis ſubſtantia Regis reperitur in cacabo iſto? Et non dixit tibi quicquam, quia quærit accipere aliam vxorem, & illi donare vult. Sic, iſte Rex, eſt Adam; mulier verò eſt Eua, ſenex poſtulans fermentum eſt Serpens, & de ipſis dicitur: Ibi ceciderunt operarij iniquitatis,* Pſal. 36. ver. 13. *Cauſam diſcuſſit inter ſe & illum, dixitque: Si ego dicam Adamo; ſcio ego, quòd ipſe me non audiet, quia vir ſemper difficilior eſt, vt egrediatur de ſententia ſua: ſed ego nunc alloquar mulierem, cuius ſcientia leuior.*

Sſ *eſt;*

Id eſt *CAPVT XIII.*

Inuidia, concupiſcentia, & ſuperbia diſcedere faciunt hominem à mundo. Dixerunt Angeli miniſterij coram Deo ſancto benedicto: Rector vniuerſorum, Quid eſt homo, vt cognoſcas eum? Homo vanitati ſimilis eſt, Pſ. 144. ver. 3. & 4. *Non eſt ſupra puluerem dominium eius. Dixit eis* (Deus) *Quemadmodum vos laudatis me in ſuperioribus* (cælis) *ita ipſe* (celebrabit) *vnitatem meam in inferioribus* (terris) *& non iſtud ſolum. An poteritis vos ſtare & vocare nomina omnium creaturarum? Steterunt, & non potuerunt. Subito ſtetit Adam, & vocauit nomina omnium creaturarum, ſicut dicitur: Et vocauit Adam nomina omni animali &c.* Gen. 2. 20. *Cùmque* (hęc) *viderent Angeli miniſterij; dixerunt: Niſi nos ineamus conſilium contra Adam, vt peccet coram Creatore ſuo, nihil nos poterimus in eum.*

Erat autem Samaël Princeps magnus, qui (erat) *in cælis, & Animalia, & Seraphim ex ſex alis, & Samaël ex duodecim alis, tulit ſectam ſuam, & deſcendit, & vidit omnes creaturas, quas creauerat Deus ſanctus benedictus, & non inuenit ſapientem ad malefaciendum ſicut Serpentem, ſecundùm quod dictū eſt: Serpens autem erat callidior omni beſtia agri* Gen. 3. 1. *& erat ſpecies eius tanquam ſpecies Cameli; aſcendit, & equitauit ſuper illum. Lex autem vociferabatur & dicebat: Samaël, modo creatus eſt mundus, & tempus rebellandi eſt contra Deum: iuxta tempus* (quo) *in excelſum eleuauerit ſe, Dominus ſeculorum*

perbia, & inuidia diuerſis in locis agunt Magiſtelli iſti Iudæi, ſed præcipuè R. Eliezer in ſuis פרקים *Perakim*, & *Pèrek*, ſeù cap. 13. de eodem ferè per totum conſumit, deſcribitque modum quem tenuit, vt primos parentes noſtros ſeduceret in comeſtione vetiti pomi, quæ omnia cùm ad inſtitutum noſtrum, de Samaëlis (ſecundùm quod Hebræi ſentiunt) natura plurimùm faciant cognoſcenda, ideò verba illius hic tranſcribere, & in Latinum vertere non pigebit. Ea enim ſunt –

פרק שלשה עשר : הקנאה והתאוה והכבוד מוציאין את הארם מן העולם אמרו מלאכי השרת לפני הקב״ה רבון כל העולמים מה ארם ותדעהו אד׳ להבל דמה אין על עפר משלו אמר להם מה שאתם מקלסין אותי בעליונים הוא סיחר אותי בתחתונים ולא עוד אלא יכולין אתם לעמד ולקרוא שמות לכל הבריות עמדו ולא יכלו מיד עמד אדם וקרא שמות לכל הבריות שנ׳ ויקרא האדם שמות לכל הבהמה וגו׳ , וכיון שראו מלאכי השרת אמרו אם אין אנו באים בעצה על אדם שיחטא לפני בוראו אין אנו יכולין בו והיה סמאל השר הגדול שבשמי׳ וחיות ושרפים משש כנפים וסמאל משתים עשרה כנפים לקח את הכת שלו וירד וראה כל הבריות שברא הקב״ה ולא מצא חכם להרע כנחש שנאמר והנחש ערום מכל חית השדה והיה דמותו כמין גמל ועלה ורכב עליו והיתה התורה צווחת ואומרת סמאל עכשו נברא העולם ועת למרוד במקום כעת במרום תמריא : רבון העולמים תשחק לסוס ולרוכבו משל למה הדבר דומה לאדם שיש בו רוח רעה לכל המעשים שהוא עושה מדעתו הוא עושה וכל הדברים שהוא מדבר מדעתו הוא מדבר והלא אינו עושה אלא מדעת רוח רעה שיש עליו כך הנחש כל מעשיו שעשה וכל דבריו שדבר לא דבר ולא עשה אלא מדעתו של סמאל : ועליו הכתוב אומר ברעתו ידחה רשע : משל למלך

שנשא אשה והשליטה בכל מה שיש לו באבנים טובות ומרגליות אמר לה כל מה שיש לי יהא בידך חוץ מחבית זו שהיא מלאה עקרבים נכנס אצלה זקן אחד כגון שואל חומץ אמר לה מה המלך נוהג לך אמרה לו כל מה שיש לו נתן לי והניח בידי חוץ מחבית זו שהיא מלאה עקרבי׳ אמר לה והלא כל קומיא של מלך הרי היא בחבית זו ולא אמר לך כן אלא שהוא מבקש לישא אשה אחרת וליתנם לה כך המלך זה אדם האשה זו חוה זקן שואל חומץ זה הנחש ועליהם הוא אומר שם נפלו פועלי און : דן דין נחש בינו לבין עצמו ואמר אם אני אומר לאדם יודע אני שאינו שומע לי שהאיש קשה לעולם להוציאו מדעתו אלא הריני אומר לאשה שדעתה קלה עליה שאני יודע שהיא שומעת לי שהנשים נשמעות לכל הבריות שנאמר פתיות וכל ידעת מה : הלך הנחש ואמר לאשה אמת שאף אתם מצווים על פירות האילן הזה אמרה לו הן שנאמר ומפרי העץ אשר בתוך הגן : מתוך דבריה מצא פתח להכנס בו אמר לה אין צווי זה אלא עין רעה שבשעה שאתם אוכלין ממנו תהיו כאלהי׳ מה הוא עושה בורא עולמות ומחריב עולמות כך אתם יכולין לברא עולמות ולהחריב עולמות : מה הוא ממית ומחיה אף אתם יכולין להמית ולהחיות שנאמר כי יודע אלהים כי ביום אכלכם ממנו ונפקחו עיניכם : הלך הנחש ונגע באילן צווח ואמר רשע אל תגע בי שנ׳ אל תבואני רגל גאוה ; שם נפלו פועלי און : הלך הנחש ואמר לאשה הריני נגעתי באילן ולא מתי אף את געי בו ולא תמותי הלכה האשה ונגעה באילן וראתה מלאך המות שבא כנגדה אמר אולי עכשיו אני מתה והקב״ה עושה לו אשה אחרת ונותנה לאדם אלא הריני גורמת לו שיאכל עמי אם נמות שנינו נמות ואם נחיה שנינו נחיה ולקחה ואכלה מפירות האילן ונתנה מפירותיו גם לבעלה שיאכל עמה שנאמר ותקח מפריו ותאכל ותתן גם לאישה : כיון שאכל אדם מפירות האילן ראה את עצמו ערום ונתפקחו עיניו וקהו שיניו אמר לה מה הוא זה שהאכלתני שנתפקחו עיני וקהו שיני על דעתי כשם שקהו שיני כך יקהו שני כל הדורות :

Id

Luciferum appellamus, inter omnes omninò Angelos maiorem & ſupremum locum tenuiſſe; ac cæteris omnibus nobiliori, præſtantiorique natura prędìtum extitiſſe, dicendum eſt. Huius Principis ſuaſu, & inſtigatione ad peccandum, decepti ſunt alij Angeli mali; ſed ſuaſione Michaëlis ſeſe Lucifero opponentis, cæteri Angeli boni, Diuinæ voluntati obtemperarunt; & hæc eſt pugna quæ in Apocalypſi deſcribitur capite 12. ver. 7. *Et factum eſt prælium magnum in cælo, Michaël & Angeli eius præliabantur cum Dracone, & Draco pugnabat, & Angeli eius: & non valuerunt, neque locus inuentus eſt eorum ampliùs in cælo.* Huc referendum eſt quod ait R. Eliezer (quamuis ſtolidè prorsùs) apprehendiſſe Samaëlem alam Michaëlis, eumque ad ſe trahere conatu valido tentaſſe, ſed Dei auxilio fretũ Michaëlem euaſiſſe, & ideò vocatum פלט *Palit Euaſorem*, ſeù *Qui euaſerat*. Hinc etiam patet, adhuc aliquid veritatis lumen in Hebręorum libris latitare. Circa verò nomen פלט *Palit* illius *Qui euaſerat*, quod inſulsè Michaëli attribuit R. Eliezer; alij Rabbini in libro *Rabbòth* ord. לך לך ſect. 42. circa finem, Ogh Regi Baſan attribuunt non minùs ineptè, de quo mira prædicant, & admodum portentoſa referunt: quę nos alibi congruentiùs referemus. Sufficiat nunc oſtendiſſe, opinione Iudæorum, Samaëlem Principem Dæmoniorum eſſe, ac in ſubſtantia cum Lucifero Dęmone conuenire.

De Samaëlis magnificentia, ſuper-

in manu Domini. Et Septimò, S. Iſidorus lib. 1. *De ſummo bono* cap. 12. num. 4. diſertè ait: *Ante omnem creaturam mundi, creati ſunt Angeli, & ante omnem creationem Angelorum, Diabolus conditus eſt, ſicut ſcriptum eſt: Ipſe eſt principium viarum Dei. Vnde & ad comparationem Angelorum Archangelus appellatus eſt; Primus enim creatus extitit ordinis prælatione, non temporis quantitate.* Et num. 5. ſequitur: *Primatum habuiſſe inter Angelos Diabolum conſtat excellentia prælationis: ex qua fiducia cecidit, ita vt ſine reparatione laberetur. Cuius prælationis excellentia Propheta his verbis enunciat: Cedri non fuerunt altiores illo, in Paradiſo Dei: Abietes non adæquauerunt ſummitatem illius: omne lignum Paradiſi non eſt aſſimilatum illi, quoniam ſpecioſiorem fecit eum Deus.* En excellentiam, & ſuperioritatem omnimodam Dæmonis Luciferi.

Octauò tandem, Sanctorum Patrum agmen claudit mellifluus Pater meus Bernardus primus Claræuallenſis Cœnobij Abbas, ſermone 1. *De Aduentu Domini*, quem ad Monachos ſuos habuit de more in Capitulo, vbi contra Luciferi ſuperbiam inuehens, de eadem ita præfatur: *Initium omnis peccati ſuperbia: quæ tam velociter ipſum quoque ſyderibus cunctis clariùs micantem, æterna caligine obtenebrauit Luciferum: quæ non modò Angelum, ſed Angelorum primum in Diabolum commutauit.* Hactenus mellifluus Doctor. Quibus omnibus Veterum Patrum auctoritatibus manifeſtè liquet, Samaëlem, quem nos

torum antiquorum Patrum, Tertulliani inprimis, qui lib. 2. contra Marcionem cap. 10. in perſona Principis צור *Sor* de Diabolo Dæmoniorum Principe ita pronunciat cum Propheta Ezechiele 28. *Tu es ſignaculum ſimilitudinis &c. plenus ſapientia, corona decoris, hoc vt eminentiſſimo Angelorum, vt Archangelo, vt ſapientiſſimo omnium, &c.* Secundò Origenis Homil. 9. in Matth. circa fin. *Primus fuit, quando incedebat immaculatus in omnibus vijs ſuis, donec iniquitas inueniretur in eo &c.* Tertiò Chryſoſtomi Homil. *De lapſu primi hominis* Tom. 1. *Factis Angelis, præceptum eis* (Deus) *nullum dedit, in quibus Angelis, Sathahel Angelus, principatum tenebat. Hic ex defectu boni fecit initium mali &c.* Quartò D. Baſilij lib. 4. aduerſus Eunomium, circa medium, eiuſdem ſententiæ eſſe videtur, dum verba Iob ad Diabolum refert, cùm ait: *Et Iob primam Dei facturam Diabolum dicit; cùm dicat: Hoc primum eſt origo plaſmatis Domini.* Quintò, idem confirmat Diuus Gregorius in Moralib. lib. 32. cap. 19. circa medium: & in Homil. 34. in Euangel. & expreſsè docet Sextò, D. Hieronymus cap. 40. Iob in illud: *Ipſe eſt principium viarum Domini*, quod & de Diabolo intelligit, dum dixit; *Hic* (Diabolus) *inter cæteras creaturas primus à Deo ſit conditus: & inde dictum ſit; Ipſe principium eſt viarum Domini. Nam in Ezechiele Propheta: In capite lapidum ignitorum refertur, quòd primus fuerit omnium Angelorum, & corona in*

Palit Euaſor? Quia ea hora, qua præcipitauit Deus ſanctus benedictus Samaëlem, eiuſque ſectam de loco ſanctitatis illorum, apprehendit (Samaël) *alam Michaëlis, vt deſcendere faceret, & præcipitaret illum, ſed eripuit eum Deus ſanctus benedictus manu ſua; idcircò vocatur nomen eius* פלים *Palìt qui euaſit: & de ipſo loquitur Ezechiel* cap. 23. ver. 22. *Venit ad me* הפלים *Happalìt qui euaſerat de Ieruſalem, dicendo: Percuſſa eſt Ciuitas.*

Quamuis fabuloſum commentum hoc eſſe diuerſis rationibus ex Scriptura depromptis appareat; vti Reges omnes contra Abrahamum conſpiraſſe, cùm tamen quinque Reges tantùm debellatos fuiſſe ex Pentapolitana regione à quatuor Regibus recenſitis in cap. 14. Geneſeos, contra quos principaliter bellum inſtituerunt, & non contra Lot, qui caſu, & ipſe captus eſt. Non itaque propter Lot diripuerunt omnem facultatem Sodomorum, & Gomorrhæ, ſed Lot propter Sodomæos & Gomorrhæos captus, & bona illius direpta ſunt. Quòd autem Michaël miſſus fuerit ad annunciandum Abrahamo capturam Lot, & quòd פלים *Palìt* vocatus fuerit, eò quia euaſerat in caſu Samaëlis Principis Dæmoniorum apprehendentis alam ipſius Michaëlis, & ſecum trahere annitentis, etſi Rabbinorum ſomnia ſint, nihilominùs ex his habemus, eorumdem Rabbinorum fuiſſe ſententiam, Samaëlem, quem nos Luciferum dicimus, eum omnium omninò Angelorum fuiſſe ſupremum. Quæ ſententia eſt mul-

moniorum, & aiunt, cùm caderet de cęlo, apprehendiſſe alam Michaëlis vt ſecum traheret in barathrum, ſed Deus è manibus eius eripuerit, quem deinceps, Michaëlem vocatum volunt הפליט *Happalìth*, hoc eſt *Liberatum*, ſeù *Euaſum*. Legitur hoc in פרקים *Perakìm* R. Eliezer cap. 27. in principio, cuius exordium eſt. -

נסיון הששי באו אליו כל חמלכים להרגו אמרו נתחיל ראשון בבן אחיו ואחר כך נתחיל בו ובשביל לוט לקחו את כל רכוש סרום ועמורה ואחר כך שבו את לוט ואת רכושו שנא׳ ויקחו את כל רכוש סרום ועמורה וגו׳ בא מיכאל והגיד לאברהם שנא׳ ויבא הפליט ויגד לאברהם העברי מיכאל שרו של עולם הוא מגיד שנא׳ ובעל כנפים יגיד דבר ולמה נקרא שמו פליט לפי שבשעה שהפיל הקב״ה את סמאל וכת שלו ממקום קרושתן אחז בכנפו של מיכאל להורידו ולהפילו ופלט הקב״ה מידו לפיכך נקרא שמו פליט ועליו אמר יחזקאל בא אלי הפליט מירושלם לאמר הכתה העיר׃

Tentatio (Abrahami) *ſexta. Venerunt ad eum omnes Reges, Vt interficerent eum*.:. *Dixerunt: Incipiemus primò à filio fratris ſui, & poſtea exordiemur ab illo*.. *Et propter Lot diripuerunt omnem ſubſtantiam Sodomæ, & Gomorrhæ, & deinde captiuum adduxerunt Lot, & vniuerſam facultatem illius, iuxta illud: Et abſtulerunt omnem facultatem Sodomæ & Gomorrhæ &c. Venit Michaël, & nunciauit Abrahamo, ſicut dictum eſt: Et venit* הפליט *Happalit Euaſor, ſeù quidam qui euaſerat, & nunciauit Abrahamo Hebræo: Michaël Princeps mundi ipſe fuit nuncius, ſicut dicitur* Eccleſ. 10. 20. *Et præditus alis annunciabit rem. Et quare vocatur nomen eius* פליט *Pa-*

Non ſic alijs Regibus gentium accidit, *qui omnes dormierunt in gloria*, hoc eſt gloriosè obierunt, *Vnuſquiſque in domo ſua*, i. e. in ſepulchro maiorum ſuorum, in tumulo Regio, & Mauſolæo proprio ſepulti ſunt. Toto cælo igitur diſtat literalis ſenſus Scripturę ab hoc turpiſſimo, ſed Rabbinis digniſſimo commento. Cui diſſimile non eſt illud, quod ſequitur Rabbi Iudæ ſuper locum Habacuc: *Saturatus es ignominia præ gloria, bibe etiam tu, & denudare præputium*. De quo ſatis eſt indicaſſe. Legat, benigne Lector, caput vltimum libri ſecundi Regum, ſi placet, & videbit, quàm benè adaptari poteſt hæc obſcœniſſima expoſitio Regi Sedecię, cuius filij ſtatim poſt capturam eius, iuſſu Nabuchodonoſoris coram eo occiſi ſunt, & oculi eius effoſſi, & ita Rabbinorum deliramenta maniſeſtiſſima fient. At iſta fortaſſis magis placebunt peruerſis hominibus, & Hęreticis, quàm quę ab antiquis Patribus, & communi totius Eccleſiæ conſenſu, tradita ſunt. Concludimus tandem, & cum eadem Eccleſia dicimus, Dęmonium illud, quod communiter Luciferum vocamus, eſſe Principem Dæmoniorum.

Hebræi verò, qui omnia confundunt, & pauciſſima vera infinitis propemodum falſitatibus admiſcent, Principem Dęmoniorum conſtituunt illud, quod primùm ad Euæ conſortium ingreſſum fuiſſe aſſerunt, errore plane intolerabili; hunc, quem appellant *Samaëlem*, conſtituunt Principem, & caput omnium Dæ-

explicant, ſæpè laudatum verſiculum Iſaiæ -

איך נפלת משמים חלל בן שחר נגדעת לארץ חולש על גוים ׃

Quomodo cecidiſti de cælo Lucifer filiauroræ? Succiſus es de terra debilitans ſuper gentes: Rabbâ Bar Ràu Hunnà dicit hoc modo -

אמר רבה בר רב הונא שחיה מטיל פור על גדולי מלכות לידע איזה בן יומו של משכב זכור וכתיב כל מלכי גוים כולם וגומר ׃ אמר ר׳ יוחנן שנחו ממשכב זכור ואמר רבי יוחנן כל ימיו של אותו רשע לא נמצא שחוק בפה כל בריה שנאמ׳ נחה שקטה כל הארץ פצחו רינה מכלל דעד השתאלא הוה רינה ׃ ואמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן אחור לעמוד בביתו של אותו רשע שנאמר ושעירים ירקדו שם ׃ ואמר רב יהודה אמר רב כשעה שבקש אותו רשע לעשות לאותו צדיק כך נמשכה ערלתו ג׳ אמות אמה והיתה מחזרת על כל המסיבה כולה שנ׳ שבעת קלון מכבוד שתה גם אתה והערל ערל בגימטריא ג׳ מאות ה״י ׃

Id eſt: *Dixit Rabbà Bar Ràu Hannà. Proijciebat ſortes* (Nabuchodonoſor) *ſuper Magnates Regni* (ſeu ſuper Reges, vt vult Gloſſator) *vt per ſortem haberet diem ad concubitum maſculæum deſtinatum, iuxta illud: Omnes Reges gentium vniuerſi ipſi iacuerunt in gloria, vnuſquiſque in domo ſua,* Iſaiæ 14. 18. *Dixit R. Iochanan, quia quieuerunt à concubitu maſculino; & dixit R. Iochanan; Omnibus diebus illius impij* (Nabuchodonoſoris) *non eſt inuentus riſus in ore vllius perſonæ:* S. D. *Quieuit, requieuit omnis terra, iubilauerunt præconium.* Ibid. ver. 7. *Ergo vſque adhuc non fuerat iubilum. Et dixit R. Iſaach: Dixit R. Iochanan, Prohibitum erat manere in domo illius impij,* S. D. *Et Dæmones ſilueſtres ſaltabant ibi,* Ibid. cap. 13. 21. *Et dixit Ràu Iehudà: Dixit Ràu: Ea hora, qua quæſiuit ille impius* (Nabuchodonoſor) *facere ſic illi iuſto* (Sedeciæ) *excreuit mentula eius 300. cubitis, & regirabat per totum circuitum* (Regum aſſidentium coram Nabuchodonoſore, ait Gloſſa) *iuxta illud: Saturatus ignominia præ gloria, bibe etiam tu, & denudare præputium.* Habacuc 2. 16. ערל *Harel Præputium, per Ghematrià in numerum reſolutum conficit* 300.

Eadem leguntur in עין ישראל *En Iſraël* Cod. *Sciabbàth* pag. 77. colum. 2. circa principium. Iſta turpiſſima commenta ab impudico Talmudicorum cerebro excogitata, impietate non carent, cùm patrocinium quærant à Sacris literis, eaſque ad ſuas turpitudines ſtabiliendas trahere nitantur. Quid, *Omnes Reges gentium vniuerſi dormierunt in gloria, vir in domo ſua,* commune habet cum impudico R. Iochananis commento? In ambagibus non verſatur textus Sacer, clarus eſt, & litera etiam ipſis lippis euidentiſſimè patet; de Rege potentiſſimo Babylonis loquitur, de Rege Nabuchodonoſore, vt Hieronymo placet, vel de Balſaſare, vt alijs magis probabile videtur. Loquitur enim Scriptura de ſuperbia, & arrogantia huius Regis, qui poſuerat Orbem deſertum, & Vrbes eius deſtruxerat, & tandem miſerè perijt, vnde dicitur: *Tu autem proiectus es de ſepulchro tuo quaſi ſtirps inutilis &c.*

Non

tens, à quo tanquam ros per æternam natiuitatem procedit. Totum hoc breuiter, & clarè explicatur per vnicum verbum *Genui te*.

Quid igitur oblatrant Hæretici, Satanam alicubi in Scripturis Luciferum vocatum non reperiri, cùm cecidiſſe confiteantur, & Lucifer de cælo cecidit, qui ſecundùm omnium Doctorum Satan & Diabolus eſt? Caſus igitur ab Iſaia deſcriptus, præter literam, de caſu Diaboli, quem *Luciferum* ex eadem Scriptura appellamus figuratè, intelligendus eſt. Hæretici autem cùm omnem figuram reſpuant, & literæ tantùm inhærere velint, libentiùs etiam adhærebunt Synagogæ Iudaicæ, quàm Eccleſiæ Catholicæ. Iudæi, literam huius loci Iſaiæ cap. 14. *Quomodo cecidiſti de cælo Lucifer? &c.* de Rege Nabuchdonoſore intelligere volunt; ſed cùm ſingulas voces, & apices Scripturæ rimari ſatagant, in ineptias, & quod intolerabilius eſt, in obſcœnas commentationes, Sacras literas conſpurcando contorquent. Pudet ea, quæ in hoc loco dicunt, referre, ne caſtæ aures offendantur; attamen ne nos malignè & calumnioſè Iudæis probra imponere, & confictis mendacijs eos laceſſere, ac illorum famam inter gentes odioſè proſtituere videamur, condonabit pudicus Lector, ſi in medium proferam expoſitionem prædicti loci Iſaiæ cap. 14. ver. 12. quam honeſtiſſimi iſti Talmudiſtæ in ſuo puriſſimo Talmude afferunt. In Cod. שבת *Sciabbàth* cap. 23. שואל *Scioèl* pag. 149. b. paulò poſt med.

 ex-

hæc lectio à Bellarmino allata hodie non reperitur in Hebraico textu. Verum tamen eſt, quòd S. Hieronymus legit, *In montibus ſanctis*. Sed potuit fieri, quòd in Codice S. Hieronymi הררי *Harrè* notatum eſſet; ſed cùm in omnibus Codicibus tum manu ſcriptis, tum typis excuſis hodie legatur בהדרי־קדש *Behadrè-kòdeſc In decoribus ſanctitatis*, miror quomodo Bellarminus vir eruditiſſimus æquè ac diligentiſſimus dicat in Hebræo legi בהררי־קדש *Beharrè-kòdeſc In montibus ſanctitatis*. Sequitur

מחרם משחר *Mechèrem miſciàchar Ex Vtero, ab aurora*, Septuaginta, *Ex vtero ante Luciferum*, vt ſupra explicatum eſt.

לך טל ילדותך *Lechà tal ialdutècha Tibi ros natiuitatis tuæ*, Septuaginta ſuccinctè *Genui te*. Et quod in duobus vocabulis *Tibi ros* obſcurum videbatur, clariùs per *Genui te* reddiderunt. Declaratur hic (vt ſupra obſeruauimus) Verbi æterni æterna generatio. *Ex Vtero*, id eſt ex Intellectu; Intellectus enim Diuinus propter ſuam fœcunditatem vtero comparatur; quia ſicut in vtero concipitur filius, ita & per Intellectum Diuinum id quod ab æterno intelligitur, Verbum eſt, quod à Patre per notitiam ſuæ eſſentiæ generatur, ideoque Filius Dei eſt, & Patri coæternus. *Ab aurora tibi ros natiuitatis tuæ*, quemadmodum ros alium genitorem non agnoſcit, quàm auroram, ita Verbum æternum alium genitorem non habet, quàm Auroram illam, quæ Lucifer increatus eſt, & Pater omnipo-

etiam *Principem* & *principalem* denotat, ſic illud Pſalmi 51. 14. ורוח נדיבה תסמכני *Verùach nediuà tiſmechèni*, verterunt, *Et ſpiritu principali confirma me*.

ביום חילך *Bijòm chelècha In die fortitudinis tuæ*, Septuaginta, *Virtutis tuæ*, idem eſt ſenſus.

בהדרי־קדש *Behadrè-kòdeſc In decoribus ſanctitatis*, Septuaginta, *In ſplendoribus ſanctorũ*. Decor & ſplendor idem ferè ſignificant, cùm eandem rem formoſam reddant, ſic הדר מלכות *Hèder Malchùth* Dan. 11. ver. 20. decorem & ſplendorem Regni notat. Quamuis inter vtrumque aliquod diſcrimen deprehendatur; nam decor pulchritudinem, ſplendor autem claritatem rei oſtendit, vt ſplendor aliquid maius denotare videatur, quàm denotet decor. Quod colligitur ex eodem Dan. 4. v. 33. הדרי וזיוי *Hadrì vezivì Decor meus, & ſplendor meus*. Septuaginta autem ſplendores repoſuerunt, vt perfectiùs indicarent Chriſti claritatem in Sanctis ſuis reſplenduiſſe in die virtutis ſuæ, ſcilicet poſt paſſionem & reſurrectionem à mortuis; dies enim paſſionis & reſurrectionis potiſſimùm fuit dies virtutis Chriſti quando triũphauit de Diabolo, & expoliauit Infernum. Bellarminus in expoſitione *In ſplendoribus ſanctorum. In Hebraico* (ait) *legitur, In montibus ſanctitatis. Sed videntur Septuaginta Interpretes non legiſſe* הַרְרֵי *Harrè per* ה, *quod ſignificat montes ſed* אֹורֵי *per* א, *quod ſignificat ſplendores*. Sed hæc

Stellæ deferenti lumen plurimùm (comparat) *& eſt Sidus auroræ, vocatum* הילל *Helèl Lucifer*. Cæteræ voces שחר ובקר *Sciàchar* & *Bòker* benè & congruè etiam prò *Lucifero* redduntur in locis recenſitis in Pſ. 110. ver. 3. משחר *Miſciàchar Præ aurora*. hoc eſt, ante auroram; Aurora etiam Lucifer dicitur vtpotè Luciferi mater; nam fingunt Poëtæ Luciferum filium Iouis & Auroræ fuiſſe, quia ex ſinu Auroræ oriri videtur. Aurora igitur cum lucem mundo afferat, Lucifer quoque vocatur. Et בקר *Bòker Manè* cùm ſit initium diei (dies enim artificialis exorditur à principio auroræ vſque ad occaſum Solis) Aurora iure optimo & Lucifer appellari poterit, vt fit à S. Hieronymo loc. cit. At circa verſionem ſeptuaginta duorum Seniorum, qua hodie vtitur Eccleſia Catholica in recitatione illius verſiculi Pſalmi 110. *Tecum principium in die virtutis tuæ in ſplendoribus ſanctorum: ex vtero ante Luciferum genui te*, & habetur in Vulgata editione, dicimus optimam eſſe, neque à genuino ſenſu literę Hebraicæ diſcrepare. Nam quod Hebraicè legitur עמך נדבות *Amechà nedauòth Populus tuus ſpontaneus* (ſeù deuotionum, vel voluntatum) Septuaginta ex codice aliter punctato, quàm ſit hic noſter Hebraicus, quem hodie habemus legiſſe, dicendum eſt; nam ipſi (paulò aliter punctis immutatis) legerunt עִמְּךָ נְדָבֹת *Himechà nediuà Tecum principium*. נדיב præter ſpontaneum, & voluntarium,

Locus verò Pſalmi 110. 3. vbi nos legimus: *Tecum principium in die virtutis tuæ in ſplendoribus ſanctorum: ex Vtero ante Luciferum genui te*, Hebraicus textus habet -

עמך נדבות ביום חילך בהדרי־קדש מרחם משחר לך טל ילדותך׃

Amechà nedauòth bijòm chelècha beadrè--kòdeſc merèchem miſcchàr: lechà tal ialduthècha. Populus tuus ſpontaneus (ſeù deuotionum) *in die fortitudinis tuæ in decoribus ſanctitatis ex Vtero* משחר *miſcchàr ab auroræ tibi ros natiuitatis tuæ.* Cui addi poteſt locus ille Iob cap. 11. ver. 17. quem S. Hieronymus vertit, *Orieris vt Lucifer*, in Hebræo habetur כבקר תהיה *Cabòker thihiè Sicut manè eris.* Primus locus planè de Planeta illo intelligendus eſt, qui manè paulò ante auroram illuceſcit, Solis Paranympho, ideoque *Lucifer* & *Venus* ab Aſtronomis appellatur, Hebraicè הילל *Helèl*, quod R. Salomon in hunc locum Iſaiæ explicat per כוכב הנוגה *Stellam Veneris*, & putat, Planetam fuiſſe Regis Babyloniæ, eius gloriam & honorem ſignificantem, qui è cælo lapſus fuerit, è cuſpide nobiliſſima cæli, puta è medio, ſeù corde cæli, quam pro honoribus & dignitatibus ſignificandis conſtituunt Aſtrologi. R. Dauid Chimchi de eodem Rege intelligit, cuius gloriam & magnificentiam, non cuilibet cælorum Stellæ, ſed -

ככב חמניה אורו הרבה והוא ככב השחר והוא הנקרא הילל׃

Stel-

cecidiſti de cælo Lucifer, qui manè oriebaris? Tranſit autem Propheta à litera ad figuram, ab hiſtoria ad allegoriam, à caſu Regis Babylonis ad caſum Diaboli: vterque *Lucifer* appellatur, quia ſicut Lucifer Planeta, ſuper cæteras ſtellas (excepto Sole & Luna) magis reſplendet, ita & Rex Babel; & Angelus qui effectus eſt Diabolus, gloria & pulchritudine ſuper alios emicabant: vnde ad ſignificandum primæuum gratiæ ſtatum, eodem *Luciferi* vocabulo, Angelum hunc, olim Angelorum Primatem, modò Dæmonem effectum, appellamus. Ante hanc nobiliſſimam creaturam, nulla alia priùs creata eſt, cùm ipſa fuerit *principium Viarum Domini* Iob 40. ſolùm *Verbum æternum* ante Luciferum non factum, non creatum, ſed genitum fuit, ſecundùm quod dicitur in Pſ. 110. 3. *Ante Luciferum genui te*, ſcilicet ante omnes creaturas, ab æterno genui te, אני היום ילדתיך *Ani haijòm ielidtìcha, Ego hodie genui te* Pſ. 2. 7. in hoc die æternitatis; nam æternitas dicitur vna dies ſine principio, & fine, & ſucceſſione, in qua generatur Verbum æternum. Sed aduertendum, quòd hæc vox *Lucifer* non ſemper per idem vocabulum Hebraicè effertur. Nam locus Iſaiæ ſæpè citatus ex capite 14. 12. *Quomodo cecidiſti Lucifer? &c.* Hebraicè habet -

איך נפלת משמים הילל בן־שחר׃

Ech naphàlta miſciamàim Quomodò cecidiſti de cælo הילל *HELEL LVCIFER, Ben-ſciàchar filius auroræ?*

ros deſcendens, & cætera: quæ in figura Regis velut Babylonis in Diabolum dicta intelliguntur, &c. Et lib. 11. *de Ciuit. Dei* cap. 15. differens de eo, quod de Diabolo Ioannes in Epiſt. 1. cap. 3. 8. ait: *Ab initio Diabolus peccat,* (ſubiungit) *Non intelligunt, ſi naturale eſt, nullo modo eſſe peccatum. Sed quid reſpondetur Propheticis teſtimonijs, ſiuè quod Eſaias ait ſub figurata perſona Principis Babyloniæ, Diabolum notans: Quomodo cecidit Lucifer, qui manè oriebatur? ſiuè quod Ezechiel: In delicijs paradiſi Dei fuiſti omni lapide pretioſo ornatus? &c.* Communis igitur eſt ſenſus omnium Sanctorum & veterum Patrum tam Græcorum; quàm Latinorum, ea quæ dicta ſunt literaliter de Rege Babylonis ab Iſaia; & Rege Tyri ab Ezechiele, figuratè intelligenda eſſe de Diabolo, qui Lucifer ideò dicitur: quia ſicut Stella Veneris, dum in oriente rutilat, auroram præueniendo, Lucifer dicitur; & dum in occidente micat, & noctis tenebras paruo temperat lumine, Veſper nuncupatur; ita & Angelus ille, dum in delicijs paradiſi fuerat omni lapide pretioſo ornatus, ante lapſum Lucifer manè dicebatur oriri; ſed poſtquam in veritate non ſtetit, in gratia non permanſit, ab oriente in occidentem cecidit, à gratia in culpam ruit, & de *Lucifero* factus eſt *Veſperugo*. Hunc caſum deplorat Propheta, & priori ac nobiliori *Luciferi* vocabulo, quo præclaræ dotes, quibus Angelus ille ornatus fuerat, exprimuntur, enunciat: *Quomodo cecidit*

huius agnoſcemus. Ita Tertullianus.

Quintum teſtimonium eſt Hieronymi in cap. 28. Ezechielis, qui pariformiter ſicut & Iſaiæ 14. de Lucifero Dæmone explicat. Hunc locum citat Mollerus, ſed verba Hieronymi præciſè non affert. Idem Hieron. in cap. 3. Amos lib. 1. eundem locum ad ſuperbos refert, & Diabolos. In Pſalmos quoque ad ver. 7. Pſ. 81. *Sicut vnus de Principibus cadetis* (ait) *Quomodo cecidit Lucifer, qui manè oriebatur: & ecce & hic cecidit, & ibi cecidit: propterea cecidit, quia ſemper in cœleſtibus verſabatur.* Et omnia, quæ in Ezechiele cap. 28. de Rege Tyri leguntur, ad Diabolum figuratè reducit.

Sextum teſtimonium eſt Ambroſij in 11. cap. ad Romanos ver. 11. *Numquid ſic offenderunt, vt caderent? De Iudæis loquens* (inquit) *Non ita propter improbitatem ſuam cæcati ſunt, vt curari non poſſent; ſicut Diabolum legimus cecidiſſe, dicente Eſaia Propheta: Quomodo cecidiſti de cælo Lucifer? caſum apoſtaſiam ſignificans.*

Septimum teſtimonium eſt Auguſtini lib. 11. de Geneſi ad literam cap. 24. vbi de Diabolo hæc leguntur: *Quod ergo per Eſaiam Prophetam in eum dicitur: Quomodo cecidit de cælo Lucifer manè oriens; contritus eſt in terram qui mittebat ad omnes gentes. Tu autem dixiſti ſenſu tuo: In cælum aſcendam, ſuper ſidera cæli ponam thronum meum, ſedebo in monte excelſo ſuper montes excelſos, qui ſunt ad Aquilonem, aſcendam ſuper nubes, ero ſimilis Altiſſimo: nunc autem ad infe-*

Pono ſedem meam in Aquilone, & ſimilis ero Altiſſimo, Iſa. 14. *receſſit à bono, vt faceret, ſicut dixi, initium mali. Pro tali errore, & tyrannica præſumptione præcipitatus, cecidit irreparabiliter.* Hactenus Diuus Ioannes Chryſoſtomus. Scimus autem ex loco citato Iſaiæ 14. Luciferum appellatum fuiſſe illum, qui dixerat: *Ponam ſedem meam in Aquilone &c. & ſimilis ero Altiſſimo.* Sed hunc, ait Chryſoſtomus, Angelum Satan, ſeù Samaëlem, ſiuè Diabolum fuiſſe. Ergo Lucifer eſt Diabolus.

Quartum teſtimonium eſt Tertulliani lib. 5. aduerſus Marcionem, qui itidem teſtatur Diabolum fuiſſe illum, qui dixit: *Ponam in nubibus thronum meum, & ero ſimilis Altiſſimo*, in Iſaia loc. cit. Eius verba ſunt: *Simpliciori reſponſo præ manu erit; Huius æui Dominum, Diabolum interpretari, qui dixerit, Propheta referente, Iſai.* 14. *Ero ſimilis Altiſſimo, ponam in nubibus thronum meum; ſicut & tota huius AEVI ſuperſtitio illi mancipata eſt, qui excæcat infidelium corda, & in primis apoſtatæ Marcionis.* Et nos inſuper addemus Muſculi, & Molleri, & aliorum à Fide Catholica Apoſtatarum. Ipſe idem Tertullianus paulò infra in eodem libro de Diabolo verba faciens, ſubdit: *Quis iſte? Sine dubio ille, qui ipſi Creatori filios incredulitatis obſtruit, aëre iſto potitus, ſicut dicere eum profert & refert: Ponam in nubibus thronum meum, ero ſimilis Altiſſimo, Iſai.* 14. *Hic erit Diabolus, quem & alibi, ſi tamen ita & Apoſtolum legi volunt, Deum æui huSanctis Spiritibus agens; de eodem Lucifero, qui factus eſt Dæmon, ita loquitur: *Nec enim aliter Lucifer decidiſſet, qui manè oritur, nec in terra contritus eſſet, ſi rei peioris natura non eſſet ſuſceptibilis.*

Tertium teſtimonium eſt S. Ioannis Chryſoſtomi Homilia de Adam & Heua, vbi in hanc ſententiam multa dicit, inter quæ: *Serpens ille Diabolus* (inquit) *venenoſa aſtutia ſua, perſuaſione callida, ſexum fragilem fœmineum, falſa ſuggerens, decepit, dicens; Quod vobis dixit Deus, De arbore hac non tangatis, ideò præcepit, ne aperirentur oculi veſtri, & eſſetis ſicut Dij. Illa audiens, & videns ſpecioſum eſſe oculis ad videndum, & dulcem fructum ligni ad eſcam, & eſſe volens ſicut Deus, licèt ipſe inde deceptus eſt, quia ipſe voluit eſſe vt Deus, dicens: Pono ſedem meam ab Aquilone, & ero ſimilis Altiſſimo, & ipſo ergo veneno malè perſuadens propinauit mulieri &c.* At iſta verba, *Pono ſedem meam &c. & ero ſimilis Altiſſimo*, verba ſunt Luciferi, ergo Diaboli, ſecundùm Chryſoſtomum. Quid ampliùs? Homil. *De lapſu primi hominis* rurſus ait: *Fecit ergo Deus Angelos miro, & ineffabili modo, dicente Propheta: Qui facit Angelos ſuos Spiritus, & miniſtros ſuos ignem vrentem. Factis ergo Angelis, præceptum eis nullum dedit. In quibus Angelis Sathahel* (fortaſſis legi debet *Satan*, aut *Samaël*) *Angelus principatum tenebat. Hic ex defectu boni fecit initium mali, quia malum Deus non fecit. Ergo quando ei obortum eſt, vt diceret*

gnificandum *Luciferi* nomen aſſumpſerunt.

Primum teſtimonium eſt Gregorij Nazianzeni orat. 34. quæ eſt ſecunda de Theologia, vbi de Luciferi lapſu hoc modo diſſerit: *Ne idem nobis* (ait) *quod Lucifero illi prolapſo, accidat, hoc eſt, ne toto illo fulgore perfuſi ceruicem aduerſus Dominum omnipotentem attollamus, atque ob elationem corruamus, caſu omnium miſerrimo & calamitoſiſſimo*. Et ne de Rege Babel quis exiſtimet dictum à Nazianzeno; ipſe oratione 38. de creatione Angelorum tractans, inter Angelos Luciferum connumerat, & caſum ipſius refert, & nomen, ait namque diſertis his verbis: *Atque ita ſecundi ſplendores* (Angeli) *procreati ſunt, primi ſplendoris adminiſtri &c.* Et poſt pauca: *Hæc enim inferiora ſecundariæ illuminationis ſunt, (verùm vt non omninò immobiles, ſed ægrè mobiles exiſtimem, ac dicam) mihi perſuadet ille ob ſplendorem Lucifer, qui propter ſuperbiam caligo & effectus eſt, & nominatur, ac ſubiectæ ipſi rebelles poteſtates, quæ per boni fugam vitium effecerunt, ac nobis contraxerunt*. Ergo Nazianzenus figuratè per Luciferum Principem Dæmoniorum intelligit. Idem repetit iiſdem ferè verbis in orat. 42. & clariùs addit: *Lucifer, qui propter ſuperbiam caligo effectus eſt, ac nominatur, & rebelles Angeli ei ſubiecti, vitij per boni fugam architecti, eiuſdemque nobis authores*. Quid luculentiùs dici poteſt?

Secundum teſtimonium eſt S. Baſilij lib. 3. aduerſus Eunomium de San-

ſtici Doctores, qui ferè omnes verba hæc Prophetæ non de Rege Babel, ad quem tamen & præcedentia, & ſubſequentia referre coguntur, ſed de lapſu Dæmonis exponunt, atque ita ſeriem vaticinij huius diſcerpunt: & id interuertunt, quod potiſſimùm ſibi Propheta in hoc Rege impio, & in alijs conſimilibus perſtringendum ſumpſit. Scimus Satanam cecidiſſe: verùm Luciferum in Scripturis alicubi vocatum non reperimus. Competit hoc elogium non Angelo ſiuè bono, ſiuè malo, ſed ipſi Chriſto, qua de re in tit. Pſal. 22. quædam adnotauimus. Ita Muſculus. Non diſſimilia ſunt verba Molleri in eundem locum, ea enim ſunt

Nonnulli Interpretes, inter quos Hieronymus eſt, ex hoc loco appellationem Principis Dæmoniorum ſumpſerunt, quem Luciferum dicunt, & figuratè deſcribi in hoc verſu lapſum Angelorum exiſtimant, atque huic accommodant illud Chriſti Luc. 10. Videbam Satanam ſicut fulgur cadentem de cælo, cùm nihil minùs velit Propheta. Nihil enim aliud nunc docet, quàm quòd hic victorioſus, & potens Princeps, qui vt Lucifer præ cæteris Stellis in cælo, excepto Sole & Luna, ſplendebat, exciderit ſumma gloria & felicitate. Hactenus Mollerus.

Sed aliter docent Sancti Patres cùm Græci, tùm Latini, qui omnes vnanimi conſenſu locum allatum ex cap. 14. & ver. 12. Iſaiæ, præter literam, figuratè teſtificantur de Principis Dæmoniorum caſu intelligi debere, qui cùm ibi *Lucifer* vocetur, ideò ad eundem Principem Dæmoniorum ſi-

cabulum idem Accaronitarum Idolum ſignificet. Beelzebub autem ab Indigenis ita vocabatur, vt muſcę, quibus illorum regio abundabat, & putatitium dominium in eas habere credebant, à ſuis confinijs abigerentur, nèue ob muſcarum multitudinē, Vrbs, & regio vniuerſa peſte affligerentur, teſte Plinio cap. 28. lib. 10. vbi *Cyrenaici* (inquit) *Achorem Deum muſcarum* (inuocant) *multitudine peſtilentiam efferente, quæ protinus intereunt poſtquam litatum eſt illi Deo*.

Alij, omnium Dæmoniorum Principem faciunt *Luciferum*, & hæc eſt communis ſententia Catholicorum, qui locum Iſaiæ cap. 14. 12. *Quomodo cecidiſti de cœlo Lucifer, qui manè oriebaris? &c.* figuratè explicant, & adaptant Lucifero Dæmoniorū Principi, nihil curantes Grammaticalia Hæreticorum interpretamenta, cùm ex parte noſtra ſtet vniuerſalis conſenſus omnium antiquorum Patrum cùm Græcorum, tùm Latinorum, quorum teſtimonia (quamuis non omnium) mox adducemus, contra Nouatores, & præſertim contra Wolfgangum Muſculum, Henricum Mollerum, & alios huius farinæ homines, quibus hunc locum Iſaiæ tantùm ſecundùm literam intelligendum putant, omni figura, & ſymbolica interpretatione reiectis. Verba Muſculi ſunt: *Gregorius Papa in Ezechielem ſcribens trahit hunc locum ad caſum Satanæ, quem vocat Luciferum propter ſingularem, quam habuerit ſcientiæ lucem, & Angelicæ naturæ gloriam. Et hunc ſequuti ſunt Scholaſtici*

ad illud Deuteronomij cap. 12. 3. ואבדתם את־שמם *Et perdetis nomen eorū*, docet, nomina ſacrorum cæterarum Nationum debere corrumpi tranſpoſitione alicuius literæ, vt ſenſus abeat in contemptum & deriſum. Verba illius ſunt -

לכנות להם שם לגנאי בית גלייא קורין לה
בית כריא עין כל עין קוץ:

Vt immutetis nomen (tranſpoſitione aliqua literarum) *in vituperium*, v. g. ſi locus dicitur בית גלייא *Beth-ghalià, appelletur* (per contemptum) בית כריא *Beth Charià, Domus triſtis, mæſta, locus corruptus, turpis*. (& ſi appelletur) עין כל *En col, nominetur* עין קוץ *En Kòtz, Oculus*, ſeù *Fons ſpinarum*. Hæc R. Salomon. Hinc intelliges, cur ab Euangeliſtis Matth. cap. 12. ver. 24. 27. Marc. 3. 22. & Luca cap. 11. 15. 18. & 19. *Beelzebub* vocetur Βεελζεβοὺλ *Beelzebùl*, quia in perſona plebis Iudæorum eo modo loquentium id referunt Euangeliſtæ. Quando autem Ieſus introducitur à Matthæo cap. 10. ver. 25. loquens cum Diſcipulis ſuis, eoſque docens viam humilitatis, & patientiæ, volens ex occaſione ſermonis, nominare Beelzebub, non κακοφημίαν vulgi Iudaici ſequitur locutionē, ſed ſimpliciter Βεελζεβοὺβ *Beelzebub*, vt Idolum illud à cultoribus ſuis vocabatur, appellat. Interpres item Latinus hanc Ieſu Chriſti loquendi formulam ſecutus, ſemper & vbique locorum, vbi de Beelzebub fit mentio in Scripturis, Beelzebub, non Beelzebul vertit, cùm vtrumque vo-

fuerit Idolum Beelzebub ſumma veneratione cultum. Iſtud enim, vt Deus Muſcarum colebatur, Hebraicè בעל זבוב *Baal-zeuu*, id eſt *Dominus* aut *Deus Muſca*. Et quia in Palæſtina Princeps cæterorum Idolorum cenſebatur, ideò Princeps Dæmoniorum, hoc eſt illorum Idolorum (Idola ſiquidem Dęmonia ſunt) quæ in terra Philiſtæorum erant, dicebatur. Non itaque exiſtimandus Beelzebub Princeps omnium Dæmoniorum abſolutè, ſed illorum Dæmoniorum, ſeù Idolorum Palæſtinæ. Quod cùm notiſſimum inter Iudęos eſſet, per contemptum communiter בעל זבול *Baal-zeuul*, hoc eſt *Deus ſtercoreus*, pro בעל זבוב *Baal-zebùb* vocabatur. Solent enim Iudęi per contemptum, cæterarum Nationum vocabula, maximè ſi ad religionem ſpectant, aliqua tranſpoſitione, vel mutatione literarum corrumpere, vt fit in Talmude Codice שבת *Sciabbàth* cap. 16. כל כתבי *Col-chithuè* pag. 116. in fine paginæ, vbi Euangelium, quod Gręca voce ſignificat *Nuncium bonum*, peruertitur, & ad peruerſum ſenſum accomodatur, dum à R. Meir ſcribitur און גיליון *Auen ghillaiòn*, *Iniquitatis Volumen*; & à R. Iochanan עון גליון *Auòn ghiliòn*, *Peruerſitas reuelata*, ſeù *Peruerſitatis Volumen*. Et R. Salom. in Comment. explicat dicendo, ideò

רבי מאיר קרי לספרי המינים און גליון לפי שהם קורים אותן אונגילא׃

R. Meir Hæreticorum volumina vocat Iniquitatis Volumen, quia ipſi vocant ea Euangelia. Et idem Raſcì ad

Iſraëlis. *Quid ſubdit Scriptura*? *Et pœnituit Dominum ſuper malum &c.* Exod. 32. 14. *Itaque, quemadmodum Vitis iſta viuit, & innititur ligno mortuo; ſic Iſraëlitæ viuunt, & innituntur Patribus mortuis, & recordantur Abrahami, Iſaaci, & Iſraëlis*. Præclarum teſtimonium de inuocatione Sanctorum. Plura de hac materia videnda ſunt ſupra pag. 197. & ſeqq.

Quæres ſecundò: Sicut de Angelis bonis loquendo, vnum, vt maiorem cæteris omnibus præfecimus Michaëlem Archangelum; an idem faciendum ſit in Dæmonibus? & quis eorùm conſtituendus ſit Princeps, & quo nomine appellandus?

Reſp. Indubitanter inter Dæmones conſtituendus eſt aliquis, qui ſupremum inter eos locum occupet, & vocari debet Princeps Dęmoniorum: quiſnam autem de facto iſte ſit, & quo nomine appelletur, ex Sacris literis Veteris Teſtamenti clarè colligi minimè poteſt. Ex Nouo autem Teſtamento apertè habemus apud Matthæum cap. 12 v. 24. & Lucam 11. 15. Beelzebub eſſe Principem Dæmoniorum. Cur autem Principatus titulum huic Dæmoni attribuat Scriptura, non ſatis liquet. Crediderim tamen, eo tempore, quo Chriſtus verſabatur in terris, ironicè apud Hebræos Beelzebub Principem Dæmoniorum vocatum, ex eo quia in Accaron Hebræis עקרון *Hekròn* Vrbe Tribus Dan in Aquilonari parte terrę ſanctæ ſita, Ioſue 13. 3. etiam à tempore Regum Iſraël famoſiſſimum

Abbà explicans illud Pſalmi 80. 9. *Vineam de Aegypto tranſtuliſti*, circa initium citatæ ſectionis, laudatam explanationem his verbis affert.

מה הגפן היא חיה ונשענת על עצים מתים כך ישראל הם חיים וקיימים ונשענין על המתים אלו האבות ׃ וכן אתה מוצא כמה תפלות התפלל אליהו בהר הכרמל שתרד האש בר״א ענני יהוה ענני ולא נענה אלא כיון שהזכיר את המתים ואמר יהוה אלהי אברהם יצחק וישראל מיד נענה מה כתיב שם ותפול אש יהוה וכן משה בשעה שעשו ישראל אותו מעשה עמד ולמד עליהם זכות מ׳ יום ומ׳ לילה ולא נענה אלא כיון שהזכיר את המתים מיד נענה שנ׳ זכור לאברהם ליצחק ולישראל מה כתיב וינחם יהוה על הרעה הוי כשם שהגפן הזאת חיה ונשענת על עצים מתים כך ישראל חיים ונשענים על האבות בשהם מתים הוי זכור לאברהם ליצחק ולישראל ׃

Sicut ipſa Vitis viuit & innititur lignis mortuis; ita & Iſraëlitæ viuunt & conſiſtunt, & innituntur ſuper mortuis, hoc eſt ſuper Patriarchis: ſic tu inuenies multas preces, quas orauit Elias in monte Carmelo, vt deſcenderet ignis, ſicut dictum eſt: Exaudi me Domine, exaudi &c. 1. Reg. 18. 37. *& non exaudiuit eum* (Deus). *At quando recordatus eſt mortuorum, & dixit: Domine Deus Abraham, Iſaac, & Iſraëlis, ſtatim exauditus eſt. Quid ſcriptum eſt ibi?* ver. 38. *Et cecidit ignis Domini. Sic quoque Moſes ea hora, qua flagitium illud* (Vituli) *perpetrarunt Iſraëlitæ, ſtetit, & exhibuit pro eis meritum* (ieiunij) *quadraginta dierum, & quadraginta noctium, & non exauditus eſt: at quando recordatur mortuorum, illicò exauditur, ſicut dicitur: Recordare Abraham, Iſaac, & Iſra-*

vnum, & ego auertam alium, tu cohibe אף *Iram iuxta illud: Surge Domine in ira tua* Pſ. 7. 7. *& ego arcebo* חמה *Chamà Furorem, ſicut dicitur: Ad auertendum furorem eius, ne diſperderet,* Pſal. 106. 23. Ibi ſecundùm Vulgatam dicitur: (Et dixit vt diſperderet eos: ſi non Moyſes electus eius ſtetiſſet in confractione in conſpectu eius.) *Dixit Deus ſanctus benedictus: En ego cohibui vnum, & tu alterum; ſed de reliquis tribus quid faciendum? Reſpondit Moſes: En tres Patriarchæ* (ſcilicet Abraham, Iſaac, & Iacob) *ipſi reliquos tres* (malignos Angelos) *arcebunt; idcircò* (Moſes) *recordatur illorum, quando dixit: Memento Abrahami, Iſaaci, & Iacobi, &c.* Exod. 32. 13. Hinc apparet Catholicorum Chriſtianorum dogma de inuocatione & interceſſione Sanctorum antiquos Rabbinos & priſcam Synagogam non latuiſſe, ſed eos inuocaſſe etiam poſt mortem; mortui enim, qui in Domino moriuntur, mortui non ſunt, ſed æterna & immortali fruuntur vita, vndè meritò ab iiſdem Rabbinis Iſraëlitæ comparantur Viti & Vineæ; nam ſicut Vitis per ſe conſiſtere non poteſt niſi ligno innitatur, quod etſi fragile & mortuum eſſe appareat, virtute tamen robur Viti affert, & eam fructiferam reddit; ita Eccleſia, quæ Vinea Domini exercituum eſt, vt vberes bonorum operum fructus reddat, inniti debet meritis Sanctorum defunctorum, quorum orationibus & precibus adiuta, æternæ vitæ præmia conſequi mereatur. R. Tanchumà Bar

mòth. Rabbà, סדר *Sèder* כי תשא *Chi Thiſſà*, ſect. 44. pag. 159. col. 1. circa med. editionis Amſterlodam. cum Comm. in fol. vbi ijdem Angeli vocantur מלאכי חבלה *Malachè chaulà Angeli vaſtatores*, *Angeli perditionis*, quæ nomina Dæmonibus attribuuntur; cùm omne illorum ſtudium ſit damnum hominibus inferre, nocere, & ſi poſſent, humanum genus perdere: vnde proprio ſuo vocabulo שד *Seed Dæmon* dicitur, & plurali numero שידין *Scedìn Dæmones*, *vaſtatores*. Verba autem loci citati ex *Rabbòth* ſunt.

זכור לאברהם וגו׳ : מה ראה להזכיר ג׳ אבות אמר ר׳ אלוני בן טברי בשם ר׳ יצחק כיון שעשו אותו מעשה יצאו ה׳ מלאכי חבלה לכלותן אף וחמה וקצף והשמד והשחת כשם כי יגורתי מפני האף והחמה וגו׳ : אמר רבון העולם אתה עומד בא׳ ואני באחר אתה עומד באף שנאמר קומה יהוה באפך ואני בחמה שנ׳ להשיב חמתו מהשחית א״ל הקב״ה הרי עמדתי באחד ואתה באחד לג׳ מה העשה : אמר לו משה הרי ג׳ אבות עומדין לשלשתן לפני הוא מזכירן זכור אברהם וגו׳

Memento Abrahami &c. Quid viderat (Moſes) *vt meminerit trium Patriarcharum? Dixit R. Eluni Ben Tauri nomine Rabbi Iſaaci: Quando* (Iſraëlitæ) *illud flagitium* (Vituli) *perpetrarunt; exierunt quinque Angeli vaſtatores, vt eos delerent*, אף *Aph Ira*, חמה *Chamà Feruor*, קצף *Kètzeph Ira feruens*, *ſpuma*, השמד *Haſciamèd Perditio*, & השחת *Hiſchàth Corruptio*, *ſicut ſcriptum eſt: Quoniam timui propter* האף *Haàph Iram*, & החמה *Hachamà Furorem*, Deuter. 9. 19. *Dixit* (Moſes) *Domine mundi, tu abige vnum*

deſcenſio. Et obtexit eum Deus ſanctus benedictus vola manus ſuæ, ne moreretur, ſecundùm quod dictum eſt: Et erit, cùm tranſierit gloria mea, ponam te in foramine petræ, & operiam vola mea te, Exod. 33. 22. *Et cùm tranſiſſet Deus ſanctus benedictus, remouit volam manus ſuæ deſuper eo, & vidit poſteriora Diuinæ maieſtatis, iuxta illud: Et remouebo volam meam*, Ibid. ver. 23. *Incepit Moſes exclamare voce magna, & dixit: Domine, Domine, Deus, miſericors, & gratioſus. Dixit Moſes coram eo: Condona quæſo iniquitates Iſraëlitarum ob opus Vituli. Sed ſi dixiſſet Moſes, Condona quæſo iniquitates Iſraëlitarum vſque ad finem omnium generationum, ita* (Deus) *feciſſet, quia erat hora propitia; nam ipſe dixerat: Tempore accepto exaudiui te*, Iſai. 49. 8. *ſed* (Moſes) *dixit: Condona quæſo iniquitates Iſraëlitarum ob opus Vituli, & Deus ſanctus benedictus reſpondit ei: Ecce ſecundùm verba tua feci, iuxta illud: Et dixit Dominus: Peperci ſecundùm verbum tuum*, Num. 14. 20. Ex iſtis verbis R. Eliezer manifeſtum eſt, Angelos bonos Diuinam maieſtatem & gloriam non videre, quia conqueruntur, quòd velit Deus illam Moſi oſtendere, quam ipſi nunquam viderunt: ergo multò minùs vident, aut vnquam viderunt Dæmones, ideoque Deum alloqui non poſſunt.

Quod iſti quinque Angeli adducti à R. Eliezer ſint Angeli maligni, confirmatur auctoritate libri רבות *Rabbòth* in ואלה שמות רבה *Veèlle ſce-*

II. Iſtos, quos R. Eliezer Angelos vocat, non fuiſſe bonos, ſed malos Angelos, patet ex eo, quia tanquam malignum Spiritum חרון *Charon* in carcerem ſubterraneum detruſerit, ne inde ampliùs exire poſſet. Quòd ſi Angeli mali ſunt, liquet profectò, etiam ex doctrina Iudæorum, eos nullo modo potuiſſe, vel poſſe videre Deum: nam ſi ſecundùm doctrinam R. Eliezaris in פרקים *Perakim* cap. 46. neque ipſi beati Angeli Deum vident (quod tamen falſiſſimum eſt) quomodo igitur eum videre poterunt maligni Spiritus? Verba quibus id docet R. Eliezer loc. cit. ſunt quæ ſequuntur. -

אמר משה לפני הקב״ה רבונו של עולם הראני נא את כבודך אמר לו הקב״ה משה אין אתה יכול לראות את כבודי שלא תמות שנ׳ כי לא יראני האדם וחי אלא למען השבועה שנשבעתי לך והשם שהודעתי לך אני אעשה רצונך עמוד בפתח המערה ואני אעביר לפניך את המלאכי המשרתי׳ לפני שנאמר ויאמר אני אעביר כל טובי על פניך: וכשאתה שומע את השם שהודעתי לך שם אני עומד לפניך ועמוד בכחך ואל תפחד שנ׳ וחנותי את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם: אמרו מלאכי השרת לפני הקב״ה הרי אנו משרתים לפניך ביום ובלילה ואין אנו יכולים לראות את כבודך וזה ילוד אשה רוצה לראות את כבודך ועמדו עליו בזעף ובבהלה להמיתו והגיעה נפשו עד מות: מה עשה הקב״ה נגלה עליו בענן שנאמר וירד יהוה בענן וזו היא ירידה שביעית וסכך עליו הקב״ה בכף ידו שלא ימות שנאמר והיה בעבור כבודי ושמתיך בנקרת הצור ושכותי כפי: וכשעבר הסיר הקב״ה את כף ידו מעליו וראה אחורי השכינה שנ׳ והסירותי את כפי: התחיל משה מצעק בקול גדול ואמר יהוה יהוה אל רחום וחנון: אמר משה לפניו סלח נא לעונותיהם של ישראל על מעשה

העגל ואלו אמר משה סלח נא לעונותיהם של ישראל עד סוף כל הדורות היה עושה כן לפי שהיתה שעת רצון וכן הוא אומר בעת רצון עניתיך אלא אמר סלח נא לעונותיהם של ישראל על מעשה העגל: אמר לו הקב״ה הרי כדבריך עשיתי שנאמר ויאמר יהוה סלחתי כדבריך:

Dixit Moſes coram Deo ſancto benedicto: Domine mundi, quæſo oſtende mihi gloriam tuam, Exod. 33. 18. *Dixit ei Deus ſanctus benedictus, Moſes, tu non poteris videre gloriam meam, quia morieris, ſicut dictum eſt: Quia non videbit me homo, & viuet;* Ibid. ver. 20. *ſed propter iuramentum, quod iuraui tibi, & propter nomen* (tetragrammaton) *quod notificaui tibi, ego faciam voluntatem tuam. Sta ſuper oſtium ſpeluncæ, & ego tranſire faciam coram te Angelos mihi miniſtrantes, iuxta illud: Et dixit, ego tranſire faciam omne bonum coram te*, Ibid. ver. 19. *Quando autem audiueris nomen, quod tibi notificaui: tunc ibi ego ſto coram te; ſta igitur in fortitudine tua, & ne timeas, quia dictum eſt: Et miſerebor cuius miſerebor, & clemens ero, cui clemens ero*, Ibidem. *Dixerunt Angeli miniſterij coram Deo ſancto benedicto: Ecce nos miniſtrauimus tibi die noctuque, ET NON POSSVMVS VIDERE GLORIAM TVAM, & iſte filius mulieris vult gloriam tuam videre? Inſurrexerunt contra illum cum indignatione & terrore, vt interficerent illum, & pertingere fecerunt animam eius vſque ad mortem. Quid fecit Deus ſanctus benedictus? Apparuit illi in nube, iuxta illud: Et deſcendit Dominus in nube*, Exod. 34. 5. *Et hæc eſt ſeptima*

Angelicam apparuerat in conualle Mambre Gen. 18. 1. & poſtea fecit cum Moſe in igne, rubo, nube, Exod. 3. 2. & 16. 10. Docet hoc S. Athanaſ. in quæſt. ad Antiochum quæſt. 12. his verbis:

ἘΡΩΤΗΣΙΣ ιβ´.

Πεσόντος τοῦ διαβόλου ἐκ τῶν οὐρανῶν, πῶς γέγραπται ἐν τῷ Ἰὼβ, ὅτι ἦλθον οἱ Ἄγγελοι (τοῦ Θεοῦ) παραστῆναι ἐναντίον κυρίου, καὶ ὁ διάβολος ἐν μέσῳ αὐτῶν;

ἈΠΌΚΡΙΣΙΣ.

Οὐκ εἶπεν ἡ γραφὴ, ὅτι ἦλθεν ὁ διάβολος ἐν (τοῖς) οὐρανοῖς ἐν μέσῳ τῶν Ἀγγέλων. πρόδηλον οὖν, ὅτι ἐπὶ τῆς γῆς. καὶ γὰρ ὅπου ἐὰν ὦσιν οἱ ἅγιοι Ἄγγελοι τῷ Θεῷ παρεῖσιν. πλὴν δεῖ εἰδέναι, ὅτι ὁ Θεὸς, διά τινος ἁγίου Ἀγγέλου πρὸς τὸν διάβολον διελέγετο. καθάπερ καὶ βασιλεὺς διά τινος μέσου ἀνθρώπου πρὸς τὸν κατάδικον.

QVAESTIO XII.

Cum ex cælo Diabolus prolapſus ſit, quomodo ſcriptum eſt in libro Iob, quòd ingreſſi ſint Angeli Dei, vt ſtarent in conſpectu Domini, & Diabolus in medio eorum?

RESPONSIO.

Non dicit Scriptura, quòd in cælis Diabolus venerit in medium Angelorum. Manifeſtum igitur eſt, quod in terra. Etenim vbicunque ſunt Angeli, aſtant Deo. Verùm ſciendum eſt, quòd per ſanctum aliquem Angelum Diabolo Deus eſt locutus, quemadmodum etiam Reges per hominem aliquem intermedium, ſuum alloquuntur aduerſarium. II. Hos

propriæ iniquitatis. Non itaque eſt dicendum cum Iudæis, quòd Angeli mali mittātur à latere ſiniſtro Dei, niſi pro latere ſiniſtro intelligere velis Angelos bonos mandata Dei punitiua, vindicatiua, & bonorum ad patientiam exercitatiua recipientes, qui ſubinde Dæmonibus imperent, vt voluntatem Dei exequantur. & hoc modo intelligi debet illud Iob 1. 6. 7.

ויהי היום ויבאו בני האלהים להתיצב על יהוה ויבא גם־השטן בתוכם ׃ ויאמר יהוה אל־השטן מאין תבא ויען השטן את יהוה ויאמר משוט בארץ ומהתלך בה ׃ וגו׳ ׃

Et fuit dies, & venerunt filij Dei (Angeli) *vt ſtarent coram Domino, & venit etiam Satan* (Aduerſarius) *in medium eorum. Et dixit Dominus ad Satan: Vnde venis? Et reſpondit Satan Domino, & dixit: A circumeundo terram, & perambulando eam &c.* Et ver. 12.

ויאמר יהוה אל השטן הנה כל־אשר־לו בידך רק אליו אל־תשלח ידך ויצא השטן מעם פני יהוה׃

Et dixit Dominus ad Satan: Ecce omne quod ei, in manu tua (eſt) *tantùm in eum non mittas manum tuam. Et egreſſus eſt Satan à conſpectu Domini.* Geſta itaque iſta fuerunt non coram Deo in cælo & immediatè, ſed in terra, & mediante Angelica creatura, non quidem corporea collocutione, ſed ea, quæ inter Spiritus intercedere poteſt loquela, præſide quodam ſuperiore Angelo, qui locum Dei teneret, & Dei nomine loqueretur, ſicut antea fecerat cum Abrahamo, cui per ſubiectam creaturam

משה כנגדו הוא מתפתח וחוזר לאחריו שנאמר ויקברו אותו בגי מול בית פעור:

Miſit Deus ſanctus benedictus quinque Angelos ad diſperdendum totum Iſraëlem, & iſti ſunt קצף *Kètzeph Ira feruens,* אף *Aph Ira,* חמה *Chamà Feruor,* משחית *Maſchìth Exitium,* חרון *Charòn Aeſtus iræ. Audiuit* (hoc) *Moſes, & egreſſus eſt in occurſum Abrahami, Iſaaci, & Iacobi, dixitque: Si vos eſtis ex filijs ſeculi futuri, conſiſtite coram me hac hora, quia iam filij veſtri traditi ſunt veluti oues ad mactationem. Et ſteterunt ibi coram eo tres Patriarchæ. Dixit Moſes coram eo: Domine vniuerſorum, nonnè ita iuraſti eis multiplicandum eſſe ſemen eorum ſicut ſtellas cæli, vt dictum eſt: Recordare Abrahami, Iſaaci, & Iſraëlis &c.* Exod. 32. 13. *Ob merita igitur trium Patrum arceantur tres Angeli ab Iſraële,* קצף *Kètzeph,* אף *Aph* וחמה *Vechamà, Spuma, Ira, & Feruor. Supererant adhuc duo* (Angeli) *Dixit* (Moſes) *coram eo: Domine vniuerſi, propter iuramentum, quod iuraſti eis, reuoca* משחית *Maſchìth Exitium ab Iſraële, ſicut dictum eſt; Quod iuraſti per temetipſum eis.* Exod. 32. 13. *& prohibitũ fuit* משחית *Maſchìth Exitium, iuxta illud: Et ipſe eſt miſericors propitiabitur iniquitati, & non diſperdet* Pſ. 78. 38. *Præterea, dixit Moſes coram eo* (ſc. Deo) *Propter iuramentum, quod iuraſti mihi, prohibe* חרון *Charòn Aeſtus iræ ab Iſraële, ſicut dictum eſt: Reuertere* מחרון *Mecharòn ab æſtu iræ furoris tui* Exodi 32. 12. *Quid fecit Moſes? Effodit in terra* (veluti domum) *habitationem magnam in hereditate filiorum Gad, & abſcondidit* חרון אף *Aeſtum iræ in terra, veluti hominem, qui eſt vinctus in domo carcerum. Et omni tempore, quo peccabant Iſraëlitæ, ipſe aſcendebat, & diſtendebat os ſuum ad mordendum ſpiritu ſuo, & ad diſperdendum Iſraëlitas; idcircò vocatur nomen eius* פעור *Peùr Dilatatus. Moſes autem nominauit ſuper illum nomen Dei, & deſcendere illum fecit ſub terram. Quando autem mortuus eſt Moſes, quid fecit Deus ſanctus benedictus? Poſuit ſepulchrum eius è regione illius. Quotieſcumque Iſraëlitæ peccabant, & ipſe dilatabat os ſuum ad mordendum ſpiritu ſuo, & ad perdendum Iſraëlitas; ipſe coram ſe videbat ſepulchrum Moſis: timebat, & illicò retrocedebat ſecundùm quod dictum eſt: Et ſepeliuit eum in Valle* מול בית פעור *Mol beth Peòr, è regione domus Peòr.* Hactenus R. Eliezer.

Circa hæc verba R. Eliezaris animaduertimus, hos Angelos miſſos à Deo fuiſſe, vt in ipſo limine Iudaicæ narratiunculæ apparet. Mittuntur etiam Dæmones à Deo ſed non immediatè, quia non illuminantur Dæmones, ſed medijs Angelis multa Diuina myſteria Dæmonibus reuelantur, quia Diuina iuſtitia exigit, vt aliqua ab his Miniſtris fiant ad punitionem malorum, vel ad exercitationem bonorum, vt ſupra notauimus in Diſſertatione de Angelis, quæ reuelationes reſpectu Angelorum ſunt illuminationes, ſed non reſpectu Dæmonum, illi enim eas ordinant ad Deum, iſti autem ad expletionem

R. Salomonis, tam boni quàm mali Angeli à latere Dei mittuntur.

Confirmari poteſt ex eo, quod in *Pirkè* R. Eliezeris dicunt, Deum quinque malignos Spiritus miſiſſe ad exterminandum filios Iſraël Vituli conflatilis Idololatras, quorum nomina ſunt –

I. קצף *Kètzeph Spuma ira feruens*. II. אף *Aph Ira*. III. חמה *Chamà Feruor*. IV. משחית *Maſchith Exitium*. Et V. חרון *Charòn Aeſtus iræ*. De his enim ita refert prænotatus Auctor cap. 45. col. 3. & 4. pag. 41.

שלח הקב״ה חמשה מלאכים לחשחית את כל ישראל ואלו הן קצף אף חמה משחית חרון שמע משה ויצא לקראת אברהם, יצחק יעקב ואמר אם אתם מבני העולם הבא עמדו לפני בשעה הזאת שחרי בניכם נתנו בצאן לטבחה ועמדו שם לפניו שלשה האבות : אמר משה לפניו רבון כל העולמי׳ לא כך נשבעת לאלו להרבות את זרעם ככוכבי השמים שנאמר זכור לאברהם; ליצחק ולישראל ונומ׳ ובזכות שלשה האבות נעצרו שלשה מלאכי׳ מישראל קצף אף וחמה ונשתיירו שנים אמר לפניו רבונו של עולם למען השבועה שנשבעת להם עצור משחית מישראל שנאמר אשר נשבעת להם בך ונעצר המשחית שנאמ׳ והוא רחום יכפר עון ולא ישחית : ועוד אמ׳ משה לפניו למען השבועה שנשבעת לי עצור חרון מישראל שנא׳ שוב מחרון אפך מה עשה משה חפר בארץ כבית דירה גדולה בנחלת בני גד וטמן חרון אף בארץ כאדם שהוא חבוש כבית האסורים ובכל זמן שהיו ישראל חוטאין; הוא עולה ופוגר את פיו לנשוך ברוחו ולהשחית את ישראל לפי׳ נקרא שמו פעור והיה משה מזכיר עליו את השם ומורידו למטה לארץ וכשמת משה מה עשה הקב״ה נתן את קברו כנגדו ובכל זמן שישראל חוטאין והוא פוער את פיו לנשוך ברוחו ולהשמיד את ישראל והוא רואה קברו של משה

boni, quàm maligni Spiritus aſtent à dextris & à ſiniſtris Dei, & à latere dextro boni mittantur Spiritus ad mundi gubernium, & à ſiniſtro Dæmones ad exitium creaturarum. Hęc videtur eſſe ſententia etiam R. Salomonis ſuper illud 1. Reg. 22. 19.

ראיתי את יהוה ישב על־־־כסאו וכל־־צבא השמים עמד עליו מימיו ומשמאלו :

Vidi Dominum ſedentem ſuper ſolium ſuum, & omnem exercitum cælorum ſtantem iuxta eum, à dextera eius, & à ſiniſtra eius. Vbi in מקרא גדולה *Mikrà ghedolà* Tom. 2. editionis Venetę anno 1617. in fol. pag. 404. legitur

וכי יש שמאל למעלה והלא נאמר ימין יהוה רוממה ימין יהוה עושה חיל ימינך יהוה נאדרי;בכח ימינך יהוה תרעץ אויב אלא אלו מיימינים ואלו משמאילים מיימינים מלמדים זכות ושמאילים מלמדים חובת :

Et nunquid reperitur ſiniſtrum ſupernè (apud Deum) *& nonnè dictum eſt: Dextera Domini excelſa: dextera Domini facit fortitudinem* Pſ. 18. 16. *Dextera tua Domine magnificata eſt in fortitudine: dextera tua Domine confregit inimicum?* Exodi 15. 6. *Sed aliqui* (Angeli) *ſunt dextrouerſi, & aliqui ſiniſtrouerſi* (à latere Dei) *dextrouerſi docent meritum iuſtitiæ, ſiniſtrouerſi docent obligationem pœnæ*. Quaſi diceret, Angelorum alij ſunt Aduocati & patrocinatores cauſarum hominum, & hi ſunt Angeli boni, qui à dextris Dei reſident; alij ſunt Aduerſarij & accuſatores, & hi ſunt Angeli maligni, Dęmones, qui à ſiniſtris Dei ſtant. Ergo ex ſententia

mortuis faciunt, & Angelum bonum eſſe credunt, ex eo colligi poteſt, quòd mortuorum rationem habere dicant, numerum decedentium recenſendo in tabulis, ſummo ſilentio ſeruato, nam רום *Dumà* cuius voce notionem habemus vocabuli רומא *Dumà*, quaſi *Silentij*, ſeù *Silentiarium Præfectum* dicas. In Talmud verò Cod. סנהדרין *Sanhedrin* cap. 11. חלק *Chèlek* pag. 94. paulò poſt med. idem רומה *Dumà* ſtatuitur מלאך הממונה על הרוחות *Angelus præfectus ſpiritibus*. Et quamuis pro *Spiritibus*, tam boni quàm maligni intelligi poſſint, attamen *Raſci* Gloſſator explicat pro animabus -

שר הרוחות שנשמות נפקרות אצלו ׃

Princeps ſpirituum (ait) *ita vocari, quia animæ commiſſæ ſunt ſub illius cuſtodia*. Animam ſiquidem poſt ſeparationem à corpore, dicunt, remanere nudam toto tempore quo cadauer integrum permanet, & tunc Spiritus eam viſitat. Vide ſi placet זהר *Zòhar Numer.* ſect. שלח לך pag. 170. fortaſſis per Spiritum *Viſitatorem* intelligunt שר הרוחות *Sar Harruchòth Principem Spirituum*, de quo *Talmud*, & *Raſcì*, mox allati.

Iſti autem Angeli mali, qui ad nocendum hominibus, cæteriſque alijs rebus præſto ſunt, non à Principe Dæmoniorum, vt malitiam ſuam contra Dei creaturas, & præſertim contra illam, quæ ad imaginem & ſimilitudinem ipſius creata eſt, explere poſſit, mitti perhibentur, ſed à Deo præfici docent Iudæi, ita vt tam boni,

dies illorum, centum viginti anni: & inde perſpicere naturam incorpoream carnes non habere, neque Angelos vitam habere tempore definitam: immortales enim creati ſunt. Et vlterius in fine eiuſdem columnæ: *Hi qui ex Seth genus duxerunt, olim quidem vt virtutum ſtudioſi vocabantur filij Dei, verùm impurarum mulierum pulchritudine capti confuderunt familias, alioqui diſtinctas, & pro fructu hæreditario communem nequitiam acceperunt.*

Quæres, An, ſicut Angeli boni hominibus Cuſtodes aſſignantur, & ſicuti rebus etiam corporeis, imò & ipſis entibus, quæ nullam entitatem à parte rei habent ab Hebręis Angeli præficiuntur; ita quoque vnicuique ex illis ad illorũ damnum & exitium à Principe Dæmoniorum Dæmon, aut Dæmones plures aſſignati ſint?

Reſp. Hebræi omnibus rebus appropriatos Præſides Angelos aſſignant, an verò pro Bonis aut Malis Angelis eos ſemper habeant; ex illorum doctrinis clarè id elici plerumque non poteſt; nam aliquando, qui boni eſſe videntur inter malos, & mali inter bonos non raró connumerant. עזאל *Azaèlem* præeſſe aiunt צבעונין *Tzeuaonin Coloribus*, quibus mulierum vultus formoſiores redduntur; at iſte Angelus (vt ſupra iam vidimus ex illorum doctrina) ex bonis factus eſt Angelus malus. שברירי *Sciauririì* quoque Cacodæmonem Præfectum aquis conſtituunt, vt ſupra obſeruauimus, videſis pagina 251.

רומה ſeù רומא *Dumà* Præfectum

tæ ; quia viderunt Angelos ignis , & alatos ? Omnia ſunt viſiones prophetica , & ænigmata . Voluntque ſignificare , quòd Angeli non ſunt corporei aut graues , veluti ſunt corpora ponderoſa , iuxta illud : Quoniam Dominus Deus tuus ignis conſumens eſt Deuter. 4. 24. *Deus tamen ignis non eſt , ſed parabolicè id dicitur , ſicut & illud : Qui facit Angelos ſuos ventos* Pſal. 104. v. 5. Ex ſententia igitur iſtius Iudæi Philoſophi , cùm Angeli ſint incorporei , nequaquam poterunt hominibus commiſceri , & filios generare , quia generatio eſt actus entis completi habentis materiam tranſmutabilem , vt dicit D. Bonauentura in 2. diſt. 18. q. 3. Angeli autem materiam non habent , vt vidimus , ergo generare verè & realiter non poterunt ; quapropter commentitia & vana ſunt adinuenta , quæ de Angelis cum mulieribus , & de Adamo cum Spiritibus comminiſcuntur Iudæi , vt ab vtriſque progeniti ſint Dæmones . Quando autem legimus Gen. 6. 2. *Videntes filij Dei filias hominum quòd eſſent pulchræ &c*: de Angelis intelligere non debemus , ſed cum Theodoreto quæſt. 47. in Geneſ. pag. 10. col. 1. editionis Colonien. Agripp. 1617. in fol. dicendum : *Quidam nimis ſtupidi & ſtolidi exiſtimarunt eos Angelos eſſe , putantes ſuæ forſan intemperantiæ patrocinium habituros , ſi Angelos eiuſdem criminis reos tenerent . Oportebat autem eos audiſſe Deum omnium ita dicentem : Non permanebit ſpiritus meus in hominibus illis in æternum , quia carnes ſunt . Erunt autem dies*

concubitu filios natos . Infamis iſtius concubiti Chriſtianos ſub nomine גוים *Ghoìm* Gentilium inſimulant , ideoque prohibent , ne iumenta ſua in ſtabulis Chriſtianorum relinquant , quia , aiunt , periculum eſt , ne coeant cum illis . Videſis Cod. ע״ז *Auodà Zara* cap. 2 .

Sed non diutiùs terendum eſt tempus in eluendo portentoſas iſtas , & calumniarum vndiquaq; plenas impoſturas ab obſcœnis & malignis Iudæis nobis confictas ; redeundum eſt ad Angelorum & Dæmoniorum naturam , quorum vna & eadem eſt , ſpiritualis ſcilicet & incorporea , vt inter ſaniores Iudæos etiam docet R. Moſes Maiemonius , iſte quippè in opere ſuo משנה תורה *Miſenè Thorà* , libro primo המדע *Hammadaà* , Tract. יסודי תורה *Ieſodè Thorà De fundamentis Legis* cap. 2. §. 4. circa finem de Angelis ita loquitur -

ומהן ברואים צורה כלא גולם כלל והם המלאכים׃ שהמלאכים אינן גוף וגויה אלא צורות נפרדות זו מזו ׃

Et ex creaturis , quædam reperitur forma ſine vlla prorsus materia ; & iſti ſunt Angeli . Angeli ſiquidem non ſunt corpus neque corporei , ſed ſunt formæ ſeparatæ , hæc ab illa . Et §. 5. ſequitur -

ומהו זה שהנביאים אומרים שראו המלאך אש ובעל כנפים הכל במראה הנבואה ודרך חידה ׃ לומר שאינו גוף ואינו כבד כגופות הכבדים כמו שנאמר כי יהוה אלהיך אש אוכלה הוא ואינו אש אלא משל וכמו שנאמר עושה מלאכיו רוחות ׃

Et quid eſt hoc , quod dicunt Prophe-

ſpirituales ; illi ſpirituales ſimul & corporei. Quòd ſi procreatio liberorum inter vtramque hanc naturam dari poſſet, affirmandum id etiam eſſet de homine cum bruto, cum quo conuenit in materia & corporeitate; cùm enim conſeruatio ſpeciei fiat per multiplicationem indiuiduorum, indiuidua etiam multiplicētur per corporalem copulam maſculi & fœminæ, iſti faciliùs vniri poſſunt ſi conueniant in genere, vti homo & brutum in animalitate; & tamen quia differunt ſpecie, ita abhorret natura à tali concubitu, vt vix vllus quamuis ſceleſtiſſimus homo inueniatur, qui huiuſmodi congreſſum expetat, & ex quo (ſi aliquando acciderat) filij nunquam procreati ſunt: vndè meritò & homo & iumentum, ex Legis præſcripto Leuit. 20. 15. morte puniuntur. Hoc infame facinus forſan admittent Iudæi, ex vniformitate hominis cum iumento, conuenire enim, aiunt, tribus in rebus inter ſe. Cod. חגיגה *Chaghighà* cap. 2. אין דורשין *En doreſcin* pag. 16. circa medium. Eæ ſunt -

אוכלין ושותין ופרין ורבין ומוציאין רעי כבהמה :

I. Manducant & bibunt. II. Fructificant, & multiplicantur. III. Et egerunt excrementa vt iumenta. Quid mirum, ſi Rabbinorum Schola admittet, hominem ex iumentis filios procreare poſſe. Verum tamen eſt, eos docere Adamum cum iumentis omnibus concubuiſſe, vt in Adamo ſupra ad pag. 76. notauimus, ſed auſi non ſunt dicere ex tali

Sex res dicuntur de Homine. Tribus in rebus ſunt homines ſicut Angeli miniſterij, & in tribus ſunt tanquam iumenta. Tria itaque communia habent cum Angelis miniſterij. I. Habent דעת *Dàath Scientiam ſicut Angeli miniſterij. II. Ambulant ſtatura erecta ſicut Angeli miniſterij. III. Loquuntur lingua ſancta* (Hebraica) *vt Angeli miniſterij.* Ergo cùm ſymbolici ſint Angeli, & homines, poterunt inter ſe commiſceri & filios procreare.

Reſp. Talmudiſtarum doctrinam de Angelis, ſicut & triplicem hanc ſimilitudinem, atque ſymboleitatem inter Angelum & hominem allatam ſtultiſſimam eſſe dicimus. Nam Angeli non ſunt corporei, vt diximus, & proinde non ambulant ſicut homines, neque loquuntur lingua materiali, vt homines, ſed illorum locutio, eſt conceptus mentis alteri Angelo manifeſtatio, & quod nos medijs organis materialibus puta, lingua, gutture, labijs, & cæteris quæ ad vocem efformandam concurrunt, facimus, per quæ mentis noſtræ conceptum alteri pandimus, idipſum Angelus facit, ſed abſque vllo materialis organi auxilio, ſed ſolo imperio voluntatis, quæ conceptum intellectus in ſe retinere poteſt, vel alteri Angelo manifeſtare, & hæc eſt locutio Angelorum. Non itaque loquuntur Angeli lingua Hebraica, aut Idiomate alio humano, ſed conceptus mentis manifeſtatione, quæ lingua Angelorum dicitur. Diſtant itaque homines ab Angelis, quia iſti puri

pria ſpecie, Spiritus autem carnem & oſſa non habet. Sed ſi dicatur, Angelorum corpora eſſe tenuiſſima, & adeò ſubtiliſſima, & tranſparentia, vt viſum noſtrum fugiant. Ergo, dico ego; Angelorum corpora non erunt proportionata corporibus humanis, neque cum his coniungi poterunt ad prolem procreandam, cùm non ſint eiuſdem naturæ & ſpeciei, cùm videamus animalia bruta in animalitate conuenire, quia tamen differunt ſpecie, ſi inter ſe commiſceantur, ſibi ſimile in ſpecie generare non poſſe; imò vbi nulla ſymboleitas reperitur, nulla ex eis proles gigni poteſt: ſic ex Leone & Equa, Equus aut Leo, aut quid tertium naſci nequaquam poteſt, quia ſpecies vnius eſt omninò diſſimilis ab alia.

At regeres. Animalia illarum ſpecierum, quæ non ſunt omninò inter ſe diſſimiles, ſi commiſceantur, filios procreare poſſunt, vt ex commixtione Equi cum Aſina procreatur Mulus; ſic, cùm ſpecies Angelica & Humana non ſint omninò diſſimiles, poterunt inter ſe commiſceri, & liberos procreare. Homines enim cum Angelis in aliquibus conueniũt, & in aliquibus diſcrepant, vt tradunt Talmudiſtæ in Cod. חגיגה *Chaghighà* cap. 2. אין דורשין *En dorescin* pag. 16. paulò antè med. vbi hæc leguntur.

שש דברים נאמרו בבני אדם ג' כמלאכי השרת וג' כבהמה שלשה כמלאכי השרת יש בהם דעת כמלאכי השרת והולכין בקומה זקופה כמלאכי השרת ומספרים בלשון קדש כמלאכי השרת :

Sex

eo intelligenda ſint verba Ezechielis cap. 28. 13. 14. & ſeqq. *In delicijs Paradiſi Dei fuiſti, poſui te in monte ſancto Dei, in medio lapidum ignitorum ambulaſti. Fuiſti*, & *ambulaſti* pluſquam *vnum inſtans*, & pluſquam *vnum greſſum operationis* ſignificant, vnde non vnam, ſed plures operationes bonas & meritorias in ſtatu viæ exercuiſſe docet Ludouicus Molina p. p. q. 63. a. 6. Igitur falſum eſt quod ait R. Eliezer, Angelos è dignitate, & magnificentia ætate Enos cecidiſſe.

Sed dices, R. Eliezarem alludere ad illos Angelos, qui in diebus Enos videntes filias hominum, quòd eſſent pulchræ, acceperunt ſibi vxores, quas elegerant, & relinquentes Angelicam dignitatem, & cæleſtem patriam, in terris verſati ſunt cum hominibus, ex quibus progeniti ſunt Gigantes.

Reſp. Illud infelice & infauſtum Iudæorum dogma de carnali commercio Angelorum cum mulieribus tam altas radices in Iudæorum pectora egit, vt miraculo adſcribendum ſit, ſi ex eis aliquando euelli quoquo modo poſſit. Difficultas in eo potiſſimùm ſtatuitur, quia credunt Angelos corporeos eſſe, id verò quod corporeum eſt, coniungi poteſt cum alio corporeo, vti eſt mulier. Ergo cum mulieribus commiſceri, & liberos procreare potuerunt Angeli. At nos negamus Angelos eſſe corporeos, quia non ſunt compoſiti ex materia & forma, vt dictum eſt, ideòque cùm ſint ſimplices Spiritus, oculis noſtris ſubijci non poſſunt pro-

אנוש כשהם עולין לשמוע דבר מאחרי הפרגוד הן מתרדפין בשבט של אש וחוזרין לאחוריהם למקומן :

Et Dæmones, qui Verſantur in firmamento, & Angeli, qui ceciderunt è magnificentia, & à loco ſanctitatis eorum è cælo in diebus Enoſc; qui cùm aſcendunt ad audiendum aliquid poſt cortinam, inſectantur Virga ignea, & retrocedunt ad locum ſuum. Pro firmamento ponitur רקיע *Rakiaa*, per quod *Aërem* intelligunt Iudæi cum Aben Ezræ ad cap. 1. Gen. הרקיע הוא האויר *Harakìaa eſt aër*, de quo nos hic nihil determinamus, ſed tantum notamus, Dæmones hominibus nocentes aëreos vocari; & quia per aërem verſantur, cæleſtes etiam dici à D. Hieronymo. Per Angelos, qui ceciderunt è magnificentia, ſeù ſublimitate, aut dignitate ſua, intelligendi ſunt ijdem Dæmones è cælo lapſi, & in hoc improbanda non eſt doctrina Eliezaris; falſa autem eſt, quando docet in diebus Enos, eos ab ea ſublimitate fuiſſe lapſos. At quòd aſcendant ad audiendum aliquid, ſeù verbum, pone velum, aut cortinam Dei, & virga ignea abijciantur, & retro abire cogantur, merè Cabaliſtica figmenta ſunt. Iam probauimus Angelos (quod idem dicendum eſt de Dæmonibus) creatos fuiſſe in principio rerum, & ſtatim aliqui eorum peccauerunt, & facti ſunt Dæmones: diximus *ſtatim*, non quòd in eo inſtanti, quo creatus eſt Angelus, in eodem quoque peccauerit, ſed potiùs per aliquod temporis ſpatium in gratia extiterit; cùm de

putanda manus, ſed remouenda, ne membrum aliquod nudi corporis, antequam ſit lota, contrectet. Nam (inquit) -

יד לעין מסמא קודם נטילה, יד לאון מחרש : יד לפה או לחוטם מגלה פוליפוס ריח החוטם והפה :

Manus oculo (admota) *ante lotionem cæcitatem affert; auri, ſurditatem; ori & naſo* פוליפוס *Polypum, ſeù fætorem.*

Præter has ſtolidas, amentes, & inſanas doctrinas de Dæmonum origine & natura ab Hebræis confictas, & à vertiginoſo illorum cerebro procreatas, alia innuitur à R. Eliezare in ſuis פרקים *Perakìm*, quæ à veritatis ſcopo non omninò aberrare videtur, ſed cùm velamen illud, quod ſuper faciem ſuam ponebat Moſes, vt non intenderent filij Iſraël in faciem eius, idipſum vſque ad hodiernum diem maneat ſuper corda Iudæorum; fit, vt non poſſint cognoſcere veritatem, ſed tamquam cæci per diem incurrant tenebras, & quaſi in nocte ſic palpent in meridie. Docet itaque Catholica Eccleſia, ex caſu Angelorum Dæmones proueniſſe, non diù poſt illorum creationem, & ob peccatum, quod communiter creditur, *Superbiæ*, è cælis eiectos in aëre alios, alios in Inferno fuiſſe æternis ſupplicijs mancipatos. Tangit hoc tantiſper R. Eliezer cap. 7. pag. 8. col. 3. paulò poſt med. vbi hæc non ſine erroris permixtione leguntur -

וכל המזיקין המהלכים ברקיע והמלאכים שנפלו מגדולתן וממקום קדושתן מן השמים בימי דור

Quoniam matutino tempore (Deus) *reſtituit nobis animas noſtras cadaueribus mortuorum*; *quoniam ſomnus morti comparatur*, *ſicut dictum eſt*, (Somnus) *eſt vnum ex ſexaginta generibus mortis*. Et infra §. עזרת אבותינו ad verſ. 22. cap. 2. Iſai. אשר נשמה באפו *Cuius anima in naſo eius*, idem ait -

והלא כל אדם נשמה באפו ׃ אלא ר״ל בשחרית שהנשמה חוזרת באפו של כל אדם ׃

Et nonnè omnis homo habet animam in naſo ſuo? Sed vult dicere, quòd matutino tempore reuertitur anima in nares omnium hominum. Si reuertitur, ergo iam diſceſſit. At dicet nonnemo, hoc intelligi debere de ſopore ſomni, quo homo apparet mortuus, ſed dum euigilat, ſtatim videtur reuiuiſcere, ac ideò impropriè dici animã reuerti in nares hominis.

Reſp. Quòd intelligant Rabbini, dum dormit homo, animam egredi verè & propriè; & dum euigilat, reuerti in corpus, habetur ex רבות *Rabbòth* antiquiſſimo libro, & magnæ apud eos auctoritatis in סדר בראשית *Sèder Bereſcith*. ſect. 14. pag. 17. col. 4. edit. Amſterlodamenſis cum comment. in fol. Ibi -

ר׳ ביסני ורבי אחא ורבי יוחנן בשם ר״מ אומרי׳ הנשמה הזו ממלאה את. כל הגוף ובשעה שאדם ישן היא עולה ושואבת לו חיים מלמעלן ׃

R. Biſnài, R. Achà, & R. Iochanàn nomine R. Meir dicunt: Animam implere totum corpus, & ea hora, qua homo dormit, ipſa aſcendit & haurit vitam ſuperiorem, (ſiuè cæleſtem.) Itaque certè credunt Iudæi, dum homo dormit, animam egredi, in cælum conſcendere, & poſtea in corpus reuerti. Vide etiam *Zòhar* פרשה *Paraſcià* אחרי מות pag. 67. in fine, vbi R. Ioſè ait, quòd homo quando dormit, anima egreditur, & aſcendens teſtimonium perhibet in cælis de proprijs actionibus; & hoc eſt, quod corpus dicit: *Anima mea deſideraui te in nocte &c.* Iſai. 26. 9. Non eſt igitur dubitandum, quòd Hebræi non teneant hoc falſum & ridiculũ dogma. Opus eſt igitur mane antequam aliquid agatur, manus abluere (inquiũt) neq; aliqua nudi corporis pars manu illota tangenda eſt, niſi velit grauiſſimum ſubire periculum propter impuros, & noxios Spiritus, qui manibus reſident, antequam lauentur. Vnde in Talmude ponitur pœna abſciſſionis manus, ſi quis eis illotis, oculum, aut aliam nudam corporis partem audeat contrectare. Vide Cod. שבת *Sciabbàth* c. 14. שמונה שרצים pag. 108. b. in fin. & ſeq. vbi inuenies -

יד לעין תיקצץ יד לחוטם תיקצץ יד לפה תיקצץ יד לאוזן תיקצץ יד לחסודת תיקצץ יד לאמה תיקצץ יד לפי טבעת תיקצץ יד לגיגית תיקצץ יד מסמא יד מחרש׳ יד מעלה פוליפוס וכו׳ ׃

Manum oculo (admotam) *amputabis: Manum, naſum, os, aurem, phlebotomiæ plagam, mentulam, podicem, Cupam vinariam contrectantem ante lotionem ſuccides, quia eſt manus* (inducens) *cæcitatem, ſurditatem, narium fœtorem, &c.* R. Salomon Iarchi benignè hunc locum interpretatur, vt propriè non ſit ampu-

pu-

num ab Hebræis aſſignari, totidemque Matres. Quorum

Primus eſt *Samaël*, & alij Angeli nequam. Secundus eſt *Adam*. Tertius *Cain*. Quartus *Omnes viri* quorum ſemen à Dæmonibus fœminis noctu excipitur.

Dæmonum autem Matres aſſignantur, Prima *Lilith.* Secunda *Eua.* Tertia *Nahamà*. Quarta *Agràth*.

Horum Dæmonum ſiuè maſculei, ſiuè fœminæi ſexus ſint, attactu, tempore nocturno, adeò coinquinari hominum corpora credunt, & docent, vt niſi manuum matutina religioſa, imò ſuperſtitioſa ablutione mundarentur, corpora omninò polluta, coinquinata & immunda remanerent, inidonea ſubinde ad quodcumque religionis opus exercendum. Credunt enim, animas corporibus ſomno ſopitis, ſua corpora relinquere, & expergefactis ad eadem reſtitui, de qua re gratias Deo agunt, compoſita oratione, quæ in Machazore magno Italico editionis Bononienſis pagina 1. b. reperitur. & incipit אלהי נשמה שנפחת vbi hæc verba inſeruntur

ברוך אתה יהוה המחזיר נשמות לפגרי' מתים

Benedictus tu Domine qui reſtituis animas cadaueribus mortuorum, quæ non intelliguntur de reſurrectione mortuorum, ſed de ſuſcitatione à ſomno, de quo agitur in prece, & exponit Scholiaſtes his verbis

כי בבקר מחזיר לנו נשמתנו לפגרים מתים
כי השנה דומה למות כמו שאמר והיא אחת מס'
במיתה :

Quo-

vocant Nahamà? Quia opera eius fuerunt iucunda. Si igitur mater Dæmonum fuit vxor Noë, conſequens eſt, eandem cunctorum hominum matrem, & Dæmonum eſſe, & nos ab eadem deſcendentes eoſdem Dæmones habere fratres; quod quàm ſtultiſſimum ſit nemo non videt. Ex recentioribus idem docet Auctor libri מערכת אלהות *Maarècheth elaùth*, Tract. השביעיות *Numeri ſeptenarij*, pag. mihi 233. b. circa fin. Hanc ſtultitiam animaduertentes alij Rabbini, Nahamà vxorem Noachi aliam à Sorore Tubal-Cain faciunt in *Bereſcith Rabbà* loc. cit.

ורבנן אמרי נעמה אחרת היתה (מאשת נח)
ולמה היו קורין אותה נעמה שהיתה מנעמת בתוף
לע"ז :

At Rabbini noſtri dicunt, Nahamà altera fuerat (ab vxore Noë) & quare illam vocant נעמה *Nahamà? quia iucundè tympanizabat coram Idololatria*.

In eodem libro *Zòhar* nempè pagina 55. præter נעמה *Nahamà* fit etiam mentio de לילית *Lilith*, & de אגרת בת מחלת *Agràth Bath Machalàth* alijs Dæmonum matribus, quarum filij adhuc perdurare aiunt, quouſque Deus incendio illos abſumet, & auferet de terra. De *Lilith* ſatis ſuperque egimus ſupra in ADAM. De *Agràth* autem Dæmone fœmina idem dicunt ac de *Nahamà* retulimus, videlicet, in quiete Viris apparere ſeminis effuſionem ciere, eoque attracto, alios Dæmones procreare. Ex his deducitur quatuor Patres Dæmo-

ſangas proſilit. Poſtea iſti duo Angeli ad loca ſua redeunt,& filios Cain nutriunt ſpiritu immundo &c. Ex quibus apparet, quantum deſipiant Iudæi, dum huiuſmodi fabulas non tantùm comminiſcuntur, ſed etiam quod maximæ ſtultitiæ eſt, pugnare inter ſe faciunt; nam ſi *Seemchazai* & *Azaèl*, qui è cœlo ad terras deſcendentes rem cum נעמה *Nahamà* habuerunt, quomodo dicitur, quòd *Nahamà* mater illorum fuit? *Daazà* autem idem exiſtimatur ac *Sceemchazai*. Auctor שלשלת הקבלה *Scialſcèleth hakabalà* pag. 83. paulò poſt med. de eadem *Nahamà* ita loquitur -

וזאת נעמה באה לפעמים ומתחממת עם אנשים בשהם ישנים ומולידה מזיקים אחרים והם מזיקים לנערים ׃

Et iſta Nahamà venit multoties & coit cum hominibus, quando dormiunt, & procreat Dæmones alios malignos; & iſti ſunt, qui damnificant infantes. Vnde ſequitur, quòd etiam ſinguli homines ſint Dæmonum patres ſecundùm hanc ſtultiſſimam Iudæorum doctrinam.

Non deſunt alij Rabbini tùm antiquiores, tùm recentiores, qui doceant hanc Nahama fuiſſe vxorem Noë; id legitur in בראשית רבה *Bereſcith Rabbà* ſect. 23. pag. 27. col. 1. in fine Text.

אמר ר׳ אבא בר כהנה נעמה אשתו של נח היתה ולמה היו קורין אותה נעמה שהיו מעשיה נעמים ׃

Dixit R. Abbà Bar Choanà: Nahamà Vxor Noë fuit: Et quare eam Vo-

Dixit R. Chijà: Cur ſcriptum eſt, Et ſoror Tubal-Kain Nahamà? Hinc diſcimus, quod dicit Scriptura, & indicat nomen eius Nahamà (ſignificat enim amœnitatem, & iucunditatem) *nam poſt eam errabant homines, Spiritus quoque, & Dæmones. R. Iſaac dixit: Etiam filij Dei ſeù Angeli* אזא ואזאל *Azà, & Azaèl, errauerunt poſt eam*.

De eadem Nahamà in eodem libro *Zòhar* pag. 9. b. præter alia, iſta etiam adduntur. Cùm enim Cain eiectus eſſet à facie Dei, peruenit ad quendam locum, in quo erant duo Angeli, quorum alter Luci, alter Tenebris præerant, perpetuò inter ſe pugnantes, adueniente autem Cain pacem inierunt; nomen prioris erat עפרירא *Apharirà*, alterius קסטימון *Kaſtimòn*. (ſequitur) Iſti Angeli ſunt מלאכין קדישין *Angeli ſancti*, ſenaſque ſinguli habent alas, vnus Bouis, ſecundus Aquilæ figuram refert, ſimulque vniti hominem efformant; cùm in loco obſcuro conſiſtunt duorum Spirituum figuram induunt. In abyſſo perambulant, circumeunt mare Oceanum, & ſi obuios habeant דעזא ועזאל *Daazà, & Azaèl*, qui ſunt Dæmones, & mulierum conſortio vtuntur, magnum illis inijciunt metum, illoſque in fugam vertunt, adeò vt in obſcuros montes proſiliant, rati Deum velle eos de illorum peccatis iudicare. Iſti duo Angeli poſtea pergunt ad נעמה *Nahamà* matrem prædictorum Dæmonum *Daazà, & Azaèl*, quæ illicò fugit, & vno ſaltu שתין אלפין פרסין *ſexaginta millia para-*

ויא׳ שאחרי שחטא עמד ק״ל שנים ולא נזקק לאשתו והיתה באה לילית ומתחממת עמו ושדים מתחממים עם חוה ומהם נולדו השדים ׃

Sunt qui dicant, quòd Adam poſt peccatum ſteterit 130. annis, & non copulatus eſt Vxori ſuæ, & ingrediebatur לילית *Lilith, & incaleſcebat ſe, ſeù coibat cum eo; & Dæmones coibant cum Eua, & ex ea nati ſunt Dæmones.* Vnde habemus ex Rabbinorum doctrina, Adamum, & Euam Dæmonum progenitores. Vide ſupra in ADAM pag. 74. col. 1.

De Adamo, addunt ex libro זהר *Zòhar*, ſect. אחרי מות *Acharè mòth*, quòd poſt peccatum, cùm deſtinaſſet Deus homines morti, dixerit Adam; *Ad quid ego procreabo filios?* Separauit igitur ſe ab vxore, & venientes duo Spiritus fœminei coniungebantur cum illo, & procrearunt filios Dæmones, habitantes in ianuis, in puteis, & in latrinis, & flagellant homines. Verba Zoharis ad cap. 18. Leuitici pag. 76. b. §. ערות אחות אביך *Turpitudinẽ ſororis patris tui &c.* ſunt

תמן תנינן מאה ועשרין שנין אתפרש אדם מאתתיה ולא׳ הוה אוליד מדקטיל קין להבל לא בעא אדם לאולדא באתתיה ר׳ יוסי אמר משעתא דאתגזר עליה ועל כל עלמא מיתה אמר אמאי אנא אוליד לבעתותא ׃ מיד אתפרש מאתתיה ׃ ותרין רוחין נוקבין הוו אתיין ואזדווגן עמיה ואולידו ׃ ואינון דאולידו הוו מזיקין דעלמא ואקרון נגעי בני אדם ׃ ואלין סאטן לבני אדם לפתחא דביתא ובבורא ובבתי כסאי ׃

Legimus, Centum & viginti annis ſeparauit ſe Adam ab Vxore ſua, & noluit generare, pro eo quòd occiderit Kain Abelem, noluitque coniungi Vxori ſuæ. R. Ioſe dixit, Ab ea hora, qua decreta eſt mors ſuper Adam, & ſuper Vniuerſum mundum, dixit Adam: Ad quid ego liberos procreabo? Statim ſeparauit ſe ab Vxore ſua. At duo Spiritus fœminini Veniebant, & coniungebant ſe cum illo, & procreabant liberos. Et iſti, qui naſcebantur, erant Dæmones damnificantes mundum, & Vocantur נגעי בני אדם *Flagella hominum, & ſunt Aduerſarij hominum manentes in ianuis domorum, in puteis, & in latrinis.* Ibidem habetur, quòd procreauerit Adam alios filios ex latere Cain, qui partim ſint Angelici, & partim humani, & tandem genita ſit נעמה *Nahamà* ſoror Tubal-Cain.

Hanc autem נעמה *Nahamà* faciunt quoq; parentem aliorum Spirituum; nam dicunt in eodem Zohar loco cit. circa finem paginæ -

מנה נפקו רוחין ושדין אחרנין ׃

Ex ea exierunt alij Spiritus, & Dæmones. Et eſt adeò certum apud Hebræos prædictam Nahama concubuiſſe cum Spiritibus, Dæmonibus, Angelis, & hominibus, vt expreſſis verbis id doceant in eodem libro Zohar pag. 55. p.p. ad illud Gen. 4. 23. *Soror verò Tubal-Kain Nahamà* circa med. eius verba ſunt -

אמר רבי חייא מאי דכתיב ואחות תובל קין נעמה׃ מאי אירווא חכא דקאמר קרא דשמה נעמה׃ אלא בגין דטעיין בני נשא אבתרה · ואפילו רוחין ושדין ׃ ר׳ יצחק אמר אינון בני האלהים עזא ועזאל טעו בתרה ׃

Di-

quippè eſt, Circumcidendo circumcidetur Gen. 17. 13. *ſi opus ſit, etiam vicibus mille*, (& ſubiungit) את בריתי הפר *Fœdus meum fregit* Ibid. v. 14. *Vt ibi comprehendatur Attractus*. Ergo, qui ex circũciſis attraxerit ſibi præputium, ſi ad Hebræorum legem denuò reuerti voluerit, ex præſcripto Rabbinorum, neceſſe eſt, vt iterum circumcidatur, alioquin reditus nihil erit. Sequitur indè, Adamum pœnitentem, & ſecundò circumciſum, quia Rabbinorum decreta minimè ignorabat, iterum prolem poſt annos 130. ſuſcepiſſe ex vxore ſua Eua, & veros homines generaſſe, & hoc eſt, quod ait Scriptura Gen. 5. 3.

ויחי אדם שלשים ומאת שנה ויולד ברמתו בצלמו ויקרא את שמו שת ׃

Et vixit Adam triginta & centum annos, & genuit in ſimilitudine ſua in imaginem ſuam. & vocauit nomen eius שת *Seeth*, cùm primùm, non ad imaginem ſuam, & ſimilitudinẽ ſuam genuiſſet, vt potè cùm Dæmones procreaſſet. Huic explicationi & ſententiæ Iudæorum non reſpondemus; quia ex ea euidenter concluditur, Adamum intra ſpatium centum triginta annorum Dæmones procreaſſe ex לילית *Lilith*, de qua egimus ſupra pag. 69. & ſeqq. & refutauimus. Euam autem Dæmonum concubitum per idem tempus oppetijſſe, ex qua Dæmones nati ſint, volunt cum Auctore שלשלת הקבלה *Stialſcèleth hakabalà* pag. 83. circa medium, vbi ſuccinctè id indicat his verbis

ויא

pag. 83. *Scialſcèleth hakabala*.

Cùm enim alibi non legatur denuò circumciſum fuiſſe, ſequitur, quòd omnes poſteri Adami ex incircumciſo præputio nati, ſint Dæmones.

Dicent Hebræi: Adam egit pœnitentiam (videſis ſuprà ad pag. 77.) & in ea pœnitentia intelligenda ſunt omnia illa, quæ ad veram pœnitentiam requiruntur. Inter alia ſubſtantialia pœnitentiæ, Iudæi requirunt circumciſionem; ergo iterum circumciſus creditur Adam; alioquin verè pœnitens non diceretur; nam Iudæi, qui ad ritus Græcanicos tempore Machabæorum tranſibant, & præputia ſibi faciebant ex 1. Machab. 1. 15. ſi iterum ad patrias leges reuerti voluiſſent, denuò circumcidendi neceſſariò erant, vt docent Talmudiſtæ in *Ghemarà* Cod. יבמות *Iebamòth* cap. 8. הערל *Haarèl* pag. 72. circa medium.

משוך צריך שימול מדרבנן ודקארי לה מאי קארי לה הא צריך קתני קטעי בסיפא ר׳ יהודה אומר לא ימול מפני שסכנה היא לו אמרו לו והלא הרבה מלו בימי בן כוזיבא והולידו בנים ובנות שנ׳ המול ימול אפילו מאה פעמי׳ ואומר את בריתי הפר לרבות את המשוך ׃

Attractus præputio neceſſe eſt, vt iterum circumcidatur ex decreto Rabbinorum, & vt decerpant ei (præputium). *Quomodo decerpunt? Opus eſt, vt abſcindant limen, ſeu labium ipſius. R. Iudas dicit: Non circumcidetur, quia periculum eſt ei. Dixerunt illi: Nonnè plurimi circumciſi ſunt denuò in diebus Ben Cuzibà, & genuerunt filios, & filias? Scriptum*

tzèr haraà Genius malus, & מלאך המות *Malàch hammàueth Angelus mortis* nomina eundem Samaëlem ſignificant, vt videre eſt in *Ghemarà Pèrek* השותפין *Haſciotephìn*, & in מורה הנבוכים *Morè Hanneuuchìm* R. Moſis Bar Maijmonis par. 2. cap. 30. pag. 109. circa princip. vbi addit, magnitudinem Serpentis fuiſſe inſtar Cameli. De eo ita legitur in ילקוט *Ialkùt* ſect. *Bereſcìth* pag. 26. circa princ. editionis Liburnenſis cum comment.

בא עליה רוכב הנחש ועברה את קין ואח״כ עלה אדם ועברה את הבל שנאמר והאדם ידע את חוה אשתו מהו ידע שהיתה מעוברת וראה את דמותו·שלא היה מן התחתונים אלא מן העליונ׳ והבינה ואמרה קניתי איש את יהוה ׃

Ingreditur ad Euam (nempè Samaël) *equitans ſuper Serpentem*, *&* *grauidauit eam Kaìno*; *deinde aſcendit Adam*, *& fœcundauit eam Abele*, *ſecundùm quod ſcriptum eſt: Et Adam cognouit Euam vxorem ſuam* Gen. 4. *Quid ſibi vult* ידע *Iadaà cognouit*? *Cognouit quòd grauida erat*, *& vidit ſimilitudinem ſuam quòd non erat ſimilis* (creaturis) *inferioribus*, *ſed ſuperioribus*. *Idcirco hoc intelligens* (Eua) *dixit: Acquiſiui virum cum Domino*. Ibid. His laudibus Protoparentes noſtros ornant Iudæi, & honorificè ſanè de eis loquuntur, dum alteram adulteram, alterum aſſentientem adulterio faciunt. Idem habetur in *Zohar* in *Bereſcìth* pag. 36. b. ad ver. *Et poſuit Dominus in Cain ſignum &c*, Gen. 4. 15.

Non *Samaël* ſolū cognouit Euam; ſed & Serpens ipſe antiquus cū Eua coiuit, ex cuius ſemine omnes mundi Nationes (Iudæis exceptis) prouenire dicunt. Docent hanc ſtultam & malignam doctrinam in lib. זהר *Zohar* ſect. *Bereſcith*, pag. 28. b. ad v. והנחש וגו׳ ׃ *Serpens autem erat callidior cunctis animantibus terræ*. Gen. 3, 1.

ערום לרע מכל חיון דאומין דעלמ׳ עע״ו ואנון בנוי דנחש הקדמוני דפתי לחוה׳ וערב רב ודאי אנון הוו זוהמ׳ דאטיל נחש בחות ומחתיא זוהמא נפק קין וקטל להבל רועה צאן דאתמר ביה בשגם הוא בשר זה הבל בשג״ם ודאי איהו מש״ה וקטל ליה ואיהו חות ברא בוכרא דאדם ׃

Callidior (erat) *in malum præ omnibus Serpentibus nationum mundi colentibus Idololatriam*, *qui ſunt filij illius Serpentis antiqui*, *qui ſeduxit Euā eloquio dulci*; *& iſti ſunt ex immunditia*, *quam attulit Serpens Euæ*, *& ex hac immunditia prodijt Kain*, *& occidit Abelem ouium paſtorem*, *ſicut dicitur* בשגם הוא בשר *Eò quod etiam* (ſit) *ipſe caro*. Geneſ. 6. 3. *Iſte eſt Abel* בש״גם *Beſciaghàm*, *etiam eſt* מ״ש״ה *Moſes* (idem eſt numerus vtriuſque vocis ſcil. 345.) *& occidit illum*.

Alter Dæmonum pater (ſecundùm Hebræorum doctrinam) fuit *Adam*, de quo tam ſiniſtrè, & malè ſentiunt, vt eum Hæreticum, & Apoſtatam faciant, vt ſuprà vidimus in ADAM pag. 76. Dicunt enim creatum fuiſſe circumciſum, ſed paruipendens tantum, & tale Dei beneficium, משך ערלתו *Maſciàch orlatò Retraxit ſibi cutem præputij ſui*, & incircumciſus factus eſt ומהזרע הוא נולדו מזיקי׳ *ex cuius immundo ſemine* (poſtea) *nati ſint Dæmones*, inquit Aben Iachija

ſua volumina augmentarunt, varijs parentibus, ac progenitoribus Dæmonibus aſſignatis.

Primus eorum Parens aſſignatur Angelus, qui pulchritudine Euæ illectus, equitans ſuper Serpentem ad eam ingreditur, ex quo cōcepit Kaim, cuius figuram vt & illius poſteritatis, non humanam, ſed Angelicam fuiſſe autumant, quæ דור המבול *Dor hammabùl Generatio diluuij* à Rabbinis nominatur, quarum animæ Dæmones factæ ſint, & modò hominibus nocere aiunt, ſed in futuro ſæculo, nempè tempore Meſſiæ, annihilabit eos Deus, ne ampliùs Iſraelitis noceant. Ita docet R. Eliezer in ſuis פרקים *Perakim* cap. 34. pag. 29. paulò poſt med.

דור המבול אף ביום הדין אין עומדין שנאמר רפאים כל יקומו וכל נפשותם נעשׂי רוחות ומזיקין לאדם ולעתיד לבא הקב״ה מאברן מן העולם כדי שלא יהיו מזיקין לבני אדם מישראל עוד שנאמר לכן פקדת ותשמידם ותאבד כל זכר למו ׃

Etiam Generatio diluuij in die iudicij non reſurget, ſicut dictum eſt, Gigantes non reſurgent, Iſaiæ 26. 14. *Omnes autem eorum animæ factæ ſunt Spiritus, & Dæmones nocentes hominibus, & in futuro ſæculo Deus ſanctus benedictus perire eos faciet è mundo, ne ampliùs malefaciant filijs hominum ex Iſraele, ſicut dicitur: Idcircò viſitaſti, & exterminaſti eos, & perdidiſti omnem memoriam eorum*. Iſ. ibid.

In libro זוהר *Zohar* ſect. בראשית *Bereſcith* pag. 35. b. paulò poſt med. §. והנחש *Vehannachàſc Et Serpens*, dicitur, quòd iſte Angelus fuerit סמאל *Samaèl*, ſeù סטן *Sattan*, יצר הרע *Ietzèr*

docent doctrinam Cod. חגיגה *Chaghighà* cap. 2: אין דורשין pag. 16. paulò poſt principium -

תנו רבנן ששה דברים נאמרו בשדים שלשה כמלאכי השרת ושלשה כבני אדם שלשה כמלאכי השרת יש להם כנפים כמלאכי השרת וטסין מסוף העולם ועד סופו כמלאכי השרת ויודעין מה שעתיד להיות כמלאכי השרת יודעין סלקא דעתך אלא שומעין מאחורי הפרגוד כמלאכי השרת׃ ושלשה כבני אדם אוכלים ושותין כבני אדם פרין ורבין כבני אדם ומתים כבני אדם ׃

Tradunt Magiſtri noſtri, ſex dicuntur de Dæmonibus; Tria illis communia ſunt cum Angelis miniſterij, & tria cum hominibus.

1. *Habent alas, vt habent Angeli miniſterij.*

2. *Volant ab vno ad aliud extremum mundi, ſicut Angeli miniſterij faciunt.*

3. *Sciunt quæ futura ſunt, ſicut Angeli miniſterij; putaſne eos ſcire futura?* (Sciunt quidem) *ſed ea intelligunt poſt aulæum, quemadmodum intelligunt Angeli miniſterij.*

Tria habent communia cum hominibus.

1. *Manducant, & bibunt ſicut homines.*

2. *Fœtant, & multiplicantur, vt homines.*

3. *Et moriuntur vt homines.* Et hæ ſunt prærogatiuæ Dæmonum Hebræorum.

De origine autem Dęmonum non vna eſt ſententia Iudæorum; plures enim Rabbini ſymbola ſua quique conferentes, portentoſa commenta de Dæmonibus adinuenerunt, quibus

אלו של שרים שברא הק'ב'ה את נשמתן ובא לברא את גופם וקדש השבת ולא בראן :

Et fecit Deus feram terræ ad ſpeciem ſuam. Iſte eſt ſerpens. De animabus quater dixit חית *Vitam; at de corporibus ter tantùm dixit, quia Dæmonum creauerat Deus animas, deinde voluit creare illorum corpora, & præpeditus à Sabbatho illa non creauit* feſti ſanctificandi gratia. Idem legitur in libro *Zohar* editionis Mantuanæ pag. 14. circa finem. Non potuit igitur Deus in inſtanti animas, & corpora Dæmonum creare, aut anticipare illorum creationem, vt non incideret in Sabbatho; valdè impotens & inconſideratus eſt hic Deus Hebræorum. Et iſti Dæmones, inquit R. Ghedalia Aben יחייא Iachija in דרוש על הכשופים *Sermone de maleficis*, pag. 83. lib. שלשלת הקבלה circa principium -

והם אמצעיים בין הגופיים רוחנים וארציים :

Sunt Spiritus intermedij inter corporeos, aëreos, & terreſtres. Rabbi verò Moſes Bar Nachman in *Pentateuchum* dicit -

כי הם בריות מורכבות מב' יסודות ד"ל אש ואויר :

Iſtæ ſunt creaturæ compoſitæ ex duobus elementis, igne videlicet, & aëre. Ergo non ſunt puri Spiritus, quia ignis, & aër ſunt elementa materialia, & corporea.

Secundò, Hebræorum Dæmones אוכלים ושותים *Ochelìm veſciuthìm Manducant, & bibunt* פרים ורבים *Parìm verauìm Greſcunt, & multiplicantur, & moriuntur*, vt homines. Hanc ſapientiſſimi Talmudis ſuffarcinatores

Oo do-

ſe magis miſerum. p. p. q. 109. a. 2. ad 3. Hebræi etiam hanc Prælaturam inter Dæmones agnoſcunt, & omnium Spirituum Præfectum faciunt רומה *Dumà* in Cod. סנהדרין *Sanhedrìn* cap. 41. חלק *Chèlek* relat. in עין יעקב *En Iacob* part. 2. pag. 121. col. 2. n. 48. Hæc ſunt, quæ de Dæmonibus ſentit Eccleſia Catholica, plura de his petenda ſunt ex Theologis maximè Scholaſticis, qui de hac quæſtione fusè pertractant.

Ab hac Chriſtianorum orthodoxa doctrina valdè diſſentiunt Iudæi; cùm enim nos dicamus Dæmones eſſe puros Spiritus ſine prorsùs vlla materiei permixtione, Hebræi autem non eiuſdem naturæ omnes eſſe clamitant, ſed alios ſimpliciſſimos Spiritus, aliòs corporibus iunctos, vt anima corpori vnitur, prædicant. Qui ſimplices Spiritus ſunt, ideò ita euenisse dicunt, cùm non potuerit Deus corpora illis creare ob temporis defectum. Creauerat (inquiunt) hoſce Spiritus veſpere Sabbathi, at ſtatim poſt creationem ſubintrauit feſtum, ideò, ne Sabbathum operibus profanaretur, ceſſauit ab opere, relictis his Spiritibus ſine corpore. Habetur hæc ſpecioſiſſima doctrina in בראשית רבה *Bereſcìth Rabbà* ſect. 7. pag. 9. col. 3. circa princip. editionis Amſterlodamenſis cum comment. in fol. & refertur in ילקוט *Ialkùt* ſect. *Bereſcìth* n. 12. pag. 11. b. editionis Liburnenſis in fol. paulò poſt medium his verbis -

ויעש אלהים את חית הארץ למינה זה הנחש בנפשות הוא אומר ארבע ובגופים הוא אומר שלש

nulla ſagacitate certò ſcire poſſunt, multò minùs ea,quæ ex libera hominum voluntate dependent, vt internæ cogitationes, ac volitiones; ex ſignis tamen externis,& ex perfecta naturali, conſtitutionis corporis, cõplexionis, & inclinationis ſcientia, non raro ea, quæ hominum occultiora ſunt, dignoſcere valent. Vera miracula efficere non poſſunt, quamuis præſtigijs hominum oculos aliquando ludere queant, ac illius imaginationem mouere. Et quamuis inter Dæmones ſuperbia regnet, & inter ſuperbos ſemper ſint iurgia ſecũdùm dictum Prouerb. 13. attamen, cùm non ſint ſecundùm naturam æquales, naturalis quędam ſubiectio inter eos eſt, & Dæmones Dæmonibus præſunt, & perſeuerant in ordinibus ſecundùm id, quod à natura in ſtatu gratiæ imperfectę habuerunt, quamuis non omnia ordinum nomina eis attribuantur. Apoſt. autem ad Eph. 6. 12. ſcribens, *Quoniam eſt nobis colluctatio aduerſus Principes, & Poteſtates, aduerſus mundi rectores tenebrarum harum, contra ſpiritualia nequitiæ in cæleſtibus*, oſtendit aliquam Prælaturæ ſpeciem inter Dæmones ſeruari; vt inferior ordine, ſuperioris mandatis obedire teneatur, vt in toto Vniuerſo, nihil inordinatum relinquat Diuina ſapientia, quæ *attingit à fine vſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter*, Sap. 8. quæ Prælatio non addit aliquod bonum ſuperioribus; ſed potiùs malum; quia *cùm mala facere maximè ad miſeriam pertineat* (inquit D. Thom.) *præeſſe in malis eſt eſſe*

ex Ioannis Euangelio cap. 8. 44. dicitur, *Ille homicida erat ab initio, & in Veritate non ſtetit*, id eſt, *in debita obedientia ad Deum* (inquit Lyranus) *res enim dicuntur Veræ, in quantum conformantur Veritati primæ, à qua Veritate primò deuiauit Diabolus per peccatum ſuperbiæ*. Superbia itaque communiter cenſetur peccatum Diaboli iuxta illud Iſaiæ 14. 14. de Lucifero loquentis ex perſona Balſaſar Regis Babyloniæ, *Similis ero Altiſſimo*, inuidens vnionem hypoſtaticã Chriſto, ſecundùm quod veriſimiliter opinantur nonnulli Theologi, eamq; ſibi appetijſſe, ob quam in Infernum detractus eſt, & in profundum Laci. Neque valens contra Dei iuſtitiam cornua erigere, vindictam de Deo in humana natura ſumere tentauit, alliciendo, & ſeducendo primos Parentes, vt rei tranſgreſſionis Diuini pręcepti conſtituti, in mortem æternam induceret; & hoc homicidium animæ maius vtique cenſendum, corporis homicidio, quamuis & mors non defuerit, quia per peccatum mors in hunc mundum intrauit, teſte Apoſt. ad Rom. 5. 12. Potentes itaq; manſerunt Dæmones, itemq; intelligentes, & volentes; nam, quæ naturalia illis erant, ablata non ſunt, ita tamen freno Diuinæ omnipotentiæ, & prouidentiæ cohibentur, vt contra certos limites, extra quos erũpere non poſſint, contineri cogantur. Præſciunt futura, quæ tali modo futura ſunt, vt iam in cauſis ſuis verè lateant, tempore denique certo emerſura. Quæ verò cõtingenter euenient, ex ſeipſis,

dìm Dæmonijs, Pſal. 110. vel ſecundùm Chaldaicam inflexionem שרין.

שעירים *Seirim*, *Piloſos*, *hirſutos*, inſtar hircorum, Rabbinis צפרירין *Tzaphrirìn*, eò quia hircorum ſpecie apparere dicuntur; Dæmones ſylueſtres, & piloſos, vt לשעירים אשר הם זונים אחריהם *Piloſis Dæmonibus, poſt quos fornicantur*. Leuit. 17. 7. Et ex Rabbinis etiam addimus -

מזיקים *Mezikìm*, vel מזיקין *Mezikìn*, *Damnificantes & nocentes*. Itemque

רוחין *Ruchìn Spiritus malignos*.

לילין *Lilìn*, *Dæmonia & ſpectra nocturna*, *Lamias*, *Lemures*, *Striges*. Dæmon itaque, antea primus Angelus, qui, vt ait S. Hieron. cap. 40. in Iob, inter cæteras creaturas *primò à Deo conditus*, vnde dictum eſt, *Ipſe eſt principium viarum Domini*; & ab Ezechiele Propheta cap. 28. 11. ſub Tyri Regis nomine ſymbolicè nominatur *Signaculum ſimilitudinis Dei*, *plenus Sapientia*, *& perfectus decore*, & verſ. 13. inter nouem lapides pretioſos recenſetur, quia inter nouem Angelorum Choros permixti Dæmones in ſtatu gratiæ tanquam lapides pretioſi fulgebant; ſed his honoribus ſpoliati ob culpam, in aërem, terras, & inferna deiecti æternis pœnis cruciandi relegati ſunt. Illorum malitia tanta, & talis eſt, vt credibilitatem humanam fugiat: maligni namque ſunt, iniqui, mendaces, ſuperbi, crudeles. Hæc omnia ſimul in vno opere, quo ſe aduerſus Deum extulerunt, manifeſta fiunt. Et quamuis primum eorum peccatum Scriptura non explicet, attamen ex

præter Hebræam. Pauci ſunt Iudæi, imò ferè nulli, qui apprimè loqui ſciant Hebraicè. Hos ignaros, & indoctos Iudæorum Angelos, in cuſtodiam ipſorum relinquamus, finem huic diſſertationi & omnibus Hebræorum deliramentis imponendo.

Breuis Diſſertatio de Dæmonibus ſecundùm Hebræorum mentem.

Eiuſdem naturæ eſſe, creaturam illam merè ſpiritualem, quam Deus ab initio temporis creauerat, & quæ ob ſuperbiam in ſtatu gratiæ conſiſtere non potuit, cum ea, quæ in eodem ſtatu perſtitit, & in quo confirmata, æternam gloriam conſecuta eſt, Catholica docet Eccleſia. Vtraque Angelus vocatur, ſed alter eſt bonus & ſanctus; alter malus & nequam. Hunc communiter *Dæmonem*, *Dæmonium*, *Diabolum*, *Angelum malum*, *& Spiritum immundum*, docti à Scriptura, vocamus, Matth. 8. 31. Iacob. 2. 19. Matth. 4. 24. Marci 1. 32. Matth. 4. 1. Luc. 4. 2. Pſalmo 78. 49. 2. Corinth. 12. 7. Matth. 10. 1. Marci 1. 26. & alibi ſæpè. Aliquando etiam ex eadem *Hoſtes*, Matth. 13. 39. & ob imperium, quod ſibi in hoc mundo arrogant, *Poteſtates aëris*, & *Rectores huius mundi* Epheſ. 6. 12. & alibi ex Nouo Teſtamento. Ex Veteri verò diſcimus -

שדים *Schedìm Vaſtatores*, vt ויזבחו את בניהם ואת בנותיהם לשדים *Et ſacrificauerunt filios ſuos, & filias ſuas Sce-*

271

ptorum, quę obſeruant, & adimplent, multiplicetur in eis numerus Angelorum. Legitur hoc in עין ישראל *En Iſraël*, Cod. שבת *Sciabbàth*, cap. 16. כל כתבי *Col chituè* pag. 74. colum. 2. circa finem.

אמר רבי מאיר עשה אדם מצוה אחת נותנין לו מלאך א׳ ׃ ב׳ מצות נותנין לו ב׳ מלאכים מצו׳ הרבה נותנין לו מלאכים הרבה שנ׳ כי מלאכיו יצוה לך ולמה כדי לשמרו מן המזיקין שנ׳ יפול מצדך אלף וגו׳ ׃ אמר רבי יצחק למה מן הימין רבבה ומן השמאל אלף אלא שהשמאל אינה צריכה הרבה לפי ששמו של הקב״ה כתוב בתפילין שנתונין בשמאל א״ר חנינא לא כתיב יחיה מצדך אלף אלא יפול שמאל שאינה פשוטה במצות שאינה שולטת אלא במצות תפילין לבד אינה מפלט אלא אלף מזיקין אבל ימין שהיא שולטת בכל המצות מפלט רבוא מזיקין ׃

Dixit R. Meir, Fecit homo vnum præceptum (ſcil. obſeruauit vnum præceptum) *dant ei vnum Angelum; pro duobus præceptis, dantur duo Angeli; pro pluribus præceptis, plures Angeli* (aſſignantur) *ſicut ſcriptum eſt: Quoniam Angelis ſuis mandabit de te.* Pſ. 91. *Et cur hoc? Vt cuſtodiatur, neq; illum offendant Dæmones, ſecundùm quod dicitur: Cadent à latere tuo mille, &c. Dicit R. Iſaac: Quare à dextris decem millia, & à ſiniſtris mille* (cadent?) *Quia ſiniſtra non indiget maiori numero, eo quia, nomen Dei ſcriptum reperitur in* תפילין *Thephillìn ſchedis orarijs* (quæ brachio ſiniſtro alligantur). *Dicit R. Chaninà: Scriptum non eſt, Viuet à latere tuo mille, ſed, Cadet à latere tuo. Siniſtra ſiquidem, quia non extendit ſe ad præcepta* (multa) *niſi tantùm ad præceptum Thephillin, non proſternit niſi tantùm mille Dæmones: at dextera, quæ dominatur omnibus præceptis, cadere facit decem millia Dæmoniorum.* Glorioſi milites certè ſunt Iudæi, de alijs Nationibus peſſimè ſentiunt, eaſque deprimunt vſque ad Infernum deorſum, vt ſuis quibuſque locis indicabimus. Hic tantùm obſeruandum, quod aiunt, Angelos non deferre ad Deum orationem illorum, qui lingua Syriaca ſeù Aramæa orant. Dicunt enim in Cod. שבת *Sciabbàth*, capite 1. יציאות השבת *Ietzeòth Haſciabbàth*, pag. 12. b. ante medium.

אמר רב יהודה לעולם אל ישאל אדם צרכיו בלשון ארמי ואמר רב יהודה כל חשואל צרכיו בלשון ארמי אין מלאכי השרת נזקקין לו ׃

Dixit Rau Iudas: Nunquam homo petat ſuas neceſſitates lingua Syriaca. Quicunque enim id, quod opus habet, lingua Syra petierit, Angeli miniſterij non adiungunt ſe illi, videlicet vt preces ſuas coram Deo deferant. Et cur hoc? Forſan, quia linguam hanc non intelligunt? Certè quidem: idcircò ſequitur textus Talmudicus.

שאין מלאכי השרת מכירין בלשון ארמי ׃

Quia Angeli miniſterij ignorant linguam Aramicam, ſeù Syriacam. Solus Angelus Gabriel (addit Raſcì) omnes linguas intelligit, cum ſeptuaginta linguas Ioſephum in Ægypto docuerit. Videſis Cod. סוטה *Sottà*, cap. 7. אלו נאמרין pag. 33. vbi de eadem re in longum agitur. Poterunt igitur benè cuſtodire Iudæos Angeli, ſi nullam aliam linguam intelligunt præ-

laris regitur per vniuerſalem, ſed virtus corporea eſt particularis, quia eſt indiuiduata per materiam, virtus autem Angeli eſt vniuerſalis, quia eſt abſoluta, & intellectualis, ergo. Idem aſſerit R. Eliezer in ſuis פרקים *Perakim*, cap. 23. pag. 19. col. 4. vbi loquens de Angelis, qui miniſterio conſeruandæ rerum ſpeciei in Arca ipſi Noë adiumento fuerunt, dicit -

ירדו כל המלאכים הממונים על כל מין ומין וקבצו אותן ואת כל מזונותן :

Deſcenderunt omnes Angeli præfecti ſuper omnes ſpecies (creaturarum) *& congregauerunt eas; & omnes cibos earum.*

Itemque omnibus rebus ſpiritualibus, etiam ipſis Dæmonibus præſident & imperant. Ita idem Auguſt. loc. cit. & Gregor. in Homil 34. in Euang. Nam creaturæ perfectiores, & Deo propinquiores, vt ſunt Angeli, in alias inferiores influentias habent, vt ſunt Dæmones, quibus multa Diuina myſteria reuelantur ab Angelis, ſic Diuina iuſtitia exigente, vt per Dæmones aliqua fiant, vel ad punitionem malorum, vel ad exercitationem bonorum. Ad Ordinem Poteſtatum pertinent omnes Angeli, qui ſupra Dæmones dominium habent, ad Virtutum verò Ordinem ſpectat præſidere ſuper res corporeas. Videſis D. Th. p. p. q. 109. a. 4. & q. 110. a. 1. Iudæis autem non vnum tantùm Angelũ cuſtodem attribuunt Rabbini, ſed multos eis adiungunt, ita vt ſecundùm multitudinem præcepto-

credimus itineris ſocium, vt in Tobia, aut alium quempiam.

Conſtituunt etiam alios Angelos præfectos mortuis, quos vocant דומא *Dumà*, ſeù דומה *Dumà Silentij*. Et alios denique, qui decedentium animabus occurrunt, & eas in Paradiſum deducere ſatagunt. Legitur ſiquidem in Cod. כתובות *Chetubòth* capite 12. הנושא את האשה *Hannoſsè eth Haiſcià*, pag. 104. circa med.

אמר רבי יוסי בן שאול בשעה שהצדיק נפטר מן העולם אומרי׳ מלאכי השרת לפני הקב״ה רבונו של עולם צדיק בא אומר יבאו צדיקי׳ ויצאו לקראתו יבא בשלום ינוחו על משכבותם אמר רבי אלעזר בשעה שהצדיק נפטר מן העולם שלש כיתות של מלאכי השרת יוצאות לקראתו אחת אומרת לו בא בשלום ואחת אומרת הולך נכחו ואחת אומרת לו יבא שלום ינוחו על משכבותם :

Dixit R. Ioſè Ben Sciaùl, ea hora, qua iuſtus diſcedit ex hoc mundo, dicunt Angeli miniſterij coram Deo ſancto benedicto, Domine Mundi, Iuſtus venit: dicit; Ingrediantur iuſti, egrediantur in occurſum eius, ingrediatur in pace, quieſcat ipſe ſuper cubile eorum. Dicit R. Eleazar, ea hora qua iuſtus diſcedit ex hoc mundo tres Chori Angelorum miniſterij egrediuntur in occurſum eius. Vnus dicit ei, Ingredietur in pace, Iſai. 57. 2. *alter ait, Ambula coram eo:* Ibid. *& alius ſubiungit, Ingredietur in pace. Et requieſcent in cubiculis ſuis.* Ibid.

Ex his collige dari Angelos præſides omnibus rebus corporalibus, vt docet S. Auguſtinus lib. 3. *De Trinit.* cap. 4. & S. Gregorius lib. 4. *Dialog.* cap. 5. quia poteſtas particu-

Quoniā Angelis ſuis mandabit de te . Hunc eſſe illum, qui viatores comitatur, docent, vt eos in via cuſtodiat, dirigat, & protegat, ſi iuſti ſint & viri probi, ſin minùs, vt ſunt impij, & improbi, non ab Angelo bono aſſociantur, ſed à Dæmone. Vnde *R. Tanchumà* hortatur hominem, vt in itinere hominibus bonis ſe adiungat, eius verba referuntur in ילקוט *Ialkùt ſuper Pſal. 91.* par. 2. pag. 185. col. 3. num. 843. circa princip. & ſunt.

רבי אליעזר בן רבי יוסי הגלילי אומר אם ראית צדיק יוצא לדרך ואתה מבקש לצאת לאותה הדרך הקדם על ימיו שלשה ימים כדי שתצא עמו לדרך מפני שמלאכי שלום מלוין אותו שנא׳ כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך ואם ראית רשע יוצא לדרך הקדם עליו או אחר עליו שלשה ימים כדי שלא תצא עמו לדרך מפני שמלאכי שטן מלוין אותו שנאמר הפקד עליו רשע ושטן יעמוד על ימינו ׃

R. Eliezer Berabbi Ioſè Galilæus dicit: Si videris iuſtum aggredientem iter, & tu per eandem viam iter facturus es, anticipa iter tuum tribus diebus, vel totidem illud retarda, vt poſſis cum eo iter facere, quia Angeli pacis comitantur illum, ſicut ſcriptum eſt: Quoniam Angelis ſuis mandabit de te ad cuſtodiendum te in omnibus vijs tuis, Pſal. 91. 11. *Sed ſi videris impium iter carpere, anticipa, vel poſtpone iter illius per tres dies, ad hoc, ne accidat egredi cum eo, & ſocius itineris fias: Nam Angeli Satanæ illum comitantur, iuxta illud: Conſtitue ſuper eum impium, & Satan ſtet ad dexteram eius.* Pſal. 109. 6. Hunc, *Raphaelem* eſſe cre-

bruno & furfuraceo, & eo qui veſcitur optimè corpus nutritur, & animus exhilaratur; huic contrarius eſt איסרה דעניותא *Princeps afflictionis & paupertatis*, cuius nomen eſt נבל *Nauàl*, loco cit.

לילה *Làila*, cuſtodem conceptus in vtero materno Angelum ita vocatum dicunt in Cod. נדה *Niddà*, cap. 2. כל היד *Col-haijàd* pag. 16 b. vltra medium, vbi de eo ita legitur ex ſententia R. חנינא *Chaninà Bar* פפא *Papà*.

אותו מלאך הממונה על ההריון לילה שמו ונוטל טיפה ומעמידה לפני הקב״ה ואומר לפניו רבש״ע טפה זו מה תהא עליה גבור או חלש חכם או טיפש עשיר או עני ואילו רשע או צדיק וכו׳ ׃

Ille Angelus, qui præſidet conceptui, Làila vocatur, & accipit guttam (ſeminis) *& eam ſtatuit coram Deo ſancto benedicto, & coram eo dicit, Domine Vniuerſi, Gutta iſta quidnam erit? fortis an debilis, ſapiens an ſtolidus, diues vel pauper, ſed non dicit impius vel iuſtus &c.* forſan ne videatur velle inferre læſionem humanæ libertati, ideò addit R. Chaninà.

כל בידי שמים חוץ מיראת שמים שנאמר ועתה ישראל מה אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה את יהוה אלהיך וגו׳ ׃

Omnia ſunt in manu Dei, prætèr timorem Dei, iuxta illud: Et nunc Iſraël, quid Dominus Deus tuus petit à te, niſi vt timeas Dominum Deum tuum &c. Deut. 10. 12.

יוהך *Iubàch* nomen Angeli compoſitum ex literis finalibus quatuor dictionum Pſalmi 91. 11.

כי׳ מלאכיו׳ יצוה׳ לך׳ ׃

pite 10. ערבי פסחים *Iruè peſachìm*, pag. 118. prope fin. ita habetur -

דרש ר׳ שמעון השלוני בשעה שהפיל נבוכד נצר הרשע חנניה מישאל ועזריה לתוך כבשן האש עמד יורקמו שר הברד לפני הקב״ה אמר לפניו רבונו של עולם ארד ואצנן את הכבשן ואציל לצדיקים הללו מכבשן האש אמר לו גבריאל אין גבורתו של הקב״ה בכך שאתה שר ברד והכל יודעין שהמים מכבין את האש אלא אני שר של אש ארד ואקרר מבפנים ואקדיח מבחוץ ואעשה נס בתוך נס אמר לו הקב״ה רד באותה שעה פתח גבריאל ואמר אמת יהוה לעולם:

Inquirit R. Simeon Silonites. Ea hora, qua Neuucàd-netzàr Nabuchodonoſor impius in medium fornacis ignis proijcere fecit Chananiàh, Miſciaèl, & Azariàh; aſtitit יורקמו *Iorkamò Princeps grandinis coram Deo ſancto benedicto, dixit coram eo: Domine Vniuerſi, deſcendam, & refrigerabo fornacem, & hos iuſtos de fornace ignis liberabo. Dixit ei Gabriel* (Angelus) *Non ita* (aut, non in hoc) *fortitudo Dei* (dignoſcitur) *quia tu* שר ברד *Sar baràd Princeps grandinis es; & omnes ſciunt, quòd aquæ ignem extinguunt, ſed ego* שר של אש *Sar ſcel eſc, qui ſum Princeps ignis deſcendam, & interius frigeſcere faciam* (fornacem) *& exterius calefaciam, & miraculum intra miraculum faciam. Dixit ei Deus ſanctus benedictus, Deſcende. In ipſa hora aperuit* (os) *Gabriel, & dixit: Et veritas Domini* (manet) *in æternum Alleluia.* Pſal. 117. 2.

סוריאל שר הפנים *Suriel Princeps facierum*, hoc eſt illorum Angelorum qui aſtant coram Deo, de quo fit mentio Cod. ברכות *Berachòth*, capite 7. שלשה שאכלו *Sceloſcià ſceachelù &c.* pagina 51. poſt med. his verbis -

אמר ר׳ ישמעאל בן אלישע ג׳ דברים סח לי סוריאל שר הפנים אל תטול חלוקך בשחרית מיד השמש ותלבש ואל תטול ידיך ממי שלא נטל ידיו ואל תחזור כוס אספרגוס:

Dixit R. Iſmael Ben Eliſciàa. Tria narrauit mihi Suriel Princeps facierum. I. Ne accipias induſium tuum de manu ſerui in aurora, Vt eo induaris. II. Neque abluas manus tuas aquis ab eo (acceptis) *qui manus ſuas priùs non lauerit. III. Et ne replices poculum Aſparaginum.* Solebant antiqui illi ſtomacho ieiuno bibere vinum Aſparagis medicatum ſanitatis cauſa, ſed non licebat, niſi tantùm vnum poculum bibere, ne ſanitas læderetur. Hinc eſt quod ibidem dicitur -

ת״ר אספרגוס יפה ללב וטוב לעינים וכ״ש לבני מעים והרגיל בו יפה לכל גופו והמשתכר הימנו קשה לכל גופו:

Docent Rabbini noſtri: Aſparagos (id eſt Vinum Aſparaginum) *optimum eſt cordi, & bonum oculis, quantò magis viſceribus? & qui aſſuefit in eo, pulchrè conducit toti corpori, & qui ſe inebriat eo, graue eſt toti corpori.*

נקיד *Nekid* Angeli nomen cuſtodis panis, & cibi: de eo in Cod. פסחים *Peſachìm* cap. 10. pag. 111. b. in fine ſcribitur: איסרה דמזוני נקיד שמיה *Principis ciborum Nekìd eſt nomen eius.* Vocatur נקיד à puritate, & munditia; deduci videtur à נקה mundum, & purum eſſe, puritas, & mundities in cibis parandis requiritur, & panis nitidus, & purus præſtantior eſt

Adde: cùm Horæ varientur ex minima mutatione circuli Horizontalis, ex quo, puncta ortus & occaſus Solis, vbi Hebræi incipiunt numerare horas diei naturalis, deſignantur; Et cùm iſta puncta in hoc circulo ſint infinita: infinita quoque erunt initia horarum, ac infinitus propemodum erit numerus Angelorum ſub nomine *Samaelis* huius horæ cuſtodum, ſicut infinitus ponendus erit numerus Planetæ Martis dominium exercentis in primam horam noctis poſt veſperam Sabbathi; quod quidem admittere eſt contra bonam Philoſophiam: hinc, omnes melioris notæ Aſtrologi, hanc Planetarium horarum aſſignationem, vt inane figmentum reijciunt.

De Samaele Angelo maligno plura dicemus paulo poſt in Diſſertatione de Dæmonibus.

De cæteris verò Angelis ab Hebræis rebus diuerſis aſſignatis, cùm iſtæ ſint propemodum infinitæ, ſic & Angeli Cuſtodes illarum ab ipſis redduntur penè innumeri; præter ea, quæ ſupra diuerſis in locis aſſignauimus Angelorum nomina, hæc pauca, quæ ſequuntur, addere lubet.

עזאריאל *Azariel*, nomen Angelo affigunt, cui præfecturam aquæ attribuunt, ne limites à Deo conſtitutos tranſgrediantur, & terram operiant.

גזרדיא *Ghazardià*, alterius Angeli nomen, quem conſtituunt præſidem in parte Orientali, vt Sol ritè oriatur, & curſum ſuum firmiter ſeruet.

יורקמו *Iorkamò* grandini præficitur, de quo Cod. פסחים *Peſachim*, capi-

diuerſa loca & domicilia, ergo erit in pluribus locis eodem inſtanti temporis. Quòd autem hoc ſit impoſſibile, patet, quia cùm Angelus ſit eſſentiæ & virtutis finitæ, debet determinari, & definiri loco determinato; alioquin poſſet eſſe vbique, quod ſoli Diuinæ eſſentiæ competit. Angelus itaque non in pluribus, ſed tantùm in vno loco eſt, quia ibi eſt, vbi per applicationem virtutis reperitur, ſed hæc virtutis applicatio eſt particularis, ergo erit in loco particulari, & non vbique, aut in pluribus locis ſimul. Neque in inſtanti moueri poteſt, ita vt per motum inſtantaneum pluribus in locis ſimul eſſe poſſit, quia, motus Angeli, neceſſariò fieri debet in tempore; nam in motu Angeli ſunt duo *Nunc*, eo quia in motu ſit prius, & poſterius: ergo ſi in motu Angeli ſint plura *Nunc*, erit etiam ibi tempus; vbi autem tempus reperitur, inſtantaneum eſſe non poteſt. ergo. Cùm enim iſtæ rationes militent in Angelos immateriales, & incorporeos Chriſtianorum, quantò magis militabunt in Angelos materiales, & corporeos Hebræorum? Corpus ſiquidem vnum numero naturaliter conſtitui non poteſt in pluribus locis ſimul, quia corpus habet finitam & limitatam quantitatem, ergo & locum definitum & limitatum habere debet, quandoquidem quantitas eſt ratio formalis occupandi locum. Friuola igitur & vana eſt iſta Angelorum applicatio ad horarum, ſiuè etiam ad Planetarum cuſtodiam, & præfecturam.

illud axioma -

אין מלאך אחד עושה שתי שליחויות ולא שני מלאכים עושין שליחות אחת :

Nunquam Angelus vnus facit duas legationes , neque duo Angeli faciunt legationem vnam . Videſis R. Salom. Gen. 18. Si igitur ſeptem tantùm Angeli eſſent Præſides, & cuſtodes 24. horarum , vnus & idem Angelus præſideret tribus, vel quatuor horis intra ſpatium viginti quatuor horarum ; & in tota hebdomada ſexies, vel ſepties ſeruitus illius replicaretur, vt patet ex ſequenti tabella.

in triginta horas diuideretur, his horis, triginta tutelares Angelos aſſignare neceſſitaretur Deus, quod dicere nefas eſt. Idem dicendum eſſet, ſi 24. horæ diei ad minorem numerum redigerentur.

Dices, Angelos horarum Cuſtodes non eſſe viginti quatuor, vt ſunt horæ diei naturalis, ſed tantùm eſſe ſeptem iuxta numerum Planetarum, quibus horæ attribuuntur.

Reſpondeo, Hoc eſſe contra doctrinam Talmudiſtarum aſſerentium vni Angelo vnicum tantùm officium committi, & non plura; tritum eſt

Tabella, qua oſtenditur numerus horarum, quibus interdiu & noctu, ac per totam hebdomadem, ſecundùm Hebræorum ſententiam, Angeli inſeruiunt, & miniſtrant hominibus.

Die Dominico Angelus Solis quatuor horis præeſt &c.		Angelus Veneris &c.		Angelus Mercurij &c.		Angelus Lunæ &c.		Angelus Saturni &c.		Angelus Martis &c.	
		H		H		H		H		H		H
	☉	4	♀	4	☿	4	☽	3	♄	3	♂	3
Die Lunæ	☽	4	♄	4	♃	4	♂	3	☉	3	☿	3
Martis	♂	4	☉	4	♀	4	☿	3	☽	3	♃	3
Mercurij	☿	4	☽	4	♄	4	♃	3	♂	3	♀	3
Iouis	♃	4	♂	4	☉	4	♀	3	☿	3	♄	3
Veneris	♀	4	☿	4	☽	4	♄	3	♃	3	☉	3
Saturni	♄	4	♃	4	♂	4	☉	3	♀	3	☽	3

punctũ horæ noctis Sabbathi, aſſumit dominium & cuſtodiam illius horę, & ſimul, hominem è Synagoga egredientem, domum ſuam deducit; cùm enim innumeri poterunt eſſe Iudæi, qui eadem hora è Synagoga egrediantur, neceſſe eſt, vt omnes illos eodem tempore ſimul aſſocietur in

Nn di-

Deinde, Si Angeli horarum cuſtodes, & præfecti, ſunt tantùm ſeptem iuxta numerum Planetarum, ſequitur neceſſariò, Angelum eſſe in pluribus locis in eodem inſtanti, quod eſt contra omnem rationem. Quia *Samaël* v. g. Angelus malus, eo inſtanti quo ingreditur in primum

Tabula Horarum Planetis attributarum.

Dies Hebdomadæ	Horæ æquales diei. 1 H	2 H	3 H	4 H	5 H	6 H	7 H	8 H	9 H	10 H	11 H	12 H
Dominici	☉	♀	☿	☽	♄	♃	♂	☉	♀	☿	☽	♄
Lunæ	☽	♄	♃	♂	☉	♀	☿	☽	♄	♃	♂	☉
Martis	♂	☉	♀	☿	☽	♄	♃	♂	☉	♀	☿	☽
Mercurij	☿	☽	♄	♃	♂	☉	♀	☿	☽	♄	♃	♂
Iouis	♃	♂	☉	♀	☿	☽	♄	♃	♂	☉	♀	☿
Veneris	♀	☿	☽	♄	♃	♂	☉	♀	☿	☽	♄	♃
Saturni	♄	♃	♂	☉	♀	☿	☽	♄	♃	♂	☉	♀

Dies Hebdomadæ	Horæ æquales noctis. 1 H	2 H	3 H	4 H	5 H	6 H	7 H	8 H	9 H	10 H	11 H	12 H
Dominici	♃	♂	☉	♀	☿	☽	♄	♃	♂	☉	♀	☿
Lunæ	♀	☿	☽	♄	♃	♂	☉	♀	☿	☽	♄	♃
Martis	♄	♃	♂	☉	♀	☿	☽	♄	♃	♂	☉	♀
Mercurij	☉	♀	☿	☽	♄	♃	♂	☉	♀	☿	☽	♄
Iouis	☽	♄	♃	♂	☉	♀	☿	☽	♄	♃	♂	☉
Veneris	♂	☉	♀	☿	☽	♄	♃	♂	☉	♀	☿	☽
Saturni	☿	☽	♄	♃	♂	☉	♀	☿	☽	♄	♃	♂

uis tempus ſecundùm ſe verè, & realiter detur, cùm ſit duratio ſucceſſiua; duratio verò ſit menſura intrinſeca neceſſariò ſequens naturam exiſtentem à parte rei, inde ſequitur tempus etiam exiſtere à parte rei, cùm menſuret duratioñe motus primi mobilis, quia ille ſolum eſt regulatiſſimus, vniformis, & inuariabilis, & ſemper eodemq; modo ſe habens, quę ſunt proprietates menſuræ, vt per eam poſſimus certi effici de quantitate rei menſuratæ, & per hoc Ariſtoteles ſolùm vocauit tempus durationem primi mobilis, quia hęc ſola eſt menſura omnium motuum, & propterea dixit tempus eſſe vnum, & non plura; horæ autem ſunt portiones temporis confictæ à noſtro intellectu, quia ſicut dies naturalis in viginti quatuor temporis interualla diuidimus, horas communiter nuncupata; in plura vel minora ſegmenta potuiſſet diuidi, ſi ita humanæ voluntati placuiſſet. Si igitur modo viginti quatuor Angeli viginti quatuor diei horis præſident, ſi hominum communi conſenſu v.g. in

Colligitur etiã Samaelem etſi Dæmonem, attamen Angelum eſſe, ac Diuinæ iuſtitiæ miniſtrum, ideoque à Iudæis Angelos miniſterij tam malos, quàm bonos Angelos appellare.

Collige Tertiò, hanc Angelorum bonorum, vel malorum cuſtodiam, ſeù præfecturam ſuper horas diei, & noctis, ſeù etiam ſuper Planetas eſſe merum figmentum Cabaliſticum. Nam quòd non eſt à parte rei non poteſt habere Angelum Cuſtodem, ſed horæ tàm diei quàm noctis non ſunt à parte rei, ergo. Prima propoſitio, quàm maiorem vocant, eſt certa, quia ad hoc Angelus cuſtos datur, vt res cuſtodiatur, & ad ſuum finem dirigatur; quod autem non eſt, cuſtodiri non poteſt. Quòd autem horę non ſint à parte rei patet; quia partes ſunt Temporis. Tempus autem minimam habet entitatem, cùm exiſtere non poſſit ſecundùm ſe totum actu, nam, numerum motus eſſe ſecundùm prius, & poſterius docent Philoſophi, cum Ariſtotele 4. Phyſicorum tex. 101. & quam-

quæ quidem partes, horæ inæquales, temporales, & Planetariæ ab eis appellantur, has Planetis attribuunt, hoc ordine & modo. Vt prima hora cuiuſcunque diei attribuatur Planetæ diem denominanti, ſecunda Planetæ ſuccedenti huic ſecundùm ſeriem Planetarum. Vt v. g. Prima hora diei Dominici ſit Solis, ſecunda Veneris, tertia Mercurij, quarta Lunæ, &c. & ſic procedendo vſque ad duodecimam horam, quæ erit Saturni, & conſequenter prima noctis hora diei Dominici, erit Iouis, ſecunda Martis, tertia Solis, &c. vſque ad duodecimam noctis horam, quæ erit Mercurij.

Item, diei Lunæ prima hora erit Lunæ, ſecunda Saturni, tertia Iouis, &c. & prima noctis erit Veneris, ſecunda Mercurij, tertia Lunæ, &c. & ſic procedendo per ordinem vſque ad diem Sabbathi. Cùm autem veſpera Sabbathi ſit duodecima hora diei Veneris incidet in Iouem, & prima hora noctis Veneris (quæ apud Hebræos vocatur prima hora noctis Sabbathi, nam ab occaſu Solis incipiunt diem naturalem) incidet in Martem, vt manifeſtum eſt ex ſubiecta Tabella.

paulò ante in Rituali de Sabbatho. *In Toſaphòth, ita iſta explicantur: Quòd Angelus bonus, & Angelus malus ſint Cuſtodes duarum ſtellarum ex ſeptem Planetis, his duabus dictionibus incluſis per compendium* שצ׳ם חנ׳כ׳ל. *Per* ש׳ *notatur* שבתי *Sciabbathài Saturnus, per* צ׳. צדק *Tzèdek Iuppiter, per* מ׳. מאדים *Maadim Mars, per* ח׳. חמה *Chamà Sol, per* נ׳. נוגה *Nògha Venus, per* כ׳. ככב *Cochàu Mercurius, & per* ל׳. לבנה *Leuanà Luna. Nam Iuppiter inſeruit horæ poſtremæ veſperis Sabbathi, cuius Angelus cuſtos eſt* צדקיאל *Tzadkièl, & hic eſt Planeta bonus. At Mars inſeruit horæ primæ noctis Sabbathi, cuius Angelus cuſtos eſt* סמאל *Samaèl, & iſte eſt Angelus malus. Et accidit, vtroſque ſimul inuicem ſibi occurrere. Alter ingreditur dum Sabbathum ingreditur, & alter exit, & ambo deducunt hominem domum ſuam.* Hactenus ex *Machazor*. Ex quo licet colligere, Hebræos feſtum Sabbathi auſpicari Dęmonis ingreſſu, cum ei attribuant primam horam feſtiuitatis. Hoc de Angelo horis præfecto commentum, videtur deſumptum ex ſtramineo Aſtrologiæ iudiciariæ fulcro. Diuidunt enim Aſtrologi diem, ac noctem artificialem in duodecim partes æquales,

8	אייר	*Ijàr*	*Aprili,*
9	סיון	*Siuàn*	*Maio,*
10	תמוז	*Tamùz*	*Iunio,*
11	אב	*Ab*	*Iulio,*
12	אלול	*Elùl*	*Auguſto,*

בעל כרחו ; ואם לאו מלאך רע אומר יהי שתהא לשבת אחרת כך ומלאך טוב ענה אמן בעל כרחו כאשר כתבנו לעיל בהלכות שבת ופרשו בתוספות מלאך טוב ומלאך רע על שני כככים לפי סדר שצ״ם חנכ״ל שמול צ״רק משמש בשעה אחרונה של ערב שבת ומלאך שלו צדקיאל שמו והו מול טוב, ומאדים משמש בשעה ראשונה של ליל שבת ומלאכו סמאל והו מלאך רע ; ונמצא ששניהם פוגעים זה בזה, זה נכנס כתכנס שבת וזה יוצא ושניהם מלוים לו לאדם עד ביתו ;

Quando homo (ex Synagoga veſpere Sabbathi) *reuertitur in domum ſuam, neceſſe eſt Vt inueniat ibi lucernas accenſas & menſam paratam, Vt dicitur* (Cod. *Sciabbath*, cap. 16. *Col Chituè hakòdeſc*, pagina 119. b. paulò poſt princ.) תניא *Eſt Traditio in Baraiethà. R. Ioſe Ben R. Iuda dicit, Duo Angeli miniſterij deducunt hominem Veſpere Sabbathi è Synagoga domum ſuam, alter bonus, alter malus; quando autem domum perueniunt, & inueniunt lucernam accenſam, menſam paratam, lectum ſtratum & mundum, Angelus bonus dicit: Faxit* (Deus) *Vt ſequenti Sabbatho ita fiant; & Angelus malus cogitur reſpondere, Amen; Sin Verò contrarium inueniant, Angelus malus dicit: Vtinam & ſic accidat etiam futuro Sabbatho; & Angelus bonus, Velit nolit, cogitur reſpondere, Amen.* Hæc inuenies etiam pau-

צפניאל	*Tzaphniel*
אמריאל	*Amariel*
פניאל	*Paniel*
ברקיאל	*Barakiel.*

non aſſignatur Præſes Angelus ab Auctore libri כל בו *Col-bò*, à quo excerpſimus hæc nomina ex formula rigidiſſimi Anathematis, quam nimis prolixam inuenies ad num קל״ט 139. vel ad fol. 144. vt notatur in Animaduerſionibus in *Pirkè* R. Eliezer G. H. Vorſtij pag. 226. editionis Lugdun. Batau. apud Io: Maire 1644. in 4. at quotquot ad manus meas libri *Col-bò* peruenerunt editiones, nunquam in eis vidi folia arithmeticis notis, aut numericis Alphabeti elementis numerata.

Præterea, De Angelis horarum cuſtodibus (de Præſidibus Hebdomadarum & dierum, ne nimium in longũ protrahatur diſſertatio, exempla exhibere conſultò relinquimus) teſtimonium habemus ex *Machazor* Italico impreſſionis Bononienſis in fol. p. p. סדר ענין שבת *De Sabbatho* Comment. ſuper Precẽ incipientem במה מדליקין *Bamè madlikin*, vbi ita legitur in principio paginæ numero non notatæ.

וכשיבא אדם לביתו צריך שימצא נרות דולקות ושלחן ערוך כראיתא בפרק כתבי הקדש ; תניא ר׳ יוסי בן רבי יהודה אומר שני מלאכי השרת מלוין לו לאדם בערב שבת מבית הכנסת לביתו אחד טוב ואחד רע וכשבא לביתו ומצא נר דלוק ושלחן ערוך ומטתו מוצעת מלאך טוב אומר יהי רצון שיהא לשבת אחרת כן ומלאך רע עונה אמן

bilis in hoc mundo habeat Angelicam poteſtatem ſibi præpoſitam, vt dicit Diuus Auguſtinus lib. 83. quæſtionum quæſt. 79. in princ.

Hebræi idem ſentiunt, & vnicuique rerum creatarum ſpeciei (cùm valde luxurientur in effingendis Angelorum vocabulis) proprijs nominibus eos appellare exiſtimant effictis vocibus ad lubitum, addito pronomine שר *Sar Princeps*. Hinc שר הים *Sar haijàm Princeps maris*, שר הארץ *Sar haaretz Princeps terræ &c.* Sic rebus quæ tantùm eſſe habent, vt ſunt lapides & alia inſenſibilia, Principem conſtituunt ſub nomine שר הדומם *Sar haddomèm Princeps ſilentij*, id eſt *rei inſenſibilis*.

Item viuentibus, quæ vita fruuntur, vt plantæ, שר הצומחים *Sar hatzomechim Princeps Vegetabilium*.

Animalibus quoque, quæ ſenſibilia ſunt שר בעלי חיים *Sar baalè chaiim Princeps animalium*.

Etiam Menſibus, hebdomadibus, diebus, & horis ſuum Angelum cuſtodem, & præſidem præficiunt, vt primo Menſi noſtro Septembri ex parte reſpondenti -

a. 2. ſic elementis præſidere Angelos ſecũdùm hanc doctrinã volunt Theologi, quod notat idem Hieronymus ad illud Apoſtoli ad Galat. cap. 4. *Ita & nos cùm eſſemus paruuli, ſub elementis huius mundi eramus ſeruientes*. lib. 2. *Elementa mundi* (inquit) *eoſdem, quos ſupra tutores & actores dixerat, appellauit: quòd ſub ipſis primùm præſidibus conſtituit, quia necdum Dei filij capere ad nos poteramus aduentum, erudiebamur in mundo. Nonnulli eos eſſe Angelos arbitrantur, qui quatuor mundi elementis præſideant; terræ videlicet, aquæ, igni, & aëri, & neceſſe eſſe vt priuſquàm quis credat in Chriſto, illis arbitris gubernetur*. Et Comment. in cap. 12. Eccleſ. Angelos huic mundo præſidere dicit. Sicut & D. Damaſ. lib. 2. c. 4. in princip. ait, quòd *Diabolus erat ex ijs Angelicis virtutibus, quæ præerant terreſtri ordini*. Ex ſententia igitur Sanctorum Patrum, & cum vniuerſa Theologorum Schola, omnia rerum genera, & ſpecies creaturarum habere proprios Angelos Cuſtodes dicendum eſt. Cùm *vnaquæque res viſi-*

1	תשרי	*Tiſerì*	*Septembri*,	צוריאל	*Tzuriel*
2	מרחשון	*Marcheſcuàn*	*Octobri*,	בזכריאל	*Bazachariel*
3	כסלו	*Chiſlèu*	*Nouembri*,	אדומאל	*Adumael*
4	טבת	*Teuèt*	*Decembri*,	ענאל	*Anael*
5	שבט	*Sceuàt*	*Ianuario*,	גבריאל	*Gabriel*
6	אדר	*Adàr*	*Februario*;	רומיאל	*Romiel*
7	ניסן	*Niſan*	*Martio*,	אוריאל	*Vriel*

אייר

cierum, remouendo cauſas, quæ eis nocere poſſunt, & promouendo bonum, quod eas iuuare poteſt, hoc præſtant Angeli cuſtodia ſua cum brutis, viuentibus, lapidibus, & elementis. Quocirca ait S. Hieronym. in Habac. cap. 1. lib. 1. *Sicut igitur in hominibus etiam per ſingulos Dei currit prouidentia, ſic in cæteris animalibus generalem quidem diſpoſitionem & ordinem, curſumque rerum intelligere poſſumus. Verbi gratia: quomodo naſcatur piſcium multitudo, & viuat in aquis: quomodo reptilia & quadrupedia oriantur in terra, & quibus alantur cibis. Cæterum abſurdum eſt ad hoc Dei deducere maieſtatem, vt ſciat per momenta ſingula quot naſcantur culices, quotue moriantur: quæ cimicum & pulicum, & muſcarum ſit in terra multitudo: quanti piſces in aqua natent, & quæ de minoribus maiorum prædæ cedere debeant.* Ex quibus verbis clara videtur eſſe ſententia S. Hieronymi, in rebus, quæ quotidie tranſeunt, etiam eſſe Diuinam prouidentiam in quantum ordinat ipſas ad res perpetuas, quę ſunt genera & ſpecies; ſi igitur Diuina prouidentia ex verbis D. Hieron. in ſingulos homines currit, & in cęteris animalibus generalis quidem diſpoſitio & ordo ex eadem Diuina prouidentia procedit, manifeſtum eſt, quòd ſicut ſingulis hominibus ſinguli Angeli deputantur ad cuſtodiam, ita ſingulis ſpeciebus ſinguli Angeli deputati erunt; quia, vt ſupra dictum eſt, Angelorum cuſtodia, eſt quædam executio Diuinæ prouidentiæ ex D. Th. p. p. q. 113. a.

Diuina autem prouidentia aliter ſe habet erga ea, quæ perpetuò manent, ac erga corruptibilia, & quæ tranſeunt. Principaliter igitur eſt circa illa, quę perperuò manent. At genera & ſpecies perpetuò manent, ergo, cùm ſingulis hominibus, qui perpetuò manent quoad animam, & poſt reſurrectionẽ manebunt etiam quoad corpus, aſſignetur Angelus Cuſtos, ita aſſignatur etiam omnibus generibus & ſpeciebus rerum corruptibiliũ.

Probatur ſecundò, Quia poteſtas particularis regitur & gubernatur à poteſtate Vniuerſali, vt poteſtas Gubernatoris Vrbis regitur à poteſtate Principis, ſed Virtus cuiuſlibet rei corporeę eſt magis particularis, quàm ſit virtus ſpiritualis ſubſtantiæ, ergo illa regi debet ab iſta, ſed qui regit & gubernat dicitur habere cuſtodiam rei gubernatæ, ergo ſpiritualis ſubſtantia, qui eſt Angelus, habebit cuſtodiam virtutis rei corporeæ, vti ſunt genera & ſpecies: Hinc legitur in Apocal cap. 16. ver. 5. *Et audiui Angelum aquarum dicentem: Iuſtus es Domine &c.* Vbi per *Angelum aquarum* communiter intelligunt Doctores Angelos præfectos & præſides creaturis omnibus, elementis, beſtijs quoque (vt ait Origenes in hom. 13. ſuper cap. 22. Numer.) & animalium natiuitati; & virgultorum, & plantationum, & cęterarum rerum incrementis. Nam circa iſta, quæ tranſeunt, Diuina prouidentia etiam eſt (inquit D. Thom. loco citato) in quantum ordinat ipſa ad res perpetuas ad conſeruationem ſcilicet ſpe-

Raphaele ſi quis perſiſteret in ſententia, eos ex ſuprema Hierarchia Angelos eſſe.

Quæres tertiò. Cùm enim ſupra dictum ſit in tertia Hierarchia contineri Principatus, Archangelos, & Angelos, quibus cura committitur Regnorum, Prouinciarum, Nationum, Principum, & particularium perſonarum; quæritur igitur, Num etiam animalia bruta, & res inſenſibiles, id eſt lapides, & elementa, atq; etiam vegetabilia habeant proprios Angelos ad ſui cuſtodiam deſtinatos?

Reſp. D. Hieronymus lib. 1. in Habacuc cap. 1. negare videtur, Brutis animantibus Cuſtodem Angelum eſſe aſſignatum, librumque quendam Apocryphum, qui hoc aſſerebat, his verbis condemnat: *Non ſimus tam fatui adulatores Dei, vt dum potentiam eius etiam ad ima detrahimus, in noſipſos iniurioſi ſimus: eandem rationabilium quàm irrationabilium prouidentiam eſſe dicentes: ex quo liber ille apocryphus ſtultitiæ condemnandus eſt, in quo ſcriptum eſt, quendam Angelum nomine Tyri præeſſe reptilibus: & in hanc ſimilitudinem piſcibus quoque, & arboribus, & beſtijs vniuerſis proprios in cuſtodiam Angelos aſſignatos.* D. autem Thomas p. p. q. 113. a. 2. probabiliter cenſet ex Diui Gregorij homil. 34. in Euang. cuilibet rerum corruptibilium generi diuerſos Angelorum Ordines ad cuſtodiam deputari. Probat Angelicus Doctor. Quia Angelorum cuſtodia eſt quædam executio Diuinæ prouidentiæ;

 Di-

Deo, &c. Lucæ 2. 13. quæ ſecundùm Chryſoſtomum in Pſal. 8. fuit multitudo Chororum Cherubim, & Seraphim. Diximus miſſione viſibili & immediata, quia miſſione inuiſibili qua Angeli ſupremæ Hierarchiæ inferioris Hierarchiæ Angelos illuminant, cuius illuminationis virtute munia ſibi commiſſa exterius exequuntur, hoc modo mitti ſupremos Angelos, v. g. Cherubim atque Seraphim poſſumus dicere; ſed hæc miſſio erit interna, inuiſibilis, & mediata, quia exercetur mediante Angelo inferioris Hierarchiæ & Ordinis. Hinc patet quomodo intelligendus ſit Apoſtolus, quando dicit ad Hebr. 1. 14. *Omnes Angeli ſunt adminiſtratorij Spiritus in miniſterium miſſi propter eos, qui hæreditatem capiunt ſalutis.* Omnes ſiquidem ſunt adminiſtratorij Spiritus interna, vel externa miſſione ſeù inuiſibili, vel viſibili, & immediata vel mediata, vt explicat D. Thom. p. p. q. 112. a 2. ad prim *Sic quia ſuperiores Angeli communicant propria dona à quibus denominantur* (inquit D. Thom. ibid. ad ſecundum) *mediantibus inferioribus Angelis; ſic igitur vnus de Seraphim dictus eſt purgaſſe incendio labia Prophetæ* Iſai. 6. 6. *non quia hoc ipſe immediatè fecerit, ſed quia inferior Angelus virtute eius hoc fecit. Sicut Papa dicitur abſoluere aliquem, etiamſi per alium, officium abſolutionis impendat.* Ita D. Thomas. Eodem modo dicendum eſt de Cherubino ante portam Paradiſi Terreſtris collocato; itemque de Michaele, Gabriele, &

cetur. Interim, ex hac triplici Hierarchia, & nouem Angelorum Ordinibus, facilè colligi poteſt, Angelorum, alios eſſe Aſſiſtentes, & alios Miniſtrantes; Aſſiſtentes ſunt illi, qui immediatè à Deo illuminationem recipiunt; Miniſtrantes ſunt, qui ad mundi regimen, & gubernationem deputantur. Cùm enim ſoli Angeli ſupremæ Hierarchiæ immediatè illuminentur à Deo, illi ſoli dicuntur aſſiſtere Deo; cæteri aliarum Hierarchiarum, miniſtrantes Angeli nominantur. Itaque tam illi, quàm iſti ſunt ferè infiniti; nam ex Daniele 7. 10. habetur -

אלף אלפים ישמשונה ורבו רבון קדמוהי יקומון׃

Mille millium miniſtrabant ei, & myrias myriadum coram eo ſtabant.

Colligitur etiam quòd aſſiſtentes Angeli nunquam immediatè ad miniſteria exteriora exercenda mittuntur, ita S. Gregorius homil. 34. in Euang. *Qui aſſiſtunt* (inquit) *ſic contemplatione intima perfruuntur, vt ad explenda foris opera minimè mittantur.* Hinc ſequitur, Angelos ſupremæ Hierarchiæ, & Ordinis Dominationum, nunquam mitti ad opera foris explenda, ad ſalutem hominum pertinentia, miſſione viſibili & immediata, ſed hæc officia ad Angelos inferiorum Ordinum ſpectant. Non tamen negandum eſt, ex Ordine ſupremæ Hierarchiæ Angelos miſſos ad miniſtrandum Chriſto Domino, ſicut in Natiuitate eius *facta eſt cum Angelo multitudo militiæ cæleſtis canentium, & dicentium, Gloria in excelſis Deo,*

fabulæ ſunt Talmudiſtarum, dicitur autem Hiram non in Paradiſo Dei fuiſſe, ſed in delicijs Paradiſi, & hoc propter amicitiam & conſuetudinem, quam cum Salomone habebat, ſuppeditans ædificationi Templi ligna cedrina, & abiegna, & aurum iuxta omne quod opus habuerat, vt legitur 1. Reg. 9. 11. & 2. Paralip. 8. Tunc ſiquidem, erat ſignaculum ſimilitudinis, hoc eſt expreſſa ſimilitudo Dei, in ſapientia, pulchritudine, gloria, & opibus, ſicut fuerat Rex Salomon. Propter ſapientiam vocatur כרב *Cherùb*. Excellebat pulchritudine, quia omnis lapis pretioſus erat operimentum eius, gloria & opibus decorabatur. Sed poſtquam eleuatum eſt cor eius, & multitudine iniquitatum polluit animam ſuam, eiectus eſt à facie Dei, à Regno expulſus, & regia maieſtate priuatus, in terram lapſus, in puluerem redactus eſt, & quaſi cinis ab hominibus & infima plebe conculcabatur. Hęc, & ſi ad literam de Rege Tyri intelligantur, figuratè tamen ac parabolicè de Diabolo intelligenda ſunt, qui ſignaculum ſimilitudinis, id eſt perfecta ſimilitudo Dei, cùm eſſet ornatus omni lapide pretioſo, ſcientia nempè, cæteriſque gratiæ ornamentis, maiora affectans, puta Diuinitatem, dicebat, vt ſcriptum eſt apud Iſaiam cap. 14. de Rege Babylonis *Supèr ſydera cæli aſcendam, & ero ſimilis Altiſſimo*, vnde præcipitatus de ſolio meruit audire: *Quomodo cecidit Lucifer, qui mane oriebatur?* Sed de Lucifero in ſequenti diſſertatione di-

בערן גן־אלהים הייות כל אבן יקרה מסבתך אדם פטרה ויחלם תרשיש שהם וישפה ספיר נפך וברקת וגו׳ ׃

In Paradiſo Dei fuiſti; Omnis lapis pretioſus operimentum tuum, Sardius, Topazius, & Iaſpis, Chryſolitus, Onyx, & Beryllus, Saphyrus, Carbunculus, & Smaragdus, &c. Ecce nouem dixit nomina lapidum (ſubiungit Magnus Gregorius Homil. 34. in Euangel.) *quia profectò nouem ſunt Ordines Angelorum.* Scio quidem hæc ad literam intelligi de Rege Tyri; at aliqui SS. Patres cum Ambroſio lib. *De Paradiſo* cap. 2. Hieron. in c. 28. Ezech. Theodoreto, & Auguſtino lib. 11. de Geneſi ad literam c. 25. intelligunt de Lucifero, ſed ſecundùm literam non ita craſsè intelligendum eſt, vt Rex Tyri adhuc viuens in Paradiſum ingreſſus ſit, quemadmodum volunt Rabbini apud *Ialkùt* ſect. *Bereſcìth* n. 42. ex *Maſsèchet* דרך ארץ vbi legitur -

תשעה נכנסו בחייהם לג״ע ואלו הם חנוך ומשיח ואליהו ואליעזר עבד אברהם ועבד מלך הכושי וחירם מלך צר ויעבץ בנו של רבי יהודה הנשיא וסרח בת אשר ובתיה בת פרעה וי״א הוצא חירם והכנס תחתיו ריב״ל ׃

Nouem (perſonæ) *dum viuerent ingreſſæ ſunt in Paradiſum, nempè Enoch, Meſſias, Elias, & Eliezer ſeruus Abrahami; Item Abdemelech ſeruus Regis Aethiops, Hiram Rex Tyri, & Ioauatz filius R. Iudæ Principis, Sarach filia Aſſer, & Bathiah filia Pharaonis. Aliqui dicunt, quòd Hiram indè poſtea egreſſus, in eius locum ſuffectus ſit R. Iehoſciuà Ben Leui.* Hęc enim fa-

no vſui appropriatus ſit, hominique creando inſeruire debuerat, aptè carnis, & ſanguinis ignis, ſeù humanus appellatur; incongruè tamen ab aliquibus ſignificari hominis æſtum impurũ ſeù venereũ; & vbinam ſubiectorũ ignea hęc qualitas aſſeruabatur, cùm homo adhuc creatus non eſſet?

Cætera, quæ in hoc capitulo ſeriò pertractantur, omnia ad סוד המרכבה *Myſterium Marcheuà Currus* ſpectant, per quæ Cabaliſtæ intelligi volunt abſtruſiſſimum de Deo Theologicum commentum ex capite 1. Ezechielis hauſtum. Sed non vndique in Sacræ Scripturæ limpidiſſimo fonte pura hauritur aqua. Non tamen omninò eſt damnanda doctrina de quatuor Claſſibus Angelorum, cùm & D. Dionyſius cap. 8. Cęleſtis Hierarch. ad tres Claſſes ſeù Hierarchias illas reducat. Neque nugæ, aut vana figmenta ſunt (vt minùs piè Guil. Henric. Vorſtius in animaduerſ. ad hunc locum R. Eliezaris aſſerit) Ordines Angelorum ſtatuere, cùm Diuus Paulus quatuor Angelorum Ordinum nomina ad Epheſios cap. 1. c. numeret; *Supra omnem Principatum* (inquiens) *& Poteſtatem, & Virtutem, & Dominationem*; & ad Coloſſ. 1. *Siuè Throni, ſiuè Poteſtates &c.* quibus ſi addantur Cherubim atque Seraphim, Angeli quoq; & Archangeli, quorum frequens mentio fit in Scripturis, liquet profectò nouem eſſe Ordines Angelorum, ad quos alludit Ezech. 28. 13. dum de Angelo qui priùs eſt conditus, & à proprijs ſedibus deiectus eſt, ait -

more & commotione. Et ex commotione vultus ipſorum fluuius ignis promanat, & egreditur coram eo; iuxta illud: Fluuius ignis profluebat & egrediebatur à facie eius, Dan. 7. 10. *Duo Seraphim aſtant vnus à dextra Dei ſancti benedicti, & alter à ſiniſtra eius. Sex alæ, ſex alæ erant vnicuique, duabus operiebant facies ſuas, ne aſpicerent facies Diuinæ maieſtatis, & duabus tegebant pedes ſuos ne viderent Diuinitatem cùm obliuiſceretur ſtationis pes Vituli, & duabus volabant, & pauidi erant, & ſanctificabant nomen ſuum magnum; iſte reſpondet, & alter clamat, & dicunt, Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus exercituum, plena eſt omnis terra gloria eius*, Iſai. 6. 3. *Et animalia ſtant apud gloriam eius, & neſciunt locum gloriæ ipſius. Reſpondent & dicunt, In omni loco vbi eſt gloria eius, Benedicta gloria Domini de loco ſuo.* Ezech. 3. 12. *Et Iſrael gens vna eſt in terra qui vniunt nomen eius iugiter in omni die reſpondent & dicunt: Audi Iſrael, Dominus Deus noſter Dominus vnus eſt*, Deuter. 6. 4. *Et ipſe reſpondet populo ſuo Iſraeli; ego Dominus Deus veſter, qui libero vos ab omni anguſtia.* Hactenus R. Eliezer.

Multa ſunt in hoc capite, quæ merè Rabbinicam, aut Cabalicam vanitatem redolent, vt de creatione Angelorum ſecundo die, quos ſimul cum cælo & terra conditos eſſe ſupra demonſtrauimus. Et de igne humano quem אשו של בשר ודם *Ignem carnis & ſanguinis* vocat, & non ineptè putant aliqui ignem hunc noſtrum, quo vtimur ſignificari, quòd cùm humano

riæ ſuæ eſt ſicut lapis Sapphiri, & tanquam ignis lambens per circuitum ſolij ſui; Iuſtitia & iudicium eſt baſis ſolij eius. Septem nubes gloriæ circumdant eum, & rota orbis & Cherub, & animal dant coram eo laudem. Et ſimilitudo ſolij eius ſicut color Sapphiri, quatuor pedum, & quatuor animalium ſanctorum fixorum ſuper quemlibet pedem quatuor facies vni, & quatuor alæ vni ex eis, ſicut dicitur: Et quatuor facies vni, & quatuor alæ vnicuique eis, Ezech. 1. 6. *Et ecce iſti Cherubim. Quandò autem ipſe loquitur verſus Orientem, loquitur inter duos Cherubim facie hominis. Quando autem loquitur verſus Meridiem, loquitur inter duos Cherubim facie Leonis. Et cùm ipſe loquitur verſus Occidentem, loquitur inter duos Cherubim facie Bouis. Cùm autem ipſe loquitur verſus Septentrionem, loquitur inter duos Cherubim facie Aquilæ. E regione rotarum & orbis Currus. Quando autem ipſe ſedet, ſedet ſuper ſolium excelſum & eleuatum, quando autem reſpicit ſuper terram currus eius ſuper rotis, & voce clamoris orbium currus, fulgura, & tonitrua egrediuntur per mundum; quando autem eſt in cælis equitat ſuper nubem leuem, ſicut dicitur: Et equitauit ſuper Cherub &c.* 2. Samuel. 22. 11. *Cùm verò feſtinat, apparet ſuper alas ſpiritus, iuxta illud: Et equitauit ſuper Cherub, & volauit, volauitque ſuper alas ſpiritus.* Pſal. 19. 11. *Animalia autem ſtant apud ſolium gloriæ ſuæ, ſed non agnoſcunt locum gloriæ illius; Animalia itaque ſtant cum timore & terrore, tre-*

הגדול זה עונה וזה קורא ואומרים קדוש ק׳ ישבחך והחיות עומדות אצל כבודו ואינן יודעות מקום כבודו עונות ואומרות בכל מקום שכבודו שם ברוך כבוד יהוה ממ״ וישראל גוי אחד בארץ שהם מיחדים שמו תמיד בכל יום עונים ואומרים שמע ישראל יהוה אלהנו יהוה אחד והוא משיב לעמו ישראל אני יהוה אלהיכם המציל אתכם מכל צרה :

Secundo die creauit (Deus) *ſanctus benedictus firmamentum & Angelos; Item ignem humanum, & ignem gehennæ; & nonne cæli & terra creata ſunt die primo, ſicut dictum eſt, In principio creauit Deus cælos & terram?* Gen. 1. 1. *Quomodo iſtud firmamentum creatum eſt die ſecundo? R. Eliezer dicit* (intelligitur) *de firmamento quod eſt ſuper caput quatuor animalium ſicut dicitur; & ſimilitudo ſuper capita animalis* (erat inſtar כ) *firmamenti ſicut color cryſtalli terribilis* Ezechiel. 1. 22. *Et quid ſibi vult, ſicut color cryſtalli terribilis?* (Quia erat) *tamquam lapides pretioſi, & margaritæ, & lucebat ſuper omnes cælos, ſicut lucerna* (lucens) *in domo; & ſicut Sol lucet in fortitudine ſua, in meridie. Sicut dicitur; Et lux cum eo manet.* Dan. 9. 22. *Et ſicut Iuſti in futuro ſeculo fulgebunt, iuxta illud; Et intelligentes fulgebunt ſicut ſplendor firmamenti.* Dan. 12, 3. *Et niſi iſtud firmamentum eſſet, mundus abſorberetur ab aquis, quæ ſunt ſuper ipſum, & ab aquis, quæ ſunt infra ipſum; nã ipſum diuidit inter aquas & aquas, ſicut dicitur; Et dixit Dominus, ſit firmamentum in medio aquarum, & ſit diuiſio inter aquas & aquas* Gen. 1. 6. (ſcilicet) *ſuperiores, & aquas inferio-*

res. Angeli qui creati ſunt die ſecundo, quando emittuntur verbo eius fiunt ſpiritus, & quando adminiſtrant coram Deo fiunt ignis, iuxta illud: Qui facit Angelos ſuos Spiritus, & miniſtros ſuos ignem flammantem, Pſ. 104. *Quatuor Claſſes Angelorum miniſtrantium laudant coram* (Deo) *ſancto benedicto.*

Prima Claſſis Michaelis (ſtat) *à dextris* (Dei.)

Secunda Claſſis (eſt) *Gabrielis, à ſiniſtris eius.*

Tertia Claſſis (eſt) *Vrielis coram eo.*

Quarta Claſſis (eſt) *Raphaelis* (ſtat) *à tergo eius. Et Diuina maieſtas ſancti benedicti* (ſtat) *in medio. Et ipſe ſedet ſuper ſolium excelſum & eleuatum. Solium autem eius eſt elatum & ſuſpenſum deſuper in aëre: Viſiones verò gloriæ eius* (ſunt) *ſicut color* חשמל *Chaſmàl, prunæ ſummæ ignitæ, vel electri, vt dicitur: Et vidi tanquam colorem Chaſmàl*, Ezech. 1. 27. *Et corona impoſita eſt capiti eius, & diadema* שם המפורש *Scem hammephoràſc nominis explanati* (quadriliteri) *ſuper frontem eius, & oculi eius decurrunt per vniuerſam terram. Sagittæ eius* (ſunt) *ignis, & ſagittæ eius* (ſunt etiam) *grando. In dextera eius* (eſt) *vita, & in ſiniſtra eius eſt mors, & ſceptrum ignis in manu eius. Velum eſt expanſum coram eo, & ſeptem Angeli, qui in principio creati ſunt, miniſtrant ante eum intra velum, & iſtud vocatur* פרגוד *PARGVD CORTINA. Et ſcabellum pedum eius eſt ſicut ignis & grando, & ſub ſolio glo-*

riæ

vniuerſaliuni rerum agendarum diſpoſitionem.

Sub prima & ſuprema Hierarchia -

שאננים *Sciananìm Pacatiſſimi*, ſint *Throni*.

כרובים *Cheruuim Cherubini*. Et -

שרפים *Seraphìm Seraphini*.

R. Eliezer in ſuis *Perakim* פרק ד׳ cap. 4. alio modo de Angelorum Ordinibus diſſerit, illud hic apponere & latinè vertere non pigebit; idque eò magis, quia eadem opera, & Iudæorum de Angelorum opinione clariorem habebimus notitiam, & Throni ipſius Dei ab Angelis conſtipati delineatam formam ſecundùm Eliezaris mentem intueri licebit. Illius verba ſunt -

בשני ברא הקב״ה את הרקיע והמלאכים ואשו של בשר ודם ואשו של גהינם והלא השמים והארץ נבראו ביום ראשון שנאמר בראשית ברא אלהי׳ את השמים ואת הארץ ואי זה רקיע ברא ביום שני רבי אליעזר אומר רקיע שעל ראשי החיות שנאמר ודמות על ראשי החיות רקיע בעין הקרח הנורא׃ ומה בעין הקרח הנורא כאבנים טובות ומרגליות והוא מאיר על כל השמים כנר שהוא בבית׃ וכשמש שהוא מאיר בגבורתו בצהרים שנאמר ונהורא עמיה שרא׃ וכמותן הצדיקי׳ עתידין לתאיר לעתיד לבא שנאמר והמשכילי׳ יזהירו כזהר הרקיע ואלולי הרקיע ההוא היה העולם נבלע מן המים של מעלה ממנו ולמטה. ממנו מים והוא מבדיל בין מים למים שנ׳ ויאמר יהוה יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל בין מים למי׳ בין מים העליוני׳ למים התחתוני׳ המלאכים שנבראו ביום שני כשהן נשלחין בדברו נעשין רוחות וכשהן משרתים לפניו נעשין של אש שנאמר עושה מלאכיו רוחות משרתיו אש לוהט׳׃

ארבע כתות של מלאכי השרת מקלסין לפני הקב״ה׃ מחנה ראשונה מיכאל מימינו׃ מחנה שניה של גבריאל על שמאלו׃ מחנה שלישית של אוריאל מלפניו׃ מחנה רביעית של רפאל מלאחריו ושכינתו של הקב״ה באמצע׃ והוא יושב על כסא רם ונשא וכסאו גבוה ותלוי למעלה באויר ומראות כבודו כעין החשמל שנא׳ וארא כעין חשמל׃ ועטרה נתונה בראשו וכתר שם המפורש על מצחו ועיניו משוטטות בכל הארץ׃ חציו אש וחציו ברד מימינו חיי׳ ומשמאלו מות׃ ושבט של אש בידו׃ ופרוכת פרושה לפניו׃ ושבעה מלאכים שנבראו מתחילה משרתים לפניו לפני׳ מן הפרוכת והוא הנקרא פרגוד והדום רגליו כאש וברד ותחת כסא כבודו כאבן ספיר וכאש מתלקחת סביבות לכסאו׃ צדק ומשפט מכון כסאו׃ שבעה ענני כבוד סובבים אותו ואופן הגלגל וכרוב והחיה נותנין לפניו שבח׃ ודמות כסאו כעין ספיר של ארבע רגלים׃ וארבע חיות הקדש קבועות על כל רגל ורגל ארבעה פנים לאחד וארבע כנפים לאחת מהן שנא׳ וארבעה פנים והם הן הכרובים כשהוא מדבר פני המזרח מדבר מבין שני הכרובי׳ פני אדם׃ וכשהוא מדבר פני הדרום מדבר מבין שני הכרובים פני אריה׃ וכשהוא מדבר פני המערב מדבר מבין שני הכרובים פני שור׃ וכשהוא מדבר פני הצפון מדבר מבין שני הכרובי׳ פני נשר ולעומתם האופני׳ וגלגלי מרכבה וכשהוא יושב על כסא רם ונשא וכשהוא משקיף על הארץ מרכבותיו על האופנים ומקול זעקת גלגלי המרכבה ברקים ורעמים יוצאין לעולם כשהוא בשמים רוכב על עב קל שנאמר וירכב על וגומ׳ וכשהוא ממהר רואה על כנפי רוח שנאמר וירכב על כרוב ויעוף וידא על כנפי רוח׃ והחיות עומדות אצל כסא כבודו ואין יודעות מקום כבודו והחיות עומדות ביראה ובאימה ברתת וכזיע ומזיעת פניהם נהר של אש מושך ויוצא לפניו שנ׳ נהר דינור נגיד ונפיק מן קדמוהי׃ שנים שרפים עומדים אחד מימינו של הקב״ה ואחד משמאלו׃ שש כנפים שש כנפים לכל אחד ואחד בשתים יכסה פניו שלא יביטו פני השכינה ושנים מכסים רגליהם שלא יראו פני שכינה כדי לשכח עמידת רגל עגל ובשתים מעופפים ומעריצים ומקדישים את שמו הגדול.

Ad tertiam Hierarchiam ſpectant *Principatus*, *Archangeli*, *Angeli*. Hi Diuinę prouidentiæ ordinem executioni demandant. *Principatus*, Imperium, Regna, Prouincias, Nationes gubernant. *Archangeli*, publicarum perſonarum curas gerunt, vti Pontificum, Regum. *Angeli*, particulares perſonas cuſtodiunt. Quàm congrua ſit harum trium Hierarchiarum, & nouem Ordinum diſpoſitio oſtendunt Theologi in Tractatu de Angelis, hi videndi; noſtrum non eſt hoc in loco de his prolixiùs agere. Vnum tantùm addemus, quòd X. Chori Angelorum ab Hebræis aſſignati ad noſtras Hierarchias, & Ordines reuocari poterunt hoc modo. Vt *ſub infima Hierarchia* collocentur

אישים *Iſcìm Viri*, & iſti ſint *Angeli*.

מלאכים *Malachìm Nuncij*, ſint *Archangeli*. Et

בני אלהים *Benè Elohìm*, *Filij Dei*, ſint *Principatus*.

Sub ſecunda Hierarchia.

אראלים *Erelìm Præualidi* ſint *Poteſtates*

אופנים וחיות הקודש *Ophanìm veChaiòth hakòdeſc*, *Rotæ*, *& Animalia ſancta*, quæ Dei Currum trahant, ſint *Virtutes*, quibus cælorum motus dirigantur; orbes enim cæleſtes cenſentur Rotæ quadrigæ Dei, vt vult Polychronius in Catena, quarum motrices Intelligentiæ ſub nomine Rotæ etiam veniunt. Et

חשמל *Chaſmàl Electrum*, ſeù *Pruna ſummè ignita*, aut *Crepitans flamma*, ſint *Dominationes*, ob celerem vni-

cum deſuper propitiatorio inter duos Cherubim, qui ſuper arcam teſtimonij (ſunt) *omnia, quæ præcipiam tibi ad filios Iſraël*. Item ibidem cap. 37. 6. & alibi ſæpè. Attamen non me latet aliam huius vocis interpretationem à Talmudiſtis in Cod. חגיגה *Chaghighà* cap. 2. אין דורשין *En doreſcin* pag. 13. b. traditam, vbi quæritur מאי כרוב *Quid ſit Cherubinus*? Reſp. רבי אבהו *Rabbi Auàhu* כרביא *Cherauià Sicut puer*, שכן בבבל קורין לינוקא רביא *quia ſic in Babylonia vocant puerum* רביא *Reuià*; & eſt communis omnium Rabbinorum opinio, quòd Cherubini, qui erant ſuper propitiatorium, & in Templo Salomonis haberent humanam ſpeciem ſub forma puerorum. Congruum enim fuerat, vt Oraculum Dei, quo eius Diuina myſteria pandebantur, ſub humana forma exprimerentur, ſicut & ad cuſtodiam ligni ſcientiæ in introitu Paradiſi Cherubim quoque collocaretur.

Vel ita Deum reſpiciunt, vt immediatè rationes rerum in Deo cognoſcant, & in quibus Dei illuminationes immediatè conquieſcant, ac ſedeant. Hinc hi beati Spiritus *Throni* dicuntur. Et iſti ſunt tres Chori, qui ad ſupremam Hierarchiam ſpectant.

Ad ſecundam pertinent *Dominationes*, *Virtutes*, *& Poteſtates*. Iſti cæleſtes Spiritus ſecundę Hierarchiæ rebus creatis præſunt. *Dominationum* eſt, vniuerſalem diſpoſitionem rerum agendarum deſignare. *Virtutum*, illas exequi. *Poteſtatum*, impedimenta arcere.

ex his tres Chori contineantur. In ſuprema continentur *Seraphini*, *Cherubini*, *Throni*. In media, *Dominationes*, *Virtutes*, *Poteſtates*. In infima, *Principatus*, *Archangeli*, *Angeli*. Tres Chori ſupremæ Hierarchiæ ideò ita conſtituuntur, quia tribus modis ſeù habitudinibus Deum reſpiciunt, vel enim per ardentiſſimum amorem Deo vniuntur, & ab hoc charitatis exceſſu importatur שרפים *Seraphim* nomen *ardoris*, vel *incendij*, ideò ſupremi Spiritus Seraphini nuncupantur. Vel Deum reſpiciunt vt ſua myſteria eis reuelantem, per quam reuelationem, illi beati Spiritus perfectiſſimam ſcientiam adipiſcuntur, vnde & כרובים *Cherubini* appellantur. כרוב *Cherùb* enim idem eſt ac כרב *CheRàu ſicut Magiſter*, vel dicitur כרוב *Cherùb*, quaſi כרוב *Cheròu*, nam כרוב *Cheròu ſecundùm multitudinem* interpretatur, iuxta illud Pſalmi 51. 3. כרוב רחמיך וגו׳ *Secundùm multitudinem miſerationum tuarum &c.* Secundùm (itaque) multitudinem ſcientiæ Dei illuminantur Cherubini, qui ad inſtar puerorum deſcribuntur in Scriptura, vt ſuper propitiatorium Exod. 25. 18. alas ſuas expandentes, vt eſſent Dei ſedes, cuius ſcabellum erat ipſum propitiatorium; vnde thronus Dei, propitiatorium, & Cherubini ſimul vocantur à Vulgata *Oraculum*, Exod. 25. 22. vbi Deus ita loquitur.

ונודעתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפורת
מבין שני הכרובים אשר על־ארון העדות את כל־
אשר אצוה אותך אל־בני ישראל׃

Et conueniam tibi ibi, & loquar tecum

conuenit ſecundæ: vel prout applicantur ſingulis rebus ſecundùm quod à proprijs cauſis dependent, & hic modus conuenit infimæ. Hinc eſt, quòd Angeli ſupremæ Hierarchiæ cognoſcunt rationes Diuinæ prouidentiæ in cauſa vniuerſaliſſima, quæ eſt voluntas Dei. Angeli verò mediæ Hierarchiæ in principijs vniuerſalibus. Angeli denique infimæ in cauſis particularibus; ſic v. g. ſalus Pauli Apoſtoli, primæ Hierarchiæ Angeli cognouerunt in voluntate Dei. Secundę, in paſſione Chriſti. Tertiæ, in martyrio ipſius Apoſtoli.

Iſtarum trium Hierarchiarum numerus deſumitur etiam à triplici ordine agendi in Hierarchia, quia Hierarchiæ ordo ex Dionyſ. cap. 3. eſt, alios quoſdam purgari, alios purgare; quoſdam illuminari, alios illuminare; & quoſdam perfici, & alios perficere. Ita vt alij Angeli purgentur, illuminentur, & perficiantur, alij verò purgent, illuminent, & perficiant. Suprema itaque Hierarchia à ſolo Deo purgatur, illuminatur, & perficitur, & ſecundam purgat, illuminat, & perficit. Media verò à ſuprema purgatur, illuminatur, & perficitur, ac purgat, illuminat, & perficit infimam. Infima verò etiam à media purificatur, illuſtratur, & perficitur, ſed nullam aliam purificat, illuminat, & perficit niſi humanam, de qua hic non loquimur.

Prædictæ Hierarchiæ, in nouem Ordines, ſeù Choros Angelorum ſubdiuiduntur, ita vt in vnaquaque

Quintus כרובים *Cheruuìm Pueri*, de quibus Gen. 3. 25. Exod. 25. 18. 22. & 37. 7. Num. 7. 89. & ſæpè in libris Regum, Paralip. & Ezech.

Sextus שרפים *Seraphìm Igniti*, de quibus Iſaias cap. 6. 2. 6.

Septimus חשמל *Chaſcmàl Electrum*, de quo Ezechiel cap. 1. 4. 27. & capite 8. 2.

Octauus אראלים *Arelìm Præualidi, & Fortiſſimi*, de quibus in *Ghemarà* Cod. כתובות *Chetuuòth De Contract. dotalib.* cap. 12. quaſi אריאלים *Arielìm Leones fortes*.

Nonus בני אלהים *Benè Elohìm Filij Dei*, de quibus intelligunt illud Gen. 6. 2. *Videntes filij Dei &c.* ſed clariùs in Iob 38. 7. *Vbi eras cùm me laudarent Aſtra matutina, & iubilarent omnes filij Dei*, id eſt omnes Angeli.

Decimus שאננים *Scıananìm Pacatiſſimi, Quieti in diuitijs*.

Melius dicimus nos conſtituentes tres ſacros in Angelis Principatus, quos Græcè Ἱεραρχίας *Hierarchias* vocamus, cum D. Dionyſio capite 6. *Cæleſtis Hierarchiæ*, has S. Thomas probat in p. p. q. 108. a. 1. ex triplici modo, quo Diuinam gubernationem & illuminationem recipiunt. Nam ſuperiores Angeli vniuerſaliùs lumen percipiunt quàm inferiores. Siquidem rationes rerum, quibus Angeli illuminantur, conſiderari poſſunt, vel vt procedunt à primo principio vniuerſali, hoc eſt à Deo, & hic modus conuenit primæ Hierarchiæ; vel prout dependent à cauſis vniuerſalibus creatis, & hic modus

Dixit R. Ionathan, Omni verbo & verbo quod egreditur de ore Dei ex eo creatur vnus Angelus S. D. Pſal. 33. 6. *Verbo Domini cæli facti ſunt: & ſpiritu oris eius omnis exercitus eorum*. Igitur pro *exercitu cælorum* intelliguntur etiam Angeli.

Ad illud quod dicebatur, ſpirituale naturæ ordine præcedere debere quod corporeum eſt. Reſpondeo, id ſemper non eſſe verum, quod patet in formatione hominis, cuius corpus priùs formauerat de limo terræ, & ſubinde inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ; anima igitur quæ ſpiritualis eſt quoad eſſe & creari, poſterior corpore cenſetur, qui quidem ordo continuò ſeruatur in infuſione animæ, cùm priùs in vtero materno corpus infantuli efformetur, & poſtea anima infundatur.

Quæres ſecundò, Conſtituuntne Iudæi inter Angelos aliquem ordinem, aut Hierarchiam?

Reſp. Affirmatiuè, ſed nimis ineptè. Poſthabitis enim tribus Hierarchijs, vt à nobis aſſignantur, decem Choros Angelorum inordinatè conſtituunt.

Primus Chorus nobis propinquior, ab eis appellatur אישים *Iſcìm Viri*, quia dicunt, hos familiari conſuetudine nobiſcum iungi ſolere.

Secundus מלאכים *Malachìm Nuncij*, nobis propriè Angeli.

Tertius אופנים *Ophanìm Rotæ*, de quibus Ezechiel. 1. 15. 16. &c.

Quartus חיות הקודש *Chaiòth hakòdeſc, Animalia ſanctitatis*, de quibus idem cap. 1. 5.

do enim Moſes dixit , *In principio creauit Deus cælum & terram*, ſub *Cælum* intelligere voluit etiam Angelos: vnde de *Cælo* non dixit , Cælum erat inane, & vacuum , ſicut dixerat de *Terra*, quia Cælum fuit creatum cum Angelis, & vt dicit Vener. Beda in Hexameron: *Non ſuperius illud cælum quod mortalium omnium eſt inacceſſibile conſpectibus, inane creatum eſt, & vacuum, vt terra, quæ nil in prima ſua creatione virentium germinum, vel viuentium produxit animantium: quia nimirum ſuis incolis mox creatum, hoc eſt beatiſſimis Angelorum agminibus impletum eſt, quos in principio cum cælo, & terra conditos eſſe teſtatur ipſe Conditor &c.* Sub nomine igitur *Cæli* comprehenduntur etiam Angeli, vti *Ciues* ſub *Vrbis* nomine.

Reſp. ſecundò. Moſen Angelos comprehendere voluiſſe etiam quando Gen. 2. 1. dixit: ויכלו השמים והארץ וכל־צבאם *Et perfecti ſunt cæli & terra, & omnis exercitus eorum*. Pro *Cælorum exercitu* intelliguntur non ſolùm *Stellæ*, vt Deuter. 4. 19. ſed etiam *Angeli*, qui milites Dei ſunt, & tamquam caſtrorum acies ordinantur: horum exercitus occurrerunt Iacobo Gen. 32. 1. & 2. & quando eos vidit, dixit מחנה אלהים זה *Caſtra Dei hæc*. Idem dicunt Rabbini Cod. חגיגה *Chaghighà* cap. 2. pag. 14. circa principium -

אמר רבי יונתן כל דיבור ודיבור שיוצא מפי הקב״ה נברא ממנו מלאך אחד שנ׳ בדבר יהוה שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם ׃

Di-

rem Ariſtotelis aſſerentis mundum & Angelos eſſe ab æterno, & Manichæorum, qui ponebant duo principia, rerum viſibilium vnum, inuiſibilium alterum; ideò dicit, Deum *ſimul* ab initio temporis vtramque de nihilo condidiſſe creaturam ſpiritualem, & corporalem, angelicam, & mundanam: per accidens autem Concilium illam particulam *ſimul ab initio temporis* poſuit, quatenus neceſſaria erat ad explicandum principium vtriuſque creaturę ſpiritualis & corporeæ, Angeli ſcilicet & mundi; quæ autem à Concilio incidenter, & per accidens apponuntur, & ad ſubſtantiam erroris, quem intendit damnare, non ſpectant, non cenſentur ad fidei dogmata pertinere. Vnde hæc SS. Patrum Græcorum ſententia etiam poſt Concilij Lateranenſis definitionem cenſenda non eſt hæretica, aut erronea, ſicut illam D. Thomas non damnauit p. p. q. 61. a. 3. propter reuerentiam Sanctorum Patrum, & præſertim Gregorij Nazianzeni, & Hieronymi, quos citat. Non tamen hodie ſine cenſura temeritatis eſſet relinquendus is, qui pertinaciter vellet contendere Angelos ante mundum hunc viſibilem, & corporeum creatos fuiſſe.

Dices ſecundò, Si Angeli primo die creati fuiſſent ſimul cum mundo corporeo, Moſes illorum creationis mentionem feciſſet, ſed non fecit, cùm reliqua à Deo condita diligenter in opere ſex dierum deſcripſiſſet.

Reſp. Angelorum creationem comprehendi nomine *Cælum*. Quan-

dio, ſimul cum ipſo mundo creati ſunt. Et confirmari poteſt ex Eccli. 18. 1. *Qui viuit in æternum, creauit omnia ſimul*. Hac argumenti vi conuicti Ferrarienſis, Molina, Valentia, & alij, exiſtimarunt, ſententiam hanc aſſerentem cum Patribus Græcis, & S. Hieronymo, Angelos ante mundi corporei creationem conditos, poſt Concilij Lateranenſis definitionem, eſſe omninò erroneam, imò & hæreticam, quia cum eadem Concilij definitione manifeſtè pugnare credunt. E contra verò alij docent, cum Petauio lib. 1. *De Angelis*, cap. 15. & Vaſquez diſp. 224. cap. 2. qui ſententiam SS. Patrum Græcorũ damnare non audent etiam poſt definitionem Concilij Lateranenſis, quam definitionis particulam *ſimul*, aſſerunt intelligi debere, *ſimul*, id eſt *pariter* iuxta illud Pſalmi 48. 11. ſecundùm Vulgatam, *Simul inſipiens & ſtultus peribunt*, id eſt *pariter* peribunt, quamuis non eodem tempore; vnde de ſimultate temporis intelligi non debere dicunt. Hæc tamen explicatio videtur friuola, quia ex verbis Concilij clarè colligitur particula illa *ſimul* intelligi de ſimultate temporis, quia Concilium non dicit, *Deus ſimul vtramque creaturam condidit*, ſed dicit *ſimul ab initio temporis &c.* Ergo de ſimultate temporis eſt intelligendum. Meliùs igitur dicendum. Quamuis Concilium per particulam *ſimul* ſimultatem temporis intellexerit, attamen quia non intendebat damnare opinionem Græcorum Patrum, ſed tantùm errorem

tia Gregorij Nazianzeni orat. 38. in Chriſti Natiuitatem, qua ante huius mundi viſibilis creationem, Angelorum creatio ſtatuitur. Et Hieronymi Commem. lib. 1. in Epiſt. ad Titum, qui exiſtimat ante multa ſeculorum tempora, ſi ante mundi creationem tempus fuiſſet, Angelos creatos eſſe. *Sex millia* (inquit) *necdum noſtri orbis implentur anni, & quantas priùs æternitates, quanta tempora, quantas ſeculorum origines fuiſſe arbitrandum eſt: in quibus Angeli, Throni, Dominationes, cæteræque Virtutes ſeruierint Deo, & abſque temporum vicibus atque menſuris, Deo iubente ſubſtiterint*. Ratio huius opinionis videtur eſſe, quia Mundus Angelicus, cùm ſit diuerſus à Mundo corporeo, & viſibili, eſt etiam perfectus in ſe, & non pars integralis huius cenſetur, maximè cùm ille ſit ſpiritualis, hic corporeus & materialis; at, id quod ſpirituale eſt, natura, ordine, & dignitate præcedere debet id quod corporeum eſt, ergo Angelorum creatio præceſſit creationem creaturæ corporeę, ſeù Mundi huius viſibilis.

Dices, hanc ſententiam pugnare contra definitionem Concilij Lateranenſis ſub Innocentio III. an. 1215. celebrati relatam in cap. *Firmiter* de Summa Trinit. & Fide Catholica, qua definitur *Deum ab initio temporis ſimul vtramque de nihilo condidiſſe creaturam, ſpiritualem, & corporalem, Angelicam videlicet & mundanam: ac deindè humanam quaſi communem ex ſpiritu & corpore conſtitutã*. Ergo Angeli incorporei, mundi exor-

נשקו ׃ חסד אומר יברא שהוא גומל חסדים ׃ ואמת אומר אל יברא שכולו שקרים ׃ צדק אומר יברא שהוא עושה צדקות ׃ שלום אומר אל יברא דכולו קטטה ׃ מה עשה הקב״ה נטל אמת והשליכ׳ לארץ ׃ הה״ד ותשלך אמת ארצה ׃ אמרו מלאכי השרת לפני הקב״ה רבון העולמים מה אתה מבזה טבכים אלטיבסייה שלך תעלה אמת מן הארץ ׃ הה״ד אמת מארץ תצמח ׃ רבנן אמרי לה בשם ר׳ סימון אמר ׃ מאד ׃ הוא אדם הה״ד וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד ׃ והנה טוב אדם ׃ ר׳ הונא רבה של ציפורין אמר עד שמלאכי השרת מדיינין אלו עם אלו ומתעסקין אלו עם אלו בראו הקב״ה ׃ אמר להם מה אתם מדיינין כבר נעשה אדם ׃

Dixit R. Simon, Ea hora, qua Deus ſanctus benedictus voluit creare hominem primum, diuiſerunt ſe Angeli in ſectas, aliqui ex eis dicebant, Non creabitur; alij è contra dicebant, Creabitur. Hoc eſt illud quod ſcriptum eſt: Miſericordia & Veritas obuiauerunt ſibi, Iuſtitia & Pax oſculatæ ſunt. Pſal. 85. 11. *Miſericordia dicebat, Creetur, quia ipſe opera miſericordiæ faciet. At Veritas aiebat, Non creetur, quia erit mendaciſſimus. Iuſtitia dicebat, Creetur, quia ipſe faciet iuſtitiam. Pax è contra aiebat, Non creetur, quia erit litigioſus. Quid fecit Deus ſanctus benedictus, tulit Veritatem, & proiecit eam in terram, ſecundùm quod ſcriptum eſt* Daniel. 8. 12. ותשלך אמת ארצה *Et proijciet veritatem in terram. Dixerunt Angeli miniſterij coram Deo ſancto benedicto, Domine ſeculorum, quare ita contemnis puritatem Sigilli tui?* (Veritas enim dicitur חותמו של הקב״ה Sigillum Dei) *reuoca Veritatem è terra. Et hoc eſt quod legitur* Pſ. 85. 12. *Veritas de terra germinabit. R. Hunnà Rabbà de Tzippurin dixit, Dum Angeli miniſterij litigabant, & occupati erant, Deus* (primum hominem) *creauit. Poſtea dixit eis, Quid contenditis, & inter vos digladiamini? Iam homo factus eſt.* Idem habetur in *Ialkut* ſect. *Bereſcith* num. 12. & 13. & ibid. in Pſal. 85. pag. 182. col. 3. circa medium editionis Liburnenſis. In ipſa quoque creatione mundi, votum ab Angelis expetijſſe legitur in eodem *Ialkut* num. 17. pag. 14. b.

הקב״ה נמלך במלאכים אמר להם עולם אני מבקש לבראות אמרו לו למה אמר להם בשביל עם אחד שנקרא ישראל וכו׳ ׃

Deus ſanctus benedictus conſuluit Angelos, dixitque eis: Ego cupio mundum creare. Reſponderunt (Angeli) *Et cur hoc? Dixit eis: Propter vnum populum, qui vocabitur Iſrael &c.* Et ſi ex hac ſententia eadem abſurda & errores ſupra exploſi contra Dei ſapientiam & virtutem ſequantur; attamen ex ea ſequitur Angelos ante mundi creationem fuiſſe, igitur creati non fuerunt ſecundo die, vt voluit R. Iochanan, neque quinto, vt cenſuit R. Chaninà. Plurimi tamen ex noſtris Theologis cum D. Thoma p. p. q. 61. a. 3. tenent Angelos non fuiſſe creatos ante mundum, quia Angeli ſunt pars Vniuerſi, at nulla pars eſt perfecta extra ſuum totum, ergo Angeli non ſunt creati extra Vniuerſum; Vniuerſum autem creatum fuit quando dictum eſt: *In principio creauit Deus cælum & terram.* Ergo. Non tamen eſt improbabilis ſententia

bula פמליא: ישיבה: בית דין: של מעלה ושל מטה: *Famlià, Ieſciuà, Beth-din, ſcel maàla Veſcel màtta, Familia, Schola, Domus Iudicij, Curia ſuperior & inferior,* ſeù *Cæleſtis, & Terreſtris;* & mores, ac conſuetudines, quæ in terris ſeruantur, credunt ſeruari & in cælis. Quia verò videmus patresfamilias aliquando à ſua familia, & Iudices à ſuis Conſiliarijs, & Conſultoribus in ſententijs ferendis conſilia & vota ſumere; eodem modo credunt Deum cum cæleſti ſua familia agere, & nihil ſine Angelorum conſilio ſtabilire, quamuis aliquando eos fallat ac decipiat, reſque propoſitas exequatur, deluſo Angelorum conſilio & voto: de qua re lepidum quidem habetur exemplum in *Bereſcith Rabbà* ſect. 8. pag. 10. col. 1. editionis Amſterlodamenſis in fol. Conſultauerat (inquiunt) Deus hominis creationem cum Angelis, ſed diſtractis opinionibus, in vná inter ſe conuenire non potuerunt ſententiã; ſed dum Angeli altercantur, alijs aſſentientibus, alijs diſſentientibus, & reclamantibus hominem non debere creari, latenter Deus illum creat, poſtea ad Angelos altercantes ingreditur, eoſque his ferè verbis increpat. Quid ampliùs contenditis de creatione hominis? Iam homo creatus eſt, quieſcite: & ſic deluſis Angelorum conſilijs, homo creatur. His verbis hæc Rabbinica fabella refertur.

אמר ר׳ סימון בשעה שבה הקב״ה לבראת את אדם הראשון נעשו מלאכים השרת כיתים כיתים וחבורות חבורות מהם אומרים אל יברא ומהם אומרים יברא הה״ד חסד ואמת נפגשו צדק ושלום נשקו:

אל

ſimilitudinem noſtram, Deum hominis creationem cum Angelis conſultaſſe docent, vt facit R. Salomon in hoc loco his verbis.

ענותנותו של הקב״ה למדנו מכאן לפי שהאדם בדמות המלאכים ויתקנאו בו לפיכך נמלך בהם:

Manſuetudinem Dei benedicti hinc diſcimus, qui cùm Adamum ad ſimilitudinem Angelorum facturus erat, inuideri ei (credebat) *Idcircò conſuluit eos,* ſcilicet Angelos, quid ſibi faciendum putarent. At ego dico. Conſilium ab alijs capere, arguit imperfectionem ſcientiæ, quæ in Deo cadere non poteſt, cùm ſit ipſamet Sapientia. Non igitur conſilio eget Deus. Hinc Iſaias redarguit ſceleſtos iſtos Rabbinos malè de Deo ſentientes, & ab eis dum hominem creauerat, quærit.

את מי נועץ ויבינהו וילמדהו בארח משפט וילמדהו דעת ודרך תבונות יודיענו:

Cum quo conſiliatus eſt, & inſtruxit eum, & docuit eum in ſemita iudicium: & erudiuit eum ſcientia, & viam intelligentiarum oſtendit ei? Iſai. 40. 14. Reſpondent maleferiati iſti Rabbini: *Cum Angelis, cum Creaturis.* Subminiſtrant igitur prudentiam & conſilium creaturæ Creatori, & Angeli Deo? Egregia certè Rabbinorum Theologia! Conſtituunt itaque Iudæi Deum ſuum tamquam Patremfamilias, Magiſtrum, Præceptorem, Iudicem, & Principem terrenum, qui familiam, diſcipulos, Curiam, & Conſiliarios habeat. Hinc frequenter audiuntur inter eos voca-

eſt, iuxta illud Iſaiæ 6. 2. *Et duabus* (alis) *volabat*, loquens de Seraphinis.

R. verò לוליאני *Luliani Bar* טברין *Taurini* nomine R. Iſaaci dicit.

בין על דעתיה דרבי חנינא בין על דעתיה דר' יוחנן הכל מודים שלא נברא ביום ראשון כלום שלא יאמרו מיכאל היה מותח בדרומו של רקיע וגבריאל בצפון והקב״ה ממדד באמצעיתה אלא אנכי יהוה עושה כל נוטה שמים לבדי וגו׳ :

Tam ij, qui adhærent opinioni R. Chaninà, quàm hi, qui ſequuntur opinionem R. Iochanan, omnes ſimul conueniunt, non fuiſſe creatos primò dierum, ne dici poſſet, Michael extendebat firmamentum in parte Meridionali, Gabriel in Septentrionali, & Deus ſanctus benedictus menſurabat in medio; ſed, EGO SVM DOMINVS, FACIENS OMNIA, EXTENDENS CAELOS SOLVS, STABILIENS TERRAM, ET NVLLVS EST MECVM. Iſai. 44. 24.

Et quamuis hæc R. Luliani ſententia vera non ſit, quòd Angeli primo die, quo creatum eſt Cælum & terra, creati non fuerint; nihilominus ex illo Scripturæ loco, quem affert, vnum rectè colligitur, hoc eſt, in mundi creatione nullum ſocium Deum habuiſſe; vnde tamquam Hæretici ſunt habendi illi Rabbini, qui ne pluralitatem perſonarum in Vnitate Diuinæ eſſentiæ confiteri cogantur ex loco Gen. 1. 26.

נעשה אדם בצלמנו כדמותנו :

Faciamus hominem ad imaginem, & ſi-

eſſe diximus in principio huius diſſertationis de Angelis, de quibus

Quæri etiam poteſt, quo tempore creati ſint ſecundùm Iudæorum opinionem?

Reſp. Rabbinos inter ſe diſſentire circa tempus creationis Angelorum; nam quidam volunt in Cod. חגיגה *Chaghighà De feſtis*, capite 2. אין דורשין *En doreſcìn* eos quotidie creari ex fluuio דינור *Dinòr*, vt ſuprà diximus; alij dicunt eos ſecundo die creatos in principio; alij quinto.

In בראשית רבה *Bereſcìth Rabbà* ſect. 1. pag. 3. colum. 2. Quæritur אימתי נבראו מלאכים *Quando creati ſint Angeli?*

ר׳ יוחנן אמר בב׳ נבראו המלאכים הה״ד המקרה במים עליותיו וגו׳ וכתיב עושה מלאכיו רוחות :

Reſpondet R. Iochänan; Die ſecundo creati fuerunt Angeli, hoc eſt quod ſcriptum eſt, Contignans in aquis cœnacula, ſeù ſuperiora eius &c. Pſ. 104. 3. Et iterum, *Faciens Angelos ſuos Spiritus*. Ibid. Die enim ſecundo quo diuiſę ſunt aquæ inferiores à ſuperioribus, & factum firmamentum, ſtatuit hæc ſententia creationem Angelorum; ac ſi ad firmamentum & contignationem Cæli pertinerent Angeli, & tanquam aquæ ſuper firmamentum eſſent collocati.

R. Chaninà eodem in loco ait

בה׳ נבראו מלאכים הה״ד ועוף יעופף על הארץ וגו׳ : וכתיב ובשתים יעופף :

Quinto die ſunt creati Angeli. Iſtud eſt quod ſcriptum reperitur Gen. 1. 20. *Et volatile volabit ſuper terram &c.* de Angelis quippè intelligendum

ignotas erumpunt *Hiuuà*, *Hijà*. Quod idem faciunt ij, qui vel ingentia ſaxa extollunt, vel Naues trahunt. Optima quidem ratio, & tanto Magiſtro Rau Ioſepho digna datur vocibus naturaliter ſignificantibus, quam nec ipſi Pythagorici meliorem adinuenire potuiſſent. Ludunt ſemper Doctores Hebræi. *Scemchazài egit pœnitentiam, ſeque inter cælum & terram ſuſpendit, capite ad terram, pedibus ſurſum verſus cælum eleuatis; & adhuc remanet ita ſuſpenſus in ſignum reſipiſcentiæ. Azaèl pœnitentiam non egit, ſed adhuc in ſua obſtinatione perſiſtit, ſeducendo & alliciendo homines ad peccatum; fucata mulierum pulchritudinis ſpecie. Propterea Hebræi in die* הכפורים *Hacchipurrìm expiationum, in ſuis ſacrificijs Hircum vnum Deo offerebant, vt parceret Iudæis, & alium pro Azazelo, vt in illum Iſraelitarum præuaricationes & culpas proijcerent. Et hic eſt* עזאזל *Azazel in Lege nominatus*, Leuit. 16.26.

In hac fabella, à Iudæis tamquam veriſſima hiſtoria exiſtimata, multa falſa, futilia, inſulſa, & inueroſimilia continentur, adeoque indigna confutatione exiſtimanda, ſimplici ſiquidem inſpectione, nullo planè negotio, ſeipſa confutatur, & proprio mucrone confoditur: attamen ex ea, intentionem noſtram eruere poterimus, probari ſcilicet Angelos nondum materiales eſſe (ſecundùm Iudæorum placita) verùm & commiſceri mulieribus, cum eis peccare, & poſt peccatum pœnitentiam agere, quæ omnia Iudæorum dogmata eſſe

reperturi. Horum namque ſinguli, ſingulis diebus אלף גמלים *Eleph Ghamelìm, mille Camelos,* אלף סוסים *Eleph Suſìm, mille Equos,* ואלף שורים *Veèleph Sciorrìm, & mille Boues comedebant. Nocte quadam in ſomnis Hiuuà, & Hijà ſomniarunt; Vnus vidit lapidem prægrandem ſuper terram tanquam Tabulam expanſum, cui exculptæ, & inſcriptæ erant multæ lineæ; & ecce Angelus deſcendebat è Cælo, in cuius manu erat inſtrumentum tamquam gladius, quo omnes illas lineas exſcindebat, atque delebat, neque in ea relinquebat niſi tantùm quatuor dictiones. Alter verò vidit Hortum magnum delitioſum plantarum omnium generum conſitum, in quem introibant Angeli, ſecurim præ manibus geſtabant, & ſuccidebant omnes arbores, vnica tantùm relicta cum tribus ramis. Poſtquam euigilarunt, ſteterunt coram cætu, & venerunt apud Patrem ſuum. Dixit eis* (Pater) *futurum diluuium, quod Dominus immiſſurus eſt in mundum, & non relinquentur niſi tantùm Noe, & filij eius. Quando iſta audierunt, cœperunt exclamare, & flere. Dixit eis, Nolite* (filij) *anguſtijs affici, quia nomina veſtra non delebuntur à memoria hominum; nam quando aliquid ſcindetur, aut lapides, vel naues trahentur, veſtrorum nominum recordabuntur* חיוא *Hiuuà, &* חייא *Hijà. Quibus auditis quieuerunt.* Et hæc eſt ratio à priori, cur lignorum ſciſſores, dum ſecurim in lignum lacertorum vi valentiùs impingunt, ex pectore, & præcordijs has voces ſibimetipſis

שיטות והיה מלאך יורד מן הרקיע ובידו במין סכין והיה גורר ומוחק כל אותן השיטות ולא היה משייר בה אלא ד' תיבות והא' ראה פרדס גדול משובח נטוע מכל מיני אילנות והיו באים מלאכים ובידן קרדומות והיו מקצצין כל האילנות ולא שיירו בו אלא אילן אחת של שלשה ענפין כיון שננערו עמדו בבהלה ובאו אצל אביהם א״ל עתיד הקב״ה להביא מבול לעולם ולא ישייר אלא נח ובניו ששמעו כך היו צועקין ובוכין אמר להם אל תצטערו ששמותיכם לא יכלו מן הבריאות שכל זמן שגוזר גזרות או מעלי' אבני' או ספינות שמותיכם הם מזכירין היווא והייא מיד נתקררה דעתן שמחזי חזר בתשובה ותלה עצמו בין שמים ראשו למטה ורגליו למעלה ועדיין הוא תלוי בתשוב' בין ארץ לשמי' עזאל לא חזר בתשובה ועדיין הוא עומד בקילקולו להסית בני אדם לדבר עבירה במיני צבעונין של נשים ולכך היו ישראל מקריבין קרבנות ביום הכפורים איל אחד ליהוה שיכפר על ישראל ואיל אחד לעזאל שיסבול עונותיהם של ישראל והוא עזאזל שבתורה ׃

Interrogauerunt Diſcipuli Magiſtrum ſuum Rau Ioſephum, Quidnam ſit עזאל *Azael?* (ille ſcilicet Hircus, ſeù Caper emiſſarius, de quo in Leuit cap. 16. 8.) *quibus ipſe reſpondit: Eo tempore quo mortales prioris illius generationis* (quæ ad diluuium vſque peruenerat) *Idola colebant, Deus ſanctus & benedictus graui dolore premebatur. Tunc ante Deum ſteterunt duo Angeli, quorum alter vocabatur* שמחזי *Scemchazài, ſecundus* עזאל *Azael, qui & dixerunt: Domine vniuerſi, An non diximus tibi tempore creationis: Quid eſt homo quòd memor es eius?* Pſal. 8. 5. *Reſp. Deus, Sed quid erit de mundo? Inquiunt illi, Domine, nos erimus, qui illum gubernabimus. Reſp. Deus. Scio ego, quòd ſi vos in terris verſaretis, tentationibus ſuccumberetis, & pluſquam homines iniquè ageretis. At illi dixerunt: Concede nobis veniam, vt inter homines habitemus, & tunc videbis, quàm ſedulò nomen tuum ſanctificabimus. Reſp. Deus, Ite, & habitate cum illis. Statim fœdarunt ſeipſos cum filiabus hominum pulchrioribus, & tentationi reſiſtere non valuerunt. Scemchazài vidit puellam, cui nomen erat* היסטהר *Iſtehar, ſeù Aſtræa, in eam oculos defixit, eamque ſolicitauit. Illa reſpondit, Non tibi obſequar, niſi tu me doceas* שם המפורש *Scem Hammephoràs Nomen* (Dei) *explicatum, cuius virtute, Cælos conſcendis. Docuit puellam, illudque ſtatim nominauit, & confeſtim Cælos conſcendit. Dixitque Deus: Eo quia hæc, ſeipſam à tranſgreſſione ſeparauit, ite, & collocate eam inter ſeptem Stellas* (Pleiadas) *vt illius memoria in æternum conſeruetur, & hac ratione inſerta fuit in Conſtellatione illa, quæ vocatur* כימה *Chimà. Cùm hæc vidiſſent Scemchazài, & Azaèl, vxores duxerunt, ſuſceperuntque duos filios, nomen vnius* היווא *Hiuuà, & nomen alterius* הייא *Hijà, Azaèl autem præerat omnium generum coloribus, ac toti mundo muliebri, vt homines his fucis illectis, procliuiores ad peccandum redderentur. Audiens hæc* מטטרון *Mattatròn, ad Scemchazài nuncium mittit, per quem illi ſignificat, Deum decreuiſſe mundum diluuio delere. Quo audito, cœpit ille flere, & angi, tùm ob mundi vaſtationem, tùm quia eius filij, vbi mundus vaſtaretur, iam quod comederent nihil eſſent*

re-

Azaele, & שמחזי *Scemchazdi* referunt illorum Doctores. Hos è cælis delapſos ad terras, cum mulieribus concubuiſſe dicunt, ex quibus Gigantes natos eſſe exiſtimant. Legitur hæc fabula, quæ à Iudæis pro vera hiſtoria habetur, in ילקוט *Ialkùt* ſectione בראשית *Bereſcith*, n. 44. ex *Midràſc* his verbis -

שאלו תלמידיו את רב יוסף מהו עזאל אמר
לו כיון שעמדו דור המבול ועבדו ע״ז היה הקב״ה
מתעצב מיד עמדו שני מלאכים שמחזי ועזאל
ואמרו לפניו רבש״ע הלא אמרנו לפניך כשבראת
את העולמך מה אנוש כי תזכרנו א״ל העולם מה
יהא עליו א״ל רבש״ע היינו מסתפקין בו א״ל גלוי
וידוע לפני אם אתם שרויין בארץ הוה שולט בכם
יצ׳ הר׳ והייתם קשים מבני אדם א״ל תן לנו רשות
ונדור עם הבריות ותיראה איך אנו מקדשין שמך
א״ל רדו ותדורו עמהם מיד קלקלו עם בנות האדם
שהיו יפות ולא יכלו לכבוש את יצרן מיד ראה
שמחזי ריבא ושמה איסטהר נתן עיניו בה אמר
השמעי לי א״ל איני שומעה לך עד שתלמדני שם
המפורש שאתה עולה בו לרקיע בשעה שאתה
זוכרהו למרה אותו שם הזכירה אותו ועלתה
לרקיע. ולאקי לקל׳ אמר הקב״ה הואיל ופירשה
עצמה מן העבירה לכו וקבעוה בין ז׳ כוכבים הללו
כדי שתזכה בהם לעולם ונקבעה בכימה כיון שראו
שמחזי ועזאל כך עמדו נשאו נשים ואולידו בנים
היווא והייא ועזאל היה על מיני צבעונין ועל מיני
תכשיטין של נשים שמפתים את בני אדם
להרדורי עבירה מיד שיגר מטטרון שלי׳ לשמחזי
וא״ל עתיד הקב״ה להחריב עולמו ולהביא מבול
לעולם מיד עמד בבכי והיה מצטער על העולם
ועל בניו מה יעשו בני ממה יאכלו אם העולם חרב
שכל אחד ואחד היה אוכל בכל יום אלף גמלים
ואלף סוסים ואלף שורים: בלילה ראו היווא והייא
שניהם חלומות אחד מהם ראה אבן גדולה פרוסה
על הארץ כשולחן והיתה הארץ חרותה וכתיבה
שיטות

rialia & corporea, alia purè ſpiritualia & incorporea; alia partim corporea, & partim ſpiritualia, & incorporea. Primò, ſunt mineralia, lapides, vegetabilia, & bruta. Secundò, ſunt Angeli. Tertiò, ſunt homines, qui de vtroque participant, ſecundùm animam ſunt rationales, ſpirituales, & immateriales, ſecundùm corpus corporei, ſecundùm illam aſſimilantur Angelis, ſecundùm hoc æquiparantur brutis. Angeli itaque ſunt incorporei, & ſpirituales; de quibus dicitur in Pſalmo 104. 4. עשה מלאכיו רוחות *Qui facit Angelos ſuos Spiritus*. Cùm enim Angeli ſint incorporei, ſequitur nullam in ſe habere compoſitionem ex materia & forma, illud autem quod materiam & formam non habet, incorruptibile eſt, corruptio enim eſt ſeparatio formæ à materia, Angeli verò cùm ſint formæ ſubſiſtentes, & omninò immateriales, erunt etiam incorruptibiles. Diuina tamen virtute annihilari poſſunt, cùm ab eo dependeant in eſſe, & conſeruari. Vide S. Thom. 1. p. q. 50. a. 2. & q. 51. a. 1.

Ex his, quæ dicta ſunt, negare non poterunt Iudęi, illorum Angelos, ex priſcorum Rabbinorum placitis, materia, corporeitateque obnoxios, diſſolutioni, corruptioni, ac morti ſubiectos eſſe. Quòd ſi ad allegoriam, ſeù etiam ad improprium loquendi modum dicta priſcorum trahere voluerint, nulla quidem tergiuerſatione negarę poterunt literaliter intelligi, quæ de Angelis עזאל

דִינור ואמרי שירה ובטלי שנ' חדשים לבקרים רַבָה אמונתך :

Quotidie creantur Angeli miniſterij ex fluuio דינור *Dinòr ignis*, Daniel cap. 7. 10. *& dicunt Canticum, & abolentur*. S. D. *Noui* (ſeù recentes ſunt) *quolibet mane, multa eſt fides tua*. Thren. 3. 23.

Diſſentit R. Samuel Bar Nachmani, & ex ſententia R. Ionathanis dicit -

כל דיבור ודיבור שיוצא מפי הקב"ה נברא ממנו מלאך אחד שנ' בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם :

Quolibet Verbo, quod ex ore Dei egreditur, creatur vnus Angelus, S. D. Pſ. 33. 6, *Verbo Domini cæli facti ſunt, & ſpiritu oris ſui omnis exercitus corũ*. Non mirũ ſi Angeli materiales ſint, cùm ſecundùm primam opinionem ex ignis materia ſint compacti, & in quam reſoluuntur. Peccat tamen hæc ſententia in defectu negans totalem ſpiritualitatem Angelis, & dans quod eis non competit corporeitatem. Secunda ſententia peccat in exceſſu, dans Angelis id quod eis conuenire non poteſt, portionem nempè Diuinæ ſubſtantiæ; nam ait R. Samuel נברא ממנו *creatur ex eo*, ſcilicet Verbo Dei, quaſi Angelus fuerit creatus ex aliqua particula Diuinitatis, & Verbum Dei eſſet cauſa materialis Angeli: meliùs notat Scholiaſtes ibidem, & loco מ *Mem* materialem quodammodo cauſam ſignificantis, ponit ב cauſam efficientem demonſtrantem, aitque.

אמר רבי שמואל בר נחמני שהוא אומר שמלאכי' נבראים בדבור המקום ולא מנהר דנור :

Dixit R. Samuel Bar Nachmani, quia ipſe (ita) *dicit, quòd Angeli creati ſint* בדבור *Biduùr In verbo Domini, & non* מנהר *de fluuio ignis*. Ita vt Verbum Domini fuerit cauſa efficiens Angelorum; quod verum eſt; *Quia omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil*. Ex dictis liquet, Angelos ſecundùm Iudæorum doctrinam corporeos, & materiales eſſe, ac quotidiè à Deo creari, & diſſolui; nam ſi Angeli moriuntur, vel moriuntur quoad partẽ corpoream, vel quoad partem ſpiritualem, vel quoad vtramque; ſi hoc vltimum dicatur, ergo inferioris conditionis ſunt Angeli, quàm ſint homines, iſti enim toti non moriuntur, cùm in eis ſuperuiuat Anima rationalis, ergo Angeli eiuſdẽ conditionis ſunt ac pecudes, cùm poſt illorũ mortem nihil de ipſis remaneat, quod abſurdũ eſt dicere. Si verò dicatur mori quoad corpus, rurſus quæro, illi Spiritus, qui ſuperuiuunt, ſuntnè Angeli, vel animæ Angelorum? Si ſunt animæ Angelorum, ergo præſtare omnia poterunt, quæ ante ſeparationem à corpore præſtabant, ergo ſuperfluum fuit illud corpus. Dicatur igitur cum Catholica Eccleſia Angelos eſſe incorporeos, cùm ad perfectionem vniuerſi neceſſe ſit dari creaturam, quæ perfectè aſſimiletur Deo in gradu intellectuali, & omnis materiæ ſit expers: hæc autem eſt Angelus, qui ab homine, & à brutis diſtinguitur. Perfectio itaque vniuerſi exigebat, vt alia eſſent purè materia-

אל

Sanctus Dominus Sabaoth. At Iudæi in Synagogis cantillant *Sanctus*. Reſpondet Chorus, *Sanctus*, *Sanctus*. Reſpondent alij, *Sanctus*, *Sanctus*, *Sanctus Dominus Sabaoth*. Quo ad *tempus*, quia Iudæi ſæpiùs idem Canticum repetunt, & buccis inflatis ſuauem illam melodiam eructant, quam norunt ij, qui eos ſic rudentes aliquando audierunt. At Angeli in cœlo ſemel tantùm faciunt, idque in vita. Hinc intelliges, cur Angelus, qui cum Iacobo luctabatur, enixè flagitabat vt eum dimitteret, quia iam Aurora aſcendebat; iamiam enim inſtabat hora cantandi Canticum, quod aliàs nunquam toto vitæ ſuæ tempore decantauerat. Habetur hoc in Cod. *Cholin* cap. 7. eadem pagina 91. b.

ויאמר שלחני כי עלה השחר אמר לו גנב אתה או קוביוסטוס אתה שמתיירא מן השחר אתה אמר לו מלאך אני ומיום שנבראתי לא הגיע זמני לומר שירה עד עכשיו׃

Et dixit, Dimitte me quoniam aſcendit aurora. Dixit ei (Iacob) *Fur, aut latro es tu, qui auroram times? Dixit ei Angelus; Ego à die quo creatus ſum vſque modo, nunquam tempus meum aduenit recitandi Canticum* (coram Deo.)

Cantant igitur Angeli Canticum, & ſtatim moriuntur, vel abeunt, & in æternum ampliùs non apparent, vt docent Apellæ iſti doctiſſimi in Cod. חגיגה *Chaghighà* cap. 2. אין דורשין pag. 14. circa principium.

כל יומא ויומא נבראים מלאכי חשרת מנהר

cum ſingulis diebus. Prima dicit קדוש *Kadòſc Sanctus. Secunda dicit* קדוש *Kadòſc Sanctus; Tertia dicit* קדוש יהוה צבאות *Kadòſc Adonài Tzeuaòth Sanctus Dominus Sabaòth exercituum. Reſpondebant dilecti Iſraelitæ coram Deo ſancto benedicto: Nos præſtantiores ſumus Angelis miniſterij, quia recitamus Canticum qualibet hora, & ipſi non recitant niſi ſemel in die, aut ſemel in hebdomada, vel ſemel in menſe, ſemel in anno, ſemel in ſeptimana annua, ſemel in Iubileo, & ſemel in æternitate. Iſraelitæ inſuper poſt duas dictiones, Dei nomen memorant, vt Audi Iſrael* יהוה *Adonài Dominus &c. At Angeli miniſterij id non faciunt niſi poſt tres dictiones, vt* ק׳ ק׳ קדוש *Sanctus, Sanctus, Sanctus* יהוה *Adonài Dominus &c. Itemque Angeli miniſterij non dicunt Canticum in cælis, priuſquam Iſraelitæ dixerint illud in terris*. S. D. ברן כוכבי בקר *In cantando pariter Stella matutina* (Iſraelitæ ſcilicet) וירעו כל בני אלהים *& iubilarent omnes filij Dei* (id eſt Angeli) Iob 38. 7. *ſed vna harum Claſſium* (ſcilicet Iſraelitarum) *dicit* קדוש *Kadòſc Sanctus, & altera dicit* קדוש קדוש *Kadòſc Kadòſc Sanctus, Sanctus, alia verò dicit* קדוש קדוש קדוש יהוה צבאות *Kadòſc Kadòſc Kadòſc Adonài Tzeuaòth, Sanctus, Sanctus, Sanctus. Dominus Sabaoth exercituum*. Ergo Iudæi ſuperant Angelos in recitatione Cantici, & quo ad modum, & quo ad tempus. Quo ad *modum*, quia Præcentor Synagogæ meliùs diſtribuit Chorum, quàm faciant Chori Angelorum, iſti alternatim dicunt *Sanctus, Sanctus*,

Angelos eſſe corporeos, & materiales colligere credunt Iudæi ex diuerſis locis Sacrę Scripturæ, quibus corpora attribui videntur, vt figura humana alata *Cherubinis* Exodi 25. 20. 1. Reg. 6. 23. *Seraphinis* Iſai. 6. 2. non intelligentes per huiuſmodi figuras humanas alatas ſignificari Angelorum motum velociſſimum eſſe, & perpetuò promptos atque celeres in exequendis Dei mandatis exiſtere. Bouis verò, Leonis, Aquilæ, & Hominis figura pinguntur ab Ezechiele cap. 1. 7. ad notandum præſentem affectum in Boue, fortitudinem in Leone, velocitatem in Aquila, & prudentiam in Homine, quæ omnia metaphoricè Angelis attribuuntur; ſicut etiam dicendum eſt, quando deſcribuntur ſub rebus inanimatis, vt ſub igne Exod. 3 2. Curru igneo, equis igneis 2. Reg. 2. 11. vel ſub alijs animalibus.

Iudæi verò, quibus ne putreſcerent, animam pro ſale datam eſſe videtur, ſi dicere liceret, vt aliquando fertur dixiſſe Chryſippus de pecude, qua nihil genuit natura fœcundiùs, ſue inquam. Materiales iſti homines materialiter omnia ſpiritualia intelligunt. In Talmude Codice חגיגה *Chaghighà*, cap. 2. אין דורשין *En Doreſcin* pag. 13. b. circa med. materialem quendam Angelum, & immanis magnitudinis nomine *Sandalphon* hoc modo deſcribunt -

אמר רבי אלעזר מלאך אחד שהוא עומד בארץ וראשו מגיע אצל החיות במתניתא תנא סנדלפון שמו הגבוה מחבירו מהלך חמש מאות שנה ועומד אחורי המרכבה וקושר כתרים לקונו וכו׳

ממקומו מכלל דמקומו ליכא דידע ליה דאמר שם אתגא ואזל ויתיב ברישיה:

Dixit R. Eleazar, Quidam Angelus manet in terra, & caput eius pertingit iuxta animalia (Currus Dei) *In Baraithà traditur, quòd Vocetur* סנדלפון *Sandalphòn, & eſt excelſior ſocio ſuo itinere quingentorum annorum, ſtat retrò ſecus Currum* (Dei) *& ligat Coronulas Creatori ſuo &c.*

Non materiales tantùm ſunt Angeli materialium Hebræorum, ſed vt deteriores conditione ipſiſmet Hebræis ſint, ab eis vinci in Canticis recitandis docent, neque ea cantare poſſe in cælis, donec Iudæi cantauerint in terris, Hæc in Cod. חולין *Chollìn* cap. 7. גיד הנשה *Ghid hannèſce* pag. 91. b. poſt medium, ita leguntur -

שלש כתות של מלאכי השרת אומרות שירה בכל יום אחת אומרת קדוש ואחת אומרת קדוש ואחת אומרת קדוש יהוה צבאות מתיבית חביבין ישראל לפני הב״ה יותר ממלאכי השרת שישראל אומרים שירה בכל שעה ומלאכי השרת אין אומרי׳ שירה אלא פעם אחת ביום ואמרי לה פעם אחת בשבת ואמרי לה פעם אחת בחדש ואמרי לה פעם אחת בשנה ואמרי לה פעם אחת בשבוע ואמרי לה פעם אחת ביובל ואמרי לה פעם אחת בעולם וישראל מזכירין את השם אחר שתי תבות שנאמר שמע ישראל ה׳ וגומר ומלאכי השרת אין מזכירין את השם אלא לאחר שלש תבות כדכתיב קדוש קדוש קדוש יהוה צבאות ואין מלאכי השרת אומ׳ שירה למעלה עד שיאמרו ישראל למטה שנאמר ברן יחד כוכבי בקר והדר יריעו כל בני אלהים אלא אחת אומרת קדוש ואחת אומרת קדוש קדוש ואחת אומרת קק״ק ה׳ צבאות:

Tres Claſſes Angelorum miniſterij diſtributa ſunt ad recitandum Canti-

cum

per ſunt Angeli, cùm iſtud non naturæ, ſed officij ſit nomen, vnde Pſal. 104. 4. עשה מלאכיו רוחות *Qui facit Angelos ſuos Spiritus. Ac ſi apertè dicat* (inquit D. Gregorius hom. 34. in Euang.) *Qui eos, quos ſemper habet Spiritus; etiam cùm voluerit Angelos facit.* Iis ſiquidem datum eſt gloriam Domini reuelata facie ſpeculari, & à claritate in claritatem tranſire. Hos triplici luce fulgere; ternaque pulchritudine decorari; naturę ſcilicet, gratiæ, & gloriæ. Simplices quoque & incorporeos eos eſſe, (vt diximus) quamquam, ſi infinitæ Diuinæ perfectioni illorum perfectio & ſimplicitas, ac Dei ſimpliciſſimæ ſubſtantię conferatur, alicui mixtioni, & materiæi quodammodo obnoxij appareant. Quo in ſenſu accipienda ſunt verba quorundam SS. Patrum, qui materiam quandam Angelis tribuunt, non verò adſtipulari eos erroribus Hebræorum, qui pro veris, & certis dogmatibus ſtatuunt.

Primò, Angelos eſſe corporeos, ac materiales, nam alis eos eſſe inſtructos, ac varijs formis indutos, v. g. Hominum, Boum, Aquilarum, & Leonum.

Secundò, Peccatis carnalibus eos fœdari, de ijs namque intelligi volunt illud Geneſ. 6. 2. *Videntes filij Dei filias hominum* &c. affirmantque è cælo delapſos in terram, cum mulieribus peccaſſe, vt infra dicetur.

Tertiò, ex eiſdem Angelis quoſdam in dies naſci, quoſdam mori, vt oſtendemus.

An-

cap. 1. האשה pag. 5. paulò poſt princip. סניגור יעשה קטיגור *Sanighòr icaſè Kattigòr, Aduocatus poteſt fieri Accuſator.* Sed אוי לו לזה שנעשה סניגורו קטיגורו *Væ illi cuius Aduocatus fit Accuſator. Vaijkrà Rabbà* סדר אמור ſect. 30. pag. 200. col. 4. in princ. editionis Amſterlodamenſis cum commento.

Alia, quæ conſequenter deduci poſſent ex allatis ſententijs contra Iudæos, ſapienti Lectori relinquimus deducenda.

Quæres, Cùm promiſcuè Iudæi bonos, & malos Angelos conſueuerint inuocare & munera offerre, quale igitur diſcrimen inter vtrunque conſtituunt? Suntne ambo eiuſdem naturæ & originis? Suntne ſimplices Spiritus, aut aliqua materiali entitate permixtæ ſubſtantiæ? In ſumma Quæritur, Quid ſentiant Iudæi de Angelis, & Dæmonibus?

Reſp. Duplex hic proponitur quęſtio, vna de Angelis, altera de Dæmonibus, vtramque duplici diſſertatione breuiter abſoluemus.

Breuis diſſertatio de Angelis ſecundùm Hebræos.

ANgeli ſecundùm Catholicam veritatem, ſunt beati illi Spiritus, qui incorporeæ ſubſtantiæ, & inuiſibiles cùm ſint, ſimplices item, proprietate tamen naturæ finitæ. Simul omnes initio ex nihilo creati, incorruptibiles, intelligentia verò, & voluntate præditi, Dei Creatoris ſui aſſiſtentes, & adminiſtri. Spiritus itaque ſemper ſunt, non tamen ſem-

chad enim eſt vox, quæ *munus* ſignificat, & in malam partem, ſemper & vbique ſumitur, quia vel datur vt perſona corrumpetur, vel vt à recto iudicio, ac iuſtitia declinet, & peruerſo donatori vniatur; quod & ipſa vox videtur indicare, cuius etymon explicatur in Cod. כתובות *Chetubòth De contract.dot.*c. 13. שני דייני pag. 105. b. מאי שוחד *Quid eſt ſciòchad?* שהוא חד. *Quod facit* חד *Chàd Vnum*. Si igitur Satan, ſeù Samael munus recipit ab Hebræis, vnus fit cum eis, ergo Hebræi & Satan vnum ſunt, iſte per ſuperbiam Diabolus, illi, operationibus, & peruerſis doctrinis. Ergo intelligunt Iudæi danda eſſe munera Samaeli, hoc eſt, orandum eſſe Dæmonem, laudandum, & deprecandum, vt opera bona Iudæorum coram Deo referat, & ita יעויר עיני הסטן *Ieauèr enè haſſattàn Excæcantur oculi Satan*, vt dicitur in libro כפתר ופרח *Caphthòr Vpèrach*, *Maàmar* 42. pag. 71. b. Sic cœci iſti homines Deum viuentem, & videntem cæcum faciunt, quaſi ipſe non videat iniquitates ipſorum niſi mediante Dæmone; & Satan ipſum ex Aduerſario Procuratorem faciunt contra regulam Iuris Talmudici Codice ר״ה *Roſc haſciana* פרק ראוהו בית דין cap. 3. שאין קטיגור נעשה סניגור *Quia Accuſator non fit Procurator*. Sed Angelus Cuſtos Iudaici populi videns peruerſitatem ipſorum, & duritiam cordis, eos coram Domino accuſabit, & ex Aduocato fiet Accuſator. ſecundùm quòd ipſi Talmudiſtæ permittunt, Cod. קדושין *Kidduſcin*, cap.

inuenitur peccatum in Iſraele, dicit coram Domino, Domine Vniuerſorum, populum Vnum in terris habes ſimilem Angelis miniſterij; nam ſicut Angeli miniſterij nudatos pedes habent, ita & Iſrael diſcalceati (incedunt) *in die expiationum, & ſicut Angeli miniſterij puri ſunt ab omnibus peccatis, etiam Iſraeliticus* (populus) *purus eſt in die expiationum, & quemadmodum Angeli miniſterij pacem inter ſe & concordiam ſeruant, ita quoque Iſrael facit in die expiationum. Deus ſanctus benedictus has iuſtificationes ab Aduerſario* (Diabolo) *audiens; ſtatim propitiatur iniquitatibus* (Hebræorum).

Reſp. Iudæos non intelligere ſeipſos, quid mirum ſi non intelligant Scripturam? Hircus עזאזל *Azazel*, ſeù *emiſſarius*, in quem peccata populi per Pontificem imponebantur; & quaſi piaculum populi in deſertum detrudebatur, in ſignum, quòd Deus iam propitiatus eſſet peccatis populi, Dæmoni non dabatur in munus; vnde adagium, *Date munera Samaeli*, intelligi non poteſt de hoc Capro emiſſario, alioquin Deus iuſſiſſet ſacrificare Dæmoni, quod blaſphemum eſt dicere; quamuis Talmudiſtæ forſan hoc admitterent, cùm de Deo multa indigna, & blaſphema proferant. Munera igitur, quæ, ex ſententia Iudæorum, danda ſunt Samaeli, ſeù Dæmoni, intelligenda ſunt ea, de quibus Sapiens cap. 17. 23. Prou. ait, שחר מחיק רשע יקח *Munus è ſinu* (id eſt ex ea regione vbi cor latet) *impius accipiet*. שוחר *Sciò-*

de ipſe Auctor poſt verba ipſius R. Elieʒeris, ex ſuo ſubiungit -

יורה כבירור שככר הוא ראוי שיהיו תחת ממשלת השטן הזה תמיד אם ימצא בהם עון ביום הכפורים וכו׳ ׃

Manifeſtè oſtendit iam conueniens eſſe, quòd ſint iugiter ſub poteſtate iſtius Satan, ſi in eis inuenta fuerit iniquitas in die expiationis. Ergo Satan eſt idem cum Samaele.

Sed regeres, Nos non benè percepiſſe ſenſum ſententiæ R. Elieʒeris, ipſe ſiquidem vult, vt in die expiationum fiant ea opera bona, quæ à Scriptura, & à Rabbinis eo die fieri iubentur, vt ſint Iſraelitæ puri, & mundi ſicut ſunt Angeli Dei, & ideò ſequitur R. Elieʒer loco ſupra cit.

ולפיכך היו נותנין לו שחר ביום הכפורים שני גורל אחד לעזאזל גורלו של הקדוש ברוך הוא לקרבן עולה וגורלו של עזאזל לחטאת וכל עונות עליו שנ׳ ונשא השעיר וגו׳ ׃ ראה סמאל שלא נמצא בישראל ביום הכפורים חטא אמר לפניו רבונו של עולם יש לך עם אחד בארץ כמלאכי השרת מה מלאכי השרת יחפי רגל אף ישראל יחפי רגל ביום הכפורים ׃ מה מלאכי השרת נקיים מכל חטא אף ישראל נקיים ביה״כ ׃ מה מלאכי השרת שלום מתווך ביניהם כן ישראל ביה״כ והקב״ה שומע עדותן מן המקטרגין ומכפר עליהם ׃

Idcircò dant ei (Samaeli) *munus in die expiationum,* S. D. Leuit. c. 16.8. *Sortem alteram Azazelo. Sors Dei Sancti benedicti in Sacrificium holocauſti, & ſors Azazeli pro peccato, & omnia peccata eorum ſuper illum,* S. D. ibid. v. 22. *Et portabit hircus ſuper ſe omnes iniquitates eorum, &c. Vidit Samael quòd in die expiationum non in-*

tan; nam Cod. יומא *Iomà* cap. 1. pagina 20. circa princip. in Talmude, probatur Satan habere poteſtatem in Iſraelem vnico tantùm die in toto anno, nempè in die expiationum, quod colligere exiſtimant ex nomine ipſo השטן *Satàn*, quo in numerum reſoluto conficit numerum dierum totius anni (vno excepto) hoc eſt 364. vt detur intelligi, Dæmonem, ſeù Satan, ſiuè Samaelem ex 365. diebus anni ſolummodo die expiationum in Iſraelem habere poteſtatem, reliquis verò 364. diebus in vniuerſum Orbem. Sic enim ibi legitur -

אמר רמי בר חמא השטן בגימטריא תלת מאה ושיתין וארבע הוי תלת מאה ויתין וארבע יומי אית ליה רשותא לאסטוני ביומא דכפורי לית ליה רשותא לאסטוני ׃

Dixit Ramè Bar Chamà השטן *Satan numericè* (conficit ſummam) *364. iſtis trecentis ſexaginta quatuor diebus habet poteſtatem obſiſtendi: & in die expiationum habet facultatem accuſandi.* Eadem igitur facultas tribuitur Samaeli, ac Satanæ, ergo Samael eſt Satan; hoc fortaſſis, non benè concluderetur, niſi accederet auctoritas R. Iſaaci Aramæ in עקדת *Akedàth* loco ſupra cit. vbi per extenſum refert ſententiam R. Elieʒer ex ſuis *Perakim* cap. 46. de quærimonia Samaelis coram Deo, eo quia poteſtatem non habeat ſupra Iſraelem. Qua de re Deus conceſſit illi facultatem etiam ſupra Iſraelem, ſed vnicò tantùm die expiationis, ſi eo die peccatum in illis inuentum fuerit. Vn-

danda eſſe Samaeli (Dæmoni) in die expiationum, vt eius oculi hebetes reddantur, ne delicta Iſraelis videre, ac eos coram Deo accuſare poſſit, כי השחד יעור פקחים *quoniam munus excæcat videntes*, aiunt ex Exod. 23. 8. Legitur hæc ſtulta doctrina in עקרת יצחק *Akedàth* Iſaaci Aramę ſect. אחרי מות p. mihi 173. col. 3. paulò ante med. & in libro כפתור ופרח *Caphtòr vpèrach*, מאמר מ״ב *Maàmar* 42. pag. 71. in hunc modum. -

אמר סמאל לפני הקב״ה רבש״ע נתת לי רשות על כל העולם ועל ישראל לא נתת לי רשות א״ל הרי לך רשות עליהם ביום הכפורים אם יש בהם חטא : ואם לא אין לך רשות עליהם : ולפיכך הוו נותנין לו שוחד ביה״כ וכו׳ :

Dixit Samael (Dæmon) *coram Deo ſancto benedicto, Domine mundi; dediſti mihi poteſtatem ſuper vniuerſum mundum, & ſuper Iſraelem non dediſti mihi poteſtatem. Reſpondit ei, ſit tibi poteſtas in illos in die expiationum, ſi tamen in illis peccatum inueneris, ſin minus, nullam poteſtatem in illos habebis. Idcirco munera dant* (Samaeli) *in die expiationum &c.* Ex hac doctrina ortum eſt illud commune effatum תנו שוחד לסמאל *Thenù ſciòchad le Samaèl, Date munus Samaeli.*

At dicet nonnemo, סמאל Samael non eſt Dæmon, ſed Angelus; Angelos enim hoſpitio recipere, menſas illis parare, cibaria, & alia munera exhibere, non videtur illicitum, cùm hæc omnia Abraham fecerit Gen. 18. 4. 5. Ergo.

Reſp. *Samaèl* eſt Spiritus immundus, nequam, imò eſt ipſemet שטן *Satan*; dem pacto, ſed ſine vllo prorsùs rationis munimine, infirmitates diminui docent iſti veſani homines.

A B R A C A D A B R A

A B R A C A D A B R

A B R A C A D A B

A B R A C A D A

A B R A C A D

A B R A C A

A B R A C

A B R A

A B R

A B

A

Ex his, quæ de שברירי *Sciaurirì* ex Talmude habuimus, euidentiſſimè patet, Hebręos, Dæmones pro bonis Angelis habere, eoſdem expreſſè inuocare, illis cultus exhibere, ac Idololatriam committere, quæ ſpecies ſuperſtitionis eſt, ex S. Thoma 2. 2. q. 92. a. 1.

Dices, Hebræos docere hunc שברירי *Sciaurirì* eſſe שד *Scièd Dæmonem*; ergo nos eos calumniari, dum illis imponimus malos pro bonis Angelis venerari.

Reſp. Ergo malos pro malis venerantur. Et hoc eſt quod dicimus, eos malos Angelos, ſeù Dæmones venerari; ſiuè enim eos pro bonis, ſiuè pro malis Angelis venerentur, cùm Dęmones colant, ſemper Idololatriam committere conuincuntur. Quòd colant, & inuocent, patet ex inuocatione allata in שברירי *Sciaurirì*, & clariùs manifeſtatur in פרקי ר׳ אליעזר *Pirkè R. Eliezer* cap. 46. pag. 42. col. 2. in fin. vbi docetur munera

In Talmude non raro referuntur quædam nomina, quorum etymon, ſi ſpectetur, nihil in ſe mali inuolui exiſtimares, attamen ex eorum vſu, Dæmonum eſſe nomina manifeſtè apparet, & vſus ipſe ſuperſtitioſus, & Idololatricus eſſe deprehenditur, ex ijs nonnulla in medium proferemus.

In מסכת עבודה זרה *Maſsècheth auodà zarà*, Cod. *de Idololatria*, cap. 1. לפני אידיהן pag. 12. b. circa medium legitur:

תנו רבנן לא ישתה אדם מים בלילה ואם שתה דמו בראשו מפני הסכנה מאי סכנה סכנה שברירי ואי צחי מאי תקנתיה אי איכא אחרינא בהדיה ליתריה ולימא ליה צחינא מיא ואי לא נקרקש בנכתמ׳ אחצבא ונימא איהו לנפשיה פלניא בר פלניתא אמר׳ לך אימי׳ אזדהר משברירי שברירי ברירי רירי רי וכו׳ :

Docent Magiſtri noſtri; Non bibat homo aquas in nocte, & ſi biberit, ſanguis eius ſuper caput ipſius (reuertetur) *& hoc propter periculum. Quale periculum? Ob periculum* שברירי *SCIAVRIRI. Et ſi ſitierit, quid opus facto? Si ibi alter ſimul aderit, dicat ei. Sitio aquas. Et ſi nullus aderit, dicat apud ſemetipſum. N. fili N. dicit tibi mater mea, Caue à* שברירי *SCIAVRIRI.* שברירי *SCIAVRIRI,* ברירי *BERIRI,* רירי *RIRI,* רי *RI,* י *I. &c.*

SCIAVRIRI eſt nomen Dæmonis, teſte Scoliaſte hic –

שברירי שד הממונה על מכת סנורים :

SCIAVRIRI Dæmon (eſt) *Præfectus ſuper plaga ſcotomatum*, ſeù oculorum fatuitatibus, quas vertigines communiter vocamus; nam vbi He-

bræus legit Gen. 19. 11. בסנורים *Baſanuerìm In cæcitatibus*, Chaldæus legit בשבריריא *Beſciauriraià In ſcotomatibus*. Exiſtimant enim ſuperſtitioſi iſti Talmudici, & docent non debere hominem aquas de nocte bibere, quia incidet in ſcotomatis infirmitatem, capitis vertiginem, & oculorum cæcitatem, cui remediũ adhibere exiſtimant, ſi recurſum ad Dæmonẽ habeant. Scribunt enim Magico quodam modo hoc nomen שברירי & ſicut, vt hic cernitur, litera vna gradatim minuitur, ita gradatim ſingulis diebus infirmitas hæc minui credunt, quouſque in nihilum abeat.

ש ב ר י ר י
ב ר י ר י
ר י ר י
י ר י
ר י
י

Huius שברירי *Sciauriri* fit mentio etiam Cod. *Peſachim* cap. 10. pag. 112. circa med. vbi hæc aquæ de nocte potatio reſtringitur ne fiat –

מן הנהרות ולא מן האגמים :

De aquis fluminum, & ſtagnorum.

Quid ſimile Magicum amuletum habetur apud Cornelium Agrippam lib. 3. cap. 11. in nomine *Abracadabra*, refertur, & affertur ab Athanaſio Kircherio in Oedipo Ægypt. Claſſ. XI. Magiæ Hieroglyph. cap. 6. cuius elementa in triangulum reducta, & paulatim diminuta, quouſque ad vnicum *A* deueniatur, eo-

Supplementum Primæ Tabulæ combinationum literarum ב.

X	IX	VIII	VII	VI	V	IV	III	II	I	
כם	ין	טס	חע	זפ	וץ	הק	דר	גש	בת	2
לן	כס	יע	טף	חץ	זק	ור	הש	דת	גב	3
מס	לע	כף	יץ	טק	חר	זש	ות	הב	דג	4
נע	מף	לץ	כק	יר	טש	חת	זב	וג	הד	5
סף	נץ	מק	לר	כש	ית	טב	חג	זד	וה	6
עץ	סק	נר	מש	לת	כב	יג	טד	חה	זו	7
פק	ער	סש	נת	מב	לג	כד	יה	טו	חז	8
צר	פש	עת	סב	נג	מד	לה	כו	יז	טח	9
קש	צת	פב	עג	סד	נה	מו	לז	כח	יט	10
רת	קב	צג	פד	עה	סו	נז	מח	לט	כי	11
		קד	צה	פו	עז	סח	נט	מי	לך	12
			קו	צז	פח	עט	סי	נך	מל	13
				קח	צט	פי	עך	סל	נם	14
					קי	צך	פל	עם	סן	15
						קל	צם	פן	עם	16
							קן	צם	פע	17
								קע	צף	18
									קץ	19

In

Alphabeti, vbi pro prima litera ponitur ג *Ghimel*, ſicut & ר *Reſc*, ה *He*, ו *Vau*, ז *Zain*, ח *Cheth*, ט *Teth*, י *Iod*, & ש *Scin* in ſequentibus Alphabetis eiuſdem cellulæ. Sed vt vt res ſit, attamē hęc Tabula approbatur ab omnibus Cabaliſtis cum R. Ioſepho ג׳יגאטילה Gigatella, vt videre eſt in Codice mſc. Biblioth. Vaticanæ Papyr. in 4. ſub num. 219. pag. 15. vbi de צירוף *Tzirùph*, & varijs literarum combinationibus agitur. Raró tamen his *Tzeruphim* vtuntur Cabalici, niſi forſan in occultioribus, & ſacratioribus ab eis exiſtimatis myſterijs; communior tamen eſt vſus vltimi Alphabeti את־בש *Eth baſc*, quo etiam ſecundùm Iudæorum mentem vſi ſunt Prophetę, & præſertim Ieremias cap. 25-26. Et Rex ששך *Seſàch* id eſt בבל *Babel*, de quo videndus eſt S. Hieronymus in *Comment. ſuper cap. cit.*, & nos infra in *Ioſeph Gigatella*.

Itaque præter combinationes in I. Tabula annotatas, aliæ fieri poſſunt coniugationes literarum, quas in ſupplemento primæ iſtius Tabulæ exhibemus, vt hic cernitur.

Irregularia ſunt iſta Alphabeta Cabalica, non enim æquo ordine, ac ſtabili literarum permutatione procedunt, de quibus vnum aut alterum exemplum aſſignabimus. Secundum Alphabetum ordinatim procedit, in prima cellula ב *Beth* aſſociatur primæ literæ, nempè א *Aleph*. In ſecunda cellula, prima litera eſt ג *Ghìmel*, in tertia ד *Daleth* &c. In vndecima eſt ל *Lamed*, cui additur litera ſubſequens מ *Mem*, & ſic retrocedendo in decima cellula ſequitur נ *Nun*, in nona ס *Samech*, & ſic procedendo vſque ad ſecundam cellulam vbi terminatur litera ת *Thàu*. Idem ordo ſeruatur in tertio Alphabeto, ſed in vndecima cellula loco literæ מ *Mem* ponitur ב *Beth*, cui aſſociatur מ *Mem*, & retrorſum procedendo, ſequitur per ordinem נ *Nun* &c. Item in quarto Alphabeto, in ſecunda cellula prima litera ſecundùm ſeriem naturalem debebat eſſe ה *He*, ponitur ב *Beth*, quod continuatur in cæteris Alphabetis vſque in finem. Non minor irregularitas obſeruatur in vndecima cellula quinti

alij paulò aliter vt Blaſius Vigenerius, & Cl. V. Athanaſius Kircherius in Oedipo Ægyptiaco Claſſ. V. Cabal. Hebr. pag. 249. illam hoc modo diſponunt.

Vbi in Primo Alphabeto cernitur hoc צירוף *Tzirùph*, ſeù *Permutatio* literarum אתבש *Eth Baſc*. Cæterùm hæc Tabella eſt compoſita ſecundùm naturalem ordinem literarum;

II. Tabula צירוף *TZirùph Cabaliſtarum.*

XI	X	IX	VIII	VII	VI	V	IV	III	II	I	Nom. Alphab.
כמ	ינ	טס	חע	זפ	וצ	הק	דר	גש	בת	אל	1 *Albath*
למ	כנ	יס	טע	חפ	זצ	וק	הר	דש	גת	אב	2 *Abgath*
בם	לנ	כס	יע	טפ	חצ	זק	ור	הש	דת	אג	3 *Agdath*
מנ	לס	כע	יפ	טצ	חק	זר	וש	הת	בג	אד	4 *Adbag*
גנ	מס	לע	כפ	יצ	טק	חר	זש	ות	בד	אה	5 *Ahbad*
נס	מע	לף	כצ	יק	טר	חש	זת	גד	בה	או	6 *Aubah*
רס	נע	מף	לצ	כק	יר	טש	הת	גה	בו	אז	7 *Azbu*
סע	נפ	מצ	לק	כר	יש	טת	דה	גו	בז	אח	8. *Achbaz*
הע	סף	נצ	מק	לר	כש	ית	דו	גז	בח	אט	9 *Atbach*
עפ	סצ	נק	מר	לש	כת	הו	דז	גח	בט	אי	10 *Aibath*
ופ	עצ	סק	נר	מש	לת	הז	דח	גט	בי	אכ	11 *Achbi*
פצ	עק	סר	נש	מת	וז	הח	דט	גי	בכ	אל	12 *Albach*
זצ	פק	ער	סש	נת	וח	הט	די	גכ	כל	אם	13 *Ambal*
צק	פר	עש	סת	זח	וט	הי	דכ	גל	כמ	אנ	14 *Anbam*
חק	צר	פש	עת	זט	וי	הכ	דל	גמ	בנ	אס	15 *Asban*
קר	צש	פת	חט	זי	וכ	הל	דמ	גנ	כס	אע	16 *Anghbas*
טר	קש	טת	חי	זכ	ול	המ	דנ	גס	בע	אפ	17 *Afbangh*
רש	קת	טי	חכ	זל	ומ	הנ	דס	גע	בפ	אצ	18 *Atsbaph*
יש	רת	טכ	חל	זמ	ונ	הס	דע	גפ	בצ	אק	19 *Aqbats*
שת	יכ	טל	חמ	זנ	וס	הע	דפ	גצ	בק	אר	20 *Arbag*
כת	יל	טמ	חנ	זס	וע	הפ	דצ	גק	בר	אש	21 *Aſcbar*
כל	ימ	טנ	חס	זע	ופ	הצ	דק	גר	בש	את	22 *Athbaſc*

Ir-

I. *Tabula* צירוף Tziruphica *Cabaliſtica combinationum̄ Alphabeti Hebraici.*

XI	X	IX	VIII	VII	VI	V	IV	III	II	I	Nom. Alphab.	
כל	ים	טן	חס	זע	ופ	הץ	דק	גר	כש	את	1	*Eth Baſc*
לם	כן	ים	טע	חף	זץ	וק	הר	דש	גת	אב	2	*Au Ghath*
מן	לס	כע	יף	טץ	חק	זר	וש	הת	רכ	אג	3	*Agh Dau*
נס	מע	לף	כץ	יק	טר	חש	זת	וכ	הג	אר	4	*Ad Hàg*
סע	נף	מץ	לק	כר	יש	טת	חכ	זג	ור	אה	5	*Aha Vad*
עף	סץ	נק	מר	לש	כת	יכ	טג	חר	זה	או	6	*Au Zē*
פץ	עק	סר	נש	מת	לכ	כג	יד	טה	חו	אז	7	*Az Chau*
צק	פר	עש	סת	נכ	מג	לר	כה	יו	טז	אח	8	*Ach Ttz*
קר	צש	פת	עכ	סג	נר	מה	לו	כז	יח	אט	9	*Att Iach*
רש	קת	צכ	פג	ער	סה	נו	מז	לח	כט	אי	10	*Ai Catt*
שת	רכ	קג	צר	פה	עו	סז	נח	מט	לי	אך	11	*Ach Li*
תכ	שג	רד	קה	צו	פז	עח	סט	ני	מך	אל	12	*Al Mach*
כג	תר	שה	רו	קז	צח	פט	עי	סך	נל	אם	13	*Im Nal*
גר	כה	תו	שז	רח	קט	צי	פך	על	סס	אן	14	*En Sam̄*
רה	גו	כז	תח	שט	רי	קך	צל	פם	ען	אס	15	*As An̄*
הו	רז	גח	כט	תי	שך	רל	קם	צן	פס	אע	16	*Aah Pas*
וז	הח	רט	גי	כך	תל	שם	רן	קס	צע	אף	17	*Aph Tzaah*
זח	וט	הי	רך	גל	כם	תן	שס	רע	קף	אץ	18	*Atz Kaph*
חט	זי	וך	הל	רם	גן	כם	תע	שף	רץ	אק	19	*Ak Ratz*
טי	חך	זל	ום	הן	רס	גע	כף	תץ	שק	אר	20	*Ar Sciak*
יך	טל	חם	זן	וס	הע	רף	גץ	כק	תר	אש	21	*Aſc Thàr*

doctrina, quæ in illis continetur, & quiſnam fuerit Angelus iſte Gabriel, qui illas reuelauit, cùm nec linguam Hebraicam ſciret, neque Græcam. Fuit tamen totus addictus ſententijs, ac doctrinę Scoti, ita vt vir grauis dixerit aliquando (vt refert Cornelius à Lapide in c. 1. Apocal.) *Angelus B. Amadæi fuit Scotiſta*. Non igitur ſuper hiſce reuelationibus fundanda eſt aliqua doctrina, aut ſententia, nec illis fidendum.

Eſt & aliud ignotum nomen in libro זהר *Zohar* Mantuanæ editionis ſect. בראשית *Bereſcith* pag. 20. his quatuor characteribus exaratum מצפץ *Matzpàtz*, quod hic explicare lubet.

Solent Cabaliſtæ Alphabeti Hebraici literas, varijs reuolutionibus, & combinationibus inter ſe commutare, quas צירוף *Tziruph* vocant; ſolemnis tamen eſt illa, quà א in ת; ב in ש; ג in ר, & cæteræ permutantur hoc modo.

א ב ג ד ה ו ז ח ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת

ת ש ר ק צ פ ע ס נ מ ל כ י ט ח ז ו ה ד ג ב א

Idcircò *Ath Baſc* communiter nuncupatur. Igitur hoc nomen מצפץ *Matzpàtz* ſubſtituitur loco nominis Dei Tetragrammaton יהוה. Litera quippè י *Iod* in מ *Mem*; ה *He* in צ *Tzade*; ו *Vau* in פ *Pe*; & ה *He* in ץ *Tzade* permutantur.

י ה ו ה

מ צ פ ץ

Modi autem Cabalici, quibus permutari inter ſe literæ Hebraicæ ſolent, apparent ex hac Tabella.

Ta-

eſſe certos, an ſemper erunt beati, nec etiam an ſemper erunt; & multò minùs, an damnati ſemper erunt damnati.

Cenſura.

Poterat etiam dicere, non eſſe vere beatos, nec verè immortales.

XIII. Dicit, Deum quando promittit aliquid, vel etiam iurat ſe aliquid facturum, adhuc tamen poſſe illud non facere, & homines decipere.

XIV. Dicit, Damnatos, poſt diem Iudicij non habitaturos in centro terræ, ſed in ſuperficie terræ oppoſita ei, quæ nunc habitatur.

Cenſura.

Itaque ignorabat Angelus, qui iſta reuelabat, Terram nunc vbique coli.

XV. Dicit, Vacuum non poſſe dari, etiam per Diuinam potentiam.

XVI. Dicit, In creatione Euæ pro illa coſta, quam Deus ab Adamo accepit, alteram ei datam fuiſſe.

Cenſura.

At Scriptura dicit, *Et repoſuit carnem pro ea*.

XVII. Dicit, Igne conflagrationis etiam Corpora Sanctorum cremanda, & purganda.

XVIII. Dicit, Tempore Paſtoris electi omnes Religiones ad quatuor tantùm eſſe reuocandas, id eſt Baſilij, Auguſtini, Benedicti, & Franciſci, vel certè abolendas, quæ ad has adiungi noluerint.

Iſtę ſunt Cenſuræ ab Eminentiſſimo Bellarmino ſuper reuelationes, & ſermones Amadæi exhibitæ, ex quibus manifeſtè apparet, quænam ſit do-

Cenſura.

Itaque exhaurireтur tandem infinita Dei potentia.

VIII. Aſſerit, Ariſtotelem cum ſuis Magiſtris, alijſque Gręcis, & Latinis Philoſophis non perijſſe, ſed in loco tuto degere.

Cenſura.

Longè aliter ſcribit S. Hieronymus in Epiſtola ad Heliodorum, & Theodoretum lib. *de Legibus*.

IX. Dicit, Chriſtum puerulum multa miracula feciſſe augendo, vel minuendo; vel poliendo repente ligna, quibus Ioſeph indigebat; nec non in momento perficiendo opera Matris.

Cenſura.

Similia habentur in libro prohibito, de Infantia Saluatoris.

X. Dicit, Deum non eſſe præſentem ſecundùm eſſentiam damnatis hominibus, & rebus ſordidis.

Cenſura.

Vbi eſt igitur illud; *Cœlum, & terram ego impleo*?

XI. Dicit, Eos, qui cum ſolo peccato originali defuncti ſunt, habitaturos poſt diem iudicij in hac noſtra Terra, & habituros omne gaudium ſpirituale circa viſionem Dei, itaut licèt damnum aliquod patiantur, non patiantur tamen pœnam damni.

Cenſura.

Hęc ipſa fuit hæreſis Pelagianorum, apud Auguſtinum lib. *de hæreſibus* cap. 88. & damnata in Concilio Palæſtino, teſte Auguſtino Epiſt. 106. & in Concilio Florentino.

XII. Dicit, Angelos beatos non

Ex Serm. 2. S. Ioannis Baptiſtæ
Cenſura.

I. Dicit, Chriſtum, & Mariam veniſſe ad Ioannem in Carcerem ianuis clauſis; & aſtitiſſe inuiſibiliter dum ei caput amputaretur.

II. Addit, Caput Ioannis præciſum à collo in manibus Chriſti remanſiſſe, à quo ſuſtentabatur ante decollationem.

III. Addit, Etiam Ioannis animam deductam à Chriſto vſque ad locum, vnde Sancti Patres conſpici poterant, & indè ad eos dimiſſam.

IV. Dicit, Chriſtum cùm adoraretur à Magis ſingulis loquutum eſſe lingua ipſorum.

V. Dicit, Ioannem adhuc viuere in corpore mortali, & tamen videre Deum ſicut Angeli vident.

Cenſura.

At communis ſententia eſt in contrarium, & Polycrates apud Euſebium lib. 5. hiſt. c. 24. inter Sanctos, qui dormiunt apud Epheſum, numerat Ioannem Euangeliſtam; & Cæleſtinus Papa Primus in Epiſtola ad Concilium Epheſinum, quæ habetur in actis eiuſdem Concilij Tom. 2. cap. 14. teſtatur apud Epheſum haberi S. Ioannis reliquias.

VI. Dicit, B. Virginem mortuam eſſe cùm Chriſtus moreretur, vt cooperaretur Redemptioni mundi, deinde ſtatim reſurrexiſſe.

Cenſura.

Quaſi non ſufficeret Chriſti mors mundi redemptioni.

VII. Aſſerit, Non poſſe plures homines creari, quàm quot de facto creabuntur.

Cenſura.

Mariam, vt ab illa inſtrueretur.

Cenſura.

Repugnat hoc manifeſtè ipſius D. Pauli verbis ad Galat. 1.

IV. Dicit, B. Virginem obijſſe anno 15. à Paſſione Domini.

Cenſura.

Falſum conuincitur ex eo, quòd Dionyſius Areopagita interfuit, cùm B. Virgo moreretur, & tamen conuerſus fuit anno 18. à Paſſione Domini, vt colligitur ex Actis Apoſtolorum cap. 15. & 17. & ex Epiſtola ad Gal. cap. 1.

V. Dicit, Apoſtolos non reliquiſſe Iudæam ante annos quindecim cum dimidio à Paſſione Domini.

Cenſura.

Repugnat hoc omnibus hiſtorijs.

VI. Dicit, Beatam Virginem etiam ante mortem ſciuiſſe omnia præterita, præſentia, & futura. Vidiſſe etiam mentium cogitationes præſentes, & futuras.

Cenſura.

Sciebat ergo diem Iudicij, & fallebatur Chriſtus, cùm diceret, *De die illo nemo ſcit.*

VII. Dicit, B. Virginem poſt mortem deſcendiſſe ad Purgatorium, & illud ſpoliaſſe, liberatis omnibus, quos ibi reperit.

Præter iſtas Cenſuras in Raptus B. Amadęi ab Eminentiſſimo Bellarmino confectas: ſequuntur nonnullæ aliæ deprompta ab eodem ex ſermone ſecundo in S. Ioannem Baptiſtam eiuſdem Amadæi, cuius ſententiæ non minùs ſunt falſæ, quàm ſuperiores. Ea autem ſunt.

fuiſſe, & Diuinitatem humanitati copulatam.

Cenſura.

Diſiuncta igitur fuit Diuinitas ab humanitate, contra omnium Doctorum ſententiam.

In Septimo Raptu.

Dicit, Perſonas Diuinas conſtitui per abſoluta, non per relationes.

II. Dicit, In Deo non eſſe generationem, nec ſpirationem, nec relationes paternitatis, filiationis, & ſpirationis, ſed eſſentiam vt æquiualet iſtis omnibus.

III. Dicit, Notionalia eſſe multò plura, quàm quinque.

IV. Dicit, Tres Perſonas non eſſe tres res, ſed vnam æquiualentem tribus.

Cenſura.

Quomodo ergo diſtinguuntur realiter tres Perſonæ?

In Octauo Raptu.

Dicit, Multos conceptos Dei amicos, paucos autem vt Io. Baptiſtam, etiam ante conceptionem purgatos.

Cenſura.

Num igitur animæ ante conceptionem peccatrices erant? At iſte error Origenis eſt.

II. Dicit, Salome fuiſſe Patrem vxoris Zebedæi.

Cenſura.

At Salome fœmina fuit, ſic enim Græcè ſcribitur Σαλώμη. Itaque iſte Angelus Gabriel iam neque Græcam linguam tenebat.

III. Dicit, Sanctum Paulum poſt conuerſionem ſuam antequam iret in Arabiam, veniſſe ad B. Virginem

Cenſura.

Itaque hactenus imperfectum habemus Euangelium.

V. Aſſerit, B. Virginem vna die perfeciſſe totum iter, quod eſt à Nazareth ad domum Eliſabeth, quod ſex diebus fieri ſolet.

VI. Dicit, In ſalutatione B. Mariæ, & Eliſabeth, tam ipſius Matres inter ſe, quàm Infantes in vteris exiſtentes colloquutos familiariter linguam Angelorum, & Infantes præterea ambos ab vtraque Matre conſpectos.

VII. Aſſerit, Chriſtum primo ętatis anno loqui ſolitum cum Matre, & in infantia multos curaſſe à languoribus.

VIII. Addit, Chriſtum anno 12. prolixè diſputaſſe cum Doctoribus, ac docuiſſe Meſſiam iam veniſſe, eſſe Filium Virginis Deum, & hominem, & alia id genus myſteria, ac multos Sacerdotum propterea credidiſſe in eum.

Cenſura.

Hæc ſunt contra Euangelia, & omnes SS. Patres.

In Sexto Raptu.

Dicit, Non ſufficere ad conſecrationem Corporis Domini illa verba, *Hoc eſt Corpus meum*, niſi addantur etiam illa, *Dominus noſter, Pridie quàm pateretur &c.*

II. Dicit, Chriſtum conſecraſſe his verbis: *Vertatur panis terreſtris in panem cæleſtem, & cibus corporis in cibum ſpiritus.*

III. Dicit, In die Reſurrectionis Domini animam reunitam corpori

Cenſura.

Inuertitur naturæ ordo ſine neceſſitate.

III. Aſſerit, Corpus eiuſdem B. Virginis meliùs temperatum, & conſtitutum fuiſſe; quàm corpus Adami, aut eſſe, & omninò æquale fuiſſe in perfectione Corpori Domini Noſtri Ieſu Chriſti.

Cenſura.

At quis credat, opus, quòd ipſe Deus immediatè fecit, non feciſſe præſtantiùs eò, quod opera creaturarum factum eſſe concedimus?

In Quinto Raptu

Dicit, Nomen Angeli Vriel, ſignificare *bonum conſilium*.

Cenſura.

Si ita eſt, nouerat linguam Hebraicam Angelus Gabriel, qui iſta dictauit.

II. Dicit, Corpus Chriſti formatum opera Angelorum.

Cenſura.

Longè aliter docet S. Lucas, & S. Matthæus, imò etiam verus Angelus Gabriel, qui Chriſti Conceptionem Spiritui S. tribuit.

III. Addit, Corpus Chriſti formatum ex tribus guttulis ſanguinis de corde B. Mariæ acceptis.

Cenſura.

Non igitur B. Virgo Chriſtum generauit, ſicut nec Adam genuit Euam, quamuis de coſta ipſius facta fuerit.

IV. Dicit, à Paſtore electo (de quo ſupra) multa addenda eſſe Euangelio S. Lucæ de Conceptione, Præſentatione, & Aſſumptione Beatæ Mariæ.

Cenſura.

At Gen. 2. 7. dicitur; *Formauit Dominus Deus hominem de limo terræ, & inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ.*

In Tertio Raptu

Aſſerit Euam creatam fuiſſe die octauo.

Cenſura.

At Gen. 1. *Creauit Deus hominem &c. maſculum, & fœminam creauit eos &c. & factum eſt veſpere, & mane dies ſextus.* Præterea, ſi mulier facta eſt die octauo, non ergo ſpecies humana facta eſt cum omnibus principijs neceſſarijs ad propagationem ſuam die ſexto. Quomodo ergo quieuit Deus ab omni opere ſuo die Sabbathi? Et quomodo verum erit illud Exodi 20. 12. *Sex diebus fecit Deus cælum, & terram, mare, & omnia quæ in eis ſunt?*

In Quarto Raptu.

Aſſerit, Paſtorem quendam à Deo electum, quem pollicetur Angelus in Primo ipſius Raptu, iam ſuo tempore natum, imò adultum fuiſſe; & ſatis apertè indicat, futurum Pontificem Maximum poſt Leonem Decimum immediatè, & addit hunc Paſtorem anathema dicturum omnibus, qui non credunt B. Virginem conceptam ſine peccato originali.

Cenſura.

Ex quo euidenter colligitur falſitas Prophetiæ.

II. Aſſerit, Corpus B. Virginis Mariæ formatum fuiſſe in vtero B. Annæ ex ſemine Ioachim opera Angelorum, idque in ſpatio ſex horarum.

omninò indignas eſſe ; nam in eis multa expreſsè contra Sacram Scripturam inueniuntur, multa contra Catholicæ Fidei dogmata aſſeruntur, alia contra bonam Philoſophiam, alia denique non pauca inepta, ſcandaloſa, & piorum aurium offenſiua paſsim interſeruntur, quorum non omnia, ſed tantùm nonnulla hic adducemus, vt ex his, de reliquis, prudens Lector iudicium ferat.

In Primo Raptu.

Aſſerit Cælum empyreum, & materiam primam creatam fuiſſe ante omnem diem.

Cenſura.

Huic ſententiæ repugnat illud Exodi cap. 20. v. 11. *Sex diebus fecit Dominus cælum, & terram, & mare, & omnia quæ in eis ſunt.*

II. Aſſerit, Prima die creatum fuiſſe Solem cum ſuo orbe; & ſimul quatuor elementa, & omnes alios cæleſtes orbes, firmamento excepto; porrò firmamentum ſecunda die creatum.

Cenſura.

Videtur hæc ſententia manifeſtè falſa, aut enim erat locus firmamenti plenus (ait Bellarminus) aut vacuus antequam firmamentum crearetur; ſi plenus, quid de illo corpore factum eſt, quod ibi erat? Si vacuus, quomodo in ſermone ad Phariſæos idem Auctor dicit, Vacuum non poſſe per vllam potentiam dari?

In Secundo Raptu

Aſſerit, Corpus primi hominis ab Angelis, iuſſu Dei formatum fuiſſe, animam verò à Deo inſpiratam.

Hh *Cen-*

de libris tertij, & quarti Eſdræ fit ibi mentio: vndè ſi alicubi Vrielis meminerit, non ex ſua, ſed ex aliorum ſententia locutus eſt.

Dices ſecundò, non ſolùm nominis Vrielis meminerunt SS. Patres, ſed etiam aliorum trium, nempè Iehudielis, Barachielis, & Scealtielis, imò omnia ſeptem nomina iſtorum Angelorum, Michaelis ſcilicet, Gabrielis, Raphaelis, Vrielis, Iehudielis, Barachielis, & Scealtielis diuinitùs fuerunt reuelata B. Amadæo viro ſanctitate, miraculis, & prophetijs illuſtri, ergo pro legitimis Angelorum nominibus habenda ſunt.

Reſp. negando, SS. Patres meminiſſe aliquando nominum Iehudielis, Barachielis, & Scealtielis, & ſi meminerunt, pro Sanctis Angelis eos non habuerunt.

Ad reuelationes Amadæi quod attinet, dico illas eſſe ſuſpectas; nam in Chronica Ord. S. Franciſci par. 3. lib. 6. cap. 30. cuius Inſtituti fuerat Amadæus; multa de illius ſanctitate, & reuelationibus habentur, ſed circa illius reuelationes ibidem dicitur, eas non extare puras, ſed varia à varijs in ijs fuiſſe addita. In eas Eminentiſſimus Bellarminus, LVII. doctiſſimas cenſuras edidit, quas mmſſcc. Illuſtriſſ. & Reuerendiſſ. D. F. Hyacinthus Libellus Archiepiſcopus Aucnionen. iàm S. Pal. Apoſt. Magiſter, in ſua ſelectiſſima, ac numeroſa Bibliotheca aſſeruat, has pro innata ſua benignitate dudum mihi communicauerat, quas cùm legiſſem, adinueni illas nomine Reuelationum

paruiſſe ignem in rubo. Ecce Vrielem Angelum bonum. *Legimus etiam ignem miſſum deſuper, & impleſſe quòd præceptum eſt*. Ecce Vrielem Dæmonem. Non negamus autem hoc fieri potuiſſe ab Vriele bono Angelo, ſed ex Dei permiſſu, etiam à malo Dæmone fieri potuerit, ideò *ignis inferni* dici non poteſt quòd ſit Angelus Dei, & tamen dici poteſt *Ignis Dei*.

De loco autem citato ex Miſſa Mozarabum, dicimus cum Eminentiſſimo noſtro Cardinali Bona lib. 1. *Rerum Liturgicarum* cap. 11. n. 11. *Quamuis autem hoc Officium à Viris ſanctis, & orthodoxis compoſitum fuerit, Hiſpania tamen ab Infidelibus deuaſtata ita erroribus refertum eſt, vt Elipandus Toletanus Epiſcopus ex ipſis Officijs deprauatis plura acceperit teſtimonia ad ſuam hæreſim aſtruendam, vt conſtat ex Albino Flacco libro aduerſus eumdem Elipandum*. Ergo Officium Miſſæ Mozarabum cùm deprauatum extiterit, non mirum ſi etiam in illud nomen Angeli Vrielis inuexum fuerit. Auctoritas igitur allata ex ea Miſſa, nihil noſtræ Concluſioni officit.

Ad auctoritatem verò allegatam ex Alberto Magno, & Bonauentura eodem modo dicendum eſt, ac diximus de S. Ambroſio. Et circa S. Bonauenturam hoc quoque notandum, quòd in Biblia Pauperum cap. 31. tractat ex profeſſo de Sanctis Angelis, & omnia loca Sacræ Scripturæ, vbi mentio SS. Angelorum fit, adducit; neque tamen aliquid de Vriele, aut de

de

quàm Eccleſia tradat: Eccleſia autem nullam penitùs diuinam auctoritatem his libris attribuit. Ergo.

Reſpondeo ſecundò, ex auctoritate allata S. Ambroſij colligi non poteſt, an iſte Sanctus, pro *Vriele*, intelligere voluerit Vrielem, de quo in quarto Eſdræ, aut Dæmonem hoc nomine item vocatum; nam אוריאל *Vriel*, cùm ſignificet *Ignis Dei*, & Sanctis Spiritibus igne diuino incenſis, & Dæmonibus igne infernali exuſtis attribui poteſt; æquiuocum enim eſt nomen, vt ſupra notauimus, & ex verbis S. Ambroſij appoſitè pro Dæmone videri poſſet, acceptum: cùm ipſe de natura Angelorum in communi tractet, & aſſerat Angelum, id eſt Naturam Angelicam, non eſſe immortalem naturaliter, quòd ſi immortalis appareat quia non moriuntur, id prouenit ex voluntate Dei. Hoc autem, naturæ Angelicę vniuerſaliter conuenit; ideòque commune tam bonis, quàm malis Angelis eſt, Gabrieli, & Vrieli, Angelo ſcilicet ſancto, & Dæmoni. Vriel igitur à S. Ambroſio nominatus pro nomine Dæmonis accipi debet, qui eſt *Ignis Dei*. Dæmones etiam in ſublimiori aëris ſpatio peruagantur, de quibus Crinitus lib. 21. cap. 1. *de honeſta diſciplina*, ex Michaele Pſello: *Primum*, inquit, *Dæmonum genus igneum cenſetur, quòd in ſublimiori aëre peruagari ſolitum eſt*. Ex quibus forſan ignis Pentapoli elapſus eſt, vindice Deo, vt indicat Iſidorus lib. 7. *Originum* cap. 5. cit. vbi ait: *Vriel interpretatur Ignis Dei, ſicut legimus ap-*

uiathan. Et quòd ipſi Henoch (Hebręis *Behemòth*) data ſit vna pars terræ, quæ, vt illic affirmatur, ſiccata fuerat tertia die, vt habitet in ea vbi ſunt montes mille, & Leuiathan data ſit ſeptima pars humida, & quòd ſeruetur, vt fiat in deuorationem quibus vis, & quando vis. Iſta Rabbinica commenta prolixè explicantur in Talmude Babylonico Cod. *Bauà Batrà*, cap. 8. relata in בית ישראל *Beth Iſrael* num. 64. pag. 84. col. 3. vbi de Leuiathan parando in conuiuio tempore Meſſiæ. Et de Behemoth paſcente mille montes fit mentio multis in locis apud Auctores Hebræos, de quo videndus eſt Raſci ſuper Pſal. 50. v. 10. ad quæ alludunt verba loci allegati ex quarto Eſdræ. Capitulo etiam 13. eiuſdem libri innuitur illa fabula de decem tribubus Iſraeliticis vltra flumina Euphratis habitantibus, vt ibi dicitur, in regione, vbi nunquam inhabitauit genus humanum, & per eam regionem ſit via multa itineris, anni vnius & dimidij, quę omnia ſunt fabuloſa, & à nobis exploſa in tractatu de fluuio Sambatione ſupra ad num. 192. pag. 100. Igitur iſti Eſdrę libri extra ordinem ſacrorum librorum ſepoſiti ſunt, ne prorsùs interirent, & id, ob reuerentiam nonnullorum SS. Patrum, qui aliquando illos citant, factum eſt. Quòd verò ad illorum auctoritatem ſpectat, nulla maior in eis haberi videtur, quàm in alijs priuatis libris reperiatur. Vnde ſi S. Ambroſ. nunc extitiſſet, certè nullam maiorem auctoritatem his libris tradidiſſet, quàm acutiſſimam ſpeculationem! Concludimus igitur, vaniſſimum eſſe commentum eorum, qui exiſtimant, ex hoc loco Geneſis nomen *Scealtielis* erui poſſe.

Dices, Vrielis nomen admittitur à S. Ambroſio libro 3. de Fide ad Gratianum Auguſtum cap. 2. vbi de immortalitate Angelorum ita loquitur: *Nec Angelus immortalis eſt naturaliter, cuius immortalitas in Voluntate eſt Creatoris. Neque ad præiudicium trahas, quòd non moritur Gabriel, non moritur Raphael, non moritur Vriel*. Ergo nomen Vrielis admitti debet. Idem habetur in Miſſa Mozarabum, & apud Iſidorum lib. 7. cap. 5. Albertum Magnum, Bonauenturam, & alios, quos citat Cornelius à Lapide in Apocalyp. cap. 1.

Reſp. S. Ambroſij tempore circumferebatur liber quartus Eſdræ, vbi de Angelo Vriele fit mentio, neque ea ætate ab aliquo Generali Concilio III. & IV. Eſdræ libri inter Apocryphos reiecti fuerant, ideò non mirum, ſi aliquando ab aliquibus Sanctis Patribus ijdem citentur, & ex eis aliqua depromantur; At modò quia ex Concilio Tridentino ſeſſ. quarta, ſacrorum librorum, qui pro Canonicis habendi ſint, deſcribitur Index, neque in eo III. & IV. Eſdræ fiat mentio, ideò extra Canonem cùm ſint, auctoritates ab eis petitæ nullius ſunt roboris. Alioquin ſi valeret auctoritas librorum tertij, & quarti Eſdræ, multa admittenda eſſent pro veris, quæ Rabbinorum fabulas ſapiunt, vt eſt illud libri quarti cap. 6. de Henoch, & Le-

296

Ego audacter tibi reſpondeo, iiſdem Cabalicis deliramentis protectus, quòd non vnus Angelus *Scealtiel*, ſed quatuor, imò quinque *Scealtieles* Angeli fuerint illi, qui Agari Ancillæ Saræ in deſerto apparuerunt. Mentiri me non ſinent Doctores iſti ſublimes, æquè ac ſubtiles, & perſpicaciſſimi Cabaliſtæ. Conſiderant enim in Textu ſacro Gen. 26. pluriès dici ויאמר לה מלאך *Et dixit ei Angelus*, vnde ait R. Salomon.

על כל אמירה היה שלוה לה מלאך אחר מלאך לכך נאמר מלאך בכל אמירה ואמירה ׃

Super quacunque אמירה Amirà *dictione* (& dixit) *miſſus fuit illi Angelus poſt Angelum, idcircò replicatur Angelus in quacunque dictione* (& dixit). Et quia quater replicatur ויאמר לה מלאך. Primò, ver. 8. Secundò, ver. 9. Tertiò, ver. 10. Quartò, ver. 11. Ideò quatuor diuerſos Angelos apparuiſſe Agari exiſtimant antiquiores Rabbini apud *Rabbòth* פרשה *Paraſcià* 45. סדר לך לך vbi legitur.

כמה מלאכים נזדווגו לה׃ רבנן אמרי ארבעה בכל מקום שנאמר מלאך׃

Quot Angeli aſſociati ſunt ei (cum Agar)? *Doctores noſtri dicunt quatuor* (fuerunt) *ſecundùm loca quibus Angelus nominatur*. At ר׳ יוסי בר חנינא *R. Ioſe Bar Chaninà* ibidem ait fuiſſe

חמשה בכל מקום שנאמר אמירה מלאך הוא׃

Quinque; Vbicunque enim dicitur (vocabulum) אמירה Amirà *eloquij*, (ſeù) *& dixit, ſemper eſt* (nouus) *Angelus*. O egregiam doctrinam, & acu-*lios tuos*, quaſi diceret, *Iudicet Dominus* non inter me, & te, ſed inter me, & filios tuos, qui ex Agar naſcituri ſunt, quia deſpectui me habet. Atque hæc eſt ratio (ſubdit R. Salom.)

שהכניסה עין הרע בעיבורה של הגר והפילה עוברה הוא שהמלאך אומר להגר הנך הרה והלא כבר הרתה והוא מבשר לה שתהר אלא מלמד שהפילה הריון הראשון ׃

Cur intrauerit oculus (veneficus) *in impregnatum*) vterum) *Agaris, & abortierit. Iſtud eſt, quòd Angelus dixit Agari, Ecce tu* (es) *prægnans: Et nonne iam conceperat, & quòd concepiſſet, ei annunciauerat? Hinc tamen doceris, quòd deiecerat conceptum primum*, hoc eſt abortum fecerat prioris fœtus. Sumpſit ſtultitiam hanc R. Salomon ex *Bereſcith Rabbà* hìc, & illam ſequitur R. Bechai ad hunc locum pag. 25. col. 1. & plerique alij Sacræ Scripturæ Interpretes Iudæi; ex qua euidenter ſequitur, Angelum hunc non *Scealtielem*, ſed *Raphaelem*, qui Agari medelam attulerat, fuiſſe.

Sed ſi pertinaciter contendere velis, inſiſtendo Cabalicis figmentis, *Scealtielem* Angelum Agarem allocutum, cùm ei dictũ fuerat כי שמע יהוה אל עניך *Quoniam audiuit Dominus afflictionem tuam*, & inde colligi forſitan putaueris, quòd Agar petierit à Domino ab hac tribulatione liberari, ac proinde ab Angelo Scealtiele viſitata, ſolamen ab eo accepiſſe, ſecundùm miniſterium ipſius, quod eſt, præſto eſſe exorantibus Deũ, vt innuitur ab eius nomine שאלתיאל *Scealtiel*.

אל				אל			
ורפאל		גבריאל		מיכאל		אלו	
ו	6	ג	3	מ	40	א	1
ר	200	ב	2	י	10	ל	30
פ	80	ר	200	כ	20	ו	6
א	1	י	10	א	1		
ל	30	א	1	ל	30		
		ל	30				
	317		246		101		37

317
246
101
37

Summa 701

lum in vtero Ancillæ necauerit, matremque in vitę diſcrimen adduxerit; qua de re eam ſolatur Angelus, medetur, & nouum conceptum repromittit. Hæc ſunt Iudæorum fabuloſa commenta, quòd ſi ita res ſe habuiſſet, munia iſta propriora Angelo Raphaeli, qui *Dei medicina*, & *Medicus* interpretatur, quàm *Scealtieli*, cuius etymon *Dei petitio*, aut *poſtulatio* eſſe cernitur, extitiſſent. Iſtud veneficum commentum inniti volunt punctulo ſcripturæ י *Iod* in triſſyllaba dictione בינך *inter te* redundanti. כל בינך שבמקרא חסר וזה מלא *Omnia* (enim) בינך *Benècha, quæ in Scriptura reperiuntur* (inquit R. Salomon) *omnia ſunt defectiua, iſtud autem eſt plenum*, hoc eſt י *Iod* litera repletum. Hinc vult, vt legi debeat ובניך *& filios*

Non itaque benè colligunt ex hoc loco *Barachiel*, & *Vriel* via Cabalica, cùm potiùs ex ea Michael, Gabriel, & Raphael eruantur.

Non minùs ineptè credunt iſti Cabalici, *Scealtielem* venari poſſe ex cap. 16. Geneſ. & hocce nomine, Angelum, qui Agari Ancillæ Saræ apparuit, vocatum putant; ſed ſi ſtandum eſſet Cabaliſtarum ineptijs, non *Scealtielem*, ſed ipſum *Raphaelem* Abrahami Medicum, Medicum quoque Agari ſe exhibuiſſe dicendum. Nam eo loci, impium, & blaſphemum in Matrem noſtram piiſſimam Saram proferunt commentũ. Aiunt, quòd toruis oculis, ac veneficis Ancillam ſuam Agarem prægnantem inuida vetula, ac ſterilis Domina reſpexerit, & venefica quadam vi, infantu-

dicti, videlicet Michael, Gabriel, & Raphael, cui opinioni etiam calculum ſuum adijcit R. Iacob בעל טורים *Baal Turrim*, qui in hunc locum per גימטריא numericum valorē literarum, colligit tres iſtos Angelos, Michaelem, Gabrielem, & Raphaelem fuiſſe. Verba illius ſunt -

והנה שלשה בגימטריא אלו מיכאל גבריאל ורפאל׃

Et ecce tres Viri per Numericam (Cabalam) *iſti* (ſunt) *Michaël, Gabriel, & Raphael*. Patet hoc euidentiſſimè; nam והנה שלשה conficiunt ſummam 701, quemadmodum eandem ſummam אלו מיכאל גבריאל ורפאל *iſti ſunt Michaël, Gabriel, & Raphael* exhibent, quod clarè apparet ex valore numerico literarum, vt hic cernitur.

שלשה		והנה	
ש	300	ו	6
ל	30	ה	5
ש	300	נ	50
ה	5	ה	5
	635		66
	66		
Summa	701		

cit. vbi ſic ait -

אחד לבשר את שרה ואחד להפוך את סדום ואחד לרפאת את אברהם

Vnus (venit) *ad annunciandum Saræ* (fœcunditatem) *Alter, ad euertendam Sodomam. Tertius ad medendum Abrahamo* (recenter circumciſo.) Et ſequitur -

שאין מלאך אחד עושה שתי שליחיות׃

Quia Vnus Angelus non exequitur duo munia. Ex hac R. Salomonis opinione, quamuis vndequaq; vera non ſit, quia non vnus, ſed duo Angeli miſſi ſunt ſimul, tàm ad euertendum Sodomam, quàm ad liberandum Loth, vt patet ex cap. 19. v. 10. & 16. Geneſ. videtur concludi poſſe, tria iſta nomina clarè colligi ex hoc loco, *Barachielis*, quo indicatur benedictio ſeminis Abrahæ per propagationem, & *Vrielis* per incendium Sodomæ (nam de *Raphaele* non oritur dubietas). Fateor quidem iſta nomina, ex miniſterijs iſtorum Angelorum vtcunque Cabaliſticè efformari poſſe, ſed Eccleſia reſpuit omnia nomina Angelorum, præter illa tria iam ſæpiùs repetita, nempè Michaelis, Gabrielis, & Raphaelis. Imò & tres iſti Angeli, qui Abrahamo apparuerunt, volunt aliqui Auctores Hebræi apud Lyranum, Toſtatum, & Cornelium à Lapide, quòd fuerint ipſimet tres Archangeli præ-

iſta Cabaliſtica ſcientia adeò à Iudæis commendata, ex qua quidlibet ex quolibet fieri poteſt. Voluerunt tamen Cabaliſtæ hoc ſymbolico nomine, exprimere omnipotentiam (ſi ita fas ſit loqui) Michaelis Archangeli, ſeù veriùs Dei omnipotentiam Michaeli communicatam ex parte; hinc eſt, Angelus (de quo ſit mentio Exod. 23. & ex quo loco putant colligi poſſe nomen *Iehudielis*) R. Abraham Aben Ezræ ait, quòd fuerit Michael, וה המלאך הוא מיכאל *Iſte Angelus eſt Michaël*; quæ ſententia eſt Catholicorum ferè omnium Sacræ Scripturæ Interpretum, aſſerentium, hunc Angelum Cuſtodem Iſraëlitici populi fuiſſe Michaelem, ſicut hodie eſt Cuſtos, & Rector, atque Protector populi Chriſtiani. Non igitur ex hoc loco colligi poteſt fictitium iſtud nomen *Iehudiel*, neque quinto Spiritui Throno Dei aſtanti, attribui debere.

Barachielis autem ſexto Angelo ex ſeptem Spiritibus nomen attributum, colligere credunt ex Geneſ. 18. 2. vbi legitur, quòd Abrahamo apparuerint tres viri ſtantes propè eum, id eſt tres Angeli, quorum alter fuiſſe dicunt *Barachiel*, qui nunciauit Abrahamo Saram filium parituram. Secundus *Raphael*, miſſus ad medendum Circumciſionis vulneri in preputio Abrahami. Tertius *Vriel*, ad ſubuertendam Sodomam, & finitimas Ciuitates, tanquam *ignis Dei*. Hæc videtur fuiſſe opinio R. Salomonis explicantis illa verba והנה שלשה אנשים *Et ecce tres Viri*. Geneſ. 18. cit-

ſuam quantum neceſſe fuerat ad populi Iſraelitici commodum communicauerat. Vnde Michaël quaſi שדי hoc eſt *Omnipotens*, erat dicendus. Sed Cabaliſtæ ne Dei nomina, Angelis propriè attribuere viderentur, pro שדי ſubſtituerunt מטטרון *Mattatròn* quod per גמטריא numerum conficit 314. ac שדי vt ſupra non ſemel obſeruatum fuit pag. 73. Mattatron igitur volunt eſſe Angelum ductorem populi, & directorem Moſis, vt legitur in Cod. mſc. Bibliothecę Vaticanæ num. 56. pag. 110.

אמר לו מטטרון ששמו כשם רבו דכתיב כי שמי בקרבו׃

Dixit ei (Moſi) *Mattatron, cuius nomen eſt ſicut nomen Domini ſui, ſicut ſcriptum eſt* (Exod. 23.) *quoniam nomen meum* (eſt) *in medio eius*. Idem repetit R. Salomon hic. Ex his igitur patet quòd *Mattatròn* eſt nomen fictitium Cabaliſticum ad hoc tantùm excogitatum, vt ex eo, numerus 314. elici poſſit, vt elicitur à nomine שדי *Sciaddai* ſi in numerum reſoluatur. Et ſicut Cabaliſtæ ad conficiendum numerum 314. correſpondentem numero nominis Dei שדי *Omnipotentis*, hoc nomen מטטרון *Mattatròn* aſſumpſerunt, ita etiam poterant aſſumere מטיהרן *Mattiharàn*, טמריחן *Tamarihàn*, מטטריהאל *Mattatrijael*, aut מטטרוטיאל *Mattatruttiel*, & ſexcenta alia ſimilia, & ſic ad lubitum quis poſſet effingere alia, quæ numerum 314. componant, quemadmodum iſta à nobis efficta componunt. Et in hoc apparet, quam ſublimis ſit

do, & Geneſi citantur, nulla in eis Angeli Iehudielis, aut Barachielis, aut Scealtielis vola, aut veſtigium reperitur. Locus enim ex Exodo capite 23. 20. adductus ita ſe habet. *Ecce ego mittam Angelum meum, qui præcedat te, & cuſtodiat in via, & introducat in locum, quem paraui. Obſerua eum, & audi vocem eius, nec contemnendum putes: quia non dimittet cùm peccaueris, & eſt nomen meum in illo*. Hic Angelus eſt Angelus Cuſtos totius Eccleſiæ Iudæorum, cuius quoque officia hic recenſentur. Primum eſt, *Præcedet te*. Secundum, *Cuſtodiet in via*. Tertium, *Introducet in locum quem præparaui*. Quartum, *Non dimittet cùm peccaueris*. Quintum, *Eſt nomen meum in illo*. Hæc ſunt officia propria Angeli Cuſtodis. Scimus autem, quòd Angelus Cuſtos, & præfectus totius Synagogæ Iudaicæ erat Michaël, vt patet ex Daniele 10. v.vlt. vbi Michael vocatur Princeps populi Iſraël. Et R. Salomon ſuper hæc verba השומר מפניו *Obſerua eum*, ait, כי שמי משותף בו *Quoniam nomen meum communicatum eſt ei*. Nomen Dei huic Angelo cuſtodi communicatum volunt eſſe nomen שדי *Sciaddài Omnipotentiam Dei* ſignificantis, Omnipotentiæ enim attributo, Deus miris portentis in Ægypto patratis, in mari, & in deſerto, populum eduxit de Ægypto, duxit per deſertum, & introduxit in terram Chanaan, manu valida, & brachio extento, h. e. omnipotenti; hęc omnia operatus eſt Deus per miniſtrum ſuum principem Michaelem, cui omnipotentiam ſuam do dicit Romæ huiuſmodi ſeptem Angelos, cum ijſdem nominibus pictos reperiri in Altari S. Marię Angelorum. Ibi enim, vt vidimus, nihil de nominibus Angelorum illorum mentio fit. Et ſicut nobis non licet Angelos nominibus peregrinis nominare, multò minùs licebit ſub talibus nominibus illis ſupplicationes fundere, & eos orare, vt ſuperſtitiosè quidem, ordine Alphabetico videmus fieri ab Hebræis in ſupplicatione ſupra allata. Vnde benè idem Iacobus Granado loc. cit. n. 6. ait: *Oportere in publicis orationibus abſtinere ab omnibus alijs Angelorum nominibus, præter tria illa recepta, imò fortaſſe conſultiùs eſſe nullum aliud illorum nomen, etiam priuatis deprecationibus vſurpare, id enim erit magis conforme conſuetudini Eccleſiæ, & decreto Concilij iam citati*, id eſt Romani anno 745. ſub Zacharia Papa.

Et quòd aliqui putent licere ſaltem priuatim quatuor illos Angelos nominibus ſuis inuocare, Vrielem ſcilicet, Iehudielem, Barachielem, & Scealtielem, quia dicunt illorum nomina ex Sacris literis colligi, & in illis contineri: nam Vrielis nomen habetur 4. Eſdræ cap. 4. 1. Iehudielis, colligitur ex cap. 23. Exodi v. 20. Barachielis ex Geneſ. 18. & Scealtielis ex Geneſ. 16. dicimus eos grauiter errare, nunquam enim in Sacris literis de his nominibus fit ſpecialis mentio; nam liber quartus Eſdræ qui citatur, nullius auctoritatis eſt, cùm authenticus non ſit ſed apocryphus. Cœtera loca, quæ ex Exo-

tum eſt *Orator*, à שאל *Sciaal petere*.

Ergo cùm ſeptem iſti Angeli inſcriptiones teneant, quibus illorum miniſterium declaratur, poterunt quidem & benè, huiuſmodi miniſteria proprijs nominibus Hebraicis declarari, quę ſunt *Michael*, *Gabriel*, *Raphael*, *Vriel*, *Iebudiel*, *Barachiel*, & *Scealtiel*.

Reſp. Nos non negare iſtorum Angelorum miniſteria, ſed dicimus, nos non debere ſine auctoritate Eccleſiæ, nominibus non approbatis ab Eccleſia illos nominare, quamuis fortaſſis vocabula Hebraica illorum miniſterium explicent; & ratio eſt, quia auctoritate priuata, non ſunt inuocandi Angeli alijs nominibus, quàm approbatis ab Eccleſia. Alioquin de facili aliquis decipi poſſet, credens ſe inuocare bonum Angelum, cùm reuera malum Angelum, & Dæmonem inuocaſſet: nam nomina iſta Cabaliſtica Angelis attributa, pleraque æquiuoca ſunt, & bono, & Cacodæmoni communia eſſe poſſunt, vt Vrielis nomen, quod *Ignis Dei* dicitur, & Seraphinis, qui Dei amore inflammati, & Dæmonibus, qui ignibus Infernalibus deſtinati ſunt, applicari poteſt. Ex his quæ de inſcriptionibus vidimus in Imaginibus ſeptem Angelorum in Ara maiori Eccleſiæ apud Thermas Diocletianas Romæ, vbi reſident Monachi Chartuſiani, patet euidenter deceptum fuiſſe Granado p. p. Tomo 3. *de Angelis* tract. 16. diſput. 2. n. 3. relat. à Carena *de Offic. S. Inquiſit.* p. 2. *de ſortileg.* tit. 12. §. 9. quando

Tertius Angelus infra Raphaelem, tenet & ipſe chartulam in qua hæc verba leguntur -

Deum laudantibus præmia retribuo.

Per quæ miniſterium Angeli *Iehudielis* indicatur, ei enim attribuunt, præmia animabus iuſtorum in Cælis diſtribuere, pœnas item pro merito reati in Purgatorio aſſignare, quę & innuere voluere corona aurea, & flagello in manibus; vnde illius epithetum eſt, *Remunerator*.

Quartus Angelus ad læuam Beatæ Virginis viſitur cum hac inſcriptione

Spiritus ſanctus ſuperueniet in te.

Verba prolata ab Angelo *Gabriele* vt omnes ſciunt, quando verbi æterni incarnationem Virgini annunciauit, ideò per excellentiam *Nuncius* nuncupatur.

Quintus Angelus ſub Gabriele cernitur cum epigraphe -

Flammeſcat igne charitas.

Proprium emblema Angelo *Vrieli* attributum, אוריאל *Vriel* enim *ignis Dei*, ſeù *lumen Dei* interpretatur, ab אור quod eſt *ignis*, aut *lumen*, & אל *El Deus*.

Sextus Angelus ad læuam ipſius B. Virginis ſub Vriele, habet ſchedulam, in qua hæc verba leguntur -

Adiutor ne derelinquas nos.

Adiutor, in Imaginibus Panormitanis tribuitur Barachieli.

Septimus Angelus ſub pedibus Beatiſſimæ Virginis pictus cernitur, cui inſcriptio additur -

Oro ſupplex, & acclinis.

Per quam intelligitur, nomen Angeli huius eſſe *Scealtiel*, cuius epithe-

ſtros, vel etiam ſeptem Angelos, quos ex ſententia Doctoris illuminati Franciſci ſcilicet Mayronis in ſerm. de creat. animæ B. Virg. ante thronum B. Mariæ Virginis aſtare dicuntur, intellexerit, attamen nunquam illos Spiritus, & Beatos Angelos, vti diximus, nominauit, aut illorum nomina (præter trium priorum) approbauit.

Sed ſi mihi dixeris, in Maiori Ara eiuſdem Eccleſiæ B. Mariæ Angelorum, vbi viſitur Imago B. V. Mariæ ſeptem Angelis conſtipatæ, atque circumdatæ, eoſdem Angelos, etſi emblemata à Cornelio à Lapide deſcripta in eis non appareant, attamen quædam epigrapha præ manibus tenere certum eſt, quibus illorum miniſterium declaratur, & nomina ſeptem Angelis ſupra attributa clarè indicantur hoc ordine.

In parte dextera B. Virginis Mariæ primus Angelus manu tenet ſchedam cum hac inſcriptione:

Paratus ad animas ſuſcipiendas.

Quis non videt, hoc attributum eſſe Angelo *Michaeli*, cuius miniſterium eſt, Vniuerſam Eccléſiam, aduerſus Diabolicas inſidias patrocinari, & fidelium animas, ad Cælos deducere? Vnde benè ei tribuitur epithetum, *Michael Victorioſus*.

Secundus Angelus in eadem parte ſequitur, qui chartam ita inſcriptam tenet.

Viatores comitor; infirmos medico.

Proprium miniſterium Angeli *Raphaelis* exprimitur, cuius pronomen eſt *Medicus*.

Ter-

vexillum rubra cruce ornatum, & haſta ex parte inuolutum cernebatur. Gabriel faculā laterna incluſam dextera geſtabat, ſiniſtra ſpeculum ex viridi Iaſpide maculis immixtis rubris. Raphael Tobiam puerum piſcem geſtantem manu dextera ducebat, ſiniſtra eleuata cum vaſculo. Vriel dextera eductum gladium ſtringebat ante pectus, ad cuius pedes in ſiniſtra, flamma collucebat. Iehudiel dextera auream coronam geſtabat, ſiniſtra flagellum tribus nigris funiculis compactum. Barachiel albas roſas in ſinu tunicæ ante pectus vtraque manu eleuatę oſtendebat. Scealtiel vultu demiſſo, oculiſque in terram defixis, manibus ante pectus implexis orantis ſpeciem præſeferebat. Iſtæ itaque & aliæ conſimiles iſtorum Angelorum picturæ, & epitheta, (non enim intelligimus de Michaelis, Gabrielis, & Raphaelis) nullum validum teſtimonium faciunt, quia deſtitutę ſunt auctoritate Eccleſię, neque à particularibus Eccleſijs, aut perſonis approbari poſſunt. Et quamuis Eccleſia B. Mariæ Angelorum in Thermis Diocletianis Romæ in honorem Beatę Mariæ, & ſeptem Angelorum anno Domini 1561. die 5. Auguſti à Pio IV. Pontifice ſit dicata, attamen Pontifex Angelis iſtis nullum nomen indidit, aut aliquibus nominibus nominauit, neque aliud nomen Angeli ab eo approbatum eſſe, quàm olim approbauit Eccleſia. Siuè igitur Summus Pontifex pro ſeptem Angelis ſeptem Spiritus cap. 1. Apocalyp. aut alios ſeptem Angelos Dei Admini-

ritibus ab aliquibus attribuuntur, qui in conſpectu throni Dei ſunt, ex Apocal. cap. 1. non omnia videntur approbata. Volunt enim eos vocari -

Michael	מיכאל	1
Gabriel	גבריאל	2
Raphael	רפאל	3
Vriel	אוריאל	4
Iehudiel	יהודיאל	5
Barachiel	ברכיאל	6
Scealtiel	שאלתיאל	7

De tribus primis nominibus non dubitamus; de reliquis valdè dubitandum eſt, an ſint recipienda pro legitimis Angelorum nominibus. De ipſis enim nullum legitimum ex Sac. Scriptura, aut ab Eccleſia teſtimonium habere poſſumus. Nam quod in quarto Eſdræ cap. 4. ver. 1. fiat mentio de Angelo Vriel, nullius eſt valoris, cùm Tertius, & Quartus Eſdræ, à librorum Canonicorum canone, omninò proſcripti & reiecti ſint, Neque nomina, vt refert Cornelius à Lapide in cap. 1. Apocal. Imaginibus aſſcripta, & inuenta in Templo Panormi anno Domini 1516. cum proprio cuiuſque Epitheto: *Michael victorioſus, Gabriel Nuncius; Raphael Medicus, Vriel fortis ſocius, Iehudiel remunerator, Barachiel adiutor, Scealtiel orator;* quibus & emblemata cuique propria appicta viſebantur: Michael pedibus Luciferum calcans cum palma in læua, in ſiniſtra cum lancea, in cuius ſummitate candidum ve-

סכתבאל, *Battumcòs* בטומכוס *Sacthabaelem*, & alios decem, omnes ſunt tredecim.

Et ne Magicam hanc Cabaliſticam artem docere videamur, conſultò, reliquos quinque gradus relinquimus, & aliarum quinque, quæ ſuperſunt, expanſionum in ignem æternum proijcimus; contenti, hanc vanam Angelorum nominum adinuentionem indicaſſe, vt omnes cognoſcant, quàm meritò fuerint omnia Angelorum nomina damnata ab Eccleſia, præter Michaelis, Gabrielis, & Raphaelis. Zacharias autem Papa in Concilio Romano an. 745. Aldeberti Hæretici precationem damnauit, quæ talis erat: *Precor Vos, & coniuro Vos, & ſupplico me ad Vos, Angelus Vriel, Angelus Raguel, Angelus Tubuel, Angelus Michael, Angelus Adimis, Angelus Tubuas, Angelus Sabaoth, Angelus Simihel*; & Concilij decreto cremata, & auctores anathematis vinculo perculſi ſunt. *Octo enim nomina Angelorum* (ait Concil. Rom.) *quæ in ſua oratione Aldebertus inuocauit, non Angelorum, præter Michaelis, ſed magis Dæmonum nomina ſunt, quos ad præſtandum ſibi auxilium inuocauit. Nos autem, vt à Veſtro ſancto Apoſtolatu* (alloquitur Pontificem) *edocemur, & diuina tradit auctoritas, non plùs quàm trium Angelorum nomina agnoſcimus, id eſt Michael, Gabriel, Raphael.* De quo videndus Baronius To. 9. pag. 179.

Nomina autem, quæ ſeptem Spi-

iectos ſeptem Principibus Pſeudoangelos numerat 360. Quorum nomina vt execranda omittimus, eaque in Lethes Caſtellum relegamus.

In ſecunda expanſione ab eo nuncupata שמי שמים *Sceme Sciamaim Cæli Cælorum*, adeò Pſeudoangelorum excreſcit numerus, vt illum recenſere, neque otium habemus, neque emolumenti eſſe exiſtimamus. Quotos illos conſtituant Magici Cabaliſtæ, ex eo colligere poterit prudens Lector, quòd in decem gradus, hanc ſecundam Cæli manſionem, ſubdiuidant, & in eis pluribus Principibus aſſignatis, ſub quibus ſpurios iſtos Angelos turmatim militare, doceant.

In primo ſiquidem gradu, pro Principibus conſtituunt גבריאל *Gabrielem*, רנזיאל *Ranzielem*, נטבראל *Nattbaraelem*, cum alijs tribus.

In 2. gradu דלקיאל *Dalkielem*, אנפראל *Anphraelem*, פיפים *Pipis*, & alios ſeptem, omnes ſunt decem.

In 3. gradu אליאבו *Eliabò*, ברכיאל *Barachielem*, עזראל *Azraelem*, & alios octo, omnes ſunt 11.

In 4. gradu כלוזיבא *Chaluzibà*, אלפיאל *Alphielem*, ופרוביאל *Vaphrubielem*, & alios tredecim, omnes ſunt ſexdecim.

In 5. gradu בנסבאו *Banſabaò*, בטומכום

Gadalmijàh	גדלמייה	4
Aſſimùr	אסימור	5
Paſchàr	פסכר	6
Boel	בואל	7

Septem iſtis Pſeudoarchangelis מחנה *Machanè Turmam* Spirituum aſſignat. Ita vt

1 *Orphaniel* ſub ſe LXXI. Pſeudoangelos habeat, אלפז *Alphàz*, גמתין *Ghamthìn*, אירנה *Ednà*, &c.

2 *Thagrà* habeat 74. נמשי *Namſcì*, גבא *Ghabbà*, אנסתר *Anſèther* &c.

3 *Dandael* 36. ברתנוביאל *Barthanubièl*, כרברון *Charbaròn*, &c.

4 *Ghadalmijàh* 46. דמנאר *Damnaàr*, אנפירי *Anpiri* &c.

5 *Aſſimùr*, 58. תדר *Thadàr*, עלי *Ali*, בבש *Bauàſc* &c.

6 *Paſchàr* 35. פסתמא *Paſthamà*, סלדירם *Saldirã*, תרמאל *Tharmaël* &c.

7 *Boël* 40. סרבאל *Sarbaël*, נבותאל *Neuuthèl*, נבוסיאל *Neuuſièl* &c.

In prima igitur expanſione, ſub-

Anphiel	ענפיאל	66
Vaadiel	ועדיאל	67

Quibus additis

Vriel	אוריאל	68

& Scenàn שנאן hoc eſt

Sciòr	שור	69
Nèſcer	נשר	70
Ariè ,&	אריה	71
Ben Adam	ב׳אדם	72

Filius hominis.

Conficiunt ſummam 72. nominum Cabaliſtarum Angelorum.

Quin ex libro הרזים *Harazìm* à ſuperſtitioſiſſimis Artificibus Cabaliſtis Angelo רזיאל *Razieli* attributo, hæc eadem Cælorum diuiſio in ſeptem רקיעים *expanſiones* habetur, vnicuique expanſioni aliquot Pſeudoangelorum turmæ collocantur cum ſuis Principibus, & Præfectis, quos hic Auctor bonos Angelos eſſe dicit, cùm potiùs Cacodæmones dicere debuiſſet. Itaque

In prima expanſione, ſeù firmamento, peculiari vocabulo שמים *Sciamàim* nuncupato, inibi ſeptem Pſeudoarchāgelos reſidere autumat, quorum nomina eſſe dicit.

Orphanièl	אורפניאל	1
Thagrà	תגרה	2
Dandaèl	רנדאל	3

4 Ga-

Tahariel	טהריאל	38
Azariel	עזריאל	39
Nerià	נריה	40
Samchiel	סמכיאל	41
Ramiel	רמיאל	42
Barakiel	ברקיאל	43
Taſurià	טסוריה	44
Rabiel	רביאל	45
Sciabniel	שבניאל	46
Kanunià	קנוניה	47
Tzuriàh	צוריה	48
Peſiſthà	פסיסתה	49
Adiel	עדיאל	50
Tzurttàk	צורטק	51
Samchiel	סמכיאל	52
Neriel	נריאל	53
Maroniàh	מרוניה	54
Laſnì	לסני	55
Chamuſiàh	כמוסיה	56
Iediel	ידיאל	57
Tatruſiah	טטרוסיה	58
Chuniel	חוניאל	59
Dabriel	דבריאל	60
Vaariel	ואריאל	61
Hinnael	היניאל	62
Danadel	רנדאל	63
Ghadiel	גדיאל	64
Badel	בדאל	65

Chaſdiel	חסדיאל	11
Tzuriel	צוריאל	12
Raziel	רזיאל	13
Iophiel	יופיאל	14
Saturià	סטוריה	15
Gazriel	גזריאל	16
Vathriel	ותריאל	17
Lemael	למאל	18
Chizkiel	חזקיאל	19
Raattiel	רהטיאל	20
Kadſciel	קדשיאל	21
Scemaael	שמעאל	22
Barchiel	ברכיאל	23
Aaiel	אהיאל	24
Chaniel	חניאל	25
Laadiel	להריאל	26
Machaniel	מחניאל	27
Aniel	עניאל	28
Anael	ענאל	29
Achaniel	אחניאל	30
Rachamiel	רחמיאל	31
Hazriel	עזריאל	32
Suſnaia	סוסניה	33
Vadargazià	ודרגזיה	34
Refiſiel	רסיסיאל	35
Dumiel	דומיאל	36
Sania	סניה	37

ſtituit, quibus ſingula Palatia, & vnicuique Palatio propemodum Spiritus infinitos, cum ſuis pręſidentibus attribuit.

Primi Palatij præſidem vocat רחמיאל *Rachamièl*. Secundi אחינאל *Ahinaèl*. Tertij אדרהינאל *Adarhenaèl*. Quarti גדריהאל *Gedrehaèl*. Quinti אדיריאל *Adiriél*. Et *Michaèl* ſuper reliquis, vt nonnulli volunt, conſtituitur.

Ibid. pag. 149. in כתרי תורה In viſione Scalę Iacobi hæc Angelorũ nomina referuntur, מיכאל *Michaelis*, קדמיאל *Kadmielis*, פדאל *Pedaelis*, גבריאל *Gabrielis*, צדקיאל *Tzadkielis*, חסדיאל *Chaſdielis*, רפאל *Rephaelis*, רזיאל *Razielis*, סטוריה *Satturià*, נוריאל *Nurielis*, יופיאל *Iophielis*, ענאל *Anaelis*, שנ׳א; *Scenàn* omnium principis, quòd per ראשי תיבות dicunt ſignificare שור *Bouem*, נשר *Aquilam*, אריה *Leonem*, & אדם *Filium hominis*.

Ibid. fol. 108. alios Cabaliſticos Angelos mundi gubernio præficit, & his nominibus recenſet -

Kadmiel	קדמיאל	1
Michael	מיכאל	2
Gabriel	גבריאל	3
Raphael	רפאל	4
Nuriel	נוריאל	5
Kedumiel	קדומיאל	6
Malchiel	מלכיאל	7
Tzadkiel	צדקיאל	8
Pedael	פדאל	9
Tumiel	תומיאל	10

ninò vſum diuerſū, & quandoq; contrarium,& diametricè oppoſitum ipſi S. Scripturæ,auſu prorſum temerario, & omninò damnando, eandem Sac. paginam, deturpare conati ſunt. Hinc quotquot in ſacris literis voces ferè occurrunt, cum additione monoſyllabi אל *El*, quod *Deum* ſignificat, nomen Intelligentiæ adinueniſſe ſe credunt, & pro vero, & ſancto Anlo eum nominare, & colere ſibi licere putant. Vnde apud Cabaliſtas, infinita propemodum Pſeudoangelorum nomina reperiri nemo inficiari poteſt; & pro huius rei veritate firmāda, teſtes adduci poſſunt tùm omnes illi, qui penitiùs Iudçorum arcana intueri Hebraicè delectantur, tùm pleriq; ex ipſis Cabaliſticæ artis profeſſoribus, inter quos R. Simeon Ben Iochai ipſorum Coryphæus, qui in librò זהר *Zohàr Paraſcià* בראשית pag. 39. b. in fin. edit. Mantuanæ,hunc vniuerſum terreſtrem globum, ſicut ſeptem vocabulis appellatum inueni. ארץ: ארמה: גיא: נשיה: ציה: ארקא: תבל tur, ita ſeptem manſionibus diſpertitum eſſe credit, cuique ex his manſionibus Angelo præfecto aſſignato. Primæ aſſignat טהריאל *Tahariél*. Secundæ קרומיאל *Kadumièl*. Tertiæ סמאל *Samaèl*. Quartę פראל *Pedaèl*. Quintæ קרשיאל *Kadſciél*. Sextæ אוריאל *Vriél*. Et ad quatuor illius plagas ſecundùm diuerſam manſionis habitunem præficit Michaelem, Gabrielem, & Raphaelem, qui & ſeptimæ manſioni pręſides eſſe docet.

Septem etiam רקיעין *Rekiin* expanſiones, ſeù firmamenta ibidem conſti-

rius, id enim hoc nomen קליר *Kalir* ſignificat. Ita *Scialſcèl. hakab.* loco cit. ex מסכתה *Peſſicthà*. Si hęc vera ſunt, ſequitur Precationem illam Litaniarum ſupra in R. Eliezer num. 240. allatam antiquam admodum eſſe; nam hic R. Eleazar tempore Adriani Imperatoris cum patre ſuo R. Simeone Ben Iochai fugerat in ſpeluncam circa ann. Domini 125. & obijt circa annum Chriſti 140. Imperatore Antonino Pio, cùm adhuc Rabbenu Hakadoſc eſſet iuuenis, quæſiuit enim Rab. Hak. ſibi deſponſare Viduam R. Eleazaris, & illa renuit, in maiori exiſtimationis loco Eleazarum ponens, quàm Rabbenu Hakadoſc; vt legitur capite השוכר *Haſſochèr* de ע״ז *Idololatria*.

Cæterùm, animaduertendum eſt, circa eandem deprecationem Hakaliris, ne ob pietatis, & religionis ſpecioſitatem prima facie oſtendentem, & nouorum Angelorum inſolentem nomenclaturam, ad quorum opem implorandam ſe conuertunt Iudæi, quis incautè decipiatur, credens vera, & legitima Angelorum nomina eſſe, cùm in ea pręter Michaelis, & Gabrielis nomina, nullum ſanè aliud reperitur, cui verus, ac bonus Spiritus attribui poſſit. Auctores ſiquidem infamis illius artis, quā Cabaliſticam appellant, & per quam prophani homines, qui Cabaliſtę inter Iudæos diçi voluere, totam Sacram Scripturam literarum permùtationibus, valoribus numericis, pro elementis Alphabetarijs acceptis, dictionibus integris in numeros reſolutis, & in alium om-

רנז׳ ר׳ אלעזר בן רבי שמעון בן יוחאי היה חסיד גדול ואמו היתה בת רבי פנחס בן יאיר כמו נרשמו בספר זהר פרשת פנחס ; ובמסכת שבת פרק במה מדליקין כתוב כי הוא עם אביו למדו במערה י״ג שנים . ובפרק השוכר את הפועל אומר רבי אלעזר ברשב״י ורבי ישמעאל בן ר׳ יוסי ורבי שמעון בן חלפתא היו בעלי בשר מאד מאד וכן נשיהם גם כן באופן שכשהיו מקריבים איש ואשתו כרס זה כנגד זה היה יכול לעבור תחתיהם א״ז שורי׳ ; ויש פלפול בין האחרונים אם היה רבי אלעזר בנו של רשב״י או אחר שחבר הפיוטין שהיו מנהג אשכנזים ואיטלאני ובעל ערוך אומר בערך קליר שנקרא קליר לפי שכתב שמות הקדש בעוגה א׳ ואכלה להטיב כח הזכרון והמסכתא אומר שהיה בן רשב״י אם כן הוא היה אלעזר הקליר ; ואחר מותו בקש רבינו הקדוש לקחת אלמנתו לאשה והיא לא רצתה באמרה היותה כלי של קדושה גדול ממנו כמו שנמצא כתוב בס׳ שלשלת הקבלה לר׳ ן׳ יחייא דף ל״א עמוד ב׳ ;

257 R, ELEA'ZAR FILIVS R. SIMEONIS BEN IOCHA'I, eius mater R. Pinchàs Phinees Ben Iaìr filia fuit, vt legitur in libro זהר *Zòhar* ſect. פנחס *Pinchàs*. In Codice שבת *Sciabbàth* capite במה מדליקין *Bammè madlikin* dicitur, quòd ſimul cum patre ſuo per tredecim annos in ſpelunca latuerit, vbi ſecretiora Legis didicerit, Magiſtro Elia Propheta. Hanc Pſeudohiſtoriam Talmudicam in R. Simeone Ben Iochai in longum referemus, & refellemus. Aliud quidpiam minùs honeſtum de eo legitur in Talmude, quòd vt detegantur quantum nitidæ ſint Talmudiſtarum doctrinæ, nos hoc loco adducemus. Aiunt enim in Cod. ע״ז *Auodà Zarà*, cap. השוכר את הפועל *Haſochèr eth hapoèl*, vt refert Auctor *Scialſcel. hakab.* pag. 32. Quod tres Rabbini, & tres illorum vxores adeò obeſi, & corpulenti erant, inter quos etiam R. Eleazar filius R. Simeonis Ben Iochai, vt quotieſcunque cum vxoribus ſuis corpore ad corpus iungerentur, ſub vacua, & arcuata corporum ipſorum parte, facilè par Boum pertranſire potuiſſe, dicerent. Verba libri citati ſunt -

ר׳ אלעזר ברשב״י ורבי ישמעאל ברבי יוסי ור׳ שמעון בן חלפתא היו בעלי בשר מאד, מאד וכן נשיהם גם כן באופן שכשהיו מקריבים איש ואשתו כרס זה כנגד זה היה יכול לעבור תחתיהם א״ז שוורים ;

Id eſt -

R. Eleàzar Berabbi Simeonis Ben Iochai, R. Iſmaèl Berabbi Iosè, & Rabbi Simeon Ben Chalpathà, fuerunt admodum corpulenti; ſimiliter erant illorum vxores, & taliter, vt quando Vir & Vxor ſimul iungebantur, & corpus vnius alterum tangebat, par Boum ſubter vtrumque tranſire potuerat. Vah, ſubtilis, & ſpiritualis doctrina Talmudica!

Controuertitur inter Auctores, an Poëticæ compoſitiones, quibus vtuntur Synagogæ Germaniæ, & Italiæ, & in eorum libris precum reperiuntur ſint huius R. Eleazaris, vel alterius, vt benè notat idem Auctor *Scialſcèl. hakab.* loc. cit. Et inſuper, ea quæ de nomine הקליר *Hakalìr placentario* ſupra notauimùs numero 256. mox abſoluto, de hoc Auctore intelligenda credunt. Et quia memoriæ iuuandæ gratia ſuperſtitioſa credulitate, כתב שמות הקדש בעוגה אחת ואכלה *ſcripſerat nomina ſanctitatis in placenta. & illam comederat*, ea de cauſa vocatus fuit הקליר *Hakalìr Placentarius*,

& *Eleàzar* ſæpè confundi. Non ſubſcriptio cum pronomine אני *Ani Ego*, quia formula iſta potuit ſcribi ab alio quàm ab Auctore, ſub nomine Auctoris; cæteræ notæ, potiſſimùm illa *Poetæ* vtrique conuenit, cùm de hoc R. Eliezer Hakalir dicatur in מדרש *Medràſc* היא קרוי תנוי הוא פייטן *Ipſe eſt Lector, Doctor, & Poëta*, teſte eodem *Iuchaſsin* loco citato. Non igitur abſque ratione credendum putant aliqui, quòd non duo, ſed vnus, & idem ſit Auctor, ac precatio illa Litaniarum in R. Eliezare allata eſſe antiquiſſima, propè ſcilicet tempora Apoſtolorum. Sunt etiam aliqui, qui hoc nomen הקליר *Hakalir* R. Eleazaro filio R. Simeonis Ben Iochài attribuunt, de quo ſtatim dicemus. De hoc autem R. Eleazaro Ben Aràch fit mentio in *Miſcnà*, Cod. *Pirkè Auòth* cap. 2. vbi de eo Magiſter ſuus R. Iochànnan Ben Zaccài dicit –

ר׳ אלעזר בן ערך במעין המתגבר ׃

R. Eleàzar Ben Aràch eſt tamquam fons, qui (ſemper) *validior fit*. Et ibidem R. Saul hiperbolicè quidem ſubiungit –

אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים ואליעזר בן הורקנוס אף עמהם ׃ ואלעזר בן ערך בכף שנייה מכריע הוא את כולם ׃

Id eſt *Si omnes ſapientes Iſraëlitæ, etiam cum Eliezare Hircani filio in altera bilancium vola iniecti fuerint; in alia verò Eleazar filius Aràch, ille præponderabit præ illis omnibus*. Vide etiam ſupra num. 240.

היה מאיר עיני חכמים בהלכה *Sapientum oculos lectionibus ſuis illuminabat*, inquit Auctor *Iuchaſsìn* pag. 34. Ab alijs קליר *Kalir*, ſeù קלירי *Kaliri*, quaſi *Cellerarius* à Cella, in ויקרא רבה *Vaijkrà Rabbà* פרשה ה ſect. 5. vel *Placentarius*, quia veſci placentis delectabatur; vel potiùs, vt ait Auctor *Iuchaſsìn* pag. 34. b. quia placentam cum קמיעא *Kamiàh* amuleto Cabaliſtico comederit, vt ſapiens, & prudens euaderet; in quo ſcripta erant nomina ſanctitatis, addit Auctor *Scialſcel. hakab.* pag. 31. b. Sapientes enim Iudæorum ſuperſtitionibus, & figmentis Cabaliſticis omnes ferè addicti ſunt. Naſcitur in Terra Iſraëlis, in Vrbe קרית ספר *Kiriàth Sèpher* in Tribu Iudæ Ioſue 15. 15. In diebus eius adhuc perſeuerabat vſus Calendarum, & Neomeniarum per Lunæ Phaſim à nuncijs relatam ſanctificationis, de qua ſuo loco. Hunc quidam confundunt cum R. אליעזר הקליר *Eliezer Hakalir*, de quo ſupra ad numerum 240. R. autem Samuel שולם *Sciullàm* in annotationibus ad librum *Iuchaſ.in* pag. 34. b. diſtinguit vnum ab altero, & ait ſe vidiſſe in מחזור *Machazòr* libro Precū Germanorum nomen ipſius abbreuiatum per initia dictionum hoc modo א׳ב׳י הקמ׳ק׳ם i. e.

אני אלעזר ברבי יעקב הקלירי מקרית ספר ׃

Ego Eleàzar Berabbi Iacob Hakaliri de Kiriàth ſepher. Sed non ob id conuincitur eſſe diuerſum Auctorem illum ab iſto. Non diuerſitas nominis, quia iam vidimus ſupra numero 254. nomina אלעזר & אליעזר *Elièzer*,

וחבר ס׳ הרוקח שלכן קרא שם הספר רק״ח שעולה ש״ח כמנין אלעזר:

Compoſuit autem librum הרוקח *Harròkach, quem ideò ita vocauit, quia* ר״קח *Ròkach numerat* 308, *Uti numerat nomen* אלעזר *Eleàzar*, At nomen אליעזר *Elièzer* non numerat 308, ſed 318. ideò corrigendus eſt locus iſte, & pro אליעזר *Elièzer* reponendum eſt אלעזר *Eleàzar*, quod 308. numerat, vt vult nomen ſymbolicum & Ghematricum ר״קח *Ròkach*. Euidenter itaque colligitur, nomen huius Auctoris eſſe אלעזר *Eleàzar*, & non אליעזר *Elièzer*.

Cæterum in hoc libro agitur de Iudicialibus, & ceremonialibus ritibus, qui hodie apud Iudæos ſunt in vſu. Vidi illum excuſum in Fano Fortunæ anno mundi 265. min. ſupput. Chriſti 1505. In fol.

Ex hoc libro num. 362. excerptæ ſunt quædam precatiunculæ ſingulis diebus recitandæ, & excuſæ reperiuntur in תפוחי זהב *Tepuchè Zahàu* R. Iechielis Meli pagina 110. editionis Mantuanæ an. Domini 1623. In 12,

רנ״ה ר׳ אלעזר בן נתן אשכנזי

היה אחד מתשעה בעלי המרדכי:

255 R. ELEA'ZAR BEN NATHA'N GERMANVS, fuit vnus ex IX. Auctoribus, qui compoſuerunt מרדכי *Mordachi*.

רנ״ו ר׳ אלעזר בן ערך

היה מאור ישראל מקרית ספר ונקרא רבי נהוראי כי אמרו שהיה מאיר עיני חכמים בהלכה ונאמר רבי נהוראי הוא רבי נחמיה ואומרים

כי זה רבי אלעזר היה המכונה הקלירי הפייט שאומר במדרש עליו הוא קרוי הוא תנוי הוא פייטן ובימיו היו מקריבין על פי הדלים: ורבי שמואל שולם בהגהה על ספר יוחסין דף ל״ד עמוד ב׳ אמר כי זה אי אפשר שאני מצאתי במחזור אשכנזי קרובות יום ז׳ של פסח כראשי תיבות אני אלעזר ברבי יעקב הקלירי מקרית ספר ושכן עכ״ל: וזה ר׳ אלעזר בן ערך היה נקרא הקליר שאכל עוגה שהיה כתוב בה קמיעא להתפקח: כל״ל להטיב שם הזכרון: ויש אומרים שרבי אלעזר בן שמעון בן יוחאי הוא רבי אלעזר הקליר כמו שאמר למטה: ובאלעזר בן ערך מעיד המשנה בפרקי אבות פ״ב ר׳ אלעזר בן ערך כמעיין המתגבר: והא אבא שאול עליו אומר: אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים ואליעזר בן הורקנוס אף עמהם ואלעזר בן ערך בכף שנייה מכריע הוא את כולם: ורבי יוחנן בן זכאי רבו משבחו לאלעזר תלמידו על כולם תלמידיו כי חמשה תלמידים היו לו לרבן יוחנן בן זכאי ואלו הן: א׳ ר׳ אליעזר בן הורקנוס: ב׳ רבי יהושע בן חנניה: ג׳ ורבי יוסי הכהן: ד׳ ור׳ שמעון בן נתנאל: ה׳ ורבי אלעזר בן ערך: ורבי יוחנן בן זכאי היה אומר לתלמידיו צאו וראו איזו היא דרך טובה שידבק בה האדם: רבי אליעזר אומר עין טוב: רבי יהושע אומר חבר טוב: רבי יוסי אומר שם טוב: רבי שמעון אומר הרואה את הנולד: רבי אלעזר אומר לב טוב אמר להם רבי יוחנן רבו: רואה אני את דברי רבי אלעזר בן ערך מדבריכם שבכלל דבריו דבריכם אמר להם (ר׳ יוחנן בן זכאי) צאו וראו איזו היא דרך רעה שיתרחק ממנה האדם: רבי אליעזר אומר עין רע: רבי יהושע אומר חבר רע: רבי יוסי אומר שכן רע: רבי שמעון אומר הלוה ואינו משלם: אחד לוה מן האדם כאלו לוה מן המקום שנאמר לוה רשע ולא ישלם וצדיק חונן ונותן: רבי אלעזר אומר לב רע: אמר להם (רבי יוחנן בן זכאי) רואה אני את דברי רבי אלעזר בן ערך מדבריכם שבכלל דבריו דבריכם:

256 R. ELEA'ZAR BEN ARA'CH diſcipulus R. Iochannan Ben Zachài, qui claruit anno Domini 30. vir celebris, ac Poëta inſignis. A pleriſque vocabatur נהוראי *Neurài*, quia

ר׳ אליעזר *R. Eliezer de Garmiza* num. 227. ſatis ſuperque egimus. In hoc loco, hæc quę ſequuntur, adijcienda cenſemus.

I. Quòd hic Author fuerit diſcipulus duorum inſignium Rabbinorum videlicet הרי״בק *Hariuàk*, id eſt R. Iudæ Ben קולונימוס Kolonimòs, & הר״מה *Haramà*, id eſt R. Moſis Halleuì; ita habetur in מרדכי *Mordachì* Cod. חולין cap. בלבשר *Col Baſsàr* in fine.

II. Quòd ex familia וידרון *Vidronæa* ſatis nota in Germania fuerit, vt notat Auctor כל־בו *Col-bò*.

III. Quòd eius Pater vocaretur R. Iudas, non admodum certum eſt, cùm in הגהה *Hagahà Annotatione* ad cap. 3. מילה *Milà De Circumciſione* R. Moſis Ægyptij pagina 72. editionis Venetæ apud Aloyſium Bragadinum an. 5310. Chr. 1550. R. Eliezer Ben Ioel Halleuì nominetur.

IV. Quòd inter Auctores ſæpè confundantur iſta duo nomina אלעזר *Eleàzar*, & אליעזר *Eliezer*. Et hinc, Auctorem libri רקח *Rokach*, alij faciunt אליעזר *Elièzerem*, vt in *Scialſcel. hakab.* pag. 51, & *Iuchaſsin* pagina 132.b. Alij אלעזר *Eleàzarem*, vtrumque de Garmiza: Ego autem indubitanter exiſtimo, verum nomen huius Auctoris eſſe אלעזר *Eleazarem*, quòd euidenter patet ex Auctore ipſius *Scialſcèleth hakab.* loc. cit. vbi ait, hunc Auctorem ideò librum ſuum רקח nuncupaſſe, vt ſui nominis numericum ſymbolum haberet. Ibi enim loquens de Auctore huius libri רקח dicit -

De profundis clamaui ad te Domine, non intelligentes, quòd oratio ſine operibus bonis Deo grata non eſt, neque corporis depreſſio ſine cordis vera humilitate illi placere poteſt; ipſe enim dicit per Iſaiam capite 1. 15.

ובפרשכם כפיכם אעלים עיני מכם גם כי־תרבו תפלה אינני שמע ידיכם דמים מלאו :

Et in expandendo Vos Volas veſtras, occultabo oculos meos à Vobis: etiam quando multiplicaueritis orationem, non ego exaudiam; manus Veſtræ ſanguinibus plenæ ſunt. Hic ritus deſcendendi in inferiori, & profundiori loco, ſi adſit, coram Arca Synagogæ, & ibi orandi, habetur in Talmude Codice תעניות *Taaniòth De ieiunijs, ſeù afflictionibus*, cap. 3. refertur ab Auctore ספר חרדים in principio פרק ח׳ דברי כבושין pàg. 66. b.

ימ׳ ר׳ אלעזר בן יהודה מגרמיזא

כבר הזכרנו בו למעלה בשם אליעזר ובמקום הזה נוסף עליו לומר כי היה תלמיד הריב״ק והרמ״ה ר״ל של ר׳ יהודה בן קולונימוס ורבי משה הלוי כמו שנראה במרדכי חולין פרק כל בשר: ועוד נוסף כי הוא היה משפחת וידרון כמו שאמר בעל ספר כל בו: ואין זה מתברר כי אביו נקרא רבי יהודה כי בהגהה הרמב״ם הלכה מילה פ׳ ג׳ נקרא שמו ר׳ אליעזר בן יואל הלוי והרבנים מתבלבלים בשם זה שפעמים קורין אותו אליעזר ופעמים אלעזר ובאמת שמו הוא אלעזר כי היה המחבר של ספר הרוקח וכן קרא שם הספר רק״ח מעולה ש״ח כמנין אלעזר ושם אליעזר לא עולה ש״ח אבל שי״ח: וזה הספר נדפס בפאנו שנת רס״ה לפ״ק ועוד הספר היין שחב״ בלקוט בשם תפלות שאומרים בכל יום ונדפסו בספר תפוחי זהב על ידי מעולי בדף ק״ו נדפס במנטובה שנת ה׳ שמ״ג:

254 R, ELEAZAR BEN IVDÆ DE GARMIZA, de quo ſupra in

nomiæ, & Arithmetices:

תקופות וגמטריאות פרפראות לחכמה:

Aſtronomiam, & Geometriam, ſeù etiam Arithmeticam eſſe condimentum ſcientiarum.

Nugantur tamen Iudæi quando huius Arithmetici peritiam iactant, quòd numerum inire potuerit guttarum maris, vt idem Auctor Iuchaſſ. pag. 39. teſtatur, & pag. 52. agens de eodem, quaſi ſe retractans, nominat אלעזר *Eleazarum*, facitque בעל ספר התשבורת *Baàl Sèpher Hattisbòret Auctorem libri Arithmetices*, hodie tamen ampliùs non reperitur, quod ſciam huiuſmodi liber.

Idem Auctor pag. 39. ſupra cit. ex Cod. ראש השנה *Roſc haſcianà* capite vltimo de eo dici שירד לפני התיבה *Quòd deſcenderat coram Arca*, Gloſſa R. Salomon לפי שמצוה להתפלל במקום נמוך *Quia præceptum eſt orare in profundo loco*. Hinc præcentores Synagogę, ij ſcilicet, qui ſanctiores cœteris videri volunt, in quibuſdam precibus potiſſimùm ad pœnitentiam ſpectantibus, ante Arcam, ſiuè Armarium Synagogę in profundiori loco, vel ſi minimè adſit, in ipſo plano pauimento, inflexis genubus procumbentes, & alta fractaque voce cantillantes, vel memoriter, vel etiam de libro in eminentiori pulpiti loco collocato, niſi literæ viſum fallant; anxio quidem admodum animo, legere ſolent, Dauidis veſtigia ſequi putantes, qui in Pſal. 130. 1. dicit:

ממעמקים קראתיך יהוה:

De

Prima agitur *De Dei cognitione*, ſeù *De præceptis, quæ ad Dei notitiam pertinent*.

In II. *De memoria præceptorum*, hoc eſt *De ijs præceptis, quorum obſeruatio in alterius præcepti memoriam inducitur Iudæus; & De præceptis, quæ reſpiciunt Terram Iſraelis*.

In III. *De Pœnitentiæ præcepto, Contritionis, & Humilitatis*. Impreſſus Venetijs opera, & induſtria R. Iechielis לוריא *Luria* Germani anno ש״סא 361. minoris ſupputationis, Chriſti 1601. Correctus per R. Iſaacum גרשון Gerſonem, in ædibus Danielis Zaneti, in 4. Eſt liber rarus, curioſus, & ſpiritualis ab Hebræis exiſtimatur.

רנג׳ ר׳ אלעזר חסמא תלמיד ר׳ עקיבא
וחבירו של ר׳ יוחנן בן ברוקה היה תוכן ומספרי גדול
והעטפה מעידה על זה מאמר תקופות וגימטריאות פרפראות
לחכמה: והוא בעל ס׳ החשבורת ולא נמצא עוד ואמרו עליו
כי היה יודע לשער כמה טיפין בים ולא היה לו פת לאכול
ולא בגד ללבוש: ונזכר בפרק אחרון דר״ה הטנה בי ירד לפנו
התיבה ופירוש רש״י לפי שמצוה להתפלל במקום נמוך קיימי
ירד: עיין ספר יוחסין דף ל״ט עמוד א׳ ודף נ״ב עמוד א׳

253 R. ELEAZAR CHISMA', diſcipulus R. Akibæ, & ſocius R. Ionathanis Ben Berukà, fuit Aſtronomus, & Arithmeticus inſignis, claruit Adriano Imperatore circa annum mundi 3985. Chriſti 125. Et quamuis Auctor Iuchaſìn pag. 39. ר׳ אליעזר R. Eliezerem illum vocet, attamen cum *Miſcnà* Cod. פרקי אבות *Pirkè Auòth* cap. 3. in fine ר׳ אלעזר R. Eleazar eſt nominandus. Ibi ei attribuitur effatum illud in laudem Aſtro-

ca Vrbinatenſi apud Vaticanum.

רנ׳ ר׳ אלנתן בר משה חבר ספר אבן ספיר על חג הסוכות ונעשה אותו שנת ה׳ אלפים פ״ג ליצירה׃

250 R. ELNATHA'N BAR MOSIS ſcripſit -

ספר אבן ספיר *Sèpher èuen Sappir Librum lapidis pretioſi*. Tractat *De feſtiuitate* סוכות *Succòth Tabernaculorum*. Compoſitus fuit anno mundi ה׳פ׳ג׳ 5083. Chr. 1323. anno VII. Pontificatus Ioannis XXI.

רנא׳ אלעזר שם הספר והוא על מהלך שבילי הלבנה ושבעה כוכבי לכת והקלימי העולם והתשבורת כמנהג בני בוולטיקלו׃ וגם יש עוד ספר אחר וחבר אותו רבי אלעזר בלי שם אביו ומפרש כל המקומות אשר מביא ר׳ אברהם ן׳ עזרא על התכונה בפירושו על תורה׃ ויש גם כן ר׳ אלעזר אחר המקובל וחבר פירוש על ספר יצירה ובפרט הצירוף האותיות כמו שנראה בספר ריטאנגל על ספר יצירה דף כח׳׃ ולא בא בידי׃

251 ELEAZAR, Titulus eſt Libri, quo agitur *De rebus Aſtronomicis*, & *Geometricis*, potiſſimùm, *De motu ſeptem Planetarum*, *de Climatibus mundi*, & cæteris talibus. Extat mſc. in Bibliotheca Vaticana papyr. in 4.

Ibidem alius Codex mſc. cuius Auctor eſt Rabbi quidam nomine ELEAZAR, abſque alia notitia cognominis, vel patriæ: valdè peritus, & doctus in Aſtronomia oſtenditur; dum in hoc ſuo libro, ea quæ Rabbi Abraham Aben Ezræ in ſuis Commentarijs ſuper Pentateuchum de rebus Aſtronomicis ſuccinctè, & valdè obſcurè tetigerat, ipſe prolixiùs, & clarè explicat, præſertim ſuper Exodum, quo *De motibus Planetarum* fuſè pertractat.

Alterius R. ELEAZARIS meminit Rittangelius in notis ad librum יצירה *Ietzira* pag. 28. eumque fuiſſe Cabaliſtam, & ſcripſiſſe ſuper librum Ietzirà, & ſpecialiter de 242. partibus צירופים *Tziruphim* coniugationum literarum Alphabeti, affirmat.

רנב׳ ר׳ אלעזר אזקרי חבר ספר חרדים והוא בנוי על פסוק כל עצמותי תאמרנה יהוה מי כמוך׃ ומפרש ואומר כיצד כל המצות הם תלויות בכל אבר ואבר כגון בלב בעינים בפה בידים ובכל הגוף וגם כן התלויות בארץ ישראל עם הרבה חדושים הנמצאים בתוכו׃ ועקר יסודותיו שלשה א׳ בידיעת השם׃ שנית בזוכרת המצות הנוהגות בזמן הזה׃ שלישי בענין התשובה׃ והביאו אל הדפוס לרבי יוסף לוריא אשכנזי הונה בעיון כמרן עי׳ ר׳ יצחק גרשון׃ בדפס בעבור רבי׳ וכיתו ובניתו בויניציאה שנת בשי״א לפק׃

252 R. ELEAZAR AZAKARI' ZACHARÆVS, ſcripſit librum, cui nomen impoſuit -

ספר חרדים *Liber trepidantium*, Titulus deſumptus ex cap. 10. 3. Ezræ והחרדים במצות אלהינו *Et contrementium in præcepto Dei noſtri*. Tractat *De Præceptis Moſaicis*, eaque omnibus membris corporis, adaptat: ita vt quædam dicantur, & ſint, præcepta cordis; alia oculorum; alia oris; alia manuum; & ſic de ſingulis alijs principalibus membris corporis. Vnde, fundatur hic liber ſuper verſiculum decimum Pſalmi 35.

כל עצמתי תאמרנה יהוה מי כמוך׃

Omnia oſſa mea dicent: Domine quis ſimilis tibi? Diuiditur in tres partes. In -

אלכסנדר ערבי חבר פירוש על מה רמז'
שאחר הטבע לארסטו והעתיקו מלשון הערבי ללשון
העברי ר' משה בר שלמה ונמצא כ"י בוואטיקאנו בבית ספרי
דוכוס די ורבינו ונכתב בבולוניאה שנת ה' ק"נ ליצירה.

247 ALEXANDER ARABS Arabicè ſcripſit *Commentarios in Metaphyſicam Ariſtotelis*, quos ex Arabico in Hebraicum vertit R. Moſes Bar Salomonis. Extant mmſſc. in Biblioth. Vrbin. apud Vatic. in 4. magno Papyr. Script. Bononiæ anno mundi 5150. Chriſti 1390.

אלמושנינו חבר שלשים דרשות יפות מאד. רמח'

248 ALMOSENINVS ſcripſit 30. *Sermones* elegantes.

אלמנצורי ערבי חבר ספר על הרפואה רמט'
בלשונו והעתיקו אל לשון עברי הרב' שם טוב בר יצחק המכונה
בבי הטרעישי וחלקו בעשרה מאמרים
מאמר הראשון מדבר על התבנית האברים והבנתם
ונחלק בל"ו שערים:
המאמר ב' בידיעת טוב הגופות והחליים הגוברים עליהם
ותולדות כללות ופרטיות מהכרת הפנים, ונחלק
בשערים נ"ח:
המאמר ג' בסגולות המזונות והסמים הנפרדים ושעריו
הם כ"ה:
המאמר ד' בשמירת הבריאות, ושעריו הם כ"ט:
המאמר ה' בנקיות מעדנים הגוף ושעריו ע"ו:
המאמר ו' בהנהגת הולכי דרכים ושערי' י"ד:
המאמר ז' בחבור כללים וחבורים ממלאכת הנתוח
והשרפואות והסמין ושערי' כ"ג:
המאמר ח' בהקבלת הרמשים והשרצים ורפואת הנשוך:
ושעריו כ"ג:
המאמר ט' ברפואות החליים המתחדשים מן הקדקד ועד
הרגל, ושערי' הם ל"ד:
המאמר העשירי בקדחות ומה שקבל המרחן עמה הנמצק

עליו ואל ידיעתו בסכנת המכים: וזה הספר עוד
טוב מאד ולא נעתק בלשון לטין עד הנה ונמצא
בוואטיקאנו בתוך ספרי דוכוס דאורבינו כתוב קלף:

249 ALMANSORIS ARABIS *Opera Medica* ex Arabico in Hebraicum vertit R. Scem Tou Bar Iſaaci Hiſpanus, cognomento הטרעישי *Hattariſci*, diuiduntur in X. libros hoc ordine.

I. Tractat *de forma membrorum*, nempè *de re Anatomica*.

II. *De temperamento humani corporis, deque illius infirmitatibus*.

III. *De Virtutibus, & facultatibus ciborum, & aromatum*.

IV. *De tuenda ſanitate*.

V. *De ſeruanda pulchritudine corporis, tollendiſque maculis, & alijs vitijs à facie*.

VI. *Pro itinerantibus, ne à Sole lædantur, remedia*.

VII. *De unguentorum compoſitione*.

VIII. *De morſibus ſerpentum; & de remedijs contra omnia venenorum genera*.

IX. *De omnibus infirmitatibus, quæ naſci poſſunt à planta pedis* (vt ibi dicitur) *vſque ad Verticem capitis*.

X. *De febribus*. Quibus additur *Lexicon Anatomicum, Aromaticum, Bothanicum*, itemque *omnium animalium, auium, & piſcium*, quæ Hebraicè non inueniuntur, & quæ in verſione Hebraica relicta ſunt iiſdem vocabulis, quibus in textu Arabico, & Originali, deſcribebantur. Hæc tranſlatio abſoluta fuit menſe ניסן *Niſan Martio* anno mundי ה' כ"ד 5024. Chriſti 1264. Reperitur mſc. in fol. membr. & papyr. ſimul in Bibliothe-

ca

ſuſcipientes in Domo Dei tanquam oliuæ fructiferæ vberrimos reddunt fructus, ſparguntque virtutum, & ſanctimoniæ ſuauitatis odorem. Cognitis igitur ab eodem Summo Pontifice eius præclaris facinoribus, ad Epiſcopalis dignitatis apicem pro Eccleſia Foroliuienſi ſublimatur, anno Domini 1594. die 4. Maij. At cùm animæ ſuæ tantummodo coram Deo rationem reddere exoptaret, abſoluto vix Eccleſiæ regiminis triennio, in manus Summi Pontificis ſponte, & liberè Epiſcopatum reſignauit; totus ſibi deinceps Romæ viuens, vbi & mortales artus pacificè reliquit, circa finem præteriti, aut initium præſentis ſeculi.

Scripſit Hebraica lingua quaſdam *Notulas ſuper Primum, & Secundum Librum Pentateuchi*, quibus aliquot loca Vulgatæ editionis, quæ à litera Hebræa diſſona eſſe videntur, cum eadem doctè, & eruditè conciliat. Vtilis quidem, & commendabilis labor, ſed valdè dolendum, quòd vltrà XX. Capit. Exodi non extendatur. Aſſeruatur Codex Hebraicus Auctoris manu (vt creditur) exaratus in Bibliotheca Vaticana ſub num. 268. In fol. Papyrac. Ex quo, quamuis non appareat quiſnam ſit illius Auctor, attamen in antiquo Indice librorum Hebraicorum eiuſdem Bibliothecæ tribuitur huic noſtro Alexandro Foroliuienſium Epiſcopo. De quo videndus eſt noſter Vghellus in Italia Sacra inter illius Eccleſiæ Antiſtites.

& P. Panicarola ex Ordine Minorum de Obſeruantia, euulgatum fuit, diúque per ora ſingulorum viguit Prouerbium, quod vſque hodie apud viros eruditos memoria retinetur, quo ſingulorum proprietas, in qua potiſſimùm eminebant, explicatur. Dicitur enim

Hebræus docet, Lupus monet, Panicarola delectat.

Eius virtute, doctrina, morum integritate, & in rerum agendarum prudentia cognitis, ad Procuratoris Generalis in Curia Romana officium, & ſimul in Vicarium Generalem aſſumitur. In ijs tanquam cœleſte ſydus effulſit, cuius virtutum radij, & ſi in vaſtiſſimi ſui Ordinis remotiſſimas oras diffunderentur, in Vrbe tamen maiori ſplendore præfulſere. A Clemente Octauo Summo Pontifice audita fama Fr. Alexandri Vicarij Generalis, in ſuum Theologum, & familiarem adlegitur. Cuius doctrinæ, & prudentiæ tantum deferebat, vt nil, præcipuè in arduis negotijs, ſine illius conſilio, & voto fieri, aut determinari ſineret. Hinc quæſtiones ad ſtatum Regularium potiſſimùm pertinentes, & pro reformandis Ordinibus Cõſtitutiones ſine illius ſententia latæ non ſunt: quinimmò quibuſdam pro Ordinum reformatione naſcentibus Congregationibus in fidum Directorem, & Promotorem à S. Sede Apoſtolica datus eſt. Has, Conſtitutionibus ad normam regulæ ſuorum Ordinum muniuit ſanctiſſimis, ex quarum obſeruantia robur firmiſſimum in omni regulari diſciplina illæ

Mantuanus, poſtquam (relicto Iudaiſmo) Chriſtianæ Religioni nomen dederat, vocatus fuit *Fabius Ranutius de Ranutijs*. Hic in Scriptorem librorum Hebraicorum Bibliothecæ Vaticanæ vocatus, tranſcripſit librum שערי אורה *Saarè orà*, *Portarum lucis* R. Ioſephi Gigatellæ Cabaliſticum *De nominibus, & prænominibus Dei*, aſſeruatur Hebraicè inter Codices Hebraicos eiuſdem Bibliothecæ Papyr. in 4. Reperitur etiam impreſſus, vt in Ioſeph ג׳יגאטילא dicemus.

Viuebat anno Domini 1547. tempore Pontificatus Pauli Papæ III.

רמ״ה ר׳ אלישע גאליקו ז״ל ראש בעיר צפת
בגליל העליון חבר פירוש
על חמש מגילות נדפס בויניציאה שנת ה׳ שמ״ז:
ועל שיר השירים לבדו נדפס בעיר הנ״ל שנת הנ״ל:
ועל קוהלת נדפס לבדו בעיר הנ״ל: שנת ש״ח לפ״ק
בחיי המחבר: ועוד שם בשנת של״ח לפ״ק בבית
יואני די גארה על ידי ר׳ שמואל ארקוולטי בעל
ערוגת הבשם: ועל אסתר נדפס בויניציאה שנת
ה׳ שמ״ג בבית יואן ברגאדינו:

245 R. ELISCIA'A ELISÆVS GALI'KO Synagogarcha in Vrbe Sapheth ſuperioris Galilææ. Scripſit פירוש על חמש מגילות *Pirùſc al chamèſc meghillòth Explanationem in quinque Volumina*, videlicet *Cantic. Canticorum*, *Ruth*, *Threnos Ieremiæ*, *Eccleſiaſten*, *& Eſther*. Excuſ. Venetijs anno mundi שמ״ז 5347. Chriſti 1587. In 4.

Commentarij in Cantic. Canticorum ſeorſim excuſi ſunt ibidem anno eodem, eadem forma.

In Eccleſiaſten ibidem anno mundi ש״ח 5308. Chriſti 1548, viuente ipſo Auctore, & anno של״ח 5338. Chriſti 1578. apud Ioannem de Gara, ſtudio, & cura R. Samuelis ארקוולטי *Archiuolt* Auctoris Grammaticæ ערוגת הבשם *Arughàth habbòſem*, de quo ſuo loco. In 4.

In Eſther. Excuſ. ibidem anno mundi שמ״ג 5343. Chriſti 2583. apud Ioannem Bragadinum filium Aloyſij Bragadini. In 4.

רמ״ו רבי אלישע מרומי יהודי
שנולד מהעבריים ונקרא בינינו אלכסנדר די פראנציסקי
ואחר כך נסמך בהגמון של עיר פורלי וחבר דרשות על
נוסחא ספר בראשית ואלה שמות של הנוצרים בלשון
לטין ועל נוסחא ספרי הנ״ל לעבריים והסכמו יחד ובענין
בתיבת יד בוואטיקאנו: והיה זה המחבר בשנת: ה׳ שנ״ו
ליצירה ומת ברומה פתאום אחר זמן הזה:

246 ALEXANDER DE FRANCISCIS ROMANVS olim Iudęus, relicta Iudaica Secta, Chriſti Religionem ſuſcepit adultus. Poſt regenerationis lauacrum Chriſtianam perfectionem exoptans, Sacri Ordinis Prædicatorum habitum induit Romę, vbi in omni virtutum genere, maximè in Scholaſticis diſciplinis, & Verbo Dei populo annunciando ita profecit, vt cæteris ſui temporis Eccleſiaſtis in dicendo, & ſuadendo facilè palmam eripuiſſe videretur. Cùm enim in Vrbe tunc temporis tres, Verbū Dei egregij Concionatores, diſſeminarent, Hebræus videlicet noſter (tali quippè pronomine communiter appellabatur Pater Alexander de Franciſcis) P. Lupus ex Capuccinorum Ordine apud Summum Pontificem,

&P.

mittimus Sacerdotes, & Leuitas, nequit ſanè cum præfato Kalir *Gentem Trinam* appellari. Hæc igitur, Optime Iuli, mihi ſtudium, vt ad te ſcriberem, ſuppeditauit in teſſeram mei erga te amoris.

רמ״א ר׳ אליקים בן הרא״ש ר״ל בן ר׳ אשר אשכנזי חתנו של הרב אברהם בר נתן הירחי וקרוב של מרדכי היה בטוליטולא שנת התתקצ״ו והעיד בספרו שראה בעיניו בעיר הזאת שנים עשר אלף יהודים כמו שכתב בעל ס׳ יוחסין דף קל״ב עמוד ב׳ ׃ וחבר

ס׳ המנהיג כל היהודים המפוזרים בכל העולם וכן יש שקורין אותו מנהיג עולם ׃ וחבר גם כן ס׳ המחזיק הבדק׃

241 R. ELIAKI'M BEN HARO'SC idest, *filius* R. ASSER GERMANI, fuit gener R. Abrahami Bar Nathan Iarchitæ, [illegible] Mardochæi claruit anno mundi 4996. Chriſti 1236. quo anno, vt refert Author *Iuchaſsin* p. 132. b. vidit Toleti in Hiſpania pluſquàm duodecim millia Iudæorum, & teſtatur in ſuo libro quem ſcripſit -

על המנהיג *Al haminhaìgh*, *Super conſuetudinem*, hoc eſt *Rituale ceremoniarum* ſecundùm conſuetudinem omnium Nationum; idcircò à quibuſdam vocatur מנהיג עולם *Manhìgh olàm*, *Vſus*, ſeù *conſuetudo Mundi*, vel *Vniuerſi*. Scripſit etiam -

ס׳ מחזיק הבדק *Sèpher mechazik habbèdek*, *Librum reſtaurantem fracturam*, ſcilicet *Legis*. De eo fit mentio præter *Iuchaſsin* loc. cit. etiam in *Scialſcel. hakab.* pag. 52. b.

רמ״ב ר׳ אליקים בר נפתלי חבר ספר טוב שם והוא ספר הרוקחי ונדפס בויניציאה שנת שס״ו לפ״ק׃

242 R. ELIAKI'M BAR NEPHTALI' ſcripſit -

ס׳ טוב שם *Sèpher Tou Scem*, *Librum boni nominis*. Tit. ex Iſai. 56. 5. eſt liber compoſitus ad dirigendum hominem in viam bonam, ac proinde eſt totus Aſceticus. Excuſus eſt Venetijs anno mundi שס״ו 366. minoris ſupput. Chriſti 1606. cura, & diligentia Io. Gerſonis. In 4.

Non igitur continet ſelectiores veterum Rabbinorum deciſiones iuxta Talmudicos canones, vt credit Plantauitius in Biblioth. Rabbin. n. 213.

רמ״ג ר׳ אליקים בן שלמה סיים פירוש על שיר השירים אשר התחיל ר׳ יוסף בן שלמה ולא השלימו מפני קוצר ימיו׃

243 R. ELIAKI'M BEN SALOMONIS abſoluit *Commentarios in Canticum Canticorum*, quos R. Ioſeph Ben Salomonis incœperat neque perficere potuerat, fortaſſis, quia morte præuentus. Completi ſunt anno mundi קמ״ח 5148. Chriſti 1388.

רמ״ד ר׳ אלישע ארומים ממאנטובה חבר של אחרים הפסוקים ובימינו היה שם באמביום ראגוצי והיה מספר ברומא בוואטיקאנו בזמן פאולו פאפא השלישי שנת ה׳ ש״ו ליצירה וכתב שערי אורה של ר׳ יוסף גיקטילא ונמצא בוואטיקאנו הנ״ל׃

244 R. ELISCIA'A, ELISÆVS DE ADOMI'M ארומים, DE RVBEIS

Michaelem, Gabrielem, Raphaelem, Vrielem, Iehudielem, Barachielem, & *Sealthielem.* Ita Serarius in Tob. c. 12. Salmeron. To. 3. c. 3. Maſeilius l. 3. de B. Virg. c. 5. & alij. Penultimum igitur horum nominum cum ſupradicto כרביאל conuenire nemo non videt. At reliquis nominibus prætermiſſis, quæ deſcribit R. Kalir, ne prolixior ſiam, hæc ſatis ſit de Angelis dixiſſe.

Tandem ea etiam verba obſeruaui אום משלשת, & *Gens trina*, אום משלש, & *populus triplex*. Hanc explicationem ſortiri videntur ex Talmude in Tract. שבת cap. ר׳ עקיבה, vbi dicitur;

דרש ההוא גלילא רחמנא דיהב לן אוריתא תליתי על
יד תליתי לעמא תליתי בירחא תליתי ביומא תליתי:

Prædicauit ille Galilæus. Benedictus Deus, qui dedit nobis legem trinam, per trinam manum, triplici populo, in tertio menſe, die tertio. Trinam profectò legem iuxta Hebræorum ſententiam dedit Deus, quia tria præceptorum genera in Moſaica Lege contineantur, nimirùm מצות חקים משפטים, & iuxta Chriſtianos præcepta moralia. cæremonialia, & iudicialia. Additur per *Trinam manum*, videlicet mediantibus Moſe, Aaron, & Maria. Porrò illud *Triplici populo* intelligitur pro Gente Hebraica, quæ coaleſcebat ex Sacerdotibus, Leuitis, & Iſraëlitis. Tandem cùm Lex data fuerit tertio menſe ab exitu Ægyptiaco, & tertio die poſt populi aduentum ad montem Sinai, vt habetur in Exodo cap. 19. idcircò dicitur *In tertio menſe*, ac *Die tertio*. Nunc autem, niſi tertios in Hebraico populo admit-

Eadem affert Elias Leuita in Thisbi. Et hac de re agunt etiam Kircher in Arithmologia pagina 183. Voiſin de Theol. Iud. pag. 42. Buxtorphius in Lex. Rab. col. 1193. Et Author libri נוה שלום l. x. c. 3. explicans præfata verba: *Et eſt nomen meum in illo*, ait;

אמרו ז״ל זה מטטרון ששמו בשם רבו והוא
מיכאל.

Dixerunt Doctores noſtri, hunc eſſe Mitatron, cuius nomen eſt, ſicut nomen Domini ſui; & ipſe eſt Michaël. Et confirmari poteſt ex voce מלאכי *Angelum meum*, quæ ex Cabala, quam vocant חילוף *Variationem*, efficitur מיכאל *Michaël*, perinde idem eſſet dicere. *Mittam Angelum meum*, ac *Mittam Michaëlem*. Verumtamen ex ſuperiùs adductis liquidò conſtat, diuerſos Angelos eſſe Mitatron, & Michaëlem. Vltimò ex hactenus allatis euidentiùs elicitur, quòd Hebræi nominatim Angelos inuocent.

Inſuper adnotabam etiam ſecundum nomen appoſitum in deprecatione R. Kalir. Quamuis enim tria Angelorum nomina (nempè Michaëlis, Gabriëlis, & Raphaëlis) agnoſcat tantùm, & colat Eccleſia, vt affirmauit Concilium Romanum, cui præfuit Zacharias Pontifex, quod citatur in vita S. Bonifacij apud Surium in Iunio fol. 598. & à Baronio anno Chriſti 745. fol. 179. nihilominùs è Catholicis plurimi plurima etiam Angelorum nomina expromunt. Itaq; aſſerunt ſeptem Angelos, diuino throno aſtantes, nuncupari

בשם מיכאל שר חגדול בשם מטטרון ששמו כשם רבו ובו׳ ארור הוא מפי מיכאל השר הגרול ארור הוא מפי מטטרון ששמו בשם רבו ארור חוא מפי אבתריאל יה ה׳ צבאות ובו׳ ;

Nos anathematizamus &c. in nomine Acthariel Domini, Domini exercituum, in nomine Michael Principis magni, in nomine Mitatron, cuius nomen eſt ſicut nomen Domini ſui &c. ſit maledictus ex ore Michael Principis magni; ſit maledictus ex ore Mitatron, cuius nomen eſt ſicut nomen Domini ſui; ſit maledictus ex ore Acthariel Domini, Domini exercituum &c. Hinc primò patet, quòd אבתריאל *Acthariel* inter Angelos adnumeretur. Secundò, vt efficaciùs operetur, innuitur, quòd ſit nomen Dei, non ſecùs quàm ſit quoad nomen Mitatron; quod ſanè eſt nomen Angeli. Dicitur enim Exod. 23. *Ecce ego mittam Angelum meum, qui præcedat te &c. & eſt nomen meum in illo:* quo in loco explicat R. Salomon:

רבותינו אמרו זה מטטרון ששמו כשם רבו מטטרון בגימטריא שרי׃

Doctores noſtri dixerunt, hunc eſſe Mitatron, cuius nomen eſt ſicut nomen Domini ſui: nam Mitatron Arithmeticè eſt idem ac Omnipotens. Siquidem Hebraica verba מטטרון *Mitatron*, ac שרי *Omnipotens* iuxta Cabalam numericam, à Rabbinis paſſim vſurpatam, ſi in numeros reſoluentur, eoſdem omninò numeros exhibebunt, videlicet 314., quemadmodum te, Optime Iuli, nequaquam latet.

Acthariel (Corona Dei) idque etiam notarunt Buxtorphius in Lex. Rab. col. . & Vorſtius in Obſeru. ad פרקי ר׳ אליעזר pag. 230. Quare habetur in Talmude tract. ברכות fol. 7. 1.

וראיתי אבתריאל יה ה׳ צבאות יושב על כסא רם ונשא׃

Et vidi Acthariclem Dominum, Dominum exercituum ſedentem ſuper ſolio excelſo, & eleuato. Et in lib. כפתור ופרח fol. 13. 2. & in lib. בעל עקרה cap. 74. ſcribitur:

נראה שכנה זה השם המפולה אבתריאל על פי הקבלה שאומרים אל הספירה הראשונה ראש כל חספירות בתר עליון׃

Videtur, quòd nominauerit hoc nomen mirabile Acthariel *iuxta Cabalam, qua dicunt, priorem Sephiram, quæ eſt caput omnium Sephirarum,* כתר עליון *Coronam ſupremam.* Ratio verò ob quam Angelorum nomina ab Hebræis applicantur Sephiris, ea eſt: quia, cùm Deus iuxta illos omnia per Angelos adminiſtret, hinc putant, eadem efficacia, qua Deus virtute orationum mouetur, ea & Angelos, qui Sephiris applicantur, ad ſuccurrendum in neceſſitate conſtitutis motos iri: & ita etiam teſtatur Kircher in Oedipo To. 2. par. 2. fol. 342. Hinc videmus, nomen אבתריאל *Acthariel*, vnà cum ſupradictis attributis, recenſeri in anathemate Hebraico apud dictum librum *Col Bo* loc. cit. vbi dicitur contra anathematizatum:

אנו מחרימין וכו׳ בשם אבתריאל יה ה׳ צבאות

preſſiùs igne, quàm alia quauis re corporea nobis ipſorum incorporalis ſubſtantia innoteſcit, Hinc frequenter in ſpecie ignis apparuiſſe dicuntur in ſacris literis, vt Exodi 3. Moſi in rubo ardenti: 4. Regum 2. Ignei equi, & currus Heliſæi in Cœlum ſuſtollendo: & 4. Reg. 6. Milites, & currus ignei viſi in circuitu Heliſæi ad eius tutamen, vt latiùs hęc pertractat S. Dionyſius Areopagita de Cœleſti Hierar. c. 15.

Quoad nomina verò deſcripta in eadem deprecatione adnotabã etiam mentionem fieri אכתריאל *Acthariel* in formula anathematis, quam ex antiquo, & Hebraico volumine depromit Buxtorphius in Lex. Rab. colum. 828. vbi dicitur contra anathematizatum:

ויהיה מקולל מפי אדירירון ואכתריאל ומפי סנדלפון והדרניאל מפי אנסיסיאל ופתחיאל ומפי סרפיאל וזגנזאל ומפי מיכאל וגבריאל ומפי רפאל ומשרתיאל וכו׳ ׃

Sit maledictus ex ore Adiriron, & Acthariel; ex ore Sandalphon, & Hadraniel; ex ore Anſiſiel, & Pathchiel; ex ore Seraphiel, & Zaganzael; ex ore Michael, & Gabriel; ex ore Raphael, & Meſarthiel, &c. Ex quo apertè liquet, quòd inter alia, prorſùs ignota, Angelorum nomina recenſeatur etiam אכתריאל *Acthariel*. Hoc tamen nomen iuxta Cabaliſticam ſcientiam denotat etiam Dei nomen pro primario, & principali nomine in Cabaliſtica numeratione decem ספירות *Sephiroth*, quod vocatur כתר *Chether* (*Corona*) vnde fit אכתריאל *Ac*-trò fatetur *Cæli Principes*, quemaddum ſeptem Angeli, diuino throno aſtantes, dicuntur à S. Clemente Alexandrino lib. 6. Strom. *Primogeniti Angelorum Principes*. Quoad ſecundam crediderim non incongrua verba S. Gregorij Nazianzeni orat. 40. iuxta Billij Prunæi editionem. *Secundum lumen eſt Angelus primi illius luminis velut riuulus quidam, aut participatio per propenſionem ad illud, ac miniſterium illuminationem habens: de quo ſtatuere nequeo, vtrum pro claſſis ſuæ, ordiniſque ratione ſplendor ei impertiatur, an potiùs pro diuino illuminationis modo hanc, & illam ſedem accipiat*. Item oratione 43. ait de Angelis. *Secunda autem lumina, primique luminis radij Virtutes ipſum circumſtantes, atque adminiſtratorij Spiritus*. S. Gregorium imitatus S. Ioan. Damaſcenus lib. 2. de fide cap. 3. ait: *Enimuerò ſecundaria ſpiritualia lumina ſunt Angeli ex primario, ac ſempiterno lumine ſplendorem haurientes*. Qua de re longè pleniùs, atque magnificentiùs diſſerit S. Dionyſius Areopagita De diu. nom. cap. 4. vbi eoſdem nuncupat *Clara, & illuſtria lumina*. Et eadem de cauſa apud Iobum cap. 38. dicuntur *Aſtra matutina*, & in Apocalypſi cap. 4. *Lampades ardentes*. Huc etiam facit, quod Dauid in Pſ. 103. appellet Angelicos Spiritus *Flammam ignis*, ſiuè *Ignem Vrentem*, quia ſpiritualis eorum natura, atque conditio corporalis ignis proprietatem propemodum ſeruet, vt agilitatem, leuitatem, feruorem, lucem, motum ad ſuperna: & ex-

alijs. Hactenus benè, at quæ ſequuntur, qualia? *Sic Adam*, inquit, *familiarem conſuetudinem habuit cum Angelo Raziele: Sem filius Noe cum Iophiele: Abraham cum Sadkiele: Iſaac, & Iacob cum Peliele: Ioſeph, Ioſue, & Daniel cum Gabriele: Moſes cum Mitraton: Helias cum Mathiele: Tobias iunior cum Raphaele: Dauid cum Cerniele: Manue cum Phadaele: Cenez cum Cernele: Ezechiel cum Haſmaele: Eſdras cum Vriele: Salomon cum Michaele*. Et hæc eadem Angelorum nomina ex Cabaliſticis Magiſtris referunt Reuclinus de Art. Cabaliſt. libro 1. & Kircher loc. cit. pag. 221. prçter ea, quæ ſortiuntur Angeli prçfecti, vel duodecim anni menſibus, vel ſeptem planetis, quorum priora leguntur apud Hebræos in lib. *Col Bo* fol. 144. poſteriora verò ex eiſdem deſcribunt Feuardentius in Comm. ad S. Irenæum lib. 1. fol. 73. & Kircher in Oed. To. 2. par 2. pag. 234. De quibus planè ignotis prorſus nominibus liceat dicere vnà cum Cornelio à Lapide in Ezech. cap. 1. *Ita iſti* (Hebræi) *aut Magi, aut nominum, aut portentorum figuli, quos non Vriel, ſed Magiel, aut Vaniel, aut Stultiel neſcio quis exagitat*.

Nunc autem, Optime Iuli, addam nonnulla à me adnotata in præfata deprecatione R. Eliezer. Et primò quidē Angeli appellantur שרי נוהרא *Principes ſplendoris*. Hoc ſanè dictum à Catholica veritate diſſonum non videtur. Quoad primam enim partem quiſquis è Catholicis, Angelos vltrò

lij, diſpenſationiſque diuina miniſtrum. Et hæc dicta ſufficiant pro Angelorum inuocatione, qua de re plura congerit ex SS. Patribus Voſſius l. 1. Idolol. c. 9. Cur autem in Synodo Laodicena can. 35. ſeù iuxta collectionem, & interpretationem Dionyſij Exigui can. 138. prohibitum fuerit Angelos nominare, præter adducta à Baronio To. 1. Annal. pag. 606. & Binio To. 1. Concil. pag. 308. col. 1. ſequor Synodalis prohibitionis explicationem, habitam anno 789. in Capitulari Aquiſgrani l. 2. cap. 16. apud Sirmondum Tom. 2. Concil. pag. 137. & Labbæum Tomo 7. Concil. col. 973. videlicet, quòd Laodicenus Canon intelligendus ſit de ignotis Angelorum nominibus, quæ nec fingenda, nec nominanda ſunt; ſed tantùm nomina Angelorum, quos habemus in auctoritate, & hi ſunt Michaël, Gabriël, & Raphaël. Ac iterum anno 858. in Capitulis Herardi Archiepiſcopi Turonenſis apud eumdem Sirmondum To. 3. Concil. pag. 111. & Labbæum To. 8. Concil. col. 629. decretum fuit, ne recitentur ignota Angelorum nomina. Et ſanè huiuſmodi ſunt, quæ in Talmudicis, & Rabbinicis libris inueniuntur, è quibus procul dubio accepit, quæ ſcribit Agrippa l. 3. de vanit. ſcient. c. 47. *Fatidici ſpiritus ſolent benè expurgatis animis etiam ſeſe viſibiles exhibere, & comites, cuius exempla multa ſunt in ſacris literis, vt in Abrahamo, & ancilla eius Agar, in Iacob, in Gedeone, Helia, Tobia, Daniele, & multis*

Ducæi. *Grata anima, ac pia, & benè memoris beneficiorum Dei verba: ille, inquit, cui patres mei beneplacuerunt, qui me à iuuentute mea vſque in præſentem diem educauit, qui me ab initio ab omnibus malis liberauit, qui tantam erga me declarauit prouidentiam, ipſe benedicat hos pueros.* Verumtamen Iacob explicitè deprecatus eſt, & ipſum Deum, & Angelum non vti cauſam primariam benedictionis, ſed vti ipſius Dei miniſtrum. Neque incongruum erit, explicitè ſub nomine Angeli intelligere ſecundam ex diuinis perſonis in Trinitate: quare ſcripſit S. Cyrillus lib. 6. in Geneſ. iuxta editionem Io. Auberti: *Iacob benedixit adoleſcentulis, Deum appellans, qui enutriat, & Angelum, qui liberet, Deo ac Patri in vniuerſum coniungens Filium, qui & per voces Prophetarum* Magni Conſilij Angelus *appellatur. Omnis igitur gratiæ animæ erga nos benedictionis, & auxilij modus, nullo alio pacto nobis obueniat, quàm per Filium à Patre.* Et addam cum Lippomano in Catena in Geneſ. cap. 48. *Conſiderandum, quòd dictio* הגאל *Hagoel, vel* Redimens, *vel* Qui redimit *propriè reddi poteſt: quo modo loquendi clariſſimè Filius Dei, mundi generalis Redemptor, denotatur. Et ſi diligenter aduerteris, tacitè Propheta Domini Sanctiſſimam inuocat Trinitatem, Patrem ſcilicet, & Spiritum Sanctum ſub nomine Dei bis repetiti; vnigenitum verò Dei Filium ſub nomine Angeli. Angelum ergo intelligit Redemptorem, Verbum diuinum, Saluatorem noſtrum, vel auxilij fuerint, nil ei deficiet. Et ecce quoad primum ait:* Deus, in cuius conſpectu ambulauerunt patres mei &c. *Quoad ſecundum ait:* Deus, qui paſcit me ab adoleſcentia mea &c. *Quoad tertium ait:* Angelus, qui eruit me de cunctis malis &c. *Ac dicens,* Benedicat pueris, *conſiderauit quodlibet ex his ſignificatis vnumquodque iuxta ſuum reſpectum.* Cùm igitur ad Deum ſpectet diuinæ felicitatis, ac temporalium bonorum impertitio; ad Angelum verò liberatio ab infortunijs; & cùm etiam verbum *Benedicat* referatur iuxta ſingulos reſpectus, euidenter ſequitur, quòd Angelus erat benedicturus, & etiam ad eum Iacob ſuam direxerit orationem. Nec à ſuperiori diſpar videtur expoſitio Philonis, dum ſcribit in lib. De confuſ. lingu. *Decet autem ſuæ naturæ propria operari optimum optima: improborum autem pœnas per eius miniſtros ſanciri. Atteſtantur meis dictis illa verba perfecti meditatoris:* Deus, qui nutrit me à iuuentute mea: Angelus, qui eripit me ex malis omnibus. *Hic quoque nunc fatetur, germana bona, quæ ſtudioſas virtutis animas nutriunt, ad ſolum Deum Authorem referenda: malorum autem portionem commiſſam Angelis.*

Fateor quidem, quòd, ſi conſideretur Deus, vti cauſa principalis, & primaria quarumcumque benedictionum, inficias non iuerim, ad illum implicitè totam à Iacobo directam orationem: ideoq; non indoctè ſcripſit S. Ioan. Chryſoſtomus hom. 66. in Geneſ. iuxta editionem Frontonis

Et fortaſſis innuit, quòd cauſa ſuæ perfectionis fuerint caſtigationes, quas præterierat ab eius iuuentute: idque denotatur ijs verbis, Deus, qui paſcit me, *videlicet, qui me corripit in menſura iudicij* à iuuentute mea vſque in præſentem diem. *Et propterea* Angelus, qui eruit me ex cunctis malis, *& benedicat pueris, & eos eruat ex cunctis malis, quemadmodum me eruit.* Itaque non obſcurè conſtat, quòd Iacob Angelum inuocauerit ad impertiendam benedictionem ſuper filijs Ioſeph, prout etiã clarè liquet ex interpretatione R. Iſaac Ben Aramà in עקידת יצחק pag. 87. col. 1. vbi dicitur:

למה שהמבורך באלהי אמן יתברך בג' עניינים ראשונים לכל ברכות הגדול שבכלן ההולכת למול הצלחה האלהית הדבקה בנפש והשנית המצלחת בעניינים הזמנים הצריכים לפי דרכו שלא ישרד משלמותו לבקשתם והשלשי ההצלה וההגנה מכל הפגעים והמקרים המתרגשים מחוץ וכאשר נשלמו ג' אלה לא ימצא עמו חסרון דבר והנה על הראשון אמר האלהים אשר התהלכו אבותי לפניו ועל הב' אמר האלהים הרועה אותי מעודי ועל הג' אמר המלאך הגואל אותי מכל רע וכאמרו יברך את הנערים יכוין כל אחד מהתוארים האלו איש איש לפי עניינו:

Qui benedicendus eſt in Deo vero, benedicitur tribus reſpectibus, qui ſunt primarij in omnibus benedictionibus. Omnibus maior eſt æquitas progrediens ad diuinam felicitatem, animæ inhærentem. Alter fortunat temporalia, iuxta propriã conditionem neceſſaria, ne illa inquirens retrahatur à perfectione. Tertius eſt liberatio, & protectio à cunctis infortunijs, & euentibus, qui exteriùs ſentiuntur. Et cùm hæc tria completa fu-

Et inquiunt in libro Zohar, in filiorum benedictione comprehendi benedictionem patris. Et mihi arridet, quia Iacob ſuis verbis ſignificauit Ioſepho, quòd non erant digni (Manaſſes, & Ephraim) *benedictione, ideòque immutauit ordinem imponens dexteram ſuper caput minoris, vt illi oſtenderet, aliquid minùs in primogenito inuentum fuiſſe. Itaque, vt eius mentem refrigeraret, dixit: ne putes hunc defectum apud te eſſe: etenim iam cognouiſti, quòd non diſſimiliter acciderit alijs te maioribus, in quorum ſemine extitit ſemen æquum, & prophanum, vt in Abrahamo generante Iſmaëlem, & Iſaaco generante Eſau; idque hic innuit dicens:* Deus, in cuius conſpectu ambulauerunt patres mei Abraham, & Iſaac. *Neque ob prophanos filios dereliquerunt Dei ſeruitutem, quin ambularent in terris viuentium: & hoc ſignificat,* Deus, qui paſcit me à iuuentute mea vſque in præſentem diem *indeſinenter, adeò vt lectulus meus fuerit perfectus. Quamobrem ne putes, ſemen tuum fore ſicut ſemen eorum, quoniam* Angelus, qui eruit me ex cunctis malis, benedicet pueris, *non ſecùs quàm benedixit pueris, & filijs meis: & in illis priùs inuocabitur nomen meum, poſtmodum verò nomen patrum meorum. Cùm igitur lectulus meus non fuerit prophanus, ijque propriè reputentur tamquam filij mei, quomodo fieri poteſt, vt in eis fuerit prophanitas? & in hoc innuit, prophanitatem paruam, plurimam verò æquitatem futuram: hinc ait;* Creſcant in multitudinem in medio terræ.

וסיים במלאך הגואל לחתום תפלתו בו ואז יחד את הכל יהוד שלם:

Neceſſe eſt, vt ſcias, quòd ſi Iacob ſuam ab Angelo orationem inchoaſſet, in hoc exciſum eſſet, quid plantatum fuiſſet: ſed inchoauit dictione אלהים (Dei) *quæ ſignificat virtutes ſuſceptas ab Altiſſimo, ac terminauit in Angelo Redemptore, vt in eo ſuam clauderet orationem, & tunc omnia vnione perfecta vniuit.* Quamobrem falſa eſt aſſertio Abrauanellis loc. cit. quòd ſcilicet Iacob non direxerit orationem ad Angelum, ſed tantùm ad Deum eo modo, quo dixit Abraham Gen. 24. *Deus cæli, qui ſumpſit me è domo patris mei &c. ipſe mittet Angelum ſuum coram te.* Nam in oratione Abrahami Angelus non mittebat, ſed mittebatur: ſed in oratione Iacobi Angelus largiturus erat benedictionem: illud enim verbum *Benedicat* refertur ad Deum, & ad Angelum. Neque obijci poteſt, quòd Iacob dixerit *Benedicat*, non autem *Benedicant*: ideòque verbum illud ſingulare referendum ſit ad Deum, principalem, & nobiliorem cauſam benedictionis. Nam haud eſt inſuetum in Hebraico codice Sacræ Scripturæ, quandoque verbum ſingulare apponi duobus, vel pluribus ſubſtantiuis, quam locutionem vulgò *Zeugma* vocant. Hinc e.g. in Hoſea cap. 4. v. 11. dicitur: זנות ויין ותירוש יקח לב *Fornicatio, & Vinum, & muſtum aufert mentem*: illudq; verbum, quamuis ſingulare, pluraliter transfertur in Vulgata: *fornicatio, & Vinum, & ebrietas auferunt cor.* Item

Num. 12. v. 1. ותדבר מרים ואהרן *Et locuta eſt Maria, & Aaron.* Item Num. 20. v. 11. ותשת עדה ובעירם *Et bibet multitudo, & iumentum eorum.* Itidem Eſth. 9. v. 29. ותכתב אסתר המלכה ומרדכי היהודי *Et ſcripſit Eſther Regina, & Mardochæus Iudæus.* Itidem ibidem v. 31. כאשר קים עליהם מרדכי היהודי ואסתר המלכה *Quemadmodum ſtabiliuerat ſuper eos Mardochæus Iudæus, & Eſther Regina.* Et hæc ſatis ſint exemplorum. Dilucidè tamen diſcitur ex Abrahamo Hiſpano in צרור המור fol. 58. 3. verbum illud *Benedicat* ad Angelum etiam referri, dum ait:

ובזוהר אמרו כי בברכת הבנים כלולה ברכת האב ונרצה אצלי לפי שיעקב רמז ליוסף בדבריו שלא היו ראוים לברכה וכן שינה הסדר לשים ימינו על ראש הצעיר להורות לו שהבכור נמצא בו שמץ דבר וכן לקרר דעתו אמר לו לא תחשוב שזה חסרון אצלך כי כבר ידעת כי אחרים גדולים ממך קרה להם כזה וכזה והיה בזרעם זרע כשר ופסול כי אברהם הוליד לישמעאל ויצחק הוליד לעשו ולזה הזכיר בכאן ברמז האלהי׳ אשר התהלכו אבותי לפניו אברהם ויצחק ולא בעבור פיסול בניהם הניחו הם לעבוד את ה׳ להתהלך בארצות החיים והוא האלהים הרועה אותי מעודי עד היום הזה בלי הפסק באופן שמטתי היתה שלימה ולכן לא תחשוב כי זרעך הוא כזרעם כי המלאך הגואל אותי מכל רע יברך את הנערים כמו שבירך לנערי ולבני ויקרא בהם שמי בראשונה ואחר כך שם אבותי ואחר שבמטתי אין פיסול והם חשובים כבני ממש איך אפשר שיהיה בהם פיסול והרמז בזה שהפיסול יהיה מעט והכשרות מרובה והוא וידגו לרוב בקרב הארץ ואולי רמז כי סבת שלימותו היה היסורין שעבר מנעוריו וזהו האלהים הרועה אותי ורודה אותי במדת הדין מנעורי עד היום הזה ולכן המלאך הגואל אותי מכל רע ויברך את הנערים ויגאלם מכל רע כמו שגאל אותי.

Et

igitur patet, quòd Catholica Eccleſia non fatetur nominibus Angelorum propriam eorumdem virtutem, ſed Dei potentiam, quam per illos exercet: ideòque nominatim Angelos inuocans non reſpicit ad virtutem, quam illorum nomen præſefert, ſed tantummodo contemplatur, quòd ſint Angeli, habentes eiuſcemodi nomen in ſacris paginis reuelatum. Tandem ſi reſpectu Angelicæ potentiæ deprecaretur Michaëlem, Gabriëlem, & Raphaëlem (horum enim dumtaxat Angelorum nomina leguntur in ſacris litteris) oraret vtique, vt ab ipſiſmet noſtra expleantur deſideria, non autem vt pro nobis orent apud Deum, prout in publicis dicimus Litanijs. In quibus eſt etiam obſeruandum, quod priùs Deum ipſum oramus, vt miſereatur, ac deinceps deprecemur Angelos, vt proprijs precibus auxilium prętent. Nec errat Eccleſia in hac orationis formula, cùm exemplum ſequatur Iacobi Patriarchæ, qui benedicturus Ephraim, & Manaſſe filijs Ioſeph priùs Deum, deinde Angelum inuocauit, inquiens (Gen. 48.) *Deus, in cuius conſpectu ambulauerunt patres mei Abraham, & Iſaac, Deus, qui paſcit me ab adoleſcentia mea vſque in præſentem diem: Angelus, qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris iſtis, &c.* In quibus verbis hæc adnotauit R. Bachiè in Pent. fol. 58. col. 2.

צריך אתח לדעת כי אלו חתחיל יעקב תפלתו מן המלאך היה בזה קצון נטיעות אבל התחיל במלת האלהים שחם חמדות חמקובלות מן העליון

mo exeuntes hanc effundunt orationem:

מימיני אל ומשמאלי מיכאל ומלפני נמואל ומאהרי שעשיאל שכינת אל על ראשי וכו׳ :

A dextris meis ſit Deus, à ſiniſtris Michaël, ante me ſit Nemuël, poſt me ſit Sahaſiël, diuinitas Dei ſit ſuper caput meum &c.

Et ſanè Angelorum nomina non ſignificant propriam earumdem virtutem, ſed Dei potentiam: hinc ait D. Hieronymus in Daniel. cap. 10. *Quoniam de prælijs, Regumque certaminibus, & regnorum ſucceſſionibus hæc erat viſio, Gabriël, qui præpoſitus eſt prælijs, officio interpretandi viſionem deſtinatur: Gabriël enim in linguā noſtram vertitur* Fortitudo, *vel* Robuſtus Dei. *Vnde, quo tempore naſciturus erat Dominus, & indicturus bellum dæmonibus, ac de mundo triumphaturus, mittitur Gabriël ad Zachariam, & Mariam. Vbicumque verò medicina, & ſanatio neceſſaria eſt, Raphaël mittitur, qui interpretatur* Curatio, *vel* Medicina Dei, *hoc videlicet nominis interpretatione ſignificante, quòd in Deo vera ſit medicina. Porrò vbi populo proſpera promittuntur, & propitiatio, & expiatio neceſſaria eſt, Michaël dirigitur, qui interpretatur,* Quis ſicut Deus? *vt ſcilicet intelligatur, quia propitiationem, vel expiationem nullus poſſit afferre niſi Deus.* Itidem dixit S. Gregorius loc. cit. *Quoties miræ virtutis aliquid agitur, Michaël mitti perhibetur, vt ex ipſo actu, & nomine detur intelligi, quia nullus poteſt facere, quod facere præualet Deus.* Hinc

epiſtola ad Hebræos cap. 1. *Adminiſtratorios* appellet. Non igitur quia habeant potentiam, ſed vt precibus opitulentur, nos Angelos deprecamur; ait enim D. Thomas 2. 2. q. 83. art. 4. *Orationem porrigimus Sanctis Angelis, non vt per eos Deus noſtras petitiones agnoſcat, ſed vt eorum precibus, & meritis orationis noſtræ ſortiamur effectum.* Perperam igitur in Chriſtianos effutijt idē R. Ghedalias;

אמנם אותם המזכירים שמות המלאכים בתפלתם שזה הוראה שתפלה היא להמלאכים מצד הכח שיש להם מצד עצמם:

Verumtamen ij (nempè Chriſtiani) *in ſuis precibus memorant Angelorum nomina, & hoc oſtenditur, quòd oratio dirigatur ad Angelos reſpectu virtutis, quam ipſimet habent.* Concedimus ſanè, quòd Angelorum nomina doceant, quid ipſi valeant: quare de Angelis ait S. Gregorius hom. 34. in Euang. *Idcircò etiam priuatis nominibus cenſentur, vt ſignetur per vocabula etiam in operatione, quid valeant. Neque enim in illa ſancta ciuitate, quam de viſione omnipotentis Dei plena ſcientia perficit, idcircò nomina propria ſortiuntur: ſed, cùm ad nos aliquid miniſtraturi veniunt, apud nos etiam nomina à miniſterijs trahunt.* Attamen nominatim Angelos inuocamus, non quatenus habent propriam virtutem, quam nomen præſefert, ſed quatenus ſunt Angeli, nempè Dei Legati: alioquin & ipſi Hebræi ad particularem Angelorum virtutem reſpicerent, cùm eos nominatim inuocent. Etenim non ignoras, quòd noctu domo

Altiſſimi, *videlicet, quòd nullam habeant virtutem per ſemetipſos, at ſolummodo Deo miniſtrentur. Ex hac igitur ratione, cùm ſint Miniſtri Altiſſimi, nos deprecamur, vt ſint pro nobis ſolliciti, vtpotè apud Deum proximiores. Et id in Dei gloriam redundat, & propriè aſſimilatur exemplo Regij Præfecti, quòd Author affert,* (videlicet quòd honorans Præfectum Regis, ipſum Regem honoret) *& actioni Ioſue, qui Angelum adorauit* (tamquam Dei Legatum). *Non autem, quia aliquam ipſimet foueant potentiam, adeò vt coarctetur Deus, ad faciendum eorum beneplacitum, abſit: quoniam nullam habent potentiam, ſed limitantur in ſua operatione, & coarctātur, vt efficiant, quidquid à Deo illis decernitur.* Ex his igitur verbis dicitur quidem, & confirmatur ratio, ob quam Angelos inuocamus. Quiſnam in Catholica Eccleſia confitetur, propriā in Angelis virtutem, adeò vt per ſemetipſos, & independenter à Deo aliquid valeant operari, vel Deum coarctare poſſint, vt eorum adimpleat voluntatem? Profectò nemo. Septem quidem Angelos confitemur aſtantes ante Deum iuxta illud apud Tobiam cap. 12. *Ego ſum Raphaël Angelus, vnus ex ſeptem, qui aſtamus ante Dominum:* ac de illis ait S. Clemens Alexandr. lib. 6. Strom. *Septem quidem ſunt, quorum eſt maxima potentia;* verumtamen non ob eorum potentiam illos exoramus, ſed quia ſunt Deo proximiores, eoſdemque prædicamus *Miniſtros Altiſſimi,* cùm omnes Angelos D. Paulus in

lib. 2. עקרים cap. 28. videlicet ab Hebræis in die *Kippùr* canticum recitari ad Angelos miſericordiarum, eiſque dici חלו נא פני אל *Deprecamini quaſo faciem Dei*. Hoc autem canticum inter preces, hodie hic Romæ aſſuetas ab Hebræis recitari, & impreſſas in lib. מחזור, nondum inueni. Vtrum verò deletum fuerit, aut in Synagogis extra Italiam decantetur, me hactenus latet. Noui equidem, eo die hanc precem ab illis effundi:

משתחוים להררת קדש הר אריאל ולפנת יקרת
מוסד החראל התקדשו למהרת וחלו נא
פני אל:

Verumtamen voces illæ אריאל, & החראל, licet à Cabaliſtis recenſeantur inter nomina 72. Angelorum, quibus inuocatur diuinum nomen 72. literarum, vt habetur apud Reuclinum loc. cit. pag. 729. & Kircherum in Oedipo to. 2. par. 1. f. 271. nihilominùs in verbis allatis ſignificant vrbem Hieruſalem, quæ priori nomine ab Iſaia cap. 29. altero verò ab Ezechiele cap. 43 nuncupata fuit iuxta communem tam Rabbinorum, quàm Catholicorum expoſitionem. Sed vtcumque ſe res habeat, inhærentes præfato teſtimonio R. Ghedaliæ, addiſcamus ex eius verbis ritum pro Angelorum inuocatione:

רבים הקשו אם כן אחר שהמלאך הוא מוגבל בפעלתו היאך אנו מתפללים בי׳ ימי תשובה באשמורת הבוקר הפזמון דמלאכי רחמים וכו׳ וכיוצא בזה הרבה תפלות שאנו מתפללים נגד המלאכים: אמנם אין בקושיתם כלום כי מה שאנו מתפללים להם אינו מצד הכח שיש להם מצד עצמם כי אם מצד הש״י וזהו היתר גמור כמו שכתב המחבר כאן וכן משמע מלשון הפזמון דמלאכי רחמי׳ וכו׳ חלו נא פני אל וכו׳ מלשון שאמר חלו נא משמע שאין להם רשות לעשות דבר מעצמם כי אם מה שיחלו וישתדלו על ידי בקשתם ותחנתם מהש״י ולכן גם כן דקדק בעל הפזמון בלשונו וקרא אותם משרתי עליון רצה לומר שאין להם שום כח מצד עצמם רק שהם משרתים להש״י ומטעם זה גם כן על שהם משרתי עליון אנו מבקשים מהם שישתדלו בעדנו מפני שהם קרובי׳ אל השכינה יותר וזהו כבוד להש״י והוא ממש דומה להמשל מהפקיד המלך שהביא המחבר ולמעשה ריהושע שהשתחוה למלאך ולא בעבור שיש להם איזה כח מצד עצמם עד שיחוייב הש״י לעשות רצונם חלילה כי אין להם שום כח רק הם מוטבעים בפעולתם ומחוייבים לעשות מה שנגזר עליהם מהש״י:

Plures obijciunt. Cùm igitur Angelus ſit limitatus in ſua operatione, quomodo dicimus in decimo dierum pœnitentialium in peruigilio canticum Angelorum miſericordiarum &c. aliaſque huic ſimiles preces non paucas, quas reſpectu Angelorum effundimus? Verumtamen inanis eſt obiectio. Haud enim illos oramus reſpectu virtutis, quam ipſi habent, ſed reſpectu Dei: & iſthæc perfecta eſt dignitas, quemadmodum Author hic ſcribit. Idque patet ex præfato cantico, vbi dicitur: Deprecamini quæſo faciem Dei &c. *Ex eo enim, quod ait,* Deprecamini quæſo, *liquet, quòd nullam habeant facultatem ad aliquod per ſemetipſos faciendum, ſed quod orent, & ſolliciti ſint ſuis precibus, & ſupplicationibus apud Deum. Quamobrem cantici Author id etiam percepit, eos vocans,* Miniſtros

Al-

ſit, certum eſt Auctorem eſſe antiquiſſimum, qui vſum inuocandi Sanctos Angelos ab antiqua Synagoga didicerit, & ad poſteros in Prece allata tranſmiſerit, qui vſus, ferè vſque ad noſtra tempora, Synagoga Germanica retinuit, hodie tamen ampliùs non eſt in vſu, fortaſſis, vt Nouatoribus, qui Sanctorum inuocationem è medio tollere adnixi ſunt, rem gratam facerent in Germania.

D. Franciſcus Griſendus amicitiæ fœdere mihi coniunctiſſimus, dum hanc de inuocatione Sanctorum, & cæleſtium Spirituum materiam pertractarem, obtulit de eadem eruditiſſimam Epiſtolam, quam in hoc loco pro mantiſſa inſerendam putaui, & eſt quæ ſequitur:

P. ABBATI D. IVLIO BARTOLOCCIO

Franciſcus Griſendus S. P. D.

PErlegi, Optime Iuli, Hebraicam deprecationem R. Eliezer Kalir, de quo dictum autumo apud Io. Reuclinum lib. 3. de art. Cabbal. pag. 735. *Sicut nobilis ille dictator ait R. Eliezer Haklir &c.* Cęterum, ſi plura aues, ex Hebraico penu deſumpta, pro Angelorum cultu, quem reijciunt Moſes Ægyptius in tract. אי cap. 2. & Abrauanell. in lib. ראש אמנה cap. 12. adeas Voiſinum de Theol. Iud. pag. 55. Vnum verò addam à me adnotatum ex R. Ghedalia in Scholijs ad R. Ioſephum Albonem lib.

Germanis in diebus feſtiuis per anni circulum, quas R. עזאלי Azaeli commentationibus illuſtrauit. Extat mſc. in Biblioth. Vaticana Pergam. in fol. magno. Scripſit

יוצרות *Iotzeròth* alias poëticas compoſitiones recitandas in medio illius precis, quæ incipit יוצר אור *Iotzèr or*, *Formans lucem*. Extat in eadem Bibliotheca mſc. Papyr. in 4. vbi etiam quędam alia Explicatio ſuper eaſdem preces reperitur Anonymi Authoris. Papyr. in 4.

Quo autem tempore claruerit hic Author nobis eſt ignotum. Sciendum tamen eſt, quòd aliqui exiſtimant Eleazarum בן ערך Ben Arach antiquiſſimum Tanaitam, & diſcipulum R. Iochannan Ben Zachai, qui Templi Ieroſolymitani euerſionem viderat, vocatum fuiſſe R. Eleazarum הקלירי *Hakalirem, Iuchaſſ.* p. 34. b. initio; quod ſi ita eſt, manifeſtiſſimè liquet, vſum in Synagoga inuocandi Deo dilectos antiquiſſimum eſſe, vt ſupra in Litaniuticis Hakaliris apparet. Alij, hunc noſtrum Hakalirem fuiſſe Eleazarum Ben R. Simeonis Ben Iochai, qui non diù poſt Ben Arach floruit, tempore videlicet Adriani Imperatoris, vel alium quempiam de *Kiriath-Sepher* Vrbe Terræ Iſraëlis in Tribu Iudæ, Ioſ. 15. 14. vt Author annotat. lib. *Iuchaſ.* loc. cit. teſtatur, ſe in Machazor Germanorum ad diem ſeptim. poſt Paſcha, nomen per ר״ת *Raſcè theuòth* huius Authoris abbreuiatum inueniſſe; vbi legebatur, *Ego Eleazar Ben R. Iacobi Hakaliri de Kiriath-Sepher*. Quicquid

18. 2. & cap. 19. ver. & ſeqq. Ioſue 5. 13. 14. ita & nos in humana forma illos efformamus.

Dices. Membra humana metaphoricè attribuuntur Deo, & Angelis in Sacra Scriptura, & vt loquuntur Rabbini apud Moſen Ægyptium in יסודי תורה *Ieſodè Thorà* cap. 1. §. 24. דברה תורה בלשון בני אדם *Loquitur Lex humano more*. Vnde non trahenda verba Scripturæ ad opus practicum.

Reſp. Sicut membra quæ in Scriptura Deo attribuuntur, metaphoricè eſſe accipienda; ita & membra, quæ in pictura Deo attribuuntur, metaphoricè eſſe accipienda quoque dicimus: non enim alio ſenſu loquimur de imaginibus pictis, ac Scriptura loquatur de membris Deo attributis, ac proinde negamus non eſſe verba Scripturæ, quibus Deus delineatur, aut Angeli, non eſſe, inquam, ad opus practicũ, hoc eſt ad picturas trahẽda: nulla quippè iniuria Deo fit, quinimò magis in Dei honorem cedit, quia Idiota quando vidit Deum in forma hominis Euam formantem ex Adami coſta, vel cœlum, & terram creantem, & alia id genus, mentem in Deum eleuat, & Creatorem omnium, Deum agnoſcit, & laudat. Nullus igitur error ineſt in figuris, quas ad Deum exprimendum efformant Chriſtiani. Et de his ſint ſatis: Ad viam, ex qua egreſſi ſumus, reuertimur. Hic Author ſcripſit etiam ערוגת הבושם *Arugàth habbòſem*; *Areolam aromatis*, Tit. ex Cant. Cantic. 6. 1. ibi variæ compoſitiones reperiuntur rhythmicæ decantandæ à Ger-

והנה יהוה נצב עליו *Et ecce Dominus ſtans ſuper eam*, Gen. 28. 12. 13.

Moſi oſtendit poſteriora eius, id eſt tergum, nam faciem anteriorem noluit ei oſtendere, *Et remouebo Volam meam*. וראית את אחרי ופני לא יראו *Et videbis poſteriora mea, facies autem mea non videbuntur*, Exod. 33. 23.

Iſaiæ cap. 6. 1. apparuit יושב על כסא רם ונשא: *Sedens ſuper ſolium excelſum, & eleuatum*.

Amos cap. 1. conſpéctus eſt ſtans ſuper Altare ver. 1.

ראיתי את אדני נצב על־המזבח:

Vidi Dominum ſtantem ſuper Altare.

Tandem Danieli viſus eſt ſedens in throno veſtitus candida veſte, & canus capillis, cap. 7. 9.

חזה הוית עד די כרסון רמיו ועתיק יומין יתיב לבושה כתלג חור ושער ראשה כעמר נקא כרסיה שביבין די־נור גלגלוהי נור דלק:

Videns fui donec throni elati ſunt, & antiquus dierum ſedit: Veſtimentum eius ſicut nix candidum, & pilus capitis ſui ſicut lana pura, thronus eius flammæ ignis, rotæ eius ignis ardens. En cernes Deum vt hominem ſenem deſcriptum, veſtitum, & ſedentem ſuper thronum? Et hoc modo, & alijs, vt Scriptura nos docet, depingimus Deum incorporeum, & inuiſibilem; ſicut etiam & Angelos, Cherubim, & Seraphim, pueros alatos, quia ſub his formis eos delineat Scriptura, Exod. 25. 18. Iſai. 6. 1. Daniel 9. 21. Et ſicut ſæpè in forma humana Angeli apparuerunt, vt Gen.

האבן הזאת אשר שמתי מצבה יהיה בית אלהי׳ נפל יעקב ארצה לפני אבן שתיה והיה מתפלל לפני השם וכו׳.

Lapis iſte quem poſui ſtatuam (in titulum) *erit Domus Dei, Cecidit Iacob in terram coram lapide* שתיה *ſcethiàh fundamenti, & orauit coram Domino.* Ergo Iacob incuruauit ſe coram lapide, quia Deum repræſentabat, & orationem ſuam ad Deum direxit; eodem prorſùs modo, quo Chriſtiani faciunt, quando genua flectunt coram imaginibus, & Deum orant.

Regeret Hebræus, Deum efformari non poſſe, quia nullam formam, aut figuram habet, vnde dicitur Deuter. 4. 15.

ונשמרתם מאד לנפשתיכם כי לא ראיתי כל תמונה ביום דבר יהוה אליכם בחרב מתוך האש:

Cuſtodite igitur ſolicitè animas veſtras. Non vidiſtis aliquam ſimilitudinem, in die qua locutus eſt nobis Dominus in Horeb de medio ignis. Ergo Deus aliqua ſimilitudine, imagine, vel figura repræſentari non poteſt cùm ſit incorporeus, vt docet Rabbi Moſes Ægyptius in יסודי תורה *Ieſodè Thorà, De fundamentis Legis*, cap. 1.

Reſp. Nos poſſe rerum incorporearum imagines efformare, & delineare pennicillo, eo modo quo Sacra Scriptura eaſdem res penna ſeù calamo delineat. Sic quia videmus Deum delineatum in Scriptura forma humana, eadem forma pingimus.

Deus apparuit Adæ ambulans Geneſ. 3.

Iacobo Patriarchæ viſus eſt innixus Scalæ: והנה סלם *Et ecce ſcala.*

והנה

rum opera manuum hominum. Os habent & non loquentur; oculos habent & non videbunt &c. ſimiles illis fiant qui faciunt ea: & omnes qui confidunt in eis. Et idem repetimus in Pſalmo 135. & ſeqq.

II. Reſp. Falſum eſſe, nunquam permiſſum fuiſſe proſternere ſe, aut genua flectere ante lapides, & ligna, quando lapides, & ligna aliquid diuinum præfigurabant. Ioſue ſiquidem poſt cædem triginta ſex virorum Iſraëlitarum ſub Vrbe Hai, ſcidit veſtimenta ſua:

ויפל על פניו ארצה לפני ארון יהוה עד ערב וגו׳.

Et cecidit ſuper facies ſuas in terram coram Arca Domini vſque ad veſperam. Sed Arca erat lignea. Ergo. Iam vidimus נפל aliquam adorationis ſpeciem indicare. Ante lapides ſacros, proſtratos etiam eſſe viros Sanctos, habemus ab Hebræis. In *Midràſc Theillim*, expoſitione allegorica in Pſalmos, ad Pſal. 91. explicatur viſio illa Patriarchæ Iacobi, quę refertur Gen. 28. 11. & ſeqq. tulit enim de lapidibus loci illius, ſuppoſuit capiti ſuo & dormiuit, mane facto ויקח את האבן *Vaikàch eth-haèuen, tulit lapidem &c.* hinc dicunt, plures illos lapides quos tulerat, miraculosè vnitos fuiſſe, tulit itaque illum lapidem, oleo de cælo (vt dicunt) ſibi allato ſacrauit, in titulum erexit, ante illum procidit, & Deum adorauit. Iſta expoſitio his verbis exprimitur in *Midràſc* loc. cit. pag. 40. col. 3. paulò poſt medium.

ſue 5. 14. & adorauit Angelum, qui ei in forma viri tenentis gladium euaginatum, apparuit.

Ad hominum honorem refertur illud ויפלו לפניו ארצה *Et ceciderunt ad facies eius in terram*, Gen. 44. 14. quando ſcilicet fratres Ioſeph illum in Ægypto adorauerunt.

Obijcit Hebræus. Permiſſum quidem fuit diſpenſatione diuina efformare aureos Cherubin in Tabernaculo fœderis, & in Salomonis Templo, qui quidem figuram puerorum præſeferebant ſecundùm opinionem antiquorum, vt refert Abraham Aben Ezræ ad verſ. 18. cap. 25. Exodi, cuius verba ſunt:

אמרו קדמונינו כי צורת כרובים כשני נערים׃

Dixerunt antiqui noſtri, quòd figura Cherubinorum (erat) *ſicut duo pueri*. Serpentem item æneum in altum eleuare, Boues, & alia animalia fuſilia in Templo collocare, ſed nunquam permiſſum fuit ante huiuſmodi imagines ſe proſternere, aut lapides, & ligna adorare. Ergo.

Reſp. Iam diximus nos Chriſtianos non adorare lapides, & ligna, quando genua flectimus ante imagines Sanctorum, quandoquidem profitemur nullam in eis ineſſe virtutem, aut diuinitatem, propter quam ſint colendæ, ſed honor, qui eis exhibetur, refertur ad prototypum, vt ſupra dictum eſt; imò contrarium quotidie docemus, & cum Pſalmo 115. v. 3. & ſeqq. dicimus, *Deus autem noſter in cœlo omnia, quæcumque voluit fecit. Simulacra Gentium argentum & aurum*

ſecernere. Nam genuflexiones, & alij externi actus communes ſunt omnibus iſtis, excipe tamen actus, qui in ſacrificij cultu exhibentur, & alios ad illud pertinentes, omnes enim iſti ad primam ſpeciem adorationis referuntur, nempè ad Latriæ. Quis itaque eſt tam oculatus, vt videns hominem genuflexum ante imaginem, cognoſcere poſſit, an illam, adoratione Latriæ, vel Duliæ adoret? Actus enim interni hominum, à ſolo Deo dignoſcuntur, cùm ipſe ſolus probet renes, & corda. Externè verò, ſicut vno adorationis nomine; tam Latinè, quàm Hebraicè efferuntur; ita vna ſpecies adorationis Latriæ à malignis Hæreticis, & ab indoctis Hebræis eſſe creditur. Sed valdè hallucinantur & errant: nam, etſi eodem vocabulo וישתחו *V aiſctàchu*; *incuruauit ſe*, vtatur Scriptura tam cap. 18. 2. Gen. quàm cap. 24. 26. eiuſdem, attamen alia adorationis ſpecie adorauit Abraham Angelos, quàm adorauerat ſeruus Abrahæ ליהוה *laAdonài, Dominum*; primam incuruationem Duliæ, ſecundam Latriæ agnoſcimus: imò & idem vocabulum quandoque ad vrbanitatem, & hominum honorem aſſumitur, vt Gen. 23. 7. וישתחו לעם הארץ *Et incuruauit ſe populo terræ*. Alio etiam vocabulo, vtraque adorationis ſpecies Hebraicè explicatur, nempè נפל *Naphàl, cecidit*. *Latriæ* Deuter. 9. ver. 18. & 25. ואתנפל לפני יהוה *Et cecidi coram Domino*, hoc eſt, Deum adoraui. *Duliæ*, ויפל יהושע אל פניו ארצה *Et cecidit Ioſuè ad faciem ſuam in terram*, Io-

accidens, vt veſtes Regis adorantur, cùm Rex adoratur, & hoc modo intelligendus eſt D. Thomas 3. p. q. 25. art. 3. D. Bonauentura in 3. ſent. diſtinct. 9. & alij; vbi dicunt, quòd idem honor debeatur imagini, & exemplari, ac proinde Chriſti Imago adoranda ſit adoratione Latriæ.

Sed ſi quæras, Quid ſit adoratio Latriæ?

Reſp. *Latria adoratio, eſt ſumma voluntatis proſtratio cum apprehenſione Dei, vt primi principij, & vltimi finis.* Et hæc ſoli Deo debetur.

Dulia adoratio, eſt inclinatio voluntatis cum apprehenſione excellentiæ pluſquàm humanæ, & minùs quàm Diuinæ. Et hæc debetur Sanctis Angelis, & hominibus ſanctis, excepta humanitate Chriſti, & B. Virgine Maria; humanitas quidem Chriſti ſeorſim conſiderata propter vnionem ad Verbum maximè excellit. Beata quoque Virgo Maria, vt eſt Mater Filij Dei, ſuper omnes alios Sanctos ſingulariter extollitur, ideòque humanitati Chriſti, & B. Mariæ Virgini alia ſpecies adorationis maioris Dulia debetur, quæ Hyperdulia communiter vocatur.

Porrò Λατρεία Græcè, Latinè *Seruitus*, vel *cultus Diuinus* redditur.

Δουλεία verò, *Seruitus*, ſed non Diuinum cultum includens, ſignificat.

Ὑπερδουλεία autem *Superſeruitus*, ſeù *eminens ſeruitus* cultum Diuinum non attingens, reddi poteſt.

Iſtæ tres ſpecies adorationis, ſicut idem nomen habent, ita quoad actus externos difficilè eſt vnam ab altera ſe-

lium. Sic videmus Moſen feciſſe duos Cherubin ſuper Arcam fœderis, quorum figuræ ex auro puriſſimo duorum puerorum ſimilitudinem præſeferebant, Exodi 25. 18. Serpentem æneum, Num. 21. 9. Salomon quoque in Templo alios plurimos Cherubin ex ligno oliuarum inſculpſit, 1. Reg. cap. 6. 32. 35. cap. 7. 36. Boum item & Leonum imagines in Templo à ſe ædificato ſculpere fecit, vt locis citatis videre eſt. Ergo abſolutè ex illo loco Exodi citato non prohibentur Imagines, ſed tantùm in ordine ad adorationem.

Dices, Sanctorum Imagines Chriſtiani adorant, ergo contra præceptum Decalogi, agunt.

Reſp. Sanctorum Imagines non adorari à Chriſti fidelibus adoratione Latriæ, ſed adoratione Duliæ, aut Hyperduliæ; neque enim in Imaginibus collocant fiduciam, neque ab eis aliquid petunt, aut in eis ineſſe credunt vllam Diuinitatem, vel virtutem, propter quam ſint colendæ, vti olim à Gentilibus fiebat, qui ſpem ſuam in Idolis collocabant, ſed omnis honos, qui eis exhibetur, refertur ad prototypa, quæ illæ repræſentant: vt docet Concilium Tridentinũ ſeſſ. 25. Ita vt per Imagines (vt ibi dicitur) quas oſculamur, & coram quibus caput aperimus, & procumbimus, Chriſtum adoremus, & Sanctos, quorum illę ſimilitudinem gerunt, veneremur. Chriſti etiam Imaginem veneramur, ſed non veneratione Latriæ, vt docet Concil. VII. act. 7. niſi tantùm impropriè, & per

Moſes quid eſſet facturus, *Attamen dixit: Domine ſeculi, Viuuntne mortui? Reſpondit* (Deus) *Certè*. *Dixit* (Moſes), *Si viuunt ij, qui mortui ſunt, recordare Abraham, Iſaac, & Iſraël, En* (tibi aſſigno) *decem* (iuſtos). *Idcircò recordantur* (in hoc loco) *trium Patriarcharum*. Ex hac doctrina R. Auin tria colliguntur. Primò, Iuſtos apud Deum viuere: Secundò, intercedere pro nobis viatoribus, quia iunguntur cum Moſe, & alijs Iuſtis viatoribus, quorum preces à Deo exaudiuntur. Tertiò, ob eorum merita Deum peccatoribus propitiari. Ergo ex doctrina antiquorum Rabbinorum & Synagogæ datur interceſſio Sanctorum, & illorum inuocatio. Hæc doctrina eſt adeò certa apud antiquam Synagogam, vt ipſe Hottingerus id animaduerterit, & quia vidit contraire nouis dogmatibus Heterodoxorum noſtri temporis, in Notis Cipporum Hebraicorum pag. 26. vocat illam *Prodigioſum nouæ Theologiæ axioma*. Non eſt nouum, ſed antiquiſſimum axioma, teſte antiquo, & inter Iudæos maximæ exiſtimationis Doctore R. Moſe Ægyptio, is in מורה הנבוכים *Morè hanneuuchìm* Parte 3. cap. 43. pag. 163. circa finem ait, quòd tota Lex Moſaica ſit ſuſpenſa ſuper merita Sanctorum Patriarcharum, & quòd omne bonum ex miſericordia Dei, & ob merita ipſorum, nempè Abrahami, Iſaaci, & Iacobi in terram proueniant.

שהתורה תלויה עליו רוצה לומר שכל טוב שהטיב השם לנו וייטב אמנם הוא בזכות אברהם יצחק ויעקב אבותינו מפני ששמרו דרך יהוה לעשות צדקה ומשפט ׃

Lex enim ſuper illud (meritum) *ſuſpenſa eſt, hoc eſt, omne bonum quod nobis Deus benefacit, & benefaciet, totum prouenit ex meritis Abrahami, Iſaaci, & Iacobi patrum noſtrorum, eò quòd cuſtodierint viam Domini faciendo iuſtitiam, & iudicium*. Quibus virtutibus adiuncta erat ſumma humilitas, idcircò ſuis diffiſi viribus, Deo in iudicio obijcere propriam iuſtitiam, non ſunt auſi. Malè igitur Hottingerus ex hoc capite ſugillat Iudæos, qui Sanctorum merita cognoſcunt, prædicant, & extollunt. Igitur honorandi, colendi, & inuocandi ſunt Sancti. Sed

Contradicit Hebræus. Quo cultu ſunt colendi? Nullo prorsùs. Scriptura quippè Exodi 20.4. cautum eſt, *Non facies tibi ſculptile, neque omnem ſimilitudinem, quæ eſt in cœlo deſuper, & quæ in terra deorſum, nec eorum quæ ſunt in aquis ſub terra*. Et verſ. 5. ſubiungit:

לא תשתחוה להם ולא תעבדם כי אנכי יהוה אלהיך אל קנא וגו׳ ׃

Non incuruabis te eis, neque ſeruies: quoniam ego ſum Dominus Deus tuus, Deus zelotes, &c. Idem repetit & magis inculcat Deuter. cap. 4. 15. & ſeqq.

Reſp. In hoc loco, & alijs ſimilibus prohiberi tantùm Idola vana, & cultum illorum, non autem abſolutè Imagines Sanctorum virorum, aut aliorum hominum, vel etiam anima-

Reſpondet Moſes, & numerat ſeptem Iuſtos viuentes, nempè ſeipſum, Aaronem, Eleazarum, Ithamar, Phinees, Ioſuè, & Caleb, deerant adhuc tres Iuſti, ideòq; Moſes rogat Deum, vt loco illorum trium deficientium, aſſumat merita Sanctorum trium Patriarcharum Abrahami videlicet, Iſaaci, & Iacobi, vt numerus decem virorum iuſtorum compleatur. Hinc eſt illud, quod dicitur; *Recordare* (meritorum) *Abraham*, *Iſaac*, *&* *Iſraël &c.* Verba autem iſtius Rabbini, quæ habentur in *Veèlle ſcemòth Rabbà* loco citato פרשה *Paraſcià* 44. pag. 159. col. 1. paulò ante medium editionis Amſterlodamenſis, ſunt -

זכור לאברהם למה הזכיר כאן משה ג' אבות א"ר אבין אמר הקב"ה למשה אני מבקש מירך כשם שבקשתי מסדום עשרה. העמד לי מהן י' צדיקים ואיני מכלה אותם אמר רבון העולם אני מעמיד לך. הרי אני ואהרן ואלעזר ואיתמר ופנחס ויהושע וכלב. אמר לו האלהים הרי ז' היכן הג' לא היה יודע מה לעשות משה אמר לו רבון העולם חיים הם המתים אמר לו הן. אמר אם חיים הם המתים זכור לאברהם ליצחק ולישראל הרי י' לכך הזכיר ג' אבות:

Recordare Abraham. Cur in hic loco Moſes meminit trium Patriarcharum? Dixit Rabbi Auin, dixit Deus ſanctus benedictus Moſi; ego quæro à te ſicut quæſiui de Sodomitis decem (Viros iuſtos). Aſſigna mihi ex eis decem iuſtos, & ego non conſumam eos. Dixit (Moſes) *Domine mundi, ego meipſum tibi aſſigno. Sic ego; & Aaron, Eleazar, & Ithamar, Phinees, Ioſuè, & Caleb. Dixit ei Deus, en ſeptem tantum, tres alij vbi ſunt? Neſciebat Mo-*

Maximè ex hoc loco (dices) probari, eos qui viuunt, vocari poſſe Sanctos.

Reſp. Ratione dignitatis, non autem perſonæ poſſe vocari Sanctos, eos, qui adhuc in carne mortali ſunt, concedimus. Sancti itaque, qui in puluere requieſcunt, & eorum animę eſſentia Diuina per viſionem fruuntur, mortui dici non debent, ſed verè viuentes; hinc Iudæi, qui dicunt כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא omnes Iudęos ſaluari, ipſorum Cœmeteria vocant בתי חיים *Bathè chaiìm*, *Domus Viuentium*. Viuunt igitur Sancti vita immortali, & prærogatiuas, quas in terris habebant non amittunt in cælis; ſi itaque in terris orabant pro nobis, orabunt & in cælis; ſi mediatores erant inter Deum, & peccatores, eoſque reconciliabant dum verſarentur in terris, mediatores etiam apud Deum erunt in cælis, munduſque ob illorum merita Deo reconciliabitur. Dogma eſt hoc antiquorum Rabbinorum, ita vt Hebræis illud negare ſine piaculo non liceat. Legitur .n. in ואלה שמות רבה *Veèlle ſcemòth*, *Rabbà* סדר *Sèder*, כי תשא *Chi thiſſà*, *Cùm leuaueris &c.* ad verſ. 13. cap. 32. Exodi, *Recordare Abraham*, *Iſaac*, *& Iſraël ſeruorum tuorum &c.* Orauerat enim Moſes Dominum pro populo, qui vitulum aureum adorauerat in deſerto, ne illum deleret ſicut comminatus fuerat. Ex ſententia Rabbi אבין *Auin*, Deus quærebat decem iuſtos inter populum Iſraëliticum, ſicut antea quæſierat ab Abrahamo in Sodomis. Geneſ. 18. 32.

שהטיב השם לנו וייטב אמנם הוא בזכות אברהם יצחק ויעקב אבותינו מפני ששמרו דרך יהוה לעשות צדקה ומשפט ׃

Lex enim ſuper illud (meritum) *ſuſpenſa eſt . hoc eſt, omne bonum quod nobis Deus benefacit , & benefaciet , totum prouenit ex meritis Abrahami, Iſaaci, & Iacobi patrum noſtrorum , eò quòd cuſtodierint viam Domini faciendo iuſtitiam, & Iudicium .* Quibus virtutibus adiuncta erat ſumma humilitas , idcircò ſuis diffiſi viribus, Deo in iudicio obijcere propriam iuſtitiam, non ſunt auſi . Malè igitur Hottingerus ex hoc capite ſugillat Iudæos, qui Sanctorum merita cognoſcunt, prædicant , & extollunt . Igitur honorandi, colendi, & inuocandi ſunt Sancti . Sed

Contradicit Hebræus. Quo cultu ſunt colendi? Nullo prorsùs. Scriptura quippè Exodi 20.4. cautum eſt, *Non facies tibi ſculptile , neque omnem ſimilitudinem , quæ eſt in cœlo deſuper, & quæ in terra deorſum , nec eorum quæ ſunt in aquis ſub terra .* Et verſ. 5. ſubiungit :

לא תשתחוה להם ולא תעבדם כי אנכי יהוה אלהיך אל קנא וגו׳ ׃

Non incuruabis te eis , neque ſeruies : quoniam ego ſum Dominus Deus tuus, Deus zelotes, &c. Idem repetit & magis inculcat Deuter. cap. 4. 15. & ſeqq.

Reſp. In hoc loco , & alijs ſimilibus prohiberi tantùm Idola vana , & cultum illorum, non autem abſolutè Imagines Sanctorum virorum , aut aliorum hominum , vel etiam animalium.

Moſes quid eſſet facturus , Attamen dixit : Domine ſeculi , Viuuntne mortui ? Reſpondit (Deus) *Certè . Dixit* (Moſes) , *Si viuunt ij, qui mortui ſunt , recordare Abraham , Iſaac , & Iſraël , En* (tibi aſſigno) *decem* (iuſtos) . *Idcircò recordantur* (in hoc loco) *trium Patriarcharum .* Ex hac doctrina R. Auin tria colliguntur. Primò, Iuſtos apud Deum viuere : Secundò , intercedere pro nobis viatoribus , quia iunguntur cum Moſe, & alijs Iuſtis viatoribus , quorum preces à Deo exaudiuntur . Tertiò, ob eorum merita Deum peccatoribus propitiari. Ergo ex doctrina antiquorum Rabbinorum & Synagogæ datur interceſſio Sanctorum, & illorum inuocatio. Hæc doctrina eſt adeò certa apud antiquam Synagogam , vt ipſe Hottingerus id animaduerterit, & quia vidit contraire nouis dogmatibus Heterodoxorum noſtri temporis , in Notis Cipporum Hebraicorum pag. 26. vocat illam *Prodigioſum noua Theologiæ axioma .* Non eſt nouum , ſed antiquiſſimum axioma , teſte antiquo, & inter Iudæos maximæ exiſtimationis Doctore R. Moſe Ægyptio , is in מורה הנבוכים *Morè hannevuchim* Parte 3. cap. 43. pag. 163. circa finem ait, quòd tota Lex Moſaica ſit ſuſpenſa ſuper merita Sanctorum Patriarcharum , & quòd omne bonum ex miſericordia Dei, & ob merita ipſorum , nempè Abrahami, Iſaaci, & Iacobi in terram proueniant.

שהתורה תלויה עליו רוצה לומר שכל טוב

Reſpondet Moſes, & numerat ſeptem Iuſtos viuentes, nempè ſeipſum, Aaronem, Eleazarum, Ithamar, Phinees, Ioſuè, & Caleb, deerant adhuc tres Iuſti, ideòq; Moſes rogat Deum, vt loco illorum trium deficientium, aſſumat merita Sanctorum trium Patriarcharum Abrahami videlicet, Iſaaci, & Iacobi, vt numerus decem virorum iuſtorum compleatur. Hinc eſt illud, quod dicitur; *Recordare* (meritorum) *Abraham*, *Iſaac*, *& Iſraël &c.* Verba autem iſtius Rabbini, quæ habentur in *Veèlle ſcemòth Rabbà* loco citato פרשה *Paraſcià* 44. pag. 159. col. 1. paulò ante medium editionis Amſterlodamenſis, ſunt -

וכור לאברהם למה הוכיר כאן משה ג׳ אבות א״ר אבין אמר הקב״ה למשה אני מבקש מידך כשם שבקשתי מסדום עשרה ׃ העמד לי מהן י׳ צדיקים ואיני מכלה אותם אמר רבון העולם אני מעמיד לך, הרי אני ואהרן ואלעזר ואיתמר ופנחס ויהושע וכלב׃ אמר לו האלהים הרי ז׳ היכן הג׳ לא היה יודע מה לעשות משה אמר לו רבון העולם חיים הם המתים אמר לו הן ׃ אמר אם חיים הם המתים זכור לאברהם ליצחק ולישראל הרי י׳ לכך הזכיר ג׳ אבות׃

Recordare Abraham. Cur in hoc loco Moſes meminit trium Patriarcharum? Dixit Rabbi Auin, dixit Deus ſanctus benedictus Moſi; ego quæro à te ſicut quæſiui de Sodomitis decem (Viros iuſtos). Aſſigna mihi ex eis decem iuſtos, & ego non conſumam eos. Dixit (Moſes) *Domine mundi, ego meipſum tibi aſſigno. Sic ego; & Aaron, Eleazar, & Ithamar, Phinees, Ioſuè, & Caleb. Dixit ei Deus, en ſeptem tantum, tres alij vbi ſunt? Neſciebat Mo-*

Maximè ex hoc loco (dices) probari, eos qui viuunt, vocari poſſe Sanctos.

Reſp. Ratione dignitatis, non autem perſonæ poſſe vocari Sanctos, eos, qui adhuc in carne mortali ſunt, concedimus. Sancti itaque, qui in puluere requieſcunt, & eorum animę eſſentia Diuina per viſionem fruuntur, mortui dici non debent, ſed verè viuentes; hinc Iudæi, qui dicunt כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא omnes Iudęos ſaluari, ipſorum Cœmeteria vocant בתי חיים *Bathè chaiim*, *Domus Viuentium*. Viuunt igitur Sancti vita immortali, & prærogatiuas, quas in terris habebant non amittunt in cælis; ſi itaque in terris orabant pro nobis, orabunt & in cælis; ſi mediatores erant inter Deum, & peccatores, eoſque reconciliabant dum verſarentur in terris, mediatores etiam apud Deum erunt in cælis, munduſque ob illorum merita Deo reconciliabitur. Dogma eſt hoc antiquorum Rabbinorum, ita vt Hebræis illud negare ſine piaculo non liceat. Legitur .n. in ואלה שמות רבה *Veèlle ſcemòth, Rabbà* סדר *Sèder*, כי תשא *Chi thiſſà*, *Cùm leuaueris &c.* ad verſ. 13. cap. 32. Exodi, *Recordare Abraham*, *Iſaac*, *& Iſraël ſeruorum tuorum &c.* Orauerat enim Moſes Dominum pro populo, qui vitulum aureum adorauerat in deſerto, ne illum deleret ſicut comminatus fuerat. Ex ſententia Rabbi אבין *Auin*, Deus quærebat decem iuſtos inter populum Iſraëliticum, ſicut antea quæſierat ab Abrahamo in Sodomis. Geneſ. 18. 32.

מחזיק לך טובה טובתי בל עליך ולמי אני מחזיק לקדושים אשר בארץ שאין הקב״ה קורא לצדיקים עד שינתנו בארץ עד יום מותו:

Dixit Dauid coram Deo ſancto benedicto: Domine mundi, Quamuis ego ſim Rex, nihilominus regna tu ſuper me. Dixit ei Deus benedictus. Non ego confirmo tibi bonitatem, nam bonum meum non (erit) ſuper te. Et cui ego confirmo (bonitatem) Sanctis qui in terra ſunt, &c. ver. 3. hoc eſt ijs qui mortui ſunt. *Quia Deus ſanctus benedictus non vocat iuſtos ſanctos vſque dum traditi ſint in terram*, id eſt *vſque ad diem mortis eius*. Cuius rei redditur ratio, למה *Làmma*? quare?

שיצר הרע מיצר את האדם בעולם הזה ואינו מאמין בחן עד יום מותו וכן שלמה אומר כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא: לפיכך אינו נקרא קדוש עד שינתן בארץ:

Quia Genius malus (fomes peccati) *arctat hominem in hoc ſeculo, & ei fidere non poteſt vſque ad diem mortis ſua; & propterea Salomon dicit; quòd homo non eſt iuſtus ſuper terram, quòd faciat bonum, & non peccet; idcircò vocari non poteſt ſanctus donec traditus fuerit terra*. Vnde addit, quòd neque ipſi Sancti Patriarchæ quouſque in terra fuerunt, digni habiti ſunt vocari Sancti.

ואפילו אבות לא נקראו קדושים עד שנתנו בארץ שנאמר הן בקדושיו לא יאמין:

Etiam Patriarchæ non ſunt vocati ſancti, donec in terram traditi ſunt (poſt mortem) S. D. *Ecce in Sanctis ſuis non credet*, Iob 15. 15. ijs videlicet, qui adhuc viuunt.

Ma-

fecit Pharao quando precatus eſt Moſen, & Aaronem, vt orarent Dominum pro ſe, & populo ſuo, vt abigerentur ranæ, Exod. 7. 8. Aaron, item Leuit. 9. 7. Num. 31. 50. & alibi ſæpè; ſed homines mortui, qui ampliùs bene facere non poſſunt, non ſunt inuocandi, quia orationes noſtras non audiunt, multò minùs eas offerre, Deumque laudare valent, ſecundùm quod ſcriptum eſt: *Non mortui laudabunt te Domine, neque omnes qui deſcendunt in infernum*, hoc eſt *in ſepulchrum*. Ergo.

Reſp. Animæ Beatorum non ſunt inferioris conditionis, ac ſint homines viatores. Si igitur homines, qui in via ſunt ſubiecti peccatis, per quæ gratiam Dei amittere poſſunt, mediatores inter Deum, & hominem eſſe, illumque ad miſericordiam erga homines flectere, Scriptura demonſtrat; cur non etiam illi Beati, qui in patria ſunt, & Deo facie ad faciem inceſſabiliter fruuntur perpetua vnione? Cur, inquam, preces noſtras Deo offerre non poterunt, cùm in Diuina eſſentia eas perfectè cognoſcant? Non ſic autem de viatoribus dicendum, vt dicitur in מדרש תהלים *Midràſc Theillim* ad illud Pſal. 16. 2.

אמרת ליהוה אדני אתה טובתי בל עליך:

Dixiſti Domino; Dominus meus es tu; bonum meum non ſuper te. Vbi, nullus in hac vita dici ſanctus verè poteſt oſtenditur his verbis:

אמר דוד לפני הקב״ה רבונו של עולם אף על פי שהייתי מלך המלכתיך עליו: אמר לו הקב״ה אני

מות הפסוק תלמוד כי המלאכים הממיתים המבקשים נפש האדם רבים ומלאך אחד הוא פקיד עליו לשמורו ׃

Ex hoc verſiculo diſces, quòd Angeli mali, qui quærunt animam hominis, ſunt multi, ſed vnus Angelus præficitur ad cuſtodiendum illum.

Non ſolùm Sancti in cœlo intelligunt preces noſtras, illaſque Deo offerunt, & pro nobis orant; verùm ipſe Deus ob merita Sanctorum ſuorum bona largitur nobis, & iuſtitiam ipſorum in bonum noſtrum cedere iubet. Fuit hæc perpetua Synagogæ ſententia, quam vſque ad hodiernum diem retinet, quamuis indoctiores Iudæi, vt aliquid ſemper contra Eccleſiam Catholicam dicere videantur, illam negent. Probatur tamen ex ipſorum documentis.

In יחוס אבות *Iachùs Auòth, Genealogia patrum*, & in ipſo præliminari ita exordiuntur:

יחוס אבות והנביאים והצדיקים תנאים ואמוראי׳ עליהם השלום בארץ ישראל ובחוצה לארץ השם יעמיד לנו זכותם אמן׃

Genealogia Patriarcharum, Prophetarum, & Iuſtorum, Tannæorum, Amorreorum, ſuper quibus ſit pax, in terra Iſraëlis, & extra eam: Deus iuſtitiam eorum in bonum noſtrum cedere iubeat, Amen. Ergo ex ſententia Synagogæ iuſtitiam Sanctorum, hoc eſt, ob merita, & preces Sanctorum perducit nos Deus ad regna cœlorum. Ergo illos inuocare debemus, &c.

Reſpondent Iudæi, Poſſumus quidem nos alium iuſtum viuentem, vt pro nobis Deum oret, deprecari, vt fecit

Cuſtos contra infinitas ferè furias Infernales cauſam noſtram coram Deo patrocinari non timeat, vt exponunt Paraphraſis Chaldæa, & Abraham Aben Ezræ illud Iob cap. 33. 23. 24. 26.

אם־יש עליו מלאך מליץ אחד מני־אלף להגיד לאדם ישרו ׃ ויחננו ויאמר פדעהו מרדת שחת מצאתי כפר ׃ יעתר אל אלוהי וירצהו וירא פניו בתרועה וישב לאנוש צדקתו ׃

Si fuerit pro eo (homine) *Angelus Orator vnus ex mille, vt annunciet hominis rectitudinem eius* (coram Domino) *&* (Angelus Orator) *miſertus fuerit eius, & dixerit* (Deo), *Redime eum, ne deſcendat in infernum, inueni propitiationem. Orabit ad Deum, & propitiabitur ei, & videbit faciem eius in iubilo, & reddet homini iuſtitiā eius.*

Paraphraſis Chaldaica:

אין אית עליו מזרמן זכותא מלאכא חדא פרקליטא מן ביני אלף קטיגוריא להואה לבני נש תריצותיה ׃ והס עלוי ואמר פרוק יתיה מלמיחת בשוחתא אשכחית פורקנא׃ יצלי קדם אלהא ורעיניה וחמא אפוי ברעוא ויתיב לאנש כצדקתיה ׃

Si paratus fuerit vnus Angelus bonus Procurator inter mille Aduerſarios (Dæmones) *vt annunciet hominum rectitudinem. Et miſertus fuerit eius, & dixerit, Libera eum ne cadat in foueam, inueniam ſalutem. Orabit coram Deo, & acquieſcet ei, & aſpiciet faciem eius in beneuolentia, & reſtituet homini ſecundùm iuſtitiam ſuam:* Iſte Angelus, qui orat Deum pro nobis, R. Abraham Aben Ezræ clarè dicit eſſe Angelum Cuſtodem noſtrum. In hunc locum hæc ſunt illius verba:

oſtendunt antiquos Sapientes, lumen quoddam de Sanctiſſima Trinitate habuiſſe, ſicut (à vero enim aberrare non exiſtimo) & habuit hic noſter Eliezer Hakalir. De hoc Sanctiſſimæ Trinitatis myſterio prolixiùs alibi, Deo dante, dicemus.

Cæterùm iſta ſupplicatio eſt compoſita ſuper Pſal. 145. Alphabeticum *Exaltabo te* &c. cuius verſiculi ſinguli à ſingulis literis Alphabeti incipiunt. Omittitur litera נ *Nun*, vt Iſraëli ominoſa; dicente Scriptura Amos 5. 1.

נפלה לא־תוסף קום בתולת ישראל וגו׳:

Cecidit non addet ſurgere, Virgo Iſraël &c. Idcircò nomen Angeli, quod ab hac litera incipere debebat, conſultò relinquitur. Hinc liquidò patet olim conſueuiſſe Synagogam beatos Spiritus inuocare, vti Eccleſia Catholica fecit ſemper, & facit, non vanos, & ſuperſtitioſos, vt plerique ſunt ex recenſitis; ſed ſanctos Angelos, Michaëlem potiſſimùm, Gabriëlem, & Raphaëlem, alioſque Dei amicos inuocat, vt orent pro nobis. Hanc Angelorum inuocationem contra antiquiſſimum Iudæorum placitum, & vniuerſæ Synagogæ dogma reſpuit Ioſeph Albo in עקרים *Ikarim* lib. 2. cap. 28. his verbis.

מכאן התבאר טעות המזכרים בתפלתם שמות המלכים כי שמות המלכים אמנם הם להם מצד הכח אשר להם בעצמם וזהו שהוזהר עליו בדבור לא יהיה לך וכו׳:

Hinc etiam illorum declaratur error, qui meminerunt nominum Angelorum in precibus ſuis: nomina enim Angelorum conueniunt illis propter propriam eorum virtutem, Atque hoc ipſum prohibetur dicto: Non habebis Deos &c. Cui reſpondetur, quòd antiqua Synagoga, ſicut & Eccleſia Catholica, orationem non dirigebat ad Angelos, vel Sanctos, ſed ad Deum. Neque virtutem per Angelorum nomina vetus Synagoga reſpiciebat, ſicut nec Eccleſia Catholica, ſed eos orabat tanquam Dei dilectos, & adminiſtratorios Spiritus, in miniſterium miſſos propter eos qui hereditatem capiunt ſalutis, vt Apoſtolus docet Hebræos cap. 1. 14. ſuæ Epiſtolæ. Non deſunt teſtimonia Scripturæ, quibus probari poteſt Sanctorum Angelorum inuocatio Gen. 48. 16.

המלאך הגאל אתי מכל־רע יברך את־הנערים וגו׳:

Angelus qui eruit me ab omni malo, benedicat pueris &c. Et ſicut Eccleſia Dei ſemper conſueuit Sanctos Angelos inuocare, ita & ipſi beati Spiritus, pro Eccleſia coram Deo preces effundunt, vt patet ex Zach. 1. 12.

ויען מלאך־יהוה ויאמר יהוה צבאות עד־מתי אתה לא־תרחם את־ירושלם ואת ערי יהודה אשר זעמתה זה שבעים שנה:

Et reſpondit Angelus Domini, & dixit: Domine exercituum Vſquequo tu non miſereris Ieruſalem, & Vrbium Iudæ, quibus iratus es iam ſeptuaginta annos.

Ampliùs, non ſolùm cuſtodiunt quoque nos, & à malignis ſpiritibus nos defendunt, ita vt vnus Angelus

Cu-

circò eo ex loco fruſtra eruitur argumentum pro Chriſtiana fide.

Reſp. Scio quidem Iudæos infenſiſſimos hoſtes eſſe Sanctiſſimę Trinitatis, ac proinde ipſiuſmet Dei; & quamuis percuſſi ſint ſpiritu vertiginis, & amentiæ, nihilominus, (& ſi nolentes) in ipſo Triſagio, quod non modica ſuperſtitione cantillant, Sanctiſſimam Trinitatem honorant, & confitentur. Intendunt enim Propheticos illos Sanctos Spiritus imitari, & quia de illis apud Ezechielem 1. 7. legitur, ורגליהם רגל ישרה *Veraglehèm règhel ieſciarà, & pedes eorum pes* (pedes) *recti*, Idcirco ſtantes, & æqualiter extenſis pedibus, ex eorum Ritualium decreto, recitare tenentur; & dum *Sanctus, Sanctus, Sanctus* pronunciant, ambobus calcaneis ſimul eleuatis, erecto corpore ter in altum ſubſiliunt. Quid igitur ſibi vult trina repetitio *Sanctus, Sanctus, Sanctus*, quàm vt ſignificetur Sanctiſſima Trinitas in vnitate Eſſentiæ? Tres enim hypoſtaſes vna tantùm gloria afficiuntur, cùm dicitur, *Dominus Deus Sabaoth, plena eſt omnis terra gloria eius*. Et quid aliud ſignificat pedibus vnitis, & æqualibus ter in altum toto corpore erecto ſubſilire, niſi in laudem Trinitatis, & vnius Diuinæ Eſſentię honorem, Deo mentem, & corpus offerre, & iubilo hoc externo demonſtrare? Negent omnia hęc Iudæi; negare certè non poſſunt Scripturas de Sanctiſſima Trinitate loquentes, & ceremonias ferè omnes à priſcis Rabbinis ſub Trino numero conſtitutas, quæ omnia clarè oſten-

ſtodientes fidem tuam. Cuſtodi in Trinitate ſanctitatis tua in trina laude tua; & ſanctitatem tuam os noſtrum loquetur. Pone ſuper nos pacem tuam, & libera nos à morte.

ת׳ 21 *TAMIMIEL PRINCEPS, iugiter ſit beneplacitum eius ad liberandum nos à contritione, & nos benedicemus Deo ex nunc & vſque in ſeculum, in ſecula ſeculorum. Exultamus benedicentes, quoniam in nomine tuo ſignamur.*

מ׳ 22 *MICHAEL PRINCEPS MISERICORDIARVM ORA PRO ISRAELE, Vt dominetur in excelſis in luce vultus Regis ſedentis ſuper ſolium miſerationum.*

In hac Litaniutica ſupplicatione, non ſolùm digito oſtenditur, & manu palpatur Inuocatio Sanctorum Angelorum ſub nomine Sanctorum Spirituum (quamuis non omnes habendi ſint pro Sanctis Spiritibus) verùm & Martyrum memoria commendatur, & quod maiùs eſt, in nomine Sanctiſſimæ Trinitatis oſtenditur cuſtodia Angelorum, quibus preces effunduntur ſub formula, *Ora pro Iſraele*, quod idem eſt ac, *Ora pro nobis*,

Opponet Iudæus. Pro שלוש *Scillùſc Trinitate* in litera ש, non intelligi Trinitatem Chriſtianorum, ſed laudem illam, quam Iudæi inter orandum ad exemplum שרפי קודש *Sarphè kòdeſc, Seraphim ſanctitatis* Iſai 6. 3. קדוש קדוש קדוש יהוה צבאות וגומ׳ Τρισάγιον *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus exercituum &c.* deuotè recitant: id-

ע' 15. ATRIEL PRINCEPS, ora coram Habitatore tabernaculorum (ita Deum vocant). Audi orationem noſtram Domine, & auribus percipe deprecationes cum gratia. Aperi manum, & ſatia omnes viuentes in beneplacito. Et tu ſancte qui habitas laudes, oues diſperſas congrega.

פ' 16. PATCHIEL PRINCEPS, aperi librum tuum, & lege in eo intus & foris meritum Iſraëlis, ad ſaluandum eos ab oppreſſione, iuſtum & ſanctum, & omnes vias eius conuenientes, & dirige omnia opera eius laudabilia & fidelia.

צ' 17. TZADKIEL PRINCEPS, iuſtifica populum, robora Aduocatos, & debilita Accuſatores acutos. Propinquus eſt Dominus contritis corde omnibus inuocantibus nomen eius in veritate. Vniatur decor eius, & diuinitas eius ſurgat.

ק' 18. KEDOSCIEL PRINCEPS, ſanctifica Iſraëlem in puritate adſeruiendum ei in veritate. In veritate creauit Mundum ſuum, & in veritate firmauit illum. Voluntatem timentium te facias, & audias eorum clamorem, liberes eos & cuſtodias, Deus fidelis, ab omnibus eorum afflictionibus.

ר' 19. RAZIEL PRINCEPS, initium ſapientiæ tuæ & timoris tui eſt in lege eorum. Arcanum meum mihi Deus cum omnibus diligentibus illum, qui ſunt gens triplex. Cuſtodit Dominus omnes diligentes eum, qui ſunt gens triplex. Et impios diſperget, quoniam à te diuiſa eſt.

ש' 20. SCEMARIEL PRINCEPS, cuſtodi oues ſanctificatas cu-

quia tua iucunda diriges coram Rege Regum ſuper Reges. Reſpice de habitaculo ſanctitatis tuæ populum, qui tibi fructificat, & benedicit, & gloriam Regni tui exaltat; & tu exalta nos magnificentia tua, & laudabimus fortitudinem tuam, qui es fortis noſter.

כ' 11. CHAVRIEL PRINCEPS, da gloriam Deo propter nos. (Contra) magnum Dominum impiè egimus, & ipſe auxiliatus eſt noſtri, vt notam faceret filijs hominum gloriam Regni ſui; Benedicta ſit memoria eius in generationem generationum ſanctitatis eius.

ל' 12. LERAEL PRINCEPS, require gratiam ab ore (eius) qui benedicitur à cœtu ſuo, qui cuſtodit pactum & miſericordiam cuſtodientibus fidem eius; Regnum tuum firmum ſit in ſecula ſeculorum, & dominatio tua in omni generatione & generatione, & in ſecula æternitatis confirmetur.

מ' 13. MALCHIEL PRINCEPS, regna Rex noſter ex ore viuentis in ſecula; Meſſiam iuſtitiam noſtram mitte ſocietatem retributionum. Domine, qui cadentes ſuſtentas, & incuruatos eleuas, erige diligentes te, qui in corporali munditia ſunt mundi corde.

ס' 14. SAMCHIEL PRINCEPS, ſuſtenta qui ſunt debiles, & in eorum oratione proſtrati; effice propter interfectos & combuſtos ob nomen ſanctum eius (hoc eſt ob merita Martyrum, quos Hebræi falsò iactitant.) Oculi omnium mercenariorum ad te (reſpiciunt) ad quærendum alimenta, ciba (eos) pane qui illis congruit in omnibus iniquitatibus (id eſt quamuis peccent).

lia tua, quoniam non eſt ſimilis tui, & non eſt qui faciat opera tua, ac fortitudinem tuam.

הי 5. *HADARNIEL PRINCEPS, honorifica populum tuum, & hereditatem tuam, quoniam ignominia affecti ſumus valdè, dum reſpicimus ad ſalutare tuum, & fortitudinem mirabilium tuorum, ter quotidie dicent tibi, Deus exercituum terribilis, & formidabilis.*

וי 6. *VVATHKIEL PRINCEPS. inquire redemptionem noſtram libenter à Deo; mitte victoriam, ſalutem, & redemptionem. Memoriam multitudinis bonitatis tuæ petimus, & iuſtitiam tuam exclamamus, ſanctum & benedictum, & benedicendum ſit nomen tuum ex ore ſuperiorum, & inferiorum.*

זי 7. *ZACHARIEL PRINCEPS, memento fœderis Patriarcharum cuſtodientium Dominum Deum noſtrum. Quàm magnificum eſt nomen tuum! & in ſanctitate magnificatum eſt.*

חי 8. *CHASDIEL PRINCEPS, miſerere populi ſanctitatem facientis cum decore; Dominus fortitudinem populo tuo dabit, & gloriam ſuam in habitaculo ſparget. Bonus es cunctis Domine, & miſereris eorum, qui portantur ab vtero, ac te honorant, & laudant.*

טי 9. *TOBIEL PRINCEPS, benefac populo ſanctorum, quoniam ipſe eſt Deus Dominus ſuper omnes populos; iuſti confitebuntur tibi Domine, & ſancti tui benedicent nomini tuo magno, & forti, in ſanctitate præparantes.*

יי 10. *IEOEL PRINCEPS, eloquia*

Precum Litaniuticarum Iudæorum, quas olim in publicis ſupplicationibus Synagoga ſolebat recitare, ex notato Codice Vaticano Hebraico num 315. pag. 255. Pergam. in fol. Latina Interpretatio.

E*Xaltabo te nomen glorioſum & terribile; Domine diuinitatem tuam timebimus; tecumuè Principes ſplendoris ſanctificabimus.*

אי 1. *ACTARIEL PRINCEPS* (Angele) *libera Iſraëlem ab omni afflictione & anguſtia, accelera ſalutare tuum, ſolicita redemptionem citò. Quotidie mercenarij ſumus, ſalutare tuum, ac te expectamus. Benedictum, & benedicendum nomen tuum Rex noſter, & Deus noſter.*

בי 2. *BARACHIEL PRINCEPS, fortifica brachia noſtra, quoniam infirmata eſt virtus noſtra; Miſericordiam tuam, & veritatem tuam ne remoueas à nobis: magne & potens, & laudabilis, cuius magnificentia eſt inueſtigabilis, magnifica brachium diluculò, quoniam infinita eſt intelligentia tua.*

גי 3. *GABRIEL PRINCEPS, accelera diem, vt appropinquet ſalutare tuum, diem vltionis acceleres annum redemptionis tuæ, generatione in generationem obliti ſunt fortitudinum operum tuorum, quæ feciſti populo, quem tu baiulas.*

די 4. *DARSCIEL PRINCEPS, inquire bona populo, qui ſperat in te; congrega diſperſiones noſtras ex gentibus, in multitudine miraculorum tuorum, redde gloriam; eloquar omnia mirabi-*

מאלהים ישלח נצת ישע ופריום ׃ זכר רב טובך
מביעים וצדקתך מרננים קרוש וכרוך ומברוך
שמך מפי עליונים ותחתונים ׃

ז׳ ׃ **זכריאל השר** זכור כרית אבות לשומרי
יהוה ארונינו מה אדיר שמך וכקרש נארר ׃

ח׳ ׃ **חסדיאל השר** תרחם עם המקרישין
בהרר יהוה עז לעמו יתן ׃ וכבורו במעון רד ׃
טוב יהוה לכל ומרחם עמוסים מִכְּמָן לך
מהררים ומקלסים ׃

ט׳ ׃ **טוביאל השר** טייב לעם קרושים כי הוא
אל ארון על כל המעשים יורוך יהוה צריקים
וחסידך מברכים את שמך הגרול והגבור
בקרשה עורכים ׃

י׳ ׃ **יהואל השר** אשרי נעמך תיישר לפני מלך
מלכי המלכים השקיפה ממעון קרשך לעם אשר
לך פוררים וכורכים ׃ כבור מלכותך מאמירי
ואתה מאמירנו גרולתך וגבורתך מהללים
אדירנו ׃

כ׳ ׃ **כבריאל השר** תן כבור לאל עבורינו
גרול ארונינו מרשיעינו והוא יעורינו להוריע
לבני הארם וכבוד מלכותו כרוך זכרו לרור
רורים קרשתו ׃

ל׳ ׃ **לראל השר** בקש חן מפי המכורך
לערתו שומר הברית והחסר לשומרי אמונתו
מלכותך קיים לעולמי עולמים וממשלתך בכל
רור ורור לעדי עד מקויסים ׃

מ׳ ׃ **מלכיאל השר** מלוך מלכנו מפי חי
עולמים משית צרקנו שלח בנות שלומים ׃
סומך יהוה לנפלים וזוקף כפופים זקוף או הבין
מהורי לב בנקיון נופים ׃

ס׳ ׃ **סמכיאל השר** סמוך הנכשלים ובתפילתם
רצופים עשת למען הרוגים על שם קרשו
ונשרפים ׃ עיני כל משכרים אליך לבקש
מזונות תטריף להם הקם בכל עונות ׃

ע׳ ׃ **עתריאל השר** תְעָתֵר לפני שוכן
מעונות שמעת תפילתנו יהוה והאזינה סליחות
בחונות ׃ פותח יר ׃ ומשביע לכל חי ברצון
ואתה קרוש יושב תהלות ׃ קבץ נרוחי צאן ׃

פ׳ ׃ **פתחיאל השר** פתח ספרך וקרא בו
בפנימי והיצון לזכות את ישראל להושיעם
מלחצון צריק וחסיר וכל דרכיו תנונים ותיק
על כל מעשיו מהללים ונאמנים ׃

צ׳ ׃ **צרקיאל השר** צרק לעם ררבונים אמן
סניגורים וחַלִיש קטיגורים שנונים קרוב יהוה
לנשברי לב בכל קראי שמו באמת ייחוד הירו
ואלהותו המתקיימת ׃

ק׳ ׃ **קרושיאל השר** קרש ישראל בטהרת
לעברו באמת באמת כרא עולמו וְקִיְמוֹ באמת
רצון יריאיך תעשה ותשמע שוועתם תושיעם
ושמרם האל הנאמן מכל צרותם ׃

ר׳ ׃ **רזיאל השר** ראשית חכמתך ויראתך
בתורתם רזי לי יהוה את כל אוהביו **אום**
משולשם שומר יהוה את כל אוהביו
אום משולשה והרשעים ישמיר כי
ממך נפרשה ׃

ש׳ ׃ **שמריאל השר** שמור צאן הַמְקָרְשָׁה
שומרי אמונך שמור בשלושי קרשתך בשלשה
תהלתך וקרשתך פינו ירבר שם עלינו שלומך
ותצילנו מִרְבָּר ׃

ת׳ ׃ **תמימיאל השר** תמיר יהיה רצונו
להצילנו משבר ואנחנו נברך יה מעתה ועד
עולם ולעולמי עולמים ורין עלינו לברך ולשבח
כי בשמך אנחנו רשומים ׃

י׳ ׃ **מיכאל השר** של רחמים **התפלל**
בעד ישראל לדר במרומים באור פני
מלך יושב על כסא רחמים ׃ אל מֶלֶךְ ׃

כארוך ; וקרא שם היסודים המקדמים בין
הנקטים מעלפנים טובים וקדשים שמתפללו בעדם :
סבר נס כן
ספר ערוגת הבושם וסוף פיוטים לשבתות שלומי'
בכל מני ססנה ;

240 R. ELIEZER HAKALIR Poëta inſignis, ſcripſit multa Opera poëtica, quibus olim vtebatur Synagoga Germanica, & quædam alia ſtylo ſoluto, ſeu proſa.

Compoſuit item quandam *Precem in die expiationum* recitandam, quæ incipit ארוממך *Aròmemchà*, *Exaltabo te* &c. cum *Litaniuticis ſupplicationibus*, *& Angelorum inuocationibus* ordine Alphabetico diſpoſitis hoc modo:

LITANIÆ IVDÆORVM.

א	*O Actariel princeps, ora*		
ב	*Barachiel princeps*	*ora*	
ג	*Gabriel princeps*	*ora*	
ד	*Daraſciel princeps*	*ora*	
ה	*Hadraniel princeps*	*ora*	
ו	*Vuatachiel princeps*	*ora*	
ז	*Zachariel princeps*	*ora*	
ח	*Chaſdiel princeps*	*ora*	
ט	*Tubiel princeps*	*ora*	
י	*Ieoel princeps*	*ora*	
כ	*Canadiel princeps*	*ora*	*pro*
ל	*Larael princeps*	*ora*	*Iſraele.*
מ	*Malchiel princeps*	*ora*	
ס	*Samachiel princeps*	*ora*	
ע	*Attariel princeps*	*ora*	
פ	*Patachiel princeps*	*ora*	
צ	*Tzadachiel princeps*	*ora*	
ק	*Keduſciel princeps*	*ora*	
ר	*Raziel princeps*	*ora*	
ש	*Sciamariel princeps*	*ora*	
ת	*Themimiel princeps*	*ora*	
מ	*Michael princeps*	*ora*	

Addidimus *pro Iſraele*, quia in ea *Prece* Angeli inuocantur, vt præſtò ſint apud Deum, & pro Iſraele in anguſtijs poſito intercedant, & concluditur cum inuocatione Michaëlis Archangeli, quem Synagogæ tutelarem credunt *Michaël princeps ora pro Iſraele*, vt videre eſt in hac ſupplicatione Litaniutica huius Auctoris, quæ in Codice *Precum* Hebræorum antiquo Hebraicè manuſcripto in Bibliotheca Vaticana aſſeruato in membranaceo folio ſub num. 315. pag. 255. reperitur, & eſt:

ארממך שם הנכבר והנורא יחוה אלהותך
נערץ ונקדש עמך שרי נהורא ;

א': אכתריאל השר חלץ ישראל מכל
צוקה וצרה מהר ישועתך תחיש גאולה מהרה ;
בכל יום משכרים לישועתך ולך קוינו ברוך
ומבורך שמך ; מלכינו ואלהינו ;

ב': ברכיאל השר אמץ זרועינו כי תש
כחינו חסדך ואמתך אל תסור ממנו ; גדול
וגבור ומחולל ואין חקר לגדולתך גַּדֵּל זרוע
לבקרים כי אין סוף לתכונתך ;

ג': גבריאל השר נחץ יום לקרב ישועתך :
יום נקם תמהר שנת גאולתך : דור לדור שבחו
גבורות מעשיך אשר עשיתה לעם עמוסיך :

ד': דרשיאל השר דרוש טובה לעם חוסיך
קבץ פזורינו מבין הגוים ברוב נסיך : הדר
כבוד הודיך אשיחה כל נפלאותיך כי אין כמוך
ואין כמעשיך וחגבורתך ;

ה': הדרניאל השר תהדר עמך ונחלתך כי
נכלמנו מאד לצפות לישועתך ; ועזוז נוראתיך
יאמרו ומשלשים בכל יום : לך אלהי הצבאות
נורא ואיום :

ו': ווחקיאל השר תבקש גאולתינו בצביון
מאלהים

num. 1. vſque 303. Poſt ſequuntur aliæ, *De muliere menſtruata*, *de Sabbatho*, *permixtionibus domorum*, *ſolemnitatibus*, *ieiunijs*, *interfeſtis diebus*, *de contractibus*, ſubinde deciduntur varij caſus, *de Matrimonio*, *repudijs*, *Votis*. Poſtremò ſequitur quædam Deciſio R. Samuelis הרמתי *Haramathi* præfato Authori miſſa, de qua prius fuerat interpellatus. Cōpoſitus Moguntiæ an. mun. 4912. Chriſti 1152. vt apparet num. 26. & inuentus fuit in Bibliotheca *R. Eliezaris* טריוויש *Treuis* in Vrbe ורנקבורט Franckforti, cura R. Iſaaci Ben Aaronis Samuelis Germani. Fuit excuſus per manum Moſis Ben Ioſephi Betzalel, Pragæ anno mundi ש״ע 370. min. ſupput. Chriſti 1610. regnante Rodulpho Imperatore; cui præfixa eſt duplex Præfatio, vna R. Ioſephi Halleui, quà huius libri notitiam affert. Dat. Poſnæ Poloniæ an. mun. 5369. Chriſti 1609. & altera Impreſſoris. In fol.

R. Ghedalia in *Scialſcèlet hakabb.* pag. 49. b. huius Authoris meminit, de eoque teſtatur multa Opera ſcripſiſſe, ſed illa non recenſet. Dicit tamen fuiſſe Authorem libri

צפנת פענח *Tzaphnàth paanèach*, id eſt *Abſconditi reuelatoris*. Tit. ex Gen. 41. 45. ſed de eius argumenro altum ſilentium agit, vt & ſemper. Hottingerus Claſſ. 2. Biblioth. bis hunc titulum exhibet, ſemel in *Biurim* Rabbinorum, eique aſſignat pro Authore R. Scem Tou Sprat (pro Sciprut) & iterum ibidem, ſine alia Authoris nominis aſſignatione.

רל״ ר׳ אליעזר הקליר חבר פיוטים לאשכנזים שאומרים ביום הכפורים: ונמצא בקצת על ארוממך וכו בקצת ראשים מעלבי מעלה וקורים אותם על סדר אלפא ביתא כמו

אכתריאל השר:
ברכיאל השר:
גבריאל השר:
דרשיאל השר:
הדרניאל השר:
ווּתקיאל השר:
זכריאל השר:
חסריאל השר:
טוביאל השר:
יוהאל השר:
כבריאל השר:
לראל השר:
מלכיאל השר:
סמכיאל השר:
עתריאל השר:
פתחיאל השר:
צדקיאל השר:
קדושיאל השר:
רזיאל השר:
שמריאל השר:
תמימיאל השר:
מיכאל השר:

(התפלל בעד ישראל)

ונמצא אחר מיכאל השר של ראשים התפלל בעד ישראל לבד בערומים כאשר פני מלך יוסף כמו ראשים: כמו כאשר לפעם ונבנה על סבקסה בלונך:

238 R. ELIE'ZER BEN NEPH-TALI', ſcripſit -

תפוחי זהב *Tepuchè zahàu, Poma aurea*. Plantauitius in ſua Biblioth. n. 761. dicit tractare *De Regno Danidis, de eius origine & occaſione, de præſtantia & duratione illius* ſtylo valdè obſcuro & difficili, vt à paucis intelligi poſſit. Excuſus Tiſſumani anno 320. Chriſti 1560. Vbi autem ſit Tiſſumanum prorſùs ignoramus, inquit Plantauitius. De quo nil aliud nos dicere poſſumus, cùm illum non viderimus. Alius libellus cum titulo תפוחי זהב *Tepuchè zahàu*, circumfertur, & eſt Epitome libri ראשית חכמה *Reſcìth Chochmà*. Vide *Eliàu Ben Moſis* num. 211.

רלם ר' אליעזר בן נתן הנקרא ראב"ן ממגונצה באשכנז חבר

ספר אבן העזר והוא שו"ת ססם סנ"ו ולפריקס במנלו שו"ת לסרות על הכדס וסבת ועירובין יום טוב תעניות מועד קטן וכו' ; ונדפס בשונכנה סנת דעתקי"ב ובמנלו כבית ר' אליעזר טריוום בעיר ורכקבורט על יד רבי יצחק בן אהרן סעול לאשכנוי ונדפס על ידי משה בן יוסף בגליל בעיר פראגי סנת פלס לפ"ק ; חבר גם כן

ספר צפנת פענח ונרלס סהוא ביאור ודרסים על סקירים ;

239 R. ELIEZER BAR NATHA'N MOGVNTINVS, abbreuiatè dictus ראב"ן *Raauàn*, ſcripſit librum, quem appellauit -

אבן העזר *E'uen haèzer, Lapidem adiutorij*. Complectitur diuerſas quęſtiones Legales ſibi propoſitas, & à ſe ſecundùm Ghemaræ doctrinam, & Canones ſolutas, nullo tamen doctrinæ ordine ſeruato. Incipiunt à num.

ZA in Italia, in Gallia Ciſalpina illuſtre Oppidum, ſeù veriùs Ciuitas, in qua Imperatores Romani Coronam ferream ſuſcipere conſueuerunt. Scripſit librum -

יראים *Ieràim, Timentium Deum*. Tractat *De rebus ceremonialibus, & Iudicialibus* ab eis דינים *Dinìm* vocatis; hunc *Samuël Algazi* Commentarijs illuſtrauit. R. Ghedalia in *Scialſcèleth hakabb.* p. 50. illum vocat ממיץ *Mimèts*, ſcilicet Metenſem Germanum, Metenſem Vrbem Lotharingiæ in Germania collocat. Contemporaneus fuit alijs duobus Sapientibus Rabbinis illius ſeculi, videlicet ריב"א & ראב"ן id eſt R. Ioël ben Elièzer, & R Elièzer ben Nathan, cùm ipſe cognominaretur ר"אם, id eſt R. Elièzer Mimets., Magnus Cabaliſta eſt habitus, & vt legitur in Annotation. R. Moſis Bar Maimonis Tract. אסורי ביאה cap. 7. fuit diſcipulus Rabbi Tham.

Cæterùm, malè hic liber, R. Beniamino, à Buxtorfio tribuitur, adducto teſte R. Ghedalia in *Catena Cabalæ*, vbi nihil de tali re videre potui. Pagina tamen cit. 50. de hoc Eliezere ex profeſſo tractat, quem libri *Ieraim* Authorem facit, & eius obitum an. 4998. aſſignat, qui Chriſti Domini anno 1238. reſpondet. De eo fit mentio in libro *Iuchaſsin* pag. 164. circa finem, illumque ממיץ Metenſem facit.

רלמ' ר' אליעזר בן נפתלי חבר ספר

תפוחי זהב: והוא קיצור לראשית חכמה

De quo ſit mentio in libro *Scèuet Iudæ* num. 32.

רלה רבי אליעזר מודי חבר ספר על סנהדרין :

235 R. ELIE'ZER MODEVS, ſcripſit *De Septuagenario Seniorum numero à Moſe adlecto in partem laboris iuris dicundi Iſraëlitico populo*, cuius meminit Heideggerus in Hiſt. Sacra Patriarcharum Exercit. 2. p. 54.

רלו ר׳ אליעזר ממילי חבר ספר לכל־חפץ על ענין האגרות :

236 R. ELIE'ZER MIME'LI, ſcripſit librum. -
לכל־חפץ *Lecòl-chèphets*, *Vniuſcuiuſque deſiderio*, ſeù *Voluntati* adaptatum. Oſtendit hic liber *Modum conſcribendi quaſcunque Epiſtolas*, *& in quauis materia*. Ex Plantauitio numero 284.

רלז ר׳ אליעזר ממנץ או ממונצה

עיר אחת באיטליא בלומברדיא שנקרא לו״ם : חבר ספר יראים על חרימים ועליו רבי שמואל אלנוי עשה פירוש : ונדפס ן׳ יהיה בשלשלת הקבלה דף ל׳ קרא אותו ממיץ אשכנזי שנקרא ראם : ושוא לא היה אשכנזי כי מיץ היא בארץ לורינש ואלו הרבנים כל רואן : רב״ה : ורש״י : הוא יחד בזמן הרע״ם והס״י בעו שנראה בעורכי בסוף כג : והוא חכם גדול בחכמת הקבלה ורואים בהגהות רע״ם פרק ד׳ דאיסורי ביאה הוא תלמיד ר״ת : ורואים בספר שלשלת הקבלה דף ל׳ : הוא רא״ם עם בעל התוספות :

237 R. ELIE'ZER MIMANTZ, ſeù DE MODICIA, vulgò MONZA,

quam clypeus aduerſus ſupplicium.

Patri etiam ſuo Iacobo tribuitur aliud Apophtegma quod ibidem legitur §. 16.

העולם הזה דומה לפרוזדור בפני העולם הבא התקן עצמך בפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין :

Præſens ſeculum, *reſpectu futuri*, *ſimile eſt Veſtibulo*: *igitur præpara teipſum in Veſtibulo*, *Vt poſſis ingredi in Triclinium*.

Annus, quo iſte Auctor perierit, ignoratur. Locus ſepulturæ eſt in כפר ענן *Chephàr enàn*, ſecundùm Auth. Epiſtolę *Iachùs hatzadikim*.

Huius meminit Ghedalia in *ſcialſcèleth hakabbalà* pag. 27.

רלג ר׳ אליעזר בן ר׳ יצחק זוסמן

כתב הסכמה על ספר נחלת צבי והסכמה בתחילת אותו הספר עיין שם ; והוא היה בעיר פולד או פולדא בפולין :

233 R. ELIE'ZER BEN ISAACI ZVSMAN ſcripſit *Elogium in librum* inſcriptum -
נחלת צבי *Nachalàth Tzeui*, *Hereditas Cerui*, ſeù *Capreoli*, illumque approbat. Habetur in principio prędicti libri. Vide *Rabbi Tzeui Ben Ioſeph Cohèn*.

רלד ר׳ אליעזר לוי חבר ספר צורת הארץ עיין ספר שבט יהודה סימן ל״ב :

234 R. ELIE'ZER LEVITA ſcripſit *Librum* -
צורת הארץ *Tzuràth haàretz*, id eſt *Forma terræ*; quo potiſſimùm agit *De terraeo globo*: *Vtrum ille moueatur*, *& cur in medio aëre circumfuſo pendeat*.

Quinti Ordinis *Kodaſcim*,& V. Capit. abſoluitur; & hinc eſt, quòd à nonnullis, alioquin doctis viris, eidem R. Hakkadòſc attribuitur, vti à Conſtantino L'Empereur, qui illum Latinum fecit, ac Commentarijs illuſtrauit. Editus eſt Lugduni Batauorum ex Officina Bonauenturæ, & Abrahami Elzeuir Academiæ Typograph. 1630. in 4.

In Bibliotheca Vaticana extat mſc. Tractatus -

על עניני התשובה *Al Inianè hatteſciuuà*, id eſt *De Pœnitentia*, qui tribuitur R. Eliezaro ben Iacobi, ſed non ſatis liquet, an ſit huius, de quo modo agimus.

Hottingerus Claſſ. IX. ſuæ Bibl. recenſet librum cum hoc titulo אבי אסף *Auì Aſaph*, i. e. *Pater meus collegit*, & cuidam *R. Eliezaro ben Iacobi* attribuit, ſitque liber *Ritualis*, & *Iuridicus* dicit. Illum nos non vidimus, ac proinde de eo iudicium ferre non poſſumus. In *Maſſecheth* אבות *Auòth*, *Capitulis Patrum* extat præclara ſententia huius *R. Eliezer ben Iacob* §. 11. cap. 4. quæ his verbis concepta eſt:

רבי אליעזר בן יעקב אומר העושה מצוה אחת קונה לו פרקליט אחד והעובר עבירה אחת קונה לו קטיגור אחד: תשובה ומעשים טובים כתרים בפני הפורענות:

R. Eliezer Ben Iacob dicit: Qui adimplet vnum præceptum acquirit ſibi Paraclytum (Aduocatum) *vnum; & qui tranſgreditur vnum præceptum, acquirit ſibi Accuſatorem vnum. Reſipiſcentia, & opera bona ſunt tanquam*

230 R. ELIE'ZER CHISMA'. Vide *R. Eleazar Chiſmà*.

רלא ר' אליעזר טירנא תלמיד ר' אליעזר קלויזנר אשכנזי חבר המנהגים לאשכנזים:

231 R. ELIE'ZER TERNA' GERMANVS diſcipulus *R. Eliezaris* קלויזנר *Kaluizanàr*, Scripſit -

המנהגים *Hamminhaghìm*, id eſt *Conſuetudines Synagogarum Germaniæ*. Huius meminit *Iuchaſsin* p. 144. b.

רלב ר' אליעזר בן יעקב הנקרא קב ונקי חבר

מסכת מדות אשר נמצא במשניות והיא אחרון מהמסכתות מספר ה' קדשים: זה המחבר היה בזמן אשר קיים בית המקדש השני והוא היה רואה כל מדותיו והאריך ימים אחר עד זמן בר אלעאי ועל דבריו נכתבה מסכת מדות ושמו אותו בספר המשניות: חבר גם כן ספר על עניני התשובה ונמצא כ"י בוואטיקאנו:

232 R. ELIE'ZER BEN IACOBI cognomento קב ונקי *Kàu venakì*, *Cabus purus*, vixit tempore Titi Veſpaſiani, vaſtationem Templi ſuis quidem oculis vidit, ſed fuga elapſus, longiùs vitam protraxit, itaut ad tempora vſque R. Bar Elai perueniret. Exactiorem notitiam ipſe habuit menſurarum Templi, quàm cæteri Sapientes, vnde ad eius relationem compoſitum fuit -

מסכת מדות *Maſſecheth Middòth*, id eſt *Codex menſurarum*, ſcil. Templi Ieroſolymitani; retulitque illum Rabbenu Hakkadòſc inter alios ſuæ Miſcnæ Tractatus, eſtque vltimus

227 R. ELIE'ZER BEN GERSOM SONCINVS, Artem Typographicam librorum Hebraicorum exercebat Conſtantinopoli an. mundi 301, min. ſupput. Chriſti 1541. Vide *R. Iſaac Cohèn*.

רכ״ח רבי אליעזר דוד מהטוב
מפיראררה חבר ספר עיר דוד והוא ספר ש״ת כתו׳ ספעני׳

228 R. ELIE'ZER DAVID MEATTO'V, id eſt DEL BENE ITALVS. Scripſit -

ספר עיר דוד *Sèpher Ir Dauid*, id eſt *Librum Vrbis Dauidis*. Tit. ex 2. Samuel 5. 7. ſecundùm quod audiui, ſunt *Quæſita & Reſponſa legalia*, quæ hactenùs in lucem non prodiere. Huius filius R. Iudas Aſaël vulgò dictus *Leo del Bene* Rau, & Artium Doctor Ferrarienſis, hodie Ferrariæ viuit ferè ſexagenarius, de quo ſuo loco agemus. Eius verò pater Eliezer fatis ceſſit Ferrariæ anno mundi 5395. Chriſti 1635.

רכ״ט ר׳ אליעזר החוזה כתב תפלת לספיל
גורלות על סדר המזלות נמצא כ״י בווטיקאנו׳

229 R. ELIE'ZER HACHOZE' ſcripſit *Precem pro mittendis ſortibus*, eamque ordinauit ſecundùm ordinem XII. Signorum Zodiaci. Extat mſc. in Bibliotheca Vaticana, Papyr. in 4.

ר״ל ר׳ אליעזר חסמה עיין רבי אלעזר
חסמה׳

tatur ad pœnitentiam, & vitæ emendationem. Quo etiam agitur *De Feſtiuitatibus, Matrimonio, Idololatria, & Contractibus*. Excuſus Venetijs anno mundi 5303. Chriſti 1543. apud Marcum Antonium Iuſtinianum, in 4. & Pragæ in 8. ait Buxtorf. pag. 366. Bibl. Rabb. Scripſit

ספר רוקח *Sèpher ròkach*, id eſt *Librum vnguenti*, vel *Pigmenti aromatum*. Vide infra אלעזר *Eleazar*. Scripſit -

III. על הנפש׃ *Al hannèpheſc*, id eſt *De Anima* librum vnum, quem citat Io: Picus Mirandulanus in libro *contra Aſtrologos*, ſub nomine Heliazer Garnocenſis. Scripſit *Commentarium in* - -

IV. ספר יצירה׃ *Sèpher Ietzirà*, id eſt *Librum de formatione* merè Cabaliſticum. Scripſit -

V. פירוש על מזמור קמ״ה׃ *Piruſc, Explanationem ſuper Pſalm. 145. Laus Dauid, Exaltabo te Deus meus; &c.* Item *Expoſitionem Precum Iudæorum*. Vtraque Cabaliſtica eſt, & mſc. habeo inter alios Codices Hebræos noſtri Muſæoli, in 4. partim Papyr. & partim Pergam.

Claruit circa 5000. annum à creatione mundi, nempè Domini 1240. Videſis in אלעזר *Eleazaro*. De eo fit mentio in libro *Iuchaſìn* p. 132. b. ſub nomine אליעזר *Eliezaris* Authoris libri רוקח.

רל״א רבי אליעזר בן גרשום
שונצינו היה בעל הדפוס של ספרים עבריים בעיר קושטנטינא שנת ש״א׳ עיין יצחק כהן׳

322

tiam alterius Cæſareæ ad radicem Libani montis non longè à fontibus Iordanis à Philippo Itureæ & Traconitidis regionis Tetrarcha in honorem Tiberij Cæſaris ædificatę, vocitata fuit; Lyddæ igitur ſepultum fuit iuſta faciente R. Akibà eius diſcipulo, qui & orationem funebrem habuit, pro Themate vſurpans illud Eliſçi dictum 2. Regum 2. 12. אבי אבי רכב ישראל ופרשיו׃ *Pater mi, Pater mi, currus Iſraël, & auriga eius. Iuchaſſin* pag. 32. b.

Hinc ad exceſſum R. Akibæ, & Bitheram expunctam anni 67.

רכו ר׳ אליעזר מגרמיזה המקובל היה

חכם כמו שמפורסם שלמים ליצירה וחבר כמה חבורים

א׳ ׃ אדרת השם על הסוד ויחוד סוכות של פלדס ׃

ב׳ ׃ מורה חטאים בדרך ׃ וסוף ספר הרקח ׃

ג׳ ׃ ספר על הנפש ׃

ד׳ ׃ פירוש על ספר יצירה ׃

ה׳ ׃ ופירוש על מזמור קמ״ח תהלה לדוד ארוממך וגו׳ ׃

ויש אומרים כי חבר ספר רוקח וכו׳ ויש עיין רבי אלעזר בן יהודה מגרמיזא ׃

226 R. ELIE'ZER DE GARMIZA, alijs GERMAZIENSIS, vel GARNOCENSIS, vel etiam GERMERSHEIM, magni nominis Cabaliſta. Scripſit *Explicationem Cabaliſticam ſuper* -

I. האדרת השם *Haadèreth haſcèm*, id eſt *Pallium Domini*. Extat mſc. in Bibliotheca Vaticana Papyr. in 4. Scripſit librum cum titulo -

II. מורה חטאים בדרך *Morè chattaìm badèrech*, id eſt *Ducens peccatores in viam*. Tit. ex Pſal. 25. 8. Hortatur

latum, dignum inter Latinos Codices locum tenere meruerit. Primùm id factum eſt à Conrado Pellicano, cuius mſc. verſio adhuc aſſeruari in Bibliotheca Tigurina teſtatur Gulielmus Henricus Vorſtius, qui & ipſe iterum Latinè vertit, & Animaduerſiones adiecit. Excuſa Latinè Lugduni Batauorum in Officina Io: Maire 1644 in 4. Hebraicè prodijt Venetijs anno של 304. min. ſupputat. Chriſti 1544. & iterum ibidem anno שלד 344. Chriſti 1584. in 4. Scripſit

ספר ארחות חיים *Sèpher orchòth chaiìm*, *Librum ſemitarum Vitæ*. Tit. ex Prouerb. 2. 19. Continet documenta, quæ filio ſuo, dum morti proximus eſſet, tradidit obſeruanda. Coniunctim excuſus eſt cum libro *Ben Sirà* Venetijs anno של 304. Chriſti 1544. in 8. & idem Pellicanus Latinitate donauit.

Claruit poſt Templi Ieroſolymitani caſum, ætate prima Tannæorum. Et fatis ceſſit Cęſareæ veſpera Sabbathi nocte ſuperueniente, anno mundi 3833. Chriſti 73. tribus annis poſt mortem R. Iochannan Ben Zachai, à Templi euerſione anno 6. vel ſecundùm alios anno 12. Eius corpus poſt Sabbathi feſtum expletum, tranſlatum fuit ad Vrbem לוד *Lud, Lyddam* in littore Maris Mediterranei ſitam non longè à Cæſarea, quæ & ipſa ad Mare firmiſſimum munimentum erat totius Palæſtinæ regionis, olim Metropolis ab Herode Magno in honorem Octauiani Cæſaris ædificata, quę priùs Turris Stratonis dicebatur, poſtea Cæſarea Palæſtinæ, ad differen-

bilancium vola poſiti fuiſſent, & R. Eliezer filius Hircani in altera; iſte præponderaret omnibus illis. Papæ! Excelluit itaque adeò (aiunt Iudæi) & in Moſaicis ceremonijs, Iuribuſque Iudaicis, & in Chronologicis, Aſtronomiciſque diſciplinis, vt cæteris illius tempeſtatis Doctoribus facilè doctrinæ palmam eripuerit. Vnde nimis iactanter de eo ſcriptum reperitur in libro *Iuchaſsin* p. 32. b.

אם היו השמים גוילים וכל עצי הלבנון קולמוסין
ומי הים דיו לא יספיקו לחכמתו וכו׳ ׃

Si fuiſſent cæli membranacei; & omnia ligna Libani eſſent calami ſcriptorij, & aquæ maris atramentum, non ſufficerent pro ſapientia illius, deſcribenda.

Scripſit itaque פרקי *Pirkè, Capitula*, quæ a ſuo nomine

פרקי אליעזר *Pirkè Elièzer, Capitula Eliezaris* dicta fuere. Sunt numero 54. Argumenti varij: quibus certè non ſolum, de rebus ad creationem, & ad Iudæorum Theologiam pertinentibus, luculenter pertractat, ſed & in primis, Hiſtoriam ſacram 3400. circiter annorum, à creatione mundi, vſque ad Mardochæi tempora, perſequitur. Itemque multa Aſtronomica, de ſignis Zodiaci, de Cyclis, de תקופות *Tekuphijs* Solſtitijs, Æquinoctijs, Nouilunio, atque Emboliſmis, & ſi rerum Aſtronomicarum reliqua ſint nomina, non oſcitanter expendit, rebus pluſquàm verbis, grauidum Opus. Axiomatibus, atque ſententijs, quibus Iudæi paſſim vtuntur, ita refertum, vt Latinè tranſ-

claræ ſtirpis fuit, quippè quæ Soror Rabban Gamalielis iunioris, ſiuè Iabnæi erat; non illius, ſub cuius Magiſterio D. Paulus in Phariſæiſmo edoctus fuerat, vt aliqui arbitrantur. Eliezer igitur non Gener, aut Nepos Rabban Gamalielis, vt alij putant, ſed eius Cognatus extitit, vt teſtatur הרא׳בד *Harraàd* in lib. Cabalæ pag. *mihi*. 58. b. & *Iuchaſsin* pag. 31. circa fin. Hinc ſequitur, Vxorem eius, non fuiſſe Sororem Simeonis Prophetæ, qui in vlnis ſuſcipere Chriſtum meruerat; cùm hic Simeon ſenex & ſanctus, non frater huius Gamalielis, ſed Proauus illius extiterit, vt ex eodem *Harrauàd* clarè colligitur. Vide infra in *Hillèl Hannaſsì*, & in *R. Iuda Ben Rabban Simeon*. Quidquid ſit, duobus ſanctiſſimis viris, & Simeoni ſeni, & Gamalieli Gentium Doctoris Magiſtro affinitate coniunctus certè fuit. In ſtudijs Moſaicę Legis Rabban Iochannan filium Zachæi Magiſtrum habuit, ſub cuius diſciplina adeò profecit, vt de eo paſſim dictitare ſolebat:

ר׳ אליעזר בן הורקנוס בור סיד שאינו מאבד
טפה׃

R. Eliezer filius Hircani eſt tamquam puteus calce firmiter incruſtatus, à quo aquæ guttula non diffluit. In פרקי אבות *Pirkè A'uoth* cap. 2. & ibid. paulò poſt, idem R. Iochannan de eodem dicere ſolebat -

אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים ואליעזר
בן הורקנוס בכף שנייה מכריע הוא את כלם׃

Si omnes Sapientes Iſraëlitæ in vna

Eleazarum, ſed perperam; nam in libro Venetijs impreſſo, & mox recenſito legitur אליעזר *Eliézer*, & non אלעזר *Eleazar*.

In Indice Librorum Hebraicorum Reginæ Suetiæ ſub nomine *R. Eliézer Aſchenazì* notantur שו״ת *Sceelòth Vteſciuuòth*, *Quæſita*, *& Reſponſa*, in 4. Sed cùm omnes ferè libri Hebraici Suæ Maieſtatis, neſcio quo caſu, in partibus Vltramontanis remanſerint, ideò hunc in eius ſelectiſſima & numeroſiſſima Bibliotheca hic in Vrbe apud ampliſſimas Ædes ſuas Transtyberinas aſſeruata, adinuenire non potui.

רכה' ר' אליעזר בן הורקנוס הנקרא הג'
רבי ותלמיד בן חכמים היה בדור רבן יוחנן בן זכאי ורבן
גמליאל בן רשב״ג בזמן חרבן בית השני בירושלים ואשתו היתה
נקראת אימא שלום אחות רבן גמליאל בן רשב״ג ולא אחות
רשב״ג כמו אמר בעל שלשלת הקבלה דף כ״ו: עמוד ב'. ואומר
בשם פרחיה יצחק וגם האחר אליעזר. כי זה הורקנוס היה
מזרע משה רבינו: ועיין בהקדמת פרקיו ובהרבה אומן לעוד
הטורים והוא היה רבו של ר' עקיבא. ואביו היה עשיר גדול.
וזה הורקנוס הוא בעצרת שבת עם חפיבה שבת שלם אלפים
תלמ״ב לבירה שהם שנים אחר חרבן הבית. ויש אומרים שנים
עשר שנים אחר לחרבן. ובשולי שנת הוליבתו וקברו לנגד
לקיברו ואז ר' עקיבא רבם עליו אבי אבי רכב ישראל
ופרשיו. והוא חיבר בספרי יסוד הנקרא פרקי רבי
אליעזר.

225 R. ELIE'ZER Magnus HIRCANI FILIVS, non alicuius illorum, qui de gente Haſmonæorum fuerant, ſed alterius familiæ Ieroſolymitanæ ditiſſimæ, de ſemine Moſis Prophetæ, vt ſcribit R. Bechaij ad v. 4. cap. 18. Exodi. Vxor eius nomine אימה שלום *Emà ſcialòm*, etiam præcla-

buunt, de quo mox.

רכג' ר' אליעזר ן' ארחא עשה הסכמה על
פירוש ר' אברהם גדליה כמו נראה בתחלת ילקוט בדפוס
בליוורנו שנת ת״י לפ״ק.

223 R. ELIE'ZER ABEN ARCHA præclaro elogio approbauit Commentarios R. Abrahami Ghedaliæ in Ialkùt, vt apparet in principio Secundi Tomi libri iſtius impreſſi Liburni anno 410. min. ſupput. Chriſti 1650. Vide *Abraham Ghedaliæ*.

רכד' ר' אליעזר אשכנזי ראש ישיבה ואב
בית דין בעיר פוזנא חבר
א'. ספר יוסף לקח והוא פירוש על מגילת אסתר.
ויש אומרים כי המחבר פירוש זה היה ר' אליעזר
בן אליה הנזכר למעלה. וחבר גם כן
ב'. ספר מעשה השם ונדפס בויניציאה שנת שמ״ג
לפ״ק בבית יואן די גארה.

224 R. ELIE'ZER ASCHENAZI' GERMANVS, Rector Academiæ, Iudex, & Præſes Synagogæ in Vrbe Poſna. Scripſit -

I. יוסף לקח *Ioſeph lèkach*, *Augens doctrinam*, ex Prou. 1. 5. Eſt expoſitio *in Librum Eſther*, teſte R. Dauid Ganz in ſuo צמח דוד *Tzèmach Dauid*. Eodem teſte ſcripſit quoque -

II. מעשה השם *Maaſſè haſcèm*, *Opus Domini*. Tractat *De Vniuerſis Dei operibus*. Excuſi Venetijs anno mundi שמ״ג 343. min. ſupput. Chriſti 1583. apud Ioan. de Gara, cum Præfationibus, & Indicibus locupletiſſimis, in 4. Hunc aliqui confundunt cum Eliezaro Ben Eliæ Germano, de quo paulò ante. Alij vocant אלעזר

אל

cit, viuebat an. mundi 4950. Chriſti 1190.

רי"ח **אלים • ספר אילים** שם הספר

כמו ראיתי בכתב בלוח הספרים המלכה שוועציא ולא בא בידי:

218 ELI'M, ſeù SE'PHER ELI'M, *Liber planitiei*, Tit. Libri deſumptus ex cap. 15. 27. Exodi, quem annotatum vidi in Indice librorum Hebraicorum Reginæ Suetiæ in 4. At in illius Bibliotheca illum reperire nequiui.

רי"ט **אלימלך** שם הספר והוא לא בא בידי:

219 ELIME'LECH, DEVS MEVS REX, Tit. Libri, cuius meminit G. Genebrardus in ſuo paruo Catalogo Librorum Rabbinicorum. Vide pag. 145. ipſius Iſagog. ad legenda ſcripta Hebraica ſine punctis.

ר"כ **ר' אליעזר בר אברהם בר מתתיה** חבר

ספר מגן דוד על מדות האדם ונדפס בקושטאנטינא תחת שולטן סילים שנת רע"ו לפ"ק:

220 R. ELIE'ZER BAR ABRAHAM, BAR MATHATHIÆ, ſcripſit librum, cui titulus - מגן דוד *Maghèn Dauid, Clypeus Dauid*. Liber moralis eſt, quo varia Scripturæ loca ſecundùm ſubiectam materiam explicantur. Excuſus eſt Conſtantinopoli ſub dominatu Sultani Selimi anno mundi רע"ו 276. minor. ſupp. Chriſti 1516. in 4. Vidi illum Romæ in inſigni, & peruetuſta Bibl. Excellentiſſ. Ducis ab Altemps.

רכ"א **ר' אליעזר אחיו של רבי אביגאדור כהן** חבר

אגרת מוסר נמצאת כ"י בוואטיקאנו בתוך ספרי של דוכוס אורבינו: ונכתבה שנת קנ"ג לפ"ק:

221 R. ELIE'ZER FRATER RABBI AVIGADORIS SACERDOS. ſcripſit - אגרת המוסר *Ighèreth hammuſſàr, Epiſtolam Didaſcalicam & Ethicam*. Extat mſc. in Bibliotheca Vrbinatenſi apud Vaticanum. Papyr. in fol. Scriptis exaratur anno mundi 5193. Chriſti 1433.

רכ"ב **ר' אליעזר בן אליה אשכנזי**

הרופא היה ראש ישיבה בקרימונה בימי פיליפוס השני מלך ספרד ונגרש מאותה העיר והלך לו בקושטאנטינה וחבר ספר יוסף לקח והוא פירוש על מגילת אסתר ונדפס בקרימונה שנת פולי"ס:

222 R. ELIE'ZER BEN ELIÆ ASCHENAZI' GERMANVS MEDICVS; qui dum eſſet Archiſynagogus Cremonæ in Italia, regnante Philippo II. Hiſpaniarum Rege Ciuitate coactus eſt excedere, Conſtantinopolim adijt, vbi à Turcarum Imperatore Amurathe Naxiæ Inſulæ Archipelagi Dux conſtituitur, vbi *Commentarium in Librum Eſther* ſcripſit cum hac inſcriptione - יוסף לקח *Ioſeph lèkach, Augens doctrinam*, Tit. ex Prouerb. 1. 5. Excuſus Cremonę anno פולי"ס 336. min. ſupput. Chriſti 1576. apud Chriſtophorum Draconem, in 4. cum textu, charactere quadrato, punctiſque vocalibus ornato. Nonnulli hunc Librum alteri Eliezaro Germano attribuunt,

ריד׳ **רבי אליהו מקנדיאה** הפילוסוף ורופא חבר שלשה מאמרים

א׳: על מניע הראשון׃
ב׳: על עשית העולם׃
ג׳: ועל הווה והוית ואחד׃
ד׳: והגהות על ן׳ רשד כדפסו כלן בלשון לטין בויניציאה שנת אלף וחמש מאות ושש׃

214 R. ELIA'V, ELIAS DE CA'N-DIA, ſeù CRETENSIS, Philoſophus, & Medicus non vulgaris, ſcripſit Tres Quæſtiones,

I. על מניע הראשון׃ *Al Menìa harriſciòn, De primo Motore.*

II. על עשית העולם׃ *Al aſſiàth haolàm, De efficientia mundi.*

III. על הווה והויה ואחד׃ *Al Houèh, Vahauaiàh, veEchàd, De Eſſe, Eſſentia, & Vno.* Scripſit & -

IV. הגהות על ן׳ רשד׃ *Haghaòth al Aben Raſciàd, Annotationes in plurima dicta Commentatoris.* Omnia excuſa ſunt Venetijs ſermone barbaro, vnà cum Ioannis de Ianduno Gandauenſis Quæſtionibus in libros Phyſicorum Ariſtotelis, anno Dom. 1506. & ab eodem Elia caſtigatis.

רטו׳ **ר׳ אליהו קפסאלי** חבר סדר אליהו והוא סיפור הכלל מכל המעשיות אשר אירעו בזמנו ונמצא כ״י׃

215 R. ELIA'V, ELIAS KAPSALI' ſcripſit -

סדר אליהו *Sèder Eliàu, Ordinem Eliæ*, & eſt Hiſtoria vniuerſalis ſui temporis, ſi Hottingero credimus in ſua Bibl. Orient. Claſſ. XI. mſc. tantùm reperitur eodem teſte.

ריו׳ **ר׳ אליהו רבא** הוא ספר על כמה הגלוים שאליהו הנביא נמצא כ״י בוואטיקאנו על הקלף שנת ד׳ אלפי תתל״ג לבריאת עולם׃

216 R. ELIA'V RABBA', ELIAS MAGNVS, Tit. Libri, quo agitur de aliquot viſionibus & apparitionibus factis ab Elia Propheta (vt venditant Iudæi) reperitur mſc. in Bibl. Vatic. anno mundi 4833. Chriſti 1073. in fol. Pergam. Alius conſimilis liber in eadem Bibliotheca reperitur ſub nomine ELIÆ זוטא ZVTTA', PARVI. Videſis ſupra ad num. 201.

ריז׳ **ר׳ אליהו בן שמואל ן׳ תבון הספרדי** חבר מאמר על אדם ומדבר כי אדם הוא עולם קטון׃ ונמצא כ״י בוואטיקאנו׃ וזה שמואל ן׳ תבון היה מעתיק הגדול מהרבה ספרים מלשון הגרי אל לשון עברי והיה בזמן משה בר מיימון כמו שכתב ד׳ אלפים תתקס״ו׃

217 R. ELIA'V, ELIAS BEN SCEMVEL ABEN TIBBO'N, ſeù TABBV'N HISPANVS, ſcripſit Tractatum -

על אדם שהוא עולם קטון *Al Adàm ſcehù olàm kattòn, De Microcoſmo,* nempe *de homine, vt eſt paruus mundus.* Inuenitur mſc. in Bibliot. Vaticana Papyr. in 4.

Iſte *R. Samuël Aben Tibbòn*, eſt ille inſignis interpres librorum Hebraicorum ex lingua Agarenica ſeù Arabica in linguam Hebraicam, vixit tempore R. Moſis Ægyptij cui admodum charus erat, qui & librum ſuum מורה הנבוכים *Morè hanneuuchìm, Directorem perplexorum* Hebræum fecit,

Pis euulgata Venetijs an. mun· ש״ס לפ״ק 360. min. ſup. Chr. 1600. apud Danielem Zanetum, in 8. Cura & diligentia R. Salomonis ben Dauid, reuiſa & correcta per Iſaacum Gerſonem.

רי״ב ר׳ אליהו בן משה קראי חבר

ספר כריתות:

212 R. ELIA'V, ELIAS BEN MOSIS HÆRETICVS KARRÆVS, ſcripſit quendam Tractatum כריתות *Cheritòth*, *De exciſionibus*, huius teſtimonium perhibet Heideggerus in Hiſt. Sac. Exercit. 2. pagina 62. ex Seldeno, qui ex eius mſc. locum de eadem materia allegat.

רי״ג ר׳ אליהו הפשלי בן אלקנה

חבר פירוש המלות זרות מנביאים וכתובים עד חוץ מתורה ונמצא כ״י בוואטיקאנו ; וחבר גם כן ל׳ ; אגרת או מכתב על התכונה:

213 R. ELIA'V, ELIAS HAPPESCIALI', ſeù HAPPASLI' BEN ELKANA', quem Hottingerus Claſſ XI. ſuæ Biblioth. Orient. vocat *Alphegium*, ſcripſit -

I, פירוש המלות זרות *Piruſc hammilòth zaròth*, *Dictionarium extranearum Vocum*, quæ reperiuntur in libris Prophetarum, & Hagiographorum. Reperitur mſc. in Bibliot. Vaticana, nunquam excuſum fuit, & eſt optimum inter Dictionaria Hebraica, quamuis deſiderentur voces ex Pentateucho. Scripſit etiam -

II. אגרת *Epiſtolam*, ſiuè מכתב על התכונה:

Vrbanitatis, & ſubdiuiditur in quatuor *Sciaarìm*, *Portas*, quibus additur -

חופת אליהו רבה, *Chuppàth Eliàu Rabbà*, *Thalamus Eliæ magnus*, & incipit: *Per manum trium Iuſtorum Deus creauit tres optimas proprietates in mundo, quæ ſunt canities, ſenectus, & infirmitas, &c.* & diuiditur in quindecim *Portas*: ſubinde ſequitur

סדר אליהו רבה, *Sèder Eliàu Rabbà*, *Ordo Eliæ magnus*, tractat *De eleemoſyna, precibus, pænitentia, humilitate, ſtudio Legis, de præceptis, operibus miſericordiæ, honore Sabbathi, & cæterarum feſtiuitatum, Patris, ac Matris, de Vxoratu, Iudicio, quiete animi in ſtatu ſuo, de excandeſcentia, & ira, hypocriſi, irriſione, dilectione proximi, lingua maledica, abſconſione ſecreti, & vrbanitate*. Complectitur capit. 20. Poſtea ſequitur alius Tractatus inſcriptus -

אור עולם: *Or olàm*, *Lux mundi*, breuiter agitur de præſtantia rerum narratarum in ſuperiori Tractatu. Habet capitula 20.

In fine autem Libri extat Tabula copioſa omnium locorum Talmudis, cuius auctoritates & doctrinæ referuntur, verſiculorum quoque Sacræ Scripturæ, qui ſparſim in Libro citantur & explicantur. Excuſus Venetijs in domo Ioannis de Gara anno של״ט 5339. Chriſti 1579. in 4. Correctus diligenter per Iſaacum טריויש *Treues*, ſeù *Treuiſanum*.

Huius Libri ראשית חכמה *Iuitij Sapientiæ Epitome* compoſita fuit à quodam פויטו *Poëta* Pedemontano, & ty-

ראשית חכמה *Reſcith Chochmà, Initium Sapientiæ*. Tit. ex Pſal. 111. 10. Eſt liber totus ſpiritualis, & valdè commendatus à Iudæis, tractat enim de vita moraliter componenda, & diuiditur in quinque שערים *Sciaharim*, *Portas*, ſeù *Tractatus*. Prima Porta, dicitur

I. שער היראה. *Saàr Hairàh*, *Porta Timoris*, agit de Timore Dei. Habet capitula 15.

II. שער האהבה: *Saàr Haauàh*, *Porta Amoris*, de Amore erga Deum, & proximum. Habet capitula 12.

III. שער התשובה: *Saàr Hatteſciuuàh*, *Porta Pœnitentiæ*, tractat de Reſipiſcentia, vt titulus indicat. Habet capitula 7.

IV. שער הקדושה: *Saàr hakeduſcià*, *Porta ſanctitatis*, de puritate vitæ, & conſcientiæ. Habet capitula 17.

V. שער הענוה: *Saàr haanauàh*, *Porta humilitatis*, de humilitate. Habet capitula 7. Poſt hunc Tractatum ſequitur alius ſub nomine

פרק המצות *Pèrek hammitzuòth*, *Capitulum Præceptorum*. De ſanctificatione, ſeù obſeruatione Pręceptorum. Diuiditur in decem *Portas*. Poſt hunc Tractatum ſequuntur nonnulli alij, omnes ad mores pertinentes, quorum hæc eſt nomenclatura:

פרק גדול בנים: *Pèrek ghadùl banìm*; *Capitulum de inſtitutione puerorum*.

פרק משא ומתן: *Pèrek Maſſà vmathàn*, *Capitulum de accepto, & dato*, ſeù *credito, & debito*.

פרק הדינין: *Pèrek Haddinìn*, *Iudiciorum*.

פרק דרך ארץ: *Pèrek Dèrech èretz*; *Vr-*

שער ב׳: הוא שער האחבה ופרקיו הם י״ב׳:
ג׳: שער חתשובה ופרקיו ז׳:
ד׳: שער הקדושה ופרקיו י״ז:
ה׳: שער הענוה ופרקיו הם ז׳: ואחר כך מתחיל
פרק חמצות על קדושת המצות ושעריו הם עשרה:
ואחר המצא פרק גדול בנים:
ופרק משא ומתן:
פרק הדינין:
פרק דרך ארץ ונחלק לה׳ שערים ועליהם
מוסף
חופת אליהו רבה על כמה דברים שצריך שלום
לשמרתם ומתחיל בשלש מדות טובות ברא הקב״ה
בעולמו על ידי שלשה צדיקים ואלו הן שיבה
וזקנה וחולי: ושעריו הם חמשה עשר: ואחר
כך מתחיל
סדר אליהו רבה ומדבר על הצדקה: התפלה:
התשובה: הענוה: ת״ת: כענין המצות: גם:
בכבוד שבתות וי״ט: כענין כבוד אב ואם:
בשאר אשה: משא ומתן: הדין: השמח בחלקו:
הכעס והקמה: החנופה והליצנות: אסבת
המגרים: לשון הרע: כסוי הסוד: וכענין
דרך ארץ: ופרקיו הם כ׳: ואחר כך מתחיל
אור עולם על הגדולה של עכו״ם הכ״ל: ופרקיו
גם כן הם כ׳: ובסוף הספר נדפסו המעתקות
למצא כל המאמרים וכל הפסוקים הנמצאים
בזה הספר מפורש׳ אנה ואנה: ונדפס בויניציאה
שנת השל״ט בבית יואן די גארה המונה ינחק
עליונים:

211 R. ELIA'V BEN MOSCE' DE VIDIS, ELIAS FILIVS MOSIS DE VIDIS, ſeù DE VIDASC, ſiuè vt Plantau. placet VIRAS, aut VERASII, R. Moſis Kordoueri diſcipulus, inſignis fuit Cabaliſta, & vitæ contemplatiuæ addictus, claruit ſuperiori ſeculo; nam eius Magiſter Moſes Kordouero in viuis erat 1550. in Vrbe Sapheth ſuperioris Galileę. Ibidem igitur ſcripſit

vt ex Dauid Ganz in צמח דוד *Tzèmach Dauid* pag. 60. ex tranſlatione Gentij, ſcripſit -

I. פירוש על פירוש רשי על התורה : *Pirùſc al Pirùſc Raſcì al hattorà. Supercommentarium in Commentarium Raſcì*, ſeù *Rabbi Salomonis Iarchì in Pentateuchum*. Eſt Opus magnum, & valdè commendatum à Iudæis, quo loca obſcura Ghemaræ à R. Salomone in ſuis Commentarijs indicata, per extenſum, & prolixè adducuntur, & dilucidè explanantur; annotatis locis vbi deſumpta ſunt. Excuſum Venetijs anno mundi לפ׳ 287. Chriſti 1527. in fol. Et ibidem ש׳ל׳ 334. etiam min. ſupput. Chr. 1574. in fol. apud Aloyſium Bragadinum. Scripſit Conſtantinopoli lingua vulgari Græca -

II. ש״ת : *Sceelòth Vtſciuuòth, Quæſita, & Reſponſa legalia*. Item

III. מלאכת המספר : *Melècheth hammiſppàr, Opus*, ſeù *Artem numerandi*. Eſt abſolutus Tractatus *De Arithmetica*; cuius compendium Oſualdus Schreckenfuxius vulgauit Baſileæ apud Henricum Petri, in 4. Itemque ſcripſit -

IV. מלאכת גימטריא : *Melècheth Ghemattrià, Opus Geometricum, Tractatum de Geometria*, qui vt ait Geſnerus nondum eſt impreſſus. Scripſit -

V. צורת הארץ : *Tzuràth haàretz, Figuram terræ*. Et eſt Tractatus *De Sphæra*. Excuſus Conſtantinopoli anno mundi ש׳ 300. min. ſupputat. Chriſti 1540. in 4. Baſileæ apud Henricum Petri cum Latina verſione Oſualdi Schreckenfuchſij, & notis

Sebaſtiani Munſteri anno Domini 1546.

ELIÆ LEVANTINI, qui, vt puto, eſt hic noſter Orientalis, *Commentarij in Biblia*, reperiuntur notati in Catalogo mmſſcc. Biblioth. Sereniſſ. Magni Ducis Etruriæ an. 1641. edito; ſed tam ineptè in eo, tituli librorum Latinè redduntur, & ita confusè, vt vix intelligi poſſit quid in eis tractetur, & qui ſint illorum Auctores. Vnde ſuſpicor, pro eo quod dicitur *Eliæ Leuantini Commentarij in Biblia*, legendum eſſe, *Eliæ Orientalis Supercommentarij in Pentateuchum Moſis*, nempè *Super Commentarios Rabbi Salomonis*, de quibus in hoc loco agimus.

כ׳ ר׳ אליהו ממנטובה חבר דרשות על כל פרשיות חמשה חומשי התורה : והם נקראות אור עינים :

210 R. ELIA'V MIMA'NTOVA, ELIAS MANTVANVS ſcripſit - דרשות *Deraſciòth, Conciones*, ſeù *Sermones ſuper omnes* פרשיות *Praſciòth, Sectiones Pentateuchi*, quas vocauit אור עינים : *Or enàim, Lumen oculorum*. Excuſi Cremonæ in 8. anno non notato.

ריא׳ ר׳ אליהו בן משה די וידים או די וידאש תלמיד רבי משה קורדוואירו חבר ספר

א׳ : ראשית חכמה על מדות הנפש ונחלק לחמשה שערים :

ספר א׳ : הוא שער היראה ופרקיו הם ט״ו :

ספר

Sareptanæ Eliç Prophetæ diſcipulum, qui & Ionas Propheta fuerit putant Hebræi, vt refert D. Hieronymus *Præfat. in Ionam*.

Et hæc circa ſententiam תנא רבי אליהו *Tanà de Be Eliàu* dicta ſint.

Sed vt reuertamur ad סדר אליהו רבא *Sèder Eliàu Rabbà*, de quo Plantauit. ſupra citatus. Indubitatum mendum ipſius eſſe exiſtimo, dum id, quòd Eliæ Ben Mòſis de Vidis eſt, Eliç Leuitæ huic noſtro attribuat. Elias enim de Vidis in ſuo libro ראשית חכמה *Reſcìth Chochmà*, de quo paulò infra num. 211. Tractatum quendam inſeruit cum hoc titulo סדר אליהו רבה *Sèder Eliàu Rabbà*. Mirum autem non eſt, ſi ita facilè deceptus ſit, quia, vel omnes libros Hebraicos non vidit, vel nimiam fidem præſtitit Catalogo Pragenſi à Iudæis Pragenſibus ſibi tranſmiſſo.

רט' רבי אליהו מזרחי ראש ישיבה

בקושטנטינא חבר

א' : פירוש על פירוש רש"י על התורה שנת
רנ"ז לפק ונדפס בויניציא שנת רפ"ו לפק : וגם שם
שנת שכ"ו : וחבר

ב' : שו"ת בלשון יונית :

ג' : ומלאכת המספר :

ד' : ומלאכת גימטריא ב"ו : ונפטר •

ה' : צורת הארץ נדפס בקושטנטינא שנת ש'
לפ"ק :

209 R. ELIA'V MIZRACHI, ELIAS ORIENTALIS Rector Synagogæ Conſtantinopolitanæ, à Iudæis Doctor eximius, & excellens ſapiens vocitatur. Claruit anno mundi רנ 250. min. ſupput. Chr. 1490. vt

Ioannes Carion in *Præfat. Chronici*, pagina 9. & libro 3. *Chron.* pagina 219.

Hi verò qui ſequuntur, hunc Eliam Rabbinum Talmudicum eſſe dixerunt.

Dominicus Sotus 4. *Sent.* diſt. 43. quæſt. 2. art. 2.

G. Genebrardus lib. 1. *Coſmograph.* initio.

Guilielmus Fornerius in *Notis ad Epiſt.* 10. *lib.* 1. *Caſſiodori*.

Leonardus Coquæus in lib. 18. *de Ciuitate Dei*, cap. 53.

Hieronymus Magius lib. 3. *De exuſtione mundi*, cap. 16.

Ioannes Bodinus in *Hiſtorica Methodo*, cap. 8.

Martinus Delrius *Commentarijs in Senecæ Octauiam*, num. 386.

Matthæus Beroaldus lib. 2. *Chronici*, cap. 3.

Pererius lib. 1. in *Geneſim* ferè extremo.

Suarez tomo 2. in 3. *part.* diſput. 53. ſect. 4.

Viegas in 1. *Cap. Apocalyp. Comment.* 1. *ſect.* 2.

Reinerius Reineccius in *Methodo Hiſtorica*.

Adrianus verò Finus lib. 5. *Flagell. Iudæor.* & Petrus Coſtus in *Typo Miſſæ*, credunt fuiſſe filium Viduæ

Cæterùm de hac Eliana traditione circa mundi durationem, & Meſſiæ aduentum, agunt, ex Hebræis Talmud Babylonicum, Cod. *Sanhedrin*, cap. *Chèlech* cit.

Item Cod. עבודה זרה *Auodà zarà*, *De Idololatria*, cap. לפני אידיהן *Liphnè Edehèn*, *Ante feſtiuitates ipſorum*, pag. 9. circa medium.

R. Salomon in *Comment.* ibid.

Scialſcèleth hakabb. pag. 24. b.

Ex Latinis.

Hieronymus à S. Fide lib. 1. *Contra Iudæos* cap. 2.

Raymundus Martini in *Pugione Fidei*, par. 2. cap. 10.

Ioſeph de Voiſin *Obſeruat. ad Pugionem eiuſdem Martini* ad cap. 10, cit. pag. 322.

Petrus Galatinus lib. 4. *Arcan. Cathol. Eccl.* cap. 20.

Qui ſequuntur crediderunt hunc Eliam fuiſſe Eliam Prophetam.

Franciſcus Georgius in *Harm. mundi Cantico* 3. Tom. 7. cap. 7.

Hieronymus Vielmius lect. 6. *De ſex diebus conditi Orbis.* pag. 77. ſed pag. 85. ſe retractat.

Ioannes Picus lib. 7. *Heptapli* c. 4.

Ludouicus Viues lib. 20. *De Ciuitate Dei* cap. 7.

Xyſtus Senenſis lib. 2. *Bibl. San. in Helia.*

Stratonicus Cumarum Epiſcopus in *Collectaneis.*

ex Maluenda de Antichriſto excerpſimus. Itaque Natiuitatem Chriſti

Ioſephus Scaliger, & Vbbo Emmius ad annum mundi 3949. referunt.

Henricus Samerius, & Cornelius à Lapide, ad annum 3950.

Alexander Scultetus 3959.

Ioannes Lucidus, & Chriſtianus Adrichomius 3960.

Antonius Beuter, & Ioannes Tilius 3961.

Xyſtus Senenſis, Chriſtianus Maſſæus, & Dauid Chythræus 3962.

Ioannes Azorius 3963.

Petrus Galli Sardus 3964.

Ioannes Functius 3966.

Henricus Buntingus 3967.

Cornelius Ianſenius, & Ioachimus Bucholzerus 3970.

Leonardus Krentzheim 3971.

Petrus Galatinus 3982.

Robertus Bellarminus 3984.

Carolus Bouillus 3989.

Iodocus Coccius 3998.

Paulus Palatius, Franciſcus Suarez, & Garſias Galarza plùs minùſue 4000.

Igitur ſecundùm hanc traditionem Iudæorum, iam longè ante hac, Meſſias venit.

ut bis mille, vnicuique parti contin-gerent. Hæc enim diuiſio firma eſſe debet & ſtabilis; neque vltima pars primę includi debet in ſecunda, neque ſecunda in tertia, quia ſicut dies בראשית *Bereſcith* vnus non includebatur in alio, ita iſta ſex millia annorum in tres partes diſtincta, vnaquæque pars duorum millium annorum ſuo toti correſpondere debet, neque vna cum alia confundi; ſic duo millia annorum primæ partis, correſpondere debent תוהו *Thòu*, *Vaſtitati*; duo millia ſecundæ partis, correſpondere debent תורה *Thorà*, *Legi Moſaicæ*; & duo millia tertię partis, correſpondere debent משיח *Meſciàch*, *Meſſiæ*, ſeù *Legi gratiæ*. Sed

Inſtabis, Si iſtarum partium nullo modo vna includi debeat in altera; cùm Chriſtus natus ſit anno mundi 3760. apparet, aut non eſſe verus Meſſias, aut traditio Eliæ nulla eſſe, cùm non ſit natus in quinto millenario, ſed in quarto.

Reſp. Negando conſequentiam; quia iam probauimus beneficia à Deo promiſſa anticipari ſolere. Cùm enim iſtud beneficium redemptionis ſit adeò magnum, quo maiore nullum aliud excogitari poteſt; hinc eſt, quòd Dei miſericordia, & bonitate, illud anticipare voluerit annis 240. ante quintum millenarium, ſecundùm calculum prędictum Hebræorum. Quamuis non deſint, qui Natiuitatem Meſſiæ Domini, propinquiorem conſtituant, ad finem ſcilicet quarti millenarij, vt patet in catalogo Auctorum ſequentium, quem ex

Haiaaphèch Cuſcì orò, veNamèr chacharburothàu, gham-attèm tuchdlù leettiu limudè haràah.

Nunquid vertet Aethiops pellem ſuam, & Pardus maculas ſuas? etiam vos poteritis benefacere docti (aſſueti) *malefacere*. Ierem. 13. 23. Non eſt igitur expectandus ampliùs Meſſias, quia hodie ſumus in ſexto millenario, ex quo tranſacti ſunt 1432. anni, quo tempore, ſecundùm Traditionem Elię venturus erat Meſſias.

Dices III. cum R. Salomone in Gloſſa ſupra allata. Sufficit ad veritatem traditionis, quòd Meſſias veniat poſt duo millia annorum Legis; parum enim refert, ſi Meſſias veniat in principio duorum millium annorum ſuorum, an in medio, vel in fine: ſic hodie cùm iam ex iſtis duobus millibus annis Meſſiæ, pręterierint anni 1432. ſuperſunt adhuc anni 568. in quibus venire poterit Meſſias.

Reſp. Malè ratiocinatur R. Salomon, & alij Hebræi cum ipſo. Duo millia annorum aſſignantur pro Lege, & duo millia pro Meſſia. Si hodie ſumus ſub Lege Moſaica, ergo Lex Moſaica non duo millia annorum perdurauit, ſed ad 3432. annos protrahitur: nam ſi iſti numero addantur 2000. anni תוהו *Thòu*, *Vanitatis*, fiet ſumma annorum 5432. quæ vſque hodie à creatione mundi effluxit. Si igitur anni 2000. Legis finiti ſunt, ergo ſumus in bimillenario Meſſiæ, ergo Meſſias iam venit, alioquin nihil dixit Elias in diſtribuēdo ſex mille annos in tres partes, ita-

תרוה בפני כלב והאמת נעדרת שנאמר ותהי האמת נעדרת וסר מרע משתולל :

Vechochmàth haſſopherim tiſràch, vijraè chètt immaeſu, vpenè haddòr chepenè Chalèu, vehaemèth nijdèreth, ſceneemàr : vathehì haemèth needèreth veſar meraàh miſctolèl.

Et ſapientia Scribarum corrumpetur; & timentes peccatũ reprobi erunt; & facies illius aui (erunt) *ſicut facies Canis, & Veritas deficiet, ſicut ſcriptum eſt* Iſai. 59. 15. *Et erit Veritas deficiens, & recedens à malo direptus.* Ad ſummam igitur iniquitatem tempore aduentus Meſſiæ deſcenderant Iudæi; *Vbi autem abundauit delictum, ſuperabundauit gratia*, ſicut ait Apoſtolus ad Rom. 5. 20. Adde, quòd Dei promiſſa bonorum anticipari ſoleant, rarò autem retardari; quia cùm Deus ſit ipſamet bonitatis eſſentia, ad ipſum pertinet promiſſa bonorum exequi ſine dilatione; è contra, promiſſa comminatoria, etſi abſolutè prolata in Scripturis inueniantur, ſub tacita tamen conditione intelligi debent, hinc paſſim vaticinia Prophetarum videmus, quibus mala abſolutè ex parte Dei populis comminantur, & tamen nihil mali illis acciderunt, vt Ionas: *Adhuc quadraginta dies, & Niniue ſubuertetur*, cap. 3. 4. & tamen Niniue ſubuerſa non eſt, quia comminatio prophetica, etſi abſolutè videbatur, tamen ſub conditione intelligenda erat, videlicet, niſi Niniue conuerſa fuiſſet; at quia Viri Niniuitæ prędicauerunt ieiunium, & veſtiti ſunt ſaccis, vno verbo, pœnitentiam egerunt,

ideò mala comminata non euenerũt. Non autem ſic de bonis promiſſis dicendum, quia bona à Deo promiſſa, etiam ſecundùm opinionem Doctorum Synagogæ non retardantur, ſed potiùs anticipantur. Legitur enim in ילקוט *Ialkùt* ad cap. 60. Iſaiæ, ſuper verſ. 22. אני יהוה בעתה אחישנה *Anì Adonài beittàh achiſcènna, Egò Dominus, in tempore ſuo, accelerare faciam illud.*

אמר רבי אלכסנדר אמר רבי יהושע בן לוי רמי כתיב בעתה וכתיב אחישנה זכו אחישנה לא זכו בעתה :

A'mar Ràbbi Alſcander, A'mar Ribbi Ieoſciùah ben Leuì, damì chetiù beittàh Vchtiù, achiſcènna? Zaccù, Achiſcènna; lo zaccù, beittàh.

Dixit Rabbi Alexander, dixit R. Ioſue Ben Leui. Cùm ſcriptum ſit IN TEMPORE ſuo? cur ſcribitur ACCELERARE FACIAM ILLVD? Merentur, accelerare faciam illud (tempus redemptionis, aduentus Meſſiæ) *non merentur, In tempore ſuo* (veniet Meſſias.) Ergo iniquitates Iudæorum non poſſunt retardare aduentum Meſſiæ. Ex hac falſa opinione Hebræorum, quòd eorum peccata ſint in cauſa cur Meſſias non veniat, ſequitur, quòd nunquam illorum fictitius Meſſias veniet, quia Iudæi nunquam ceſſant peccare, & non ceſſabunt. Ergo. Non ceſſabunt peccare, quia de ipſis ſcriptum eſt:

היהפך כושי עורו ונמר חברברתיו גם־אתם תוכלו להיטיב למדי הרע :

Ha-

à ſe prædictum nondum aduenerat, ſed ducentis circiter annis diſtabat, vt vidimus. Addita igitur fuerunt à Rabbinis illis, qui compilauerunt Talmudem,& vt aduentum veri Meſſiæ negare aliqua apparenti ratione poſſent, hanc friuolam excuſationem iniquitatum populi Iudaici adinuenerunt; immò quando populus Iudaicus in profundum omnium ferè iniquitatum deſcenderat, neque de eo vlla ſalutis ſpes relicta erat, tunc aduenit Saluator, vt quò maior ægroti populi infirmitas fuerat, eò magis Medici præſtantia, & virtus dignoſceretur. Et hæc eſt vna ex notis traditis ad cognoſcendum tempus aduentus Meſſiæ in eodem Cod. *Sanhedrìn*, cap. *Chèlek*, pag. 97. vbi legitur:

תניא ר׳ יהודה אומר דור שבן דוד בא בו בית חועד היה לזנות:

Tània, R. Iehudà omèr, dor ſcebèn Dauid ba bò, beth Hauuàd haiàh lezanùth.

Lectio, ſeù eſt Traditio. R. Iudas dicit, Generatione illa, qua filius Dauid (Meſſias) *venit, Beth Hauuàd Domus Conuentus erit in ſcortationem.* Gloſſa Raſcì:

בית הועד מקום שתלמידי חכמים מתועדין שם ללמוד תורה:

Beth Hauuàd, eſt locus, quo diſcipuli ſapientes conueniunt ad diſcendam legem. En Gymnaſia Hebræorum tempore aduentus Chriſti in lupanaria conuerſa. Et paulò infra:

וחכמת הסופרים תסרח ויראי חטא ימאסו ופני הדור

medium. Sed propter peccata Iudæorum Deus illum ligatum tenet capillo, neque ad liberandum Iudæos mittet quouſque ad pœnitentiam conuertantur.

Reſp. Velint nolint Iudæi, coguntur tandem fateri veritatem, quamuis mendacijs & fabulis inuolutam; dicunt quidem benè, Chriſtum natum, non die deſolationis Templi, ſed annis 68. ante Templi exuſtionem. Fabulantur autem quando dicunt, detineri ligatum cincinno quodam imaginario, neque ad Iudæos venturum, niſi ipſi ad pœnitentiam conuertantur. Iniquitates quippè Iudæorum retardare non poſſunt Dei decretum de Meſſia mittendo tempore quinti millenarij ſecundùm Elianam ſententiam, quia cum ipſo decreto diuino præuiſæ etiam fuerunt iniquitates Iudæorum. Sed

Regeres ex Talmude Cod. *Sanhedrìn*, cap. *Chèlek* cit. poſt Traditionem Domus Eliæ de mundi duratione, & Meſſiæ aduentu, ſubiunguntur hæc verba ad pag. 97. b. in principio columnæ: ובעונותינו שרבו יצאו מהם מה שיצאו *Vuauonothènu ſcerabbù ictzeù mehèm, ma ſceiatzeù, Et propter iniquitates noſtras, quæ multiplicatæ ſunt, tranſierunt ex ijs* (annis) *quot tranſierunt.* Ergo ſcelera Iudæorum ſunt in cauſa, vt retardetur aduentus Meſſię.

Reſp. Illa particula non eſt ex textu ſententię, ſeù Traditionis Eliæ, quia Elias, qui hanc Traditionem promulgauit, extitit ante aduentum Chriſti, nec poterat talia verba proferre, cùm tempus aduentus Chriſti

ſionis ſpeciem exhibere, poſſimus eius reuocare ſententias: & è diuerſo ſi pollicetur aliquid ſuaue ſe nobis daturum, nos autem non attulerimus, quod ex nobis eſt, neque ipſe promiſſum adimplet, ne nos ea ratione deteriores fiamus. Atque hæc inuenire poterunt ſtudioſi ſacrarum literarum omnes. Si igitur Deus præfinitum tempus præuenit pro corporali hominum liberatione, potuit vtique præuenire præfinitum itidem tempus pro ſpirituali totius mundi ſalute, quam Ieſus Dominus noſter attulit; ideòque hac de cauſa pro vero Meſſia ab Hebræis non eſt denegandus. Hæc igitur, Doctiſſime mi Iuli, quæ ſtudiorum cauſa occurrerunt, ſi lubent, humaniter accipe, & me, vti ſoles, ama. Hæc ille.

Dices II. Meſſias quidem natus eſt anno 172. ante completum quartum millenarium, hoc eſt, eodem die, quo Templum exuſtum eſt, vt dicit Aben Ezræ ad verſiculum 5. cap. 7. Cantici Canticorum מלך אסור כראטים. *Mèlech haſſùr barehattìm, Rex ligatus in canalibus.*

הוא המשיח שהוא אסור כאשר העתיקו קדמונינו
כי ביום שחרבה ירושלם נולד:

Hu hamMaſciàch, ſcehù aſſùr, caaſcèr haethikù kadmonènu, chi bijòm ſcecharenà Ieruſcialàim nolàd.

Iſte eſt Meſſias, qui ligatus eſt, quemadmodum tranſtulerunt noſtri antiqui: quoniam in die, qua deſtructa eſt Ieruſalem, natus eſt. Accepit Aben Ezræ à Talmude Ieroſolymitano Cod. *Berachòth*, cap. 2. היה קורא *Haiàh korè; Qui legit*, pag. 5. col. 1. paulò ante me-

ret de oppreſſione ſubiectionis Aegyptiorum, & abbreuiatum eſt tempus præfinitum propter meritum patrum, qui comparati ſunt montibus. & diminuit de tempore ſeruitutis 190. annos propter iuſtitiam matrum, quæ comparatæ ſunt collibus. Quin præfato, & antiquo Ioſepho antiquior hæc fuit apud Hebræos opinio: legitur enim in פרקי ר׳ אליעזר cap. 49.

רבי חכינאי אומר לא נתן הקב״ה קצבה למלכיות
אלא לשעבוד מצרים שנאמר ועבדום וענו אותם
ארבע מאות שנה ועשה עמהם הקב״ה כרוב רחמיו
וכרוב חסדיו וקצר חצי שנים כמנין רד״ו שנים:

Inquit R. Chachinai: Non dedit Deus terminum Regnis, niſi ſeruituti Aegyptiacæ, iuxta illud: In ſeruitutem illos redigent, & affligent eos quadringentis annis. *Verùmtamen Deus egit cum illis ſecundùm multitudinem miſericordiæ, & benignitatis ſuæ, atque abbreuiauit medietatem annorum iuxta numerum* רד״ו *210. annorum.*

Et huiuſmodi expoſitio de prædictis annis quadringentis eò magis arridet, quò D. Ioannes Chryſoſtomus hom. 37. in Gen; eam non reſpuit, dicens iuxta editionem Frontonis Ducæi. *Dici poteſt etiam aliter, quòd cùm Dominus ſit miſericors, & imbecillitati noſtræ reſpondentes faciat pœnas, quia vidit eos* (nempè Hebræos) *ita labore preſſos, & Aegyptios magnam in eos crudelitatem exercere, ante definitum tempus vltionem fecit, & ad libertatem eos reduxit. Dei enim mos eſt, quoniam in omnibus ſalutem noſtram operatur, vt etiamſi minetur ſe puniturum, ſi nos voluerimus conuer-*

nepos Iacobi, & auus Moſis, ingreſſus eſt Ægyptum vnà cum auo ſuo Iacob, vt patet ex Geneſ. 46. hic verò vixit centum triginta tribus annis, vt legitur Exod: 6. & genuit filium Amram, qui vixit centum triginta ſeptem annis, vt ibidem proditum eſt, cuius filius fuit Moſes, qui octoginta natus annos eduxit Hebræos ex Ægypto, vt habetur Exod: 7. Ex his autem annis conficitur ſumma annorum 350. è quibus etiam plurimi, ne bis numerentur, ſunt detrahendi. Quare, vt optimè noſti, vltrò fatentur Hebræi, ſuos patres moratos eſſe in Ægypto annos 210. iuxta verba ſuperiùs relata: *Generatione autem quarta reuertentur huc*: nam דו״ר *Generatio* conficit numerum 210. Eſt igitur dicendum, Hebræorum liberationem præueniſſe annos 190. Hoc ſanè apud ipſos fatetur Ioſephus Cœcus, qui Chaldaicè explicans illud Canticorum cap. 2. verſ. 8. *Vox dilecti mei, ecce iſte venit ſaliens in montibus, tranſiliens colles*, inquit:

אמר שלמה מלכא בעדן דהוו יתבין עמא בית ישראל במצרים סלקת קבלתחון לשמי מרומא הא בכן אתגלי יקרא דייי למשה על טורא דהורב ושדר יתה במצרים למפרק ותחון ולמפק יתהון מגו דחוק מרות מצרים וטפו על קצא בגין זכותה דאבהתהון דמתילין לטוריא ושור על זמן שעבודא מאה ותשעין שנין על צדקתא דאמהתן דמתילן לגלמתא׃

Dixit Salomon Rex. In tempore, quo habitabat Domus Iſraël in Ægypto, aſcendit clamor eorum ad cælos excelſos. Tunc reuelata eſt gloria Domini Moſi ſuper montem Horeb, & miſit eum in Aegyptum, vt redimeret eos, & educeret

igitur eſt, anticipatam fuiſſe liberationem filiorum Iſraël ex Ægypto 190. annos, vt eruditè probat Cl. V. Franciſcus Griſendus Hebraicę linguę peritiſſimus in Epiſtola, quam, dum hæc ſcriberem, ad me miſit, cuius exemplar eſt;

D. IVLIO BARTOLOCCIO ABBATI

Franciſcus Griſendus S. P. D.

HEbræorum pertinacia, Chariſſime mi Iuli, vt audaciùs perfracta fronte perneget, quòd Ieſus Dominus noſter non fuerit Meſſias, eo potiſſimè vtitur argumento, quòd nimirùm ipſius aduentus, iuxta eorumdem computum, pręceſſerit quartum millenarium à mundi creatione, in quo Meſſias iuxta Elianam traditionem erat aduenturus. Sed ad eludendum huiuſmodi argumentum non incongrua ſanè videntur ea Sacri Codicis verba, relata Gen. 15. & habita à Deo Patriarchæ Abrahamo, videlicet; *Scito prænoſcens, quòd peregrinum futurum ſit ſemen tuum in terra non ſua, & ſubijcient eos ſeruituti, & affligent quadringentis annis. Verumtamen gentem, cui ſeruituri ſunt, ego iudicabo: & poſt hæc egredientur cum magna ſubſtantia, &c. Generatione autẽ quarta reuertentur huc.* Ex his verbis Hebræorum nonnulli eliciunt, à Deo prædictam fuiſſe Iudæorum habitationem in Ægypto per annos 400. Totidem autem annis ibidem non permanſerunt Hebræi: nam Caath,

nù othàm, arbaà meòth ſcianà. Et affligent eos quadringentis annis, & nihilominùs in Ægypto non ſteterunt filij Iſraël, vt diximus, niſi 210. annis, vt dicit R. Salomon, & probat Nicolaus de Lyra ad cap. 15. 13. Gen. cit. ad complendum num. 400. annorum deſunt 190. anni, quos Deus anticipauerat. In malorum enim comminationibus ſolet aliquádo Deus ſententiam mutare, potiſſimùm quando quis ad pœnitentiam ſe conuertit, ſecundùm illud vulgatum: *Scit Deus mutare ſententiam, ſi ſciat homo corrigere delictum*. Si igitur Deus anticipauit liberationẽ filiorum Iſraël de Ægypto, quia viderat afflictionem populi ſui in Ægypto, & clamorem eius audierat propter duritiem eorum, qui præerant operibus, quantò magis anticipare debebat tempus redemptionis non tantùm filiorum Iſraël, ſed & totius mundi, illumque à Diabolica ſeruitute liberare? *Propter miſeriam inopum, & gemitum pauperum, nunc exurgam, dicit Dominus*. Pſal. 12. 6. Scio quidem communiter Hebręos hos quadringentos annos inchoare à natiuitate Iſaac vſque ad exitum ex Ægypto, & rotundè numerare 400. annos, quam ſententiam etiam ſequuntur nonnulli ex noſtris. Sed veroſimile eſt, hos annos referri ad ſeruitutem & afflictionem, quam paſſi ſunt filij Iſraël in Ægypto, quia *ת ſubijcient eos ſeruituti*, coniungitur cum, *& affligent quadringentis annis*. At quia in Ægypto filij Iſraël fuerunt tantùm ducentis decem annis, ex רדו Iudæorum; dicendum

adimpleri debuerat; ergo dicendum eſt, ſecundùm hanc Iudaicam traditionem olim ab hinc annis 1432. iam veniſſe Meſſiam. Sed reuera 240. annis priùs iam venerat verus Hebræorum Meſſias IESVS Dominus.

Dices. Quomodo id probari poterit?

Reſp. Probatur veniſſe Chriſtum 240. annis priùs hoc computo, quia Chriſtus naſcitur in carne anno mundi 3760. vt in Tabula Epocharum ſupra pag. 81. notauimus: at ſecundùm computum Hebræorum Meſſias venire debebat anno mundi 5000; ſubductis itaque 3760. à 5000. ſupererunt anni 240. quos Chriſtus anticipauerat aduentu ſuo. Sed

Regeres. Cùm in aduentu Domini non fuerit pręcisè obſeruatũ tempus indicatum, ſed 240. annis citiùs aduenerit, colligitur inde, Chriſtum noſtrum non eſſe verum Meſſiam tempore ſuo promiſſum.

Reſp. Per anticipationem gratiæ non tollitur veritas gratiæ, imò augetur gratia; hinc Iudæi libenter concedunt liberationem filiorum Iſraël ex Ægyptiaca ſeruitute Deum illam anticipaſſe centum nonaginta annis. Nam ſecundùm computum R. Salomonis ſupra notati filij Iſraël ſteterunt in Ægypto 210. annis iuxta numerum dictionis רדו *Redù, deſcendite*, nempè in Ægyptum, Gen. 42. 2. At Deus ſupra cap. 15. 13. dixerat Abrahamo: *Cognoſcendo cognoſces, quòd peregrinum erit ſemen tuum in terra non ſua*. ועִנו אתם ארבע מאות שנה *Vein-*

ex mente R. Salomonis:

Ab initio rerum vſque ad initium fidei Abrahæ annis	2000. *Thôu*
Ab initio verò fidei Abrahæ vſque ad aduentum Meſſiæ annis	2000.
qui ita enumerantur	
Ab initio fidei Abrahæ vſque ad natiuitatem Iſaaci anni	48.
A natiuitate Iſaaci vſque ad natiuitatem Iacobi anni	60.
Iacob quando ingreditur in Ægyptum erat annorum	130.
In Ægypto ſteterunt filij Iſraël annis	210.
Ab exitu de Ægypto vſque ad ædificationem primi Templi, anni	480.
Primum Templum ſtetit annis	410.
Exilium Babylonicū, diruta Æde, perdurauit annos	70.
Secundum Templum ſtetit annis	420.
Summa annorum	1828.

Ad complendum ſummam 2000. annorum, quibus debebat durare Lex Moſaica, deſunt anni 172., igitur poſt deſolationem Templi, ſecundùm hunc computum, Lex Moſaica vtcumque adhuc perdurauit annis ſcilicet 172. poſt quos Diuinum decretum, de Meſſia Iudæis mittendo ad-

natiuitatem Iacobi, en ſummam 108. *annorum.*

130. *annorum erat Iacob quando ingreſſus eſt in Aegyptum, en ſummam* 238. *annorum.*

210. *ſteterunt filij Iſraël in Aegypto, ecce ſummam* 448. *annorum.*

480. *ab exitu de Aegypto vſque ad ædificationem primi Templi*, S. D. 1. Reg. cap. 6. 1. *Factum eſt ergo quadringenteſimo, & octuageſimo anno egreſſionis filiorum Iſraël de terra Aegypti, ædificari cœpit Domus Domino &c. en* 928. *annos, &* 410. *annis ſtetit Domus prima ſicut probatur ex numero annorum Regum. Septuaginta quoque annis perdurauit exilium Babylonicum, &* 420. *annis ſtetit Domus ſecunda. Vnde* 900. *&* 928. *fit ſumma* 1828. *deficiunt anni* 172. *à ſumma* 2000. *annorum.* 170. *annis ante completum quartum millenarium exciſum eſt Templum, & in fine iſtorum* 172. *annorum completi ſunt duo millia anni* תורה *THORA', LEGIS. Et ſecundum quòd dixerat duo millia annorum* תוהו *THO'V, VASTITATIS, ſic dictum eſt duo millia* תורה *THORA', LEGIS, quandoquidem dixerat duo millia anni THO'V, SOLITVDINIS, duo millia annorum THORA', LEGIS;* non ob id (eſt intelligendum) *quod Lex finienda eſſet duobus millibus annis*, hactenus &c. *Et duo millia annorum MESSIAE, quòd poſt duo millia annorum Legis veniet MESSIAS, & complebitur captiuitas, & ceſſabit tyrannica ſeruitus ab Iſraële.*

Cuius computi talis eſt ſumma

אל

Dies Dei benedicti mille annorum eſt, S. D. Pſ. 90. 4. *Quoniam mille anni in oculis tuis, ſicut dies heſterna cùm tranſierit*. Hinc Cabaliſtæ in primo verſiculo Gen. notarunt ſex א *Aleph* contineri, per quæ ſex millia annorum mundi indicaretur duratio.

א *Aleph* enim pro אֶלֶף *E'leph, mille* accipiunt. Et cùm in hoc primo verſiculo Sacræ Scripturæ

בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ:

Bereſcith barà Elohim èth haſciamàim, veèth haàretz.

In principio creauit Deus cælos, & terram, totius mundi creatio contineatur, ita & in eodem, tempus quo duraturus ſit, continere exiſtimarunt; ex ſenario igitur numero אלפין *Alephin*, ſex אלפין *Alaphin millia* annorum tandiu permanſurum eſſe pronunciarunt, ex quibus duo annorum millia Naturæ Legi dederunt, duo millia Legi Moſaicæ, & duo millia Meſſiæ Regi. Gloſſa R. Salomonis loc. cit. vbi numerum annorum in qualibet parte ita ſubducit. Eius verba, vt breuitati conſulamus, Hebraico & Latino tantùm ſermone referemus, relicta Hebraica lectione. Ait enim:

שני אלפים היו **תהו** שלא ניתנה עדין תורה והיה העולם כתהו ומאדם הראשון ועד שהיה אברהם בן נ״ב שנה איכא אלפים שנה דמוכחי קרא דכשנשלמו אלפים שנה עסק אברהם בתורה שנ׳ ואת הנפש אשר עשו בחרן ומתרגמינן דשעבידו באורייתא בחרן ואמרינן בע״ז גמירי דההוא שעתא היה אברהם בר חמשין ותרתין שנין: ושני אלפים **תורה** מן הנפש אשר עשו בחרן עד שנות המשיח מ״ח שנה עד שנולד יצחק וששים שנה משנולד יצחק עד שנולד יעקב הרי ק״ח וק״ל שחיו ליעקוב כשבא למצרים הרי ר״לח ורדו שעמדו במצרים הרי תמ״ח ומשיצאו ממצרים עד שנבנה בית ראשון ת״פ דכתיב ויהי בפ׳ וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל מארץ מצרים ויבן הבית וגו׳ הרי תתקכ״ח ות״י שעמד בית ראשון כדמוכח קראי ע״פ חשבון שנות המלכים וע׳ דגלות בבל ות״כ שעמד בית שני הרי תת״ק ותתקכ״ח הרי אלפים פחות קע״ב ועקב קודם השלמת ד׳ אלפים נחרב הבית ולכסוף אותן קע״ב נשלמו שני אלפים תורה ואידי דאמר שני אלפים תוהו קאמר שני אלפים תורה ולא שתכלה תורה לשני אלפים ע״כ: ושני אלפים שנות **המשיח** שלאחר שני אלפים של תורה חות דינו שיבא משיח ותכלה הגלות ויבטל שיעבוד מישראל:

Duobus mille תהו *THO'V, VANITATIS, VASTITATIS, SOLITVDINIS, quia adhuc data non fuerat Lex, & erat mundus ſolitarius ſine Lege. Ab Adamo enim vſquequo Abraham eſſet annorum 52. fluxerunt duo millia anni quemadmodum colligitur ex Scriptura: quandoquidem quando completi fuerunt duo millia anni, tunc Abraham operam dedit Legi*, S.D. Gen. 12 5. *& animas quas fecerant in Charan*, (Paraphraſis Chaldæa legit, *& animas quas ſubiecerant Legi in Charan.*) *Dicunt itaque, quòd quando Abraham reliquit idololatriam erat ætatis quinquaginta duorum annorum. Et duobus mille LEGIS, ſcilicet ab eo tempore, quo Abraham animas conuerterat in Charan vſque ad aduentum Meſſiæ*. (quorum talis eſt ſumma) 48. *anni vſque ad natiuitatem Iſaaci*, 60. *anni à natiuitate Iſaaci vſque ad na-*

niſi ſolus Pater, Matth. 24. 36. Itaque huius Eliç ſententia frequenter in illius Schola repetita, & extra illam inter Iudæos promulgata, tandem poſt ſeptingentos, & ampliùs annos, ne inter Iudæos illius memoria deperderetur, in Corpore Iuris Talmudici à Talmudiſtis compilatoribus in Codice סנהדרין *Sanhedrìn*, cap. חלק *Chèlek* 11, relata fuit. Inuenitur itaque pag 97. linea vltima editionis Cracouienſis his verbis:

תנא רבי אליהו ששת אלפים שנה הוי עלמא ב׳ אלפים תוהו ב׳ אלפי׳ תורה ב׳ אלפי׳ ימות המשיח:

Tàna deBe Eliàu: ſcèſceth elaphìm ſcianà, hauè almà: ſcenàim alaphìm Thòhu; ſcenàim alaphìm Thorà; ſcenàim alaphìm iemòth hamMaſciach.

Eſt Traditio Domus Eliæ: ſex millibus annorum duraturus eſt Mundus: duobus mille תוהו *THO'HV, SOLITVDO, INANITAS*, (hoc eſt ſine Lege ſcripta). *Duobus mille* תורה *THORA' LEX. Duobus mille* ימות המשיח *IEMO'TH HAMMASCI'ACH. DIES MESSIAE*, id eſt durabit Lex Meſſiæ, Lex Chriſti. Fundatur hæc traditio ſuper ſex diebus בראשית *Bereſcith*: quia ſicut Mundus ſex diebus completus eſt, ita ſex millia annorum duraturus erit, affirmant. Nam vt dicit R. Salomon ſuper hunc locum:

יומו של הקב״ה אלף שנה שנ׳ כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול כי יעבור ׃

Iomò ſcel Hakadòſc Barùch hù èleph ſcianà; ſceneemàr. Chi èleph ſcianim beenècha cheiòm ethmòl chi iaauòr.

Dies

aliquis ex doctis Viris veteris Synagogæ.

Ghedalia Aben Iachia in *Scialſcèleth hakabbalà* pag. 24. b. aſſeueranter affirmat hunc Eliam, non eſſe Eliam Prophetam, ſed alium quendam, qui tempore Iudæ Ben Tabbai & Nittai Harbelitæ vixerat ducentis circiter annis ante Chriſti Natiuitatem; ait enim:

יהודה בן טבאי ונתאי הארבלי קבלו מן השני יוסי הנ״ל שנת ג׳ אלפים תק״ס לבריאת היא שנת קנ״ב לבנין בית שני וכמו ס׳ שנה קודם מלחמות יון׃ ראיתי בקונטרים ישן בדור הזה היה אליהו הנזכר במשניות וגמרא בלשון תנא רבי אליהו שרומז אל בית מדרשו ואינו אליהו הנביא בשום פנים ,

Iehudà Ben Tabbai & Nittai Harbelita receperunt traditionem à duobus Ioſè, quorum ſupra mentionem fecimus, anno mundi 3560. (200. annis ante Chriſti Natiuitatem, nam Chriſtus naſcitur anno mundi 3760.) *iſte eſt annus 152. ab ædificatione Aedis ſecundæ, & circiter 60. annis ante bella Græcorum. Vidi in quinternione vetuſto, quòd hac ætate fuerat Elias, cuius mentio fit in Miſcnaijòth, & Ghemarà his verbis, THA'NA DEBE ELIAHV, TRADITIO DOMVS ELIAE, hoc eſt SCHOLAE ELIAE. Non autem eſt Elias Propheta vllo modo.* Certum igitur eſt fuiſſe quendam doctum virum, qui cùm & ipſe expectaſſet redemptionem Iſraël, hanc ſententiam de tempore Aduentus Meſſiæ expreſſit, quamuis nimis audacter de duratione mundi protulerit, quia de die illa, & hora nemo ſcit,

liber (vt ipſe ait) in duas partes, quarum altera dicitur -

סדר אליהו רבא *Sèder Eliàu Rabbà*, *Ordo Eliæ magnus*. Altera

ספר אליהו זוטא *Sèder Eliàu Zuttà*, *Ordo Eliæ minimus*. *Vtraque autem multiplicis eſt doctrinæ. Continet enim pleraſque Scripturæ hiſtorias, & præclariora Patrum, aliorumque virorum, & fæminarum illuſtrium facinora, quibus multa Philoſophica, Ethica, & Phyſica adiunguntur lectu iucundiſſima. Excuſus Venetijs in 4. apud Danielem Zaneti an. 355.* Ita Plantau. Quòd ſi pro Elia Leuita hunc noſtrum intelligat, certo certiùs fallitur. Nunquam enim hic Elia Leuita Germanus in aliud occupatus fuit, quàm in rebus Grammaticalibus, erat quidem purus Grammaticus, in qua tamen arte exercitatiſſimus fuit, & non in alijs facultatibus. Scio quidem Hottingerum Claſſe 11. ſuæ Bibl. Orien. mentionem facere cuiuſdam libri, cui titulus eſt סדר אליהו *Sèder Eliàu*, *Ordo Eliæ*, affirmatque eſſe hiſtoriam vniuerſalem ſui temporis; ſed Auctorem facit non Eliam Leuitam, ſed Eliam Kapſali, de quo vide infra ſuo loco. Scio etiam in Talmude Cod. סנהדרין *Sanhedrìn*, reperiri famoſam ſententiam pronunciatam in Schola Eliæ, cuius titulus non multum diſcrepat ab eo, quem attulimus ex Plantauitio. Titulus Elianæ Scholæ eſt: תנא דבי אליהו *Tàna de Be Eliàu*, *Lectio*, ſeù *Traditio Domus*, ſiuè *Scholæ Eliæ*. Hic Elias Scholæ Præfectus apud Talmudiſtas adhuc exploratum non eſt, an fuerit Elias Propheta, aut ali-

intelligitur ſuum eſſe librum *Maſsòreth*, ita *in libro Tzàch ſephatàim* intelligitur etiam hunc eſſe ſuum, alioquin non ſibi contradiceret Elias, vt dicit Calaſius; itaque credidit ipſe, hunc librum צח שפתים *Tzàch ſephatàim* fuiſſe huius Auctoris Eliæ. Sed ſi diligentiùs attendiſſet ad tertiam Præfationem libri *Maſsòreth hammaſsòreth*, quam ipſe non ſemel citat aduerſus Eliam, vtique vidiſſet citatum hunc librum צח שפתים *Tzàch ſaphatàim* ab Elia, non vt ſuum, ſed alterius. Ait enim Elias:

והנה כן מוכן מדבריו (ר״ל ן׳ עזרא) שאין דעתו שהטעמים נתנו מסיני ׃ וכן מצאתי בספר אחד הנקרא **צח שפתים** וכו׳ ׃

Vehinnè chàn muuàn middeuaràu ſceèn daathò (rotzè lòmàr Aben Ezra) ſcehattaamìm nittenù miSinài; Vechèn matzàthi beſèpher echàd hannikrà TZA'CH SEPHATA'IM; vècullè. Id eſt

Et ecce hinc intelligitur ex eius verbis (Aben Ezra) quòd illius opinio non eſt, accentus traditos eſſe in Sinai; & ita inueni in quodam libro vocato **צח שפתים** *TZA'CH SEPHATA'IM*, *Nitor labiorum*. Quid clariùs? Non igitur Elias Leuita eſt Auctor huius libri vt putat Calaſius.

Plantauitius verò non minùs crediderim aberraſſe, quando in ſua Biblioth. Rabbinica num. 753. exhibet librum quendam, & Eliæ Leuitæ attribuit cum hoc titulo:

תנא לר׳ אליהו הלוי *Tàna leRabbi Eliàu haLeui*. Liber, qui ſæpiùs legi debeat *R. Eliæ Leuitæ*. Diuiditur hic

Ex Latinis, de Punctis agunt-

Ioannes Morinus in מסורת הברית *Maſsòreth habberith*, lib. 11. *Exercitationum Biblicarum*.

Ioſeph de Voiſin in *Obſeruation. ad Pugionem fidei* Raymundi Martini pag. 91.

Marius Calaſius in *Canon. Gener. Linguæ Sanctæ* cap. 4. *De punctis Vocalibus*.

Ioannes Buxtorfius in *Tiberia*, ſeù *Commentario Maſſorethico*. Et contra Cappellum.

Ludouicus Capellus in *Arcano punctationis reuelato*.

Ioannes Leuſden in *Philologo Hebræo* Diſſertat. 13. 14. 15. & 16.

Et hæc de Punctis vocalibus Hebræorum dicta ſufficiant.

Notandum eſt, quòd Marius Calaſius loco citato pag. 10. paulò acerbiùs quàm par eſt, de hac materia tractat, & mirificè vellicat hunc Eliam Leuitam, illique nimis oſcitanter attribuit quendam librum, cui titulus eſt צח שפתים *Tzàch ſephataim*, *Nitor labiorum*. Eius verba ſunt hæc: *Idem etiam aſſerit Elias in libro* צח שפתים *dum dicit, quòd puncta data ſunt in monte Synai*. (vult dicere Sinai) *Quo in loco apertè ſibi contradicit, cùm dixerit in Præfatione libri Maſsòreth hammaſsòreth, quòd Viri Tiberitæ punctatam dederunt Legem: quod certè falſum eſt*. Quibus verbis certè credit Calaſius, eiuſdem Eliæ eſſe vnum, & alterum librum, cùm illius verba (*in libro*, *in Præfatione*) idem importent; nam ſicut, *in Præfatione libri* in-

מנחות *Menachòth* cap. 4. fol. 43. circa finem.

Rau Alphes Tract. מגילה *Meghillà* cap. 4.

R. Salomon Iarchi ibidem. Et in Cod. *Nedarìm* cit.

R. Niſſim ad Cod. *Meghillà* Rau Alphes cit. Et ad Cod. *Banà Bathrà* citatum.

Nechunià Ben Hakanà in libro הבהיר *Habbahìr*.

Simeon Ben Iochài in lib. זהר *Zòhar* editionis Cremonenſis fol. 14. col. 4. n. 30.

R. Moſes Kordouero in פרדס רמונים *Pardès rimmonìm*, *Paradiſo malorum punicorum*, ferè per totum, *Cabaliſticè*.

R. Salomon Ben Addèreth in *Banà Bathrà citato*.

R. Iom Tou Bar Abraham, ibid.

Liber כוזרי *Cuzari*, Tract. 3. pag. 25. & 26.

R. Pèretz in מערכת אלהות *Maarècheth Elahùth* Tract. 4. מערכת השמות *Maarècheth haſcemòth*, *De ordinatione nominum*.

R. Iudas חיית Chaijàtt in eundem librum *Maarècheth &c.*

R. Bechài *in Paraſcià* וירא *Vaierà*, ad cap. 18. 3. Geneſ. pag. 26. col. 3. & 4. edit. Ven. an. ש׳ 306. m. ſup.

R. Azarias de Hadumìm, ſiuè de Rubeis, aut Rufis in מאור עינים *Meòr enàim*. Par. 3. אמרי בינה *Imrè binà*, cap. 59. vbi contra Eliam Leuitam diſputat.

R. Samuël Arkiuolt in ערוגת הבשם *Arugàth habbòſem*, cap. 26. vbi etiam ſententiam Eliæ impugnat.

ſiaſticæ antiquitatis ſtudioſiſſimum, & cui forſan in his ſtudijs ſimile nihil ætas noſtra tulerit, veneramur, & colimus.

Præterea de Punctis vocalibus, & accentibus (nam pro accentibus intelliguntur etiam puncta vocalia, vt ſuprà vidimus, & notauit Buktorfius in *Tiberia* cap. 9. de notatione accentuum) legerunt illi Auctores, quos in hac Diſſertatione receſuimus. Sed vt in ictu oculi vnà ſimul omnes proſpiciantur, libet hic eadem loca enumerare, additis etiam quibuſdam alijs Auctoribus, qui prętermiſſi fuerant ſuperiùs.

De Accentibus, & conſequenter de Punctis vocalibus Hebræorum fit mentio apud Hebræos.

In Talmude Ieroſolymitano, Maſſècheth, ſeù Cod. מגלה *Meghillà* cap. 4. pag. 74. col. 4. paulò poſt med.

In Talmude Babylonico Cod. ברכות *Berachòth*, cap. 9. pag. 61. paulò ante med. Ibid. pag. 64. in fine.

Item עירובין *Iruuin* cap. 5. fol. 54. b. circa finem.

חגיגה *Chaghighà* cap. 1. fol. 6. b. circa finem.

מועד קטן *Moèd katàn* cap. 1. fol. 5. in fine.

נדרים *Nedarim*, cap. 4. fol. 37. lin. 8.

סוטה *Sottà*, cap. 1. fol. 5. b. circa medium.

בבא בתרא *Bauà Bathrà*, cap. 2. fol. 21. circa finem.

מנחות

beatur, temeraria tamen manus in eam non eſt amouenda, aut ſpongia ei applicanda; ſed illibata conſeruanda, & retinenda in antiquitatis veneratione, & honore.

Cæterum, animaduertendum eſt, quòd ſicut inter Heterodoxos vnus eſt Ludouicus Capellus Linguæ Hebraicæ Salmùrij Profeſſor; qui pro nouitate Punctorū acerrimè pugnat, eorumque originem, cum Elia Leuita Germano in Maſſoretas Tiberienſes reijcit; ita inter Viros Catholicos vnus eſt Ioannes Morinus Bleſenſis; qui pro eadem punctorum nouitate in Caſtra Eliæ Leuitæ deſcendit, & in *Exercitationibus Biblicis* lib. 11. Exercit. 14. càp. 3. & alibi paſſim ità differit, vt quandoque ſolidis rationibus pro noſtra ſententia militantibus ab eo non æqua lance libratis, ad verba & Rhetoricos floſculos, ſermoniſque elegantiam inſenſibiliter ſe conuertens, riſum tamen ſe continere non poſſe fateatur, cap. 3. num. 8. Nimis longum eſſet omnia eius commenta referre, & ſingillatim refutare, cùm otium, & locus longiùs de hac quæſtione tempus terere non patiatur. Attentè igitur conſideranda ſunt à benigno Lectore, quę nos in Concluſionibus noſtris determinauimus, quibus rationibus, & auctoritatibus confirmauimus, & contraria argumenta diluimus; & ſic facili negotio ex ſe, ſine maiori verborum circuitu, omnibus argumentis à Morino propoſitis, facillimè occurrere poterit; quem tamen vt virum doctiſſimum, & Eccle-

potuiſſet illam interpretari, niſi audita interpretatione à Legis Doctoribus; nam prima fronte videtur deduci à radice יָשַׁב, quod eſt *ſedere*, *habitare*, vel à שׁוּב, quod eſt *reuerti*, cùm reuera eius radix ſit נָשַׁב *perflauit*. Veroſimillimum igitur eſt, D. Hieronymum à Magiſtris ſuis Rabbinis (habuit enim plurimos Præceptores Hebrços, quorum vnus Tiberienſis erat) ex Codice non punctato primò edoctum eſſe in lectione Sacræ Scripturæ ſecundùm communem traditionem legendi, & interpretandi Scripturas; deinde ex Codice punctato, & quàm maximè correcto à ſe conquiſito, & ſelecto, ſuam deinde tranſlationem adornaſſe, credibile eſt.

Ex his, quæ de punctorum vocalium origine, propagatione, corruptione, & reſtauratione dicta ſunt, colligere fas erit. Puncta primò fuiſſe adinuenta ab Ezra Protoſcriba cum ſuis aſſeclis Synagogæ magnæ centum viginti virorum; & probabile quoque eſt, eadem nomina, & figuras, quas modo obtinent, pariformiter ab ijſdem adinuentas fuiſſe, & Sacris Codicibus appoſitas, ſed tractu temporis ex ignauia, vel inſcitia Librariorum, interpunctione Sacrorum Codicum deprauata, à Tiberienſibus Doctoribus, vltimò in meliorem formam reſtituta, quam hodie habemus, & ea vtimur in lectione Sacrorum Codicum lingua Hebraica; & quamuis pro authentica huiuſmodi interpunctiò non habea-

& etiam multò ante ipſum, nempè tempore Theodotionis nullum punctum, quod vocalem, aut accentum exprimeret, fuerat inſcriptum Sacro Codici, etiam vulgari. Quia ſi in litera שׁ vocis אשה extitiſſet punctum in dextro cornu, neceſſariò legendum eſſet per שׁ *Scin* craſſum, ſeù per שׁבולת *Scibbòleth*, vt vocant, ergo nullo modo etymologiam à radice נשה *Naſſà* deducere potuiſſet, quia iam fixum fuiſſet ſub forma *Scibbòleth*. Ergo ſignum eſt שׁ nullum punctum habuiſſe, & proinde voluntariè attribuere potuiſſe Theodotionem, accentum, prout meliùs, & congruentiùs ipſi viſum fuerat.

Reſp. Negando antecedens. Extabant enim puncta in Codicibus Sacris, ſed adeò mendosè, vt pleriq; ex doctioribus dubitarent de vero ſenſu, & interpretatione propemodum infinitarum vocum; Hinc ortæ ſunt tot diſcrepantes, & quandoque inter ſe pugnantes interpretationes, vt Symmachi editio, Theodotionis, & Aquilæ: vndè mirum non eſt, ſi quandoque etiam D. Hieronymus recedat à lectione, quam hodie punctati Codices exprimunt; quamuis rariſſimè, hoc accidat, vnde vix aſſignari poteſt vnus aut alter locus; ideò quia S. Doctor correctiſſimos, quos potuerat Codices habere punctatos, ſelegit; quod patet in voce וַיַּשֵּׁב *Vaijaſcèu*, *& abigebat* eas Abram; Geneſ. 15. 11. quæ niſi punctata fuiſſet difficillimè, in hunc ſenſum

Sacræ Scripturæ vocales habebant, non poterant autem habere alias vocales quàm puncta, vel lineolas, quia literæ Hebræorum omnes ſunt conſonantes, ergo tempore D. Hieronymi puncta extabant, quæ ſub nomine vocalium de eis ipſe loquitur.

Item, Quæſt. Hebr. in Geneſim explicans etymologiã mulieris, quia de viro ſumpta ſit, ait: *Non videtur in Græco, & in Latino ſonare, cur mulier appelletur, quia ex viro ſumpta ſit: ſed etymologia in Hebræo ſermone ſervatur: Vir quippè vocatur* איש *IS, & mulier* אשה *ISSA. Rectè igitur ab* איש *IS eſt appellata mulier* אשה *ISSA. Vnde & Symmachus pulchrè etymologiam etiam in Græco voluit cuſtodire dicens:* αὕτη κληθήσεται ἀνδρίς, ὅτι ἐκ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ἐλήφθη αὕτη; *quod nos Latinè poſſumus dicere: Hæc vocabitur virago, quia ex viro ſumpta eſt. Porrò Theodotion aliam etymologiam ſuſpicatus eſt, dicens: Hæc vocabitur Aſſumptio, quia ex viro ſumpta eſt. Poteſt quippè* אשה *Iſſa ſecundùm varietatẽ accentus, & aſſumptio intelligi*. Accentus autem in nomine אשה *Iſcià*, vt *Aſſumptio* ſignificetur alia via variari non poteſt, quàm mutando שׁ *Scin*, in שׂ *Sin*, vt radix ſit נשה *Naſſà*, quæ *Sumpſit*, & *Aſſumpſit*, præter alia ſignificat. Sed iſte accentus indicatur per punctum, vel in ſiniſtro, vel in dextro cornu literæ ש, *Scin* poſito, ergo puncta, & accentus tempore D. Hieronymi extabant. At

Regeres: Imò ex loco adducto conuincitur tempore D. Hieronymi,

 tem-

ſiuè igitur de his corniculis, ſeù apicibus, vel de alijs literas diſtinguentibus intelligatur textus Euangelicus, ſemper de partibus literas Voluminis Legis Sacri integrantibus intelligetur, & non de punctis vocalibus, quæ neque ad eſſentiam, neque ad integritatem conſonantium ſpectare cernuntur.

Obijcies Secundò contra IV. Concluſionem. D. Hieronymus nullam prorsùs punctorum vocalium, aut accentuum mentionem facit; ergo ſuo tempore non extabant puncta vocalia in Libris Canonicis: At D. Hieronym⁹ vixit pluſquàm annis centum ante Tiberienſes, ergo ante hos, nullo modo extabant puncta vocalia.

Reſpondeo primò, Argumentum negatiuum nihil probare; potuerunt enim eſſe puncta vocalia, & accentus, quamuis de eis nulla mentio facta fuerit à D. Hieronymo.

Secundò reſpondeo, falſum eſſe de punctis, & accentibus nullam fieri mentionem à D. Hieronymo, nam in pluribus locis loquitur de vocalibus, & accentibus dictionum Hebraicarum. In Habacuc. cap. 3. expendens illud ver. 3. לפניו ילך דבר *Lephanàu ièlech DAVER: Ante faciem eius ibit mors*, ait: *Pro eo quod nos tranſtulimus mortem, in Hebræo tres literæ poſitæ ſunt,* דבר, *abſque vlla vocali: quæ ſi legantur* דָבָר *VERBVM ſignificat: ſi* דֶבֶר *PESTEM*. Si igitur iſtæ tres literæ דבר tempore D. Hieronymi abſque vlla vocali poſitæ erant; ergo aliæ literæ

veim beVau iaſciùu Zàin, veim be-Càph Iaſciùu Bèth, veim beNun, ia-ſciùu Ghimel, veim beReſc, iaſciùu Dàleth. Id eſt

Ampliùs, in literis ipſis, ſi poſueris punctum in litera ה *HE* (ſi videlicet puncto coniunxeris lineolam infernè apertam lineæ ſuperiori) *efficies* ח *CHETH; ſi literæ* ו *VAV* (retrorſum) *addideris, formabis* ז *ZAIN, ſi literæ* כ *CAPH, habebis* ב *BETH; ſi literæ* נ *NVN habebis* ג *GHIMEL; & ſi literæ* ר *RESC efformabis* ד *DALETH.* Puncta iſta ſeù apices, cùm ſint de eſſentia literarum in Textu Sacro reperiebantur, & de quibus intellexit Chriſtus in Euangelio citato loco. Quando etiam D. Hieronymus in Prologo Galeato ait *Samaritanos etiam Pentateuchum Moyſi totidem literis ſcriptitare, figuris tantùm, & apicibus diſcrepantes*, de huiuſmodi apicibus diuerſimodè poſitis in literis Samaritanis, ac in Hebræis intelligendus eſt. Tales itaque apices in Sacro Legis Volumine, cùm ſint partes eſſentiales literarum Hebraicarum, vt diximus, proculdubio non ſolùm tempore Chriſti, ſed perpetuò exſtiterunt. Pro apicibus, nonnulli intelligunt quædam cornicula, quibus aliquot literæ Sacri Voluminis ſcripti coronantur. Hæ literæ ſunt שעטנזגץ cornicula verò ita ſupra has literas hoc modo diſponuntur, vt ſemper triplicati ſurſum efferantur, vt in his literis

ג ז ט נ ן ע צ ץ ש

ſiuè ces, quæ inter puncta minima ſunt in eodem Legis Volumine Sacro, tempore Domini reperiebantur; ſed apices ſunt puncta vocalia, ergo puncta vocalia tempore Chriſti in Sacro Legis Volumine reperiebantur.

Reſpondeo, Planè concedendo, quòd tempore Chriſti י *Iod*, & apices in Sacro Legis Volumine reperirentur; ſed omninò negamus apices eſſe puncta vocalia. Apices enim ſunt ſummę literarum partes acuminatæ inſtar ſpinarum per quas vna ab altera ſecernitur, & diſterminatur, vti litera ד *Dàleth* per acumen in parte dextera ſurſum erectum à litera ר *Reſc*, quæ in ſemicirculum efformatur, diſtinguitur. Acumen igitur literæ ד *Daleth* eſt illius apex, Hebraicè עוקץ *Okètz*, à עקץ *Akàtz*, quæ pungere ſignificat, acumina enim ſpinarum, quarum ſimilitudinem præſeferunt apices, pungunt. Ita & litera ב *Beth* per ſuum עוקץ *Okètz*, *apicem* infernè protuberantem à litera כ *Caph* in ſemiorbem ducta ſecernitur, & ſic de alijs. Hæc autem acumina nihil aliud ſunt quàm puncta, ſed non puncta vocalia; Puncta quidem, ſed per quæ vna litera ab altera diſtinguitur; vndè perpulchrè Rab. Bechaì Paraſcià וירא *Vaierà* pag. 26. col. 4. in principio ait:

ועוד באותיות עצמן אם תתן הנקודה באות הׄ יׄשוב חיׄתׄ, ואם בוׄיו ישוב זיׄןׄ, ואם בכׄפׄ ישוב ביׄתׄ, ואם בנׄוׄן ישוב גׄיׄמל, ואם בריׄש ישוב דלתׄ,

Veod beothiòth etzmàn, im tittèn hannekudà beòth HE Iaſciùu Cheth,

tenta; non permittit autem vt publicè, & communi vſu Eccleſiæ legantur, aut canantur vulgari lingua, ne contra antiquiſſimum Eccleſiæ vſum fiat; contra docent Nouatores, qui omnia ſuſque deque confundunt profana Sacris miſcendo. De hac re videſis Hoſium Cardinalem Varmienſem in Dialogo de Sacro vernaculè legendo, Iacobum Ledeſmam, & Bellarminum lib. 2. *De Verbo Dei*, cap. 15.

Obijcies Primò contra IV. Concluſionem. Tempore Chriſti Domini Sacrum Volumen Legis in Arca ſancta aſſeruatum punctis vocalibus ornatum erat, ergo falſum eſt quod dicitur, Ezram non punctaſſe Volumen Legis in Arca ſeruandum. Probatur antecedens. Nam Chriſtus Dominus conteſtans Diſcipulis ſuis, ſe in hunc mundum veniſſe, non vt Legem ſolueret, ſed adimpleret, ſubiungit, ſecundùm Hebræam Ionę verſionem Matth. 5. 18.

אמן אני אומר לכם עד־שיעברו שמים וארץ יוד אחת או עוקץ אחד לא יעבר מהתורה עד־שיעשו כלם:

Amèn ani omèr làchèm ad-ſceiaaurù ſciamàim vaàretz: Iod achàth ò okètz echàd lo iaauòr mehattorà ad ſceiaaſſù cullàm. Id eſt

Amen quippe dico vobis, donec tranſeat cœlum & terra, Iota vnum, aut vnus apex non præteribit à Lege, donec omnia fiant. Ergo ſicut י *Iod*, quod inter Hebraica elementa minimum eſt, in Volumine Legis Sacro in Arca ſeruato ſcriptum reperiebatur, ita & api-

X ces,

Secundò, in mente Regum, quoniam præceptum eſt eis Deuter. 17. 19. *Et erit cum eo* (ſecum) *& leget in eo, omnibus diebus vitæ ſuæ*.

Tertiò, in mente Iudicum, quia eis indigebant pro cauſis, & litibus.

Quartò, in mente Senatorum magni Concilij, quia his opus habebant, ſicut ſcriptum eſt, Deuter. 7. 12. *Et cuſtodietis & facietis ea, quoniam ipſe eſt ſapientia, & intelligentia veſtra*.

Quintò, in mente piorum, vt per ea mercedem reciperent.

Sextò, in mente Hypocritarum, ex his enim fit ſepimentum (Legi). Patet igitur euidenter, Scripturæ Sacræ myſteria, plebi propalata non fuerunt in Veteri Lege, neque authenticus Sacer Scripturæ Codex vulgari lingua in manus vulgi traditus eſt antiquitùs. Hinc vſus in Eccleſia Catholica ſemper fuit, vt nulla alia lingua authentica eſſent Sacra Volumina, niſi linguis illis, quæ à Summis Pontificibus, Concilijs, vniuerſa Catholica Eccleſia, imò ab ipſo Deo approbatę fuerunt: eæ ſunt Hebręa, Græca, & Latina, quas Dominus titulo Crucis ſuæ honorauit, Ioan. 19. & quæ omnium conſenſu antiquitate, amplitudine, & grauitate omnibus alijs præſtant; ac demùm quibus ipſi libri ab Auctoribus ſuis initiò ſcripti fuerunt; vulgares autem editiones, & tranſlationes, quamuis non prohibeat abſolutè Eccleſia, non tamen illarum lectio paſſim, & omnibus permittitur, ſed tantùm ijs, qui vtiliter, & cum fructu eis vti poſſint, facultate tamen priùs à Superiorib⁹ ob-

dex cum vocalibus ſcriptus fuit? Nonne meliùs, & vtiliùs plebi conſultum, ſi Sacri Codices cum vocalibus eſſent euulgati inter plebem? nam hoc pacto facilior reddita fuiſſet lectio ſacra.

Reſpondeo, Non erat conueniens vt Sacra Dei Lex communis, & vulgaris efficeretur, ne Sacra Legis myſteria ab imperito vulgo contaminarentur ſiniſtra, & falſa interpretatione; quia vnicuique ſibi licere crediſſet Legem interpretandi, & quo magis vulgus imperitus eſt, & ignarus, eò ampliùs procliuis imbui falſa doctrina, tùm circa fidem, tùm in præceptis vitæ, ac morum. Vnde benè prouiſum fuit Legem, quæ lingua Hebraica communi toti populo Iudaico à Moſe ſcripta fuerat, velamine aliquo operire, vtpotè ſanctiori cultu à populo veneraretur, at nullo alio conuenientiùs fuit, quàm vocales à Lege auferre, vt pro Legis intelligentia ad Sacerdotes recurrerent, quorum labia cuſtodiunt ſcientiam, ex Malachia 12. 7.

כי־שפתי כהן ישמרו־דעת ותורת יבקשו מפיהם כי מלאך יהוה צבאו הוא׃

Chi ſiphtè Cohèn iſcmerù-dàath, vethorà ieuakeſciù mippìu, chi Malàch Adonài-tzeuaòth hù, Id eſt

Quoniam labia Sacerdotis cuſtodient ſcientiam, & Legem requirent ex ore eius. Iſta omnia non incongruè explicantur ab Auctore Libri כוזרי *Cuzarì*, מאמר *Maamàr*, *Tractatu* 3. pagina 26. Interrogauerat enim *Cheuer Magiſter*, *Cuzarem*, Qualem librum Legis fuiſſe putaret, eum ſcilicet, quem Moſes Iſraëlitico populo tradiderat? Reſpondet, Procul dubio שהיה ספר פשוט מאין נקוד וטעמים *Scehaiàh ſèpher peſciùtt, meèn nekùd vetaamìm*. *Fuiſſe librum planum, ſimplicem, abſque punctis, & accentibus*. Et addit החבר *Hachauèr* Magiſter:

מבלי ספק שהיה שמור בלבבות בפתחא והקמץ והשבר והנטייה והשבה והטעמים בלב הכהנים מפני צרכם לעבודה ולהורות את בני ישראל ובלב המלכים מפני שנצטוו והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו׃ ובלב השופטים מפני צרכם אליהם בדינים׃ ובלב הסנהדרים מפני צרכם אליהם במה שכתוב ושמרתם ועשיתם כי היא הכמתכם ובינתכם׃ ובלב החסידים כדי לקבל שכר׃ ובלב אנשי החונף להתגדר בהם וכו׳׃

Mibelì ſephek ſcehaiàh ſcemòr biluauòth biphtachà, vehakamètz, vehaſcèuer, vehannettiàh, vehaſceuà, vehattaamìm; Belèu hacCohanim, mippenè tzorchàm laauodà, vlhoròth eth benè Iſraèl: Vbelèu hamMelachìm, mippenè ſcenitzttauù, vehaiethà immò vekarauò col iemè chaijàu: Vulèu haſciophettìm, mippenè tzorchàm alehèm badinìm. Vulèu haſſanhedrìm mippenè tzorchàm alehèm bamè ſcecatùu; vſcmarthèm vahaſſithèm chi hi chochmathchèm vbintachèm. Vuleu hachaſſidìm chedè lekibbèl ſcchàr. Vulèu anſcè hachenèph leithgadèr bahèm, veculle. Id eſt

Non eſt dubium, quin mente cuſtodita fuerint puncta Patach, ſcilicet; Kamètz, Tzère, Kibbùtz, Sceua, & accentus, mente inquam, Sacerdotum, quia illis opus erant pro functionibus; & pro inſtruenda plebe Iſraëlitica. Se-

per ſe facilem obſcuram reddere, & exoſam. Et hæc eſt ratio, cur puncta, & accentus, potiùs lingua Chaldaica, vel etiam Syriaca, quàm Hebraica fuerint appellata.

Præter hæc argumenta ab Elia propoſita in fauorem ſuæ ſententiæ: Nonnulla alia à nobis proponentur contra ea, quæ à nobis de punctis, & accentibus ſtabilita ſunt.

Obijcies primò contra Primam Concluſionem. Non poſſunt aſſignari, quæ vocalia fuerint ea, quæ Deus linguę Hebraicæ ab exordio rerum indiderat, ergo lingua Hebraica à primo ſuę natiuitatis initio vocales non habuit.

Reſpondeo Negando antecedens: Nam cùm vocales omnes ad ſonum ferè vocalium Latinorum reducantur, quia vt conſonans moueri poſſit, neceſſe eſt, vt illi applicetur vna ex his vocalibus *a, e, i, o, u*. Ita, ſi iſtæ, conſonantibus Hebraicis applicentur, reddetur lectio Hebraica facilis, & plana. Similes itaque iſtis, ſaltem quoad ſonum, fuerunt illæ vocales ab Adamo adinuentæ, quibus nominibus proprijs cuncta nominauerat,& deinde à Moſe in traditione Legis ſcriptæ adhibitæ, dum oretenùs eam legere docuit, Aaronem fratrem Sacerdotem, Ioſuè Miniſtrum ſuum, & reliquos ſeptuaginta duos Viros magni Synedrij, & alios Viros pios, qui omnes poſtea inferiorem plebem docuerunt, à quibus ad poſteros hęc legendi regula propagata eſt. Sed

Dices, Cur tempore Moſis, & durante primo Templo, nullus Sacer Codex

lem, תביר *Theuìr*; אולא *Azlà*, קדמא *Kadmà*, & ſimilia. Vndè concludit puncta, & accentus non eſſe data à Moſe in Monte Sina, cùm ibi tantùm lingua pura puta Hebraica locutus fuerit: neque à Viris Synagogæ magnæ, quia eis non indiguerunt, cùm optimè legere ſcirent abſque punctis, & ſententias diſtinguere ſine accentibus.

Reſpondeo. Vltrò fatemur, hæc hodierna puncta, & nomina punctorum à Moſe non eſſe tradita in Monte Sinai, neque vlli Codici Sacro adſcripta fuiſſe, vt ſupra in II. Concluſione diximus. Ad ſecundam partem argumenti reſpondetur etiam, Viros Synagogę magnæ non indiguiſſe punctis, & accentibus cùm doctiſſimi eſſent, ſed plebs, & vulgus eis indigebat, in quorum gratiam, Ezra & Conſocij ſui Viri magni Concilij, inter quos aliquot Prophetę connumerantur, vt Aggæus, Zacharias, Malachias, & alij doctiſſimi Viri, qui, vt ignari vulgi vtilitati conſulerent, & vt Codices Sacros priuatim ſine errore legerentur, artem interpungendi Libros Sacros adinuenerunt, intermixtis quibuſdam punctis, & lineolis, quæ inter conſonantes, vocalium officio fungerentur, & quę pro vocalibus impoſterum habita ſunt. Et quia reduces Iudæi recenter ex Babylonia, linguam Babylonicam, ſeù Chaldæam, vel etiam Syriacam naturaliter callebant, eis magis prouiſum fuit, prædicta puncta, & accentus nominibus vulgò notis, appellare, quàm ignotis vocabulis, rem

vnicæ literæ additionem (ſibi licitum eſſe exiſtimant vnicam tantùm literam vel addere, vel demere, ex dictione Biblica poſſe, ad eliciendum aliquod myſterium, vel peregrinam expoſitionem) habetur Codice ברכות *Berachòth*, cap. 9. in fine, ad illud Iſaiæ 54. 13.

וכל־בניך למודי יהוה ורב שלום בניך ׃

Vecòl banàich limmudè Adonài, Veràu ſcelòm banàich. Id eſt

Et omnes filij tui docti à Domino, & multa pax (erit) *filijs tuis*. R. Eleazar ex hoc loco, & hac induſtria, intendit probare Viros doctos pacem in hoc ſeculo augere, & quodammodo ædificare. Illius verba ſunt:

אמר ר׳ אלעזר אמר רבי חנינא תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם שנאמר וכל בניך למודי יהוה ורב שלום בניך אל תקרי בניך אלא בוניך׃

Àmar Rabbi Elazàr, àmar Rabbi Chaninà: Talmidè chachamim merabbim ſcialòm beolàm, ſceneemàr; vecòl banàich limmudè Adonài, veràu ſcialòm banàich, al tikrè banàich; ella bonàich. Id eſt

Dixit Rabbi Eleazar, dixit Rabbi Chaninà: Diſcipuli docti (ita vocantur Præceptores puerorum) *multiplicant pacem in mundo*; S. D. Iſaiæ 54. 13. *Et omnes filij tui docti à Domino, & multa pax* (erit) *filijs tuis*, *Ne legas* בניך *Banàich*, *filijs tuis*, *ſed* בוניך *Bonaich*, *ædificatoribus tuis*.

Tertiò arguit Elias. Punctorum, & accentuum nomina ſunt ferè omnia Chaldaica, & Syriaca, vt (ֵ) צרי *Tzère*, (ֶ) סגול *Segòl*, (ֹ) חולם *Chòlem*,

dèrech, *& ibi eſt via*. Ergo lectio tempore Talmudiſtarum erat anceps & dubia, talis autem non fuiſſet ſi puncta extitiſſent, per quæ lectio redditur fixa, & certa.

Reſp. Immò ex hoc loco probatur exiſtentia punctorũ ex Talmude, quia R. Ieoſciuah non dubitat de veritate lectionis ושם *Veſam* ſecundùm quòd Codex vulgaris punctatus fuerat, ſed præter ſenſum hunc literalem, aliam allegoricam explicationem, loco ex Scriptura allegato, eruere ex proprio cerebro voluerit. Eodem modo, alium locum Deuteronomij 10. 12,

ועתה ישראל מָה יהוה אלהיך שאל מעמך כי אם־ליראה את יהוה אלהיך וגו׳׃

Veattà Iſraël Mà Adonài Elohècha ſcioèl meimmàch, chi im---leiràh eth Adonài Elohècha, vegomèr. Id eſt

Et nunc Iſraël מָה *MA' quid Dominus Deus tuus petit à te, niſi vt timeas Dominum Deum tuum*, &c. præter literam explicant allegoricè, vt ex eo probent, debere Hebræos centum benedictiones quotidie recitare, vndè dicunt ne legas מָה *MA' Quid*, ſed מֵאָה *MEA'H*, *CENTVM*, vt ſenſus ſit, ex conceptu Rabbinico, Deum poſtulare ab Iſraële centum benedictiones quotidianas. Adducit etiam hunc locum pro ſe Elias, ſed reuera pugnat contra ipſum; reperitur in Cod. מנחות *Menachòth*, *De oblationibus*, cap. 4. pagina 43. col. 2. circa fin.

Similis allegorica expoſitio per

bitantibus aliquibus, de explicatione Doctorum, interrogauerunt: Vndè ex textu colligi poſſet, quòd fuerint duo genera animalium? Reſpondet Mar Zuttrà: Ex pauſa accentus id diſcitur; nam ſi de vno tantum genere ſacrificij eſſet intelligendum, non fuiſſet notata pauſa אתנח *Athnàch*, in medio verſus ad vocem עֹלֹת *Olòth*, *Sacrificia*, qua diſtinguitur primum membrum verſus à ſecundo, vt primum ad vnam ſpeciem ſacrificij referendum eſſet, puta ad holocauſti, & ſecundum membrum, ad ſpeciem pacificorum; cùm enim duo eſſent ſpecies ſacrificiorum, duo quoque genera animalium eſſe debebant, Ouium ſcilicet, & Vitulorum. Igitur hæc pauſa ^ *Athnàch*, quæ etiam hodie apparet in eadem voce עלת *Olòth*, etiam tempore Talmudiſtarum, Auctorum ſcilicet Talmudis, exiſtebat, ergo accentus, & puncta erant tempore Talmudis, cùm de ipſis multis in locis fiat mentio.

Secundò arguit Elias ex Cod. סוטה *Sottà, De muliere declinante*, cap. 1. pag. 5. col. 2. circa medium, vbi R. Ieoſciuàh Ben Leui citans illud Pſal. 50. ver. 23. ait:

ושם דרך אראנו בישע אלחים אל תיקרי ושם אלא ושם דרך׃

Veſam dèrech arènnu beièſciaab Elohìm; al tikrè Veſam, ellà Veſciàm dèrech. Id eſt

Et ponenti Viam, oſtendam ei ſalutem Dei; Ne legas וְשָׂם *Veſàm, Et ponenti, ſed* וְשָׁם דֶּרֶךְ *Veſciàm dè-*

& accentuum, nempè, nullam apud Talmudé fieri mentioné de punctis, & accentibus; nam præter loca, quæ ex vtroque Talmude allata ſunt, addi etiam poteſt locus ex Cod. חגיגה *Chaghigà, De feſto*, cap. 1. pag. 6. col. 2. circa finem:

וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עולות ויזבחו זבחים שלמים ליהוה פרים׃

Vaiſclàch eth naarè benè Iſraël vaiahalù olòth, vaizbechù zeuachìm ſcelamìm laAdonài Parìm. Id eſt

Miſitque iuuenes de filijs Iſraël, & obtulerunt holocauſta, immolaueruntque victimas pacificas Domino, Vitulos. Ghemarà explicat:

או דלמא אידי ואידי פרים הוו למאי נפקא מינה מר זוטרא אמר לפיסוק טעמים׃

O dilmà idè veidè Parìm hauù lemà naphkà minnàah, Mar Zuttrà àmar lepiſsùk taamìm. Id eſt

Aut forte illud, & illud fuerunt Vituli, Vnde mihi illud inde prouenit? Mar Zuttrà reſpondit, ex pauſa accentuum. Agitur hic de oblatione Agnorum, & cùm ex verſiculo allato duplex ſacrificij ſpecies exprimatur, holocauſti ſcilicet, & ſacrificiorum pacificorum, & vna tantùm ſpecies animalium nominetur, nempè Vitulorum, poſſet dubitari, pro vtraque ſacrificij ſpecie aſſumendos fuiſſe Vitulos: at Doctores Ghemaræ ibidem explicant duo diuerſa genera animalium, ſecundùm diuerſam ſpeciem ſacrificiorum fuiſſe ſacrificata, puta Oues pro holocauſto, & Vitulos pro ſacrificijs pacificis. Sed du-

cogeretur fateri Dominum regnauiſſe à ligno Crucis. Hodie tamen in editione vulgata, non reperitur particula (*à ligno*) ſic nec in verſione D. Hieronymi, nec in ipſo textu Hebræo; ibi enim legitur, אמרו בגוים יהוה מלך *Imrù bagoìm, Adonài malàch*, *Dicite in gentibus, Dominus regnauit*. Septuaginta autem duo Seniores, Paraphraſtis perſonam agentes, ad ſenſum potiſſimùm reſpexerunt, legeruntque: *Dominus regnauit à ligno*, quam lectionem conſtanter, & deuotè retinet SS. Baſilica Vaticana, ſecundùm quam Eccleſia cantat:

Impleta ſunt quæ concinit
David fideli carmine,
Dicens, in nationibus
Regnauit à ligno DEVS.

Quando verò Iudocus Clichtoueus affirmat, ſecundùm Romanam Pſalmodiam nunc legi: *Commoueatur à facie eius Vniuerſa terra: dicite in nationibus, quia Dominus regnauit à ligno*. De Pſalmodia Romana, quæ in eadem Baſilica Vaticana etiam hodie religiosè ſeruatur, intelligendum eſt. Hanc eandem lectionem vidi in Cod. peruetuſto Bibl. Vaticanæ in folio Pergam. ſignato num 84. vbi legitur: *Dicite in nationibus, Dominus regnauit à ligno*. Retinendæ igitur variæ iſtæ lectiones, & quas religioſa antiquitas ſacrauit, pari religioſa deuotione conſeruandæ.

Ex his, quæ dicta ſunt, clarè patet, non eſſe verum id quod Elias Leuita primò affert pro ſententia ſua confirmanda de nouitate punctorum, & eat. Vtrumque enim in hac voce כארי *Caari, Sicut Leo*, lepidè includitur, ablato enim א *Alèph* formatiuo vocis ארי *Leonis*, & mutato י *Iod* in ו *Vau* vti permittit cognatio literarum וו, conſurgit כרו *Carù, foderunt*, vt legit vulgata. Rurſus, intercluſo א vt priùs, legetur כארו, ſed eadem permiſſione, iterum mutata litera ו *Vau* in י *Iod* denuò habebimus כארי *Caari Sicut Leo*, vnde in hac voce duplex myſterium includitur, & *foderunt*, & *ſicut Lèo*, vt indicetur quòd Iudæi tanquam Leones foderunt manus, & pedes Chriſti Domini, ſeù in cauſa fuerunt, vt milites Præſidis, tanquam ferociſſimi Leones Ieſum in Crucem agerent. Cùm enim hic locus crucifixionem Chriſti explicans, malitia Iudaica, deprauatus non fuerit; ita vix mihi perſuaſum eſt, alium locum ex Pſalmo 96. 10. *Dominus regnauit à ligno*, vt legit S. Auguſtinus enarratione in Pſ. 93 & ante ipſum Septuaginta Interpretes, vt teſtatur S. Iuſtinus in Dialogo cum Triphone, ex malitia Iudæorum (*à ligno*) fuiſſe abraſum, vt aſſerit idem Iuſtinus ibidem: nam ſi alia loca, quę propemodum infinita myſteria noſtræ Fidei pandunt, illibata relicta ſunt; non eſt quòd dubitare debeamus, ſi in Pſal. 95. vox (*à ligno*) extitiſſet, quin intactam reliquiſſent Iudæi; cùm ex ea, non ita manifeſtè myſteriũ victoriæ Crucis oſtendatur, quàm in ſuperiori (*foderunt*) Chriſti paſſio oſtenditur: poſſet enim infidelis, aliam interpretationem formare, vt eluderet verum ſenſum Pſalmi, ne

- Patàch, Num. 24. 9. *Incuruauit ſe, accubuit SICVT LEO.* Secundò *cum* ‹ *Kamètz*, Iſaiæ 38. 13. *Poſui vſque mane SICVT LEO.* *Tertiò cum* - *Patàch*, Ezech. 22. 23. *Coniuratio Prophetarum in medio eius SICVT LEO.* *Quartò denique cum* ‹ *Kamètz*, Pſal. 22. 17. *SICVT LEO manus meas, & pedes meos.* Deindè ſubiungit ex ſuo:

בקצת ספרי מדוייקים מצאתי כתוב כארו וקרי כארי אמנם בקשתי באינון מלין דכתיב ו׳ בסוף תיבות וקרי י׳ ולא מצאתיו נמנה בחשבונם וגם בחלוף המקרא דיש בין מדינחאי ומערבאי ולא נמנה שם : עד כן :

Beketzàth Siphrè meduiakìm matzàthi catùu CAARV, vkrì CAARI, omnàm bikàſcthi beinùn milìn dictiù VAV beſoph theuòth vkrì IOD, velò matzàthiu nimnà becheſcbonàm, vegàm bachalùph Hammikrà deieſc ben madinchà vmaaruà, velò nimnà ſciā, ad can. Id eſt.

In aliquibus Codicibus benè correctis ſcriptum inueni כארו *CAARV, FODERVNT, quamuis legatur* כארי *CAARI, SICVT LEO. Quæſiui tamen in ijs dictionibus, quarum in fine ſcribuntur per* ו *VAV, & leguntur per* י *IOD, & hanc inter illas non inueni annotatam, ſicut nec inueni inter varias lectiones notatas ab Orientalibus; & Occidentalibus.* Vide etiam Maſſoram magnam ad calcem cap. 24. 9. libri Numerorum ad כרע שכב *Caràa ſciachàu*, vbi etiam notatur -

כארי ב׳ וסי׳ כרע שכב כארי : כארי ידי ורגלי באר̇ו כתיב :

CAARI ſcenàim, veſimanàm Caràa ſciachàu CAARI: CAARI iadài veraglài, כארו *CAARV chethìu.* כארי *CAARI, SICVT LEO duobus in locis notatum eſt. Hic, Incuruauit ſe, accubuit SICVT LEO; &* Pſal. 22. 17. *SICVT LEO manus meas, & pedes meos.* כארו *CAARV ſcriptum eſt*, id eſt *FODERVNT.*

Neque obſtat dicere, quòd כארו *Caarù* non ſignificet *Foderunt*, imò nihil prorsùs ſignificet; כאר *Caàr* enim, radix Hebraica non eſt, neque in hoc idiomate reperitur, ac proinde nullius eſt ſignificati; nam verbum, quod *fodere* ſignificat, eſt כרה *Charà*, ex quo כרו *Carù foderunt*, & non כארו *Caàru* deducitur.

Reſp. Cùm enim illi Codices correcti, & à Maſſorethis benè explorati, non continerent vocem כארי *Caarì, Sicut Leo*, fatendum eſt, aliam vocem ſignificatiuam in illis ſcriptam fuiſſe; & cùm ipſi affirment in ijſdem Codicibus legiſſe כארו *Caarù* cum א *Aleph*, dicendum eſt, elementum iſtud א *Aleph* redundare, ſed non carere myſterio, eo modo, quo ſæpè in Sacris Codicibus literas redundantes obſeruamus, vt Gen. 2. 7. וייצר *Viitzer*, *& formauit*, vbi alter י *Iod* redundat, ex quo Doctores varia myſteria, ex ea redundantia, colligere exiſtimant, Videſis Ialkut *Paraſcià Bereſcìth* num. 20. Bereſcìth Rabbà *Paraſcià* 14. Sic in hoc loco, otioſum non cenſetur eſſe huiuſmodi א *Aleph*, ſed, *foſſuram*, & modum, quo manus, pedeſque Meſſiæ confoſſi ſunt, egregiè explicat.

à Maſſorethis annotatæ fuerint, neque in illis aliqua diuerſitas in ſenſu appareat, vt indè oriatur aliquod dogma falſum, aut perniciofum in fide; imò ſenſus, vel ad idem recurrit, vel nouum aliquod myſterium ex illa lectione elici poteſt; cuius rei ſit exemplum in Pſal. 22. ver. 17. Nos legimus, *Foderunt manus meas, & pedes meos*. pro (*foderunt*) in Hebræo eſt כארי *Caari*, *ſicut Leo*, hunc locum deprauatum fuiſſe in odium Chriſti Domini crediderunt nonnulli, quod mihi perſuaſum eſſe non poteſt; quia ſi maligno animo hæc mutatio facta fuiſſet, occultaſſent vtique illam Iudęi, ſed cùm ipſimet fateantur in aliquibus Codicibus probè emendatis inueniri כארו *Caarù*, *foderunt*, non eſt ſiniſtrè ſuſpicandum de fide Librariorum, ſed potiùs de illorum incuria in exſcribendis Libris Sacris. Rabbi enim Iacob ben Chaijm, qui Maſſoram in fine quarti Tomi magnorum Bibliorum ordinauit, ſuper vocem אר hanc Maſſoram affert:

כארי ד׳ ב׳ קמצין וב׳ פתחין וסי׳ כרע שכב כארי׃ שויתי עד בקר׃ קשר נביאיה כתוכה׃ כארי ידי ורגלי׃

CAARI', *'Arbaà*. *Scenàim KAMETZIN*. *Vſcnàim PETACHIN*; *Veſimànam*. *Caràa ſciacbàu CAARI'*: *Sciuìthi ad bòker CAARI'*: *Kèſcer Neuièah betochà CAARI' iadài, veraglài*. Id eſt

Hac dictio כארי *CAARI*, *QVASI LEO*, *quatuor* (in locis Sacræ Scripturæ reperitur) *bis cum* ◌ָ *Kamètz*, *totidemque cum* ◌ַ *Patàch*. *Primò cum Pa-*

miſerias, quas paſſi ſunt Iudæi, maximè Synagoga ſepulta, incuria etiam Librariorum, & eorum, qui ſcire aliquid putabant, puncta immutata, & variata extiterint, ita vt à viris doctiſſimis Tiberienſibus in ea manū apponere, neceſſum fore exiſtimarint, deformatam faciem exornare, nitoremq; quamuis non priſtinum reſtituere Sacris Codicibus attentarint; non ideò licitum eſſet hodie temerario auſu, aliquid in punctis innouare, aut tantillum attingere, ſed religiosè conſeruare, quæ ab antiqua & veneranda ſenectute accepimus fide humana. Tolli autem omninò à Sacris Codicibus puncta nullum piaculum committi, etiam ipſi Iudęi fatentur; cùm paſſim Sacra Scriptura, & ſcriptis exarata, & typis excuſa ſępiſſimè ſine punctis cernatur, reſeruata ſemper in eadem auctoritate Diuina, & honore; ita vt, non minùs ſit Sacra Scriptura ſine punctis, quàm cum punctis.

Subiunges. Si ob deturpationem punctorum, quæ tractu temporis in Sacris Codicibus irrepſit, Diuina auctoritas à punctis ſublata eſt. Ergo idem dicendum de conſonantibus, quia & ipſæ eadem naui, & eundem pelagum transfretarunt.

Reſp. Negando ſuppoſitum: Nam eandem fortunam & infortunium paſſæ non ſunt conſonantes Sacræ: ſi enim vna aut altera à Librarijs mutata, aut alterata in quibuſdam vocibus appareat; hoc non officit, cur Sacer Textus illibatus non ſit; cùm potiſſimùm hę variæ lectiones omnes

ſignatis vocalibus punctis, vel lineis legere neſciunt; at reſpectu Doctorum, & Magiſtrorum, qui naturas conſonantium, vocum, & ſenſus cohærentiam benè intelligunt, ipſæ conſonantes, & voces, ſibi ipſis ſunt anima, & corpus, reſpectu diuerſorum; quando enim ſine vlla motione intelliguntur, ſunt tamquam corpus inanimatum, quando verò cum motione, quæ oritur ex naturali connexione conſonantium inter ſe, docti Magiſtri ore prolata intelliguntur, reuera ſunt tamquam corpus animatum: vndè hoc modo Sacra Scripturas ſine punctis intelligitur eſſe perfecta, & non mutila, alioquin Sacra Volumina Legis in Synagogis aſſeruata tanto honore & reuerentia à Iudæis eſſent Volumina imperfecta, truncata, mutila, cadauera putrida, vno verbo, nullius valoris: quod idem dicendum eſſet de Archetypo Legis Volumine à Moſe ſine punctis exarato, quod nil aliud eſſet, quàm Pentateuchum Moſis de medio tollere, ac proinde totam Sacram Scripturam negare.

Inſtabis iterum, Si puncta vocalia, & accentus Sacræ Scripturę intermixta, nullam auctoritatem Diuinam habent, ergo pro lubitu cuiuſque mutari poterunt, vel etiam omninò tolli.

Reſp. Cùm huiuſmodi puncta ab Ezra, & viris Synagogæ magnæ habuerint initium, qui totam Eccleſiam in Synagoga repręſentabant, quamuis tractu temporis ob varia accidentia, calamitates, deportationes, &

V mi-

Nimſciàlu haothiòth legùph, vehannekudàh leneſcemà, chi hannekudòth meniòoth haothiòth chemò ſcehanneſciamà meniàa eth hagghùph, chemò ſcedareſciù Rabbothènu zichronàm liurachà beſepher Habbahìr, damian nekudathà beathùuathà deoraithà de Moſcè, cheniſcmethà dechaijè beguphà deeniſc. Vechèn amerù bemaſsècheth Meghillà, veſum ſèchel, ze hannekùd. Id eſt

Comparantur literæ corpori, & puncta animæ: quoniam puncta mouent literas non minùs ac anima corpus, ſicut explicarunt Magiſtri noſtri b. m. in libro Bahìr. Talia ſunt puncta cum literis Legis Moſis, qualis eſt anima vitæ in corpore humano: ſic quoque dixerunt in Tractatu Meghillà; & ponendo intellectum, (Nehem. cap. 8. 8.) *iſta ſunt puncta.* Ergo ſi puncta diuinam auctoritatem non habent, multò minùs, & literæ illam habebunt.

Reſpondeo negando conſequentiam. Quia puncta non ſunt partes eſſentiales totius Sacræ Scripturæ, ſed tantùm accidentales, quibus ſublatis, integer remanet Textus Scripturę.

Sed regeres, Scriptura ſine punctis aſſimilatur corpori ſine anima, ex Bechai loco citato. Sed anima eſt pars eſſentialis totius compoſiti, ergo & puncta erunt pars eſſentialis totius Sacræ Scripturæ. Reſp. Similitudines varias exceptiones recipere, vndè vulgò dicuntur, claudicare centum pedibus. A Rabbinis autem puncta aſſimilantur animę in ordine, ſeù reſpectu Idiotarum, qui ſine de-

tem homines profani quamuis docti, extra Eccleſiam exiſtentes auctoritatem Diuinam punctis attribuere, quæ pro ipſorum libidine mutata, aut innouata fuere, quamuis nihil in ijs contra fidem, reperiatur. Adde, quòd etiam ipſi Iudæi diuinam auctoritatem non attribuunt punctis vocalibus, & accentibus, quia ad rem ſacram non pertinere exiſtimant: cùm enim mercedem pro docenda Sacra Scriptura recipere prohibeant (rem enim ſacram apud ipſos quoque temporali pretio commutari nefas omninò eſt) permittunt tamen mercedem recipere pro docendis punctis, & accentibus, vt ſuprà viſum eſt in II. Argumento III. Concluſionis. Ergo puncta, & accentus non æquiparantur Sacræ Scripturæ, ſed inferioris ſunt ordinis, humanæ videlicet non Diuinę auctoritatis. At

Dices, Si puncta vocalia Sacræ Scripturæ Hebraicæ auctoritatem diuinam non habent, cùm tota Scripturæ intelligentia his punctis vocalibus innitatur, nam ſine illis tanquam truncus ſine motu, & cadauer ſine anima Scriptura exiſtimetur; literę enim corpori, puncta verò animæ comparantur, vt refert Bechai פרשה *Paraſcià* וירא *Vaierà* pag. 26. col. 4. circa medium, vbi ait:

נמשלו האותיות לגוף והנקודה לנשמה כי הנקודות מניעות האותיות כמו שהנשמה מניעה את הגוף כמו שפרשו רבותינו ז״ל בספר הבהיר דמין נקודתא באתוותא דאוראיתא דמשח כנשמתא דחיי בגופא דאניש וכן אמרו במסכת מגילה ושום שכל זה הנקוד׃

Nim-

ctationem, vtramque reſtituerunt, & poſteris conſignarunt, quæ hodie vtcunque apud Iudæos conſeruatur, ſed propemodum infinitis ſcatens mendis. In corrigendis etiam Sacris Voluminibus Legis tam in Armario Synagogæ aſſeruandis, quàm priuatim legendis cum punctis omnem induſtriam, & diligentiam adhibuerunt, vndè ſecundùm aliquod iſtorum exemplar, cœtera ad limam reuocare conſueuerunt Scribæ, & Librarij Synagogarum. Hinc idem Aben Ezræ teſtatur, ſe vidiſſe aliquot ex his exēplaribus diligentiſſimè correctis, & emendatis. Verba illius פרשה תרומה *Paraſcià Therumà* cap. 25. Exodi ver. 31. ad explicationem vocis תיעשה ſunt:

ראיתי ספרים שבדקום חכמי טבריא ונשבעו חמשה עשר מזקניהם ששלש פעמים הסתכלו כל מלה וכל נקודה וכל מלא וכל חסר והנה כתוב יו״ד במלה תיעשה ולא מצאתי ככה בספרי ספרד וצרפת ומעבר לים׃

Raithi ſepharim ſcebedakùm chachmè Teuarià, veniſcbàau chamiſcià aſſàr meziknehèm ſceſcelòſc peamim hiſtachelù col millà, vecòl nekudà, vecòl malè, vecòl chaſer. vecullè. Id eſt

Vidi libros, quos perſcrutati ſunt Sapientes Tiberiadis, & iurarunt quindecim ex ſenioribus eorum, quòd tribus vicibus conſiderarint omnem dictionem, & vnumquodque punctum, & ſingulas voces plenas, & defectiuas. &c. Itaque illorum induſtria fuit circa correctionem vocum, & punctorum, quæ iam extabant, non poterant au-

ni, rebus Iudaicis ad interitum ruentibus. Vndè parum ſoliciti fuerunt priſci illi Rabbini poſt deſolationem Sacræ Ædis de punctis vocalibus, & accentibus, vtpotè magis ad vulgum quàm ad Sapientes pertinentibus; totis viribus ſartam tectam oralem Legis Diuinę interpretationem, & Textum ſacrum conſonantibus tantùm expreſſum, & in Arca Sacra aſſeruatum, illibatum ab omni mutatione conſeruare inſudarunt. Hinc ortæ ſunt controuerſiæ in Babylonia inter Ben Aſſer, & Ben Nephtali circa Textum Sacrum, nempè circa literas, & dictiones plenas, vel vacuas קרי כתיב *Kerì chetiù*, & huiuſmodi. Poſt quos ſequuti ſunt Doctores Tiberienſes, qui itidem circa Maſſoram, id eſt criticam Sacri Textus animaduerſionem, tùm quoad voces, quàm quoad puncta, & accentus diligentiſſimè verſati ſunt; itaut nonnulli doctiores Rabbini, vti Abraham Aben Ezræ ſcriptum reliquerit in ספר צחות *lib. Tzachùth* pag. 138.b.

כן מנהג חכמי טיבריא כי מהם היו אנשי המסורת ואנחנו מהם קבלנו כל הניקוד׃

Chèn minhàg chachmè Teuarià, chi mehèm haijù Anſcè hamMaſsòreth, veanàchnu mehèm kibbàlnu col hannekùd. Id eſt

Iſta eſt conſuetudo Sapientum Tiberiadis; ex ipſis enim fuerunt Viri Maſſorethæ, & nos ab eis omnem punctationem accepimus. Non quòd Maſſorethæ iſti fuerint Auctores Maſſorę, & punctationis, ſed quòd, cùm fuiſſent verſatiſſimi circa Maſſoram, & puncta-

bus ſatis abundat Bibliotheca Vaticana, in ijs nulla, aut ferè nulla apparebit diuerſitas in punctatione. Quoad nomina, præter traditionis argumentum, facit etiam ſatis ipſa nomina punctis, & accentibus indita, quæ omnia cùm Chaldaica ſint, vel Syriaca, vulgo admodum apta fuerunt (vtpotè illorum ſignificatum à figura, aut à valore petitum, tunc temporis in populo, & plebe notiſſimum) vt ab omnibus intelligerentur, in quorum gratiam huiuſmodi puncta, & accentus ab Ezra inſtituta ſunt.

Quæres II. Quam auctoritatem habeant huiuſmodi puncta vocalia, & accentus, quibus inſigniti ſunt Sacri Codices, an Diuinam, vel humanam? Reſp. Cùm huiuſmodi puncta inſtituta fuerint ad commodum, & vtilitatem vulgi, ne in difficultatibus, quæ crebrò occurrebant in lectione Sacrorum Codicum, ſine vocalibus ancipites hærerent, quæque adeò genuino ſenſui Sacræ Scripturæ correſpondebant in principio punctationis ab Ezra, & Concilio Synagogæ magnę factæ; Autographum illud, vtpotè à Spiritu Sancto inſpiratum, & quotquot exemplaria ab eo exſcripta diligenter fuerant ſine vllo errore in dogmatibus Fidei, Fidem Diuinam habuiſſe credendum eſt. At poſtea, cùm huiuſmodi puncta ex incuria Librariorum ita deturpata fuerint, vt vix priorem faciem quis in eis agnoſceret, Fidem Diuinam amiſiſſe exiſtimamus, præſertim poſt mortem Domi-

Veſòm sèchel, èllu hapaſſukìm nekudòth hammepaſſikòth ben paſsùk lepaſsùk. Id eſt

Et ponendo intellectum, iſti ſunt verſus punctati, diſtinguentes inter verſum & verſum. Ita vt huiuſmodi puncta duo munia obirent, vt & conſonantibus atque mutis elementis vocem darent, & verſiculorum indicarent diſtinctionem, quod neutiquam præſtare potuiſſent, niſi aliqua nota, figura, vel lineolæ, vel puncti inſignita forent. Quod idem intelligendum eſt de טעמים *taamìm*, *Accentibus*, pauſam diſtinguentibus, qui itidem etiam in cantu adhiberi potuiſſent ſi priſci Iudçorum Magiſtri illis vti voluiſſent, vti notauit Raſci ſuprà ad II. Arg. III. Concluſionis. Vnde neceſſariò ſequitur, quòd etiam accentus aliqua figura, ſeù lineola, aut puncto, pingi tunc temporis neceſſe erat. Ergo puncta, & accentus tempore Ezræ, vel ab ipſomet, vel à quocunque alio primò delineari cœptum eſt. Idem habetur in Talmud Ieroſolymitano Cod. מגלה *Meghilà* cap. 4. pag. 74. col. 4. paulò poſt medium.

Quæres I. Quibus figuris, & nominibus fuerint inſignita vocalia puncta, & accentus tempore Ezræ? Reſp. Si traditioni, continuata, & nunquam interrupta ſerie à maioribus ad poſteros tranſmiſſæ ſtandum ſit, vtique vltrò fatendum, eaſdem prorsùs habuiſſe figuras, & nomina tunç temporis, ac hodie habent. Certè quoad figuras, ſi proſpiciantur antiquiſſimi Codices punctati, quibus apud ſe habebat. Hoc, non ſegniter innuitur etiam à Vulgata ibidem, vbi ijdem *Leuitæ ſilentium faciebant in populo ad audiendam Legem: & legerunt in libro Legis Dei diſtinctè*, id eſt in Scriptura Sacra priuata, in libro diſtincto & ſpeciali. *Et apertè*, id eſt in *Targum* Paraphraſi Chaldaica plebi magis aperta, & vulgari, *ad intelligendum*, id eſt omnes verſiculos Scripturę diſtinctos; *& intellexerunt cùm legeretur*, ob diſtinctam punctorum vocalium, & accentuum, conſonantibus additionem, atque notitiam, qua media, idiotæ omnes, & linguæ Hebraicæ ignari (vti erat promiſcua vulgi multitudo) benè intellexerunt cùm Legis Dei Volumen legeretur. Ergo ab Ezra Protoſcriba, & Viris Synagogæ magnæ punctatio Librorum Sacrorum, & prçcipuè Pentateuchi Moſis priuatim legendi, originem habuit; Hinc habes etiam veram originem Paraphraſis Chaldaicæ.

Dices, Verba Ghemaræ

ושום שכל אלו הפסוקים ויכינו במקרא ורז
פיסוק טעמים׃

non intelligi de punctis, & accentibus, ſed de diſtinctione verſiculorum, & pauſis. Reſp. Verum eſſe ita intelligi, ſed ſub פסוקים *Peſukìm Verſiculis*, etiam puncta, & ſub פיסוק טעמים *Piſsùk taamìm, Pauſis accentuum*, etiam cœtera accentuum genera intelligimus cum R. נסים Niſsim ad hunc locum:

ושם שכל אלו הפסוקים נקודות המפסיקות
בין פסוק לפסוק׃

במקרא זה פיסוק טעמים ואמרי לה אלו המסורות.

A'mar Ràu Chananèl, àmar Ràu maè dictiu: vaikreù basèpher beThoràth haElohim mephoràſc: veſòm sèchel. Vaijauinu bemikrà. Vaikreù basèpher Thoràth Elohìm, ze Mikrà: Mephoràſc, ze Targùm: veſòm sèchel, èllu happaſſukim: vaijauinu bemikrà, ze Piſsùk Taamìm: veamrè làa, èllu hamMaſſoròth. Id eſt

Dixit Ràu Chananèl, dixit Ràu, Cur ſcriptum eſt: Nehem. cap. 8. 8. *ET LEGERVNT IN LIBRO IN LEGE DEI EXPOSITI, ET PONENDO INTELLECTVM, ET INTELLEXERVNT IN LECTIONE? Reſp. ET LEGERVNT IN LIBRO, IN LEGE DEI, id eſt in libro Scripturæ Sacræ: EXPOSITI, intelligit Targum. ET PONENDO INTELLECTVM. Iſti ſunt verſus* (Scripturæ) *ET INTELLEXERVNT IN LECTIONE. Iſtæ ſunt pauſæ accentuum; & alij dicunt: Hæ ſunt Maſsoræ.* Ex hoc loco colligitur, quòd dum Ezra ſuper ſuggeſtum Volumen Legis Sacrum ſcriptum ſine vlla interpunctione, verſuum, & accentuum, diſtinctione, legerat coram populo, nihilominùs omnes perceperunt, & intellexerunt verba Legis Hebraicè ſcripta; quia Leuitæ, Ioſuè, & Bani cum reliquis verſ. 7. eiuſdem cap. 8. Nehemiæ nominatis, vulgari lingua, Chaldaica ſcilicet, interpretabantur ex Libro peculiari, quem vnuſquiſque verſiculis diſtinctum, & punctis vocalibus, ac accentibus exornatum, apud

ghupha deanſc. Id eſt

Similia ſunt puncta in literis Legis Moſis, vti eſt anima vitæ in corpore hominis, Nechunia Ben Hakanà antiquiſſimus eſt Auctor inter Iudæos, & aliqui exiſtimant præceſſiſſe Natiuitatem Domini. Ergo cùm huiuſmodi Auctores, Talmud ſcilicet, R. Akibà, & Nechunia ben Hakanà (relinquo enim Simeonem ben Iochai diſcipulum R. Akibę) tot ſeculis Tiberienſes Maſſoretas præceſſerint, & punctorum, atque accentuum meminerint; reſtat, vt puncta prędicta ante Tiberienſes extiterint, ac proinde à Tiberienſibus Maſſoretis non fuerint inuenta.

Concluſio IV. Cùm puncta vocalia, & accentus literarum Hebraicarum ante aduentum Domini ſcripta extiterint, & conſonantibus intermixta etiam in omnibus libris Canonicis Hebræorum (excepto Volumine Sacro in Arca ſancta ſeruato) hanc conſuetudinem punctandi libros ſacros, præcipuè Pentateuchum Moſis priuatim legendum, ab Ezra Protoſcriba originem habuiſſe aſſerimus, & ab אנשי כנסת הגדולה *Anſè chèneſeth hagghedolà, à Viris Synagogæ magnæ,* per continuatam traditionem vſque ad noſtra tempora perueniſſe. Probatur

I. Auctoritate Talmudis Codice נדרים *Nedarim, De Votis*; cap. 4. pagina 37. b.

אמר רב חננאל אמר רב מאי דכתיב ויקראו בספר בתורת האלהים מפורש ושום שכל ויבינו במקרא ויקראו בספר תורת אלהים זה מקרא מפורש זה תרגום ושום שכל אלו הפסוקים ויבינו

Hoc argumento certè conuincere-tur Elias Leuita, & ij, qui cum eo ſentiunt de nouitate punctorum vocalium, ſi de antiquitate huius Libri Zohàr in dubium non vocaretur; at quia probabile eſt, hunc Librum, non à Simeone Ben Iochai, ſed ab alio iuniore Rabbino compoſitum fuiſſe, vt in R. Simeon Ben Iochai videbimus, idcircò, quæ de antiquitate punctorum ex auctoritate huius Libri allata ſunt, ſuſpecta redduntur; ſed non ob id vndiquaque argumentum elumbatur, ſed ad ſummum ea auctoritate nõ probatur, puncta vocalia, & accentus tum temporis, ea nomina habuiſſe, quæ hodie etiam habent. Secundùm tamen opinionem eorum, qui dicunt, Verba, quæ in Zòhar Ieroſolymitana dialectu leguntur, eſſe R. Simeonis Ben Iochai, vt in *Scialſcèleth hakab.* pag. 31. b. in fin. cùm ſupradicta verba citata, ſint eiuſdem dialectus, ſequitur, argumentum allatum adhuc infirmatum non eſſe, ſed perſiſtere in ſua vi, & virtute.

Aliud argumentum de antiquitate punctorum, & accentuum afferri poteſt ex auctoritate Nechuniæ Ben Hakanà Auctoris Libri בהיר *Bahir*, quàm refert R. Azaria de Haadumìm in אימרה בינה *Imrè binà* cap. 59. pag. 179. b. ex R. בחיי *Bechai* פרשה *Paraſcià* בשלח *Beſcialàch*, Exod. 13. 17. his verbis:

דמין נקודתא באתותא דאוריתא דמשה כנשמתא
דחיי בגופא דאניש׃

Damìn nekudathà baathothà deoraithà deMoſcè, cheniſcmathà dechaijè beghu-ne punctis & accentibus, vt in II. Concluſione dictum eſt.

R. etiam Simeon ben Iochai, qui diſcipulus fuit R. Akibæ circa annum Domini 110. in ſuo libro זהר *Zohàr*, non tantùm punctorum vocalium meminit, ſed ijſdem prorſùs nominibus vocat, ac hodie nominantur. Sectione בראשית *Bereſcit*, cap. 4. 1. והאדם ידע את חוה אשתו *VehaAdàm iadàh eth Chauà iſcthò, Adam verò cognouit vxorem ſuam Heuam*. pag. 38. col 4. num. 40. & 50. impreſſionis Cremonenſis an, ש״ט 319. Chriſti 1549. in fol. de Sephiris Cabaliſticis loquens, puncta vocalia illis attribuit his verbis:

דא אשתמודע בנקודין דאוריתא בחתוא זמנא
דדפיק בנקודות חדא ׃ אי איהי לתתא איהו חי״רק
ואי איהי לעילא איהי חל״ם קוצא דאת י׳ כד איתי
באמצעיתא איתי שו״רק כד אינון תלת כחדא אינון
סגו״לתא ואינון שלשלת ואינו שורק ואינו סג״ול׃

Da eſctèmodàa benekudìn deoraithà behahaù zimnà dedapèk benekudòth chadà. I ij lethethà, ihù CHI'RIK; Vei ihì leelà ihù CHO'LEM kotzè deàth Iod. Chàd ihì beemtzaithà ihù SCIV'REK; Chàd inùn telàd chechadà inùn SEGOLTHA'; veinùn SCIALSCE'LETH, veinò SCIV'REK, veinò SEGO'L. Id eſt

Hæc eſt notitia punctorum Legis ex illo tempore, quòd ſi educatur vnico puncto, & ſit infernè, erit CHI'RIK: ſi supernè, erit CHO'LEM, apex literæ י *Iod: ſi in medio, erit SCIV'REK: iſta tria puncta ſi fuerint vnita, erunt SEGOLTHA': erunt SCIALSCE'LETH, erunt SCIV'REK, & erunt SEGO'L.*

Taamè Thorà ; neghinòth taamè , mikrà ſcelThorà , Neuiim , Vctuuim , ben benikùd ſcel ſèpher , bèn behaghaboàth kol ; vecullè . Id eſt

Accentus Legis ; Cantus accentuum, nempè Scripturæ Legis , Prophetarum , & Hagiographorum , tam in punctatione libri , quàm in eleuatione vocis . Ergo auctoritate Talmudis , quæ irrefragabilis eſt apud Iudæos , accentus, & puncta extabant tempore Talmudiſtarum , ac proinde priuſquam Maſſorethæ Tiberienſes fuiſſent in mundo . Et aduertendum, hanc ſententiam de non tergendis ſordibus manu dextera ob eandem cauſam , ſcilicet *ob honorem accentus Legis, quia ea monſtrantur* , eſſe etiam R. עקיבא *Akibæ* , vt ibidem poſt aliam lineam ijſdem prorsùs verbis habetur; nam poſtquam dixerat Rabbi Eliezèr מפני שאוכל בה *Mippenè ſceochèl bahà , Quia ea comeditur* . Et R. Ioſue , מפני שכותב *Mippenè ſcecothèu , Quia ea ſcribitur* . R. Akiuà ſubiunxit, מפני שמראה בה טעמי תורה *Mippenè ſcemarè bahà teamè Thorà , Quia ea monſtrantur accentus Legis* . At R. Akibà claruit tempore Adriani Imperatoris , à quo & interfectus fuit circa annum Domini 136. vt videbimus in R. Akibà . Ergo accentus in Lege reperiebantur ante Maſſorethas Tiberienſes an. 367. ad minus . Pro *Lege* , intellige *Codices particulares , & profanos* , in quibus pueri addiſcebant legere in Scholis, quorum accentus , & puncta à Præceptoris indice indigitabantur , non verò *Volumen Legis ſacrum* , quod in Arca ſacra Synagogæ aſſeruabatur ſine

tus . Ergo actualis punctatio exiſtere debuit , alioquin ille doceri non potuiſſet . Ergo puncta fuerunt ante Maſſorethas Tiberienſes .

II. In eodem Cod. ברכות *Berachòth , De Benedictionibus ,* פרק *Pèrek* הרואה *Harohè , Ille qui videt* , cap. 9. pag. 62. diſputant Rabbini , qua manu (condonandum eſt Rabbinicæ modeſtiæ) tergendus ſit podex ? Et concludunt אין מקנחין בימין אלא בשמאל *En mekanechìn bimìn , ellà bisſmòl , Non abſtergunt ſe manu dextera , ſed ſiniſtra* . Et cur id fiat , varias rationes afferunt . Rauà dixit : מפני שהתורה ניתנה בימין *Mippenè ſcehaThorà nithenà bimìn , Quia manu dextera data eſt Lex* , Deuter. 33. 2. מימינו אש דת למו *Miminò eſc dath làmo , A dextera eius ignea Lex eis* . Rabbà Bar bar Channà dixit : מפני שהיא קרובה לפה *Mippenè ſce hi keruuà lephè , Quia ea proprior eſt ori* . R. Scimhòn ben לקיש Lakìſc dixit : מפני שקושר בה תפילין *Mippenè ſcekoſcèr bàha Thephillìn , Quia ea alligantur Thephillin* ; id eſt *Oratoriæ ſchedulæ* , quę in brachio ſiniſtro alligantur . Sed ad propoſitum noſtrum , Rau Nachman Bar Iſaach dixit : מפני שמראה בה טעמי תורה *Mippenè ſcemarè bàha teamè Thorà , Quia ea monſtrantur accentus Legis* . Vbi Salomon Iarchi pro voce illa (Legis) intelligit totam Sacram Scripturam , & pro (accentus) punctationem , & cantum . Ibi enim ita ait :

טעמי תורה נגינות טעמי מקרא של תורה נביאים וכתובים בין בניקוד של ספר בין בהגבהת קול וכו׳ :

& accentus, quibus hodie ornantur Sacri Codices, non fuerunt adinuenta à Maſſorethis Tiberienſibus; eſt contra Eliam Leuitam Germanum, qui (vt ſuprà notauimus) in tertia Præfatione Libri ſui *Maſſòreth ham-Maſſòreth* omnium primus hanc opinionem de punctis vocalibus adinuenit, cuius originem & adinuentum, Tiberienſibus Maſſorethis attribuit anno 436. ab incenſione ſecundæ Ædis, Chriſti 503. quam ſequitur Capellus ſupra citatus; eamque probabilem cenſet Bellarminus in Inſtitution. linguæ Hebraicę cap. 2. *de Punctis*. Noſtra tamen ſententia, quæ communis eſt, & ab omnibus defenditur, tam à Chriſtianis Doctoribus, quàm à Iudæis, Probatur

I. Quia puncta vocalia ante Maſſorethas Tiberienſes extiterunt, ergo illorum adinuentum non fuit. Probatur antecedens. Talmud Babylonicus præceſſit Tiberienſes, ſaltem quoad eius initium (cœptum enim eſt hoc opus à Rau Aſcè, qui Tiberienſes Maſſorethas pręceſſit pluſquã centum annos, vt videbimus in Rau Aſcè). At in Talmude Cod. נדרים *Nedarìm De Votis* cap. 4. pag. 37. ferè expreſsè de punctis & accentibus fit mentio, ibi enim diſputant Talmudiſtæ, num pro mercede liceat docere Legem? Et Reſpondet Rabbi יוחנן *Iochanàn*, licere accipere שכר פיסוק טעמים *Sechàr piſùk taamìm*, *Mercedem pro pauſis accentuum* docendis. Gloſ. Raſci שמלמדו ניקוד וטעמים *Scemelamedò nikùd Vtaamìm*, *Quia docet ipſam punctationem, & accentus*,

dum non aduertit (Ioab) *errantem, & permutantem lectionem ſuam*. Sed ex hoc commento non ſoluitur argumentum Eliæ. Eſto, quòd non errauerit Præceptor dum hunc locum legerat, quia benè ſciebat quas vocales ſub conſonantibus huius vocis זכר affigere debuerat, & quòd non attenderat dum Ioab errauerat, aliter legendo, quàm oportebat; nihilominùs ſi punctis vocalibus veſtitus fuiſſet Sacer Textus, ipſe Ioab benè animaduertere potuiſſet, vel in ſchola, vel domi, quibus punctis illa dictio זכר ornata fuiſſet, neque pro ſolutione difficultatis neceſſe erat recurrere ad Præceptorem. Vnde argumentum Eliæ ex hoc loco Ghemaræ petitum, adhuc in robore eſt.

Dices, Fortaſſis Ioab memoria non benè tenuiſſe puncta illa vocalia, ac proinde non diſcerniſſe inter ָ Kamètz, & ֶ Segòl.

Reſpondeo, Veroſimile non eſſe, eum qui totum Volumen Legis legere ſciebat, neſciuiſſe quinque puncta vocalia (ſi tunc extitiſſent) quæ ſub prima puerorum inſtitutione addiſcuntur, ſine quibus, pueri vix vnam, aut alteram vocem legitimè legunt. Non erant igitur tunc temporis puncta vocalia in Sacro Codice, ad quæ reſpicere non potuit Ioab, & idcircò, id quod ſemel ab incauto Præceptore audiuit, memorię mãdauit; vel quod ſemel ipſe coram Præceptore malè legerat, neque ab eo correptus fuerat, quia non attenderat, memoria ſemper retinuit.

Concluſio III. Puncta vocalia

minem, vt incurrat in maledictionem. Reſpondit (Ioab) *Immò, & ſcriptum eſt: Maledictus qui prohibet gladium ſuum à ſanguine.* Ibidem. *Aliqui dicunt, quòd occiderit ipſum; alij verò dicunt, quòd non occiderit.* Hunc locum inter cœteros adducit Elias Leuita ad probandum nulla puncta vocalia tunc temporis fuiſſe in Sacris Codicibus affixa; quia ſi extitiſſent, de facili Ioab ex ſeipſo potuiſſet ſe corrigere, neque neceſſe fuiſſet recurrere ad Præceptorem.

Inſtat R. Azaria. Immò ex hoc conuincitur, vocalia puncta tunc extitiſſe, quia ſciebant Præceptores quomodo, & quibus cum punctis legenda eſſet Scriptura; nam Præceptor malè non legit locum adductum, ſed non attendit ad diſcipulū Ioab quando repetijt lectionem, & malè legit זָכָר *zachàr maſculum*, pro זֶכֶר *zècher memoriam*; ſecundum quod etiam interpretatur הרשב״א *Hariſcbà*, id eſt R. Salomon Ben Adràth, ſeù Addèreth,

אמר ליה זֶכֶר בסגול כך פירשו המפרשים שהמלמד לא פשע בקריאתו אלא בהשגחתו שלא השגיה עליו כשהוא תועה ומחליף קריאתו׃

Amar lè זֶכֶר *ZE'CHER beSegòl, càch pareſciù hammePhareſcìm, ſcehammellamèd lo paſciàa bekiriathò ellà behaſcgachathò alàu, cheſcebù thoèh chalèph keriathò.* Id eſt

Dixit ei (Præceptor) זֶכֶר *cum* (ֶ) *Segòl: ita expoſuerunt Commentatores, nempè, quòd Præceptor non defecerat dum ipſe legerat, ſed imprudenter* (egit) *dum*

rà, velikùm bearùr; àmar lè; a chetiu. Arùr monèah charbò middàm? Iccà deamrè kattalè, veiccà deamrè la kattalè. Id eſt

Dixit Rauà, Erant duo Præceptores puerorum, vnus (benè) *legebat, & non attendebat* (ad pueros), *& alter attendebat* (ad pueros) *& non* (benè) *legebat, ſtare faciant illum,* (eligatur ille) *qui legit, & non attendit* (ad pueros). *Et cur hoc? Quia error ex ſermone egreditur. At Rau Dimì de Nardehà dixit, ſtare faciam illum, qui attendit* (ad pueros) *& non legit. Quia error quando ingreſſus eſt, ingreſſus eſt, quandoquidem ſcriptum eſt* 1. Reg. 11. 15. *Quoniam ſex menſibus manſit ibi Ioab, & omnis Iſraël donec exterminaret omnem maſculum in Edom. Cùm veniret* (Ioab) *coram Dauid, dixit ipſi Dauid: Quæ eſt cauſa, quod ſic feciſti? Reſpondit* (Ioab) *Quia ſcriptum eſt: Delebis* אֶת זָכָר *ETH ZACHÀR MASCVLVM Amalèk*, Deuter. 25. 19. *Dixit* (Dauid) *Sed ecce nos legimus* זֶכֶר *ZE'CHER MEMORIAM Amalèk. Reſpondit* (Ioab) *Ego* זָכָר *ZACHAR MASCVLVM lego: abijt ſtatim ad Præceptorem ſuum, aitque: Quomodo legitis? Reſpondit* (Præceptor) זֶכֶר *ZE'CHER MEMORIAM. Arripuit* (Ioab) *gladium, vt eum occideret. Dixit* (Præceptor) *Cur hoc? Reſpondit* (Ioab) *Eò quòd ſcriptum ſit: Maledictus qui facit opus Domini fraudulenter*, Ierem. 48. 10. *Dixit* (Præceptor) *Dimitte iſtum ho-*

דָּבֵר *douèr*, *loquens*, דַּבָּר *dabbùr*, *dictum*, דְּבֹר *deuòr*, *loqui*, דַּבֵּר *dabbèr*, *loquere*; & שְׁלֹמֹה *Scelomòh*, *Salomon* (ſi in Lege extitiſſet) à שְׁלֵמָה *Scelemà*, *perfecta*, à שִׁלֻּמָה *ſcelumà*, *retributio*, & à שַׂלְמָה *ſalmàh*, *veſtimentum*, ſine vllo æquiuocationis periculo optimè diſtinguere valerent. Non tamen negamus fieri potuiſſe ex aliquo accidenti, vel negligentiæ, vel incuriæ, vt aliquis alium malè doceret, & ita ſiniſtrè edoctus Legem incongruè explicaret, vt accidit in Ioab, qui voluit occidere, vel occidit Præceptorem ſuum, eo quia ipſum legere docuerit locum illum Deuter. 25.19. תמחה את זָכָר עמלק *Timchè eth ZACHÀR Amalèk*, *delebis maſculum Amalec*, cùm potiùs debuiſſet illum docere legere זֵכֶר *Zècher*, *memoriam*. De tali occiſione à Ioab perpetrata legitur libro 1. Regum capite 11. 15. *Cùm enim eſſet Dauid in Idumaa, & aſcendiſſet Ioab Princeps militia ad ſepeliendum eos, qui fuerant interfecti, & occidiſſet omne maſculinum in Idumaa (ſex enim menſibus ibi moratus eſt Ioab, & omnis Iſraël, donec interimeret omne maſculinum in Idumaa)* &c. Miratur Dauid cur ita feciſſet Ioab. Cuius rei cauſam reddit Ioab, vt legitur in Talmud Cod. בבא בתרא *Bauà Batrà* cap. 2. pag. 21. col. 1. circa fin. Et huiuſmodi narratiuncula refertur etiam

אל

in בית ישראל *Beth Iſraël* pag. 79. n. 37. his verbis:

אמר רבא הני תרי מקרי דרדקי חד גריס ולא דייק וחד דייק ולא גריס מ׳ . ל׳ ההוא דגריס ולא דייק מאי טעמא שבשתא ממילא נפקי ורב דימי מנהרדעא אמר מותבינן ההוא דדייק ולא גריס מאי טעמא שבשתא כיון דעל על דכתיב ששת חדשים ישב שם יואב וכל ישראל עד הכרית כל זכר באדום כי אתא לגבי דוד אמר ליה מאי טעמא עבדת הכי אמר ליה דכתיב תמחה את זכר עמלק אמר ליה והא אנן זכר קרינן אמר ליה לדידי זכר אקריון אזל שייליה לרביה אמר ליה היכי אקריתן אמר ליה תמחה את זכר עמלק שקל ספסירא ובעא למקטליה אמר ליה אמאי אמר ליה דכתיב ארור עושה מלאכת יהוה רמיה אמר ליה שבקיה להחוא גברא וליקום בארור אמר ליה תא כתיב ארור מונע חרבו מדם איכא דאמרי קטליה ואיכא דאמרי לא קטליה ...

Àmar Rauà annè therè makrè dardekè, chad gharès velà daijèk, vechàd daijèk velà gharès muthuinàn bahù de gharès velà daijèk, maè tàamà? Scibbeſctà mimilà naphkà. VeRau Dimì miNardeàh àmar muthuinàn bahù dedaïek velà gharès, maè taamà? Scibbeſctà, cheuàn daal al, dichtiù chi ſcèſceth chodaſcìm iaſciàu ſciàm Ioab vecòl Iſraèl, ad hichrìth col-zachàr beEdòm. Chi athà legabè Dauid àmar lè, ma taamà auàdtha hachi? Àmar lè, dicthiù Timchè eth zachàr Amalèk; àmar lè vehà anàn zècher karenàn; àmar le, ledidè zachàr akreùn, azàl ſciliàh leRabbè, àmar le, hachì akretùn, àmar le, Timchè eth zècher Amalèk, ſcekàl ſaphſerà, vuàa lemikttelè, àmar lè, ammà, àmar le dichtiu. Arùr oſsè melècheth Adonai remijàh, àmar le, ſciaukè lehahù gaurà,

calium notæ tantùm mente eſſent cu-ſtoditæ, & non ſcriptis etiam conſi-gnatæ. Adde; quòd cùm ſine pun-ctis vocalibus ſcriptura æquiuocatio-nibus quamplurimis ſit expoſita, ni-miam in ciuilibus confuſionem, & rixandi materiam peperiſſet; ac pro-inde populi duræ ceruicis gubernio non rectè eſſet conſultum. Igitur ne-ceſſe eſt, aſſerere puncta vocalia etiam tempore Moſis in profanis, & non in ſacris extitiſſe Codicibus.

Sed dices, ſi tempore Moſis nul-la fuerunt puncta vocalia Sacro Tex-tui permixta, ergo Legis lectio non fuit perfecta, certa, & vniformis, quia quiſque pro lubitu ſuo illam va-riare, & vocales non ſcriptas pro ce-rebro affingere potuiſſet.

Reſpondeo. Moſen modum le-gendi Volumen Legis, & vocales conſonantibus addendi Iſraëlitarum Senioribus tradidiſſe *oretenus*, & illi ex quotidiano vſu loquendi, & legen-di ex Textu Sacro ſine punctis, prom-ptè, & expeditè ſine vllo prorsùs er-rore Legis Volumen ſine vocalibus ſcriptis legere, & alios erudire potue-runt; adeò vt vocem, exempli gra-tia שָׁמַיִם *ſciamàim, cœli*, à שָׂמִים *ſamim, ponentes*, שֻׁמִים *ſciumim, allia*, שֶׁמִּיָּם *ſcemmijàm, quod ex mari*, שֶׁמַּיִם *ſcemmàim, quòd aquæ*; ſimiliter & דָּבָר *dauàr, verbum*, à דֶּבֶר *dèuer, peſtis*, דְּבִר *deuir, ora-culum*, דִּבֵּר *dibbèr, loquutus eſt*, דֹּבֵר

Legis ſcripſit, & Iudæis tradidit; eo-dem modo ſcribendum.

Secundò probatur, quia ſicuti con-ueniens fuit, vt populus Iſraëliticus ex Ægypto educeretur, atque contra tam varias multipliceſque gentes tot, tantaque prælia committeret, vnum Ductorem, & Superiorem habere, vti fuit illi Moſes; ſic neceſſe erat, vt Religio Diuina in populo Idololatriæ propenſiſſimo conſeruaretur, quod idem populus Sacerdotibus, & Ma-ioribus in rebus ſacris ſubiectus eſſet, quę ſubiectio facilè declinata fuiſſet, ſi quiſque etiam idiota ſine Magiſtro & Directore Legem, & ceremonias addiſcere ex ſe poſſet; vnde decen-tiſſimum fuit Sacros Codices ſine punctis exarare, & ea tantùm forma quà peritiores doctioreſque legere, & ſcribere ſolent, ſcriptos cuſtodire; ad hoc vt populus pro ijs intelligendis ad Maiores ſuos confugeret. Ergo in ſacris Codicibus puncta voca-lium tempore Moſis expreſſa non erant.

Quòd autem tunc fuerint huiuſmo-di vocalium ſigna alijs Scripturis ci-uilibus, & non ſacris; manifeſtum fit tum ex ijs, quæ in ſuperioris Con-cluſionis probatione attulimus; tùm quia perfecta non fuiſſet lingua He-braica, niſi vocum omnium, ſono-rum, & prolationum notas habuiſ-ſet, ad inſtar omnium aliarum lin-guarum, quæ vel vocales literas ha-bent, vel puncta, & notas literis ap-poſitas pro vocalibus adhibent, ne-que ſufficienter prouiſum eſſet lin-guæ conſeruationi, ſi huiuſmodi vo-

temporibus reſtaurata, ac proinde viſa ſunt quaſi tum primùm excogitata, ac tradita fuiſſe. Quid igitur nos circa hanc quæſtionem ſentiamus, ſequentibus concluſionibus patebit.

Concluſio I. Non ſolùm tempore Moſis, ſed ipſius quoque Adami aliquas Vocales extitiſſe, quæ conſonantibus adiunctæ locutioni adiumento fuerunt, & pronunciationi.

Patet, quia vix intelligi poteſt, quomodo loqui valeamus ſine vocalibus. Cùm enim omnium linguarum genera vocales ſuas habere dignoſcantur, quidni etiam omnium præſtantiſſima lingua ſcil. Hebraica? Vocales itaque ab eius exordio habuit lingua Hebræa. An verò illæ ſcriptis exaratæ fuerint -

Concluſio II. Tempore Moſis non fuerunt vocales ſcriptis conſignatæ; ita vt vel puncta, vel accentus, vel quid ſimile literis conſonantibus pro Vocalibus intermixta fuerint in Sacris Codicibus; in aliis tamen ſcripturis extitiſſe puncta, ſeù alia vocalium ſigna exiſtimamus.

Prima pars huius aſſertionis probatur primò ex continuata traditione Iudæorum, qui ad ſimilitudinem Voluminis Legis, quod Moſes ſcripſerat, ſcribunt, & ſumma religione in Armario Synagogæ aſſeruant, iſta enim ſine punctis vocalibus ſcribuntur; imò ſi cum punctis ſcripta fuiſſent פסולים *Peſſulim*, *profana* cenſerentur, & nullius valoris, neque in Arca aſſeruari, neque die Sabbathi ſolemniter in ijs legi fas eſſet. Ergo Moſes ſine punctis vocalibus librum Le-

an. 1624. excudi fecit, acerrimè pro ea pugnat. In quo potiſſimùm duas Concluſiones probandas proponit; nempè

I. Puncta Hebraica, quæ ſunt loco vocalium, & accentus in textu Hebraico non fuiſſe à Moſe adinuenta, neq; Pentateucho addita; quod idem dicendum de reliquis Sacris Scriptoribus, qui libros Hebraicè ſcripſerunt.

II. Hanc punctationem fuiſſe adinuentum Maſſoretharum Tiberienſium, ſecundùm quod priùs docuerat Elias Leuita in Præfat. tertia prædicti libri *Maſsòreth Hammaſsòreth*.

Ioannes verò Buxtorfius in *Commētario Maſſoretico*, quod & *Tiberias* dicitur, vtramque opinionem reijcit, & mediam adinuenit, nempè; Puncta vocalium, & accentus, non à Moſe, non à Tiberienſibus Textui Sacro fuiſſe adiecta, ſed ab Ezra vnà cum Collegis Synagogæ magnæ in reditu ex Babylonia in Terram ſanctam excogitata, atque conſonantibus appoſita fuiſſe, additis nominibus, quorum nomenclaturam vſque ad præſens perdurat tempus. Huic ſententiæ calculum ſuum adijcit Leuſden, in *Philologo Hebræo* Diſſertat. XIII. & ſeqq.

R. Azaria מן הארומים *Min Haadomim*, *de Rubeis*, in מאור עינים *Meòr enàim*, *Luminare oculorum*, Parte 3. אמרי בינה *Imrè binàh*, cap. 15. putat Puncta vocalia, & accentus extitiſſe etiam tempore Moſis, imò ipſi linguæ Hebraicæ coæua fuiſſe, ſed aliquando obliuioni tradita, vel per manus vulgi confuſa; & deinde diuerſis

Scholijs illuſtrauit, ſedulaque induſtria ac labore in publicam lucem expoſuit; ac imprimi curauit Piſauri ſub Dominio Ioannis Sfortiæ an. V. Pontificatus Iulij II. apud Moſen חביב ן *Aben Chauiu* an. mun. 5267. Chriſti 1507. in 8 & Venetijs ſubinde excuſa fuit an. mun. לפ״ק 5306. Chriſti 1546. apud Danielem Bombergum in 8. Typographo Cornelio Adilkinad.

Circa Librum מסורת המסורת *Maſsòreth hammaſsòreth* aduertendum eſt, in eo nouam opinionem contineri de Punctis vocalibus, quæ conſonantibus Hebraicis adduntur. Iſte enim R. Elias Leuita Germanus primus omniū Auctor fuit aſſerentium, puncta prædicta, quæ vocalium loco ſunt apud Hebræos, à Maſſoretis Tiberienſibus fuiſſe adinuenta apud Tiberiadem Palæſtinæ Vrbem, anno 436. ab euerſione Templi ſecundi; id eſt Chriſti 504. de qua ſententia quid ſentiendum ſit, ſequenti Diſſertatione oſtendemus.

Diſſertatio de Punctorum, ſeù Vocalium Hebræorum origine; & eorum in Sacris Voluminibus auctoritate.

PAuci ſunt ex noſtris, qui hanc Eliæ ſententiam de Punctorum origine tueantur. Bellarmin. tamen Par. 1. c. 2. *Inſtit. ling. Hebr.* eam putat probabilem. Inter Heterodoxos, vnus eſt Ludouicus Capellus, qui in lib. *Arcanum punctationis reuelatum,* quem Thom. Erpenius Lugd. an-

ſcionim, Tabulas priores. & ſecundum לוחות האחרונים *Luchòth haacharonim*, *Tabulas poſteriores.* Vtrámque in עשרת הדברים *Aſsèreth haddeuarim, Decem Verba* ſubdiuiſerat, ad inſtar duarum tabularum Legis, quæ denique confractæ ſunt, idcircò addidit tertium Tractatum *De fracturis Grammaticalibus Maſſora* ſub nomine שברי לוחות *Sciurè luchòth*.

X. עשה כמה שירות *Aſsà camà ſciròth*. Compoſuit *plurimos Verſus* in laudem diuerſorum librorum, & Auctorum, & ſignanter in מקרא גדולה *Mikrā ghedolà, Biblia magna*, vti apparet in fine quarti Tomi eorundem impreſſionis Venetæ anno mundi לפ״ק 302. min. ſupputat. Chriſti 1542. in fol.

XI. כתב כמה לקוטים על מלך המשיח *Catàu camà lekuttim al Mèlech hammaſciach*. Collegit omnia loca Scripturæ, in quibus Chaldæus Paraphraſtes interiecit nomen *Meſſiæ Chriſti*, quod in Scriptura Hebraica non extabat, & hoc explicationis gratia; & in *Meturghemàn* ad radicem משח *Meſciàch* repoſuit, quæ ſeorſim Latinè reddita fuerunt à G. Genebr. & in fine Chronologiæ Hebræorum excuſa in fol. Pariſ. 1600. pag. 59. & ibidem apud Martinum Iuuenem anno 1572. in 8.

XII. פירוש על ספר פתח דברי *Piruſc al ſèpher Pètach deuaràì, Scholia in Grammaticam Pètach deuaràì, Apertionis Verborum meorum*. Ita vocatur quædam abſolutiſſima Grammatica olim in Hiſpania compoſita ab ignoto Auctore, quam è tenebris eruit,

ſoluitur. Excuſus Baſileæ cum Latina interpretatione Seb. Munſteri apud Henricum Petrum, anno Domini 1539. in 8. quadrato charactere.

VIII. ספר תשבי Sèpher Tisbì, Liber Thesbitis. Tit. ex 2. Reg. 1.3. vbi Elias Propheta התשבי haThisbì, Thesbites vocatur. Complectitur 712. vocabula, ſecundùm valorem numericum iſtius vocis תשבי Tisbì, quorum alia partim ſunt Hebraica, Chaldaica, Arabica, Græca, & partim Latina, quæque in Dictionarijs non facilè inueniuntur, & à Rabbinis in ſcriptis ſuis paſſim vſurpantur: illorum origo, etymon, & verus vſus doctè oſtenditur, & explicatur. Hunc ſecum detulit in itinere Germanico, & Iſnæ Paulo Fagio donauit, qui in Latinam linguam tranſuaſauit, & anno Domini 1541. ibidem vtroque idiomate excuſit in 4.

IX. שברי לוחות Sciurè Luchòth, Confractiones Tabularum. Tit. Libri ſeù veriùs Tractatus Libri Maſsòreth hamMaſsòreth, quem Plantauitius num. 680. ſuæ Biblioth. Rabbinicæ pro titulo Libri ponit, reuera tamen eſt vltimus Tractatus præfati Libri Maſsòreth, inſcriptus שער שברי לוחות Sciaar ſciurè luchòth, Porta fractionum Tabularum, quia in eo tractatur de quibuſdam minutis rebus Grammaticalibus, vti ſunt Abbreuiaturæ dictionum, quæ fiunt per literas initiales ר״ת Raſcè Theuòth, & נוטריקון Notarikòn, quæ ſunt Grammatices fragmenta. Poſuerat enim ſupra duos alios Tractatus, quorum primum vocauerat לוחות הראשונים Luchòth harriſcio-ri latina interpretatione è regione textus Hebraici anno 1527. in 8.

VI. מסורת המסורת Maſsòreth hamMaſsòreth, Traditio traditionis. Traditio Maſſoræ, quæ nihil aliud eſt, quàm traditio Doctrinæ Criticæ circa textum Sacræ Scripturæ Hebraicæ genuinæ eius lectioni conſeruandæ inſeruiens. Ibi de Auctoribus Maſſoræ, Abbreuiaturis, Ænigmatibus, Signis, & Symbolis, quibus Maſſoretæ vtuntur enucleatè pertractat. Compoſita fuit Venetijs anno mundi 5298. Chr. 1538. ſecundùm quod aſſerit Ganz in ſuo צמח דוד Tzèmach Dauìd, & ſequenti anno ſcilic. 1539. ibidem excuſa apud Danielem Bombergum in 4. Et eodem anno Baſileæ per Henricum Petrum in 8. Cui vberrima acceſſit Præfatio, quæ totam Hebraicæ linguæ explicat rationem; traditque ea, quæ Grammaticæ hactenus deeſſe videbantur. Ex his multa latinè ſunt reddita per Sebaſtianum Munſterum, præſertim ea, quæ inexercitatum Lectorem iuuare potuerunt. Hanc etiam Buxtorfius præclaro Commentario illuſtrauit, & Operi Biblico Hebræo Baſileænſi adiunxit ſub titulo Tiberias, ſiuè Commentarius Maſſoreticus, Hiſtoricus, Didacticus, & Criticus. Baſileæ in magno folio, an. Domini 1620. Seorſim etiam ibidem excuſ. anno eodem Typis Ludouici Konig. In 4.

VII. ספר טוב טעם Sèpher Tòu Tàam, Liber boni guſtus, Tit. ex Pſ. 119.66. quo de Hebraicis accentibus, eruditè, & copioſè pertractat, & octo פרקים Perakìm Capitulis ab-

Scholijs illuſtràuit, ſedulaque induſtria ac labore in publicam lucem expoſuit, ac imprimi curauit Piſauri ſub Dominio Ioannis Sfortiæ an. V. Pontificatus Iulij II. apud Moſen בן חביב *Aben Chauin* an. mun. 5267. Chriſti 1507. in 8 & Venetijs ſubinde excuſa fuit an. mun. לפ״ק 5306. Chriſti 1546. apud Danielem Bombergum in 8. Typographo Cornelio Adilkinad.

Circa Librum מסורת המסורת *Maſſòreth hammaſſòreth* aduertendum eſt, in eo nouam opinionem contineri de Punctis vocalibus, quæ conſonantibus Hebraicis adduntur. Iſte enim R. Elias Leuita Germanus primus omniũ Auctor fuit aſſerentium, puncta prædicta, quæ vocalium loco ſunt apud Hebræos, à Maſſoretis Tiberienſibus fuiſſe adinuenta apud Tiberiadem Palæſtinæ Vrbem, anno 436. ab euerſione Templi ſecundi, id eſt Chriſti 504. de qua ſententia quid ſentiendum ſit, ſequenti Diſſertatione oſtendemus.

Diſſertatio de Punctorum, ſeù Vocalium Hebræorum origine; & eorum in Sacris Voluminibus auctoritate.

PAuci ſunt ex noſtris, qui hanc Eliæ ſententiam de Punctorum origine tueantur. Bellarmin. tamen Par. 1. c. 2. *Inſtit. ling. Hebr.* eam putat probabilem. Inter Heterodoxos, vnus eſt Ludouicus Capellus, qui in lib. *Arcanum punctationis reuelatum*, quem Thom. Erpenius Lugd. an-

ſcionim, *Tabulas priores*. & ſecundum לוחות האחרונים *Luchòth haacharonim*, *Tabulas poſteriores*. Vtramque in עשרת הדברים *Aſsèreth haddeuarim*, *Decem Verba* ſubdiuiſerat, ad inſtar duarum tabularum Legis; quæ denique confractæ ſunt, idcircò addidit tertium Tractatum *De fracturis Grammaticalibus Maſſoræ* ſub nomine שברי לוחות *Sciurè luchòth*.

X. עשה כמה שירות *Aſià camà ſciròth*. Compoſuit *plurimos Verſus* in laudem diuerſorum librorum, & Auctorum, & ſignanter in מקרא גדולה *Mikrā ghedolà*, *Biblia magna*, vti apparet in fine quarti Tomi eorundem impreſſionis Venetæ anno mundi לפ״ק 302. min. ſupputat. Chriſti 1542. in fol.

XI. כתב כמה לקוטים על מלך המשיח *Catàu camà lekuttim al Mèlech hammaſciach*. Collegit omnia loca Scripturæ, in quibus Chaldæus Paraphraſtes interiecit nomen *Meſſiæ Chriſti*, quod in Scriptura Hebràica non extabat, & hoc explicationis gratia, & in *Meturghemàn* ad radicem משח *Meſciàch* repoſuit, quæ ſeorſim Latinè reddita fuerunt à G. Genebr. & in fine Chronologiæ Hebræorum excuſa in fol. Pariſ. 1600. pag. 59. & ibidem apud Martinum Iuuenem anno 1572. in 8.

XII. פירוש על ספר פתח דברי *Piruſc al ſepher Pètach deuarài*, *Scholia in Grammaticam Pètach deuarài*, *Apertionis Verborum meorum*. Ita vocatur quædam abſolutiſſima Grammatica olim in Hiſpania compoſita ab ignoto Auctore, quam è tenebris eruit,

ſoluitur. Excuſus Baſileæ cum Latina interpretatione Seb. Munſteri apud Henricum Petrum, anno Domini 1539. in 8. quadrato charactere.

VIII. ספר תשבי: *Sèpher Tisbì, Liber Thesbitis*. Tit. ex 2. Reg. 1. 3. vbi Elias Propheta התשבי *haThisbì, Thesbites* vocatur. Complectitur 712. vocabula, ſecundùm valorem numericum iſtius vocis תשבי *Tisbì*, quorum alia partim ſunt Hebraica, Chaldaica, Arabica, Græca, & partim Latina, quęque in Dictionarijs non facilè inueniuntur, & à Rabbinis in ſcriptis ſuis paſſim vſurpantur: illorum origo, etymon, & verus vſus doctè oſtenditur, & explicatur. Hunc ſecum detulit in itinere Germanico, & Iſnæ Paulo Fagio donauit, qui in Latinam linguam tranſuaſauit, & anno Domini 1541. ibidem vtroque idiomate excuſit in 4.

IX. שברי לוחות: *Sciurè Luchòth, Confractiones Tabularum*. Tit. Libri ſeù veriùs Tractatus Libri *Maſsòreth hamMaſsòreth*, quem Plantauitius num. 680. ſuæ Biblioth. Rabbinicæ pro titulo Libri ponit, reuera tamen eſt vltimus Tractatus pręfati Libri *Maſsòreth*, inſcriptus שער שברי לוחות *Sciàar ſciurè luchòth, Porta fractionum Tabularum*, quia in eo tractatur de quibuſdam minutis rebus Grammaticalibus, vti ſunt Abbreuiaturæ dictionum, quæ fiunt per literas initiales ר״ת *Raſcè Theuòth*, & נוטריקון *Nòtarikòn*, quæ ſunt Grammatices fragmenta. Poſuerat enim ſupra duos alios Tractatus, quorum primum vocauerat לוחות הראשונים *Luchòth harriſcio-*

ri latina interpretatione è regione textus Hebraici anno 1527. in 8.

VI. מסורת המסורת: *Maſsòreth hamMaſsòreth, Traditio traditionis*. Traditio Maſſoræ, quæ nihil aliud eſt, quàm traditio Doctrinæ Criticæ circa textum Sacræ Scripturæ Hebraicæ genuinæ eius lectioni conſeruandæ inſeruiens. Ibi de Auctoribus Maſſorę, Abbreuiaturis, Ænigmatibus, Signis, & Symbolis, quibus Maſſoretæ vtuntur enucleatè pertractat. Compoſita fuit Venetijs anno mundi 5298. Chr. 1538. ſecundùm quod aſſerit Ganz in ſuo צמח דוד *Tzèmach Dauìd*, & ſequenti anno ſcilic. 1539. ibidem excuſa apud Danielem Bombergum in 4. Et eodem anno Baſileæ per Henricum Petrum in 8. Cui vberrima acceſſit Præfatio, quæ totam Hebraicę linguæ explicat rationem, traditque ea, quæ Grammaticę hactenus deeſſe videbantur. Ex his multa latinè ſunt reddita per Sebaſtianum Munſterum, præſertim ea, quæ inexercitatum Lectorem iuuare potuerunt. Hanc etiam Buxtorfius præclaro Commentario illuſtrauit, & Operi Biblico Hebręo Baſileænſi adiunxit ſub titulo *Tiberias*, ſiuè *Commentarius Maſſoreticus, Hiſtoricus, Didacticus, & Criticus*. Baſileæ in magno folio, an. Domini 1620. Seorſim etiam ibidem excuſ. anno eodem Typis Ludouici Konig. In 4.

VII. ספר טוב טעם: *Sèpher Tòu Tàam, Liber boni guſtus*, Tit. ex Pſ. 119. 66. quo de Hebraicis accentibus, eruditè, & copiosè pertractat; & octo פרקים *Perakim Capitulis* ab-

המינים *Pèrek hamminim, Capitulum ſpecierum*, Tractat de tredecim ſpeciebus nominum, quæ ſunt:

#	Latin			Hebrew
1	*Haètzem, Subſtantiuum.*	Nomen	שם	א׳: העצם
2	*Happòal, Verbale.*			ב׳: הפועל
3	*Dauàr, Rei.*			ג׳: דבר
4	*Hattòar, Formale, ſeù qualitatis, adiectiuum.*			ד׳: התאר
5	*Mittghabbèr, Superlatiuum.*			ה׳: מתגבר
6	*Mitzttarèph, Relatiuum, ſeù coniunctiuum.*			ו׳: מצטרף
7	*Hammikrè, Accidentale.*			ז׳: המקרה
8	*Haijàchas, Gentile, patronimicum.*			ח׳: היחס
9	*Hacchelàl, Vniuerſale, ſeù commune.*			ט׳: הכלל
10	*Hammin, Speciei.*			י׳: המין
11	*Nirdàph, Synonymum.*			י״א: נרדף
12	*Meſciuttàph, Homonymum.*			י״ב: משותף
13	*Hammispàr, Numerale.*			י״ג: המספר

& ſingillatim illa explicat.

Tertium Capitulum vocatur המדות *Hammidòth, Menſurarum*, ſeù *Modorum Nominum*; nam in eo tractat de tredecim modis, quibus ſupradicta nomina in ſuperiori Capitulo explicata variari poſſint, vel quoad numerum, perſonam, genus, vel ſpeciem: vndè tredecim *Midòth* aſſignat, quibus dilucidè omnia explanantur.

Quartum Capitulum dicitur פרק השמוש *Pèrek haſcemùſc, Capitulum ſeruitutis*. Tractat iterum de literis ſeruilibus, & aſſignat tredecim ſeruitia, quibus omnia literarum ſeruilium munia & officia ſeorſim explicat. Huiuſmodi פרקי אליהו *Pirkè Eliàu* primò excuſa fuerunt Piſauri per Typographos Soncinates Hebræos an. רפ״ז 287. min. ſupput. Chriſti 1527. in 8. Deinde Venetijs in domo Danielis Bombergij, Impreſſore Cornelio אדי״ל קינ״ד *Adil kenad* Leuita anno min. ſupput. ציף ט״ו לניסן 306. Chriſti 1546. die 25. Menſis Niſan, Martij; vt in Symbolo oſtenditur. Forma 8. Prodierunt etiam Baſileæ ex Officina Frobeniana cum Munſte-

ſileæ anno Domini 1525. Typographo Ioan. Frobenio.

Vocabula item Hebraica irregularia, quæ vel ordine, vel coniugatione, aut tempore componuntur Alphabetico ordine digeſta fuerunt ab eodem Munſtero, & in Latinam linguam verſa, Baſileæ excuſa anno Domini 1536. apud Henricum Petrum.

V. פרקי אליהו: *Pirkè Eliàu, Capitula Eliæ*, ſunt quatuor Capitula, quibus de literis, punctis, & nominibus diſertè tractat.

Primum Capitulum vocat פרק שירה *Pèrek Scirà, Capitulum Cantici*, diuiditque illud in tredecim Cantica, elegantibus carminibus conſcripta. In primo Cantico tractat de literis illarumq; prolatione. In ſecundo tractat de decem punctis, ſeù motionibus vocalibus, quinque magnis, & quinque paruis. In tertio de literis אוי. In quarto de literis יהוא. In quinto de דגש *Daghèſc, lene*, & *forte*. In ſexto de שוא *Sceuà* ſimplici & compoſito. In ſeptimo de modo legendi שוא *Sceuà*. In octauo de שוא *Sceuà* mobili, & quieſcente. In nono de literis אחהע gutturalibus. In decimo de שוא *Sceuà* ſimplici, quod pòni non poſſit ſub literis gutturalibus. In vndecimo de חטף קמץ *Chatèph Kamèts*, & quomodo in duas ſpecies diuidatur. In duodecimo de חטף פתח *Chatèph patàch*, חטף סגול *Chatèph ſegòl*, & חטף קמץ *Chatèph Kamèts*. Et in decimotertio de locis, in quibus ſcribi debeat חטף סגול *Chatèph ſegòl*, & non חטף פתח *Chatèph patàch*.

Secundum Capitulum vocatur פרק חמינים

ſpectione clarè dignoſcitur, quiſnam ſit huius Libri Auctor. In editione enim Veneta anni mundi ש״ו 306. min. ſupput. Chriſti 1546. apud Danielem Bombergum in 8. ita ibi legitur:

ספר הרכבה חברו המדקדק האשכנזי רבי אליהו הלוי ברומי שנת מהרכ״בת לפרט ועתה עבר עליו שנית והגהו בעיון נמרץ: ואני קורניליו אר״ל קינ״ר נקרתיו כדי להפיק רצון התלמידים: נדפס בבית דניאל בומבירגי בשנת ש״ו לפ״ק פה ויניציאה:

Sèpher Harcheuà chibberò hammedakdèk Haſchenazi Ribbì Eliàu Halleuì beRòmi ſcianàth מהרכ״בת *liphràtt, vecullè*. Id eſt

Liber Compoſitionis, compoſuit illum Grammaticus Haſchenazi Germanus Rabbi Elias Leuita Romæ anno 277. numeri ſpecialis, ſeù ad Aeram minorem. &c. Et ipſemet Elias in ſecunda Præfatione ad Librum *Maſsòreth hamMaſsòreth* quinque Libros numerat, quos Romę compoſuiſſe dicit, inter quos tertius in ordine recenſetur hic Liber הרכבה *Harcheuà*. Vndè ampliùs dubitare non licet de eius vero & legitimo Auctore. Componitur itaque Romæ an. 277. iam notato, cuius ſymbolum eſt מהרכ״בת & correſpondet anno Domini noſtri 1517. biennio poſt, puta anno 1519. Pontificatus Leonis X. anno ſeptimo excuſus fuit Romæ in platea Montanara apud Ioan. Iacobum Faciottum de Montechio, vt legitur ad calcem Libri, cuius exemplar aſſeruatur in Bibliot. Vaticana. Non diù poſt Sebaſt. Munſterus latinitate donauit, imprimiuè curauit Ba-

tu Hebręo Baſileæ apud Cratandrum an. Domini 1531. in 8. Et Hebraicè charactere quadrato cum textu Authoris diligenter excuſo, ac punctis vocalibus ornato, Venetijs nomine R. Iſaaci Ben R. Eliezer Paduani cognomento קאואלינו *Cauallino* habitatoris Vrbis Mantuę, an. mun. לפ״ק 384. min. ſupput. Chriſti 1624. in 8.

II. ס׳ הבחור: *Sèpher habbachùr*, *Liber electus*, ſeù *iuuenis*, eſt abſoluta Grammatica, quam anno mundi 5277. Chriſti 1617. Romæ compoſuit, excuſa eſt Cracouiæ an. mundi לפ״ק 277. min. ſupp. Chriſti 1517. in 8. Iterum Baſileæ an. mun. 5297. Chriſti 1537. In officina Frobeniana cum Latina interpretatione Sebaſt. Munſt. & eiuſdem Sebaſtiani Scholijs in 8.

III. מתורגמן: *Meturghamàn*, Eſt *Dictionarium*, ſeù *Lexicon Chaldaicum*, *Targumicum*, *Talmudicum*, & *Rabbinicum* completum (vt ipſe aſſerit in fine libri) an. mun. שנ״ת לפ״ק כ״ד 301. min. ſupput. Chriſti 1541. & eodem anno Iſnæ excuſum charactere quadrato, punctiſque vocalibus inſtructo. Venetijs quoque, & Coloniæ an. לפ״ק 320. Chriſti 1560. in fol.

IV. ס׳ ההרכבה: *Sèpher habarcheuà*; *Liber Compoſitionis*, de re Grammatica, tractat de extraneis & heteroclitis Sacræ Scripturę dictionibus, quę à communi, vulgataque declinandi, & coniugandi ratione deflectunt. Allucinatur Plantauit. quando in ſua Bibliotheca Rabbin. num. 162. hunc librum R. Aben Ezræ attribuit: nam ex ſola frontiſpitij inſpe-

S

Chi melammèd leghoìm haìthi;
Vezòth, vezòth aſsìthi
Ac deù chi aphillù hachì
Thehillà leEl Iurì anochì
Veeth haElohìm anì iarè
Sciamàim vaàretz borè, vecullè.

Quoniam docui Gentiles, & ita, & ita feci; Attamen ſcitote, (Deo ſit laus) quòd adhuc Hebræus ſum, & timeo Deum cœli, & terræ Creatorem, &c. Talis eſt incredulitas Iudæorum, & illorum cordium duritia, vt emolliri difficile ſit, quamuis conſuetudinem cum pijs, & doctis Chriſtianis habeant, & ab eis monita ſalutis recipiant. Non diſſimilis videtur fuiſſe huius Elię Grammatici incredulitas, in qua diem (vt diximus) clauſit extremum. Eius autem Opera ſunt quæ ſequuntur:

I. ביאור על מהלך שבילי הדעת: *Bijùr al Mahalàch ſcewilè baddàath*. Id eſt *Scholia in Grammaticam R. Moſis Kimchij*, quæ vocatur *Iter ſemitarum ſcientiæ*. Hęc compoſuit Romæ, vt ipſe teſtatur in Præfatione ſecunda ad Librũ *Maſsòreth ham Maſsòreth*, quamuis in fine huius Libri legatur fuiſſe compoſita Paduæ anno mundi 264. min. ſupputat. Chriſti 1504. Poſtea ſub nomine R. Beniamin Ben Iudæ Romani prodierunt Piſauri an. mundi 5268. Chriſti 1508. anno V. Pontificatus Iulij II. ſub Dominio Ioan. Sfortiæ. In 4. Vnde ipſe Author de hoc furto ſibi inuito Domino facto conqueritur in fine eorundem Scholiorum.

Sebaſtianus Munſterus in linguam latinam vertit impreſſa vnà cum tex-

docendo, varias à Iudæis perſecutiones paſſus eſt; piaculum enim eſſe ducunt hominem Iudęũ, Chriſtianum linguam ſanctam docere, id quod colligere exiſtimant ex Pſ. 147. 19.

מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל׃
לא עשה כן לכל־גוי ומשפטים בל־ידעום׃

Maghid devaràu leIaakòu, chukàu, umiſcpattàu leIſraël. Lo aſsà chèn lecol-goi, umiſcpattìm bal-iedaùm. Id eſt

Annuncians verba ſua ipſi Iacob, ſtatuta ſua, & iudicia ſua Iſraëli. Non fecit ſic omni genti, & iudicia non cognoſcent ea. Quod quàm verè hoc dicant, videſis ſecundam Pręfationem in *Maſſòreth hamMaſſòreth*, vbi de his calumnijs conqueritur, eaſque rationibus diluit, Rabbinicis tamen, quæ nihil commune habent cum Chriſtianis. Nos autem non ſumus ex illis, de quibus loquitur Pſalmus; nam per fidem verè Iſraëlitæ ſumus, & fidem ab Iſraële ſuſcepimus, vt non minùs credita ſint nobis eloquia Dei, quàm olim ſolis Iudæis credita fuerint, vt ait Apoſtolus ad Rom. 3. 2. Sed miſerrimus iſte Iudæus, de Chriſtianis loquitur, acſi de Ethnicis loqueretur, & cùm conſuetudinem haberet cum Chriſtianis, attamen gratias Deo agit quòd adhuc Iudæus ſit, ſicut in Præfatione ſecunda *Maſſòreth hamMaſſòreth* loquitur:

כי מלמד לגוים הייתי   וכזאת וכזאת עשיתי
אך דעו כי אפילו חכי   תהלה לאל עברי אנכי
ואת האלהים אני ירא   שמים וארץ בורא וכו׳׃

Chi

explicauit vſque ad direptionem Vrbis an. 1527. in qua huic Auctori nihil relictum fuit, non obolus quidem, nec *veſtis pro acerrimo frigore, nec panis & ligna in domo*, vt in Pręfatione ſecunda ad Librum מסורת המסורת *Maſſòreth hamMaſſòreth* ipſe refert his verbis:

לא נשארה בידי פרוטה   והיתה עת צרה
כי אין כסות בקרה   ובביתי אין לחם ואין עצים
וכו׳׃

Lo niſciarà beiadi peruttà;
Vehàiethà eth tzarà
Chi en cheſsùth bekarà,
Vuevethi en lèchem, veèn etzim &c.

Roma itaque diſcedit, & Venetias reuertitur, vbi & alia Opera Hebraica componit, videlicet תשבי *Tiſcbì*, & מתורגמן *Meturghamàn*, ſed anno Domini 1540 in Germaniam euocatus, Iſnæ apud Paulum Fagium aliquandiu ſubſtitit, eiuſque conſilio, & opera vſus eſt in auſpicanda Iſnæ Hebraica Typographia, & cui tradidit Opuſcula *Tisbì* & *Meturghamàn*, ſed ob ingentia frigora ſenex Elias non diu Germanicum ſolum inhabitare potuit, quin ad patrium Italicum Paduam, ac Venetias reuerteretur, vbi ſenio confectus, heu miſer! in Iudaiſmo efflauit animam circa annum 1542. octogenario maior. Vnde decipiuntur ij, qui credunt eum religionem Chriſtianam ſuſcepiſſe; verum eſt, quòd circa eam non iniquus habitus eſt in foro, an item in polo, neſcimus; hoc certum, quòd ex nimia familiaritate, qua cum Chriſtianis vtebatur linguam Hebræam

to, Dei gratia, vero Meſſia, eidem adhæſerunt ſuſcepto Baptiſmate. Idem effecerunt multi Iudæorum ex cœteris familijs Romæ degentibus; itaut nulla inter eos alicuius nominis, ac notæ reperiatur, quę animarum tributum Chriſto non ſoluerit. Aſcarella, Peſſatta, Aadumim, ſeù de Rufis, de Galicco, Kimchia, Biterbò *ex* בהנים *Cohanim Sacerdotibus*, Korcoſſa, & aliæ ferè innumeræ, quarum nonnullæ viros doctrina, & opibus illuſtres apud nos ſemper habuerunt, & habent; horum nomina reticenda exiſtimamus, ne originem ex Iudæis, quæ ſummæ laudis loco potiùs eſſe crediderim, cùm ex antiquiſſima, & olim nobiliſſima natione, ex qua tot Viri Sancti, tum ex Veteri, tum ex Nouo Teſtamento, Apoſtoli omnes, ipſaq; Beatiſſ. Virgo Maria exorti ſunt, ac eius Filius Chriſtus Dominus ex eadem naſci voluit, extiterint; in probrũ referre videamur. Sed digreſſione relicta, ad Eliam Leuitam reuertimur, qui anno ætatis quadrageſimo, vt ipſemet in Præfatione ad Librum בחור *Bachùr* ait, relicta Padua, quæ anno 5269. Chriſti 1509. ab hoſtibus capta, & omnibus Eliæ bonis direptis, Romam venit, vbi nonnullos Proceres Chriſtianos, potiſſimùm Ægidium Viterbienſem Cardinalem Ordinis Eremitarum S. Auguſtini linguam Hebraicam docuit, cuius liberalitate, & munificentia, ipſe Elias cum tota ſua familia, quę ſumma inopia laborabat, ſubleuatus eſt. Hic in Vrbe varia Opuſcula Grammaticalia compoſuit, eaque Chriſtianis ex-

ז: ס' טוב טעם על הטעמים נדפס בוויניציאה שנת רצ"ט לפ"ק:

ח: ספר התשבי והוא ביאור על תשב"י מלות זרות נדפס באיזנא שנת ש"א לפ"ק: ובויניציא שנת ש"ו לפ"ק:

ט: שברי לוחות על הדברים הקשים והנשברים והמלות הנכתבות בנוטריקון במסורה:

י': עשה כמה שירות על הרבה מזמורים ובפרט על המקרא גדולה:

יא': כתב כמה לקוטים על מלך המשיח מהתרגומים ונמצאו במתורגמן:

יב': עשה פירוש על ספר פתח דברי והביאו לדפוס בעיר פיזארו על ידי ר' משה ן' חביב שנת רמ"ו לפ"ק: ונדפס גם כן בויניציאה שנ' ש"ו לפ"ק בבית דניאל בומבירגי:

208 R. ELIA'V HALLEVI ASCHENAZI', *Elias Leuita Germanus*, cognomento הבחור *Habbachùr*, *Iuuenis*, ſeù *Electus*, naſcitur in Italia, eius pater vocabatur Moſes Aſchenazì, quæ familia notiſſima eſt inter Hebræos, & Romæ quoque reperitur, cuius paterfamilias hodie eſt Moderatus vir *Abraham Aſchenazì*, ſeù *Todeſco* Iudaici Triumuiratus officio gaudens, eſt enim vnus ex tribus viris, qui vniuerſum Iudęorum cœtum Romæ regunt ſub nomine ממונים *Memmonim*, *Gubernatorum* populi; Officium temporaneum eſt, duratque per Annum, quo elapſo, alij ſuccedunt; horum eſt potiſſimùm ſuperintendere Vniuerſitati Iudæorum, ne aliquod patiatur detrimentum, tam in ſubſtantijs, quàm in priuilegijs à Principe conceſſis, & alia præſtare, quæ vtile, & commodum commune proſpicit. Ex hac familia aliqui, cogni-

ſub nomine רנת דודים *Rinnàth Dodìm*, *Iubilationis amicorum*. Excuſ. Baſileæ apud Conradum Waldachilich, in 4.

Claruit hic Auctor an. mundi ה'ש' 371. min. ſupput. Chriſti 1611.

רנ' **ר' אליהו הלוי** אשכנזי המכונה הבחור
היה המדקדק והאמן גדול וחבר כמה ספרים על הדקדוק .
ואלו הם

א' . ביאור על מהלך שבילי הדעת לר' משה קמחי ונדפס אותו שנת רס"ח בעיר פדואה כמו שכתוב בסוף הספר ונדפס בקהילה בפיסארו בשנת השמ"ית לאפיפיור יוליוס השני היא שנת חמשת אלפים רס"ח ליצירה על שם ר' בנימין בן ר' יהודה אדומים . ובבאזיל שנת רכ"ו לפ"ק . ובוויניציאה באותיות המרובעות עם הנקודות על שם ר' יצחק בן אליעזר בעולם המכונה קולוליגו הושבת עיר אלכקונה שנת שפ"ד לפ"ק .

ב' . ספר הבחור חבר הבר אותו ברומא שנת חמשת אלפים רע"ו לבריאת עולם ועיר נדפס באותה העיר ואחר כך נדפס גם כן באותה שנה רע"ו . ובבאזיליא שנת רצ"ו לפ"ק . ובאיזנא שנת ש"ב לפ"ק . ונדפס אותו בעטלרת אנדריאו קארדנאל :

ג' . חבר ספר מתורגמן והוא ביאור גדול על המלות הבריות ועל תרגומים והשלמתו שנת אלפים השמ"ר לפ"ק . ונדפס בעיר איזנא באותיות מרובעות עם נקודות . וגם בוויניציאה ובקולוניאה שנת ש"כ לפ"ק .

ד' . ספר ההרכבה על כל מלות זרות ונדפס אותו ברומי שנת ה"א הרע"ח רל' שנת קצ"ו לפ"ק כמו שאמר בהקדמה זה הספר ונדפס ברומי הנכבים אמר הכנסו :

ה' . פרקי אליהו על אותיות נקודות ומעמים כדעתו ובוויניציאה שנת ש"ו לפ"ק בבית דניאל בומבירגי ויש פרקים ד' . א' פרק שירה : ב' פרק המינים :
ג' פרק המדות . ד' פרק השמושים .

ו' . ס' מסורת המסורת חבר אותו בעיר וויניציאה שנת רצ"ח . ובשנת רצ"ט לפ"ק נדפס באותה העיר גם כן בבאזיל .

ל .

Iudæus, tranſtulit *Commentarios Auerrois* ex Arabico in Latinum ſuper *Meteora Ariſtotelis*; *De Cometis* peculiarem Tractatum. Et in 1. *Metaphyſicorum Librum*. Reperiuntur in Biblioth. Vatic. inter Latinos Codices mmſſcc. ſub num. 4550. papyr. in fol.

Eiuſdem *Quæſtiones in Libr. Priorum Ariſtotelis* in eandem Latinam linguam vertit. Ibidem habentur ſub num. 4552. papyr. in fol. mmſſcc.

Eiuſdem *De Subſtantia Orbis* Latinum fecit, & mſc. extat in eadem Biblioth. Vaticana ſub num. 4553. papyr. in fol. Vide ſupra num. 38. in *Aben Raſciàd*.

רו' **ר' אליהו בן יוסף** חבר ספר הדרשות
וקרא אותו ספר קול תרועה . והוא נדפס בשלוניקי שנת
השכ"ב לפ"ק .

206 R. ELIA'V, *Elias Ben Ioſeph*, ſcripſit librum דרשות *Daraſciòth Concionum*, quem vocauit קול תרועה *Kòl Theruàh*, *Vocem exultationis*, Tit. ex Exod. 3. 13. Excuſus Theſſalonicæ an. mundi ה'ש'כ' 322. min. ſupputat. Chriſti 1562. In 8.

רז' **ר' אליהו בן לאמא** אשכנזי ראש
ישיבה באנובית חבר ספר רנת דודים והוא פירוש
על שיר השירים ונדפס בבאזיליאה אם השמבך? היה בשנת
השע"א לפ"ק .

207 R. ELIA'V BEN LA'MA ASCHENAZI' Germanus Archiſynagogus in Hannouia, ſcripſit *Commentarium in Canticum Canticorum*,

י ר' אליהו זעזה חבר פירוש על סמ"ג ועל הסמ"ק:

200 R. ELIAS ZAAZA'H ſcripſit *Explanationem* luculentam in סמ"ג *Samàgh*, id eſt in ספר מצות גדול *Sèpher mitzùòth ghadòl*, *Librum præceptorum magnum*: & in סמ"ק *Samàk*, id eſt in ספר מצות קטן *Sèpher mitzuòth kattòn*, *Librum præceptorum paruum*.

רא אליהו זוטא שם הספר והוא מדבר על כמה נגלות מאליהו הנביא כמבא כתיבת יד על קלף בוואטיקאנו ונכתב בשנת ד' אלפים תתל"ג לבריאת עולם:

201 ELIA'V ZVTTA', id eſt *Elias paruus*, Tit. Libri, quo agitur *De aliquot viſionibus, & apparitionibus factis ab Elia Propheta*, vt iactant Hebræi. Reperitur mſc. in Bibliot. Vaticana fol. Perg. ſcriptus anno mundi ד' אלפים תתל"ג 4833. Chriſti 1073.

רב ר' אליהו הזקן שסדר סדר מערכות בכל יום השנה מהתורה ומהנביאים וכתובים ומהמשנה ומהגמרא: ונמצאות כ"י בוואטיקאנו על קלף:

202 R. ELIA'V HAZAKE'N, id eſt *Elias Senior*, ſcripſit *Ordinem*, ſeù *Ordinauit Lectiones deſumptas ex Pentateucho Moſis, Prophetis, & Agiographis*. Itémque ex *Miſcnà*, & *Ghemarà*, ſiuè *Talmud*, quæ per anni circulum in Synagogis, & extra leguntur. Extat mſc. in Bibliotheca Vatic. Pergam. in 16.

רג ר' אליהו אבן חיים מרקיאנו חבר אגרת החמודות על מדות הנפש:

203 R. ELIA'V ABEN CHAII'M MARKIANO', *Elias filius Chaijm Marchianus*, ſcripſit -

אגרת החמודות *Ighèreth hachamudòth*, *Epiſtolam deſiderabilium*, audiui Moralem, & Ethicam eſſe, ego illam non vidi.

רד רבי אליהו בר יהודה הרופא מטיבולי נולד בעיר מרינו אצל רומה וחבר ספר תולדות והוא ספר לחכיר חולאי אם הבנים והוא כתיבת יד בוואטיקאנו:

204 R. ELIAS BAR IVDÆ, Medicus, Tiburtinus origine, naſcitur Marini, quod eſt nobile Oppidum Ducatus titulo illuſtre, non longè ab Vrbe ſitum, ſub ditione Columnenſium Principum, de quorum excellentiſſima Romanorum familia præſtat magis in hoc loco tacere, quàm pauca dicere. Claruit maximè anno mundi רל"ח 238. min. ſupput. Chriſti 1478, quo compoſuit -

ספר תולדות *Sèpher Tholedòth*, *Librum generationum*. Tractat *De Infirmitatibus matricis*. Et eſt Dialogus inter Dinam filiam Iacobi, & Iacobum patrem. Dina interrogat patrem, cui infirmitates aperit; & pater reſpondet, docetque remedia. Extat mſc. in Bibliot. Vatic. Papyr. in 4.

רה ר' אליהו היהודי העתיק פירוש הרשב"ל מלשון ערבי אל לשון לעז על אותות השמים: ועל החקשים: ועל אוסיא ר"ל עצם העולם: ונמצאים בוואטיקאנו כתיבת יד:

205 R. ELIA'V HAIEVDI', *Elias Iu-*

ta, & ſeparata.

In hoc eodem libro Algazelis, & Commentarijs Auerrois multi reperiuntur errores, qui ab Eymerico recenſenrur in Direct. Inquiſit. parte 2. quæſt. 4. pag. 254. & 255. In Latinum fuit tranſlatus à Callo, ſeù Calo Hebręo in Ciuitate Arelatis XVIII. Aprilis anno ab Aduentu Chr. 1328. Excuſus etiam reperitur Venetijs anno Domini 1560. in 8. in Tom. X. Operum Ariſtotelis cum expoſitione Auguſtini Niphi, vbi diuerſus ordo ab eo quem ex Cod. Vatic. attulimus, adnotatur. Vide קאלו קאלונימוס *Kalo Kalonimos*.

קצ"ד **אלחסידי** חבר ספר הגורלות׃

194 ALCHASIDI', ALCHASIDACIVS Hebræus, fertur ſcripſiſſe libros הגורלות *Haggoralòth*, *Sortium*, qui ſubtili materiarum diſpoſitione, de omni negotio, de membrorum longitudine, & breuitate, de numero annorum vitæ, ipſoque die obitus certos facere pollicetur. Hos Abraham Aben Ezræ, ignea fornace dignos exiſtimauit ſecundùm teſtimonium Geſneri.

קצ"ה **עלי אבא** עברי ערבי וספרדי חבר בלשון ערבי ספר הרפואה׃ נמצא באיסקוריאל במלכות ספרד׃

195 ALI' ABBA' Hebræus Arabs Hiſpanus, Arabicè ſcripſit *Librum Medicum*, mſc. reperitur in Bibliotheca Regis Catholici in Eſcuriali. Ex Catalogo Caſtelli.

קצ"ו **עלי** ישמעאלי העתיק מלשון יון ללשון ערבי אגרת המוסר לארסטו׳ ומלשון ערב העתיקו אל לשון הקודש ר׳ יהודה בן שלמה חריזי הספרדי׃

196 ALI' Iſmaëlita, ex Græca in Arabicam linguam vertit *Epiſtolam Didaſcalicam*, *&* *Ethicam Ariſtotelis*. Illam Hebræam fecit R. Iudas Ben Salomonis חריזי *Charizi Poëta* Hiſpanus. Extat mſc. in Bibliot. Vaticana Papyr. in 4.

קצ"ז **עלי אבן רגל** ערבי חבר בלשון ערבי שמונה ספרים על התכונה והעתקו אל לשון עברי מרבי שלמה׃

197 ALI ABEN RAGE'L Arabs, ſcripſit Arabicè *De Aſtrologia Libros VIII.* In Hebræum verſi ſunt à R. Salomone. Mmſſcc. reperiuntur in Bibliotheca Cæſar. Ex Spizelio.

קצ"ח **ר׳ אליה בן אשר הלוי׃** עיין אליהו הלוי אשכנזי׃

198 R. ELIA BEN ASSER HALEVI. Vide *R. Eliàu Halevi Haſchenazi Germanus*.

קצ"ט **אליה בשקיאקו** חבר ספר אדרת אליהו על מנהגים הקראים שהם מינים בין היהודים׃

199 ELIAS BASCKIAKO, Baſchiacus ſcripſit -

אדרת אליהו *Adèreth Eliàu*, id eſt *Palliū Eliæ*, Tit. ex 2. Reg. 2. 13. & 14. Tractat *De Ritibus* קראים *Karraim* *Karraorum*, in quibus à cœteris Iudæis differunt. *Karræi* ſunt Hebræorum Hęretici, de quibus ſupra ad numer. 156. p. 92.

III. Diſputat id, quod dicunt Philoſophi, videlicet, quòd mundus ſit effectus Dei.

IV. Oſtendit Sapientum debilitatem in eo, quòd dicunt, mundum agentem habere.

V. Oſtendit Philoſophorum debilitatem in eo, quòd putant probauiſſe de Dei vnitate.

VI. Oſtendit eorum errores ſuper Dei ſcientiam.

VII. Caſſat id quod dicunt videlicet, quòd ipſe Deus non communicat cum aliquo in genere, nam ab eodem differt in differentia.

VIII. Oſtendit ipſorum debilitatem in eo quod dicunt, putantes Dominum eſſe ſimplicem abſque aliqua quidditate.

IX. Oſtendit debilitatem eorum in eo, quòd opinantur Dominum non eſſe corpus, neque corporeum.

X. Oſtendit debilitatem eorum iu eo, quòd meditantur probare videlicet, quòd Dominus ſciat genera & ſpecies modo vniuerſali.

XI. Oſtendit errores eorum in eo, quòd dicunt, quòd Dominus ſecundùm ſeipſum ſciat.

XII. Caſſat opiniones ipſorum in eo, quod dicunt, quòd Dominus particularia ignorat.

XIII: Oſtendit ipſorum errores, in eo, quòd opinantur, videlicet, quòd cœli ſint animati, & Deo glorioſo obedientes contemplando.

XIV. Declarat illorum errores, in eo, quòd dicunt, quòd motor orbium mouendo, propriam habeat voluntatem erga quædam deſidera-

 ta,

קצג׳ **אלוואמאת אלגזל** ערבי חבר בלשונו ספר

מאזני צדק על מדות הנפש ונעתק ללשון עברי מרבי אברהם בר חסדאי עיין לעיל סימן ע״ג: ויש אלגזל אחר הנקרא קלונימון עברי אשר חבר ספר הרס הפילוסופים וכנגד אותו הספר עשה השגות ן׳ רשד בלשון ערבי ונעתקו ללשון לטין מקבלו עברי שנת אלף ושלש מאות עשרים ושנים לביאת משיחנו בעיר ארלים:

193 ALVAM'ATH ALGAZE'L Arabs, ſcripſit Arabicè

מאזני צדק: *Moznè tzèdek, Lances iuſtitiæ*, ſeù *Statera iuſta*, tit. ex Leuit. 19. 36. Liber moralis eſt, in Hebræum verſus à R. Abrahamo Bar Chaſdai, de quo ſupra n. 63. Eſt & alius

ר׳ אלגזל קלונימון עברי *R. Algazèl Kalonimòn* Hebræus, qui הרס הפילוסופים *Hères happiloſophìm Deſtructionem Philoſophorum* ſcripſit. Vbi de Philoſophorum opinionibus circa exiſtentiam mundi diſputat. Contra hunc ſcripſit Auerroes *Deſtructiones deſtructionum*, vel *Duas impugnationes* in Librum prædictum. Reperiuntur mmſſcc. in Bibliotheca Vaticana ex Pergam. antiquo in fol. ordinario ſub num. lib. Latin. 2434. vbi dicit, quòd in eo Algazelis libro multa dubia periculoſa poſuerit, & multas ſubtiles atque nobiles difficultates. In iiſdem oſtendit idem Auerroes Algazelis debilitatem, Philoſophorum rationibus in probando efficientiam mundi, & alia hoc ordine:

I. Vtrum mundus ſit ab æterno.

II. Vtrum mundus ſit ſempiternus in futuro.

eo contineri peregrinationes ipſius, clarè colligitur (ex his, quæ de Eldade nos diximus) Plantauitium nunquam hunc librum vidiſſe, ſicut nec alios in illo libello *Verborum dierum Moſis* contentos; in quo libello idem Plantauitius cum Eldade Danita librum Tobiæ cum alijs, quos ſuo loco referemus, coniunctim circumferri aſſeuerat. Quòd autem libellos huiuſmodi non viderit, etiam inditium eſt, eundem Tobiæ librum (vulgaribus, ac idiotis omnibus notiſſimum) pro alio libro prorsùs incognito accepiſſe; cùm de eo ita loquatur: *Tobi ben Tobiel, ſeù Hiſtoria inſignis cuiuſdam Viri nomine Tobi ben Tobiel.* &c. credens profectò alium quendam Tobiam diuerſum ab eo, cuius extat inter Sacros Codices Hiſtoria.

Hæc Epiſtola Eldadis reperitur inter ſupradicta Opuſcula דברי הימים של משה *Diurè haijamim ſcel Moſcè, Verba dierum Moſis*, quę omnia excuſa ſunt anno mundi ש״ד 304. min. ſupput. Chriſti 1544. apud Corneliũ Ben Baruch אדיל־קינד *Adel-Kenad*, & apud Io: de Gara ſtudio, & diligentia R. Niſim Suſan an. 5365. Chriſti 1605. in 8.

De hiſtoria verò huius Eldadis fit etiam mentio ab Abrahamo Aben Ezræ in Commentarijs ſuper cap. 2. Exodi circa finem, quæ ab eodem reprobatur. Vide ſis in *Mikrà ghedolà* Tomo 1. pag. 58. editionis Venetæ apud Bragadin. anno שע״ז 377. min: ſupp. Chr. 1617. in folio.

Taàm, Ben Taami, Ben Onàm, Ben Gaùl, Ben Sciàlad, Ben Calèb, Ben Amràm, Ben Doròs, Ben Oudia, Ben Abrahami, Ben Ioſephi, Ben Moſis, Ben Iacobi, Ben Cheppur, Ben Arielis, Ben Aſſer, Ben Iobi, Ben Salem, Ben Eliu, Ben Aholiab, Ben Achiſamàch, Ben Chuſcìm, Ben Dan, Ben Iacobi patris noſtri.

Ex his quæ in medium de Eldade Danita attulimus, manifeſtè liquet quid in ipſius Epiſtola contineatur; continetur enim ſtatus decem Tribuum, vltra flumina Æthiopiæ ſecundùm fabuloſam illius narrationẽ, prælia, quæ contra finitimas gentes gerunt, mutuus amor, quo inter eos pax ſumma fouetur, impoſſibilitas indè exeundi, vndè Iudæi clauſi dicuntur, æqualis ad eos accedendi, obſtantibus lapidibus, ferreo monte, igne.

Plantauitius tamen in ſua Bibliot. Rabbinica num. 55. in אלדד הדני *Eldad Danita* dicit: *Liber hic fusè deſcribit peregrinationes per totum ferè terrarum Orbem huius Eldadis Danitæ. Quis autem ille fuerit, & quo tempore vixerit, &c. dicere non poſſumus, cùm non ſit nobis aliundè notus, quàm ex Indice expurgatorio Romano.* Infra verò ad num. 121. in libro דברי הימים של משה *Diurè haijamim ſcel Moſcè Verborum dierum Moſis*, inter alios libellos ibi repertos, etiam numerat hunc librum Eldadis Danitæ, de peregrinationibus eius. Et reuera inter alios libellos, qui ab eo ibi connumerantur, reperitur etiam iſte Eldad Danita; ſed vtrobique cùm dicat, in

אלוואמאת

prænotatum. &c. Annus autem 4640. eſt annus Chriſti 880. quo anno credit Mar Tzèmach Eldadem conſpectum fuiſſe à Iudæis 403. annis priùſquàm Epiſtolam ipſemet ſcripſiſſet ad Hiſpanos Iudæos. Iſta tam enormis differentia 403. annorum in eodem homine, eiuſdem hominis cum ſua Epiſtola fictionem, & falſitatem arguit. Vide *Scialſcel. hakab.* loco citato, vbi multa de Eldade Danita, & fluuio Sambatione affert, & inter alia à nobis recenſita, addit circa eiuſdem flumen היה שם אפילו חר של ברזל *Haiàh ſciàm aphilù har ſcel barzèl.* i.e. *Eſſe ibi etiam montem ferreum*, &c. hoc eſt, præter flammam die Sabbathi accenſam, per quam prohibetur acceſſus ad fluuium, etiam circà eundem extat quidam mons ferreus, quo omninò præcluditur tranſitus illius. Nugæ omnes.

Tandem in eadem Epiſtola huius Eldadis genealogia deſcribitur, quæ eſt talis:

אלדד בן מחלי בן יחזקל בן חזקיה בן עלון בן אבנר בן שמעיה בן חפר בן חור בן אלקנה בן חלל בן אפרים בן טוביה בן פרת בן עונן בן נעמן בן טעם בן טעמי בן אונם בן גאול בן שלר בן כלב בן עמרם בן דורום בן עובריתו בן אברהם בן יוסף בן משה בן יעקב בן כפור בן אריאל בן אשר בן איוב בן שלם בן אליתוא בן אחליאב בן אחיסמך בן חושי בן דן בן יעקב אבינו :

Eldàd Ben Machali, Ben Ezechielis, Ben Ezechiæ, Ben Halòn, Ben Aunèr, Ben Scemaaiàh, Ben Chaphàr, Ben Chùr, Ben Elchanà, Ben Hillèl, Ben Ephràim, Ben Tobiæ, Ben Peràth, Ben Onàn, Ben Naamàn, Ben Ta-

Hoc euidenter patet ex ipſa ſimplici textus inſpectione, in quo periodus de veſtibus alia eſt, & omnino diſtincta à ſubſequenti de multitudine Hebræorum, quæ cum ijs, qui de Ægypto egreſſi ſunt, comparatur. Cœtera vtpotè minoris momenti, ſine maiori animaduerſione relinquimus; non enim omnia ad amuſſim reuocanda, & corrigenda; ſed aliquid relinquendum ijs, qui poſt nos venturi ſunt, qui & alios, & nos pariter caſtigabunt.

Quo autem tempore hæc Epiſtola ſcripta Hebraicè fuerit, non ita certò liquet, vt de eo dubitari minimè liceat. Ex eadem circa finem legitur:

שגר איגרות הללו מר אלדד זה לספרד ש׳ת ארבעים ושלש :

Sciaghàr Ighcròth hallàlu Mar Eldàd ze leSepharàd ſcianàth arbaim vſelòſc. Id eſt

Miſit has Epiſtolas Dominus Eldad in Hiſpaniam, anno quadrageſimo tertio: nempè quinti millenarij à creatione mundi, qui reſpondet anno Chriſti 1283. Ghedalia verò Aben Iachiæ in lib. *Scialſcel. hakab.* pag. 37. b. ex מר צמח *Mar Tzèmach* ita refert:

דעו כי יש לנו בקבלה מרבינו יצחק גאון שבשנת כמו דת״ם ראו אלדד הנזכר וכו׳,

Deù chi ieſc lànu bekabalà meRabbènu Itzchàk Gahòn ſeebeſcianàth chemò arbaà elaphim ſeiſcià meòth vearbaà reù Eldàd hannizchàr, vecullè. Id eſt

Scitote nos habere traditionem à Magiſtro noſtro Iſaaco Gahone, quòd circa annum 4640. viderunt Eldadem

Iudæi tranſire poſſint, cùm plurimi ſint; quòd ſi tranſire poſſent, pugnarent contra vniuerſum mundum. Inſuper ſcitote, quòd ſi ego habeo vnam ciuitatem munitam, Rex magnus, Rex Daniël, habet decem. Et inſuper habent (Iudæi) *aurum, & lapides pretioſos, & poſſident domos lapidibus pretioſis, ſicut & nos poſſidemus* (ædificamus) *domos noſtras lapidibus coloratis*, &c. Hactenus Epiſtola Preto-Ioannis ad Papam Romanum de fluuio Sabbatione, Iudæis clauſis, & illorum Imperatore Daniele, quæ, quàm fabuloſa ſint, nemo eſt, qui non videat.

Porrò Epiſtola Eldadis Danitæ de Iudæis clauſis, eorumque in Æthiopia Imperio eleganter verſa fuit in Latinum à Doctiſſ. Viro G. Genebr. & in fine Chronologiæ Hebræorum pag. 53. editionis Pariſienſis in fol. an. 1600. excuſa reperitur; in qua tamen quędam loca tranſlata non reſpondent Hebræo textui, de quibus vnum aut alterum exemplum afferemus.

Num. III. vbi in textu Hebraico legitur:

ויראה לנפשם בנים ונכרים וצאצאים והם
חורשים וקוצרים לפי שאין להם עבדים ושפחות ׃

Vaijrà lenaphſciàm banim vnchedim vetzeetzaim; vehèm choreſcim, vekotzerim, lephi ſceèn lahèm auadim veſciphchòth.

Et videt (Pater) *animas ſuas, filios, nepotes, & pronepotes. Et ipſimet arant, & metunt, quia non habent ſeruos, nec ancillas.* Ita nos vertimus; Genebrardus verò hoc modo legit: *Videt pater filios, nepotes, & ſobo-*

lem arantem, metentem, & ſemper aliquid molientem, quòd nec ſeruos, nec ancillas habeant. Aratio, & meſſis non referri debent ad filios, nepotes, & ſobolem, ſed ad viros Tribus Moſis, qui quidem cùm ſeruos, & ancillas non habeant, ſibimetipſis arant, & metunt. Aliud: vbi hebraicè legitur infrà poſt pauca

ועוד יש אצלם כסף וזהב הרבה מאד ויזרעו
פשתן ומגדלים תולעת שני ועושים בגדים נאים
ומעילים ׃ והם כיציאת מצרים כפלים וכפלי כפלי
עד אין קץ ׃

Veòd ieſc etzlàm chèſeph vezahàu arbè meòd, vaizreùu piſcthàn, vmagdelìm tholàath ſcianì, veoſìm beghadìm nahìm vmeilìm. Vehèm cheietziàth Mitzràim chephalìm, vechphelè chephalìm ad en kètz. Id eſt

Præterea reperitur apud eos argentum, & aurum multum nimis, & ferunt linum, nutriunt vermes ſericos, & faciunt veſtes ſpecioſas, & pallia. Et ſunt duplo plures, imò plures, & plures in infinitum, quàm fuerint illi, qui egreſſi ſunt de Aegypto. Ita nos vertimus, at Genebrardus vertit:

Porrò apud eos magna eſt auri, & argenti copia. Serunt linum, educant vermes ſericos, conficiunt ſpecioſiſſimas veſtes, & tunicas inſtar Aegyptiacarum duplices, & ſemel atque iterum duplicatas, abſque numero. Non loquitur textus de tunicis Ægyptiacis, ſed de multitudine Hebræorum, qui multò plures dicuntur vltra fluuium Sabbationem reperiri, quàm fuerint illi, qui egreſſi ſunt de Ægypto, itaut vllo modo nequeant numerari.

karòth chemò ſceanàchnu mithkanim bathènu beauanim tzeuuhim; vecullè. Id eſt

Et ſcitote quod vſque adeò terra mea eſt magna, quod ego (loquitur Preto-Ioannes) *omnia mirabilia, quæ in ea reperiuntur, penitùs ignoro. Præterea ſcitote, quòd ab iſto mari lapidum* (de quo ſupra egerat) *oritur quidam fluuius, qui egreditur de horto Eden* (Paradiſo voluptatis) *& decurrit inter nos, & inter terram magnam, magni Danielis Regis Iudæorum. Et iſte fluuius fluit omnibus diebus ſeptimanæ, & in Sabbato non mouetur de loco ſuo vſque ad diem primum, quo reuertitur ad curſum ſuum. Et cùm iſte fluuius plenus eſt ſuper omnes ripas ſuas, adducit lapides pretioſos multos valdè, & in hoc fluuio nullæ ſunt aquæ, ſed quicquid inuenit adducit in mare Orinothum: neque homo reperitur qui poſſit tranſire illum, niſi in Sabbatho. Verùm nos ponimus cuſtodias in tranſitu; nam ſi Iudæi poſſent tranſire facerent magnum damnum in toto mundo, Chriſtianis pariter, Iſmaëlitis, & omnibus nationibus, & linguis, quæ ſub cælo ſunt. Quoniam non eſt natio, & lingua, quæ ſtare poſſit coram eis. Verùm, ego ob hanc cauſam habeo munimentum, ſexdecim ciuitatum ædificatarum lapidibus magnis, & munitarum, ac potentiorum cæteris, quæ ſunt in mundo; & de Vrbe ad Vrbem eſt ſpatium ſemiſſis milliarij. Et in vnaquaque ex illis habeo mille equitum, decem millia peditum, & viginti millia apprehendentium arcum ad cuſtodiendum montes, & locum tranſitus, ne*

In-

אל

חקולם וירעו שאם אנו יש לי עיר מבצר אחת יש למלך חגדול מלך דניאל עשרה ויש להם כל כך זהב ואבנים יקרות שמתקנין כתיהם באבנים יקרות כמו שאנחנו מתקנים בתינו באבנים צבועים ׃ וכו׳ ׃

Vuùu ſcecòl chàch artzì hi ghedolà ſceanì enì iodèah col hanniphlaìm ſcè ieſc bàha. Vdùu, chi mezò haijàm ſcèl auanìm bà nehàr: echàd ſceiotzè meghàn E'den, vcholèch beneèm vben haàretz haghedolà ſcèl hamMèlech haggadòl Danièl Melèch haIehudìm. Vezè hannahàr holèch col iemè haſciaùuah vuSciabbàth enò zàz mimmekomò ad iom riſciòn ſceſcèu leethànu. Veſcè ze hannahàr melò al col ghedothàu meuì auanim Iekaròth arbè mèòd, vbazè hannahàr lo ieſc bò màim; vecòl ma ſcehù motzè, haccòl meuì el haijàm Orinoto, velò ieſc adàm ſceiachàl laauòr iaaſsù haijèzek ghadòl becòl haolàm beNotzrìm vbeIſmaëlìm vucòl humà, veleſciòn ſcethàchath col haſciamàim, chi en humà, veloſciòn ſceiuchàl laamòd liphnehèm. Auàl ani ieſc li bazè hammachòz ſciſcià aſsàr meddinòth banuijòth meauanim ghedolòth vutzuròth, veiòther chazakìm ſcebecòl haolàm, vmeìr lair, mahalàh chatzè mil. Veièſc li becòl ir mèllu èleph Paraſcìm veaſsèreth alaphìm raglè, vehaſsèreth hallaphim topheſcè kèſceth liſcmòr haharrim vmakòm hammaauarùth ſcelò iaauerù haIehudìm, chi em col càch rabbìm, ſcèim iechelù laauìr ilchamù im col haolàm.: Vudù ſcèim ani ieſc li ir meuàtzèr achàth ièſc lemèlech haggadòl mèlech Danièl aſſarà; Veièſc lahèm col càch zahàu veauanim iekaròth chemò ſceanàchnu ſcemithkanin bathehèm beauanim ie-

gnare, & illius Imperio tres alios Iudæos Reges parere, narratur his verbis:

ואל תקשו עלי שאני כותב לכם המלך הגדול כי יש תחת ידו דניאל המלך ויש תחת ממשלתו שלש מלכים וכו׳:

Veàl tikſciù alài ſceanì cothèu lachèm hamMèlech haggadòl, chi ieſc tàchath iadò Danièl hamMèlech, veièſc tàchath mamſcelthò ſcelòſc Melachim, vecullè. Id eſt

Neque contrarietis mihi, ſi ego ſcribo vobis, de Rege magno, quoniam eſt ſub manu Danielis Regis; ſub poteſtate enim ipſius tres Reges manent. Ibi etiam fit mentio de fluuio Sabbatione, cuius originem, & naturam aſſignat hoc modo:

ודעו שכל כך ארצי היא גדולה שאני איני יודע כל הנפלאים שיש בה. ודעו כי מזו הים של אבנים בא נהר שיוצא מגן עדן והולך בינינו ובין הארץ הגדולה של המלך הגדול דניאל מלך היהודים: וזה הנהר הולך כל ימי השבוע ובשבת אינו זז ממקומו עד יום ראשון שבא לאותנו: וכשזה הנהר מלא על כל גדותיו מביא אבנים יקרות הרבה מאד וכזה הנהר לא יש בא מים: וכל מה שהוא מוצא הכל מביא אל הים אוקינוסו ולא יש אדם שיוכל לעבור כי אם בשבת: אבל אנחנו נותנין משמרות במעבר שאם היהודי׳ יכולים לעבור יעשו היזק גדול בכל העולם בנוצרים ובישמעאלים ובכל אומה ולשון שתחת כל השמים כי אין אומה ולשון שיוכל לעמוד בפניהם. אבל אני יש לי בזה המחוז ששה עשר מדינות בנויות מאבני׳ גדולות ובצורות ויותר חזקים שבכל העולם ומעיר לעיר מהלך חצי מיל. ויש לי בכל עיר מאלו אלף פרשים ועשרת אלפים רגלי ועשרת אלפים תופשי קשת לשמור החרים ומקום המעברות שלא יעברו היהודים כי הם כל כך רבים שאם יכלו לעבור ילחמו עם כל העולם

ſunto. Ad rē quod ſpectat. Quis non videt in Geographicis ignorantiā omninò ſupinam huius Auctoris? Quiſnam vnquam ſanæ mentis eſt, qui Preto-Ioannis Regnum, vaſtiſſimumque Imperium ſupra Calicut collocauerit? Omnibus tabulas Geographicas intuentibus manifeſtiſſimè liquet, Calicut in Aſia maiori, Regni Malabar Vrbem præſtantiſſimam eſſe, cuius Rex *Samory* incolis, id eſt *Summus Imperator*, ac *Deus in terris* vocatur, teſte Cluuerio. Preto-Ioannes autem, ſeù *Presbyter*, ſiuè *Pretioſus Ioannes*, vulgò *Prete Gianni* in Abiſſinorum prouincia Africæ vaſtiſſima regnat, de quo nos fuſiùs ſuprà ad num. 98. egimus. Sed quid mirum! cùm huius culpæ reus quoq; ſit mendaciſſimus ille Auctor Epiſtolę פישטרי גיואן *Peſctre Gioan*, id eſt *Preto-Ioannis*, quæ ſcripta fingitur Papæ Romano, cuius exemplar excuſum Conſtantinopoli apud me habeo. Huiuſmodi autem Epiſtola ex India fingitur ſcripta, ex cuius regionis longinquitate occaſionem arripuit fabulas ferè inauditas ſcribendi, hominum, varias, monſtroſaſque ſpecies Gigantum, Pigmeorum, Amazonum, Phaunorum, Centaurorum, Phœnicis, & aliorum id genus non pauca. Ibi ergo maria, & flumina pretioſorum lapidum referta, aromatum, & ſimplicium medicamentorum quantitas incredibilis, Iudæorum inſuper multitudo, robur, & imperium tantum, & tale, vt narratu difficile propemodum ſit, proſtant. Ibi Danielem quendam Iudæum re-

à veſte atra quam geſtant, כומרים שחורי׳ *Cumarìm ſciachurìm*, *Sacerdotes atratos*; quamuis vox ipſa כומר *Cumàr*, ſine alio additu, Idolorum ſacrificulos atratos exprimat, vt omnia Hebraica Lexica, cum Dauid de Pomis in צמח *Tzèmach* ad rad. כמר *Chemàr* inter dictiones extraneas oſtendunt. Ita inquam in *Tzèmach* citato legitur:

כומר בימי קדם היו קוראין לכהן של אלילים כומר וכו׳ ׃ ורבים אומרים שהוא לשון שחרות וכו׳ ׃ לפי שהיו לובשים שחורים ׃

Cumàr bimè kèdem haiù korein lechoèn ſcèl elilìm Cumàr vecullè. Verabbìm omerìm ſcehù leſciòn ſcecharùth, vecullè. Lephì ſcehaiù loueſcìm ſcechurìm. Id eſt

Antiquitùs Sacerdotes Idololatriæ כומר *Cumàr appellabant*, &c. Et poſt pauca: *Multi aiunt vocem iſtam nigredinem ſignificare*, &c. *eò quia nigris veſtibus induti erant*. Nihilominus, quia hodie in probrum Chriſtianæ religionis omnes Sacerdotes tam ſeculares, quàm regulares, hoc ignominioſo vocabulo כומרים *Cumarìm* vocant; Sacerdotes ſeculares, & Clerici regulares, quia pullo indumento incedunt, vocem שחורים *Scechurìm* voci כומרים *Cumarìm* addunt. His itaque vocibus maledictis vtitur hic Auctor, cùm nominare vult Sacerdotes Societatis Ieſu. Cuius nomen, quod eſt ſuper omne nomen, & in quo omne genu flectitur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum, hic Apella nominare renuit, ſed ſub vocabulo שמם *ſcemàm*, *nomen eorum*, reticet. Hæc quoad phraſim obſeruata ſun-

mechadàſc liſcmàm. Vecòl èlle ſciamààthi meanaſcìm chachamim aſcèr haiù beKalikùt biſcnè iamìm biſcnè peamìm vehighìda ènna liphnè haDucòs Erkelòs chehaijòm, po Pherrarà iniàn Kalikùt, velaMèk, vchaPrete Giaane, veghàm ròu haIcudìm hannimtzaìm ſciàm, vmalchehèm, vmaaſſchèm, vecullè. Id eſt

Iſte Preto-Ioannes inuenitur ſupra Calicut in arida, in prouincia ſuperiore à mare longinqua: & hæc eſt vera probatio & nota, & manifeſta, Iudæos eo loci reperiri prope Preto-Ioannem, quia audimus ſingulis diebus à Sacerdotibus nigris (Societ. Ieſu) *qui vadunt, & reuertuntur quotidie* (ex illis partibus) *& clarè referunt, in illis regionibus plurimos Iudæos reperiri. Et iſti Sacerdotes Romæ habent vnam ſocietatem, numero fermè triginta* (virorum) *habitantium in Templo nouo, nuper dedicato nomini ipſorum* (Ieſu). *Iſta omnia audiui à viris ſapientibus, qui pluriès fuerunt in Calicut, & coram Duce Hercule, qui hodie hic Ferrariæ* (dominatur) *ea, quæ in Calicut, Mecca, & apud Preto-Ioannem* (viderunt) *& etiam de multitudine Iudæorum, Regumque ipſorum, & illorum geſta narrauerunt*. &c.

Non magni facio contumelioſarum vocum vſurpationem in exprimendis nominibus Sacerdotum Chriſtianorum, atque Templorum; cùm ab hoſtibus, & Chriſti nominis oſoribus, nihil, niſi contumelioſum & maledicum expectari poſſit. Vocat itaque noſtros Sacerdotes כומרים *Cumarìm*, & Sacerdotes Societatis Ieſu,

nas, terraſque continentes citra, & vltra Gangem repletas infinita Iudęorum multitudine, ſecundùm quòd iſte glorioſus Iudæus imaginatur; & ſulphuris, ac fragminum vitreorum venditoribus, atque interpolatoribus ſuis, ineptias iſtas, & nugas nugiſcerulus diuendit. Non tamen his contentus, pergit vlteriùs, & ad cap. 25. Aſiam cum Africa confundens vbiq; Iudæos, Iudæorumque dominatum diſſeminat, aitque:

שתפריטֿגיאני הוא נמצא למעלה בקאליקוט ביבשת במדינות העליונה הרחוקות מהים: וזאת ראיה אמתית וידיעה מפורסמת על היהודי׳ הנמצא׳ שמה בקרוב אל פריטֿי גיואני כאשר שמענו כל ימינו מפי הכומרים השחורים אשר באו ובאים כל היום ומגידים בבירור מציאות יהודים רבים אצלם: ואלה הכומרים יש ברומה בת אחת ממספר קרוב לשלשי׳ יושבים בבמה חדשה נתיסדה מחדש לשמם. וכל אלה שמעתי מאנשים חכמים אשר היו בקליקוט בשני ימים בשני פעמים והגידו הנה לפני הדוכוס אירקילוס כהיום פה פיראֿרה ענין קליקוט ולאמֿיק והפריטי גיואני וגם רוב היהודים הנמצאים שם ומלכיהם ומעשיהם וכו׳:

Sciecha Pretegiàne hù nimtzà lemàala beKalikùt beiabaſcià bemedinòth haalionà harechukòth mehaiàm, vezòth rahaià emethìth vidiàha miporsèmeth al haIeudìm hanimtzaim sciàmma bekarùu el Prete Giuàne caaſcèr ſciamàanu col iemènu mephì haccumarìm haſcechorìm aſcèr bàu, vbaìm col haijòm vmghidìm bebarùr metziùth Iehudìm rabbìm etzlàm. Veèlle haccumarìm ieſc beRoma bath achàth mimiſpàr karùu liſcloſcim ioſceuìm babamàh chadaſciàh nithiaſedà me-ben Iehudìm aſcèr lemàala min laMecca, vben haIeudìm lemàala al Kalekùth, chi ièſc mahalàch ràu benehèm. Vllàm ben haiìm aſcèr betòch iam Hòdu en ketzà lemiſparàm, velahèm baijàm vuiabaſcià aſcèr zahàu vbeſamìm vecullè. Id eſt

Sanè ad declarandum particularia capita (promontoria) *quæ ſunt ad oram maris Indici, & maris Oceani iſtius, & quæ ſunt loca in aridam Indiæ magnæ, neceſſe eſt regredi ad principia ſecundùm hunc ordinem. Et dicemus: quia vltra pelagum* (*Vulgò Golfo*) *iam dictum, ibunt & pertingent in aridam ad portũ confinij Meccæ, quod propè mare Indicum eſt. Et ſi voluerint aſcendere ad iſtud confinium ſupremum, quod eſt in terra iſta, ibi inuenient deſerta magna, & etiam habitacula Iudæorum ſedentium iuxta fluuium Gangis, iſte eſt fluuius* גוזן *Gozàn, quemadmodum iam de eo ſcripſi, & notum eſt Chriſtianis. Ita enim ſcriptum eſt in libris nouiſſimis, quòd in confinijs, quæ ſunt ſupra confinia Meccæ, & ſupra deſerta Calicut, ibi reperiantur plurimi Iudæi abſque numero: & Reges multi, regnant ibi; at ſunt ſibi ad inuicem diuiſi, videlicet diſtantia magna eſt inter Iudæos, qui ſunt ſupra Meccam, & inter eos, qui ſunt ſupra Calicut. Verumtamen inter Inſulas, quæ in medio Indici maris ſunt, non eſt finis numero* (Iudæorum) *& tam in mari, quàm in arida ſunt ditiſſimi auro; & aromatibus,* &c. Ecce omnes Inſulas Pelagi Bengalæ, ſeù maris Gangis, & Archipelagi S. Lazari, omneſque Inſulas Philippi-

Habbeſamim vehappilpèl vehaſſamìm happeſciuttim nikraim bilſciòn loètz, ſemplici, *vecòl tòu hannimtzaòth bijadàm*. Id eſt

Aromatibus, pipere, ſimplicibus medicamentis, omnibuſque alijs bonis, quæ in manibus illorum ſunt, vt ibi ſubiungitur.

Ex Arabia in קאליקוט *Kalikùt*, Calicut ſecedit Peritzul, & in Inſulis maris Oceani maximam Iſraëlitarum multitudinem nobis ſpectandam exhibet ad cap. 16. vbi ait:

ובאיים הים אשר סביב בים הגדול ההוא אשר לפי הנמצא כתוב בספרי המלחים ההם יש יותר מאלף ות״ק איים ויש שם גם כן יהודים רבים באיים ההם בקצתם׃

Vbeiìm haijàm aſcèr ſauiu baiàm haggadòl hahù aſcèr lephì hannimtzà cathùu beſiphrè hammallachìm hahèm, ieſc iòther meèleph ve 500 Iìm, veièſc ſciàm ghàm chèn Iehudìm rabbìm baiìm hahèm beketzethàm. Id eſt.

Et in Inſulis maris, quæ ſunt per circuitum in mari magno (Oceano) *vt enim ſcriptum reperitur in libris Nautarum, eæ excedunt numerum mille & quingentarum Inſularum; ibi inſuper, & in illarū confinijs reperiuntur Iudæi in magna copia*. Quin ab Inſulis in aridam deſcendens, per Indię vaſtiſſimas regiones peragratur, vbi (ſi ipſi credendum eſſet) non minorem multitudinem Hebræorum nobis viſendam proponit. Eius verba, quæ in cap. 24. eiuſdem libri habentur, talia ſunt:

אמנם לבאר פרטות הראשיות אשר על שפת הים הודו וים אוקינוס הזה ואשר למעלה מהם

ביבשה היא האינדיאה הגדולה נצטרך לחזור ברשונה כסדר הזה ונאמר כי אחר, מעבר הגו״לפו הנזכר ילכו ויגיעו ליבשת מחוז גליל לאמ״יקה אשר קרוב לים הודו ׃ ואם ירצו לעלות בגליל הזה העליון אשר ביבשה הזאת שם ימצאו מדברות גדולות וגם ישובים מהיהודים היושבים על נהר גאנג״יום הוא נהר גוזן כאשר כבר כתבתי על זה וכמו שנתבאר לנוצרים ׃ וכן כתיב בספרים החדשים כי בגלילות האלה אשר למעלה מגבולות לאמ״יק וכן למעלות ממדברות קליק״וט נמצא שם יהודים רבים לאין מספר ומלכות מלכים רבים להם ונבדלים ורחוקים אלה מאלה היינו בין יהודי׳ אשר למעלה מן לאמ״יק ובין היהודים למעלה על קאליקוט כי יש מהלך רב ביניהם ׃ אולם בין האיים אשר בתוך ים הודו אין קצה למספרם ולהם בים וביבשה עושר זהב ובשמים וכו׳ ׃

Omnàm lebeèr perattòth harreſciòth aſcèr al ſephàth haijàm Hòdu veijàm Okianòs hazè, vaaſcèr lemàala mehèm beijabaſcià, hi haIndìa haghedolà netzràch lachazòr beriſcionà casèder hazè, venehemàr chi achàr meèuer hagòlfo hannizcàr ielechù vehighiùu leiabaſciàth machòz ghalìl laMecca aſcèr karùu leiàm Hòdu. Veìm irtzù lealòth beghalìl hazè haeliòn aſcèr beiabaſcià hazòth ſciàm iematzeù Midbbarròth ghedolòth veghàm ieſciuuìm mehaIeudìm haijoſceuim al nehàr Gangiòs hù nehàr Ghozàn chaaſcèr cheuàr chatàuthi al ze, vemò ſcenithbbeèr leNotzrìm. Vechèn chatùu biſpharim hachadaſcim chi beghalilòth haèlle aſcèr lemàala migheuulòth laMecca, vechèn lemaalòth memidbbarròth Kalikùth nimtzà ſciàm Iehudìm rabbìm laèn miſppàr vmalchùth Melachìm rabbìm laèm, veniudalìm verachokìm èlle meèlle haìjnu

rum Tribuum erat, quemadmodum ab eodem audiuimus; dicebat enim, cum vnum ex illis fuiſſe, qui habitant in deſertis, ſicut faciunt Rechabitæ in tentorijs; ſtant in deſerto Chabòr in Aſia maiore. Et infrà: *Ab illis & vlterius proſperitate fruuntur omnes decem Tribus, quæ iunctæ ſunt deſertis quibus itur ad Meccam, & Godam, ad oram maris rubri. Habent Reges, Principes, & populos multos ſicut arenam, quæ eſt in littore maris.*

En Iudæos regnantes in Aſia maiore, ſed in deſertis locis ad inſtar Rechabitarum, qui pauperrimi ſunt, & regulam à Ionadab filio Rechabi diligentiſſimè obſeruant, quæ in quatuor præceptis conſiſtit. I. Ne bibant vinum. II. Ne colant agros. III. Ne ſeminent, neque vineam plantent. IV. Ne domos ædificent, ſed in tentorijs degant ſemper mobiles, nunquam ſtabiles. Hæ quatuor regulæ Rechabitarum deſumuntur ex Ieremia cap. 35. 5. 6. 7. vbi dicitur:

5. ואתן לפני בני בית־הרכבים גבעים מלאי׳
יין וכסות ואמר אליהם שתו־יין: 6. ויאמרו לא
נשתה־יין כי יונדב בן־רכב אבינו צוה עלינו לאמר
לא תשתו־יין אתם ובניכם עד־עולם: 7. ובית לא־
תבנו וזרע לא־תזרעו וכרם לא־תטעו ולא יהיה
לכם כי באהלים תשבו כל־ימיכם למען תחיו ימי׳
רבים על־פני האדמה אשר אתם גרים שם:

5. *Vaettèn liphnè benè Veth-harrechauìm gheuiìm melèim ijàin, vecoſsòth: vaomàr alcèm ſcethà-ijàin. 6. Vaijomerù lo niſcté-ijàin: chi Ionadàb Ben-Rechàu auìnu tziuà alènu lemòr: lo tiſcttù-ijàin attèm vunechèm ad-olàm. 7. Vuàith lo tiunù, vezeràa lo-tizràu, vechèrem lo-tittaàu, velò ijèh lachèm: chi baohalìm teſceuù col-Iemechèm lemàan tichiù iamìm rabbìm al-penè haadamà, aſcèr attèm Gharìm ſciam.* Id eſt

5. *Et poſui coram filijs domus Rechabitarum ſcyphos plenos vini, & calices, dixique ad eos: Bibite vinum. 6. Et dixerunt: Non bibemus vinum, quia Ionadab filius-Rechab pater noſter præcepit nobis dicendo: Non bibetis-vinum vos, & filij veſtri vſque in ſeculum. 7. Et domum non ædificabitis, & ſementem non ſeretis, & vineam non plantabitis, nec erit vobis: ſed in tabernaculis habitabitis cunctis diebus veſtris, vt viuatis diebus multis ſuper faciebus humi, qua vos peregrinamini ibi.* Ex his patet Rechabitarum genus pauperrimum eſſe, & vagum; cuius ortum ex gentibus peregrinis vt potè à Iethro Moſis ſocero deſcendens, inter Iſraëlitas habitauit. Ionadab autem creditur eſſe is, de quo fit mentio in Sac. Hiſt. 1. Reg. 10. 25. 23. quòd ſi Tribus Iſraëliticæ illis comparantur, magnum Imperium habere credibile fuerit? Abſint nugę à nobis.

Ab Aſia maiore tranſilit noſter Peritzul in Arabiam, & per itinera quibus ad Meccam itur, nos conducit in deſerta Arabiæ, ibi ſpectare nos iubet Reges, Principes, & populos multos Iudaicos, ſicut arenam maris. Iudæis igitur eos relinquimus numerandos, cùm -

הבשמים והפלפל והסמים הפשוטים נקראים
בלשון לועז שימפליצי וכל טוב הנמצאות בירם
וכו׳:

Hab-

NIA ASSYRIA , in medio ſpatij multorum montium , & longiſſimorum ; & ibi reperiuntur Iudæi clauſi. En primam Iudęorum ſtationem inter altiſſimos montes Coſmographis prorſùs ignotos ! Sequitur in cap. 4. vbi de quodam Iudæo Rubbenita דוד Dauid nomine , qui ſua ætate ex illis regionibus venerat, videlicet annis 45. antequam iſta ſcriberet, hoc eſt an. Domini 1524. de quo nos ſuprà ad num. 98 egimus, & fabulam de hoc R. Dauide confutauimus. Attamen quid de hoc R. Dauid in hoc cap. 4. dicat hic Auctor, referemus.

וזת כי היהודי ר״ל דוד ראובני הוה מכת שני השבטים לפי הנשמע מדבריו שאמר שהוא מן העומדים מיושבים במדברות החם כבני הרכבים באהליהם ומצבו במדבר חבור באשיאה מאיורי ולמטה מהם והלאה השלום כל העשרה שבטים והם סמוך למדברות ללכת לאמיקה וגודא אשר על ים סוף ולחם ולכולם יש מלכים ושרים ועמים רבים כחול אשר על שפת הים׃

Vezè chi haIehudì (rotzè lomàr Dauìd Reuuenì) hazè miccàth ſcenè haſceuattìm lephì haniſcmàa middeuaràu ſceamàr, ſcehù min haomedìm mijoſceuìm bemmidbbarròth haèm chebenè haRechauìm beohaleèm Vmatzeùu bemidbbàr Chabbòr beAſia maiore Vlmàtta mehèm Vehalà teſcialùm col haaſſarà ſceuattìm , Vehèm ſamùch lemidbbarròth lalècheth laAmekà, VeGhùda, aſcèr al iam ſuph , Velahèm, Vlcullàm, ieſc Melachìm , Ve-Sarìm , Vehammìm rabbìm chechòl aſcèr al ſephàth haijàm . Id eſt

Quando iſte Iudæus (id eſt Dauid Rubenita) qui ex congregatione duarum

Iudæi non habeant ampliùs Prophetam , Sacerdotem, Altare , Regem , nec vllam aliam Politiæ faciem , ſed quòd iam mille ſexcenti , & ampliùs anni ſint elapſi, nec hactenus conſolationem vllam de futuro Meſſia inaniter iam diù expectato habuerint ; atque ſine vlla ſpe futuræ redemptionis miſerrimè relicti iaceant : vt ſolamen aliquod ſuæ genti ex remotiſſimis, & ferè ignotis regionibus afferat , in medium profert, vaſtiſſima Regna Iudęorum , non in vno loco, ſed per totam Aſiam , Africam , (& addit Menaſſe Ben Iſraël , etiam per Americam) longè latèque diffuſa , ita vt ex quatuor mundi partibus , tres ſubiectas eſſe Iudæis , venditat . Ait enim cap. 9. præfati libri reperiri in Aſia maiori Regnum Pericchæ maximum , vbi clauſi ſint Iudęi , his verbis :

ומלכות פיריקא הגדול והנפלא ארץ מדברות ויערים גדולים ובשמים וחיות ועופות זרות עם ב׳ גלילות היורדין לצפון הנקרא סיקיטניאה איסירה בתוך משך הרים רבים וארוכים ויהודים נסגרים שם וכו׳׃

V malchùth Perikà haggadòl Vehanniplà èretz midbbarròth Veiaarìm ghedolìm Vbſamìm, Vechaijòth , Veophòth zaròth im ſcenè ghelilòth haijoredìn letzaphòn hannikrà SKETTANIA ESERA betòch mèſcech harrìm rabbìm Vearuchìm Vi Ieudìm niſgarìm ſciam . Veculle. Id eſt

Et Pericchæ Regnum magnum atque mirabile, terram deſertorum, & ſiluarum ingentium, ibi reperiuntur aromata, feræ, & aues extraneæ. Duo ſunt illi confinia Vocitata SCATHA-

וכן נבאר מוצא נהר סמבטיון בגלילות האינדיאה הזאת העליונה בין נהרי גאני״ס אשר בלשוננו גוזן וכו׳ ;

Veehèn nibeèr motzè nahàr Sambattiòn beghalilòth Haindia hazòth haalionà ben naharè Ganijùs, aſciėr bilſcionènu Gozàn. Vecullè. Id eſt

Et ita declarabimus reperiri fluuium Sambathionem in confinibus Indiæ ſuperioris, inter flumina Gangis quod lingua noſtra vocatur Gozan, &c. Hinc patet tùm ex S. Hiſt. loco citato, tùm ex Rabbinorum placitis, *Gozan* eſſe fluuium, non regionem, vt putauit Cl. V. Lucas Holſtenius in Epiſtola ad Nihuſium de fluuio Sabbathio inter Symmicta Leonis Allatij. Cur enim regio illa, quæ Ptolomæo Gauzanitis eſt, nomen à fluuio Gozan ſortiri non potuerit? Nomen, inquies, Gozan cuiquam fluuio apud Coſmographos Latinos, aut Græcos non inueniri impoſitum. At mirum id non videri, reſpondeo; cùm nomina rebus in æuum non permaneant, ſed plerumque mutentur, corrumpantur, & omninò deperdantur: vnde veroſimile eſt, nomen hoc Gozan, ex fluuij in regionis tranſijſſe nomenclaturam. Itaque vltra hunc fluuium, quem Sabbationem eſſe volunt plerique Iudæi, etiam hodie in multitudine maxima Iudæos ibi inhabitare, Reges habere præpotentes, & alia futilia ſibi imaginantur, vt in ſuprà narrata Epiſtola Eldadis Danitæ videre eſt.

Abraham Peritzul in ſuo ארחות עולם *Orchòth olàm, Itinera mundi*, videns ſibi improperari à Chriſtianis, quòd Iu-

Lephì ſceniphotzù meèretz rechokà lephanìm min hannahàr, Sabbattiòn keraàm ouadìm. Id eſt

Eò quòd diſperſi fuerunt olim ex terra longinqua vltra fluuium Sabbationem, vocat eos perditos. Eſt etiam R. Moſis Ægyptij, teſte R. Elia in Tisbi his verbis;

כי הוא נהר גוזן מן ויגז שלוים מן־־־חים, במדבר י״א, ל״א:

Chi hù nehàr Ghozàn min; Vaijàghoz Saluim min-haijàm:

Quoniam ipſe (Sambation) *eſt fluuius Gozan, ita appellatus, à* גז *Guz*, quo remouere de loco ſuo quippiam, & celeriter auellere ſignificat, ſicut accipitur Numer. cap. 11. 31. *Et recedere fecit* (auulſit) *coturnices de mari*. Vulg. *Arreptans trans mare coturnices detulit*. Quaſi celeriter arrepti fuerint Iſraëlitę, & trans hunc fluuium diſperſi. Vel (quod æquè placet Iudæis) vi huius fluminis ſaxa velociter reuoluantur, & loco ſuo amoueantur. Solum vnum Abrahamum Peritzolum adinueni, qui Sambationem fluuium diſtinguit à Gozan, & hunc aſſerit eſſe Gangem, Indiæ flumen maximum. Verba eius ſunt in ארחות עולם *Orchòth olàm* cap. 24.

היהודים היושבים על נהר גאני״ש הוא נהר גוזן:

HaIehudìm haijoſceuim al nehàr Ganijùs, hù nehàr Gozàn. Id eſt

Iudæi habitantes iuxta fluuium Gangem; ipſe eſt fluuius Gozan. Sambationem enim fluuium infra Gangem conſtituit. Ibid. his verbis:

Pomis in צמח דוד *Tzèmach Dauìd* ad radic. סמבטיון *Sambattiòn*. Menaſſeh Ben Iſraël *in Spe Iſraëlis*. Et Azarias de Haadomim, in lib. מאור עינים *Meor enàim*, cap. 13. qui de hoc fluuio, & decem Tribubus loquens totus authoritati Ionathanis Paraphraſi, Eldadis Danitæ, cuiuſdam fabuloſi R. Dauidis in Italiam ex partibus Orientalibus venientis, (cuius fabulam deteximus, & confutauimus ſuprà num. 98.) & lib. 4. Eſdræ cap. 13. innititur; quę omnia apocrypha cùm ſint, & falſa, nullius ſunt valoris, & auctoritatis. De loco autem quo hæ Tribus tranſportatę fuerint, ita anceps eſt hic Auctor Azarias, vt nil certi ex eo haberi poſſit. Quamuis clarè Scriptura dicat 2. Reg. 17. 6. *Anno autem Nono Oſee, cæpit Rex Aſſyriorum Samariã, & tranſtulit Iſraël in Aſſyrios: poſuitque eos in Hala, & in Habor, iuxta fluuium Gozan, in ciuitatibus Medorum*: ipſe tamen, vbi, & in qua mundi parte hæc loca ſint, aſſignare non valet.

Menaſſeh Ben Iſraël tractatu quem inſcripſerat *De ſpe Iſraëlis*, & Angliæ Parlamento dicauerat, putidiſſimi in eo continentur Commentarij de decem Tribubus Iſraëlitarum, quas in Americam ablegat, vbi de gentium Americanorum origine ſententias prodigioſas, & hactenus inauditas effutit; multa de fluuio Sambatione congerit, & locum Ioſephi Hebræi impudentiſſimè corrumpit, vbi enim Ioſephus de fluuio Sabbathio lib. 7. cap. 24. vel cap. 35. editionis antiquæ Venetæ an. 1481. de

Bello Iudaico loquens, ait: *Titus* &c. *conſpicit autem in itinere fluuium cognitione digniſſimum; is fluit medius inter Arcas & Raphanæas Agrippæ Regni ciuitates. Habet autem quoddam peculiare miraculum. Nam cùm ſit quando fluit plurimis, neque meatu ſegnis, tamen interpoſitis ſex diebus à fontibus deficiens, ſiccum exhibet locum videre. Deinde quaſi nulla mutatione facta, ſeptimo die ſimilis exoritur: atque hunc ordinem ſemper eum obſeruare pro certo compertum eſt. Vnde etiam Sabbaticus appellatus eſt, à ſacro Iudæorum ſeptimo die ſic denominatus.* *Ipſe*, ſecundùm quod in Plinio legitur, *in Iudæa riuus Sabbathis omnibus ſiccatur*, mutauit verba Ioſephi, & quòd Ioſephus dixerat, *interpoſitis ſex diebus à fontibus deficiens &c. Septimo die exoritur*, ſubſtituit: *Poſt ſex dies ſeptimanæ eum à fontibus deficere, & exſiccari: ſeptimo die ſub finem eius, ſimilis fluendo exoritur*, Fluuium autem ſuum Sambattionem ad quam regionem è Phœnicia transferre debeat planè ignorat; tandem cum reliquis ferè Iudæis in hoc conuenit, quòd fluuius Sambattion ſit ipſemet fluuius גוזן *Gozan* iuxta quem poſiti ſunt Iſraëlitæ in Hala, & Habor, 2. Reg. 17. 6. Hęc eadem ſententia eſt R. Salomonis Iarchì in Iſai. cap. 27. 13.

ובאו האובדים בארץ אשור וגו׳ ׃

Vbbàu haouedìm beèrets Aſciùrr &c. *Et venient qui perditi fuerant in terra Aſſur* &c. ait:

לפי שנפוצו מארץ רחוקה לפנים מן הנהר סבטיון קראם אובדים ׃

Le-

gat, id non fluminis, ſed torrentis naturæ tribuendum erit; ac proinde fabuloſum cenſendum eſt, quicquid hodie de fluuio Sabbathio ſtatuatur vel à Magri, vel ab alio minùs diligenti, & veridico Auctore.

De huiuſmodi Phœniciæ fluuio agunt præter Plinium mox laudatum loco citato, vbi *In Iudæa*, ait, *riuus Sabbathis omnibus ſiccatur*, contra Ioſephum, qui ſeptimo die iterum exoriri ſcribit, Dicitque *in Iudæa eſſe*; quia ſub ditione Agrippæ Regis Iudææ fluebat inter Arcas & Raphanæas Syriæ vrbes; meminit Fulgoſus lib. 1. cap. 6. Exemplorum. Iſidor. lib. 13. Etym. Agricola de natura eorum quæ ex terra fluunt lib. 3. p. 114. Cardanus cap. 13. lib. 2. de ſubtil. cap. 102. Lucas Holſtenius, & alter Anonymus in Symmicta Leonis Allatij; Cauſinus Soc. Ieſu lib. 1. Symb 5.

De fabuloſo verò flumine Sambatione Iudæorum agit Galatinus lib. 11. cap. 9. *de Arcanis Cathol. Verit.* Nicolaus Fullerus Britannus *in Miſcellaneis Theologicis*. Paulus Fagius *in Deuteron.* 31. Et Buxtorf. *in Lexic. Chald* ad vocem סבט *Sebbàtt*. Et ex Hebræis, præter loca citata ex vtroque Talmude, & רבות *Rabbòth*, ac prænotatos Rabbinos; etiam de eo agit Elias *in Tisbi* ad vocem סמבטיון *Sambattiòn*. Iuchaſſin pag. 155. Samuël שלום *Sciullàm* ibid. Abraham Peritzul in ארחות עולם *Orchòth olàm* cap. 9. 15 & 24. de quo nos ſuprà egimus ad num. 98. שלשלת הקבלה *Scialſcèleth hakabbalà* pag. 37. b. Dauid de Po-

thium, nos credere debeamus; quàm potiùs ex natura Torrentis, cuius aquæ, veroſimiliùs eſt, dum Magri obſeruauerat fluentes, tandem ad occaſum Solis eas defeciſſe, ac alueum exſiccatum apparuiſſe? Sicque teſtimonium Magri iuuenis nouemdecim annorum, quando hæc obſeruauerat, (vt ipſemet fatetur in prima fronte libri) nec ſatis benèque inſtructus in rebus naturalibus, nihil videtur probare. Antequam mendacij Ioſephum hiſtoricum redargueret Magri, obſeruare priùs ipſe debuerat continuum fluxum fluminis per ſex dies non interpollatos, tùm deinde totam quietem Sabbatinam, & hoc non vna, aut altera hebdomada, ſed per longum tempus, ne huiuſmodi fluxus, & quies ad aliam cauſam referenda eſſet, quàm ad naturæ prodigium. Cùm enim nihil horum præſtiterit Magri, teſtimonium eius nullum eſt; ſicut & Mercatorum, ac Meſſorum, quos idem Magri in teſtes adducit: illi namque cùm viatores, iſti verò, vtpotè ruſtici, & agros tempore tantùm meſſis incolentes, quo de facili torrentes exſiccari, & ſuperuenientibus impetuoſis & repentinis pluuijs, quæ de menſe Iunio accidere frequenter ſolent (die enim 21. Iunij ſubſtitit Magri ad ripam huius fluminis ſeù veriùs torrentis) iterum fluere ſæpiſſimè cernuntur: falli, & fallere procul dubio potuerunt. Itaque cùm inter Arcas, & Raphanæas præter Eleutherum aliud flumen decurrere non conſpiciatur, reſtat, vt ſi aliter aluei aquas effluere cerni contin-

De veritate Sabbatici fluuij Ioſephi, à quo Plinius videtur accepiſſe ſuum lib. 31. cap. 2. multi non ambigunt; nam circa ſitum ſatis clarè ipſe deſignat: nomen tamen mutaſſe dicendum eſt, quia ſi modernis Geographorum tabulis ſtandum ſit, inter Arcas, & Raphanęas fluuium Eleutherum fluere videmus, ſed nihil de miraculoſa eruptione in die Sabbathi, & ceſſatione in alijs diebus legimus. Vnde nonnulli, qui Rabbinorum fabulis addicti ſunt, cenſent vel ipſum fluuium ex toto defeciſſe, vel illius miracula ex longo olim iam tempore, ac fortaſſe ſtatim poſt exciſam Ieroſolymam ceſſauiſſe. Exciſa enim Iudæorum Politia, Sabbathi quoque index deficere debuit, ait Maiolus, quamuis index Sabbathinę quietis eſſe non potuit, id quod in Sabbatho non quieſcebat. Huic opinioni calculum noſtrum libenter adijceremus, niſi teſtimonium Dominici Magri in itinere ad montem Libanum obſtaret. Is enim ait, ſe ad ripam fluuij Sabbatici quadam die Veneris cum *Carouana*, quam vocant, perueniſſe, atque aquas ex eo deſinere veſpera Sabbathi vidiſſe, nempè ad occaſum Solis diei Veneris, perduraſſeque huiuſmodi aquarum carentiam vſq; ad diem Sabbathum, quo à viatoribus conſocijs iter proſequutum eſt; quodque in cauſa fuit, vt & iterum fluere ipſum videre non potuerit. At cenſeo decipi Magri. Cur enim aquas illas ſtetiſſe ad veſperam Sabbathi ex natura fluuij, quem putauit Magri fuiſſe Sabbathium, & perperam ab aliquibus illi attribui; cùm in ea multa indigna tanto viro inueniantur, vt videbimus in Ionathane, inter quę ſunt iſta fabuloſa de fluuio Sambatione.

Sed inſtabis, Quo duce, & conſilio ductos eſſe Talmudiſtas, vt excogitarent nomen, & naturam fluuij Sambationis?

Reſp. Notiſſimam apud Auctores Talmudis fuiſſe hiſtoriam Ioſephi Hebræi: hic enim lib. 7. *de Bello Iudaico* cap. 24. meminit cuiuſdam fluuij, quem ait decurrere medium inter Arcas & Raphanæas Agrippæ Regni Ciuitates, & interpoſitis ſex diebus à fontibus deficere, ac deinde quaſi nulla mutatione facta, ſeptimo die ſimilem exoriri; atque ſemper hunc ordinem ſeruare: ex quo etiam Sabbaticus appellatus eſt, à ſacro ſcilicet Iudæorum ſeptimo die. Quæ Ioſephi de fluuio Sabbatico ſententia, etſi planè contraria ſit Hebræorum opinioni, attamen de excogitando aliud Sabbaticum flumen oppoſitę prorſùs naturæ facem præbuit Talmudiſtis Hebræis. Sicut namque Ioſepho fluuium illum ſex diebus quieſcere, & ſeptimo fluere, ac propterea Sabbaticum dici, perplacuit, ita è contrario Talmudiſtis, ſex diebus fluere, & ſeptimo die quieſcere in honorem Sabbati, ac Sambationis nomen eidem imponere, iuxta ipſorum fœcundiſſimi fabularum cerebri naturam plauſibile fuit, cui deinde lapides ciere, & alia portentoſa habere, vti ignem per illius circuitum die quietis, addiderunt.

Sanhedrin cap. 10. fol. 29. col. 3. vbi hoc nomen Sambation prima vice reperitur his verbis: *In tria exilia miſſi ſunt Iſraëlitæ,* אחת לפנים מנהר סנבטיון *Achàth lephanim minnahàr Sanuattiòn. Primò vltra fluuium Sambation.* Et ex Talmude Babylonico, Cod *Sanhedrin* fol. 65. col. 2. vt ſuprà adnotauimus. Ex quibus locis quotquot poſt eos de hac fabula ſcripſerunt, Sambationem hunc fictitium ſunt mutuati, vt inter alios, Rabbòth Paraſcià 11. & 73. Ialkùt *in Prophet.* pag. 52. 2. Ex *Peſſiktà*, Tanchumà, Moſes Ægyptius, & alij.

Dices; Ionathan Paraphraſtes multò ante Talmudiſtas extitit, vt dicetur infra in Ionathane Vzielis filio: at Ionathan in ſua Paraphraſi ad cap. 34. 10. Exodi meminit fluuij Sambationis, & decem Tribuum vltra ipſum inhabitantium. En eius verba:

אעביד להון פרישן בזמן דיהכון בשביתא על נהרות בבל ואסלקנון מתמן ואשרנון מן לגיו לנהר סמבטיון׃

Aauèd leòn periſciàn bizmàn diachùn beſciuuiethà al naharuàth Bauèl vaaſalekinnùn mittamàn, Veaſcrinùn min leghèu linhar Sambattiòn.

Faciam miracula ipſis (Iſraëlitis) *tempore quo abibunt in captiuitatem vltrà flumina Babyloniæ, & aſcendere eos faciam inde, & commorari faciam vltra fluuium Sambattion.* Sambattion igitur flumen ante Talmudiſtas notum erat, ac proinde illorum adinuentum non fuit.

Reſp. Paraphraſim hanc ſuper Pentateuchum non eſſe Ionathanis, & perdentes Doctores Hebræi, in Sacris literis fieri mentionem de captiuitate decem Tribuum, vel omnium, vel aliquarum, vt 2. Reg. cap. 15. 29. cap. 17. 6. & cap. 18. 11. & locum deportationis ipſarum aſſignari, Aſſyriorum ſcilicet prouincias, Medorum ciuitates Hala, & Habor iuxta fluuium Gozan; neque ampliùs de ijſdem loqui Scripturam, ſed omninò obliuioni traditas eſſe, (quod ita non accidit in captiuitate duarum Tribuum Iudæ & Beniamin, quæ cùm in Babyloniam deportatæ fuiſſent à Nabuchodonoſor, ibi conſolationes à Deo receperunt, mittendo illis Prophetas Ezechielem, Danielem, & alios ſanctos viros, de quibus frequenter in Sacris hiſtorijs; tandem ad patrium ſolum reuerſæ fuerunt reædificata Vrbe Ieroſolyma, & Templo: de decem Tribubus interim alto ſemper ſilentio, dum ſecunda Ædes ſtetit, obſeruato) conſiderantesque Templo ſecundo euerſo, ac diſperſis Iudæis per vniuerſas mundi regiones, illorum Talmud iam abſolutum, & vbique terrarum promulgatum, receptum, & ſumma religione habitum, ad cœteras illas decem Iſraëlitarum Tribus peruenire non potuiſſe, cùm impoſſibile foret illas alicubi reperire; fabulas de decem Tribuum beata commoratione ſunt commenti, eaſque vltra fluuium Sambationẽ inhabitare ſomniarunt. Huius autem fluminis nomen ijdem Talmudiſtæ primò excogitarunt, vt colligitur ex Talmude Ieroſolymitano Maſſechet סנהדרין

giſtrorum doctrina, & hominum ſanctimonia, quique, alios homines non videant, nec viciſſim ab alijs videantur, ſunt nugamenta, nugonibus, & fabulonibus Iudæis relinquenda, nec explodenda aliter quàm riſu & ſibilo. Idem prorsùs dicendum de exitu Eldadis Danitæ cum ſocio de Tribu Aſſer, & de naufragio, ac euaſione in terram אמרנום *Amarnum* prouinciæ Æthiopiæ. Quòd autem Æthiopes ſint nigri tanquam Corui, & comedant carnes humanas, vt dicitur in textu; ſi de habitatoribus Æthiopię ſub æquinoctiali ferè circulo in Africa torrentibus intelligatur, æquè vltrò fatendum eſt, eos eſſe nigerrimos, cùm ipſum nomen Æthiopiæ argumentum nigredinis præſeferat. At quia nos probauimus ſuprà pag. 45. col. 1. pro Æthiopia Scripturæ, intelligi Chaldæam regionem, vbi Nemrod כוש *Cuſci* filius regnauit, non verò Abiſſiam regionem in Africa. Idcircò cùm hæc Æthiopia Eldadis, Hebraicè per כוש *Cuſc* reddatur, prorsùs fatendum, eandem eſſe cum regione Chaldæa, in qua homines nequaquam nigri ſunt, vt dicitur in textu; multò minùs homines in iiſdem regionibus carnibus veſcuntur humanis: vndè euidenter conuincitur Auctorem huius fabellæ, nugonem fuiſſe, & fabulonem.

Sed dicet nonnemo, qua ratione ducti fuerint illi priſci Doctores Iudæi decem Tribus ſtatuere vltra fluuium, quem Sambationem vocant, & de quo tam mira, ſicut & de ipſis Tribubus referunt? Reſpondeo: Viden-

Et an filius Manaſſe fuit (Gerſom) *& non potiùs Moſis? ſicut ſcriptum eſt* 1. Paralip. cap. 23. 14. *Filij Moſis, Gerſom, & Eliezer. At quia fecerat opera Manaſſe, appendit eum Scriptura* (familiæ) *Manaſſe*. Manaſſes autem filius Ezechię Rex Iuda, peſſimus inter Reges Idololatra fuit. Vide 2. Reg. cap. 21. Æquiparatur igitur Idololatria filiorum Moſis Idololatriæ Manaſſe Regis. Rabbi Salomon ad hunc locum Iudic. 18. 30. aliam rationem adducit, cur litera נ *Nun* appoſita & appenſa fuerit dictioni משה *Moſis*. Ait namque

מפני כבודו של משה כתב נו״ן לשנות את השם ונכתבה תלויה לומר שלא היה מנשה אלא משה:

Mipenè cheuodò ſcèl Moſcè cathàu Nun liſcnòth eth haſcèm, venicteuà theluià lomèr ſcelò haiàh Menaſcè, ellà Moſcè. Id eſt

Ob honorem Moſis ſcriptum eſt נ *Nun, vt mutaretur dictio, attamen eſt ſuſpenſum, vt cognoſcatur, quòd non fuerat* (filius) *Manaſſe, ſed Moſis*. Quia igitur hæc proſapia conuerſa eſt ad Dominum relicta Idololatria (vt credunt Iudæi) idcircò non incongruè vocatur Tribus ינוס *Ianus* à נוס *Nus*, quod *fugere*, & *confugere* ſignificat: fugit enim à malo, & confugit ſub bono.

Cætera, quæ ibi leguntur, de ſumptuoſis ædificijs, vbertate terræ, fontium, & aquarũ abundantia, piſcium copioſa multitudine, animalium ac armentorum fœcunditate mirabili, noxiarum ferarum, ac ſerpentium carentia, argenti & auri affluentia, Ma-

ſua Iſraël, habuit tamen ſobolem nequam, idololatriæ addictam; Ionathan enim filius Gerſç filij Moſis fuit Sacerdos Idolorum in domo Michæ, vbi ſculptile, Ephod, & Theraphim aſſeruabantur. Quibus ſublatis à viris Danitis, & in vrbe Dan ab eis ædificata collocatis, eundem Ionathanum, ac filios eius poſuerunt Sacerdotes vſque ad diem captiuitatis ſuæ. Confer librum Iudicum c. 18. vbi Maſſoretæ vtcumque Moſis ignominiam obtegere procurarunt, addita litera נ voci משה MOSIS, eaque extra lineam ſublata, & in altum ſuſpenſa, vt ad arbitrium legi poſſet & MOSES & MANASSES hoc modo מ̇נשה in verſic. 30. vbi habetur:

ויהונתן בן־גרשם בן מ̇נשה הוא ובניו היו
כהנים לשבט הדני וגו׳ ׃

Vihonathàn ben Gherſciòm ben Menaſcè (Moſce) *hu vbanàu haijù Cobanim leſcèuett Haddanì, &c.* Id eſt *Et Ionathan filius Gerſon filij Manaſſe* (Moſis) *ipſe & filij eius fuerunt Sacerdotes Tribui Daniticæ, &c.* Huius literæ נ *Nun* ſuſpenſæ, talis redditur cauſa à Talmudiſtis in Codice בבא בתרא *Bauà Batrà pag.* 109. 2.

וכי בן מנשה הוא והלא׃ בן משה הוא דכתיב
בני משה גרשום ואליעזר אלא מתוך שעשה מעשה
מנשה תלאו הכתוב במנשה ׃

Vechì Ben Menaſcè hù, vahalò ben Moſcè hù? dictiu, Bene Moſcè Gherſciòm, veEliézer; ellà mittòch ſceaſſà maaſsè Menaſcè thelaò hacatùu bimnaſcè. Id eſt

Et

פרוים *Paruàim*, de quo 2. Paral. cap. 3. 6. vbi propter auri præſtantiſſimi copiam maximè laudatur: vnde aliqui putarunt Regnum Indiæ intelligi, & à duali terminatione duplex *Peru* ſignificari. Nos autem credimus pro פרוים *Paruàim* in hoc loco Peruanum Regnum, non *Indicum*, non *Americum*, ſed *Chaldaicum*, ita vocatum ab vrbe huius nominis *Barbatia*, Plinio lib. 6. Hiſt. cap. 28. ſiuè *Parbatia* in Regno Characenorum corrupto nomine, vbi ex eodem *Phaſitigris* fluuius eſt ſiuè *Phiſon*, qui circuit omnem terram חוילה *Chauilà*, *Heuilà*, vbi naſcitur aurum ex Gen. 2. 11. quod & Dauid Rex deuictis Regibus regioni illi finitimis in magna copia Ieruſalem aſportarat aſſeruandum ad vſum Templi per Salomonem ædificandi, vt legitur 2. Samuel. 8. 11. & 1. Reg. 7. 51. Ad hanc igitur regionem, & vltra hæc flumina valdè probabile eſt fuiſſe deportatas decem Tribus Iſraëlis, & ſubinde per vniuerſam Aſiam diſperſas partim conuerſas ad Chriſtum, partim in fine mundi conuertendas, prout ſatis apertè docuimus ſuprà ad num. 98. pag. 45.

Num. III. *Similiter Tribus Moſis &c. quæ Vocatur Tribus* ינוס *Ianùs, conuerſa eſt ab Idololatria &c.* Adulatur familiæ Moſis Legiſlatoris, qui cùm eſſet dilectus Deo, & hominibus, illumque glorificauerat in conſpectu Regum, induxerat in nubem, & dederat illi coram præcepta, & legem vitæ, & diſciplinæ, docere Iacob teſtamentum ſuum, & iudicia

כה אמר יחוה לא תעלו ולא תלחמון עם אחיכם בני ישראל שובו איש לביתו כי מאתי נהיה הדבר הזה וישמעו את דבר יהוה וישבו ללכת כדבר יהודה׃

Co amàr Adonài, lo taalù velò thilchamùn im achichèm benè Iſraël, ſciùuu iſc el bethò, chi meittì nihiè haddauàr hazè; vaiſcmeù eth haddauàr Adonài, vaiaſciùuu lalèchèth chiduàr Adonài. Id eſt

Sic dicit Dominus, ne aſcendatis, & ne pugnetis cum fratribus veſtris filijs Iſraël: reuertimini vnuſquiſque in domum ſuam, quia à me factum eſt verbum hoc: & audierunt verbum Domini, & reuerſi ſunt ad eundum iuxta verbum Domini.

Num. II. *Præterea profectæ ſunt tres Tribus aliæ Iſraëliticæ, Nephtali, Gad, & Aſſer &c.* Iſtæ tres Tribus non libenter, voluntariè, & proprio conſilio in terram Æthiopiç profectæ ſunt, ſed coactæ fuerunt primò à תגלת פלסר *Tighlàth Pilèſer, Theglathphalaſar* Rege Aſſur 2. Regum 15. 29. Secundò à פול *Pul* Rege Aſſyriorum, & à תלגת פלנסר *Tiglàth Pilnèſer, Thelgatphalnaſar* Rege Aſſur, qui eas vnà cum Tribu Ruben, & dimidia Tribu Manaſſe tranſtulit in

לחלח וחבור והרא ונהר גוזן עד היום הזה׃

Lachlàch, Chabbòr, Harà, & fluuium Gozàn, ad haijòm hazè, vſque ad diem hanc. 1. Paralip. c. 5. 26. Vide ſupra pag. 45.

Ad nomina regionum quod attinet, quæ illic referuntur, omninò ignota eſſe deprehenduntur, vti Ghoiim, Konim, & Azurim in Regno

dicitur 2. Reg. cap. 18. 12. his verbis:

על אשר לא שמעו בקול יהוה אלהיהם ויעברו את בריתו את כל אשר צוה משה עבד יהוה ולא שמעו ולא עשו׃

Al aſcièr lo ſciameù bekòl Adonài Eloheèm, vaiaauerù eth berithò, eth col aſcièr tziuà Moſcè èued Adonài, velo ſciameù, velo aſsù. Id eſt

Eò quòd non audierunt vocem Domini Dei ſui, & tranſgreſſi ſunt pactum eius, omnia, quæ præcepit Moſes ſeruus Domini, & non audierunt, nec fecerunt. Vnde falſum eſt ſpontè diſceſſiſſe has Tribus Iſraëlis tempore Ieroboam, cùm poſt ducentos & ampliùs annos à Salmanaſſare Rege Aſſyriorum, in Aſſyriam captiuę ductæ fuerint 2. Reg. cap. 17. 6. Rurſus mendacium eſt, quòd dicitur de ſuaſione pugnæ contra Roboam, & Iudam, & quòd Tribus Dan cum aduerſus fratres ſuos filios Iudæ pugnare noluerit, terram promiſſam reliquerit, & in regionem Æthiopiæ tranſmigrauerit, cùm de hac ſuaſione, & Tribus Dan profectione, nihil ex Scriptura probare poſſit Eldad, imò ex ipſa Scriptura contrarium oſtenditur. Decem namque Tribus recedentibus ab obedientia Roboami, venit hic Ieruſalem, & congregata vniuerſa domo Iuda, & Tribu Beniamin, colligit centum octoginta millia electorum virorum bellatorum, vt pugnaret contra domum Iſraël, hoc eſt contra decem Tribus, & reduceret Regnum in domum Dauid, quod tamen prohibitum fuit à Deo vt legitur 1. Reg. cap. 12. 24.

359

eſt fabuloſa narratio Eldadis Danæi, ſeù veriùs cuiuſdam impoſtoris Iudæi, qui ſub nomine Eldad fabulam de fluuio Sabbatico, & decem Tribubus illic deliteſcentibus inter Iudæos ſparſit, vt antiquorum Rabbinorum de hoc flumine ſententiam & Tribubus confirmaret, & ſpem de illorum liberatione maiorem in animos induceret ac nutriret. Vt autem Iudæi videant quàm turpiter à ſuis decipiantur, nos hanc narrationem, & ſingulas illius partes decurrendo non ſegniter examinabimus. Ab ouo igitur incipiemus.

Num. I. Ponitur decem Tribus ſpontè diſceſſiſſe à terra promiſſionis, ne contra Roboam Regem Iudæ, & domum Dauid pugnare cogerentur, quemadmodum exigebat ab eis Ieroboam filius Nabat: ac priùs diſceſſiſſe Tribus Dan, quam deinde ſequutę ſint Nephtali, Gad, & Aſſer, & harum exemplo etiam aliæ receſſerint, videlicet Ruben, Simeon, Iſſachar, Zabulon, & duorum filiorum Ioſeph, Ephraim, & Manaſſè; nam de Leuitis, cùm per omnes Tribus eſſent diſtracti, peculiaris mentio de illis non fit. Hæc narratio aduerſatur Scripturæ Sacræ; Nam 2.Reg. cap. 15. 28. 29. alia omninò diuerſa huius tranſmigrationis cauſa aſſignatur, videlicet Idololatria Iſraëlitici populi; adorauerunt enim Vitulos aureos, quos Ieroboam filius Nabat fecerat in Dan, & in Bethel, & tranſgreſſi ſunt pactum Domini, & quæ præceperat Moſes non audierunt, neque fecerunt, vt di-

in Vxores: neque eſt inter eos ars aliqua, non colunt terram, ideò nulli meſſores, nulli vinearum cultores, quia omnia argento emunt. Habent Iudicem, & Principem cuius nomen eſt Naaſon. Itemque quatuor mortis genera, iuxta Senatus ſtylum. Loquuntur lingua ſancta, Perſica, & Arabica. Filij Zabulonis caſtrametantur in montibus Pharan, & pertingunt ad viciniam eorum, figunt Tabernacula pellicea, à prouincia אגייאמיאה *Agijamea,* fortaſſis intelligit Ayaman, *vſque ad fluuiũ Euphratis. Tribus Ruben habitat è regione ipſorũ, à tergo montiũ Pharan. Eſt inter eos pax, & amor, ſimul procedunt ad bellum, abſcindunt vias, & omnia ſpolia diuidunt, & abeunt per vias Perſidis, & Babylonis. Cameli onus cibarium apud eos duobus argenteis emitur. Loquuntur lingua Arabica: & apud eos reperitur Scriptura, Miſcnà, Talmud, & Agadà. Singulis Sabbathis ſermocinantur lingua ſancta, & opiniones varias eadem lingua afferunt. Ephraim, & dimidia Tribus Manaſſe ibi eſt in montibus meridionalibus, prouincia* משגע *Meſciughàa,* (cuius habitatores ſunt) *animo deteſtabiles, & variæ formæ, equitantur, dirimunt vias, nulli parcunt, victum non habent, niſi ex preda: ſtrenui ſunt bello, vnus ex eis centum vincit. Tribus Simeonis, & dimidia Tribus Iudæ eſt in terra* כוזרים *Cuzarim* (videtur Coſroë nomen inditum Perſarum Regibus) *eſtq; ſine ſumma & numero: accipiunt ipſi tributum à viginti quinque Regnis, pars item Iſmaëlitarum eis tributa ſoluunt, &c.* Et hæc

runt illi collarium quouſque impinguaretur, & benè valeret; nam infirmus & macer erat, dabant ei cibum, & comedebat: fuitque cum illis tempore multo donec faceret Deus cum eo miraculum. Venerunt enim exercitus ex altera parte contra Aethiopas iſtos, captiuos duxerunt eos, diripuerunt, & in ipſa eadem captiuitate occiderunt; captiuus quoque factus eſt Danita iſte iuſtus. Porro iſti peruerſi homines adorabant ignem, manſitque cum eis iſte iuſtus quatuor annis, donec perducerent eum in Prouinciam אצ׳ין ATZI'N, ibi eum emit quidam Iudæus triginta duobus aureis. Nauigauit mare donec aridam ingrederetur, & incideret in Tribum Iſſachar. Iſti enim habitant in montibus abyſſi, qui ſunt ſub ditione Medorum, & Perſarum; & ipſi confirmant illud (Deuter. 31.) Non recedat liber legis de ore tuo. Non ſubiecti ſunt vllius Regis iugo, niſi tantùm diuino: neque pugnant contra homines in æternum, cùm illorum pugna ſemper ſit circa legem Domini, ſumma pace & quiete fruuntur. Nullum aduerſarium habent. nullum malum illis occurrit, & caſtrametantur itinere decem dierum longè latèque in quadrum. Habent greges plurimos, Camelos, Aſinos, Seruos, & Ancillas: non habent arma offenſiua, niſi tantùm gladium pro iugulatione (animalium) ſunt fideles, nullum opprimunt, aut quidquam rapiunt: etiam ſeruos habent fideles, quòd ſi quis illorum in via opes inueniat, illas tangere non audet. Sunt aliqui inter eos, qui ignem colant, & matres, aut etiam ſorores accipiant in

congregantur & ſtant ad ripam fluminis, & exclamando dicunt: O fratres noſtri Tribus ישורון Ieſciurùn, recti (Iſraël, ita vocatur Deuter. 32. 15.) oſtendite nobis Camelos, Canes, & Aſinos. Et dicunt: Quàm longus eſt Camelus iſte, & quàm longum collum eius, & quàm parua eſt cauda illius! Et illi, ac iſti ſalutant ſe, & ſibi ad inuicem pacem precantur.

IV. Venit autem ad nos Iuſtus iſte, cuius nomen ELDAD de Tribu Dan, quæſiuit egredi per viam planam, vt iret ad fratres ſuos Iſraëlitas diſperſos per regiones, & annunciaret ac euangelizaret eis conſolationes bonas. Et hæc fuit egreſſio illius, vltra flumina Aethiopiæ. Ingreditur mare ipſe & alius de Tribu Aſſer, vt negotiaretur cum nautis, & emeret ab eis veſtes, & ornamenta muliebria; & ingreſſi ſunt ambo paruam Nauiculam vnà cum pueris ſuis. Media nocte frangitur Nauicula, ſed Dominus duobus viris iſtis parauit tabulam, ſuper quam fluctuarunt donec eiecti ſunt apud quandam nationem cui nomen eſt אמרנום Amarnum. Hi Aethiopes ſunt nigri tanquam Corui, procerrimæ ſunt ſtaturæ, & comedunt carnem humanam. Cùm cœpiſſent iuſtos hos, alterum, qui pinguis erat, valens, & delicatus, ſubitò comederunt. Cùmque adhuc viuus eſſet exclamabat, flebat, dicebatque: Hei matri meæ, corpori, & cordi meo, quia tradidit me Formator meus in mortem repentinam, & Aethiopes comedunt carnem meam. Poſtquam comederunt illum pium: apprehenderunt hunc iuſtum ELDAD Danitam, & poſue-

ſecum colloquuntur: & fluuius Sabbation eſt inter ipſas: quia de illis ſcriptum eſt: Vinctis, exite. Iſaiæ 49. 9.)

Præterea reperitur apud eos argentum & aurum multum nimis, & ſerunt linum, nutriunt vermes ſericos, & faciunt veſtes ſpecioſas, & pallia. Et ſunt duplo plures, imò plures, & plures in infinitum, quàm fuerint illi, qui egreſſi ſunt de Aegypto. Et latitudo fluuij Sabbationis ducentorum cubitorum quantum eſt iactus arcus. Fluuius autem plenus eſt arena, & lapidibus ſine aqua; ſonituſque lapidum ſtridet ſicut tonitru voce prægrandi, ceu fluctus maris, & ſpiritus procellarum: & in nocte fragor auditur circa dimidium diei itineris. Sunt ibi fontes, qui in vnum ſtagnum omnes congregantur, & ex eo tota illa regio irrigatur. In eo multitudo piſcium producitur. Et per circuitum vniuerſum, omnes volatilium ſpecies mundæ nidificant. Fluuius iſte ex lapidibus & arena, ſtridet omnibus ſex diebus ad opera deſtinatis, in Sabbato verò quieſcit, & reſedit: ſed ſtatim aſcendit ignis per circuitum fluminis, à veſpera Sabbati, vſque ad exitum illius; & ignis adeò ardet, vt non poſſit homo ad fluuium accedere ex vtroque latere circa dimidium milliare: igniſque lambit omnia per circuitum, vt & radices ex terra extrahat, & conſumet. Quatuor hæ Tribus Dan, Nephtali, Gad, & Aſſer ſtant cum pecoribus ſuis iuxta ripam fluminis ad tondendum pecora ſua, quoniam terra ſpatioſa eſt, plana, & pura, quia non aſcendit in ea ſpina, nec olus inutile. Cùmque vident Tribum Moſis, ipſi con-obligent verba Scribarum. Non iurant per Dei nomen, quandiu illorum anima corpus viuificat; excandeſcunt contra eos, qui talia fari ſciunt, & hoc modo redarguunt: Nonne pauperes eſtis, & cur vos aſſumitis memoriam nominis Dei in ore veſtro? Omnia ſunt in ore veſtro, ſi bucella eſt, comede illam; ſi aqua, bibe illam: An neſcis quòd propter iuramentum filij veſtri mortui ſunt cùm adhuc eſſent paruuli? Et ita hortantur omnes ſeruire Domino in tremore & timore, & in perfectione cordis. Quia filij Moſis ſerui Domini prorogant dies, & viuunt centum annos, aut centum viginti annos: Non filia, aut filius moritur viuente patre, & pertingunt ad tertiam, aut quartam generationem, & videt (pater) animas ſuas, filios, nepotes, & pronepotes. Et ipſimet arant, & metunt, quia non habent ſeruos, nec ancillas. Trapezitæ ſunt, & habent domos, quæ claudi poſſunt, nec tamen eas de nocte claudunt; quia non eſt inter eos, non fur, non homo malus, nec quiſquam damnum inferens: & idcircò puer paruulus deducit gregem itinere aliquot dierum, ſine vllo timore, non latronum, non vaſtatorum, non à fera mala, neque ab vllo alio malum inferente, quia ipſi ſunt ſancti & mundi. Et iſti Leuitæ occupantur in Lege, & in Præceptis, & adhuc ſunt in ſanctificationibus Moſis Magiſtri noſtri, ideò dedit eis Dominus omnia iſta: & inſuper non vident ipſi homines, neque homines vident ipſos; ſed quatuor iſtæ Tribus, quæ habitant vltra flumina Aethiopiæ, ipſæ vident ſe ad inuicem, &

giſtri noſtri ſerui Domini, quæ vocatur Tribus נוס *Ianùs, conuerſa eſt ab Idololatria, & adhæſit timori Domini. Sed & fluuius circuit eos itinere trium Menſium circumquaque in quadrum, & ipſi habitant in domibus ſumptuoſis, in ædificijs magnificis, & turribus, quæ ipſi ſibimetipſis conſtruxerunt; & non eſt apud eos quicquam immundum, non auis, non fera, non iumentum, non fera nociua, nec muſca quidem, non vulpes, non pulices, non pediculi, non ſerpentes, aut ſcorpiones, non canes, aut aliquod aliud, quod nocere poteſt. Sed ibi ſunt pecudes, & boues, oues autem illorum bis in anno parturiunt; & ſerunt, & metunt. Habent hortos, & paradiſos, & omnia fructuum genera, leguminum, peponum, cucumerum, cæparum, alliorum, tritici, hordei, & ex vno gignuntur centum. Sunt autem illi Magiſtri in dogmatibus, Doctores in Lège, in Miſcna, in Talmud, & Agadà. Talmud, quod eſt apud eos, eſt (*ſcriptum*) in lingua ſancta, & ſic ipſi legunt, ſicut docuerunt nos Patres, & Sapientes noſtri, prout acceperunt à Ioſue filio Nun, à Moſe, à præpotentia Dei. Nullam tamen notitiam habent* תנאים ומוראים *Tanaìm, & Amorraìm, Doctorum, & Magiſtrorum iſtorum, quia ipſi fuerunt ſub Templo ſecundo, neque ad eos peruenerunt, aut ipſos cognouerunt. Loqui neſciunt alia lingua quàm ſancta; abſtinent à vino Idolis libato, & ab omnibus quæ prohibuerunt Magiſtri noſtri in Tractatibus de Iugulatione, & diſcerptis, iuxta Scribarum verba; Obligat enim magis Moſes Magiſter noſter, quàm obli-tis genera (lapidatio, exuſtio, ſtrangulatio, & cædes) quæ ſunt in vſu apud Senatum (*Iudaicum*) eadem forma ſunt apud eos. Tempore verò, quo ad bellum proficiſci volunt, clangit Preco buccina, & exeunt cum Principe exercitus ad centum viginti millia equitum, & centena millia peditum. Iſtarum quatuor Tribuum vna, quocunque Menſe egreditur ad præliandum, & per tres Menſes continuos moratur in bello, & in fine trium Menſium quicquid ex hoſtium ſpolijs tulerit, partitur cum contribulibus ſuis. Tribus autem filiorum Dan, quæ eſt ex filijs Samſonis, eſt tanquam arena maris itinere quatuor dierum: & ecce ipſi ſunt potentes virtute, & in tempore pugnæ dicunt: Non decet fortiſſimum fugere, nobilis proſapiæ eſt mori potiùs, quàm fugari, confortetur cor eius in Domino: robur meum, fiducia mea, laqueum meum, & in acumine gladij mei mirabitur ſpiritus meus intra ſeipſum cùm viderit gaudiū fræni equi mei. Quoties duxiſti captiuas mulieres Aethiopiſſas? Et ita gaudent in prælio, ſicque faciunt donec compleantur tres Menſes. Poſtea reuertuntur, & de ſpolijs Regi Vzièli afferunt, qui omnia inter Iſraëlitas habitantes inter eos diuidit. Inter omnes ſpolia diuidunt, quia omnes portio Domini ſunt. Et ita reliquis tribus Menſibus egreditur Tribus Nephtali, & prælium inſtituit: & in alijs tribus Menſibus egreditur Tribus Gad: & in alijs tribus egreditur Tribus Aſſer, quouſque compleantur duodecim Menſes, & reuoluuntur à principio.*

III. *Similiter Tribus Moſis ma-*

etiamnum hodie pugnant contra ſeptem Regna. Porrò iſtæ quatuor Tribus Dan, Nephtali, Gad, & Aſſer, caſtra fixerunt in Chauilà anteriore, vbi eſt aurum, in Ghoijm, Konim, & Azurim in Règno Paruaim (Peruano) *de Imperio Horinoth, & poſuerunt iſtæ Tribus manus ſuas ſuper ceruicem inimicorum ſuorum.*

Quolibet anno bellum committunt contra ſeptem Regna, & ſeptem linguas, quorum iſta ſunt nomina:

Toſìgha	תוסיגא
Kamtuà	קמטוא
Kouà	קובא
Maroghìa	מראוגיא
Takùl	תקול
Bachmà	בכמא
& Kakùa	וקאקוא

quæ ſunt trans flumina Aethiopiæ, vt firma ſit prophetia & vaticinium; Vltra flumina Aethiopiæ &c.

Hæ Tribus habent aurum, argêntum, lapides, oues, & boues, camelos, & aſinos multos nimis. Serunt, metunt, & habitant in Tabernaculis, proficiſcuntur & caſtrametantur de termino in terminum itinere quatuor dierum quaquauerſum; neque caſtra figunt, niſi in locis vbi ſunt fructus, agri, & vineæ.

Nomen autem Regis eorum Vziël Ben Malchiël. Et nomen Principis magni eſt Nikòli ex filijs Oliab. Et nomen Iudicis eorum Audàn Ben Miſaël de Tribu Aſſer. Quatuor verò mortis

Confeſtim filij Dan arreptis gladijs, lanceis, & arcubus potiùs velle mori, quàm contra Ieroboā pugnare, inſtituerunt, donec Deus ſanctus benedictus, ne effunderent ſanguinem fratrum ſuorum, eos liberaret. Et proclamarunt precones per vniuerſam Tribum Dan, atque dixerunt: Fugite, & egredimini in terram Aegypti. Deinde conſilium inierunt de vaſtanda Aegypti terra, & interficiendis omnibus habitatoribus eius. Dixerunt Principes eorum: Nonnè ſcriptum eſt in lege: Non addetis amplius videre illam? Et quomodo nos deſcendemus in Aegyptum? Ampliùs; conſilium inierunt contra Edom, Amalek, & Amon: At intellexerunt ſcriptum in lege, quòd Deus ſanctus benedictus prohibuerat Iſraëli, ne poſſiderent terminum illorum. Dedit Deus ſanctus benedictus ſpiritum, & conſilium bonum, & aſcenderunt fluuium Phyſon, & proficiſcentes ſuper Camelos, caſtraque mouentes, quouſque peruenirent in terram Aethiopiæ; inuenerunt terram illam pinguem, & commodam agris, vineis, hortis, & paradiſis; nec prohibiti ſunt filij Dan à colonis habitare ſimul, & pepigerunt cum eis fœdus, & fuerunt Aethiopes tributarij filijs Iſraël: habitauerunt cum eis plurimis annis, fructificauerunt, & multiplicati ſunt mirum in modum.

II. *Præterea profectæ ſunt tres Tribus aliæ Iſraëliticæ Nephtali, Gad, & Aſſer, & proficiſcentes caſtrametabantur in deſerto, quouſque peruenirent ad illorum confinia, & occiderunt plurimos viros Aethiopas itinere dierum quatuor quaquauerſum, &*

lemilchamà, vecorethìm hadderachìm, vecòl ſcielalàm iechalekù; veholechìm badèrech Paràs vVauèl. Vmaſsà ghamàl etzlàm mimaachàl biſcnè cheſaphìm, vmedabberìm bilſciòn Kedàr, veimmahèm Mikrà, vMiſcnà, veTalmùd, veAgadà. Vecòl Sciabbàth veSciabbàth pothechìn daraſciòth bilſciòn kòdeſc vehaſſebarà bilſciòn kòdeſc. VeEphràim vechatzè ſcièuett Menaſciè ſciàm beharare nèghev medinàth Meſciughàa zevumè nèpheſc vekachuiè baalè Susìm ichretù hadderachìm lo iachùſu al Adàm, vehèn lahèm mechijà, chi im haſcialàl, vehèm ghibburrè milchamà echàd mehèm ienatzèach meà; Veſcièuett Scimoòn vechatzè ſcièuett Iehudà beèretz Chuzarìm vehèm ad en chèker, vead en miſcpàr, vehèm ikechù mas meeſrìm vechamiſcià malchiòth, vmetzàd mea-Iſmaelìm porein laèm mas. Vecullè.

Id eſt

I. *Quando Ieroboam Ben Nabat peccauit, & peccare fecit Iſrael, fecit duos Vitulos aureos, & diuiſum eſt regnum domus Dauid; congregare fecit decem Tribus, & ait: Surgite, pugnate contra Roboam, & Ieruſalem. At illi dixerunt: Quare pugnabimus contra fratres noſtros, & contra filium Domini noſtri Dauid Regis Iſraëlis, & Iudæ? Dixerunt Seniores Iſraëlis, non ſunt in omni Tribu Iſraël robuſtiores viri, quàm illi de Tribu Dan. Statim ait filijs Dan: Surgite, & pugnate aduerſum Iudam. Reſponderunt: Per caput filiorum patris noſtri, non preliabimur contra fratres noſtros, neque effundemus ſanguinem illorum gratis.*

 Con-

ouedè èſc, vehaiàh ze hatzaddìk immahèm arbàa ſcianìm ad ſciehauiuhù lemedinàth ATZI'N ad ſciekanà othò mehèm Iehudì echàd biſcloſcìm vſcnàim zehuuìm, vehalàch baiàm ad ſcieiatzà leiabaſcià, venaphàl beſcièuett Iſachàr vehèm ſciaruuìim beharare Theòm, vehèm tàchath èretz Madài vParàs, vehèm mekaijemìm. Lo iamùſc ſepher hattorà mephìcha. Velò aleèm ol malcùth, chi im ol ſciamàim, vehenàm nilchamìm im Adàm beolàm, chi im bemilchamàth ſciel Thorà, vehèm beſcialuè vehaſckètt, veèn ſattàn, veèn peghàa ràa, vehèm chonìm mahalàch aſſarà iamìm al aſſarà iamìm merubàa. Veièſc lahèm Miknè arbè, veGhemalìm, veChamorrìm, veauadìm, vſepachòth, veèn beiadàm chelè zàin, chi im maachèleth leſciechittà. Vehèm baalè emunà, vehèn beiadàm oſsèk, vgzalà, veaphillù auadìm ſcielahèm neemanìn, ſcieìm ìmatzeù badèrech mamòn harbè, lo ioſcìttu iedehèm lekachtò. Veièſc beneèm ſceouedìm laèſc, viſſehù emothàm, vchachiiothèèm lenaſcìm; veèn lahèm auodàt Adàm, lo kotzerìm, velò àmàl cheramìm bilthì haccòl ikànu bichſaphìm, veièſc lahèm ſciophètt, veNaſsì vſcmò Nachſciòn, vearbàa methòth beth din bijadàm. vmedabberìm bilſciòn hakòdeſc, vbleſciòn Paràs, vbleſciòn Kèdar. Vunè Zebulùn Chonìm beharè Paràn vmeghìim liſcunethàm vnttuìm oalìm ſciel sàar mimedinàth AGIIAME'AH ad Nehàr Peràth. Veſcièueth Reuben neghedàm mehachàrè haràrè Paràn, veièſc benehèm ſcialòm vahaauà vuiàchad holechìm

nauò , vehèm nothenìn ſcalòm èllu leèllu .

V bà elènu tzaddik ze ſceſcemò ELDAD , vehù miſcèuett Dan vbakèſc latzèth dèrech miſciòr lalècheth lehaghidd lecòl benè Iſraēl hammephozerim beartzòth velabaſſèr othàm nachamòth ttouòth . Vecàch hātà ietziathò meèuer lenaharè Cuſc , haià nicnàs baiàm hù , vechàd miſcèuett Aſcèr chedè leſachòr im Anſcè haſſephinà vlkanòth mehèm beghadìm vetachſcittìm , venichnàſu ſcenehèm biſphinà kettanà hèm , venaarchèm , veniſčthabberà haſſephinà chechatzè halàila: vaijmàn Adonài lahèm liſcnè hannaſcìm bahèlle lùach echàd , vehaiù olìm vijoredìm baiàm ad Iſclìch othàm ètzel vmà achàth ſceſcemà Amarnùm , vehèm Cuſciìm ſcechorìm cheorèu baalè kumà , vehèm ochelìm benè Adàm cheſcenittàlu hatzaddikìm hallàlu haiàh othò haiſc ſcamèn vbarì maonègh meòd , mijàd lakechù veachelù othò , cheſcehù chài vehù tzoèk vbochè vehomèr : Oì làh leimmì al gauìth libbì , veàl ſcemaſàrni iotzerì lamèt hameſcunnè , ſcehaCuſciìm ochelìm eth beſſarì . Achàr ſceachelù othò Chaſid , nattelù ze hatzaddik ELDAD Haddanì venathenù othò bekolàr ad ſceaberì vehièh ſcàmen , chi haiàh cholè verazè ; Vehaiù nothenìn lo maachàl , vehaià ochèl , vehaiàh immahèm zemàn arbè , ad ſceaſsà lò Hakadòſc barùch hù nes , ſcebàu alèm chaielòth mimakòm achèr al othā Cuſciìm veſcàuu othàm veghazezùm , veharaghùm betòch othaà ſceuià ; venisbè ze hatzaddik Haddanì , vehaijù othàm harreſcaaìm ouc-

V eòd ieſc etzlàm Chèſeph , vezahàu harbbè meòd , vaizreù piſcthàn , vmghadelìm tholaàth ſcianì , veoſsìm beghadìm naìm vmeilìm : V ehèm cheietzijàth Mitzràim chephalìm , vehphelè chephalìm ad en kètz . V erochàu hanahàr Sauttiòn mathàim ammà chemettachuè kèſceth ; V enahàr melò chòl veauanìm beli màim , vehaauanìm kolàm ieraìm cheraàm kol ghadòl , ò cheghlè haijàm , vchmò rùach ſaarà , vualàila iſcmaàh kolò ad mahalàch chatzè iòm , veièſc ſciàm maaijenòth vaikabbetzù cullàm leaghàm echàd , vaiskù mehèm artzàm veothò aghàm iſcretzù bo daghìm , veal col ſcuiuothàu iphrichù col minè ophòth Taaròth , vehanaàr bahù meauanìm , vmchòl ieriìm col ſcèſceth iemè hammaaſsè , vuſciabbàth iſcbbòth , vinùach , vmiàd taalè eſc ſeuiuòth hannàchal meerèu ſciabbàth , ad lemotzeè ſciabbàth , veèſc tillàtt liattà , velò iuchal Adā linghoàh el hannàchal , vmſcenè auarè hannàchal chemò chatzè mil , vehaèſc melachèah col ma ſceiſcarèſc ſeuiuòth hannàchal ad ſcethiſsànu eth haàretz , vearbaahà ſceuettìm hallàlu , Dan , veNaphtalì , Gad , veAſcèr homedìm im miknehèm ètzel ſephàth hannàchal legazùz eth tzonàm , chi i èretz ſcettuchà vmiſciòr vnkijàh ſcelò iealè bà lo kotz , velò ièrek , veſcè iràu ſcèuett Moſcè hem mithkabetzìm vehomedìm al ſephàth hannàchal , vehèm tzoekìm veomerìm , Achènu ſciuttè Ieſciurùn haraùnu haghemalìm , vecalauìm , vehachamorrìm , vaiomerù chàma arùch Ghamal zè , vechàma arùch tzauarò , vechàma kattàn ze-

ad ſcetitzè niſcmathàm, veàl pièm ichrà appàm al me ſceniſcbaàh biphneèm, vciochìchu othàm, vaiomerù laèm. e aniìm, làmma attèm noſſcim hazichràth. haſcèm al pichèm, hacòl al pichèm im path hù, thechalèn, ò màim thiſthèu, Halò thedàh ſcebeauòn ſceuuàh benechèm methìm cheſcehèm kettanim? Vechèn Izhairu hacòl lauuòd eth Adonài becmà, vbiràh, vuthòm leuàu, ſcebenè Moſcè èued Adonài maarichìn iamìm vaichìu meàh ſcianà, ò meàh veeſrìm ſcianà, lo bàth, velò ben iamùth bechaijè auiu, vaiſsighu liſcloſcià, ò learbaahà doròth, vairàh lenaphſciàm banìm vnchedìm, vetzeetzaìm, vehèm choreſcìm, vekotzerim lephì ſceèn laèm auadìm vſcphachòth; Vchem Baalè Chanuijòth, veièſc bathehèm maſghèreth vehenàm ſogherim othàm balàila, chi en benehèm lo Ghanàu velò Adàm raàh, velò ſciùm nèzek. Veghàm chèn nàar kattòn holèch im hammiknè mahalàch càma iamim, veenò mithiarè callùm lo mìn halleſtim, velò mìn haſcedìm, velò mìn chaiàh raàh, velò mìn callùm nèzek beolàm, mipenè ſcehèm keduſcim vettahorìm. Vcèlle Haluiìm hem amelìm bethorà vumitzuòth, veadàin em bekiduſctàn ſcel Moſcè Rabbènu, lephichàch nathàn laèm Hakadòſc baràch hù col zòth. Veòd enàm roìm benè Adàm, veèn benè Adàm roìm othàm, ellà arbaàh ſceuattìm hallàlu ſcehèm ioſceuìm mièuer lenaharè Cuſc, veroìn othàm èllu eth èllu, vmedabberim immahèm, venahàr Sauttiòn benehèm ſcecatùu bahèm, leaſurim tzeù.

ſcenàim aſsàr chòdeſc, vechozerìn chalila.

Veòd ſcèuett Moſcè Rabbènu hatzaddik èued Adonài nikrà ſcemò ſcèuett Ianùs ſcianà meauodà zarà, vedauèk biràth Adonài; vehannàchal ſouèu alcèm mahalàch ſceloſcià Chodaſcim, al ſceloſcià Chodaſcim merubàh, vchèm ſciochenim bebethìm mephoarim, vbinianìm haddurìm vumigdalìm, vehèm ibnù leetzmàm, vchèn immahèm dauàr ttamè, veòph ttamè, vechaià ttemehà, ò behemà, lo chaià rahà, velò Zeuu, velò Scioalim. velò Paroſcìm, velò Chinìm, velò Nachaſcim, velò Akrauìm, velò Chelauim, velò ſciùm mezìk zulathì Tzòn, vuakàr, vetzonàm iolìdu ſcienè peamìm baſcianà, vezorchìm, vekotzerim, velahèm ghanòth, vpardaſsim, vecòl minè peròth, vecòl minè kettanìth, veauattichìm, vekiſciuim, vbetzalìm, veſciummìm, vechittìm, vſorìm, vmeechàd itzmechù meà; Vehèm Baalè Emunà, Baalè Thorà, Baalè Miſcnà, Baalè Talmùd, veHagadà; VeTalmùd ſcelahèm beleſciòn hakodèſc, vecàch èm ſcionim càcha lamedùnu auothènu, velamedùnu chachamènu mephì Ieoſciuàh Bèn Nun, mephì Moſcè, mephì Haghebburà, veenàm iodeim Thanaim, vMorraìm, ſcehaiù bebèth ſcenì. mipenè ſcelò haſſighùm, velò iedeùm; Veenàm iodeim ledabbèr chi ìm bilſciòn hakòdeſc, vmchàmirim beijàin nèſech, Vmimmè ſciehachamìru Rabbanàn behalachòth ſcechittà vttriphòth, chediurè Sopherim hachamir Moſcè Rabbènu iòther mediurè Sopherim, vehenàm niſcbaim beſcèm

baahà iamìm: ve̓n chonìm othàm̃, chi im bimkòm ſcieieſc ſciàm peròth, ſadòth, vcramìm. Veſcièm Malchàm Vzièl Ben Malchièl, veſcièm Hanaſsì haghadòl Nikòli mibenè Oliàb. Veſcièm haſciophètt ſcielahèm Audàn Ben Miſciaèl miſcièuett Aſcièr. Vearbàã methòth beth din omedòth al ophneèn, vbeèth aſcièr ieuakeſciù letzèth lemilchamà itzàk hatzoèk bekòl haſciophàr ṽaietzeù im ſar hatzauà hachaijelòth meà veeſrìm èleph Peraſcìm, ṽmàh èleph regalìm. Vehinnè arbaahà ſcieuattìm èllu, col chòdeſc vechòdeſc iotzè ſcièuett echàd mehèm lamilchamà, vehaſcièuett omèd leſciam ſcieloſcià chodaſcìm, vlsòph ſcieloſcià chodaſcìm, col mà ſcieiauiu meſcialàl oieùehèm iechalekù im ſcièuett ſcielahèm. Veſcièuett benè Dan mibenè Scimſciòn chechòl haiàm mahalàch arbaàh iamìm, ṽehinnè hem ghibburrè chàil, veth ilchamù iomerù, lo tòu leghibbòr haienùs, iephiphìm haijechùs, iamùth habachùr, veal ienùs, iechazèk libbò badonài, chizkì vuttechì, vnſciekì vuchadùd charbì thithmè ruchì bekirbaà learaòth meſciuſciè bepiphiòth ſusì cama peamìm ſciebeth naſciè Cuſc vuchèn miſcthabachìn bamilchamà, vechàch em oſsiñ ad meſcialèm ſcieloſcià chodaſcìm, vechozerìn, ṽmeuiìn eth col haſcialàl lemèlech Vziël, vmechalèk eth haccòl im col Iſraël haſciochenìm beartzàm, ghàm nothenìn lecòl ſciehù chèlek Adonài: Vechèn biſcloſcià chodaſcìm acherim̃, iotzè ſcièuett Naphtalì, vehoſsè milchamà; vuſcieloſcià chodaſcìm acherìm iotzè ſcièuett Gad: vuſcieloſcià chodaſcìm iotzè ſcièuett Aſcièr, ad meſcialèm

ſcie-

melahoriſc gheuulàm: Nathàn laèm Hakadòſc Barùch hù rùach, vcetzà touà, vchaiù olìm benahàr Piſciòn, noſehìm al hàghemalìm, ṽechonìm ad ſciehighìuu laèretz Cuſc; vmatzeù othàa èretz ſciemanà, vetouà, ſadòth, vcramìm, ghanòth, vpardeſsìm, velò maneù Benè Dan laſcièuethimmaèm vecarethù laèm Berìth, ṽehaiù Benè Cuſc poreìm laèm mas leIſraël. Veiaſcieuù immaèm ſcianìm rabbòth ad ſcieperù vruù ad meòd. Veòd naſeuù ſcielòſcieth ſcieuattìm meIſraël, Naphthalì, Gad, veAſcièr. Vehaiù noſeìm, vechonìm bemidbbàr ad ſciebàu ètzel gheuulàm, vehareghù beanſciè Cuſc arbè meòd mahalàch arbaahà iamìm al arbaahà iamìm, vehèm nilchamìm im ſcieuàa Malchijòth ad haiiòm. Vehallàlu arbaahà ſcieuattìm, Dan, Naphtalì, Gad, veAſcièr. Hèm chonìm beChauilà hakedumà, aſcièr ſciàm hazahàu, beGhoijm vuKonìm vuAzurìm bemalchùth Paruàim mimalchùth Horinòth, veſamù ſcieuattìm èllu ied.èm beòreph oieuehèm. Vucòl ſcianà veſcianà oſsìn milchamà im ſcieuaà malchiòth, vſcbàã leſcionòth, vehinnè ſciemothàm: èretz Thosigha vKamtuà, veKòua, vMarogia, vThokòl, vBachamà, veKakùa, vehèm meèuer lenaharè Cuſc lekaièm neuuàth Chozàu, Meèuer lenaharè Cuſc. Vehallàlu haſcieuattìm ieſc lahèm Zahàu; vchèſeph, ṽeauanìm, vetzòn, vuakàr, vgmalìm, ṽechamorrìm arbè meòd. Vezoreìm, ṽekotzerìm, ṽeioſceuìm behoalìm, venoſcìm, vechonìm meghibbùl leghibbùl mahalàch arbaahà iamìm al ar-

בני אדם בשנטלו הצריקים הללו היה אותו האיש
שמן ובריא מעונג מאד מיד לקחו ואכלו אותו
בשהוא חי והוא צועק ובוכה ואומר אוי לה לאמי
על גוית לבי ועל שמסרני יוצרי למיתה משונה
שהכושיים אוכלים את בשרי ׃ אחר שאכלו אותו
הסיר נטלו זה הצריק אלרד הדני ונתנו אותו בקולר
עד שיבריא ויהיה שמן כי היה הולה ורוה והיו
נותנין לו מאכל והיה אוכל והיה עמהם זמן הרבה עד
שעשה לו הקב״ה נס שבאו אליהם חיילות ממקום
אחר על אותם כושיים ושבו אותם וגזוזם והרגום
בתוך אותה שביה ונשבה זה הצריק הרני והיו אותם
הרשעים עובדי אש והיה זה הצריק עמהם ד׳ שנים
עד שהביאוהו למדינת אצ״ן עד שקנה אותו מהם
יהודי אחד בשלשים ושנים זהובים והלך בים עד
שיצא ליבשת ונפל בשבט יששכר והם שרויי׳ בהררי
תהום והם תחת ארץ מרי ופרס והם מקיימים לא
ימוש ספר התורה מפיך ולא עליהם עול מלכות
כי אם עול שמים ואינם נלחמים עם אדם בעולם
כי אם במלחמת של תורה והם בשלוה והשקט ואין
שטן ואין פגע רע והם חונים מהלך עשרה ימים
על עשרה ימים מרובע ׃ ויש להם מקנה הרבה
וגמלים וחמורים ועבדים ושפחות ואין בידם כלי
זין כי אם מאכלת לשחיטה ׃ והם בעלי אמונה ואין
בידם עושק וגזלת ואפילו עבדים שלהם נאמנין
שאם ימצאו בדרך ממון הרבה לא יושיטו ידיהם
לקחתו ׃ ויש ביניהם שעובדים לאש וישאו אמותם
ואחיותיהם לנשים ואין להם עבודת אדם לא קוצרי׳
ולא עמל כרמים בלתי הכל יקנו בכספים ויש להם
שופט ונשיא ושמו נחשון וארבע מיתות בית דין
בידם ומדברים בלשון הקדש ובלשון פרס ובלשון
קדר ׃ ובני זבולון חוני׳ בהרי פארן ומגיעי׳ בשכונתם
ונטועים אוהלים של שער ממדינת אגייאמיאה עד
נהר פרת ׃ ושבט ראובן נגדם מאחורי הררי פארן
ויש ביניהם שלום ואהבה וביחד הולכים למלחמה
וכורתים הדרכים וכל שללם יחלוקו והולכים בדרך
פרס ובבל ׃ ומשא גמל אצלם ממאכל בשני כספי׳
ומדברים בלשון קדר ועמהם מקרא ומשנה
ותלמוד ואגדה וכל שבת ושבת פותחין דרשות
בלשון קדש והסברא בלשון קדש ׃ ואפרים וחצי
שבט מנשה שם בהררי נגב מרינת משונע ועזמי
נפש וקחויי בעלי סוסים יכרתו הדרכים לא יחוסו
על אדם ואין להם מחית כי אם השלל והם גבורי
מלחמה אחר מהם ינצח מאה ושבט שמעון וחצי
שבט יהודה בארץ כוזרים והם עד אין חקר ועד
אין מספר והם יקחו מס מעשרים וחמשה מלכיות
ומצד מהישמעאלים פורעין להם מס וכולי׳ ׃ ושגר
איגרות הללו מר אלדד זה לספרר שנת ארבעים
ושלש זוה מר אלדד מלא תורה ומצוה וכו׳ ׃

*Veſcieamàd Ierouàm Ben Nabàtt
chattà Vehechettì eth Iſraël, Veaſſà ſcie-
nè eglè zahàu Venichlekà bemalchùth
Beth Dauìd Veichànes hasèret haſcie-
uattìm Vaamàr laèm, kùmu Vehil-
chàmu im Rechauàm, Veìm Ieruſcia-
lãim. Amerù lo làmma anàchnu nil-
chamìm im achènu, Veìm Ben Ado-
nènu Dauìd Mèlech Iſraël Vihudà?
Amerù ziknè Iſraël, en lechà becòl
ſciuttè Iſraël Ghibburrè chàil, chi im-
ſcièuett Dan. Mijàd amàr liunè Dàn
kùmu, Vehilchamù im Ieudàh. Ame-
rù lo bechaijè ròſc ben Auìnu, en ànu,
oſsin milchamà im achènu, Velò niſcep-
pòch damàm chinnàm. Mijàd nattelù
benè Dàn charuòth Veromachim Vk-
ſciathòth, Vmſerù etzmàn lamùth Ve-
laaſsòth milchamà im Ierouàm ad ſcèi-
tzillàm Hakadòſc barùch hù miſciephi-
chàth damè acheèm. V chaiù mechari-
zìn becòl ſciphttè Dan, Vehomerin-
nusù Vtzù laàretz Mitzràim, Veachàr
chèn ithiaetzù al èretz Mitzràim lea-
chariuàha Vlharògh col ioſcieuèa; ame-
rù laèm Neſſiehèm, Vehalò catùu be-
thorà, lo tosìphu lirothàa od? V eha-
èch anù ioredìn lemitzràim? V eòd ha-
iù ioetzìm al Edòm VeAmalèk, VeA-
mòn, Veſciamcù ſciecatùu bethorà ſcie-
Hakadòſc Barùch hù manàah Iſraël*

me-

עשר חרש ותחורים תלילה: ועוד שבט משה רבינו הצדיק עבד ה׳ ונקרא שמו שבט ינוס שנה ס״ע ודבק ביראת ה׳ והנחל סובב עליהם מהלך נ׳ חדשים על שלשה חדשים מרובע והם שוכבים בבתים מפוארים ובנינים תרורים וכמגדלים והם יבנו לעצמם ואין עמהם דבר טמא ועוף טמא וחיה טמאה או בהמה לא חיה רעה ולא זבוב ולא שועלים ולא פרעושים ולא כנים ולא נחשים ולא עקרבים ולא כלבים ולא שום מזיק זולתי צאן ובקר וצאנם יולידו שני פעמים בשנה וזורעים וקוצרים ולהם גנות ופרדסים וכל מיני פירות וכל מיני קטנית ואבטיחי׳ וקשואים ובצלים ושומים וחסים ושעורים ומאחד יצמחו ק׳ והם בעלי אמונה בעלי תורה בעלי משנה בעלי תלמוד ואגדה ותלמוד שלהם בלשון הקדש וכך הם שונים בכה למדונו אבותינו ולמדונו חכמינו מפי יהושע בן נון מפי משה מפי הגבורה ואינם יודעים תנאים ואמוראים שהיו בבית שני מפני שלא השיגום ולא ידעום ׃ ואינם יודעים לדבר כי אם בלשון הקדש ומחמירי׳ ביין נסך וממה שהחמירו רבנן בחלבות שחיטה וטריפות מדברי סופרים החמיר משה רבינן יותר מדברי סופרים ואינם נשבעים בשם עד שתצא נשמתם ועל פיהם יחרה אפם על מי שנשבע בפניהם ויוכיחו אותם ויאמרו להם אי עניים למה אתם נושאים הזכרת השם על פיכם הכל על פיכם אם פת הוא תאכלהו או מים תשתהו הלא תדע שבעון שבועה בניכם מתי׳ כשהם קטנים וכן יותירו הכל לעבוד את ה׳ באימה וביראה ובתום לבב שבני משה עבד ה׳ מאריכין ימים ויחיו מאה שנה או מאה ועשרים שנה לא בת ולא בן ימות בחיי אביו וישיגו לג׳ או לארבעה דורות ויראו לנפשם בנים ונכדים וצאצאים והם חורשים וקוצרי׳ לפי שאין להם עבדים ושפחות והם בעלי חנויות ויש בתיהם מסגרת ואינם סוגרים אותם בלילה כי אין ביניהם לא גנב׳ ולא אדם רע ולא שום נזק ׃ וגם בן נער קטון הולך עם המקנה מהלך כמה ימים ואינו מתיירא כלום לא מן הלסטים ולא מן השדים ולא מן חיה רעה ולא מן כלום נזק בעולם מפני שהם קדושים וטהורים ואלה הלוים הם עמלי׳ בתורה ובמצות ועדיין הם בקדושתן של משה

רבינו לפיכך נתן להם הקב״ה כל זאת ׃ ועוד אינם רואים בני אדם ואין בני אדם רואים אותם אלא ארבע שבטים הללו שהם יושבים מעבר לנהרי כוש ורואין אותם אלו את אלו ומדברים עמהם ונהר סבמיון ביניהם כשכתוב בהם לאסורים צאו ׃

ועוד יש אצלם כסף וזהב הרבה מאד ויזרעו פשתן ומגדלים תולעת שני ועושים בגדים נאים ומעילים והם כיציאת מצרים כפלים וכפלי כפלים עד אין קץ ׃ ורוחב הנהר סבמיון ק״ק אמה כמטחוי קשת והנהר מלא חול ואבנים בלי מים והאבנים קולם ירעים כרעם קול גדול או כגלי הים וכמו רוח סערה ובלילה ישמע קולו עד מהלך חצי יום ׃ ויש שם מעיינות ויקבצו כלם לאגם אחד וישקו מהם ארצם ואותו אגם ישרצו בו דגים ועל כל סביבותיו יפריחו כל מיני עופות טהורות והנהר ההוא מאבני׳ וחול ירעים כל ששת ימי המעשה ובשבת ישבות וינוח ומיד תעלה אש סביבות הנחל מערב שבת עד למוצאי שבת ואש תלהם ליחטה ולא יוכל אדם לנגוע אל הנחל ומשני עברי הנחל כמו חצי מיל והאש מלהך כל מה שישריש סביבות הנחל עד שתשאנו את הארץ וד׳ שבטים הללו דן ונפתלי גד ואשר עומדים עם מקניהם אצל שפת הנחל לנוח את זאנם כי היא ארץ שטוחה ומישור ונקיית שלא יעלה בה לא קוץ ולא ירק וכשיראו שבט משה הם מתקבצים ועומדים על שפת הנחל והם צועקים ואומרים אחינו שבטי ישורון הראוני הגמלי׳ והכלכ׳ והתמורים ויאמרו כמה ארוך גמל זה וכמה ארוך צוארו וכמה קטן זנבו והם נותנין שלום אלו לאלו ׃

וכא אלינו צדיק זה ששמו אלדד והוא משבט דן ובקש לצאת דרך מישור ללכת להגיד לכל בני ישראל המפוזרים בארצות ולבשר אותם נחמות טובות ׃ וכך היה יציאתו מעבר לנהרי כוש היה נכנס בים הוא ואחר משבט אשר כדי׳ לסחור עם אנשי הספינה ולקנות מהם בגדים והכשיטי׳ ונכנסו שניהם בספינה קטנה הם ונער הם ונשתברה הספינה בחצי הלילה וימן ה׳ להם לשני האנשים האלה לוח אחד והיו עולים ויורדים בים עד השליך אותם אצל אומה אחת. ששמה אמרנום והם כושיים שחורים בערב בעלי קומה והם אוכלים

בני

haſciabbàth ſciottèph vebolèch, vuiòm kaſciabbàth ſciokètt venàch: ideſt, *Fluuius Sambattion arguit; Fluuius quidam lapidum eſt, & omnibus diebus ſeptimanæ exundat, & fluit, & in die Sabbathi tranquillus eſt, & quieſcit.*

Idem legitur in Ialkut, Tanchumà, Scialſciel. Iukaſſin, & alibi; ſed nullibi magis diffusè, quàm in *Eldad Haddanì*, cuius Epiſtolæ partem placet hic tranſcribere, vt indè appareat quàm faciles ſint Iudæi credere fabuloſa, cùm interim ea, quę ad illorum ſalutem ſpectant, reſpuant incredulo & obſtinato corde. Dicit itaque *Eldad Danita*:

וכשעמד ירבעם בן נבט חטא והחטיא את ישראל ועשה שני עגלי זהב ונחלקו במלכות בית דוד וכינס עשרת השבטים ואמר להם קומו והלחמו עם רחבעם ועם ירושלם. אמרו לו למה אנחנו נלחמים עם אחינו ועם בן אדוננו דוד מלך ישראל ויהודה. אמרו זקני ישראל אין לך בכל שבטי ישראל גבורי חיל כי אם שבט דן. מיד אמר לבני דן קומו והלחמו עם יהודה. אמרו לו בחיי ראש בן אבינו אין אנו עושין מלחמה עם אחינו ולא נשפוך דמם חנם. מיד נטלו בני דן חרבות ורמחים וקשתות ומסרו עצמן למות ולעשות מלחמה עם ירבעם עד שהצילם הקב״ה משפיכת דמי אחיהם והיו מכריזין בכל שבטי דן ואומרין נוסו וצאו לארץ מצרים ואחר כן יתיעצו על ארץ מצרים להחריבה ולהרוג כל יושביה אמרו להם נשיאים והלא כתוב בתורה לא תוסיפו לראותה עוד. והיאך אנו יורדין למצרי׳. ועוד היו יועצים על אדום ועמלק ועמון ושמעו שכתוב בתורה שהקב״ה מנע ישראל מלהוריש גבולם נתן להם הב״ה רוח ועצה טובה והיו עולין בנהר פישון נוסעים על הגמלים וחונים עד שהגיעו לארץ כוש ומצאו אותה ארץ שמנה וטובה שדות וכרמים גנות ופרדסים ולא מנעו בני דן לשבת עמהם וכרתו להם ברית והיו בני כוש פורעים להם מס לישראל. וישבו עמהם שנים רבות עד שפרו ורבו עד מאד. ועוד נסעו שלשה שבטים מישראל נפתלי גד ואשר והיו נוסעים וחונים במדבר עד שבאו אצל גבולם והרגו באנשי כוש הרבה מאד מהלך ד׳ ימים על ד׳ ימים והם נלחמים עם שבע מלכיות עד היום. והללו ד׳ שבטים דן נפתלי גד ואשר הם חונים בחוילה הקדומה אשר שם הזהב בנויים ובקונים ובעוורים במלכות פרוים ממלכות הדינות ושמו שבטים אלו ידיהם בעורף אויביהם. ובכל שנה ושנה עושין מלחמה עם שבע מלכיות ושבע לשונות והנה שמותם ארץ תוסינת וקמטוא וקובא ומראוניא ותקול ובכמא וקאקוא והם מעבר לנהרי כוש לקיים נבואת הזיר מעבר לנהרי כוש. והללו השבטים יש להם זהב וכסף ואבנים וצאן ובקר וגמלים וחמורים הרבה מאד. זורעים וקוצרים ויושבים באהלים ונוסעים וחונים מגבול לגבול מהלך ד׳ ימים על ד׳ ימים ואין חונים אותם כי אם במקום שיש שם פירות שדות וכרמים. ושם מלכם עוזיאל בן מלכיאל ושם הנשיא הגדול ניקולי מבני אהליאב. ושם השופט שלהם עבדון בן מישאל משבט אשר. וארבע מיתות בית דין עומדות על אופניהם ובעת אשר יבקשו לצאת למלחמה יצעק הצועק בקול השופר ויצאו עם שר הצבא החיילות מאה ועשרים אלף פרשים ומאה אלף רגלים. והנה ארבעת שבטים אלו כל חדש וחדש יוצא שבט אחד מהם למלחמה והשבט עומד לשם ג׳ חדשים ולסוף שלשה חדשים כל מה שיביאו משלל אויביהם יחלקו עם שבט שלהם. ושבט בני דן מבני שמשון בחול הים מהלך ד׳ ימים והנה הם גבורי חיל ועת ילחמו יאמרו לא טוב לגבור הינוס יפיפים הייתם ימות הבחור ואל ינוס יחזק לבו ביי׳ הזקן וכבחי ונשקי וכהדור הדבי התמה רוחי בקרבה להראות משושי כפיפיות סוסי כמה פעמים שבית נשי כוש וככן משתבחין במלחמה וכך הם עושין עד משלם ג׳ חדשים וחוזרין ומביאין את כל השלל למלך עוזיאל ומחלק את הכל עם כל ישראל השוכנים בארצם. גם נותנין לכל שהוא חלק ה׳ וכן בשלשה חדשים אחרים יוצא שבט נפתלי ועושה מלחמה. ובשלשה חדשים אחרים יוצא שבט גד. ובשלשה חדשים יוצא שבט אשר עד משלם שנים

עשר

uàh Vbeſciabbàth hu nàch: id eſt, *Nonnè fluuius Sambattion id arguit? qui trahit lapides omnibus diebus hebdomadæ, & in Sabbatho ipſe quieſcit?*

In Tisbi de eo etiam ita habetur:

סמבטיון שם נהר ואומרים שכל ימי השבוע חוץ בשבת הוא רץ ומניע אבנים גדולים ואי אפשר לעבור וזו היא הסבה שעשרת השבטים שהם נלכדים שם לא יצאו משם שלא לחלל יום השבת׃

Sambattiòn ſciem nahàr Veomerìm ſciecòl iemè haſciauuàb chùtz baſciabbàth hu ràtz Vmenìah auanìm ghedolìm Vebe ephſciàr laauòr, Vezò hi haſſibbà ſcieaſsèreth haſcieuattìm ſciehèm nilcadìm ſciàm lo ietzeù miſciàm ſcielò lechallèl haſciabbàth: id eſt,

Sambattion nomen eſt fluuij; & dicunt, quòd ſingulis diebus ſeptimanæ, præter Sabbathum, ipſe fluat, trahatque lapides magnos, neque poſſibile ſit illum tranſire; & hac eſt cauſa, quòd decem Tribus illic captiuæ detineantur, neque indè exire poſſint ne Sabbathum profanent.

In Corpore Iuris Talmudici etiam de hoc flumine mentio fit מסכת *Maſsècheth* סנהדרין *Sanhedrin* fol. 65. col. 2.

מי יוסר דהאידנא שבתא אמר לו נהר סבטיון יוכיח׃

Mi ijamàr dehaiddanà ſciabeth à amàr lo nehàr Sabbatiòn iochìach. Quis dicet; hodie eſt Sabbathum? Dixit ei, fluuius Sabation id arguit. Vbi Gloſſa Raſcì:

נהר סמבטיון יוכיח נהר אחד של אבנים ובכל ימות השבת שוטף והולך וביום השבת שוקט ונח׃

Nehàr Sambattiòn iochìach; Nehàr eehàd ſciel auanìm, Vucòl iemòth ha-

הדרני היום בשבת כמו דכ״ת : אם כן לא סגל סגרות לסבור שבת ארבעים ושלם : ואין נכוני דבריו׃

192 ELDAD HADDANI', id eſt *Danita, de Tribu Dan,* miſit Epiſtolam in Hiſpaniam an. 5043. Chriſti 1283. de decem tribubus, quas vltra flumen שבתיון *Sabbathion,* ſeù סמבטיון *Sambation,* vſq; ad hæc tempora habitare credunt Hebræi. De hoc igitur flumine aliqua dicenda erunt ex Hebræorum Commentarijs petita.

Mira ſcribunt Auctores Hebræi de fluuio Sambatione: dicunt primò, quòd ſingulis diebus hebdomadæ fluat velociſſimo impetu, non aqua, ſed lapidibus magnis arenaque permixtis, itaut impoſſibile ſit illum tranſuadare; Sabbatho verò quieſcere, ſed ſtatim per circuitum eius ignem accendi, quo fit, vt nullus ad fluminis ripas accedere poſſit; & hac de cauſa illi (inquiunt) ad nos venire non valent, neque nos ad illos. Indè igitur שבתיון *Sciabbathion* vocari exiſtimant à שבת *Sciabbàth, Sabbatho,* ſeù *Sabbathina quiete,* cuius ſub nomine סמבטיון *Sambattionis* fit mentio in *Bereſcith Rabbà Paraſcià* 11. vbi Turnus Rufus petit à R. Akibà, vt ei oſtendat, quomodo Sabbathum à reliquis hebdomadæ diebus differat? Reſpondit, differre à reliquis diebus profanis, quia inſenſatæ res illud honorant; & in medium profert fluuium Sambationem, aitque:

הרי נהר סמבטיון יוכיח שמושך אבנים כל ימות השבת ובשבת הוא נח׃

Harè nahàr Sambattiòn iochìach ſcemoſcièch auanìm col iemòth haſciau-

rum verborum, לא תהי כאבותיך *Lo tehì che auotècha, Non eris ſicut (fuerunt) Patres tui,* quæ frequenter repetit, nititur illum ad Iudaiſmum reuocare. Tractat itaque de præcipuis Fidei noſtræ capitibus; initio ea confirmare videtur, at in progreſſu, eneruare, imò funditus euertere conatur, ſed inſulsè, & in caſſum. Extat mſc. in Bibl. Vatic. In 4. Papyr.

קפו' **ר' איסרליין** עיין ר' ישראל בן ר' פתחיה:

186 R. ISARLIIN, vide *R. Iſraël Ben Petachià.*

קפז' **איפוקראט** עיין אבוקרט:

187 HIPPOKRA'TT, vide *Hippocratis* in אבוקרט *Abukràtt*, num. 21.

קפח' **ר' איתיאל קרירי** חבר כמה המחברות בלשון ערבי והעתיקו בלשון עברי הרבי יהודה החריזי וקרא אותם תחכמוני:

188 R. ITHIEL KARIRI ARABS, aliquot compoſitiones morales Arabicè conſcripſit, quas in Hebraicam Linguam tranſtulit R. Iudas חריזי *Charizì*, ſeu *Poëta*, vocauitque -

תַּחְכְּמוֹנִי *Tachchemonì.* Vtraque Lingua, cùm Arabica, tum Hebraica, eſt eloquentiſſimus Liber Karirì. Arabicè eloquentiam Alkorani emulatur; Charizì verò, Hebraicis Carminibus hanc eloquentiam ſua elegantia ſuperare videtur. Ex Hottingero.

קפט' **אכלה ואכלה** והוא שם המסרה: על כן עיין מסרה:

189 OCHLA', VEOCHLA', *Cibus*

& Cibus, ſeù *eſca*, *& eſca*. His vocibus intelligitur מסרה *Meſſarà*, de qua ſuo loco aliquid dicemus.

קצ' **אלאל בן שחר** חבר ספר תגמולי הנפש: על עיקרי האמונה היהודים:

190 ELE'L BEN SCIA'CHAR, ſeù *Luciferi*, ſcripſit -

תגמולי הנפש *Tagmulè hannèphesc, Retributiones animæ,* ex eo quod dicitur Prouerb. 11. 17. גומל נפשו איש חסד *Gomèl naphſciò, iſc chàſed, Retribuens animæ ſuæ, Vir miſericordiæ.* Tractat *De articulis Fidei*, inquit Hotting.

קצא' **אלבלג** העתיק כונות אבוחמד הישמעאלי ונזכר אותו בהקדמת ספר האמונות לרבי שם טוב:

191 ALBALA'G, tranſtulit in Hebraicum *Opiniones Abuchmàd Iſmaëlitæ.* Huius Albalag fit mentio in Præfatione libri האמונות *Haëmunoth, Fidei*, R. Scem Tou.

קצב' **אלדד הדני משבט דן** ששגר אגרות לספרד שנת ארבעים ושלש על עשרת השבטים אשר אומר שהיו מעבר הנהר שגולל אבנים וחול בלי מים ברעש וקולות שאילו היה שם אפילו הר של ברזל היה מכתתו ויש בכל ימי חול ובשבת נח ולזה נקרא נהר סבטיון או סמבטיון ויש מקומות באותו הנהר שהוא רחב מ' אמה ולכן אינם יכולים לבא אלינו ולא אנו אליהם : ואין ביניהם אלא בהמות וחיות טהורות ולומדים תורת שבעל פה אליהם : ובני דן לא היו יודעים מחרבן הבית ראשון : אבל נפתלי גד ואשר שהיו יושבים עם יששכר ומתקוטטים וקוראים אותם בני השפחות ויראו שלא יפול קטטה ביניהם הלכו לשבט דן ונתישבו יחד : ואמרו חכמינו ז' גליות גלו ישראל ולא נזכר שבט דן בכל הגליות לפי שמעצמו הלך לכוש קודם החרבן קל"ה שנים וכשהגלה סנחריב זבולון ונפתלי בשנת ח' לאחז מלך יהודה נתגלו והלכו לארץ כוש וחנו שם : וכל אלה הדברים שאמרו על נהר סמבטיון אין ראוי להאמין לדבריו ואליקי בספר שלשלת הקבלה דף נ"ו עמוד ב' כי זה אלדד

Communi tamen omnium voce Gahòn appellatus eſt. Sed indignè ferens hanc ſibi à Principe Illatam iniuriam, relicta Babylonia, pergit in terram Iſraël, vbi mortuus eſt circa annum mundi ד׳תקכ״א 4521. Chriſti 761. Scripſit in Babylone -

שאילתות *Scieeltòth*, id eſt *Poſtulata*, quę vulgò dicuntur שאילתות דרב אחאי גאון *Scieeltòth deràu Achài Gaòn*. Sunt Petitiones ſuper omnes antiquas deciſiones cęremoniales, ſeu ad legales cæremonias pertinentes, iuxta ſeriem ſectionum Pentateuchi. Excuſæ reperiuntur Venetijs, anno mundi ש״ו 306. m. ſupp. Chr. 1546. apud Danielem Bomberg. charactere quadrato, Typographo Cornelio Adel-Kenad. Ex antiquo Codice mſc. inuento in Bibl. R. Eliæ חלפן Chalpàn. Ita in fine poſt Indicem omniũ שאילתות quæ ſunt 470. Scriptum reperitur ad pag. 61.

קפ״א **איי גאון** עיין האיי גאון:

181 AI GAO'N, vide האיי *Habài Ghaòn.*

קפ״ב **איזופיטו הפילוסוף** חבר ס׳ חידות נמצא נדפס עם ספרים אחרים בספר דברי הימים של משה בויניציאה שנת ד״ש לפ״ק בדפוס קורנילייו כל׳ ברוך אדיל-קינד:

182 ÆSOPVS PHRYGIVS, Philoſophus moralis ſcripſit fabularum librum; qui caſtratus in Arabicam Linguam, hinc in Hebræam ab Anonymo verſus fuit. Excuſ. eſt Venetijs, coniunctim cum alijs libellis, anno mun. ש״ה 305. Chr. 1545. In 8.

קפ״ג **איכה רבתי** והוא מדרש גדול בכל ספרי היהודים ונמצא עם פירוש מתנות כהונה בספר רבות נדפס באמשטירדם בבית עמנואל בנבנישתי שנת את״א לפ״ק:

183 ECHA' RABBATHI', *Gloſſarium magnum allegoricum in Threnos Ieremiæ Prophetæ*. Pluries eſt excuſum ſeorſim, & coniunctim cum Rabbòth, vel cum alijs commentarijs paruorum voluminum, quæ ſunt quinq; videlicet *Cant. Cantic.* 2. *Ruth*; 3. *Threni*; 4. *Eccleſiaſtes*; 5. *Eſther*. Nouiſſimè prodijt Amſtelodami, cum ſupercomentarijs inſcriptis מתנות כהונה *Mathanòth Cheunnà*, *Munera Sacerdotalia*. Apud Immanuelem Ben Banaſt, an. mun. ת״א 401. min. ſupp. Chriſti 1641. in folio Vide יששכר בער *Iſaachar Baàr*.

קפ״ד **אילה שלוחה** שם הספר והוא פירוש על תרי״ג מצות:

184 AIALA' SCIELVCHA', *Cerua emiſſa*. Tit. libri deſumptus ex Gen. 49. 21. Fertur eſſe commentarius in תרי״ג *Tariagh* 613. Præcepta Moſaica. Chriſtianus Gerſon, Hebræus Chriſtianus anno Domini 1600. aliquot ex eo adducit teſtimonia ad euertendam Iudæorum credulitatem. Vide Buxtorf. in Bibl. Rabb.

קפ״ה **אינפירופייה דוראן** חבר אגרת אל בוניטו הנוצרי אשר לפנים היה יהודי ואומר לו אל תהי כאבותיך וכוללת ואחרים דברים תשים אותו בהכרח לחזור אל דת היהודים: נמצא כתיבת יד בוואטיקאנו:

185 ENPEROPHIA DVRA'N, Hiſpanus ſcripſit -

אגרת אל בוניטו *Ighèreth el Bonetto*. Epiſtolam ad Bonettum ex Hebręo Neophytum, qua ſub ænigmate horum

bræorum inſtructiſſimæ, & copioſiſſimæ Bibliothecæ Sereniſſimæ Chriſtinæ Reginæ Suecorum notatur in 4.

קע״ו **אות נפש** והוא ביאור על קצת מקומות של פירושים של אבן עזרא ז׳ בוכש׳ :

176 OTH NEPHESC, *Signum Animæ*,

Elucidatio eſt in quædam R. Aben Ezræ Cōmentaria, vt aſſerit Buxtorf.

קע״ז **ס׳ אותיות** הם פירושים ורמזים על אותיות לשון הקודש על דרך הקבלה ונמצאים כ״י בוואטיקאנו : ובאותו מקום נמצא גם כן ספר אחר כ״י על שם אותיות והוא ויכוח האותיות ונגלה בתרוצים הסגולות והמדות של האותיות העבריות : והוא המלחמה הוא יפה עד מאד :

177 SE'PHER AOTHIIO'TH, *Liber literarum*, eſt explicatio Elementorum myſtica, ſuper Alphabetum Hebraicum Anonymi, Reperitur mſc. in Bibl. Vatic. Papyr. in 4.

In eadem Bibliotheca item mſc. Papyr. in 4. extat alius liber cum eodem Titulo, vbi poëticè deſcribitur contentio literarum, quæ inter ſe de primatu, & potiori dignitate altercantur, in quo certamine eleganter illarum virtutes, poteſtates, & proprietates deſcribuntur; bellumque Grammaticale dici poteſt; Et eſt Anonymi Auctoris.

קע״ח **אחא ניקיטא** נזכר בספר אינריקו מאורוי דף רי״ג עמוד ב׳ : ואמר כי עשה ספר על הטעמים :

178 ACHA' NICOETA, cuius meminit Henricus Mauroy in Apolog. pag. 213. b aitque ſcripſiſſe Opus de Accentibus Hebraicis, Hebraicè excuſum.

קע״ט **רב אחא** בריה דרבא היה ר״י בפומבדיתא אחר רב כהנא השני ב׳ שנים ומת ד׳ אלפים קע״ג בזמן רב אשי וחבר קצת חבורים ולא נגלו :

179 RA'V ACHA' BAR RABBA', Rector Academiæ בפומבדיתא Pumbaditanæ in Babylonia, claruit ætate ſexta לאמורים *Amorraitarum*; poſt Ràu כהנא *Cohanna* iuniorem. Duobus annis Scholam rexit, eo potiſſimùm tempore, quò Ràu Aſsè Ghemaram Babylonicam compilauerat. Aliquot eius ſcripta extare dicuntur, quæ ad manus meas non peruenerunt. De eo frequens mentio in Talmude. Obijt an. mun. ד׳ : קע״ג 4173. Ch. 413. *Harauàd. pag.* 62. viuebat tunc temporis *Paulus Oroſius B. Auguſt. diſcip.*

קפ׳ **רב אחאי** או **אחא** המכונה **גאון** היה בעת ההיא בבבל אבל לא נסמך לגאון מפני שהיה ראש גלות שבאותו הדור שהיה שונאו : וסמך שמש של רב אחא ושמו רב נטרונאי וכעס רב אחא והלך לו מבבל לארץ ישראל וחבר בבבל שאלתות שלו מכל מצות האמורות בתורה והספר מצוי בידינו עד היום הזה : ואמרו עליו שעד היום לא נמצא בו טעות בעולם : ונפטר בא״י כמו ד׳ אלפים תקכ״א בדור השני הגאונים :

180 RA'V ACHA'I, cognomento גאון *Gaòn*, quem alij cum Auctore *Scialſcel. hakab.* pag. 63. b. vocant אחא *Achà* claruit in Academia סורה *Sorana* Babyloniæ, tempore quò גאונים *Gaonitæ* florebant, & quamuis Gaonithicū titulum, & dignitatem in ea Schola ſupremam adipiſci, & Rectoratus officium adire non potuerit; in Principem Academiæ ſublimato נטרונאי *Netronài* eius ſeruo ab Æchmalotarcha in odium ipſius (erat enim minùs gratus ריש גלותא *Principi Captiuitatis*)

171 OR ENA'IM, *Lumen oculorum*, Tit. libri.

Eſt Cabaliſticus, editus Cremonæ in 4. Quidam ſcribit eſſe librum ad acquirendas ſcientias per תרי"ג *Tariàgh* 613. Præcepta Legis. Eius meminit Buxtorf. pag. 311. Bibl. Rabbinicæ.

קעב' **אור עניים** זה ספר, כן נמצאו כתוב בספר לסד ולא הגם לידי:

172 OR ANII'M, *Lumen pauperum*. ex Buxtorf. qui in ſua Bibl. Rabbin. de eo præter titulum, nullam aliam notitiam dat.

קעג' **אורחות צדיקים** זה הספר רומזו על מדות הנפש ומגלים:

173 ORCHO'TH TZADIKI'M, *Semitæ Iuſtorum*, Tit ex Prou. 2.20.

Liber eſt moralis Ethica præcepta continens. Ex Hottingero.

קעד' **אוריאל מגירונה**: עיין ר' עזריאל בן שלמה מגירונה:

174 VRIE'L GERVNDENSIS, vide *R. Azariel Ben Salomonis Gerundenſis*.

קעה' **אות אמת** זה הספר והוא מורה מקום כל המפרשים אשר פירשו כמה מקומות של ספרים ולגבת מפרי קדש: נדפס בויניציאה:

175 OTH EME'TH, *Signum Veritatis*. Plantauitius n. 45. ſuæ Bibl. Rabbin. dicit indicare omnes, & ſingulos interpretes cuiuſcumque loci Sacræ Scripturæ, à Geneſi vſque ad calcem Malachiæ Prophetæ. Excuſ. Venetijs, in Indice librorum Hebræo-

167 OR CHAII'M, *Lux Vitæ*. Hortatorius Liber ad ſtudium Talmudis, & dehortatorius à ſtudio Philoſophiæ. Excuſ. Ferrariæ in 4.

קסח' **אורח חיים** בלשון אשכנזי על ענין הנשים והנערים ולמדם איך יתנהגו בכל ימי חייו:

168 O'RACH CHAII'M, *Semita Vitæ*; Libellus eſt Germanicè conſcriptus in gratiam mulierum, & puerorum, in quo breuiter, & ſuccinctè deſcribuntur, quà ratione ſinguli per totum vitæ ſuæ curriculum gerere ſe debeant; ait Buxtorfius in Synagoga Rabbin. Cap. 12. pag. 245. Tertiæ edit.

קסט' **אור יקר** או **אור יקרות** זה הספר על חכמת האלהית ומהקבלה נדפס בלובלין:

169 OR IEKA'R, vel OR IEKARO'TH, *Lux pretioſa*, ſeu *pretioſitatum*, id eſt pretioſiſſima. Tit. ex Zach. 14. 6. Theologicus, & Cabaliſticus liber eſt, excuſus Lublini in folio.

קע' **אור הנפש** זה הספר והוא ביאור על פירוש ן עזרא ורמב"ן על התורה:

170 OR HANNE'PHESC, *Lux Animæ*. Eſt ſupercommentatio Commentarij R. Abrahami Aben Ezræ, & R. Moſis Bar Nachmanidis in Pentateuchum Moſis. Reperitur mſc. in Bibl. Vatic. per manum R. Manòach Bar Menachem, anno mundi 5198. Ch. 1438. In fol. Pergam.

קעו' **אור עניים** זה ספר הקבלה נדפס בקראקא: ויש אומרים כי הוא ספר קצין מצות על תרי"ג מצות:

iuſdam Aharonis, qui dicit ſcripſiſſe librum *Habenoch*. Apud alium Auctorem ita non legi, nec illius maiorem notitiam habeo.

קס׳ **אולם וההיכל** שם ספר ופי׳ פירוש על התפלות ווידויים : ונמצא כי״ בוואטיקאנו :

160 VLA'M VAHAECHA'L, *Atrium, & Templum*, Tit. libri ex 1. Reg. cap. 7. v. 21.

Sunt *Commentarij ſuper preces, & ritus confitendi peccata*. Reperiuntur mmſſcc. in Bibl. Vatic. Papyr. in 8.

קסא **אונקלוס** עיין אנקלוס ·

161 ONKELO'S; vide *Onkelos ſine* ו *Vau*.

קסב **אוצר עניים** על הרפואות ונמצא כי״ בוינה בבית ספרי הקסר :

162 OTZA'R ANII'M, *Theſaurus Pauperum; eſt introductio in artem medicam*. Extat mſc. in Bibl. Cæſar. ex Spizelio.

קסג **אוקליד היוני** חבר ספר היסודות ונעתק אותו ללשון עברי מאשה ן׳ תיבון : ונמצא כי״ בוואטיקאנו : היסודות גמטריות שהם ז׳ ספרים נמצאו בוינה בבית ספרים הקסר : ונעתקו מלשון ערבי אל לשון עברי מרבי יעקב ן׳ מכיר :

163 EVCLIDIS Megarenſis elementa, Hebræa facta ſunt à R. Moſe Aben Tybbòn. Extant mmſſcc. in Bibl. Vaticana Papyr. Plantauitius ait, ſe Romæ vidiſſe in Bibliotheca Medicea Euclidis Exemplar præclariſſimum magnis in folio membranis, ijſque terſiſſimis, nobilique charactere, & Auctario duorum librorum, qui non extant in Græcis, & Latinis exemplaribus; & aliud exemplar dicit ſe habere Arabica Lingua, Turcica charta exaratum. Arabicè prodijt Romæ anno 1594. ex traductione Naſiridini Tuſini Typis Mediceis. Buxtorf. dicit præfatum R. Moſen Aben Tybbon eum in Linguam Hebræam traduxiſſe anno Dom. 1210. Monſpeſſuli, videlicet anno mundi 4030. ſecundùm Hebræos.

Eiuſdem יסדות גמטריות *Elementorum Geometricorum libri VII.* verſi ex Lingua Arabica in Hebręam à R. Iacob Ben Mechir. Ext. mmſſcc. in Bibl. Cæſar. ex Spizelio.

קסד **אור אמת** שם הספר על הפילוסופיא :

164 OR EME'TH, *Lux veritatis*, Hotting. Claſſ. XI. dicit eſſe Librum Criticum, illumque inter Philoſophicos reponit.

קסה **אור הדת** שם הספר והוא פירוש על מגילת אסתר.

165 OR HADDA'TH, *Lux Lex*, ſeu *Lux Legis*, eſt *explanatio Libri Eſther*, ait Hotting.

קסו **אור זרוע** שם הספר על הדינים ומנהגים נמצא כי״ בוואטיקאנו :

166 OR ZARV'A, *Lux Sata*, Tit. libri Anonymi, tractat *de Iudicialibus & cæremonialibus rebus*, quæ hodie ab Hebræis ſunt in vſu. Extat mſc. in Bibliotheca Vaticana.

קסז **אור חיים** שם הספר המוסיף על למוד התלמוד ומרחיק מהפילוסופיא :

OR

bus, & literis, de dictionibus plenis, & defectiuis in ordine ad lectionem & ſcriptionem, vt notat idem R. Elias præfat. 3. ad lib. מסורת המסורת *Maſsòreth hammaſsòreth*, qui tamen hos duos celebres viros, alterum vocat R. Aharonem filium Aſsèr, & alterum R. Iacobum fil. Nephtali. Sed nos magis credimus R. Ghedaliæ in ſua Catena Cabalæ pag. 31. ſupra cit. vbi ex profeſſo, & ſeriò de Doctoribus ſuæ gentis agit, ibi enim his verbis diſertè ait:

בדור הזה היו לפי דעתי שני חכמים גדולים שנחלקו על מלות הרבה שבתורה וטעמיהם ונקראו רבו אהרן ברבי משה משבט אשר ורבי משה בן דוד משבט נפתלי׃

Bedàr hazè haiù lephì daathì ſcienè chachamìm ghedolìm ſcienechlàku al milloth harbè ſcebethorà vettaamehèm, venikreù Ribbì Aharòn berabbì Moſcièmiſcièuett Aſcièr. Veribbì Moſciè Ben Dauid miſcieuett Naphtali. Id eſt, *Hac ætate* (vt puto) *fuerunt duo magni Sapientes, qui diſceptarunt de multis dictionibus, & accentibus Pentateuchi, & vocabantur, Rabbì Aharon Ben R. Moſis, de Tribu Aſsèr; & R. Moſis Ben Dauid de Tribu Naphtali.*

Porrò iſtæ variæ lectiones reperiuntur in fine quarti Tomi Bibliorum magnorum vulgò מקרא גדולה *Mikrà Ghedolà*, in omnes Sac. Scripturæ libros, ſub tit.

חלוף המקרא שבין בני ארץ ישראל ובין בני בבל׃

Geluerus in ſua Bibl. meminit cuius-

bylonia, circa annum mundi 3794. Ch. 1034. Vide Scialſcel. hakab. p. 38. Creditus eſt autem Tiberienſis, quia eius lectiones receptæ fuerunt à Tiberienſibus, & ab omnibus Synagogis per Romanum Imperium diſperſis. In Tiberiade enim vrbe Palæſtinæ ad oram maris Geneſareth ſita, etiam tempore R. Abrahami Aben Ezræ florebat percelebris Academia, in qua viri in Lege ſapientiſſimi reperiebantur; qui labore incredibili deſudarant in corrigendis Sac. Scripturæ libris, teſte eodem Aben Ezra in פרשה תרומה *Paraſcià Therumà* Sect. ad Cap. 25. Exod. vbi ait:

ראיתי ספרים שבדקום חכמי טבריא ונשבעו לי טו׳ מזקניהם שג׳ פעמים השתקלו כל מלה וכל נקודה וכל מלא וכל חסר׃

Rabithì ſepharìm ſciebadekùm Chachamè Teuarià, veniſbeù li chamiſcià aſsàr mezikneèm, ſcie ſcieloſcià peamìm hiſtakelù col millà, vecòl nekudà, vecòl malè, vchasèr.

Vidi codices correctos à Sapientibus Tiberitis; & quindecim ex illorum Senioribus mihi iurarunt, quod tribus vicibus percurrerunt, & obſeruarunt omnem dictionem, punctum, & omnes voces plenas, & defectiuas. Hinc exiſtimauit Elias Leuita Germanus, à Sapientibus Tiberitis punctationem vocalium conſonantibus Hebraicis additam fuiſſe, & illorum adinuentum extitiſſe. De his infra in Elia Leuita aliquid dicemus. Hic tantùm notandum erit, quòd Ben Aſcièr, & Ben Nephtali non diſceptarunt de punctis, & accentibus, ſed de voci-

Chriſti 1334. Ita Iuchaſin pagina 133. b.

קנח ר׳ אהרן הלוי בר׳ יוסף בר׳ בנבנשתי בר׳ יוסף בר׳ יצחק בר׳ זרחיה, בר׳ שם טוב הלוי

הנקרא בע״ת הרא״ה ז״ל הרב רב אהרן הלוי עשה פירוש על ס׳ תורת הבית ארוך להרשב״א וקראו בדק הבית לתור אחריו ולדקדק בכל אשר ימצא שם בדק: נדפס עם אותו הס׳ בויניציאה בשנות ואלה דברים ובכינו שנת כנו״לך:

158 R. AHARO'N HALLEVI' BERABBI IOSEPH BERABBI BENBANASTE, BERABBI IOSE'PH BERABBI ISAAC, BERABBI ZARACHIA', BERABBI SCIE'M TO'V HALLEVI', ſcripſit -

פירוש על ספר תורת הבית *Pirùſc al Sèpher Thoràth habbàith, Explanationem ſuper librum Thoràth habbàith, Legis domeſticæ*, R. Salomonis Ben Addereth, quam vocauit -

בדק הבית *Bèdek habbàith, Fiſſuram, ſeu rupturam domus*. Diligenter inſequitur textum Authoris, & ſi quid in eo ſciſſum, defectum ſupplet, & reſarcit. Excuſa eſt cum eodem Textu in margine interiori Venetijs an. mun. כנו״לך 368. m. ſupp. Chr. 1608. apud Ioannem de Gara in fol. Videſis R. Salomon Ben R. Abraham Ben Addèreth.

Eſt & alius Liber, cum hoc eodem tit. בדק הבית *Bèdek habbàith*, vide *R. Ioſeph Ben Ephraim*.

קנט ר׳ אהרן בר בר׳ משה משבט אשר ור׳ משה בן דוד משבט נפתלי

נחלקו על מלות התורה וטעמים ואלו הם החלוקים בין בני אשר ובין בני נפתלי הנקראים גם כן חלופין שבין מערבאי ומדנחאי: או חלוף המקרא שבין בני ארץ ישראל ובין בני בבל: והיו שניהם מבבל בשנת כמו ד׳ אלפים השכ״ר: עיין שלשלת הקבלה ליחייא דף ל״ה:

159 R. AHARO'N BAR BERABBI' MOSIS de Tribu Aſſer; & R. Moſes Ben Dauìd de Tribu Nephtali Doctores celeberrimi Maſſoretæ, qui diſceptarunt de literis, & accentibus Pentateuchi. Vndè variarum lectionum inter ſcholam Aſſer, & Nephtali ortæ ſunt diſcrepantiæ, quæ vulgò dicuntur -

חלופין שבין מערבאי ומדנחאי *Chaluphìn ſciebèn maarauàbi vmadinchài, Mutationes inter Occidentales, & Orientales*; vel

חלוף המקרא שבין בני ארץ ישראל ובין בני בבל, *Chillùph hammikrà ſciebèn benè èretz Iſraël, vuèn benè Vavèl, Differentia lectionis, quæ eſt inter habitantes terram Iſraëlis, & terram Babyloniorum*, ſeu inter *Bèn Aſcièr*, & *Bèn Nephtali*. Iſti enim duo viri præſtantes fuerunt in Babylonia, qui decertare cæperunt circa veram, & genuinā Textus Hebraici lectionem, & ſcriptionem: ita vt aliqui exiſtimarint, cum Ludouico Capello in *Arcano punctationis reuelato*, opus punctationis à Tiberienſibus, ex ſua ſentētia, inchoatum, compleuiſſe *Ben Aſcier*, quod idē eſt, ac R. Aharon Ben Aſcièr Babylonius, non Tiberienſis, vt putat idem Capellus, neque in Paleſtina docuit, vt docet Leuſden *diſſer.* 13. *De genuina punctorum antiquit. pag.* 117. ſed vterque floruit in Baby-

ſanctæ, hodiè etiam reperiuntur. Vide Beniamin in Itinerario.

Scripſit prætereà alium librum, cui nomen fecit-

מורה אהרן *Morè Aharòn*, id eſt, *Doctor Aaronis*, in eo namque Talmudicarum fabularum vanitatem refutat. Scripſit quoque-

עץ חיים *E'ts chaiim*, id eſt, *Lignum Vitæ*, quo de articulis Fidei Karraitarum fusè pertractat. Tandem ſcrip.

כלילי יופי *Chilìlì Iòphi*, id eſt, *Perfectum pulchritudine*, & eſt Grammatica ex Hotting.

קנ״ז ר׳ אהרן הכהן הנקרא בע״ת רלא״ה עלומיל
היה בדור רבי אליעזר הלוי כנראה בהגהת עוז הלבנות הסוכה
הרא״ש הסיב לרא״ש והרא״ש בספר. יוחסין סוף הרב ספס
חיים מהר״ש וקבר

א׳. ספר ארחות חיים הארוך על מדות הנפש.
וגם כן ספר
ב׳. יורה דעת הארוך.
ג׳. וספר תולדות אהרן.

157 R. AHARO'N COHE'N, id eſt, *R. Aaron Sacerdos*, ſcripſit-

ארחות חיים הארוך *Orchòth Chaiim haarùch*, id eſt, *Semitas Vitæ longas*, Complectitur varia vitæ monita, & præcepta moralia, ad mores benè inſtituendos. Scripſit-

יורה דעת הארוך *Iorè daàth haarùch*, id eſt, *demonſtrantem Scientiam prolixè*, qui Liber etiam Ethicus eſt. Scripſit, &

ספר תולדות אהרן *Sèpher Toledòth Aharon*, id eſt, *Librum Generationum Aaronis (prolixū.)* Itemq; liber Moralis, & Concionatorius eſt. Exc. Theſſal. Hic Author claruit an. mun. 4094.

Chri-

In fine extat copioſa Tabula rerum, & verborum, quæ in hoc opere continentur.

קנ״ו ר׳ אהרן בן יוסף קראי הפיס
בת המינים בין היסודים חבר
א׳. פירוש על התורה. וחבר ספר
ב׳. והוא נקרא מורה אהרן כנגד הרבנים והקבלה ומנהגיהם וכנגד כל התלמוד.
ג׳. ספר עץ חיים על עיקרי אמונת הקראים.
ד׳. כלילי יופי והוא על דקדוק לשון הקודש.

156 R. AHARO'N BEN IOSEPH Hæreticus Karraita, ſcripſit-

פירוש על התורה *Piruſc al hattorà*, id eſt, *Explanationem in Pentateuchum Moſis*. Huius ſæpè meminit Ioannes Morinus in ſuis exercitationibus Biblicis. Karraitæ Iudæorum Hæreticorum Sectæ genus eſt, quod à Samaritanis, vel à Saducæis, ortum habent, reijciunt omnes ſacros Codices, præter Pentateuchum, cuius literali ſenſui adeò inhærent, vt ſuper illum nullum alium commentum, aut gloſſariam explicationem recipiant. Idcircò Literales, Scripturales, ſeu Textuales nuncupantur: admittunt tamen reſurrectionem mortuorũ, præmium, & pœnam, pro bonis, vel malis operibus meritam. Omnium etiam Rabbinorum traditionem flocciſaciunt, ipſumq; Talmud reijciunt, & execrantur. Rabbanitarum proptereà infenſiſſimi hoſtes, & illi viciſſim hos ita perſequuntur, vt & cum illis connubia contrahi, vetitum ſit, & inhabitare. Conſtantinopoli, Alcairo, Alepo, & aliquibus locis Terræ

155 R. AHARO'N BEN IOSEPH SASO'N, Princeps Synagogæ Theſſalonicenſis, ſcripſit librum cui Titulum fecit -

תורת אמת *Toràth emèth*, id eſt, *Legem veritatis*, complectitur 232. deciſiones legales circa venditionem, & emptionem, conductum, & commodatum, quæ ſub generico communi nomine vulgato veniunt ש"ת *Sceelòth, & Teſciuuòth*, id eſt, Quæſitorum, & Reſponſorum, quorum copioſa ſeges apud Hebræos reperitur. Excuſ. Venet. anno mundi שפ"ו 5386. Chr. 1626. ſecunda impreſſio apud Petrum Aloyſium, & Laurentium Bragadinum, in domo Ioannis Coleonis, in fol. Initio libri poſt præfationem R. Ioſephi filij ſui cautum eſt à primarijs Rabbinis Synagogæ Venetiarum, ſub pœna excommunicationis, ne quis per decenniū audeat hunc librum imprimere, vel imprimi facere, Rabbini ſubſignati ſunt.

1. R. Ioſeph Samiga.
2. R. Iacob de domo Leui.
3. Semaaiah Bar Moſis Mutinen.
4. Eliezer Ben Menachem.
5. Iudas Leo de Mutina.
6. Simcha, ſeu Simeon Luzatto.
7. Nehemias Bar Leu Saraual.
8. Samuël Maſſaòdh.

In fine reperitur Index materiarum locupletiſſimus.

Nota, quod iſte author abbreuiatè vocatur הרא"ש *Haròſch*, id eſt, *Rabbi Aaron Saſſon*, *&c.* Hinc corrige Hotting. qui Claſſ. VIII. hunc inter Theologicos, & Cabaliſticos libros reponit.

nachem Ben Aharòn Author libri Tzedà ladèrech in præfatione iſtiuſmodi libri, & noſter Author Aharon Aben Chaijm hic eam approbat. Nos in tanta opinionum varietate tot illuſtrium doctrina virorum nihil ſtatuimus, ſed vnumquemque in ſua opinione relinquimus, cumque Librum Siphrà omnibus iſtis Authoribus ſuo loco attribuemus.

Cæterùm hic Author Aharon Aben Chaijm ſuam explanationem orditur ab illis Verbis. *R. Iſmaël dicit:*

בשלש עשרה מדות התורה נדרשת:

Biſclòſc aſſarà Middòth hathorà nidrèſceth, id eſt, *Tredecim modis Lex explicatur*. Et ſingillatim modos illos declarat, quibus Sac. Scriptura interpretari poterit. Vndè hunc Tractatum vocat. מדות אהרן *Middòth Aharòn*, id eſt, *Modos Aaronis*. Cæteris verò Tractatibus, imò & toti libro titulum facit, vt diximus, קרבן אהרן *Korbàn Aharòn*. Excuſ. Venet. an. mun. 5369. Chr. 1609. apud Ioannem de Gara. In fol. cum Indice copioſo materiarū, in fine libri. Scripſit

לב אהרן *Leu Aharòn* id eſt, *Cor Aaronis*. Eſt expoſitio in Priores Prophetas. Excuſus Venet.

קנה ר' אהרן בן יוסף ששון מסלוניקי

כמה פעמים פסקים לה' הרב רבי אהרן ששון: ויש פסקים
לפי שהוא הרב ר' אשר וזה שקבצתיהם ספר תורת אמת
והם רל"ב שאלות ותשובות על דיני מקח וממכר כלפם כוללים
מכל הספר בעבור ... ונדפסו בויניציא בבית ...
קליון: ובתחלת הספר הדפסת הקדמת ר' יוסף בנו, ובסוף
נמצא הפתחים לכל על ענייני הספר:

In 4. in domo Rabbi Iudæ Samuëlis מפרושה de Peruſia, Duce Mantuæ Ferdinando Gonzaga. In principio libri extat præfatio Authoris nimis prolixa, poſtquam ſequuntur quædam carmina in laudem Authoris & libri compoſita à R. Gerſone Iſraële קצקין *Katzighino*.

קנ״א אהרן הגדול ראש ישיבה בבבל ספר
פטם הנורים על הקבלה · עיין רבי אהרן בן משה
הנ״ל ·

152 R. AHARO'N HAGGADO'L, MAGNVS; vide *R. Aharòn Bar Moſis*, prędict.

קנ״ב אהרן זלהה ספר ספר החינוך והוא קיצור
על תרי״ג מצות כולל כ״ה מספרי הרי״ף והרמב״ם והרמב״ן על סדר פרשיות
נדפס בויניציאה שנת רפ״ג לפ״ק · בבית דניאל בומבירגי ·
ונמצא גם כן כ״י על קלף בוואטיקאנו על ידי אברהם בר
משה יום כ׳ טבת שנת ה׳ אלפים ע״ג ·

153 RABBI AHARO'N ZALAHA, ſcripſit librum החינוך *Hachinnùch*, id eſt, *Initiatum*, ſeu *Enceniatum*, aut *dedicatum*: eſt Epitome 613. præceptorum, compilata ex operibus *R. Iſaaci Alpheſi*, *Harambàm*, *& Rambàn* ſecundùm ordinem *Paraſciòth* Pentateuchi. Excuſ. Venet. anno רפ״ג 283. min. ſupp. Chr. 1523. apud Danielem Bombergum. Extat etiam mſc. in Bibl. Vaticana in fol. Pergam. ab Abrahamo Bar Moſis die 20. טבת *Tevèth* Decemb. an. 5073. Chr. 1313.

קנ״ד ר׳ אהרן ן׳ חיים ספר קרבן אהרן והוא
פירוש ארוך על ספרא או תורת כהנים ומשולל מדברי רבי
... בשלם · ... ועל כן קראו מדת

אהרן נדפס בויניציאה שנת השס״ט בבית יואן די גארה עם
המקומות בסוף הספר : וחבר ספר
ב׳ : לב אהרן והוא פירוש על נביאים הראשונים
נדפס בויניציאה :

154 R. AHARO'N ABEN CHAII'M, ſcripſit librum, cui titulum fecit קרבן אהרן *Korbàn Aharòn*, id eſt, *Appropinquatio*, ſeu *Sacrificium Aaronis*, & eſt explanatio ſuper librum magnæ exiſtimationis, & vetuſtatis nuncupatum ספרא *Siphrà* Commentarium allegoricum in librum Leuitici, vulgò תורת כהנים *Thoràth cohanim*, id eſt *Legem Sacerdotum*. Quiſnam huius libri fuerit Author, non eſt facilè aſſerere. cùm in tot, & tàm varias partes diuiſi ſint Authores; nam nonnulli cum R. Abrahamo Zacuto in Iuchaſin p. 60. Authorem faciunt Iudam Bar Elài, qui tempore Adriani Imperatoris in Tiberiade claruit. Plantauit. in ſua Biblioth. Rabbinica illum attribuit R. Iudæ Hakadòſc, ſed quo fundamento ignoramus. Ex Ghemarà autem, Cod. גטין *Ghittìn de repudijs*, Cap. 6. האומר p. 66. impreſſion. Venetæ non obſcurè colligitur, quod Author libri Siphrà fuerit R. Akibà, qui eodem tempore extitit, quamuis annorum numero ſenior. Moſes verò Ægyptius in præfatione ſupra librum *Miſnè Thorà*, ſeu *Sèpher* היד *Haiàd*, expreſsè dicit, quòd Author libri Siphrà & Siphrè ſit *Ràu*, diſcipulus R. Iannai, qui in Babyloniam deſcendit anno mundi 3979. Chr. 219. Eodem ſiquidem tempore componitur hic liber ſecundum Arabam. Huic opinioni adhæret R. Mena-

aſſiſtunt, & de omnibus rationes aſſignat; & myſteria cæremoniarum pandit.

IV. Pars nuncupatur עתר ענן הקטורת *Athàr anàn-hakkettòreth*, *Vapor nebulæ ſuffimenti*, Tit. ex Ezech. 8. 11. Subdiuiditur in tria genera Tractatus. 1. habet Cap. 8. & vocatur סדר פטום הקטורת *Seder pittùm hakkettòreth*, *Ordo conditurę aromaticæ ſuffitus*. In his præcipuè agitur de ſuffitu in vetere Lege ordinato, & quomodo conueniens eſt de eo mentionem fieri tempore funebris luctus, & de myſterijs in ipſo contentis. 2. Tractatus dicitur קרבן תענית *Korbàn Taanìth*, *Oblatio afflictionis*, habet Cap. 7. In eis præſertim agitur de viro ſapienti quomodo teneatur legere aliquid de משנה *Miſcnà*, de ordine precis veſpertinæ, de munditie manuum, de homicida, & interfecto. Vbi aliquot loca Scripturæ de hac materia, expenduntur. 3. Tractatus vocatur מנחת אהרן *Minchàth Aharòn*, *Munus Aaronis*, habet Cap. 18. Agitur de varijs rebus ad Animam ſpectantibus; de pœna infernali, de feris, & beſtijs poſt diem Iudicij; quas putant non interituras; vtrùm Lupus habitabit cum Agno, &c. De Operibus miſericordiæ. De Lege ſcripta. De Prophetia. De Oraculo. Tandem additur vltimus Tractatus, quem vocat אמרי נועם *Imrè nòam*, *Eloquia iucunda*, & ſunt parui ſermones ad res ſpirituales ſpectantes, & Cap. 42. comprehenduntur, poſt quos in ſummam rediguntur. Et ſic abſoluitur Liber. Excuſus Mantuæ, an. לפ״ק 386. min. ſupp. Chr. 1626.

Iabòk, Tit. ex Gen. 32. 22. Eſt Liber ſpiritualis, docens quomodo in hoc mundo homo viuere debeat, vt indè ei mori benè contingat. Vndè de arte benè moriendi, modoq; iuuandi morientes pertractat. Orationes multas iaculatorias ex Sac. Scriptura petitas, adducit. Pſalmos aliquot, vel Pſalmorum verſiculos infirmo, vel morienti conuenientes, ab aliquo aſſiſtentium recitandos, ſi non poſſit infirmus, adornat. Ritum confitendi peccata, deſcribit. Alias orationes proximo morituro recitandas, proponit. Item, alias dum Corpus mortui lauatur, & dum Sepulturæ traditur, vel ſuper Sepulchrum dicendas. Et hæc ſunt tanquam præludia libri, qui diuitur in quatuor partes.

I. Pars vocatur שפתי צדק *Siphthè tzèdech*, *Labia Iuſtitiæ* Prou. 16. 13. ſubdiuiditur in 40. Capitula, quæ de diuerſis rebus ad infirmos præcipuè ſpectantibus tractat, & in fine libri breuiter ſummantur.

II. Pars vocatur שפת אמת *Sephàth emèth*, *Labium Veritatis*, habet Cap. 37. quibus de Anima, eiuſque formatione, potentijs, & vita, poſt ſeparationem à corpore; & cur cadauera veſtibus induantur, ac de alijs ſecretis, quæ ipſi myſteria vocant, ad mortuos ſpectantia agit.

III. Pars dicitur שפתי רננות *Siphthè renanòth*, *Labia praconiorum*, Tit. ex Pſalmo 73. 6. habet Cap. 46. Præcipuè tractat de rebus ſpiritualibus, ad animam ægrotorum ſpectantibus, & de officio illorum, qui morientibus

fuit huiuſmodi os ab Anatomicis, neque illud nobis exhibere poſſunt Iudæi. Negamus enim, quod referunt actum fuiſſe coram Adriano Imperat. & inter Rabbinorum reliquas fabulas reijcimus. Sanè hic in Vrbe tempore Vrbani VIII. Summi Pontificis; occaſione regionis Tranſtyberinæ muniendæ, ampliſſimum Iudæorum Cæmeterium euerſum fuit. Oſſa inter humum exturbata, diligenter à foſſoribus conquiſita, & caro pretio à Iudæis redempta, nunquam vnicum לוז *Luz* nobis oſtendere potuerunt Iudæi. Vide *lib. Zohar p.p.p. 26. & 324.*

Cæterùm, Author huius libri ignoratur, ſed à citatis Auctoribus dicitur excuſ. fuiſſe Friburgi Briſgoiæ an. ש״כ 320. m. ſupp. Chr. 1560.

קמו׳ **אדרים** עיין חנוך הפילוסוף׃

146 ADRIS, vide *Chanòch hapiloſoph*, ſeu *Enoch Philoſophus*.

קמז׳ **אדרת רבא וזוטא** הם שני ספרים מן הקבלה ונקראים שני האדרות ונמצא פליהם פירוש ארוך ונלקח הם כתיבת יד׃

147 IDRA'TH RABBA', VEZVTTA'. *Area magna, & parua*. Sunt duo Libri Cabaliſtici celebres, ſed mmſſcc. ait Hotting. ex Buxtorfio. Scribit etiam quidam, ſe habere פירוש ארוך על שני האדרות רבא וזוטא, *Piruſc arùch al Scienè haadròth Rabbà, Vezuttà Commentarium prolixum ſuper duas Areas, magnam, & paruam*. Idem dicit Buxtorfius pag. 309. ſuæ Bibl. Rabb. 2. edit.

קמח׳ **אהבת ציון** על הכנת הדרושות׃

148 AHAVA'TH TZIO'N, id eſt, *Amor Sionis*. Tradit regulas & methodum concionandi, ait Hottinger.

קמט׳ **אהל יעקב** הם הספר ראיתי אותו בספרים לפרים והספר לא בא לידי׃

149 O'HEL IAAKO'B, *Tabernaculum Iacobi*, hunc titulum habemus ex Buxtorfio, & nihil aliud.

קנ׳ **אהרן בן אשר** עיין ר׳ אהרן בן משה משבט אשר׃

150 R. AHARO'N BEN ASCIE'R, vide *R. Aharòn Bar Moſis de Tribu Aſſer*.

קנא׳ **ר׳ אהרן ברכיה בן ר׳ משה בר׳ נחמיה איש מודינה** חבר ספר מעבר יבק, כולו איך יתנהג האדם בעולם הזה עד עת בוא יום פקודתו׃ ונחלק לוחו לד׳ חלקים. מאמר א׳ שפתי צדק׃ ובו פרקים ל׳. מאמר ב׳ שפת אמת ופרקיו הם ל״ג. מאמר ג׳ שפתי רננות ופרקיו הם ט״ו׃ ומאמר ד׳ עתר ענן הקטורת׃ ובו ג׳ מיני דרושים׃ חלק א׳ סדר פטום הקטורת ופרקיו ל׳׃ חלק ב׳ מתנו קרבן תענית ופרקיו הם ל׳׃ חלק ג׳ מנחת אהרן ופרקיו הם י״ג ובאחרונה יסמנו סדרים מפסוקי תנ״ך עם מפתח הפסוקים מספר מעבר יבק ומפתחות על כל המאמרים של ספר הלז׃ וכמוך בואת מאמר חיבור בקרא אמרי נועם על כמה ענינים הנחביים על הכנה ועל סודות הרבה. ופרקיו הם נ״ב. עם המפתחות. ונכללים בספר בואת הקדמה מחבר המחבר הנ״ל עם ערווים לספר מפי ר׳ גרשון בר׳ ישראל קציגין כתבו ומעבר ונמכרו׃ ונדפס במנטובה תחת פירדינאנדו גונזאגא בנית ל׳ יסודים פעול עתרוסם ובבנו שנת ישע״ו׃

151 R. AHARO'N BERACHIA' BEN RABBI' MOSIS BERABBI' NACHMIA'H DE MODENA'. ſcripſit librum, quem vocauit מעבר יבק *Maauàr Iabbòk, Vadum Ia-*

Vertebrarum ſpinæ dorſi reperitur. R. Nath. Ben Iechiel cit. Et ad reſuſcitandum homines, hoc oſſiculo, tanquam ſemine humanæ naturæ vſurus Deus in fine mundi. Ibid.

Quæ explodenda ſunt, & reijcienda tanquam vaniſſima Iudæorum deliramenta pugnantia contra articulum *Carnis reſurrectionem*, nam huiuſmodi לוז *Luz* eſſet principium naturale ad determinatum effectum definitũ, quem aliquando naturaliter produceret, quemadmodum rerum ſemina effectus ſuos producunt; & ſic tolleretur miraculum reſurrectionis, cùm virtute ſeminis לוז *Lùz* fieret, & non immediatè per verbum Dei, *Surgite mortui, Venite ad Iudicium*, quemadmodum ex facto Domini habemus, quando filiam Iairi Archiſynagogi à mortuis ſuſcitauit, non amygdalinæ nucis *Lùz*, ſed verbi ſui virtute, dixit enim טליתא קומי *Talithà cùmi, Puella ſurge, & confeſtim ſurrexit puella*. Marci 5. 41. 42. Ex hoc igitur ſemine *Lùz* aliquando corpora reproducerentur naturaliter, eò ſcilicet tempore quamuis longiſſimo, quò ab humore fœcundato germinaret, & veluti quædam arbor fructus reproduceret humanos, qui quidem (hoc abſurdo dato, ſed minimè conceſſo) non eſſent eadem numero indiuidua, quæ ad articulum *Carnis reſurrectionem* requiruntur, quamuis in ſpecie conuenirent humana, eò prorsùs modò, quò pomũ huius arboris hoc anno productũ, non eſt idem indiuiduum anni præteriti, quamuis in ſpecie pomi conueniat.

Adde, quòd nunquam repertum fuit

נטחן: שרפו באש ולא נשרף: נתנו במים ולא נמחה: נתנו על הסדן והתחיל מכה עליו בפטיש נחלק הסדן ונבקע הפטיש ולא חסר כלום:

Adrianòs ſciachèk atzamòth ſciaàl èth R. Ieoſciuà Ben Chaninà, amàrle, mechchàn Hakadòſc barùch hù metzìtz eth Haadàm laathìd lauò? Amàr lò, Milùz ſciel ſederà; Amàr lò, Menàin attà iodeàh? Amàr lò, Aethethèa lidè, Veanà modèaa làch Tachanù barechàim Velò nittchàn; ſarephù baèſc, Velò niſràph; Natenù bammàim, Velò nimchà; Natenù al haſsèden, Veithchìl manchè alàu bappattìſc, nichlàk haſsèden, Veniukàa happattìſc, Ve lò chasèr callùm. Id eſt.

Adrianus (cuius oſſa confracta ſint) petijt à R. Ioſue Ben Chaninà, dixitq; ei: Vndè Deus benedictus efflorèſcere faciet hominem in futurum? Reſpondit R. Ioſùe Ben Chaninà, ex Luz *Spinæ dorſi; dixit ei (Imperator) Vnde hoc ſcis? Reſpondit, da illud mihi, & ego oſtendam, moluerunt meta, & catillo, & attritum non eſt. Combuſſerunt igni, & combuſtum non eſt. Proiecerunt in aquas, & non diſſolutum eſt. Poſuerunt ſuper incudem, & malleo percuſſerunt; Incus confracta, & malleus, & Lùz integrum repertum eſt*. Idem prorsùs legitur in ילקוט *Ialkùt* Tom. 2. ad verſ. 5, cap. XII. Eccleſ.

Ex hoc Iudæorum vaniſſimo commento euidenter apparet לוז *Lùz* eſſe ſecundum eos, ſpinæ dorſi glandulam oſſeam, ſiue os paruum, ad inſtar amygdalinæ nucis, duriſſimum & infrangibile, quod בסוף שמונה עשר חוליות של שדרה *besòph ſciemonà aſsàr choliòth ſcièl ſederà*; in fine octodecim

humani corporis fœcundum ſemen, repullulare illud faciet, animæque ſuæ reſtituet, non minùs ac in ſeminibus arborum, & herbarum, natura obſtetricante, arbores, & plantæ quotidiè educi, cernuntur. Huius oſſis incorruptibilitatem, vt alicubi aliquando me legiſſe memini, ex Pſalmo 34. verſ. 21. probare nituntur, dum ait:

שומר כל־עצמותיו אחת מהנה לא נשברה׃

Sciomèr col-atzmothàu, achàth mehènna lo niſcbàra.

Cuſtodiens omnia oſſa eius: Vnum ex eis non contritum eſt. Illius mentio fit in Bereſcith Rabbà, Paraſcià 28. ad verſ. 7. cap. 6. Geneſeon ויאמר יהוה אמחה את האדם אשר בראתי׃ *Vaijòmer Adonài emchè eth haAdàm aſcièr baràthi; & dixit Dominus: Delebo hominem quem creaui.* Vbi R. Iochanan nomine R. Simeonis Ben Ioſedek dixit: quod in diluuio Deus etiam לוז *Luz* deleuerit, his verbis:

אפילו לוז של שדרה שממנו הקב״ה מציץ את האדם לעתיד לבא נמחה׃

Aphillu Luz ſciel ſedera ſciemimmènnu hakadòſc barùch hù metzìtz èth haAdàm laatìth lauò nimchà. Id eſt *Etiam Luz ſpinæ dorſi, quo Deus benedictus efflorèſcere faciet hominem in futurum, deleuit.* Et ſubinde narrat, quid cum Adriano Cæſare, & quodam Rabbino circa huiuſmodi *Luz* acciderit, his verbis:

אדריאנוס שחיק עצמות שאל את ר׳ יהושע בן חנינה א״ל מהיכן הקב״ה מציץ את האדם לעתיד לבא א״ל מלוז של שדרה׃ אמר לו מנין אתה יודע׃ א״ל איתיתיה לידי ואנא מודע לך׃ טחנו ברחים ולא נטחן

טחנו ברחים ולא נטחן: נתנו באש ולא נשרף: נתנו על הסדן והתחיל מכה עליו בפטיש נחלק הסדן ונבקע הפטיש ולא חסר ממנו כלום: עיין בילקוט על קהלת פרק י״ב: ובנעל ערוך ערך לוז: ונזכר על בראשית דף כ״ו: ט״ב: בבראשית רבה פרשה כ״ח: בספר אבקת רוכל דף ל״ב:

ADAM SICHLI', *Homo intellectualis*, ex Buxtorfio, & Plantauitio habemus hunc eſſe titulum libri, qui contineat varias adhortationes literaliter, & Cabaliſticè explicatas ad vitam moralem inſtituendam, ſuper illud Pſal. 29. 2. הבו ליהוה כבוד שמו השתחוו ליהוה בהדרת־קדש׃ *Hàuu Ladonài chebòd ſciemò, hiſcttachuù Ladonài behadràth Kòdeſc.*: *Date Domino gloriam nomini eius, adorate Dominum in decore Sanctitatis.* Referunt etiam agere על י״ג עקרים אמונת היהודים *al* 13 *ikarìm emunàth haieudìm. De XIII. Iudæorum Fidei articulis*; & in articulo de Reſurrectione mortuorum fieri mentionem cuiuſdam oſſis, quòd לוז *Lùz* vocant. De eo aliquid legi in Iudæorum libris, quod hìc referre non pigebit, vt appareant ſtultiſſimæ illorum doctrinæ, quæ intermiſceri ſolent etiam in dogmatibus fidei, vti eſt illud, de Reſurrectione mortuorum. Dicunt enim, hoc לוז *Lùz* eſſe os, ſimile amygdalino fructui, quia de re לוז *Lùz* vocatur; *Lùz* enim *Amygdalum* ſignificat. Reperiri in ſpina dorſi hominis, in vltima octodecim vertebrarum, ait R. Nathàn Ben Iechiel in Aruch, ad hanc vocem; eſſe incorruptibile, ac duriſſimum, quòd nec vlla vi, aut induſtria frangi poſſit; à Deo ſeruari incorruptum, vt illo mediante fiat reſurrectio mortuorum; nam cæleſti rore irrigatum, tanquam

brahæ; Hebræi dicunt præceſſiſſe diuiſionem Linguarum annis 48. vndè corrigendus eſt locus סדר עולם רבא *Sèder olàm Rabbà* cap. 1. vbi habetur אבינו אברהם היה בפלגה בן מ״ה שנה *Auinu Aurahàm haiàh biphlagà ben 45. ſcianà. Pater noſter Abraham tempore diuiſionis Linguarum erat annorum quadraginta quinque.* Loco 45. repone 48. Ita corrigitur in סדר עולם זוטא *Sèder olàm Zuttà*, in ordine Chronologiæ minoris non longè à principio, vbi per extenſum legitur משנולד אברהם עד הפלגה ארבעים ושמונה שנה׃

Miſcienolàd Aurahàm ad happelagà arbaim Vſcmonà ſcianà, id eſt, *A Natiuitate Abrahæ, vſque ad diuiſionem* (Linguarum) *quadraginta & octo anni* (fluxerunt.)

Itaquè has, & ſimiles quæ in ſuprà Epocharum ſerie occurrere poſſunt difficultates, noſtrum non eſt illas ad limam reuocare. Sufficit tantùm nobis, vt Lectori beneuolo ſatis feciſſe credamus, ei oſtendendo quid de ipſorum Epochis Iudæi ipſimet ſtatuant.

קסא ארם שכלי שם הספר ולא נגלה שם המחבר
והוא ספר דרשות על מדות החכמה על פסוק ב׳ של מזמור כ״ט
הבו ליהוה כבוד שמו השתחוו ליהוה בהדרת קדש׃
דרך קבלה וגם כן על י״ג עקרי האמונה של יסודים ; ושל
תחית המתים אשר כי נמצא בגוף האדם עצם קטנה מהמוח
וזה סוליות ונקראת לוז ועל גופו של אדם נרקב חוץ מלוחם
שוליא והיא לשקד ; ועל אותו העצם גרסינן בויקרא רבה
פרשה י״ח על וזכור את בוראך בימי בחורותיך ; קהלת י״ב ;
ועל פסוק ל׳ ונשבר הגלגל ההגבה ; וזה לשון של מדרש ; אדריאנוס
שחיק עצמות שאל את ר׳ יהושע בן חנניה אמר לו מהיכן הקב״ה
מציץ את האדם לעתיד לבוא ; אמר לו מלוז של שדרה אמר לו
מן היא את יודע לי אייתי [illegible] ; טחנו ברחים ולא נטחן ;

præcipuè liquet ex Cod. Arabico ſub numerum 143. mſc. Cui titulus eſt ترتيب الاغربنيا *Tartìb Alaghebernìa*, id eſt, *Ordo Vigiliarum*; in fine enim huius Codicis notatum reperitur, ſcriptum fuiſſe anno Adæ, ſeu à Creatione mundi 7077. videlicet anno Hegiræ 977. qui correſpondet anno Chr. 1577. Si igitur auferantur anni mundi 5500. quibus ſuperantur anni Chr. remanebunt an. 1577. vt dictum eſt.

Epocha Hegiræ, nempè à fuga Mahumedis ex Vrbe Mecha, nonnullis eſt poſt annum Chriſti 590. alijs 601. Sed communis opinio Orientalium illam figit ad annum Chr. 600. Comunis verò opinio Occidentalium Chriſtianorum ad annum Chr. 622. illam reijciunt. Si igitur annis Hegiræ 977. quibus ſcriptus eſt Codex Arabicus ſupra notatus, addantur anni Chriſti 600. ſuperantes annos Hegiræ, reſultabunt anni Chr. 1577. vt ſupra. Hæc omnia clarè, & diſtinctè habentur in Cod. ſupra cit. Arabico-Græco Bombic. ſub nu. 43. Codicum Arabic. pag. 251. b. in 8. Bibl. Vatic. vbi de ritibus Græcorum Orientalium ex profeſſo agitur, & eſt Euchologium Grecorum: ibi enim omnes Epochæ cum ſupra poſitis concordare deprehenduntur, excepta Epocha Alexandri, quæ anno 303. ante Chriſti Natiuitatem ibi ſtatuitur. Iſta habuimus à Clariſſimo Viro Domino Ioan. Matthæo Naironó Romano-Maronita Linguarum Orientalium apud S. D. N. Interprete, & Scriptore Apoſtolico.

Nota tamen circa Natiuitatem A-

euidenter error iſtorum Calendariorum, quæ à Iudæis vernacula Lingua *Carta de Scuola* appellare ſolent. Nihil diſputo de veritate iſtarum Epocharum, cùm pleręque falſæ quoque cenſendæ ſint: nam quò ad annos Natiuitatis Chriſti; omnes Orientales, tùm Chriſtiani, tùm Mahumedani, conſtanter tenent, Chriſtum Dominum natum eſſe an. mun. 5500. & à Regno Græcorum, ſeu ab Epocha Alexandri Magni an. 311. ſeù vt habet Euchologium Arabico-Græcum Orientalium, an. 303. quam Hebræi Epocham השטרות *Haſciettaròth* contractuum, ſeu Scripturarum publicarum, & Inſtrumentorum vocant, & quam eodem ferè numero annorum ante Chriſti Natiuitatem conſtituunt, ac Chriſtiani, videlicet an. 310. Nec mirũ videri debet, quòd Chriſtiani Orientales annum Natiuitatis Chriſti dicant, eſſe annum mundi 5500. cùm & nos in Martyrologio Romano legamus, Natiuitatem Domini ſecundum carnem fuiſſe anno à Creatione mundi quinquies milleſimo centeſimo nonageſimo nono, quæ ſupputatio deſumpta eſt ex LXXII. Interpretibus ex Chronico Euſebij; alia verò Chriſtianorum, & Mahumedanorum an. 5500. credendum eſt, deſumptam fuiſſe ex alijs Chronicis apud eos notis, ex tranſlationibus Arabicis, vel Chaldaicis, aut Syriacis ſacrorum Bibliorum compoſitis. Quidquid ſit, certum eſt, ex diuerſis Codicibus Arabicis, & Syriacis Bibl. Vaticanæ conſtare annos mundi ſuperare annos Chriſti in an. 5500.

præ-

Mathematici Viennenſes in Tabula Chronologica edita anno 1571. At Calendariũ anni חמשת אלפים ת״ה 5405. Chr. 1644. compoſitum à R. Abrahamo Ioſue Ben Iedidia de Arimino excuſum ſine notatione loci, interuallum à Natiuitate Iacobi ad hunc annum conſtituit annorum 3258. quibus additis annis 28. differentiæ inter annos 1644. & 1672. fit ſumma annorum 3286. interualli inter natiuitatem Iacobi, & pręſentem annum 1672. Naſcitur itaque Iacob ſecundùm hunc calculum an. mun. 2146. triginta octo annis ſegniùs, quàm exhibeat Calendarium Venetum ex Typographia Bragadinica anni præſentis mundi 5432. compoſitum à R. Menachem Samſon Ben R. Salomonis באזילה Bazila.

Aliud ſit circa initium Regni Machabæorum. Pręſentis anni Calendarium Venetum mox citatum, nobis exhibet ab Epocha Regni Machabęorum annos 1779. at Calendarium, anni 1644. de quo ſupra, offert annos 1781. quibus cum diſtantia 28. annorum fiũt an. 1809. qui excedunt ann. 30. Sic ſecundùm hanc Epocham tardiùs annis 30. regnare cœperunt Machabæi. Enormiùs errare deprehenduntur hæc Calendaria in Natiuitate Mahumedis; nam præſentis anni 1672. Calendarium aſſignat an. 1150. anni verò 1644. dat annos 1074. quibus ſi addatur differentia 28. ann. emergunt anni 1102. vndè apparet, præſentis anni Calendarium 48. annis Natiuitatem retardare Mahumedis. Conſtat igitur

היא תל״ב	שנת חמשת אלפים לבריאת עולם		Annus Mundi 5432. eſt annus Chriſti 1672.	
צר״	לחרבן בית ראשון	Et ab	*Incenſione primi Templi.*	2094
מג״	לראשית מלכות מדי ופרס		*Initio Regni Medorum, & Perſarum.*	2043
כר״	לבנין בית שני		*Aedificatione ſecundi Templi.*	2024
אלף תתקפ״ט	לראשית מלכות יון		*Initio Regni Græcorum*	1989
תתקפ״ב	לשטרות ולחתימת חזון		*Aera Contractuum, & Prophetiæ Obſignat.*	1982
תשע״ט	לראשית מלכות חשמונאי		*Initio Regni Machabæorum.*	1779
תרע״ב	ללידת ישוע משיחנו		*Natiuitate IESV CHRISTI.*	1672
תר״ד	לחרבן בית שני		*Euerſione ſecundi Templi.*	1604
אלף תפ״ג	לחתימת משנה		*Obſignatione, ſeu Compoſitione Miſcnæ,*	1483
שצ״ט	לקוסטאנטין		*Conſtantino Magno.*	1399
שע״ט	לאמונת מאיני		*Hæreſi Manichæorum.*	1379
רנ״	לחתימת גמרא ירושלמית		*Obſignat. ſeu perfect. Ghemaræ Ieroſol.*	1250
קס״ז	לחתימת גמרא בבלית		*Obſignat. Ghemaræ Babylonicæ.*	1167
קנ״	ללידת מחמד		*Natiuitate Mahumedis.*	1150
פ״ט	לראשית אמונת ישמעאלי		*Initio Sectæ Iſmaëlitarum.*	1089
תצ״ו	לחתימת ה״י להרמב״ם		*Obſignatione Libri Haiàd Harambàm.*	496
רע״ז	לגלות צרפת		*Exilio Gallico.*	277
ק״פ	לגלות ספרד		*Exilio Hiſpanico.*	180
קע״ב	לגלות פורטוגאל		*Exilio Luſitanico.*	172
ג	לגלות מעיר וויתנה		*Exilio Vrbis Viennæ Auſtriæ.*	3

cura, & diligentia annotati. In his enim nonnulla errata deprehendimus, quæ vel incuria Typographi, vel inſcitia Auctoris irrepſerunt, de quibus vnum, aut alterum exemplum aſſignabimus.

1. Ab hoc anno mundi ſecundùm eos 5432. ad Natiuitatem Iacobi ſtatuitur interuallum annorum 3324. Vndè ſequitur Iacobum Patriarcham natum fuiſſe anno mundi 2108. Et benè quidem, quia idem obſeruarunt

Hæc Iudæorum Tabella; quæ ſingulis annis Venetijs, & Mantua ad reliquas Italicas Synagogas tranſmittitur, in qua notantur dies Neomeniarum, pleniluniorum, feſtorum totius anni, & ieiuniorum, itemque lectiones ex Lege, & ex Prophetis, ex ordine recitandæ, additis etiam feſtis Chriſtianorum, ad illorum politicum vſum, in cuius prima fronte Anni, qui à prænotatis Epochis effluxerunt, exhibiti, non ſunt omnes ſumma-

שנת ליצירה:	מארם עד	Anni Chriſti.	AB ADAMO AD	Anni mundi.
תתקמ״ט:	חתימת משנה:	189	*Obſignationem* Miſcnæ.	3949
ל״ג:	קושטאנטין: ד׳ אלפים	273	*Conſtantinum Magnum.*	4033
נ״ג:	האמונת מאיני:	293	*Hæreſim Manichaeorum.*	4053
קפ״ב.	החתימת גמרא ירושלמית	422	*Obſignationem Ghemaræ Ieroſolymit.*	4182
רס״ה:	החתימת גמרא בבלית:	505	*Obſignationem Ghemaræ Babylonicæ.*	4265
רפ״ב:	שנולד מחמר:	522	*Natiuitatem Mahumedis.*	4282
שמ״ג:	ראשית אמונת ישמעאלים:	583	*Initium Sectæ Iſmaëlitarum.*	4343
תתקל״ו.	החתימת הי״ד להרמב״ם:	1276	*Obſignationem Libri Haijàd Moſis Aegyptij.*	4936
קנ״ה:	גלות צרפת: ה׳ אלפים	1395	*Exilium Gallicum.*	5155
רנ״ב:	גלות ספרד:	1492	*Exilium Hiſpanicum.*	5252
ר״ס:	גלות פורטוגאל:	1500	*Exilium Portugallicum.*	5260
תכ״ט:	גלות מעיר ויהנה:	1669	*Exilium ab Vrbe Vienna Auſtriæ.*	5429

II. Tabula exhibens annos, qui ab Epochis ſupra in I. Tabula notatis ad annum Chriſti 1672. *effluxerunt.*

תל״ב היא	שנת חמשת אלפים לבריאת עולם		Annus Mundi 5432. eſt annus Chriſti 1672.	
תשע״ו:	למבול: ג׳ אלפים		*A Diluuio - - - -*	3776
תפ״ר:	ללידת אברהם אבינו:		*Natiuitate Abrahæ.*	3484
תל״ו:	לפלגה:		*Diuiſione Linguarum*	3436
שפ״ר:	ללידת יצחק:		*Natiuitate Iſaaci.*	3384
שכ״ד:	ללידת יעקב:		*Natiuitate Iacobi.*	3324
קצ״ד:	לרדת אבותינו למצרים:		*Ingreſſu filiorum Iſraëlis in Aegyptum.*	3194
ס״ד:	ללידת משה הנביא:		*Natiuitate Moſis Prophetæ.*	3064
תתקפ״ר	ליציאת מצרים ומתן תורה ב׳ אלפים		*Exitu filiorum Iſraël de Aegypto.*	2984
תתקמ״ו:	לביאת הארץ:		*Ingreſſu filiorum Iſraël in Terrã Chanaan.*	2946
תקמ״ה:	לצמיחת קרן לדוד:		*Vnctione David in Regem.*	2545
תק״ד:	לבנין בית ראשון:		*Aedificatione primæ Aedis.*	2504
רכ״ח:	לגלות עשרת השבטים:		*Captiuitate X. Tribuum.*	2228

An-

notatu digna recenſere,ſecundùm Hebrçorũ calculum deſumptum à Calẽdario, quod annuatim euulgatur,tùm Venetijs, tum Mantuę. Hos benignè Lector oculis tuis ſubijcimus in Tabulis ſequentibus.

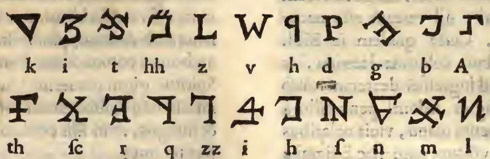
bræorum Epocha à mundi exordio videlicet ſex diebus ante Adæ creationem ſtatuitur. Congruũ hoc loco erit, & vſui noſtro valdè percommodum, annos ab Adam,ſeu à Mũdi creatione ad vſque quædam clariora tempora,&

I. Tabula Epocharum exhibens aliquot temporis illuſtre initium, ſecundùm Hebræorum computum.

שנת ליצירה	מארם עד	Anni ante Chriſtũ natum.	AB ADAMO AD	Anni mundi.
תרנ״ו:	אלף חמבול:	2104	*Diluuium, fluxerunt anni*	1656
תתקמ״ח:	שנולד אברהם אבינו:	2812	*Natiuitatem Patris noſtri Abrahæ.*	1948
תתקצ״ו:	הפלגה:	1764	*Diuiſionem Linguarum.*	1996
מ״ח:	ב׳ אלפים שנולד יצחק:	1712	*Natiuitatem Iſaaci.*	2048
ק״ח:	שנולד יעקב:	1652	*Natiuitatem Iacobi.*	2108
רל״ח:	ירידת אבותינו למצרים:	1522	*Ingreſſum Patrum noſtrorum in Aegyptũ.*	2238
שס״ח:	שנולד משה הנביא:	1392	*Natiuitatem Moſis Prophetæ.*	2368
תמ״ח:	יציאת מצרים ומתן תורה:	1312	*Exitum de Aegypto; & datam Legem.*	2448
תפ״ו:	ביאת הארץ:	1274	*Ingreſſum in Terram Chanaan.*	2486
תתפ״ז:	צמיחת קרן דוד:	1873	*Vnctionem Dauid in Regem.*	2887
תתקכ״ח:	הבנין בית ראשון:	832	*Aedificationem Primi Templi.*	2928
רד״:	גלות עשרת שבטים: ג׳ אלפים.	556	*Captiuitatem X. Tribuum.*	3204
של״ח:	חרבן הבית ראשון:	422	*Deſolationem Primi Templi.*	3338
שפ״ט:	ראשית מלכות מדי ופרס:	371	*Initium Regni Medorum & Perſarum.*	3389
ת״ח:	הבנין בית שני:	352	*Aedificationem Secundi Templi.*	3408
תמ״ג:	ראשית מלכות יון:	317	*Initium Regni Græcorum.*	3443
ת״נ:	מנין השטרות וחתימת חזון:	410	*Aeram Contractuum, & obſignationem Prophetiæ.* —	3450
תרנ״ג:	ראשית מלכות השמונאי:	102	*Initium Regni Machabæorum.*	3653
תש״ס:	שנולד ישוע משיח:	Anno Chr.	*Natiuitatem IESV CHRISTI.*	3760
תתכ״ח:	חרבן בית שני:	68	*Deſolationem Secundi Templi.*	3828

dè edidit anno Dom. 1592, huius videlicet formæ.

Alphabetum nobis exhibet, quòd dùm monumenta Italiæ perluſtrauerat alicubi inuenit, Helmſtadij ſubin-

Adamo tradidiſſe; Adam verò Enocho; Enoch, Noacho; Noë, Scem, &c. Quod ſi ita fuiſſet (fabella enim eſt) non tantùm Adam, quàm Deus ipſe, huius libri Auctor extitiſſet.

Eſt tamen inter Iudæos firma, ſed vana traditio, quòd Adam prędictum librum ſcripſerit. Ita præter Simeonem Haddarſciàn Auctorem Ialkùt ſupra citatum, Simeon Ben Iochai in libro זהר *Zòhar* pag. 37. col. 2. impr. Mantuanæ idem docet; & quia illum dederit Enocho, indè dictus eſt ספר חנוך *Sèpher Channòch, Liber Enochi*, de quo ſeriò agemus in חנוך בן ירד *Channòch Ben Iàred*. Scripſit præterea ex eorundem ſententia

מזמור צ״ב *Mizmòr*, Pſalmum 92. מזמור שיר ליום השבת *Mizmòr Scir leiòm haſciabbàth*, id eſt *Pſalmum Cantici in die Sabbathi*, טוב להודות ליהוה וגו׳ *Tòu Leodòth ladonài, &c. Bonum eſt confiteri Domino &c.* Ita communiter Hebræi, cum Paraphraſi Chaldaica in cap. 1. 1. Cant. Cantic. Et hæc de Adamo pro inſtituto noſtro dicta ſufficiant.

Et quia communis hodierna Hebræo-

Angelus Roccha de Bibliotheca Vaticana lib. pag. 80. nobis perſuadere conatur, ſupradictas literas primo loco exhibitas, illas verè eſſe, quæ ab Adamo diuinitùs edocto permonſtratæ ſunt: hac potiſſimum ratione ratus, quòd à dextro in ſiniſtrum latus legantur. *Hanc autem formam ſcribendi* (ait Roccha) *hoc loco poſitam Hebraicas inter literas antiquiorem, primumque Alphabetum fuiſſe credendum eſt, quod à dextro in ſiniſtrum latus legitur*. Sed hæc ratio non tanti magni facienda eſt, quanti exiſtimat Roccha; quia non Hebraica Lingua ſolummodo; ſed & aliæ Orientales, vti Chaldæa, Syra, & Arabica, eodem prorsùs modo ſcribuntur: vndè ex hoc capite illarum antiquitas inquirenda non eſt. In incerto igitur relinquimus Adamæum Alphabetum, quodcumq; illud ſit; & an ſcriptum aliquod ediderit Adam inquiremus.

Auctor libri ילקוט *Ialkùt*. P. p. n. 41. ad cap. 4. Geneſ. זה ספר תולדות *Ze Sèpher Toledòth, Hic eſt Liber generationum. &c.* ait: Deum compoſuiſſe librum de intercalatione anni, eumq;

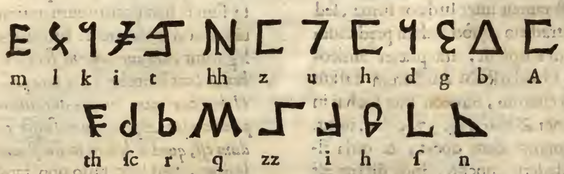
bræo-

ם, משיח *Meſciach* Meſſiam. Sed hæc refelluntur ex inano tranſmigrationis dogmate, de quo ſuo loco.

Num verò literas, aut librũ Adam compoſuerit, nil certum affirmare poſſumus. Certè quidem in Bibl. Vatic. octaua columna lateritia, & quadrata ad ingreſſus dexteram muro iuncta effigies Adami penicillo à docta & perita manu, viuis coloribus delineata viſitur, cum hac Epigraffe *Adam diuinitùs edoctus, primus ſcientiarum, & literarum inuentor*, cui ſubiungitur ſequens Alphabetum, quod ſupra illius caput cernitur, ita delineatum.

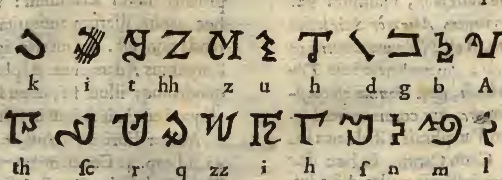
dàm leuadò. *Non eſt bonum eſſe hominem ſolum*. Ergò fœminam à ſe diſtinctam, vel ſibi vnitam non habuit. Adde quòd Lilith cùm ex humo formatã afferant Rabbini, nec diſſimilis naturæ ab Adamo, quomodo igitur ex amborum coniunctione Lemures, & Spiritus gigni potuerint? Sunt itaque inſulſa hæc Rabbinorum commenta, & indigna, vt in illis confutandis tempus teramus.

De Adamo vltimò dicunt, illius animam, in corpus Abrahami, Dauidis, & Meſſiæ tranſmigraſſe, quòd colligere exiſtimant ex tribus elementis, quæ illius nomen efformant אדם vt א, אברהם *Abraham*, ד, דוד *David*,

expanſo folio ſub nomine *Aureæ Virgæ* publicauit, inter quæ Alphabetum Adamæum ære ſequenti modo inciſum cernitur.

Iacobus Bonauentura Hepburnus Scotus, Ordinis S. Franciſci de Paula, anno 1616. Romæ literarum differentium formas 68. Alphabetorum

berſtadienſis Saxo, aliud Adamæum Al-

Laurentius verò Schraderus Hal-

quia in hoc loco Iſaiæ viderunt deſcribi nocturnas has laruas, fabuloſi iſti Iudæi anſam arripuerunt fingendi fabulam de Lilith ſuprà narratam. Et argumentum, quod Iudæi de Lilith ex primo Cap. Geneſ. deſumunt, vbi verſic. 27. dicitur.

ויברא אלהים את־האדם בצלמו בצלם אלהים
ברא אתו זכר ונקבה ברא אתם׃

Vaiùrà eloìm eth-haAdàm betzalmò betzèlem eloìm barà othò; zachàr Vnkeuà barà othàm, Et creauit Deus hominem ad imaginem ſuam, ad imaginem Dei creauit illum: maſculum, & fœminam creauit eos, ac proinde cum Adamo creata fuerit etiam mulier, nihil probat; ibi enim per anticipationem loquitur Scriptura de muliere, de qua in cap. 2. 22. ſpecialiter illius formationem deſcribit. Neque ex hoc loco deduci poteſt Adamum *bifrontem*, aut *Hermaphroditum*, aut *Euæ ex latere cohærentem*, quaſi vnũ hominem fuiſſe, vt Rabbini ſomniarunt, & Plato in Sympoſio cenſuit, & quos aliqui ex Latinis minùs cautè ſequuti ſunt, vt Franciſcus Georgius Tom. 1. probl. 29. cum Præadamitis, illis ſcil. qui paucis ab hinc annis primos homines ante Adamum cõditos eſſe, in orbem inducere tentarunt, de quibus prodijt liber anno 1655. in 12. vndè meritò nigrotheta notatur à Sacris Cenſoribus; quia hæc omnia repugnant cap. 2. 18. Gen. vbi recapitulatur formatio Euæ, & fuſiùs de modo formationis ipſius agitur: ibi enim Adamus deſcribitur ſolus לא טוב היות האדם לבדו *Lo tòu eiòth haadàm*

pheta, Pſal. 104. 24. כלם בחכמה עשית *Cullàm bechochmà asìtha. Omnia ipſa* ſcilicet opera, *in ſapientia feciſti*. Igitur non opus fuit ea reformare, embryonem Adami in meliorem & pulchriorem formam reducere, Adamo ipſi, caudam amputare, vel ſcindere illius dorſum, & à ſocia diſſecare, & alia facere, quæ ab imperitis artificibus quotidiè videmus fieri, quando artefacta formant, & reformant, ex quibus imperitia artificis deprehenditur, neque vnquam, quod bona ſint, hoc eſt perfecta, dici poterunt. Deus autem וירא את־כל־אשר עשה והנה־טוב מאד׃ *Vaijàr eth-col-aſcièr aſsà Vehinnè-Tòu meòd. Vidit cuncta quæ fecerat, & erant Valdè bona.*

Quòd ante Euæ formationem, aliam vxorem ex limo terræ eductam, nomine Lilith, dederit Adamo; eſt contra ſacram Scripturam. Scriptura quippè Cap. 2. 21. 22. Geneſis, formationem mulieris deſcribit, neque in ſacrata Geneſi de לילית *Lilith* vola, aut veſtigium vllum cernitur. Dices: de Lilith fieri mentionem Iſai. 34. 14. אך שם הרגיעה לילית *Ac ſciàm hirghiàh Lilìth &c. Quin & Lamia ibi quieſcet &c.* Vbi R. Salom. gloſſa שם שדה *Scièm Sciedà, eſt nomen Dæmonis*. Reſp. Non negamus apud Iſaiam inueniri nomẽ לילית *Lilith*, & propriè *Noctuam* ſignificare à ליל *Lel Nocte*, quæ in vaſtitate ibi deſcripta habitatura ſit; vel Dęmones ad inſtar Lamiarũ crudeles intelligi: negamus tamen hos, vel illas ab Adamo procreatos, ſicut de *Lilith*, quam fingunt Iudæi, vllam in ſacris paginis fieri mentionem; vndè

Baechàd beſciabbàth niehnàs Adàm bememè Ghichòn haaliòn ad ſciehighiùu hammàim ad tzàuarò, Vehaiàh mithanne ſcièua ſciebbathòth iamìm, ad ſcienaaſsè ghuphò chacheuarà. Id eſt.

Prima die hebdomadæ ingreditur Adam in aquas ſuperioris Gehonis, quouſque pertingerent aquæ vſq; ad collum ſuum, & afflixit ſe ipſum, (ieiunauit) ſeptem hebdomadas, donec euaderet corpus ſuum ſicut cribrum.

Ante tranſgreſſionem, pro innocentiæ veſtimento, quò Adam & Eua erant induti, intelligunt ſapientiſſimi iſti Rabbini, quoddam indumenti genus corneaceum, cuiuſmodi eſt illud, quò lanternarum oſtiola clauduntur, ne flante vento, lumen extinguatur. Hanc veſtem perdidit Adam poſt lapſum; cuius rei ſignum eſt (inquiunt) vngues in extremitatibus digitorũ manuum, pedumque relicti. Hoc vaniſſimum Iudæorum commentum refellitur, quia indè ſequeretur, iumenta quoq; ac feras campi, volucreſque cæli, aliquod Dei præceptum tranſgreſſa fuiſſe, innocentięque corneacea veſtimenta deperdidiſſe, cùm & in illis vngues conſpiciantur. Quod quàm ſtultiſſimum ſit aſſerere, nemo non videt. Pari facilitate, vaniſſima illa commenta, de Adamo expiſcata ex Iudaicarum doctrinarum fœtidis cloacis refelluntur. Quia, vel contra ſapientiam, bonitatem, & Dei omnipotentiam pugnant; vel repugnant ipſi Sacræ Scripturæ. Cùm enim Dei Sapientia nulli ſubeſſe poſſit errori, omnia ſapientiſſimè fecit, teſte Prophenorum.. Nil peiùs excogitari poteſt in Adam. Hoc impium de Adamo commentum, debili fulchro ex Scriptura malè intellecta, ſuſtentare contendunt; ex Hoſea 6. 7. *Et ipſi ſicut Adam tranſgreſſi ſunt fœdus*; & Deut. 29. 25. *Eò quod dereliquerunt pactum Domini.* Quæ loca in alium prorsùs ſenſum intelligenda ſunt, quàm intelligant Rabbini. Primus ſiquidem parens, fœdus cum Deo initum, videlicet in ſe recipiendo præceptum de non comedendo pomo vetito, tranſgreſſus eſt. Hunc imitati ſunt Iudæi, de quibus conqueritur Propheta, illis comminando exilium: nam ſicut Adam Dei præceptum præuaricando è Paradiſo eiectus fuit; ſic Iudæi, Adami veſtigia inſequentes è terra ſua, puta, Iudæa, quæ inſtar Paradiſi reputabatur, expulſi ſunt. Ita communiter ſancti Patres. Locus Deuter. 29. 25. longè aliter intelligendus eſt; cùm de pacto, quod Dominus pepigit cum patribus eorum, quando eos de Terra Ægypti eduxit: loquatur, vt clarè ex Textu patet. Et ſi de Adamo tàm indignè ſentiant Rabbini, attamen non deſunt ex illis aliqui, qui eum ad pœnitentiam conuerſum aſſerant, ſed valdè ineptè illius pœnitentiam deſcribunt: Aiunt enim, in aquis Gehonis fluuij pœnitentiam egiſſe, ſeptemque hebdomadibus corpus ſuum ità afflixiſſe, vt vndique perforatum ad inſtar cribri reddidiſſet. Verba ex Ialkut num. 54. ſunt

בא׳ בשבת נכנס אדם במימי גיחון העליון עד שהגיע המים עד צוארו והיה מתענה ז׳ שבתות ימים עד שנעשה גופו ככברה:

dàm barriſciòn Min haià, ſcieneemàr, Vaijòmerlo Aiècca? Leàn nottè Libbàch? Dixit Ràu Iudas, dixit Ràu; Adam hæreticus fuit. S. D. & dixit ei: Vbi es? Quò declinat animus tuus? Quaſi diceret. Quid meditaris contra fidem? In quem errorem inducitur intellectus tuus? Sequitur.

ר׳ יצחק אמר מושך בעורלתו היה שנא׳ והמה באדם עברו ברית וכתי׳ את בריתי הפר.

R. Itzchàk amàr moſcièk beorlathò haià: ſcieneemàr, Vehèmma che Adàm auerù Verìth: V Ethiu ethBerithì haphàr. R. Iſaac dixit, repræputiatus erat Adam. S. D. Hoſ. 6. 7. Et ipſi ſicut Adam tranſgreſſi ſunt pactum. Et ſcriptum eſt. Gen. 17. 14. Et fœdus meum fregit, hoc eſt irritam fecit circumciſionem meam, quà illum exornaui, cùm præputium attraxerit, & ſuper partem amputatam cutem ſibi reſtituit. Apoſtaſię ſpecies horrenda apud Hębreos, de qua videtur loqui S. Paulus 1. ad Cor. 7. 18. *Circumciſus aliquis vocatus eſt, non adducat præputium.*

רב נחמן אמר כופר בעיקר היה כתיב חכא באדם עברו ברית וכתיב על אשר עזבו את ברית יהוה:

Ràu Nachmàn amàr cophèr beikàr aiàh, chetìu haccà, che Adàm auerù Verìth, VEtiu al aſcièr azeuù eth Berith Adonài. Ràu Nachmàn dixit: Abnegans fundamentum fuit. Scriptum eſt hic, ſicut Adam tranſgreſſi ſunt fœdus: & ſcriptum eſt. Eò quod dereliquerunt pactum Domini; id eſt Deum, & fidem Dei, ſeu veram Religionem abnegauit Adam, ac proindè apoſtata fuit ex doctrina Rabbino-

ſtro Adamo ita ſiniſtrè ſentiant, vt etiam ipſum nefariæ incontinentiæ, quod referre pudet, inſimulent! In Ialkut Tom. I. n. 24. ante Euæ formationem omnia iumenta, feraſq; campi carnaliter cognouiſſe aiunt his verbis:

אמר ר׳ אלעזר מה דכתיב זאת הפעם: מלמד שבא אדם על כל בהמה וחיה ולא נתקררה דעתו עד שעה שנזדווגה לו חוה.

Amàr R. Elazàr, Ma dictiu, Zòth happàam? Mellamèd, ſciebà Adàm al col behemàh vchaijàh, ve lò nitkarerà daathò ad ſciaàh ſcienizdaueghà lo Chauà. Id eſt. Dixit R. Elazar. Quid ſibi vult, hac vice? (vulg. Hoc nunc) *Gen. 2. 13. ad docendum, quòd ingreſſus fuerat Adam ſuper omne iumentum, & feram, neque refrigerata eſt illius concupiſcentia, quouſque copulata eſt ei Eua.* Neque hoc metaphoricè intelligendum eſt, vt dicunt nonnulli Rabbini moderni, quia ſatis clarè loquitur R. Eleazar, & ſicut literaliter intelligenda ſunt verba illa, *Quouſque copulata eſt ei Eua*, ita & literaliter intelligenda veniunt verba ſuperiora, de ingreſſu Adami ad omnia iumenta, & feras campi. Ad idem omnia tendunt: vndè miror, quomodo aliqui ex noſtris, hæc ad ſenſum allegoricum trahere voluerint, cùm ipſemet R. Salomon Iarchi literaliter intelligat, in poſtilla Geneſ. ad hunc locum. Pergunt vlterius Rabbini, & Adamum hæreticum faciunt. In Ialkut num. 28.

אמר רב יהודה אמר רב אדם הראשון מין היה שנאמר ויאמר לו איכה לאן נוטה לבך:

Amàr Ràu Iendàh Amàr Ràu; A-

terreſtri, ſecundùm Rabbinorum dicta; ſed ſecundùm Sanctorum noſtrorum Patrum communem ſententiam, in Paradiſo Adam, & Eua virgines permanſerunt: vndè S. Hieronymus lib. 1. contra Iouinianum ait: *Nuptiæ terram replent, virginitas Paradiſum*: at Iudæi volunt non tantum in Paradiſo Adam cognouiſſe Euam, verùm, vt omnibus animalibus exemplo eſſet, & filios procreandi ab eo addiſcerent, omnium primus exercuiſſe docent maritalem vſum: in ברשית רבה *Bereſcìth Rabbà, Paraſcià* 22. circa principium.

רבי הונא ור׳ יעקב בר אבין בשם רבי אבא בר כהנא אמר לא שמשה בריה קודם לאדם הראשון ׃ וידע אין כתיב כאן אלא והאדם ידעאת הוה אשתו ׃ הודיע דרך ארץ לכל׃

R. Hunnà, ve Rabbì Iaakòb Bar Auìn, beſciem Rabbì Abbà Bar Chabanà amàr, lo ſciameſcià Beriàh Kòdem le Adàm harriſciòn. Vciadaàh en cethiù càn, ellà Veha Adàm iadaàh eth Chauà iſcthò. Hodiah derechèretz le col. Id eſt *R. Hunnà, & R. Iacob Bar Auìn nomine Rabbi Abbà Bar Chabana dixit: Non coiuit aliqua creaturarum ante primum hominem*, ſcil. ante Adamum, *hic enim ſcriptum non eſt* וידע *& cognouit, ſed* ואדם ידעאת הוה אשתו *& Adam cognouit vxorem ſuam Euam. Oſtendit omnibus vſum humanum*. Imò aliquid ampliùs dicunt in Medràſc, ipſo ſcil. die creationis, Euam concepiſſe, ac quatuor natos peperiſſe, Kainū, & Abelem cum ſuis ſororibus. Quid mirum ſi hæc dicant, quæ minora æſtimantur, cùm de Protoparente noſtro

וצבר עפרו׃ ב׳ ׃ נעשה גולם ׃ ג׳ ׃ נמתחו אבריו ׃ ד׳ ׃ נזרקת בו נשמה ׃ ה׳ ׃ עמד על רגליו ׃ ו׳ ׃ קרא שמות ׃ ז׳ ׃ נזדווגה לו חוה ׃ ח׳ ׃ עלו למטה שנים וירדו ארבעה ׃ ט׳ ׃ נצטוה ׃ י׳ ׃ סרח ׃ י״א ׃ נדון ׃ י״ב ׃ נטרד והלך לו שנאמר אדם ביקר בל ילין וגו׳ ׃

Amàr R. Ieoſcià Ben Chananijàh, ſcienàim aſsàr ſciaaòth bijòm, Hakadòſc barùch hù aſsà eth HaAdàm bijòm ròſc haſcianà; Beſciaàh riſcionà vaijtzbàr aphrò; Baſcienìth neeſsà golèm; Biſcleſcìth nimtechù auiràu, 4. Nizrekà vò neſcièma. 5. Amàd al raglàu. 6. Karà ſciemòth. 7. Nizdauegbà lo Chauà. 8. Alù lemittà ſcienàim vaieredù arbaàh. 9. Nitzteuà. 10. Saràch. 11. Nidùn. 12. Niittàd vehalàch lo, ſcieneemàr. Adàm bikàr bal-ialìn. &c. Id eſt. *Dixit R. Ioſue Ben Ananiæ, duodecim ſunt horæ diei. Deus Sanctus benedictus fecit Adamum in die initij anni; in hora diei prima collegit puluerem; in ſecunda, factus eſt embryo, tertia, extendit membra; quarta, ſtetit ſupra pedes ſuos; ſexta, vocauit nomina (cunctis animantibus terræ) ſeptima, copulatur ei Eua; octaua, Cubile duo aſcenderunt, & quatuor deſcenderunt; nona, datum fuit præceptum; decima, rebellauit; vndecima, iudicatur; & duodecima, defatigatur labore, & abijt, ſicut dictum eſt. Adam in honore non pernoctabit, &c.* Pſal. 39. 13.

Hæc horarum diſtributio in Adæ creatione, paulò aliter recenſetur in מדרש תהלים *Midràſc Thehillìm*, Pſal. 92. pag. 41. col. 2.

Octaua igitur hora poſt illius creationem copula maritali coniungit ſe Adam vxori ſuæ Euæ, in Paradiſo

ræ illata, ſatis clarè, & planè ipſam explicare poſſimus? Iudæi verò ita inſaneſcunt, vt ex hoc loco quidlibet ex quolibet deducere, ſibi licere credant. Arguunt enim, Seth ad imaginem &c. Adami genitus eſt, ergo Cain ad imaginem ipſius nullatenus erat. Optima vtiq; Rabbinica conſequentia deducta à doctiſſimis illis Rabbinis Babylonicis, quos tanti faciunt Rabbini noſtri moderni. In Ialkut num. cit. Iidem, ex eodem verſiculo. *Et Vixit Adam 139. an. & genuit ad imaginem* &c. inquiunt.

מכאן אתה למד שלא היה קין לא מזרעו ולא מדמותו ולא מצלמו עד שנולד שת:

Miccàn attà limmèd ſcielò haiàh Kàin; lo mizarò velò middamuthò velò mitzalmò, ad ſcienolàd Scièth. Id eſt: *Hinc diſces, quod non fuerat Kain de ſemine ſuo*, ſcil. Adæ, *& non de ſimilitudine ſua, neque ex ſua imagine, donec naſceretur Seth.* Quaſi dicerent, ante quàm naſceretur Seth nunquam ad imaginem & ſimilitudinem ſuam generauit Adam, & nominatim referunt Cain, non fuiſſe ex ſemine Adami, quia putant filium fuiſſe Serpentis, vt alicubi aliquando inter Rabbinorum commenta, me legiſſe memini. Confer librum Ialkut nu. 25. pag. 27. edit. Libur. circa princ. Pergunt Rabbini, & de continentia Adami differentes, aiunt, octaua hora poſt ipſius creationem aſcendiſſe cubile cum vxore ſua, ſic dicit R. Ieoſua Ben R. Chaninà.

אמר רבי בן ר' חנניה י"ב שעות ביום הקב"ה עשה את האדם ביום ראש השנה, בשעה ראשונה

ר'׃

De eo Iudæi; quòd cum dolore percitus ob Abelis cædem, ab Euæ conſuetudine, centum triginta annis abſtinuerit Geneſ. 5. 3. per id temporis interuallum inita rurſus amicitia cum priore vxore Lilith, ex ea (dicunt) genuiſſe Dæmones, nequam Spiritus, Lemures, & Lamias. Id affirmat citatus Elias in Tisbi; & in ילקוט Ialkùt num. 42. dicitur.

אמר ר' אלעזר בן עזריה כל אותן השנים שהיה אדם הראשון בנידוי הוליד שידין ורוחין ולילין שנאמר ויחי אדם קל שנה ויולד בדמותו כצלמו׃

Amàr R. Elazàr Ben Azarià, col othàn haſcianim, ſciehaiàh Adàm harriſciòn beniddùi holìd ſciedìn, verucìn, velilìn; ſcieneemàr: Vaichì Adàm ſcieloſcìm vmàth ſciànà, vaiòled bidmuthò, chezalmò: Id eſt, *Dixit R. Eleazar Ben Azariæ, omnibus illis annis, quibus Adam ſeparatus ab Euæ conſortio fuerat, genuit Dæmones, Spiritus, & Lamias. S. D. Et vixit Adam triginta & centū annos, & genuit in ſimilitudine ſua ſecundùm imaginem ſuam.* Quaſi priùs generaſſet, ſed non ad imaginem, & ſimilitudinem ſuam Spiritus nequam, & Lemures. Nos negamus hanc conſequentiam malè ex praua textus interpretatione deductam; nam genuinus ſenſus iſtius loci eſt, quòd Adam genuerit filium ſuum שת Seth, ad imaginem & ſimilitudinem ſuam. id eſt *perfectum in cognitione Dei, & timore, ſicut eum docuit Adam, per hoc eum diſtinguendo à Cain, & eius poſteritate.* Ita Lyran. Quid neceſſum fuit ad fabulas confugere, cùm ſine vlla vi Scriptu-

erat Verbum, &c, *Potentia Dei Patris, Chriſtus vincit*, & alia, quæ primà fronte, & ſi ſacra videantur, tamen ad cultum vitioſum aſſumpta, ſuperſtitione non carere certum eſt, ac proindè omnia huiuſmodi amuleta in ignem inijcienda erunt.

Aliud, quod ab ijſdem nominibus סנוי סנסנוי סמנגלוף incipiebat Amuletum vidi in libro collectionum R. Mordochai Cohen contra Lilith, & Lamias: vbi pręter alias ſuperſtitiones in eo contentas, etiam vult vt literæ שעטנז גץ notentur התגין *Hattaghìn coronulis*. Partem illius hic referemus, vt & magicas Cabaliſtarum vanitates propalemus, & vt ab eis, etiam cauere debeamus,.

סנוי סנסנוי סמנגלף אסא
בסא נסא אכג ארני מרני
נרני וכו׳ : מכשפה לא תחיה:
מכשפה תחיה לא: לא תחיה
מכשפה : לא מכשפה תחיה:
תחיה מכשפה לא: תחיה
לא מכשפא וכו׳ :

סנוי סנסנוי וכו׳ *Sannòi, Sanſanòi* &c. nomina, vnde eruta ſint, iam vidimus; cætera peregrina ſunt, & in magicis vſurpantur. אסא *Asà* tamen plerumque ponitur pro זקן *Zakèn*, *Senex*. Cætera ignota. מכשפה לא תחיה *Mechaſciephà lo techaijè*. Id eſt, *Maleficam non patieris viuere, ex Exodi Cap.* 22. *Verſ.* 18. per צירוף *Tzirùph* ſexies loca cõmutantur inaniter. Sed ad Adamum reuertamur.

אר

Sciaddài à potentia Dei deſumpti, & vtrumque numerat 314.

300	ש	40	מ
4	ד	9	ט
10	י	9	ט
314		200	ר
		6	ו
		50	ן
		314	

Idcircò vt nomen Dei omnipotentis ſignificetur, hoc מטטרון *Mattatròn*, quod nihil ſignificat, ſubſtituerunt. אגלא *Aglà* nomen eſt contractum ex primis literis harum vocum -

אתה גבור לעולם אדני *Attà ghibbòr Leolàm Adonài; Tu fortis es in æternum Domine.*

De hoc nomine אגלא *Aglà* ita Cabaliſticè aliqui ratiocinati ſunt, vt ex eo, Deum Trinum, & Vnũ manifeſtari crediderint hoc modo. Coniungatur litera prima cum tertia, & ſecunda cum quarta habebimus *Deum Trinum, & Vnum*. Operatio

אל שלוש אחד *El ſcillùſc echàd, Deus Trinus, Vnus* -

Nam ג in numeris, pro שלוש accipitur, א pro voce אחד. A Iudæis prophanis nonnulli Chriſtiani hoc nomen אגלא *Aglà* mutuati ſunt, & cum alijs quibuſdam ſuperſtitioſis nominibus miſcuerunt, confectis indè amuletis contra inimicos, arma, ignem &c. & vt inimicus homo incautos decipiat docuit ſuos in ijſdem interponere quædam ex ſacra Scriptura deprompta, vt aliquot Pſalmorum verſiculos, Euangelium S. Ioannis, *In Principio*

VZIE'L.	עוזיאל
IOPHIE'L.	יופיאל
SCIEMARIE'L.	שמריאל
CHANIE'L.	חניאל
CHASDIE'L.	חסדיאל
PALTIE'L.	פלטיאל
SCIEMESCIE'L.	שמשיאל
AHVVIE'L.	אהוביאל
IERACHIE'L.	ירחיאל
COCAVIE'L.	כוכביאל

In quatuor angulis conſpiciuntur ענני יהוה ענני ANE'NI ADONA'I, ANE'NI, id eſt *Miſerère mei Deus miſerere mei*. Quibus infernè adduntur vnum ex nominibus, ſcilicet יהוה ADONA'I Tetragrammaton, in vno angulo; in alio ארני ADONA'I. In tertio אהיה E-IE'H, aliud Dei nomen ex Exod. Cap. 3. 14. & in quarto יוהך nomen Dei יהוה alteratum, literiſue commutatis.

' Supradicta nomina omnia ferè ſunt Cabaliſtica, & ſuperſtitioſa, exceptis nonnullis, quæ Angelorum bonorum ſunt, vt Michaelis, Gabrielis & Raphaelis, & illorum, quæ Deo attribuuntur, quęque in ſuperſtitionibus intermixta, tanquam prophana abijcienda erunt. מטטרון *Mattatròn* nomen, dicunt, eſſe Angeli, qui à Secretis Dei ſit, & per eum Omnipotentiam Dei manifeſtari, exiſtimant, includit enim numerum nominis שרי *Sciad-*

teræ, quæ componunt nomen מטטרון &, per circuitum ſequentis circuli, ſiue interioris extant ſcripta nomina

מטטרון צסרכך אזבוגה
אגלא טפטפיה נעורירון
אורירון סנדלפון ביט :

MATTATRO'N, TZASARCHA'CH, AZBV'GHA, AGLA', TAPHTAPHI'AH, NAVRIRO'N, VRIRO'N, SANDALPHO'N, BI'TT.

In circulo medio leguntur nomina ſeptem Planetarum, & ſunt

1. SCIABBATHA'I, SATVRNVS.	שבתי
2. TZE'DEK, IVPPITER.	צדק
3. MAADI'M, MARS	מאדים
4. CHAMA', SOL.	חמה
5. NO'GHA, VENVS.	נוגה
6. COCHA'V MERCVRIVS.	כוכב
7. LEVANA', LVNA.	לבנה

In vltimo circulo nempè exteriori, & maiori, inſculpta ſunt nomina

IEHOVA', ADONA'I.	יהוה
MICHAE'L.	מיכאל
GAVRIE'L.	גבריאל
VRIE'L.	אוריאל
RAPHAE'L.	רפאל
ACHTARIE'L,	אכתריאל

Non tempore partus ſolummodo Iudæi his ſuperſtitionibus vti ſolent, verùm, & in quibuſcumque alijs occaſionibus ignotis iſtis nominibus, (& ſi Angelorum credant) fidem vanam adhibent; frequentiſſima ſunt apud eos amuleta quædam membranacea ſcripta, ex illa parte, quæ carnem tangit, in his variæ adiurationes, & coniurationes per nominũ virtutem, quam non habent, inueniuntur contineri. Nonnulla ex iſtis quandoque vidi, circulis, & quadratis figuris delineata, intus per circuitum vndique ſcripta; & paucis elapſis diebus vnum mihi delatum fuit, in quo inter cæteras figuras infrà deſcriptas, circulus cum ſuis nominibus cernebatur huius magnitudinis, & inſcriptionis.

naceis nomina ipſorum Angelorum ſcribere conſuemus, infantibuſque alligamus, quibus à Lilith inſpectis, præſtiti olim iuramenti meminerit, infanteſque noſtros incolumes relinquat. Hactenus ex Ben Sirà pag. 23.

Elias quoque Leuita in תשבי *Tisbi* teſtatur, Hebræis vſu venire, & præſertim in Germania, vt in vnoquoque ex quatuor parietibus cubiculi, vbi decumbit puerpera recenter enixa circulum carbone, vel creta ducant, & in eo hæc verba ſcribant אדם חוה חוץ לילית *Adàm, Chauà, Chùtz, Lilìth.* Id eſt *Adam, & Eua adſint, foras autem eat Lilith.* Et in ianuæ interiori parte ſcribant prędicta nomina Pſeudo-Angelorum סנוי סנסנוי סמנגלוף Vide ibidem verbo לילית *Lilìth.*

SENNO'I, SANSENNO'I, SAMANGHELO'PH. In angulis triangulorum, & extra apparent aliæ literæ

In medio duorum triangulorum leguntur nomina prædicta

סנוי סנסנוי סמנגלוף

Lilìth; ſtatim contendere ſimul ceperunt. Dicebat Lilìth non ego ſuccumbam, itidem dicebat Adam. Reſpondebat Lilìth; duo ſumus omninò æquales, cum ex eodem Limo formati fuerimus. Sicque alter alteri obſequi renuebat. Videns iſta Lilìth, inuocauit שם המפורש *ſciem Hammephoràſc, nomen Dei explicatum, & illicò per aërem euolauit. Adam Dominum orauit, & dixit: Domine mundi, Mulier quam dediſti mihi aufugit à me; ſubitò Deus benedictus tres Angelos expediuit, vt illam reducerent. Nomina Angelorum ſunt SENNO'I, SANSENNO'I, SAMANGHELO'PH. Quibus dixit: ſi redire voluerit, benè; ſin autem, conteſtamini illi, quod ſingulis diebus centum ex eius filijs morientur, & relinquite eam. Ierunt itaque poſt eam & apprehenderunt illam in medio maris, in aquis validis, vbi in futurum ſubmergendi erant Aegyptij. Narrauerunt ei verba Domini, at illa reuerti noluit; & cùm voluiſſent illam in medium vndarum demergere, dixit; ſinite me abire, quia ad nihil aliud creata ſum, niſi vt debilitem infantulos; nam in maſculum per octo dies mihi poteſtas erit, in fœmellam, per viginti. Hæc audientes Angeli inſtiterunt, vt iuraret per nomen Dei viuentis, vt quotieſcumque eos, aut illorum nomina, vel figuras in amuletis ſcriptas, vel etiam delineatas inueniret damnum non inferret infantibus, & centum filiorum ſuorum quotidiè morituros ſe pœna mulctari ſciret. Hinc eſt* (addunt) *quod ſingulis diebus centum Dæmones moriuntur*, & ſequitur Auctor, *Idcircò nos in ſchedis membrana-*

ellà lemàala, ſcieàth rauiàh lemàtta, veanì lemàala, amerà lo ſcienènu ſcieuìn, lephì ſcieſcienènu meadamà. Velo haiù ſciomeìn ze lazè. Chèuen ſcieraethà Lilìth, amerà ſcièm hammephoràſc, veparechà beauèr haolàm, Amàd Adàm bithphillà liphnè Konò, veamàr ribbonò ſcièl olàm; Iſcià ſcienathàtha li barechà mimmènni. Mijàd ſcieghàr Hakkadòſc barùch hù ſcieloſcià Malachìm hallàlu (Sennòi, Sanſennòi, Samanghelòph acharèa lehachazìra. Amàr lo Hakkadòſc barùch hù, im tirtzè lachazòr muttàu, im lào tekabbèl al atzmahà ſcieiamùthu mibanèa becol iom meà banìm izuù othàha. Vehalechù acharèa, vehaſſigùha betòch haijàm bamàim azzìm ſcieathiddìm hammitzriìm lamùth ſcìam. Viſipperuàh deuàr haſcièm, velò ratzethà lachazòr. Amerù làha, anù nattuìèch baijàm. Amerà laèm hanichùni ſcielò niuràthi, ellà leachalìſc hattinokòth, cheſcièn miſciemonà iamìm, mijòm ſcieiolèd eſclòtt bò ìm haiàh zàchàr: veìm nekeuà mijòm ìalduthàha ad eſrìm iòm. Veſcieſciameìo deuarèa hipàtzirù lokchaàhniſbèeh laèm beſcièm el chài, vekaijem ſcièccol zemàn ſcieanìrohe ethchem ò ſciem hè m ò taunitàchem bekamìha lò eſclòtt beothò hattinòch, vekabelà al etzmà ſcieiamùthu mibanèah meàh becòl iòm lephichàcha becòl iòm methìm meàh min Haſciedìm, vlcàch ànu cotheuìm ſciemothàm bekamiàh, vmithrappè haijèled. Id eſt, *Quando Deus benedictus primum hominem creauit, vnicum illum fecit*, ſcil. ſine ſodali. *Ait: Non eſt bonum eſſe hominem ſolum*, & ideò *creauit mulierem ex humo, vocauitque*

cincinis aptauerat) *Ipſamque* ſcilicet Euam tanquam Paranymphus *ad Adàm adduxit. Hac capillorum plicamenta in maritimis Ciuitatibus* בניתא *Banetà, quaſi Vanitas nuncupantur.* Audiui ego has capillorum extraneorum plicaturas, etiam hodie inter Hebræos Venetos *Banètte* appellari. In Bereſcith Rabbà ſect. 14. circa fin. Idipſum de cauda Adami docetur ſuper illud Geneſ. 2. 7. ויהי האדם לנפש חיה *Vaii Haadàm lenèpheſc Chaijà. Et fuit homo in animam Viuentem.*

ר׳ יהודה אמר מלמד שעשה לו עוקץ כחיה וחזר ולקחו ממנו מפני כבודו :

R. Iehudà amàr, melammèd ſcieaſsà lò okètz chechàià, Vechazàr, Velakechò mimmènnu mipenè cheuodò. R. Iudas dixit; docet te locus iſte, quod fecerat ei (ſcil. Adàmo) *caudam ad inſtar feræ; ſed poſtea reuerſus in ſe, abſtulit ab eo decoris gratia.* Item legitur in ילקוט Ialkùt Part. I. num. 20. Et ſicut ſomniantur Iudæi, Caudam Adami abſciſſam à Deo fuiſſe, vt formoſior appareret; ita vt ſanctior videretur, eum circumciſum formaſſe aiunt, ex eodem Ialkut. num. 6.

אדם הראשון נברא מהול שנאמר ויברא אלהים את האדם בצלמו :

Adàm Hariſciòn niurà mahùl, ſcieneemàr. Vaiurà elohìm eth Haadàm betzalmò. Homo primus, Adamus creatus fuit circumciſus, ſicut dictum eſt, & creauit Deus hominem in Imagine ſua. Ergo ſupponitur Deus circumciſus. Quid ineptiùs, imò ſceleſtiùs à veſanis iſtis hominibus dici poteſt?

Sed ad alia deliramenta Talmudiſtarum pergamus. Dicunt, Adamum ante Euam, aliam vxorem habuiſſe ex limo terræ formatam, quam לילית *Lilìth* appellitant, de qua in lib. בן סירא *Ben Sirà* hæc habetur hiſtoria, ſeu veriùs anilis fabula.

כשברא הקב״ה אדם הראשון יחיד אמר לא טוב היות האדם לבדו ברא לו אשה מן האדמה כמותו וקראה לילית ; מיד התחילו מתגרין זה בזה ; אמרה היא איני שוכבת למטה והוא אומר איני שוכב למטה אלא למעלה שאת ראויה למטה ואני למעלה אמרה לו שנינו שוין לפי ששנינו מאדמה ולא היו שומעים זה לזה כיון שראתה לילית : אמרה שם המפורש ופרחה באויר העולם : עמד אדם בתפלה לפני קונו ; ואמר רבונו של עולם אשה שנתת לי ברחה מפני ; מיד שגר הקב״ה שלשת מלכים הללו : סנוי ; סנסנוי ; סמנגלף : אחריה להחזירה : אמר לו הקב״ה אם תרצה לחזור מוטב ואם לאו תקבל על עצמה שימותו מבניה בכל יום מאה בנים : עזבו אותה והלכו אחריה והשיגוה בתוך הים במים עזים שעתידין המצריים למות שם ; וספרוה דבר יהוה ולא רצתה לחזור ; אמרו לה אנו נטביעך בים אמרה להם הניחוני שלא נבראתי אלא להחליש התינוקות כשהן משמנת ימים מיום שיולד אשלוט בו אם היה זכר ; ואם נקבה מיום ילדותה עד עשרים יום ; וכששמעו דבריה הפצירו לקחת נשבעת להם בשם אל חי וקיים שכל זמן שאני רואה אתכם או שמכם או תבניתכם בקמיע לא אשלוט באותו התינוק ; וקבלה על עצמה שימותו מבניה מאה בכל יום : לפיכך בכל יום מתים מאה מן השדים ולכך אנו כותבים שמותם בקמיע של נערים קטנים ורואת אותם וזוכרת השבועה ומתרפא הילד וכו׳ :

Cheſciebarà Hakadòſc barùch hù Adàm harriſciòn iachìd: Amàr: lo tòu eiòth haadàm leuaddò; barà lo Aſcià min haadamà chemothò Vekareàh Lilìth. Mijàd ithchilu mithgarrìn ze bazè. Amerà hì, enì ſciochèneth Lemàtta, ellà

Primùm aſcendit in mentem (Dei) *duos creare, Vltimò Vnicum tantum creauit,* Sequitur Rabbinica ratiocinatio de Adamo bicorporeo, & quadam ſubtiliſſima Iudaica Metaphyſica ita diſſeritur, & quid inde concludatur ſtatim apparebit:

בשלמא למאן דאמר פרצוף היינו דכתיב ויסגור בשר תחתנה אלא למ״ד זנב מאי ויסגור לא בצרכה ואלא למקום חתך: בשלמא למ״ד זנב היינו דכתיב ויבן אלא למ״ד פרצוף מאי ויבן כדרבי שמעון בן מנסיא מלמד שקליעה הקב״ה לחוה והביא לאדם שכן בכרכי הים קורין לקליעתא בניתא׃

Beſcialmè lemàn deamàr Partzùph haiìnu dictìu, Vaisgòr baſsàr tachtènna; ellà lemàn deamàr Zanàu maè Vaisgòr? Lo betzorchà, vellà limkòm chètech. Beſcialmè lemàn deamàr Zanàu haiìnu dictìu, Vaiìuen, ellà lemàn deamàr Partzùph maè Vaiìuen? Chedè Rabbi Scimòn Ben Menaſſià, melammed ſciekeliaà bakadòſc baruch hù lechauà vehauì le Adàm; ſciecbèu becarchè, haiàm Korìn lekalethà Banèta, id eſt vanitas.

Benè quidem ſecundùm illum, qui dicis Perſonam, quia ſcriptum eſt, Et clauſit carnem pro ea; ſed ſecundùm illum qui dicit Caudam, quid ſibi vult; & clauſit? Non neceſſe fuit niſi tantùm locum Ceſuræ, (ſcilicet Caudæ claudere) *Benè, ſecundùm illum, qui dicit Caudam, quia iam ſcriptum eſt; & ædificauit: ſed ſecundùm illum, qui dicit Perſonam, quid ſibi vult, & ædificauit? Secundùm quòd dicit R. Simeon Ben Menaſſià; Docet te, quod plicauerat eam Deus benedictus,* id eſt nexus in crinibus Euæ fecerat, & cin-

Partzùph haiìnu? Vaiìtzer ellà lemàn deamàr zanàu maè Vaiìtzer? Chediurè Scimòn Ben Pazì, òi li miietzarì, òi li meiotzerì, Beſcialmè lemàn deamàr Partzùph haiìnu dictiu Zachàr Vnkeuà beraàm ella lemàn deamàr Zanàu maè Zachàr Vnkeuà? chediurè Auàhu, diurè Auàhu Remì chethìu Zachàr Vnkeuà beraàm, Vethìu, Chì betzèlem elòìm aſsà eth Adàm. Id eſt

Ràu, & Samuël (inter ſe diſputant) *Primus ait: Perſonam, & alter dicit; Caudam. Benè quidem eſt de Perſona, quia ſcriptū eſt, retrò & antè formaſti me. Sed qui dicit Caudam, quid ſibi Vult, retrò & ante formaſti me? & c.* prout prolixè habetur in עין ישראל *en Iſraël Par. I. Cod. Berachòth Cap. 9. num. 120. edit.* Venet. *Benè quidem ſtat ſecundùm illum qui dicit Perſonam; quam ſcriptum eſt* ויצר *Vaiìtzer, & formauit; ſed qui dicit Caudam, quid ſibi Vult, & formauit? ſecundùm Verba Simeonis Ben Pazi, Væ mihi à meo* יצר *Iètzer fomite, Væ mihi à meo* יוצר *Iòtzèr formatore. Benè quidem ſecundùm illum, qui dicit Perſonam, quia ſcriptum eſt, Maſculum & fœminam creauit eos, ſed ſecundùm illum, qui dicit Caudam; quid ſibi Vult maſculum, & fœminam, ſecundùm R. Auàhu? Dicit R. Auàhu, ſcriptum eſt, Maſculum & fœminam creauit eos; & ſcriptum eſt; Quoniam in imagine Dei fecit hominem.* Pergit doctiſſimus hic Rabbinus, & Deū hunc ſuum Rabbinicum volubilem facit.

בתחילה עלו במחשבה לבראות שנים ולבסוף לא נברא אלא אחד׃

Bìthehillà alù bemechaſcieuà liuròth ſcienàim, Vlbesòph lo niurà ellà echàd.

vbi iterum à R. Ieremia Bar Eleazar confirmatur ſententia de duabus perſonis in vno Adamo ante & retrò efformatis, his verbis:

אמר ר׳ ירמיה בן אלעזר דו פרצוף פנים היו
לו לאדם הראשון שנאמר אחור וקדם צרתני ׃

Amàr Ribbì Irmeiàh Ben Elazàr do partzùph panìm haijù lò, leadàm hariſciòn, ſcieneemàr, Achòr Vakèdem tzartàni. Id eſt, *Dixit Rabbi Ieremias Ben Eleazar, duplicem vultum ſeu duas facies habebat Adamus, ſicut ſcriptum eſt. Retrò, & ante formaſti me, Pſal.* 139. 5. En Adamum bifrontem; cum Cauda mox videbimus. Ad illud Gen. 2. 22. ויבן יהוה אלהים את הצלע *Vaiiuen Adonài elohìm eth Hatzèlaa. Et ædificauit Dominus Deus coſtam.* Lepida diſceptatio inter duos Rabbinos inſtituitur, inter Ràu, & Samuëlem his verbis.

רב ושמואל חד אמר פרצוף וחד אמר זנב
בשלמא למאן דאמר פרצוף היינו דכתיב אחור
וקדם צרתני ׃ אלא למאן דאמר זנב מאי אחר
וקדם צרתני וכו׳ כמו שכתוב במאמר אריך בברכות
פרק הרואה ׃ בשלמא למאן דאמר פרצוף היינו
דכתיב וייצר אלא למאן דאמר זנב מאי וייצר כדברי
שמעון בן פזי אוי לי מיצרי אוי לי מיוצרי ׃ בשלמא
למאן דאמר פרצוף היינו דכתיו זכר ונקבה בראם
אלא למד״ זנב מאי זכר ונקבה כדברי אבהו דברי
אבהו רמי כתיב זכר ונקבה בראם וכתיב כי בצלם
אלהים עשה את אדם ׃

Ràu Vſcmuèl, Chàd amàr Partzùph, Vechàd amàr Zanàu beſcialmè lemàn deamàr Partzùph haijnu dictìu, Achòr Vakèdem tsartàni, ellà lemàn deamàr Zanàu, Maè omèr achòr Vakèdem tzartàni? Beſcialmè lemàn deamàr

fœminam creauit eos. Et paulò poſt ibidem ſequitur; nempè poſt paginã 17. col. 1. n. 20.

אמר ר׳ שמואל בר נחמני בשעה שברא הקב״ה
את אדם הראשון דו פרצופין בראו ונסרו ועשאו
גביים גב לכאן וגב לכאן מתיבין ליה והכתיב ויקח
א׳ מצלעותיו אמ׳ להון מתרין סטרוהי היך מ״ד ולצלע
המשכן דמתרגמינן ולסטר משכנא וגו׳ ׃

Amàr R. Sciemuèl Bar Nachmanì beſciaàh ſciebarà Hakadòſc barùch hù eth Adam Harriſciòn do pertzophìn beraò, Venaſerò Veaſſeò gabeijm, Gàu lecàn, Vegàu lecàn; methiuìn le, Veichtìu: Vaikàch mitzalothàu. Amàr leòn miterìn ſetròhi. Hech madeamàr Vltzèlaa hammiſcàn, demitarghemiàn Veliſtàr maſchenà. Id eſt, *Dixit R. Samuël Bar Nachmani, ea hora, qua Deus benedictus primum hominem creauerat, duplicem perſonam (tergo copulatam) creauit, ſecuit ipſam, indeque duo terga ſeorſim fecit. Obiecerunt ei: Nonnè ſcriptum eſt: Et tulit vnam de coſtis eius? Reſpondit, Vnum de duobus lateribus eius (ſumit enim* צלע *Tsèlah* Coſtam *pro* סטר *Settàr* Latus. *Hoc eſt quod dicitur Exod.* 36. 25. ולצלע המשכן *Vltzèlaa hammiſcàn, & ad Coſtã Tabernaculi.* Targum, Paraphraſis Chaldaica explicat, ולסטר משכנא *Veliſtàr Maſchenà, & ad latus Tabernaculi.* Hebræi adhuc, hunc ſuũ Polyphemo-Adamum exornare nõ ceſſant, Cauda illi deerat, & hanc illi affigunt more ferarum. Eſt apud eos famoſus ille Commentus, qui in Talmud Codice ברכות *Berachòth, De Benedictionibus.* cap. 9. הרואה *Haroë, Ille qui videt,* & Cod. ערובין *Iruìn, mixtorum* cap. 2. עושין פסין *oſsin paſsìn, facientes aſſeres.*

אמר ר' אבהו באותה שעה גזעה קומתו של אדם הראשון ונעשית' של מאת אמה ׃

Amàr R. Auàhu, beothà ſciaahà ghazèah Komathò ſcièl Adàm hariſciòn venaaſſethà ſcièl meàh ammàh; id eſt *Dixit Rabbi Auàhu, ea hora ſuccidit ſtaturam Adami, & redegit ad centum cubitos*. Et paulò poſt col. 4. loquens de arbore vitæ ait.

ר' יורן אמר מאה אמה כאדם הראשון׃ ר' שמעון אמר מאתים אמה ׃ ר' אלעזר בר ר' שמעון אמר שלש מאות קום מאה׃ מיות מאתים׃ ר' אבהו אמר תשע מאות אמה ׃

R. Iodàn amàr, meà ammà cheadàm harriſciòn. R. Scimòn amàr ſcielòſc meòth Kum meà, meòth mathàim R. Auàhu amàr teſciàa meòth ammà. R. Iodan dixit cubitorum centum illius altitudo *ſicut fuerat Adam. R. Simeon dixit, ducentorum cubitorum, R. Eleazar dixit trecentorum, & R. Abàu nongentorum cubitorum ſtatura illius erat*, quam altitudinem eidem Adamo concedere neceſſariò debent, vt & manum mittere, & colligere potuiſſet de fructibus arboris vitæ. Quid defatigantur Rabbini terminum incompoſitæ maſſæ primi hominis aſſignare, cum ibidem illam tam enormem faciant, vt dicant repleuiſſe totum mundum, ita docent ſapientiſſimi illi priſci Rabbini, quorum דברי רבנים *diurè Rabbanìm, Verba Rabbinorum*. דברי אלהים *diurè Elohìm, Verba Deorum*, iactant Hebræi.

ר' יהשע בר נחמיה ור' יהודה בר סימון בשם ר' אלעזר אמר מלא כל העולם בראו מן המזרח למערב מנין שנ' אחור וקדם צרתני וגו' ׃ מצפון למרום מנין שנ' ולמקצה השמים ועד קצה השמים׃

R. Ieoſciuah Bar Nachmià, ve Rabbi Iehudà Bar Simòn beſcièm R. Elazàr amàr millè còl haolàm; Beraò mìn hammitzràch lemaaràu minnàin? ſceneemàr: Achòr vakèdem tzartàni vegomèr. Mitzaphòn ledaròm, minnàin? ſceneemàr Vlmiktzè haſciamàim veàd Ketzè haſciamàim, id eſt

R. Ioſuè fil. Nehemiæ, & R. Iudas fil. Simeonis, ex nomine, R. Eleazaris dixit, repleuerat totum mundum (videlicet informis illa Adami maſſa, ſeu embryo:) *nam creauerat illum ab oriente vſque ad occaſum. Vnde probatur hoc? ex Pſal. 139. verſ. 5. Ab occidente ad orientem formaſti me. A ſeptentrione ad meridiem, vnde probatur? ex Deuter. 4. 32 Ad extremum Cælorum, vſque ad extremum Cæli*. Addunt pręterea, poſtquam delineamenta humanæ ſpeciei huic incompactæ, & rudi maſſæ dederat Deus, Androgynum, ſeu etiam Hermaphroditum efformauerat, vt vtriuſque ſexus participem faceret. Id his verbis ibidem explicant.

אמר ר' ירמיה בן אלעזר בשעה שברה הקב״ה את אדם הראשון אנדרוגינוס בראו החד״ זחר ונקבה ברא אתם׃

Amàr R. Irmeiàh Ben Elazàr beſciaàh ſciebarà hakadòſc barùch hù eth Adam Hariſciòn Androghenòs beraò Haddà hù dicthìu Zachàr vnkeuà barà othàm.

Dixit R. Ieremias filius Eleazaris. Ipſa hora, qua Deus Sanctus benedictus creauit primum hominem, Androgenum, ſeu vtriuſque ſexus participem illum creauit. Hoc innuitur quando dicitur Gen. 1.27. Maſculum, &

Fæ-

& proborum hominum aurium offenſiua. Referunt *in Bereſchith RabbàParaſcia* 8. Adæ maſſam quandam primùm rudem, & informem, quam embryonē licebit appellare, ita Deus in immenſum efformauerat, vt non ſolum ab ortu ad occaſum, verùm vſque ad firmamentum pertingeret. Sic legitur circa principium:

ר׳ תנחומה בשם ר׳ בנייה ור׳ ברכיה בשם ר׳ אלעזר אמר בשעה שברא הקב״ה את אדם הראשון גולם בראו והיה מוטל מסוף העולם ועד ספו הה״ד גלמי ראו עיניך וגומ׳ :

Rabbì Tanchumà beſciém R. Beneiàh, ve Rabbì Berachià beſciém R. Elazàr amàr, Beſciaàh ſciebarà Hakadòſc Barùch hù eth Adàm hariſciòn, gholèm beraò, vehaià mottèl mesòph haolàm veàd ſòphò, haddà hù diEtiu; Galmi Raù enècha, vegomèr. Id eſt *Rabbi Tanchumà nomine R. Beneiàh, & R. Berachià in nomine R. Elazàr dixit. Illa hora qua Deus ſanctus benedictus Adam creauerat, embryonem creauit, & eleuauit ab vno ad aliud extremum orbis. Iſtud eſt quod ſcriptum eſt, Pſal. 139. 16. Informe meum viderunt oculi tui &c.* Et ibidem *Paraſc.* 14. ſuper illud. Geneſ. 2. 7. ויפח באפיו נשמת חיים וגו׳ : *Vaippàch beahappàu, &c. Et inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ.* Habetur

ויפח באפיו ; מלמד שהעמידו גולם מן הארץ ועד הרקיע:

Vaippàch beahappàu &c. Mellamèd, ſciehaamidò gholèm min haàretz veàd harakìah, id eſt, *Et inſpirauit in faciem eius &c. docet, quod ſtare fece-*

rat rudem illam maſſam, ſeu embryonem à terra vſque ad firmamentum. Item legitur in Ialkùt ex eodem Rabbòth pàr. p. pag. 6. col. 3. editionis Venetæ his verbis:

מתחילה נברא מן הארץ עד לרקיע וכשראו אותו מלאכי השרת נזדעזעו ונתייראו מלפניו מה עשו עלו כלן לפני הקב״ה למעלה אמרו לפניו רש״ע שתי רשויות יש בעולם הניח הקב״ה ידו על ראשו ומיעטו והעמידו על אלף אמה:

Metechillà niurà mìn haàretz ad lerakìah, Veſceraù othò Malachè haſcierèth nizdaazaùù venithijerù milephanàu: Mà aſsù, alù cullàm liphnè hakadòſc barùch hù lemàala, amerù lephanàu, Ribbòn ſcièl olàm ſcietè reſciuiòth ièſc beolàm: Hannìach hakadòſc barùch hù iadò al roſciò vmiettò vehaamidò al èleph ammà. Id eſt *Initio creatus eſt* (Adam tam vaſtæ molis) *vt è terra ad Cælum vſque pertingeret. At quando Angeli miniſterij illum viderunt, commoti ſunt, timueruntque; quid fecerunt? aſcenderunt omnes coram Deo in ſuperiori* (habitaculo) *& dixerunt, Domine mundi, duæ poteſtates ſunt in mundo. Tunc Deus poſuit manum ſuam ſuper caput Adæ, illumque ad mille cubitos redegit.* Item habetur in Talmud Babyl. *Bauà Batrà* Cap. 5. Digladiantur Rabbini circa ſtaturam Adæ à Deo poſt fabuloſam diminutionem relictam; nam alij centū cubitorum illam fecerunt, alij tantundem addiderunt, alij trecentorum, alij vſque ad nongentos cubitos accreuerunt. R. Auàhu in *Bèreſc. Rabbà Paraſcià* 12. pag. 14. col. 3. Ita loquitur

ויברא אלהים האדם בצלמו : ואין ספק שלהיות אדם הראשון יציר כפיו של הקב"ה היה שלם בכל בר"ל מצד הנפש היה נברא בצלמו ולא מצד הגוף כי הקב"ה אינו גוף ולא כח בגוף : ויברא אלהים את האדם בצלמו בצלם אלהים ברא אתו ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה : ויאמר יהוה אלהים לא טוב היות האדם לבדו אעשה לו עזר כנגדו ויפל יהוה אלהים תרדמה על האדם ויישן ויקח אחת מצלעותיו ויסגור בשר תחתנה ויבן יהוה אלהים את הצלע לאשה ויביאה אל האדם : ויאמר האדם זאת הפעם עצם מעצמי וגו' : והאדם ואשתו ויאכלו מן העץ אשר צוה יהוה אלהים לבלתי אכל : וישלחהו יהוה אלהים מן גן עדן וישכן מקדם לגן עדן את הכרובים ואת להט החרב המתהפכת לשמור דרך עץ החיים : וכי אדם חטא על מצות יהוה על כן מת הוא וכל זרעו : והוא עשה תשובה על חטאו : ובילקוט פ' בראשית מפרקי אליעזר אמרו באחד בשבת נכנס אדם במימי גיחון העליון עד שהגיעו המים עד צוארו והיה מתענה שבע שבתות ימים עד שנעשה גופו ככברה : וידע את חוה אשתו ותלד את קין ותוסף ללדת את אחיו את הבל ויקם קין אל הבל אחיו ויהרגהו : ויחי אדם שלשים ומאת שנה ויולד שת : וכל ימיו של אדם תתק"ל שנה ומת בשנת תתק"ל ליצירה : ונקבר במערת המכפלה : ר' קסמא אומר שת קבר אדם : ור' רחומאי אומר הקב"ה קבר אותו : ובסדר עולם חנוך קבר אותו בילקוט בראשית סימן מ"א אמרו : זה ספר הקב"ה עבר את השנה ואחר כך מסר לאדם שנאמר זה ספר תולדות אדם : אדם הראשון מסר לחנוך ונכנס בסוד העבור ועבר את השנה של' ויתהלך חנוך את האלהים : חנוך מסר לנח ועיבר את השנה של' עוד כל ימי הארץ וגו' : נח מסר לשם ועיבר את השנה ונקרא כהן של' נשבע יהוה ולא ינחם אתה כהן לעולם על דברתי מלכי צדק : ומלכי צדק מלך שלם וגו' : וכי כהן היה אלא על ידי שהיה בכור והיה משרת לאלהיו ביום ובלילה נקרא כהן : ושם מסר לאברהם ועיבר את השנה של' והוא כהן לאל עליון : אברהם מסר ליצחק ועיבר את השנה לאחר מיתתו של אברהם של' ויהי אחרי מות אברהם ויברך וגו' : על ידי שנכנס בסוד העיבור ברכו ברכת עולם : יצחק מסר ליעקב יצא יעקב לחוצה לארץ ובקש לעבר את השנה אמר לו הקב"ה ליעקב אין לך לעבר הרי יצחק אביך יעבר את השנה בארץ של' אלהים וירא אל יעקב עוד למה עוד שפעם ראשונה נגלה עליו ומנעו מלעבר את השנה בחוצה לארץ וכשבא לארץ אמר לו הקב"ה קום עבר את השנה ועל שנכנס בסוד העבור ברכו ברכת עולם : יעקב מסרו ליוסף ואחיו והיו

מעברים את השנה בארץ מצרים : מת יוסף ואחיו נתמעטו העבורים ובך אומרים שעתידים לחתמעט בסוף מלכות רביעית ובשם שנגלה הקב"ה על משה ואהרן כך עתיד לגלות על מלך המשיח : כן אמרו היהודים :

144 ADAM, *Homo primus*, Dei manu formatus, die ſexta, hora nona matutina, id eſt tribus horis aute meridiem, ad imaginem & ſimilitudinem Opificis, atque Creatoris conditus, iure primus ſapiens appellari poteſt, & quamuis imago à Deo delineata, atq; omnium chariſmatum plena; tamen Dei præceptum tranſgreditur, hora poſt ſui creationem prima; eijcitur de Paradiſo hora tertia pomeridiana eiuſdem diei, ita vt ſex horas tantum in Paradiſo ſtetiſſe credant Barcepha, Philoxenus, & Sarugenſis. Ex vxore ſua Eua extra Paradiſum (contra Rabbinos) ſuſcipit Kain, & Abel: poſt Abelis necem, ſeparat ſe ab vxore ſua, quam elapſis 130. annis, iterum cognoſcit, ex qua ſuſcipit Seth, generatque filios, & filias. Gen. 1.2.3.4. & 5. debitum naturæ, ob tranſgreſſionem præcepti contractum ſoluit, atque moritur, anno ætatis ſuæ 930. & diebus ſex, pœnitens; ideoque ſepelitur à Deo, ſecundùm R. רחומאי *Rachumài*, in ſpelunca duplici, in חברון *Chevròn*, *Ebron*; à *Seth* ſecundùm R. קסמה *Kaſmà*; ab *Enòch* ſecundùm Auctorem סדר עולם *Sèder olàm*; qui annis 57. poſt, etiam Euam ſepulturæ tradidit. Poſtea tranſlatus eſt. Iuchaſ. pag. 5. Rabbini, qui referti ſſimi ſunt in fabulis adinueniendis, multa de Protoparente noſtro Adamo cōminiſcuntur, nō tàm fabuloſa, quàm pleraque impia, erronea, ſcandaloſa, &

Tzem. Dau. p. 44. & 45. qui aiunt, dies longè produxiſſe, adeò vt, etiam in humanis fuerit tempore Rau Nachman, qui Rectoratus dignitatem adeptus eſt in *Sorà* an. mun. 4113. ætatis Adà annorum 170. quod vix credibile eſt tot annos vixiſſe, Vndè Iuchaſ. probat duos fuiſſe Rau Adà. Vide ibidem loc. cit. Tempore Ràu Adà (dicunt) extitiſſe quendam præpotentem virum Iudæum, nomine בן בוניס *Ben Boniòs*, ſeu fil. *Boniuſſij*; cuius diuitiæ tantæ erant, vt in mari ad merces aduehendas mille Nauigia haberet; in terra mille vrbes. Papæ! en Ottomannicum Imperium in viro Iudæo abbreuiatum. Videſis *Scialſciel. hakab. pag.* 33.

קמג׳ **אדם קדמון :**

143 ADA'M, KADMO'N, HOMO ANTIQVVS, PRIMVS, ADAMVS, ita vocatur liber Cabaliſticus. Ex Buxtorf. p. 308. Bibl. Rabb.

קמד׳ **אדם** הראשון נברא ביום ששי ליצירה אמר רבי״
בן ל׳ חנינא י״ב שעות ביום : הקב״ה עשה את האדם ביום
ו״ה: בשעה ראשונה נצבר עפרו: ב׳ נעשה גולם: ג׳ נמתחו
אבריו: ד׳ נזרקה בו נשמה: ה׳ עמד על רגליו: ו׳ קרא שמות:
ז׳ נזדווגה לו חוה: ח׳ עלו למטה שנים וירדו ארבעה: ט׳ נצטוה:
י׳ סרח: י״א נדון: י״ב נטרד והלך לו שנאמר אדם ביקר
בל ילין וכו׳: אומר המדרש כי אדם וחוה נבני ב׳ פנים נבראו
ונכון לתורה ולא שמש בריה עם אשתו קודם אדם: ואמרו כי
בו ביום שנבראו בו ביום שמשו בו ביום הוציאו תולדות עלו
למטה שנים וירדו ששה לפי שנולדו קין והבל ולכל אחד
תאומתו: הכל חיה ל׳ יום: בפרקי אבות דר״נ אומר י״ד
נולדו מהולים והם אדם: שת: נח: שם: מלכי צדק: יצחק: יעקב:
יוסף: איוב: בלעם: שמואל: דוד: ירמיה: זרובבל: ובילקוט
פרשת בראשית סימן י״ו אמר אדם הראשון נברא מהול שנ׳

ויברא

nomi, alicuius notæ fuerunt, illiuſque hypoteſim in Calendarijs conficiendis, hactenùs obſeruarunt. Verùm quia ob Solis Apogæi motum à puncto octauæ Spheræ eo tempore obſeruato, ad noſtra vſque tempora enormiter diuagatum eſſe deprehenderūt, (nā 1420. anni indè fluxerunt,) opere pretiū fuit, anni Tropici magnitudinem emendare, quòd & poſtea à R. Iſaac Aben Sid Hathibàn iuſſu Alphonſi Luſitanorum Regis primùm factū eſt, an. mun. 5012. Chr. 1252. deindè à Copernico. an. Ch. 1515. vltimò à Tychone Brahe an. 1588. cuius hypotheſis hodie à Sapientioribus Aſtronomis approbatur, & vſu recipitur, & quam etiam ſequuntur peritiores Iudæi in annuali Calendario conficiendo, quamuis aliquando in aliquibus minutijs variare affectant ne videantur illum habere Magiſtrum, ſub cuius diſciplina, addiſcere glorientur doctiſſimi Aſtronomi.

Cæterùm, Ràu Adà ea quæ de reformatione anni ſolaris, Tekuphis, Synodis, luminarium oppoſitionibus, & alijs ſpectantibus ad perfectum Calendarium componendum adinuenerat, literis conſignaſſe nulli dubium eſt; ſed tam longà annorum ſerie intercedente deperditum fuiſſe, omninò credendum eſt.

Ideò ſcriptum peculiare illius, non habemus, quod ſciam, ſed tantum eius doctrina de vtroque Cyclo, Emboliſmo, & alijs iam ſupra recenſitis, inter doctorum ſcripta conſeruata eſt, & ſummo pretio habita. Plura de eo habes in Iuchaſ. pag. 76. a. & p. 94.

kadòſc, nempè an. mun. 3943. Chr. 183. *Bereſc. Rabbà, Paraſchà* 48 *Sèder* חיי שרה *Chaijè Sarà. Vitæ Saræ*, circa initium, eius Magiſter fuit Ràu, qui poſt mortem Rabbenu Hakadoſc relicta Palęſtinorum Terra, deſcendit in Babel, anno videlicet (ſecundùm Harauàd) 3979. ab orbe condito, Chr. 219. ibi mortuus eſt, anno mun. 4003. Chr. 243. Sexaginta annos natu erat Ràu Adà tempore obitus Ràu, ſeptennio poſt nempè an 4010. Chr. 250. moritur etiam Ràu Samuël Rector Scholę Soranę in Mathà Machaſia Babyloniæ, alter inſignis Aſtronomus, anno ætatis Ràu Addà vergente 67. Itaque ætate prima Amorraim Doctorum Ghemaræ, & explanatorum Miſcnæ initio claruit. Tradunt Iudęi, quòd ſupputatio æquinoctiorum & ſolſtitiorum huius Aſtronomi verior ſit, quàm ſit illa Ràu Samuëlis; Nam R. Samuël anni Tropici magnitudinem æqualem faciebat videlicet, dierum 365. cum quadrante, ſcilicet horarum 6. ſicut obſeruat Moſes Ægyptius tractatu *Kiddùſc haccòdeſc* c. 9. Et R. Iſachar Ben Mardochæi in ſuo ספר עיבור שנים pag. 130. b. At Ràu Adà magnitudinem anni Tropici conſtituebat dierum 365. h. 5. partic. 997. moment. 48. Nam horam diuidit in 1000. particulas, & particulas in totidem momenta: Hanc anni Tropici magnitudinem, vtpotè veriorem approbauerunt, præter Moſen Ægyptium nuper laudatum, etiam R. Moſes Mikòtſi, Abudràham, & quotquot vſque in hodiernum diem in Iudaiſmo Aſtrono-

qui à Ioſepho l. 19. cap. vlt. Agrippa quoque cognominatur. Iacobum Fratrem Domini occidit, ibid. l. xx. c. 21. poſt cuius mortem non diù vixit, ac tandem conſumptus à vermibus fœtidam animam efflauit. Hic Herodes fratrem habuit Herodem Regem Chalcidis, reliquit Agrippam noſtrum iuniorem annos 17. habentem, & tres filias Beronicem, Mariam, & Druſillam. Patri in integrum non ſucceſſit, ſed in Tetrarchia trans Iordanem, vſque ad excidium perſtitit in Romanorum amicitia; Itaque in eius Prouincia bello Iudaico, excidentes Chriſtiani, tutò vixerunt. Paulum audiuit, & in modico ſuaſit eum fieri Chriſtianum, Act. 26. 28.

קמב׳ **רב אדא בר אהבה** נולד ביום שמת
רבי בבראשית רבה פרשת ויהיו חיי שרה והאריך ימים רבים
עד האחרונים בימי רבא ורב נחמן בר יצחק והוא דקדק
בחכמת התקופות יותר משמואל כי עליו היו סומכין בשנים
מעוברות בשאר שנ׳ חדש האביב שיהיה יום העומר באביב של
תקופה כהלכה והיה תלמיד רבא כמו נראה בפירוש בפרק קמא
דתענית ובסוף תעניות וכן בברכות שהיה תלמיד רב אם כן
הוא היה בדור ראשון ושני מאמוראים וכן בפרק חולין שהיה
רבו רב אדא מרב אחא בר יוסף הזקן דורו של רב נחמן בזמן
רב הונא ושאל לו ר׳ חייא בר אבין ובפ׳ אלו הן הלוקין
ובפ׳ מרובה ובפ׳ שני נזירים נראה כי מת רב אדא קודם רב
הונא; וכמו שאמרתי האריך ימיו מאד כמו ק״פ שנים וביומיו
היה כן ביניהם שיהודי עשיר גדול ועליו אמרו שהיו לאבינו
אלף ספינות בים ואלף עיירות ביבשה וחיבוריו לא נמצאו עוד;

142 RAV ADA'BAR AHAVA'H Babylonius, inſignis Aſtronomus, ita vt in Tekuphis aſſignandis præponatur Ràu Samuëli, qui itidem ſummus Aſtronomus fuit in Babylonia. Naſcitur eo ipſe die quo moritur R. Iudas Ha-

quindecim diebus ante, iuge ſacrificium ceſſauit, iuxta Danielis Prophetiam cap. 12. 11. *Et à tempore, cùm ablatum fuerit iuge Sacrificium, & poſita fuerit abominatio in deſolationem, dies mille ducenti nonaginta*. Hęc ex *Harauàd* in Chronico ſecundæ ædis ſunt excerpta à fol. 115. vſque 120. Scripſit·

אגרות *Epiſtolas*, quibus fidei veritatis hiſtoriæ Ioſephi Hebræi perhibet teſtimonium. De hoc etiam Niceph. in hiſt. eccleſ. lib. II. cap. 14. & ſeqq.

Eiuſdem, & Sororis eius Bernicis ad Iudæos, nouis rebus ſtudentes *Oratio*, Græcè mſc. extat in Biblioth. Regis Gallorum, teſte Geſnero.

Aduertendum eſt circa computum annorum ſupra allatum, non conuenire cum eo, quem communiter omnes noſtri Chronographi tradunt; nam ſecundùm eos anno primo Veſpaſiani Cæſaris incenditur Ieruſalem & Templum; non ergò interficitur Agrippa à Veſpaſiano anno tertio cum dimidio ante euerſionem Templi. Item, ſi Agrippa regnauit 23. an. initium Regni eius neceſſariò incidit in an. 41. Chriſti, ſecundùm Iudæorum computum, quo anno Caius imperabat, vel ſecundùm computum noſtrorum Authorum, in annum 45. Chriſti, tempore ſcilicet Claudij Imperatoris; non igitur Regni diadema ſuſcipere potuit à Nerone, qui nondum Imperator erat, ſiquidem renunciatus eſt Imperator anno Domini 54. vel 57. ſecundùm aliorum opinionem. Nonnulli Agrippam hunc filium faciunt Herodis Ariſtobuli filij, qui

gnauit; hæc, eſt hodie totius orientis celeberrimum, & nobiliſſimũ emporium, populi frequentia, ac mercium opulentia, cæteras Syriæ Vrbes longè ſuperans: ad hanc Perſæ, Armeni, Orientale Indi, atque ferè Europæi omnes, vndique terrarum confluunt. Portus eius, à quo trium dierum ſpatio diſtat, *Eſcandaruneh* ab incolis, ab Europæis *Alexandreta* (vtrumque enim nomen, paruam Alexandriam denotat] nuncupatur. Reliquias Theſaurorum Agrippæ in hac Vrbe reconditas prædatur Ioſeph Ben Gurion, & Vrbem incendio tradit. Dùmque hæc in Syria aguntur; Agrippa cum Romanorum copijs ad ſuæ ditionis Vrbem נמלה *Nimlà* ab hoſtibus occupatam proficiſcitur, qui à ſuis rogatus, vt propiùs ad mœnia Vrbis accedat, deditionis cauſa locuturi: dum nimis credulus, & incautus, ſub ipſis penè mœnibus ſubſiſtit, dimiſſo è muro ingentis magnitudinis ſaxo, luxato humero, fractoque brachio, indè parùm abſuit, quin interficeretur. His itaque aduerſa fortuna geſtis, deperditis bonis, & Regno amiſſo, iterum Romam venit. Non tamen ſatis conſtat, an adhuc ipſo Nerone viuente, an Galba Imperatore. Sanè hoc certum eſt, quòd completo primo Imperij Veſpaſiani anno, eius iuſſu vnà cum filio ſuo מונכז *Moncaſſo* neci traditur, anno tertio cum dimidio ante incendium Templi, & Vrbis Ieroſolymitanæ euerſionem, cùm regnaſſet annis 23. Ita deletum omninò eſt Iudæorũ Regnum an. Chr. 63. menſibus ſex, quoque

dæos expeditionem ſuſcipiat, ac rebelles compeſcat. Collectis itaquè copijs vniuerſam fermè Iudæam in deditionem recipit, magna clade Iudæis allata, interfectis vbique, ingenti numero cuiuſq; ſexus, & ætatis. Ieroſolymam deinde contendens, Eleazar quidam Ananiæ Summi Pontificis filius, qui in Vrbe Dux rebellantium erat, vrbe egrediens, manu valida latronum ſtipatus, impetum in Caſſium & Agrippam faciens, terga vertere, & in fugam abire compellit, inſequentibus eos Iudæis vſque Cæſaream. Hæc audiens Nero, improboſque Iudæorum conatus indignè ferens, Veſpaſianum ſtrenuum, & bellicoſum ducem, in Syriam mittit. Qui aſſumpto ſibi in ſocium filio ſuo Tito (vel ex ſorore Nepote, vel ex vxore filio, ſeu priuigno, vt nonnulli volunt) non diù poſt, totam penè Iudæam rebellantem ſubiecit, cæſis vbique Iudæorum myriadibus multis. Interim Ioſephus Gurionis fil. Galilęæ pro Iudæis pręfectus, capta Vrbe Syriæ חלב *Halèb* vulgò *Aleppo*, non אלף *Alèp*, vt aliqui putant ſcribendum, quæ Bellonio *Hierapolis* eſt, teſte Mylio; *Berræa* Gyllio; *Antiochia* Villanouano, & ארם צובח *Aràm Sobæ*, atque סורה או סוריא *Sorà*; ſeu *Soria*, quæ & מתא מחסיא *Màthà Machaſià* Academia celebris Ghedaliæ Aben Iachię, quod quidem mihi perſuaſum eſſe non poteſt; nam Sorana Academia in Babylonia erat, חלב Chaleb, ſeu *Aleppo* in Syria eſt, quam Sultan Selim, teſte Auctore libri Iuchaſſin p. 154. anno *Hegiræ* 824. Chr. 1546. expugna-

AGRIPPA Iudęorum Rex poſtremus, patrem habuit Ariſtobulum ab Herode eius fratre interemptum. Ferunt Rabbinorum monumenta; poſt relegationem Antipi Regis in Hiſpaniam, & mortem Archelai, Iudaici Regni ſuſcepiſſe diadema. Pluries Romam venit; eo tamen tempore, quò Regni res agebat apud Neronem Cæſarem, Ieroſolymis rebellantibus Iudæis; eò tandem deuentum eſt, vt fugato Præſide Prouinciæ in libertatem vendicandi rempub. è ceruicibus Romanum iugum excutere molirentur. Hinc Iudeæ Præſes, ſaluti ſuæ conſulens, Ægyptum verſus iter carpit. In itinere Agrippam Roma in Iudæam reuertentem caſu obuium habuit, qui vt nouarum rerum molimina reſciuit Iudæorum, mente turbatus, Ieroſolymam ingreditur; vbi omnia confuſa eſſe comperit, conuocatam ad concionem plebem, ſedulò compeſcere nititur, at fruſtra: nam, cùm Romanorum potentiam, turbarum animis, inter orandum inſinuare ſtudet, magis in furorem, & iram propelluntur. Ita & Rex (oratione diſciſſa) extra Ciuitatem abire cogitur, Palatiumque eius, ac Sororis ſuæ Bernicis ברניקי non ברונקי *Beranki*, vt legit Auctor דברי מלכי בית שני *diurè malchè bèth ſcenì*, *Chronicorum Regum ſecundi Templi*, pagina *mihi* 116. Theſauroſque depopulati, Regias ædes igni combuſſerunt. Iterum Romam concedit Agrippa, auxilia à Nerone petiturus, qui literis ad Caſſium Syriæ Præſidem miſſis, mandat, vt contra tumultuantes Iu-

הנה ובימיו מלך בחמת נירון קיסר והכביד עול על ישראל
ושפטו היהודים במלכות רומי והריעו יד בנירון קיסר ויגלו
ממחת ידו ; ויבא אגריפס המלך ברומי אלא נירון קיסר
לירושלם ויקבץ את כל היהודים אל בית המקדש ויספר להם
את גבורת הרומיים ואת תוקף מלכותם ואת כל הגוים אשר
השמידו עד בלתי השאיר להם שריד ; ויתחנן אליהם לבלתי
התגרות ברומיים ולבלתי השחית פליטת ישראל ויחשא את קולו
ככבי הוא וכל זקני ישראל וטובים שבהם והכהן הגדול עמו ;
אבל המורדים הכסורים ואנשי בליעל לא שמעו ולא חסו את
אונם ויקמשו שני פליטים גדולים עשרי נירון ויהס כלו עם
אגריפס ירומי והרגו אותם ואת כל אנשים הכלים עמם וקמו
המלחמה בין אגריפס ובין אנשי בליעל ותתגבר המלחמה
עד מאד וילכו הפריצים וישרפו את היכלו של המלך אגריפס
ויבא בית גנזיו ; וכשמע כמילו פליט נירון המולך על ארם
ויבא לעזור לאגריפס בחיל כבד אשר על מתרגים ולכבוד כל
ערי ישראל ; ואנשי המורדים ואלעזר בן חנני הכהן גדול ראש
הפריצים הפקידו יוסף בן גוריון על הגליל ועל כל ארץ
נפתלי ויחזק על המלחמה וידבר ככל ארצו ששים אלף באיר
עושם חיל ויכבר מכל המבצרים הם עלות לום כמור וילך עמם
אל סוריא היא הנקראת בזמן הזה חלב ושם היו נכוי
אגריפס ויכבדם ויקח את כל נגדי אגריפס ; ויסע אגריפס
עם אנשיו אל גמלה עירו אשר עיניה כראש הסר ; ויספל
ממנו אגריפס לך: ולא להם שלום בתחלה ואולי ישובו אליו ויעש
כן ; וידבר עמם אגריפס ויקראו אליו ויאמרו אדנינו המלך
גשה נא ונדבר אליך ; ויגש אליהם והם מדברים עמו השליכו
עליו אבן מכותם אבן גדולה ויפגע בכתפו וזרועו ויפול ארצה ;
ויעשה חיל רומיים ויקחוהו ויתרפא ויחי ; ויאמר אות נלכד
ויתיצבו הרומיים לפעלין את אספסיאנוס ויפלחו אליו יועצי
רומי אל ארץ ישראל אשר עם לוחם לאספסיאנוס עם היהודים
.וילך את אגריפס עמו ולקח ימים אשר הכת לאספסיאנוס על
כסא מלכותו הכה את אגריפס מלך ישראל ואת זרעו בכו לפני
שרב נ' שנים ויפנה לפני חרבן הבית. וקודם לכן כמו הממיד
קודם חרבן הבית אלף יום ול' יום כמו שכתוב ומעת חוסר
התמיד ולתת שקוץ שומם ימי אלף מאתים ותשעים ;
עד כן מדרכי מלכי ישראל בבית שני ; וזה המלך היה חכם
גדול ומשכיל בלשון יונית ולטין וכתב כמה אגרות בלשון
יונית וגם כן דבר בלשון הסורית אל העם אשר עלו הרומיים
ושלחיו המלך דברים יפרים על השלום ולא שמעו ; ואלה
הדברים מגולו בלשון יונית ולטין עד היום הזה ;

Sanctorum Patrum, & Prophetarum; itemque *& Rabbinorum inſigniorum, qui in Palæſtina ſepulti ſunt*, vbi & Sepulturæ deſignantur ad vſum Hebræorum, qui in terram ſanctam proficiſcuntur. Excuſus eſt in vnico folio expanſo Venetijs an. שפ״ו 386. m. ſupp. Chr. 1626. apud Bragadinos; & Veronæ anno ש״ו 406. Chriſti 1546. per Franciſcum Rubeum, in Domo Abrahami אורטונה Ortonæ, procurante R. Ioſeph שלי״ט *Sciallìtt.*

קל״ז **אגרת הסודות** על ענין המשיח בן דוד ;

137 IGHE'RETH HASSODOTH, *Epiſtola ſecretorum*, hæc ſæpè citatur à Galatino *De arcanis Catholicæ Veritatis ad probanda myſteria de Meſſia.*

קל״ח **אגרת עקרים האמונה ;**

138 IGHE'RETH IKKARI'M HAEMVNA', *Epiſtola fundamentorum Fidei*. Tractat *De Articulis Fidei Hebræorum*, Teſte Hottingero.

קל״ט **אגרת שמואל** והוא פירוש על רות ;

139 IGHE'RETH SCEMVE'L; id eſt, *Epiſtola Samuëlis, Eſt explanatio libri Ruth*, ex eodem Hotting.

ק״מ **אגרת התשובה ;** מיוחס לר׳ יעקב תם ;

140 IGHE'RETH HATTESCIVVA', *Epiſtola Pænitentiæ*, huius meminit Hotting. Claſſ. VI. Bibl. Oriental. ſine Auctoris deſignatione Vide *R. Iacob Thàm.*

קמ״א **אגריפס בן אריסטבלוס**

אשר קרנו הורדוס ; מלך הוא אגריפס המלך על ישראל כ״ג

129 IGHE'RETH BAALE' CHAII'M *Epiſtola animalium*. Liber in quo *homo fera, iumenta, aues, & reptilia ſimul colloquuntur, & Vires, Virtutes, Vitia, proprietates, ac naturæ ſingulorum, quo tyrannidis hominem inſimulant, & accuſant, explicantur*. E Græco in Arabicum tranſlatus dicitur à R. Kolonimo, & ex Arabico in Hebraicũ ignoratur interpres. Tranſlatio hęc abſoluta fuit an. mun. 5076. Chr. 1316, ſed liber excuſus Mantuę, an. mun. ש״ט 317. m. ſupp. Chriſti 1557. in domo Venturini Rufinelli, Typographo R. Ioſeph Ben R. Iacobi de Padua, in 12.

קל **אגרת האצטרולב** על חבור הכלי

אשר בו נכתבה כל צורת השמים והכוכבים נקרא בלעז אסתרולאביו ונמצא כ״י בוואטיקאנו ׃

130 IGHE'RETH HAATZSROLA'B, id eſt *Epiſtola Aſtrolabij*, tractat *De compoſitione, & Vſu Aſtrolabij*, Extat mſc. in Biblioth. Vaticana Papyr. in folio.

קלא **אגרת הויכוח** בין החסיד והחכם

הפילוסוף על הפילוסופיא וגנה הפילוסוף ונמצא מעלת הפילוסופיא יותר מעניינים ; ויש כ״י בוואטיקאנו׃

131 IGHE'RETH HAVICCV'AH, id eſt, *Epiſtola Elenctica, quà inter Legis Doctorem negantem, & Philoſophum defendentem Philoſophia præſtantiam initur diſputatio, & egregiè defenditur Philoſophiæ ſcientia*. Extat mſc. in Bibliotheca Vaticana Pergam. in 4. Eſt Anonymi Auctoris.

קלב **אגרת הטיול** נדפס בפראגא ׃

132 IGHE'RETH HATTEIV'L, id eſt *Epiſtola deambulationis*, vel *oblectationis*, Pragę. Huius meminit Buxtorf. in Bibl. Rabbin. ſed illam non vidiſſe dicit.

קלג **אגרת החמדה** על הקבלה ׃

133 IGHE'RETH HACHEMDA', id eſt *Epiſtola deſiderij*, eſt Theologico-Cabaliſtica, mſc. ex Hotting.

קלד **אגרת חמודות** על הקבלה ,

134 IGHE'RETH CHAMVDO'TH, *Epiſtola deſiderabilium*. Tractatus eſt Cabaliſticus, qui citatur in præfatione libri Cozri, ex Buxtorf. in Bibliotheca Rabb. pag. 431.

קלה **אגרת על יצירת האדם**

חברה בלשון ערבי ונכתבה באותיות רש״י נמצאת בכתיבת יד כתובה בוואטיקאנו ׃

135 IGHE'RETH AL IETZIRA'TH HAADA'M, *Epiſtola de formatione hominis*, Arabica Lingua compoſita, & characteribus Rabbinicis ſcriptis exarata, ab Anonymo. Aſſeruatur in Bibl. Vatic. mſc. Papyr. in 4.

קלו **אגרת מספרת יחסותא דצדיקי דארעא דישראל**

נדפסת בויניציאה שנת השׁ״ו לפ״ק בבית יואני קליוני במצות הסרים בראגאדיני ובוירונה שנת ת״ו לפ״ק בבית לנרדם לורמונה והביאו של הדפוס ר׳ יוסף שלים ;

436 IGHE'RETH MESSAPPE'RETH *Iechaſſuthà detzaddikè dearaàh deiſraël. Epiſtola Genealogica Iuſtorum terræ Iſraëlis*. *Eſt Catalogus* San-

tarum, ſtellarum fixarum, æquationis augium, moræ infantis in utero matris, declinationum ſtellarum, & differentiarum aſcenſionalium, anno & loco impreſſionis, non notatis, ex qualitate antiqui characteris & chartæ, videtur eſſe editionis Venetæ, in 4.

V. Hùc ſpectat תכונת זכות *Tecunàth Zacùt*, id eſt *Aſtronomia Zacuti*, quam Spizelius in Bibl. vniuerſ. ſub nomine Abrahami Aben Dauid reponit, forſan duplex eſt liber cum eodem titulo, vt notat idem Hotting. loc. cit. Videſis in *Abraham Iudæus*.

De Abrahamo Zacuto agunt ex Chriſtianis, Alphonſus Hiſpalenſis de Corduba in Almanach, Nicolaus Antonius mox laudatus in ſua Bibl. Hiſp. Tom. II. p. 313. & 314. Plantauitius in Bibl. Rabbinica, nu. 224. Buxtorf. in Bibl. Rabbin. Hieronymus Romanus de la Higuera Societ. Ieſu lib. 3. cap. 7. Hiſtoria Toletana, typis nondum edita, vbi illum Toletanum facit. Hottingerus Claſ. XI. Biblioth. Orient. Petrus Cunæus de Repub. Hebr. cap. 28. Petrus Siruelus in fine proœmij curſus quatuor Mathematicarum artium, eumque Salmantinum vocat, & alij quamplurimi. Ex Iudæis R. Dauid Ganz in *Tzèmach Dauid*, & R. Ghedalia Aben Iachija in *ſcialſcel. hakab.* fol. 63. b.

ר׳ אברהם בן ר׳ שם טוב בן ביבאג׃ עיין ר׳ אברהם ביבאש׃ קכג

123 R. ABRAHAM BAR R. SCEM TOV BEN VIVAG, vide *R. Abraham Biuaſc.*

Col Iſraël ieſc lahèm chèlek leolàm habbà. Id eſt, *Vniuerſus Iſraël habet partem in ſeculo futuro*. In III. *De Reſurrectione mortuorum; & quomodo Deus reſurgere homines faciet cũ eodem numero, corpore, & anima, vt priùs*. Excuſus eſt Venetijs apud Io. de Gara an. ל׳פ׳ק 367. min. ſupp. Chr. 1607. In 8. ſcripſit librum cui titulum fecit -

III. בן ארבעים לבינה *Ben arbaìm lebinà*, *Filius quadraginta annorum ad prudentiam*. Eſt *liber Aſtrologicus*, cuius meminit Hottingerus in Biblioth. Orient. Claſſ. XI.

IV. Scripſit & *Almanàch perpetuum omnium Planetarum motuum*. Prodijt Latinè cum hac inſcriptione: *Almanach perpetuum Solis fæliciter incipit anno Domini 1473. incluſiuè factum à Rabbì Abraham Zacut Salmanticenſi*. Excuſ. Venetijs anno Domini 1502. apud Petrum Liechtenſtein, cum additionibus, Alphonſi Hiſpalenſis de Corduba, qui & titulum addidit. In 4. Prodierunt etiam illius *Tabulæ motuum Cæleſtium* an. 1496. In 4. quod opus Nicolaus Antonius, idem cum Almanach exiſtimat, in ſua copioſiſs. Bibl. Hiſp. Tom. II. p. 314. Et reuera ita eſt; vt apparet ex titulo iſtarum Tabularum, qui talis eſt. *Almanach perpetuum omnium cæli motuum* (Abrahami Zacuti) *cum additionibus in eo factis*, videl. *ab Alphonſo Hiſpalenſi de Corduba, Artium, & Medicinæ Doctore*. Poſt nonnulla ad introductionem Tabularum pertinentia, ponitur *Calendarium Chriſtianorum*. Poſtea *Tabulæ motuum ſeptem Plane-*

tus eſt liber *Iùchaſsìn*. De hoc, aut ſimili annorum computu, vide infra in אדם *Adam*. Aduerte, alium librum cum hoc titulo ספר יוחסין *Sèpher Iuchaſsìn* olim extitiſſe, teſtimoniũ perhibent Talmudiſtæ Cod. פסחים *Peſachìm c.* 5. תמיד נשחת *Tamìd niſchàtt, fol.* 62. *col.* 2. circa fin. vbi conqueruntur de illius perditione his verbis:

אמר רמי בר ר׳ יודא אמר רב מיום שנגנז ספר יוחסין תשש כוחן של חכמים וכהה מאור עיניהם׃

Amàr Ramì Bar R. Iodà, amàr Ràu Meiòm ſcienignàz sèpher Iuchaſsìn taſciàſc cochàn ſciel chachamìm vechahà meòr enehèm. Dixit Ramì Bar R. Iodà, dixit Ràu, *A die quo occultatus eſt liber Iuchaſsìn, debilitata eſt virtus ſapientum, & caligauit lumen oculorum ipſorum*. Videtur fuiſſe *Liber Genealogiarum, & familiarum, vel illarum de quibus aliqua mentio fit in ſacris literis*, vel *illarum, quæ in varias mundi plagas in exilium deportatæ ſunt, quarum memoria obliuioni omninò tradita eſt*. Scripſit etiam.

II. ספר מתוק לנפש *Sèpher matòk lanèpheſc*, id eſt *Librum dulcis animæ Ex Prou.* 16, 24. Libellus eſt dogmaticus tribus tantùm capitibus conſtans. In primo agitur *De Anima, & de illius ſtatu extra corpus; pœna animarum in Inferno inferiori: Vbi de duplici Inferno, ſuperiore & inferiore, ſuperiorem Purgatorium faciunt; inferiorem, vbi nulla ſit redemptio, conſtituunt*. In II. *De Seculo futuro, & cur ita vocetur*, vbi expenditur axioma illud vulgatum ex משנה *Miſcnà* Codice סנהדרין *Sanhedrìn* Cap. 10.

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא׃

Col

Zacuto compoſitum fuiſſe an. mundi 262. ſexti millenarij, ſiue minoris ſupputationis, Chriſti videlicet 1502. quòd euidenter oſtendit ex eodem Zacuti libro Iuchaſſin fol. 138. b. circa fin. vbi ſcribit וכן אני ראיתי בנסיון במטלמיוס ועד עתה שיש אלף וש״ע שנים וכו׳׃ *Vechèn anì raìthi beniſſaiòn Bimtalmiùs veàd àtta, ſcièſc èleph.* 370. *Scianìm*, id eſt, *Sic ego vidi in Syntagmate Almegiſti Ptolemai, ab eo enim tempore vſq; modo fluxerunt* 1370. *anni. Liber autem Almegiſti compoſitus eſt anno* 3892. (dicit Ganz), *itaque ſi iungas* 1370. *annos, cum an.* 3892. *tum reſultabit* 5262. qui eſt Chriſti Domini 1502. Quòd autem Almegiſti liber compoſitus ſit anno 3892. de facili aſſequi poteſt, ſi animaduertatur locus lib. Kabalæ *Harauàd* fol. 60. editionis Baſileenſis, vel fol. 28. b. Venetæ Iuſtinianæ, vel etiam libri נחלת אבות Abrauanelli in præfatione relatus à R. Moſe Iſarlès in libro mox laudato *Iuchaſſin* fol. 159. b. Vtrobique enim ſtatuitur, librum Almegiſti compoſitum fuiſſe circa annum deſolationis Vrbis Bithèr, quæ accidit, vt ibi refertur an. ע״ג, 73. ab exuſtione Templi, puta anno Domini 136. qui correſpondet anno mundi 3896. quatuor annis poſt compoſitionem Almegiſti. Facta igitur additione annorum 1370. qui fluxerunt à compoſitione Almegiſti ad Zacutum, fiet ſumma an. 5266. à qua ſublatis quatuor annis interiectis à compoſitione Almegiſti ad Bitheræ deſtructionem, remanent anni 5262. ſeu Chr. 1502. quo anno compoſi-

diſſerit, dèque alijs rebus, quæ tempore ſecundi Templi acciderunt, ex libro Ben Gurionis excerptis. Item de Sectis, quæ ea tempeſtate maximè inualeſcebant, nempè Phariſæorum, Nazarçorum, Heſſæorum, & Saducæorum, eorumque ritibus, vita, & moribus luculenter agit. Excuſus primùm fuit Cõſtantinopoli, cura, & ſtudio R. Samuelis שולם *Sciullàm*, cui הגהות *Haghaòth*, annotationes adiecit. Deinde Cracouiæ an. mun. שמ״א 5341. min. comp. Chr. 1581. Polonorum Rege Stephano. In 4.

In hac ſecunda editione nonnulla addita ſunt, quæ minimè in prima reperiebantur Videlicet, Chronica Cabalæ ab initio rerum, vſque ad Moſen: Item ſelecta hiſtoria excerpta ex cap. 18. Tractat. 4. Libri יסוד עולם *Ieſòd olàm* R. Iſaaci Iſraëlitæ, quem in gratiam R. Aſſer Germani compoſuerat; cum additionibus, & annotationibus R. Moſis איסרליש *Iſarlès*, & Catalogo Rabbinorũ ſecundũ ſeriem in eodẽ *Ieſòd olàm* deſcriptam. Sũmorum quoq; Pontificũ Chriſtianorum, Imperatorum, Regum, potiſſimù m Gallorum, itemque Caliphárum, Sultanorum, & Imperatorum Turcarum, res geſtæ, bella, expeditiones in Terram ſanctam, Vrbium deditiones, Regnorum inuaſiones, & alia facinora facta, breuiter recenſentur. Hoc libro nos frequenter vſi ſumus, in hac noſtra Bibliotheca Rabbinica concinnanda, & à quo multa excerpſimus. R. Dauid Ganz in צמח דוד *Tzèmach Dauid* fol. 150. ex verſione Latina Vorſtij aſſerit, hunc librum à Zavnus ex Iudæis, qui perpetuò & vniuerſali exilio à Regnis Ferdinandi, & Eliſabethæ Catholicorum Regum anno 1492. exulari cogitur. Ipſius patriæ ex Hebræorum ſcriptis hactenus notitiam habere non potui; cognoui tamen ex inſcriptione Alphonſi Hiſpalenſis de Corduba, Zacuti Almanacho appoſita, Salmantinum fuiſſe, ab Auctore verò *Scialſcelèth hakab. fol.* 63. b. ex cathedra in vrbe סרגוסה *Saragoſa* Cæſarauguſtana Aſtronomiam docuiſſe didici, fuit enim inter Hebræos eximius Aſtronomus, & ex exilio Caſtellano in Portugalliam receptus, apud Emmanuelem Luſitanorum Regem Aſtronomi, & Chronographi perſonam egit. Ibi etiam librum ſcripſit.

יוחסין *Iuchaſìn*, *Proſapiarum*, quò abſolutam Chronologiam, & hiſtoriam Iudaicam, à mundi exordio vſque ad annum 5260. Chr. 1500. quo tempore maximè floruit, complectitur. In explicando catenam Cabalæ, ſeu doctrinam oralem à Moſe vſque ad ſua tempora potiſſimùm inſudat. Ad hunc ergo finem quæſitum, & reſponſum Rau שרירא *Scerira* ei adiungit fol. 107. additque breuem Chronicam factorum Regum Iſraëlis, & cæterarum nationum; itemque de Principe Iudæorum apud Babylonios exulantium, quem ראש גולא *Ròſc gholà* aut ריש גלותא *reſc gheluthà*. *Caput captiuitatis* vocabant, deq; illius authoritate, ac iuriſdictione tractat. Vbi de duplici Academia Babylonica, videlicet סורא *Sorana*, & פומבדיתא *Pumbaditana*, illiuſque prærogatiuis fol. 120.

pendit ſcribendo. Hos vocauit-

ברית אברהם *Berith Abrahàm*, *Fœdus Abrahæ*, Tit. ex *Gen.* 15. 18. abſoluerat, nec ob paupertatem typis euulgare valebat, quando caſu, ei occurrit vir diues nomine *Michaël Dias Mokato Hiſpanus*, qui liberaliter ei obtulit, quicquid opus fuiſſet pecuniarum, pro huius Operis editione expendere. Itaque Liburni cudendum curarunt in Typographia non diù antea in ea Vrbe à R. Iedidiàh Ben R. Iſaaci Gabbai erecta, quod ſummà diligentia, & cura à R. Abrahamo Bar R. Salomonis Chaijm factum eſt, an. mun. ת׳ילקי 510. min. ſupp. Chr. 1650. regnante *Ferdinando II. Medicæo Hetruriæ magno Duce*. Prodijtque in fol. duobus Tomis diſtinctum cum textu ipſius ילקוט *Ialkùt* charactere quadrato. In priori comprehenduntur Commentarij in Pentateuch. In II. in reliquos Sac. Script. libros, tàm Propheticos, quàm Hagiographos, ſed non ita prolixi ſunt ſicut in primo Tomo, qui duplo ſpiſſior apparet, quàm ſit ſecundus.

קכ״א ר׳ אברהם בר׳ שמואל לוי

בר ר׳ חסדאי: עיין ר׳ אברהם בר חסדאי:

121 R. ABRAHAM BEN RABBI SAMVELIS HALEVI BAR R. CHASDAI. Vide *R. Abraham Bar Chaſdài*.

קכ״ב ר׳ אברהם בר׳ שמואל זכות

התכונה ולקוטי מבני היה היושבי ספרד והוא חכם גדול בחכמת האצטגנינות ולמד כולת התכונה בקשטליה שלבו בתרגומים בית שלמד בכל ספר שלשלת הקבלה רק מ״ב׳ עמוד ב׳, והוא חבר ספרים הנזכ׳ בשנת של״ב ליבירה ונדפס

א׳, ספר היוחסין שמענו שנעתקו דברים הרבה בהגה׳ הזה, והוא ספר לתולדות שלשלת קבלת התורה מימות מ״ר ועתה גם הוסיף אל זה שלשלת התשובות של רב שרירא גאון בשלשלת הקבלה, וקצת דברי הימים למלכי ישראל ומלכי האומות העולם, ועניין החכמים הנקרא רומה גולה ועם היה משעשו עלת הטבע, המינפסוריא, וישיבת פומבדיתא, והביאים בתרדים ושמשים אשר אינו אלא יסודים במצאו בספרים המאורים וגברים בספר בן גוריון הארוך, והמור ענין אשר מסים בישראל קרוב למרבן שלשים בתות, הפרושים, והצדוקים הנקראים אסיבוס, והצדוקים והכחש ורת כל בת עמם, ועמם מקבלה כי הצדוקים אינם הקראים הנותכיםו כי אלו מודים בספר ובוכחם ומחים, מה שאין בן הצדוקין, נדפס זה בראשונה בקוסטנטינה שנת הע״לר בהעתקות של ר׳ שמואל שולם, ונביא ויהם בקראקא חמה משלב המושלמו ילך פולין שנת ש״לא לפ״ק ונוסף על זה שהדפיס בכר.. שלשלת הקבלה מן וען היגירה עד מסה הכביש, ועוד נוסף עליו חדושים יפים כגון פרק לח׳ מהמאמר רביעי מספר יסוד עולם הספר הרב אמכם הרופא .ר׳ יצחק הישראלי לסרב רבי אשר אמכנוי: עם סגנות מעמה ומוסיף ר׳ משה איסרליש, וסדר הגאונים והכתלים מהיו עד דורינו זה כפי שמבאו כתוב יחד בספר יסוד עולם, ועוד איזה חדושים אשר מבאו לקוטים בכתב יד סייכים לדברי הספר הזה,

ל׳, ספר מתוק לנפש ובחלק׳ לב׳ פרקים, א׳ על הנפש וגהינם של מעלה ושל מטה, ב׳ על ענין העולם הזה והעולם הבא, ג׳ מתחיית המתים; נדפס בויניציא בבית יואן די גארה שנת שנ״ו לפ״ק;

ל׳, בן ארבעים לבינה על התכונה.

ל׳, אלמנק תמידי על התכונה והגלגלים כתוב בלשון לטין בויניציא שנת אלף וחמש מאות ושבעה לביאת משיחנו:

א׳, תכונות זכות מהתכונה, והספר זה נזכר [כמו] שכת׳ אלגום לעי׳ ליבירה,

122 R. ABRAHAM BEN R. SAMVELIS ZACVTI HISPANI, fuit

vnus

קט״ו ## ר׳ אברהם בן ראובן בנחמן

ממרוקיו בא לדפוס המשניות עם פירוש הרמ״בם ועובדיה ברטנורה, ונדפסו בויניציאה שנת שס״ו לפ״ק;

115 R. ABRAHAM Ben REVBEN BENACHMA'N Marrochinus Africanus, vir induſtrius, cuius opera prodierunt משניות *Miſcnaiòth* cum commentariis R. Moſis Ben Maimonis, & Abdiæ Bartenoræ, Venet. an. 4366. Chr. 1606. In fol.

קי״ו ## ר׳ אברהם בן שבתי צלח

חבר אגרת על ספר משפטי שמואל נ״ל ממשפחת בית קלעי: נדפסה עם אותו הספר שנת שנ״ט לפ״ק, בויניציאה בבית דניאל זניטו:

116 R. ABRAHAM BEN SCIABATHA'I TZE'LACH, ſcripſit - אגרת על ספר משפטי שמואל *Ighèreth al Sèpher Miſcpattè Scemuèl*, epiſtolam in commendationem libri *Miſcpattè Samuèl* R. Samuelis de domo קלעי *Kalaaì*. Reperitur excuſa cum eodem libro anno mundi 5359. Chriſti 1599. Venet. apud Danielem Zanetum, in fol.

קי״ז ## ר׳ אברהם שלום: עיין ר׳ אברהם בן ר׳ יצחק וגו׳

117 R. ABRAHAM SCIALO'M, vide *R. Abraham Bar Iſaac &c.*

קי״ח ## ר׳ אברהם בר שלמה חיים

השגיח בעצם השתדלות והשגחה בעיון נמרץ בפירוש ילקוט של ר׳ אברהם בן שמואל גדליה בעת הדפסו בספר הלז הדפס בליוורנו שנת ת״י לפ״ק:

118 R. ABRAHAM BAR SALOMONIS CHAIIM; ſumma diligentia & ingenti labore ſuperintendit impreſſioni, & correctioni Commentariorum R. Abrahami Ben Samuelis Ghedaliæ ſuper librum ילקוט *Ialkùt*, quæ Liburni excuſa fuerunt anno mundi ת״י 410. m. ſupp. Chr. 1650. in duos Tomos diſtincta, in fol. In principio I. Tomi extat inſigne illius teſtimonium de præſtantia huius Operis.

קי״ט ## ר׳ אברהם בר שלמה ירחי

חבר פירוש מחתשבורת על אוקלידו ונמצא כ״י בותיקן:

119 R. ABRAHAM BAR SALOMONIS IARCHITÆ, Gallus, ſcripſit - *Commentarios ſuper Euclidis libros* מחתשבורת *Mehattisbòreth. De Arithmetica.* Aliquod fragmentum, ipſius reperitur in Bibl. Vatic. mſc. Papyr. in 4.

ק״כ ## ר׳ אברהם בן שמואל גדליה

תושב ירושלים חבר פירוש על ספר ילקוט אשר הלאהו הלאה בזאת לא היתה מעולם וקראו ברית אברהם: אבל לא היה לו די הדמים שספר כפי גודל ווקר האותיות הדפוס בירושלם: ועל זה היה דוה לבו כי לא ידע מה לעשות, ונקרה לפניו איש אחד ושמו מיכאל ריאם מוקאטו ספרדי להשלים כל מה שיחסר לו בהוצאת ספר הלז כדי שיצא לאורה: וכן לקח אותו עם ילקוט בב׳ חלקים גדולים בליוורנו מקום בנוי כמו רמים אבנים קדמוניות והיום עיר גדולה בתוך הים אשר תחת ממשלת הדוכוס הגדול פירו׳ינאנדו די מדיצי השני דוכוס די טוסקאנה ירום הודו ויגדל מלכותו: שנת ת״י לפ״ק: והשגיח בעיון נמרץ בעבוד בכל הדפוס ידידיה בן רבי יצחק גבאי בן כמה״ר על ידי עוסק המלאכה אברהם בן כל המלאכים:

120 R. ABRAHAM BEN SAMVELIS GHEDALIA' Inquilinus Ieroſolymitanus ſcripſit - פירוש על ס׳ ילקוט *Pirùſc al Sèpher Ialkùt*, abſolutiſſimos *Commentarios ſuper librum* ילקוט *Ialkùt*, in quem nũquam antea aliquis operam ſuam impen-

eius tumulo inſculptam: Teſte Dauid Ganz.

קי״א ר׳ אברהם דיפרווינציאר״ה

חבר ספר מעשה השם: ונדפס בויניציאה :

111 R. ABRAHAM PROVINCIALIS, ſeu *Prouenzalis* Gallus, ſcripſit מעשה השם ר״ל ליהוה *Maaſsè haſcèm*, *Opus nominis*, ſubintelligitur nomen τετραγραμμάτων יהוה Dei quadriliterum. Excuſ. Venet. vt habetur ex Plantauitio num. 396. Bibl. Rabbin.

קי״ב ר׳ אברהם צרפתי חבר ספר ברכת אברהם על המנהגים :

112 R. ABRAHAM TZARPHATHI Gallus, ſcripſit ספר ברכת אברהם *Sèpher Birchàth Aurahàm*, *Librum benedictionis Abrahæ*, *librum rituum*, cuius meminit Hottingerus ad Claſ. V. ſuæ Bibl. Or.

קי״ג רבי אברהם קבשי או קבסי

גאון חכם גדול היה בדור רב האיי גאון בשנת אלף קמ״ לספירת כמו שאמר בעל ערוך בערך סח״ והיה חכם בד׳ אלפים אמ״ב לבריאה. ואומרים על זה הגאון שהיה מכיר עתידות בתנועת עלי האילנות ביום שאין רוח נושבת. שהיה פורש סדין באילנות והיה חכם בתולדות. עד כאן אמר בעל שלשלת הקבלה דף נ״ט. ע״ב :

113 R. ABRAHAM KABESCI ſiue *Kabesì Gahòn*, claruit tempore האיי גאון *Haài Gahòn* circa an. mundi 4790. Chr. 1030. fuit eximius Aſtronomus, & Aſtrologus, ita, vt non vereantur Iudæi de illo aſſerere, quòd futura cognouerit ex motu foliorum arborum, eo etiam die, quò ventus non ſpirabat, ſindone etiam arbori-

bus tectis, atque hoc Sapientiæ genus inſigne eſt, ait R. Ghedalia in *Scialſcel. hakab.* pag. 38. circa init. Magica ars, ſub nomine Kabalæ, Sapientia eſt apud Iudæos, contrarium docet Scriptura Leuit 19. 26. 31. & Deuter. 18. 10. לא־ימצא בך מעביר וגומ׳ קסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף : *Lo immatzè becchà maauir* &c. *Koſsèm Keſſamim*, *meonèn Vmnacheſc*, *Vmchaſcièph*. *Non inueniatur in te qui tranſire faciat*, &c, *Diuinans diuinationes*, *præſtigiator*, *& augur*, *& maleficus*, Et verſiculo ſequenti:

וחבר חבר ושאל אוב וידעני ודרש אל־המתים,
כי תועבת יהוה כל־עשה אלה וגומ׳ :

Vechouèr chàuer: Veſcioèl òu, Veideonì Vedorèſc el hàmethìm, chi toeuàth Adonai col oſsè èlle. Vegomèr. Et incantans incantationem, & interrogans pythonem, & ſciolus, & quærens à mortuis, Quia abominatio Domini omnis faciens iſta. Quid iſta maleficorum vocabula ſignificent, vide *Scialſcel. hakab.* p. 83. vbi de Magis & maleficis in longum pertractatur.

קי״ד ר׳ אברהם דקולוניה חבר ספר כתר שם טוב על שם המפורש והקבלה ונמצא בכתב יד בלשון לטיני בוואטיקאנו . כ״י :

114 R. ABRAHAM DE COLONIA ſcil. Agrippina, ſcripſit כתר שם טוב *Chèther Sciem Tòu*, *Coronam bonæ famæ*. Eſt libellus mſc. ex Hebræo Latinè factus, quò de nomine יהוה quadrilitero Cabaliſticè agitur. Habetur in Bibl. Vatic. inter codices Hebr. mmſſcc. vnà cum alijs opuſculis eiuſdem materiæ Papyr. in fol.

ב׳ ׃ ועוד פירוש על שאלתות די רב אחאי גאון׃

ג׳ ׃ ועוד ספר נגד השגות ר׳ משה בר נחמן אשר עשה נגד ספר תי״ר של רמב״ם ׃ ונראה כי מוולטוקלנו׃ וספר מכורים לאחרים ופרוין לא כתגלו כמו אמר בעל ספר שלשלת הקבלה׃ דף ס״ה ע״ב׃ ויאמר בספרי זמין ושנים עוסר גדול׃

107 R. ABRAHAM PISANVS Italus Sacerdos, & Philoſophus, Scripſit.

ספר החסידים *Sèpher Hachaſidìm*, *Librum piorum*. Conſimilis titulus habetur infra in ***Samuël Chaſid***. Scripſit-

פירוש על שאילתות דרב אחאי גאון *Pirùſc al ſcieeltòth de Ràu Achài Gaòn*. *Commentarium* ſuper *Sceeltòth* poſtulata *Ràu AchàiGabonis*. Scripſit etiam

3. Tractatum contra argumenta R. Moſis Bar Nachman in librum תי״ר *Haijàd* R. Moſis Maimonis, quò oſtendit, Nachmanidem non intellexiſſe Ægyptium. Extat mſc. in Bibl. Vatic. Papyr. in 4. Videſis השגות *Haſſagòth*, *Animaduerſiones R. Moſis Bar Nachmàn*. Auctor *Scialſcel. hakab.* p. 65. b. hunc Abrahamum Hiſpanum facit, & Rectoratum in Synagoga Bononienſi ſuperiori ſeculo exercuiſſe affirmat, & diuerſum eſſe à R. Abrahamo Piſano, circa fin. eiuſdem pag. oſtendit.

ק״ח ר׳ אברהם פירר הרופא מפורטוגאל
חבר בלשון פורטוגאל ספר על תרי״ג מצות ׃ וזכרו בספר מנשה בן ישראל על תחיית המתים בתחילת הספר. בלוח ספרים הספרדיים׃

108 R. ABRAHAM FERRAR Medicus Portugallenſis, ſcripſit Luſitanica Lingua explanationem in 613. præcepta Legis Moſaicæ. Huius meminit Menaſſe Ben Iſraël in principio libri ſui *De Reſurrectione mortuorum*, ex quodam Catalogo librorum Hiſpanicè conſcriptorum ab Hebræis.

ק״ט ר׳ אברהם פישקרול חבר כמה פסוקי
שיר מנחה בלולה לאברהם מנחם פורטו ׃ בראש כולם הספר ובתחלת הספר׃

109 R. ABRAHAM PESCAROLVS compoſuit nonnulla carmina in laudem libri מנחה בלולה *Minchà belulà*, R. Abrahami Menachem Porto. Habentur circa principium dicti libri, quorum initiales literæ exprimunt *nomen*, & *cognomen* compoſitoris.

ק״י רבי אברהם מפראגא
ראש ישיבה בפראגא
א׳ ׃ חבר ביאור על פירוש רש״י׃
ב׳ ׃ והגהות על טור ארח חיים של קארו ומת בפראגא שנת ש״ג לפ״ק לבריאת עולם׃

110 ABRAHAM PRAGENSIS eximius & excellens Doctor in Lege ab Hebræis habetur; Scholam, & Synagogam Pragenſem diù rexit, magnamque apud ſuos laudem reportauit, ſcripſit-

1. ביאור על פירוש רש״י *Biùr al Pirùſc Raſci*, *Supercommentationem in Commentarios R. Salomonis Iarchi*. Item-

2. הגהות על טור ארח חיים של קארו *Haghaòth al Tùr òrach chaiim ſciel Kàro*, *Annotationes in I. Ordinem Ioſephi Karo*, quem vocant ארח חיים *Semitam*, ſeu *Viam Vitæ*, vide *Iacob Bar Aſſer*. Obijt Pragæ an. mũ. 5303. Chr. 1543. ſecundùm inſcriptionem in eius

ſpani, an. 1553. in fol. Vide *Eduardus Pinelo*.

קד' ר' אברהם עקרא חבר כללי מדרש רבות ליכנס לדעת הרבות ונדפס בתוך הספר ארזי לבנון בדף מ"ח : עיין ארזי לבנון :

104 R. ABRAHAM AKRA' ſcripſit כללי מדרש רבה *Chelalè midràſc Rabbà, Concluſiones Gloſſarij magni in Pentateuchum*, quibus explanatur modus intelligendi ſtylum vſitatum in libro Rabboth, ſuntque adeò neceſſariæ, vt ſine illarum notitia, vix intelligi poteſt præfatus liber. Excuſæ reperiuntur in libro ארזי לבנון *Arzè Leuanòn, Cedrorum Libani* ad pag. 48. poſt פתח ליכנס בחשבוני וצרופי על דרך אמת :, de quibus vide in verbo פתח

קה' ר' אברהם פורטו : עיין רבי אברהם מנחם פורטו :

105 R. ABRAHAM PORTO, vide *R. Abraham Menachem Porto*.

קו' רבי אברהם פיגול חבר פירוש על תגין וזוכר בספר אטאנאסיו קירקיר באודיפו חלק ב' בדקדוק פרק ב' דף קט"ו :

106 R. ABRAHAM PICOL, ſcripſit de expoſitione תגין *Taghin, Apicum*, ſecundũ quod refert Athanaſius Kircher, in Oedipo Claſſ. 2. Grammat. capit. 2. pagina 115. Alibi ita non legi.

קז' רבי אברהם מפיסא כהן ראיטליא ופילוסוף היה בשנת כמו ה' אלפים ש"ך חבר ... ספר חסידים : ונדפס ספר אחר ושמו ספר חסידים עיין בערך שמואל חסיד : ואכר מ' וסוף

2. צרור הכסף *Tzeròr hacchèſeph*, *Faſciculum argenteum*. Tit. ex *Gen.* 42. 35. & eſt *Commentatio Cantic. Canticorum*. Conſimilem titulum habes infra in *R. Chaijm Bar Samuelis*. Obijt an. mun. 5269. Chr. 1509. cuius meminit *ſcialſcel. hakab.* pag. 63. b. & Dauid Ganz in Tzem. & ex noſtris Nicolaus Antonius in Bibl. Hiſpan. Tom. II. pag. 313. Plantauitius in Bibl. Rabb. num. 605. & alij.

Aduertendum eſt, iſtud cognomen סבע *Sauaà* in aliquibus exemplaribus cum accẽtibus reperitur notatum hoc modo ס'ב'ע, vndè nonnulli parum cauti crediderunt eſſe abbreuiaturam patriæ, & cognominis Rabbi Abrahami Aben Ezræ, & אברהם ס'ב'ע *Abraham Sauaà*, legerunt אברהם ספרדי. אבן עזרא *Abraham Sephardì Abèn Ezra*, nempè *Abraham Hiſpanus Aben Ezræ*. & eidem, opera ſupra notata falsò attribuerunt. Hoc notatum volo, ne is qui in Rabbinicis parum verſatus eſt, iterum decipiatur.

קג' ר' אברהם עושקי ויום טוב עטיאס מפורטוגאל שניהם כתבו אגרת אל חנה נשיאה אשת פלוני אלמוני בפירוש ונתנו לה עשרים וארבע ספר קודש בעתקו מלשון עברי אל לשון ספרדי : ונדפסה בעיר פירארה שנת ה' ש"י"ג ליצירה : ונשלם בתקלת ספר הלז :

103 ABRAHAM VSQVE, *Bibliorum ſacrorum librum* ex Hebræa in Hiſpanam traductum linguam, vnà cum *Iom Tou Atias* eius Socio ſcripta Epiſtola ad *Gratiam Nasì* mulierem, illi dicauit. Excuſus fuit Ferrariæ expenſis, *Hieronymi de Vargas Hi-*

והשמיעון : וגו' : גם בעיר ס'כ'ל סבת ס'ב'ו לב'ק :
בבית ואורו קאלל : וחבר

ל' : ספר צרור הכסף והוא פירוש על סוד ספירות
ויש ספר אחר ושמו צרור הכסף : עיין ערך ר'
חיים בר פועל : ועת וש מרת סבת חמשת אלפים
ר'פ'ם לבריאת עולם :

102 R. ABRAHAM SABAA' LVSITANVS Patria Vlyſſiponenſis circa annum Dom. 1499. quo à Regno Portugalliæ, in quod poſt generalem expulſionem Hiſpanam ſe receperant Iudæi, iterum abire iuſſi ſunt, maximè claruit. Hanc Iudaici populi poſt octauum annum à Caſtellana repetitam calamitatem, ipſe in commentarijs ſuis ſuper Pentateuchum ad פרשה *Paraſciam* אם בחקתי תלכו *Im bechukothài, telèchu, Si in præceptis meis ambulaueritis* &c. cap. 26. Leuit. deſcribit, & deplorat. Scripſit enim hos Commentarios circa hæc tempora, quos vocauit.

2. צרור המור *Tzeròr hammòr, Faſciculum myrrhæ*, Tit. ex *Cant. Canticor.* 1. 13. Eſt explanatio plerumque literalis, quamuis aliquando, relicta litera, ad Cabaliſticum, ac myſticum ſe conuertat ſenſum, eſtque apud Hæbræos in magna exiſtimatione, ac pretio. Reperitur primò excuſa Venetijs an. mun. ר'פ'ג 283. m. ſupp. Chr. 1523. apud Danielem Bombergum charactere quadrato, & eleganti in fol. Secundò an. ש'ו 306. Chr. 1546. apud Marcum Antonium Iuſtinianum, in fol. & an. ש'כ'ז 327. Chr. 1567. Tertiò apud זורזו די קבאלי Georgium de Caballis, eodem charactere quadrato in fol. In Latinum verſa fuit à Conrado Pellicano, ſi Buxtorfio credimus, in Bibl. Rabbin. pag. 296. vlt. editionis. Scripſit -

צרור

latina, hoc eſt, *Methodi medendi Vniuerſalis per ſanguinis miſſionem, & purgationem, libri duo*; quorum altero agitur, *De tempore purgandi, & ordine medendi.* Acceſſit *De tempore aquæ frigidæ in febribus ardentibus ad ſatietatem exhibendæ liber Vnus.* Excuſa ſunt Venet. apud Bernardum Baſam 1691. in 4. apud Societatem Venetam 1604. in 4. apud Io. Baptiſtam Ciottum 1604. in 4. De eo Vanderlinden, & Nicolaus Antonius in Bibl. Hiſpana Tom. 2. pag. 313.

ק'א רבי אברהם הנשיא תוכן

חבר ספר העיבור והיה בשנת ד' אלפים ת'ת'ס'ה' ונזכר בספר מאור עינים פרק כ'ג' דף ל'ד' :

101 R. ABRAHAM HANASSI', id eſt *Princeps*; ita inter Iudæos vocabatur, Aſtronomus non vulgaris, ſcripſit -

ספר העיבור *Sèpher Haibbùr*, id eſt *Librum intercalationis*, quo *de anno Emboliſmico* dilucidè pertractat. Claruit an. mun. 4865. Chr. 1105. vt apparet ex hoc eius libro שער ח *Saar Porta* 8. Videſis Dauid Ganz, & R. Azar. in מאור עינים *Meòr enàim* cap. 23. pag. 94.

Hinc ad mortem R. Aben Ezræ intercedunt anni 89.

ק'ב ר' אברהם סבע מפורטונאל

נולד בעיר ליסבונה כמו שנה רנ'ט' לגירוש והיה בדור יוסף בקסטילייא ויעקב אבן חביב בעל ספר עין יעקב ורבי יצחק ערמה מיחתים בכל מיפורים : וזה שחבר חבר פירוש התורה וקרא שמו

ל' : צרור המור עומד על פשט התורה וקבלו על דרך הסמוך ונדפס בעברי בויניציאה בבית דניאל בומבירגי באותיות מרובעות בשנת ר'פ'ג : ושנית גם כן בויניציאה שנת ש'ו' בבית מרקו אנטוניו

ſcripſerit etiam -

2. פירוש על איוב *Pirùſc al Iob*, *Commentarium in Iob*, de quo fit mentio in הגהה ש"ש *Haghahàa Samuelis Sciullàm* ad librum יוחסין *Iuchaſsìn* pag. 155. ſed iſte cõmentarius alius eſt ab ארחות עולם *Orchòth olàm*, de quo agimus, & qui iterùm excuſus fuit Venetijs apud Io. de Gara an. mun. ש"ע 347. min. ſupp. Chr. 1587. In 8. Scripſit etiam vt ipſe dicit pag. 27. huius libri -

3. מגן אברהם *Maghèn Aurahàm*, *Scutum Abrahæ*, quo ait pertractare magis prolixè, quàm ſupra fecerat de Regno Iudæorũ in India vltra flumina Æthiopiæ, & Sambation, de quo mira ſcribunt Iudæi, & nos de eo egimus in annotationibus noſtris ad librum Tobiæ à nobis ex Hebræo cum interlineari verſione latina tranſlatum, quæ in Bibl. Vatic. mmſſcc. vnà cum eodem Tobiæ cod. in folio membranaceo aſſeruantur. Et infra aliquid etiam dicemus in אלדד הדני *Eldàd Haddanì*. Ex dictis euidenter colligitur, hunc Auctorem ſeculo ſuperiori claruiſſe.

צ"ט ר' אברהם בר משה מפאנו

חבר פירוש על שיר השירים נמצא כ"י בוואטיקאנו :

99 R. ABRAHAM BAR MOSIS de Fano ſcripſit comment. in Cantic. Canticor. Extat mſc. in Biblioth. Vaticana Papyr. In 4.

ק' אברהם נחמיאש מפורטוגל

רופא חבר ספר על הרפואה בלשון לטין : ונדפס בויניציאה שנת אלף קנ"ב לביאת משיחנו : ועוד לאלף ת"ל ד' לאמסטרדם :

100 R. ABRAHAM NEHEMIAS Luſitanus Hebræus, eius Opera medica la-

dotium, Altare, Ciuitatem, ad fabulas confugiunt, Regeſque imaginantur habere in remotiſſimis terræ regionibus, & ad eos inuiſendos, mittunt nos ad Garamantas, & Indos. Sic ſibi ad inuicem adulantur, & Aſellus Aſellum fricat. Conſultiùs certè foret, ſi relictis huiuſcemodi nugis, ingenuè faterentur, ſe diminutos capite eſſe, omnique politia ſpoliatos, ſicut R. Dauid Kimchius expreſsè fatetur, in Hoſ. 3. vbi ad verſ. 4. *Quia dies multos manebunt filij Iſraël ſine Rege, ſine Principe, & ſine Sacrificio*, ait:

ואלה הם ימי הגלות שאנחנו בו היום ואין לנו לא מלך ולא שר מישראל : כי ברשות אחרים אנחנו וברשות מלכיהם ושריהם :

Ve èlle, hèm iemè hagghalùth, ſceanàchnu bò haiiòm, Ve enlànu, lo Mèlech, velò Sàr Meiſraèl: Chi birſciùth acherìm anàchnu, vbirſciùth Malcheèm veſareèm. Id eſt, *Hi ſunt dies hodierni exilij, in quo nec Regem, nec Principem ex Iſraële habemus, ſed ſub Poteſtate Regum, & Principum ipſorum ſumus*. Sed de diuerticulo ad viam, & ad librum Peritzuli reuertamur, in cuius vltimo cap. *De Paradiſo terreſtri* agit. Henricus Mauroy in Apolog. fol. 213. b. Conrad. Geſn. Buxtorf. in Bibl. Rabb. fol. 317. tertiæ editionis, & Hotting. in Bibl. Or. Hebr. Claſ. 1. valdè allucinantur, dum dicunt, hunc libellum eſſe Commentariolum in Iob, forſan decepti à titulo libri deſumpto ex Iob 22. 15. : האורח עולם תשמור *Haòrach olàm tiſcmòr*. *Numquid ſemitam ſeculi obſeruabis?* vt in Iob commentarium eſſe crediderint. Verùm tamen eſt, quòd

R. Elièzer omèr ma haijòm maaphìl vmeìr, aph em ſcieaphelà aleèm, athidìm leaìr aleèm, id eſt *R. Elièzer dicit: quemadmodum dies caliginoſa eſt, & lucida, etiam iſti* (ex decem tribubus diſperſi) *ſuper quos caligo nunc reperitur, in futurum lux ſuper eos effundetur*, nempè tempore Meſſiæ: quod adimpletum eſt tempore naſcentis Eccleſiæ, quò ad Chriſtum ex omnibus tribubus innumeros conuerſos eſſe, teſtantur Acta Apoſtolorum Cap. 2. 41. & ad quos B. Iacobus Apoſtolus ſuam Epiſtolam direxit.

Quamuis igitur concedamus, multos Iſraëlitas vltra flumina Æthiopiæ, ſiue per vaſtiſſimas Aſię Regiones diſperſos, vltra Euphratem, & Tigrim, vt diximus, reperiri; ſiuè vltra flumina Ægypti, Nilum videlicet, & alia illius regionis, in Æthiopia Abiſſinorũ Regno in medio ferè Africę tertia mundi parte cum Raſci: שהולכים למדינת אפרקי. *Scceholechìm limdinàth Aphrekì, Quod abierint in Africæ Prouinciam*; & ibi intelligere velimus collocatos; nihilominus omninò negamus, in illis regionibus Regem alicuius nominis Iudæos habere, aut habuiſſe aliquando. Neque enim nihil probant, cùm ex fabuloſis quibuſdam illorum hiſtorijs, nobis obtrudere velint, vltra prædicta flumina; (quæ, & vbi ſint, nihil facimus,) magnos Reges Iudæos illic regnare, & ſumma tranquillitate frui, opibus abundare, & potentia cæteros quoſque Reges ſuperare; ſunt enim nugamenta Iudaica. Iudæi ſiquidem, cùm ſe à Deo deſtitutos eſſe videant, nec per tot ſecula amplius habere Regem, Sacerdo-

in terram Iſraël. Vti etiam Talmudiſtæ docent: Nam Cod. סנהדרין *Sanhedrìn*, cap. חלק *Chèlek* expreſsè dicitur, quod decem tribus nunquam reuertentur in terram Iſraëlis.

עשרת השבטים אינן עתידין לחזור שנ׳ ויש̇ל̇יכם אל ארץ אחרת כיום הזה ;

Aſſereth haſceuattìm enàn athidìn lechazòr, ſceneemàr, Vàiaſc Lichèm el èretz achèreth caiiòm hazè, id eſt *Decem tribus nunquam reuertentur, ſicut dictum eſt. Et proijcere fecit eos in terram aliam ſecundùm diem hanc, Deuter. 29. 28. Quemadmodum dies hæc præterit, & nunquam reuertitur; ſic decem tribus abeunt, & nunquam reuertentur*. Vbi R. Akibà loc. cit. addit:

מה היום הולך ואינו חוזר אף הם הולכים ואינם חוזרים דברי ר׳ עקיבה :

Ma haijòm holèch, veenò chozèr: af em holechìm, veenàm chozerìm, Diurè R. Akibbà. Gloſſa Raſci. *Decem tribus*, id eſt illas, quas deportauit *Sancheriù* Sennacherib. S. D. *Et reſedere fecit in Lechlàch, & Chabòr, fluuio Ghozàn, & vrbibus Madài 2. Reg. 17. 6.* אין עתידין לחזור ממקום שגלו: *En athidìn Lechazòr mimakòm ſcitgàlu*, id eſt *Non in futurum reuertentur ad locum, ex quo tranſportatæ ſunt*, id eſt decem tribus. Ita *Raſci*. Qui, & innuit, quòd reliquiæ aliquando Iſraëlis conuertentur, in ſeculo futuro, illi videlicet Iſraëlitæ, qui in fine dierum cognita Chriſti Religione illam amplexati fuerint.

Ad hunc ſenſum loquitur R. Eliezer loco ſupra cit. quando ait: ר׳ אליעזר אומר

מה היום מאפיל ומאיר אף הם שאפילה עליהם עתידים להאיר עליהם :

tota Aſia, inter, & vltra flumina principalia huius vaſtiſſimæ Regionis, quæ ſunt Tigris, Indus, & Ganges, ad Sinarum vſque Regnum perducitur. Per has longè latèque diſperſæ ſunt tribus Ruben, Gad, & dimidia tribus Manaſſe, quæ à Regibus Aſſyriorum, & Aſſur primò in captiuitatem adductæ, in חלח חבור נהר גוזן וערי מדי׃ *Chalàch, Chabòr*, flumine *Gozàn* & vrbibus Medorum collocatæ fuerunt. Confer 2. Reg. Cap. 17. b. & capit. 18. 11. Prima Paralip. cap. 5.26. De his Tribubus intelligi credimus Sophoniæ prophetia cap. 3. 10.

מעבר לנהרי־כוש עתרי בת־פוצי יובלון מנחתי׃

Meèuer lenaharè-Cuſc atharài bath-putzài ioulùn minchatì. Vltra flumina Aethiopiæ, indè ſupplices mei, filia diſperſorum meorum deferent munus mihi. Targum legit מעיבר לנהרי חודו וגומ׳׃ *Meibbàr Lenaarè hòdu, vegomèr. Vltra flumina Indiæ* &c. Hinc patet Iſraëlitas per totam Aſiam diſperſos, per Apoſtolorum prædicationem, perque Chriſti vocationem ad eius Fidem conuertendos eſſe, prout iam olim innumeri ex ipſis Chriſti Fidem ſuſceperunt, & in fine ſeculi, reliquiæ Iſraëlis conuertentur, prout clamat Iſaias pro Iſraële, vt dicit Apoſtolus ad Romanos 9. 27.

כי אם־יהיה עמך ישראל כחול הים שאר ישוב בו

Chi Im-ihiè ammechà Iſraël chechòl haijàm, ſceàr iaſciùu bò. Quia ſi fuerit populus tuus Iſraël veluti arena maris, reſiduum conuertetur ex eo. Iſaiæ cap. 10. 22. Conuertentur igitur reliquiæ Iſraëlis in fine mundi, ſed non reuertentur ampliùs in terram patrum ſuorũ,

in

Dauid, qui non vltra flumina Lahelà, Habòr, Arà, & Gozàn habitabat, ſed in meditullio ferè Æthiopię, tunc temporis regnabat. Æthiopia enim, vndè miſſa eſt hæc legatio, & vbi regnat magnus ille Imperator Chriſtianus communiter dictus *Preto-Ioannes*, eſt ſub Ægypto in Africa, quæ hodie *Abyſſia* dicitur; nam alia Æthiopia, eſt ad Orientem, reſpectu terræ Sanctæ, & eſt Chaldæa Regio, vbi regnauit Nemròd filius כוש *Cuſc*, à quo cognominata Aethiopia, כוש ſiquidem interpretatur *Aethiops*, & כושיים *Cuſciìm*, Æthiopes. Itaq; Chaldæa, & Arabia in Scriptura vocantur nomine Æthiopiæ; ſic quando in Pſal. 74. 14. de Pharaonis ſubmerſione in Mari rubro dicitur,

אתה רצצת ראשי לויתן תתננו מאכל לעם לציים׃

Attà Ritzàtzta raſciè Leuiathàn; titnènnu maacàl leàm letziìm, id eſt *Tu confregiſti capita Leuiathàn: dediſti eum eſcam populo* לציים *Letziìm, deſerta incolenti*, puta Arabibus deſerta incolentibus ad oram ſcil. maris rubri, vbi merſus eſt Pharao, ita R. Dauid Kimchi in hunc locum; Arabes igitur ſunt populi ציים *Tziìm*, quos noſtra vulgata vertit *Populis Aethiopum*, & benè quidem; quia in ea regione כוש *Cuſc*, à quo *Aethiopes*, cum filijs ſuis סבא׃ הוילה׃ סבתה׃ רעמה וסבתכא׃ *Seuà, Chauilà, Sauthà, Raamà, & Sautechà*, habitauerũt, Gen. 10. 7. & à quo tota illa regio, quę inter Sinũ Perſicum, & Arabicum clauditur, Aethiopia nominatur, quæque ab Euphrate, & Tigri fluminibus, à Perſiæ Regno diſterminatur. Vltra hæc flumina Æthiopiæ, nõ ſolùm Perſarũ Regnum, verùm & tota India Orientalis; id eſt

nam illorum Regum voluntas erat illos ſubiugare. Reſponditque Rex, quòd ita eſſet facturus. Iſte autem Rabbi Dauìd ſtetit ibi diebus plurimis. Ita habet Auctor præfatus. Quis non videt, in hac relatione; tot ferè conſarcinari mendacia, quot ſunt verba relata?

I. Mendacium quamuis minimum, eſt circa tempus; nam Legatio Regis Portugalliæ cum literis Regis Æthiopiæ ad Clementem VII. Pont. Max. facta fuit anno Dom. 1533. Hæc, à Rabbi Ghedalia ponitur anno 1534.

II. Mendacium, eſt circa perſonam; Nam Orator fuit D. Franciſcus Aluarez Luſitanus, R. verò Ghedalia, illum Hebræum facit, & Rabbini titulo exornat, ſub nomine *R. Dauid de tribu Ruben.*

III. Mendacium, eſt circa qualitatem perſonæ; nam in relatione dicitur, hunc Oratorem, fuiſſe Ducem exercitus Regis Iſraëlis; cùm reuera fuerit Nobilis Luſitanus, & Regis Luſitaniæ primarius miniſter. Circa ſtaturam, & ætatem, nihil ad rem: Quamuis enim Luſitani, vt plurimùm, ſubfuſci ſint coloris, attamen mendacium eſt, eum fuiſſe nigrum, vt Æthiopem, vt in relatione dicitur.

IV. Mendacium, ac ſolemniſſimũ eſt, quando dicitur eum miſſum fuiſſe à Regibus Iſraëliticis vltra flumina *Lachlàch, Chabbòr, & Ghozàn* habitantibus. Quia Orator, etſi miſſus à Rege Portugalliæ immediatè, tamen dici poteſt, miſſum quoq; fuiſſe, non à Regibus Iſraëliticis, vt ſomniatur Ghedalia, ſed à Rege Æthiopiæ nomine Da-

meèretz merchakìm Iſc Iehudì vſcmò Rabbi Dauìd Harubenì, vehighìah Leroma, vedibbèr im Apiphiòr Clemente, veimtzà chèn beenàu, vchaià omèr chi hù Sar Tzeuà Mèlech Iſraël, vehaià Ketzàr hakòma, ſciethòr checuſcì, vchmò ben 45. ſcianim; vehalàch, vedibbèr el Mèlech Portughàl veholìch ittò melitzìm, chi lò haià iodèah ledabbèr, ellà bilſciòn Kòdeſc, vearabbì. Vaijòmer Lemèlech, èch Malchè Iſraël haomedìm meèuer Lachlàch, Vechabbòr, vnhàr Ghozàn haiù ſciolechìm othò lemòr lò; Im ièsc èth Naphſciò lijòth immàm nèghed ſonehèm, velatèth laèm Elìm hammenaghechìm, ſciè ieſc leèl iadàm lichuòſc othàm; Vaijòmer ſciechèn iaasè. Vezè Rabbì Dauìd amàd ſciàm iamìm rabbìm. Ad càn leſcionò. Id eſt,

Et ita in anno quinque milleſimo ducenteſimo nonageſimo quarto à creatione mundi, (hoc eſt an. D. 1534.) *qui fuit annus à vaſtatione Aedis ſecundæ 1466. è remotiſſima regione vir Iudæus, cui nomen erat Rabbì Dauìd Rubenita, Romam venit, locutus eſt cum Clemente Papa, & inuenit gratiam in oculis eius. Aſſerebat ſe Principem exercitus eſſe Regis Iſraëlis. Breuis ſtaturæ, ac niger vt Aethiops erat, quadraginta quinque annorum ætatem præſeferebat habere. Iuit itaque ad Regem Portugalliæ, ſecum interpretes adducens, quia loqui neſciebat, niſi tantùm Hebraica Lingua, & Arabica. Dixitque Regi, quomodo Reges Iſraëlitici, qui habitant trans flumina Lachlàch, Chabbòr, & Ghozàn miſerint illum, vt ei diceret, an vellet ſe iungere illis contra inimicos ſuos; atque eis Arietes, armaque bellica ſubminiſtrare;*

Italicam, & excuſæ fuerunt Bononiæ per Iacobum Keymolen Aloſtenſem eodem anno 1533. In 4. cum hac inſcriptione Italica:

L'Ambaſciaria di Dauid Re dell'Etiopia al Santiſs. S. N. Clemente VII. inſieme con l'obedienza al prefato Sãtiſſimo Sig. N. reſa: Con lettera ſcritta da Giouanne Re di Portogallo al ſudetto Ponteſice. Hęc audientes Hebręi Itali, ignorantes, quæ à Summo Pontifice, cum Franciſco Aluarez Regis Portugalliæ Oratore, agebantur, legentes vernacula lingua, *L'ambaſciaria di Dauid Re dell' Etiopia,* crediderunt, Dauid eſſe nomen Oratoris miſſi à Rege Æthiopiæ, ſeu à Regibus quibuſdam Iſraëliticis regnantibus in Indiæ partibus. Sic deceptus R. Ghedaliā Aben Iàchija qui tunc temporis viuebat, idipſum credidit, & in ſuo libro שלשלת הקבלה *Scialſcèleth hakabbala* literis conſignauit pag. 45. b. his verbis.

וכן בשנת חמשת אלפים רצ״ד לבריאה שהית שנת אלף תס״ו לחרבן הבית שני בא מארץ מרחקים איש יהודי ושמו רבי דוד הראובני והגיע לרומה ודבר עם אפיפיור קלימינתי וימצא חן בעיניו והיה אומר כי הוא שר צבא מלך ישראל והיה קצר הקומה שחור ככושי וכמו בן מ״ח שנים והלך ודבר אל מלך פורתוגאל והוליך אתו מליצים כי לא היה יודע לדבר אלא בלשון קדש וערבי ׃ ויאמר למלך איך מלכי ישראל העומדים מעבר לחלח וחבור ונהר גוזן היו שולחים אותו לאמר לו אם ישא את נפשו לחיות עמם נגד שונאיהם ולתת להם אלים המנחים שיש לאל ידם לכבוש אותם ויאמר המלך שכן יעשה ׃ והה רבי דוד עמד שם ימים רבים ׃ ע״כ לשונו.

Vechèn biſcnàth chamèſceth alaphìm 294. leberiàh, ſciehaiàh ſcianàth èleph 466. Lechorbàn habbèth ſceni: Bà mee-

ti Chriſtiani illum comitabantur; aliquando verò contigit, vt in Vaticanum Sancti Petri Templum, Mula inſidens ingrederetur, & vſque ad aram maximam, nulla Chriſtianæ religioni habita reuerentia perrexerit. Hoc ſolenne impudentis viri mendacium, in contemptum ſacrorum noſtrorum Typis euulgatum non fuiſſet, ſi Ferrariæ, vbi liber præuia Superiorum licentia excuſus eſt, aliquis pius, & Catholicus linguæ ſanctę peritus, qui libris expurgandis, & antequam imprimerentur corrigendis, deputatus extitiſſet. Interim videant quorum intereſt, quò tendat Hebraicæ linguæ inſcitia in Eccleſia Dei. Cæterum ad veritatem hiſtoriæ quòd attinet; verum eſt, quòd Clemens VII. Pontif. Max. anno Dom. 1533. Literas Regis Dauid Æthiopiæ receperit, quibus Pontifici Romano obedientiam ſpoponderat, & quas D. Franciſcus Aluarez, Ioannis Portugallię Regis Orator Romam attulerat cum alijs eiuſdẽ Regis credentialibus literis Sertuual datis 28. Maij, 1532. Summoque Pontifici conſignauerat, vt videre eſt apud Robertum Momachum, & alios; ſed nihil de Hebræo Oratore in illis, neque alibi mentio reperitur. De hac Legatione, de Regno, hominibus, atque moribus Æthiopiæ populi, qui Troglodytæ hodiè eſſe putantur, confer eundem Momachum; vbi huiuſcemodi literæ ex Æthiopica in Luſitanam, indèque in Latinam Linguam traductæ fuerunt à Paulo Iouio pagina 123, & eadem Latina lingua leguntur pag. 236. editionis Baſileenſis, apud Henricum Petrum. Verſæ etiam in

randum patri ſuo præſtitum, in varias ærumnas incidit ac denique ſuffocatus à dæmone perijt. Hiſtoria, ſeu veriùs anilis fabula, lectu tamẽ curioſa, excuſa reperitur vnà cùm ספר דברי הימים של משה *Sepher Diurè haiamìm ſcèl Moſcè, Libro Chronic. Vitæ Moſis*, Venet. anno ש״ד 304. m. ſupp. Chr. 1544. apud Cornelium fil. Barachi Adel-kenàd, in 8. Vbi p. 64. b. dicitur vocari דיתון בר שלמון *Diicòn Bar Scialmòn*.

נז ר׳ אברהם מנחם פורטו כהן

אשכנזי בן ר׳ יעקב כהן רופא בפורטו חבר ספר מנחה בלולה׃ והוא פירוש על התורה׃ נדפס בוירונה שנת של״ד לפ״ק׃

97 R. ABRAHAM MENACHE'M PORTO Sacerdos Germanus fil. R. Iacobi Cohèn Medici de Porto, ſcripſit.

מנחה בלולה *Minchà belulà*, id eſt *Munus confuſum*, Tit. ex Leuit. 1. 26. & 9. 4. & eſt explanatio *in Pentateuchum Moſis*. In initio libri extant nonnulli verſus cõpoſiti à R. Abrahamo פישקרול Peſcarolo in laudem libri, quorum literę initiales exprimunt nomen, & cognomen compoſitoris. Excuſ. Veronæ in domo Franciſci de le Donne, anno של״ד 354. m. ſupp. Chr. 1574. in 4.

נח ר׳ אברהם בן מרדכי פריצול

או פריסול מאויגנוני נולד בפירארה שנת ה׳ אלפים ר״פ לבריאת עולם כמו נראה בפרק י״ד מספרו הנקרא׃

ט״׃ אגרת ארחות עולם על ענין ארבעה חלקי העולם הנקראים א׳ אירופה׃ ב׳ אסיה׃ ג׳ אפריקה׃ ד׳ אמיריקה׃ וגם מספר כחלק באיים הנקראים׃ ונבחן [illegible] על בן [illegible]

עוד בעולם עם לשון׃ נדפס בויניציאה שנת ש״ה [illegible] לפ״ק׃ וחבר ספר

כ״ו׃ והוא פירוש על איוב שנזכר בספר [illegible] רק קל״ט׃ עמוד א׳ בכנסת [illegible]׃ ועוד חבר ספר

נ׳׃ מגן אברהם [illegible] בספר [illegible] רק כ״ו׃ עמוד ב׳׃ על [illegible] [illegible]

[illegible] גם [illegible] וגם כן על [illegible] [illegible]׃

98 R. ABRAHAM BEN MORDOCHA'I Auenionẽſis cognomẽto פריצול *Peritzòl*, ſeu *Peritzùl* vel פריסול *Periſsùl*, naſcitur Ferrariæ in Italia anno mundi 5285. Chr. 1525. vt colligitur ex cap. 14. eius libri mox recenſendi, cui titulus eſt.

אגרת ארחות עולם *Iggherèth orchòth olàm*, id eſt *Epiſtola viarum mundi*, *Tit. ex Iob* 22. 15. quà 30. Capitulis quibus conſtat, *De tribus mundi partibus, deque Inſulis Oceani, & mundo nouo*, ſatis accuratè, ſed nimis compendioſè tractat.

In hoc libello præter alia multa, quæ conſultò, breuitati ſtudentes, relinquimus; vnum, ſine acri animaduerſione, condigna tamen cenſura, prætereundum non eſt; nempè fabulam illam quam pro vera hiſtoria cap. 14. refert, vbi ait, quòd anno Dom. 1524. quidam Iudæus ex Arabia ad Summum Pontificem Clementem VII. Romam venerit cum literis credentialibus Regis Luſitaniæ, vt ab eo ſuppetias, armaque bellica, ac artifices bombardarum reciperet, pugnaturus poſtea contra Regem quendam Arabiæ. Et quòd à Summo Pontifice benignè fuerit ſuſceptus, additque nugiuendulus iſte Iudæus, vt quotieſcumq; per Vrbem ſpatiaretur equitando, ſemper decem Iudæi præibant, & ducenti

Italicam, & excuſæ fuerunt Bononiæ per Iacobum Keymolen Aloſtenſem eodem anno 1533. In 4. cum hac inſcriptione Italica:

L'Ambaſciaria di Dauid Re dell'Etiopia al Santiſs. S. N. Clemente VII. inſieme con l'obedienza al prefato Sãtiſſimo Sig. N. reſa. Con lettera ſcritta da Gioanne Re di Portogallo al ſudetto Pontefice. Hęc audientes Hebręi Itali, ignorantes, quæ à Summo Pontifice, cum Franciſco Aluarez Regis Portugalliæ Oratore, agebantur, legentes vernacula lingua, *L'ambaſciaria di Dauid Re dell' Etiopia*, crediderunt, Dauid eſſe nomen Oratoris miſſi à Rege Æthiopiæ, ſeu à Regibus quibuſdam Iſraëliticis regnantibus in Indiæ partibus. Sic deceptus R. Ghedalià Aben Iàchija qui tunc temporis viuebat, idipſum credidit, & in ſuo libro שלשלת הקבלה *Scialſcèleth hakabbala* literis conſignauit pag. 45. b. his verbis.

וכן בשנת חמשת אלפים רצ״ר לבריאה שהית שנת אלף תס״ו לחרבן הבית שני בא מארץ מרחקים איש יהודי ושמו רבי דוד הראובני והגיע לרומה ודבר עם אפיפיור קלימינתי וימצא הן בעיניו והיה אומר כי הוא שר צבא מלך ישראל והיה קצר הקומה שחור ככושי וכמו בן מ״ה שנים והלך ודבר אל מלך פורתוגאל והוליך אתו מליצים כי לא היה יודע לדבר אלא בלשון קדש וערבי: ויאמר למלך איך מלכי ישראל העומדים מעבר לחלח וחבור ונהר גוזן הי׳ שולחים אותו לאמר לו אם ישאת נפשו להיות עמם נגד שונאיהם ולתת להם אלים המנגחים שיש לאל ידם לכבוש אותם ויאמר המלך שכן יעשה: וזה רבי דוד עמד שם ימים רבים: ע״כ לשונו:

Vechèn biſcnàth chamèſceth alaphìm 294. leberiàh, ſciehaiàh ſcianàth èleph 466. Lechorbàn habbèth ſcenì: Bà

ti Chriſtiani illum comitabantur; aliquando verò contigit, vt in Vaticanum Sancti Petri Templum, Mula inſidens ingrederetur, & vſque ad aram maximam, nulla Chriſtianæ religioni habita reuerentia perrexerit. Hoc ſolenne impudentis viri mendacium, in contemptum ſacrorum noſtrorum Typis euulgatum non fuiſſet, ſi Ferrariæ, vbi liber præuia Superiorum licentia excuſus eſt, aliquis pius, & Catholicus linguæ ſanctę peritus, qui libris expurgandis, & antequam imprimerentur corrigendis, deputatus extitiſſet. Interim videant quorum intereſt, quò tendat Hebraicæ linguæ inſcitia in Eccleſia Dei. Cæterùm ad veritatem hiſtoriæ quòd attinet; verum eſt, quòd Clemens VII. Pontif. Max. anno Dom. 1533. Literas Regis Dauid Æthiopiæ receperit, quibus Pontifici Romano obedientiam ſpoponderat, & quas D. Franciſcus Aluarez, Ioannis Portugalię Regis Orator Romam attulerat cum alijs eiuſdẽ Regis credentialibus literis Sertuual datis 28. Maij, 1532. Summoque Pontifici conſignauerat, vt videre eſt apud Robertum Momachum, & alios; ſed nihil de Hebræo Oratore in illis, neque alibi mentio reperitur. De hac Legatione, de Regno, hominibus, atque moribus Æthiopiæ populi, qui Trogloditæ hodiè eſſe putantur, confer eundem Momachum; vbi huiuſcemodi literæ ex Æthiopica in Luſitanam, indèque in Latinam Linguam traductæ fuerunt à Paulo Iouio pagina 123, & eadem Latina lingua leguntur pag. 236. editionis Baſileenſis, apud Henricum Petrum. Verſæ etiam in

-randum patri ſuo præſtitum, in varias ærumnas incidit ac denique ſuffocatus à dæmone perijt. Hiſtoria, ſeu veriùs anilis fabula, lectu tamẽ curioſa, excuſa reperitur vnà cùm ספר דברי הימים של משה *Sèpher Diurè haiamìm ſcèl Moſcè, Libro Chronic. Vitæ Moſis*, Venet. anno ד"ש 304. m. ſupp. Chr. 1544. apud Cornelium fil. Barachi Adel-kenàd, in 8. Vbi p. 64.b. dicitur vocari דיהון בר שלמון *Diiecòn Bar Scialmòn*.

נ"ו **ר' אברהם מנחם פורטו כהן**

אשכנזי בן ר' יעקב כהן רופא מפורטו חבר
ספר מנחה בלולה: והוא פירוש על התורה: נדפס
בווירונה שנת של"ד לפ"ק:

97 R. ABRAHAM MENACHE'M PORTO Sacerdos Germanus fil. R. Iacobi Cohèn Medici de Porto, ſcripſit.

מנחה בלולה *Minchà belulà*, id eſt *Munus confuſum*, Tit. ex Leuit. 1. 26. & 9. 4. & eſt explanatio *in Pentateuchum Moſis*. In initio libri extant nonnulli verſus cópoſiti à R. Abrahamo פישקרול Peſcarolo in laudem libri, quorum literę initiales exprimunt nomen, & cognomen compoſitoris. Excuſ. Veronæ in domo Franciſci de le Donne, anno של"ד 354. m. ſupp. Chr. 1574. in 4.

נ"ז **ר' אברהם בן מרדכי פריצול**

או **פריסול** מאוינייוני נולד בפירארה שנת ה' אלפים
רפ"ה לבריאת עולם כמו נראה בפרק י"ד ספרו שנקרא:
א': אגרת ארחות עולם על ענין שלשה חלקי
העולם שנקראים א' אירופה: ב' אסיה: ג'
אפריקה: ד' אמיריקה: והוא ספר חלק בשלשים
פרקים: ובפרק אחרון מדבר על גן עדן אם נמצא
עוד בעולם אם לאו: נדפס בוויניציאה שנת ש"מ"ו
לפ"ק: וחבר ספר
ב': והוא פירוש על איוב שנזכר בספר יוחסין דף
ק"כ"ח: עמוד א' בהנשא שמו שלם: ועוד חבר ספר
ג': מגן אברהם שמו כמו שהוא אמר בספר ס"כ"ל דף
כ"ו: עמוד ב': על מלכות סיקודים אשר הוא אומר
שבשנה עשר לנוצרי כוס ונוון: ונזכר גם בן על
כתר מלכיות ושניכו:

98 R. ABRAHAM BEN MORDOCHA'I Auenionẽſis cognomẽto פריצול *Peritzòl*, ſeu *Peritzùl* vel פריסול *Periſsùl*, naſcitur Ferrariæ in Italia anno mundi 5285. Chr. 1525. vt colligitur ex cap. 14. eius libri mox recenſendi, cui titulus eſt.

אגרת ארחות עולם *Igghèreth orchòth olàm*, id eſt *Epiſtola viarum mundi*, *Tit. ex Iob* 22. 15. quà 30. Capitulis quibus conſtat, *De tribus mundi partibus, deque Inſulis Oceani, & mundo nouo*, ſatis accuratè, ſed nimis compendioſè tractat.

In hoc libello præter alia multa, quæ conſultò, breuitati ſtudentes, relinquimus; vnum, ſine acri animaduerſione, condigna tamen cenſura, prætereundum non eſt; nempè fabulam illam quam pro vera hiſtoria cap. 14. refert, vbi ait, quòd anno Dom. 1524. quidam Iudæus ex Arabia ad Summum Pontificem Clementem VII. Romam venerit cum literis credentialibus Regis Luſitaniæ, vt ab eo ſuppetias, armaque bellica, ac artifices bombardarum reciperet, pugnaturus poſtea contra Regem quendam Arabiæ. Et quòd à Summo Pontifice benignè fuerit ſuſceptus, additque nugiuendulus iſte Iudæus, vt quotieſcumq; per Vrbem ſpatiaretur equitando, ſemper decem Iudæi præibant, & ducenti

94 ABRAHAM MEHAHA'R ſcripſit פירוש לגמרא *Piruſc ligmarà*, *Explanationem in Ghemarà*. Ita legitur apud Aben Iachija in *Scialſcèleth hakabbalà*, pag. 59.

נ' ר'אברהם אבן מיגש ספרדי

מזרע יוסף בן מאיר לוי ן מיגש רב של הרמ'במ חבר ספר

א'; כבוד אלהים והם דרשות על התורה : נדפס בקושטנטינא ; וחבר ספר

ב' : ויקראו עמק השדים : ונמצא כ'י ; ולא ידעתי אם חבר נדפס :

95 R. ABRAHAM ABEN ME'GAS Hiſpanus ex poſteris (vt creditur) R. Ioſephi Ben Meir Leui, Ben Mègas Magiſtri R. Moſis Ægyptij, ſcripſit ·

ספר כבוד אלהים *Sèpher cheuòd Elòim*, *Librum Gloriæ Dei*, ſunt Conciones ſuper Pentateuchum Moſis. Excuſę Conſtantinop. Scripſit ſub nomine -

עמק השדים *E'mek Haſſiddìm*, id eſt *Vallis Aſſiddìm*, Tit. ex Geneſ. 14. 3. mſc. reperitur ex Buxtorf.

נ' ר'אברהם בר מימון היה בן רבי

משה בר מימון חבר ש'ות' נסתלק ד'תתקע ; והעתיק מעשה של ירושלמי מלשון ערבי אל לשון עברי ; ונמצא בספר דברי של משה נדפס בוויניציאה שנת ל'ט : לפ'ק ; ושמו של ירושלמי היה דיהון בר שלמון ; עיין שם דף סל'. עמוד : ב' :

96 R. ABRAHAM BAR MAIMO'N Filius R. Moſis Bar Maimonis cognomento Ægyptij. Scripſit ש'ת' *Quæſita & reſponſa legalia*, claruit an. mun. 4970. Chr. 1210. ex Dauid Ganz, & ex Lingua Arabica in Hebraicum idioma tranſtulit מעשה של ירושלמי *Maasè ſcièl Ieruſcialemì*, *Hiſtoriam cuiuſdam Viri Hieroſolymitani, qui ob contemptum iuſiu-*

Genebrardus in Chron. pag. 219. mentionem facit cuiuſdam Calendarij Hebraici ab Aben Ezræ conſcripti.

Catalogus librorum mmſſcc. Bibl. Cæſar. exhibet nobis librum *De Natiuitatibus*, ſiue *de Aſtrologia Iudiciaria* huius Auctoris; in 4. teſte Spizelio in Bibl. Vniuerſ. pag. 71.

In Machazòr Hiſpano extant quædam elegātes cōpoſitiones huius Auctoris, vti eſt illa, quæ tempore matutino recitant, & incipit אֲגַדֶּלְךָ אֱלֹהֵי כָּל נְשָׁמָה *Agadelchà Elohè col neſcemà*, *&c. Magnificabo te Deus omnis animæ*, *&c.* P. p. pag. 3. edit. Venet. anno 1656. in 8.

Et alia in fine precum diei expiationis, & incipit וּבְכֵן נַקְדִּישְׁךָ מֶלֶךְ *Vuchèn nakdiſciàch mèlech. Et ſic magnificabimus te Rex*. Cæterùm, cenſuras ſuper Commentarios R. Aben Ezræ in Pentateuch: collegit Didacus Lopez anno Dom. 1578. & habentur mmſſcc. in Collegio Neophyt. Vrbis; In fol. papyraceo.

Moritur itaque R. Abraham Aben Ezræ ſecundùm communiorem opinionem, an. mun. 4974. Chr. 1194. in Inſula Rhodi tempore Pontificatus Cæleſtini III. anno ante natiuitatem S. Antonij de Padua, & anno 14. poſt mortem R. Salomonis Iarchì ſeu Raſcì.

Hinc ad mortem R. Moſis Ægyptij fluxerunt anni 11. De eo fit mentio in libro Kabbalæ הראב'ד *Harauàd* fol. mihi, 80. יוחסין *Iuchaſin* fol. 130. b. & fol. 163. שלשלת הקבלה *Scialſcel. hakab.* fol. 41.

נ' ר'אברהם מהה'ר עשה פירוש לגמרא

כמו שכ'ר ן' יחיא בספר שלשלת הקבלה דף נ'ט : עמוד א' :

Liber Vnius. Tractat *De Virtute numerorum, ab Vno ad decem*, mſc.

23. ספר המספר *Sèpher hammiſpàr*, id eſt *Liber numeri, De Arithmetica*; mſc.

24. ספר המאורות *Sèpher hammaoròth*; *Liber de Luminaribus, & diebus Criticis*; Editus eſt primò Lugduni, apud Io. Trechſel 1496. Latinè in 4. & ibidem an. 1508. apud Ioannem Clein. In 4. poſtea Francof. apud Nicolaum Hoffmannum, itemque apud Iacobum Fiſcherum 1614. in 12. vtrobique cum Ioanne Gaumeti Ordin. Min. in Conuentu Viennenſi, Amico Medicorum, &c. & Romę iam pridem apud fratres de Nicolinis, 1544. in 4. & paulò poſt iterum Lugd. 1550. apud Gulielmum Rouillium in 8.

25. Tranſtulit ex Arabica in Hebraicam Linguam, *Librum de Aſtrologia Iudiciaria*, cuius Tit. eſt ראשית חכמה *Reſcìth chochmà*, id eſt *Initium Sapientiæ*, mſc. reperitur, vndè Aben Ezræ Author illius non eſt, vt aliqui putant, ſed interpres. Vide conſimilem libri tit. ſupra in R. Abraham Iudæus, cuius agnomen ignoratur, ſed creditur eſſe idem cum hoc Aben Ezræ.

Poſtremò aduertendũ in Comment. Aben Ezrę ſuper Pentateuchũ quędam loca reperiri notatu digna, quæ ipſe ita ſignauit יש לו סוד *ièſc lo sòd*, aut שלו סוד *ſcielò ſod*, *hic reperitur myſterium*, ſeu *ibi latet ſecretum*. Iſta à quodam Anonymo fuerunt explicata, cuius codex mſc. in Papyr. 4. extat in Bibl. Vatic. exaratus à R. Ioſue Bar Iudæ Medico, anno mundi 5196. Chriſti 1436. in Iaunè Arabiæ maris rubri emporio, vt ibi legitur.

an. mun. ש״ו 306. min. ſup. Chr. 1646. apud Danielem Bomber. In 8.

16. מאזני הלשון *Moznè hallaſciòn*, id eſt *Bilances linguæ*. Eſt Grammatica abſolutiſſima & optima. Excuſa Venetijs apud eundem Bombergum anno eodem. In 8.

Errat Plantauitius, qui in ſua Biblioth. Rabbin. ait tractare *De ponderibus, & menſuris*; Titulus *Bilances*, forſitan eum fefellit. In Bibl. Vatic. reperitur mſc. an. mun. 4906. Chr. 1146. annis 28. ante eius obitum.

17. שפה ברורה *Saphà Berrurà*, id eſt *Labiũ purum*. Tit. ex Sophon. 3: 9.

Plantauit. in ſua Biblioth. nu. 714. dicit eſſe *Librum Grammaticalem, & de litterarum gutturalium, ſeruilium, Coniugationum, & Pronominum formatiuorum* officijs tractare.

18. שפת יתר *Sephàth ièther*, id eſt *Labium excellentiæ*, ex Prouerb. 17. 7. Liber eſt Grammaticus, citatur ab Ephodæo Cap. 2. circa fin. & ab Hotting. in Bibl. Or. Hebr. ad Claſ. 11.

19. פרדס החכמה *Pardès hachochmà*; id eſt *Paradiſus Sapientiæ. De re Grammatica* etiam tractat. Habetur mſc. in Bibl. Vatic. Perg. in 4.

20. ספר ההגיון *Sèpher haigaijòn*, id eſt *Liber Logices*. Ext. mſc. in eadem Bibl. Vatic. permixtis papyraceis chartis cũ membranaceis, in 4.

21. ספר התשבורת *Sèpher hattaſcbòreth*, id eſt *Liber de Algebra*. Ex ead. Bibl. Vatic. mſc. an. mun. 5145. Chr. 1385. Maſſiliæ per manum Dauid Bar Salomonis Aben Akuſc. Papyr. In 4.

22. ספר האחד *Sèpher haèchàd*, id eſt

Gene-

Genebrardus in Chron. pag. 219. mentionem facit cuiuſdam Calendarij Hebraici ab Aben Ezræ conſcripti.

Catalogus librorum mmſſcc. Bibl. Cęſar. exhibet nobis librum *De Natiuitatibus*, ſiue *de Aſtrologia Iudiciaria* huius Auctoris, in 4. teſte Spizelio in Bibl. Vniuerſ. pag. 71.

In Machazòr Hiſpano extant quædam elegãtes cõpoſitiones huius Auctoris, vti eſt illa, quæ tempore matutino recitant, & incipit אֲגַדֶּלְךָ אֱלֹהֵי כָל נְשָׁמָה *Agadelchà Elohè col neſcemà, &c. Magnificabo te Deus omnis anima, &c.* P. p. pag. 3. edit. Venet. anno 1656. in 8.

Et alia in fine precum diei expiationis, & incipit וּבְכֵן נַקְדִּישָׁךְ מֶלֶךְ *Vuchèn nakdiſciàch mèlech. Et ſic magnificabimus te Rex*. Cæterùm, cenſuras ſuper Commentarios R. Aben Ezræ in Pentateuch. collegit Didacus Lopez anno Dom. 1578. & habentur mmſſcc. in Collegio Neophyt. Vrbis; In fol. papyraceo.

Moritur itaque R. Abraham Aben Ezræ ſecundùm communiorem opinionem, an. mun. 4974. Chr. 1194. in Inſula Rhodi tempore Pontificatus Cæleſtini III. anno ante natiuitatem S. Antonij de Padua, & anno 14. poſt mortem R. Salomonis Iarchì ſeu Raſcì.

Hinc ad mortem R. Moſis Ægyptij fluxerunt anni 11. De eo fit mentio in libro Kabbalæ הראב'ד *Harauàd* fol. mihi, 80. יוחסין *Iuchaſin* fol. 130. b. & fol. 163. שלשלת הקבלה *Scialſcel. hak ab.* fol. 41.

צ'ד ר' אברהם מהר עשה פירוש לגמרא במו שכ' ן' יחייא בספר שלשלת הקבלה דף כ'ט: עמוד ט':

94 ABRAHAM MEHAHA'R ſcripſit פירוש לגמרא *Pirùſc ligmarà*, *Explanationem in Ghemarà*. Ita legitur apud Aben Iachija in *Scialſcèleth hakabbalà*, pag. 59.

צ'ה ר' אברהם אבן מיגש ספרדי מזרע יוסף בן מאיר לוי ן' מיגש רב של הרמ'ב'ם חבר ספר א'; כבוד אלהים והם דרשות על התורה: נדפס בקושטנטינה: וחבר ספר ב': וקראו עמק השדים: ונמצא כ"י: ולא ידעתי אם כבר נדפס:

95 R. ABRAHAM ABEN ME'GAS Hiſpanus ex poſteris (vt creditur) R. Ioſephi Ben Meir Leui, Ben Mègas Magiſtri R. Moſis Ægyptij, ſcripſit.

ספר כבוד אלהים *Sèpher cheuòd Elòim*, *Librum Gloriæ Dei*, ſunt Conciones ſuper Pentateuchum Moſis. Excuſę Conſtantinop. Scripſit ſub nomine.

עמק השדים *E'mek Haſſiddìm*, id eſt *Vallis Aſſiddìm*, Tit. ex Geneſ. 14. 3. mſc. reperitur ex Buxtorf.

צ'ו ר' אברהם בר מימון היה בן רבי משה בר מימון חבר ש'ות' בשנת ד' תת'ק'ע: והעתיק מעשה של ירושלמי מלשון ערבי אל לשון עברי: ונמצא בספר דברי של משה נדפס בויניציאה שנת ש'ט: לפ'ק: ושמו של ירושלמי היה דיהון בר שלמון: עיין שם דף סל': עמוד: ב':

96 R. ABRAHAM BAR MAIMO'N Filius R. Moſis Bar Maimonis cognomento Ægyptij. Scripſit ש'ת *Quæſita & reſponſa legalia*, claruit an. mun. 4970. Chr. 1210. ex Dauid Ganz, & ex Lingua Arabica in Hebraicum idioma tranſtulit מעשה של ירושלמי *Maasè ſcièl Ieruſcialemì*, *Hiſtoriam cuiuſdam Viri Hieroſolymitani, qui ob contemptum iuſiuran-*

Liber Vnius. Tractat *De Virtute numerorum, ab Vno ad decem*, mſc.

23. ספר המספר *Sèpher hammiſpàr*, id eſt *Liber numeri*, *De Arithmetica*, mſc.

24. ספר המאורות *Sèpher hammaoròth*; *Liber de Luminaribus, & diebus Criticis*; Editus eſt primò Lugduni, apud Io. Trechſel 1496. Latinè in 4. & ibidem an. 1508. apud Ioannem Clein. In 4. poſtea Francof. apud Nicolaum Hoffmannum, itemque apud Iacobum Fiſcherum 1614. in 12. vtrobique cum Ioanne Gaumeti Ordin. Min. in Conuentu Viennenſi, Amico Medicorum, &c. & Romę iam pridem apud fratres de Nicolinis, 1544. in 4. & paulò poſt iterum Lugd. 1550. apud Gulielmum Rouillium in 8.

25. Tranſtulit ex Arabica in Hebraicam Linguam, *Librum de Aſtrologia Iudiciaria*, cuius Tit. eſt ראשית חכמה *Reſcìth chochmà*, id eſt *Initium Sapientiæ*, mſc. reperitur, vndè Aben Ezræ Author illius non eſt, vt aliqui putant, ſed interpres. Vide conſimilem libri tit. ſupra in R. Abraham Iudæus, cuius agnomen ignoratur, ſed creditur eſſe idem cum hoc Aben Ezræ.

Poſtremò aduertendũ in Comment. Aben Ezrę ſuper Pentateuchũ quędam loca reperiri notatu digna, quæ ipſe ita ſignauit יש לו סוד *ièſc lo sòd*, aut שלו סוד *ſcielò ſod*, *hic reperitur myſterium*, ſeu *ibi latet ſecretum*. Iſta à quodam Anonymo fuerunt explicata, cuius codex mſc. in Papyr. 4. extat in Bibl. Vatic. exaratus à R. Ioſue Bar Iudæ Medico, anno mundi 5196. Chriſti 1436. in Iaunè Arabiæ maris rubri emporio, vt ibi legitur.

Gene-

an. mun. ש״ו 306. min. ſup. Chr. 1646. apud Danielem Bomber. In 8.

16. מאזני הלשון *Moznè hallaſciòn*, id eſt *Bilances linguæ*. Eſt Grammatica abſolutiſſima & optima. Excuſa Venetijs apud eundem Bombergum anno eodem. In 8.

Errat Plantauitius, qui in ſua Biblioth. Rabbin. ait tractare *De ponderibus, & menſuris*; Titulus *Bilances*, forſitan eum fefellit. In Bibl. Vatic. reperitur mſc. an. mun. 4906. Chr. 1146. annis 28. ante eius obitum.

17. שפה ברורה *Saphà Berrùrà*, id eſt *Labiũ purum*. Tit. ex Sophon. 3: 9.

Plantauit. in ſua Biblioth. nu: 714. dicit eſſe *Librum Grammaticalem*, *& de litterarum gutturalium, ſeruilium, Coniugationum, & Pronominum formatiuorum* officijs tractare.

18. שפת יתר *Sephàth ièther*, id eſt *Labium excellentiæ*, ex Prouerb. 17. 7. Liber eſt Grammaticus, citatur ab Ephodæo Cap. 2. circa fin. & ab Hotting. in Bibl. Or. Hebr. ad Claſ. 11.

19. פרדס החכמה *Pardès hachochmà*; id eſt *Paradiſus Sapientiæ*. *De re Grammatica* etiam tractat. Habetur mſc. in Bibl. Vatic. Perg. in 4.

20. ספר ההגיון *Sèpher haigaijòn*, id eſt *Liber Logices*. Ext. mſc. in eadem Bibl. Vatic. permixtis papyraceis chartis cũ membranaceis, in 4.

21. ספר התשבורת *Sèpher hattaſchbòreth*, id eſt *Liber de Algebra*. Ex ead. Bibl. Vatic. mſc. an. mun. 5145. Chr. 1385. Maſſiliæ per manum Dauid Bar Salomonis Aben Akuſc. Papyr. In 4.

22. ספר האחד *Sèpher haèchàd*, id eſt

5. יסוד תורה *Ieſod Thorà*, id eſt, *Fundamentum Legis.* Eſt Cabaliſticus, *De preceptis legalibus* tractans, reperitur mſc. in Bibl. Vatic. Pergam. in folio.

6. סוד התמונה האותיות *Sod hattemunà haothijòth*, id eſt *Myſterium formæ literarum*. Cabaliſticè tractat de literis Alphabeti. Extat mſc. in Bibl. Vatic. Perg. in fol.

7. חי בן מקיץ *Chài ben mekìtz*, id eſt *Viuat filius expergefactus*. Tit. libri quò agitur *De Anima, eius premio, & pœna* rhythmicis carminibus, & elegantibus, in Bibl. Vatic. papyr. In 4 reperitur. Vbi additur alius tractatus על מלכות השמים *Al malchùth haſciamàim, De Regno Cælorum*, diuiditurque in 8. Regna, vbi *De æterna Vita* potiſſimum agitur. Vnitur cum Superiori.

8. שיר על הנשמה *Scir al hanneſcemà*; id eſt, *Canticum de anima* ad modum Hymni, cum eius explanatione, quò, *De animabus hominum* agitur, *quæ quietis tempore, relicto corpore aſcendunt ad Dominum; & ſic ſingulis noctibus in cælos ferri* credunt verpuli iſti, *actioneſque hominum Diuis referre, & manè ad priſtina corpora redire.* Habetur mſc. in Bibliotheca Vaticana. Pergam. 4.

9. אגרת השבת *Ighèreth haſciabbàth*, id eſt, *Epiſtola Sabbathi*. Eſt Epiſtola in qua Sabbathũ ipſi apparuiſſe fingitur, à quo docetur, quomodo Iudæi veſperam Sabbathi celebrare debeant, non ſubſequentem, ſed antecedentem Sabbatho. Hanc dum in Anglia eſſet, Londini ſcripſit, non an. mun. 5020. Chr. 1260. vt ex *Scèueth Iuda* Calamit. baſtian. Munſt. anno 1527. & 1529. apud Ioannem Frobenium in 8.

In Inſula Rhodi annis 18. ante mortem abſoluit Commentarios in Prophetiam Danielis, an. mun. 4916. Chr. 1156, vt ipſe ſcribit in fine huius prophetiæ. Corrige igitur Plantauit. qui in ſua Bibl. Rabbin. nu. 162. dicit eos abſoluiſſe an. Chr. 1145. Et ibid. iterum corrige eundem, vbi librum הרכבה *Harchabà* attribuit eidem Abrahamo Aben Ezræ, cùm certo certiùs ſit, eſſe R. Eliæ Leuitæ Germani, vt videbimus ſuo loco.

5. ספר סודות התורה *Sèpher Sodòth hatthorà*, id eſt *Liber Secretorum Legis*, quò arcana Pentateuchi Cabaliſticè referantur; eius meminit Reuchlin l. p. Cab. & reperitur mſc. in Bibl. Vatic. Papyr. In 4. vbi pag. 142. dicitur, quòd Abraham Aben Ezræ, illum Romæ compoſuerit, an. mun. 4927. Chr. 1167. Vndè apparet, notulam illam de morte R. Abrahami Aben Ezræ, quam tradit R. Immanuel ben Iekutiel in ſuo לוית חן *Leuiàth chèn* pag. 31. b. in תמונה 2. circa finem, ex quodam vetuſto libro (vt ipſe dicit) tranſcriptam, qui illam ad an. mun. 4925. Chr. 1165. reijcit, eſſe falſam. Colligitur etiam, prædictum Aben Ezræ bis in Inſula Rhodi fuiſſe, primò an. Dom. 1156. quò *Commentar. in Danielem* perfecit. Et ſecundò anno 1174. quò vitam ſuam cum morte commutauit.

4. יסוד מורא *Ieſòd morà*, id eſt *fundamentum timoris*, Grammaticalis, Io. Buxtorf. fil. Hebraicè & Latinè edidit. Excuſ. Venet. & in Bibl. Vaticana extat mſc. in Perg. fol.

Rabbinico tamẽ, ſcripti ab Abrahamo אלמושני *Almoſenino* pro R. טודרוס *Todròs* Theodoro;cognomento קסטנטיני *Koſtantinì* Conſtantinopolitano,an. mun. רל״ד 234. min. ſupp. Ch. 1474.

In Iob,quia linguæ Arabicę perfectã notitiam tenebat,quà primùm,vt aliqui volũt, hic liber ſcriptus fuerat, obſcuras voces ſępè ex Arabiſmo explicat,& Saadiæ Paraphraſim Arabicam caſtigat.

Eiuſdem Commentarios,in Abdiam, Ionam, & Sophoniam, in Latinam linguã tranſtulit Ar. Pontac. Aquitanicus Burdegalen. & cum alijs Rabbin. comment. Prodierunt Pariſ.an. 1556. apud Martinum Iuuenem, in 4. Et poſt eum Io, Leuſden Vltraiecti 1657. Iterum euulgauit.

In Ioëlem,cum verſione latina Gil. Genebr. Proſtant Pariſ. 1563. apud eundem Martinum, in 4. Et Io.Leuſd. 1656. ſuis comment. illuſtrauit.

In Hoſeam cum Targum & Comment. R. Salomon. & Kimchi, varijs lectionibus. Excuſ. Pariſ. apud Robertum Stephanum, m. ſupp. an. שט״ז 316. Chr. 1556. in 4.

In Cantic. Canticorum. Cum verſ. lat. eiuſdem Genebr. impreſſ. Pariſijs 1570. apud prædict. Martinum in 4.

Eiuſd. *Comment.* in V. parua volum. id eſt, in Cant. Cantic. Ruth, Threnos, Eccleſ. & Eſther, Excuſ. Conſtantinopoli.

2. פירוש על עשרת הדברים *Piruſc al aſſèreth haddeuarrìm*, id eſt *Commentariolum in Decalogum* præceptorum diuinorum. Excuſ. Baſil. cum Latina interpretatione, ac difficilium vocabulorum & abbreuiaturarum declaratione, Seba-

tur Geneb p. 686. Chron. qui eũ vixiſſe ſcribit, ſub an. Chr. 1240. Moritur itaq; in Inſula Rhodi ætatis ſuæ an, 75. ſicut ipſemet dum morti proximus eſſet ediſſerat, vſurpans illud Geneſeos cap. 12. 4. *Septuaginta quinque annorum erat Abraham cum egrederetur* מחרן *Mecharàn, de Haran*, paululum immutans vltimam ſyllabam dixit, מחרון אף העולם *Mecharòn af haolàm*, id eſt *De æſtu iræ huius ſeculi*. Eius corpus poſtea tranſlatum in terram Iſraël, ſepultum fuit in באבול *Cabùl*, non longè à tumulo R. Salom. Ben Gebirol. locũ exceſſus illius R. Ganz, vocat קלאהורה *Kalhoram*. Author lib. *Iuchaſ.* p. 130. b. dicit quod Aben Ezræ & R. Iudas Haleui Ben Salomonis Poëta inſignis, fuerint filij duarum Sororum. Scripſit itaque Abraham, Aben Ezræ varia & erudita opera, quorum Catalogum ſequenti ordine enumerabimus. Scripſit

1. פירוש על כל עשרים וארבע *Piruſc al col ezrìm, Vearbaà*, id eſt, *Commentarios* in omnes ſacrorum Bibliorum libros.

In Pentateuchum admodũ ſunt prolixi,& ferè Philoſophici,& multis in locis deprauati. Excuſi reperiuntur in Biblijs magnis cũ aliorũ Rabb. cõment. primò cõpilatis à Daniele Bõbergo, & Venet. impreſſis an. Dom. 1526. & in 4. Tomos diſtinctis, quæ communiter מקרא גדולה *Mikrà ghedolà*, id eſt *Biblia magna* vocantur. Hos ipſe vocauerat סדר עולם *Sèder holàm*, *Ordinẽ Vniuerſi*, quos latinos fecit Conradus Pellicanus iuxta editionem prædicti Bombergi,& in Collegio Neophyt. Romę mmſſcc. reperiuntur, in fol. membranaceo, elegantiſſimo charactere, lectu facillimo,

יג״: ספר תרשיש: והם אלף וכמה מלות ועשר פירוש כמו עניין ואת העלם תרשיש:

יד״: ערמת המזימה: כמונה שאומיאות והוא כ״י בוואטיקאנו על הקלף:

טו״: צחות הלשון: והוא דקדוק נדפס בויניציאה שנת ש״ל לפ״ק: על יד דניאל בומבירגי:

טז״: מאזני הלשון: דקדוק יפה עד מאד: נדפס שנת ה״ל במקום ה״ל על ידי דניאל ה״ל: ונמצא כ״י בוואטיקאנו שנת ל׳ אלפים תתק״ו ליצירה: כ״מ שנים קודם מותו:

יז״: שפה ברורה: על הדקדוק:

יח״: שפת יתר: על דקדוק:

יט״: פרדס החכמה: על חכמת הדקדוק: והוא כ״י בוואטיקאנו על הקלף:

כ״: ספר ההגיון: נמצא בוואטיקאנו כ״י על הקלף ועל הנייר:

כא״: ספר התשבורת: והוא כ״י בוואטיקאנו שנת ה׳ קל״ה ליצירה על יד דוד בר שלמה אבן יעקוב:

כב״: ספר האחד: על מעלת המנין מאחד עד עשרה כ״י:

כג״: ספר המספר: על מנין כ״י:

כד״: ספר המאורות וימי קריטיקי: נעתקו בלשון לטין:

כה״: והעתיק מלשון ערבי אל לשון עברי ספר ראשית חכמה על התכונה: ועשה כמה פיוטים כמו אגדלך אלהי כל נשמה וכו׳: ובכן נקדישך מלך וכו׳: אשר נמצאו במחזור הספרדים: ויש המחבר את בלי דודים ונקבר בארץ ישרא׳ בכאבול אצל קבורת ר׳ שלמה בן גבירול: שנת ד׳ אלפים תתק״כ״ד יום ב׳ לח׳ אדר בן ע״ה שנים ואמר בשנת מיתתו ואברהם בן חמש שנים ושבעים שנה בצאתו מחרון אף העולם: ונזכר בספר יוחסין דף קל״ו עמוד ב׳ ובדף קמ״ג עמוד א׳: ובספר שלשלת הקבלה דף מ״א: עמוד א׳:

93 RABBI ABRAHAM BEN MEIR ABEN EZRÆ Hiſpan. qui ab Hebręis cõmuniter vocatur חכם *Chachàm* id eſt *Sapiens*, & vocabulo contracto הרא״ב״ע *Harauaà* ex literis initialibus eius nominis & cognominis, naſcitur Toleti, vt quibuſdam placet. Fuit excellens Philoſophus, Aſtronomus, Medicus, Poëta, Grammaticus, Cabaliſta, & Sac. Scripturæ famoſus Interpres. In Aſtronomicis verò ita excelluit, vt quidã cũ Hilario Altobel. Seni. in Tab. Regijs c. 12. illi attribuant modum erigendi Cæleſte Schema per diuiſionẽ æquatoris in ęquas partes, quem Ioannes Monteregius probauit, & propagauit, vtpotè in Phyſica ratione fundatum; eumque rationalem modum vocauit, & quem ferè omnes melioris nominis Aſtrologi huius noſtrę ętatis ſequuntur. Variarum etiam Linguarum calluit notitiam, ac præſertim Arabicæ. Præclaro ingenio præditus, & rerum perſcrutandarum ita curioſus, vt domi paternæ diù morari impatiens, foras egreditur, totumque ferè vitæ ſuæ ſpatium in peregrinationibus conſumpſit, Anglia, Gallia, Italia, Gręcia, ac alijs diuerſis Mundi Regionibus perluſtratis, tandem in Rhodo Inſula vitæ periodum claudit, incerto annò. Nam Dauid Ganz ait obijſſe anno 4934. Chr. 1174. *Iuchaſin* verò aliorum ſententiam refert, eorum qui illius mortem reijciunt ad an. 4908. Chr. 1148. illorum, qui ad annum 4928. Chr. 1168. & aliorum ad an. 4954. Chr. 1194. quã ſententiam ipſe approbat p. 131. vbi addit vndecim annis ante mortem R. Moſis Ægyptij obijſſe, quamuis pagina 163. illum è viuis tollat anno 4925. niſi ſit error Typographicus. Reijce igitur ſententiã Auctoris יסוד עולם *Ieſod olàm*, qui aſſerit an. mun. 4825. Chr. 1065. vt refert *Scelſcel. hakab.* fol. 41. obijſſe. Hinc errare deprehendi-

נ״ג ר׳ אברהם בן מאיר אבן עזרא

שנקרא בלה״ק הראב״ע והחכם נולד בספרד בעיר טוליטולא והיה חכם גדול בתורה בדקדוק ושירים ובחכמת התכונה ובקבלה ובפילוסופיא. ודבר גלוי לכל העולם רוב חבורותיו וחבוריו וזה החכם הלך בגלות בעולם רוב ימי חייו כנראה בהקדמת חבוריו. ואומר בספר הכמות שהוא נעשה ברומא שנת ד׳תת״קי ובסוף ספר שפות כתב שהוא נעשה שם שנת ד׳ת״ת קי״ב. ובפירוש דניאל אמר שהיה ברודום שנת ד׳תתקי״ו. ובפירוש ויקרא היה בלוקא. ובפרשת תרומה אומר דאיתי ספרים שבדקום חכמי טבריא ונשבעו ליט״ל חוקותיהם של פעמים שמצקלו כל מלה וכל נקודה וכל מלא וכל חסר. ונראה שבימיו היה מדרש גדולה בטיבריא כמו אמר בפרשת תרומה. ונמצא בחבור הכתבים של הרמב״ם אשר כתב אל בנו שבחות ותהלות רבות על חכמת החכם הזה וצוה לו ללמוד בחבוריו בכל יכלתו. והוא חבר ספרים הרבה עד מאד והם

א׳. פירוש על כל עשרים וארבע ספרי קדש.

ב׳. פירוש על עשרת הדברים.

ג׳. ספר סורות התורא כדרך הקבלה.

ד׳. יסוד מורא על דקדוק.

ה׳. יסוד תורה על ענייני התורה והקבלה.

ו׳. סוד התמנת הא תיות גם כן על דרך הקבלה. נמצא כ״י בוואטיקאנו על קלף.

ז׳. חי בן מקיץ. הם שירים משכמה והשכל ועונש. נמצא בוואטיקאנו על קלף כ״י. ועוד יש ספר אחר על מלכות השמים.

ח׳. שיר על הנשמה עם פירוש נמצא כ״י בוואטיקאנו על קלף.

ט׳. אגרת שבת. על ענין ... שבת.

י׳. הקדמה על התורה ונחלקה בחלק א׳ של מקרא גדולה בתחילת הספר.

י״א. ספר מאזנים על לשוננו ונחלק כשמונה שערים. א׳. נקרא ראשית חכמה. ב׳. ספר הענינים. ג׳. ספר מתחולים. ד׳. ספר מתחולים שניים. ה׳. ספר משפטי הככבים. ו׳. ס׳ על המבוא הירח. ז׳. על המחברות המאורות וימים קריטיקי. ח׳. על השאלות אצטגנינות.

י״ב. תורה על אותיות אהו״י בפסוק השיר. נמצא בתחילת מקרא גדולה.

ספר

rois *Commentarium:*

VI. על שמונה ספרי הניצוח *Al ſciemonà Siphrè hannitzùach*, in octo libros Topicorum Ariſtotelis; & in duos libros התענות מזויפות *Hattaanòth Mezuijaphòth, Elenchorum*. Tranſtulit etiam ex Hebrço in Latinum Paraphraſim Auerrois in

VII. ספרי ארסטו מחכמת הטבע *Siphrè Arſattò mechochmàth hattebàa, Libros Phyſicorum Ariſtotelis*, & Dominico Grimano S. R. E. Cardinali S. Marci dicauit. Extat mſc. in Bibl. Vatic. inter codices latinos ſub num. 5548. In fol. Papyr. Vertit etiam ex eadem lingua in Latinam Epiſtolam *Auem Pace*, quæ vocatur

VIII. אגרת החליצה *Ighèreth hachalitzà* id eſt, *Epiſtola expeditionis*, & eſt Philoſophica, & admodum prolixa. Cui ad calcem additur appēdix in eandem. Extat mſc. in Bibl. Vatic. inter codices Latin. nu. 3897. pag. 33. Iſte *Auem Pace* Hiſpanus fuit, & vocabatur אבן באס *Abèn Pas*, de quo ſup. n. 35.

IX. Eiuſd. interpretatio libri אלאכין *Alacenis* על העולם *Al haolàm, de mundo*, vbi cæleſtium motuum Theorias ab Aſtronomis traditas ita cōpendio ſcribit, vt ſummas rerum, & remotione controuerſiæ inter Gregorium Cremonenſem, & Ioan. de Monte regio natas Sole clarius ſit inuenire, ac intueri. Ita ipſe ait in Epiſtola Dedicatoria ad eundem Epiſcopum Cardinalem Grimanum, mſc. exiſtit in eadem Bibl. Vatic. ſub num. 4566. Codici mmſſcc. Latinorū, & eſt in fol. Papyr.

Claruit anno mundi 5269. Chriſti 1509. Venetijs.

ſcripti אספעל vulgariter fortaſſis, quem libri ארם וחוה ומישרים *Adàm Vachauà Umeſciarìm*, *Adami, Euæ, & rectitudinum* Auctorem facit.

רבי אברהם בן רבי מאיר דבלמש

בן ר׳ אברהם בן ר׳ משה בן ר׳ מאיר בן ר׳ חזקיה דבלמש חכם הרופא מפורסם:

א׳. מקנה אברם והוא ס׳ הדקדוק ונחלק לשמונה שערים: ונדפס בויניציאה על יד דניאל בומבירגי שנת לפ״ג לפ״ק לגויים ונעתק בלשון לטין ונדפס שנת הנ״ל ונדפס עם לשון הקדש שנת הנ״ל בעיר הנ״ל:

ב׳. ספר הגיון ארסטו בקצור ונוסף עליו שאלות הרבה:

ג׳. כתב מאמר על עצם העולם:

ד׳. והעתיק אגרת אבן רשד מלשון עברי אל לשון לטין: ושאלות ואגרות אחרות ערביות העתיק מלשון לשון אל לשון לטין כמו שהעתיק פי׳ ן׳ רשד על ג׳ ספרים הנקראים לארסטו:

ה׳. חבר ספר על המופת בלשון לטין ונדפס בויניציאה שנת לגויים תשיעה אלף לק״ס:

ו׳. העתיק מלשון עברי אל לשון לטין פירוש אבן רשד על שמונה ס׳ הנצות הנקראים בלשון יון תופיקה: וגם כן על שני ספרי הטענות המזויפות הנקראים בלשון אילינקוס:

ז׳. העתיק פירוש אבן רשד על ספרי ארסטו מחכמת הטבע מלשון עברי אל לשון לטין:

ח׳. העתיק מלשון עברי אל לשון לטין אגרת אבן באגה הנקראת אגרת התליצה על הפילוסופיאה:

ט׳. חבר פירוש על ספר אלאבין שעניינו על העולם הנקרא כ״ל בואפיקלאו:

92 R. ABRAHAM BEN R. MEIR DE BALMIS *Ben R. Abraham, Ben R. Moſis, B. R. Meir, Ben R. Chizkià de Balmis*, Italus ex Aletio, vulgò *Lecci*, in Regno Neapolitano oriundus, Venetijs initio ſuperioris ſeculi floruit cùm eſſet Artium & Medicinæ Doctor ſcripſit Grammaticam Hebræam admodum prolixam, quam vocauit

I. מקנה אברם *Miknè Abràm*, id eſt, *Peculiũ Abraæ*, Tit. ex *Gen.* 13.7. Hanc Latinam fecit Daniel Bombergus Antuerpienſis, de literis Hebraicis optimè meritus, qui Venetijs anno Domini 1511. ex *Ganz*, omnium primus in ea Vrbe cæpit libros Hebraicos cudere, magna, & ferè incredibili diligentia, tam in correctionibus, quàm in qualitate characterum, & chartæ; ita vt poſt illum ſemper in deterius Hebraica Typographia abierit. Excuſum eſt igitur hoc *Peculium Abraæ*, Hebraicè & Latinè, Venetijs an. Dom. 1523. in 4. præfixa præfatione latina tantum, ad Lectorem, eiuſdem Bombergi. Scripſit

II. ס׳ הגיון ארסטו בקצור *Sèpher Higaiòn Arſattò bekitzùr. Epitomen* in Logicam Ariſtotelis, & in eam quæſita varia. Scripſit

III. מאמר על עצם העולם *Maamàr al ètzem haolàm*, ſermonem *De Subſtantia Orbis*.

IV. אגרת רשד וכו׳ *Ighèreth Raſciàd &c. Epiſtolam Auerrois*, & Arabum nonnullorum *Quæſita, & Epiſtolas* in Latinum vertit, ſicut & *Paraphraſim Auerrois in tertium librum Rhetoricorum Ariſtotelis*, in eandem linguam transtulit. Quæ omnia recognita, & emendata, excuſa ſunt Venet. apud Iuntas, cum Ariſtotelis & Auerrois operibus, an. Dom. 1542. Edidit quoque librum

V. על המופת *Al hammophèth, De Demonſtratione*, Excuſus Venet. Præterea, transtulit in Latinum ſermonem *Auer-*

Item *de Coniunctione, & oppoſitione Luminariũ*, ab an. mun. ש״ס 356. m. ſup. Chr. 1596. ad an. ש״ס 365. Chr. 1605. Incipit verò ordinare Calendarium ab ann. רפ״ב 282. Chr. 1522. ad ann. רצ״ה 295. Chriſti 1535. Excuſ. repetitur Venetijs. vt ſupra.

Tandem corrige Buxtorf. & Hottingerũ in Catalogo ſuorum librorum Hebraicorum ex illius Bibl. Rabbin. ferè toto ex verbo deſumpto, qui ambo, hunc Auctorem *Abraham Tzabulònem* pro *Tzahalonem* vocant.

ר׳ אברהם בר יצחק צמח לוי רופא חבר פירוש על שיר השירים ונמצא כ״י בבית ספרים של דוכוס ד׳אורבינו בוואטיקאנו על הקלף.

90 RABBI ABRAHAM BAR ISAAC TZE'MACH LEVI Medicus ſcripſit *Pirùſc*, id eſt, *Commentarium in Canticum Canticorum* Ext. mſc. in Bibl. Vrbin. apud Vatican. Pergam.

ר׳ אברהם בר ישמעאל תלמיד הרשב״א ויש אומרים תלמיד של הרא״ש חבר ספר האגודה והם דרושים על כמה ענינים ונדפס בקראקא . ובספר יוחסין דף קל״ג ע״ב: נמצא ק״ל לאברהם בן ישמעאל [illegible] ספריו ארח חיים ומישרים [illegible]

91 R. ABRAHAM BAR ISMAEL diſcipulus הרשב״א *Harisbà*, vel vt alijs placet, diſcipulus הרא״ש *Haròſc*; ſcripſit librum cui tit. eſt האגודה *Haagudà*, id eſt *Faſciculus*, ſcil. *Concionum*, Complectitur enim varios ſermones diuerſorum argumentorum. Excuſus Cracouiæ, Auctor libri Iuchaſſin pag. 133. b. nobis exhibet quendam R. Abrahamum Ben Iſmaëlis hoc modo

nitz, claruit præterito ſeculo. Familia Tzahalonica etiam Romæ inter exulantium cœtum reperitur, vbi non mediocrem locum obtinet; Viros (ſi qui ſint inter Iudæos) doctos, ferè ſemper habuit; & hodie in viuis eſt Iacob Tzahalòn Artiũ ac Medicinæ Doctor Synagogæ מורינו *Morènu* (eſt inter eos ſupremi officij nota) de quo infra prolixiùs agemus loco ſuo. Abraham verò Tzahalòn de quo modo agimus, fuit non mediocris Iuris Iudaici interpres, Aſtronomus item, & Poeta non vulgaris, vt ex carminibus à ſe compoſitis, & initio ſuorum Operum annexis, liquet manifeſtè. Scripſit itaque librum cui titulum fecit

1. ישע אלהים *Ieſcià elohìm*, id eſt, *Salus Dei*, eſt *Commentarius in Volumen Eſther* literalis, allegoricus, & moralis, ex antiquorũ Rabbinorum Doctrina excerptus, ac proindè curioſus. Prodijt Venetijs apud Ioannem de Gara an. mundi שנ״ה 355. min. ſupp. Chr. 1595. in 4. Scripſit

2. ספר מרפא לנפש *Sèpher Marppè Lannèpheſc*, *Librum medicinæ animæ*, eſt explicatio, & additio ad *Canones Pænitentiales* Hebræorum R. Iſaaci Luriæ. Excuſus fuit ibid. apud eundem, eodem anno & eadem forma. Scripſit

3. יד חרוצים *Iad Charutzìm*, id eſt *Manum Sedulorum*, Tit. ex *Prov.* 20. 4. & 12. 34. Tradit modum conficiendi *Calendarium Hebræorum*; *Chriſtianorum*; & *Iſmaëlitarum*, vnde in eo tractat *de ingreſſu Solis in quatuor puncta Cardinalia* ab an. mundi שנ״ד 354. min. ſupp. Chr. 1594. ad ann. mundi שפ״א 381. Chr. 1621.

Puncta argentea. Tit. ex *Cantico Canticorum* 1. 11. *Eſt explanatio Cantici Canticorum Salomonis.*

פו׳ ר׳ אברהם בן ר׳ יצחק מעיר

מונפליירו. שהפרווינצא היה חותנו של הרא״ב״ד שהכתבתי למעלה והיה אב בית דין וחבר ספר האשכול כן נכתב בספר שערי ציון ובספר שלשלת הקבלה דף ל׳ אמר ל״ן ויחוס כי הוא היה רואה בספר האמונות של רבי שם טוב כי אצלו היה קבלה מאליהו כי זה הגאון היה מקובל גדול ושאליהו היה מתגלה בבית מדרשו: ואומר בעל ס׳ שלשלת הקבלה שבאולי אל זה כיון הרא״ב״ד בהשגה שעשה בהלכות סוכה פ״א באומר כבר הופיע רוח הקדש בבית מדרשינו מכמה שנים וכו׳: ולא אין כן כי כבר נתעכבה השכינה מישראל כמו שנאמר בגל׳: פ״ל: אמר ר׳ יוחנן ו׳ חדשים נתעכבה שכינה לישראל במדבר שמא יחזרו בתשובה ולא חזרו: עם כי אומר בישראל אשר בזמננו: כי השם לא חזרו בתשובה במדבר היהודים שבזמננו על אחת כמה וכמה: וזה שהחבר זוכר בספר שלשלת הקבלה דף ל׳: עמוד א׳:

86 R. ABRAHAM BEN R. ISAAC Monſpeſulanus Socer R. Harauàd, ſeu R. Abrahami ben Dauid de quo ſupra ad n. 57. & 58. Fuit Pater domus Iudicij, id eſt Pręſes Senatus, & ex libro שערי ציון *Sciaarè Tzion, Portarum Sion* habemus ſcripſiſſe ספר האשכול *Sèpher Haëſcòl, librum Botri*. Et eſt liber Ritualis, ſi Hottingero credimus, Claſſ. ix. Bibl. Orient. Kabaliſticus, ſi Godoliæ in ſuo *Scelſcèleth* fidem præſtare velimus, quod conuenientius eſt; vide pag. 50. cui tamen nulla adhibenda eſt fides, quando ex mendaci *Seèm Tòu* libro ſuo האמונות *Haemunòth* refert, in Academia huius Auctoris, Eliam aliquando apparuiſſe: Et addit Auctor *Scelſcel. Hinc eſt, quod Harauàd in animaduerſionibus ad librum Moſis Aegyptij, ad Codic.* סוכה *Succà, de Tabernaculo* *Capit.* 8. *ait* : כבר הופיע רוח הקדש בבית מדרשינו מכמה שנים: *Cheuàr Hophìaa Rùach Hakòdeſc Beuèth Midraſcènu Michammè Scianìm*, id eſt, *Iam reſplenduit Spiritus Sanctus in Academijs noſtris ab hinc annis multis*. Sed hoc, mendaciũ eſſe deprehenditur; quia ſi diuinitas receſſerat ab Iſraële per 6. mẽſes in deſerto, ad hoc, vt eos ad pœnitentiã reuocaret, vt ait R. Iochanan ר״ה *in Roſc haſcianà* cap. 4. Quid dicemus de Iudæis noſtri temporis in perfidia obſignatis? Et ad eos diuinitatem, ſeu Spiritum Sanctum deſcendiſſe, atque illorum Academias illuſtraſſe dicendum? Abſit. Sunt enim fabuloſa Iudæorum ſibi plaudentium adinuenta.

פז׳ ר׳ אברהם בן ר׳ יצחק הנרבוני: עיין

ר׳ משה נרבוני:

87 R. ABRAHAM BEN R. ISAAC HANNARBONI, de Narbona, vide *R. Moſes Narbonì*.

פח׳ רבי אברהם בן יצחק צהלון

ספרדי נולד בעיר צפת אשר היא בגליל עליון בארץ ישראל הנקרא בק״ת ראב״ץ היה תוכן ועושה מרווים והוא חבר שלשה חבורים:

א׳ : ישע אלהים והוא פירוש על מגילת אסתר: נדפס בויניציאה שנת שכ״ה לפ״ק : על יד זואן דגארה:

ב׳ : ס׳ מרפא לנפש והיא הרפואה רוחנית לכל תחלואי הנפשות על תיקוני הנפש על ינחק לוריא: נדפס בויניציאה שנת בשע״מ״ס: לפ״ק:

ג׳ : יד חרוצים על קביעות תקופות ומולדות: נדפס בויניציאה שנת של״ה: בידי יואן דגארה:

88 R. ABRAHAM BEN R. ISAAC TZAHALO'N Natione Hiſpanus, patria ex Vrbe צפת *Saphèth* Galileæ Superioris, abbreuiatè dictus ראב״ץ *Ra-*

uitz,

illam concurrat, *&c*. abſoluitur liber. Excuſus Venetijs apud Ioannem de Gara an. mundi 5335. Chriſti 1575. In 4. Plantauitius nu. 442. legit anno 365. Chriſti 1605. apud eundem Ioannem de Gara, ſed videtur eſſe mendum. In fine libri præter Tabulam materiarum, extat etiam Tabula omnium verſiculorum Sacræ Scripturę, qui in libro adducuntur, & explanantur.

Cœterùm, hic Auctor claruit anno mundi 5249. Chriſti 1489. obijtque anno 5252. Chriſti 1593. ex *Scelſcel. hakab.* pag. 62. b. & R. Dauid Ganz in *Tzèmach*. Anno ſcilicet expulſionis Iudæorum à Regnis Hiſpaniæ.

פו׳ ר׳ אברהם בן יצחק לניאדו

חבר מגן אברהם: על י״ז חקירות על ברית מילה: אישות צדקה וידוי תשובה ואבלות על דרך הדרוש: נדפס בויניציאה על יד דניאל זאניטו שנת השס״ג לבריאת עולם בעיון רב רבי יצחק גרשון: וחבר גם כן ספר נקודות הכסף על שיר השירים:

86 R. ABRAHAM BEN ISAAC LANIADO, Italus ſcripſit

1 מגן אברהם *Maghèn Aurahàm*, id eſt *Clypeum Abrahæ*. Opus valdè commendatum ab Hebræis, tractat enim *De varijs myſterijs Legis Moſaicæ*; Item *De Circumciſione*, *Nuptijs*, *Eleemoſyna*, *Confeſſione peccatorum*, *Reſipiſcentia*, *& Luctu funebri*. Omnia XVII quæſitis expendit more concionatorio, & dilucidè pertractat. Excuſum Venetijs, typis Danielis Zaneti an. mund. ש״ס״ג 5363. Chriſti 1603. ſtudio & diligentia R. Iſaaci Gerſonis. In 4. Scripſit

2 נקודות הכסף *Nekudòth Hacchèſeph*; *Pun-*

אב

ואופנים קורים: בידיעת השם יתברך הפרטיים ובבחירת האדם: בית שלום: בהשגחה האלהית: בענייני השכלים הנבדלים: ועל הקבלה ויסודות הנביאים ונבואתם: ובהצלחה של אדם על מעלת התורה וקרבנות: ועל הנפש אחרי מות הגוף וכמו היא יזכה לתחיה באופן שתתענג יחד גופו:

85 R. ABRAHAM BEN R. ISAAC BAR R. IVDÆ, BEN R. SAMVELIS SCIALOM Catalanus compoſuit librum Iudaicis dogmatibus repletum, quem vocauit נוה שלום *Neuè ſcialòm*, *Habitaculum pacis*, tit. ex Iſaiæ 32. 28. Quo (vt iactat Auctor) cœleſtia terreſtribus, diuina humanis iunguntur. Eſt liber totus Philoſophicus, & Theologicus, & certè valdè eruditus; complectitur omnes ferè ſcientias, & doctrinas, cùm naturales, tùm diuinas, allegoricas & myſticas, nullo tamen ordine ſeruato; nam per XII. המאמרים *Hammaamarrìm*, id eſt *Tractatus*, in quos diuiditur, promiſcuè tractat *De Mundo* quòd non potuerit eſſe ab æterno. *De Deò*, *Lege Diuina*, *De Dei cognitione circa particularia*. *De libera hominis voluntate*, *& electione*. *De Diuina prouidentia*. *De Intelligentijs ſeparatis*. *De doctrina Kabalæ*, *& eius fundamento*. *De Prophetis*, *& Prophetiæ excellentia*. *Hominis proſperitate*, *ſeu beatitate*. *De Moſaica Lege*, *illiuſque ſacrificijs*, *& oblationibus*. *De Anima rationali*; *De illius ſtatu extra corpus*, *& reaſſumptione corporum in reſurrectione*, *vt*, *& ipſa animabus vnita*, *delectationem*, *& gaudium eis congruum percipere poſſint*. Vbi etiam *de Oratione*. Et tandem aliquibus quæſtiunculis Philoſophicis diſcuſſis, *De formatione hominis in vtero materno*, *& quomodo vterque parens ad*

apud Petrum Aloyſium, & Laurentium Bragadinum, in domo Ioannis Coleonis. In 4. Scripſit

אגרת אלר׳ שמואל ח״נ״ל *Epiſtolam ad R. Samuelem Chaijm* prædictum. Excuſa eſt vnà cum ſupra notato libello.

פ׳ ר׳ אברהם כהן ספרדי ראש ישיבה בבולוניא וחבר ספר החסידים : ועשה פירוש לשאלתות דרבי אחא : כמו נראה בספר שלשלת הקבלה דף ס״ה : עמוד ב׳ :

80 R. ABRAHAM COHE'N Sacerdos Hiſpanus Archiſynagogus Bononienſis circa an. mun. 300. min. ſupput. Chriſti 1540. vel paulò antè; Nam in *ſcelſcel. hakab.* pag. 65. b. recenſetur inter Rabbinos, qui ætate R. Ioſeph Karo vixerant, Karo verò obijt an. 5300. vt ibi legitur. Itaque ſcripſit

1 ס׳ החסידים *Sèpher hachaſſidìm*, *Librum beneficorum*, ſeu *piorum*, habetur loc. cit. ſed ibi nihil de illius argumento. Scripſit etiam ex eodem

2 פי׳ על שאלתות רר׳ אחא *Piruſc al ſceeltòth*, *Commentarios in Poſtulata Rau Achà*, de quo vide infra in רב אחאי *Ràu Achài*.

פא׳ רבי אברהם כליץ חבר ספר המוסר נדפס בקוסטנטינה :

81 R. ABRAHAM CALE'TZ ſcripſit

ס׳ המוסר *Sèpher hammuſàr*, id eſt *Librum diſciplinæ*, ſeu *eruditionis*. Tractat *De Virtutibus moralibus*. Excuſus Conſtantinopoli in 4.

פב׳ רבי אברהם כסלארי חבר ספר מכלכל מחלה :

82 R. ABRAHAM CASLA'RI ſcripſit *Librum de Medicina* cum titulo מכלכל מחלת *Mecalchèl machalà*, id eſt *Suſtentans infirmitatem*.

פג׳ ר׳ אברהם לוי . לבית לב חבר ספר משרא קטרין והוא מפרש ארוך על שבועות דניאל ואין מדבר באמת ולא משרא קטרין של כשפים , נדפס בקוסטנטינה :

83 R. ABRAHAM LEVI ſcripſit librum cui titulum fecit

משרא קטרין *Meſciarè kitrìn*, id eſt *Soluens nodos*, ex Daniel. 5. 12. Prolixè tractat *De ſupputatione ſeptimanarum Danielis*. Probatur Iudæis Conſtantinopolitanis; ſed reuera, multa futilia, & contra textum ſacrum proponit.

פד׳ ר׳ אברהם הלוי הזקן חבר תקוני השבת כמבא בסוף ראשית חכמה בקיצור והיה תלמיד קורדווירו :

84 R. ABRAHAM HALEVI HAZAKE'N, id eſt Senior, ſcripſit

תקוני שבת *Tikunnè Sciabbath*, id eſt *Ordinationes Sabbathi*. Habetur in fine Compendij libri ראשית חכמה *Reſcìth Chochmà*. Fuit iſte diſcipulus Kordoueri inſignis Kabaliſtæ, vt ibi indicatur.

פה׳ ר׳ אברהם בן ר׳ יצחק בר ר׳ יהודה בן ר׳ שמואל שלום מקטלוניא חבר ספר נוה שלום : בשמו בין לומר זה השכל הוא שושם שלום בין שכלו של אדם ובין כבודו של אדם , והוא כלול מכל החכמות לטוריות טבעיות אלהיות ודרשות אגדות לכל אשר בפי הפנות יהיו לבסוף בהן לפיוטיר לחיי בר : ונחלק לשלשה עשר מאמרים והבר על סדר העולם : במינים אלהים בכללים ומודים

illam concurrat, *&c.* abſoluitur liber. Excuſus Venetijs apud Ioannem de Gara an. mundi 5335. Chriſti 1575. In 4. Plantauitius nu. 442. legit anno 365. Chriſti 1605. apud eundem Ioannem de Gara, ſed videtur eſſe mendum. In fine libri præter Tabulam materiarum, extat etiam Tabula omnium verſiculorum Sacræ Scripturę, qui in libro adducuntur, & explanantur.

Cœterùm, hic Auctor claruit anno mundi 5249. Chriſti 1489. obijtque anno 5252. Chriſti 1593. ex *Scelſcel. hakab.* pag. 62. b. & R. Dauid Ganz in *Tzèmach*. Anno ſcilicet expulſionis Iudæorum à Regnis Hiſpaniæ.

פו ## ר׳ אברהם בן יצחק לניארו

חבר מגן אברהם : על דיני תורה על ברית מילה : אישות צדקה וידוי תשובה ואבלות על דרך הדרוש : הדפס בויניציאה על יד דניאל זאניטו שנת השס״ג לבריאת עולם בעיון רב רבי יצחק גרשון : וחבר גם כן ספר נקודות הכסף על שיר השירים :

86 R. ABRAHAM BEN ISAAC LANIADO, Italus ſcripſit

1 מגן אברהם *Maghèn Aurahàm*, id eſt *Clypeum Abrahæ*. Opus valdè commendatum ab Hebræis, tractat enim *De varijs myſterijs Legis Moſaicæ*; Item *De Circumciſione*, *Nuptijs*, *Eleemoſyna*, *Confeſſione peccatorum*, *Reſipiſcentia*, *& Luctu funebri*. Omnia XVII quæſitis expendit more concionatorio, & dilucidè pertractat. Excuſum Venetijs, typis Danielis Zaneti an. mund. ש״ס״ג 5363. Chriſti 1603. ſtudio & diligentia R. Iſaaci Gerſonis. In 4. Scripſit

2 נקודות הכסף *Nekudòth Hacchèſeph*; *Pun-*

ומסדים תוריים : בידעת השם יתברך הפרטיים והשגחתו המורה ביד האדם : בהשגחתם האלהית : בענייני השכלים הנבדלים : ועל הקבלה ופלאות הנביאים והנבואה : והגלגול של אדם על מעלת התורה וקרבנות : ועל הנפש אחרי מות הגוף וכמו היא יוכה להחיה באופן שתתענג יחד גופו :

85 R. ABRAHAM BEN R. ISAAC BAR R. IVDÆ, BEN R. SAMVELIS SCIALOM Catalanus compoſuit librum Iudaicis dogmatibus repletum, quem vocauit נוה שלום *Neuè ſcialòm*, *Habitaculum pacis*, tit. ex Iſaiæ 32. 28. Quo (vt iactat Auctor) cœleſtia terreſtribus, diuina humanis iunguntur. Eſt liber totus Philoſophicus, & Theologicus, & certè valdè eruditus; complectitur omnes ferè ſcientias, & doctrinas, cùm naturales, tùm diuinas, allegoricas & myſticas, nullo tamen ordine ſeruato; nam per XIII. המאמרים *Hammaamarrìm*, id eſt *Tractatus*, in quos diuiditur, promiſcuè tractat *De Mundo* quòd non potuerit eſſe ab æterno. *De Deò*, *Lege Diuina*, *De Dei cognitione circa particularia*. *De libera hominis Voluntate*, *& electione*. *De Diuina prouidentia*. *De Intelligentijs ſeparatis*. *De doctrina Kabalæ*, *& eius fundamento*. *De Prophetis*, *& Prophetiæ excellentia*. *Hominis proſperitate*, *ſeu beatitate*. *De Moſaica Lege*, *illiuſque ſacrificijs*, *& oblationibus*. *De Anima rationali*; *De illius ſtatu extra corpus*, *& reaſſumptione corporum in reſurrectione*, *Vt*, *& ipſa animabus Vnita*, *delectationem*, *& gaudium eis congruum percipere poſſint*. Vbi etiam *de Oratione*. Et tandem aliquibus quæſtiunculis Philoſophicis diſcuſſis, *De formatione hominis in Vtero materno*, *& quomodo Vterque parens ad*

82 R. ABRAHAM CASLA'RI ſcripſit *Librum de Medicina* cum titulo מכלכל מחלה *Mecalchèl machalà*, id eſt *Suſtentans infirmitatem*.

פג' ר' אברהם לוי ז"ל לבירת לב

חבר ספר משרא קטרין והוא מאמר ארוך על שבועות דניאל ואין מדבר באמת ולא משרא קטרין של כתובים ; נדפס בקושטאנטינה ;

83 R. ABRAHAM LEVI ſcripſit librum cui titulum fecit

משרא קטרין *Meſciarè kitrin*, id eſt *Soluens nodos*, ex Daniel. 5. 12. Prolixè tractat *De ſupputatione ſeptimanarum Danielis*. Probatur Iudæis Conſtantinopolitanis; ſed reuera, multa futilia, & contra textum ſacrum proponit.

פד' ר' אברהם הלוי הזקן חבר תקוני השבת נמצא בסוף ראשית חכמה בקיצור והיה תלמיד קורדווירו ;

84 R. ABRAHAM HALEVI HAZAKE'N, id eſt Senior, ſcripſit

תקוני שבת *Tikunnè Sciabbath*, id eſt *Ordinationes Sabbathi*. Habetur in fine Compendij libri ראשית חכמה *Reſcìth Chochmà*. Fuit iſte diſcipulus Kordoueri inſignis Kabaliſtæ, vt ibi indicatur.

פה' ר' אברהם בן ר' יצחק בר ר' יהודה בן ר' שמואל שלום מקטאלוניא

חבר ספר נוה שלום , כמו כן אומר זה שהספר הוא פוסק שלום בין כללים של עולם ובין כללים של הנפש , והוא כלול מכל החכמות למודיות הטבעיות אלהיות ודרשות אגדות לכל אשר כפי הטבע ירו לגבוה כחו לאמיתי לשון בר ר' ונחלק לשלשה עשר מאמרים וחבר על פרוש המלות בענינים אלהיים כללים מוסרים

apud Petrum Aloyſium, & Laurentium Bragadinum, in domo Ioannis Coleonis. In 4. Scripſit

אגרת אל ר' שמואל ח"נ"ל *Epiſtolam ad R. Samuelem Chaijm* prædictum. Excuſa eſt vnà cum ſupra notato libello.

פ' ר' אברהם כהן ספרדי ראש ישיבה בבולונייא וחבר ספר החסידים ; ונדפס פירוש לשאלתות דרבי אחאי , כמו נראין בספר שלשלת הקבלה דף ס"ה : עמוד ב' ;

80 R. ABRAHAM COHE'N Sacerdos Hiſpanus Archiſynagogus Bononienſis circa an. mun. 300. min. ſupput. Chriſti 1540. vel paulò ante; Nam in *ſcelſcel. hakab.* pag. 65. b. recenſetur inter Rabbinos, qui ætate R. Ioſeph Karo vixerant, Karo verò obijt an. 5300. vt ibi legitur. Itaque ſcripſit

1 ס' חסידים *Sèpher hachaſſidim*, *Librum beneficorum*, ſeu *piorum*, habetur loc. cit. ſed ibi nihil de illius argumento. Scripſit etiam ex eodem

2 פי' על שאלתות דר' אחא *Piruſc al ſceeltòth*, *Commentarios in Poſtulata Rau Achà*, de quo vide infra in רב אחאי *Ràu Achài*.

פא' רבי אברהם כליץ חבר ספר המוסר ונדפס בקושטאנטינה ;

81 R. ABRAHAM CALE'TZ ſcripſit

ס' המוסר *Sèpher hammuſàr*, id eſt *Librum diſciplinæ*, ſeu *eruditionis*. Tractat *De Virtutibus moralibus*. Excuſus Conſtantinopoli in 4.

פב' רבי אברהם כסלארי חבר ספר מכלכל מחלה ;

אב

Dryandro emendatũ. *De* x i i. *Cœli domiciliorum ſignificatione* tractat, ad iudiciariam Aſtrologiam pertinet. Excuſus Coloniæ 1 5 37. vixit anno Domini 1 1 5 0. vt manu reperitur ſcriptum in Codice Bibliot. Vatic. librorum impreſſorum ſub num. 9 3 9 5. Excuſ. Venetijs arte & impenſis Erhardi Raidolt de Auguſta an. 1 4 8 5. in 4. vnde credi poteſt eſſe idem cum Abrahamo Aben Ezræ, qui eo anno viuebat, vt videbimus ſuo loco. Scripſit librum, quem vocauit

ראשית חכמה *Reſcith chochmà*, id eſt *Initium Sapientiæ*, & eſt *Introductorium in iudicia Aſtrorum*. Eius quędam Opera in latinam linguam traduxit Petrus Apponenſis. Vide infra in *Rabbi Abraham Ben Meir Aben Ezræ*, qui ſimili titulo librum Aſtrologicum de Arabico in Hebraicum vertit.

עו׳ **ר׳ אברהם יהודי** העתיק כמה ספרים מלשון ערבי אל לשון לטין על הרפואה: ונראה כי הוא היה ר׳ אברהם בר שמואל זכות: עיין למטה במקומו:

76 R. ABRAHAM IVDÆVS, cuius agnomen ignoratur, collato ſtudio cum Simone Ianuenſi ex Arabico in Latinum tranſtulit Ioannis Serapionis Commentaria *De facultatibus ſimplicium medicamentorum*. Excuſ. Venetijs 1 5 5 0. In fol. apud Iuntas.

Tranſtulit etiam *De Natiuitatibus* libellum ex eadem lingua Arabica in Latinam. Item *Almanach perpetuum*. Omnia excuſa Venet. an. 1 5 2 5. in 4.

Crediderim quòd iſte Auctor, ſit idem cum R. Abraham Bar Samuelis Zacuto Aſtronomo celeberrimo, de quo infra agemus ſub eodem nomine.

עז׳ **ר׳ אברהם בר יואל לוי** אשכנזי היה אחד מן תשע המחברים המרדכי: עיין מרדכי:

77 R. ABRAHAM BAR IOE'L Germanus, vnus ex i x. Auctoribus מרדכי *Mordachì*. Vide מרדכי.

עח׳ **ר׳ אברהם בן יום טוב ביבאש** חבר ספר המופת עם הגהות ולקוטים כתובים מפירוש אבן רשד כתב יד כוולטיקאנו על שם ביבאג:

78 R. ABRAHAM BEN IOM TO'V BIVA'SC Hiſpanus, ſcripſit librum, quem vocauit ס׳ המופת *Sèpher Hammophèth*; id eſt *Librum probationis*. Et eſt *Explanatio in priorum Analyticorum Ariſtotelis libros*, cum notulis deſumptis ex Commentarijs ך רשד Abèn Raſciàd. Extat mſc. in Bibliot. Vatic. Papyr. in 4. Vbi legitur ביבאג *Biuàgh*. Claruit circa an. Domini 1 4 8 0. *Scelſceleth hakkabalà*. p. 6 2. b.

עט׳ **ר׳ אברהם בר׳ יחיאל כהן פורטו** חבר ספר חוות יאיר וכולם פרפראות מיוסדים על מאמרי חכמים הקדמונים בדרך הקבלה וכסדר אלפא ביתא ועשה אותו לכבוד ר׳ שמואל חיים מווירונה תלמיד ר׳ שמואל אלידולה: נדפס בויניציאה בבית יואני קאליוני שנת ש״פ״ח לפ״ק: ב׳: חבר אגרת ושלח אל ר׳ שמואל חיים הנ״ל ונדפס יחד עם ספר הנ״ל:

79 R. ABRAHAM BEN IECHIEL COHE'N PORTO, ſcripſit חוות יאיר *Chàuòth Iair*, id eſt *Villas Iaìr*, *Ioſuè* 1 3. 3 0. Complectitur ſubtiles expoſitiones Kabaliſticas aliquarum vocum Sacræ Scripturæ ordine Alphabetico diſpoſitarum, potiſſimùm per נוטריקון *Notaricòn*, גמטריקון *Ghematricòn*, & ר״ת *Raſcè Thebuòth*. Excuſus Venetijs an. mun. ש״פ״ח 388. min. ſupp. Chr. 1 6 2 8. apud

aliquibus ſpecie diuerſis, vt *Canis* nomen, quod cœleſti, terreno, & marino, nomine tenus attribuitur. Plantauitius dicit, ſe hunc librum habere mſc. cuius agnomen legere non potuit.

עג׳ **רבי אברהם יהודי** חבר ספר המלות הנפרדות בעברית ובלעז כ״י.

73 R. ABRAHAM IVDÆVS, cuius cognomen Plantauitius non potuit legere, eundem eſſe cum ſuperiori ipſe fatetur, ſcripſiſſe verò *Vocabula Synonima*, ea ſcilicet quæ ſub diuerſis nominibus eandem, aut penè eandem naturam, aut ſignificationem habent, vt *framea*, *gladius*, *enſis*, *ſica*, &c. Extat apud eundem mſc. in 4. in charta ſubtiliſſima, vt ipſe ait.

עד׳ **ר׳ אברהם יהודי** חבר ספר תחשבורת ונמצא כתובת יד בוואטיקאנו ובדף י״ז כתוב כי אברהם חבר אותו ולא נודע אם הוא אברהם ן׳ עזרא או אחר.

74 R. ABRAHAM IVDÆVS, cuius cognomen ignoratur, ſcripſit librum cum tit. ס׳ תחשבורת *Sèpher Taſchòreth*, id eſt *Liber De Geometria, & Algebra*. Extat mſc. in Bibl. Vatic. Papyr. in 4. Vide pag. 17. vbi nomen Abrahami legitur, ſed neſcitur, an ſit idem cum Abrahamo Aben Ezræ.

עה׳ **ר׳ אברהם יהודי** חבר ספר ראשית חכמה על המולדות ומשפטי הכוכבים ונדפס בקולוניא שנת ... ונעתק מלשון הקדש ללשון לטין. עיין אברהם בן מאיר אבן עזרא.

75 R. ABRAHAM IVDÆVS, neſcitur, an ſit idem cum ſuperiore. Scripſit libellum *De Natiuitatibus* à Io: Dryan-

Extat mſc. in Bibliot. Vaticana Papyr. in 4. Scriptus eſt Barcinonæ Cataloniæ, in domo Chaſdài Krèſcas, ab Abrahamo Ben Leonis de Creta Inſula, vt ibi legitur, an. mundi 5013. Chriſti 1253. Typis hactenus excuſus non eſt, quod ſciam.

Alium librum cum eodem tit. habes infra in *R. Iacob Bar Aſſer*.

ע׳ **ר׳ אברהם בן ר׳ יהודה חסאן** חבר לקוטים על הנביאים ראשונים ואחרונים וכתובים: מן רש״י ראב״ע רד״ק רלב״ג ומאחרים רבים בקיצור וקראו חבורי לקט נדפס בלובלין שנת שע״ב לפ״ק.

70 R. ABRAHAM BEN R. IVDÆ CHASSA'N ſcripſit חבורי לקט *Chiburrè lèket*; *Compoſitiones collectaneas*, ſed ſuccinctas in Prophetas omnes, & in Hagiographa, ex Raſci, Aben Ezræ, Kimchio, Ralbag, & alijs compilatas. Excuſæ Lublini an. mundi 372. Chriſti 1612. In fol.

על׳ **ר׳ אברהם יהודי** חבר דרך אמונה.

71 R. ABRAHAM IVDÆVS ſcripſit דרך אמונה *Dèrech emunàh*, id eſt *Viam fidei*. Eius meminit Dauid Gans in *Tzem. Dau.* vbi dicit claruiſſe anno mundi 5252. Chriſti 1492. ſed nihil de eius argumento.

עב׳ **ר׳ אברהם יהודי** חבר ספר המלות המשותפות בעברית ובלעז כ״י.

72 R. ABRAHAM IVDÆVS neſcio quis, ſcripſit *Vocabula Homonyma*, ea ſcilicet quæ nomine communia ſunt

RIEL Leuita ſcripſit librum, cui tit. eſt

בןהמלך והנזרי *Ben Hammèlech vehanazrì*, id eſt *Filius Regis, & Nazaræus*. Liber moralis & præclarus eſt, è Græco in Hebræum, & ex Hebræo in Arabicum idioma tranſlatus. Regis filius, & Nazaræus ad colloquium introducuntur, quò rhythmis, & carminibus per Dialogum diſſeritur, & cui præfiguntur Præfationes, & Tabulæ. Excuſus במנטובה Mantuæ, cura & ſtudio R. Iacobi Patauini anno mundi ש״ין 317. min. ſupput. Chriſti 1557.

ספ׳ **ר׳ אברהם בן ר׳ יהודה** חבר ספר על הרפואה ועל השתן: ונמצא כ״י בבית ספרים של קיסר בוויינא:

68 R ABRAHAM BEN R. IVDÆ ſcripſit librum Medicum *De Vrinis*. Reperitur mſc. in Bibl. Cæſar. ex Spizelio.

ספ׳ **ר׳ אברהם בר יהודה** ברצלוני חבר ספר ארבע טורים מסכים שלמים ונחלק בארבע טורים ואף כן נקרא ד׳ טורים ונכתב בברצלונה בקשטילוניאה בבית ר׳ אשתרוך קרישקש אברהם בן ליאון אחי קלונימוס שנת ה׳ אלפים ל״ב ליצירה: והוא בספר כתיבת יד לבדו:

69 R. ABRAHAM BAR IVDÆ Barcellonius ſeu Barchinonienſis ſcripſit librum, quem vocauit

ארבע טורים *Arbaà Turrìm*, id eſt *Quatuor ordines*. Totus eſt Theologicus. Diuiditur in quatuor ordines, nempè partes.

I. Tractat *De Dei exiſtentia*.

II. *Diuina prouidentia*.

III. *Cauſa finali Legis Moſaicæ*.

IV. *Fine præceptorum eiuſdem Legis*.

Librum animæ, quo homo de luto & cœno peccatorum educitur. Eſt liber moralis, vtilis, & iucundus lectu. Introducitur Galenus, & מוריא *Moria*, qui inter ſe confabulantur, & ad modum Dialogi tractant *De Anima, Corpore, & Intellectu*. Compoſitus primùm fuit Arabicè, deinde à R. יודא *Iudà Ben Salomonis* de verbo ad verbum in Hebraicam linguam tranſlatus fuit, & ab eodem Bombergo anno citato vnà cum ביאורים *Bijurìm* R. Harlès, in 4. iterum editur Venetijs. In Biblioth. Vaticana inter Codices mmſſcc. latinos num. 4561. *fol.* 21. b. huiuſmodi Opuſculum in latinam linguam tranſlatum ab Anonymo reperitur cum hac inſcriptione: *Verba Galieni ad ſuum Diſcipulum Mauríam per viam quæſiti. De Virtutibus, & bono regimine cum reſponſionibus*. Et in fine libri legitur: *Expliciunt verba Galieni de Anima, & Corpore, & de Intellectu; & fuit tranſlatus hic liber ab Arabico in Hebraicum à Iuda filio Salomonis* חריזי *Harizi Hiſpani*. Codex eſt Papyrac. in fol. Vide infra, Verbo *Galenus*.

Tranſtulit etiam ex Arabico in Hebraicum Librum

מאזני צדק *Moznè Tzèdek*, id eſt *Bilances iuſtas*. Eſt liber Moralis, & Ethicus, cuius Auctor eſt אלוומאת אלגזל ערבי *Aluamàt Algazèl Arabs*.

ספ׳ **ר׳ אברהם בר חסדאי הלוי** חבר ספר בן המלך והנזיר: על מדות הנפש ונכתב ראשונה בלשון יונית ואחר כך בלשון עברית ואחרונה בלשון ערבית: נדפס במנטובה שנת ש״ין לפ״ק על יד יעקב מפדווא:

67 R. ABRAHAM BAR CHASA-

no non notato. Euulgauit autem illum anno Domini 1595. Scripſit &

2 אשת חיל *E'ſceth chàil, Mulierem fortem*. Tit. *ex Prou.* 31. 10. In laudem mulierum virtutibus ornatarum. Excuſ. Venetijs an. mun. 5371. Chr. 1611. apud Danielem Zanetum in 8.

ר' אברהם בר חסדאי הברצילוני

סו' חבר אגרת ושלח אל יהודה בן אלפכאר על דבר מורה ; וחבר

ב' ; ספר התפוח ; ונדפס בויניציאה על יד דניאל בומבירג שנת לע"ט לפ"ק ; ובריווא די טרינטו עם אגרותיו ;

ג' ; חבר ס' הנפש ומדבר באלוהים עם מוריה על הנפש ועל הגוף וכו' ; והעתיקו מלשון ערבי אל לשון עברי ר' יודא בן שלמה ; ונמצא בלשון לטין בוואטיקאנו כתיבת יד ; וזה המחבר העתיק מלשון ערבי אל לשון הקודש ס'

ד' ; מאזני צדק על מדות הנפש לאוואשה אלגזל ערבי ;

66 R. ABRAHAM BAR CHASDA'I claruit tempore R. Dauid Kimchij Barcinonæ, vbi Archi Rabbinus extitit. *Epiſtolam* miſit Toletum ad R. Iudam Alphacarem *monitoriam*, vt ab incępto conſilio defendendi Rabbinos Monpeſſulanos contra Ægyptij librum deſiſteret. Habetur inter alias Epiſtolas eiuſdem Ægyptij Venetijs excuſas in 8. an. mun. 304. m. ſup. Chr. 1544. Vide *R. Dauid Kimchi*. Scripſit

2. ס' התפוח *Sèpher Hatthapùach*, id eſt *Librum pomi*, Arabicè. Complectitur varias collectiones morales ex dictis & ſententijs Philoſophorum. Excuſus Venetijs apud Danielem Bombergum an. mundi לע"ט 279. minoris ſupput. Chriſti 1519. Deinde Riuæ Tridenti, cum eiſdem Epiſtolis annectitur. Scripſit

3. ספר הנפש *Sèpher Hannèpheſc*, id eſt *Li-*

55 Biblior. Vaticana Papyr. in 4.

Tandem diem clauſit extremum an. mundi 4865. Chriſti 1105. duobus annis poſt mortem R. Iſaaci Alpheſi. Dauid Gans, & *Scelſcèl. hakkabalà. fol.* 42. *in princ.*

סה' ר' אברהם בן חנניה יגל

מהמונסיליצי ממשפחת הגליקי אשר סר לדת המשיחכו ונקרא שמו קאמילו יגל חבר בתוך היסודים ספר לקח טוב והוא הכלל עקרי התורה חנוך לנערים באמונת היסודית ; ונדפס בויניציאה בשנות יואן די גארה ;

ב' ; חבר אשת חיל על מדות הנשים טובות נדפס בויניציאה שנת הש"עא בבית דניאל זאניטו ;

65 R. ABRAHAM BEN CHANANIA' IAGHE'L de Monſelice Italus ex familia Galiki inter Hebræos ſatis nota. Initio huius ſeculi relicta Iudæorum ſuperſtitione, Chriſtum agnouit tempore Pauli V. Summi Pontificis, & à Camillo eius nomine ante Pontificatum, *Camillus Iaghèl* vocatus fuit. Officium reuiſoris librorum Hebræorum an. 1619. & 1620. exercebat in Marchia Anconitana. Cuius ſubſignationes multæ reperiuntur in libris impreſſis, potiſſimùm in Bibl. Vaticana ſub numeris librorum Hebræorum 22. 23. 24. 25. &c. 45. & 65. Cùm adhuc in Iudaiſmo verſaretur ſcripſit

1 ס' לקח טוב *Sèpher lèkach tòu*, id eſt *Librum doctrinæ bonæ*. Tit. *ex Prou.* 4. 1. eſt *Catecheſis Iudaica inter Diſcipulum & Magiſtrum*, quà per Dialogum, articulos fidei Moſaicæ, & alia ad mores pertinentia dilucidè, breuiter, & eleganter pertractat. Excuſus eſt Venetijs apud Io. de Gara in 8. an-

Li-

Circulis. Quibus accedit Tractatus *De Muſica*.

5. צורת הארץ *Tzuràth haàrets*, id eſt *Forma Terræ*. Liber *De Mundo*, *& Elementis*. Diuiditur in 84 שערים *Sciaarìm*, *Portas*, ſeu *Tractatus*. quos omnes ſingulatim nimis longum eſſet recenſere. Extat mſc. in eadem Bibl. Vatic. in 4. Papyr. Habetur etiam mſc. in Bibliot. Cæſarea ſcriptus anno Æræ Iudæorum 5232. Chriſti 1472. in 4. ex Spizel. in Bibl. Vniuer. Latinè factus ab Oſualdo Schreckenfuchſio, & notis illuſtratus à Sebaſtiano Munſtero, impreſſus Baſileæ apud Henricum Petri an. 1546. quemadmodum etiam latinos fecerat omnes alios eius libros *De Arithmetica*, & *De Sphæra*; & Hebraicè atque Latinè excuſi ſunt ibidem apud eundem Henricum Petri anno eodem 1546. in 4.

6. Præter hos Aſtronomicos Tractatus, ſcripſit etiam egregium librū *Ethicum*, *& ſpiritualem*, cui titulum fecit

הגיון הנפש העצובה ברפקה דלתי התשובה

Higaijòn Hannèpheſc baatzuuà bedaphkà dalthè batheſciuuà, id eſt *Meditatio animæ dolentis, in pulſu portarum reſipiſcentiæ*. Spirituale Opuſculum, diuiditur in quatuor columnas: In prima tractat *De hominis principio, & natura, deque mirabili humani corporis constructione*.

In ſecunda *De iјs, in quibus exercere ſe debet homo in hoc mundo*.

In tertia *De reditu ad Deum per contritionem poſt lapſum*.

In quarta *De arte benè moriendi*, *& De fine huius ſeculi*. Reperitur mſc. in

D Bi-

nomicis. Habetur mſc. in Bibliot. Vatic. & in Collegio Neophyt. Romæ in fol. Papyr.

2. ס׳ על חשבון העיבור *Sèpher al cheſbòn Haibbùr*, id eſt *Liber ſupputationis Emboliſmorum*; vbi abundè de Kalendario. Opus in tres partes diuiditur. In prima agit *De Arithmetica*, tanquam præludio, & introductione ad Kalendarium. In ſecunda *De Menſibus*, *Annis Lunaribus*, *& alijs ad eos ſpectantibus*. Tertia *De anno Solari*, תקופות *Tekùphis*, id eſt, *Solſtitijs*, *& Aequinoctijs*, *Septimo anno quietis*, *& Iubileo*. *Deque Kalendario cæterarum Gentium*; eique alium tractatum adiungit *De Arithmetica*. Habetur etiam mſc. in eadem Bibl. Vatic. Papyr. in 4. Aliud huius Operis exemplar reperitur mſc. in Bibl. Vrbin. apud Vatic. In fol. paruo, ſcriptum 18. annis poſt mortem Auctoris, nempè an. mundi 4883. Chr. 1123. Aliud conſimile exemplar aſſeruatur Romæ in Bibliot. Collegij Neophyt. mſc. in Perg. in 4. Vbi in Tract. *De anno*, *& eius partibus* dicitur, Chriſtum Dominum natum an. mundi 3761. die Iouis, nona טבת *Teuèth*, id eſt *Decembris*, & quòd Chriſtiani natum aſſerant die Sabbathi, an. mundi 3760.

3. Alium peculiarem Tractatum ſcripſit *De Planetis*, *& Sphæris*. *De Kalendario Græcorum*, *Romanorum*, *& Iſmaelitarum*. Habetur mſc. in Bibl. Vatic. Papyr. In fol.

4. Ibidem eiuſdem Auctoris mſc. Papyr. in 4. reperitur Tractatus *De Geometria*, *Propoſitiones de Triangulis ſphæricis*, *Conuerſione angulorum*, *&*

quod à myſterioſo מקף *Makàph* tanquam duplici catena, duritiem cum ceruice populi vinciente indicatur, & quæ à ſolo Deo auferri poteſt, qui miſericorditer quotidie clamat per os eiuſdem Moſis Deuter. 10. 16. וערפכם לא תקשו עוד. *Veorpechèm lo Takeſciù od. Et ceruicem veſtram ne induretis amplius.* Cæterum, hæc Pſeudoprophetia, ſcripta fuit Ieroſolymis ab hoc R. Abrahamo Halleui an. mu. 5276. Chr. 1516. vt refert Auctor *Scelſcel.* loc. cit. trecentis annis à morte R. Moſis Bar Maijmonis Abataui R. Abrahami, Halleui, quod vix credi poteſt.

ס"ד אברהם בן רבי חייא הנשיא הגדול היה בדור הרי"ף וחבר חבורים הרבה עד אלו:

א'. היא ספר גדול מהתכונה ונמצא כ"י ברומא בוואטיקאנו:

ב'. ספר על חשבון העיבור והתקופות והוא כ"י בוואטיקאנו הנ"ל:

ג'. ספר על ז' כוכבי לכת והמזלות והימים, והשנים והמשפטים כ"י נמצא בוואטיקאנו.

ד'. ספר על הגמטריא וטריגונומטריא ומוסיקה כ"י נמצא בספרים הנ"ל:

ה'. ספר צורת הארץ נדפס בב"ל בפרים כ"י ונמצא במקום הנ"ל:

ו'. ספר הגיון הנפש העצובה בדרכה דלתי התשובה, והוא ספר מוסרי ועל מדות הנפש: והחבר הוא עם בשנת ל' אלפים בעולם הנפים אמר הזכירה רבי יצחק אלפאסי בשלשלת הקבלה דף פ"ל:

64 R. ABRAHAM CHIIA discipulus R. Moſis הדרשן *Haddarſciàn* Hiſpanus, inſignis Aſtronomus; multa Aſtronomica opera ſcripſit: ea, quæ ad meam notitiam peruenerunt ſunt.

1 Prægrande opus *De rebus Aſtronomicis,*

mſc. in 4. aſſeruatur Florentiæ in muſęo Hebraico R. Zachariæ de Porto. De quo infra agemus.

ס"ג ר' אברהם הלוי בן דוד בן עובדיה בן אברהם בן הרמב"ם היה כהן הגדול וחבר בירושלם בשנת ה' אלפים ל"ו פירוש נבואה שנמצאת בחורבות ירושלם על סוד הקץ ובסוף כל נבואה קצת פירוש ולפי שכתב הרב רבי דוד אביו היה מקלל ומחרים לכל מי שיגלה רז זה לנכרי והטעם שאמר לגלות לפי היה בקצת הענינים ההם סכנה גדולה, כן ראיתי כתוב בספר הקבלה בדף מ"ו בקונטר׳:

63 R. ABRAHAM LEVITA BEN DAVID, *Ben Abdiæ, Ben Abrahami, Ben R. Moſis Maijmonis*, ſcripſit expoſitionem in נבואה על סוד הקץ *Neuuàh al ſod Hakètz, Prophetiam ſuper myſterium finale*, hoc eſt *Aduentus Meſſiæ*, tandiù fruſtra à Iudæis expectati. Dicitur in *Scelſcel. hakab. fol.* 46. hanc inuenram fuiſſe in deſolatione, ſeu ruinis Ieroſolymitanis, & ad calcem vniuſcuiuſque partis prophetiæ addita fuit explicatio. Et quia res periculoſa Iudæis foret, & in diſcrimine adducerentur, ſi huiuſmodi myſteria alicui non Iudęo reuelarentur, ideò ſub diris excommunicationibus, atque maledictionibus, prohibuit R. Dauid pater Abrahami, ne cuiquam non Iudęo manifeſta fiant. Ita delicatè ſe ſe ad inuicem palpant Iudæi, & vanis, ac mendacibus pſeudoprophetijs ſuam ceruicem indurant, vt tam Propheticè, quam verè, Moſes aliquando de hoc populo locutus ſit עם קשה ערף הוא *Am-Keſchi-òreph hù. Populus duræ ceruicis eſt*. Exod. 32. 9. Ita vt durities ceruicis in hoc populo, veluti quaſi proprietas quarto modo, ab eo remoueri omninò difficile ſit,

que cum operibus Rau Alphes circumfertur excuſum. Vide in מרדכי.

ס' ר'אברהם בר דוד מקרית יערים חבר ס'
בעלי הנפש על ענין אישות: ונמצא בוואטיקאנו כתיבת יד על קלף:

60 R. ABRAHAM BAR DAVID DE KIRIATH IEARIM, quæ vrbs eſt in Tribu Iuda Ioſ. 15. 9. Scripſit librũ cui tit. eſt.

1 בעלי הנפש *Baalè hannèphesc*, id eſt *Poſſeſſores animæ*, ſeu *Viri animati*. Tractat *De matrimonio & eius vſu; De purificatione menſtruatæ, & alijs ad matrimonium pertinentibus*, ext. mſc. in Bibl. Vrbin. apud Vatic. Pergam in 4. Hactenus excuſus non eſt, quod ſciam. Hic liber confundi non debet cum alio eiuſdem nominis notato ſupra ad n. 58. quia ſunt diuerſi, & diuerſorum Auctorum, quamuis vterque vocetur Abrahamus.

סא' ר'אברהם דבלמש עיין ר' אברהם בן מאיר דבלמש:

61 R. ABRAHAM DE BALMES. Vide *R. Abraham Ben Meir de Balmes*.

סב' ר'אברהם דיל ויקיו מפירארא חבר ס'
זרע אברהם והוא לוח כל מאמרים של עין ישראל ונמצא כ"י אצלו לבד:

62 R. ABRAHAM DEL VECHIO Ferrarienſis ſcripſit *Indicem omnium* מאמרים *Maamarrim*, id eſt *Dictorum*, ſeu *hiſtoriarum allegoricarum*, quæ in libro עין ישראל *en Iſrael* reperiuntur, Hactenus in lucem non prodijt, ſed mſc.

mu. ש'כ'ב 322. Chr. 1562. in 4. & cuius bonam partem latinam fecit Io. Stephanus Rittangelius, & Amſtelodami prodijt vnà cum *Sèpher Ietzirà* an. Domini 1642. apud Io. & Iodocum Ianſſonios Hebraicè, & Latinè in 4. ſcripſit.

4 חדושים לגמרות *Chiduſcim leghemaroth*, *Nouellas explanationes* in aliquot Talmudicos tract. & præſertim in Cod. עדיות *edaiòth*, *Teſtificationum*; excuſæ repeiiuntur in corpore Talmudis Babylonici Venet. an. mu. הר"ץ 5290. Chr. 1530. apud Danielem Bombergum in fol. ſcripſit.

5 השגות על רבינו זרחיה הלוי *Haſſagòth al rabbènu Zarachià halleuì*, *Animaduerſiones* contra opera Rabbi Zarachiæ Leuitæ.

6 השגות על הרב אלפסי *Haſſagòth al harau Alphesì*, *Animaduerſiones ſuper Rau Alpheſ.* Tandem obijt Peſquieræ veſpera Sabbathi encœniç Templi an. mu. 4959. Chr. 1199. & à Sacerdotibus Iudaicis tumulatur; vt refert *Iuchas. fol.* 132. circa init.

Ex his quæ diximus euidenter patet, duos fuiſſe *Harrauad*; vt omnes eruditi Rabbini obſeruarunt, cum R. Godolia *in Scelſceli hakab. fol.* 42.

Vnde apparet quam malè Buxtorfius in abbreuiat. pag. 178. vtrumque confundat, & vnum pro altero accipiat.

נט' ר' אברהם בר דוד אשכנזי הוא היה אחד
מקבצי אשכנזי אשר חברו מרדכי:

59 R. ABRAHAM BAR DAVID Germanus, vnus ex IX. auctoribus qui מרדכי *Mordachì* compoſuerunt; quod-

Harrauàd iuniore, cùm iſte omninò contemporaneus *Harrambàm* ſit, ideò intelligi debet de ſeniore. Quod ſi ita eſt, non hic iuuenis *Harrauàd*, ſed ſenior, has animaduerſiones compoſuiſſe fatendum eſt, neque temporis ratio huic opinioni contraria videtur, quia liber הי"ד *Haijàd* ſeu משנה תורה *Miſcnè Thorà* abſolutus fuit an. 4937. & *Harrauàd* ſenior interijt an 4940. Triennij igitur interuallo, benè quidem & commodè potuit in illum animaduerti ſuis השגות *Haſſagòth inſecutionibus*. Neque argumentum de amicitia, & laudibus quibus ſeniorem *Harrauàd* proſequebatur *Harrambàmus* aliquid officit, quia eo tempore nihil ſciebat *Harrambàm* de huiuſmodi animaduerſionibus, ideò ſeniorem magiſtrum ac Rau honorabat & venerabatur *Harrambàm*. Accedit; quòd iſte *Harrauàd* ſubſannat, & irridet etiam verba Aben Megas, magiſtri *Harrambàm* vt apparet in הלכות עדות *Halachòth edùth*, cap. 8. & alibi ſæpè quibus in locis, & riualem magiſtrum perſequitur, & diſcipulum illius flocci facit, quæ non ita benè iuniori *Harrauàd* aptari poſſunt ſicut ſeniori. Scripſit itaque hic Auctor

2 ספר בעלי הנפש *Sèpher baalè hannèpheſc*, id eſt *Viros animatos*, & eſt liber legalis varias iuris deciſiones complectitur, excuſus reperitur Venetijs an. mu. ש"ס 365. min. ſupput. Chr. 1605. apud Io. de Gara in 8.

3 פירוש על ספר יצירה *Pirùſc al Sèpher Ietzirà, Commentarium in librum de formatione*, qui Abrahamo Patriarchæ tribuitur, vt ſupra vidimus, qui cōiunctim cum eodem, excuſ. eſt Mantuæ anno mu.

קל"ב ע"ש שנפטר הראב"ד בפוסקירש ל"ג בפסקיירש בע"ש
בחנוכה שנת ד' אלפים תתקל"ט והכהנים עמו לא קברו.

58 R. ABRAHAM ABEN DAVID LEVI IVNIOR, qui & ipſe ex initialibus dictionum literis abbreuiatè dicitur הראב"ד *Harrauàd*, poſt R. Abraham Ben Dauid mox recenſitum, alter Rau in Piſquiera oppido, vixit ætate R. Moſis Bar Maiemonis, contra quem, & eius librum הי"ד *Haijad*, acerbas & contemptibilium verborum plenas *animaduerſiones* ſcripſit, quas

1 השגות *Haſſagòth*, nuncupauit. Hæc audiens R. Moſes ſeu *Harrambàm*, vt refert R. Salomon Ben Tzèmach in reſponſionibus num. 6. dixiſſe fertur, *Nullus hactenus me vicit, niſi vnius operis auctor*. Auctorem iſtum emulum ſuum intelligens, de quo addidiſſe (inquiunt) *Dicite magiſtro qui eſt in Piſquera, quod ſi inceperit, non perficiet*, ſcil. opus abſoluere. Quod experimento probatum eſt, ait auctor *Sceleſcel. hakab. fol.* 43. quia deinceps, anno integro non ſuperuixit; non intelligens, quòd ſi ita contigerit, caſu, non ex Rabbinica prædictione euenerit. Iſte animaduerſiones excuſæ ſunt cum operibus הי"ד *Haijàd* ipſius Moſis Bar Maijmonis, in magno folio, apud Bombergum, & Bragadinum, vt videbimus in Moſe ſuo loco. Sunt nonnulli, qui exiſtimant, *Harrambàm* non vidiſſe has animaduerſiones; quia procul dubio illis reſponſione occurriſſet; & quòd alicubi in ſuis reſponſionibus dixerit *Harrauad* de *Harrambam*, שהוא נער ואנחנו ישישים *Scehù nànghar vehanàchnu ieſciſcìm*. *Quod ille eſſet puer, nos verò ſumus decrepiti*, quod intelligi non poteſt de

Hiſpania relinquere religionẽ ſuã:quod ſi aliquando ſuſpenſi, vel flammis additi fuerunt; ideò hoc factum eſt, quia cum Religionem Chriſtianam ſuſcepiſſent, poſtea ad vomitum redierunt, iterum ſuperſtitionem Iudaicam profitendo, ſic tanquam relapſi, vel pertinaces, meritas pœnas flammis luerunt.

Spizelius in Bibl. Vniuerſ. attribuit cuidam Abrahamo Aben Daùd librum Aſtrologicum mſc. ſub tit. תכונת זכות *Techunàth Zacùth*, id eſt *Aſtrologia Zacuti*, quem R. Abrahamo Bar Samuelis Zacuto reſtituendum putamus. Videſis ſub hoc nomine R. Abr. Bar, Sam. Zac.

נ״ו ר׳אברהם ן׳דאוד לוי החכם הספרדי
הנקרא גם כן הראב״ד רב בפוסקירה היה בדור הרמב״ם
ועשה כנגד ספרו הי״ד השגות בדברי קנסורין ובזיונות: ובהשגת
הרמב״ם את הדברים ההלה אמר עליו . אמרו לרב
שבפסקירה שאם התחיל לא ישלים : ואומרים כי
הראב״ד לא הפליג הכתו : ואומר הל״ל בר נחמן בתשובותיו
ס״ל שמעתי שהרמב״ם ראה בהשגות שהשיג הראב״ד
עליו : ואמר מימי לא נצחני אלא בעל מלאכה אחת :
ואמר בעל ספר יוחסין דף קל״ב עמוד א׳ ואני אומר כי כבוד
דבריו אלא כמגלה זה בשום מקום ולפי שהיה הרמב״ם היה רואה
השגותיו היה משיב להם : וגם על זה אמר הר״ש בר נחמן בתשובותיו
היה ובתשובות להראב״ד מצאתי שאמר על הרמב״ם ששאל בער
ולמעלה ושימים : ואומר אני כי לא מצאתי תשובה כזאת . אבל זה
אמת שהכל יוכל לעשות כי הראב״ד. בן דאוד שוקן בעל ספר
הקבלה היה. כי נתגלי היה עדיין אני כיסי חבור הרמב״ם :
ונראה בהלכות [illegible] פ״ס ודקדוקים אחרים כי הראב״ד בעל
ההשגות עליהם . גם כן על דברי ן׳ עינם . ואם כן נראה
שהראב״ד הזקן חבר ההשגות לספר הי״ל : וזה הראב״ד
הנזכר חבר ספר, אשר הנקרא ס׳ בעלי הנפש כל הדינים
וכתבם במחזיבולה הנת הס״ל לב״ק על ידי יולן רינאלדס : וחבר
גם כן פירוש על ספר יצירה : ועשה חרושים לגמרות
וכתבם על מסכת עריות : ועשה ההשגות על רבינו זרחיה
הלוי, והשגות על הרב אלפסי : ונזכרו בספר יוחסין דף
קל״ב :

אב

III. *De medicina animæ*, & qua via mederi poſſit, ſi à caducis & mundanis rebus attrahatur, & infirmari contingat. Itemque aliquot Philoſophica, & moralia effata adducit, quæ authoritate Sacræ Scripturæ confirmat. Eſt moralis, & bonus liber.

IV. Scripſit quædam ad התכונה *Hathechunà*, Aſtronomicas ſcientias pertinentia, in eodem Iuchaſſ. fol. 132. Qui (ait) morte violenta obijſſe religionis cauſa, an. mu. 4640. Chr. 1180. Toleti fol. 131. b. & 162. b.

Cætera opera, quæ huic Auctori ab aliquibus tribuuntur & præſertim השגות *Haſſagòth*, *animaduerſiones* in librum הי״ד *Haijad* R. Moſis Ægyptij, in ſequẽti exhibebimus Auctore, & cuius eæ ſint Auctoris examinabimus, & argumentum illorum, qui exiſtimant non eſſe huius Harrauad, quia amiciſſimus R. Moſis Ægyptij fuerat, & idem Ægyptius de eo honorificè loquatur, maximè in Epiſtola ad R. Samuelem Aben Tybbon, quà *Harrauàd* vocat הרב הגדול שבפסקירה *Harràu haggadòl ſchebepiſkuèra. Magnum magiſtrũ Piſquieræ*: Harrauàd verò qui animaduerſiones contra Ægyptium compilauerat, verbis contumelioſis illum laceſſat & vrgeat; an aliquid valeat, ſtatim poſt hunc Harrauad videbimus.

In libro שבט יהודה *Scèuet Iehudà* שטר 5. pag. mihi 56. fit mentio cuiuſdam Abrahami Leuitæ Bar David, vel Daùd, qui an. mu. 143. min. ſupp. Chr. 1372. iuſſu Regis Hiſpaniarum ſuſpenditur. Iudæi dicũt, quia noluit deſerere Iudaiſmum; ſed hoc mendacium eſt, quia nunquam coacti ſunt Iudæi in

Hiſp.

1590. eadem forma reperiuntur.

Præter hunc librum Kabalæ contra Abu-Alphrag editum; ſcripſit etiam:

2 תשובה *Theſciuuàth,* id eſt reſponſionem præciſam ad librum prędicti Abu-Alphrag, quem ſuper ſectionem בראשית *Bereſcith* Geneſeωn, & ſect. מסעי *Maſſaè* manſionum ad cap. 33. Num. ſcripſerat contra Rabbaniſtas. Huius fit mentio ab eodem *Harauàd* in hoc eodem libro Kabalæ circa fin. vbi ipſę de ſe ita loquitur.

ואני כתבתי תשובת ספרו והראיתי לתלמידים סכלותו וכו׳,

Veanì cathàuthi theſciuuàth ſiphrò, veharaìthi lethalmidìm ſechlutò, &c. Id eſt, *Et ego ſcripſi reſponſionem ad eius librum, & oſtendi diſcipulis ſtultitiam eius, &c.* Iſta reſponſio hodie non reperitur, quod ſciam. Scripſit Arabica lingua teſte auctore libri Iuchaſ. fol. 131. b. in fin. librum

3 אמונא רמה *Emunà Ramà, Fidei excelſæ,* quē Arabicè appellauit עקידה אל רפיעה *Akedà al rephiàh,* ſeu אל עקידה אל רפיעה Et de fundamentis, ſeu articulis fidei Iudæorum tractare dicitur.

In Bibliotheca Vaticana extat Codex mſc. in fol. Papyr. cum titulo ספר אמונה רמה *Sèpher emunàh ramà. Liber fidei excelſæ,* & nunquam fuit excuſus, vt puto, qui itidem huic Abrahamo Aben Dauid tribuitur. In eo agitur, de coactione & libertate voluntatis humanæ, & diuiditur in tres tractatus.

I. Agit *De principijs naturalibus,* & quomodo per ea poſſumus attingere, quæ ad fidem ſpectant.

II. *De principijs fidei, & legis.*

III.

apud quos ſummæ auctoritatis eſt, eumque paſſim citant ſub nomine הראב״ד *Harauàd*, id eſt *R. Abrahami Ben Daùd*, vel *Dauid*, contracto vocabulo ex quatuor initialibus literis iſtarum vocum, & quem compoſuit an. mu. 4921. Chr. 1161. vt legitur in libro יסוד עולם *Ieſod holàm* relato ab auctore *Scelſcel. hakab.* fol. 42. & vt etiam apparet in hoc eodem libro Kabalæ Harauad, pag. *mihi* 64. b. ætate prima רבנן סבוראי *Rabbanàn Sauorrài.* Et quò nos ſępè vſi ſumus in hoc Opere noſtro conſcribendo. Hunc primò Gilb. Genebrardus latinum fecit, & impreſſus fuit Pariſijs an. Domini 1533. & ibid. an. 1572. cuius exemplar inter Codices latinos Bibl. Vatic. habetur, vnà cum Conſtantino Manaſſe in 8. Prodijt etiam Baſileæ ex officina Frobeniana an. Domini 1580. cum latina interpretatione è regione textus Hebraici, quadrato charactere, & in 8. At quia Genebrardus in ſua translatione, exemplari quodam Hebraico eſt vſus, in quo vltra Haai Gahòn non progreditur: ideò in ea tranſlatione, quæ additur in fine ſuæ Chronologiæ Pariſ. excuſę in fol. an. Domini 1600. nonnulla deſiderantur, ea ſcilicet, quæ poſt Haai Gahòn in cęteris exemplaribus habentur, vſque ad Abrahami Aben Ezræ tempora; quæ ab aliquo alio iuniore auctore addita fuerunt, & in exemplaribus Hebraicis; tum Venetis, apud Marcum Antonium Iuſtinianum an. mu. לפ״ק 305. Chr. 1545. in 4. tum Baſileenſibus, apud Ambroſium Frobenium an. לפ״ק 340. Chr. 1580. in 8. & iterum, apud eundem, anno Domini

ספר הקבלה *Sèpher Hakabalà*, id eſt, *Librum traditionis*, ſcil. doctrinæ Moſaicæ à maioribus ad poſteros tranſmiſſæ. Et eſt quaſi abſoluta Chronologia patrum, Principum, & Doctorum Iudaicæ gentis. Incipit à protoparente noſtro Adamo, à quo per continuatam ſucceſſionē, probat Eccleſię dogmata vſq; ad Noë effluxiſſe. A Noë ad Abrahamū. Ab Abrahamo ad exitū filiorum Iſraël ex Ægypto: Progrediturq; à Moſe poſt promulgatam legem in Sinaï monte, ad Iudices, Prophetas, & Reges; & ſubinde proſequitur per inferiora tempora poſt ædificatum templum per Zorobabelem, illiuſque euerſionem, per Sapientes, quocunque nomine cenſeantur, ſiue תנאים *Tannaìm*, ſiue אמוראים *Amorraìm*, ſiue רבנן כבוראי *Rabbanàn Sauorraì*, ſiue tandem הגאונים *Hagghaonìm*, quouſque ad tempora R. Ioſeph Ben Megas Halleuì perueniatur, qui, & ipſe viuere deſijt an. mu. 4901. Chr. 1141. *Iuchas*. fol. 131. & 162. b.

Hæc Eccleſiæ nota, nempè ſucceſſio verę doctrinę per ora Prophetarum atq; Doctorum, vſque ad aduentum Domini in quem crediderunt antiqui Patres vera fuit, & legitima (De vera inquam doctrina intelligimus, non autem de Phariſaicis traditionibus à Chriſto Domino impugnatis) at deinde interrupta quidem in Synagoga Iudaica, ſed continuata in Chriſto, & per Apoſtolorum Principem Petrum, ſuper quem ædificauit Eccleſiam ſuam, per perennem Summorum Pontificum in Cathedra legitimè ſedentium ſucceſſionem, fuit propagata.

Occaſionem ſcribendi hunc librum Kabalæ præbuit Hæreſis Saducæorum, quæ per Hiſpaniarum partes, & præcipuè per Caſtellæ, & Legionis Regna inter Hebræos tunc temporis graſſabatur, eoſque non parùm vexabat: Nam quidam ſenex, & Doctor illius ſectæ vocatus אבו אלפראג *Abù Alphràg*, non voce tantùm, ſed etiam ſcriptis illos laceſſebat. Compoſito namque libro contra Hebræorum cęremonias, ac traditiones; omnes inanes, vanas, futileſque aſſerebat, veramque Synagogam apud Saducæos reperiri, varijſque rationibus hoc ſtatuminare contendebat. Contra hunc Saducæorum anteſignanum inſurgit Abraham Leuita, librumq; componit, quò veritatem ſuæ Synagogæ, ex duplici capite probare intendit, videlicet, ex *ſucceſſione*, ſeu traditione doctrinæ maiorum ad poſteros, & ex *Vniuerſalitate*, ſeu communione ipſius doctrinæ, eo quia omnes Synagogæ vbique terrarum ita idem ſentiant, vt nulla ſit diſcrepantia inter illas, quod de Saducæorum Hæreſi dici non poteſt. Hoc, quod de Synagoga Iudaica dicit R. Dauid Leui, veriùs dicitur, & quidem certiùs verificatur in Eccleſia Catholica; quæ vbique terrarum, longè latèque diffuſa, vna in vnitate fidei eſt; quæ ſub vno capite viſibili Petri ſucceſſore gubernatur, & regitur. Non ita Heterodoxi gloriari poſſunt, cùm illorum fides in innumeras ſectas diſtrahatur, vt verè, quidam illorum dixerit aliquando.

Vna fides cùm ſit, quam nos docuere parentes,
Cur modo tot fidibus luditur Vna fides?

Hunc librum magni faciunt Iudæi,

55 R. ABRAHAM GHEO'N, ſcripſit *Diſpoſitionem*, ſeu *ordinem precum*, cui & *Scholia* addidit breuiora, ex Plant. num. 472.

ר׳ אברהם ן׳ דאגור לוי הספרדי

הפילוסוף חבר ס׳ האמונה רמה על הפילוסופיא ועל גילגול הנפש: כתוב בקולף יד בוואטיקאנו ונכתב על ידי ר׳ יצחק בן שלמה במדינת פיאנדרש שנת רל״ג: ויש ספר אחר מהאמונה רמה: עיין ר׳ אברהם ן׳ דאוד:

56 R. ABRAHAM ABEN DAGVA'R Leuita Hiſpanus, & Philoſophus, ſcripſit librum, cui titulum fecit אמונה רמה *Emunà ramà. Fides excelſa*, quò Moſaicam legem cum Philoſophicis placitis nititur concordare. In eo agitur etiã *De Tranſmigratione animarum*; & an creatæ fuerint in principio rerum, vel quotidie creentur quando ſc. in corpora infunduntur, ext. mſc. in Bibl. Vatic. ſcriptus à R. Iſacho Ben Salomonis in Prouincia Flandriæ, an. mu. 5230. Chr. 1470. Papyr. in 4. Eſt & alius liber cum hoc eodẽ titulo אמונה רמה *Emunà ramà*. Vide *R. Abraham Aben Dauid*, num. mox ſequen.

ר׳ אברהם בן דוד הלוי המכונה

הראב״ד הספרדי אשר בעל ס׳ יוחסין דף קל״ט עמוד ב׳ כתוב שעמוד קראו אברהם בן דאורי היה איש חכם ובן אחותו של ר׳ ברוך ותלמידו היה וחבר ספרים הרבה:

האחד מהם קראו ספר הקבלה וסדר בו כיצד קבלו התורה דור אחר דור מימות הנביאים עד סוף ר׳ יוסף בן מיגש הלוי ועל כן כמה פעמים נקרא ספרו דור עולם: ובספר שלשלת הקבלה בדף מ׳ קראו ספר הוא סדר עולם, ובדף מ״ב׳ אומר הרב אברהם בן דאוד בן רב יצחק בן רב ברוך הכתוב לעיל חבר ספר הקבלה: ובספר יסוד עולם כאמר כי זה הרב היה נקרא הראב״ד על שם משפחתו שהיתה נקראת ן׳ דאוד: ונראה ראשון של רבנן מבוראי אומר שנכתב ספרו שנת ד׳ אלפים תתקכ״ב לבריאה: וראיתי בספר יוחסין דף ק״מ ב׳ עמוד ב׳: שזה הרב חבר גם כן ספר

נ׳: בחיקרי האמונה הנקרא בלשון ערבי אל׳ עקי״רה אל׳ רפי״עא: וספר

נ׳: חכמת התכונה שנת ד׳ תתק״ח ונשרף בטוליטולה, וזה הראב״ד שמזכיר הרמב״ם בכ״כ׳ שהם ושלא כפתבו שכתב לבנו: ושם להראב״ד תלמיד אחד שהיה נקרא ר׳ מאיר וכתב שכתב הרמב״ם אל ר׳ שמואל ן׳ תבון אשר שהעיד לו מחכמת זה רבי מאיר תלמיד הראב״ד הרב הגדול שבפוסקים: וזה הראב״ד איש בעל השגות בסוף הכל שלא היה משכחו כל כך: כי הראב״ד לא היה כאוסר ומבקש דעת: וזולתי כאויב וספר בנבואת הרמב״ם כנראה ברוב השגותיו: כי בעל ההשגות היה בדור הבא כאשר תראה למטה מיען כ״ח׳ גם ספר הקבלה נדפס בויניציאה שנת ש״ס׳ לפ״ק בבית מארקו אנטוניאו יוסטיניאן: ובבזיליאה בבית אמברוסיאו פרוביניאו שנת ש״ל״ם לפ״ק:

57 R. ABRAHAM BEN DAVID HALEVI, quem alij Ben דאוד *Daùd* alij Ben דאור *Diòr*, vel דאורי *Diorì* vocant, Ben Rau, Iſaac, Bẽ Rau Baruch, Ben Iſaaci Cordubenſis, ipſius Rau Baruch, ex ſorore nepos, & diſcipulus fuit, ex *Iuchas. fol. 62. b.* qui ex Auctore *Scelſceleth hakabalà fol. 40. circa fin.* obijt an. mu. 4886. Chr. 1126. Hinc apparet floruiſſe tẽpore Regis Alphonſi vij. cuius meminit hic idem auctor in libro Kabalæ, de quo ſtatim: eumque מלך מלכים *Mèlech melachim*, Regem Regum vocat, cùm *Iuchas, fol. 129. b.* qui ob inſignes victorias de Saracenis reportatas, Imperator Hiſpaniarum eſt appellatus. Hiſpanus itaque fuit hic Auctor, & Rabbinatum in Peſquera non longè à fluuio Durio in veteris Caſtellæ Regno ſita, exercuit. Scripſit librum magnæ apud Hebræos exiſtimationis, & nominis, quem vocauit.

Danielem Zanetum per R. Iſacum Gerſonem an. mu. הש״ס 5366. Chr. 1606. In fol.

מח' **ר׳ אברהם ן׳ בונט** חבר פי׳ על מדרש תנחומא, וגם עשה חבר

פירוש על רבות ונמצאו כתיבה כ״י בוואטיקאנו,

48 R. ABRAHA'M ABE'N BONE'T ſcripſit Commētarios in מדרש *Midràs* תנחומא *Tanchumà* & in רבות *Rabbòth*, id eſt magnum Gloſſarium ſuper Pentateuchum. Aſſeruantur mmſſcc. in Bibl. Vatic. Papyr. in 4.

מט' **ר׳ אברהם ביבאש** הפילוסוף הספרדי

בעלכות ארגון היה בדור ר׳ אברהם שלום בשנת הרל״ב חבר

דרך אמונה על דרך הפילוסופיא ונדפס בשנת לפ״ג לפ״ק,

גם חבר חבר דרשות וקרא זה ינחמנו; ובס׳ שלשלת

הקבלה זה הספר נקרא ר׳ אברהם ביבץ,

עיין שם בדף ס״ב,

49 R. ABRAHA'M BIVA'SC, ſeu Viuax Philoſophus Aragonenſis ſcripſit 1. דרך אמונה *Dèrech emunà*, id eſt *Viam fidei*, eſt liber Theologicus excuſus an. mu. לפ״ב 282. minoris ſupputationis, Chr. 1522. in fol. loco Typographiæ non notato, ſed ex qualitate chartæ & characteris apparet, excuſ. fuiſſe Conſtantinopoli, vel Theſſalonicæ.

Scripſit etiam nonnullas Conciones, quas vocauit ex *Gen.* 5. 29.

2 זה ינחמנו *Ze ienachamènu*, id eſt *Iſte conſolabitur nos*. Harum meminit Hottingerus Claſſ. 1. Bibl. Auth. שלשלת הקבלה *Scelſcel. hakab.* vocat hunc Abrahamum ביבץ *Bibaſc.* pag. 62. b. floruit ætate R. Abrahami Scialon circa an. mu. הרל״ב 5252. Chr. 1492. ibid.

נ' **ר׳ אברהם בעל** ספר התשבורת,

ונמצא בוואטיקאנו כתיבת יד,

50 R. ABRAHAM auctor libri התסבורת *Hattisbòreth*, id eſt de Algebra, ext. mſc. in Bibl. Vatic.

נא' **ר׳ אברהם ברצילוני** עיין אברהם

בר יהודה ברצילוני,

51 R. ABRAHAM Barcellonius. Vide *Abraham Bar Iuda, &c.*

נב' **ר׳ אברהם גאלאנטי** האיטאליאנו חבר

פירוש ארוך על ספר הזוהר השמעון בן יוחאי ונעשה בקיצור

ר׳ אברהם אזולאי כמו כתבתי למעלה בסימן מ״ג,

52 R. ABRAHAM GALANTE Italus ſcripſit *Explanationem in librum* זהר *Zohar* R. Simeonis Ben Iochai, quæ hactenus nuſpiam excuſa eſt, quod ſciam. In Epitomen illam redegit R. Abraham Azulài, & Venetijs impreſſa fuit an. mu. 410. Chr. 1650. vt ſupra ad num. 43. annotauimus.

נג' **ר׳ אברהם גדליה** עיין ר׳ אברהם בן

שמואל גדליה,

53 R. ABRAHAM GHEDALIA', Vide *R. Abraham Ben Samuelis Ghedalia*.

נד' **רבי אברהם בן גזיז** חבר ספר לחם

אבירים,

54 R. ABRAHAM BEN GAZIZ ſcripſit librum לחם אבירים *Lèchem Auirìm*, id eſt *Panis fortium*, ſeu *Angelorum*, Tit. ex *Pſal.* 78: 25.

נה' **ר׳ אברהם גיון** חבר סדר תפלות ונדפס

בליון בדפוס בקיצור,

libium *Panis multi* & ſunt שאלות ותשובות *Sceelòth Vtſcinuòth*, id eſt *Quæſita & reſpōſa legalia*, quorũ copioſa ſeges apud Hebræos inuenitur. Ea ſunt deciſiones cauſarum legalium, à particularibus perſonis propoſitarum, quibus à Doctoribus ſecundùm canones Talmudicos reſolutis, alium vſum non habent, quàm regulam quandam præſcribere ſeruandam in decidendis caſibus in dies occurrentibus, excuſ. Iſmir, *Smirnis*, an. לך 420. min. ſup. Chr. 1660. in fol.

2 לחם משנה, *Lèchem Miſcnè*, id eſt *Panem duplicem*. Titul. deſumpt. ex *Exod.* 16. 22. eſt ביאור *Biùr*, id eſt, *Dilucidatio* ſuper ספר משנת תורה *Sèpher Miſcnè Thorà librum repetitionis, ſeu ſecundaria legis*, qui & alio nomine vocatur יד החזקה *Iad hachazakà*, ideſt *Manus valida* R. Moſis Bar Maimonis. Vndè errat Plantauitius in ſua Bibl. Rabbin. num. 283. quando dicit, *quòd ſit ſupercommentatio commentarij Harambàm*, ideſt Moſis præd. *ſuper miſcnà, hoc eſt ſuper ſecundam legem ore traditam, & à R. Iuda cognomento Hakadoſc collectam*, deceptus à lectione vocabuli משנה, quod *Miſcnà* malè legit, pro *Miſcnè*, vt eſſet legendum. Non igitur eſt ſupercommentatio Cõmentarij R. Moſis Maimonis in *Miſcnà*, ſed in *Miſcnè Thorà*, vt dictum eſt. Hæc in duos Tomos in fol. diuiditur. Vterque in eoſdem prorsùs titulos, & Tractatus, quibus diuiſus reperitur liber *Miſcnè Thorà* Ægyptij, ſubdiuiditur, cui præfigitur præfatio à R. Ioſeph Ben R. Iudæ Ben R. Samuelis, Ben R. Ioſeph די נוביס *De Nubis*, excuſ. Venet. apud Da-

ר' אברהם אליה כהן חבר פירוש על י"ג מדות ; מצאתיו כתוב בכתב יד בואטיקאנו על קלף ;

45 R. ABRAHAM ELLÆ Sacerdos, ſcripſit פירוש על י"ג מדות וכו' *Piruſc al* 13. *middòth vechullè* explanationem ſup. 13. modos exponendi Scrip. Sac. Habetur mſc. in Bibl. Vatic. Pergam. in fol.

ר' אברהם בן אשר הנקרא א'ב'א חבר אור השכל והוא פירוש על בראשית רבה נדפס בויניציאה על יד ר' יהודה מבית פאלקון עם פי' לר"י שנת השכ"ז לבריאת עולם ; זה המחבר היה מעיר צפת אשר בגליל העליון ;

46 R. ABRAHAM Ben Aſſer, per ר"ת *Raſcè theuòth*, harum trium dictionum א'ברהם ב'ן א'שר initialia elementa, abbreuiatè dictus א'ב'א' *Abbà*, de Vrbe Saphèth ſuperioris Galileæ, ſcripſit eruditos commētarios in בראשית רבה *Bereſcìth Rabbà*, id eſt magnum gloſſarium libri Geneſeos, quibus titulum præfixit אור השכל *Or Haſsèchel*, ideſt *Lumen intellectus*, excuſ. Venet. opera, & ſtudio R. Iudę de domo פאלקון *Palkòn ſeu Falconis* vnà cũ explanatione R. Salomonis Iarchi, & textu ipſius *Bereſcìth Rabbà* literis quadratis, an. mu. 5327. Chr. 1567. in fol. De hoc auctore, vide ſupra num. 2. in *R. Abbà*.

ר' אברהם די בוטון חבר ספר לחם רב והוא אלה.

ב ; חבר לחם משנה והוא ביאור על ספר משנה תורה להרמב"ם נדפס בויניציאה עם הקדמת ר' יוסף די נוביס בבית דניאל זאניטי שנת השל"ו ; על יד ר' יצחק גרשון :

47. R. ABRAHAM DE BOTTON ſcripſit ס' לחם רב *Sèpher lèchem ràv*, id eſt

diuerſis rebus pertractat. Inſcribitur etiam מעין מים חיים *Maaiàn màim chaijm, Fons aquarum viuentium; & Fons vitæ.* Habetur mſc. latinè inter Codices mmſſcc. Hebraicos, vnà cum alijs opuſculis in Bibl. Vatic. Papyr. in fol.

יו אברהם אבינו יש אומרים שחבר ספר יצירה:

כ': ומזמור פ"ט משכיל לאיתן האזרחי כמו שכתוב במסכת בבא בתרא פרק א':

42 ABRAHAM, PATRIARCHA credentium ſecundùm communem ſententiam omnium Kabaliſtarum perperàm ſentientium, ſcripſit

1 ספר יצירה *Sèpher Ietzirà*, id eſt *Librum formationis* planè Kabaliſticum, & ex quo quotquot de Kabala ſcripſerunt, tanquam ex turbido fonte, biberunt, & hauſerunt totam illam tam ſublimem & reconditam Iudæorum Theologiam, quam myſticam vocitantes, de ea mira iactant, & effutiunt Iudæi. Hæc 32. ſemitis comprehenditur, quæ 22. alphabeti literis, & decem ספירות *Sephiròth* conſtituuntur; ſed ita velamine Kabaliſtico tecta traduntur, vt neceſſe fuerit, vtcunque à Commentatoribus illuſtrari. Sic in eum ſcripſerunt, הראב"ד *Harrauàd*, id eſt R. Abraham Ben Dauid. R. Aaron magnus. R. Saadià Haggaòn. R. Iudas Leui R. Moſes Botril. R. Moſes Bar Nachmàn, & alij quàmplurimi. Prodijt Mantuæ, an. mu. ש"כ"ב 322. min. ſupp. Chr. 1562. cum cõmentarijs Harrauàd, Haramàu, id eſt R. Moſis Botril, Harrambàn, Elieſaris de Garmiza, & Saadiæ Gaonis, cui præfixa eſt duplex præfa-

tio. Vna *Harrauàd*, altera *Harramàu*, apud Iacobum Cohèn. in 4. Textus eſt impreſſus quadrato charactere, at Commentarij Rabbinicis literis elegantibus, diligentiq; cura excuſi ſunt.

In præfatione *Harrauàd*, id eſt Rabbi Abrahami Ben Dauidis, recenſentur XXXII. נתיבות *Nethiuòth*, id eſt *Semitæ*, & ab eo explanantur. Has latinas fecit, & notis illuſtrauit Ioannes Stephanus Rittangelius, & ſub nomine ספר יצירה *Libri Ietzirà* euulgauit Amſtelodami an. 1642. apud Io: & Iodocum Ianſſonios in 4. Aliqui putant, huius libri auctorem fuiſſe R. Akibbà, Videſis ſub hoc nomine.

Pſalmum 89. *Miſericordias Domini in æternùm cantabo*, compoſitum ab Abrahamo Patriarcha credunt Iudæi, & Ethàn Haëzrachi, cui ex tit. tribuitur, eundem eſſe cum Abrahamo autumant. Ita legitur in Cod. בבא בתרא *Bauà Batrà cap. 1.* פג'

ר' אברהם אזולאי חסד אברהם חבר ספר זהרי חמה והוא קיצור מפירוש הזהר לספר עשה רבי אברהם גלאנטי נדפס בויניציאה שנת הלי לפרט:

43 R. ABRAHAM AZVLAI Hebronis incola, ibi ſcripſit זהרי חמה *Zaarè Chammà*, id eſt *Splendores Solis*; eſt Epitome commentariorum, quos R. Abraham Galante in librum זהר *Zòhar* Simeonis Ben Iochài compoſuit. excuſi Venet. an. mu. ת"י 410. min. ſupput. Chr. 1650.

ר' אברהם דאיטליא עיין רבי אברהם מפיסה:

44 R. ABRAHAM DE ITALIA, Vide R. Abraham Piſanus.

רבי

לט' **אבן שתיא** הוא ספר על ענין חכמת אלהות:
והוא נמצא בכתיבת יד:

39 E'VEN SCIATHIA' id eſt *Lapis fundamenti*. Tractatus Theologicus, cuius quatuor ſunt partes. 1. tractat *De eſſentia Dei*. 2. *De eius prouidentia*. 3. *Legis ſcientia*. 4. *Præceptorum obſeruatione*. Fuit antehac in Bibl. Heidelbergenſi mſc. ait Hottingerus ex Buxtorf. in Bibl. Rabb. ſecundæ edit. p. 304. vbi pro שתייה corrige, & repone: שתיא.

מ' **ר' אברהם אבא** חבר ספר על ענין
הענות נמצא כ"י בבית ספרים של עיר פאדווא:

40 ABRAHAM ABBA'; Abbas ſcripſit collectionem, *De mortificatione*, Ext. mſc. in Bibl. Patauina, ex relatione Spizel.

מא' **ר' אברהם אבול עפיא**
ספרדי חבר ספר אור השכל מקובל ונמצא כ"י על הקלף
בוואטיקאנו:
ב' חבר סתרי תורה וקראו מעין מים חיים ונמצא
כ"י במקום כ"כ:

41 R. ABRAHAM ABVLAPHIA Hiſpanus ſcripſit librum cui titulus eſt:

1. אור השכל *Or haſsèchel*, id eſt, *Lux intellectus*, quò Kabaliſticè nomen Dei τετραγράμματον explicatur. Aſſeruatur mſc: in Bibl. Vatic. membr. in 8. ſcripſit.

2. סתרי תורה *Sitrè Thorà*; *De ſecretis* ſeù *arcanis legis*, *De myſterijs legis Moſaicæ*, vti *de Prophetia*, & modo, quo Prophetæ illuſtrabantur, vt futura prædicerent, & de quamplurimis alijs diuerſis

7. Eiuſdem *Commentarij in Org. Ariſtotelis*, *Iſagogen Porphyrij*; *Categorias*, *De Interpretatione*, *in Priora*, & *Poſter. Analytica* translati in Hebraiſcum à R. Iacobo Antolì, extāt mmſſco. in Bibl. Cæſar. ex Spizel. & impreſſi reperiuntur Riuæ Tridenti an. mu. 320. min. ſupp. Chr. 1560. ſub ditione Chriſtophori Madrutij. In 8.

8. Eiuſdem *Commentarij in Politica Platonis* in Hebraicam linguam verſi à R. Sam. Iehudà; ext. mmſſcc. in ead. Bibl. Cæſar. Ex Spiz.

9. Eiuſdem *Epiſt. Almageſti*, ſiue *magnæ conſtructionis Ptolemæi Alexandrini* Hebraicè, extat in 4. mſc. in ead. Bibl. Cæſar. teſte eodem Spizelio.

10. Eiuſdem in libros *Meteororum* commentarij Elia Hebræo interprete, vna cum interpretis Epiſtola. Itemque de *Cometis*, & in lib. 1. *Metaphyſicorum* latinè habentur in Bibl. Vatic. mmſſcc. inter Codices Latinos ſub n. 4550. papyr. in fol.

11. Eiuſdem *Quæſtiones in libr. Prior. Ariſtotelis*, latinè eodem Elia interprete in eadem Bibl. aſſeruantur inter Latinos Codd. mmſſcc. in fol. papyr. ſub n. 4552.

12. Eiuſdem *De ſubſtantia orbis* latinè, eodem Elia Hebræo interprete mmſſcc. Ibidem in fol. papyr. ſub n. 4553. reperiuntur.

13. Eiuſdem *Deſtructiones deſtructionum* annotabimus infra in Algazele Colonimon. Denique illius errores recenſentur ab Eymer. in direct. Inquiſit. par. 2. q. 4.

4 *Commentarij* eiuſdem *in Vltimos ix. libros de hiſtoria animaliū Ariſtotelis*, qui in xix. מאמרים *Maamarim*, id eſt, *Dicta* ſeu Tractatus diuiduntur, extant mmſſcc. in ead. Bibl. an. mu. 5082. Chr. 1323. In pergam. 4. & in Hebræam linguam tranſlati à R. Moſe Aben Tybbon,

5. Eiuſdem הדרושים *Haddaruſcim*, id eſt *Perquiſitiones naturales*, habentur ibidem cum ſupercommentarijs R. Moſis Bar Ioſuè Iſai Ben Dauid de Narbona. Tractant de materia prima, cæteriſque rerum naturalium principijs. Scripta fuere an. mu. 5182. Chr. 1422. Et in eadem Bibliot. Vatic. papyr. in folio paruo aſſeruantur: Vbi etiam extant Annotationes R. Saulis ſacerdotis Germani, editæ in Creta Inſula, an. mu. 5280. Chr. 1520. Supercommentarij Auerrois, in libr. Phyſicorum Ariſtotelis ab eodem Auerroe fuerunt completi Hiſpali in Hiſpania menſe רגב *Rageb* an. Hegiræ 565. Ch. 1187. vt ibid. legitur. Ex quo apparet, quòd non tantùm Cordubæ, ſed etiam Hiſpali fuerit commoratus Auerroes. Hos Tractatus Hebraicos fecit Rabbi קלונימוס *Kolonimòs* Philoſophus 19. menſis אלול *elùl* Auguſti an. 5076. Chr. 1316.

6. Eiuſdem Commentarij in *Metaphyſicam* Ariſtotelis ordine alphabetico digeſti: abſoluti ab Auerroe fuerunt anno Hegiræ 570. Chr. 1192. & in Hebraicam linguam tranſlati ab eodem R. Kolonimos ben Kolonimos an. mu. 5071. Chr. 1311. ſuo magno labore, vt legitur in Cod. mſc. Bibl. Vrbin. in Vatic. papyr. in 4.

7 Eiuſ-

ferrius in Chronolog. compendio) ab anno 1131. ad annum vſque 1216. Cordubæ floruit, & annis 20. ante reductionem Cordubæ ſub ditione Chriſtianorum obijt: Nam hæc Ciuitas capta fuit à Rege Ferdinádo cognomento *el ſanto* die 29. Iunij, Apoſtolis Petro, & Paulo ſacra, an. Domini 1236. Videſis Theſaurum *de la lengua Caſtellana* Sebaſtiani de Couarruuias. Hic celeberrimus Author Arabicè ſcripſit eruditiſſimos *Commentarios in omnia Ariſtotelis opera*. Qui poſtea in Hebraicā linguam tranſlati mmſſcc. in diuerſorum Principum Bibliothecis reperiuntur, eos, quos nos vidimus, ſequenti ſerie annotabimus:

1 ס׳ המבוא על הגיון *Hameuò al Higgaiòn*, ideſt *Introductio in Logicam Ariſtotelis*, mſc. ext. in Bibl. Vatic. Papyr. in 4.

2 ס׳ המופת ועל ההקש *Sèpher Ammophèth, Veal Haekèſc*, id eſt, lib. *De demonſtratione, & ſyllogiſmo*. Ext. mſc. in Bibl. Vrbin. apud Vaticanum Papyr. in 4.

3 ס׳ על הטבע *Seph. al hattèbaah*, id eſt, Liber *De Phyſico auditu*. Sunt commentarij in libros Phyſicorum Ariſtotelis, quos Hebraicos fecit R. Samuel Aben Tybbon Granatinus, & excuſi ſunt Riuæ Tridenti an. 320. Chr. 1560. In 8.

Item *De cælo, & mundo. De generatione, & corruptione. Meteorologicorum. De Anima. Senſu & ſenſibili. Somno, & Vigilia*. Iſte vltimus fuit in Hebraicum translatus à R. Salomone Ben Moſis אלגוארי Alguàri, reperitur mſc. in Bibl. Vrb. apud Vatic. in membr. & paruo folio ſcriptus an. mu. 5372. Chr. 1512.

באלטיקאלט ואין בלשון עברי אלא בלשון עורי ססמעמיק סיס
סורי רשע לו עין לו הפיקורוסי׃

31 EVANGELIVM S. MATTHÆI barbarè, & ineptè in Hebraicam linguam tranſlatum, ſeu potiùs deprauatum, & corruptum ab impio quodam vel Iudæo, vel Atheo. Nam, vt nihil de barbara phraſi, ac infideli verſione dicam, omnia ferè nomina SS. Patrum in genealogia Saluatoris, initio Euangelij deſcripta, ita corrupta ſunt; vt ſi quis eorum ethymologiam vellet inquirere, multa, nedum ridicula, verùm & omninò impia inueniret. Reperitur mſc. inter opera R. Scem Tou Sciprut, & ſeorſim etiam mſc. aſſeruatur in Bibl. Vatic. papyr. in 4. Vide *R. Scem Tou Bar Iſaac Sciprut.*

לב ר׳ אבן וירגא חבר לוחות התכונה׃

32 ABEN VERGA *Tabulas* quaſdam *Aſtronomicas* ſcripſit, quarum R. Abraham Zacutus meminit in præfatione ſui Almanachi perpetui.

לג ר׳ אבן חסדאי עיין ר׳ חסדאי קרישקאש׃

33 ABEN CHASDA'I, Vide *R. Chaſdai Kreſkas.*

ר׳ אבן יחייה עיין ר׳ גדליה אבן יחייא׃

ABEN IACHIIA. Vide *R. Ghedalià Aben Iachija.*

לד אבן סופיף חבר פירוש על התורה׃

34 ABEN SOPHIPH ſcripſit *Commentarium in legem*, ex Plantauit. num. 550.

לה אבן פאס הספרדי חבר פירוש על ספר הסבות לארסטו׃ ואגרת החליצה על הפילוסופיא׃

35 ABEN PAS Hiſpanus ſcripſit *Commentarios* quoſdam *in Ariſtotelem*, eique adſcribitur liber Hebraicus *de Cauſis*, quem alij Ariſtoteli, vel Alpharabio, aut Proclo tribuunt. Scripſit etiam *Epiſtolam Philoſophicam*, quam vocauit אגרת החליצה *Ighèreth hachalitzà*, *Epiſtolam expeditionis*, eamq; latinam fecit R. Abraham Balmeſius. Videſis infra in Abraham Ben Meir de Balmis.

לו אבן רואה עיין אבן רשד׃

36 ABEN ROE'. Iſte eſt *Auerroes*. Sub hoc nomine habentur in Bibliot. Vatic. aliquot Philoſophici Tractatus mmſſcc. in Hebraicam linguam ex Arabica tranſlati à R. Moſe ben Ioſuè Iſai, Ben Dauid de Narbona. Papyr. in 4. Vide mox Aben Raſciad.

לז אבן רסד עיין אבן רשד׃

37 ABEN RASAD, ideſt Auerroes; ita Plantauit. in ſua Bibl. Rabbin. Sed, Vide Aben Raſciad.

לח אבן רשד הנקרא בלעז אבירואיס פיס ספרדי מעיר קורדובא הפילוסוף ורופא הגדול בין פילוסופים נפטר ל אלפים תתקי׳ לבריאה וחבר הרבה ספרים עד מאד בלשון הגרי על הפילוסופיא והרפואות ורבים מהם נעתקו בלשון עברי׃

א׳ ספר המבוא על ההגיון׃
ב׳ ס׳ המופת ועל ההקש׃
ג׳ ס׳ הטבע׃
ד׳ פירוש על ס׳ מ׳ מבעלי החיים׃
ה׳ ס׳ הדרושים׃
ו׳ פירוש על ס׳ מה שלמעלה מהטבע ונקראת מטפיסיקאה
ז׳ אגרת אלמאגישטו של טולומי בקיצור׃

38 ABEN RASCIA'D, ſeu Auerroes Cordubenſis Medicus, & Philoſophus inſignis, qui (vt ait eruditiſſimus Caſerrius

כ׳ ; חבר ס׳ על משפטי הכוכבים ולקות השמש והירח ; ונמצא
בבית הכומר למעלה ; ונכתב בלוניר שנת ד׳ אלפים תתק״כא
לוניל על ידי פנחס בר שלמה

28 R. AVI IOSEPH Bar Iſaaci Alexandrinus Ægyptius, ſcripſit duas epiſtolas, vnam Aſtronomicam *De coniunctionibus luminarium, & Eeclipſibus* quæ diuiditur in 12. capitula, & aliam *De intelligentijs mouentibus cælos*. Ext. in Bibl. Vrbin. quæ in Bibl. Vatic. aſſeruantur. In 4. magno mmſſcc.

Scripſit Quæſtiones Aſtrologicas *De iudicijs Aſtrorum*. Habentur ibid. in fol. paruo papyr. mmſſcc. à R. Phinees Barſalomonis Lunir, anno mundi 4921. Domini 1161.

כט׳ ר׳ אבילהקין עברי מתונס חבר בלשון ערבי
ספר על הרפואה ונמצא כ״י בלשון ערבי בבית גנזי הספרים של
מלך ספרד ביסקוריאל׃

29 ABILAKE'N Tunèmenſis Hebræus ſcripſit Arabicè *De Tuenda Valetudine* librum egregium. Extat mſc. Arabicè in Bibl. Laurentiana in Eſcuriali Regum Catholicorum. Ex Catal. Caſtilli.

ל׳ ר׳ אבילמיני אבן אבי נגיר
עברי ערבי ורופא חבר ספר מרבר מכל אבקת רוכל ; ונמצא כ״י
ביסקוריאל כ״ל׃

30 ABILMINE IBN ABI NA'GER Hebræus Arabs & Medicus, ſcripſit *Tractatum ad res Aromatariorum* pertinentem. Extat mſc. Arabicè in eadem Bibliotheca Laurentiana. Ex Catal. Caſtilli.

לא׳ אבן גיליון כפי מתי נמצא בקינת יד
בוואטיקאנו

24 AVIGADO'R COHE'N TZEDEK, Abigador Sacerdos iuſtitiæ ſcripſit Tractatum *De pænitentia*, quem appellauit שערי המוסר *Sciaarè Hammuſàr*, id eſt *Portas diſciplinæ*. Habetur mſc. in Bibl. Vatic. Papyr. in 4.

כה׳ ר׳ אביגדור בר נתן אשכנזי חבר מנהיג
עולם והוא ספר על מנהגי הספרדים האשכנזים הצרפתים
והאיטלקים׃

25 R. AVIGADO'R BAR NATHAN Germanus ſcripſit Tractatum *De ritibus Vniuerſæ Synagogæ diſperſæ* per Hiſpaniam, Germaniam, Galliam, & Italiam ſub nomine מנהיג עולם *Manigh olàm*, id eſt *Directoris Vniuerſi*.

כו׳ ר׳ אביגדור קארה חבר קינה על ההרג
רב כמעשה בפראגה מהיהודים שנת ה׳ אלפים קמ״ט לבריאת
עולם׃

26 AVIGADO'R KARA'H, compoſuit *Precationem* illam, quæ incipit וכל התלאה *Vecol hattalà &c.* §. 164. ex ſtatuto Synagogæ Pragenſis, quà deſcribitur ſtrages Hebræorum facta in vrbe Praga an. mu. 5149. Chr. 1389. ex Tzem. Dauid Gans.

כז׳ ר׳ אבי יהודה חבר ספר על אותיות השמימיות
ונזכר בספר אודיפו של קירכירר דף ק״ז בדקדוק׃

27 R. ABIVDAS ſcripſit *De Characteribus cæleſtibus*, citatur ab Athanaſio Kirch. in Oedipo claſſ. 11. Grammat. cap. 11. pag. 107.

כח׳ ר׳ אבי יוסף בר יצחק מאלכסנדריאה
של מצרים כתב שני אגרות על הכוכבים ונמצאו בבית ספר
הכנס שאורבינו בואטיקנו כ״י׃

tur, niſi ad Ieſum Chriſtum verum Iudæorum Regem,& Meſſiam quãtociùs reuertantur, quod votis omnibus deſideramus ex animo. Cæterùm aduertendum, quòd hic Autalion,cùm ex gente Hebrça oriundus non eſſet,non ita benè Hebrçorum linguam pronunciabat, neque id magni faciebant doctiores, ſed tantũ plebçi, & imperiti hoc minimum naturæ peccatum obſeruabant, & pronunciationem vulgarem expoſcebant Iudçorum, ſicut etiam nunc expetunt imperitiores Iudçi à nobis Chriſtianis; qui Hebraica lingua delectamur. Quamuis ipſi, & ſi doctiores inter Iudços haberi velint, & linguam Latinam adamuſſim intelligere, & loqui ſe credant; nihilominus raro, vel nunquam ex ipſis aliquis reperitur, qui apprimè ſciat illam, vel loqui, vel ſcriptis conſignare, quin infinitis propemodum mendis conſpurcet, ac fœdet. Audiui ego aliquando in quadam Synagoga quendam Archirabbinum concionantem, qui linguam Latinam profitebatur, volenſque pronunciare hçc duo vocabula, *Siplacet, licet*, ridiculè vtrumque ita corrupit, *Siplacit, licit*. Deſinant itaque Iudæi inquirere à nobis, quomodo pronunciandum ſit elementum ע, an *Aàin*, an *Nghàin*, vt perperàm, & deprauatè ipſi volunt, cùm & hic Proſelytus *Autalion* pro חין pronunciaſſet עין, vt refert *Scelſeèleth bakkabbalà* pag. 25. b.

ר' אבינדור כהן צדק

[illegible]

AVI-

Chachamìm hizharù bediurèchem, ſcemè Tachòuu chouàth galùth, vetiglù limkòm màim haraìm, veiſetù hattalmidìm babbaìm acharechèm, vetamùthu, venimtzà ſcem ſciamàim mithchallel. Id eſt, *Sapientes cauete à verbis veſtris, ne fortè condemnemini in pœnam exilij, & in captiuitatem ducamini, in loca aquarum peſſimarum, de quibus bibentes diſcipuli veſtri poſt vos moriantur, & nomen Dei inueniatur prophanatum* Hoc non tantùm Apophtegma, ſed veriùs propheticum dictum ante aduentum Domini prolatum, quo graphicè præſens Iudçorum diuturnum exilium, imò veriùs totalis illius deplorati populi deſolatio deſcribitur; quæ vtique non aliũde oborta, quàm à gladio linguarum, quas contra Dominum acuerunt, & occiderunt, teſte Propheta *Pſal.* 140. 4.

שננו לשונם כמו נחש חמת עכשוב תחת שפתימו סלה:

Scianenù leſcionàm chemò nachàſc; chamàth achſciùu tàchath ſephathèmo Sèla. Acuerunt linguam ſuam ſicut ſerpẽs; Venenum aſpidis ſub labijs eorum ſemper. Et occiderunt. Et ne dicant Iudæi, non occidimus Chriſtum; nobis enim, vt potè ſub Romanorum potentià conſtituti, non licebat interficere quenquam. At nos cum D. Auguſtino reſpõdemus: Et vos, ò Iudæi, occidiſtis, & quando occidiſtis? niſi quando clamaſtis, *Crucifige, Crucifige*. Itaque in hoc interminabili exilio bibunt Iudæi ex fœculento Talmudico fonte aquas fœtidas peſtiferarũ doctrinarum, quibus imbutis שם שמים מתחלל *Seem Sciamàim mithchallèl, nomen Dei prophanatur*, & ipſi morte æterna morien-

Dauid Gans in *Tzèmach Dàuid* R. Nathan Babylonium fuiſſe auctorem. Quicquid ſit de auctore, certum eſt; hunc inter cæteros Miſcnæ Codices, ob elegantes, moraleſq; ſententias primarium locum tenere, ſicut omnes docti fatentur. Solent Iudæi hunc libellum ſingulis hebdomadibus legere inter Paſcha & Pentecoſten, & ij, qui in terra ſancta habitant, quique per id tempus peregrinationem ad ſepulchra iſtorum Rabbinorum deuotionis ergò ſuſcipere ſolent, ſuper ſepulchrum, vbi quieſcit Rabbinus, recitant ſententias illas, quas dum viueret, frequentiùs repetebat, & inculcabat. Nam antiquorum Magiſtrorum apud Hebræos in more erat, aliquam breuem ſententiam ſæpiùs diſcipulis repetere. Sicut & Ioannes Euangeliſta faciebat, cùm nil aliud ad ſingulas ſolebat proferre collectas, niſi hoc, ***Filioli, diligite alterutrum.***

כג' **אבטליון** הנקרא **אבטולס** היה תלמיד של יהושע בן פרחיה ושל שמעון בן שטח ורבו של הלל הזקן בשנת ג' אלפים תשכ"ב ליצירה: ושי"ד לבנין בית שני כמו שאומרים האחרים ואין כן כי נולד בשנת ג' אלפים תקע"ב ליצירה כמו שראה בערך הלל הזקן: במסכת גיטין וסנהדרין פרק חלק אמרו שהוא היה מבני בניו של סנחריב אשר בעבור אמרי השרינות גדולות שעשה בישראל וזה הכה אב בית דין עם שמעיה הנשיא חבירו היה רשות להם: שפוט את ישראל להיות אמם ישראלית ולהיותם גרים לא היו יכולים להזכיר בלשונם אותה והיו אומרים אין במקום היו: יש אומרים היה בתורות הקיסרים של רומא פסק א' יקרא על שם אבטליון בהיה ברומא ואינן כן: אבל בפרקי אבות פרק ראשון אבטליון אומר חכמים הזהרו בדבריכם שמא תחובו חובת גלות ותגלו למקום מים הרעים וישתו התלמידים הבאים אחריכם וימותו ונמצא שם שמים מתחלל: עיין בספר יוחסין דף י"ד : ודף כ' ובספר שלשלת הקבלה דף כ"ט: עמוד ב' :

23 AVTALION, alio nomine vocatus AVTVLA'S diſcipulus Ioſuæ ben Pèrachià, & Simeonis Ben Sciattàch, fuit Magiſter Hillelis ſenioris, claruit an. mun. 3722. ante Chriſti natiuitatem an. 39. ſecundùm computum R. Samuelis Algazæi & Godoliæ Aben Iachiæ in *Scelſceleth.* pag. 25. b. quàuis ex computu vitæ Hillelis retrotrahenda eſt vita huius auctoris aliquot annis, vt in Hillele apparebit. In Maſſechet גטין *Ghittin*, an. 314. ab ædificatione ſecundi Templi dicitur vixiſſe Autalion; & in Maſſecheth סנהדרין *Sanhedrin* cap. חלק *Chèlek*, aſſeritur, quòd ex Gentilibus, & ex filijs filiorum Sennacherib prognatus extiterit, qui poſt varias clades in bello Iſraëlitis allatas conuerſus ſit ad Iudaiſmum. Fuit peritus Iuriſconſultus, tum in legibus Romanorum antequam circumciſus eſſet, à cuius nomine lex quædam in Codice legum Imperialium appelletur *Autalionis*, vt nimis imperitè exiſtimant nonnulli Iudæorum ſcioli; tum in legibus Moſaicis, cuius rei indicium eſt, quòd fuerit Præſes magni Concilij conſtitutus, ſimulque cum ſocio ſuo *Scemaniah* הנשיא *Hannaſsì* Principe, nulla habita ratione natalium defectus (etſi dicant illius matrem Iſraëlitidem fuiſſe) Iſraëlem iudicauit. De eo multis in locis Ghemaræ fit mentio, ſed præcipuè in פרקי אבות *Pirkè awoth* cap. 1. Vbi illius præclarum Apophtegma legitur his verbis.

חכמים הזהרו בדבריכם שמא תחובו חובת גלות ותגלו למקום מים הרעים וישתו התלמידים הבאים אחריכם וימותו ונמצא שם שמים מתחלל:

Ben Nephtali Sacerdotis de Gazulo, in ædibus Venturini Ruffinelli. In folio. Et non diù priùs Venetijs an. ש״ו 306. Chriſti 1546. apud Marcum Ant. Iuſtinianum in fol. magno. Et ibidem anno ש״ח 308. Chriſti 1548. apud eundem. In fol.

Rabbi etiam Iſaac Abrauanellus luculentam *Explanationem* in eum edidit. Excuſa eſt Venetijs cum alia ſupradicti Ægyptij an. שכ״ז 327. Chr. 1567. apud Georgium de Caballis, In folio. Multi alij operam ſuam impenderunt in elucidatione Apophtegmatum huius Tractatus, quos ſuis quibuſque locis recenſebimus. Sed

Philippus Aquinas illum Latinum fecit, & Ludouicus Henrici Daquin in vtraque lingua Hebraica ſcilicet, & Latina Pariſijs anno Domini 1620. euulgauit; ſumptibus Sebaſtiani Cramoyſi, in 12. Cuius Latina verſio à textu Hebraico non ſemel recedit.

Ioannes Druſius etiam Latinè vertit; ſed longè ante hos omnes, elapſo ſeculo, anno videlicet 1541. Iſnæ Latinè & Hebraicè prodijt, cum Scholijs Pauli Fagij. Ex recognitione Marci Marini, etiam impreſſus eſt Baſileæ apud Frobenium. Nouiſſimè iterùm Latinè factus, vnà cum verſione Hebraica duorum Capitum Danielis à Io: Leuſden Linguæ Sanctæ in Academia Vltraiectina profeſſore, Vltraiecti ex Officina Meinardi à Dreunen, Academ. Typogr. an. Dom. 1665. in 4.

Cœterùm, quiſnam iſtarum ſententiarum veterum Sapientum Hebræorum fuerit compilator, nondum clarè exploratum eſt. Aliqui putant, cum Dauid

Eorundem cum Scholijs Galeni mſc. meminit Plantauitius in ſua Bibliotheca Rabbinica n. 585.

כ״ב **אבות** או **פרקי אבות** והוא מסכת ממסכת
מסדר נזיקין בין מסכ׳ הוריות ועדיות ועליו חברו פירושים
רבים המפורסים כמו הרמב״ם ורש״י ונדפס זה הפירוש במנטובה
שנת ש״ית : ובויניציאה עם פי׳ הרמב״ם ורבי יצחק אברבנאל
שנת ש״כו : ואחרים כמו שנזכר במקומותיהם :

22 AVO'T, ſiue PIRKE' AVO'T, id eſt, *Patres*, ſeu *Capitula Patrum*. Titulus eſt Miſnici Tractatus, qui in Miſcnæ Parte ſecunda habetur. Et complectitur ſex capitula, quibus legis oralis à Deo in monte Sina Moſi traditæ, (vt fert Iudæorum conſtans, ac pertinax opinio) & à Moſe per Seniores ad Iuniores propagatæ deſcribitur traditio. Additis etiam Apophtegmatibus antiquorum Rabbinorum, vbi varia documenta ad mores regulandos, & benè, pièq; viuendum, paſſim inſeruntur. Moſes Maiemonis filius cognomento Ægyptius cum lingua Arabica primùm commentationibus illuſtrauit; & R. Samuel Ben Iudæ Aben Tybbon in Hebraicam linguam vertit. Non pauci deinde Rabbini in eum ſcripſerunt, inter quos primum locum obtinet R. Salomon Iarchi vulgò Raſcì, cuius Explanatio vnà cum alia ſupra memorati R. Moſis Ægyptij hinc inde ad textum quadrato charactere, & ſuis punctis vocalibus ornatum, excuſa fuit Mantuæ ſub Dominio Gulielmi Gonzagæ Ducis, anno mundi שי״ח 318. minoris ſupputationis Chriſti 1558. nomine ſociorum Meir Ben Ephràim Paduani, & Iacobi

Salomone interpretibus, num. 449. In Bibliotheca Vrbin. mmſſcc. in fol. membran. aſſeruantur in Vaticano.

Eiuſdem *De Anima* tractatus, tranſlatus à quodam Magnifico Hauendana Philoſopho, & Iſraëlita ad Archiepiſcopum Toletanum, & Hiſpaniarum Primatem. Habetur manuſcriptus Latinè in membrana perpolita, & charactere eleganti in Bibliot. Vrbinat. ſub num. 450. qui aſſeruatur in Biblioth. Vatic. in fol. inter libros mmſſcc. latinos. Diuiditur in quinque partes; Prima continet capita 5. Secunda pars habet capita 5. Tertia habet capita 8. Pars quarta habet capita 5. Pars quinta, & vltima habet capita 8. Omnia iſta capitula ſunt admodùm prolixa.

Cœtera eius Opera Philoſophica, & Metaphyſicalia, an in Hebraicam linguam fuerint tranſlata, certò ſcire non potuimus, ideoque hìc ea miſſa facimus.

כא **אבוקרט** יוני שר כל הרופאים חבר בלשון יוני כמה ספרים מהרפואה ועליהם עשה פירוש גאליינוס הרופא גדול גם כן יוני ונעתקו אל לשון עברי ולוטיני יודע ספרים מעתיקים, כמלאו כ"ל בוואטיקאנו ונכתבו שנת ה' אלפים קע"א.

21 ABVKRAT, id eſt HIPPOCRATIS Medicorum Principis, *De Victus ratione in morbis acutis*, & *Prognoſtic.* aliquot capitula cum Claudij Galeni commentarijs, Hebraicè extant in Bibliotheca Vatic. mmſſcc. in gratiam Benaſt, an. mundi 5171. Chriſti 1411. Papyr. in fol. Quiſnam ſit iſte Benaſt vide infra ſuo loco.

Eiuſdem *Aphoriſmi cum Commentarijs* Hebraicis ſunt in Bibliot. Cæſarea mmſſcc. Spizel.

Eo-cum luculento Comment. Hebraico. Extant mmſſcc. in Bibliot. Cæſarea, ex Spizelio.

Eiuſdem Operum Compendium, cum ſelectioribus Hippocratis Aphoriſmis, & ſecretis, herbarum, ſtirpiumque hiſtoria, Auctore Anonymo, teſtatur Plantauitius ſe mſc. habere in 8.

Eiuſdem Opuſcula *De Sphæra*, ſiue *Introductio in Aſtronomiam* verſa in linguam Hebræam à R. Iacobo Ben Mechir, extant in Biblioth. Cæſarea mmſſcc.

Eiuſdem חרוזא *Charuzà*, id eſt, *Cantica medica*, cum Comment. Ibn Ruſchàd ſiue Auerrois Hebraicè. Extant mmſſcc. in eadem Bibl. Cæſar. Spizel.

Eiuſdem *Canon Medicinæ*, quo vniuerſa medendi ſcientia pulcherrimè & breui methodo explicatur, & in quinque libros diuiditur, Interprete Anonymo excuſus reperitur Neapoli in domo R. Azariæ Ben R. Ioſephi, per manum Aſſer Ben R. Pèrets anno mundi 252. min. ſupput. Chriſti 1492. vt apparet in fine ſecundi libri pag 151. in fol.

Eiuſdem, nonnullos *De Aegritudinibus capitis, & neruorum* libros, ex Hebręo Latinos reddidit Quinquarboreus. Excuſi ſunt Lutetiæ Pariſ. an. 1570.

Scripſit *De 1022. Stellis*, quæ hactenus in Firmamento innotuerunt librum valdè eruditum, & doctum, quem iuſſu Alphonſi Regis Caſtellæ & Legionis X. R. Iudas filius Moſis Toletanus tranſuaſauit ex Arabico in Latinum an. mundi 5016. Chr. 1256. Iuchaſ. fol. 132. b.

Eiuſdem Auicennæ *Phyſicorum lib. IV*. Magiſtro Ioanne Gunſalui &

quam in Ægypto contraxerat, Ægyptius vocatur. Gabriel verò Sionita cap. 3. Vrbium Orientalium, ait vixiſſe Auicennam annos 58. ac in Vrbe Hamadan obijſſe an. ab Hegyra 428. Chriſti 1050. quod ſi ita eſt, non in Hiſpania, ſed in Aſia obijt Auicenna. Scripſit multa ad Medicinam pertinentia Arabicè, vtpotè Arabs, quæ & Hebraicè verſa ſunt ab Anonymo. Hæc Opera habentur in pretioſiſſimo, ac pulcherrimo Bibliothecæ Theſauro Collegij Romani Societatis IESV, manuſcripta charactere eleganti, & lectu facili in membranaceo folio, quatuor Tomis digeſta. In noſtro etiam qualicunque Hebraico Muſæolo, eiuſdem Auicennæ reperitur Hebraicus liber *De Simplicibus medicamentis* ordine Alphabetico, in membrana terſa, & perpolito charactere digeſtis, in fol.

Eiuſdem *Anatomia* Hebraicè extat in Bibl. Vatic. Papyr. in 4.

Ex ſecundo libro Operum eiuſdem aliquot capitula excerpta ibidem repeririuntur in 4. papyr. vbi ſcriptum eſt: hunc Codicem fuiſſe ſcriptum anno mundi 4595. hoc eſt Chriſti 835. min. ſupput. Menſe צפרי Tſaphri Arabum, id eſt, אייר Iiar Hebræorum, & Aprilis Latinorum, Hiſpali in Hiſpania anno 315. ante mortem Auicennæ. Ex quo error manifeſtus deprehenditur librarij; nam quis vmquam ex poſterioribus ſæculis ad hanc peruenerit ætatem?

Eiuſdem *Canon primus*, Interprete R. Nathan Bagad Hamathì filio Eliezeris Hebraicè. Item lib. 11. *De Medicamentis ſimplicibus*; & *Cantica* cum

ſub Imperatore Friderico II. reperiuntur mſc. in Bibl. Cæſar. teſte Spizelio.

יט' אבו עלי אבן אלחסין בן אלהיתם ישמעאלי חבר ספר מהתכונה ונעתק אל לשון עברי ולא נזכר מי הוא המעתיק: כתב״י בוואטיקאנו:

19 ABV ALI IBN ALCHASI'N BEN ALLAITHAM Arabs ſcripſit *De Aſtronomia* tractatum, ab Anonymo tranſlatus eſt in Hebraicam linguam, & habetur mſc. in Bibl. Vatic. Papyr. in 4.

כ' אבו עלי אלחסין בן עבד אלה בן סינה או בן סינא או בן סיני הרופא גדול ערבי מעיר באכארה חבר ספרים הרבה מאד על הרפואה בלשון הגרי ונעתקו אל לשון עברי כמו שאמרנו בלשון לטין ומת בעיר המדאן שנת ד' אלפים ועלי ליצירה:

20 ABV ALI ALCHASIN BEN AVD ALLA BIN SINA Arabs, nobis eſt Auicenna Medicorum Princeps inter Iſmaëlitas, quem alij Hiſpalenſem, alij Cordubenſem faciunt. Nicolaus Caſerrius ſolertiſſimus antiquitatum indagator, ac diligentiſſimus temporum inquiſitor, in ſuo Compendio Chronologico ſcribit, eum ex Vrbe Bochara fuiſſe, ac anno ætatis 50. vitam cum morte commutaſſe. Bochara vel Bachora; vrbs eſt ad Euphratis fluuium, non longè ab eius oſtio ſita, vbi natus eſt Auicenna, non itaque eſt Hiſpanus, ſed Aſiaticus, Hiſpanus autem eſt habitus, quia in ea regione diù vixerat, & in quadiem tandem extremum clauſerat; ſicut & Moſes Maiemonis filius, etſi Cordubenſis, tamen à longa mora,

legunt אבו נשטרוך ſed mutatio nullius momenti eſt. Alijs eſt איסטרוק Iſtrok.

יח' **אבונצר אלפרבי** פילוסוף גדול מרבי חבר בלשונו ספר התחלות והעתיקו אל לשון עברי ר' שמואל ן' תבון והוא יש אצלי כ"י על ידי מרדכי בן ר' דניאל הרופא שנת רל"ד:

ב' חבר ספר על הגיון ונמצא כ"י בוואטיקאנו:

ג' חבר פירוש על ספר הספוסטא: נמצא גם כן כ"י במקום הנ"ל:

18 ABVNA'SSAR ALPHARABI omnium Arabum Philoſophorum facilè Princeps, Arabicè ſcripſit tractatum *De Logica*. Habetur in Bibliot. Vatic. mſc. papyr. in 4.

Scripſit ספר הספוסטא *Sèpher Haſpoſtà*, id eſt, *Librum de Sophiſticis Elenchis*, qui diuiditur in tres ſectiones. In prima habetur Introductio in artem Sophiſticam. In ſecunda agitur de fallacijs in dictione conſiſtentibus. In tertia de Paralogiſmis extra dictionem, vt ex accidente, & alijs apud Logicos notis. Extat mſc. in Bibl. Vatic. papyr. in 4.

Scripſit *De Principijs rerum naturalium* librum abſolutiſſimum, quem in Hebraicum idioma ex Arabico tranſtulit R. Samuël Bar Iudæ Abben Tybbon, & apud me reperitur mſc. in charta terſa, & charactere eleganti à Mardochæo Medico filio R. Danielis in Inſula Creta, anno mundi 5234, Chriſti 1474. in 4.

Eiuſdem ס' מהות הנפש *Sèpher Mahùth hannèpheſc*, id eſt, *Liber de eſſentia Animæ* ab Anonymo Hebraicè tranſlatus, habetur mſc. in Bibl. Vat. papyr. in 4.

Libri *De Syllogiſmo*, *De Demonſtratione*, & *De Elenchis* tranſlati ex Arabico in Hebr. à R. Iacobo Antoli ſub uatur mſc. in Bibliot. Vatic. in 4. Papyr.

טו' **אבודרהם** עיין רבי דוד אבודרהם:

15 ABVDRA'HAM, Liber ritualis eſt, vide R. Dauid Abudraham.

יו' **אבו חמד** על ארסטו:

16 ABV CHEMED, *ſuper Ariſtotelem* Arabicè ſcripſit Commentarios, quos deinde R. Moſes Ben Tybbon Hebraicos fecit. Quorum exemplar in magno folio membraneo deſcriptum Romæ in Bibliotheca Medicæa Plantauit. n. 2. ſuæ Bibl. Rabbin. ſe vidiſſe teſtatur.

יז' **אבו נסטרוך** הלוי מדרכה היה בזמן רבי יהושע הלורקי ובשנת ה' אלפים קע"ב ליצירה שלח אגרת אל הקהלה של גירונדה: על ויכוח אשר נעשה לפני האפיפיור עם יהושע הנ"ל: הנקרא מאסטרו גירונימו די שנטה פי: שבט יהודה ששער ס' ג'

17 ABVNESTRO'CH ſcripſit Epiſtolam ad Synagogam Gerundenſem anno mundi 5172. id eſt Chriſti anno 1412. eamque certiorem facit de voluntate Summi Pontificis (fuit iſte Petrus de Luna Antipapa, in ſua obedientia vocatus Benedictus XIII.) vt inter Iudęos & Hieronymum à S. Fide iniretur diſputatio de aduentu Meſſiæ, & alijs articulis Fidei Chriſtianæ. Rabbini, qui ſuaſu eiuſdem Hieronymi huic diſputationi interfuerunt, recenſentur in Ioſue Holorki; videſis ibi. Hęc epiſtola habetur in libro שבט יהודה *Scèuet Iendà*. Vbi aliud tempus huic diſputationi aſſignatur, nempè annus mundi 113. min. ſupp. Chriſti 1356. quod mendum eſt. Alij pro אבונשטרוך

annum Domini 1200, Scripſit librum ſeu Commentarium ſuper Pentateuchum Moſis, vbi acerrimè contra Hebræos Rabbanitas, eorumque traditiones, cœremonias, & oralem legem oppugnabat. Contra quem R. Abraham Leuita Ben Dauid ſtrenuè decertauit, compoſito libro contra librum, vt ipſemet teſtatur in ſuo libro Cabalæ circa finem. Huius Karræi Hæretici ſcripta, quæ in Hiſpaniam quidam Taraſi filius inuexerat, perijſſe credimus. Illorum initium erat: *Initio tenebrarum*, &c.

י **אבובכיר** ערבי פילוסוף חבר בלשון ערב ספר על הפילוסופים : והעתיק מישבילייא רבי משה בן יהושע ישי בן דוד מנרבונה העתיק ללשון הקודש שנת תקמ"ד לחשבון הישמעאלים ונמצא כ"י בוואטיקאנו פ"ל"ל.

10 ABVBACHER Arabs Arabicè ſcripſit aliquot tractatus Philoſophicos, quos Hiſpali in Hiſpania R. Moſes Ben Ioſue Iſai filius Dauid Narbonenſis tranſtulit in Hebraicam linguam anno 544. Hegiræ Muhamedanorum. Chriſti 1158. Extat mſc. in Bibl. Vatic. in 4.

יא **אבובכר בן טפיל או תפיל** ישמעאלי פילוסוף חבר ספר על חיי המתבודדים הנקרא בלשונו ... פירושיהם נמצא בבית ספרים של מלך גדול קיסר בווינה.

11 ABVBA'CHAR BEN TAPIL ſeu THAPHE'L Arabs, ſcripſit tractatum Philoſophicũ *De vita Anachoreti*, ſiue *Solitarij*. Hebraicè cum Commentarijs cuiuſdam Philoſophi Hebræi Anonymi habetur in Bibliot. Cæſarea in 4. mſc. Spizel.

יב **אבובכר מוחמד בן זכריה**

אל רסי ערבי רופא ופילוסוף חבר כמה חבורים על רפואה בלשון ערבית ונעתקים בלשון עברית ... נמצאים בבית ספרים של מלך גדול קיסר פ"ל"ל.

12 ABVBA'CAR MVHAMA'D BEN ZACHARIÆ AL-RASI, & aliorum quorundam veterum Medicorum; nonnulla opuſcula Hebraicè extant mmſcc. in Bibl. Cæſar. in 4. Spizel.

Eiuſdem opera parua Medica, Latinè excuſa ſunt Lugduni anno Domini 1510. in 16.

יג **אבובכר בן ציג** ישמעאלי פילוסוף שלם חבר בלשון ערבית אגרת הפטירה על ענין הפרישה והבדלת מהעולם הזה ודבקות של השלמים והעתיקו ללשון עברי רבי חיים בן יהודה ן' ביבאש ונמצא כתובת יד בוואטיקאנו פ"ל"ל.

13 ABVBA'CAR BEN TSIGH Arabicè ſcripſit Epiſtolã הפטירה *Happetirà*, id eſt, *Diſceſſus*. Eſt Diſcurſus moralis pertractans, de ſeparatione à rebus mundanis & prophanis facienda, Hebræum fecit R. Chaijm Ben Iudæ Aben Viuaſc. Aſſeruatur in Bibliot. Vatic. Papyr. in 4.

Scripſit etiam librum ſuper Philoſophiam. In eadem Bibl. extat mſc. cum Comment. R. Moſis.

יד **אבו גפר אחמיט בן יוסף בן אברהים** ערבי חבר ספר חפרי והוא פירוש על מאה דברים של פטולומיאוס ונמצא בלשון הקודש כ"י בוואטיקאנו.

14 ABV GO'PHER ACHMI'T BEN IOSIPH, BEN ABRAHAIM ſcripſit librum, cui nomen fecit חפרי *Happèri*, *Fructus*. Et eſt Commentarium in Centiloquium Ptolemæi. Serua-

mundi 5211. Chr. 1451. Extat mſc. in Bibl. Vatic. Papyr. in 4.

ט' **אבו אלמשאר** ערבי תוכן גדול חבר ט'
ספרים בלשון ערבי על מחברות הגדולות הכוכבי לכת ונעתקו
בלשון עברי מפלוני פלוני ׃ ומת זה התוכן שנת ל״ב
להגירה והוא משכן הישמעאלי ספור שנת ל׳ אלפים תר״ל
ליצירה ׃ ונמצא כ״י בוותיקאנו ׃

8 ABV ALMASAR, vulgò Albumaſar Arabs Aſtrologus magni nominis. Scripſit de magnis coniunctionibus, annorum reuolutionibus, ac profectionibus libros octo. In his tam ſuperſtitioſus dignoſcitur, vt ad Syderum conſtitutionem, etiam Religionum originem trahere, & interitum auſu temerario prædicere tentet. Sic annum Chriſti 1460. Religioni Chriſtianæ fatalem pronunciauit lib. 2. tract. p. Sic Iudaicam, ex coniunctione Iouis & Saturni natam. Chaldæorum ex coniunctione Iouis, & Martis. Ægyptiorum, ex coniunctione Iouis cum Sole. Saracenorum, ex coniunctione Iouis cum Venere. Chriſtianorum, ex coniunctione Iouis cum Mercurio. Et ex coniunctione Iouis iterum cum Mercurio, Antichriſti religionem eſſe naſcituram affirmet. Obijt anno Hegiræ 272. Chriſti 886. ex Ibn-Chaligan.

ט' **אבו אלפראג קראי** חבר ספר חרק
ונרדף והוא על אודות מלאכה בכל סדר בראשית וכסדר אלא שמפני
בדיוני תחונות ודינו נפלות בלא סוס קבלה ולא סוס רחים ׃
ולא כתבלו בוד ׃ וס׳ הוקן קראי היה בשנת ל׳ לק״ם לב״ק לבריאת
עולם׃ כן כתב הרל״ב בסוף ספר הקבלה׃

9 ABV ALPHARAGH Karræus & Hæreticus Saducæus, viuebat circa annum mundi 4 . . . Chriſtianam, ſed nimis ineptè & indoctè diſputat. Ex Arabico in Hebraicum idioma vertit R. Moſes Ben Ioſuè, Iſai filius Dauid de Narbona. Diuiditur in tres partes, & aſſeruatur mſc. in Bibliotheca Vatic. Papyr. in 4.

Scripſit integrum librum *De Opinionibus Philoſophorum* circa השגחה האלהית *Hahaſgachà haëlahìth*, *Prouidentiam diuinam*.

Item, תועלת ההגיון *Toëleth Hahigaijòn De Vtilitate Logicæ*. Ambo coniunctim habentur mmſſcc. in Bibl. Vatic. Pergam. in fol. R. Moſe filio Ioſue præfato Interprete.

Eiuſdem *De Moribus* tractatus, Interprete R. Abrahamo Ben Samuelis Leuitæ Ben Chaſdai. Extat mſc. in Bibl. Cæſarea, Spizelio teſte.

Scripſit alium librum *De Opinionibus Philoſophorum* circa diuerſas res naturales, hunc in Hebraicam linguam tranſtulit R. Iſaac אלבלג *Albalàgh* anno mundi 5067. Chriſti 1307. qui & notas illi addidit. Aſſeruatur mſc. in Bibl. Vatic. Papyr. in 4. ſcriptus fuit ab Abrahamo filio Caleb אפרופילו *Aprophilo*, anno mundi 5248. Chriſti 1488.

י' **אבו אחמיט בן עבדי אללה בן עבדי אלחצד ישמעאלי**
חבר ספר על המספר או חשבון בלשון ערבי ונעתק אל
לשון עברי ערבי ברוך בר שלמה בשנת חמשת אלפים ל״ל
ליצירה ׃ והוא בקלף יד בותיקאנו ס״ל ׃

7 ABV ACHMIT BEN AVDI ALLA' BEN AVDI ALCHATSAD Arabs, Arabicè ſcripſit Tractatum *De Arithmetica*. In Hebraicam linguam vertit R. Baruch Bar Salomonis anno

nutrit porcum : & maledictus ſit , qui docet filium ſuum Græcè , hoc eſt, Græcam ſcientiam, nempè Philoſophiam ; & alias humaniores literas.

ד' ר' אבד חבר ספר הדרת קודש.

4 R. AVA'D, ſcripſit librum cum titulo הדרת קודש *Hadràt kòdeſc* , id eſt, *Decor ſanctitatis* ex *Pſal.* 29. 2. De argumento huius libri nihil dicere poſſumus, illum enim non vidimus, ſed ex Plantauitij Biblioth. Rabbin. accepimus, num. 148.

ה' אבו אחמד בן אברהים הישמאלי חבר ספר על הרפואה ונעתק מלשון ערבי אל לשון עברי מפלוני אלמוני, כ"י ונמצא ברומא בוואטיקאנו:

5 ABV' ACHMAD IBN ABRAI'M Arabs ſcripſit opus *De Medicina*, quod ab Anonymo in linguam Hebraicam tranſlatum fuit. Habetur in Bibl. Vatic. Papyr. in 4. mſc.

ו' אבו אחמד אלגזלי חבר ס' מהמיחד על אלהות השם בלשון ערבי ונעתקו אל לשון הקדש ר' יעסה בן יהושע יוסי בן דוד מכרכוכה ונמצא כ"י בוואטיקאנו ס"כ ל"ג:

ב': חבר ספר על הסגנות האלהות:

ג': ס' תועלת הבנין ונעתקו ל' מסה ס"כ ל"ג,

ד': ס' על העדות ונעתקו ל' אברהם בן שמואל הלוי בן חסדאי: כ"י בוואטיקאנו הכ"ל;

ה': ס' על כוונת הפילוסופים על כמה ענינים מהטבע ונעתקו אל לשון עברי ל' יצחק אלבלג הכם ס"ק"ו לבריאת עולם: וכתב עליו הגהות: וכ"י נמצא בוואטיקאנו וכתב אותו אברהם בן אפרופילו שנת הרע"ס ליצירה:

6 ABV' ACHMAD ALGOZALI' Arabs, librum ſcripſit lingua Arabica, cui titulum fecit מהמיחד *Mehameiachèd*, id eſt, *Ille qui Vnit*. Tractat *De Vnitate Dei*. Vbi contra Religionem Chriſtia-

SIS ſcripſit librum, quem vocauit מנחת קנאות *Minchàth kenaòth* , id eſt *Munus zelotypiarum* , Tit. ex *Num. cap.* 5. *Ver.* 15. deſumpto. Complectitur varias Epiſtolas, cùm familiares, tùm doctrinales, quas ad R. Salomonem Ben אדרת *Adèreth* Barcinonenſem, & ad alios Rabbinos tranſmiſit. Habetur mſc. in Bibl. præf. Coll. Neophyt. Papyr. in 4.

Claruit anno Domini 1100. Nam R. Salomon præfatus fuit Magiſter R. Salomonis Iarchi, qui obijt anno Chriſti 1180. ætatis ſuæ 75. vt ſuo loco dicetur. Notandum eſt, quòd hic Auctor *Abbà Marì* improbat decretũ, quo prædictus R. Salomon Ben Adèreth ſub anathemate prohibuerat, ne Iuuenes, ante 20. ętatis annum Philoſophię ſtuderent, eoſque à cenſuris abſoluit. Nam inter Iudæos, non fuit ſemper vna & conſtans opinio, de humanis & Philoſophicis ſtudijs addiſcendis. Aliquando enim ea prohibuerunt, vt in Miſcnà ad C. סוטה *Sottà* cap. 9. §. 14. vbi hæc habentur:

בפולמוס של טיטוס גזרו שלא ילמד אדם את בנו יונית:

Bepolmòs ſcel Titòs Ghazerù ſcelò ielamèd Adàm eth benò Ieuanìth , id eſt, *In bello Titi decreuerunt, ne quis filium ſuum Græcè doceret*. Diris etiam publicis deuouere non dubitarunt eos, qui prophana ſtudia addiſcerent. Vnde Poſtillator *Caph Nàchath* ad eum locum dicit ex ſententia antiquorum.

ארור מגדל חזיר וארור מלמד לבנו יונית:

Arùr meghadèl Chazìr, Vearùr melamèd libnò Ieuanìth. *Maledictus, qui*

בסייעתא דשמיא נתחיל
שמות כל רבנים
וחבוריהם על סדר אלפא ביתא:

SCRIPTORES ET SCRIPTA RABBINICA
SECVNDVM ALPHABETVM HEBRAICVM DIGESTA.

א

א׳ **אבא** ספר ביאור על מלות קשות וזרות אשר בתלמוד, נדפס בקראקא שנת ש״ג לפ״ק:

1 ABBA' ſcripſit *Vocabularium* Dictionum difficiliorum, quæ in Talmud reperiuntur. Excuſum Cracouiæ anno à Mundi exordio ſecundùm Hebræos ש״ג 303. min. ſupputationis, qui eſt à Natiuitate Domini 1543. In folio.

ב׳ **רבי אבא** ספר פירוש על בראשית ואלה שמות רבה ואולי בשבל זה, עיין ל׳ אברהם בן אשר.

2 Rabbi ABBA', an ſit idem cum ſuperiore ignoratur. Scripſit פירוש *Pirùſc*; id eſt *Commentarium ſuper primos duos libros Rabbòth*, id eſt *Super Geneſim* & *Exodum*. Extat mſc. Romæ in Biblioth. Collegij Neophyt. in 4. Papyr.

Venetijs prodijt *Commentarius in Rabbòth*, cui eſt præfixus tit. אור השכל *Or haſſechel*, id eſt *Lux intellectus*, & eſt Auctoris אבא *Abbà*, ſed iſtud eſt nomen contractum ex initialibus literis nominis Auctoris, qui eſt אברהם בן אשר *Abraham Ben Aſſer*. Vide infra ſub hoc nomine.

ג׳ **ר׳ אבא מרי בר משה** ספר מנחת קנאות והם אגרות אשר שלח אל ר׳ שלמה בן אדרת ואל חכמים אחרים, כ״י בכתב בבית הקולג׳ הגרים הנאמנים ברומא.

3 R. ABBA' MARI' BAR MOSIS

DE ELIA DEL MEDICO.

ר׳ אליה דילמדיכו בן רבי משה מקנדיאה חבר ספר בחינת הדת והוא ספר העולמות ועל חכמת הקבלה ומדבר על אדם שהוא עולם קטן : ונדפס בבזיליאה שנת שפ״ט לפ״ק :

R. ELIAS DEL MEDICO BEN R. MOSIS DE CANDIA, ſeù CRETENSIS de quo ſuo loco. Scripſit -

ספר בחינת הדת *Sèpher Bechinàth ha-dàth Librum examinis Legis.* Tractat *De Mundo, De Homine Microcoſmo*, & alijs rebus Philoſophicis via Cabaliſtica. Excuſus eſt Baſileæ an. mun. שפ״ט 389. min. ſupput. Chriſti 1629. in 4.

Buxtorſius hunc librum attribuit R. Ioſepho del Medico Philoſopho, ac Medico Francofurtenſi. Vide ipſius Bibliothecam Rabbinicam pag. 321. ſecundę editionis.

De Elia Cretenſi Philoſopho. Vide etiam infra ad pag. 182. col. 1.

ר׳ משה מקאוי תושב רומה צלחה עליו רוח השיר לשבח מעלת דון יוליוס ברטולוקי אב״א והמחבר ספר קרית ספר עלפי מדותיו למנצח בנגנותיו:

גבורים טרחו לכבוש קריה:
גם על כולם יוליוס לראש אשא:
אם עתניאל בן קנז קנה עכסה:
ללכוד קרית ספר עיר המלוכה:
שם נמצא ספר נימוס למלחמה:
אתה קנית לאשה החכמה:
לבנות לתועלת כל ספר קריה:
מאת תלמוד לחום נגר המיתה:
לקנות שלום קיום גם ההתמדה:
אמרו אם כן לספרא אברך אב״א:
רך בדברים רכים גם אב בחכמה:
תהלה לאל הממציא כל נמצא:

Idem Latinè.

Ad Reuerendiſſimum Patrem Abbatem D. IVLIVM BARTOLOCCIVM

Moſis de Câui Hebræi Romani vtriuſque Linguæ Profeſſoris.

EPIGRAMMA.

Armigeram quondam ſuperauerat Othniel Vrbem
Martis ad auxilium, quæ fuit ante prior.
Tetrica Metropolis; quæ dira Volumen habebat,
Prælia quo poſſent diſcere ſæua Viri.
IVLIVS haud aliter rurſus nouus Othniel ipſam
Vincit, & inuicto robore Valla parat.
Vertitur Ætherius, fortiſque Voluminis Author,
Bellica qui cultæ munera mentis habet.
Vrbs Liber eſt victrix Domino ſuperata benigno,
Quę docet, & dictos, reddit vbique magis.
Cedite poſteritas, & virtus inclyta Patri,
Cuius ob ingenium noſcitur Orbe Deus.

DE

Eſt labor iſte tibi liber? haud; Liber eſt magis ille
Bibliotheca alijs, & tibi vix labor eſt.

Eiuſdem ad eundem.

IVLIVS vt magnam conſcripſit Bibliothecam
Authorum Cœtus diriguère ſimul.
Fama quidem ſuperas volitans opulenta per auras
Parcite, ait, Mundus iam breuis iſte mihi eſt;
Nam tantùm excellit cunctis Authoribus Author,
Quantùm Magna vni Bibliotheca libro.

Eiuſdem Anagramma.

Ex Hebræis, & Romanis numeris.

Et נח[58] *Noë inuenit* חן *gratiam in oculis Domini.* Gen. 6. 8.

Littera nec ſupereſt numeranda in nomine tantum,
IVLII[58], & æquiualet quod valet ipſe נח[58] Noë.
Turbida vt ille pius renouauit ſæcula Mundi,
Sic renouat doctis tempora & iſte pius.
Ille caduca magis reparauit, & iſte caducis
Ætherea inſtaurat ſplendidiora magis.
Cauſa penes finem ſi creditur aptior: Ergò
Ille caducus Agens, iſte ſupernus erit.

חן[58] Gratiæ, & ille Deum verſus ſi nomine gaudet,
Gaudebit potius חן[58] Gratia, & iſte Dei.

Eiuſdem.

IVLIVS è modo, & ingenio tota promet clara.

Anagramma purum.

Iam noua progenies Cœlo demittitur alto *Virgil. Eclog.* 4.

✢ ✢ ✢

IN REVERENDISSIMI DOMNI ABBATIS

IVLII BARTOLOCCII

Bibliotheca Magna Rabbinica Authoris commendationem.

Clientiſſimus, & Humillimus RAPHAEL DIES Hebræus Philoſophiæ, & Medicinæ Romanus Doctor.

QVi cupis Hebrææ diſperſa Volumina Gentis
Aut legere, aut nimia commoditate frui
Sedula quantumuis aliorum ſcripta rependas,
Haud ſatis, & præſtat Bibliotheca ſatis.
Præualet iſta Vrbi, vaſto quoque præualet Orbi,
Sed non Authoris præualet ingenio.

Ad eiuſdem meritas laudes.

QVæ latuere ſatis Rabbinica geſta, perornat
IVLIVS Æthereo ſplendidus auxilio;
Angelicæ ſiquidem promptiſſimus antè loquelæ
Impenetrabilibus diſcit ineſſe locis.
Semiſopita ſagax Heber monumenta Magiſtri
Firma elementa velut colligit, & reparat.
Quodque manus multę non ſuffecere peritæ,
Suffecit multis vnica culta manus.
Ergo lingua Dei, quę Te beat, Inclyte *IVLI*,
Si Abbatem noſcit, iure vocabit אבא Aba.

Eiuſdem ad eundem.

NEc vagus Auſoniam properet nouus aduena Romam,
Sarmata, nec Gallus, Tetricomus, vel Iber.
Nec migret intrepidus Sueuus, fuluuſque Sicamber,
Nec petat Eois torrida Turba Plagis.
Viuida nec vigeat Tiberis memorabilis vnda,
Nec Tethys aſſiduis littora lingat aquis.
Ni tua feſtiuo celebrarint geſta Triumpho,
Conſcia, quem, *IVLI*, iam tibi Roma parat.
Laus hæc digna tibi, ingens Gloria Vaticani,
Integra namque tibi eſt Bibliotheca labor.

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΒΡΑΙΟΥΣ
ΤΟΥΣ ΑΝΑΓΙΝΩΣΚΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΝ
ΙΟΥΛΙΟΥ ΤΟΥ ΒΑΡΤΟΛΩΚΚΙΟΥ.

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ.

Πλασθένθ' ὑμετέρης ἠλπίζετε ψεύδεα βίβλοις
Ἑβραῖοι, λήσειν αἰδίῃ νεφέλῃ·
Ὡς δ' ὄφιας βοτάνῃσι, δόλους χάρτεσι λαθόντας
Ἀνθρώπων κρύψαι βούλετε τῇσι φρεσί.
Οὐατικανέου δὲ Λυκείου κῦδος Ἰοῦλος
Πάμμεγα, Ἑβραϊκῶν γνώριμος ἐπὶ γραφῶν
Φίγξεσιν ἀφυίης, φθείρει ὡς φοῖβος ὁμίχλας
Αἰθέρι, τὴν δὲ πλανῶν ἄλλυσιν ἀχλυὰ νόον.
Σφάλματα μὲν φανεροῖ, κοσμεῖ δὲ ῥα τοὔνομα ὑμμων,
Ἥλιος νεφέλας λαμπρυνεῖ ὡς γε λύων.

Ἰωσὴφ τοῦ περὶ τῶν Ἰουλίων.

Idem Epigramma Latinè

Ad Hebræos legentes Bibliothecam
R. P. D. ABBATIS IVLII BARTOLOCCII.

SPeraſtis ficta in veſtris mendacia libris
Hebræi, æterna nube tegenda fore.
Quique latent chartis, ceu peſtifer anguis in herba,
Cęlandos hominum mentibus eſſe dolos.
At Vaticani decus immortale Lycæi
IVLIVS, Hebræa huic nam benè lingua patet,
Ingenij radijs, vti Phœbus ab æthere nubes
Diſſipat, errorum nubila opaca fugat:
Detegit errores, ſed nomina veſtra decorat,
Ceu Sol, cùm ſoluit nubila, luce beat.

Ioſephi de Iulijs.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΒΙΒΛΟΝ
ΤΟΥ ΑΙΔΕΣΙΜΩΤΑΤΟΥ ΠΑΤΡΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΥ ΤΟΥ ΒΑΡΤΩΛΟΚΚΙΟΥ

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ.

Ἑβραϊκῆς σοφίης πολυΐδρεω ἔργα ἀείδων,
Πάμπαν Ἴουλε ἀνδρῶν σημαίνεις τῆς σοφίης.
Οὔνομα δ᾽ἔργα, γένος τούτων, καὶ πράγματα φράζεις
Πάντων δ᾽ἄλλους ὑπερέχεις μεγάλως.
Ὧδε βίους κείνων ἀναγράψας ἴσθι πᾶσι
Ζωοδότης Φοῖβος φέγγεσι παμφανόων.
Διπλῷ στεφθείσῃ γοῦν Βαρτωλόκκιε κόσμῳ
Ὥσπερ ζωοφόρος, καὶ ἀρετῆς τε φάους.

Idem ex Græco

AD DOMNVM IVLIVM BARTOLOCCIVM
ABBATEM.

HEbraicæ ſectans Doctrinæ geſta Virorum,
Expandis Sophiam maxime IVLE tuam.
Eloquio ſuperas Latialis fulmina linguæ,
Dum genus ipſorum, nomen, & acta refers.
Sic, tot deſcribens Scriptorum nomina, fulges
Lucifer, vt Phœbus, quos ſimul ore beas.
Sic redimitus eris præclaram lumine frontem
Duplice, virtutis ſcilicet, Eloquij.

Simonis Portij.

R. P. D. IVLIO BARTOLOCCIO

S. Sebaſtiani ad Catacumbas Abbati Congregationis S. Bernardi Reform. Ord. Ciſtercienſium.

JOSEPH MARIA SVARESIVS Epiſcopus olim Vaſionenſis Baſilicæ S. Petri Vicarius, & S. D. N. Aſſiſtens

Pro ſua Magna Bibliotheca Rabbinica

ELOGIVM.

PLEBS Iudæ dilecta Deo per deuia teſqua
Eſurit, Aethereum ſed pluit ille cibum.
Idque vbi Erythræis Pharaonem merſit in vndis,
Quas ea Plebs ſicco tranſijt ante pede;
Inde Palæſtinos Populos Duce Moſe ſubegit.
Diuino digito Lex data ſcripta fuit.
Auxerunt ſub Iudicibus, ſub Regibus illam
Vates, & ritè qui coluere ſacra;
Rabbinique dein, quos ſcribas, atque Magiſtros
Dixeris, hanc multis expoſuere modis.
Spiritus afflauit quoſdam pius, impius autem
Prauo nonnullos impulit ore loqui.
Improba ſcripta horum, nunc Bartoloccius arcens,
Vrendos ſtygio ſemper in igne docet.
Digne Pugil Chriſti, Bernardi nobile germen,
Te meritò in Cœlo clara Corona manet.

XXIII De Septuaginta duobus Interpretibus; deque Hiſtoria Ariſteæ. 437
XXIV De Ariſtotele Peripateticorum Principe, an fuerit Iudæus. 471
XXV Ritus ſtudendi in Academijs Iudæorum olim in Babylonia. 486
XXVI De Rabbinico conuiuio parando Iudæis tempore Meſſiæ: Vbi de triplici ferculo Talmudico Leuiathan, Behemòth, & Ziz Sadài. 507
XXVII De Deo ſecundùm id, quod ſentiunt Talmudiſtæ. 552
XXVIII De תפלין Thephillin Philacterijs. 556
XXIX De טלית Tallèth, & ציצית Tzitzith Pallio, fimbrijs, & peniculamentis Iudæorum. 576
XXX De תכלת Thechèleth Hyacinthino filo Scripturæ. 579
XXXI De ודוי Viddùi Confeſſione Iudæorum; & Sacramentali Chriſtianorum. 647
XXXII De Balaam; & Baàl Peòr. 655
XXXIII De libro Eccleſiaſtici. 679

R.P.D.

ELENCHVS

Digreſſionum, & Diſſertationum, quæ in hac Prima Parte Bibliothecæ Magnæ Rabbinicæ continentur.

I	DE Oratore Regis Æthiopiæ ad Clementem VII. Pontificem Maximum.	pag. 43
II	De X. Tribubus diſperſis, & de fluuio Gozan.	45
III	De Adamo primo homine.	65
IV	De Epochis Hebræorum.	81
V	De Epocha Hegiræ.	85
VI	De לוז Luz oſſe imputreſcibili Rabbinico.	86
VII	De Sambatione ſeu Sabbathio Fluuio.	100
VIII	De Rechabitis.	124
IX	De Punctorum, ſeù Vocalium Hebræorum origine; & eorum in Sacris Voluminibus auctoritate.	141
X	De Scholæ Eliæ traditione, qua tempus durationis Mundi; & aduentus Meſſiæ ſtatuitur.	167
XI	De Litanicis ſupplicationibus Iudæorum.	192
XII	De Inuocatione, & Interceſſione Sanctorum.	196
XIII	De Angelis prælusio: Vbi omnia Angelorum nomina reijciuntur, præterquam Michaëlis, Gabriëlis, & Raphaëlis.	227
XIV	De Angelis ſecundùm Hebræos.	255
XV	De Dæmonibus ſecundùm Hebræos.	287
XVI	De Nominibus Stellarum, & Conſtellationum, de quibus fit mentio in libro Iob.	356
XVII	De Sadducæis, Baithuſæis, Karræis, alijſque Iudæorum ſectis.	376
XVIII	De Antiocho, & Machabæis.	385
XIX	De פורים Purrim Encæniorum feſto Mardochæi, & Eſtheræ.	400
XX	De תרגום Targhum Paraphraſi Chaldaica, eiuſque auctoritate, præſertim Onkeloſi.	405
XXI	De Tiberiade, & Tiberienſibus Doctoribus.	416
XXII	De origine impreſſionis librorum Hebræorum, deque Typographijs Iudaicis præſertim in Italia.	432

De

Tandem ex noſtra lectione colligetur rerum, Populique Moſaici per quam exacta Hiſtoria; neque minùs nos de Hebræis ſcribentes, quàm de Romanis ſcripturus Liuius, monere lectorem poſſumus: Ad illa mihi acriter intendat animum, quæ vita, qui mores fuerint, per quos viros, quibuſque artibus, domi, militiæque, & partum, & auctum Imperium ſit. Labente deindè paulatim diſciplina, velut deſidentes primò mores: deindè vt magis, magiſque lapſi ſint, tùm ire cœperint præcipites, donec ad hæc tempora, quibus nec vitia, nec remedia pati poſſunt, peruentum eſt.

Tit. Liuium præf.

Quid itaque, niſi vberes fructus ex hoc noſtro qualicumque labore in lucem prodeunte liceat polliceri? Varia ſuſtinebit iudicia, plauſus varios, ſed ſi quid ampliùs turba legentium exoptabit, ſi quid carpet, ſolatio mihi erit eădem doctiorum quoque ſortem eſſe, & conditionem: Neque tamen nos, vbi errasſe contigerit, aut redargui, aut corrigi erubeſcemus. Sæpè in ſtudiorum Oceano nauiganti læta ſuccedunt, ſæpè mergitur, aut fatiſcit Cymba, præſertim ſi mentis impetu quaſi tamquam celeri, ac præcipiti Africo feratur.

Poſtremò, omnia, quæ ego hiſtoricè, vel dogmaticè, vel alio quocunque modo refero, Catholicæ Romanæ Eccleſiæ, ac Sanctæ Sedis Apoſtolicæ Cenſuræ, & correctioni vt obſequentiſſimus filius ſubmitto, ita vt quæ improuidè calamus ſcripſerit, manus reuerenter, ac promptè ſit deletura.

Tu verò Lector, quiſquis es, libens accipe quod lubens exhibeo, & vnicam ſupremi Numinis gloriam, cui in hoc labore ſeruire animus fuit, exquire. Vale.

ELEN-

ſi ſumus, & aliqua occurrant, quæ minùs placeant; omiſſis ijs, alia ſunt in pretio habenda; eaque ſeligenda, potiùs quàm vulgatum illud enunciandum;

—— Video meliora, proboque;
Deteriora ſequor.

Vel illud apud Tragædos,

—— Quæ memoras ſcio
Vera eſſe nutrix, ſed furor cogit ſequi
Peiora. Vadit animus in præceps ſciens,
Remeatque, fruſtrà ſana conſilia appetens.

Senec. in Hyppol.

Bibliotheca porrò Rabbinica de Scriptoribus, & Scriptis Hebraicis habuit quidem alios Auctores, qui Catalogos eiuſmodi congeſſerunt, Genebrardum ſcilicet, Sixtum Senenſem, Buxtorfios, & alios, inter quos eminet Plantauitius: attamen tùm ipſe, tùm reliqui non ita ſemper veritati conſona ediderunt, vt Cenſoris ſupercilium quàm ſæpiſſimè non reformidauerint; & nobis non reliquerint locum, tùm addendi quamplurima, tùm diligentius nonnulla exponendi, vt legenti, comparantique hanc noſtram Bibliothecam cum alijs, patebit.

Hebraica ſcripta non ex ordine Titulorum, aut loci, temporis, vel dignitatis Auctorum enumeramus, ſed ex Alphabetico (qui commodior atque gratior eſſe ſolet) ipſorummet Auctorum, quorum progenitores, cognomina, patriam, natales, & geſta retexere, quantùm fieri potuit, ſtuduimus. Immixtos habes bonos cum malis, optimos cum peſſimis. Tuum erit probare, quæ ſunt eorum probanda, & quæ damnanda confodere.

Enimverò variæ, & in vario genere ſelectiſſimæ lucubrationes ſummo vſui, ac delectationi futuræ, partim deperditæ videbantur, partim in propatulo non extabant, ita vt plurimum temporis abſumendum eſſet in euoluendis perſcrutandiſque chartis. Graue hinc, & moleſtum opus retardabat, & eo vſque deterrebat ſtudioſos, vt præteriretur omninò, vel ſaltem, ea, qua par erat, non pertractaretur cura. Iam nunc tanto incommodo proſpexiſſe, videmur, dum tot ſcripta, totque volumina in ἐγχειρίδιον *coëgimus, tot ingeniorum reſerantes ſcrinia, dubia ad rectum callem reducentes, vana & impia deteſtantes.*

Hinc quæſtiones, diſſertationes, & digreſſiones variæ, quarum Catalogum mox exhibemus, vbi opus fuerit, interſeruntur, ex quibus Talmudiſtarum pleraque dogmata palam fiunt, & refelluntur, quorum notitia, tùm Cenſoribus ſacris, tùm Verbi Dei præconibus, haud modicè proficua erit.

Tan-

Quoniam hæc Ciuitas erat commendabilis inter eos, quia ipſa erat Archiuum, ex quo accipiebant conſilium omnes homines regionis circa res bellicas, vel ad bellum ſpectantes: & idcircò illam vocabant Kiriàth Sèpher, Ciuitatem libri, quia in ea erat liber, ex quo docebantur, &c. *Conſulto itaque & nos hunc noſtrum librum* Kiriàth Sèpher Ciuitatem Librariam *appellamus, in qua non vnum, vt olim in illa, ſed quamplurima Volumina ad bella, & pugnas ſpectantia reconduntur, quorum lectione contra ipſoſmet Chriſtianæ Religionis hoſtes pugnare, & proprijs armis eoſdem confodere ediſcemus. Habes namque (benigne Lector) in hac noſtra Libraria Ciuitate, ſeù Bibliotheca Rabbinica, quicquid viginti quinque annorum ſtudio hauſimus ex omnibus manuſcriptis, & impreſſis Codicibus, tùm Antiquioris Bibliothecæ Vaticanæ, tùm Heidelbergenſis Palatinæ, & Vrbinatis in Vaticana modò exiſtentium, quarum Indices Auctorum omnium, & materiarum Hebraico-latinos in quatuor prægrandes Tomos contexuimus. At non vno optimorum voluminum Vaticano Theſauro contenti, quidquid ex cæteris Vrbis, & Orbis Bibliothecis expiſcari potuimus, in hanc noſtram contulimus, inter quas* Barberina *potiſſimùm vberiori fructu abundat, cùm ex largitione Eminentiſſimi Cardinalis Franciſci Barberini Sacri Purpurei Senatus Principis (ſuppeditante Carolo Morono Bibliothecario, ac S. Laurentij in Damaſo Canonico, viro in primis virtutum cultore) pluribus Hebraicis libris, ſed præcipuè tredecim Tomis Babylonici Talmudis impreſſionis Cracouienſis, necnon Ieroſolymitani Venetæ editionis vſi fuerimus, quorum ope rationes ancipites, & ſtudia nequiſſima Hebræorum conati ſumus euertere, atque irrefragabili vi vim, qua nos ipſi contundunt, retundere, cùm ſummæ, & ſacroſanctæ auctoritatis ſint apud Iudaicam plebem. Sed de his ſuo loco pleniùs. Plures præterea referimus Rabbinicos Scriptores, quorum Codices libenter fatemur nos non inſpexiſſe, ſed excepiſſe ab alijs, apud nos fermè omnibus integræ fidei viris. Nec adeò coarctari patimur noſtrum opus, vt eos ſolùm recenſeat Scriptores, qui è Iudaica Turba prodierunt; verùm ampliora emenſum ſpatia ad eos omnes extenditur, quorum ſcripta, ſiuè primitùs, ſiuè ex verſione, & interpretatione, vndecunque tandem, & quomodocunque Hebraico idiomate ſunt exarata, ſiuè opus, ſiuè auctor damnatæ fuerit, vel laudatæ memoriæ. Illud porrò nobis propoſitum, vt purum, quoad fieri poteſt, ſegregetur ab impuro; vt veritatis candor eluceſcat; & vt à Lectoribus in hiſce libris euoluendis recolatur Apoſtolicum illud monitum:* Omnia probate, quod bonum eſt, tenete. *Quod ſi aliquando lapſi, humanum quid paſ-*

1. Theſ. 5.

AD LECTOREM
PRAEFATIO.

EVRIPIDIS illud ſanè præclarum effatum: Vna quædam communis eſt omnium lex, & diuinitùs inſtituta, quod iam dico: Vt nullum non animal natum ex ſe fœtum amet, *Eurip. apud Stobæum.* *Te in ipſo noſtræ Præfationis exordio, moneat benigne Lector. Quamobrem, dum Opus hoc tibi legendum exhibeo in præuijs compellationibus, quid expectandum tibi eſt, quàm noſter amor nedum naturæ impulſu, ſed ex prælectione ad hoc ipſum commendandum comparatus? Mentis fœtus eſt, & vt de Adamante, ita de eo, pronunciatur;* Quò carior, eò charior. *Improba ſiquidem induſtria in ipſo concipiendo laborauimus; & inſomnes, heu quot noctes non duximus! Tandem iam in lucis prodit auras haud quippiam indè fœneraturus; quam legentium manibus efferri, & literariam Rempublicam erudiri de Hebræorum ſapientia, ritibus, & moribus, circa quæ nobile deſudat Argumentum* Bibliotheca Magna Rabbinica. *Nec poterat aptiori titulo explicari. Cùm enim Bibliotheca coaleſcat ex magno librorum delectu, meritò literarius hic noſter labor non modò* Bibliothecæ, *ſed* Magnæ *quoque nomen ſibi vſurpat. Hebraicè verò appoſitè* קרית ספר Kiriâth Sèpher *vocatur, quaſi diceres* Ciuitas libri, *ſeù* Libraria Ciuitas; *nam ex libro Ioſue, hanc munitiſſimam fuiſſe Vrbem colligimus ex eo, quòd Caleb ei,* *Ioſuè 15 15.* *qui illam percuſſiſſet, & expugnaſſet, filiam ſuam Axam ſe vxorem daturum promiſerat. Cur verò Chananæi hanc præcæteris præſidio firmam reddidiſſent Vrbem, illud in cauſa fuit, aiunt Hebræorum Magiſtri, vel quòd ob aëris ſalubritatem expetita fuerat à Regibus terræ, qui conuenientes illùc tempore noxij caloris, vt ſtatio tutior redderetur, vallo, foſſa, & muro præualido eam cinxerant: Vel quòd cùm in ea pretioſiſſimus liber aſſeruaretur, in quo militares regulæ quàm diligentiſſimè ſcriptæ erant, congruum fuerat, eam tanquam firmiſſimum Archiuum munire, & inexpugnabilem reddere. Hinc R. Aharon Ben Chaijm in ſuo* לב אהרן *ad hunc locum ait:*

כי זאת העיר היתה משובח׳ בינידם כי היא היתה הכמוס Pag. 97.b.
אשר ממנו יקחו עצה כל אנשי הארץ בכל דברי מלחמותיהם
ואשר עניניהם ולזה היו קוראים אותה קרית ספר כי היא
היתה הספר אשר יורה להם וכו׳ ׃

Quo-

Sidera, atque in Tuis Virtutibus emicant præclariſſima Purpurei Senatus ornamenta. His olim prætulerant facem Iuuenilių̃ ſtudiorum gratia, tam ingenioſè, quàm feliciter emenſa; poſt quæ ſubliniorem Tuis meritis aperuit curriculum Romanæ Aulæ Cælum, eumque multiplici admiratione munerum, Iudiciorum cura, honorum prærogatiua coruſcantem. Quid ergo mirum, ſi tot inter Tuorum fulgorum agmina efferre caput natiuis è latebris optet hæc Prima Bibliothecæ meæ Pars, & quaſi primogenita in nouo Librorum Hoſpitio recipi aueat, in Ampliſſimæ ſcilicet Bibliothecæ Tuæ Aula, quam in Alterijs Ædibus modò paras, gnarus ſiquidem, quòd ad publicam priuatamque rem inſtruendam vnicè ſit

Cic. l. 2. de Orat. *Lux veritatis, Magiſtra vitæ, Bibliorum congeries?*

Cæterùm, exantlatos mihi labores in hac mea enumerare prætermitto, imò & majorem priuatis laboribus publicum fructum, quem ſatis æſtimauerit, quiſquis animaduerterit, olim Sacraria Diuinæ, humanæque Sapientiæ vniuerſa penès Moſaicum populum extitiſſe. Sed horum omnium exiſtimationem optauerim non aliunde ſumi, quàm à Tui benignitate ſuffragij. Nec aſpernabitur Tua erudita pietas expreſſos latè in hoc opere, atque è ruderibus antiquitatis erutos probatæ olim Synagogę Ritus, Cultus, Ceremonias, Miniſteria, Documenta, ad Sacrę Paginę interpretationem adeò ſemper opportuna. His ſubinde inuolutas Iudęorum deliras fabulas dum refello, dum (longo licet interuallo) ſequutus D. Hieronymum contra errores Origenis Libro περὶ ἀρχῶν comprehenſos è ſpecu Bethleemitico fulminantem, ipſe quoque retego doctrinę degeneris impia mendacia & ſacrilegam calliditatem, dum veteratores inſequor ſeſe tuentes auitę Religionis titulis & magnorum nominum vmbris. Ne Tibi graue ſit (*Princeps Eminentiſſime*) garrientem, vel mutis characteribus eorum ſuperſtitionem audire, dum vincitur. Nam & conſueuit Roma (ſi

lib. 10. c. 42. Plinio credimus) incondita Pſittacorum voce ſalutare Imperatores ſuos. Nec alia ego fiducia obſtrepentem Rabbinicæ Philoſophiæ garrulitatem ſacris auribus Tuis admoueo, dum ſtudijs hiſce meis interim lucem polliceor ex Tuorum Siderum aſpectu; nam ſi ex Oraculo celeberrimo Iacob Stella indicauit antiquitùs exortam in Terris Diuinam Sapientiam, eandem quoque in media Hebrææ doctrinæ caligine agnoſcendam dabit hic labor qualiſcũque meus, aſpiciente ipſum tam humaniter lucis Alteriæ Cynoſura. Sic Te (*Princeps Eminentiſſime*) Deus Opt. Max. diù ſeruet felicem in terris, vt fulgeas hinc felicior in Cœlo. Vale. Romæ Kalen. Ianuarij Anno Iubilei MDCLXXV.

effœtam laborioſæ lucubrationis tarditatem. Reſpondebam ego viciſſim Virgilianum illud:

Eheu quàm pingui macer eſt mihi Taurus in aruo!

Plurimorum denique conſilio, auctoritati, & amabili cuidam violentiæ cedendum fuit; efficiendumque, vt in fœtum, atque opus erumperem, nec illud ſanè modicum, ſeù Codicis menſura, ſeù laboris. Puduit quippè inſiſtere auari ſenis exemplo, qui diuitijs oppletus, & ſordibus, ne aurum proderet, filium decedens neglexit, Egl. 3.

Inopemque potiùs optauit eum relinquere,
Quàm eum theſaurum commonſtraret filio. Plaut. Aulular. Prolog.

Haud impari imitatione tenacis ingenij magis, quàm pauperis dolendum, elatos fuiſſe è Bibliotaphis plures: dum quicquid è ſelectiſſimis Commentationibus collegerant palladij fructus, reſeruabant vnicè ſibi, forſan vt ſoli ſapere viderentur. Contrariam Euangelici Patrisfamilias imaginem ego cenſui referendam; omnia nimirùm de Theſauro ſcientiæ Rabbinicæ, tùm noua, tùm vetera, quæ inexhauſto hauſeram ſtudio, proferre in medium, & iuris publici facere aggreſſus. Opus proinde, quod in plura paginarum fragmenta veluti membratim diſciſſum, nequaquam antea ſeipſum agnoſcere potuerat, ac totum vndique circumſpicere, in vnius denique corporis compagem continuata ſerie compoſitum, alijſque in dies, atque alijs acceſſionibus auctum, in Bibliothecam excreuit, amplitudine laborantem ſua. Creſcebat enimuero haud abſimili progreſſu difficultas rei ad exitum perducendæ. Attamen obſtaculis omnibus interceſſit non ſine prouidentiſſimo æternæ mentis Numine, atq; conſilio Tua (*Princeps Eminentiſſime*) Auctoritas, ad commodum rei literariæ & Sacræ ſemper intenta, fouitque impensè opus, quod Typis Vrbanis de Propaganda Fide committendum curauit. Sic Tuam ſenſit opem, antequam in lucem prodiret publicam. Propterea hæc plurium Volumine congeſta materies, aliud Patrocinium neſcit implorare, quàm Tuum. Nouimus quidem Architecturæ peritos ad Solis Orientis aſpectum patentes collocare Bibliothecas, cùm Matutinum lumen Librorum vſui præcipuè debeatur. At mea ſtudia luminis Alterij radium experta ſunt Antelucanum, cuius beneficio, vt primam in ortu lucem aſpiciant, obtinuere. Quidni ergo poſſit à Tuo ſplendore pariter pulſis obtrectatorum vmbris, Bibliotheca hæc mea ſperare approbationem illuſtrioris cuiuſque Theatri, ac pro modulo ſuo repetere illud Elogium Diuinitatis ita ſplendidè gloriantis: *Cùm me laudarent Aſtra matutina?* Candicant enim in Te Vaticana Iob 38 v. 7.

Matth. 13.52.

Si-

EMINENTISSIMO AC REVERENDISSIMO

PRINCIPI

PALVTIO

CARDINALI DE ALTERIIS

S. R. E. CAMERARIO,

SAC. CONGR. DE PROP. FIDE PRÆFECTO, &c.

IVLIVS BARTOLOCCIVS ex Congreg. S. Bernardi Ref. Ord. Ciſt. Abbas Felicitatem plurimam.

COGITANTI iam diù mihi (*Eminentiſſime Princeps*) quonam amoris pignore potiùs quàm ingenij, è diutiſſimis Vaticanis meis ſtudijs deprompto, ſummorum Virorum, amicorumq; votis reſponderem; luſtrum penè defluxerat quintum, & corpus quidem ſenio abſumebatur, mens verò feſſa laboribus, inter Hebraica Volumina, mole, numero, momentis rerum, eruditionis, & doctrinæ pondere grauia, deterebatur: nec tamen, vberrimè illo ſapientiæ lumine fœcundatus animus, edere quicquam audebat in lucem, parturienti quotidie ſimilior, quàm parienti. Hinc ſæpiùs auditæ literatorum querelæ, quæ tantò plùs afflarent inuidiæ, quantò magis beneuolentiæ dabant, obijcientes mihi hanc ſemper enixam, ſemper

effœ-

425

[illegible]

BIBLIOTHECA MAGNA RABBINICA

De Scriptoribus, & ſcriptis Hebraicis, ordine Alphabetico Hebraicè, & Latinè digeſtis.

PARS PRIMA.

Tres primas Alphabeti literas complectens א' ב' ג'

[illegible]

Cum Indice rerum, nominum, & locorum Sacrae Scripturae [illegible].

AVCTORE

D. IVLIO BARTOLOCCIO DA CELLENO

Congregat. S. Bernardi Ref. Ord. Ciſtercien. [illegible]

[illegible]

Et ſi non modo, [illegible]

[illegible]

Omnia probate: quod bonum eſt tenete. 1. Theſſal. 5.

ROMAE, Ex Typographia Sacrae Congregationis de Propaganda Fide.
Anno Iubilei [illegible]

Di Nicolò [illegible]

קרית ספר

והוא חבור גדול שמו נכתבו כל ספרי היהודים חברו ויסדו חכם
הכולל בדורו דון יוליוס ברטולוקי אבא מחברת
הקדושה ציסטירציאינצי ׃

BIBLIOTHECA MAGNA RABBINICA

De Scriptoribus, & ſcriptis Hebraicis, ordine Alphabetico Hebraicè, & Latinè digeſtis,

PARS PRIMA.

Tres primas Alphabeti literas complectens א׳ ב׳ ג׳

In qua complures identidem interſeruntur diſſertationes, & digreſſiones, quarum Elenchus habetur poſt Præfationem ad Lectorem.

Cum Indice rerum, nominum, & locorum Sacræ Scripturæ locupletiſſimo.

AVCTORE

D. IVLIO BARTOLOCCIO DE CELLENO

Congregat. S. Bernardi Ref. Ord. Ciſtercien. & S. Sebaſtiani ad Catacumbas Abbate:

ואם לא עכשיו אימתי . פרקי אבות א׳ .

Et ſi non modo, ecquando? Cap. Patrum Cap. 1.

Πάντα δοκιμάζοντες, τὸ καλὸν κατέχετε. Πρὸς Θεσσαλ. Κεφάλ. έ.

Omnia probate: quod bonum eſt tenete. 1. Theſſal. 5.

ROMÆ; Ex Typographia Sacræ Congregationis de Propaganda Fide.
Anno Iubilei MDCLXXV.

SVPERIORVM PERMISSV.

Di Nicola Ippolito Rosellini

426

BIBLIOTHECA MAGNA RABBINICA BARTOLOCCII.

Bartolucci 2 V 427
Imbonal 1/5 V f 150
5. 100

T [illegible]IMA 1970